

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

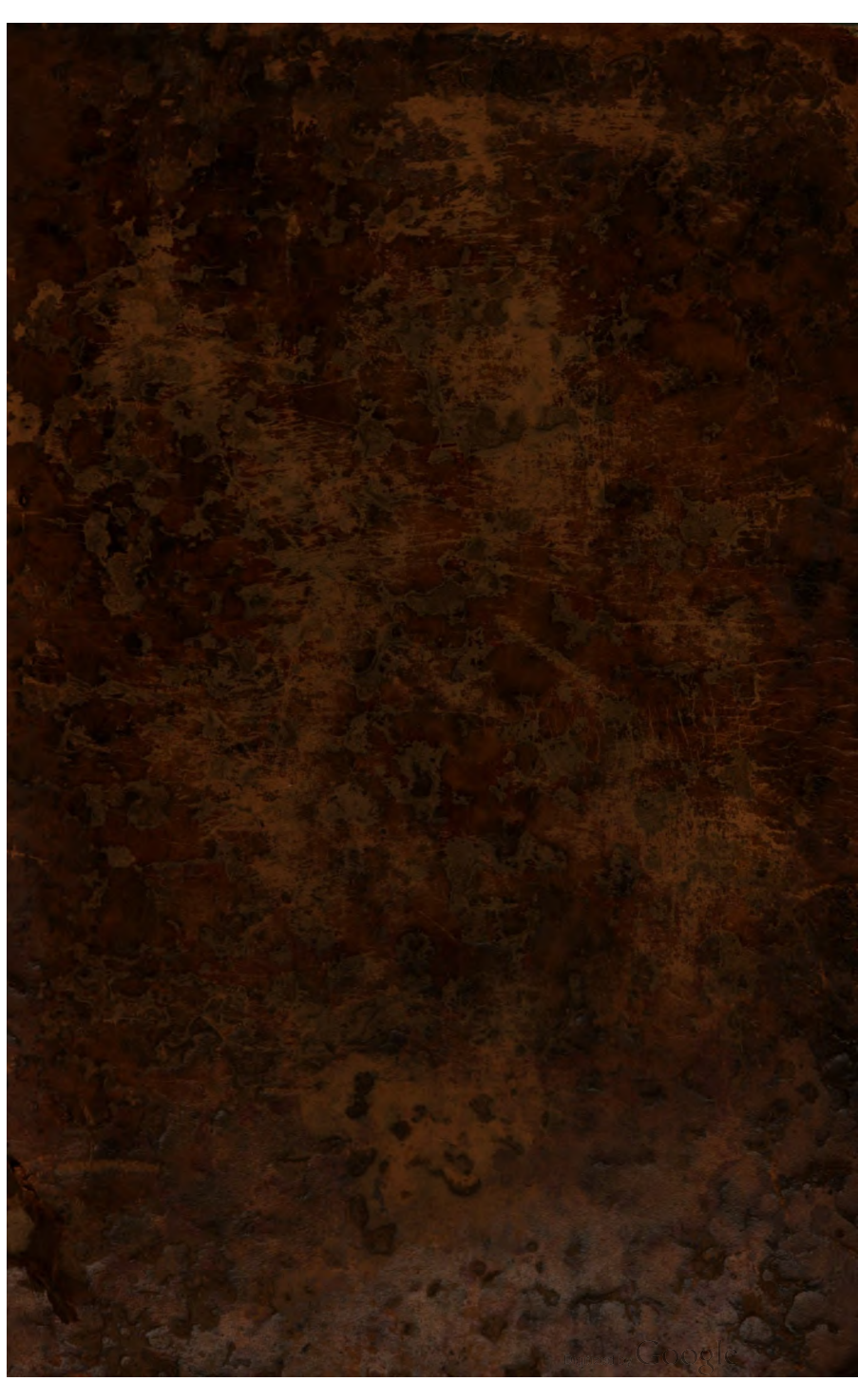
Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

5

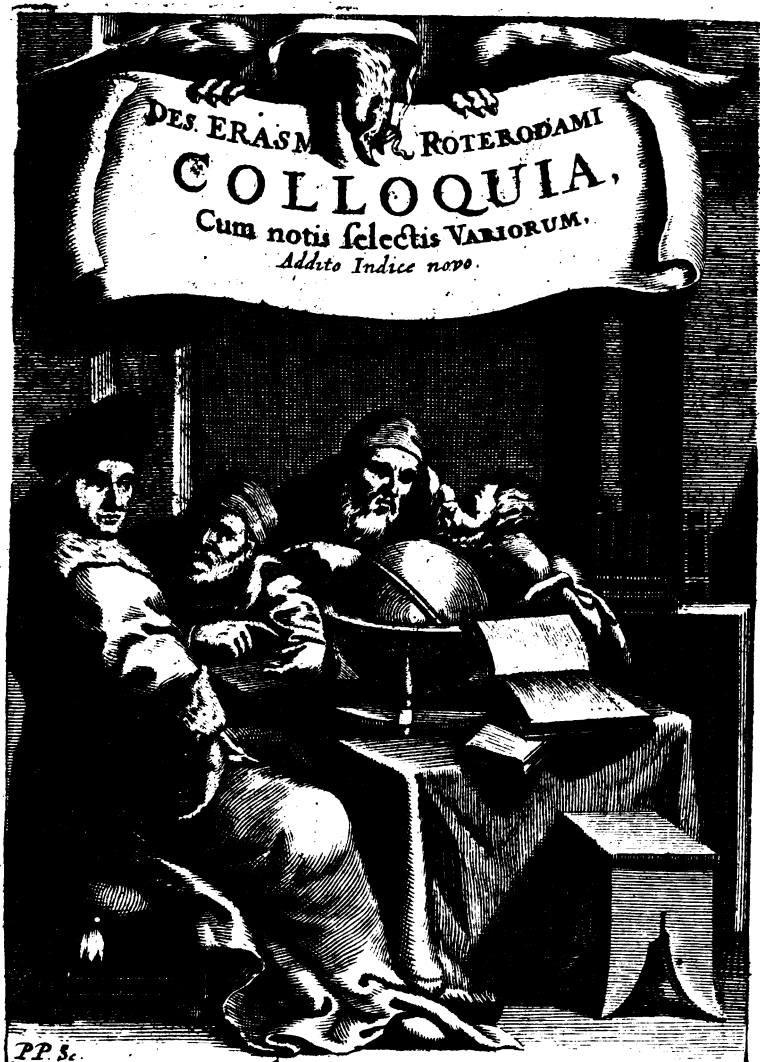
B508389

Lib. Record 50F
881972

1423

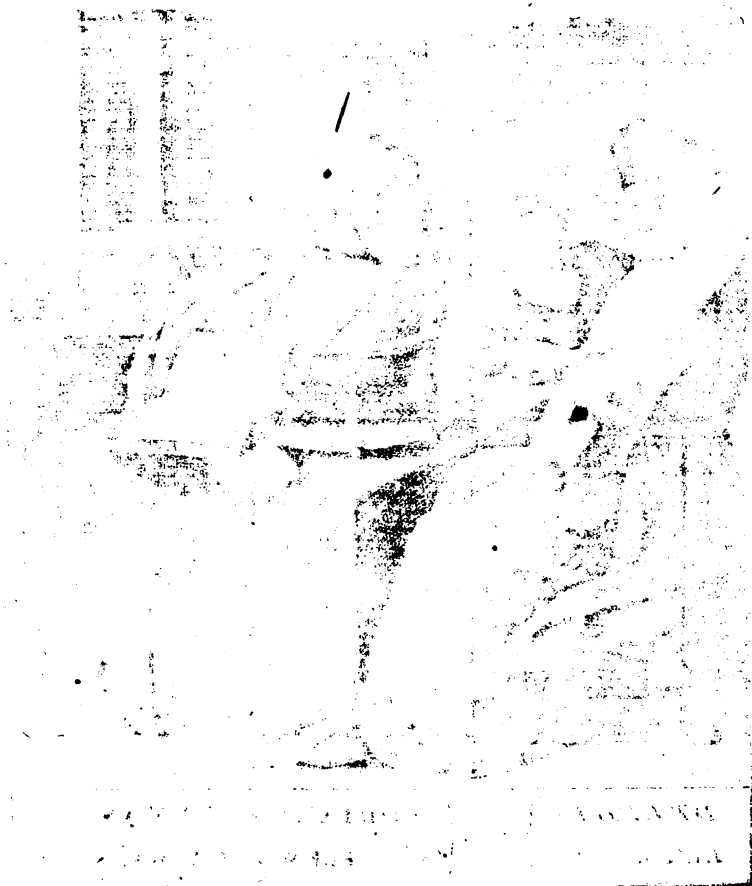
P.P.S.

DELPHIS
 LUGD. BAT.

Apud { ADRIANUM BEMAN.
 SAMUELEM LUCHTMANS. } 1729.

100

100

DESIDERII ERASMI
 ROTERODAMI
 COLLOQUIA,
 CUM
 NOTIS
 SELECTIS
 VARIORUM.

Addito Indice novo.

DELPHIS } Apud { ADRIANUM BEMAN, } 1729,
 LUGD. BAT. } { SAMUELEM LUCHTMANS, }

ES. ERASMUS ROTEROD.

OPTIMÆ SPEI PUERO

JOHANNI ERASMIO
FROBENIO

S. D.

Vicit libellus tibi dicatus expectatio-
nem nostram, Erasmi mellitissime:
tuum erit videre, ne fallas exspe-
ctationem nostram. Ille sic adamatur, sic
rapitur, sic teritur manibus studiosæ juven-
tutis, ut & patri tuo fuerit subinde typis
excudendus, & mihi novis accessionibus
identidem locupletandus. dicas & illum
* *Ἐρίσμιον* quempiam esse, deliciasque Mu-
sarum sacra colentium. Quo magis adni-
tendum erit, ut tu quoque sis, quod dice-
ris, hoc est, ut literis & morum probitate
sis omnibus bonis charissimus. Vehementer
autem pudendum fuerit, si, cum tam mul-
tos hic libellus & Latiniore reddiderit, &
meliores, tu commiseris, ut ad te ipsum
* 3 non

* *Ἐρίσμιον*] Hoc est, amabilem: simul allusum ad nomen auctoris.

DEDICATIO.

non redierit eadem utilitas, quæ per te pervenerit ad omnes. Cumque tam multi sint adolescentes, qui tibi nomine Colloquiorum gratias agunt; nonne merito censeatur absurdum, si tua culpa factum videatur, quo minus mihi possis eodem nomine gratias agere? Accrevit libellus ad justam voluminis magnitudinem. tibi quoque conandum est, ut, quantum accrescit ætas, tantum accedat & honestæ eruditioni & morum integritati. Sustines non vulgarem expectationem: cui respondere necessarium, vincere pulcherrimum fuerit: certe fallere sine summo dedecore non potes. Nec hoc dico, quod hætenus pœniteat profectus tui, sed ut currenti calcar addam, quo curras alacrius. præsertim cum eam ætatem ingressus sis, qua non alia contingeret felicior, ad imbibenda literarum ac pietatis semina. Fac igitur, ut hæc colloquia vere tua dici possint. Dominus Jesus servet istam ætatem tuam puram ab omnibus inquinamentis, semperque ad meliora provehat. Vale.
Basileæ Kalend. August. Annò MDXXIV.

V I T A
R A S M I,
ERASMO AUCTORE.

 atus Roterodami vigilia Simonis & Jude, circa annum 67. supra millesimum quadringentesimum. Mater dicta est Margareta, medici cujusdam Petri filia, è Septimonio vulgo Sevenbergen, oriunda. Fratres illius quos Dordraci, pene nonagenarios, vidit. Pater dictus est Gerardus. Is cum dicta Margareta, spe conjugii (& sunt, qui intercessisse verba dicunt) vixit. Eam rem indigne tulerunt & parentes Gerardi & fratres. Pater erat Helias, mater Catharina. Uterque pervenit ad extremam senectutem: Catharina pene usque ad nonagesimum quintum annum. Fratres erant decem, nulla soror ex eodem patre & matre; omnes conjugati, excepto uno. Gerardus erat natu minimus. Visum est omnibus, ut ex tanto numero unus Deo consecraretur (nosti affectus senum) & fratres volebant rem animo. Scilicet sic fore, apud quem teonvivarentur. Gerardus videns, se modis omnibus excludi à matrimonio, magno consensu omnium, fecit, quod solent deplorati: clam fugit, & ex itinere misit parentibus & fratribus epistolam, cum manu manum complexa, addito elogio, Valete, nunquam vos videbo. Interim relicta est sperata conjux gravida: Puer alitus est apud aviam. Gerardus

V I T A E R A S M I .

rardus Romam se contulit. Illic scribendo (nam tam nondum ars typographorum erat) rem assatim paravit. Erat autem manu felicissima, vixitque juveniliter. mox applicuit animum ad honesta studia. Græce & Latine pulchre calluit. Quin & in Jurisperitia non vulgariter profecerat. Nam Roma tum doctis viris mire floruit. Audivit Guarinum. Omnes autores sua manu descripserat: Parentes, ubi resciverunt esse Romæ, scripserunt, puellam (cujus matrimonium ambierat) esse vitam functam. Id ille credens, præ mœrore factus est presbyter, totumque animum ad religionem applicuit. Reversus domum, comperit fraudem: nec illa tamen unquam post nubere voluit, nec ille unquam post sollicitavit eam. Puerum autem curavit liberaliter educandum, vixque quatuor annos egressum, in ludum litterarium misit. Ac primis annis, minimum in literis illis profecit inamœnis, quibus natus non erat. Ubi nonum ageret annum, misit Daventriam. Mater sequuta est, custos & curatrix teneræ ætatis. Ea schola tunc adhuc erat barbara. Prælegebatur *Pater meus: exigebantur tempora. Prælegebatur Ebrardus & Johannes de Garlandia: nisi quod Alexander Hegius & Zinthius ceperant aliquid melioris litteraturæ invehere. Tandem ex pueris collusoribus, qui grandiores natu audiebant Zinthium, primum cepit odorem melioris litteraturæ. Post aliquoties audivit Hegium, sed non nisi diebus festis, quibus

* *Pater meus*] Ita incipit libellus quidam Grammaticus, illo ævo in scholis prælegi solitus, qui MS. exstitit in Biblio- theca Boxhorniana. Vide Vitam Erasmi, & epistolas à P. Scriverio editas ac brevi auctiores publicandas.

V I T A E R A S M I.

bus legebat omnibus. Hic pervenit ad classem tertiam. Tum pestis ibi vehementer sæviens, sustulit matrem, relicto filio, jam annum decimum tertium agente. Quum pestis indies magis incrucesceret, tota domo, in qua agebat, desolata, reversus est in patriam. Gerardus accepto tristi nuntio, cepit ægrotare, ac paulo post mortuus est. Uterque decessit, non multo supra annum quadragesimum. Tres tutores instituit, quos habebat fidiſſimos; quorum præcipuus erat Petrus Winckel, tum ludi litterarii magister Goudæ. Legavit rem mediocrem, si tutores bona fide administrassent. Ita Buscumducis ablegatus est, quum jam satis maturus esset Academiæ. Verum illi Academiam metuebant, quod alere religioni statuissent puerum. Illic vixit (hoc est perdidit) annos ferme tres; in ædibus Fratrum, ut vocant, in quibus tum docebat Romboldus, qui mire adamabat ingenium pueri. Qui & sollicitare illum cœpit, ut suo gregi accederet. Puer inscitiam ætatis excusabat. Hic exorta peste, quum diu laborasset febris quartana, ad tutores reversus est, jam stilo quoque satis prompto, ex aliquot autoribus bonis formato. Unus tutor perierat peste: cæteri duo re non admodum bene gesta, agere de monasterio cœperunt. Adolescens languens febris, quæ supra annum illum tenuerat, non à pietate abhorrebat, cæterum à monasterio abhorrebat. Itaque diem ad cogitandum sumit. Interim tutor subornat, qui pelliciant, qui minitentur, qui imbecillum animum perpellant. Atque interea locum in monasterio

V I T A E R A S M I.

Uio Canoniorum reperaer, qui vulgo Regulares dicuntur, in Collegio, quod est iuxta Delft, dicto Syon, quæ Domus est principalis ejus Capituli. Ubi dies venisset respondendi, respondit prudenter adolescens, se nondum, neque quid esset mundus scire, neque quid esset monasterium, neque quid esset ipse. Proinde videri consultius, ut adhuc annos aliquot in scholis ageret, donec sibi notior esset. Hæc quum videret constanter ab adolescente dici, statim infremuit Petrus Winckel. En ego, inquit, frustra laboravi, qui talem locum tibi magnis precibus pararam, tu nebulo es, spiritum bonum non habes. Abdico tutelam meam. vide, unde alaris. Adolescens respondit, se accipere abdicationem, & ea esse ætate, ut non opus tutoribus esset. Ubi videt, se minis nihil proficere, subornat fratrem, qui & ipse tutor erat, negotiatorem. Is blanditiis agit. Accedunt instigatores undique. Habebat sodalem, qui prodidit amicum: & urgebat febris; nec tamen arridebat monasterium. donec forte fortuna monasterium ejusdem ordinis in Emaus, sive Steyn, juxta Goudam viseret. Ibi repperit Cornelium, quem Daventriæ sodalem in eodem cubiculo habuerat. Is nondum sacrum illum cultum acceperat. Viderat Italiam, sed parum doctus redierat. Hic suum agens negotium, cæpit mira eloquentia depingere vitæ genus sanctissimum: copiam librorum, otium, tranquillitatem, sodalitatem angelicam. Alii alliciebant, alii propellebant. Onerabat febris. Hunc delegit locum, fastidito altero. Lætabatur interim, donec haberet

VITA ERASMI.

beret sacram vestem. Interea, tametsi adolescens sensit suo proposito quam non omnia illic responderent, tamen totum illum gregem excitavit ad studia. Parantem abire ante professionem, partim pudor humanus, partim minæ, partim necessitas coërcuit. Professus est. Tandem per occasionem Episcopo Cameracensi Henrico à Bergis innotuit. Is Cardinalitium galerum sperabat: quem & impetrasset, nisi præsentēs defuissent nummi. Ad hoc iter optabat hominem Latine doctum. Itaque per hunc evocatus est cum auctoritate Episcopi Trajectensis: quæ sola sufficiebat. Auctoritatem tamen Prioris & Generalis adjunxit. Concessit in familiam Episcopi, servato tamen habitu. Quum Episcopus esset destitutus spe galeri, sentiretque illum in amore parum constantem erga omnes, id egit, ut Lutetiam studiorum mitteretur gratia. Promissum est stipendium annuum. Nihil missum est. Sic solent principes. Illic in Collegio Montis acuti, ex putridis ovis & cubiculo infecto morbum concepit. Itaque ad Episcopum rediit. Acceptus est honorifice. Recreatus est a morbo Bergis. Revisit Hollandiam hoc animo, ut maneret apud suos. Sed ipsis ultro hortantibus, Lutetiam rediit. Ubi destitutus auxilio Mæcenatis, vixit verius, quam studuit, & ob pestilentiam, ibi multis annis perpetuam, per singulos annos redeundum erat in patriam. Tandem, ubi totum annum feviret pestis, Lovanium commigrare coactus est. Ante inviserat Angliam in gratiam Montigii, tunc discipuli, nunc Mæcenatis;

* * 2

sed

V I T A E R A S M I.

sed amici verius, quam benigni. Id temporis omnium bonorum apud Anglos benevolentiam sibi conciliavit; ob id præsertim, quod profecturus in Galliam, spoliatus in littore Dovariensi, non solum non ultus injuriam esset, sed mox libellum in laudem regis totiusque Angliæ edidisset. Tandem è Gallia magnis promissis in Angliam revocatus est. Quo tempore amicitia Archiepiscopi Cantuariensis auctus est. Ubi promissa non responderent, petiit Italiam; cujus adeundæ desiderio semper arserat. Egit paulo plus, quam annum Bononiæ. Inde Venetias se contulit, ediditque Adagia. Inde Patavium, ubi hybernavit. Mox Romam, quo jam fama celebris ac plausibilis præcesserat. Raphaëli Cardinali S. Georgii præcipue charus fuit. Non defuisset ampla fortuna, nisi mortuo Rege Henrico Septimo, & successore Octavo, amicorum literis amplissima pollicentibus in Angliam revocatus esset. Illic reliquum ætatis peragere decreverat. Verum, ubi ne tum quidem præstarentur promissa, in Brabantiam se subduxit: invitatus in aulam Caroli Caesaris, cui consiliarius factus est, opera Joannis Silvagii Cancellarii magni. Mutati cultus rationem reddit in libello primo, quo respondit Laicis. Valetudo semper fuit tenera, unde crebro tentabatur febribus; præsertim in quadragesima, ob piscium esum, quorum solo odore solebat offendi. Ingenium erat simplex, adeo abhorrens à mendacio, ut puellus etiam odisset pueros mentientes, & senex ad illorum aspectum, etiam corpore commoveretur: Linguae inter amicos liberioris,

VITA ERASMI.

ris, nonnunquam plus quam sat esset. Et sepe falsus, amicis tamen diffidere non poterat. Nec putidulus erat. neque quicquam unquam scripsit, quod ipsi placeret. Ac ne facie quidem propria delectabatur, vixque extortum est amicorum precibus, ut se pingi pateretur. Dignitatum ac divitiarum perpetuus contemptor fuit, neque quicquam prius otio ac libertate habuit. Candidus alienæ doctrinæ estimator, fautorque ingeniorum unicus, si fortuna suppetisset. In provehendis bonis literis nemo magis profecit, gravemque ob hanc rem invidiam sustinuit à barbaris. Usque ad annum quinquagesimum, nec impetiit quenquam, nec impetitus est à quoquam stilo. Idque habebat sibi propositum, omnino stilum incruentum servare. A Fabro primum est impetitus. Nam Dorpiana orsa suppressa sunt. In respondendo semper civilis erat. Lutherana Tragedia, intolerabili illum oneravit invidia. Discerptus est ab utraque parte, dum utrique studet consulere.

EPITAPHIUM
DES. ERASMI ROTERODAMI,
BASILEÆ.

CHRISTO SERVATORIS.

**DES. ERASMO ROTERODAMO, VIRO
OMNIBUS MODIS MAXIMO, CUJUS
INCOMPARABLEM IN OMNI DISCI-
PLINARUM GENERE ERUDITIONEM,
PARI CONJUNCTAM PRUDENTIA,
POSTERI ET ADMIRABUNTUR, ET
PRÆDICABUNT. BONIFACIUS AMERBA-
CHIUS HÆRES. HIER. FROBENIUS,
ET NIC. EPISCOPIUS NUNCUPATI
SUPREMÆ SUÆ VOLUNTATIS VIN-
DICES, PATRONO OPTIMO NON ME-
MORIÆ, QUAM IMMORTALEM SIBI
EDITIS LUCUBRATIONIBUS COM-
PARAVIT, INSTANTIS PER DUM OR-
BIS TERRARUM STABIT SUPERFU-
TURO, AC ERUDITIS UBIQUE GEN-
TIUM COLLOQUUTURO: SED COR-
PORIS MORTALIS, QUO RECONDI-
TUM SIT ERGO, HOC SAXUM PO-
SUERE.**

**MORTUUS EST IV. EIDUS JULIAS, JAM SEPTUAGENARIUS,
ANNO A CHRISTO NATO, M. D. XXXVI.**

**In saxo, quo sepulchrum integitur, est TERMINI
facies, basi quadrata, cum his verbis:**

**DES. ERASMUM ROTERODAMUM AMICI SUB HOC
SAXO CONDEBANT, IV. EIDUS JULIAS,
M. D. XXXVI.**

IN.

I N D E X

COLLOQUIORUM.

A Bbatis & Eruditæ.	325	Epithalamium Pet. Ægidii.	
Abfurda.	589		330
Αἰγυμῶν αἰμῶν.	566	Euangeliphorus Cyclops.	580
Adolescentis & Scorti.	251	Euntes in ludum littera-	67
Alcumistica.	348	rium.	681
Amicitia.	701	Exsequiæ Seraphicæ.	681
Apotheosis Reuchlini Ca-		Exorcismus seu Spectrum.	337
pnionis.	167		75. usque
Αἰσθησιολογία.	587	Formulæ variæ.	ad 83. & 105. &c.
Ars notoria.	631	Franciscani	πρωτοπλάστοι.
Αἰσθησιολογία.	598		308
Charon.	553	Funus.	515
Colloquium senile.	292	Γεροντολογία.	292
Concio seu Merdardus.	634	Gratiarum actio.	25. 69
Confabulatio pia.	53	Γυναικοσωμείδιον.	610
Conjugium.	205	Herilia iussa.	38
Convivium dispar.	542	Hippoplanus.	358
Convivium fabulosum.	367	Impostura.	578
Convivium Poëticum.	256	Inquisitio de Fide.	276
Convivium profanum.	83	Ἰπποδῶς ἀντιπῶν.	589
Convivium religiosum.	117	de Itinere formulæ.	8
Convivium sobrium.	625	Ἰχθυοφαγία.	446
Copiæ compendium.	112	Ludus globorum missilium.	
Cyclops Euangeliphorus.	580	48. & sphæræ per annu-	
	618	lum ferreum.	50
Diluculum.	243	Lusus pueriles.	44
Diverforia.	17	Mandandi form.	23
Domestica confabulatio.	539	Merdardus sive Concio.	634
Echo.	589	Militaria.	35
Ementitia nobilitas.	730		Militis
Epicureus.			

INDEX COLLOQUIORUM.

Militis & Carthusiani.	221	Puerpera.	385
Monitoria pædagogica.	42	de Rebus ac Vocabulis.	548
Naufragium.	233	de Sacerdotiis captandis.	30
Νηφάλιον συμπόσιον.	625	Saltus.	51
Opulentia sordida.	669	Salutandi ratio & formulæ.	7
Όχημα, γεροντολογία.	292	Scorti & adolescentis.	251
Percontandi variæ formulæ.	8	Senatulus.	610
Peregrinatio religionis ergò.	409	Spectrum seu Exorcismus.	337
Philodoxus.	655	Synodus grammaticorum.	560
Pietas puerilis.	53	Talorum lusus.	598
Πολυδαιτία.	542	Valetudinis formulæ.	9. &c.
Primi congressus variæ formulæ.	1. 26	Venatio.	66
Problema.	721	Virgo μισήγαμ@.	191
Proci & puellæ.	176	Virgo pœnitens.	202
Pseudochei & Philetymi.	228	Votum temere susceptum.	27
Πτωχολογία.	362	Uxor μισήγαμ@.	205
Πτωχοπλάται, Franciscani.	308		

DES.

DES. ERASMI ROT. COLLOQUIA FAMILIARIA.

In primo congressu.

On temere docet ¹ quidam, ut salutemus libenter. Comis enim & blanda salutatio sæpe conciliat amicitiam, inimicitiam diluit; certe mutuam benevolentiam alit augetque. Quidam usque adeo ² Demeæ sunt, ingenioque agresti, ut vix salutati resalutent.

Nonnullis hoc vitii ³ conciliavit educatio verius, quam natura.

Urbanitatis est salutare obvios, aut eos, qui nosadeunt, aut quos adimus ipsi colloquendi gratia. Item operis aliquid agentes, cœnantes, oscitantes, ⁴ singultientes, sternutantes, tussientes. In ⁵ ructu crepituve ventris salutare, hominis est plus satis urbani.

Sed incivilius etiam eum salutare, qui reddit urinam, aut alvum exonerat.

Salve pater, salve matercula, salve mi frater, salve præceptor obsevande, salve multum mi patrue, salve dulcissime nepos.

Urba-

NOTÆ IN COLLOQUIA ERASMI.

¹ **Q**uidam] In præceptis, quæ circumferuntur Catonis nomine.

² Demeæ sunt] Demea, Terentio senex rigidus, durus, difficilis: unde proverbialiter austeros, Demeas vocamus. Sic & in comœdiis utimur aliquando propriis pro appellativis, Euclyones, avaros; Thrasones, gloriofos appellando.

³ Conciliavit] Et conciliare, pro comparare, contrahere, sumitur; & hoc tam in malum, quam in bonum, ut Dignatio conciliavit ei uxorem. Vellejus.

⁴ Singultientes.] Singultire, est singultus edere. singultus vero est convulsio ventriculi, conantis excutere, quæ tunicis suis impacta sunt. Belg. de hick.

⁵ Ructus] Ructus est concocti cibi in ventum efflatio.

A

x Plin.

Urbanum est, addere cognationis aut affinitatis titulum, nisi cum habent aliquid odii: tum enim præstat abuti minus quidem propriis, sed ¹plausibilibus: Veluti cum novercam salutamus matrem: privignum, filium: vitricum, patrem: sororis maritum, fratrem: fratris uxorem, sororem. ²Idem in ætatis aut officiorum titulis faciendum. Gratius enim fuerit, si senem, patrem, aut virum eximium salutes, quam ætatis cognomine: etiamsi olim honoris causa dicebatur, ³ὡ γέρον. Salve præfecte, salve tribune. Non autem, salve caligarie, aut calcearie. Salve adolescens, salve juvenis. Senes ignotos adolescentulos filiorum cognomento salutant, adolescentes vicissim illos, patres aut dominos.

Blandior salutatio inter amantes.

Salve	{	mea Corneliola.
		mea vita.
		mea lux.
		meum delictum.
		meum suavium.
		mel meum.
		mea voluptas unica.
		meum corculum.
		mea spes.
		meum solatium.
		meum decus.

Honoris gratia, aut secus.

Salve hære. Ohe, salve tu quoque bone vir. Salve vir ornatissime, clarissime. Salve etiam atque etiam literarum decus. Salve plurimum amicorum optime. Salve mi

¹ Mecæ-

¹ *Plausibilibus*] In quibus scilicet plus favoris & gratiæ.

² *Idem*] Quod ab Hor. in Sat. præcipi videmus: Frater, pater adde: Ut cuique est ætas, ita quemque factus adopta.

³ *ὡ γέρον*] Id est, *o senex*, quod apud Homerum nusquam non obvium. Hinc & Senatores Lacedæmonenses, *γέροντες*.

x Mecæ-

FORMULÆ.

¹ Mecænas. Salve patrone singularis. Salve vir spectatissime. Salve unicum hujus ætatis ornamentum. Salve Germaniæ delictum. Salvete, quotquot estis, una salute omnes. Salvete pariter omnes. Salvete belli homunculi. Salve ² congerro lepidissime. Salve vini perniciës. RESP. Salve & tu, gurges, ³ helluoque placentarum. Salve multum, virtutis omnis antistes. RESP. Salve tantundem totius probitatis exemplar. Salve anicula annos nata quindecim. RESP. Salve puella annorum octoginta. Bene sit tibi cum tuo calvitio. RESP. Bene tibi cum lacero naso. Ut salutaris, ita refalutaberis. Si male dixeris, pejus audies. Salve iterum atque iterum. RESP. Et tu salve perpetuum. Salve plus millies. RESP. Equidem malim salvere semel. Salve quantum vis. RESP. Et tu quantum mereris. Salvere te jubeo. RESP. Quid, si nolim? Equidem ægrotare malim, quam tua salute salverè.

Salva sit tua	{	Sanctitas.	}	magis vulgo recepta sunt, quàm probata doctis.
		Amplitudo.		
		Celsitudo.		
		Majestas.		
		Beatitudo.		
		Sublimitas.		

In tertia persona.

Sapidus Erasmo suo salutem dicit.

Sapidus Beatum suum plurima salute impartit.

Alia.

¹ *Mecenas*] Vel ut alii legunt, *Mæcenæ*, à Gr. *Μακενώνας*. Vir equestriis ordinis, ortus sanguine regio, familiarissimus fuit Augusto Cæsari: & singularis fautor ac patronus doctorum virorum, & imprimis Poëtarum: inde factum, ut nomen ejus proprium in appellativum transierit. unde & Marcial. 8. Epigr. 56. vs. 5.

Sint Mæcenates, non decerunt Flacco.

Maronem.

² *Congerro*] Qui scil. varios, ex variis locis atque hominibus, rumusculos congerit. & alii enarrat. *Gerrenes* enim *φλύαγοι*, sic dicti à *gerris*, id est, nugis,

³ *Helluoque plac.*] Proverbiales sunt hyperbolæ, cum hominem maxime edacem & plurima consumentem, *gurgitem* & *helluam* nominamus.

A 2

1 Paq

Alia Forma.

Salvus sis Crito. Bene tibi sit vir optime. RESP. Et tibi melius. ¹ Pax tibi frater: Christiana salutatio est, à Judæis profecta, neque tamen repudianda. Similis est, Bona vita. Ave præceptor. RESP. Equidem ² malim habere, quam avere. ³ χαῖρε. RESP. ⁴ Memento, te Basileæ esse, non Athenis. RESP. Cur tu igitur audes Romane loqui, quum Romæ non sis.

Bene precandi Formulæ.

Et bene precari, salutationis genus est.

Gravide.

Faxit Deus, ut feliciter parias: ut maritum pulchra prole facias parentem. Faxit illa virgo mater, ut feliciter fias mater. Precor, ut hic tumor uteri feliciter subsidat. Velint superi, ut non majore molestia elabatur, quam illapsum est, quicquid hoc est oneris, quod gestas. Donet tibi Deus felix puerperium.

Convivis.

Sit felix convivium. Bene sit universo coetui.

Precor omnia læta vobis omnibus.

Deus bene fortunet vestrum convivium.

Sternutanti.

Sit faustum ac felix. Servet te Deus. Sit salutiferum. Bene vertat Deus.

Auspicanti quippiam.

Sit felix & faustum reipub. Bono sit omnibus, quod instituis. Bene vertat, quod agis. Bene fortunet Deus tuos labores.

¹ Pax tibi] Hebræi aliique populi orientales hac formula salutandi & bene precandi utebantur: qua omne prosperitatis genus iis exoptabant, quos salutabant. [Jud. 19. 20. 1 Sam. 26. etiam locutio est ad timentes, quibus animum addimus. Gen. 43. 23.]

² Malim habere, quam avere] locus ex ambigua significatione, nam & id

ipsum cupere significat.

³ Χαῖρε.] Imperativus à χαίρω, gaudeo, delector: aliquando est salutantis, aliquando valedicentis.

⁴ Memento, te Basileæ esse, &c.] Allusum est ad id, quod refert Cicero ex Lucilio de Scævola ridente Albutium græcizantem Romæ; libro 1. de finibus.

BENE PRECANDI FORMULÆ.

labores. Faveant superi tuis conatibus. Quæso, ut, quod instituisti, superis bene fortunantibus, feliciter absolvas. Bene fortunet Christus opt. max., quod in manibus est. Feliciter cedat, quod instituisti. Feliciter exeat, quod aggressus es. Rem sanctam aggressus es, precor, ut felix sit exitus, ac prosperum numen aspiret pulcherrimis coeptis. Christus bene coepta secundet. Prospere succedat, quod auspicatus es. Deum opt. maximumque precor, ut istud consilium, quam est honestum, tam sit & felix. ¹ Bonis avibus coepta res melioribus exeat. Precor, ut bonis avibus Italiam adeas, melioribus redeas. Opto tibi felicem cursum, & recursum feliciorem. Faxit Deus, ut itinere hoc feliciter peracto, brevi tibi prosperum reditum gratulemur. Contingat tibi feliciter & navigare, & renavigare. Sit iter lætum, reditus lætior. Utinam ista profectio tibi succedat ex animi tui sententia. Utinam tibi tam jucunda sit ista profectio, quam nobis erit interim molestum tui desiderium. Bonis ² auspiciis solvas ancoram. Precor, ut ex utriusque votis succedat hoc iter. Precor, ut hic contractus commodo, bonoque sit utrisque. Precor, ut hoc matrimonium voluptati sit omnibus nobis. Sospi- tet te Jesus opt. max. Superi propitii te nobis incolumem restituant. Servet te Deus animæ dimidium meæ. Opto tibi reditum incolumem. Precor, ut hic annus tibi lætis auspiciis ineat, lætioribus procedat, lætissimis exeat, ac sæpius recurrat semper felicior. **RESP.** At ego vicissim tibi multa secula felicissima precor, ne tu gratis sis nobis bene

¹ *Bonis avibus*] Bonis aut malis avibus dicimus, quum rem feliciter aut secus cedere significamus. Ab augurum observatione sumptum; qui ex avium garritu, ut & cantu, volatu & pastu divinabant.

² *Auspiciis*] Auspicium, quasi *avispicium*, ab avibus spectandis. Quia autem *auspex* sua divinatione de rebus susci- piendis & gerendis cum autoritate consilia dabat, & ad agendum hortaba-

tur; ideo pro *auctore & suasore*; & om- nino *qui rei alicui præst*, dicitur. Et *auspicium* ponitur pro principio, ductu, dispositione & summa potestate. Sic *auspicari*, est auspicium capere, item inci- pere aliquid. Et quia feliciter geri puta- bant, quæ secundum auspicia, tanquam Deorum voluntates significatas fierent; ideo *auspicatum* pro felici dicebant, & *auspicate*, feliciter.

bene precatus. Precor, ut hic dies tibi ¹ candidus illuxerit. Precor, ut hic sol tibi felix surrexerit. **RESP.** Tantundem tibi reprecor. Sit felix exortus hujus diei, & sit utrique nostrum prosperrimus. Opto tibi noctem prosperam pater. Precor tibi noctem placidam. Contingat tibi felix somnus. Det Deus placidam quietem. Det somnum absque somniis. Faxit Deus, ut aut placide dormias, aut feliciter somnies. Sit tibi fausta nox. **RESP.** At ego tibi, quando gaudere soles lucro, pro una fausta mille precor faustissimas.

Vale, in digressu.

Valete omnes. Benevale. Cura, ut quam rectissime valeas. Valetudinem tuam cura diligenter. Jubeo, te bene valere. Jam me tempus alio vocat, tu valebis. Valetoto quam optime. Vale ² pancratice, aut si mavis ³ athleticce. Vale, ut dignuses. Vale, ut meritis. In hoc biduum valebis. Si me dimittis, valebis in crastinum. Numquid vis? Est aliud, quod me velis? **RESP.** Nihil, nisi ut prospere valeas. Da operam, ut sis prospera valetudine. Age curam valetudinis tuæ. Habe curam salutis tuæ. Fac, ut proximo congressu te lætum ac ⁴ nitidum videamus. Jubeo, te ⁵ curare cuticulam. Cura, ut sit mens sana in corpore sano. Da operam, ut totus valeas, tum corpore, tum animo. **RESP.** Dabitur quidem opera. Valebis tu quoque. Tibi vicissim precor prosperam valetudinem.

Salu-

¹ *Candidus*] Pro felici, à Thracibus graetum, qui diem prosperum, albo: improsperrum, atro lapillo notabant.

² *Pancratice*] Pro eo, quod est firma esse valetudine: nam in *Pancratisti* robur corporis potissimum spectabatur: sic dict *ἀπὸ τοῦ παντὸς κρατῖν*, victor scil. cursu, disco, saltu, lucta & pugilatu.

³ *Athletice*] Athleticce valere, est optime & firmissime valere; ut Athleta seu luctator, & ad luctationem instructus; qui athletico robore contra

adversarios exercendo se munit. Nam, ut Hippocr. ait, Athletarum habitus in summo bonitatis & sanitatis gradu consistit.

⁴ *Nitidum*] Clarum, pinguem. consule *Cl. Burmanni Comment. ad Phadr. l. 3. f. 7. v. 4.*

⁵ *Curare cuticulam*] De iis, qui voluptati student magis, quam famæ, unum hoc curantes, ut cutis summa niteat; eaque gratia laurioribus epulis, somno, convivio, aliisque id genus delitiis utuntur.

1. Vice-

Salutare per alium.

Frobenium jubebis meo nomine salvere plurimum : Erasmiolum item mea causa salutabis diligenter. Tum matri Gertrudi, quam potes officiosissime, ex me salutem dicito. Dic, me omnibus omnia læta precari. Salutabis mihi sodalitatem diligenter. Amicos omnes meis verbis salutato. Uxori salutem ex me annunciabis. Fratri tuo in literis tuis meo nomine salutem adscribes. Mei vice salutabis affinem meum. Num quid tuis mandas per me?

RESP. Ut recte valeant. Estne, quod velis ad tuos perferri me nuncio? RESP. Multam salutem omnibus, sed præcipue patri. Sunt, quos per me tuo nomine velis salutatos?

RESP. Omnes, qui de me percontabuntur. Salutem, quam mihi ab amicis attulisti, illis multo cum scœnore referes. Quorum nomine mihi salutem attulisti, hos omneis mea gratia vicissim salutabis accurate. In amicis salutandis sis, quæso, mihi ¹ vicarius. Salutassem generum meum per literas, sed tu mihi apud illum epistolæ vice fueris. Heus heus, quo properas? RESP. Rectà ² Lovanium. RESP. Resiste paullisper, est, quod tibi mandem. RESP. Atqui pediti non convenit sarcinæ. Quid rei est? RESP. Ut Goclenium, Rutgerum, Joannem Campensem, totumque chorum ³ trilinguem mihi salutes. RESP. Si nihil aliud imponis sarcinæ præter salutes, facile perferam. RESP. Atqui ne gratis istud facias, precor, ut tibi quoque eunti ac redeunti salus sit comes.

Reducem quomodo salutare oporteat.

Salvum te advenire, gaudemus. Sospiitem adesse, volupe est. Te nobis redditum esse, voluptati est. Gratulamur tibi felicem reditum. Gratia superis, quod nobis incolumis redieris. Quo molestius fuit nobis tui desiderium, hoc redditus conspectus tui jucundior est. Gratulamur & tibi,

&c

¹ *Vicarius*] Qui vicem alicujus gerit, seu obtinet.

² *Lovanium*] Brabantiz urbs.

³ *Trilinguem*] Trilinguis, qui tribus linguis loquitur; vel qui callet tres linguas.

& nobis, quod vivus ac valens nobis restitutus sis. Hoc reditus tuus est nobis jucundior, quo minus expectatus. RESP. Ego vicissim lætor, quod incolumis vos incolumes offenderim. Quod te salvum repererim, vehementer gaudeo. Non viderer mihi redisse salvus, nisi vos salvos reperissem. Nunc demum mihi videor sospes, cum vos incolumes ac pulchre valentes conspicio.

Percontandi Forma in primo congressu.

GEORGIUS, LIVINUS.

GE. **E**X qua tandem ¹corte aut cavea nobis ades? LI. Quid ita? GE. Quia male faginat. Quia macie pelluces totus, ariditate crepitas. Unde prodis? LI. E collegio ²Montisacuti. GE. Ergo ades nobis onustus literis. LI. Imo pediculis. GE. Pulchre comitatus advenis. LI. Sane, nec tutum est, nunc viatorem ire incomitatum. GE. Agnosco ³sodalitium scholasticum. Ecquid novarum rerum adfers è ⁴Lutetia? LI. Illud in primis, quod scio, tibi videbitur incredibile: Lutetiæ ⁵Beta sapit, & Quercus concionatur. GE. Quid tu narras? LI. Hoc, quod audis. GE. Quid ego audio? LI. Hoc, quod narro. GE. Monstri simile. Oportet illic ⁶fungos & lapides esse auditores, ubi tales concionentur. LI. Atqui sic res habet. Nec audita narro, sed comperta. GE. Oportet igitur illic plurimum sapere homines, si ⁷sapit Beta & Quercus. LI. Recte conjectas.

Alia.

¹ Corte] Cors seu cohors, locus cinctus parietibus, quo gallinas habere solemus. vel pro. avium septo: sic dict. quod ibidem coercerantur.

² Montisacuti] Belg. Scherpen heuwel.

³ Sodalitium] Alii satellitium legunt.

⁴ Lutetia] Galliz urbs celeberrima. vulgo Parys.

⁵ Beta sapit] Beta, herba insipida,

quæ & fatua appellatur. hinc proverb. Beta inspidior. Sed hic Bedam & N. de Quercero, sententiar. Parisienses Magistros notat.

⁶ Fungus] Planta terræ. Sed hic pro homine stupido & insulso sumitur.

⁷ Sapit] Sapere & ad sensum gustus pertinet: ut, jucundissime sapit. Vel ad animam transfertur, & significat, Sapientem esse.

1 Bas-

Alia.

GE. Valesne? LI. Contemplare vultum. GE. Quin potius lotium jubes? AN me putas medicum? Non rogo, quid valeas, nam facies ipsa loquitur, te belle valere, sed quomodo tibi placeas. LI. Corpus quidem belle habet, sed animo male est. GE. At non valet, qui isthac parte laborat. LI. Sic res habent meæ. Corpus valet, sed ægrotat crumena. GE. Facile isti morbo medebitur mater. Ut valuisti usque? LI. Varie, ut sunt res mortalium. GE. Satin' recte vales? Salvane res? Satin' salvæ res? Fuiistine semper prospera valetudine? LI. Prosperrima, gratia superis. Ego Dei beneficio perpetuo bellissime valui. Semper prospera valetudine sum usus. Hactenus bona valetudine fui, fausta, incolumi, felici, prospera, secunda, integra, ¹ basilica, athletica, pancratica valetudine. GE. Faxint superi, ut isthuc sit perpetuum ac proprium. Lætus isthuc audio. Voluptatem mihi nuncias. Est isthuc mihi auditu perquam jucundum. Sermonem istum ex te audire supra modum gaudeo. Isthuc haud invitus audio. ² Oppido lætor isthuc audire ex te. Ut idem semper facias, opto. Ut ad istum modum quam diutissime valeas, opto. Tibi gratulor, mihi gaudeo. Gratia superis. Gratiam habeo superis. LI. Equidem pulchre valeo, si tu vales. GE. Nihil interim molestiæ fuit? LI. Nihil, nisi quod vestra consuetudine frui non licuit. GE. Quo pacto vales? LI. Recte, pulchre, belle, perbelle, bellissime, perpulchre, feliciter, commode, minime male. Valeo, ut volo potius, quam ut mereor: ³ basilice, pancratice, athleticæ. GE. Expectabam, ut diceres etiam, ⁴ taurice.

Male valere.

GE. Rectene vales? LI. Vellem quidem. Non admodum

¹ *Basilica*] Regalis, excellens, splendida. Quid sit *pancratica* & *athletica* di-

² *Oppido*] Pro valde, multum.

³ *Basilice*] Id est, magnifice, splendide, ut reges, qui diligentius curant valetudinem.

⁴ *Taurice*.] Inftar tauri.

dum ex sententia. Equidem utcunque valeo. Sic satis. Valeo, ¹ ut possum, quando, ut volo, non licet. Ut soleo. Ita ut superis visum est. Non optime sane. Sic ut ante hac pejus nunquam. Valeo, ut solitus sum. Valeo, ut solent, quibus cum medicis res est. GE. Ut vales? LI. Secus, quam vellem. GE. Qua valetudine es? LI. Haud sane commoda, incommoda, perquam incommoda, infelici, parum prospera, parum secunda, mala, adversa, infausta, imbecilli, dubia, mediocri, vix mediocri, longe alia, quam vellem, tolerabili, qualem optem hostibus meis. GE. Rem mihi sane quam acerbam narras. Prohibeant superi. Avertat Deus. Bona verba. Hic cupiam, te vanum esse. Bono sis animo, oportet. Forti infractoque sis animo. Multum juvat animus in re mala bonus. Fulciendus est animus spe fortunæ secundioris. Quid morbi est? Quod mali genus est? Quis te morbus habet? Quo morbo teneris? Quid habes morbi? Quis te tenet morbus? LI. Nescio, & hoc laboro periculosius. GE. Verum. Nam ad sanitatem gradus est, novisse morbum. Nullosne consuluisti medicos? LI. Equidem permultos. GE. Quid respondent? LI. Id, quod ² advocati Demiphoni apud Comicum, aliud negat, alius ait, alius deliberandum censet. In hoc consentiunt omnes, memiserum esse. GE. Quam pridem habet te hoc mali? Diu est, quod teneris isto morbo? Quantum temporis est, quod te malum hoc corripuit? LI. Dies plus minus viginti. Ferme mensis est. Jam tertius est mensis. Mihi quidem ³ seculum videtur, quod ægrotare cœpi. GE. Adnitendum censeo, ne morbus fiat familiaris. LI. Jam nimium assuevit. GE. Num est ⁴ hydrops? LI. Negant. Ge. Num

¹ *Ut possum*] Monet, tempori ac necessitati serviendum esse; quando scilicet nostra nobis parum placent, & facultas deest, non animus. Commodius enim per adversa ducentem Deum sequimur patientia, quam inviti trahimur.

² *Advocati Demiphoni*] Qui consilii

nodum, quoad possunt, fere protelare solent. Vide Tefent. Phorm. A&. 2. sc. 4.

³ *Seculum*] Centum annorum spatium, quasi à *sequendo*. Est enim series temporum.

⁴ *Hydrops*] Aqueus morbus ex aqua contrahens, quem Serenus ita describit:

Corrupti

GE. Num ¹ dysenteria? LI. Non arbitror. GE. Num febris? LI. Opinor, febris esse speciem, sed novam, ut nunc novi subinde morbi exoriuntur, antehac incogniti. GE. At plus satis erat veterum. LI. Ita visum est naturæ nimium ² novercæ. GE. Quoto die recurrit dolor? LI. Quoto die narras? imo quotidie, sæpius: quam ³ Euripus. GE. Papæ! malum abominandum. Unde contraxisti morbum? Unde suspicaris, hoc esse collectum mali? LI. Ex inedia. GE. At non soles usque adeo superstitiosus esse, ut te jejunio maceres. LI. Non erat religio, sed inopia. GE. Quænam? LI. Quia non dabatur cibus. E frigore natum arbitror. E putribus ovis morbum ortum suspicor. E vino plus satis diluto. E crudis malis contracta est stomachi ⁴ cruditas. GE. Vide, ne ex immodico aut intempestivo studio conciliaris hoc mali, aut ex potatione largiore, aut Venere parum moderata. Quin accersis medicum? LI. Timeo, ne citius morbum augeat, quam adimat. Metuo, ne pro remedio det venenum. GE. Deligendus est igitur, cui tuto fidas. LI. Si moriendum est, malo semel mori; quam tot pharmacis excarnificatus. GE. Fac igitur, ut ipse tibi sis medicus. Si diffidis homini medico, precor, ut sit tibi medici vice Deus. Sunt, qui tecti cuculla Dominicali aut Franciscana revaluerunt. LI. Idem fortassis evenisset, si lenonis pallio tecti fuissent. Verum ista diffidenti nihil conducunt. GE. Fide igitur, ut revivifcas. Alii morbo levati sunt, nuncupatis alicui divo votis. LI. At ego cum divis non pacifcor. GE. Proinde tu vel à Christo, cui fidis, pete sanitatis beneficium. LI. At ego, an benefi-

cium

*Corrupti jecoris vitio vel splenis, acerbis
Crescit hydrops. Belg. Watersucht.*

¹ *Dysenteria*] Cruenta alvi dejectio,
cum intestinorum torminibus: ex *δυσ*
& *ἔντερων*, intestinum. Belg. *Roodeloop*.
² *Novercæ*] Hic pro iniqua, maligna
& infesta.

³ *Euripus*] Rapidum mare, & alter-

no cursu, septies die, & septies nocte,
fluctibus invicem versis, adeo immodi-
ce fluens, ut ventos etiam, & plenis ve-
lis navigia frustretur. Hinc *Euripus* ho-
mo, adag. in inconstantes, & qui mori-
bus inæqualibus sunt.

⁴ *Cruditas*] Gr. *ἀπεψία*, ventriculi
est vitium, cibum ægre concoquentis.

¹ *Menar-*

cium sit, nescio. GE. An non beneficium est, liberari morbo? LI. Nonnunquam mori felicius est. Ab illo nihil peto, nisi ut, quod scit optimum esse, mihi largiatur. GE. Summe, quod alvum dejiciat. LI. Jam sua sponte cita est. GE. Ciendus est alvus. Movendus est alvus. LI. Imo sistendus est magis, nam plus satis profluit.

Alia.

GE. Fuitne tibi hoc iter faustum & commodum? LI. Sic satis: nisi quod nihil usquam tutum est à latronibus. GE. Hic est belli ludus. LI. Est, sed sceleratissimus. GE. Pedes advenis; an eques? LI. Partim pedestri itinere, partim vehiculo, partim equo, partim navigio. GE. Quo in statu sunt res Gallicæ? LI. Sane turbulento. Magnæ bellorum minæ sunt. Quid mali allaturi sint hostibus, nescio: certe Galli jam ipsi non dicendis malis affliguntur. GE. Unde profisciscuntur isti bellorum tumultus? LI. Unde, nisi ex ambitione ¹ monarcharum. GE. At horum prudentia conveniebat sedari rerum humanarum tempestates. LI. Sedant illi quidem, sed ut Auster mare. Persuadent sibi, se Deos esse, suæque causa mundum hunc esse conditum. GE. Imo princeps reipublicæ gratia constituitur, non respublica principis causa. LI. Imo non desunt Theologi, qui ² frigidam suffundant, & ad hos tumultus ³ classicum canant. GE. Istosego statuerem in prima acie. LI. At illi sibi cavent ⁴ post principia. GE. Ista publica fatis curanda relinquamus. Tuæ res quo tandem in statu sunt? LI. Optimo, felici, mediocri, tolerabili. GE. Quo pacto se res habent tuæ? num ex voto? LI. Imo supra votum, supra meritum, supraspem. GE. Satin' ex sententia?

¹ *Monarcharum*] Penes quos solos summa rerum est.

² *Frigidam suffundere*] Est clanculum instigare. Translatum ab officinis xariis, ubi fabri subinde frigidam in ignem aspergunt, quo ignis sit vehementior.

³ *Classicum canere*] Pro dissidium ex-

citare. Nam *classicum canere*, est signum dare, quo milites pugnam incant. Contra *receptum canere*, est à pugna revocare.

⁴ *Post principia*] Quasi extra telorum jactum. Sumptum à bello: ubi summum periculum est iis, qui in prima stant acie.

tia? Satin' salva omnia? Satisne prospera omnia? LI. Res in pejore statu esse non potest. Pejore in loco negotium non potest esse. GE. Non cepisti igitur, quod captabas? non contigit præda, quam venabaris? LI. Venabar equidem, sed irata ¹ Delia. GE. Nihil reliquum est spei? LI. Spei permultum, sed rei nihil. GE. Episcopus nihil ostendit spei? LI. ² Tota plaustra, totasque spei naves, sed præterea nihil. GE. Nihil adhuc misit? LI. Promisit quidem largiter, at ³ ne teruncium quidem misit. GE. Ergo spe alendus est animus. LI. Sed hac non saginatur venter. Quispe aluntur, pendent, non vivunt. GE. Attamen hoc eras ad iter expeditior, quod nihil esset oneris in ⁴ zona. LI. Fateor; atque etiam tutior. Nulla enim sunt arma certiora adversus latrones. Sed ego malim & onus, & periculum. GE. Nihilne tibi ademptum est in via? LI. Mihi ne? Quæso, quid eripias ⁵ nudo? Aliis citius periculum erat à me. Licuit mihi ⁶ vacuo viatori per totum iter canere & esurire. Num quid vis? GE. Quo nunc hinc abis? LI. Recta domum, salutaturus ⁷ penates jamdiu non visos. GE. Precor, ut illic offendas omnia læta. LI. Utinam ita velint superi. Nihil interim extitit novi domi nostrae? GE. Nihil, nisi quod reperies auctam familiam. Nam ⁸ tua Catulla peperit tibi catulum absenti. Tua gallina peperit tibi

¹ Delia] Diana venationis Dea.

² Tota plaustra] Græci ὅλας ἀμαζας. Nam plaustrum est, quo onera & moles vehuntur. Vide Chiliad. i. cent. 8. prov. 7.

³ Ne teruncium] Teruncius, quem Plin. triuncem vocat, nummulus est, in vilitatis proverbium versus: estque quarta pars assis. Belg. anderhalff penning.

⁴ Zona] Ζώνη, cingulum; à ζώνω, cingo. In specie est zona lara, & ea, quæ capacitatem habet, in qua æra seu pecuniam ferebant veteres, viatores, milites, &c. Est & pudoris nota, cum cincta est femina. Hinc zonam solgere,

est pudorem dimittere, Metonym. vel quæ traditur viro.

⁵ Nudo] Proverb. Nudior Leberide.

⁶ Vacuo viatori] Allusum ad illud Juvenal. Sat. 10. vs. 23.

Cantabis vacuum coram latrone viator.

⁷ Penates] Dii domestici Ciceroni, quod penes nos nati. Veteres discedentes salutabant loca, ut & revertentes: idque propter genios sive Lares, quos locis adesse credebant. Terent. Phorm. Act. 2. sc. 1. vs. 81.

Ego Deos Penates hinc salutatum domum revertar.

⁸ Tua Catulla] Jocus est in paronomasia.

tibiovm. LI. Bene nuncias. Grata nuncias. At ego tibi pro isthoc nuncio polliceor ¹ euangelium. GE. Quodnam? secundum Matthæum? LI. Non, sed secundum Homerum. En, accipe. GE. Tibi serva tuum euangelium. Mihi faxorum satis est domi. LI. Ne sperne munusculum: ² Aëtites est, qui gravidis admotus in nixu, maturat partum. GE. Quid ais? Est mihi sane gratissimum. Dispiciam, unde possim hoc donum ~~pen~~sare. LI. Abunde pensatum puta, si boni consulueris. GE. Imo nihil accidere potuit magis in tempore. nam uxori meæ jampridem tumet uterus. LI. Illud igitur abs te ³ stipulabor, ut, si masculum ediderit, me susceptorem asciscas. GE. Polliceor; ac tuum indetur puero nomen. LI. Quod utrisque bene vertat. GE. Imo nobis omnibus.

Persona.

MAURITIUS, CYPRIANUS.

MA. **R** Edisti nobis obesior solito. Redisti procerior. CY. At equidem malletm prudentior, aut doctior. MA. Imberbis abieras, redisti barbatulus. Contraxisti tibi absens nonnihil senii. Quid sibi vult hic pallor? quid macies? quid frons ⁴ caperata? CY. Ut est fortuna, sic est corporis habitus. MA. Num adversa. CY. Nunquam mihi quidem alias secunda, sed nunquam, quam nunc, ⁵ reflavit odiosius. MA. Doleo vicem tuam. Dolet mihi tua calamitas

¹ *Euangelium*] Jocus est in ambiguo: nam *Euangelium* dicitur munus, quod datur rem lxtam nuntianti.

² *Aëtites*] Lapis, à Græco vocabulo *αἰτῖς*, quod *aquilam* significat, nomen habet. Belg. *Arenststeen*. Nomini causam dedit aquilæ industria, quæ, ut partum promoveat, fertur Aëtiten in nidum ferre, aliàs absque eo parere non posse. ut fœtum retineat, brachio, ut vero partum promoveat, femori alligatur. vide Boot de Lap. & gemmis, lib. 2. cap. 197.

³ *Stipulabor*] Belg. *Ich sal bedingen*. *Stipulatur* enim, qui promissum accipit: nam *paciscitur*, & qui promittit, & cui promittitur.

⁴ *Caperata*] A *capere*, hoc est, frontem tugis contraho, & asperitatem vultus ostendo. A crispis capitorum frontibus: vel cornuum captinorum similitudine desumptus modus loquendi est.

⁵ *Reflavit*] Metaph. ab adversis ventis. Et de fortuna dicitur, quum omnia nobis præter animi sententiam cadunt.

lamitas. Sed quid isthuc mali est? CY. Universæ pecuniæ
¹ naufragium feci. MA. In mari? CY. Non, sed in littore
 nondum navem ingressus. MA. Ubinam? CY. In littore
 Brittannico. MA. Bene habet, quod ipse nobis vivus ena-
 tasti. præstat pecuniæ jacturam facere, quam vitæ, Levius
 est pecuniæ dispendium, quam famæ. CY. Vita fama-
 que incolumi, periit pecunia. MA. Vita sarciri nullo pa-
 cto potest, fama ægre potest, pecunia facile alicunde ² sar-
 cietur. Quî malum hoc accidit? CY. Nescio, nisi quod sic
 erat in fatis meis. Sic visum est superis. Sic libuit ³ genio
 meo malo. MA. Vides igitur, doctrinam ac virtutem tutis-
 simas esse divitias, quæ nec eripi possunt, nec gravant cir-
 cumferentem. CY. Pulchre tu quidem philisopharis, sed
 interim ego ⁴ ringor.

Alia. Personæ:

CLAUDIUS, BALBUS.

CL. **G**ratulor tibi reduci, Balbe. BA. Et ego tibi super-
 stiti, Claudî. BL. Gratulor tibi in patriam rever-
 so. BA. Imo gratulare magis è Gallia profugo. CL. Quid
 ita? BA. Quia illic bellis fervent omnia. CL. Quid Musis
 cum Marte? BA. Atqui illic ne Musis quidem parcityr.
 CL. Tu igitur feliciter elapsus es. BA. At non sine peri-
 culo. CL. Totus alius nobis redisti. BA. Quî sic? CL. Ex
 Hollando versus es in ⁵ Gallum. BA. Quid? an capus eram,
 quum hinc abirem? CL. Vestis indicat, te mutatum ex Ba-
 tavo in Gallum. BA. Hanc ⁶ metamorphosin malim, quam
 in gallinam. Sed ut ⁷ cuculla non facit monachum, ita nec
 vestis Gallum. CL. Jam ne calles Gallice? BA. Sic satis.
 CL. Quo

¹ Naufragium feci.] Id est, jacturam feci.

² Sarcietur.] Sarcire per Metap. pro reparare, damnum solvere.

³ Genio meo malo.] Hunc Græci Ἀλάστος nuncupant. Prisci autem non tantum hominibus, sed & locis & rebus

duos genios attribuebant: quorum alter nocere, alter juvare studebat.

⁴ Ringor.] Discrucior animo.

⁵ Gallum.] Jocus & Amphibolia in voce galli.

⁶ Metamorphosis.] Transformatio.

⁷ Cuculla non facit monachum.] Prov. vulgi.

CL. Quo pacto didicisti? BA. A magistris haudquaquam mutis. CL. Quibus? BA. A mulierculis, quovis ¹turture loquacioribus. CL. Intali ludo facile discimus loqui. Sonatine probe sermonem Gallicum? BA. Imo & Latinum sono Gallice. CL. Nunquam igitur scribes ²bona carmina. BA. Cur ita? CL. Quia perit tibi syllabarum quantitas. BA. Mihi fatis est qualitas. CL. Quid? estne Lutetia immunis à pettilentia? BA. Non est, sed perpetua non est: aliquando remittit sese, mox ³recrudesceat, nonnunquam intermittitur, deinde recipit sese. CL. Non sat erat malorum, ubi bellum est? BA. Erat, nisi secus esset visum superis. CL. Annonæ caritatem istic esse oportet. BA. Imo penuriam. Omnium rerum illic inopia est, præterquam sceleratorum militum. Bonorum virorum illic est mira vilitas. CL. Quid accidit Gallis, ut bellum suscipiant cum ⁴Aquila? BA. Quia movet illos exemplum ⁵scarabæi, qui non cessit aquilæ. In bello nemo sibi non videtur Hercules. CL. Non te remorabor diutius. Alias latius nugabimur, quum erit utrique commodum. Nunc alio me vocant ⁶negotiola quædam.

Domestica Confabulatio. Personæ.

PETRUS, MIDA puer, JODOCUS.

PE. **H**Eus heus puer, nemon' huc prodit? MR. Hic opinor effringet fores. Familiarem oportet esse. O lepidum caput! Quid adfers mi Petre? PE. Me ipsum. MR. Næ tu rem haud magni pretii huc attulisti. PE. Atqui magno

¹ *Turture loquacior.*] Adag in garrulos impendio loquaces. Sumpta etaph. ab avis natura, quæ non ore tantum, sed etiam postica corporis parte clamare fertur.

² *Bona carmina.*] Allusit ad hoc, quod vulgus Gallorum perperam pronuntiat accentus.

³ *Recrudesceat*] Per transl. accipitur pro exasperari seu invalescere, *παροξύνε-*

σθαι.

⁴ *Aquila*] Imperatorum insignia.

⁵ *Scarabæi*] Belg. *eenschalbyter*, *torr.* Insecti genus, teneras habens pennas crusta testas, stercore potissimum sese alens. Proverbium est, *scarabæus aquilam quatit*: cum scilicet inbecillior longe potentiori malum molitur.

⁶ *Negotiola*] *Tactenoris*, arrogantiz vitandæ causa.

magno constiti patri meo. **MI.** Credo pluris, quam revendi possis. **PE.** Cæterum Jodocus estne domi? **MI.** Incertus sum; sed visam. **PE.** Quin tu potius abi, & roga ipsum, an velit nunc esse domi. **MI.** Abi tu potius, sisque tibi ipsi ¹ Mercurius. **PE.** Heus Jodoce, num es domi? **JO.** Non sum. **PE.** Impudens, non ego audio te loquentem? **JO.** Imo tu impudentior. Nuper ² ancillæ tuæ credidi, te non esse domi, & tu non credis mihi ipsi? **PE.** Æquum dicis. par pari relatum. **JO.** Equidem ut ³ non omnibus dormio, ita non omnibus sum domi. Tibi posthac semper ero. **PE.** Sed tu mihi videre ⁴ cochleæ vitam agere. **JO.** Quî sic? **PE.** Quia perpetuo domi latitas, nec usquam prorepis. Non secus, atque ⁵ claudus furor, jugiter domi desides. Tu tibi domi ⁶ situm contrahis. **JO.** ⁷ Est, quod agam domi? foris nihil est negotiî. Et si quid esset, tamen hoc cœlum me dies aliquot à publico cohibuisset. **PE.** At nunc sudum est, & invitat ad deambulandum. Vide, ut blanditur. **JO.** Si prodeambulare lubet, non recuso. **PE.** Plane videtur hoc utendum cœlo. **JO.** Asciscendus est unus, aut alter congerro. **PE.** Fiet, modo dicas, quos velis. **JO.** Quid si Hugonem? **PE.** Haud multum interest inter Hugonem & nugonem. **JO.** Age, placet. **PE.** Quid si Alardum? **JO.** Homo minime

¹ *Mercurius*] Id est, nuntius & interpretès.

² *Ancilla credidi*] Allusum est ad id, quod Cicero refert de Ennio & Nasica.

³ *Non omnibus dormio*] Non omnibus dormire dicuntur, qui non omnibus inserviunt, neque per omnia gerunt morem. Hinc natum Adag. cum Galba quispiam convivio Mæcenatem accepisset, sentiretque jam è nutibus hominem inflammatum in uxorem suam; sensim dimisit caput, perinde quasi dormiret: at cum interea famulus quispiam ad mensam accedens, vinum clam tolleret; ibi jam vigil & oculatus: Infelix, inquit, an nesciebas, me soli Mæcenati dormire.

⁴ *Cochleæ vitam*] Cochleæ vita, de lis,

qui parce parvoque vivunt; aut contrahit à negotiis, luceque forensi semoti.

⁵ *Claudus furor*] Plautinum est Aulus, sc. i. act. i.

⁶ *Situm contrahis*] Situs, est fordes seu illuvies illa, qualis nascitur inter opaca domus, quæ diu non repurgatur. *Situs passim pro VETUSTATE, ac SQUALORE ponitur Serv. ad Virg. 3. Æn. 451. & proprie de illo squalore, qui occupat arma in tenebris deposita V. Cl. Duk. ad Flor. L. 2. c. 3. n. 2. A.*

⁷ *Est, quod agam domi*] Allusum est ad carmen Homeri, Hymn. in Mercur. v. 36.

Οἴχοι βέλτερον εἶναι, ἐπεὶ βλαβέρον τὸ δούρησι.

Domi melius est esse: quoniam noxium quod foris.

memutus est. Quod auribus diminutum est, ¹ lingua pensat. PE. Si videtur, Nevium adjungemus. JO. Si quidem dabitur illius copia, nunquam erit fabularum inopia. Placent confabulones, superest, ut locum dispicias amœnum. PE. Ego vero tibi locum ostendam, ubi nec nemoris umbram, nec pratorum ² Zmaragdinum virorem, nec fontium vivas ³ scatebras desiderabis. Dices dignam Musis sedem. JO. Magnifice polliceris. PE. Nimium affixus es libris. Nimium affides libris. Immodico studio te ipsum maceras. JO. Malim studio macrescere, quam amore. PE. At non ideo vivimus, ut studeamus: sed ideo studemus, ut suaviter vivamus. JO. Mihi vero vel ⁴ immori chartis dulce est. PE. Equidem immorari probo, immori non probo. Ecquid voluptati fuit hæc deambulatio? JO. Me quidem vehementer oblectavit.

Alia. Personæ:

ÆGIDIUS, LEONARDUS.

ÆG. **Q**uo noster Leonardus? LE. Ad te ibam. ÆG. Istud quidem facis insolens. LE. Quam ob rem? ÆG. Quia jam annus est, quod nos non inviseris. LE. Malo in hanc peccare partem, ut desiderer, quam ut ⁵ obtundam. ÆG. Imo boni amici nulla est apud me satietas. Imo quo crebrius venies, hoc mihi venies gratior. LE. Quid interim agitur domi tuæ? ÆG. Multa sane, quæ nolim. LE. Non miror. Sed jamne peperit uxor? ÆG. Jamdudum, & quidem gemellos. LE. Quid ego audio? ÆG. Sic res habet: atque illi jam denuo tumet uterus.

LE.

¹ Pensat lingua] Hic pro supplere sumitur.

² Zmaragdinus] Ob similitudinem smaragdi; qui gemma viridis & translucida est. ³ pro s in textu reposui auctoritate virorum, quos laudat Magnus Broekh. ad Propert. l. 2. El. 13. v. 43. de gemma hujus nitore. v. Cl. Burm. ad Phad. l. 3. f. 18. v. 7. A.

³ Scatebras] Scatebra, seu scaturigo, origo aquæ ex terra provenientis.

⁴ Immori chartis] Immorari chartis dic-

citur, qui tam pertinaciter illis incurbit; ut sola morte videatur ab illis posse divelli. Miror, harum notarum Textorem non attendisse ad leporem verbi IMMORARI, quod Erasmus Antiquos imitatus posuit hic pro VIVERE, de qua verbi notione v. Passerat. ad Propert. 2, 2, 55. & Cl. Burm. ad Phad. 4. f. 23 v. 5. A. ⁵ Obtundam.] Obtundere, est sæpius repetendo eadem, alicui molestiam & fastidium asserere.

⁵ Affe-

LE. Isthoc pacto solet augeri familia. ÆG. Sed utinam fortuna sic augeret pecuniam, ut uxor familiam. LE. Jamne elocasti filiam? ÆG. Nondum. LE. Vide, ne parum tutum sit virginem tam grandem detinere domi. Quærendus est gener aliquis. ÆG. Nihil opus. Jam proci complures illam ambiunt sponsam. LE. Quid igitur superest, nisi ut è multis deligas, qui tibi maxime sit accommodus? ÆG. Omnes ejulmodi sunt, ut nesciam, quem cui præferam: sed abhorret à nuptiis filia. LE. Quid ais? Atqui, ni fallor, jamdudum nubilis est. Jamdudum est apta viro, matura conjugio. Jampridem est tempestita viro. ÆG. Quidni, annum egressa jam decimum septimum? Major annis duodeviginti. Annum jam agens undevigesimum. Annos nata decem & octo. LE. Cur abhorret igitur à matrimonio? ÆG. Ait, se velle Christo nubere. LE. Sane multas habet ille sponsas. An malo genio nupsit, quæ caste vivit cum marito? ÆG. Mihi quidem non videtur. LE. Quis Deus hunc affectum¹ afflavit filiæ? ÆG. Nescio, sed abduci ab hoc proposito nullis rationibus potest. LE. Vide, ne sint² incantatores, qui instigent, & allectent. ÆG. Novi ego istos³ plagiariorum. Sedulo arceo hoc hominum genus ab ædibus meis. LE. Quid igitur est in animo? Morem geres animo puellæ? ÆG. Equidem obluctabor, quoad licebit. Nihil non experiar, quo mutem illius sententiam. Quod si⁴ pertendet, ut cœpit, non pugnabo cum illius animo, ne forte videar⁵ θεομαχῆν, vel potius⁶ μοναχομαχῆν. LE. Religiose tu quidem loqueris. Sed etiam atque etiam fac, explores virginis constantiam, ne post facti pœniteat, cum mutare non erit integrum. ÆG. Equidem adnitar⁷ pro-

¹ Afflavit] Afflando dedit, incitavit. V. Broekb. ad Tibull. 2, 4, 57. A.

² Incantatores] Ab incanto, beneficiis: officio: ut Græcis ἐπαύδω. incantatio, ἐπαύδη.

³ Plagiariorum] Plagium, furti genus: unde plagiariorum, qui abducunt aliena mancipia, aut liberos etiam.

⁴ Pertendet] Pertendere. hic pro

contendere, & ad finem velle ducere id, quod intenderat, aut cœperat.

⁵ Θεομαχῆν] Id est, cum Deo pugnare.

⁶ Μοναχομαχῆν] Id est, cum monachis pugnare. Alludit ad vocem μοναχῆν, quod est singulari certamine congruere.

¹ pro mea virili. LE. Quid rerum gerunt filii? ÆG. Natus maximus jamdudum maritus est, brevi pater futurus. Minimum ² ablegavi Lutetiam. Nam hîc nihil aliud, quam ludebat. LE. Quid eo? ÆG. Ut Magister nobis redeat stultior, quam exierat. LE. Bona verba. ÆG. Medius jam cœpit ³ initiari sacris. LE. Precor, ut bene vertat omnibus.

Alia. Personæ:

M O P S U S, D R O M O.

Mo. **Q**uid fit? Quid agitur Dromo? DR. Sedetur. Mo. Video. Sed quomodo se res habent tuæ? DR. Ut solent iis, quibus superi sunt parum propitii. Mo. ⁴ Isthuc ominis avertat Deus. Quid agis? DR. Equidem otium ago. Id, quod vides, nimirum nihil. Mo. ⁵ Præstat otiosum esse, quam nihil agere. Ego te fortassis occupatum seriis negotiis interpello. DR. Imo maxime vacuum. Jam enim me ceperat otii tædium, & congeronem desiderabam. Mo. Fortassis impedio, interrompo, interturbo tua negotia. DR. Imo tædium otii discutis. Mo. Da veniam, si te parum in tempore interpellavi. DR. Imo ipso in tempore advenis. Opportune te huc attulisti. Optatus ades. Interventus tuus est mihi vehementer gratus. Mo. Fortassis aliquid seriæ rei inter vos agitur, cui nolim esse impedimento. DR. Imo ⁶ lupus, quod ajunt, ades in fabula. Nam de te sermo erat. Mo. Facile crediderim: nam mihi huc venienti mire ⁷ tinniebat auris.

DR.

¹ *Pro mea virili*] Sch. pro virili parte, pro viribus.

² *Ablegavi*] Removi ex oculis, alio misi.

³ *Initiari*] Ab initio, sacris imbui, inauguro: unde *initiat*, sacris imbutus. Alias *initiari*, est inchoare, & auspicari.

⁴ *Isthuc ominis*] Omen, futuræ rei signum, quod ex sermone loquentis capitur, q. o. *omen*. deinde generaliter est signum futuræ rei, bonæ aut malæ.

⁵ *Præstat otiosum*] Atrilii facete dictum apud Plin. lib. i. Epist. *Otiosum*

esse, pro quiescere, vacare ab officiis: vel esse in orio litterario, quod honestum, jucundum, & fructuosum est. *Quam nihil agere*, quam multis rebus inanibus implicari.

⁶ *Lupus ades in fabula*] Prov. cum de improvviso intervenit is, de quo mentio. *Inspice Wesserbhoyi dictata in Terent. Ad. 4, 1, 21. A.*

⁷ *Tinniebat auris*] Plinius testatur, vulgò quandoque creditum fuisse, ut, quæ laudaretur absens, ei dextra tinniret auris: qui vituperaretur, sinistra.

DR. Utra? Mo. Læva. Unde conjicio, nihil magnifice de me fuisse prædicatum. DR. Imo nihil non honorificum. Mo. Vanum igitur fuerit, oportet. Sed quid est bonæ rei? DR. Ajunt, te venatorem esse factum. Mo. Imo jam ¹ intra casses meos est præda, quam venabar. DR. Quænam? Mo. Lepida puella, quam perendie ducturus sum: vosque oro, ut meas nuptias vestra præsentia dignemini honestare. DR. Quænam est sponsa? Mo. Aloisia Chremetis filia. DR. Egregium spectatorem formarum! Tuis oculis adlucuit illa, nigro capillitio, ² simis naribus, ore prælargo, ventre prominulo? Mo. Desinite. Mihi eam duxi, non vobis. Non fat est, quod ³ suo regi pulchra est regina? ita demum mihi illa placebit, si vobis non admodum placeat.

Alia.

SYRUS, GETA.

SY. **O** Pto tibi multam felicitatem. GE. Et ego tibi conduplicatum opto, quicquid optas mihi. SY. Quid agis rei? GE. Confabulor. SY. Quid? confabulare solus? GE. Ut vides. SY. Fortasse tecum. Proinde tibi videntum, ut cum homine probo fabuleris. GE. Imo cum lepidissimo congerrone confabulor. SY. Quo? GE. Apulejo. SY. Istud quidem nunquam non facis. Sed ⁴ amant alterna Camœnæ. Tu perpetuo studes. GE. Non est ulla studiorum satietas. SY. Verum, sed ⁵ est tamen modus quidam. Non omittenda quidem sunt studia, sed tamem intermittenda nonnunquam. Non abjicienda sunt, sed relaxanda. Nihil

¹ *Intra casses*] Alludit ad id Ovid. *Incidit in casses prada petita meos.*

² *Simis naribus*] Gall. *canus.*

³ *Suo regi pulchra*] Vid. proverb. *Suum cuique pulchrum.* Competit adagium in eos, quibus sua, non tam vero iudicio, quam animi quadam propensione, quam nos, nostraque adamamus, placent, &c. egregia videntur. *Φιλαντίας* enim vitio

fit, ut in re propria cæcutiamus, in aliena plus satis oculati.

⁴ *Amant alterna camœna*] Hemiſtichium Bucol. 3. 59.

⁵ *Est tamen modus*] Sic Horat. l. 1. f. 1. v. 106.

Est medius in rebus, sunt certi denique fines, Quos ultra citraque nequit consistere rectum. B 3 I Vi-

Nihil suave, quod perpetuum.¹ Voluptates commendat rari-
 or usus. Tu nihil aliud, quam studes. Perpetuo studes.
 Continenter incumbis literis. Indefinenter inhæres chartis.
 Studes noctes ac dies. Nunquam non studes. Assiduus es
 in studio.² Jugiter intentus es libris. Nullum facis studen-
 di finem, neque modum. Nullam studiis tuis requiem in-
 termisces. Nunquam studendi laborem nec intermittis,
 nec remittis. GE. Age, tuo more facis.³ Rides me, ut so-
 les. Nunc ludis tu quidem me. Salse me rides.⁴ Satyricum
 agis.⁵ Naso me suspendis adunco. Non me fallit tuum
⁶ scomma. Nunc plane joco mecum agis. Sum tibi risui.
 Rideor abste. Pro delectamento me habes. Nunc me lu-
 dos,⁷ deliciasque facis. Eadem opera assue mihi aurículas
 asini. Ipsi codices pulvere, situque obducti loquuntur, quam
 sim immodicus in studio? SY. Emoriar, ni loquor ex ani-
 mo. Dispeream, si quid fingo. Ne vivam, si quid simulo.
 Loquor id, quod sentio. Quod res est, dico. Serio loquor,
 Ex animo loquor. Non secus sentio, quam loquor.

Cur non visis?

GE. Quid causæ est, quod tam diu nos non inviseris?
 Quid rei est, quod nostam raro visis? Quid accidit, quod
 tanto tempore nos non adieris? Quare tam rarus es saluta-
 tor? Quid sibi vult, quod nos tam diu non conveneris?
 Quid obstitit, quo minus visas nos frequentius? Quid im-
 pedimento fuit, quo minus jam diu feceris nobis tui vi-
 dendī copiam?

Non

¹ *Voluptates commendat*] Horatianum est.

² *Jugiter*] Continue, adv. à *jugis*, quod est continuus, assiduus, quasi semper jugo affixus.

³ *Rides me*] Observa copiam.

⁴ *Satyricum agis*] Est enim Satyra carmen maledicum, & ad carpenda vitia compositum. Tum etiam in antiqua Satyra introducebantur Satyrorum personæ, aut, si quæ erant ridiculæ, similes Satyris.

⁵ *Naso suspendere*] Μυκτηρίζειν, hoc est, vafre ac subdole irridere. Persius de Horatio, qui vafre testeque rideat:

Callidus extersa populum suspendere naso:
 Unde & *nasuti* vocantur, qui alios docte norunt irridere.

⁶ *Scommma*] Gr. σκῆμμα, Latine *ca-
villum* dici potest.

⁷ *Delicias facere*] Καταρτυῶν, lascivire, ac lustrare; quodam modo fasti-
 dire, ac se superiorem esse, verbis aut
 gestu ostendere.

3 Unde

Non licuit per occupationes.

SY. Non licuit per otium. Volui quidem, at non licuit mihi per mea negotia. Haftenus non sinebant negotia, ut te viderem. Non patiebantur ¹ undæ negotiorum, quibus involvebar, ut te salutarem. Occupatio fuit, quam ut potuerim. Tam variis ² distringebar curis, ut mihi non fuerit liberum adire te: vix ipsi mihi fuit copia mei, sic me totum molesta quædam negotia possidebant. Negotiis meis imputabis, non mihi. Non defuit voluntas, sed vetuit necessitas. Haftenus non vacavit. Haftenus non contigit otium. Haftenus non fuit vacuum. Non licuit per valetudinem. Non licuit per tempestatem. GE. Equidem accipio tuam excusationem, sed hac lege, ne sæpius utaris. Excusatio tua iustior est, quam vellem, si quidem valetudo fuit in causa. Hac lege mihi purgatus eris, si, quod cessatum est, officio sarcias: si superiorem cessationem crebra visitatione penses. SY. Tu nihil moraris istiusmodi officia nimium vulgaria. Amicitia nostra firmior est, quam ut sit officiis istis vulgaribus alenda. Satis crebro visit, qui constanter amat. GE. Male sit istis curis, quæ te nobis adiungunt. Quid imprecer istis negotiis, quæ talem amicum nobis invident. Pessime sit isti febris, quæ nos tam gravi desiderio torfit tui. Male pereat ista febris, te quidem incolumi.

Mandandi, ac pollicendi.

JACOBUS, SAPIDUS.

JA. **Q**Uæso, ut hæc res tibi cordi sit. Etiam atque etiam rogo, ut hoc negotium tibi sit curæ. Hac in re velim

¹ Unda negotiorum] Ut unda curarum quibus velut undis mare; ita etiam comitia fervent.
apud Catull. pro immensis curis, & negotiis. Et apud Cic. unda comitorum, ² Distringebar. Impeditus tenebar.
pro varia sententiarum multitudine.

B 4

1 Exc-

24 MANDANDI, AC POLLICENDI.

velim, ut totum Sapidum ¹ exferas. Si me amas, causam hanc tractabis diligenter. Hac in re, quæso, ut advigiles. Curabis hanc rem mea causa diligenter. Si vere is es, quem semper esse te mihi persuasi, fac, ut sentiam hac in causa, quanti me facias. SA. Desine; ego tibi hoc effectum reddam, & quidem propediem. Eventum præstare non possum: illud polliceor, mihi nec fidem, nec studium defuturum. Curabo diligentius, quam si mea res ageretur: quamquam meam esse duco, quæ sit amici. Faciam, ut in me quidvis desideres citius, quam fidem, ac diligentiam. Tu fac, ² in utramque dormias aurem; ego tibi hoc confectum dabo. Tu quietus esto, in me recipio ³ provinciam omnem. Gaudeo, mihi datam occasionem, qua declarem animum in te meum. Equidem oratione nihil polliceor: sed re præstabo, quidquid est amici sinceri, & ex animo bene volentis. Nolim te ⁴ lacerare vana spe. Illud efficiam, ut dicas, hoc negotii mandatum amico.

Successus.

SA. Res successit opinione melius. Fortuna votis utriusque favit. Si fortuna tibi nupisset, non potuisset esse obsequentior. Res tua & ventis, & amne secundo processit. Vicit etiam vota nostra fortunæ faventis ⁵ afflatus. Opinor, te litasse ⁶ Rhamnusiæ, cui sic ex sententia cadunt omnia. Plus impetravi, quam fuisset atus optare. Ventis per omnia

¹ Exferas] Exferere est extrahere; ut, exserit se domicilio cochlea.

² In utramque aurem dormias] Id est, animo otioso, securusque sis. vide Chil. i. cent. 8. proverb. 19. Terent. Heautontim. Ademptum tibi jam fæxo omnem metum; in aurem utramvis otiose ut dormias.

³ Provinciam] Provincia per Metaph. accipitur pro quovis munere, sive onere. Terent. in Phorm.

⁴ O Geta, provinciam cepisti duram. Nam regiones longe ab Italia bello acquisitæ, Provincia nuncupatæ, à porro

vel procul vincendo: ad quas Prætores, quia cum officio mittebantur, officia quoque Provincia nominantur.

⁵ Lacerare] Verbum frequentativum, ab antiquo verbo lacio, pro decipio, & per blanditias in fraudem illicio.

⁶ Afflatus] Afflare alicui, pro favere, aspirare.

⁷ Rhamnusia] Fortunæ cognomen. Est & eadem, quæ Nemesis, sic dicta à Rhamnunte, Atticæ vico, ubi simulachrum ejus colebatur. Litat autem non quisquis sacrificat; sed cujus sacrum Deo placet,

nia secundis hic cursus nobis peractus est. Res omnis cecidit ex sententia. Pulchre nobis cecidit hæc alea. Opinor, volasse noctuam, adeo feliciter exiit nobis parum sapienter institutum.

Gratiarum actio.

JA. Equidem & gratiam habeo, & habiturus sum, quoad vivam, maximam. Pro isto tuo in me officio pares agere gratias vix possim, referre nequaquam. Video, quantum debeam tuo in me studio. Nihil miror, neque enim tu quicquam novi fecisti, & hoc magis debeo. De isthoc tuo in me officio, amo te mi Sapide, ut parest, maxime. Quod hac in causa præstiteris amicum minime ² aulicum, & habetur a me gratia, & semper habebitur. Quod meum negotium tibi cordi fuerit, amo te, & habeo gratiam. Isthoc officio gratiam inisti apud me maximam. Pergratum est, quod causam meam egeris bona fide. Ex omnibus officiis, quæ tu plurima in me contulisti, hoc est longe gratissimum. Referre gratiam parem nequaquam possum: agere accuratius inter nos, supervacaneum sit: quod unum possum, habebo, dum vixero. Isthoc beneficio fateor, tibi me magnopere devinctum esse. Hoc nomine plus tibi debeo, quam unquam solvendo esse queam. Hoc beneficio arctius me tibi devinxisti, quam ut possim dissolvere. Obligationem metibi reddidisti, quam ut nomen meum ³ è tuo diario possim unquam ⁴ expungere. Hoc officio me sic tuum reddidisti, ut nullum ⁵ mancipium æque sit in rebus heri

¹ *Volasse noctuam*] Γλαυξ ἰπλάται. Priscis Atheniensibus noctuæ volatus, victoriæ symbolum existimabatur, quod avis hæc Minervæ sacra crederetur: quæ quidem dicta est, etiam male consultæ Atheniensium bene fortunare. Inde rebus ex animi sententia succedentibus, dici consuevit, *Noctuæ velat*. Et non illepide dicitur *Volasse noctuam*, quoties res non viribus, sed pecuniarum interventu confecta creditur; quod Athenienſium

numisma, noctuam haberet inſculptam.
² *Aulicum*] Quia verboreneus amant; rei ipsa nihil minus præstant, quam promissa.

³ *E tuo diario*] Diaria, codicilli sunt, siue commentarioli rerum actarum in singulos dies.

⁴ *Expungere*] Quod scriptum est, delere.

⁵ *Mancipium*] Homo in bello captus, & servituti subiectus: Varroni, quod manu capiatur.

heri fui. Hac rem te tibi devinctiorem reddidisti, quam ut unquam æs alienum possim resolvere. Plurimis nominibus tibi debeo, sed non alio plus, quam hoc. Pro mediocribus beneficiis agendæ sunt gratiæ: hoc majus est, quam ut conveniat verbis gratias agere.

Responsio.

SA. Aufer mihi ista. Major est nostra necessitudo, quam ut vel tu mihi, ve ego tibi pro ullo officio debeam gratias agere. Non contuli hoc in te beneficium: sed retuli. Mihi quidem abunde relatam gratiam, arbitror, si gratum est, quod feci sedulo. Non est, cur mihi gratias agas, si pro tot tuis in me beneficiis non vulgaribus hoc officioli rependi. Equidem nihil laudis mereor: ingratus habendus, si defuissem amico. Quicquid est in rebus meis, quicquid mea cura præstari potest, hoc tam tuum esse ducito, quam id, quod est maxime tuum. Videor mihi beneficium accepisse, quod nostrum officium boni consulis. Pro tantillo officio mihi tam accurate gratias agis, quasi non multo majora tibi debeam. Sibi bene facit, qui bene facit amico. Qui bene meretur de amico, non dat beneficium, sed foenerat. Si ex animo probas officium in te meum, fac, utare sæpius. Ita credam, tibi gratum esse, quod feci, si, quoties desiderabis operam meam, non roges, sed imperes, quod voles.

Alia in congressu.

ARNOLDUS, CORNELIUS.

AR. **S** Alve multum Corneli, jam toto seculo desiderate. Co. Salve & tu sodalis exoptatissime. AR. Jam desperabamus reditum tuum. Ubi tamdiu peregrinatus es? Co. Apud inferos. AR. Non admodum veri dissimile dicis, adeo nobis redisti squalidus, macilentus, ac pallidus. Co. Imo ab ¹ Hierosolymis adsum tibi: non à

¹ profun-

¹ Hierosolymis] Solebant quippe Pontificii, susceptis votis, grandi pietatis opinione, præcipue quidem ante aliquot sæcula, ad illam urbem ultro citroque commeari; quasi divinitus damnato loco, quicquam sanctitatis inhæreret.

'profundis Manibus. AR. Quis Deus, aut quis ventus te illuc adigit? Co. Quæ res adigit alios innumeros? AR. Stultitia, ni fallor. Co. Igitur hoc convicii non in me solum competet. AR. Quid illic venabare? Co. Ut miser essem. AR. Isthuc licebat domi. Estne illic, quod tu putes, spectatu dignum? Co. Ut ingenue fatear tibi, propemodum nihil. Ostenduntur quædam monumenta vetustatis, quorum mihi nihil non videbatur commentitium, & excogitatum ad alliciendos simplices, & credulos. Imo nec hoc arbitror illos certo scire, quo loco sita fuerit olim Hierosolyma. AR. Quid igitur vidisti? Co. Magnam ubique barbariem. AR. Nihilo sanctior redi? Co. Imo multis partibus deterior. AR. Nummator ergo? Co. Imo ² nudior leberide. AR. An non pœnitet igitur tam longinquæ peregrinationis frustra susceptæ? Co. Nec pudet, quia tam multos habeo stultitiæ meæ sodales: nec pœnitet, quia frustra jam sit pœnitere. AR. Nihil ergo fructus refert è tam difficili peregrinatione? Co. Multum. AR. Quid tandem? Co. Quia posthac vivam suavius. AR. An, quia jucundum est ³ meminisse laborum actorum? Co. Est isthuc quidem nonnihil, sed non in hoc sunt omnia. AR. Estne aliud præmium? Co. Est sane. AR. Quod? effare. Co. Magna voluptate, quoties libebit, & ipse me afficiam, & alios mentiendo, quoties itinerarium meum recitabo in ⁴ conciliabulis, aut in conviviis. AR. Profecto ⁵ non tu procul aberras à scopo. Co. Deinde non minus capiam voluptatis, quàm alios audiam

¹ *Profundis Manibus*] Alludit ad Polydorum, quem sic Euripid. in Hecuba, inducit loquentem: *Adsum profectus è profundis Manibus*, id est, ab inferis.

² *Nudior leberide*] Quod dicitur de vehementer tenuibus. *Leberis* enim serpentis significat exuvium, quoniam nihil potest esse inanius.

³ *Meminisse laborum actorum*] Jucundi acti labores. Ex ipsa hominum natura adagium sumptum est: est enim hoc insitam omnibus; ut jucun-

da cuique sit anteaكتورum malorum, aut periculorum secunda recordatio, commemoratioque. Nam, ut Seneca bene dicit: *Quod fuit durum pati, meminisse dulce est. Virgilianum est L. 1. Æn. 207.*

— *Forſan & hac olim meminisse juvabit A.*

⁴ *Conciliabulum*] Locus, ubi in cœtum convenitur.

⁵ *Non aberrare à scopo*] Seu scopum attingere, est conjectura rem ipsam assequi.

¹ *Sicu-*

diam mentientes de rebus, quas nec audierunt unquam, nec viderunt. Idque faciunt tanta confidentia, ut, quum narrent ¹ Siculis gerris vaniora, tamen sibi etiam persuadeant, se vera loqui. AR. Mira voluptas. Non omnino tibi periit ² oleum, & opera, quod ajunt. Co. Imo hoc arbitror aliquanto consultius, quam quod faciunt isti, qui paullo pecuniæ conducti proficiscuntur in militiam, omnium scelerum scholam. AR. Sed illiberalis est voluptas, ex mendaciis voluptatem capere. Co. Verum hoc aliquanto liberalius, quam obrectatione vel delectare, vel delectari, aut alea tempus, & rem perdere. AR. Cogor equidem ³ pedibus in tuam ire sententiam. Co. Verum est & alius fructus. AR. Quis? Co. Si quis erit amicus egregie charus, affinis huic insanix, cum admonebo, domi maneat: ut nautæ solent ejecti naufragio, monere navigaturos, quid periculi sit vitandum. AR. Utinam mihi monitor adfuisses in tempore! Co. Quid? num similis morbus te quoque corripuit? Num afflavit & te hujus mali contagium? AR. Visi Romam, & ⁴ Compostellam. Co. Deum immortalem, quanto mihi solatio est, te contigisse stultitiæ meæ socium? ⁵ Quæ Pallas isthuc tibi misit in mentem? AR. Non Pallas, sed ipsa ⁶ Moria, præsertim cum domi haberem uxorem integra adhuc ætate, liberos aliquot, & familiam, quæ pendeat ex me, & opera mea quoti-

¹ *Siculis gerris vaniora*] Siculæ gerræ seu nugæ, res leviculæ dicuntur. Aufonius: *missi itaque ad te frivola, gerris Siculis vaniora*. Porro gerras Græci crates vimineas appellant. Quæ vox postea pro nugamentis, rebusque frivolis usurpata est. Tum etiam Siculorum dicacitas nota est veterum litteris.

² *Oleum, & operam perdere*] Hoc est, quicquid infumitur aut rei, aut laboris, id omne deperdere. Metaph. ducta à gladiatorum, ac palæstritarum certaminibus; in quibus certaturi, unguentis quibusdam oleaceis perungebantur.

³ *Pedibus in sententiam tuam ire*] Hoc est, sententiam illam comprobare. Vide Adag. Chil. 2. Cent. 7. prov. 12.

⁴ *Compostella*] Vulgo *S. Jago*, urbs Hispaniæ, & caput Galæciæ. hic corpus *D. Jacobi* Hispaniæ protectoris colitur. Hinc ex diversis regionibus hoc confluat Pontificii. Peregrinatores concha insigniuntur.

⁵ *Quæ Pallas*] Alludit ad Homerum, qui sæpe Palladem facit, huic aut illi iuggerentem, quid facto opus sit.

⁶ *Moria*] Stultitia. vox Græca.

quotidiana alitur. Co. Oportuit fuisse feriæ rei quippiam, quod te à carissimis tuis distraxerit. Narra, obsecro. AR. Pudet dicere. Co. Non apud me, qui, ut scis, eodem tenear malo. AR. Compotabamus aliquot vicini. Ubi vino incaluerat animus, erat, qui prædicabat, sibi esse in animo salutare divum Jacobum: erat alter, qui divum Petrum. Ilico non defuit unus, aut alter, qui sponderent, se comites fore. Tandem visum est, ut omnes irent simul. Ego, ne viderer parum commodus compotor, pollicitus sum & ipse. Mox agitari cœptum, utro potius iremus, ¹ Romam, an Compostellam. Factum est ² senatusconsultum, ut ³ bonis auspiciis utroque postridie profisceremur omnes. Co. O grave decretum, dignius, quod vino inscriberetur, quam æri. AR. Ac mox ingens obambulat patera; quam ubi suo quisque ordine ebibisset, votum factum est inviolabile. Co. Nova religio; sed num omnibus contigit reditus incolumis? AR. Omnibus præterquam tribus, quorum unus in profectioe moriens, mandavit nobis, ut suis verbis salutem diceremus Petro, & Jacobo. Alter periit Romæ, iussitque, ut suo nomine salutarem uxorem, ac liberos. Tertium reliquimus ⁴ Florentiæ, valetudinis plane ⁵ deploratæ. Opinor jam esse apud superos. Co. Adeone pius erat? AR. Imo nugator maximus. Co. Unde igitur isthuc suspicare? AR. Quia peram habebat ⁶ indulgentiis largissimis distentam. Co. Audio: sed iter est longum in cœlum, nec satis, ut audio, tutum, ob ⁷ latrunculos, qui obsident regionem aëris mediam. AR. Verum: sed ille fat

¹ Romam, an Compostellam] Romæ Petrus, Compostellæ Jacobus divus utelarix est.

² Senatusconsultum] Alludit ad morem curiæ; ubi Senatus sententia, *Senatusconsultum* vocabant. Fiebat autem id, aut per rogationem; cum unusquisque sententiam verbis efferebat: aut per discessionem, quando idem sentientes, in unam partem pedibus irent,

³ Bonis auspiciis] Vide pag. 5.

⁴ Florentia] Etrurix nobilissima metropolis.

⁵ Deplorata] Deplorata valetudo dicitur, cui nullo remedio potest succurri: morbus insanabilis.

⁶ Indulgentia] Litteræ Indulgentiarum, Belg. *Afsaet-brieven*.

⁷ Latrunculos] Ridiculo utitur diminut,

¹ Diple-

fat erat munitus ¹ diplomatibus. Co. Qua lingua descriptis? AR. Romana. Co. In tuto est igitur. AR. Est, nisi forte incidat in ² genium aliquem, qui Latine nesciat; tum esset illi redeundum Romam, & novum diploma impetrandum. Co. ³ Bullæ venduntur illic & mortuis? AR. Maxime. Co. Sed interim illud mihi monendus es, ne quid effutias incogitantius: jam enim ⁴ corycæis plena sunt omnia. AR. Ego vero nihil elevo indulgentias, sed ⁵ combibonis mei stultitiam rideo, qui, quum esset alioqui nugator nugacissimus, salutis suæ ⁶ proram, ajunt, ac puppim in ⁷ membrana collocavit potius, quam in correctis affectibus. Sed quando fruemur illa voluptate, quam modo prædicabas? Co. Quum erit commodum, adornabimus computatiunculam aliquam, vocabimus nostri ordinis homines, ibi certabimus mentiando; nosque ⁸ affatim mutuis mendaciis oblectabimus. AR. Age, fiat.

Alia. Personæ:

PAMPHAGUS, COCLES.

PA. **A** Ut parum prospiciunt oculi, aut Coclitem veterem comptorem meum video. Co. Imo nihil te fallunt oculi tui: vides sodalem ex animo tuum. Nulla cuiquam erat spesreditus tui, qui tot annos abfueris, ignaris omni-

¹ *Diplomatibus*] Ita Bullas Pontificias vocant.

² *Genium*] Genium putarunt esse uniuscujusque loci Deum, vel angelum. vel *genium* appellabant Deum, qui vim obtineret rerum omnium gerendarum. *de Genio v. Serv. ad Virg. 5. Æn. v. 85. Broekh. ad Tibull. 2, 2, 5. & ad 4, 5, 9. Cl. Duk. ad Florum. l. 1. c. 13. §. 14. A.*

³ *Bulla*] Bulla pro obliquo diplomate ponitur: imprimis litteris pontificum, plumbeo sigillo notatis, eorum decreta continentibus. Nobis, & Gallis, *bulle*.

⁴ *Corycæis*] Id est, observatoribus. Vide proverb. *Corycæus auscultavit. Ubi scil. quis id, quod agit, conatus dissimu-*

lare, tamen à curiosis deprehenditur. Nostrates hujusmodi detectatores vocant, *verkliekers, of krayers.*

⁵ *Combibonis*] Idem, quod comptor.

⁶ *Prora, ac puppis*] Quoties summam totius negotii, & omne momentum, præsidiumque significamus, *Proram, & puppim* dicimus: ut *Pietas studiorum nostrorum prora, & puppis esse debet.* Propterea quod à prora, & puppi, tanquam à capite, & calce, tota pendeat navis. Belg. *Die doen, en laten is.*

⁷ *Membrana*] Pro bulla membrana, & charta pergamena.

⁸ *Affatim*] Abunde, large.

Ant.

omnibus, quæ te terrarum haberet regio. Sed unde? dic, quæso. PA. Ab¹ Antipodibus. Co. Imo ab² insulis, opinor, Fortunatis. PA. Gaudeo, quod agnoveris sodalem tuum: nam verebar, ne sic domum redirem, quemadmodum rediit Ulysses. Co. Quonam pacto rediit ille? PA. Nec ab uxore est agnitus. Solus canis jam vetulus mota cauda dominum agnovit. Co. Quot annos ille domo abfuerat? PA. Viginti. Go. Tu plures abfuisti; nec tamen fefellit me tua facies. Sed quis isthuc narrat de Ulysse? PA. Homerus. Co. Oh, ille, ut ajunt, pater est omnium fabularum. Fortassis uxor interim asciverat³ taurum alium, & idcirco non agnovit⁴ Ulysssem suum. PA. Imo⁵ nihil illa castius: sed⁶ Pallas addiderat Ulyssi senium, ne posset agnosci. Co. Quî tandem agnitus est? PA. E⁷ tuberculo, quod habebat in digito pedis: id animadvertit nutrix jam admodum anus, dum illi pedes lavat. Co. O curiosam⁸ lamiam! Et tu miraris, si ego te agnovi ex isto tam insigni naso? PA. Nihil me pœnitet hujus nasi. Co. Nec est, cur pœniteat, cum⁹ organum tibi sit ad res tam multas utile. PA. Ad quas? Co. Primum ad extinguendas lucernas erit cornu vice. PA. Perge. Co. Deinde, si quid hauriendum erit è cavo profundiore, fuerit loco¹⁰ promuscidis. PA. ¹¹Papæ? Co. Si manus erunt occupatæ, licebit uti

¹ *Antipodes*] Qui pedes habent nominis oppositos, ab ἀντί, contra. & πόδες, pes. Terræ ergo incolæ dicuntur, qui contra nos positi sunt contrariis vestigiis.

² *Fortunata insula*] Sic dictæ à fructuum ubertate, ærisque temperie: quas Horat. lib. Epod. Od. 16. vers. 42. describit.

³ *Taurum*] Id est, adulterum. Horat. *Quærenti taurum monstravit inertem. V. Doctiss. Interpr. ad Petron. Sat. c. 25. A.*

⁴ *Ulysssem*] Sic appellat maritum, qui nimium diu abfuit. Nam Ulysssem reducem nullus agnovit præter canem.

⁵ *Nihil illa castius*] Penelope enim

absente viro, nec à parentibus, nec proci adduci potuit, ut fidem marito datam, secundis nuptiis violaret.

⁶ *Pallas*] Dea Sapientiæ, quæ & alio nomine *Minerva* dicitur, è Jovis cerebro nata.

⁷ *Tuberculum*] Diminut. à *tuber*, tumor sc. seu callus eminens in corpore: à *tumeo*.

⁸ *Lamia*] Maleficæ mulieres, quæ oculos habent, cum foris sunt, quibus perspiciunt omnia, domi cœcæ sunt.

⁹ *Organum*] Græce, instrumentum.

¹⁰ *Promusciis*] Rostrum Elephantis idem, quod *proboscis*.

¹¹ *Papæ*] Πάππαι, *papa*, interjectione admirantis,

1. Papa

uti vice ¹ paxilli. PA. Etiam ne amplius? Co. Conducet excitando foculo, si defuerit follis. PA. Belle narras. Quid præterea? Co. Si lumen officiat scribenti, præbebit umbraculum. PA. Ha ha he: est præterea, quod dicas? Co. In bello navali præbebit usum ² harpagonis. PA. Quid in bello terrestri? Co. Erit loco clypei. PA. Quid deinde? Co. Findendis lignis erit cuneus. PA. Probe. Co. Si ³ præconem agas, erit tuba: si ⁴ classicum canas, cornu: si fodias, ligo: si metas, falx: si naviges, ancora: in popina fuerit fuscina: in piscando hamus. PA. O me felicem! nesciebam, me circumferre tam ad multa conducibilem suppellectilem. Co. Sed quis interim terrarum angulus te habuit? PA. Roma. Co. At quî fieri potuit, ut in tanta luce nemo te sciret vivum? PA. Immo nusquam magis latent boni viri; adeo ut sæpe clarissima luce neminem videas in frequenti foro. Co. Redis igitur nobis onustus sacerdotiis. PA. Venatus equidem sum sedulo: at parum favit ⁵ Delia. Nam complures illic ⁶ piscantur hamo, quod dici solet, aureo. Co. Stultum piscandi genus PA. Et tamen pulchre succedit nonnullis. Sed non omnibus feliciter cadit hæc ⁷ alea. Co. An non insigniter stulti sunt, ⁸ qui plumbum commutant auro? PA. Sed non intelligis, in plumbo sacro venas auri subesse. Co. Quid igitur? redisti nobis nihil aliud, quam ⁹ Pamphagus? PA. Non. Co. Quid igitur? PA. ¹⁰ Lupis hians. Co. Felicius redeunt, qui a fini

¹ Paxillus] Paxillus palus. Græcis est πᾶσας αλ, à πησσω, figo, pango.

² Harpago] Instrumentum, quo injecto attrahunt navem, commissuri bellum.

³ Praconem agas] Eumenii Rhetoris verba sunt: fortissimi viri in sacris certaminibus, summo labore, atque etiam vitæ periculo, solam vocem præconis petunt: nam antiqui tubas non habebant.

⁴ Classicum] Classicum canere, est signum dare militibus ad pugnandum.

⁵ Delia] Diana, venationis Dea.

⁶ Piscantur] Prov. Aureo piscari hamo.

⁷ Alea] Pro fortuna, & periculo.

⁸ Qui plumbum, &c.] Proverb. quoties inæqualem commutationem indicamus: deteriora nempe pro melioribus reddita. Græci, χρυσὸν χαλκείων.

⁹ Pamphagus] Gr. omnia comedens.

¹⁰ Lupus hians] In eum dicitur, qui re multum sperata, multumque appetita frustratus discedit.

asini redeunt sacerdotiorum sarcina graves. Cur mavis sacerdotium, quam uxorem? PA. Quia mihi placet otium. Arridet ¹ Epicurea vita. Co. At mea sententia suavius vivunt, quibus est lepida puella domi, quam completantur, quoties libet. PA. Sed adde, nonnunquam, quum non libet. Amo voluptatem perpetuam. Qui ducit uxorem, uno mense felix est: cui contigit opimum sacerdotium, in omnem usque vitam fruitur gaudio. Co. Sed tristis est solitudo; adeo ut nec Adam suaviter victurus fuerit in Paradiso, nisi Deus illi adjunxisset Evam. PA. Non deerit Eva, cui sit opulentum sacerdotium. Co. Sed voluptas non est voluptas, quæ cum mala fama, malaque conscientia conjuncta est. PA. Verum dicis: & idcirco mihi in animo est, confabulatione librorum solitudinis tædium fallere. Co. Istis quidem sodalibus nihil jucundius. Sed redisne ad tuam piscationem? PA. Redeo, si liceat parare novam escam. Co. Aureamne, an argenteam? PA. Utramlibet. Co. Bono animo est: pater suppeditabit. PA. Nihil illo tenacius. Nec crediturus est denuo, quum intellexerit, mihi ² sortem etiam periisse. Co. Verum ista lex aleæ. PA. Sed ille non delectatur hac ³ alea. Co. Si pernegabit ille, commonstrabo tibi, unde possis, quantum voles pecuniæ sumere. PA. Tu vero mihi voluptatem narras: age, monstra, jam cor mihi salit. Co. In promptu est. PA. Nactus es thesaurum aliquem? Co. Si nactus essem, mihi nactus essem, non tibi. PA. Si queam corradere centum ducatos, revixerit spes. Co. At ego tibi com-

¹ *Epicurea vita*] Pro voluptuaria. Erat autem Epicurus philosophus circa tempora Alexandri Magni, qui vulgo pessimus audit, tanquam & improbarum opinionum defensor, & voluptuariæ vitæ magister. Seneca tamen eum sæpe laudat l. de beata vita, c. 13. Et nomen voluptatis, in quo Epicurus summum bonum statuit, male sunt vulgo interpretati.

² *Sortem*] Sors multa significat: vel fortunam & casum, seu eventum rei: vel conditionem & munus, seu officium: vel summam & primam pecuniam, Belg. *de hoofst-somme*, ut hoc loco.

³ *Alea*] Pro quavis fortuna sive periculo. Sic *Aleam jacere*, pro periclitari. Jacta est alea, Belg. *'t is gewacht*. Contra: *Extra omnem aleam*, id est, periculum.

commonstro, unde possis haurire centum millia. PA. Quin tu igitur me beas? Ne diutius eneca. Dic, unde? Co. ¹ Ex Asse Budæi. Illic reperias innumeras ² myriades, sive auream malis monetam, sive argenteam. PA. Abi, quod dignus es, cum tuo joco. Illinc tibi resolvam, quod debuero pecuniæ. Co. Resolves, sed quod illinc tibi numeraro. PA. Age, novi ³ nasum tuum. Co. At mihi præ te nasus est nullus. PA. Imo nihil te nasutius. Nihiles, nisi nasus. Co. Ludis in re seria. Hac in re ⁴ ringi possim citius, quam ridere. Res gravior est, quam ut ridere libeat. Tu si hic esses, non luderet. PA. Sum tibi ludibrio. Illudis mihi, & illudis me. Joco me tractas in re neutiquam jocosa. Co. Minime rideo; id, quod res est, dico. Non rideo quidem; imo rem ipsam dico. Serio loquor. Ex animo loquor. Simpliciter loquor. Vera loquor. PA. Ita tibi semper ⁵ stet in capite pileum, ut ista tu simpliciter loqueris. Sed cesso abire domum, cogniturus, quo in statu sint illic omnia? Co. Offendes nova permulta. PA. Credo; sed utinam omnia ex animi sententia. Co. isthuc optare licet omnibus; sed hætenus obtigit nemini. PA. Hoc quoque commoditatis adferet utrique nostrum sua peregrinatio, quod dulcior erit posthac domus. Co. Nescio: nam video, quosdam septies illo recurrere. Adeo scabies illa sine fine solet prurire, si quem semel invaserit.

Alia.

¹ Ex Asse Budæi] Est liber, præfixum habens hunc titulum.

² Myriades] Myrias, Græcum est, & est numerus decem millium.

³ Nasum] Nasus hic sumitur pro sapientia, acrimonia & dicacitate: ita habere nasum cum dicimus, qui venusta quadam & scita irrisione alium deridet. Hinc & Nasuti, dicuntur dicaces, & qui doctè alios norunt irridere. Mart.

Lib. 13. Epig. 2. vs. 1. Nasutus sis usque licet, sis denique nasus.

⁴ Ringi, quam ridere] Ringitur iratus, non ridet. Rictus igitur est deductio labiorum, sed præ dolore; cum risus sit ex gaudio.

⁵ Stet in cap.] Proverb. est in eos, qui diversum sentiunt ab iis, quæ dicunt, id est, præpostere stet pileum. Belg. See moet u de muis slaen.

*Alia. Militaria.*HANNO, ¹THRASYMACHUS.

HA. **U**Nde redīs nobis ²Vulcanus, qui Mercurius
hinc abieras nobis? TH. Quos Vulcanos, aut
quos Mercurios mihi narras? HA. Quia alatus videbare,
quum abires, nunc claudicas. TH. Sic à bello rediri solet.
HA. Quid tibi cum bello, homo quovis ³dama fugacior?
TH. Spes prædæ reddiderat fortem. HA. Multum igitur
refers ⁴manubiarum? TH. Imo ⁵zonam inanem.
HA. Tanto minus gravare sarcina. TH. Atqui sceleribus
onustus redeo. HA. Gravis profecto sarcina, si verum di-
cit ⁶Propheta, qui peccatum appellat plumbum. TH. Plus
illic scelerum & vidi, & patravi, quam unquam antehac
in omni vita. HA. Ecquid igitur arridet vita militaris?
TH. Nihil neque scelestius, neque calamitosius. HA. Quid
igitur in mentem venit istis, qui nummo conducti, non-
nulli gratis, currunt ad bellum, non aliter quam ad con-
vivium? TH. Ego nihil aliud conjectare possim, quam il-
los agi ⁷malis furiis, seseque totos malo dæmoni, ac mi-
seriæ devovisse, nec aliud, quam hic ⁸manes suos antici-
pare. HA. Ita quidem videtur. Nam ad res honestas vix
ullo pretio conducī queant. Sed expone nobis, quomo-
do gestum sit prælium, & utro sese inclinarit victoria.
TH. Tantus erat strepitus, tumultus, tubarum bombi,
cornuum tonitrua, hinnitus equorum, clamor virorum, ut
neque videre potuerim, quid gereretur, adeo ut vix scirem,
ubi

¹ *Thrasymachus*] Id est, audax in pugna, nomen aptum militi. ex *Θεαρός*, *audax*, & *μάχουμαι*, pugno.

² *Vulcanus*] Fingitur claudus: Mercurius alatus.

³ *Dama*] Genus capræ sylvestris, animal timidum; quod licet vere fera non sit, raro ramen teste Plin. mansuecit. Virg. Ecl. 8. v. 28. *Cum canibus timidi veniens ad pocula dama.* addidit *servium* ad 3. Georg. v. 539. A.

⁴ *Manubia*] Pecunia è spoliis collecta.

⁵ *Zonam inanem*] Vide proverb. *Zonam perdidit.* Milites enim, quicquid haberent, in zonam secum portabant.

⁶ *Propheta*] Vide Ezech. 22. 18. 20. Zach. 5. 7, 8.

⁷ *Malis furiis*] A Poëtis Furis tres finguntur, Alecto, Tisiphone & Megæra, affligentes scelestas mentes.

⁸ *Manes anticipare*] Mortem sc. ante occupare & prævenire.

ubi essem ipse. HA. Unde igitur cæteri, qui ex bello veniunt, sic depingunt singula, quid quisque dixerit, aut gesserit, quasi nusquam non adfuissent otiosi spectatores? TH. Ego credo, istos mentiri splendide. In tentorio meo quid gestum sit, scio: quid in prælio, prorsus ignoro. HA. An ne hoc quidem scis, unde tibi venerit claudicatio? TH. Vix; ita me Mavors posthac male amet: suspicor aut saxo, aut equi calce læsum genu. HA. At ego scio. TH. Scis? an tibi narravit aliquis? HA. Non, sed divino. TH. Dic igitur. HA. Quum fugeres pavidus, collapsus humi offendisti in silicem. TH. Dispeream, nisi rem acu tetigisti. Adeo verisimile est, quod divinasti. HA. Abi domum, & uxori narra tuas victorias. TH. Illa mihi occinet haud suave ² encomium, qui nudus redeam. HA. Sed unde restitues, quod rapuisti? TH. Jam pridem restitui. HA. Cui? TH. Scortis, ³ ænopolis, & iis, qui me vicerunt alea. HA. Satis militariter. Par est, ut, quod male partum est, pejus dispareat. Verum à sacrilegiis, opinor, temperatum est. TH. Imo illic erat ⁴ sacrum nihil. Nec profanis parcitum est, nec fanis. HA. Quo pacto sarcies? TH. Negant oportere sarciri, quod in bello commissum sit: jure fit, quod illic fit. HA. Jure belli fortassis. TH. Tenes. HA. At istud jus summa est injuria. Te non patriæ pietas, sed prædæ spes pertraxit in bellum. TH. Fateor; & arbitror, paucos illuc ire sanctiore proposito. HA. Est aliquid, insanire cum multis. TH. Concionator è suggesto pronuntiavit, bellum esse justum. HA. Suggestum illud non solet mentiri. Sed ut justum sit Principi, non continuo justum est tibi. TH. Audivi ex ⁵ Rabbinis, quod li-

cet

¹ *Rem acu tetigisti*] Id est, rem ipsam divinasti, nihil aberras. *Acu* autem *tangere* perinde est, quasi dicas, ipsissimum punctum contingere.

² *Encomium*] Solent encomio laudari, qui fortiter se gesserint in bello.

³ *Ænopolis*] Id est, vinorum vendi-

toribus, cauponis. Ex *οἶνον*, vinum, & *πωλῶ*, vendo.

⁴ *Nihil sacrum*] Allusum est ad prov. *Οὐδὲν ἱερόν*, tamen si deflexerit in alium sensum.

⁵ *Rabbinis*] Rabbinos vocant Hebræi, quos nostri *Magistros* nostros. *Rabbi* enim

et sua cuique arte vivere. HA. Præclara ars, incendere domos, diripere templa, violare sacras virgines, spoliare miseros, occidere innoxios. TH. Lanii conducuntur ad mactandum bovem; cur nostra ars reprehenditur, quod conducimur ad mactandos homines? HA. Non eras sollicitus, quonam esset migratura anima tua, si contigisset in bello cadere? TH. Non admodum. Bona spes habebat animum meum. Nam divæ Barbaræ me semel commendaram. HA. Receperat illa tutelam tui? TH. Sic mihi visa est ¹ annuere capite aliquantulum. HA. Quando isthuc tibi visum est? mane? TH. Non, sed à cœna. HA. Sed tum, ut arbitror, etiam arbores tibi visæ sunt ambulare. TH. Ut hic divinat omnia! sed præcipua spes erat ² in divo Christophoro, cujus imaginem quotidie contemplantur. HA. In tentoriis? Unde illic divi? TH. Carbone pinxeramus illum in velo. HA. Nimirum haudquaquam ³ ficulnum, ut ajunt, præsidium erat carbonarius ille Christophorus. Sed extra jocum, non video, quî possis expiari à tantis flagitiis, nisi te conferas Romam. TH. Imo novi viam breviorē. HA. Quam? TH. Ibo ad Dominicales; illic paullo transigam cum commissariis. HA. Etiam de sacrilegiis? TH. Etiam si Christum ipsum spoliasset, ac decollasset etiam; tam largas habent indulgentias, & auctoritatem componendi. HA. Bene habet, si vestram compositionem Deus ⁴ ratam habuerit. TH. Imo magis metuo, ne diabolus non habeat ratam. Nam Deus natura placibilis est. HA.

enim cognomen est, quod doctoribus verbi divini tribuebant Hebræi. Proprie Rabbi magister meus cum adjectione pronominis.

¹ *Annuere capite*] Habebatur optimi indicii loco, cum Deus, Deave annueret. Ita Junonis simulacrum Romanis annuere visum, quando Vejis Romam transportaretur.

² *In D. Christophoro*] Fingitur Christophorus humeris gestasse Christum

per aquas. Inde vulgo *Christophori* vocantur magnates, qui promotioni tenuiorum student. Allusum est vulgi opinioni; unde plerumque Christophoros cum hoc disticho pictos videas: *Christophori sancti faciem quicumque tueris, ille nempe die non morte mala morietur.*

³ *Ficulnum præsid.*] Id est, parum utile & validum, nullius momenti & contemnendum, vide Chiliades.

⁴ *Ratam habere*] Approbare.

HA. Quem tibi sacerdotem deliges? TH. Cui cognovero quam minimum esse frontis ac bonæ mentis. HA. Ne non habeant ¹ similes labra lactucas. Ab illo purus abibis ad corpus dominicum? TH. Quid ni? Posteaquam semel ² effudero sentinam in illius ³ cucullam, ego me exonera-vero sarcina: ipse viderit, qui absolvit. HA. Quî scis, an absolvat? TH. Scio. HA. Quonam indicio? TH. Quia ⁴ manum imponit capiti, admurmurans nescio quid. HA. Quid si reddat tibi omnia peccata tua, quum manum imponit, hæc admurmurans: *Absolve te ab omnibus benefa-ctis, quæ nulla int te comperio: Et restituo te tuis moribus, ta-lemque dimitto, qualem accepi?* TH. Viderit ille, quid dicat: mihi satis est, quod me credo absolutum. HA. Sed isthuc tuo periculo credis. Fortasse non fuerit satis Deo, cui debes. TH. Unde tu mihi obviis, qui mihi conscientiam ⁵ è sere-na, nubilam redderes? HA. Felix occursum: Bona avis est obviis amicus, qui bene moneat. TH. Nescio, quam bona, certe parum suavis.

Herilia.

⁶ RABINUS, SYRUS.

RA. **H**eus heus furcifer, jamdudum raucesco clamore, nec tu tamen expergisceris: videre mihi vel ⁷ cum gliribus certare posse. Aut ocyus surge, aut ego tibi fuste somnum

¹ *Similes labra lact.*] Ubi similia si-milibus contingunt. Veluti præceptorum docto, discipulus indocilis: im-probo populo, magistratus improbus, &c. breviter quoties mala malis, digna dignis eveniunt. Natum adagium ab asino carduo pascente, quæ lactuca, asini-nis labris digna fuit.

² *Effudero sentinam*] Metaphora à na-vibus desumpta: pro, omnia facinora.

³ *Cucullam*] Cucullus vestis genus est: Juvenal. Sat. 6. vs. 119. *Sumere nocturnos meretrix angusta cucullos.* Eo-dem nomine tegmen capitis Mōnachi insignitur.

⁴ *Manum imponit*] Impositio ma-nuum veteri Testamento fluxit in No-

vum; quia Apostoli morem illum à priscis Hebræis acceperant. Usurpaba-tur vero sub V. T. in inauguratione tum Magistratum Levitarum: ut & in be-nedictionibus privatis & publicis.

⁵ *Eserena*] *Serenus* metaphorice, pro quieto & læto: ita & *nubilus*, pro tur-bato.

⁶ *Rabinus*] Aptum heri nomen, ut Syrus servi, ex omnibus Comædiis: & Cicero, Judæorum & Syrorum gentem servituti natam, adserit.

⁷ *Cum glirib.*] Alludit ad proverb. *glire somnolentior.* Hinc Martialis. Lib.

13. Epig. 59. *Tota mihi dormitur hyems, & pinguior illo Tempore sum, quo me nil nisi somnus alit,*

1 COR-

somnum istum excutiam. Quando crapulam hesternam edormieris? Non te pudet, somnium hominis, in multam lucem stertere? Qui frugi sunt famuli, solent exortum solis antevertere, curareque, ut herus surgens reperiatur omnia parata. Ut ægre divellitur à nido tepefacto cuculus! Dum scalpit caput, dum distendit nervos, dum oscitat, tota abijt hora. SY. Vixdum diluxit. RA. Credo; tibi. Nam tuis oculis adhuc multa nox est. Tibi nox adhuc est ¹ concubia. SY. Quid me jubes facere? RA. Fac, ut luceat focus: verre pileum ac pallium: exerge calceos & crepida. Inverfas caligas primum intus purga scopis, mox foris. Deinde ² suffitum aliquem facito purgando aëri. Accende lucernam. Muta mihi lineum indusium, ac ad ignem fumi expertem, sicca lotum. SY. Fiet. RA. Atqui move te ocyus. ³ Jam hæc fecisse oportuit. SY. Moveo. RA. Video; sed nihil promotes. ⁴ Ut incedit testudo? SY. Non possum ⁵ simul forbere & flare. RA. Etiam sententias loqueris, carnifex? Tolle matulam. Compone lecti stragulas, revolve ⁶ cortinas. Verre pavimentum. Verre solum cubiculi. Adfer aquam lavandis manibus. Quid cessas, asine? Annus est, priusquam accendas candelam. SY. Vix reperio scintillam ignis. RA. Sic heri condidisti. SY. Nec follem habeo. RA. Ut respondat nebulo, quasi, qui te habeat, careat folle. SY. Quam imperiosum habeo dominum! vix hujus jussis decem expediti famuli fecerint satis. RA. Quid ait cessator? SY. Nihil; omnia recte. RA. Non ego te audio murmurantem? SY. Equidem precor. RA. Credo, Pater noster inver-

¹ *Concubia nox*] Concubium est nominis primus somnus; ita dictum, quod eo tempore fere omnes cubent. *Consule Servi Notæ ad Virg. 3. Æn. vs. 587.* [A.

² *Suffitum*] *Suffitum* proprie expiationis genus erat, quo se expiari credebant veteres, à funere domum reversi.

³ *Jam hæc fecisse*] Terentianum est.

⁴ *Ut incedit testudo*] Alludit ad proverb. *Testudine tardior.*

⁵ *Simul forbere & flare*] Commode

utemur hoc adagio; si quando significabimus, negotia quædam id genus esse, ut pariter ab iisdem tractari non queant. Veluti si quis conetur simul & litteris & voluptatibus vacare; simul amoribus & parsimoniz indulgere: simul Deo & Mammonæ servire, &c.

⁶ *Cortinas*] *Cortina* multa significant: sed hoc loco dicuntur aulæ & vela ad locum aliquem contegendum.

inversum, precationem, opinor, Dominicam præpostere. Quid gannis de imperio? SY. Precor, tibi ut fias Imperator. RA. Et ego tibi, ut fias homo ex caudice. Sequere me ad templum usque. Mox domum recurrito, lectos concinnato. Hæc confusa suo quæque loco digerito. Fac, ut niteat tota domus. Matulam defricato. Hæc sordida submoveto ab oculis, fortassis invisent me quidam aulici. Si quid sensero prætermisum, vapulabis largiter. SY. Hic sane novi ¹benignitatem tuam. RA. Proinde cave, si sapias. SY. At interim de prandio nulla mentio. RA. Vah, ut hic mentem habet furcifer! Non prandeo domi. Itaque sub horam decimam ad me transcurrito, deducturus me eo, ubi sum pransurus. SY. Tibi quidem prospectum, sed hic interim nihil est, quod edam. RA. Si non est, quod edas, est, quod esurias. SY. Nemo fit esuriendo satur. RA. Est panis. SY. Est, sed ²ater, & fursuraceus, RA. Delicias hominis! Te quidem fœnum esse oportuit, si pabulum detur te dignum. An postulas, ut te asinum, tantum placentis saginem? Si fastidis panem citra ³obsonium, adde porrum, aut, si mavis, cepe.

Alia.

RA. Est tibi abeundum in forum. SY. Tam procul? RA. Non sunt, nisi sex passus; tibi pigro sunt bis mille. Consulam autem tuæ pigritiæ. Eadem legatione multa conficies negotia: tu supputa in digitos, ut memineris. Primum deflectes ad vestiarium, ac thoracem ⁴undulatum, si jam perfectus est, ab eo recipies. Hinc quæres Cornelium ⁵veredarium. Is plerumque est in Cervo; ibi potitat.

¹ Benignitatem] *Ἀνυπολογία*, vel etiam *ἀντιφροσύνη*, idem est, animum verberandi cupidum.

² Ater, & furs.] Vilioris generis, ex fursure, utpote purgamento farinæ confectus. Olim fursurea suibus objiciebantur.

³ Obsonium] Quicquid cibi ultra pa-

nem apponitur.

⁴ Undulatum] Sic dict. quod ad undularum similitudinem sit pictus: ut & *cymatilis*, à fluctu. Vulgo *de Cbamelor*.

⁵ Veredarium] Quem vulgo curso-rem, aut postam vocamus, quod à *veredo*, equo cursus velocissimi.

titat. Rogabis, si quid habet literarum ad me, & ad quem diem sit profecturus. Deinde convenies mercatorem panarium: rogabis meis verbis, ne quid sollicitus sit, quod pecuniam non miserim ad diem præscriptum; numerabitur propediem. SY. Quando? ¹ ad calendas Græcas? RA. Rides ² ganeo; imo ante calendas Martias. In reditu deflectes ad lævam, & ex bibliopolis disces, si quid adventum sit novorum libellorum è Germania. Cognosce, qui sint, & quanti venales. Post hæc rogabis Goclenium, ut mihi dignetur esse conviva, alioqui cœnaturo soli. SY. Etiam convivas vocas? non habes domi, unde vel murem pascas. RA. Proinde tu, confectis cæteris, abi ad macellum, & eme nobis armum ovillum: eum curabis eleganter assum. Audin' hæc? SY. Plura, quam vellem. RA. At vide, ut memineras. SY. Vix potero dimidium. RA. Etiam hic stas, cessator? Jam redisse oportuit. SY. Quis possit unus tot rebus obeundis sufficere? Deduco, ac reduco. Sum illi à scopis, à matula, à pedibus, à manibus, à poculis, à libellis, à rationibus, à jurgiis, à legationibus: postremo non videor illi sat occupatus, nisi sim & coquus.

Alia.

RA. Profer ocreas: nam equitandum est. SY. En, adfunt. RA. Probe quidem abs te curatæ: totæ albescent situ. Opinor nec exteras, nec unctas hoc anno, adeo rigent præ siccitate. Exterge ³ subuvido panno: mox unge ad ignem diligenter, ac ⁴ macera, donec mollescant. SY. Curabitur. RA. Ubi calcaria? SY. Adfunt. RA. Verum, sed obducta rubi-

¹ *Ad calendas Græcas*] Id est, nunquam: quia Græci calendas non habent ut Latini, sed *nebulias*, seu novilunia: & ad lunæ recursus Græci solvebant usuras. Huc itaque respexit Augustus, cum diceret, ad Græcas calendas soluturos; quos nunquam reddituros mutuum significabat.

² *Ganeo*] Qui ganea seu lupanaria frequentat,

³ *Subuvido*] *Sub* in compositione diminuit significationem primitivi. *Uvidum* autem, quod pingue, & humorem intrinsecum habet.

⁴ *Macera*] *Macerare* cum ad corpus refertur, sumitur pro *attenuare*, inde *macer*: cum ad animum, *affligere*: cum ad res inanimatas, *mollificare*, aut etiam *madefacere*.

rubigine. Ubi frænum & 'ephippia? SY. Sunt in promptu. RA. Vide, ne quid desit, aut ne quid ruptum, aut mox rumpendum; ne quid nobis sit in mora, cum erimus in cursu. Propera ad sellarium, & hoc lorum cura sarcientum. Reversus inspicere soleas, sive calceose quorum, num qui clavi desint, aut vacillent. Quam macilenti sunt equi, quamque strigosi? Quoties absterges, aut pectis illos in anno? SY. Imo quotidie. RA. Nimirum res ipsa loquitur. Jejuntant, opinor, nonnunquam totum triduum. SY. Minime. RA. Negas tu quidem, sed aliud dicturi sint equi, si loqui liceat: quamquam satis loquuntur ipsa macie. SY. Curo sedulo. RA. Cur igitur tu habitior equis? SY. Quia non pascor fœno. RA. Hoc igitur restat. Adorna manticam celeriter. SY. Fiet.

Monitoria paedagogica.

¹PÆDAGOGUS, PUER.

PÆ. **T**U mihi videre non in aula natus, sed in caula, adeo moribus es agrestibus. Puerum ingenuum decent ingenui mores. Quoties alloquitur te quispiam, cui debes honorem, compone te in rectum corporis statum, aperi caput. Vultus sit nec tristis, nec torvus, nec impudens, nec protervus, nec instabilis, sed hilari modestia temperatus: oculi verecundi, semper intenti in eum, cui loqueris: juncti pedes, quietæ manus. Nec vacilles alternis tibiis, nec sint gesticulosæ manus, nec mordeto labrum, nec scabito caput, nec fodito aures. Vestis item ad decorum componatur, ut totus cultus, vultus, gestus, & habitus corporis ingenuam modestiam, & verecundam indo-

¹ Ehippia] Proprie sunt tegmina, quibus equi sternuntur: vel sellæ equis ad insidendum impositæ. Ex ἐπὶ, super.

& ἵππῳ, equus.

² Strigosi] Quasi stringosi, fame & vitio quodam restricti. STRIGOSI EQUI sunt male habiti, & inpoliti, qui strigâ nimirum opus habent V. Salmasium ex-

ercit Plin. p. 40. in fin. venit STRIGO-

SUS a STRIGO quod verbum illustrant Cl. Gudius & Burmannus ad Phædr. L. 3. f. 6. vs. 9. A.

³ Adorna Manticam] Mantica, perula viatoria, qua scilicet iter facientes, viaticum, aliave necessaria, circumferunt.

⁴ Paedagogus] Ἀπαῖς, puer, & ἀγῶγός, ductor. Est quippe talis, cui puerorum custodia est commissa.

1 Pace]

dolem præ se ferat. P^U. Quid si mediter? P^Æ. Fac. P^U. Siccine satis? P^Æ. Nondum. P^U. Quid si sic? P^Æ. Prope modum. P^U. Quid si sic? P^Æ. Hem satis est; isthuc tene. ne sis inepte loquax aut præceps. Nec vagetur animus interim, sed sis attentus, quid ille dicat. Si quid erit respondendum, id facito paucis, ac prudenter, subinde præfatus honorem, nonnunquam & addito cognomento honoris gratia: atque identidem modice flectas alterum genu, præsertim ubi responsum absolveris. Nec abeas. nisi præfatus veniam, aut ab ipso dimissus. Nunc age, specimen aliquod hujus rei nobis præbe. Quantum temporis abfuiisti à maternis ædibus? P^U. Jam sex ferme menses. P^Æ. Addendum erat, domine. P^U. Jam sex ferme menses, domine. P^Æ. Non tangeris desiderio matris? P^U. Nonnunquam sane. P^Æ. Cupis eam revifere? P^U. Cupio, domine, si id pace liceat tua. P^Æ. Nunc flectendum erat genu. Bene habet. Sic pergito. Cum loqueris, cave, ne præcipientes sermonem, aut hæsites lingua, aut palato immurmures, sed distincte, clare, articulate consuescito proferre verba tua. Si quem præteribis natu grandem, magistratum, sacerdotem, doctorem, aut alioqui virum ² gravem, memento aperire caput, nec pigeat inflectere genu. Itidem facito, cum præteribis ædem sacram, aut ³ imaginem crucis. In convivio sic te præbebis hilarem, ut semper memineras, quid deceat ætatem tuam: postremus omnium admoveto manum patinæ. Si quid datur lautius, recusato modeste: si instabitur, accipe, & age gratias: mox decerpta portiuncula, quod reliquum est, illi reddito, aut alicui proxime accumbenti. Si quis præbibet, hilariter illi bene precator, sed ipse bibito modice. Si non sitis, tamen ad-

mo-

¹ *Pace*] Id est, venia tua, te non irascente. V. Pass. ad Propert. 2, 19, 40. p. 345. in fin. De Salas aliasque interpr. ad Petron. Sat. c. 2. A.

² *Gravem*] Id est, venerabilem; unde & contemptibiles, leves dicimus.

³ *Imaginem crucis*] Probant antiqui-

tatem adorationis crucis ex Tertulliano Pontifici: quia teste illo patre, Christianis pagani objicerent, eos crucis religiosos. Depellit autem hanc calumniam idem Tertullianus. Minus. Felicitis verba etiam sunt, neque adoramus, neque optamus.

moveto cyathum labiis. Arride loquentibus: ipse ne quid loquaris, nisi rogatus. Si quid obsecrari dicetur, ne arride, sed compone vultum, quasi non intelligas. Ne cui obtrectato, ne cui temet anteponito, ne tua jactato, ne aliena despicio. Esto comis etiam erga tenuis fortunæ sodales. Neminem deserto. Ne sis lingua futili. Ita fiet, ut sine invidia laudem invenias, & amicos pares. Si videris, convivium esse prolixius, precatus veniam, ac salutatis convivis, subducito te à mensa. Vide, ut horum memineris? Pu. Dabitur opera, mi præceptor. Numquid aliud vis. Pæ. Adito nunc libros tuos. Pu. Fiet.

De lusu.

NICOLAUS, HIERONYMUS,
COCLES, PÆDAGOGUS.

Ni. Jamdudum & animus, & cælum, & dies invitat ad ludendum. Hi. Invitant quidem hæc omnia, sed solus præceptor non invitat. Ni. Subornandus orator quispiam, qui veniam extorqueat. Hi. Aptè quidem dictum, extorqueat. Nam citius ¹ clavam extorseris è manu Herculis, quam ab hoc ludendi veniam. At olim illo nemo fuit ludendi avidior. Ni. Verum, sed jam olim ille oblitus est, se fuisse puerum. Ad verbera facillimus est & liberalis; hic parcissimus, idemque difficillimus. Hi. Attamen protrudendus est aliquis legatus, ² non admodum verecundæ frontis, quem non illico ³ protelet suis sævis dictis. Ni. Eat, qui volet; ego carere malo, quam rogare. Hi. Nemo magis accommodus ad hanc legationem, quam Cocles. Ni. Nemo profecto. Nam ⁴ perfrictæ frontis est,

ac

¹ *Clavam extorseris*] Quod tanquam impossibile hic proponitur. Et qui sibi vindicare conatur, quod alius jam potentior occupavit, non infacete dicitur, *clavam velle Herculi extorquere*. nu à vultu absterfo pudore, Belg. *Die in de wol geverwt is.*

² *Non verecunda frontis*] Vide prov. *Frontis perfricta*. Frons enim habita est antiquitus, pudori sacra. Inde *frontem* proverbio *perfricuisse* dicuntur, qui pudorem omnem dedidicerunt, veluti ma-

³ *Proteflare*] Est abigere & longe propellere. Item exagitare significat & perturbare. Terent. in Phorm. act. 1. sc. 4. V. ibi *Westerb. A.*

⁴ *Perfricta frontis*] Id est, insigniter impudens: hinc & inverecundi *effrontes*. Vide supra, *Non verecunda frontis*.

1 Lin.

ac bene ¹ linguax. Deinde sensum hominis pulchre callet. Hr. I Cocles, ab omnibus nobis magnam initurus gratiam. Co. Equidem experiar sedulo. Verum, si non successerit, ne conferte culpam in oratorem vestrum. Hr. Bene ominare: si te satis novimus, impetrabis. Abi orator, redibis exorator. Co. Eo. Bene fortunet legationem meam ² Mercurius. Salve præceptor. PÆ. Quid sibi vult nugamentum hominis? Co. Salve præceptor observande. PÆ. Insidiosa civilitas. Satis jam salveo. Dic, quid velis. Co. Totus discipulorum tuorum grex orat ludendi veniam. PÆ. Nihil aliud, quam luditis, etiam absque venia. Co. Scit tua prudentia, vigorem ingeniorum excitari moderato lusu, quemadmodum nos docuisti ex ³ Quintiliano. PÆ. Sane ut isthuc tenes, quod pro te facit. Laxamento opus est iis, qui vehementer laborant: vobis, qui segniter studetis, & acriter luditis, fræno magis opus est, quam laxatis habenis. Co. Adnitimur pro viribus. Et, si quid hæctenus cessatum est, post diligentia sarcietur. PÆ. Oh fartores! Quiserit ⁴ fidejussor aut sponzor, isthuc futurum? Co. Ego capitis mei periculo non dubitem esse sponzor. PÆ. Imo ⁵ culi periculo potius. Scio, quam non sit tutum tibi credere, tamen hic periculum faciam, quam sis bonæ fidei. Si dederis verba, posthac nequicquam mecum egeris. Ludant, sed gregatim in campis. Ne divertant ad computationes, aut alia nequiora. Mature se recipiant domum ante solis occubitum. Co. Fiet. Exoravi, quamquam ægre. Hr. O lepidum caput; omnes amamus te plurimum. Co. Sed interim cavendum, ne, quid peccemus, alioqui de meo tergo dependendum foret. Fidejussi vestro omnium nomine. Quod si quid accadat, non est, quod me post-

¹ *Linguax*] Idem, qui locutuleius, aut blatero.

² *Mercurius*] Id est, nuncius, quia præses est nunciorum.

³ *Quintiliano*] Verba sunt Quintilianæ lib. 9. Orator, *Alenda ingenia at-*

que indulgentia quadam enutrienda.

⁴ *Fidejussor*] Qui sua fide & periculo promittit, alium aliquid daturum aut facturum.

⁵ *Culi periculo*] Culus, seu podex vel anus.

posthac utamini legato. *Hi.* Cavebitur. Sed quod lusus genus potissimum placet? *Co.* De hoc in campo consultabimus.

Pila.

Ni. Nulla res melius exercet omnes corporis partes, quam pila palmaria, sed aptior hyemi, quam æstati. *Hi.* Nullum anni tempus nobis parum accommodum est, ad ludendum. *Ni.* Minus sudabitur, si ludamus reticulo. *Hi.* Imo reticulum piscatoribus relinquamus; elegantius est palma uti. *Ni.* Age, nihil moror: sed quanti certabimus? *Hi.* ¹ Talitro; sic parctur pecuniæ, *Ni.* At ego malo fronti parci, quam pecuniæ. *Hi.* Et mihi frons charior est pecunia. Aliquo periculo certandum est, alioqui ² friget ludus. *Ni.* Sic res habet, ut dicis. *Hi.* Utra pars prior evicerit tres lusus, ei victa pendet sextam ³ drachmæ partem: sed hac lege, ut, quicquid è victoriis collectum fuerit, infumatur in convivium, ad quod pariter vocentur omnes. *Ni.* Placet lex, & ⁴ rata esto. Superest igitur, ut fortiamur partes. Nam sumus ferme pares omnes, ut non admodum referat, quis cui jungatur. *Hi.* Tu tamen me longe peritior es. *Ni.* Ut sim, sed tu felicior. *Hi.* Etiam hic valet fortuna? *Ni.* Illa nusquam non regnat. *Hi.* Age, fiat sortitio. ⁵ Euge, bene cecidit: contingere, quos volebam. *Ni.* Et nos nostræ sodalitatis non pœnitet. *Hi.* Agedum, simus viri. Amat victoria curam. Suum quisque locum gnaviter tpeatur. Tu mihi consiste à tergo, excepturus pilam, si me transvolet. Tu isthic observa, repulsurus huc ab adversariis revolantem. *Ni.* Ne musca

¹ *Talitro*] Talitrum, percussio inflicta ungue.

² *Friget ludus*] Id est languet, remittitur: & sic contra ludus fervere dicitur, quando cum diligentia procedit.

³ *Drachma part.*] Drachmam Æginæam intelligit, quæ nostratis monetæ

sex stuferos valet, seu decem obolos: cum *dragma Attica*, pendat sex obolos tantum. Sexta ergo pars drachmæ Æginææ, est stuferus.

⁴ *Rata*] Id est, firma, fixa. Opponitur hic *ratum* irritum.

⁵ *Euge*] Laudantis congratulantisque interjectio.

musca quidem hac prætervolavit impune. *Hi.* Agite ¹ bonis avibus; mittite pilam in tectum. Qui miserit nihil præfatus, frustra miserit. *Ni.* Hem, accipe igitur. *Hi.* Mittito. Si miseris extra lineas, aut infra supràve tectum, vestro damno fuerit, aut certe nobis fraudi esse nolim. Tu sane parum commode mittis. *Ni.* Tibi quidem, at nobis commode. *Hi.* Ut miseris, ita remittam. Par pari referam. Sed præstat ingenue legitimeque ludere. *Ni.* In ludo pulchrum est arte vincere. *Hi.* Fateor; atque etiam in bello. Sed habet utraque pars suas leges. Et sunt artes liberales. *Ni.* Credo, ² plures septem. Signa terminum testula, aut rudere, aut, si mavis, pileo tuo. *Hi.* Tuo malim. *Ni.* Rursus accipe pilam. *Hi.* Mitte. Pone notam. *Ni.* Habemus duos terminos satis longinquos. *Hi.* Utcumque; sed tamen vincibiles. *Ni.* Plane vincibiles, si nemo repugnet. *Hi.* Euge priorem metam prætercurrimus. Vicimus quindecim. Heus, præbete vos viros: viceramus & hic, si tu tuo constitisses loco. Sumus igitur pares. *Ni.* Non diu futuri. Vicimus triginta, vicimus quadraginta quinque. *Hi.* Sestertia? *Ni.* Non. *Hi.* Quid igitur? *Ni.* Numeros. *Hi.* Quo pertinent numeri, nisi nihil est, quod numeres. *Ni.* Noster hic ludus est. *Hi.* Præpropere tu quidem ³ ante victoriam canis triumphum. Vidi, qui vincerent ab hoc numero, qui nihil habebant. Variā est ut Martis, ita lusus alea. Habemus triginta. Jam rursus pares sumus. *Ni.* Nunc serio res agitur. Euge, successit; habemus potiores. *Hi.* Non diu habituri. Dixi? Rursus æquali fortuna sumus. *Ni.* Diu nutat fortuna, velut anceps, utris velit addicere victoriam. ⁴ O fors fortuna,

tuna,

¹ *Bonis avibus*] Vide pag. 5.

² *Plures septem*] Nam *Liberales artes* septem numero esse dicuntur.

³ *Ante victoriam canis*] In eum competit: qui præpropere gloriatur, nondum confecta re. Belg. *Ghy roept al ha- ring*, eer hy in 't net is.

⁴ *O fors fortuna*] *Fortuna* dea est incerti eventus, quæ culta prodest. Absolute etiam *Fors* vocata, colebatur ab infimæ fortis hominibus, omnibusque sine arte aliqua viventibus. Varro de hujus *Dex festo*: Dies fortis *Fortunæ* appellatus à Servio Tullio rege, quod in fa-
num

tuna, si nobis faveris, dabimus tibi maritum. Euge, audivit votum. Penes nos est hujus certaminis victoria. Pone notam cretaceam, ne excidat. HI. Jam ¹appetit vespera, & sudatum est satis: præstat à ludendo desistere, ²ne quid nimis. Supputemus lucrum. NI. Nos evicimus tres drachmas, vos duas. Restat igitur una ad compotatiunculam. Sed interim quis solvet pretium pilarum? HI. Omnes ex æquo, pro sua quisque portione. Nam lucrum exilius est, quam ut inde possit aliquid decidi.

Ludus Globorum Missilium.

ADOLPHUS, BERNARDUS, ARBITRI.

AD. **T**U toties apud me gloriatus es, te mirum quendam esse artificem in certamine mittendorum globorum. Age, libet experiri, qui vir fies. BE. Nihil detrecto: huc si quid libet. Nunc tu plane, quod dici solet, ³in planiciem provocas equum. AD. Et tu senties, me non esse asinum. BE. Placetne ⁴monomachia, ut unus cum uno congregiatur, an mavis adjungi socios periculi? AD. Malo ⁵μονομαχῆν, ne qua pars victoriæ decidatur alteri. BE. Isthuc & ipse malo, ut laus ⁶in solidum sit mea. AD. Hi spectatores erunt, & ⁷arbitri. BE. Recipio. Sed quod erit victori ⁸bravium, aut quæ victo poena? AD. Quid

num Fortis Fortunæ secundum Tiberim extra urbem Romam dedicavit.

¹ *Appetit vespera*] Appetit pro instat, quoties est verbum neutrale.

² *Ne quid nimis*] Moderata enim perstant, & immoderata concidunt. Huc etiam spectat Horatianum illud. Lib. 1. Serm. Sat. 1. vs. 106.

Est modus in rebus, sunt certi denique fines: Quos ultra citraque nequit consistere rectum.

Μηδὲν ἄγαν, tanti veteribus fuit, ut ad auctorem Apollinem referrent.

³ *In planiciem provocas eq.*] Belg. *Ghy sult weer werk vinden*. Quoties scil. quis ad id provocatur, in quo plurimum valet, quoque vel maxime gaudet. Nam

equus in campo, tanquam in sua harena est.

⁴ *Monomachia*] Singulare certamen. à *μόνη sola*, & *μάχη*, pugna.

⁵ *Μονομαχῆν*] Singularem certamine congregi.

⁶ *In solidum*] Pro integro, toto seu perfecto; quod sc. omnibus suis partibus constat, cuique nihil est detractum: sic *solidum beneficium*, pro pleno, & ad cuius perfectionem nihil desideratur.

⁷ *Arbitri*] Iudices non lege, sed à litigantibus seu certantibus electi. ita dicti ab arbitrando seu existimando.

⁸ *Bravium*] Seu brabium, Gr. *βραβειον*, certaminis præmium.

1 *Tespius*

si victo amputetur auricula? BE. Imo ¹ testium alter excetur potius. Non est magnificum certare pro pecunia. Tu Germanus es, ego Gallus, decertemus pro suæ uterque gentis gloria. Si vicerō, tu ter exclamabis, *Floreat Gallia*: si victus, quod absit, fuero, totidem verbis celebrabo tuam Germaniam. AD. Age, placet conditio. BE. Adsit fortuna. Quando periclitantur hoc ludo duæ maximæ nationes, sint æquales sphæræ. AD. Nosti saxum illud prominens, haud procul à porta? BE. Novi. AD. Ea erit meta, & hæc linea. BE. Esto: sed sint, inquam, pares globi. AD. ² Minus discernas ovum ab ovo, aut ficum à ficu. Sed mea non refert, utrum malis; elige. BE. Mitte. AD. Heus, tu mihi non brachium, sed ³ balistam habere videris, ita torques globum. BE. Satis momordisti labrum, satis rotasti brachium; tandem mitte. O vires ⁴ Herculeas! sed tamen vinco. AD. Nisi sceleratus ille laterculus obstitisset, præverteram te. BE. Consiste in sphæræ tuæ vestigio. AD. Non utar dolo malo. Cupio virtute, non fraude vincere; quandoquidem de gloria certamen est. Bene vertat. BE. Ingens profecto jactus. AD. Ne ride, prius quam viceris. Adhuc pene sumus pares. BE. Nunc res agitur. Uter prior metam contigerit, is vicerit. AD. Vici, canta. BE. Sed definiendum erat, quoto ludo constaret victoria. Nam primo nondum incaluerunt vires. AD. Definiant arbitri. AR. Tertio. BE. Placet. AD. Quid ais? Agnoscis ne victorem? BE. Tibi fortuna magis aspiravit: viribus & arte non tibi cessero. Sed quod arbitri pronuntiaverint, id sequar. AR. Germanus vicit; & hoc gloriosior est victoria, quod talem artificem vicerit. AD. Nunc canta,

¹ Testium alter] Exscitio autem testiculorum in Eunuchis usitata.

² Minus discernas ovum ab ovo] Similitudinis adagia sunt: Non tam ovum ovo simile. Neque lac lacti magis est simile: Non tam aqua similis aqua.

³ Balista] Vel potius ballista, a βάλλω, jaculor: est machina seu instrumentum, quo lapides aut telum aliquod βάλλεται, seu ejaculamur.

⁴ Herculeas] Id est, validas. Nota quippe Herculis fortitudo est.

canta, Galle. BE. ¹ Sum raucus. AD. Hoc Gallis novum non est: sed tamen coccyssa. BE. Floreat Germania ter. AD. Imo ter hoc erat canendum. BE. Contraximus siticulam; eamus ad compotatiunculam: ibi perficietur cantio. AD. Non recuso, si ita videtur arbitris. BE. Ita commodius est. Melius canet Gallus ² colluto gutture.

Ludus sphaerae per annulum ferreum.

G A S P A R, E R A S M I U S.

GA. **A** Ge, nos auspicabimur. Victo succedet Marcolphus. ER. Sed quod erit victori præmium?

GA. Victus ex tempore faciet, & recitabit distichon in laudem victoris. ER. Accipio legem. GA. Vis ne, sortiamur, uter prior incipiat? ER. Esto tu ³ Prior, si libet; ego malim esse Abbas. GA. Hoc tua conditio potior est, quod tibi nota est area. ER. ⁴ Versaris in tua harena. GA. In hac exercitior sum, quam in libris. Tamen istud perquam exigui momenti est. ER. Æquum est, ut tantus artifex in hoc certamine mihi largiari nonnihil. GA. Imo isthuc abs te peterem justius: sed parum est honesta ⁵ precaria victoria. Isdemum vincit, qui ⁶ suo Marte vincit. Ita sumus pares, ut non melius commissus fuerit olim ⁷ cum Bitho Bacchius. ER. Tua sphaera commodior est mea. GA. Et tua vola vincit meam. ER. Ludito legitime, absque

¹ Sum raucus] Alludit ad gallos galinaceos, quibus natura adest vox rauca, qui proprie dicuntur coccyssare, unde & Galli vulgo vocant gallum, un coeq.

² Colluto] Ita Persius: Guttur mobile colluerit; Solet enim medicamentis vox fieri mollior, quod fit hic vino.

³ Prior] Belg. Een Prior. Sed Abbas, collegii societatisque magister ac moderator. Nomen deductum videtur à Syriaco Abba, sive pater.

⁴ Versaris in tua harena] Id est, in tua ipsius arte. Sumptum à gladiatoribus solitis in harena digladiari. Neque vero

parvi referebat horum, nota, an ignota dimicarent harena.

⁵ Precaria] Quæ precibus petenti conceditur.

⁶ Sui Marte] Quoties nullis auxiliis adjuti, nostroe ingenio, propriisque viribus rem peragimus, nostro Marte peragere dicimur.

⁷ Cum Bitho Bacchius] Bithus & Bacchius nobile par gladiatorum fuit, pares arte, pares audacia. Proinde quoties duo æqualiter improbi contendunt inter sese; ita ut neuter alteri velit concedere, dicemus Bacchium cum Bitho commissum, Horat. Lib. i. Serm. Sat. 7. v. 29.

¹ Sphaera

que technis, ac dolo malo. GA. Dices, tibi rem esse cum homine probo. ER. sed prius audire cupio hujus ¹ sphæristerii plebiscita. ER. Quaternio ludum absolvit. Qui hanc lineam præterierit, in damno est; reliquos limites si transilias, sine fraude fiet. Qui globum suo loco moverit, perdit jus ferendi. ER. Intelligo. GA. En occlusi tibi portam. ER. Sed isthinc te excutiam. GA. Id si feceris, cedam tibi hujus certaminis ² palmam. ER. Bona fide? GA. Optima. Non enim potes alia via, nisi sic mittas sphæram tuam in parietem, ut resiliat in meam. ER. Id experiar. Quid ais, bone vir? Nonne depulsus es? GA. Fateor: utinam tam sapiens esses, quam es felix. Sed isthuc centies tentanti vix semel successerit. ER. Imo si quid audes deponere pignoris, nisi tertio quoque experimento successerit, vinctus. Sed interim redde pactum præmium. GA. Quodnam? ER. Distichon. GA. Reddam. ER. Et quidem ex tempore. Quid ³ arrodis unguem? GA. Habeo. ER. Recita clare. GA. Clarissime.

Plaudite victori juvenes, hic quotquæ adestis:

Nam me qui vicit, ⁴ doctior est nebulo.

Nonne distichon habes? ER. Habeo: sed quale abs te allatum est, tale tibi referetur.

Saltus.

V I N C E N T I U S , L A U R E N T I U S .

VI. **L**ibet ne decertare saltu? LA. Ludus iste non convenit pransis. VI. Quam obrem? LA. Quia ⁵ ventris saburra gravat corpus. VI. Non admodum sane, qui pransi

¹ *Sphæristerii*] Sphæristerium, locus, in quo sphæris luditur. Habent autem quæque peculiare suas leges, à lusu pilæ, quam Græci *σφαίριον* vocant: *σφαίριον* iisdem, pila ludo.

² *Palmam*] Signum pro re signata. id est, victoria.

³ *Arrodis unguem*] Caput scabere, ungues arrodere, gestus hominis sunt cogitabundi.

⁴ *Doctior est*] Philosophus quidam apud Laërtium, videns quendam lascivam saltatione gestientem: quo melius, inquit, feceris, hoc deterius facis in re mala, quo melior es artifex, hoc vir es peior.

⁵ *Ventris saburra*] Saburra, onus navis, quo libratur adversus fluctus: & Plautus in Cist. 1, 2, 2. inquit de fœmina, nos mulieres saburratæ, id est, saturæ, largiloquæ sumus.

D 2

1 Ino

pransi sint ¹in pædagogio. Nam ibi plerumque cœnati-
 riunt, priusquam absolverint prandium. L.A. Quod igitur
 saliendi genus placet? V.I. Auspicemur ab eo, quod est sim-
 plicissimum, à saltu locustarum, sive magis ²ranarum, utra-
 que tibia, sed junctis pedibus. Qui longissime promoverit
 cingulum, coronam feret. Hujus ubi erit satietas, aliud at-
 que aliud genus experiemur. L.A. Equidem nullum recusa-
 bo genus, nisi quod geritur cum periculo tibiarum: nolim,
 mihi rem esse cum chirurgis. V.I. Quid si certemus unica
 tibia? L.A. Iste ludus est ³Empusæ, valeat. V.I. Hastæ in-
 nixum salire, cum primis est elegans. L.A. Liberalius est
 certare cursu. Siquidem hoc certaminis genus ⁴apud Virgi-
 lium proposuit & Æneas. V.I. Verum; sed idem proposuit &
⁵cæstum certamen; quo non delector. L.A. Designa ⁶sta-
 dium. Hoc loco sit ⁷carcer, quercus ista sit meta. V.I. Sed
 utinam adesset Æneas, qui proponat & præmia victori.
 L.A. Victori abunde magnum præmium est gloria. V.I. Vi-
 cto potius dandum erat præmium, solatii gratia. L.A. Sit
 igitur victo præmium, ut ⁸lappa coronatus redeat in urbem.
 V.I. Equidem non recusarim, si tu præcedas tibia canens.

L.A.

¹ In Pædagogio] Schola, vel locus in ædibus, ubi pueri servique commo-
 rantur.

² Ranarum] Belgis illud saltus ge-
 nus, *drubbelen* vocatur.

³ Empusæ] Spectrum est apud Ari-
 stophanem, quod apparet unica tibia,
 unde & Græci nomen dedere. Belg.
hinckelen. V. Scholiast. Kust. & Spanh.
ad Aristoph. Ran. V. 295. latissime de hac
voce disputantes A.

⁴ Apud Virgilium] Lib. 5. Æneid. vs.
 69. *Sen crude fudit pugnam committere*
castu. V. ibi Servium. A.

⁵ Cæstum certamen] Erant autem
castus, lora, quibus pugilum brachia &
 manus innectebantur, & iis dimica-
 bant. à *cado* sic dicti, quia ad cædendum
 seu pugnandum comparati sunt.

⁶ Stadium] A standō, quod Hercules
 eo spatio, spiritu unico confecto consti-
 tisset. Alias certa magnitudo seu certa

loci distantia est: alias locus, in quo cur-
 ritur.

⁷ Carcer] Locus, unde equi in circo
 emittebantur: ubi funibus coercabantur,
 ne ad metam properarent, ante da-
 tum signum. V. Serv. *ad Virg. 1. Georg.*
512. ad 3. Georg. 104. ad 1. Æn. v. 58. ad
5. Æn. 145. Scholiast. Lucani. L. 1. v.
294. Græci βαλκίδα vocant ἢ ἀπερ-
ελας in certamine curæli Schol. Aristoph.
Equit. v. 1156. Tzetx. & Pottæ. ad Ly-
cophr. v. 13. A.

⁸ Lappa] Herba acuta & spinosa.
 Belg. *klißen*.

⁹ Solstitium] Allusum est ad versum
 Virgilii, *Ecl. 7. v. 47. Solstitium pecori*
defendite, jam venit æstas Torrida. Solsti-
rium ergo est dies longissimus, qui in-
cidit in diem Julii 22. Dicitur ergo Sol-
stitium, quod circa id tempus Sol stare,
neque dies minui aut crescere videan-
tur. V. Serv. ad Virg. 1. Georg. v. 100.
& A. Gellius, 10. A.

1 Am-

LA. Est ingens æstus. VI. Nec mirum, quum sit⁹ solstitium æstivum. LA. Præstiterat natare. VI. Mihi non placet ranarum vita. Animal sum terrestre, non¹ amphibion. LA. Sed tamen hoc exercitamenti genus² olim cum primis habebatur³ liberale. VI. Imo etiam utile. LA. Ad quid? VI. Si fugiendum sit in bello, ibi potissimum valent, qui sese cursu pedum, & natatu exercuerunt. LA. Artem narras haud quam aspernandam. Neque enim minus laudis est aliquando bene fugere, quam fortiter pugnare. VI. Sum plane rudis & imperitus natandi, nec sine periculo versamur in alieno elemento. LA. Sed assuescere oportet: nemo nascitur artifex. VI. At ego istius generis artifices permultos audio natasse, sed non erataste. LA. Experieris primum innixus suberi. VI. Nec⁴ suberi fido magis, quam pedibus: si vobis cordi est natatio, spectator esse malo, quam certator.

Confabulatio Pia.

ERASMUS, GASPAR.

ER. U Nde nobis prodis?⁵ E popina quapiam? GA. Bona verba. ER. Esphæristerio? GA. Ne hoc quidem. ER. Ex⁶ œnopolio? GA. Nequaquam. ER. Quando non assequor divinando, dic ipse. GA. Ex æde Virginî matri sacra. ER. Quid illic tibi negotii est. GA. Salutem dixi nonnullis. ER. Quibus? GA. Christo; ac divis aliquot. ER. Religiosior tu quidem es, quam pro ætate. GA. Imo nullam ætatem non decet religio. ER. Si cupiam esse

¹ Amphibion] Amphibia dicuntur, quæ simul & in aqua vivunt & in terra, ut crocodilus, anates, anseres, cygni & similia.

² Olim] Græci enim & Romani inter rudimenta juventutis, natationem habuere. Et si elegerint olim Campum Martium Tiberi vicinum, ut post exercitium armorum, juvenus sudorem pulveremque dilueret.

³ Liberale] Ita quidem ut de iis, qui nihil didicissent, in proverbium abierit: Neque nare, neque literas novit.

⁴ Suberi] Græcè φάσκει, Belg. kurch,

corticis genus semper fluitans, unde, qui discunt natare, subiciunt pectori. Horat. Lib. 1. Serm. Sat. 4. v. 120. Nabis sine cortice. Sine cortice nare dicuntur, qui jam per ætatem non egeant custode morum: aut qui eo doctrinæ processerunt, ut jam præceptorum opera non indigeant.

⁵ E popina] Seu ganea, ita dicta, à popà, locus, ubi delicata obsonia venduntur & consumuntur.

⁶ Oenopolion] Græcum est οἶνοπώλιον taberna vinaria, ab οἶνῳ, vinum, & πωλείω, vendo.

esse religiosus, patiar mihi injici cucullam. GA. Atque ego idem facerem, si, quantum caloris adfert, tantumdem pietatis adferret cuculla. ER. Ajunt vulgo, pueros angelicos in satanam verti, ubi consenuerint. GA. Sed ego proverbium isthuc ab autore satana natum arbitror. Imo vix existimo, senem esse vere pium, nisi qui à teneris annis assueverit. Nihil felicius discitur, quam quod ab ipsa statim pueritia discitur. ER. Quid igitur est ¹ religio? GA. Est purus cultus numinis, ² & observatio præceptorum illius. ER. Quæ sunt illa? GA. Longum est; sed ut in summa dicam, in rebus quatuor est sita. ER. In quibus? GA. Primum, ut recte pieque sentiamus de Deo, de scripturis divinis: atque ut illum non vereamur modo, tanquam dominum, verum etiam amemus ³ ex intimis affectibus, ut patrem beneficentissimum. Secundum, ut summa cura tueamur innocentiam, ea est, ne quem lædamus. Tertium, ut teneamus charitatem, hoc est, ut de omnibus, quantum datur, bene mereamur. Quartum, ut servemus patientiam. Ea præstat, ut malo nobis illata, si mederi nequeamus, patienter toleremus, non ulciscentes, nec malum malo referentes. ER. Næ tu probus es concionator. Sed præstas ista, quæ doces? GA. Equidem adnitor pro mea virili. ER. Quî potes pro virili, cum sis puer? GA. Meditor pro viribus, & quotidie mecum in eo rationem: si quid cessatum fuerit, corrigo: illud præter decorum, hoc dictum petulantius, hoc factum incircumspectius, hoc taceri præstiterat, illud omissum. ER. Quando ⁴ subducitur ista ratio? GA. Ferme sub noctem; aut si quando magis vacat. ER. Sed age, dic mihi, quibus studiis totum transigis diem? GA.

¹ Religio. A religando, quippe nihil magis homines religat aut devincit, quam religio. quid sit RELIGIO & RELIGIOSUS docent Serv. ad Virg. 2. *Æn.* v. 150 & 715. ad 3. *Æn.* v. 409. A. Gellius l. 4. c. 9. Grav. ad Cic. 10. *Fam.* Ep. 12. Manus. ad L. 1. Ep. 1. & de jure jurando RELIGIONEM sumi docet Cl. Burm. ad Phad. l. 3. f. 13. A.

² Et observatio præcept. Vera enim religio à Deo instituta, eo spectat; ut Deum recte agnoscamus, agnitumque pure colamus, sincera animi pietate, ad ipsius gloriam, & nostram salutem.

³ Ex intimis affect. Juxta præceptum eximium & primum Matth. 22.

⁴ Subducitur. Metaphora ducta à calculatores. 1 *Am.*

GA. Nihil celabo tam fidum sodalem. Mane, simul atque sum expergefactus, (id fere fit ad sextam, aut quintam,) pollice signum crucis pingo in fronte & in pectore.

ER. Quid deinde? GA. Auspikor initium diei, In nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. ER. Pie sane. GA. Mox paucis saluto Christum. ER. Quid illi narras? GA. Ago

gratias, quod eam noctem mihi voluerit esse prosperam, precorque, ut diem itidem illum totum mihi bene fortunet, ad ipsius gloriam, & animæ meæ salutem: utque is, qui est vera lux occasum nesciens, sol æternus, omnia vivificans, alens, exhilarans, dignetur illucescere menti meæ, ne usquam impingam in ullum peccatum, sed ipsius ductu perveniam ad vitam æternam. ER. Haud inauspicatum diei exordium. GA. Deinde salutatis parentibus, quibus secundum Deum primam debeo pietatem, cum tempus est, confero me ad ludum literarium, sed ut per templum, si commodum est, sit mihi transitus. ER. Quid illic? GA. Rursus

tribus verbis saluto Jesum, ac ² divos divasque omnes, sed nominatim Virginem matrem, tum eos, quos habeo mihi peculiare. ER. Næ tu mihi probe legisse videris illud Catonis; *Saluta libenter*. Non sat erat mane salutasse, nisi mox denuo salutare? An non vereris, ne molestus sis immodico officio? GA. Amat Christus subinde appellari. ER. Sed ineptum videtur alloqui, quem non vides. GA. Nec eam mei partem video, qua illi loquor. ER. Qua? GA. Animo. ER. Sed otiosum est, salutare non resalutantem. GA. Resalutat frequenter arcano afflatu. Denique abunde resalutat, qui dat, quod petitur. ER. Quid hic ab illo flagitas? Nam video, tuas salutationes esse petaces, cujusmodi fere sunt mendicorum. GA. Sane ³ non procul aberras à scopo. Precor enim, ut, qui puer duodecim annos natus, sedens in

tem-

¹ *Impingam*] Metaphora ab offendentibus ad lapidem aut aliud quippiam.

² *Divos Divasque*] Scilicet Pontificiorum templa imaginibus Divorum Divarumque. Introductæ æ sunt secu-

lo quarto in quædam Christianorum auditoria: sed admodum improbatæ ab Epiphanio, Hieronymo, cæterisque sanioribus.

³ *Non procul à scopo*] Hinc Adag. *Secum*

templo docuit ipsos doctores, cuique pater cœlitusemissa voce dedit auctoritatem docendi mortalium genus, quum diceret: *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacitum est, ipsum audite*: quique est æterna sapientia summi patris, illustrare dignetur ingenium meum ad perdiscendas honestas literas, quibus utar ad ipsius gloriam. ER. Quos autem habes divos tibi peculiare? GA. Ex apostolis Paulum, ex martyribus² Cyprianum, ex doctoribus³ Hieronymum, è virginibus⁴ Agnetem. ER. Quæ res istos tibi conciliavit? electio, an casus? GA. Sortito obvenierunt. ER. Atque istos nihil aliud, quam salutas? An ab his quoque mendicas aliquid? GA. Precor, ut me suis suffragiis Christo commendent, efficiantque, ut illius munere aliquando contingat in ipsorum venire⁵ contubernium. ER. Sane rem non vulgarem petis. Quid tum postea? GA. Ad ludum propero, & quod is locus postulat, toto ago pectore. Sic enim imploro Christi præsidium, quasi citra illius opem nihil efficiat nostrum studium: sic studeo, quasi ille nihil auxilii sit laturus, nisi gnaviter laboranti. Ac modis omnibus do operam, ne merito vapulem, ne quid dicto factove vel præceptorem offendam, vel sodales meos. ER. Probus es, quum ista cogitas. GA. Quum dimissus à ludo domum propero, rursus, si licet, per ædem sacram iter facio, rursusque tribus verbis saluto Jesum. Si quid est obsequii præstandum parentibus, oboeo. Quod si quid etiam superest temporis, mecum aut cum sodali repeto, quod prælectum est in schola. ER. Næ tu perparcuses⁶ temporis. GA. Nec mirum, si parcus sum rei,

pam attingere, est voti compotem fieri: aut conjectura rem ipsam assequi. *Quam plurima hujus ἀιτόρητῶ genera apud antiquos utriusque lingua auctores reperias.* V. Serv. ad Virg. Ecl. 3. v. 74. 1. Georg. 83. 1. *Æn.* 81, 391, & 483. 5. *Æn.* 39. Broukh. ad Propert. 1, 12, 16. Cors. ad Sallust. Cat. c. 3. n. 1. Sic *Euang. Lucæ in Act. Apost.* c. 21. v. 39. οὐκ ἔσθιμεν πολεως πολιτης V. Scholia nuper edita ad *Sophocl. Ajac.* v. 1139. A.

1 *Hic est filius meus dilectus* Matth. 3.

vers. 17. & Matth. 17. vers. 5.

2 *Cyprianum*] Carthaginensis Episcopus martyrio affectus.

3 *Hieronymus*] Sub Theodosio magnus ille pater nongenario major, anno 422. in Judæa mortuus.

4 *Agnetem*] Multa de illa Pontificii in suis, ut vocant, *Legendis*.

5 *Contubernium*] Proprie decem milites sub uno tentorio degentes, dicebantur *contubernium*.

6 *Temporis*] Ἐμμεψίς scil. emenfor vel computator, 1 14

rei, ut multo pretiosissimæ, ita irrecuperabilis. ER. At Hesiodus docet, in medio parcendum esse: in principio præproperam, in fine seram esse parsimoniam. GA. Recte² Hesiodus de vino; sed ætatis nulla est intempestiva parsimonia. Dolum si finas, non exhauritur. At ætas nunquam non defluit, sive dormias, sive vigiles. ER. Fateor: sed quid deinde rei geritur? GA. Adornata parentibus mensa, recito consecrationem; deinde prandentibus ministro, donec jubeor & ipse prandium sumere. Actis gratiis, si quid vacat, lusu quopiam honesto laxo animum cum sodalibus, donec hora revocat³ in ludum à lusu. ER. Ac rursus salutatur Jesus? GA. Salutatur, si commodum est.⁴ Sin est, cur aut non vacet, aut non sit tempestivum, tamen præteriens templum, cogitatiuncula saluto. Rursus in ludo totis viribus hoc agitur, quod locus postulat. Domum reversus, idem ago, quod ante prandium. A cœna suavis fabulis memet oblecto: mox prosperam noctem precatus parentibus ac familiæ, mature me confero ad nidum: illic flexis ante lectum genibus, mecum, ut dixi, reputo, quibus studiis is dies peractus sit.⁵ Si quid est gravioris admissi, Christi clementiam imploro, ut ignoscat, polliceorque meliora: si nihil est, ago gratias illius beneficentiæ, quod me servarit ab omni vitio. Deinde me totum illi toto pectore commendo, ut me protegat ab insidiis mali genii, & ab obscœnis somniis. His factis, lectum ingressus, frontem ac pectus⁶ signo crucis imagine, ac me compono ad somnum. ER. Quo pacto te componis? GA. Nec pronus cubo, nec supinus, sed primum lateri dextro innitens, brachiis ita transversim seu⁷ decussatim

com-

¹ *In fine*] Vide prov. sera in fundo parcendum esse rebus necessariis; neque imitandum profusorum vulgus, qui tum demum parere incipiunt, postquam viderint, minimum superesse. Belgis, ² *Is verloren gespaart, als de botert tot de boom is.*

² *Hesiodus*] Ab autoritate.

³ *In ludum*] Omnem scholam, Afconio teste, ludum nominarunt Roma-

ni: additur quandoque *litterarius*: hinc & *ludimagister*.

⁴ *Sin*] Correctio.

⁵ *Si quid*] Elegans morale.

⁶ *Signo crucis*] Quonies super res aliquas signum crucis exprimitur, nihil virtutis, ait Vasquez, ipsis imprimitur, sed solum signo illo super illo expresso, Christi crucifixi auxilium invocatur.

⁷ *Decussatim*] Id est, ad figuram decussis, instar literæ latinæ X.

complicatis, ut pectus muniant figura crucis, dextra manu sinistro admota humero, læva dextro. Ita dormio suaviter, donec aut expergiscar ipse, aut exciter. ER. ' Sanctulus es, qui ista possis. GA. Imo stultulus es, qui ista dicas. ER. Laudo institutum, si queam assequi. GA. Velis tantummodo. Nam ubi assueveris pauculos menses, erunt hæc etiam sua-
via; adeo vertentur in naturam. ER. Sed nihil audio de sa-
cris. GA. Nec hac parte mihi desum, diebus præcipue fe-
stis. ER. In his quomodo te geris? GA. Primum omnium
executio me ipsum, num qua labo peccati sit animus conta-
minatus. ER. Id si comperias, quid tum? subducis te ab al-
tari? GA. Nequaquam corpore, sed animo me submoveo,
ac veluti procul stans, nec audens attollere oculos ad pa-
trem Deum, quem offendi, tundo pectus meum, dicens
illud ex ² Evangelio cum publicano: ³ *Domine propitius esto
mibi peccatori.* Deinde, si sensero quempiam offensum à
me, eum curo placandum è vestigio, si licet: sin minus,
statuo in animo, mihi, cum primum licebit, reconciliare
proximum. Si quis offendit me, remitto vindictam, do-
que operam, ut, qui læsit, agnoscat errorem suum, & resi-
piscat. Sin ejus rei nulla spes est, vindictam omnem Deo
relinquo. ER. Istuc durum est. GA. An hoc durum, con-
donare levem noxiam fratri tuo, cujus ignoscentia tibi
mutua sit frequenter opus: quum Christus omnia com-
missa nostra nobis semel condonarit, & quotidie condo-
net? Imo mihi videtur hæc non esse liberalitas in proxi-
mum, sed sceneratio apud Deum: ⁴ perinde quasi con-
servus ex pacto remittat conservo tres ⁵ drachmas, ut ipsi
dominus condonet ⁶ talenta decem. ER. Perpulchre tu
quidem philosopharis, si modo certum sit, quod ais. GA. An
postu-

¹ *Sanctulus*] *Μεῖωσις* duplex, qua-
rum altera mordax est, altera *μεμψι-
στις*.

² *Evangelio*] *Εὐαγγέλιον*, faustus vel
lætus nuncius, ex *εὖ* & *ἀγγελία*; sic vo-
catur doctrina de Christo exhibitio.

³ *Domine*] *Λουκ* 18. cap. 4.

⁴ *Perinde*] Arguit ex comparatis à
majori ad minus.

⁴ *Drachmas*] Quid sit, vide p. 46.

⁶ *Talanta decem*] Sexcenti coronati
talentum. Talentum Atticum valebat
sex drachmarum millia: Talentum Æ-
gineticum, decem millia.

¹ *Mis-*

postulas aliquid certius Euangelica cautione? ER. Non est æquum. Sed sunt, qui se non credant esse Christianos, nisi quotidie ¹ Missam, ut appellant, audierint. GA. Horum institutum equidem non damno; præsertim in his, qui abundant otio, quive totos dies occupantur profanis negotiis. Tantum illos non approbo, qui superstitiose sibi persuaferunt, diem fore parum faustum, nisi fuerint eum auspicati à Missa: & statim à sacro se conferunt, vel ad negotiationem, vel ad prædam, vel ad aulam: ubi si, quod per fas nefasque gerunt, successerit, ² Missæ imputant. ER. Suntne, qui sic desipiant? GA. Magna pars hominum. ER. Sed redi ad sacrum. GA. Si licet, adsto vicinus altari sacro, quo percipere queamea, quæ sacrificus recitat, præsertim Epistolam & Euangelium. Ex his aliquid conor decerpere, quod infigam animo meo: id mecum aliquandiu ³ rumino. ER. Nihil interim oras? GA. Oro, sed cogitatione magis, quam strepitu labiorum. Ex his, quæ recitat sacerdos, arripio precandi occasionem. ER. Dic istud explanatius: nam non satis assequor, quid velis. GA. Dicam. Finge recitari epistolam, ⁴ *Expurgate vetus fermentum, ut sitis nova conspersio, sicut estis azymi.* Ad hæc verba sic mecum loquor Christo: Utinam vere sim ⁵ azymus, purus ab omni fermentoq; malitiæ. Sed tu, Domine Jesu, qui solus es ab omni malitia purus ac sincerus, largire, ut indies & ipse magis ac magis expurgem vetus fermentum. Rursum,

fi

¹ *Missam*] Nihil aliud, quam dimissio: eratque duplex Catechumenorum ante actionem sacramentorum: & fidelium post confessionem & participationem eorum sacramentorum. Clamabat itaque diaconus, *ite, missa est.* Morem hunc mutuati sunt Latini Christiani ab Ethnicis: olim enim post celebrata mysteria Iſidis, dicebat Scriba *λαοις ἄφεσις.*

² *Missæ imputant*] Solent Pontificii missæ adscribere faustos profanorum negotiorum successus.

³ *Rumino*] Lepide translatus à pecoribus ruminantibus,

⁴ *Expurgate vetus fermentum*] Verba Pauli sunt *1 Cor. 5. 7.* monentis, ut incestuosum è cætu suo ejicerent. Pascha enim olim celebraturis, non licebat fermentatis panibus vesci: adeo ut impurus haberetur, qui fermentum degustasset. Sumitur vero *fermentum* pro falsa doctrina, vel vitiosis corruptæ naturæ affectibus, metaphorica locutione.

⁵ *Azymus*] Fermenti expers: ex *α, & ζῦμη*, *fermentum*: unde azymi panes, id est, infermentati. Per translationem accipitur pro sincero & non elato.

1 De

si forte legatur Evangelium ¹ de seminante semen suum, sic oro mecum: Felix ille, qui meretur esse terra bona: precorque, ut me ex terra parum frugifera, sua benignitate faciat terram bonam, sine cujus beneficio nihil omnino bonum est. Sint hæc exempli causa dicta: nam singula persequi, prolixum sit. Sed, si contingat sacrificus mutus, quales multos habet Germania; aut non detur adesse propius altari, fere libellum paro, in quo descriptum sit ejus diei Evangelium & Epistola; inde ipse aut pronuncio, aut oculis lego. ER. Intelligo: sed quibus cogitationibus potissimum transmittis hoc tempus? GA. Ago gratias Jesu Christo pro ineffabili charitate, quod genus humanum sua morte redimere dignatus est; & oro, ne patiatur suum sacrosanctum sanguinem pro me frustra fulum esse, sed suo corpore semper pascat animum meum, suo sanguine vivificet spiritum meum, ut paulatim adolescens virtutum auctibus, efficiar idoneum membrum corporis illius mystici, quod est ecclesia: nec unquam deficiam ab illo sanctissimo foedere, quod in extrema cœna distributo pane, & porrecto poculo, pepigit cum discipulis suis electis, & per hos cum omnibus, qui per baptismum in societatem illius insiti sunt. Quod si sensero vagari cogitationem, lego ² psalmos aliquot, aut aliud quippiam pium, quod animum ab evagando cohibeat. ER. Habes in hoc psalmos certos? GA. Habeo; sed quos non ita mihi ipsi indixi, quin omittam, si cogitatio quæpiam incidat, quæ magis reficiat animum meum, quam illa psalmorum recitatio. ER. Quid ³ de jejunando? GA. Cum jejunio mihi nihil est negotii. Sic enim me docuit Hieronymus, non esse valetudinem atterendam jejuniis, donec corpus ætate robur justum collegerit. Nondum autem egressus sum annum dicimur sep-

¹ De seminante] Luc. 8. 5.

² Psalmos] A *Ψάλλω*, fidibus cano. Sacram autem doctrinam numeris includit Spiritus sanctus, ut facilius memoriz inhaereret.

³ De jejunando] Varia sunt jejuniorum genera: aliud enim naturale, ad tuendam valetudinem: aliud civile, ad obeunda promptius negotia: aliud religiosum. Est autem id abstinentia, non tan-

septimum. Sed tamen si sensero opus, prandeo, cœnoque parcius, ¹ quo me præbeam alacriorem studiis pietatis ² per diem festum. ER. Posteaquam cœpi semel, ³ expiscabor omnia. Quomodo affectus es erga conciones? GA. Optime. Ad has non minus religiose accedo, quam ad ⁴ sacram synaxim. Et tamen deligo, quos audiam. ⁵ Sunt enim, quos præstat non audisse. Quod si talis contingit, aut si nemo contingit, tempus hoc transigo sacra lectione: lego Euangelium & Epistolam cum interpretatione ⁶ Chrysostomi aut Hieronymi, aut si quis alius occurrit pius ac doctus interpres. ER. Sed ⁷ magis afficit viva vox. GA. Fateor; & audire malo, si detur concionator tolerabilis: sed non video omnino caruisse concione, si Chrysostomum aut Hieronymum scripto loquentem audiero. ER. Non opinor. Sed quid te delectat confessio? GA. Magnopere: nam confiteor quotidie. ER. Quotidie? GA. Sic est. ER. Alendus est igitur tibi ⁸ proprie sacerdos. GA. Sed illi confiteor, ⁹ qui vere solus remittit peccata, cui est potestas universa. ER. Cuinam? GA. Christo. ER. An istud sat esse putas? GA. Mihi quidem sat esset, si sat esset Proceribus ecclesiæ & consuetudini receptæ. ER. Sed quos tandem appellas ecclesiæ Proceres? GA. Pontifices, Episcopos, Apostolos. ER. Et inter hos annume-

ras

tantum à cibo, sed & omnibus, quæ corpus oblectant, ad impetrandam precibus Dei clementiam, propter instantes aut prementes calamitates.

¹ Quo me] Causa finalis.

² Per diem festum] Judaicum est, & admodum friget, quod in papatu sine ratione personarum & occasionum, statim diebus jejunia observantur.

³ Expiscabor] Metaphora id est, sciscitabor, diligenter inquiram. *Ciceronianum est l. 9. ad Fam. Ep. 19. Nescis, me ab illo omnia expiscatum A.*

⁴ Sacra Synaxis] Est celebratio eucharistiæ seu cœnæ, vel ipsa eucharistia. Vel conventus Ecclesiasticus ad verbum Dei audiendum, ad orandum, &c. à *συνάγωγα*, congrego.

[*Sunt enim*] Ratio ab utili. [*Chrysostomus*] Episcopus Constantinopolitanus ob eloquii venustatem sic dictus, quasi dicas, χρυσὸν στόμα, os aureum.

⁷ Magis] Proverb. Viva vox magis afficit. Hoc est, non scripta, sed ab ipso pronuntiantis ore percepta, quasi vivida & efficax. Nam viva dicuntur nonnunquam, quæ nativa sunt, & non factitia. Habet enim viva vox, nescio, quid latentis energiz, & in aures discipuli de doctoris ore transfusa, fortius sonat.

⁸ Proprie sacerdos] Regibus & magnatibus proprii sacerdotes sunt, quibus peccata consentuntur.

⁹ Qui vere] Περὶ Θεοῦ Dei, vel ut ipse explicat se, Christi.

1 Cola-

ras Christum? GA. Is est omnium sine controversia ' colophon. ER. Et hujus receptæ confessionis autor? GA. Is quidem autor est omnis boni: sed an ipse instituerit hanc confessionem, qualis nunc est in usu ecclesiæ, Theologis excutiendum relinquo: mihi puero & idiotæ sufficit majorum autoritas. Hæc est certe præcipua confessio: nec est facile confiteri Christo. Non confitetur illi, nisi qui ex animo irascitur suo peccato. Apud illum expono, deploroque, si quid admisi gravius; clamo, lacrimor, ploro, me ipsum exsecror, illius imploro misericordiam: nec finem facio, donec sensero, peccandi affectum ponitus expurgatum è medullis animi, & succedere tranquillitatem aliquam & alacritatem, condonati criminis argumentum. Atque ubi tempus invitat, ut adeam sacrosanctam mensam corporis & sanguinis dominici; confiteor & sacerdoti, sed paucis, & non nisi ea, quæ certo videntur crimina: aut ejusmodi, ut vehemens suspicio sit, crimen esse. Neque vero protinus arbitror, esse piaculum, hoc est, enorme crimen, quod admittitur adversus quolibet constitutiones humanas, nisi contemptus accesserit malitiosus. Imo vix arbitror crimen capitale, cui non sit adjuncta malitia, hoc est, perversa voluntas. ER. Laudo, quod sic es religiosus, ut tamen superstitiosus non sis. Hic quoque puto, locum esse proverbio, ² *Nec omnia, nec passim, nec quibuslibet.*

GA.

1 Colophon] Præcipuus & caput. Ἀ Κολοφών, ὁ, fastigium, apex. summa manus, finis. A Colophone Ionica urbe vox orta existimatur, quod, quum imprimis equestribus certaminibus excelleret, certam sibi victoriam illi pollicerentur, quibus Colophonius accessisset equitatus, & ideo summam & finem significat. COLOPHON urbs Jonia celeberrimis natalibus Homeri (quamquam de Homeri solo natali lis est v. Gell. l. 3. c. xi) & Nicandri, nec non Oraculo Apollinis Clarii, & Diana Effesia cultu v. Serv. ad Virg. 3. Æn. 360. & Illustr. Spanh. ad Call. H. Apoll. v. 70. Sed apud Græcos &

Romanos nimio luxu infamis v. Cel. Periz. ad Elian. l. 1. V. H. C. 19. in hac urbe Calchas fertur sepultus v. Thes. ad Lycophr. v. 427. & Strabonem. L. 14. p. 951. & 952. ubi fontem, e quo proverbium hoc manaverit, nobis aperit. A.

2 Nec omnia, &c.] Οὐτε πάντα, ὅτε πάντα, ὅτε παντὶ πάντων. Admonet Adag. in muneribus accipiendis, non solum verecundiam adhibendam esse, verum etiam delectum. Sunt enim quædam, quæ neutiquam decorum sit accipere. Est item locus, est tempus, quo pulchrum sit recusare munus oblatum.

1 Isthm

GA. Deligo mihi sacerdotem, cui credam arcana pectoris.

ER. ¹ Isthuc est sapere. Sunt enim permulti, quod compertum est, qui, quod accipiunt in confessionibus, effutiunt. Sunt improbi quidam & impudentes, qui percontantur à confitente, quæ præstiterat tacuisse. Sunt indocti & stolidi, qui ob sordidum quæstum præbent aurem verius, quam animum, cum nec dijudicent inter noxiam & recte factum, nec docere possint, nec consolari, nec consulere. Hæc sic habere, frequenter audiui ex multis, & ipse partim expertus sum. GA. Et ego nimium. Proinde deligo mihi virum non indoctum, gravem, spectatæ integritatis, linguæ continentis. ER. Profecto felix es, qui ista mature sapere cœperis. GA. Denique illa prima mihi curarum est, ne quid committam, quod cum periculo credam sacerdoti.

ER. Nihil melius, siquidem possis cavere. GA. Nobis quidem difficillimum est, sed, auxiliante Christo, facile est. Primum est, ut adsit bona voluntas. Eam mihi subinde renovo, præsertim diebus dominicis. Deinde subduco me ipsum pro viribus ab improborum consortio; & sodalibus integerrimis me adjungo, quorum convictu fiam melior. ER. Recte tibi consulis. ² *Corrumpunt enim mores bonos colloquia prava.*

GA. Otium ceu pestem quandam fugio. ER. Nec mirum: nam nihil malorum non docet otium. Sed, ut nunc sunt hominum mores, solus vivat, oportet, qui velit abesse à malorum consortio. GA. Non omnino vanum est, quod dicis. Plures enim mali, ut Græcus ille sapiens dixit. Sed ex paucis optimos deligo. Et probus sodalis nonnunquam sodalem reddit meliorem. Vitolus, qui provocant ad nequitiam: utor innoxiiis. Commem me præbeo omnibus: sed familiarem, non nisi bonis. Quod si quando incidero in malos, aut corrigo blande

mo-

¹ *Isthuc est sapere*] Verbum loco nominis substituti: id est, isthuc est sapientia. Vid. Sanct. Minerv. 3, 6. ubi Cl. Periz.

nandri senarius, quem D. Paulus 1 ad Corinth. Epist. non gravatus est citare. Et certe sumuntur à conversantibus mores. Perlege, quæ egregie huc facientia notari ill. Spanh. ad Call. H. Cer. 117. A. 1 Sufa-

² *Corrumpunt*] Eodem pertinet Me-

monendo, aut dissimulo, toleroque: si videor non profecturus, certe, cum primum licet, memet ab illis ¹ suffuror.

ER. Nunquamne ² titillavit animum tuum libido capiundæ ³ cucullæ? GA. Nunquam; sed crebro sollicitatus sum

à quibusdam, ab hoc seculo, velut à naufragio, ad portum monasteriorum vocantibus. ER. Quid ego audio? Capta-

bant prædam? GA. ⁴ Miris technis adorti sunt & me, & parentes. Sed mihi stat sententia, non addicere me vel

matrimonio, vel sacerdotio, vel instituto monachorum. aut ulli vitæ generi, unde post me non queam ⁵ extricare,

priusquam ⁶ mihi fuero pulchre notus. ER. Quando isthuc erit? GA. ⁷ Fortasse nunquam. Sed ante annum vigesimum

octavum nihil statuetur. ER. Cur ita? GA. Quia audio passim tam multos sacerdotes, monachos, & maritos de-

plorantes, quod sese temere ⁸ præcipitarint in servitutem. ER. Cautus es, qui capi nolis. GA. Interim tria mihi curæ

sunt. ER. Quænam ista? GA. Ut proficiam in probitate morum. Dein, si id nequeam, certe tuear ⁹ illibatam in-

nocentiam ac famam. Postremo, paro mihi bonas literas ac disciplinas, in quovis vitæ genere futuras usui. ER. Sed

interim à ¹⁰ poetis abstinens? GA. Non in totum, sed castissimos quosque potissimum lego. Quod si quid incide-

rit parum verecundum, prætercurro, ¹¹ quemadmodum Ulysses obturatis auribus ¹² Sirenas præternavigavit.

ER.

¹ *Suffuror*] Id est, illorum confortium effugio, & clam me furripio inde.

² *Titillavit*] Invasit, incescit, cepit.

³ *Cuculla*] Ad professionem nempe vitæ monasticæ. *Cuculla* quippe Monachi ab aliis distinguuntur.

⁴ *Miris technis*] Idem Erasmo evenerat ab amicis, & præsertim tutoribus pertinaciter sollicitatus, ut se manciparet monasterio.

⁵ *Extricare*] Explicare, expedire, liberare.

⁶ *Mihi fuero pulchre notus*] In eandem sententiam ipse auctor, tutori vitam monasticam importunius urgenti,

respondit: se nondum scire, neque quid esset monasterium, aut mundus, aut ipse, proinde consultius, ut adhuc annos aliquot in scholis ageret, donec sibi notior esset.

⁷ *Præcipitarint*] Id est, temere conjecerint.

⁸ *Illibatam*] Puram, intactam & incorruptam.

⁹ *Poëtis*] Qui, & quomodo legendi, ostensurus.

¹⁰ *Quemadmodum*] Illustratio ab exemplo.

¹¹ *Sirenas*] Sirenes, monstra marina, poetarum fabulis celebrata: superiore parte

ER. Sed cui interim studiorum generi te potissimum addicis? Medicinæ, ¹ Juri Cæsareo aut Pontificio, an Theologiæ? Nam linguæ, bonæ litteræ, philosophia, pariter conducunt ad omnem professionem. GA. Nondum ulli me plane addixi, sed ex omnibus gustum aliquem capio, ne cujusquam plane sim rudis: utque, degustatis singulis, certius eligam, cui sim accommodus. Medicina ubivis terrarum certissimum viaticum est: Juris prudentia viam aperit ad dignitates: Theologia mihi cum primis placeret, nisi me mores quorundam, & morosæ inter ipsos contentiones offenderent. ER. Non facile labitur, qui sic pedetentim incedit. Complures hisce temporibus abstinere à Theologia, quod vereantur, ne vacillent in fide catholica, cum videant, nihil non vocari in quæstionem. GA. Ego, quod lego in sacris literis & in symbolo, quod dicitur Apostolorum, summa fiducia credo, nec ultra scrutor. Cætera permitto Theologis disputanda ac definienda, si velint. Si quid tamen receptum est usu populi Christiani, quod non plane pugnet cum sacris literis; hætenus servo, ne cuiquam sim offendiculo. ER. ² Quis Thales te docuit istam philosophiam? GA. Fuit mihi admodum puero consuetudo domestica cum integerrimo viro ³ Ioanne Coletto. Nostin' hominem? ER. Quid ni? tanquam te. GA. Is eam ætatem hujusmodi præceptiuntulis imbuat. ER. Non invidetis, si me præbeam æmulum instituti tui? GA. Imo isthoc nomine mihi futurus es multo carior. Scis enim, similitudine morum conglutinari familiaritatem ac benevolentiam. ER. Verum; sed non inter competitores ejusdem magistratus, quum simili laborent morbo. GA. Nec inter ejusdem spon-

sæ

parte virgines, inferiore, pisces referentia. In litore Siculo suavitæ cantus præternavigantes ad naufragium pelliebant. *De his latissime disputant. cl. Munck ad Hygini Præf. p. 10. & 11. Cel. Broekh. ad Tibull. L. 4. El. 1. v. 69. p. 361, 362 & 363. De Salas ad Petron. p. 69. & Ill. Spanh. diss. 3. De præf., & Mss. Numesin, p. 222. ad p. 227. A.*

¹ *Jure Cæsareo*] Hinc utrumque jus, civile nempe & canonicum.

² *Quis Thales*] Thaleti primas tribuunt inter septem Græciæ sapientes.

³ *Joh. Coletus*] Plurimæ ad hunc Erasmi epistolæ existant; ut & illius ad Erasmus. Fuit autem natione Anglicus.

E

1 Træ

ſæ procòs, quum pariter laborent amore. ER. Sed extra jocum, experiar imitari rationem iſtam. GA. Precor, ut tibi vertat quam optime. ER. Fortaſſis aſſequar te. GA. Utinam & præcurras. Sed interim non operiar te; quin ipſe quotidie me ipſum ſuperare contendo: ſed tamen adnitere, ſi potes, ut antevertas.

Venatio.

PAULUS, THOMAS, VINCENTIUS,
LAURENTIUS, BARTHOLUS.

PA.¹ **T**Rahit ſua quemque voluptas. mihi placet venatio. TH. Placet & mihi: ſed ubi canes, ubi venabula, ubi caſſes? PA. Valeant apri, urſi, cervi & vulpes; nos inſidiabimur cuniculis. VI. At ego laqueos inſiciam locuſtis. Inſidiabor ² gryllis. LA. Ego ranas captabo. BA. Ego ³ papiliones venabor. LA. Difficile eſt ſectari volantia. BA. ⁴ Difficile; ſed pulchrum: niſi pulchrius eſſe ducis ſectari lumbricos aut ⁵ cochleas, quia carent alis. LA. Equidem malo inſidiari piſcibus; eſt mihi hamus elegans. BA. Sed unde parabis eſcam? LA. Lumbricorum ubique magna eſt copia. BA. Eſt, ſi tibi velint prorepere è terra. LA. At ego mox efficiam, ut multæ ⁶ myriades proſiliant. BA. Quo pacto? incantamentis? LA. Videbis ⁷ artem. Imple hanc ſitulam aqua. Hos ⁸ juglandium ſummos cortices virentes contractos immittito. Hac aqua perfunde ſolum. Nunc obſerva pauliſper. Vides emergentes; BA. Rem prodigioſam video. ⁹ Sic olim,

opi-

¹ *Trahit ſua*] Hemiftichium Virg. ex Bucol. Ecl. 2. v. 65.

² *Gryllus*] Locuſtæ genus, ſimile cicadæ, noctu ſtridens. Belg. *Nachtskreekel*.

³ *Papilio*] Vermiculus aut inſectum potius alarum, alis prælargis, omnis generis colores ementiens. Belg. *Een Capelleken*.

⁴ *Difficile, ſed pulchrum*] *Χαλεπὴ τὰ καλὰ*. Docet Adagium in difficili-

bus rebus potiffimum ſpectari cujuſque virtutem.

⁵ *Cochleas*] Cochlea proprie teſta limacis; quandoque ipſa limax teſtam habens.

⁶ *Myriades*] *Myrias* quid, pag. 34. dictum.

⁷ *Artem*] Ars piſcatoriæ inſerviens.

⁸ *Juglandium*] *Juglans*, ſeu aux Baſilica. Belg. *Ockernoot*.

⁹ *Sic olim*] Illuſtratio ab exemplo.

opinor, exsiliabant armati ex satis serpentis dentibus. Sed plerique pisces delicatioris & elegantioris sunt palati, quam ut esca tam vulgari capiantur. LA. Novi quoddam insecti genus, quo talibus insidiari soleo. BA. Tu vide, an possis imponere piscibus; ego ranis facessam negotium. LA. Quomodo, reti? BA. Non, sed arcu. LA. Novum piscandi genus. BA. At non injucundum. Videbis, & fateberis. VI. ¹ Quid si nos duo ² micemus digitis? PA. Ignavum est ac rusticum lusus genus. Ad focum desidentibus magis convenit, quam in campo versantibus. VI. Quid si certemus nucibus? PA. ³ Nuces admodum pueris relinquamus, nos grandiusculi sumus. VI. Et tamen nihil aliud adhuc, quam pueri sumus. PA. Sed quibus decorum est ludere nucibus, iisdem non indecorum est ⁴ equitare in arundine longa. VI. Tu igitur præscribito lusus genus, sequar, quocunque vocaris. PA. Et ego futurus sum ⁵ omnium horarum homo.

Euntes in ludum literarium.

SYLVIVS, JOHANNES.

SY. CUR adeo curris, Johannes? JO. Cur ⁶ lepus, ut Cajunt, pro canibus? SY. Quid hoc proverbii est? JO. Quia nisi adfuero in tempore ante recitatum catalogum, actum est de pelle mea. SY. Hac quidem ex parte nihil

¹ Quid si] Vide Cicet. de divinac.

1. 2. ² Micemus digitis] Mico, à mica deductum, quæ in arena fulget. Micatio enim digitorum est, cum digitis extensis, obstructus alter, numerum eorum divinatione assequi conatur: pueris hodieque in usu.

³ Nuces admodum, &c.] Nuces relinquere, est omittis nugis ad graviora converti: à vetusta nuptiarum ceremonia translata est metaphora. Nam sponsus uxorem domum ducens, nuces spargebat, utpote jam pueritiæ renuntians.

⁴ Equitare in arundine] Horat. 2.

Serm. Sat. 3. v. 248. *Ludere par impar, equitare in arundine longa.* More puerorum quadrimorum, canna tanquam caballo inequitare.

⁵ Omnium horarum homo] Qui seriis pariter ac jocis accommodatus est, & quicum assidue libet vivere. Belg. *Een Man, daermen mee over wech mach.* Sic contra perpaucorum hominum homo, qui suis moribus, nec facile ad cuiusve convictum est.

⁶ Lepus pro canibus currit] Dicitur de iis, qui magno suo periculo, aut capitis etiam discrimine, atque ob id acriter decedant. Belg. *'t Kest halsen.*

E. 2

1 Hora-

hilest periculi. Modo præterita est quinta. Inspice ¹ horologium, manus nondum attigit punctum, quod horam ab hora æquis spatiis dirimit. Jo. At ego vix habeo fidem horologiis: mentiuntur nonnunquam. Sy. At mihi fide, qui campanæ vocem audiui. Jo. Quid loquebatur? Sy. Horam esse quintam. Jo. ² Sed est & aliud, unde magis etiam timeam. Reddenda est memoriter hesternæ lectio, satis prolixa. Vereor, ut possim. Sy. Commune periculum narras. Nam & ipse vix satistenco. Jo. Et nosti præceptoris sævitiam. Omnis illi ³ noxia capitalis est. Nec magis parcit nostris natibus, ⁴ quam si corium esset bubulum. Sy. Verum is non aderit in ludo. Jo. Quem igitur vicarium constituit? Sy. Cornelium. Jo. ⁵ Strabum illum? Væ nostris natibus. Is vel ⁶ Orbilio plagosior est. Sy. Verum dicis; & ideo non raro sum illius brachio precatus ⁷ paralyfin. Jo. Non est pius, imprecari præceptori. Nobis potius cavendum, ne incidamus in illius tyranni manus. Sy. Reddamus inter nos vicissim, altero recitante, altero codicem inspiciente. Jo. Pulchre mones. Sy. Fac, præsentī sīs animo. Nam metus officit memoriæ. Jo. Facile deponerem pavorem, si non adesset periculum. At in tanto discrimine quis possit esse securus animo? Sy. Fateor; attamen ⁸ non agitur de capite, ⁹ sed de parte diversa.

Alia.

¹ *Horologium*] Belg. *De wijfer*. Ex *ἀγὼν & λῆγω*, dico. olim *Solarium* dicebatur, quod in sole tantum horarum ratio conspiceretur.

² *Sed est*] Causa efficiens sollicitudinis.

³ *Noxia capitalis*] Quæ capitis supplicium mereretur: ut *capitale crimen*, cum quem capitis poena sequeretur. Capitis autem poena, vel libertatis, vel civitatis amissio dicebatur; quam utramque *Capitis diminutionem* vocabant.

⁴ *Quam si*] Illustratio à simili.

⁵ *Strabum*] Ab adjunctis corporis circumscriptio: Nam *strabus* est, cui

distorti oculi.

⁶ *Orbilio*] Orbilium litteratorem, Horat. Lib. 2. Epist. 1. v. 70 & 71. *plagifsum* appellat. Lege Suet. lib. de claris grammaticis.

⁷ *Paralyfis*] Α *παλύνω*, *resolvo*: estque nervorum resolutio, orta ab humore frigido & crasso, nervos plus æquo humectante & laxante, sensumque pariter & motum alteri fere lateri eripiente. Belg. *Beroeriensisse of lammigheyt*.

⁸ *Non agitur de capite*] Belg. *Daer hangen geen halsen aen*.

⁹ *Sed de parte diversa*] Nempe natibus.

Alia.

CORNELIUS. ANDREAS.

Co. **S**Cite tu quidem pingis, sed charta tua perfluit. Charta subhumida est, ac transmittit atramentum. AN. Quæso, ut appares mihi pennam hanc. Co. Deest mihi gladiolus scriptorius. AN. Et tibi. Co. Hui, quam obtusus! AN. Accipe coticulam. Co. Utrum amas scribere cuspide duriuscula, an molliore? AN. Attempera ad manum tuam. Co. Ego molliore soleo. AN. Quæso, ut mihi describas ordine figuras ¹elementorum. Co. Græcas, an Latinas? AN. Latinas primum conabor imitari. Co. Suppedita chartam. AN. Accipe. Co. Sed meum atramentum dilutius est, subinde infusa aqua. AN. At meum lintecolum prorsus exaruit. Co. Immunge, nisi mavis immeiere. AN. Immo potius rogabo alicunde. Co. Præstat habere domi, quam rogare commodato. AN. Quid est scholasticus absque calamo & atramento? Co. Quod miles absque clypeo & gladio. AN. Utinam mihi essent articuli tam celeres. Equidem non possum dictantis vocem scribendo assequi. Co. Prima cura, ut bene scribas: proxima, ut celeriter. ²*Sat cito, si sat bene.* AN. Belle: sed istam cationem cane præceptor, quum dictat, *Sat cito, si sat bene.*

Agendi gratias, Formula.

PETRUS, CHRISTIANUS.

PE. **G**Ratum mihi fecisti, quod aliquoties ad me scripsisti. Habeo gratiam, quod ad me crebrius scripsisti. Amo te, quod interdum ad me literas dare non dedignatus es. Habeo gratiam, quod crebris literis me viferis.

Ago

¹ *Elementorum*] Elementa proprie principia omnium rerum, à quibus sumitur exordium, & in quæ resolvuntur. Hinc & literarum notæ isto nomine insigniuntur, quia principia sunt orationis: Ex literis enim syllabæ, ex syllabis dictiones.

² *Sat cito, si sat bene*] Ab Hieronymo Catoni hæc sententia adscribitur. Et certe festinationis comites, error & penitentia. Hinc Græcis in ore: *Multa malorum causa est precipitantia.*

Ago tibi gratias, qui literarum fasciculus nos oneraris. Maxima tibi à me habetur gratia, qui nos aliquando literis la-cessiveris. Pergratum mihi fecisti, quod nos dignatus sis tuis literis. Debeo tibi pro tuis humanissimis ad me literis. Magni beneficii loco duco, quod non es gravatus ad me scribere.

Responsio.

CH. Imo meum est deprecari culpam impudentiæ, qui non veritus sim tibi homini tum occupatissimo, tum doctissimo, meis illiteratis literis obstrepere. Agnosco solitam tuam humanitatem, qui meam audaciam boni consulueris: Verebar, ne quid offendissent te meæ literæ, quod nihil omnino responderes. Non est, quod agas gratias; mihi plus fatis est, si sedulitatem meam accepisti in bonam partem.

Nova rogandi Formula.

PE. Nihilne novarum rerum adfertur è patria? Num quid novi de nostratibus accepisti? Quid novi? Ecquid novarum rerum apportas? Num quid novi fertur? Num quæ res novæ è patria nunciantur?

Responsio.

CH. Novi quidem permultum, at nihil veri. Novarum quidem rerum satis, at nihil comperti. Nova permulta, at explorati nihil. Non parum novi, at veri non multum. Nihil adfertur novi. Novarum rerum nihil prorsus accepi. Certi nihil, novi nonnihil. Rumores adferuntur permulti, sed dubii. Plurima est fama, at rerum nihil, firmi nihil. Si vana te capiunt, adfero tota plaustra mendaciorum. Fabularum³ totos modios apportio. Tantum mendaciorum adfero, quantum vix una navis vehat. **PE.** Exonera te quamprimum, ne succumbas tanto oneri. **CH.** Nihil habeo præter ea,

¹ *Ago tibi gratias*] Distinguunt Li-
teratores inter Gratias agere, habere
&c. referre. *Agimus* enim verbis, *habe-*
mus animo, *referimus* factis.

² *Imo*] Petit veniam sumpto argu-

mento à personæ qualitate.

³ *Totos modios apportio*] Hyperbolica
locutio: quemadmodum etiam *plaustra*
mendaciorum. Sed *modius* sexta pars me-
dimni, continens sedecim sextarios.

ea, quæ jactantur ¹ in tonstrinis, in vehiculis, ² & in navibus.

An accepisti literas? Formula.

PE. Nihilne literarum accepisti? Num aliquas è patria recepisti literas? Nullæ tibi sunt redditæ literæ? Num quid quas ab ³ amiculis accepisti literas? Nihil epistolarum advolavit è Gallia?

Responsio.

CH. Literarum nihil accepi. Ne pilum quidem literarum accepi. Ne tantulum quidem adfertur literarum. Nemo literam ad me. Ne verbum quidem à quoquam redditur. Tantum literarum accepi jam diu, quantum vides in oculo meo. Equidem pecunias, quam literas malim. Argentum accipere malim, quam epistolas. Nummos recipere malim, quam epistolia. Nihil moror literas; modo veniat argentum. Equidem numerari malo mihi, quam scribi.

Credo, Formula.

PE. Facile credo. Haud difficile creditu est. Credi istud perfacile potest. Istud tibi quis non credat? Admodum incredulus fuerit, qui hoc non tibi credat. Profecto habeo tibi fidem. Istius rei mihi facile fidem facis. Credo tibi vel injurato. Verisimile dicis. Adferunt tamen nonnihil solatii literæ. At ego alterutrum malim, quam neutrum.

Utilitatis Formula.

CH. Quorsum spectant literæ sine pecunia? Ad quid tandem inanes conducunt literæ? Quorsum valent, ad quid conferunt, faciunt, profunt, proficiunt literæ vacuæ? Cui gratæ, cui acceptæ literæ sine nummis? Quid emolumenti adferunt literæ inanes? Cui bono sunt otiosæ literæ?

Quid

¹ *In tonstrinis*] Olim ut & hodieque, phrast. Ch. Eth. c. XI, & Cl. Periz. ad tonforum officinis omnes rumores narrari consueverunt. Ipsi etiam ob loquacitatem semper male audierunt. Nota est apud Plutarchum garruli tonforis historia à Dionysio tyranno in crucem acti. V. Schol. & Spanh. ad Aristoph. Plut. v. 338. Magnum Casaub. & Dupont, ad Theo-
² *Et in navibus*] Belgis vulgo in ore, Rempub. regi in vehiculis & navibus. Otiosi enim una confidentes garriunt, quid libet.
³ *Amiculis*] Diminutivum blanditiis & amoribus accommodatum.

Quid juvant? Cui sunt usui? Ad quid conducibiles sunt? Quid secum adferunt momenti? Cui rei sunt utiles inanes epistolæ?

Responsio.

PE. Podici tergendō utiles, idoneæ, accommodæ. Conducunt natibus tergendis. Si usum nescis earum, ad anum expurgandum valent. Ad nates tergendas. Ad posticum purgandum. Conferunt ad eam corporis partem mundandam, quæ semet ¹ identidem inquinat. Valent convestendis ² scombris. Involvendo thuri sunt accommodæ. Quid? valentne amiculi? Quid uxor agit tua? CH. Recte: eam apud matrem reliqui, & quidem prægnantem.

Bene precandi.

PE. Bene & tibi & illi vertit: tibi, quod pater: illi, quod mater futura sit. Adsit Deus. Ut utrique vestrum faustum felixque sit, precor, optoque. Quæso, oro superos omnes, ut incolumis prolem vobis dignam pariat, & pulchra te faciat prole parentem. Laudo te, quod virum te præstiteris. Gaudeo, te virum præstitisse. ³ Gallum te esse, declarasti, at non ⁴ Cybebes. Abi; virum te judico. CH. Ludis; idque facis tuo more. Age, age, est tibi jus apud me loquendi quælibet. Audio, te patriam nuper revisisse. PE. Sic est factum. Nam diutiuscule jam abfuëram; non ferebam tam diuturnum patriæ desiderium. Non poteram à parentum

con-

¹ *Identidem*] Id est, subinde: allusit, à proverb. τὸ πρῶτον ἀπὸ γυναικῶν.

² *Scombris*] Piscis marinus, ex quo laudatissimum garum faciebant veteres. Belg. *macquerel*. Hinc Horat.

Nec scombris metuentia carmina, nec thubus.

³ *Gallum*] Qui, ut *Catullus* inquit, corpus evirat Veneris nimio odio. Cybeles sacerdotes, *Gallus* vocari notum est; & eorum præses *Archigallus*.

⁴ *Cybele*] Fuit uxor Saturni, sic dicta à Cybello i hyrgiæ monte seu oppido, ubi primum ejus sacra sunt instituta. Vel sic dicta, quod ageret homines in furorem; *δοῦναι θυμὸν*, in caput saltem. Nam cum Cybele, uxor Saturni,

Atyn suis sacris præfecisset, ut perpetuo castitatem servaret: ille haud longe post, Sangritidem compressit: iraque in furorem actus, manus sibi inferre voluit. Commiseratione vero Deæ liberatus; ab interficiendo quidem abstinuit, sed genitalia amputavit: & ideo Galli Cybeles sacerdotes castrati. CYBELES pro CYBELES in textu edi curavi auctoritate viri nunquam satis laudati P. Burmanni ad Phad. 3. f. 20. v. 4. de Cybebe ejusque Sacerdotibus v. Serv. ad Virg. 3. *Æn.* 104, 111, 113, 131. *Broekb.* ad Tibull. 1, 4, 62, 63, 64, 65. *Cel. Periz.* ad *Æliam*. l. 9. V. H. c. 8. p. 537, 538, 539, 540 & 541. denique Ill. *Spanh.* ad *Call. H. Dian.* v. 247. A.

1 *Epist.*

conſpectu abeſſe diutius. Torquebat me diutinum amico-
rum deſiderium. CH. Pie feciſti : humanus es, qui iſta co-
gites. Ducimur enim omnes admirabili quodam amore ejus
regionis, quæ nos aluit atque edidit. Et,

Nefcio, qua natale ſolum dulcedine cunſtos

Ducit, & immemores non finit eſſe ſui.

Dic, quæſo, quonam in loco illic offendiſti omnia?

Nova omnia, Formula.

PE. Nihil non novum. Mutata omnia. Novata ſingula.
Univerſa nova. Vide, quam repente tempus res mutet hu-
manas. Videbar mihi in alium venire mundum. Vixdum
decennium abſueram, & non ſecus omnia admirabar, quam
Epimenides ſomniatorum princeps, vix tandem exper-
gefactus. CH. Quænam iſta eſt fabula? Quid iſthuc eſt fa-
bulæ? PE. Dicam equidem, ſi vacat. CH. Nihil fuerit ju-
cundius. PE. Sellam igitur una cum pulvino mihi poni jube.
CH. Recte admones; nam ſedens commodius mentieris.
PE. Fabulantur hiſtorici de Epimenide quodam Cretenſi,
qui deambulandi gratia ſolus urbem egreſſus, cum, ſubita
pluviæ vi compellente in quandam ſpeluncam ingreſſus,
obdormiſſet, quadraginta ſeptem perpetuos annos ſom-
num continuavit.

Non credo, Formula.

CH. Quid narras? incredibile dictu. Non veriſimile di-
cis. Somnium mihi narras. Non fit mihi ſimile veri. Mon-
ſtri ſimile narras. Non pudet tam improbæ vanitatis? Di-
gna fabula, quæ addatur veris narrationibus² Luciani. PE. I-
mo rem narro, à graviffimis proſitam auctoriſus: niſi forte
tibi parum ſpectatæ fidei eſt Aulus Gellius. CH. Mihi vero

quæ

¹ Epimenides] Ultra Epimenidis ſomnum
dormis. In eos dicitur, qui ſeſe immo-
dico ſomno ſaginant, aut qui diuturno
in otio verſantur, nec ullis ſe negotiis
exercent; ſed mollem feriataque a-
gunt vitam. Vide Laërt. & A. Gell.

dialogorum ſcriptor ſub Trajano, de
Chriſtiano, apoſtata, tandem à canli-
bus diſcerptus. Præter alia innumera,
etiam hiſtoricæ ſcriptionis ficta exem-
pla, duobus libris, quorum titulus
ἀληθὲς ἱστορίας λόγοι, ſive vera nar-

² Luciani] Lucianus Samofatenſis, rationes, comprehendit.

E 5

1 Folio

quæ scribit ille, ¹ folia Sibylla sunt omnia. PE. Quid tandem theologum tot annos somniasse reris? Nam ² theologum fuisse proditum est. CH. Audire gestio.

Responsio.

PE. Quid aliud, quam quæ postea prodidit ³ Scotus, & ⁴ hujus farinæ sodales? Sed bene cum Epimenide actum est, qui vel tandem ad se redierit: multi theologi nunquam expergiscuntur à suis somniis. CH. Age, facis, ut poëta dignum est: sed perge mentiri. PE. Epimenides igitur somno solutus, è spelunca prodit, circumspicit, mutata videt omnia sylvas, ripas, flumina, arbores, agros, breviter nihil non novum. Accedit ad urbem, percontatur, manet illic aliquandiu, neque novit quenquam, neque à quopiam agnitus est. Alius hominum cultus, nec idem vultus, mutatus sermo, diversi mores. Nec miror, hoc Epimenidi post tantum annorum evenisse, cum mihi idem propemodum evenierit, qui pauculos annos abfuissem. CH. Quid uterque parens, vivuntne? PE. Vivunt ambo, & valent utcunque, senio, morbo, denique bellorum calamitate confecti. CH. Hæc est humanæ vitæ comœdia. Hæc est factorum lex inevitabilis. PE. Cœnabis hodie domi? CH. Foris cœnaturus sum. Foris cœnandum est mihi. PE. Apud quem? CH. Apud focerum meum, apud generum meum, apud nurum meam, apud affinem meum. ⁵ Affines dicuntur, qui non sanguinis, sed matrimonii conjunctione copulati sunt. PE. Quæ sunt igitur usitata vocabula affinitatum? CH. Maritus & uxor, nota sunt nomina.

Socer

¹ *Folia Sibylla*] Eandem vim obtinet Juvenalis illud. Sat. 8. v. 126.

Credite me vobis folium recitare Sibylla. Id est, rem indubitatam. Ductum Adag. à Cumana Sibylla, cujus oracula cum primis celebrantur. De *Sibylla* Cl. Periz. ad *Ælian.* l. 12. V. H. c. 35. de *Libris Sibyllinis* Tzetx. ad *Lycophron.* v. 1278 & *A. Gell.* l. 1. c. 19. in *foliis Palmarum Sibyllam scribere solere* e Varrone docet. Serv. ad *Virg.* 3. *Æn.* v. 444. quibus adde *Ill. Spanh. Diss.* 3. de *usu & præst.* Num. p. 217. A.

² *Theologum fuisse*] Theologus & Poëta Epicus, *Epimenides* vulgo audit.

³ *Scotus*] Qui argutissimus Philosophiz spinis Theologiam involvit: à discipulis, stylis confossus.

⁴ *Hujus farina*] De iis, quos inter indiscreta est similitudo Belg. *Sy schoeyen* al op een leest.

⁵ *Affines*] Quod duz diversæ cognitiones, nuptiis inter se copulatæ, & altera ad alterius finem accedit. V. *Manut.* ad *Cic.* 2. ad *Fam.* Ep. 13. A.

1 Thrase

Socer uxoris meæ pater est mihi.

Gener filiæ meæ maritus.

Socrus uxoris meæ mater.

Nurus filii mei uxor.

Levir mariti frater.

Levir dicitur

ab uxore, ut Helena Hectorem levirum vocat, quod esset nupta Paridi.

Fratria Fratris mei uxor.

Glos mariti soror.

Vitricus matris meæ maritus.

Noverca patris mei uxor.

Privignus uxoris aut mariti filius.

Privigna filia alterutrius.

Rivalis qui amat eandem.

Pellex quæ amat eundem : ut, ¹ Thraſo rivalis est Phædriæ, & ² Europe pellex est Junoni.

Cras mecum prandeas.

PE. Ago gratias. Laudo te. In crastinum igitur te ad cœnam voco. Cras ergo, ut mecum cœnes, oro. Cras igitur mecum prandeas, rogo. Cras igitur te mihi convivam, volo.

Timeo, ne non possim.

CH. At vereor, ne non licuerit. Ut possim, metuo. Veniam, si quidem licebit. At metuo, ne non queam.

Quare.

PE. Cur non licebit? Qui sic? Quid ita? Quam ob rem? Quo pacto? Quid causæ? Quid obstiterit, quo minus possis?

Domi me esse oportet.

CH. Tum quidem mihi domi manendum est. Ut domi nocte sim, necesse est. Tum certe foris esse non licebit. Cras mihi quoquam ire foras, liberum non erit. A prandio abesse

¹ Thraſo rivalis est Phædriæ] Personæ orbis nomen indidisse fertur, V. Tzet. sunt in Eunucho Terentii: Nam Thraſo, & Meursi ad Lycophron. v. 1299. Cl. Burm. à *Ἰερό*, audacia: & Phædriæ, à *φαίδρος*, ad Ovid. l. 2. Metam. v. 85. Europam in hilari, ambiebant ambo Thaidem. insula Creta summa religione coli narrat *Διάς* Cretensis de B. Troj. l. 1. c. 2. Ab hac partem orbis esse nominatam dicit Ser. v. ad

² Europe] Hanc Jupiter in bovem transformatus rapuit; inque Cretam per mare transiecit. Eadem tertiz parti *Ving. l. 1. En. v. 389. A.*

abesse mihi integrum non erit. Aliquot ipse convivareo die¹ operior. Aliquot amici constituiere ea nocte domi nostræ coenare. Ipsi mihi convivæ sunt ea nocte tractandi, alioqui lubens venirem. Ni id esset, haud gravatim facerem. Quod ni esset, haud me tibi difficilem præberem. Non excusarem, si liceret. Non paterer bis rogari, si queam. Parce rogare; vel invocatus adessem, si quo pacto liceret. Haud gravate tibi obsequer, si possim. Frustra rogaseum, cui non est liberum; frustra item rogaturus, si liberum esset. Nunc ut maxime cupiam, ² non possum: tunc supervacaneum esset rogare volentem. P.E. Vel perendie apud me sis, oportet. Saltem perendino die ad coenam venias, necesse est. Quarto abhinc die non gravaberis mihi præbere convivam. Die Jovis proximo non potes effugere, quin venias.

Non possum promittere.

CH. Non possum polliceri. Affirmare istud tibi non possum. Promittere certum nequeo. Veniam, ubi utrique nostrum videbitur commodissimum.

Diem dicere debes.

P.E. Diem igitur mihi constituas, volo, ad quem mecum sis coenaturus. Diem igitur assignes, oportet. Diem igitur promittas, necesse est. Diem certum mihi præfiniri, præscribi, præstitui, constitui cupio. Ad certum diem condicito. Diem mihi dicas, velim.

Nolo, te præscire.

CH. Equidem non soleo dicere diem amicis. Cum quibus mihi parum convenit, iis soleo ³ diem dicere. Præscium te esse, nolim. Præscire te, nolo. De improvviso te opprimam. Inopinato te opprimam. Te nec opinantem oppressero. Te nihil suspicantem oppressurus sum. Non expecta-

¹ Operior] Id est, exspecto.

² Non possum] Ab impossibili.

³ Diem dicere] Jocus est ambiguus

significationis, nam illis diem dicimus, quos in ius vocamus.

ſpectatus adfuero. Adoriar te nec opinantem. Veniam ultroneus, & inſperatus conviva.

Præſcire volo.

PE. Biduum præſcire volo. Biduum præſcius eſſe cupio. Præmoneto biduo prius, quam venias. Fac me biduo ante certioſorem. CH. Si me urges, dico tibi diem Sybariticum, ne deſit apparandi ſpatium. PE. Quid hoc verbi eſt? CH. Sybartiæ convivaſ. Invitabant in annum proximum, ut utrinque eſſet juſtus apparatus. PE. Valeant ¹ Sybaritæ cum ſuis moleſtis conviviis: ego ² congerronem voco, non ³ ſatrapam.

Tuo malo optas.

CH. Equidem tuo detrimento. Tuopte quidem malo. In damnum tuum iſtud optas. Incommodo iſtud precaris tuo. PE. Quid ita? Quam ob rem? CH. Ego inſtructus accedam. Ego munitus veniam. Aggrediar te paratus. Inſtructus multa fame accedam; tu vide, ut ⁴ vulturem expleveris. Parabo ventrem, ac dentes exacuam; tu vide, quibus modis lupum exſatures. PE. Age, ad hoc certamen te provoco. Age, fac pro viribus, pro virili, ſi quid potes. CH. Veniam, ſed non incomitatus. PE. Tanto venies gratioſior. Sed quo comite venies? CH. ⁵ Umbra. PE. Nec ſecus poſſis, ſi modo luce venias. CH. Sed umbram adducturus ſum dentatam unam atque alteram, ne tu me vocaris impune. PE. Age, ut libet, ⁶ modo ne larvas adducas. Sed explana, ſi libet, quid ſibi velit *umbræ* vocabulum. CH. Apud eruditos

¹ *Sybarita*] Hinc *Sybaritica menſa* dicebatur de convivio nimium apparato: natum à gentis iſtius moribus, luxu delitiisquæ adeo notabilis, ut, quicquid effeminatum, quicquid molle, quicquid accurata atque ambitioſa luxuria paratum eſſet, id vulgo Sybariticum diceretur. Hinc *Sybariſſare*, Sybaritarum more delitiis indulgere. V. *Scholia Ariſtoph. in Pace* v. 343. De huius gentis luxurie duas reſert nobis hiſtoriæ ridiculas *Ælianus* l. 9. V. H. c. 24. & l. 14. c. 20. A.

² *Congerronem*] A *cum*, & *gerro*, idem,

qui nugator: forte à gerendis nugis.

³ *Satrapa*] Vel Satrapes, Gr. *σατράπης*. Eſt vox Perſica, provinciæ præfectum ſignificans. Belg. *Stadthouder droſſaert*, *lantſheer*.

⁴ *Vulturem*] Admodum voraces vultures, ut & lupi.

⁵ *Umbra*] Id eſt, comite. Lege pro-verb. Umbra.

⁶ *Modo ne larvas*] Nam umbras τὰ εἰδωλα, hoc eſt, defunctorum animas quandoque appellamus.

1 &

tos *umbræ* vocantur, qui ipsi non vocati comitantur eum, qui vocatus est ad convivium. PE. Talium umbrarum adduc, quantum voles.

Ea lege promitto.

CH. Veniam quidem, at hac lege, ut tu postridie ejus diei vicissim apud me cœnes. Faciam eò quidem pacto, ut deinde mihi quoque sis conviva. Ea lege cœnam condico, ut tu rursus mihi sis conviva. Spondeo futurum, sed hac exceptione, si tu postero die itidem apud me sis. Recipio tibi, facturum me. Do fidem futurum, his quidem legibus, ut tu mecum postridie prandeas. PE. Age, fiat. Esto. Sit ita, ut vis. Si jubes, faciam. Novi Gallorum magnificentiam. Non vis gratis apud me cœnare, nisi vices retuleris. At isto quidem pacto redire solent in orbem convivia. Sic nascitur conviviorum longa ¹ periodus. Hac vicissitudine fiunt sine fine reciproca convivia. CH. Nihil suavius, si minimum accedat apparatusi quotidiano. Cæterum ego te detineo, alio fortassis iturum. PE. Imo ego te, opinor. Sed cras latius & familiarius confabulabimur. Verum crastino die plura nugabimur. Interim fac, valeas. Interim cura, ut bene valeas. Interim valebis.

Quo is? Formula.

CH. Quo tu nunc abis? Quo tu nunc properas? Quo tu tam celeri gradu tendis? Quonam te confers? Quo nunc iter est?

Eo domum, Formula.

PE. Domum me recipio. Domum revertor. Domum repeto. Domum me confero. Viso, quid domi agitur. Accorso medicum. Rus hinc concedo. Constitui ad hanc horam cum viro quodam gravissimo colloqui. Statui hac hora congregi cum viro gravissimo. CH. Quonam? PE. Cum ² Curione multiloquo. CH. Precor igitur tibi præsentem

Mer-

¹ *Periodus*] Circumductio, vel ordinatus circuitus, cum aliquid in orbem redit, q. *ὁδὸς ἐστὶ τῆς, viæ circa quid.*

² *Curione multiloquo*] Respicit ad Cu-

tionem tribunum plebis, quem ad dicendum paratissimum Cæsari in civile bellum Pompejanum, non segnes stimulos addidisse Lucanus notat, ut & ejus.

Mercurium. PE. Quid opus¹ Mercurio favente? CH. Quia res erit cum linguaci. PE. Atqui hac gratia magis conveniebat, mihi² Memoriam precari propitiam. CH. Quid ita? PE. Quia patientissimis auribus opus erit potius, quam strenua lingua. At auris Memorix dicata est. CH. Quanam iturus es? Qua ibis? PE. Hac ad sinistram, hac, illac, per forum. CH. Comitabor igitur te. Affectabor, ac deducam te ad diverticulum usque. PE. Non patiar, te circumagi. Nolim, te tantum laboris mea causa capere. Isthuc officii ferva, cum erit usus, nunc nihil opus est. Ne mea gratia facias viae tuæ dispendium. CH. Mihi quidem³ compendium est, frui tantisper amico. Nihil habeo, quod agam, & non sum piger, ni tibi sim molestus comes. PE. Nemo jucundior affecula. At non finam, ut mihi claudas lævum latus: non admittam, ut mihi sinister ambules. Hic te superis commendo. Nolo te longius comitem. Ulterius nolo, me comiteris.

Commendandi Formula.

CH. Tu me Curioni magnopere commendato. Fac, me Curioni multiloquo quam commendatissimum facias. Me Curioni commendatum quam diligentissime, curato. Jube, ut me sibi commendatissimum habeat. Ego me illi per te commendatum facio. Me tibi etiam atque etiam commendo. Me tuæ humanitati, quam possum diligentissime, commendo. Recommendo pro commendo, barbaris relinquito. Vide, ne pauca cum multiloquo loquaris. Vide, ne cum multiloquo sis pauciloquus.

Obse-

eiusdem loquacitatem: *Hos signa petentes Andax venali comitatur Curio lingua.*
 1 Mercurio] Eloquentiæ Deus. Hermes seu interpres dicitur δῶν ἡ ἐρμηνεύειν, & qui ob virtutem multarumque artium scientiam, Trismegistus, ter maximus nominatus est: Mercatorum & furum etiam Deus. Tum & nuncius Deorum. MERCURIUS Orationis Deus & interpres Deorum, a quibus ad concordiam semper mitti in terram dicitur, (unde

ἱερνυίδης vocatur v. Schol. Entip. Med. 759) v. Serv. ad Virg. 4. Æn. 242, 558. & 606. Hinc ei apud Græcos sacra erant Victimarum lingua V. Schol. & IH. Spanh. ad Aristoph. Plut. v. IIII. A.
 2 Memoria] Hic pro Dea memoriæ.
 3 Compendium] Compendium, & ad viam referri potest, & opponi generaliter dispendii: ita ut utilitatem designet.

1 Ama

Obsequii.

PE. Vis, me tibi morem gerere? Vis, me tibi obsequi? Vis, tibi obsecundem? Te igitur imitari me, jubes? Quandoquidem ita vis, faciam libentissime. Ne sis mihi diutius in mora, imo ne uterque alteri. CH. Sed priusquam abeas, quæso te, ne graveris me docere, quo pacto his sit utendum, in mora, in causa, in culpa; qui soles elegantiae studiosus esse. Quare age, doce, obsecro, differe, amabo.

In culpa, In causa, In mora.

PE. Mos gerendus est tibi. Non est culpa in me, non est culpa in te. Mora est in te. In te causa est, grammatice quidem dicitur; at multo elegantius.

In culpa.

Non sum in culpa. Culpa non est mea. Vaco culpa. Quod nihil proficis, tua desidia in causa fuit, non præceptor, non pater tuus. In culpa omnes estis. Utrique in culpa estis. Utrique culpandi estis. Ambo accusandi estis. Ambo in culpa estis. Incidisti in morbum tuo ipsius vitio, tua ipsius culpa. Itidem dicuntur in vitio esse, quibus culpa debet imputari: & in crimine esse, qui culpandi sunt: & in damno esse, qui damno afficiuntur. Hoc genus sermonis non temere licet invertere, Damnum in illo est, vitium in illo est.

In causa.

Quo minus ad te scripserim, morbus in causa fuit. Quod rarius ad te scripserim, mea negotia in causa fuerunt, non negligentia. Quid in causa fuit? Quid causæ fuit? Ego non sum in causa. Quod nullas à me litteras acceperis, tabellarius in causa fuit. Quod tam macilentus es, amor, non studium, in causa est. Hoc est causæ.

In mora.

Non ero vobis in mora. Quidnam nobis in mora fuit? Tu nobis in mora fuisti. Tu semper in mora es. Quid te remo-

x *Amabo*] Interjectio amantis, Comicis familiaris.

ALP

remoratum est? Quis te remoratus est? Habes, quod petebas; tuum est, memoriæ insculpere. Habes affectatiunculæ tuæ præmium. Vale, mi Christiane. CH. Vale in crastinum & tu, mi Petre.

In occurſu.

CH. Salve multum, jucundissime Augustine. Av. Salve tantundem, mi humanissime Christiane. Felix sit tibi hujus diei exortus. Prosper sit tibi hic dies. Quid tandem agitur?

CH. Suaviter, ut nunc res nostræ sunt. Et cupio omnia, quæ vis. Av. Merito te amo. Amo te. Amandus es. Benigne dicis. Comis es. Habeo gratiam.

Iraſcor tibi, formula.

CH. At ego nonnihil tibi succenseo. At ego tibi subiraſcor. Verum ego tibi sum subiratus. Atqui ego sum in te stomachosior. Atqui nonnihil est, vel habeo, quod tibi succenseam.

Qua cauſa? formula.

Av. Quidnam est istud, obsecro? Quid ita? Quam ob rem tandem, oro? Quid admisi sceleris? Quid commerui? Promereor bona, aut laudem: Commerceor mala, aut poenam: illud in bonam, hoc in malam partem sumitur. Deme remur eum, quem nobis beneficio reddimus obnoxium.

Quia non curas me.

CH. Quod nulla mei tibi cura sit. Quod nihil nos respicias. Quod tam raro nos revisas. Quod nihil nos cures. Quod me plane negligis. Quod nostri curam videris abjecisse. Av. At nihil est causæ, cur succenseas. At præter meritum meum. At immerito succenses. Neque enim mea culpa accidit, quod te rarius visam. Dabis veniam occu-

patio-

1 *Affectatiuncula* t. p.] Id est, comitatus quidem es; sed quandoquidem te docuerim, quid in mora, in causa, in culpa, recepiſti mercedem laboris ex via forte contracti.

2 *Subiraſcor*] *Sub*, in compositione, quandoquidem diminutionem notat, ut

hic, *subiraſcor*, id est, leviter & paululum.

3 *Stomachosior*] Aliquando comparativi terminatio, significationem minuit; veluti *stomachosior*, pro aliquantulum indignante. *stomachus* fastidium etiam & indignationem significat.

F

1 Ver-

pationibus meis, per quas mihi non licet toties, quoties cupio, te revifere. CH. Ita demum tibi ignoscā, si hodie apud me cœnes. Ea conditione purgatus mihi eris, si vesp̄ri ad cœnam venias. Av. Haud iniquas pacis leges præscribis Christiane. quare haud invitus faciam. Equidem faciam volens. Istud quidem fecero perlubenter. Haud gravate faciam. Hic sane non me præbebo difficilem. Nihil hac re fecero libentius. Animo faciam lubenti. CH. Laudo tuam facilitatem, & hac in re, & in cæteris omnibus. Av. Sic soleo amicis obsequi, præsertim non iniqua petentibus. Ridiculum: an tu me recusaturum putabas oblatum, quod ultro etiam erat rogandum.

Ne fallas me, formula.

CH. Age, at cave, ne me deluseris. Cave, fallas. Cave, spem frustra foveam. Cave, luseris expectantem. Cave, mihi ¹ verba dederis. Vide, ne me frustra habeas. Vide, ne me vana spe ² lactes. Av. Nihil opus jurejurando. In cæteris, in aliis time perfidiam; hac in re non fallam. Sed heus tu, cave, quicquam paraveris præter quotidiana: mea causa ³ diem festum, nolo. Scis me convivam minime edacem, bibacem multo minus. Nosti enim me convivam non multi cibi, sed joci plurimi. CH. Curabitur diligenter. Ego te ⁴ Pythagorica cœna excipiam, aut fortasse frugaliore. Av. Imo ⁵ Diogenica, si me delectare voles. CH. Certe ¹ Plato-

¹ *Verba dederis*] *Verba dare* pro fallere, passim obvium apud auctores: Ovid. *Verba dat omnis amans*. Venieris quid accedit proverbio, si longius à simplici detorqueatur oratione; videlicet ad fraudem aut imposturam, quæ citra verborum fucos peragitur.

² *Lactes*] Frequentativum, ab antiquo lacio, pro decipio, & per blanditias in fraudem illicio. Terent. Andr. Act. 4. Sc. 1. vi. 24. *nisi me lactasses amantem, & falsa spe produceres*.

³ *Diem festum*] Solebant quippe festis diebus lautiores epulas apponere. Romani peracto triumpho in Jovis Ca-

pitolini templo, convivium sumptuosum adornabant. Belg. *Ghy en behoefst om my geen heyligen dach te maecten*.

⁴ *Pythagorica cœna*] Pro frugali. Quando Pythagorici oleribus & bellariis tantum vescerantur, factum ut tenuem impendio cœnam, *Pythagoricam* vocaremus.

⁵ *Diogenica*] Pro admodum tenui. Nam Diogenes ille Cynicus, voluptatum contemptor, in singulos dies cibum emendicabat, in dolio, loco ædium vivens. Contorquebat id hyme, in meridiem; æstate in septentrionem. In cœna item & prandio, nullis poculis vasif-

¹ Platonica cœna te excipiam, in qua multum sit literatarum fabularum, cibi minimum, cujus voluptas duret etiam in posterum diem: alioqui qui prolixè fuerit acceptus, fortassis eo die suaviter afficitur, sed postridie dolet caput, crudus est stomachus. Apud Platonem qui cœnabat, unam voluptatem capiebat ex apparatu facili, ² fabulisque philosophicis: alteram postridie, quod nec capitis gravedinem, nec stomachi cruditatem sentiret. Ita prandebat etiam suaviter ex condimento cœnæ pridianæ. Av. Placet, fiat, ut mones. CH. Tu vide, omnes curas tuas, ac rugas etiam istas domi relinquant. Huc præter nugas & risum nihil adferas: &, ut inquit Juvenalis,

Protinus ante meum, quicquid dolet, exue limen.

Av. Quid? literas mecum venire, non vis? Musas meas mecum adducam, nisi quid aliter censes. CH. Tetricas Musas una cum negotiis domi claudas. ³ Blandas Camœnas omnes, deinde sales tuos, ⁴ dicteria, scommata, facetias, lepores, ⁵ ridicula omnia tecum adducito. Av. Ita fiet. ⁶ Exporrigemus frontem. Bellos homunculos agemus. Ridebimus affatim. ⁷ Curabimus cutem. ⁸ Indulgebimus genio. Genia-

valisque utebatur; utpote qui ligneum cyathum abjecisset; videns, pueros aequam haurire, manu ad os admota.

¹ *Platonica cœna*] Timothei verba sunt: ἡ Πλάτωνας ὁ δειπνέειν μάλλον εἰς ὕπναιον, ἢ τὴν παρῶσαν ἡμέραν.

² *Fabulisque philosophicis*] Plato, ut & Xenophon, Philosophiam in convivium deduxerunt. Varro etiam in Satyris Menippæis, sermones litterarios agitari jubet.

³ *Bland. Camœnas*] Eadem, quæ Musæ, à quibusdam à cantus amœnitate sic dictæ. Varro olim *Carmenas* & *Casmœnas* vocatas vult.

⁴ *Dicteria*] Sunt dicta salsa & acuta, & quodam quasi aculeo pungentia. *Scommata* Latine cavillum.

⁵ *Ridicula omnia*] Sermones, inquit Varro, in conviviis, ne sint superanxiis, & tortuosis rebus; sed jucundi & invi-

tabiles, & cum quadam illecebra & voluptate utiles; ex quibus ingenium venustius fiat & amœnius.

⁶ *Exporrigemus frontem*] *Exporrigere frontem*, est hilarescere: siquidem cum ringitur, ipsam contrahimus. Terent. in *Adelph. Act. 5. sc. 3. vl. 53. exporrigere frontem*, Belg. *Maeck u vrolijk*.

⁷ *Curare cuticulam*] Belg. *Goet cier maecken*. De iis, qui voluptati student magis, quam famæ; unum hoc curantes, ut cutis summa nitescat, eaque gratia, lautioribus epulis, balneis, unguento, somno, conviviis, aliisque id genus delitiis utuntur.

⁸ *Indulgebimus genio*] *Indulgere genio*, Belg. *Sijn hertken ophalen*. Pro eo, quod est, animo obsequi. unde & *genialem diem* appellant lætum & voluptarium. Et *genialiter vivere*, mollior ac laute.

Genialiter cœnabimus. ¹ Epicureos agemus. Bonum vultum faciemus, & erimus boni socii, inelegantium elegantiae sunt, qui suam habent linguam sibi peculiarem. CH. Quo nunc properas? Av. Ad generum meum. CH. Quid illuc? quid eo? quid illo? Av. Audio, nescio quid turbæ inter eos natum, ut redigam eos in gratiam, ut reducam in concordiam, ut pacem inter eos componam. CH. Benigne facis, quanquam nihil te opus esse arbitror: nam ipsi inter se melius hoc bellum composuerint. Av. Fortassis & induciæ jam indictæ sunt; noctu de pacis legibus agetur. Sed nunquid me aliud vis? CH. Vocabo te per puerum meum. Av. Ubi voles, domi ero. Bene vale. CH. Bene sit tibi. Fac, hic ad quintam horam adsis. Heus Petre, accerse ad cœnam Augustinum, qui mihi hodie, ut scis, ² cœnam condixit. PE. Eo. Salve Poëta. Cœna jamdudum parata est; te herus exspectat domi; ubi voles, accedas. Av. Venio. Salve, mi Christiane. CH. Bene factum, quod venisti. Gaudeo, te advenisse. Gratulor mihi, quod venisti. Nondum quinta sonuit, credo. PE. Imo jamdudum præterita est. Haud longe sexta abest. Instat hora sexta Mox sextam audies. Av. Parvi refert, an post quintam venerim, nec ne, modo ne post cœnam. Nam ³ post festum venire, miserum est. At quorsum tantus apparatus? Quorsum tot epulæ? Num me lupum existimas? Num tibi lupus videor? Num me vulturem putas? CH. Non vulturem, sed tamen nec cicadā, ut ⁴ rore vivas. Nihil est luxus. Mundities mihi semper placuit, sordes detestor. Nec ⁵ Apitius mihi placet, nec

¹ Dioge-

¹ *Epicureos agemus*] Epicurus summum bonum in voluptate constituit, non quidem corporis, sed animi. Ab eo homines voluptuarii, dicti *Epicurei*; licet ipse vitæ continentissimæ fuerit. *in de pot vinder. v. Cl. Duportii Præl. in Theophrasti Char. c. 12. p. 407. & 408. A.*

² *Condicere cœnam*] Pro promittere. ³ *Post festum venire*] Dicitur in eos, qui negotio cuiquam egregio non interfuerunt, propterea quod serius, jam peracta, accesserunt. Belg. *De hont*

⁴ *Rore vivas*] *Rore vixit*, per Ironiam dicitur in hominem vehementer obeso corpore. Belg. *Hy heeft voor de keucken sieck gelegen.*

⁵ *Apitius*] Nepotum omnium, ut Plinius inquit, altissimus gurgis: & qui popinæ scientiam professus, disciplina sua sæculum infecit.

¹ Diogenes. Præstat, aliquid superesse, quam deesse. Si præter ² cicer nihil apponeretur, & fuligo forte illapsa in olam condiret legumen, quid tum ederetur? Nec omnia sapiunt omnibus. Itaque mihi placet moderata varietas. Av. Non tu metuis ³ leges sumptuarias? Ch. Imo peccavi frequenter in diversum. Nihil nobis opus lege ⁴ Fannia. Satis nos docet frugalitatem ipsa tenuitas. Av. Haud ita convenerat. Longe aliter pollicitus est. Ch. Age, inepte, nec ipse conventa servas. Convenerat enim, ne quid præter nugas inferres. Quin hæc missa faciamus. Lavemus, ac discumbamus. Heus tu puer, cape ⁵ guttum ac patinam, linteam ex humero suspende, ministra aquam, quid cessas? Lava, Augustine. Av. Lava tu prior. Ch. Bona verba: hoc anno perpetuo illotus cœnare mallet. Av. Ridiculum: non honoratori, sed turpiori ante alios lavandum est: lava igitur, ut immundior. Ch. Tu es urbanus plus satis. Es urbanior, quam sat sit, quam par est. Quorsum attinet ista urbanitas? Hujusmodi ceremonias ineptas mulierculis relinquamus, quæ nunc & ab aulicis fastidiuntur, unde tamen olim profectæ sunt. Lavetis terni, aut quaterni simul. Ne teramus tempus hujusmodi moris. Ego nulli designabo locum; sumat sibi quisque, quem volet. Qui delectatur igni, hic commodius accumbet. Qui offenditur luce, deligat hunc angulum. Quem delectat prospectus, hic sedeat. Agite, satis morarum. Accumbite. Ego domi sum; vel stans cœnabo, si lubeat, vel obambulans. Cessatis? At interim cœna corrumpitur. Av. Vivamus nunc, ⁶ curemusque cuticulam. Simus nunc Epicurei. Nihil nobis cum fronte Stoïca. Valeant

¹ Diogenes] Per Diogenem, hominem sordidum intelligit.

² Cicer] Leguminis genus.

³ Leges sumptuarias] Quæ de moderandis sumptibus lata est, quam Cato *cibariam* appellat. De legibus sumptuariis lege Gel. lib. 2. cap. 24. Fest. Pomp. in dictione *Centenaria cœna*: Plinium lib. 10. c. 50. Maerob. lib. 3. Sat. c. 17.

⁴ Fannia] Fannia lex numeratur inter

leges sumptuarias, quæ ad nimium conviviæ luxum compescendum à Fannio consule lata fuit, anno post v. c. DVIII.

⁵ Gutturnium] Gutturnium, seu gutturnium, vas, angusto collo, ex quo aqua guttatim in manus datur, quod propter angustias guttatim inde fluat.

⁶ Curemusque] Proverbia sunt, Cuticulam curare, Bacchanalia vivere, Indulgere genio.

leant curæ. Absit omnis livor, exulet obtrectatio. Sit mens læta, frons hilaris, sermo lepidus. CH. Quinam sunt isti
 1 Stoici atque Epicurei, Augustine? Av. Stoici philosophorum quoddam genus est triste, severum, jejunum, qui hominis summum bonum, honesto nescio quo, 2 metiuntur. Epicurei his longe diversi, felicitatem hominis voluptate terminant. CH. Tu igitur cujas es tandem? Stoicus, an Epicureus? Av. 3 Zenonem laudo, at Epicurum vivo. CH. Quid tu joco dicis, Augustine, id serio facitiant hodie non pauci, pallio tantum & 4 barba philosophi. Av. Imo isti vel 5 Astartos superant luxu, CH. Heus, Dromo, ades huc. Tuo munere fungere, consecra cœnam. PE. *Quidquid appositum est, & quidquid apponetur, felix ac sacrum esse jubeat, qui sua benignitate pascit universa.* 6 Amen. CH. Appone epulas. Quid cunctamur capum hunc discerpere? quid trepidamus hunc gallum lacerare? Av. Ego 7 Herculem præstabo, ac belluam hanc

1 Stoici] Dicitur itidem Stoicum supercilium, Stoica gravitas. Zeno etiam teste Zidonio, per gymnasia, contracta fronte pingi solitus. Erat quippe severus, subacerbus, auctor sectæ Stoicæ.

2 Metiuntur] Seneca: Putant Xenocrates & Speusippus beatum vel sola virtute fieri posse, non tamen omne bonum esse, quod honestum est. Et alibi, Nihil bonum nobis videtur, quo quis & malè uti posset: nisi cum honeste administrata sunt, bona esse incipiunt.

3 Zenonem] Zeno hic, è mercatore philosophus: ferè centenarius, sine morbo, mortem sibi intulit: masculus illius sectæ Stoicæ institutor. Laudo] Non mirum, tradiderunt Stoici plurima, cum Christiana religione neutriquam pugnancia.

4 Barba philosophi] Hoc est, qui præter barbam & pallium nihil habebant philosophi: Huc alludit Horat. lib. 2. Serm. Sat. 3. vs. 35. cum ait: Jussit sapientem pascere barbam. De promissa philosophorum severorum, aliorumque hominum eos imitantium barbâ v. Cl. Periz. ad *Ælian.* L. XI. V. H. c. 10. A.

5 Astartos] Astarti, populus luxu per-

ditus, ex re nomen habens: Græcis enim *Astartos* dicitur, intemperans parumque sobrius.

6 Amen] Vox Hebræa: idem, *vere, certe fiat.* nota est affirmandi, optandi, testificandi assensum suum.

7 Herculem præstabo] Hercules belluarum domitor: vicit hydram Lernæam, cervam xripedem, leonem Nemezum, & alias feras. *De Bellis ab Hercule devictis, voracitate, aliisque ejus laboribus latissime egerunt Ælianus L. I. V. H. c. 24. Munck, ad Hyginum fab. 30, 31, 32, 36. Ill. Spanh. ad Call. H. Dian. v. 148, 150, 151, 153. Bourd. & V. D. ad Lucian Amor. p. 876. & ex Antiquis Scholiastis Tzetx. ad Lycophron. v. 455. Schol. Apoll. Rh. 1. Arg. v. 996. 1195, 1196, 1212, 1218, 1300, 1304, 1318. & ad L. 2. v. 1252. Schol. Pind. Olymp. 10. vs. 20. & Sequentes. & ad Isthm. 6. v. 45. & seqq. & Serv. ad Virg. 1. Æn. vs. 745. hinc INVICRUS simul & ΕΥΕΡΓΕΤΗΣ dicitur V. Cel. Periz. ad *Æl.* 5. V. H. c. 3. & Brækb. ad Propertium 1. 2023. nec non ΣΩΤΗΡ v. Ill. Spanh. ad Call. H. Dian. v. 153. A.*

1 Lupo]

hanc conficiam. Utrum mavis de ala, an de poplitibus?

CH. Utrum vis, nihil mea refert. AV. In hoc genere alis primæ partes tribuuntur, in cæteris poplites lautiores putat vulgus. CH. Tu multum laboris mea causa capis. Tu permultum laboris mea causa sumis. Tu omnibus ministras; ipse nihil edis. Ego tibi hanc alam ministrabo: at ea lege ut dimidium mihi restituas. AV. Itane agitur? At istud est tibi ministrare, non mihi. Tibi serva: ego enim sum impudentior, quam cui ministrari quicquam debeat. CH. Probe facis. AV. Eho, tu lupo cibum ministras? Vulturem invitas? CH. At jejunas, non cœnas. AV. Imo me uno nihil edacius. CH. Imo mendacius nihil. Proinde agito, ac si domi sis tuæ. AV. Istud jam plane mihi persuasi. Istud jam in animum induxi. Sic stat sententia. Consilium est istud facere. CH. Quid tibi hoc vinum placet? Quid² hoc villi delectat? AV. Mihi quidem perplacet. Me certe vehementer juvat. Me satis delectat. Me non mediocriter juvat. CH. Utrum mavis? rubrum, an candidum?

Non refert, quo fit colore.

AV. Equidem³ utroque juxta delector. Nihil refert, quo fit colore, modo sapor placeat. Non laboro, quantum oculis placeat vinum, modo palatum juvet. Nihil me movet aspectus, si sapor placeat. Parvi refert, quo fit colore, quem habeat colorem, si sapiat bene. Non cupio oculos pascere, si palato satis facere queat, modo palatum juvare possit. Nihil moror colorem, modo gratus sit sapor. CH. Credo. Atqui sunt⁴ cœnaticæ Philosophiæ cum primis periti, qui negant, vinum esse probandum, nisi quod placeat⁵ quatuor sensibus: oculis, colore: naribus, odore: palato, sapore: auribus, fama & nomine. AV. Ridiculum. quid fama conducit

¹ *Lupo*] Id est, voraci, appellativum loco appellativi. v. *Cl. Burm. ad Phad. l. f. 1. A.*

² *Hoc villi*] Villum, vinum est nullarum aut exiguarum vitium.

³ *Utroque juxta*] Juxta adverbium, sonat æque.

⁴ *Cœnaticæ philosophiæ*] Catiis inducitur apud Hor. Cœnaticæ philosophiæ ad unguem doctus.

⁵ *Quatuor sensibus*] Vulgaris est versiculus, Vina probantur odore, sapore, colore, nitore.

cit ad potum? CH. Tantum, ut multi non stupidi palati, vehementer probarint villum Lovanio vernaculum, quum crederent esse ⁶ Belnense. Av. Fortasse jam larga potatione ¹ palatum obsurduerat. CH. Imo nondum attigerant poculum. Tamen iudicium tuum audire cupio, hominis his in rebus peritissimi. Av. Album nostrates rubro præferunt, quod rubrum paulo sit acerbius, & alterum exilius quidem, sed illud mitius, &, ut arbiror, salubrius. CH. Habemus & subrubrum, & flavum, & purpureum. Hoc mustum est ² hornum. Hoc ³ bimum est, si quem capit vetustas. Habemus & quadrimum: sed jam vapescit ac ⁴ desipiscit senio. Ætate vigore evanuit. Av. ⁵ Luculli divitias audio. CH. Heus puer, tibi cessas? Nos hic plane negligis: non vides, quanta sit hic siccitas? Quid si hoc rerum statu incendium contingeret, quo restingeremus? Dato singulis plenos cyathos. Augustine, quid habes, quod parum es hilaris? Quid accidit tibi, quod sedes tristior? Quid est tibi, quod minime gaudes? Aut doles, aut carmina condis. Tu nunc ⁶ Chrysippum agis, Melissa tibi opus est. Av. Quam hic mihi fabulam narrat? CH. Chrysippus adeo fertur intentus fuisse ⁷ suis argutiis logicis, ut ad mensam etiam fame periturus fuerit, nisi ancilla Melissa cibum in os ingessisset. Av. Ille vero indignus erat, qui servaretur. Sed si te offendit taciturnitas, placetque convivium vocalius, est, quo id efficias. CH. Memini. Recte admones: liberalius bibendum; largius, copiosius, meracius oportet bibere.

Rem

⁶ *Belnense*] Vinum siccitum à Gal-
liæ provincia amœna & fertili Belsia,
vulgo *la Beauſſe*] vinum generis genero-
sum.

¹ *Palatum obsurd.*] Et solet plerum-
que ebris perire facultas distinguendi
porum.

² *Hornum*] Huius anni.

³ *Bimum*] Duorum annorum.

⁴ *Desipiscit*] Vina quasi senium con-
trahunt diuiniſſe aſſervata, flacceſcunt.

que præcipue in doliis non diligenter
obturatis.

⁵ *Luculli*] Trium Romanorum divi-
tiz nobilitatz sunt, Luculli, Crassi &
Varronis.

⁶ *Chrysippus*] Stoicæ ſectæ philoſophus
fuit, auditor Zenonis & Cleanthis.

⁷ *Suis argutiis*] Imo nimis anxie &
ſubtiliter in Logicis verſatus ſectæ
Stoicæ ſpinolo quæſtionum acumine
enervavit & corrupit.

Rem

Rem attigisti.

Av. ⁸ Rem acu tetigisti. Recte judicas. ⁹ Scopum attigisti. Nam; ¹ *Fœcundi calices quem non fecere disertum?* CH. Perdocte tu quidem, Augustine, ut omnia, sed quoniam in sermonem vinarium, quando in mentionem incidimus vinorum, libet interrogare, quonam consilio veteres illi Bacchum, quem vini auctorem videri volebant, ² Poëtarum deum dixerint. Quid enim illi temulento deo cum Poëtis, ³ Musarum virginum cultoribus? Av. Quæstio, ita me Bacchus amet, poculis digna: verum quorsum tuæ quæstiones spectent, satis intelligo. CH. Quorsum, amabo? Av. Astute de vino disputationem injicis Gallica techna, quam didicisse Parisiis te, suspicor, nimirum quo minus interim absumatur vini. Abi, virum te judico; non frustra in tanta schola versatus es. CH. Accipio tua dicta; referam paria scommata, ubi erit commodum. Sed ad rem. Av. Dissolvam, ubi bibero: siquidem absurdum fuerit sicco palato de quæstione vinosa disputare. Præbibo tibi, Christiane. Propino tibi hunc scyphum dimidiatum. CH. Accipio abs te libenter. Sit saluti. Profit. Av. Jam accingor, ut me missum facias Ego meo more ⁴ præpostere faciam. Quod Baccho pueritiæ effigiem tribuerint, id habet mysterii, quod vinum potum curas & sollicitudines animis nostris eximit, hilaritatemque quandam inducit. Quare senibus quoque ipsis juventam quandam reddere videtur, dum & hilariores facit & formosiores: id quod Horatius, cum multis in locis, tum præcipue his versibus aperte testatur:

In

⁸ *Rem acu tetigisti*] Pag. 55. expostum.

⁹ *Scopum attingere*] Est conjectura rem ipsam assequi. Belg. *De spijker op 't hoest slaen.*

¹ *Fœcundi*] Comprobatio à testimonio.

² *Poëtarum*] Bacchus cur poëtarum Deus. Proculdubio Bacchus Ethnicorum, ipse Noachus, vitis plantator, vini que primus repertor *De pueritiæ effigie Baccho tributa* Ill. Spanh. ad *Aristoph.* *Ranas.* v. 397. *Col. Brockh.* ad *Tibull.* 1, 4,

3. & 2, 3, 35. A.

³ *Musarum virg. cult.*] Musæ numero novem, Jovis & Mnemosynæ filiz, in Pieria natæ; quibusdā sic dictæ, ὅν τ' μὲν, quod est honesta disciplina instituere. *de Musarum genesi Phædrus* l. 3. prol. v. 17. *Schol. Apoll. Rh.* l. 3. *Arg.* v. 31. *Munk.* ad *Hygin.* *Præf.* p. 10 *de Earum numero ad fab.* 222. *Novem numerat.* *Schol. Apoll. Rh.* 3. *Arg.* v. 2. ubi & artes ab iis inventas refert. A.

⁴ *Præpostere*] Perverse, & ordine conturbato. E 5 5 14

¹ *Ad mare cum veni, generosum & lene requiro,
Quod curas abigat, quod cum spe divite manet.
In venas animumque meum, quod verba ministret,
Quod me Lucanæ juvenem commendet amicæ.*

Nam quod huic Poëtas dicarunt ¹ deo, id significatum voluisse, suspicor, quod vinum & ingenium excitat, & facundiam ministrat. quæ duo Poëtæ sunt aptissima. Unde frigent carmina, quæ scribuntur aquæ potoribus. Est quidem igneus suapte natura Bacchus, sed ² adhibitis Nymphis redditur temperantior. Habes, quod quærebas? CH. Nihil unquam audiui verisimilius dici ab homine Poëta. Dignus es, qui bibas ³ gemma. Heus puer, tolle hanc patinam, atque appone cætera. Av. Puerum habes admodum inurbanum. CH. Est ⁴ veterator nequissimus. Av. Cur non instituis alio pacto? CH. ⁵ Difficile est, canem vetulum loris assuescere. Difficillimum est, veteratoris mutare mores. Vetulus canis non facile assuescit loro. Me quidem dignus est. ⁶ Dignum patella operculum.

Si cognoscerem, quid te oblectet, tibi ministrarem. Formula.

Av. Decerperem tibi quidpiam, si palatum tuum tenerem. *Ministrarem tibi, si gula tua mihi satis cognita esset. Apponerem tibi, si, quid potissimum juvaret, scirem. Si nos-

¹ *Ad mare cum veni*] Versus sunt Horatii lib. 1. Epist. xv. vs. 18. & Seqq. ad Valam. Cupio, inquit, vinum nobile ac generosum, quod omnes curas abigat: & quod *manet*, in corpus ac venas copiose diffundatur; ac quod me perinde ac juvenem commendatum amicæ reddat.

¹ *Deo*] Appellativum loco proprii, ab effectis vini. *Cur habitus sit* BACCHUS *pectorem Deus v. Serv. ad Virg. Ecl. 7. v. 25. A.*

² *Adhibitis nymphis*] Hoc est, dilutus aqua.

³ *Gemma*] *ἑμμερὶς*, id est, è gemma: *συμμερὶς* sumpta parte præstantiore pro toto poculo, gemmis ornato.

⁴ *Veterator*] Qui diuturna ac multi-

plici, & sæpe commutata servitute, astutus & vaser evasit.

⁵ *Difficile est canem etc.*] Belgis, *ⁱt is quaet onde honden aen den bant te leggen*. Sic etiam, *Senis mutare linguam*. Nam cum ad omnem disciplinam tardior est senectus, tum potissimum ad discendam linguam; quæ facultas maximè pueris à natura data est. Hinc proverbium hoc de frustra ac intempestive laborantibus dicitur. Tunc itaque optimis assuescendum, cum ad quidvis ce- reum est ingenium.

⁶ *Dignum patella operculum*] Similimum est huic Adagio, *Similes habent labra latruncas*. Belg. *Sy hebben malkander gevonden*. Ubi similia similibus contingunt. Et quoties mala malis, digna dignis eveniunt.

nossem ingenium palati tui, essem tibi ⁷structor. Equidem tantundem palato; quantum animo sapio. CH. Palatum habes eruditissimum. Nihil tuo palato doctius. Nec eo te puto inferiorem, de cujus singulari peritia testatur Satyricus:

¹ *Ostrea callebat primo deprendere morsus,*

Et semel aspecti dicebat littus ²echini.

Av. Et tu mihi, Christiane, ut par pari referam, ipsum audivisse Epicurum, aut ³in schola Catina institutus videris. Quid enim tua gula aut sapientius, aut fastidiosius? CH. Si orationem æque artem ut culinariam callerem, nec Cicero ipse me vinceret. Av. Equidem si alterutra carendum esset, culinariam, quam rhetoricam mallet. CH. Subscribo tuo iudicio: graviter, acute, vereque judicas. Quid enim oratorum confert loquacitas, nisi quod aures otiosas inani voluptate demulcet? Culinaria tum palatum, tum ventrem, tum totum hominem, quantus est, pascit, ac reficit. *Concedat laurea lingue*, inquit Cicero: at utraque concedat culinæ. Nunquam mihi Stoici illi magnopere placuerunt, qui omnia ad suum, nescio quod, *honestum* referentes, cutis ac palati nullam rationem habendam putant. Dicit non potest, quanto Diogene sapientior ⁴Aristippus mihi fuisse videtur. Av. Ego Stoicos cum suis jejuniis contemno. Epicurum magis laudo, ac probo, quam Diogenem illum Cynicum, qui crudis oleribus, ac simplici aqua victitabat. Quare nihil moror, si Alexander rex fortunatissimus, ⁵se Alexandrum, quam Diogenem esse maluit. CH. Nec ego sane, quamlibet vilis homi-

mun-

⁷ *Structor*] Qui convivis cibos distribuit. Item *Structores* dicebantur, qui instruendæ mensæ, ciborumque apponendorum curam habent. v. *Serv. ad Virg. Æn. v. 708. A.*

¹ *Ostrea*] Ostrea Veneris deliciæ proveniebant olim in mari Circæo, ubi Circæum promontorium; juxta alterum, quod à Miseno Ænæz naucloero submerso nomen habet.

² *Echini*] Echinus, piscis de genere cancrorum, spinosus & hirsutus, & spinæ in illo, loco pedum; tum tem-

poris in delitiis habitus. Ad cujus similitudinem castaneorum putamina sole-mus echinos appellare. Plin. l. 9. c. 31.

³ *In schola Catiana*] Catus Epicureus fuit, & cœnarum auctor. Vide Horat. lib. 11. Serm. Sat. iv.

⁴ *Aristippus*] Cujus cum Diogene festivam dissertationem, vide apud Horat. Epist. lib. 1. Ep. 17. v. cl. *Perizon. ad Ælian. L. 7. V. H. c. 3. l. 9. c. 20. l. 14. c. 6. A.*

⁵ *Se Alexandrum*] Alexander Diogeni offerens, quæ vellet, responsum ab eo-

muncio, cum Diogene meam Philosophiam commutarem: fortassis &¹ Catus tuus facere recusaret. Melius nostri temporis Philosophi sentiunt, qui contenti Stoicorum more disputare, vivendo ipsum etiam Epicurum vincunt. At ego quidem rem in primis præclaram Philosophiam puto, si parce adhibeatur. Nimium philosophari non laudo. Est enim res perquam jejuna, sterilis atque tristis. Ubi in calamitatem, aut ægritudinem incidi, tum demum ad Philosophiam, tanquam ad medicam confugio. Ubi convalui, rursum illi vale renuncio. Av. Tuam rationem probō. Belle philosopharis. Salve igitur Philosophe non a² Stoa, sed è culina. Ch. Quid tandem habes, Erasmi, quod parum sis hilaris? Quid tibi vult³ corrugata frons? quid silentium? An mihi succenses, quod te frugaliore cœna acceperim? Er. Imo tibi sum iratus, quod tantum impendii mea causa sit factum. Interminatus erat Augustinus, ne sua causa⁴ diem festum faceres: vis, nos posthac redire nunquam. Nam talem cœnam dare solent ii, qui unam duntaxat dare constituissent. Quos tandem convivas videris accepisse? Non amiculis; sed⁵ satrapis cœnam parasse videris. An nos heluones esse credis? Hoc non est dare cœnam, sed triduanam saturitatem. Ch. Etiam tu pergis esse⁶ Demea? Cras, ut lubet, disputa; hodie⁷ Mitionem te præbeas, oro. ⁸ De impendio cras sobrii disputabimus: nunc nil nisi meras nugas audire libet. Av. Christiane, utrum de bubulis, an de ovillis carnibus mavis? Ch. Bubulis quidem magis delector, at ovillas magis salutare arbitror. Ita ingenium est hominum,

eodem retulit: nihil cupio, ò Alexander, nisi ut paulum è sole discedas. Tum rex miratus contemptorem humanarum rerum subiecit: nisi Alexander essem. Diogenes esse vellem.

¹ Catus] Ille nempe gulæ ingeniosus magister.

² Stoa] Porticus Athenis, unde dicti Stoici: in eadem Zeno docuit.

³ Corrugata frons] Frontem explicamus, cum hilarescimus: contrahimus & corrugamus frontem, cum ringimur, hoc est, ubi quid molestum est.

⁴ Diem festum facere] Proverb.

⁵ Satrapis] Universam Persarum imperium in præfecturas, & provincias, quas illi Satrapas, eorumque rectores Satrapas appellabant, distributum erat.

⁶ Demea] Qui natura agrestis, austerus & tenax.

⁷ Mitio] Natura bonus, mitis, quietis amans.

⁸ De impendio] impendium seu dispendium, impensa, sumptus, ab impendendo ære.

i Ju-

num, ut perniciosissima quæque appetant vehementissime. AV. Galli suillas carnes mirum in modum amant. CH. Galli amant, quæ parvo constant. AV. Hac una in re 'Judæus sum: nam nihil æque odi, atque carnes suillas. CH. Nec injuria, quid enim insalubrius? Ego in hoc non cum Gallis, sed cum Judæis sentio. ER. At ego ovillas pariter amo, & suillas: sed diversa ratione. Nam ovillis, quod amem, libenter vescor. Suillas præ amore non attingo, ne quid offendam. CH. Bellus homo es, Erasmi, ac festivus. Equidem mirari mecum soleo, unde tanta in palatis humanis diversitas. Nam, ut Horatiano carmine utar:

*Tres mihi convivæ prope dissentire videntur,
Poscentes vario multum diversa palato.*

ER. Quamquam, ut ait Comicus, ² Quot homines, tot sententiæ, & suus cuique mos; tamen nemo me adduxerit, ut credam, plus ingeniis inesse varietatis, quam palatis. Ita vix duos reperias, quos eadem juvent. Per multos vidi, qui butyri ac casei ne olfactum quidem ferrent. Sunt, quibus carnes nausæ sint: aliis elixis, alius assis abstinet. Multi aquam vino præferunt. Et quod incredibile est, vidi hominem, qui nec pane, nec vino uteretur. CH. Et quibus tandem miser ille victitabat? Quibus vescebatur? ER. Cæterorum nihil fastidiebat, non carnes, non pisces, non olera, non poma. CH. Vis, ut istud tibi credam? ER. Si lubet CH. Credo, at ea lege, ut vicissim mihi mentienti fidem sis habiturus. ER. Age, faciam: modo verecunde mentiaris. CH. Quasi vero sit quicquam tuo commento impudentius. ER. Quid dicet frons tua, si hominem tibi commonstrem? ER. Macilentum quempiam ac ³ monogrammum esse oportet ER. Imo dicere Althetam. CH. Polyphemum potius. ER. Hoc tibi mirum videri demiror, cum multi sint, quibus

¹ *Judæus sum*] Sanciverat quippe Deus legem Deut. 14. Sus, quia ungulam quidem scissam habet, sed non revocat cibum ruminis, immunda esto vobis, de carne ne comedite, &c.

² *Quot homines, tot, &c.*] Belg. *See meenigh hoest, soo meenigen sin.*

³ *Monogrammum*] Dicuntur homines prætenuæ ac pusilli, à picturis, in quibus unica lineæ notantur homunculi, velut procul apparentes. ¹ *Cavi*

quibus pisces vento durati sint panis loco: nonnullis hoc præstent herbarum radices, quod nobis panis. CH. Credo. sed perge mentiri. ER. Quendam in Italia, cum illic agerem, videre memini, qui nullo neque cibo, neque potu adjutus; somno faginabatur. CH. Ut nihil pudet? Non possum illud Satyricum non dicere:

Tunc immensa¹ cavi spirant mendacia folles.

Tu Poëtaris. Tu nunc Poëtam agis. Nam, Mentiris, dicere, mihi² religio est. ER. Mentiar, si non³ Plinius auctor certissimus scripsit, ursum quatuordecim dies solo somno mirum in modum faginari: quo tamen ita alte premitur, ut ne vulneribus quidem queat excitari. Imo, quo magis mireris, addam, quod⁴ Theophrastus scribit, per id tempus urforum carnes coctas quoque, si asserventur, reviviscere. CH. Vereor, ne Parmeno ille Terentianus ista non contineat: Mihi facile fidem facis. Ministrarem tibi de cervinis carnibus, si satis essem urbanus. ER. Unde tibi nunc venatio? Unde ferina? CH. Midas, homo hominum, qui vivunt, liberalissimus, nostrique amantissimus, mihi misit dono: dono quidem, sed sic, ut ego minoris emam sæpenumero. ER. Quis sic? CH. Quia famulis plusdandum, quam daretur in macello vendenti. ER. Quæ res cogit hoc facere? CH. Tyrannus omnium violentissimus. ER. Quis iste? CH. Mos. ER. Profecto tyrannus iste frequenter iniquissimas leges obtrudit mortalibus. CH. Idem suo more nudius tertius hunc cervum venatus est. Quid tu, qui soleas istius studii esse amantissimus? Av. Equidem hoc studio plane relicto, jam præter literas nihil venor. CH. At mihi videntur literæ quovis cervo fugaciores. Av. Duobus tamen potissimum canibus assequimur, admiratione scilicet, atque im-

¹ Cavi spirant mendacia folles] Pulmones, quibus inest spirandi vis. Vel cavas buccas & fauces rabularum intellige, vento & mendaciis plenas, ut folles credas.

² Religio est] Non licet, fas non est.

vel, conscientia prohibeor.

³ Plinius] Lib. 8. cap. 36.

⁴ Theophrastus] Fuit is Aristotelis discipulus, antea Tyrannus dictus. Conscript inter alios epitomen in Arist. de animalib. sex libris. Hodie extat de plantis.

improbitate laboris. Nam & admirari plurimum, discendi ardorem ministrat; &, ut facundissimus Poëta scripsit,

Labor omnia vincit Improbus.

CH. Amanter admones, Augustine, ut soles: propterea non desistam, non conquiescam, non defatigabor, donec consequar. AV. Carnes cervinæ sunt nunc admodum tempestivæ. ¹ Meminit Plinius de hoc animante quiddam admirabile. CH. Quidnam, obsecro? AV. Quoties arrexere aures, acerrimi esse auditus: at contra cum remisere, surdos. CH. Istud ipsum mihi sæpenumero evenit. Nam si quando fiat sermo de recipiendis aureis, nihil tam auritum. Hic enim cum Pamphilo illo Terentiano ² aures arrigo. Ubi de numerando verba fiunt, illico demitto. AV. Laudo te, facis, ut te decet. CH. Vis de his leporinis clunibus. AV. Tibi summo. CH. An de tergo mavis? AV. Hoc animal præter ilia & clunes nihil habet appetendum. CH. Vidistine unquam leporem candidum? AV. Sæpenumero. Plinius in Alpibus candidos reperiri scribit, quibus hybernis mensibus nivem pro cibatu esse sit creditum. An verum sit, ³ Plinius ipse viderit. Quod si leporis cutem candidam reddit nix, stomachum habeat candidum, necesse est. CH. Mihi verisimile non fit. AV. Accipe magis admirandum, at fortasse tibi non inauditum. Idem utramque vim singulis inesse testatur, maris & foeminæ, ac foemellas sine mare æque gignere. Istud ipsum multi asseverant, præsertim venandi studiosi. CH. Est ita, ut dicis. Sed hos cuniculos, si placet, tentemus, quia pinguiusculi sunt, ac tenelli. Ministrarem illi Nymphæ, si propius affiderem. Augustine, istius tibi vicinæ curam age, si libet: calles enim, quo gestu sit ministrandum istis Veneribus. AV. Teneo, quid dicas, ⁴ nasute. CH. Quid? te anserinæ carnes delectant? AV. Me quidem non mediocriter juvant, ut sum minime fastidiosus. At hic anser, nescio, quo pacto,

ni-

¹ Meminit Plinius] Lib. 8. cap. 32.

² Aures arrigo] Quadrat in illos, qui sitienter atque avide auscultant, quæ dicuntur, aut expectant, quid dicendum sit.

³ Plinius] Libro eodem, c. 55.

⁴ Nasute] Quæ admodum nasus pro acrimonia ad deridendum: ita & nasutus pro reprehensore & derisore, qui teste alios novit deridere. 1 Pa-

nihil me juvat : nihil enim in vita vidi siccius : siccior est ¹ pumice, aut etiam noverca Furii illius, in quem ² Catullus multum jocatur. Ligneus mihi videtur. Et, ³ me hercule, quantum suspicor, veteranus miles immodicis excubiis sese maceravit. Ajunt enim, anserem inter omnia animalia longe esse vigilantissimum. Et profecto, nisi conjectura fallor, ⁴ hic anser ex eorum numero est, qui, canibus una cum excubitoribus somno sopitis, Romanum olim Capitolium defenderunt. CH. Verisimile (ita me Deus amet) dicis : nam ex eo seculo relictum arbitror. AV. Hæc quoque gallina aut parcum faginatorem habuit, aut amavit, aut certe ⁵ zelotypa vixit ; quo quidem morbo hoc animantis genus maxime laborat. Hic capus longe melius pinguit. Vide, curæ quid faciant. Quod si ex Theodorico nostro ⁶ Gallo faceremus capum, multo citius pinguesceret. TH. Non sum gallus. AV. Fateor, non es ⁷ gallus Cybeles, neque gallus gallinaceus, at forte Gallus gallaceus. CH. Quid hoc verbi est? AV. Hoc ænigma tibi conjectandum relinquo, ⁸ ego Sphingem præstiti, tu Oedipus esto. CH. Dic mihi bona fide,

¹ *Pumice*] Pumex enim lapis cavernosus, spongiosus & aridus.

² *Catullus*] In epigrammate, cujus initium, *Furii cui neque servus, &c.*

³ *Me hercule*] Cic. libentius dixerim *me hercule*, quam *me hercules*. Festo teste subintelligitur *juvat* : ut sit, *ita me hercules juvet*. Est autem jurandi adverbium. Dicitur HERCULE, MEHERCULE, MEHERCULES, HERCULES Phaed. 1. f. 1. v. 12. f. 25. v. 8. ubi Cl. Scheff. Manut. ad Cic. 2. Fam. Ep. XI. ad 6 Ep. 5. praterea dixerunt Latini quoque ITAQUE HERCULE, Certe HERCULE v. Amplif. Cuper. 1. 1. Obs. c. 2. Jurandi autem formam Roma Viris solum modo usitatum docet A. Gell. 1. XI. c. 7. A.

⁴ *Hic anser*] Cum Galli Senones, occupata & incensa Roma, sex menses citra montem Capitolinum hæssissent : tandem canibus excubitoribusque somno sopitis, noctu rupem clam conscendunt ; Manlius autem anseris clangore excitatus, hostes de summa rupe dejecit.

⁵ *Zelotypa*] Ex ζῆλος, æmulatio, & τύπος, forma. Est autem Zelotypus, qui sollicitus, ne quis suo amore perfruat.

⁶ *Gallo*] Vox Galli ambigue sumpta est, pro nomine gentili & ave.

⁷ *Gallus Cybeles*] De Gallis Cybeles sacerdotibus, paulo ante.

⁸ *Ego Sphingem, &c.*] Sphinx, monstrum apud Thebas, cujus caput & manus puellæ, corpus canis, alæ avis, &c. dicta ἀνὰ τὸ σφίγσειν, hoc est, à constringendo, vel vinciendo, quod prætereuntes suis quæstionibus ita stringeret, ut se expedire non possent. Ænigma autem erat ejusmodi : Quodnam animal mane quadrupes, meridiæ bipes, vesperti tripes esset. Cujus ænigmatis nodum Oedipus dissolvit. Hinc Terent. in And. Act. 1. Sc. 2. v. 23. *Davus sum, non Oedipus*. V. Ill. Spanh. Diff. 3. de præst. & usu Numism. apag. 211. ad p. 222. & Cl. Munck. ad Hygin. præf. p. 12. & fab. 67. A.

1 *Joco-*

de, Augustine; nulla tibi cum Gallis unquam fuit necessitudo? Nihilne affinitatis tibi cum Gallis contraxisti? Nullum fuit commercium? Av. Nihil, nihil sane. CH. Tanto es nequior. Av. Sed cum Gallabus nonnihil. CH. Libetne de ¹jecore anserino, quod apud veteres inter delicias cum primis habebatur? Av. Non sum rejecturus, quod à tua manu venerit. CH. Non est, quod expectes Romanas delicias. Av. Quas? CH. ²Carduos, ³cochleas, testudines, colubros, ⁴fungos, boletos, ⁵tubera. Av. Istis omnibus ego vel rapam præferam. Liberalis es, benignus es, Christiane. CH. Has perdices nemo attingit, ne columbos quidem. Cras est dies jejunii ab Ecclesia indicti; adversus hanc esuriem munite vos. Onerate saburra navim adversus imminentem tempestatem. Bellum instat; instruite ventrem commeatu. Av. Utinam isthuc verbi tacuisses, hilariores surrexissimus à cœna. Miseros nos reddis ante tempus. CH. Quid ita? Av. Quia minus anguem odi, quam pisces. CH. At non tu solus. Av. ⁶Quis hoc tædii nobis invexit? CH. Quis monstravit ⁷aloën, absinthium, & scammonium dare in remediis? Av. Sed ista dantur ægrotis. CH. Sic hæc dantur hiimium recte valentibus. Aliquando præstat ægrotare, quam plus satis valere. CH. ⁸At mihi videtur minus oneris olim impositum Judæis. Equidem ab anguillis & porcis facile tem-

¹ Jecore anserino] Vide Plin. lib. 10. cap. 22.

² Carduos] *Carduos*, fortasse altiles intelligit. Belg. *Aertje secken*.

³ Cochleas] *Cochleæ*, Plinio teste, vel aquatiles vel terrestres, exerentes se domicilio, binaque cu cornua protendentes, contrahentesque: oculis carent: itaque corniculis præterant iter.

⁴ Fungus] *Gujus* species est boletus, solus innocuus. Belg. *Duyvels-broodt*, *paddestoel*. Juvenal. *Vilibus ancipites fungi ponantur amicis*, *Boletus domino*. Hodie etiam ab Italis cum oleribus in foro vendentes exponuntur; & ab iisdem, ut &

Gallis, aceto conditi inter delicias numerantur.

⁵ Tubera] *Tuber*, vel rapum terræ; panis porcinus. Belg. *Verckens broodt*, *ceerd-appel*.

⁶ Quis hoc tædii n. l.] Montano notò hæretico, acceptæ referuntur leges de jejuniis latæ.

⁷ Aloën, absinthium] *Herbæ & pharmacæ amaritudinis notæ*.

⁸ At mihi videtur, &c.] Recte. Vix enim tot ceremoniis & oneribus olim pressa est ecclesia V. T. quam hodie sub papatu, & libertate per Christum patet.

temperarim, modo liceat capis & perdicibus expleri. CH. In plerisque non res, sed animus nos discernit à Judæis. Illi manum abstinebant à certis cibis, velut ab immundis & animum inquinaturis. Nos cum intelligamus omnia munda esse mundis, tamen carni lascivienti, velut equo ferocienti pabulum subducimus, quo magis dicto sit audiens spiritui. Nonnunquam immoderatum suavium rerum usum abstinentiæ molestia castigamus. AV. Audio: sed eadem opera defendi posset circumcisio præputii. Moderatur & illa coitus pruritus, & cruciatum adfert. Si omnes itidem abhorrerent à piscibus, atque ego, vix à parricida tam atrox supplicium exigere. CH. Quorundam palato gratiores est piscium, quam carniū esus. AV. Congruunt igitur his, qui gulæ serviunt, non valetudini. CH. Equidem audiui quondam, apud ¹ Æsopos & Apitios præcipuum luxum in piscibus fuisse. AV. Quæ conveniunt igitur deliciæ cum supplicio? CH. Non omnibus sunt ² murænæ, aut scari, aut acipenser. AV. Ergo tenues soli discruciantur, quibus satis male est, etiam cum vesci licet carnibus. Fit enim non raro, ut, cum licet vesci per Ecclesiam, non liceat per crumenam. CH. Durum, me hercle, interdictum. AV. Quod si interdictus carniū esus divitibus, vertitur in delicias; &, si pauperibus sæpe non licet vesci carnibus, etiam cum licet, ac ne piscibus quidem, qui fere carius emuntur; cui igitur bono erit interdictum? CH. Omnibus: nam tenuibus cochleis aut ranis licebit vesci, aut cepe, porrumve arrodere. Mediocres detrahent non nihil quotidianis obsoniis. Quod si quid divites deliciabuntur hac occasione, suæ gulæ imputent, non incusent Ecclesiæ constitutionem. AV. Pulchre dixti: sed interim à tenuibus, qui summis sudoribus alunt familiam, & procul absunt ab omnibus ac

la-

¹ Æsopos] Æsopi & Apitii luxus multorum literis nobilitatus est; festiviter autem mutato numero, luxuriosos vocat, Æsopos & Apicios, quemadmodum effœminatō dicimus Sardanapalos.

² Murænæ] Murænæ, Scarus, Acipenser, pisces sunt, olim carissimi, & in deliciis diuturni habiti. Murænæ, Belg. Pricken. Scari, Scharrekens. Acipenser, Een fleur.

lacubus, exigere carniū abstinentiam, est indicere famem, aut ¹ βαλμίας magis. Atqui si quid ² Homero credimus, longe miserrimum mortis genus est, perire fame. CH. Sic visum est ² Homero cæco, at apud Christianos miser non est, qui bene moritur. AV. Esto sane: sed eam durum est à quoquam exigere, ut moriatur. CH. Nec hoc animo Pontifices interdiciunt esum carniū, ut intereant homines, sed ut vel affligantur moderate, si deliquerunt, vel subducto lætiore pabulo, corpora minus ferociant adversus spiritum. AV. Istuc ipsum efficiet moderatus carniū esus. CH. Sed in tanta corporum varietate certus carniū modus præscribi non potest, cibi genus potest. AV. Sunt & pisces, & qui multum addantimenti: sunt carnes, quæ minimum. CH. Sed in genere plus alunt carnes. AV. Age, dic mihi, si quo tibi foret iter, utrum malles equum alacriorem ac sublacivum, an morbidum, qui subinde collabens sessorem dejiciat in terram? CH. Quorsum istud? AV. ³ Quia piscium esus, corruptis humoribus, corpora nostra reddit magnis morbis obnoxia, ut jam spiritui non possint subservire. CH. Quibus morbis? AV. ⁴ Podagræ, febri, lepræ, ⁵ morbo regio. CH. Quis scis? AV. Credo medicis: id malim, quam experiri. CH. Id fortassis in paucis accidit. AV. Equidem arbitror in pluribus. Porro, quoniam animus agit per organa materialia corporis, quæ

malis

¹ Βαλμίας] Βαλμία est ingens fames. Λιμός enim fames, & βα syllaba auget, quasi totos boves esuriat aliquis. v. Schol. Aristoph. Plus. v. 274. Ill. Spanh. ad Call. H. Cer. v. 68. Nihil aliud, quam INGENTEM FAMEM notare certum est, ὅτι particulā vim in compositionis augente sic ὅσπαις notat magnum puerum Schol. Apollon. Rh. 1. Arg. v. 760. Schol. Sophocl. Ajax. v. 144. Triclin. ad v. 232. Schol. Theocriti Idyll. 7. v. 6. p. 101. & Idyll. 10. v. 1. A.

² Homero] Ὀδύς. M.

³ Quia piscium esus] Pisces enim præbent frigidum & humidum alimentum; & nulli tam conveniunt cum natura hu-

mana, quam carnes & frumenta. Facile itidem corrumpuntur, & noxiam qualitatem induunt.

⁴ Podagra] Ex πῶς, pes, & ἄγος & captura. Ovid. Solvere nodosam nescit medicina podagram. Chiragra species morbi articularis, vel arthritidis. Tumor sc. articuli dolorificus, in quem defluxio decumbit. Belg. ⁵ Flerepijn, of de Ficht.

⁵ Morbus regius] Ita dictus, quod in aulis regum grassetur. Idem & ἰσθῆρς dicitur à volueri galbula concolore. Aurigo Scribonio, propter auri colorem, quem bilis toto diffusa corpore mentitur. Belg. Greel-sucht.

Q 2

2 Sept

malis aut bonis humoribus afficiuntur, vitiatas instrumentis, non potest, ut vult, exserere vim suam. CH. Scio, medicis magnopere damnatum esse piscium esum: sed secus visum est maioribus nostris, quibus obtemperare religiosum est. AV. Religiosum erat & olim, non violare sabbatum: sed priuserat, ¹ servare hominem sabbato. CH. Suae quisque salutis consulat. AV. Imo, si Paulo volumus auscultare, nemo, quæ sua sunt, quærat, sed quisque quæ alterius. CH. Sed unde hic novus Theologus in convivio? Unde novus hic ac subitus Magister noster? AV. Quia mihi male convenit cum piscibus. CH. Quid igitur? An non abstinere à carnibus? AV. Abstineo, sed obmurmurans, nec sine meo magno malo. CH. ² Charitas omnia suffert. AV. Verum; sed eadem quam minimum exigit. Si suffert omnia, cur non ferunt, nos his vesci cibis, quos ³ indulgit libertas Evangelica? Cur hi, à quibus Christus toties amorem sui stipulatus est, patiuntur, tot hominum & corpora periclitari morbis capitalibus, & animas æternæ damnationis periculo, ob rem nec interdictam à Christo, nec per se necessariam? CH. Ubi aliud suadet necessitas, cessat humanæ constitutionis vigor, cessat & voluntas ⁴ nomothetæ. AV. At non cessat offendiculum infirmorum. Non cessat scrupulus meticulosæ conscientiæ. Postremo non satis constat, quibus limitibus finiatur ista necessitas. An quum cœperit ⁵ ichthyophagus agere animam? Sero morienti porriguntur carnes. An cum totum corpus habet ⁶ epialus? Non tanti erat ciborum delectus. CH. Quid igitur tu

¹ *Servare hominem*] Verba habentur 2 Corinth. 10. vers. 24.

² *Charitas omnia suff.*] Verba habentur 1 Corinth. 13. 7.

³ *Indulgit libertas*] Certe omnes cibi natura sua liberi sunt omnibus Christianis. Ideo Christus Matth. 15. Omne, quod intrat in os, coinquinat hominem. Quod si non contaminet edendo, non sanctificat abstinendo. Vide Paul. 1 Co-

rinth. 6. Et 1 Cor. 10. 25. & Coll. 2. 16.

⁴ *Nomotheta*] Id est, legis latoris, seu autoris: νομοθέτης, Gr. ex νόμος & τίθημι.

⁵ *Ichthyophagus*] I. e. qui vescitur piscibus. Est populus, inde nomen habens. ab ἰχθύς, piscis. & φάγω, edo.

⁶ *Epialus*] Epialus, febris genus est vehemens. ominis causa sic dicta Epialus, quasi placide afficiens, quemadmodum

tu velles præscribi? Av. Scio, si quis mihi credat Ecclesiasticæ rei dictaturam. CH. Quid isthuc verbi est? Av. Si summus essem Pontifex, hortarer omneis ad perpetuam vitæ sobrietatem, sed præcipue sub diem festum. Cæterum jus facerem cuique vescendi, quibus vellet, pro corporis salubritate, dum moderate & cum gratiarum actione: daremque operam uti hoc, quod detraheretur observationibus hujusmodi carnalibus, accresceret ad studium veræ pietatis. CH. Nimirum istud mea quidem sententia tanti est, ut refaciamus Pontificem. Av. Rides: sed tamen cervix hæc sufficeret vel¹ triplici coronæ sustinendæ. CH. At interim vide, ne ista scribantur inter articulos Parisiensium. Av. Imo quicquid dictum est, scribetur in vino, sicuti par est, dicta inter pocula. Sed satis jam Theologiæ in convivio. In cœna sumus, non in² Sorbona. CH. Quid verat dici Sorbonam, ubi bene sorbetur? Av. Sorbeamus igitur, non disputemus; ne nobis à³ sorbis dicatur Sorbona, non à sorbendo. CH. Agite, hospites humanissimi, quæso, ut cœnulam nostram, licet tenuem, æqui bonique consulatis. Præbete vos hilares, ac lubentes, quamvis convivium tenue sit & frugale: ego vestra facilitate fretus, familiariter vos vocare sum ausus. Et est sane vester mihi adventus, conspectusque non modo gratissimus, verum etiam jucundissimus. CONVIVÆ. Cœna tua, Christiane optime, multis modis elegans, lautaque nobis videtur. Quod excusas, id unum habet accusandum. Non magnificentior fuit, quam sat est. Siquidem hoc convivium opiparum in primis ac lautum judicari, quod primum simplicibus epulis, deinde hilaritate, risu, jocis, salibus sit conditum: quæ omnia nostro convivio non defuerunt. CH. Verum

dum Furiz dicuntur *Enmenides*, quum
 nulli bene velint.
¹ *Triptici corona*] Pontificis diadema, triplici corona insignitum: & tamen se servum servorum nominat.
² *Sorbona*] Gymnasium Parisiense.
³ *Sorbum*] Pomi genus acerbitate constringens fauces, ut quædam occidunt etiam.

rum de convivarum numero hic mihi quiddam in mentem venit, quos neque pauciores tribus, neque plures novem esse oportere, scripsit Varro. ¹ Tres enim sunt ² Charites, id est, Gratiae, humanitatis ac benevolentiae praesides: & novem sunt ³ Musae, honestiorum studiorum duces. At hic decem convivas esse, video, virginibus exceptis. Av. Nihil convenientius accidere potuit. Nos sumus Varrone ipso paulo sapientiores. Nam tres puellas lepidissimas, tanquam tres Charites adhibuimus. Deinde quia à novem Musarum choro Apollo abesse nunquam credendus est, jure decimum adjecimus convivam. Ch. Poëtice dixisti. Si mihi laurus adestet, laurea corona caput tuum cingerem, fieresque ⁴ Poëta laureatus. Av. ⁵ Si malva coronatus essem, malvatus. Tantum honoris mihi non arrogo. Honor hic major est, quam ut mihi conveniat. Haud equidem tali me dignor honore. Ch. Vultisne singuli tantundem mea causa facere, quantum vestra sum facturus? Co. Volumus, ac lubentes quidem. Ch. Ebibetis igitur ordine suum quisque calicem; à me exemplum capietis. Tibi hoc primum propino, Mida. MIDA S. Accipio abs te libenter. Pro quo vulgus, praestolor, dicit. Equidem non recuso. Nihil tua causa recusabo. Ch. Tu inde caeteris popina. Mi. Erasmi,

¹ Tres enim sunt Char.] Citat Gell. libro 13. cap. 18. ex Satyris Menippæis M. Vattonis, Convivarum numerum incipere oportere à Gratiarum numero, & progredi ad Musarum: id est, proficisci à tribus, & consistere in novem. ut, cum paucissimi convivæ sunt, non pauciores sint tribus, cum plurimi, non plures, quam novem. Nam multos, inquit, esse non convenit, quod turba plerumque est turbulenta. De GRATIIS V. Serv. ad Virg. 1. Æn. v. 724. Lamb. ad Horat. l. 1. O. 4. v. 6. & ad O. 30. v. 6. Munck. ad Hygin. Praef. p. 9. & 10. A.
² Charites] Veneris & Jovis filiz, numero tres; Aglaja, Thalia, Euphrosyne.
³ Musæ] Nempe, Calliope, Clio, Erato, Thalia, Melpomene, Terpsichore, Euterpe, Polyhymnia, Vrania.

⁴ Poëta laureatus] Exemplo ludorum Olympicorum, Domitianus instituit agones Capitolinos; in quibus omne genus artifices certabant. Agon hic semper mansit Romæ, ut in eo, Poëtæ, Rhetores, aliarumque professionum homines coronarentur ab ipso Imperatore. Nec aliunde Poëtarum Laureatorum mos manavit. Nam & ipsi antiquitus ab ipsis Cæsaribus Germanis coronabantur: magnoque in pretio habiti semper, qui id honoris virtute ingenii consecuti essent.

⁵ Si malva] Herba notissima, ventris laxationi conducens. Belg. Kaeskesbladen. Hinc Mart. Utere laetificis, & mollioribus utere malvis: Nam faciem, durum, Phæbe, cecantis habes.

mi, præbibo tibi dimidiatam pateram. ER. Precor, ut sit tibi bono. Sit tibi bonum, atque commodum. Profit tibi. Proficiat, durius dicitur. CH. Sed cur cessat patera? Cur non obambulat? Defecit nos vinum? Ubi sunt oculi tui? ¹ furcifer? Vola, adfer ejusdem generis ² sextarios duos. PUER. Erasmi, salve; quidam pro foribus te conventum expetit. ER. Quisnam est? PV. Mori famulum se dicit; herum ejus ex Britannia advenisse; cupere, ut se vi-
 fas, quandoquidem prima luce iter parat in Germaniam. ER. Christiane, subducatur ratio: nam mihi quidem abeundum. CH. Rationem, Erasmi doctissime, hujus coenæ ego confecero. Non est, quod calculum frustra te-
 ras: gratiam habeo, qui dignatus sis nostro adesse convi-
 vio. Sed avocari te, molestum est, nondum peracta fabula. ER. Quid superest, nisi ut dicam, ³ Valet, & plaudite? CH. Age, boni consulemus, quando tu non ⁴ ab equo ad
 asinos, sed ab amicis ad amicissimos properas. ER. Ego
 pariter tibi gratias ago, quod pro tua humanitate ad hoc
 convivium longe suavissimum me vocaris. Valet, soda-
 les optimi. Bibite non segniter, & vivite suaviter. CH. Heus Dromo. Sedetis jamdudum otiosi omnes. Li-
 betne cuiquam quicquam amplius? CON. Nihil omnino.
 Strenue munus nostrum administravimus. CH. Tolle igitur hæc, ac bellaria appone. Muta quadrulas, atque orbes.
 Tolle

¹ *Furcifer*] Inde proverb. *Omnis herus servo monosyllabus.* Belg. *Des Heeren liet, is een kort gebiedt.* Heris enim, vel potentioribus brevissimo *verbulum* verbo opus est, ut vel annuant, vel re-
 nuant, *vel, n, &*. Servis autem & im-
 potentioribus, multis opus est verbis, ut exorent, aut persuadeant.

² *Sextarius*] Ita dictus, quod sit sexta portio congi, capit libram cum dimidia, nempe octodecim uncias. *Congius* capit sextarios sex.

³ *Valet, & plaudite*] Continuat for-
 mam dicendi. Alter enim dixerat *nondam peracta fabula.* qui modus locutio-

nis à Comædiis, aut Tragediis desum-
 ptus: pro eo, quod est extremum finem
 imponere. Idem etiam, supremum fa-
 bulæ actum addere. Hinc & consuetum
 illud, *Valet, & plaudite*: quo tota Hi-
 strionum caterva spectatoribus, post ab-
 solutam fabulam, fausta omnia appre-
 cabatur.

⁴ *Ab equo ad asinos*] Ubi quis à stu-
 diis honestioribus, ad parum honesta
 defleat: veluti si quis ex Philosopho
 cantor, è Theologo Grammaticus, è
 Mercatore fieret caupo. Quadrabit item,
 ubi quis è conditione cautiore ad abje-
 ctiora devenierit.

Tolle cultrum meum, qui humi decedit. Pyra vino perfunde. Ad sunt ¹ mora præcoqua, etiam domi nostræ nata. Co. Tanto erunt suaviora, quod vernacula. Ch. En ² pruna cerea, en Damascena, rarum apud nos spectaculum, En mitia mala. En mali novum genus, cujus matrem ego hisce manibus consevi. Nûces, castaneæ, omne deliciarum, quas horti nostri benigne effundunt, genus. Av. Sed flosculi defunt. Ch. Isti ³ Gallici sunt apparatus, qui magnificentiam eam potissimum amant, quæ minimo constat. Nobis non est ea mens, aut ingenium. Av. Non apud Gallos tantum reperiēs, quibus ea placeant, quæ minimo constant. Ch. Sed heus tu, Augustine, num tu credis, te hic immunem bibisse? Egone te meis immunem tinxero poculis? At interim propinatori tuo dimidium scyphi debes. Av. Is jamdudum me missum fecit. Is mihi hujus debiti gratiam fecit. Ch. Unde ille sibi vindicat tantum autoritatis? Vix Romanus pontifex hoc vinculi relaxet. Nosti priscam convivorum legem, ⁴ ἡ πῖσι, ἡ ἀπὸ πῖσι. Av. Remittendi jurisjurandi jus habet, cui factum est, & cujus intererat servari. Ch. Sed omnium convivarum interest, servari leges inviolabiles. Av. Age, quando hæc est Germanorum ⁵ religio, exsorbebo, quod reliquum est. Sed quid tibi rei mecum est? Ch. ⁶ Impendium reddas oportet unus nomine omnium. Quid expalluisti? Ne verere, perfacile poteris. Fac, quod sæpe fecisti, ut aliqua elegantia doctiores à cœna surgamus: neque

¹ *Mora præcoqua*] Præcoqua eadem, quæ præcocta: indicatque, vel quæ ante cætera cocta; vel ut hoc loco, quæ præ cæteris ante solitum tempus maturuerunt. Judicant autem Medici mora post prandium aut cœnam, non admodum salubria: nisi cum haud plane matura sunt. Hinc Horat. *Ille salubres Aestates peraget, qui nigris prandia moris Finiet, ante gravem, qua legeris arbore Solem.*

² *Pruna*] A Damasco monte, non ab oppido, Græcis *βεγάβυλα* etiam dicuntur.

³ *Gallici*] Gallorum magnificentia in conviviis.

⁴ *ἡ πῖσι, ἡ ἀπὸ πῖσι, &c.*] Id est, aut bibe, aut abi. natum in priscis Græcorum symposiis.

⁵ *Religio*] Mos religiose observatus.

⁶ *Impendium*] Ab impendendo ære. Etiam pecunia est, quæ in fœnore sorti accedit, hoc est usura ipsa, quod fœnus cum forte conjunctum, unum fiat quasi compendium.

neque enim clam te est, veteres illos ¹ in secundis mensis hilariora quædam ² disputare solitos. Age igitur, quibus & quot modis hæc oratio potest enunciarī, *Indignum auditu?*

Indignum Auditū, Formula.

Av. Dixti pulchre. per posterius supinum: auditu minime est dignum. Indignum est audiri. Haud dignum est, quod audiatur. Et, ut audiatur, indignum. Levius est, quam quod audiri debeat. Vix operæ pretium est referre. Non tanti est, ut audiatur. Ineptius est, quam quod audiatur. Non est operæ pretium narrare. CH. Quot modis hæc sententia verti potest, *Magno mihi constat?*

Variandi ratio hanc orationem, Magno mihi constat.

Av. His verbis, impendo, infumo, impertio, constat. ut: Multum in te docendo infumpsi laboris. Plurimum ea in re operæ infumpsi. Non minus pecuniæ, quam curæ in eam rem impendi. Non parum infumpsi pecuniæ, temporis permultum, laboris plurimum, ingenii nonnihil. Multum lucubrationis impendi. Multis vigiliis hæc res mihi constat, multo sudore, multa opera, plurimo labore, sumptu ingenti, pecunia magna. Pluris mihi constat, quam credas. Minoris mihi constat uxor, quam equus meus. CH. At quid sibi vult, Augustine, quod verbo isti, *Constat*, modo ablativum, modo genitivum casum apponis? Av. Quæstionem perutilem ac late patentem movisti. Verum ne convivas loquacitate mea premam, paucissimis absolvam. Sed cupio singulorum hac de re audire sententiam, ne cuiquam, ut dixi, sum molestus. CH. Quidni cupiant idem vel puellæ? Av. Illæ sane nihil aliud, quam audient. Accingar igitur, grammatica bene

¹ *In secundis mensis*] Coena veterum rribus partibus sive missibus constabat. Primus missus, gustatio, seu ante-coena. seu gustus: secundus, proprie coena, & hic præcipue cibi: tertius, mensæ secundæ; (ubi poma & bellaria apposita) diæz. V. Serv. ad Virg. 2. Georg. v. 101. ad. 1. Æn. 220, 221, 727. A.

² *Disputare solitos*] Varro in convivio habendo censet sermones, non su-

per rebus anxii & tortuosis, sed iucundos & invitabiles, & cum quadam illecebra & voluptate utiles: ex quibus ingenium nostrum venustius fiat: quod eveniet, si de ingenuis rebus ad communem vitæ usum pertinentibus confabulemur. V. A. Gell. 1. c. 2. Varro apud eundem. c. 22. Serv. ad Virg. 1. Æn. v. 641. Apoll. Rh. 1. Arg. 458. A. G s i Str

bene fortunante. Scis, verba emendi, ac vendendi, aliaque esse consimili significato, quibus apponantur hi genitivi soli, tanti, quanti, pluris, minoris, tantidem, quantivis, quanticunque: at ita, si substantiva non apponantur: quæ si accedant, utraque in ablativum casum vertuntur. Quod si pretium certum apponatur, pones in ablativo. Si per adjectivum substantive positum in ablativo pones, nisi per adverbialia loqui malis. CH. Quænam verba sunt, de quibus præcipis? AV. Hæc fere sunt, emo, mercor: redimo, id est, aut captum, aut perditum: vendo, vendundo: revendo, id est, rursus vendo, quod mihi venditum erat. Veneo, id est, vendor: cujus præteritum venivi, vel venii: supinum, venum: hinc venalis. Ab illo, id est, vendo, vendibilis manat. Mereo, pro infervio, &¹ stipendium facio. Comparo, id est, emo, vel committo. Commuto, muto, permuto. ² Cambire penitus barbarum in hoc sensu. Æstimo, taxo, indico, pro æstimo, censeo. Liceor, liceris: licitor, licitaris: addico. Distractor, id est, circumferor, ut veneam. Metior pro æstimo, aut taxo. Constat, pro emitur. Conducere, locare. Fœnero, ad fœnus do. Fœneror, ad fœnus accipio. Paciscor, pactus sum. Pango, pepigi, id est, pactum facio. CH. Da exemplum.

Vendendi & emendi, Formulae,

AV. Quanti istum agrum in singulos annos locas? Respondebimus: Vigenis libris Francicis. Hui, nimio locas. Imo locavi olim multo pluris. At ego tanti non conducam. Si conduxeris minoris, peream. Imo jam vicinus tuus Chremes agrum obtulit, ac rogat. Quanti? Tantidem, quantum tu petis. At multo meliorem. Mentiris. Facio, ut solent, qui ³ licentur. Tu ipse tanti posside. Quid lice-

¹ *Stipendium*] Compositum nomen ex *stipe*, & *pendo*. *Stips* autem antiquis *as*; quod, antequam signatum esset, appendebatur.

² *Cambire*] Charisius, verbum hoc ipse *ca* enumerat, quæ mutant perfe-

ctum. Antiquis autem *cambire*, idem quod pugnare, iter inchoare; à quo *campse*, iter flecto.

³ *Licentur*] Licentur, qui pretium offerunt in auctione alicujus rei.

liceris; vel licitaris, quum nihil sis empturus? Quanticunque addixeris, solvam optimæ fide.

Alterum exemplum.

1 Congrum istum, Syra, quanti vendis? Decem² obolis. Nimio, turpissima. Imo minimo: nulla tibi vender minoris. Emoriar, si non tanti mihi constat; aut certe non multo minoris. Mentiris venefica, quoniam duplo vis vendere, aut triplo. Et centuplo, si queam: sed fatuos non invenio. Quid simpliciter te ipsam? Quanti æstimas te? Ut lubet. Quanti me liceris? Quanti indicas te; Dic, quanti te taxas? Quanti te ipsam inscribis? Decem³ scutatis. Hui, tanti? Eho, an tu minoris me æstimas? Ego olim non semel pluris in unam noctem sum conducta. Credo; at nunc non paulo minoris æstimo quam piscem. Abi in malam rem, ganeo; tantidem te æstimo, quanti tu me. Qui te⁴ teruncio emerit, nimio emerit. Aut pluris emar, aut non vendar. Si magno venire cupis, larva tibi opus est, nam rugæ istæ non sinunt, ut carius vendaris. Ei, qui tanti me nolit, non sum venalis. Ego ne⁵ culmo quidem te emero. Constiti pluris.

Tertium exemplum.

Auctioni hodiernæ interfui. Ain' tu? Licitatus sum vectigalia, Quanti tandem?⁶ Decem millibus. Hui, tanti? Ne mireris; erant, qui multo pluris licitarentur, pauci, qui minoris. Cui tandem addicta sunt vectigalia? Chremeti uxoris tuæ summo & maximo amico. Sed divina, quanti sunt addicta. Decem. Imo quindecim. Deus bone, ego mihi hominem ipsum cum tota familia dimidio addictum

no-

1 Congrus] Genus piscis. Græc. κόγρη. Belg. Congerael.

2 Obolus] Sexta drachmæ pars ὀβολός. Licebit isto donare nomine nostrum semibrasdenarium, qui decem nummulos valet seu chalcos Hollandicos. Belgis, Een half braspenning.

3 Scutatis] Erant Romanis olim, Bigati, Quadrigati, à bigis & quadrigis, quibus nummi erant signati. Unde nos

quoque eleganter scutatos, à scuto appellamus.

4 Teruncio] Teruncius. Belg. Anderhalf penninck Hollands.

5 Culmo] Culmus sive frumenti calamus, res levissima, nulliusque pretii.

6 Decem millibus] Frequens apud Latinos in numerariis summis defectus. Decem millibus] subaudi, nummis aut denariis, aut simile.

nolim ! At ille uxorem tuam duplo emptam cupit. Animadvertistine in his orationibus, ubicunque adsit substantivum pretii, id in ablativo poni, cæteris aut in genitivo positum, aut in adverbium mutatis ? Comparativum nunquam audisti sine substantivis, exceptis illis duobus, pluris & minoris. Sunt & alia verba, de quibus sumus loquuti, non admodum dissimilia, sum, facio, habeo, duco, æstimo, pendo, quæ idem fere significant : fio itidem. Junguntur autem his fere genitivis, multi, parvi, magni, pluris, plurimi, minoris, minimi, maximi, tanti, quanti, ¹ flocci, pili, nihili, ² nauci, ³ hujus, & si qua sunt his similia. CH. Da exempla.

Æstimandi formula.

Ay. Scis, quanti te semper fecerim. Tanti fies apud homines, quanti virtutem facies. Præceptores meos semper feci plurimi. Aurum hac tempestate magni venditur, literæ nihili, sive pro nihilo ducuntur. Aurum minoris habeo, quam credas. Tuas minas flocci facio. Promissa tua duco minimi. Non pili te facio. Si tanti sapientia penderetur, quanti pecunia, nemo auro egeret. Pluris apud nos fit aurum sine sapientia, quam sapientia sine auro. Hoc pluris te habeo, quod doctus sis. Minoris hic fies, quod mentiri minime calleas. Hic multi fiunt, qui ⁴ nigrum in candida vertunt. Hoc mihi pluris es, quod literas amas. Tanti apud omnes eris, quantum possidebis. Tanti ubique habebis, quantum habebis. Non, quanti habearis, sed quanti sis, interest. Tanti Christianum meum facio, quanti alium neminem. Inveniuntur & alia verba cum his genitivis & ablativis, quæ natura sua non significant emtionem, aut aliquid

¹ *Flocci facio*] *Flocci facere*, & *ne flocci* quidem facere, pro eo, quod est, ne tantuli quidem facere. Est autem floccus particula lanæ, quæ inutilis à vellere divellitur.

² *Nauci*] *Nauci esse*, & *nauci facere*, idem, quod nihili. Festus *nauci* significare vult, nucis putamen, aut eam membranulam, quæ visitur in medio nucis juglandis interstita.

³ *Hujus*] *Donato dicitur* est, *hujus non facio*, demonstrans aut floccum, stipulam, aut simile quid. Belg. *iek vragter dat niet na*.

⁴ *Nigrum in candida vertunt*] Qui virtutem in vitium, & vitium in virtutem vertunt. Unde Terent. in Phorm.

His pretium nunc est, qui res prava faciunt.

quid simile. Petrus osculum puellæ¹ scutato emit. Sit illi faustum; nolim ego basiare tanti. Quanti luditis? Quanti cœnastis?² Quosdam³ sexcentis sestertiis cœnasse, legimus: at Galli sæpenumero liardo cœnitant. Faustus quanti docet? Parvo: at pluris, quam Delius. Quanti igitur? Undeviginti aureis. Non discam mentiri tanti. Phædria apud Terentium & rem, & se ipsum perdidit. At nolim ego amare tanti. Quidam magno dormiunt. Demosthenes pluris filuit, quam alii loquebantur. Æqui bonique consulas, oro. Est & aliud verborum genus, quæ accusativum una cum genitivo aut ablativo casum exigunt: quæ sunt: Accuso, id est, obijcio crimen, aut culpo etiam absentem. Incuso, culpo extra judicium. Arguo, reprehendo. Infimulo, impingo suspicionem culpæ. Postulo, in jus voco. Accerso, defero, damno, condemno, pronuncio, illum esse in culpa. Admonéo, commonefacio. CH. Exempli causa.

Accusandi Formulæ.

Av. Scipio accusatus est ambitus, aut de ambitu. Arguis me impudentiæ, ipse impudentissimus. Lepidus postulatus est⁴ repetundarum. Accersitus est capitis. Si hominem infimulabis avaritiæ, male audies. Admoneto eum pristinae fortunæ. Mortales ipso vocabulo suæ conditionis admonentur. Commonefacito Lepidum promissi. Sunt pleraque, quæ

accu-

¹ *Scutato emit*] Scutatus *con Schildt*, numisma inferioris Germaniæ.

² *Quosdam*] Antonius in una cœna mille apros proposuit. Heliogabalus 600 struthionum capita proposuit. Vitellius in uno convivio 2000 piscium & 7000 avium apposuit. Cleopatra unionem incredibilis pretii, de qua Bap. Fulg. lib. 9.

³ *Sexcentis sestertiis*] Sestertia autem genere neutro, in plurali numero mille sestertios significant. Sed cum adverbium numeri his adjungitur, centena sunt intelligenda. Decem igitur sestertia, sunt decem millia sestertium: & decies sestertium, idem quod decies centena millia sestertium, vel mille sestertia (vulgo nunc *millionem* vocant) quæ summa continet aureorum five cõrona-

torum nummorum xxv. Romani enim mille sestertia, & ab eo reliquos fere numeros per adverbia eloquebantur, infra mille nunquam.

⁴ *Ambitus*] Ambitus crimen affectati honoris: nam qui vera virtutis via ad honorem aspirare non potest, is ambitione contendit, quæ multos fallos fieri cõggit. Lex Calpurnia inter alias lata ad cõercendum.

⁵ *Repetundarum*] Is repetundarum accusari dicitur, qui alienas pecunias, aut vi, aut dolo expilavit. *Repetunda* ergo dicuntur, quicquid à sociis & provincialibus per Magistratus contra leges exactum acceptumque est, à *repetendo* ita dictæ, quod iudicio Romæ repeterent, & domum suam reportarent.

¹ *Hel-*

accusativum geminum admittant : Doceo te literas. Exorat te veniam. Dedocebo te istos mores. Proposcit me mutuum. Hic ejus rei mihi admonendus es, quod in his secundum accusativum etiam passiva obtinent, in aliis genitivus manet. A me doctus est literas. Postulant me furti. Postulor furti. Accusas me sacrilegii. Accusor sacrilegii. Scio, te nondum expletum. Scio, animo tuo nondum esse satisfactum. Quando enim tantus elegantiarum¹ helluo satietur? Sed convivis parcendum est, quos hæc non omnes perinde delectant. A cœna inter deambulandum, id quod rationi deerit, persolvemus, nisi quid aliud censes. CH. Fiat ex tua sententia. Agamus gratias benignitati divinæ, deinde paulisper deambulatori. MR. Pulchre dicis. Nihil enim hoc vespertino cœlo amœnuius, nihil salubrius. CH. Petre, adesdum. Tolle suo quæque ordine, ac vinum² cyathis infunde. PE. Jubesne, agi gratias? CH. Age. PE. Græce mavis, an Latine? CH. Utroque modo. PE. Gratias agimus tibi pater cœlestis, qui tua ineffabili potentia condidisti omnia, tua inscrutabili sapientia gubernas universa, tua inexhausta bonitate cuncta pascis, ac vegetas : largire filiis tuis, ut aliquando tecum bibant in regno tuo nectar illud immortalitatis, quod promissisti, ac præparasti vere diligentibus te, per Jesum Christum : Amen. CH. Dic eadem Græce, ne cæteri, quod dicas, intelligant. PE. Εὐχαριστῶμέν σοι, πάτερ ἁγιότατε, ὁ τῇ ἀρρήτῳ σου δυνάμει κτίσας τὰ πάντα, ὁ τῇ ἀνεξέρδυνῳ σου σοφίᾳ κυβερνῶν ἀπαξάπαντα, ὁ τῇ ἀνέξαυτλήτῳ σου χρηστότητι ἐκαστα τρεφόμενος πρὸς αὐξάνων· χαρίζῃ τοῖς υἱοῖς σου τὸ μετὰ σου πᾶν τὸ ἄθανασίας νέκρω, ὁ ὑπέρχῃς καὶ ἡτοῖμασας τοῖς ἀληθῶς ἀγαπῶσι σε, Διὰ Ἰησοῦς Χριστοῦ, τοῦ υἱοῦ σου, τοῦ κυρίου ἡμῶν, τοῦ μετὰ σου ζῶντος, καὶ βασιλεύοντος ἐν ἐνότῃ τοῦ πατρὸς αἰῶνος ἀμήν.

CH.

1 Helluo] Proverbialis est hyperbole.
2 Cyathis] Cyathus, calicis genus, ἀχρεῖν, fundere, mutata aspirata in lirexam tenuem. G. J. Vossius in Etym. & Salmas. Exercit. Plin. p. 698. deducunt a κυάθω. Quid? si nomen habeat a CYATHO Architelis filio, quem, quum Ge-

nes a poculis esset, Hercules in convivio Calydonio percussit condylo, quod imprudens aquam ad pedes lavandos petitam in manus ejus effuderis. v. Schol. Apoll. Rhod. 1. Arg. v. 1. 1212. sed vanam hanc conjecturam doctioribus examinandam relinquo. A.

x Flos:

ACCUSANDI FORMULÆ. III

CH. Habeo vobis, hospites candidissimi, gratiam, qui ad hoc conviviolum venire dignati sitis; oro, æqui bonique consulatis. Co. Nos vicissim gratiam referre volumus, non tantum habere. Proinde ne multis agantur gratiæ. Quin potius surgamus, & exspatiemur. Av. Ducamus nobiscum virgines; nam eo minus molesta erit deambulationis. CH. Recte sentis. Ne desint nobis ¹ flosculi, si forte locus flores non habebit. Utrum mavis nostris in hortis ² more Poëtico reptare, an foris ad amnem exspatiari? Av. Habent quidem horti tui amœnitatis permultum, verum eam voluptatem matutinis deambulationibus serva. At sole inclinato amnium aspectus oculos mirum in modum juvat. CH. Antecede igitur, Augustine, ut Poëta dignum est: latus tuum claudam. Av. Bone Deus, quantum comitum, quantam pompam nobiscum ducimus! Dici non potest, Christiane, quantum mihi placeam. ³ Satrapes mihi videor. CH. Age, nunc promissum præsta. Solve, quod recepisti. Av. Quid me potissimum vis dicere? CH. Ego quondam in Pollionis oratione cum multa, tum illud in primis solebam admirari, quod tam facile, tam crebro, tam venuste orationem verteret: quæ res non modo singularis ingenii, verum etiam multi usus mihi videtur. Av. Haud injuria istud in Pollione admiratus es, Christiane. Ille enim tum hac in re divinam quandam vim obtinet, quam quidem illi cum ingenii dexteritate quadam, tum plurimo & dicendi, & legendi, & scribendi usu contigisse opinor, potius quam ratione aliqua, aut præceptione. CH. At ego rationem aliquam istius rei, si fieri potest, exspecto. Av. Ita, ut dixi, res habet. Verum quia te tantopere video velle, quantum potero, morem geram, easque ratiunculas, quas in Pollionis orationibus mihi visus sum animadvertere, ut potero, reddam. CH. Age, percupio.

Brevis

¹ *Flosculi*] *Flosculi*, pro elegantiss. | *An tacitum sylvas inter reptare salubres.*
² *More Poëtico reptare*] Alludit ad | ³ *Satrapes*] *Vox Persica, præfectum*
carmen Horatii in Epist. ad Tibullum: designans.

Brevis de copia præceptio.

Av. Accingor. Principio res ipsa puris, electis ac Latinis verbis efferenda est: quod ipsum posse, non mediocris artificis est. Sunt enim permulti, qui, nescio quo modo, copiam & varietatem orationis affectant, cum ne semel quidem rem possint apte explicare. Isti, tanquam semel balbutisse sit parum, balbutiem suam aliis, atque aliis modis reddunt balbiorem, tanquam ipsi secum certamen susceperint, ut, quam barbarissime dici possit, dicant. Itaque inepti⁸ synonyma quædam congerunt, adeo interdum inter se dissidentia, ut ipsa mirentur, quo pacto convenerint. Quid enim absurdius, quam hominem pannosum, cui ne una quidem, quam sine pudore possit induere, sit vestis; eum tamen subinde suos pannos mutare, ac mendicitatem suam pro opibus ostentare? At nihilo minus ridiculi videntur isti varietatis affectatores, qui, cum barbare semel dixerint, repetunt idem multo barbarius, demum iterum atque iterum indoctius. Hoc est non oratione, sed² solœcismis abundare. In primis igitur, ut dixi, res ipsa aptis atque electis verbis est explicanda. Deinde mutatoriis verbis utendum, si quæ, quæ idem efficiant, reperiantur: reperiuntur enim per multa. Demum, ubi propria deficient, translatis erit utendum, si modo verecunda sit translatio. Ea quoque ubi deerunt, si per activa dixisti, ad passiva revertendum erit, quæ nobis totidem orationes reddunt, quot ex activis constabant. Postea verba, si licebit, aut in nomina verbalia, aut in participia commutabimus. Postremo, ubi modo ad verbia in nomina, modo nomina in alias, atque alias partes commutaverimus, per contrarium dicemus: aut affirmativam orationem in negativam commutabimus, aut retror-

sum:

1 *Synonyma*] *Synonyma* dicuntur, quæ sub diversis vocibus idem significant.

2 *Solœcismus*] *Solœcismus*, actio τῷ ἁλοεικίζοντι, cum oratio ordinatioque est incongrua. Suid. ἁλοεικισμός, id est, oratio male composita, non coherens congrue. Ergo vox ea comprehendit vitia contra etymologiam, orthographiam & syntaxin.

1 Car.

sum: aut certe quod pronunciativè dictum, per interrogationem efferemus. Nunc exempli causa hanc sententiam sumamus.

Literæ tuæ magnopere me delectarunt.

Literæ.

Epistola, epistolium, scripta, scheda, literulæ.

Magnopere.

Mirum in modum, miris modis; majorem in modum, mirandum in modum, supra modum, plurimum, non mediocriter, summopere, maximopere.

Me.

Animum meum, pectus meum, oculos meos, cor meum, Christianum.

Delectarunt.

Voluptate affecerunt, recreaverunt, exhilararunt, voluptati fuerunt, oblectarunt, voluptate perfuderunt, melitissimæ fuerunt, jucundissimæ, &c. Habes materiam; tuum erit componere. Experiamur igitur. Faciamus periculum. CH. Tuæ literæ magnopere me delectarunt. Tua epistola mirifice nos exhilaravit. AV. Verte activum in passivum, alia erit facies: ut, Dici non possit, quam tuis sim scriptis exhilaratus.

Item per alia verba idem efficientia.

Tuis ex literis incredibilem cepi voluptatem. Ex epistola celsitudinis tuæ plurimum voluptatis accepi. Non mediocrem lætitiā tuā mihi scripta attulerunt. Gaudio tuā me scripta, quantus eram, perfuderunt. Hic non ita liceret mutare in passiva, nisi in illo postremo, perfusus gaudio, quod usitate dicitur; Capiebatur à me voluptas. allatum est gaudium, non perinde usitate dixeris.

Per Afficiō.

Singulari voluptate literæ tuæ me affecerunt.

H

Muta

Muta in Passivum.

Tuis scriptis incredibili sum affectus voluptate. Non parum gaudiorum tuum nobis epistolium peperit.

Per Sum, & Nomina Adjectiva.

Tuæ mihi literæ multis modis jucundissimæ fuerunt. Fuit tua illa epistola sane quam gratissima.

Per Nomina Substantiva.

Ineffabili voluptate tua nobis epistola fuit. Incredibili jucunditati fuerunt tuæ literæ.

Commuta in Negationem.

Tua scripta non mediocri lætitiæ fuere. Nihil in vita tuis literis accidit jucundius.

Quamquam hac ratione aliquoties jam usi sumus, quæ non est negligenter prætereunda. Nam quoties multum, plurimum, singulariter, significare volumus, per contrarium verbum idem efficiemus: ut, Vehementer te amat Henricus. Haud vulgariter te amat. Multum me juvat vinum: haud parum juvat. Est vir singulari ingenio. Est vir ingenio non vulgari. Est homo doctrina admiranda. Est homo non contemnenda doctrina. Thomas est summo apud suos loco natus: Non infimo loco natus. Augustinus eloquentissimus fuit: Non ineloquens fuit. Carneades orator fuit nobilis, non ignobilis, non obscurus. Et id genus similia, quæ nunquam non usu veniunt: sed admonuisse rem clarissimam, satis est. Nec te lateat, bifariam nos hujusmodi orationum genere uti, modestiæ causa, præsertim si de nobis ipsis loquamur. Tum etiam amplificandi gratia. Nam non ingratum, pro valde grato: non vulgariter, pro singulariter, recte & venuste dicimus.

Modestiæ causa.

Ego literis meis nonnullam doctrinæ sum opinionem con-

1 Carneades.] Tanta pollebat Carneades dicendi facultate; ut, cum ab Atheniensibus Romam missus esset, Cato in senatu dixerit, cavendum ab hoc viro esse, qui eloquentia facile, quod veller, impetraret.

consecutus. Semper curavi, ut in literaria gloria non postremas partes tenerem.

De amplificatione superiora sunt exempla; nunc ad nostra revertamur. Nihil tua epistola unquam evenit gratius. Nulla res majori unquam voluptati fuit, quam tua scripta. Nulla unquam ex re tantundem cepi voluptatis, quantum ex tuis literis amantissimis.

Hoc modo singulæ orationes superiores poterunt variari per interrogationem. Quid tuis literis in vita jucundius esse potuit? Quid epistola illa tua nobis evenit dulcius? Quid ita oblectavit unquam, ut proximæ tuæ literæ?

Hoc modo rursus singulas fere orationes variare licebit. CH. Quid deinde fiet? AV. Jam paulo liberius totam orationem vertemus, ut unam dictionem pluribus verbis circumloquamur. CH. Dic exempli causa. AV. Quod modo per nomen incredibile, modo per adverbium incredibiliter, dictum erat, unam dictionem aliquot verbis commutabimus. Literis consequi nequeam, quantum tuis literis sum delectatus. Et mihi scriptu, & tibi creditu perdifficile fuerit, quantæ jucunditati tua mihi scripta fuerint. Explicare prorsum nequeo, quam sum tuis literis gavisus. Et item in infinitum. Rursus alio pacto. Nam hætenus & per negationem, & per interrogationem, postremo per infinitas orationes variavimus. Nunc per subjunctivas sive conditionales variabimus, hoc modo: Moriar, si unquam quicquam fuit tuis literis aut optatius, aut dulcius. Peream, si ulla res majori voluptati fuit, quam tuæ literæ. Ita me deus amet, ut nihil in vita tuis literis accidit jucundius. Et item alia multa in hunc modum excogitare licebit. CH. Quid deinde? AV. Nunc ad translationes, similitudines, & exempla fugiendum est.

Translatio est in his.

Accepi literas tuas, quæ mellitæ fuerunt. Nihil, nisi meræ deliciæ tua mihi scripta videntur. Mera voluptas sunt

H 2

tux

tuæ literæ. Et hujusmodi plurima. Sed cavendum, ne obsoletis aut durioribus translationibus utamur. quale est illud:

Juppiter bybernas cana nive conspuat Alpes:

¹ Et quale est illud: Cœna tuorum scriptorum me suavissimis epulis refecit.

Comparatio à simili.

Tua scripta omni vel ² ambrosia, vel nectare suaviora fuere. Literæ tuæ quovis melle mihi fuere dulciores. Epistola humanitatis tuæ, & ³ siliquam omnem, & mel Atticum, & saccharum omne, nectar ambrosiamque Deorum longe superavit. Hic quidquid dulcedine nobilitatum est, in medium adduci potest.

Ab exemplo.

Nunquam adducar, ut credam, ⁴ Hero Leandri sui literas aut majore voluptate, aut pluribus osculis accepisse, quam tuas acepi. Vix crediderim, aut ⁵ Scipionem everfa Carthagine, aut ⁶ Paulum Æmilium capto Perseo, magnificentiorem egisse triumphum, quam ego, simulac suavissima tua scripta tuus mihi tabellarius reddidit. Hujusmodi tum ex fabulis, tum ex historiis infinita possunt inveniri. E Physica vero sumuntur rerum similitudines, quarum quamplurimarum naturas memoriter tenere, necesse est. Nunc si libet, in alia sententia tentemus.

Nun-

¹ Et quale] Apud Furium, de quo Gell. lib. 18. cap. 11.

² Ambrosia] Ambrosia, cibus Deorum, ut nectar, potus. Hinc Ambrosia alendus, proverbiali figura dicitur, qui est egregius, & velut Diis æquandus; quum ambrosia mereatur ali.

³ Siliquam] Siliquæ fructus prædulcis, sed malus stomacho. Arbor Græcis κόμπος, Latinis arbutus vocatur, fructus non ab similibus quantitate mespilo, sed rubicundus est.

⁴ Hero Leandri] Hero puella formosissima, ex Sesto Thraciæ urbe, Veneris Sacerdos; cujus mutuo amore corre-

ptus Leander Abydenus, noctu Helle-spontum tranat. Verum aliquando mari tempestate impetuoso submergitur. Hero cadaver amatoris conspiciens, se præcipitem è specula in undas dat. Vide Ovidii Epist.

⁵ Scipionem] Hic ille Scipio Æmilianus, L. Æmilii Pauli filius, qui inimicissimas Romanis urbes Carthaginem & Numantiam evertit: tandem domi suæ dormiens interfectus.

⁶ Paulum Æmilium] P. Æmilius Persea regem Macedonum in acie captum, Romam in triumphum duxit.

Nunquam, dum vivam, tui ero immemor.

Semper, dum vivam, tui meminero. Quoad vivam, nunquam me tui capiet oblivio. Prius vivere definam, quam tui meminisse.

Per comparisonem.

Si umbram corpus poterit effugere, & hic animus tui quibit oblivisci. Tui memoriam ne ¹ Lethæus quidem amnis poterit abolere.

Præterea per ² ἀδύνατον, aut more Poëtico, per contraria.

Dum juga montis aper, fluvios dum piscis amabit: Ante leves ergo, &c. quæ non est multi negotii excogitare. Verum, ne immodici videamur, his in præsentia contenti sumus. Alias, si voles, copiosius hac de re colloquemur. CH. Ego te, Augustine, jam plane exhaustum putabam: sed tu præter expectationem novum thesaurum indicasti, quem si pergas explicare, nox ante occupaverit, quam tibi eadem de re desint verba. AV. Si ego hoc, mediocri & doctrina & ingenio præsto, ³ quantum Ciceronem ipsum valuisse credis, qui cum Roscio histrione certasse legitur? Sed sol nos relinquit. Humescit coelum, præstat imitari aviculas, tectoque ac lecto nos condere. Proinde vale, mi Christiane suavissime, in crastinum. CH. Tu itidem bene valeas Augustine omnium doctissime.

Convivium Religiosum.

⁴EUSEBIUS, ⁵TIMOTHEUS, ⁶THEOPHILUS,

⁷CHRYSOGLOTTUS, ⁸URANIUS.

EV. CUM omnia nunc ⁹vernent, & rideant in agris, demiror esse, qui fumosis urbibus delectentur.

TI.

¹ *Lethæus amnis*] Quem Poëta interpretantur omnium oblivionum fontem.

² *Αδύνατον*] Impossibile, quod fieri nequit. Horum copiam Ovidius solus sufficere potest.

³ *Quantum Ciceronem*] Lege Macrob. lib. 3. Satur. cap. 14.

⁴ *Eusebius*] Id est, pius.

⁵ *Timotheus*] Id est, charus Deo, vel charum habens Deum.

⁶ *Theophilus*] Id est, amans Dei.

⁷ *Chrysoglossus*] Id est, auream habens linguam.

⁸ *Uranus*] Id est, cœlestis.

⁹ *Vernent*] Verno, pullulo. à *vere* deductum verbum, quo tempore

H 3 omnia

TI. Non omnes capiuntur aspectu florum, aut pratorum vernantium, aut fontium amniumve: aut, si capiuntur, est aliud, quod magis juvet. Ita voluptas voluptate, ¹ veluti clavus clavo, pellitur. EV. Tu mihi fortasse foeneratores narras, aut his simillimos negotiatores avaros. TI. Istos quidem, sed non solos, ô bone, imo cum his innumeros alios, usque ad ipsos sacerdotes ac monachos, qui fere quæstus gratia malunt in urbibus, iisque frequentissimis, versari, dogma secuti non Pythagoricum aut Platonium, sed cæci cujusdam mendici, cui dulce erat premi turbis hominum, quod diceret, ² illic esse quæstum, ubi esset populus. EV. Valeant cæci cum suo quæstu: nos Philosophi sumus. TI. Et Socrates Philosophus urbes præferebat agris, quod esset discendi cupidus, & urbes haberent, unde disceret. In agris esse quidem arbores & hortos, fontes & amnes, qui pascere oculos, cæterum nihil loquerentur, ac proinde nihil docerent. EV. Est nonnihil, quod dixit Socrates, si solus obambules in agris. Quamquam mea sententia non est muta rerum natura, sed undique loquax est, multaque docet contemplantem, si nacta fuerit hominem attentum ac docilem. Quid aliud clamitat illa tam amœna naturæ vernantis facies, quam opificis Dei sapientiam bonitati parem? Sed Socrates, in eo secessu, quam multa docet ³ Phædrum suum, ac vicissim ab eo discit? TI. Si tales adessent aliquot, nihil esse possit amœnius rusticatione. EV. Libet igitur hujus rei periculum facere? Est mihi prædiolum sub-
urba-

omnia renasci conspiciuntur. Ponitur aliquando pro *splendere*. Hinc *vernans* ager, pullulans, floridus, viridis, latus.

¹ Veluti clavus clavo pellitur] Clavum clavo pellere, est, malum alio malo depellere. Neque vero solum cum vitium vitio, ac malum malo discitur, hujus usus erit: verum etiam si quis artem arte, dolum dolo, maledicentiam retundit maledicentia: aut rem utcumque molestam, diversa mo-

lestia profiget; ut cum libidinum incitamenta laboribus obruimus, curam amoris aliis curis majoribus domamus. V. Jul. Pollucem *Onom.* l. 9. Sect. 120. A.

² Illic esse quæstum] Belg. *By's volck is de vering.*

³ Phædrum] Phædrus is unus ex Platonis discipulis; cujus nomine nobilem librum edidit, qui inscribitur *Phædrus*.

urbanum, non amplum, sed nitide cultum; eo vos in crastinum diem ad prandium voco. **TI.** Plures sumus; exederemus totum prædium tuum. **EV.** Imo totum convivium apponetur herbaceum, ex dapibus; ut ¹ inquit Flaccus, inemptis apparatus. Vinum ipse locus suppeditat; pepones, melones, ficos, pira, mala, nuces, ipsæ pene arbores porrigunt, quemadmodum fit in insulis Fortunatis, ² si Luciano credimus. • Accedet fortassis ³ è corte gallina. **TI.** Age, non recusamus. **EV.** At suam quisque ⁴ umbram secum adducat, quam volet. Ita cum sitis quatuor, æquabimus numerum Musarum. **TI.** Fiet. **EV.** Unum illud vos præmonitos, volo, sibi quisque condimentum suum adferet. Ego cibos duntaxat apponam. **TI.** Quod condimentum narras? piper, an saccharum? **EV.** Imo aliud vilius, sed suavius. **TI.** Quodnam? **EV.** Famem. Eam dabit hodie cœna tenuis; cras acuet stomachum ambulatiuncula. Et hoc quoque commodi ruscule meo debetur. Verum ad quam horam libet prandere? **TI.** Ad decimam, priusquam invalescat æstus solis. **AV.** Curabitur. **PV.** Here, adsunt convivæ pro foribus. **EV.** Bonæ fidei est, quod venistis; sed bis gratum est, quod venistis mature: una cum umbris vestris longe gratissimis. Sunt enim quidam inciviler civiles, ⁵ qui convivatorem mora sua torquent. **TI.** Eo maturius venimus, ut esset otium lustrandi, visendique regiam istam tuam, quam audimus undique miris deliciis variam, nusquam non testari domini

¹ *Inquit Flaccus*] In Epod. *Dapes inemptas apparet.* Et Virgil. 4. Georgic. *Dapibus mensas enerabat inemptis.* Sunt autem *inempta dapes*, proprio labore partæ, & domi natæ.

² *Si Luciano*] In vera historia. Lucianus scriptor fuit nobilissimus sub Traiano: primo Christianus; sed postmodo fidei desertor: à canibus tandem devoratus.

³ *E corte*] *Cors* cortis: spatium circum villam septum, unde *cortis aves*, & inde

militum cohors, quod ex agris legi soleant.

⁴ *Umbram*] Umbra non ipse vocatus, sed quem adducit comitem vocatus: sic enim vocatum sequitur, velut umbra corpus.

⁵ *Qui convivat.*] *Convivator*, qui excipit; & *conviva* qui excipitur convivio: Belgis autem mos est, ut invitati, fere ultra præstitutam horam prandii aut cœnæ tardiuscule accedant. Hinc vulgo, quem non exspectat convivator, nihili æstimatur. *Diemen niet wacht, diemen niet acht.*

mini sui ingenium. Ev. Regiam spectabitis tali dignam rege. Mihi certe nidulus est, quavis regia gravior. Et si regnat, qui libere vivit ex animi sui sententia, hic plane regno. Sed præstat, opinor, interim, dum culinæ præfecta parat holusculum, & adhuc moderatus est solis calor, visere hortos nostros. T1. Est alius præter hunc? Nam hic sane mire cultus blandissimo aspectu statim ingredienti salutat, & comiter excipit. Ev. Hinc igitur decerpat sibi quisque flosculos ac frondes aliquot, ne quid offendat domus pædor. Non idem odor æque gratus omnibus. Quare sibi quisque deligat. Ne parcite. Nam quicquid hic nascitur, pene publicum esse patior. Neque enim unquam clauditur ostium hujus vestibuli, nisi noctu. T1. En tibi in ostio ¹ Petrus. Ev. Hunc ego malo janitorem, quam Mercurios, ² Centauros, aliaque portenta, quæ quidam pingunt in foribus suis. T1. Isti huc homine Christiano dignius est. Ev. Nec mutum habeo janitorem; tribus linguis alloquitur ingredientem. T1. Quid loquitur? Ev. Quin ipse legis? T1. Intervallum aliquanto longius est, quam ut prospectus oculorum assequatur. Ev. En tibi perspicillum, quod te vel ³ lynceum reddet. T1. Latina video: *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata*. Matthæi cap. xix. Ev. Nunc lege Græca. T1. Græca video quidem, at illa ⁴ non vident me: quare ⁵ lampadem hanc trado Theophilo, qui nunquam

¹ Petrus] Pontificiis cœli janitor. commodè ergo in foribus pictus.

² Centauros] Centauri Thessalix populi; primi equos domare, & ex iisdem pugnare cœperunt; hinc à vicinis inspecti, membra humana & equina habuisse creduntur.

³ Lynceum reddet] Lyncis enim perspicacitas in proverbium abiit, quæ teste Plinio, tanta fuisse creditur, ut novissimam lunam primamque eodem die vel nocte conspiceret potuerit. Peregrinæ sunt lynces, quæ clarissime omnium quadrupedum cernunt. Sunt quoque,

qui tradunt, Lynceum primum reperisse fodinas metallorum; & hinc vulgo natam fabulam, quod ea quoque videret, quæ sub terra forent.

⁴ Non vident] Id est, non intelligo. Nolunt enim videre, quem non agnoscunt.

⁵ Lampadem, &c.] Lampadem tradere, est alteri tradere negotium: Vel partes suas quasi successione in alium, atque alium transferre. Itaque etiam lampadem tradere dicitur, qui jam vel de lassatus vel emeritus, in alios munus gerendum ab se transfert.

quam non cantillat Græca. ΤΗ. Μετανοήσατε, καὶ ὁπιστρέψατε.
 CH. Hebræa mihi sumam; יְהוָה יִחְיֶה בְּאֵמוּנָתְךָ יְהוָה. Ev. An
 vobis videtur incomis janitor, qui statim monet, ut aver-
 tamur à vitiis, & convertamus nos ad studium pietatis? Deinde vitam non contingere³ ex operibus Mosaicis, sed
 per fidem Evangelicam? Postremo, servandis Euangeli-
 cis præceptis iter esse ad immortalem vitam? TI. ecce
 mox ad dextram ingressus ostendit sacellum perquam ele-
 gans.⁴ In altari Jesus Christus, suspiciens in cœlum ad Pa-
 trem & Spiritum sanctum illinc prospicientes, atque eodem
 dextram porrigens, læva velut invitat, & allecitat præter-
 euntem. Ev. Nec is elinguis nos excipit: vides Latina? *Ego
 sum via, veritas, & vita.* Græca: ἐγὼ εἰμι τὸ ἄλφα, καὶ τὸ ὰμέγα.
 Hebr. כִּי בְנִים שְׂמַע לִי יְרַחֵם יְהוָה אֱלֹהֵינוּ. TI. Læto nimirum
 omine nos salutavi; dominus Jesus. Ev. Sed, ne videamur
 inciviles, fortassis par est, ut illum resalutemus, precemur-
 que, ut, quando ex nobis ipsi nihil possumus, ille sua inæsti-
 mabili bonitate non sinat, nos unquam aberrare à via salutis,
 sed, abjectis umbris Judaicis, & hujus mundi præstigiis, per
 veritatem Evangelicam perducatur nos ad vitam æternam:
 hoc est, ipse per se trahat nos ad se. TI. Æquissimum est, &
 ipsa loci species nos invitat ad precandum. Ev. Multos
 hospites allicit hujus horti amœnitas: sed ita fere apud
 omnes invaluit consuetudo, ut nemo prætereat⁶ Jesum in-
 saluta-

¹ Μετανοήσατε] Id est, respicite, quasi dicat, post factum sapite, & de errore admisso ita dolete, ne pergatis. Idque explicat verbum sequens, *Convertite vos.* Act. 3. vers. 19.

² יְהוָה יִחְיֶה] Id est, *Jesus autem in fi-*
de sua vivet. Abacuc. 2. vers. 4. & Gal. 3. 11.

³ Ex operibus Mosaicis] Recte. Hinc Paulus Rom. 3. 19. 20. 21. Scimus autem, quæcunque lex dicit, iis, qui in lege sunt, dicere, ut omne os obstruatur, & obnoxius fiat totus mundus condemna-

tionem Dei. Propterea ex operibus legis nulla caro justificabitur in conspectu ejus: per legem enim est agnitio peccati.

⁴ In altari] Nostrium vero altare Christus est, sanctificans nostras oblationes.

⁵ לֵבְנֵי] Id est, *venite filii, obedite mihi, timorem Domini docebo vos,* Psal. 44.

⁶ Jesum insalutatum] Notum ergo, quod Pontificii, depictis suis imaginibus, caput aperiant, honoremque, quem vocant *θελαίαν*, deferant.

salutatum. Hunc ego, vice fœdissimi ¹ Priapi, custodem posui, non solum horti mei, sed omnium, quæ possideo, denique corporis pariter atque animi. Adest, ut videtis, fonticulus saluberrimis aquis non inamœne scatens, utcunque repræsentans unicum ² illum fontem, qui cœlesti latice refocillat omnes laborantes & oneratos, & ad quem anhelat anima delassata malis hujus mundi, non aliter quam juxta ³ Psalmistam, cervus æstuans siti, gustatis serpentium carnibus. Hunc gratis haurire licet, quisquis sitit. Nonnulli & religionis gratia sese aspergunt. Quidam etiam bibunt, non sitis, sed religionis causa. Video, vos invitos avelli ab hoc loco. Sed interim hora monet, ut visamus hunc cultiorem hortum, quem in quadrum cingunt muri regię meæ. Si quid erit visendum intus, à prandio spectabitis, quum solis æstus nos, veluti cochleas, domi cohibebit horis aliquot. **Tr.** Papæ, ⁴ Epicureos hortos mihi videre videor. **Ev.** Totus hic locus voluptati dicatus est, sed honestæ; paciscendis oculis, recreandis naribus, reficiendis animis. Nihil hic nascitur præter odoratas herbas, nec eas quasilibet, sed eximias duntaxat. Unumquodque genus suas habet areas. **Tr.** Nec herbæ mutæ sunt apud te, quantum video. **Ev.** Probe dicis: alii domus habent opulentas, ego loquacissimam habeo, ne quando solus videri possim: id magis etiam dices, ubi totam videris. Ut herbæ sunt velut in turmas digestæ, ita singulæ ⁵ turmæ singula habent vexilla cum inscriptione. Velut ⁶ Amaracus hic, ⁷ *Abstine*, inquit, *sus*; non tibi *spiro*.

¹ *Priapi*] Priapus, Liberi & Veneris filius. Gentilitas Priapum Deum nudum & membrosiorem æquo, in hortis tanquam tutelarem constituerebat. *V. Serv. ad Virg. Ecl. 7. v. 33. ad 4. Georg. 7. 111. Broukh. ad Tibull. l. 1. El. 1. v. 24. p. 13. ad El. 4. v. 4, 7, 8. & ad El. 5. v. 27. Munk. ad Hygin f. 140. A.*

² *Illum fontem*] Respicit ad id, quod Christus mulieri Samaritanæ suggestit: *Joh. 4. vers. 14. Quisquis biberit ex aqua, quam ego ei dabo, non sitiet in æternum: sed aqua illa, quam ego, &c.*

³ *Psalmistam*] *Psal. 42. vers. 2.*

⁴ *Epicureos hortos*] Quicquid voluptuosum est, id *Epicureum* vocant.

⁵ *Turma*] Quemadmodum pedestres copię in cohortes & manipulos; ita equestres in *turmas*, & *decurias* distinguebantur. *Turma* vero continet ter denos equites. Unicuique *turmæ* suum vexillum; cui literis inscriptum, quæ & quora *turma*; ne milites à contubernalibus aberrarent. Respicit huc auctor, describens ordinem digestarum herbarum.

⁶ *Amaracus*] Belg. *Margeleyne*.

⁷ *Abstine sus*] Suibus amaracinum un-

spiro. Cum enim sit suavissimæ fragrantiae, sues tamen hoc odore vehementer offenduntur. Itidem singula genera habent suos titulos, aliquid indicantes, quod ad peculiarem ejus herbæ vim pertinet. T1. Nihil adhuc vidi hoc fonticulo festivius, qui medius velut arridet herbis omnibus, ac refrigerium illis pollicetur adversus æstum. Sed ¹ alveolus hic, qui tanta gratia totam aquam ostendit oculis hominum, hinc atque hinc æquis ipatiis hortum dirimens, in quo sese utrinque herbæ velut in speculo contemplari gestiunt, num marmoreus est? Ev. Bona verba; unde huc marmor? ² E contusis cæmentis factitium marmor est: coloris candor additus est ³ incrustamento. T1. Quo tandem sese condit tam amabilis rivus? Ev. Vide incivilitatem humanam. Posteaquam hic satis exhilaravit oculos nostros, proluit culinam, ejusque sordes secum defert in ⁴ cloacam. T1. Crudele, ita me Deus bene amet. Ev. Crudele, ni & in hunc usum parasset æterni numinis benignitas. Tum crudeles sumus, cum fontem divinæ scripturæ longe hoc amœniorem, recreandis simul, ac purgandis animis nostris datum, conspurcamus vitiis nostris, pravisque cupiditatibus, abutentes tam ineffabili dono Dei. Nam hac aqua non abutimur, si partimur in varios usus, in quos illam dedit is, qui nihil non affatim suppeditat usibus humanis. T1. Verissima sunt, quæ narras: sed cur tibi virent etiam horti septâ manu facta? Ev. Ne quid hic non vireat. Quidam rubra malunt, quod is color additus virentibus gratiam adjungat. Hic mihi magis arridet, ⁵ ut est sua cuique

unguentum, ex amaraco factum venenum est.

¹ *Alveolus*] Diminut. ab *alveus*, qui est fossa, per quam fluvius defluit.

² *E contusis cæmentis*] Cæmentum lapis rudis, q. à cædo, quod sit pars quædam cæsa è lapide majore. Ita Græci *δαρύπλω* vocant frusta de grandioribus lapidibus decussa, dum cæduntur.

³ *Incrustamentum*] Est supertegu-

mentum, quod parietibus aut calce aut gypso superinducitur.

⁴ *Cloaca*] Est receptaculum omnium purgamentorum. Vel spiraculum illud, quo omnis sordium colluvies immisso, flumine expurgatur. Belg. *Ryole*, *ofgoetender de aerde*.

⁵ *Ut est sua cuique sententia*] Quot enim capita, tot sensus: quot homines, tot sententiæ.

que sententia, etiam in hortis. **TI.** Sed horti per se amœnissimi jucunditatem propemodum obscurant ambulacra tria. **EV.** In his vel studeo, vel obambulo solus, aut cum amiculo confabulans; vel cibum capio, si videtur. **TI.** Columnæ paribus intervallis sustinentes ædificium innitens, miraue colorum varietate blandientes, suntne marmoreæ? **EV.** Ex eodem marmore, quo factus est hic alveus. **TI.** Lepida profecto impostura. Vel dejerassem esse marmor. **EV.** Quare cave, ne vel credas, vel dejeres quicquam temere. Non raro fallit species. Quod opibus deest, arte sarcimus. **TI.** Non tibi sat erat hortus tam nitidus, tam excultus, nisi pingeres insuper alios hortos? **EV.** Non capiebat omnes herbarum species unus hortus. Præterea bis delectamur, cum pictum florem cum vivo decertantem videmus, & in altero miramur artificium naturæ, in altero pictoris ingenium, in utroque benignitatem Dei, qui in usum nostrum largitur hæc omnia, nulla in re non mirabilis pariter, & amabilis. Postremo non semper viret hortus, non semper vivunt flosculi. Hic hortus etiam media bruma viret, & adblanditur. **TI.** At non spirat. **EV.** Sed rursus non eget cultura. **TI.** Tantum ¹ pascit oculos. **EV.** Verum; sed hoc perpetuo facit. **TI.** Habet suum & pictura senium. **EV.** Habet; nobis tamen est vivacior, & illi fere gratiam addit ætas, quam nobis detrahit. **TI.** Utinam hic vanus esses. **EV.** In hoc ambulacro, quod spectat occidentem, sole fruor oriente: in hoc, quod spectat orientem, ² apricor interdum: in hoc, quod spectat austrum, sed patet ad septentrionem, recreor ab æstu solis. Obambulabimus, si videtur, quo spectetis propius. En vernat ipsum etiam solum: habent enim & ³ tessellæ colorum gratiam, & flosculis pictis adblandiuntur. Hoc nemus, quod videtis hoc

toto

¹ *Pascit oculos*] *Pasce* oculos. per locum esse, vel aëris amœnitate uti, vel translationem, pro delectare, visu allicere.

cujus rei gratia eos oblectare.

² *Apricor*] *Apricari* est in aprico

³ *Tessella*] Laterculi sunt, seu lapides quadrati, quibus pavimenta sternuntur.

¹ *Attri-*

toto pariete depictum, exhibet mihi varium spectaculum. Primum, quod videtis arbores, tot videtis arborum genera, singulis ad nativam imaginem non pessime expressis. Quot cernitis aves, tot videtis avium species, præcipue si quæ sint rariores, & insigni re quapiam nobiles. Nam anseres, gallinas, & anates quid attinet pingere? Inferne sunt quadrupedum species, aut earum avium, quæ vivunt humi, more quadrupedum. **Tr.** Mira varietas, nec quicquam est otiosum. Nihil est, quod non aut agat, aut loquatur aliquid. Quid nobis narrat noctua, pene latitans sub frondibus? **Ev.** Attice loquitur ¹ Attica. ² *σωφρόνεια* inquit, *ὃ πᾶσι νῖπῃμις*. Jubet, nos consulto agere, quod non omnibus feliciter cedat inconsulta temeritas. Hic aquila discerpit leporem frustra, obtestante ³ scarabeo. Adstat scarabeo ⁴ trochilus, & ipse capitalis inimicus aquilæ. **Tr.** Hæc ⁵ hirundo quid gerit ore? **Ev.** Herbam ⁶ chelidoniam. Nam hac restituit pullis exoculatis visum. Agnoscitis herbæ figuram? **Tr.** Quodnam hoc novum lacertæ genus? **Ev.** Non est lacerta, sed ⁷ chamæleon. **Tr.** Est hic ille longo nomine celebratus chamæleon? Belluam esse credidi leone majorem, quem vincit etiam vocabulo. **Ev.** Hic ille est semper hians, & sem-

¹ *Attica*] Noctua Atheniensium populo quondam erat gratissima, ac Minervæ sacra habebatur, propter oculos cæcios, quibus etiam in tenebris perspicit, quæ vulgus avium non videt. Unde & auspicata consiliis credebatur; id quod indicat proverbium *γλαυκὴ νύκτα*, id est, *Noctua volat*; de rebus ex animi sententia succedentibus. Dicitur enim illud de Minerva, quod Atheniensium male consultata in bonam exitum verteret.

² *Σωφρόνεια*] Id est, *prudens esse, non omnibus volo*. Vide proverb. de noctua Atheniensium.

³ *Scarabeo*] Vide proverbium: *Scarabeus aquilam*. Belg. *Hy sal de Baers gallen*. Cum imbecillior, atque impotior, mali quippiam molitur, fru-

que insidias inimico longe potentiori. Vel potius *Scarabeus aquila obstrictabitur*. Belg. *Hy sal hem helpen van de wal im desloot*. Hoc est, malitiosis insidiis, & clanculariis dolis perniciem machinatur.

⁴ *Trochilus*] Seu regulus, avicula, natura aquilis infesta. Lege Plin. lib. 10. cap. 74. Belg. *Een Konincxken*.

⁵ *Hirundo*] De hirundine idem ibid. lib. 25. cap. 8.

⁶ *Chelidoniam*] *Chelidonia*, seu chelidonium majus, hirundinaria dicta. Belgis, *Schel-kruyt, groote gouwe*.

⁷ *Chamæleon*] Qui solo aëre dicitur vivere. De Chamæleonte l. 8. cap. 33. Numeratur inter animantia, quæ colorem mutant. Hinc *chamæleonte mutabilior*: Adag. in versipellem sive inconsistentem.

¹ *Capri-*

semper jejunos chamæleon. Hæc arbor est ¹ caprificus, apud quam folam sævit, alias innoxius. Nam venenum habet, ne contempnas hiantem bestiolam. **Tr.** At non mutat colorem. **Ev.** Verum; quia non mutat locum; ubi mutarit locum, videbis & colorem alium. **Tr.** Quid hic sibi vult tibicen? **Ev.** Nonne vides in proximo ² camelum saltantem? **Tr.** Video novum spectaculum, camelus ³ cinædus est, & simius ⁴ choraules. **Ev.** Sed his singulatim ac per otium contemplandis alias dabitur vel totum triduum; nunc satis erit veluti ⁵ per transfennam vidisse. In hac regione depictum est ad nativam effigiem, quicquid est insignium herbarum: quodque jure miremini, hic venena quantumvis ⁶ præsentanea, tuto non solum spectantur, verum etiam contrectantur. **Tr.** En scorpius, rarum in hisce regionibus malum, sed frequens Italiæ. Quanquam color mihi parum respondere videtur in pictura. **Ev.** Quis sic? **Tr.** Quia magis nigrent apud Italos, iste pallidior est. **Ev.** An non agnoscis herbam, in cujus folium incidit? **Tr.** Non satis. **Ev.** Nec mirum. Nec enim nascitur in hortis nostratibus. ⁷ Aconitum est. Ei veneno tanta vis est, ut scorpius ad hujus contactum stupefcat, pallefcatque, seseque vinci patiatur. Sed offensus veneno, à veneno perret remedium. Videtis in propinquo utrunque genus ⁸ hellebori. Si scorpius sese potuerit explicare à folio aconiti

¹ *Caprificus*] Belg. *Wilde vÿgeboom*.

² *Camelum saltantem*] Ubi quis indecore quippiam facere conatur, & invita, sicut ajunt, Minerva, *Camelum saltare* dicebant. Veluti si quis natura severus ac triticus, affectet elegans ac festivus videri, naturæ genioque suo vim faciens.

³ *Cinædus*] Α κινὸς αἰδῶς, vacans pudoris: Nam Cinædi molles sunt & voluptatibus dediti. Verum apud veteres *Cinædi* dicti sunt saltatores, vel pantomimi.

⁴ *Choraules*] Qui choreas ducentibus canunt; vel qui modulantur ad

choros. ab αὐλῆα, *tibia cano*, & χορὸς *chorus*.

⁵ *Per transfennam inspicere*] Pro eo, quod est, non propius, neque singillatim, sed præcul & summatim inspicere.

⁶ *Præsentanea*] Quæ præsentem habent efficaciam.

⁷ *Aconitum*] Herba venenata est, quod in cautibus (quas Græci αἰκνῶας vocant) proveniat. Belg. *Monickenkaphens*. Vide Plin. lib. 21. cap. 26.

⁸ *Helleborus*] Estque vel albus, vel niger: Latini *veratrum* appellant. Belg. *Nieskwyrt*. Herba est, insignem purgandi

niti, & album helleborum contingere, recipiet pristinum vigorem, diversi veneni contactu solvente ¹ torporem. **Ti.** Actum est igitur de isto scorpio; nam is se nunquam explicabit ab aconiti folio. Etiam loquuntur hic scorpui? **Ev.** Et quidem Græce. **Ti.** Quid ait? **Ev.** ² Εὖρε Θεὸς τὸ ἀλκιδρόν. Hic præter herbas videtis omne serpentium genus. En vobis ³ basiliscus, oculis igneis, ⁴ ipsis etiam nocentissimis venenis formidabilis. **Ti.** Et is loquitur aliquid. **Ev.** *Oderint, inquit, dum metuant.* **Ti.** Plane regia vox. **Ev.** Imo nihil minus regium, sed tyrannica vox est. Hic pugnat lacerta cum vipera. Hic ⁵ dipsas insidiatur, tecta putamine ovi ⁶ struthiocameli. Hic videtis politiam totam formicarum, ad quarum imitationem nos vocat ⁷ Hebræus ille sapiens, atque etiam Flaccus noster. Hic videtis formicas Indicas, quæ aurum egerunt, ac servant. **Ti.** Deum immortalem, cui possit obrepere tædium in hoc theatro verfant? **Ev.** Alias, inquam, licebit vel ad satietatem usque spectare. Nunc procul tantum spectate tertium parietem. Is habet lacus, amnes & maria, & in his quicquid est insignium piscium. Hic est Nilus, in quo ⁸ delphinum illum videtis, hominum amatorem, cum crocodilo depugnantem, quo non alius hostis homini capitalior. In ripis ac littoribus videtis ea, quæ sunt ⁹ ἀμφίβια, ut cancri, phocæ, fiber. **Hic**

gandi vim habens: unde melancholicis & furiosis dari solet. Hinc factum est, ut quos cerebro minus sano esse velimus significare, *Helleboro opus esse* dicimus.

¹ *Torporem*] Corporis stupor est.

² *Εὖρε Θεὸς*] Id est, reperit Deus nocentem. Hoc proverbium explicat *Scholias Theocriti Idyll. 10. v. 17. A.*

³ *Basiliscus*] Genus serpentis, quod in capite habeas album quiddam instar diadematis.

⁴ *Ipsi etiam nocentissimis*] *Ælianus* tanta acuitate veneni basiliscum esse testatur: ut, quamvis palmum non excadat, serpentem tamen, quantumlibet

magnum, halitu suo extinguat.

⁵ *Dipsas*] *Dipsas*, adis, viperæ genus, à διψα, sitis: quod morfu suo magnam sitim inferat.

⁶ *Struthiocameli*] *Struthiocamelus*, omnium avium maxima, si tamen avis sit, quum se humo nunquam attollat, pennis modo instructus ad velociorem cursum.

⁷ *Hebræus*] Ait nempe *Salomon* Prov. 6. vers. 6. *Abi ad formicam o piger, aspice vias ejus, & saps, &c.*

⁸ *Delphinum*] Sic *Arion* Delphino sublatu, & ex alto in vadum expositus.

⁹ *Amphibia*, Animalia tam in terris, quam in aquis viventia.

Hic est ¹ polypus captator, ² captus à concha. TI. Quid loquitur? ³ αἰρῶν αἰρῶμαι. Mire pictor fecit aquam pellucidam. Ev. At hoc erat illi faciendum, aut nobis opus erat aliis oculis. In proximo est alter polypus, summa æquoris aqua velificans, ⁴ liburnicarum gaudens imagine. Videtis ⁵ torpedinem prostratam in arena concolori, quam hic tuto vel manu contigeris. Sed alio properandum est. Hæc pascunt oculos, at ventrem non explent: properemus ad reliqua. TI. Etiamne amplius? Ev. Mox videbitis, quid nobis præbeat ⁶ posticum. Hic videtis hortum satis spatiosum, in duas divisum partes: in altera est, quicquid est herbarum esculentarum, in qua regnant uxor & famula mea: in altera, quicquid est medicarum, præsertim insignium. Ad lævam est pratum liberum, præter virorem graminum nihil habens: septum est ⁷ sepe perpetua, è spinis implexis, sed vivis, contexta: illic nonnunquam vel ambulo, vel lusingo cum sodalibus. Ad dexteram est pomarium, in quo, cum erit otium, videbitis plurimas arbores peregrinas, quas paulatim doceo hostro cœlo assuescere. TI. ⁸ Παρά, nã tu vincis vel ipsum ⁹ Alcinoûm. Ev. Hic aviarium est in confinio adhærens ambulacro superiori, quod videbitis à pran-

¹ Polypus] Adscribitur polypo pisci rapacitas, tenacitasque: quod, quicquid brachiorum flagellis nactus fuerit, subito attrahat, ac retineat. Hinc Plaut. Aulul. Novi ego ἴσθες πολυπὸς, qui, ubi quicquid tetigerint, tenent.

² Captus, Extat hac de re lepidum epigramma apud Græcos.

³ Αἰρῶν αἰρῶμαι] Id est, captans capior.

⁴ Liburnicarum gaudens] Auctor Plinius. Suntque liburnicæ naviculæ intertextæ viminibus, triremis formam præferentes; sed prædatorum magis, incredibilisque celeritatis.

⁵ Torpedo] Piscis ita dictus, quod torporem manibus inducat, id quod ex eo est, quod admodum frigeat. Gr. νάρκη.

⁶ Posticum] Ædes, quibus est adjunctus hortus, duas habens januas, anticam, & posticam. Antica spectat ad publicam viam: postica ducit ad hortum. Posticum quoque locus, proximus posticæ.

⁷ Sepe perpetua] Sepes, seu sepimentum & septum. Belg. Een hage, heyninge.

⁸ Παρά] Interjectio est admirantis, aut mira subito accipientis.

⁹ Alcinoûm] Alcinoi Regis horti, apud Homerum commendantur: qui fuit rex Phæacum, diligens cultor hortorum: nam de eo Hom. ait, quod haberet:

Ὅχη ἐπ' ὅχη γηγέσκει, μῆλον δ' ἐπὶ μῆλῳ,
Αὐτὰρ ἐπὶ σαφυλῇ σαφυλῇ, σῶκον δ' ἐπὶ σύκῳ.

I Arum

à prandio : videbitis formas varias, variasque linguas audietis. Nec minus varia sunt ingenia. Inter quasdam cognatio est & mutuus amor, inter nonnullas simulas irreconciliabilis. Sunt autem omnes adeo cicures & mansuetæ, ut, si quando cœno illic, aperta fenestra, devolent in mensam, cibumque vel è manibus capiant. Si quando ingredior, in ponticulo pensili, quem videtis, fabulans cum animo, affident, auscultant, insident humeris aut brachiis, adeo dederunt timere, quia sentiunt neminem lædere. In extremo pomario 'apum regnum est. Nec illud sane spectaculum inamoenum. In præsentia non sinam vos amplius contemplari, quo sit, quod vos posthac revocet tanquam ad novum spectaculum. A prandio cætera vobis ostendam. **PUER.** Uxor & famula clamitant, corrumpi prandium. **EV.** Jubeto, illas esse æquanimis; nos jam accurremus. Lavemus, amici, ut puris manibus & animis ad mensam accedamus. Etenim si ethnicis quoque religiosa erat mensa, quanto magis oportet esse sacram Christianis, quibus habet imaginem quandam illius sacrosancti convivii, quod dominus Jesus postremum egit cum suis discipulis. Et ob id receptum est, ² abluere manus, ut, si quid odii, livoris, aut turpitudinis alicui forsitan resideat in animo, id ejiciat ante, quam accedat ad cibum capiendum, Sic enim opinor & corpori salubriores esse cibos, si sumantur animo ³ defæcato. **TR.** Istud verissimum esse credimus. **ET.** Quoniam hoc exemplum nobis ab ipso Christo traditum est, ut ab ⁴ hymno cibum auspicaremur (nam id arbitror, quod frequen-

¹ *Apum regnum*] Alludit ad id, quod & apes regem & politiam habere finguntur.

² *Abluere manus*] Mos lavandi ante prandium & cenam vetustissimus; superstitiose jam admodum à Phariseis, tempore Christi observatus: credebant enim, hominem pollui, si illoris manibus ederet, ut videre est Matth. 15. 2.

³ *Defacato*] A fæce malitiæ purgato.

⁴ *Hymno*] Hymnus, nihil aliud quam

divina laus est. ab ὕμνῳ, celebris. ὙΜΝΟΙ antiquissimum poeseos genus, quo Deorum laudes continebantur V. Ill. Spanh. ad Call. H. Jov. init. p. 2, 3, & 4. deinde generaliter de quibusvis carminibus va. Doctiss. Georg. d'Arnaud c. 2. obs. ad Od. 9. v. 12. Anacreontis. Oratoribus vero sunt laudationes oratione solutæ conscriptæ, v. Ampl. Cuper. 2. Obs. c. 10. hinc ΤΑ ὙΜΝΟΙ ΜΕΝΑ quæ sunt ab omnibus cele-

brata,

quenter in Euangelio legimus, illum ¹ benedixisse, aut gratias egisse patri, prius quam cibum frangeret:) & rursum ¹ hymno finiremus: si videtur, recitabo vobis hymnum, quem divus Chrysostomus miris laudibus prædicat in ² Homilia quadam, dignatus etiam interpretari. **TI.** Imo ut velis, rogamus. **EV.** *Benedictus Deus, qui me pascis à juventute mea, qui cibum præbes omni carni; reple letitiâ & gaudio corda nostra, ut affatim quod satis est habentes, abundemus in omne opus bonum, in Christo Jesu Domino nostro; cum quo tibi gloria, honor & imperium, cum sancto Spiritu, in omne ævum.* **TI.** Amen. **EV.** Nunc accumbite, ac suam quisque umbram sibi adjungat. Canitiei tuæ debetur primus locus, Timothee. **TI.** Verbo dignitatem universam meam complexus es. Hoc solo nomine sum cæteris anteposendus. **EV.** Cæterarum dotium æstimator est Deus; nos ea sequimur, quæ videmus. ³ Sophroni, adhære corpori tuo. Tu Theophile & Eulali, dextrum mensæ latus occupate. Chrysoglotus & Theodidactus occupabunt lævum. Uranius & Nephalius, quod superest. Ego hunc angulum tuebor. **TI.** Non patiemur: hospiti debetur primus locus. **EV.** Tota domus hæc mea est, simulque vestra: quod si mihi permittitur jus in regno meo, is locus debetur hospiti, quemcunque sibi delegerit. Nunc utinam Christus ille exhilarator omnium, & sine quo nihil vere suave est, dignetur huic nostro interesse convivio, suæque præsentia exhilarare animos nostros. **TI.** Spero, dignabitur. Sed ubi sede-

brata, & vulgaria Schol. Sophocl. Ajac. v. 292. Schol. Eurip. Phœniss. v. 441. Præterea ¹ YMNOΣ quoque pro vituperio ponitur, ut inter alia de hac voce egregie observavit Ill. Spanhem. ad Julian. Imp. Orat. i. pag. Obs. v. 9. & 10. derivatur ab YΔΕΙΝ, quod pro canere ac dicere poni docet Idem Vir eximius ad Call. H. Jov. v. 76. v. Bos. diff. de Etym. Græc. p. 45. A.
² Benedixisse, &c.] Ita inter alia de Christo legitur, Matth. 15. vers. 36. Accepit septem panes & pisces, & gratias

egit, &c. Hinc Paulus Rom. 14. Qui edit, Domino edit; gratias enim agit Deo.

¹ Hymno finiremus] Sic Christus, ubi cum Apostolis Pascha celebrasset, hymnum cecinit.

² Homilia] Patres suas conciones homilias vocant; ab ὁμιλέω, fermocinor. Homilia quippe sermo, seu colloquium ad populum.

³ Sophroni, adhære, &c.] Sophronius, temperans: quemque quasi umbram signi-

sedebit jam omnibus locis occupatis? Ev. Utinam ille semisceat omnibus & patinis, & poculis, ut nihil illum non sapiat, sed potissimum illabatur animis nostris. Id quo magis dignetur, & nos tanti hospitis reddamur capaciores, si molestum non est, auscultabitis paululum e sacra lectione, sed ita, ut interim nihilo secius admoveatis manus ovis & lactucis, si libet. Ti. Id faciemus libenter, sed auscultabimus libentius. Ev. Is mos mihi multis nominibus videtur amplectendus, quod hac ratione vitentur ianes fabulæ, præbeaturque materia confabulationis frugiferæ. Multum enim ab illis dissentio, qui putant, non esse lætum convivium, nisi quod scateat ineptis ac lascivis fabulis; quod perstrepat obscœnis cantiunculis. Vera hilaritas nascitur e pura sinceraque conscientia: atque hi sermones vere læti sunt, quos semper & dixisse juvet, aut audisse, & semper delectet meminisse: non quorum mox pudeat, quique conscientiam pœnitundine discrucient. Ti. Utinam ista tam perpenderemus omnes, quam sunt vera. Av. Hæc, præterquam quod certam & insignem habent utilitatem, etiam jucunda fiunt, ubi vel mensem unum assueveris. Ti. Nihil igitur consultius, quam optimis assuescere. Ev. Recita, puer, distincte & clare. PUER. *Sicut divisiones aquarum, ita cor Regis in manu Domini: quocunque voluerit, inclinabit illud. Omnis via viri recta sibi videtur, appendit autem corda Dominus. Facere misericordiam & iudicium, magis placet Domino, quam victimæ.* Ev. Sit hoc satis. Præstat enim pauca avidè discere, quam multa cum tædio devorare. Ti. Præstat sane, sed non hic tantum. Plinius scripsit, Officia Ciceronis ² nunquam de manibus deponenda: & sunt sane digna, quæ cum ab omni-

bus

significat, cum addit: *adhare corporis tuo.* Theodidastus, divinitus doctus. Nephtis, sobrius. Eulalius, bene loquens.
¹ Sicut divisiones aquarum] Locus desumptus ex Salomonis Proverbiis, cap. 21. vers. 1. 2. 3. Agitur ibi primo de divina providentia circa ea, quæ à voluntate humana dependent, Et si enim

homo libere velit, quæcunque vult: libertas ista nihilominus subest imperio Altissimi, ducentis eandem pro libitu & omnimoda sapientia.
² Nunquam de manibus] Vide Plinium in præfatione ad Vespasianum Cæsarem.

I 2

I 2c

bus, tum præcipue ab his, qui destinati sunt administrandæ Reipublicæ, ad verbum ediscantur, mea quidem sententia : sed hunc Proverbiorum libellum semper dignum arbitratum sum, qui semper nobis circumferatur. Ev. Quoniam sciebam, prandium fore dilutum & insipidum, idcirco hanc procuravi nobis condituram. Ti. Nihil hic est non lautissimum; & tamen, si nihil esset præter ¹ betas, absque pipere, vino & aceto, talis lectio condiret omnia. Ev. Mihi tamen olus adderet gratiæ, si, quod audio, penitus intelligam. Atque utinam adesset aliquis vere Theologus, qui ista non intelligeret solum, verum etiam saperet. Nobis idiotis nescio ², an fas sit hisce de rebus confabulari. Ti. Ego vero puto, vel nautis esse fas, modo absit definiendi temeritas. Fortasse & Christus, qui pollicitus est, sese adfuturum, ubicunque duo convenirent de ipso tractantes, adspirabit nobis tam multis. Ev. Quid si igitur partiamur inter nos novem tres sententias? CONVIVÆ. Non displicet, modo à convivatore incipiat ordo. Ev. Non detrectarem ³ provinciam, sed vereor, ne hic vos pejus accipiam, quam cibis accipio. Age, nec ubi videar difficilis convivator, omissis variis conjecturis, quæ in hunc locum congerunt interpretes, mihi videtur hic esse sensus moralis : alios mortales posse flecti monitis, increpationibus, legibus ac minis : regis animum, quoniam neminem metuit, si repugnes, magis irritari. Et idcirco quoties principes vehementer contendunt aliquid, suo animo relinquendos : non quod semper velint optima, sed quod illorum stultitia malitiave Deus nunquam abutatur ad emendandos eos, qui deliquerunt.

Quem-

¹ Betas] Alludit ad illud Martialis : *Ut sapiant fatua fabrorum prandia*. Præceptum, quod ego præcipio tibi hodie, beta : *O quam sape priet, vina piperque non est oculum à te neque longinquum.* *coquus.* Nec ut Paul. 2 Cor. 4. *Evangelium est*

² An fas sit hisce, &c.] Quasi vero Sacrae literæ doctis modo scriptæ sint. *rectum, nisi iis, quorum mentes excacavit Deus hujus sæculi.* Et certe quam sæpe Quis nescit Prophetas & Apostolos, excutiunt ad hoc Scripturæ lumen acutissimi, quod illuminatione S. Spiritus Quapropter oportuit ita scripsisse, ut ab illitterati vident.

utrique intelligerentur scitu necessaria ³ Provinciam] Sic tradere provinciam,

Quemadmodum vetuit resisti ¹ Nabuchodonosori, quod illius ministerio decrevisset castigare populum suum. Fortassis illud est, quod ait Job cap. xxxiv. *Qui regnare facit hominem hypocritam, propter peccata populi.* Atque huc fortasse pertinet, quod ait David, deplorans peccatum suum Psalm. li. *Tibi soli peccavi, & malum coram te feci.* Non quod reges non peccent ingenti populi malo, sed quod non habeant hominem, cujus autoritate condemnentur; quum Dei iudicium nemo, quamlibet potens, possit effugere. **Tr.** Non displicet interpretatio. Sed quid sibi volunt *divisiones aquarum*? **Ev.** Adhibita est ¹ similitudo, quæ rem explanet. Violenta res & impotens est regis animus concitatus, nec huc aut illuc duci potest, sed impetu suo fertur, velut ² æstro divino percitus: quemadmodum mare sese spargit in terras, ac subinde cursum mutat, contemptis agris, ædificiis; & quicquid obstat, alicubi ³ se condit sub terras: cujus impetum si coneris inhibere, aut alio deflectere, nihil agas. Idem accidit in magnis fluminibus, veluti fabulæ quoque narrant de ⁴ Acheloo. Minus autem mali capitur, si commode obsecundes, quam si violenter repugnes. **Tr.** Nihil igitur remedii adversus malorum regum inpotentiam? **Ev.** Fortasse primum

ciam, figura proverbiali dicuntur, qui negotium aliquod curandum committunt. *Capiunt, suscipiuntve provinciam*, qui rei curandæ onus in se recipiunt. Metaphora sumpta est à consuetudine Romanorum, apud quos qui magistratum gerebant, provincias alias alii sortiebantur.

⁴ *Nabuchodonosor*] Fuit potentissimus rex Babylonis. Jer. 27. & 28. vers. 12.

¹ *Similitudo*] Sicut fremitus leonis, ita & regis ira. Proverb. 19. vers. 12.

² *Æstro*] Id est, furoris stimulus, seu ingenti animi cupiditate commotus, ac velut attonitus. Nam Poëtæ divino correpti furore, *astro conciti* dicuntur. *oisē* autem Latinis *astrum*, proprie parvum volatile est, ex soni similitudine sic dictum: De eo Virg. 3. Georg. vers. 146.

Plurimus Alburnum volitans; cui nomen Asylo.

Romanum est; æstron Graji vertere vocantes, &c. Consule Schol. Apoll. Rhod.

¹ *Arg.* v. 1265. *Tæzetes* & *Cl. Potter.* ad *Lycophron.* v. 405. Schol. *Aristoph. Thesmoph.* v. 331. pro *furere* *divinitus inmisso*

Schol. Eurip. *Oreste.* v. 792. ubi *intransitus*

velim ~~res~~ proprietatem verbi **KATHE**

XEIN *hinc enim* **KATOXOI** vocantur

namine quodam afflati v. Ill. *Spanh.* ad *Call. H. Apoll.* v. 6. & *Cel. Periz.* ad *Æl.* l. 12. *V. H. c.* 64. n. 3. A.

³ *Se condit*] Ita Hispaniæ fluvius Anas, modo se in stagna fundit, modo in angustias se reforbet, & in totum se condit, sæpiusque nasci gaudet.

⁴ *Acheloo*] Achelous amnis est *Armenia*. Vide Strabonem lib. x.

num fuerit, leonem in civitatem non recipere: proximum, sic autoritate senatus, magistratuum ac civium moderari potentiam illius, ut non facile erumpat in tyrannidem. Sed omnium potissimum, dum adhuc puer est, & se principem esse nescit, sanctis præceptis formare pectus illius. Profunt & preces ac monita, sed blanda ac tempestiva. ¹ Extrema ancora est, votis fatigare Deum, ut regis animum inclinet ad ea, quæ Christiano rege digna sunt. Ti. Quid ais, idiota? Si ² baccalaureus essem Theologiæ, minime puderet istius interpretationis. Ev. An vera sit, nescio; mihi satis est, quod sensus non sit impius, aut hæreticus. Morem gessi voluntati vestræ. Nunc, ut decet in conviviis, vicissim audire cupio. Ti. Si quid defertis his quoque canis, mihi videtur hoc dictum & ad abstrusorem sententiam accommodari posse. Ev. Credo; & audire cupio. Ti. Rex intelligi potest vir præfectus, qui domitis carnis affectibus, solo divini spiritus impetu ducitur. Porro qui sit huiusmodi, hunc non convenit fortassis humanis legibus in ordinem cogere; sed suo domino, cuius spiritu agitur, relinquendus est: nec judicandus est ex hisce rebus, quibus imbecillitas imperfectorum utcunque provehitur ad veram pietatem: sed, si quid secus facit, dicendum est cum Paulo Rom. xiv. *Dominus assumpsit illum: domino suo stat, aut cedit.* Item illud: ³ *Spiritualis homo omnia dijudicat, ipse verò à nemine judicatur.* 1 Corinth. 11.

Tali-

¹ *Extrema ancora*] Postremum refugium. Huic finitimum, *Sacram solvere anchoram*, quoties ad extrema præsidia confugitur. Translatum à nautis, qui maximam ac validissimam anchoram *sacram* vocant. Belg. *plech-anchor*. Denique quicquid illud est, cui innitimur, cuiusque fulcimur fiducia, *ancoram* vocant.

² *Baccalaureus*] Hoc nomine vocatur, qui in Academicis studiis primum gradum & publicæ doctrinæ testimonium est consecutus, ut fere quando Philosophos & Philologos per biennium cum iusto profectu audit.

itaque est tanquam bimus vel hornotinus eruditæ militiæ tiro 4. Romanor. 14.

³ *Spiritualis homo*] Docet hoc loco Apostolus, quomodo agendum esset cum infirmis, quibus nondum esset cognita differentia ciborum & dierum. Nempe haud temere de iis judicandum: quandoquidem servi erant Dei, & iudicium in aliorum servos nulli competit. Loquitur Apostolus de mysterio Evangelii, quod oculis hominis naturalis absconditum, spiritali revelatur. Qui enim spiritu divino illustratur, discriminat potissimum ad salutem necessaria, licet

mino-

Talibus igitur nemo præscribat, sed Dominus, qui præscripsit terminos mari & annibus, habet cor sui regis in manu sua, & quocunque voluerit, inflectit illud. Quid enim opus est præscribere illi, qui suapte sponte præstat meliora, quam exigunt humanæ leges? aut quæ temeritas sit, illum hominem constitutionibus adstringere, quem certis argumentis constat divini spiritus afflatu gubernari? Ev. Tu vero, Timothee, non solum canos habes capillos, sed pectus etiam habes eruditionis canitie venerabile. Atque utinam inter Christianos, quos omneis oportebat esse reges hujusmodi, plures reperirentur hoc digni cognomine. Sed jam satis est ovatum, & holeribus prælulum: jubete, hæc tolli, & apponi, quod superest. Tr. Nobis affatim satisfactum est ² hac ovatione, etiamsi nihil præterea successerit vel ¹ supplicationis, vel ³ triumphi. Ev. Verum, quoniam, aspirante Christo, sicut opinor, successit res in prima sententia, velim, ut umbra tua nobis enarret alteram, quæ mihi videtur aliquanto obscurior. Sophron. Si boni voletis consulere, quicquid dixerò, sedulo dicam, quod mihi videtur. Alioqui quæ fieri potest, ut rebus obscuris lucem ⁴ adferat umbra? Ev. Equidem recipio futurum omnium nomine; & tales umbræ lucem suam habent aptiorem oculis nostris. Soph. Idem docere videtur, quod Paulus. Diversis vitæ rationibus contenditur

minoribus erroribus quandoque hallucinetur.

1 *Hac ovatione*] Supplicatio & ovatio sunt infra triumphum seu minores triumphi: dicta autem *ovatio*, quia ovantes coronatas oves ante se agebant: illasque exacta pompa immolabant. Hic allusum est autem ad ova apposita. V. Serv. ad Virg 3. Æn. 189. & ad 4. Æn. 543. A.

2 *Supplicationis*] Supplicationes *ἱερόσχοι* dicebantur, quando re feliciter gesta, ex Senatusconsulto templa aperiebantur, divorumque simulachra in lectulis collocabantur, populo certatim ad pulvinaria confluyente, diisque suis

pro eorum in Rempub. meritis supplicante, gratiasque agente. V. P. Manut. ad Cic. 2. Fam. Ep. 15. A.

3 *Triumph*] Differt ab ovatione, quod majori pompa perageretur. Hic enim Magistratus, flamines, senatus in prætexta, omnis sexus & ætas triumphanti obviam ibat; & bello captæ urbes & flumina prælata. Victor, quadri-jugo insidens festa fronde coronatus in Capitolium ascendit, & tauros ibi sacrificabat.

4 *Adferat umbra*] Umbra dupliciter hic sumpta: & pro eo, qui ad convivium non vocatus, sed vocati comes est; & proprie pro aëre carente luce.

tur ad pietatem. Alii placet sacerdotium, alii cœlibatus, alii conjugium, alii ¹ secessus, alii respublica, pro varietate corporum & ingeniorum. Rursus alius vescitur quibuslibet, alius distinguit inter cibum & cibum; alius iudicat inter diem & diem; alius iudicat omnem diem. In his Paulus vult, unumquemque suo frui affectu citra contumeliam alterius. Nec oportet quemquam ex huiusmodi iudicare, sed iudicium deferre Deo, qui expendit corda. Fit enim sæpenumero, ut vescens gravior sit Deo, quam non vescens, & diem festum violans acceptior sit Deo, quam is, qui videtur observare: & matrimonium huius gratius sit oculis Dei, quam multorum cœlibatus. Dixi umbra. Ev. Utinam mihi sæpe contingat cum talibus umbris colloqui. Rem, ni fallor, ¹ non acu, quod ajunt, sed lingua tetigisti. ² Sed adest, qui cœlebs vixit, non de numero beatorum, qui se castraverunt propter regnum Dei: sed hic castratus est vi, quo magis placeret ventri, donec & hunc & escas destruxerit Deus. Capus est ex corte nostra. Elixis magis delector. Jus est non inelegans: quod in eo natat, lactucæ sunt selectissimæ. Sumat sibi quisque, quod gratum est animo. Sed ne quid vos fallam, succedet huic, assii nonnihil, mox ³ bellaria, deinde fabulæ ⁴ catastrophe. Ti. Sed interim excludimus uxorem è convivio. Ev. Ubi vos venietis comitati vestris, accumbet & mea. Nunc quid aliud esset, quam ⁵ muta persona? & illa suavius garrit mulier inter mulieres, & nos liberius philo-

sopha-

¹ *Secessus*] Vita privata aut monachismus.

¹ *Non acu*] Rem acu tangere, est ipsam divinare, nihil aberrando. Megaphora sumpta à lusu quopiam, in quo divinator, id quod alius notasset, summa acu tangebatur. Igitur perinde est, quasi dicas ipsissimum punctum attingere.

² *Sed adest*] De capo illa dicuntur. Respicit tamen ad verba Christi Matthæi 19. 12.

³ *Bellaria*] Tragemata, secundæ mentis.

⁴ *Catastrophe*] Prima pars comœdiæ dicitur *Protafis*; secunda *Epitafis*, in qua tumultus est vehementissimus; tertia *Catastrophe*, quæ componit tumultum. Cujus libet ergo rei exitum, proverbiali figura *catastrophem* vocamus.

⁵ *Muta persona*] Muta persona in fabulis, quæ ostenditur quidem, sed non loquitur. Horat. *Nec quarta loqui persona laborat*. Vide proverb. *ἄφωνος ἄνθρωπος*. Quadrabit in eos, qui in consensu deliberantium, aut disputantium; aut etiam in conviviis, cæteris loquentibus, soli tacent.

¹ *Xan-*

sophamur. Alioqui periculum sit, ne nobis accidat, quod accidit Socrati, cui quum essent convivæ Philosophi, quibus magis placerent hujusmodi fabulæ, quam cibus, & in longum proferretur disputatio, ¹ Xantippe commota, mensam subvertit. **Tr.** Nihil minus a tua metuendum arbitror. Est enim mulier moribus placidissimis. **Ev.** Mihi certe talis, ut commutare non cupiam, etiam si liceat: atque hoc nomine mihi vel præcipue videor fortunatus. Nec enim mihi placet eorum sententia, qui fortunatum putant, ² uxorem habuisse nunquam: magis arridet, quod ait sapiens Hebræus, *ei bonam sortem obtigisse, cui obtigit uxor bona.* **Tr.** Sæpe nostro vitio malæ sunt uxores, vel quia tales delegimus, vel quia tales reddimus; vel quia non, ut oportet, formamus & instituimus. **Ev.** Vera prædicas: sed interim exspecto tertiæ sententiæ enarrationem, & jam mihi dicturire videtur ³ Θεόπινδου Theophilus. **Th.** Imo mihi animus erat in patinis; dicam tamen, quando licet impune. **Ev.** Etiam cum gratia licebit errare; vel sic præbebis occasionem inveniendi. **Th.** Mihi videtur eadem sententia, quam protulit Dominus apud Osee Prophetam cap. vi. *Misericordiam volui, & non sacrificium, & scientiam Dei plus, quam holocausta.* Cujus vivus & efficax interpres est dominus Jesus in Euangelio Matthæi c. ix. Quum enim convivium agitaret in domo Levi, qui erat publicanus, isque multos sui ordinis, sui que quæstus homines invitasset ad convivium, Pharisei, qui tuebant religione Legis, cum ea præcepta negligenter, unde tota Lex pendebat & Prophetæ; quo discipulorum animos alienarent à Jesu, rogabant illos, cur dominus admisceret se convivio pecca-

¹ Xantippe] De ea testatur A. Gellius, quod morosa admodum & rixosa esset; irarumque & molestiarum muliebrium; per diem, perque noctem, scatens.

² Uxorem habuisse nunquam] Hinc Comici illud: *Er quod felicissimum dunt, uxorem nunquam habui.*

³ Θεόπινδου] Id est, divinitus affatus.

⁴ Holocausta] Ὁλόκαυστον proprie id sacrificii genus, quo tota victima Deo sacrificabatur. Origo vocabuli Hebræici idem innuit. Metonymice autem sumitur pro eo, quod offertur in holocaustum.

peccatorum; ¹ à quorum consortio abstinebant Judæi, qui volebant haberi sanctiores, & si quando contigisset cum ejusmodi congregari, reversi domum, ² abluebant corpus. Quumque discipuli rudes adhuc non haberent, quod responderent, Dominus & pro se & pro discipulis respondit: *Non est opus, inquit, medico valentibus, sed male habentibus.* Euntes autem discite, quid est, *Misericordiam volo, & non sacrificium.* Non enim veni vocare justos, sed peccatores. Ev. Pulchre tu quidem ² collatione locorum rem explicas, id quod in divinis literis præcipuum est. sed discere velim, quid appellet *sacrificium*, quid *misericordiam*. Nam quid consistit, ut aversetur sacrificia Deus, quæ tibi tot præceptis jusserat exhiberi? TH. Quomodo Deus aversetur sacrificia, docet ipse nos apud Esaïam cap. 1. Sunt enim quædam præscripta Judæis in lege, quæ significant magis sanctimoniam, quam præstant: quod genus sunt, dies festi, sabbatismi, jejunia, sacrificia. Et sunt, quæ semper præstanda sunt, quæ suapte natura bona sunt, non quia jussa. Judæos autem aversetur Deus, non quod observarent legis ritus, sed quod his stulte tumidi, negligerent ea, quæ Deus maxime vult præstari à nobis: ac madentes avaritia, superbia, rapinis, odio, livore, cæterisque vitiis, existimabant, Deum ipsis multum debere, quod diebus festis versarentur in templo, quod immolarent victimas, quod abstinere à cibis vetitis, quod illi nonnunquam jejunarent: umbras amplectebantur, rem neglegebant. Quod autem ait, *Misericordiam volo, & non sacrificium*, opinor ex idiomate sermonis Hebræi dictum, pro eo, quod erat, misericordiam volo potius, quam sacrificium

¹ *A quorum consortio*] Publicani enim summpere in visi Judæis, quia operam suam Romanis, quorum jugum indignanter ferebant, locabant, ad tributorum exactionem: & cum ipsi Judæi essent, provinciam rapinis & turpi quæstu expilabant.

² *Abluebant*] Erant in lege plurimæ lotiones injunctæ, præter quas, tamen alias assumpserant Pharisei. Hinc Mat-

thæi 7. Pharisei & omnes Judæi, nisi diligenter laverint manus, non edunt, tenentes traditionem seniorum. Et à foro venientes, nisi loti fuerint, non edunt, &c.

² *Collatione locor.*] Ad genuinum enim sacrarum literarum sensum percipiendum, aptissime utilis linguarum cognitio; ut & locorum obscuriorum cum clarioribus collatio.

cium : quemadmodum illud interpretatur ³ Salomon, quum ait : *Facere misericordiam & judicium, magis placet Domino, quam victimæ.* Porro, omne officium, quod impenditur sublevando proximo, scriptura *misericordiam* vocat, & ¹ *eleemosynam*, quæ & ipsa nomen duxit à *miserendo*. Victimæ appellari puto, quicquid pertinet ad ceremonias corporales, & aliquid habet affine cum ² Judaismo; quod genus sunt delectus ciborum, vestitus præscriptus, jejunium, sacrificium, preces veluti pensum absolutæ, ³ quies diei festi. Hæc enim, ut pro tempore non sunt omnino negligenda, ita Deo fiunt ingrata, si quis observationibus hujusmodi confisus, negligat misericordiam, quoties fratribus necessitas exigit officium charitatis. Habet speciem sanctimonix etiam, colloquia vitare malorum. Sed hoc cessare debet, quoties aliud suadet charitas proximi. Obedientia est, quiescere diebus festis, sed impium sit, ⁴ ob religionem diei, sinere fratrem perire. Itaque servare diem dominicum, victima est, ut ita loquar : reconciliari fratri, misericordia est. Porro judicium, quamquam potest ad potentes referri, qui frequenter vi opprimunt imbecilles, tamen mihi videtur non absurdum, si respondeat illi, quod est apud Osee : *Et scientiam Dei plus, quam holocausta.* Non servat legem, qui non servat juxta mentem Dei. Judæi sublevabant asinum in foveam collapsam sabbatis : & Christum calumniabantur, qui servaret totum hominem in sabbato. Hic erat præposterum judicium, & aberat scientia Dei; nesciebant enim, quod ista pro-

³ Salomon] Prov. 21. idem loquendi modus. 1 Sam. 15. 22. dixit Samuel : *an tam delectatur Jehova holocaustis, & sacrificiis, quam quum auditur vox Domini?* Ecce obedire præstat sacrificiis, & au-
scultare præstat arietum adipi. Sic & Jerem. 7. 22. Non prohibet quidem Deus sibi offerri victimas, eas enim præceperat; sed non solas.

¹ Eleemosynam] Ε'λεημοσύνη, ab ἐλεῖν, misereri; proprie est id, quod ad

sublevandam inopiam in egenos erogatur.

² Judaismo] Judaismus, Judaica professio.

³ Quies diei festi] Nihil in observatione diei septimi ceremoniale, aut Judaismus redolens, nisi strictior ille cultus : qui typus quieturi Messix in sepulchro : alioquin quartum præceptum hodieque Christianos revincit.

⁴ Ob religionem diei] Religio proprie est

propter hominem essent instituta, non homo ¹ propter illa. Sed hæc impudenter dicere viderer, nisi vestro jussu dicerem. Malim ex aliis rectiora discere. Ev. Ista mihi videntur adeo dicta impudenter, ut existimem, dominum Jesum loqui per organum oristui. Sed interim dum largiter pascimus animos nostros, ne negligantur ² collegæ. Th. Quinam? Ev. Corpora nostra, nonne collegæ sunt animorum? Hoc enim malim, quam instrumenta, vel domicilia, vel sepulchra. Ti. Hoc nimirum est affatim refici, ubi totus homo reficitur. Ev. Video vos segniter attingere: quare, si videtur, jubebo proferri assa, ne pro lauto convivio longum præbeam. Videtis hujus prandioli summam. Armus est ovillus, sed exquisitus, capus, & perdices quatuor. Has solas à mercatu sumpsi, reliqua suppeditat hoc prædiolum. Ti. ³ Epicureum prandium video, ne dicam ⁴ Sybariticum. Ev. Imo vix ⁵ Carmeliticum. Sed quale quale est, boni consuletis. Animus certe purus est, si parum lautum est convivium. Ti. Adeo non est muta tua domus, ut non solum parietes, sed & cyathus loquatur aliquid. Ev. Quid tibi loquitur? Ti. *Nemo, nisi a se ipso, læditur.* Ev. Cyathus patrocinator vino. Nam vulgus febrim, aut capitis gravedinem è potu contractam, imputare solet vino, quum ipsi sibi malum acçerfierint, immodice bibendo. Soph. Meus Græ-

estorum, quæ reveremur, veluti sepulchrorum; cui proxima est *superstitio*. Religio enim immodica, superstitio est. Alludit ad locum Pauli, Coloss. 2.

¹ *Propter illa*]. Respondit Phariseis Christus, sabbatum propter hominem factum est; non homo propter sabbatum. Marc. 2. vers. 4.

² *Collegæ*]. Corpora, collegæ animorum.

³ *Epicureum*]. De Epicureo prandio superius.

⁴ *Sybariticum*]. Lege in Chiliadibus proverb. *Sybaritica mensa*. De convivio dicebatur nimium apparato. Natum à gentis istius moribus: unde & *Sybarizare*, Sybaritarum more deliciis in-

dulgere. *Sybaris* Crotoni vicinum oppidum, mollitie & luxu infame.

⁵ *Carmeliticum*]. Carmelus Phœnicie mons excelsus valde & nemorosus, cujus in sacra Scriptura mentio. In hoc monte Elias Propheta & ignem de cœlo devocavit, & pluviam post longi temporis siccitatem, precibus à Deo impetravit. Ab hoc monte etiam Monachi Carmelitz originem trahere dicuntur: Qui ab Almerico collecti, anno 1121. monasterium erexerunt. A loco *Carmelita* dicti; & ordine mendicantium, deserta relinquentes in Europam urbesque migrarunt: orbique obtrudere conati sunt novam revelationem cujusdam Cyrilli, abolitâ Apocalypsi.

1 E

Græce loquitur: *ἔν οἶνῳ ἀλήθεια*. Ev. Admonet non essetutum ² sacerdotibus aut regum famulis, indulgere vino, quod vinum fere transferat in linguam, quicquid lateat in corde. S O P H. Apud Ægyptios olim nefaserat sacerdotibus bibere vinum, cum nondum illis mortales sua committerent arcana. Ev. Nunc licet quidem omnibus bibere vinum; an expediat, nescio. Eulali, quid libelli profers è crumena? perquam elegans videtur; nam foris etiam totus aureus est. EULALIUS. Sed idem intus plus, quam gemmeus est. Sunt epistolæ Paulinæ, quas ut unicas delicias meas semper mecum circumfero: quas ideo profero, quod ex occasione sermonis tui, venit in mentem locus quidam, qui me nuper diu torfit, nec adhuc satis sibi facit animus. Is est in epistolæ prioris ad Corinthios cap. vi. ³ *Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt. Omnia mihi licent, sed ego sub nullius redigar potestatem*. Primum, si Stoicis credimus, nihil est utile, quod non idem honestum. Quomodo igitur Paulus distinguit id, quod licet, ab eo, quod expedit? Certe scortari aut inebriari non licet, quomodo igitur licent omnia? Quod si Paulus de certo genere rerum loquitur, quarum omnium vult esse licentiam, non possum satis ex ipso loci tenore divinare, quodnam sit illud genus. Ex iis, quæ mox huic loco subjiciuntur, conijcere licet, cum loqui de ciborum delectu. Quidam enim abstinebant ab ⁴ idolothytis, quidam à cibus per Mosen interdictis. Et de idolothytis agit cap. vii. Rursus cap. x. velut explicans hujus loci sententiam, ait: *Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt: omnia mihi licent, sed non omnia ædificant. Nemo, quod suum est, quærat, sed quod alterius.*

¹ *ἔν οἶνῳ ἀλήθεια*] Id est, in vino veritas.

² *Sacerdotibus*] Utpote quibus auri-
culari confessioni destinatis, abditissi-
ma quæque conereduntur: ne poculis
madefacti, illa effutiant.

³ *Omnia mihi licent*] Hæc intelligen-

da de usu & remissione Christianæ li-
bertatis, Sed nequaquam de rebus à
Deo mandatis vetitisve.

⁴ *Idolothytis*] Id est, idolis sacrifi-
catis, oblati. ab εἰδωλον, idolum, &
θύσις, sacrificio, massa.

rius. Omne, quod in macello venit, manducate.. Hoc, quod hic subicit Paulus, congruere videtur cum eo, quod supra dixerat, *Esca ventri, & venter escis, & hunc & has destruet Deus*. Quod autem respexit hic etiam ad Judaicum ciborum delectum, indicat clausula cap. x. *Sine offensione estote Judæis & gentibus & ecclesiæ Dei, sicut & ego per omnia omnibus placeo, non quærens, quod mihi utile est, sed quod multis, ut salvi fiant*. Nam quod ait, *gentibus*, pertinere videtur ad idolothytum. quod ait, *Judæis*, referri videtur ad delectum ciborum. quod ait, *ecclesiæ Dei*, pertinet ad infirmos ex utraque gente collectos. Licebat igitur ¹vesci quibuscumque cibis, & omnia munda mundis. Verum incidit casus, ut non expediat. Quod omnia licebant, libertatis erat Evangelicæ: sed charitas ubique spectat, quid conducatur ad salutem proximi, eoque frequenter abstinere & à licitis, malens obsecundare commodo proximi, quam sua uti libertate. Sed hic mihi geminus obstreperit scrupulus: primum, quod in sermonis contextu nihil præcedat aut sequatur, quod cum hoc sensu cohæreat. Nam objurgarat Corinthios, quod essent seditiosi, quod scortationibus, adulteriis, atque etiam incestis impuri, quod litigarent apud iudices impios. Cum his quæ cohæret, *Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt*? Et in his, quæ sequuntur, redit ad causam impudicitiae, quam repetierat & ante, intermisso negotio litium. *Corpus autem, inquit, non fornicationi, sed Domino, & Dominus corpori*. Verum hunc quoque scrupulum possum utcumque discutere, quod paulo superius in catalogo vitiorum meminisset & idololatriæ: *Nolite errare; neque ²fornicarii, neque idolis servientes, neque adulteri*. Porro esus idolothy-

torum

¹ *Vesci quibuscumque*] Esus idolothytorum ἀδιάφορον, modo extraiolorum templa & sacrificia, absque scandalo infirmi fratris, ubi empta essent ad privatum usum. Illicita autem, cum quid sanctitatis continere putantur, & in ipso idoleis, aut publicis conviviis ho-

nori idolorum paratis eduntur, cum offensione debilitum Christianorum.

² *Fornicarii*] Fornicarii proprie in-stitores, qui tabernas sub fornicibus à fisco conducunt; ut merces ibi habeant venales. Etiam hoc nomine scortatores designantur; quod in fornicibus

torum¹ vergebat ad speciem idololatriæ. Et ideo mox subdit. *Esca ventri, & venter escis*: significans pro necessitate corporis, pro tempore licere vesci quibuslibet, nisi aliud suaferit charitas proximi: sed impudicitiam semper & ubique detestandam esse. Quod vescimur, necessitatis est, quæ tolletur in resurrectione mortuorum: Quod libidinamur, malitiæ est. Sed alterum scrupulum non queo dissolvere, quomodo ad hæc quadret illud, *Sed ego sub nullius redigar potestatem*. Ait enim, sibi potestatem esse omnium, se tamen in nullius potestate fore. Si is dicitur esse in potestate aliena, qui ne offendat, abstinet, idem capite noño de se prædicat: *Quum liber essem ab omnibus, omnium me servum feci, ut omnes lucrificerem*. Hoc, opinor, offensus scrupulo, sanctus Ambrosius putat, hunc esse germanum Apostoli sensum, ut viam præstruat illi, quod ait cap. ix. sibi quoque potestatem esse faciendi, quod cæteri faciebant vel Apostoli, vel pseudapostoli, sumendi victum ab his, quibus prædicabat Euangelium. Sed ab hoc, tamen si licebat, temperabat, quod sic expediret Corinthiis, quos de tam multis & insignibus vitiis objurgabat. Porro² quisquis accipit, fit quodam modo obnoxius ei, à quo accipit, & aliquid decedit de vigore autoritatis. Siquidem qui accipit, minus libere objurgat: & qui dedit, non perinde fert objurgari ab eo, cui benefecit. In hoc igitur Paulus abstinuit ab iis, quæ licebant, ut consuleret Apostolicæ libertati, quam in hoc volebat nulli esse obnoxiam, ut liberior, ac majore cum autoritate reprehenderet illorum vitia. Mihi sane non displicet Ambrosiana sententia. Attamen

cibus meretrices esse consueverunt.

¹ *Vergebat ad speciem idololatriæ*] Vide A&A Apost. cap. 15. 20.

² *Quisquis accipit*] Multis probat Paulus, 1 Corinth. cap. 9. licere sibi victum sumere ab his, quibus Euangelium annuntiabat. Quis enim, ait, militat propriis stipendiis unquam? &c. Itaciam Dominus constituit iis, qui Evan-

gelium annunciant, ut ex Euangelio vivant. Nihil tamen Paulus recepit à Corinthiorum ecclesia, non quod jure haud deberetur, sed præcipue propter infideles, qui ob erogandos sumptus facile pedem retraherent à limine Euangelii. Tum etiam ne crimineretur Apostolus à pseudapostolis, quasi lucri causa veteritatem prædicaret.

g Theo.

men si quis mallet hunc locum ad cibos accommodare, mea sententia, quod ait Paulus, *Sed ego sub nullius redigar potestatem*, sic accipi posset: Tametsi nonnunquam abstinence à cibis immolatiis, aut lege Mosaica vetitis, ut consulam salutem proximi ac profectui Evangelico; tamen animus meus liber est, qui scit, sibi licere velci cibis quibuslibet pro necessitate corpusculi. At pseudapostoli conabantur hoc persuadere, quosdam cibos per se impuros esse, nec abstinendum per occasionem, sed semper ab his temperandum, tanquam natura malis, nec aliter quam abstinemus ab homicidio, & adulterio. Hoc quibus erat persuasum, redacti erant sub alienam potestatem, & exciderant ab Evangelica libertate. Solus, quod quidem meminerim, Theophylactus sententiam inducit ab his omnibus diversam: *Licet vesci quibuslibet cibis, sed non expedit immodice. Nam ex luxu nascitur impudicitia*. Hic sensus, quamquam impius non est, tamen mihi non videtur hujus loci germanus esse. Ostendi, quæ me torquant: vestræ charitatis erit, me ex his scrupulis eximere. Ev. Næ tu probe tuo respondes nomini. Qui sic novit proponere quæstiones, non opus habet alio, qui dissolvat. Sic enim proposuisti dubitationem tuam, ut ego dubitare desierim. Tametsi Paulus in ea epistola, quoniam multa simul decrevit agere, sæpe ab uno argumento in aliud devolvitur, & rursum quod intermiserat, repetit. Ch. Nisi vererer, ne vos mea loquacitate avocem à capiendi cibo, & si crederem, fas esse tam sacris colloquiis admiscere quicquam ex profanis autoribus, proponerem, & ipse quiddam, quod hodie legentem me non torfit, sed unice delectavit. Ev. Imo profanum dici non debet, quicquid pium est, & ad bonos mores conducens. Sacris quidem literis ubique prima debetur autoritas, sed tamen ego nonnunquam offendo quædam vel dicta à veteribus, vel scripta ab ethnicis, etiam Poëtis, tam caste, tam sancte, tam

1 Theophylactus] Bulgariz Archiepif. mentaria edidit, ut plurimum ex Chrycopus, in Euang. & Epist. Pauli commentaria contrafacta.

1 OEc.

tam divinitus, ut mihi non possim persuadere, quin pectus illorum, cum illa scriberent, numen aliquod bonum agita-
verit. Et fortasse latius se fundit spiritus Christi, quam nos interpretamur. Et multi sunt in consortio sanctorum, qui non sunt apud nos in catalogo. Fateor affectum meum apud amicos: non possum legere librum Ciceronis de Senectute, de Amicitia, de Officiis, de Tusculanis quaestio-
nibus, quin aliquoties exosculer codicem, ac venerer san-
ctum illud pectus, afflatum cœlesti numine. Contra, cum hos quosdam recentiores lego de republica, ¹ œconomica, aut ² ethica præcipientes, Deum immortalem, quam frigent præ illis, imo quam non videntur sentire, quod scribunt, ut ego citius patiar, perire totum ³ Scotum, cum aliquot sui si-
milibus, quam libros unius Ciceronis, aut Plutarchi: non quod illos in totum damnem, sed quod ex his sentiam, me reddi meliorem, cum ex illorum lectione surgam, nescio quomodo, frigidius affectus erga veram virtutem, sed irri-
tator ad contentionem. Quare ne verere, quidquid istuc est, proponere. CH. Cum plerique libri M. Tullii, quos scripsit de Philosophia, divinitatis quiddam spirare viden-
tur, tum ille, quem senex scripsit de Senectute, plane mihi videtur ⁴ κύκνειον ἄσμα, quem admodum Græcis est in pro-
verbio. Eum hodie relegi, atque hæc verba, quoniam præ cæteris arridebant, edidici: *Quod si quis Deus mihi largiatur, ut ex hac ætate repuerascam, & in cunis vagiam, valde recu-
sem: nec vero velim quasi decurso spatio, à calce ⁵ ad carceres*
revo-

¹ *OEconomica*] *OEconomica* sunt, quæ ad rem familiarem pertinent. Com-
ponitur, ex οἶκος, domus, & νόμος,
lex: docet enim dispensationem admi-
nistrandæ domus.

² *Ethica*] *Ethica* Latinis illa Philo-
sophiæ pars, quæ mores spectat. αἵ
ἔθες, mos.

³ *Scotum*] Est iste Joh. Duns Sco-
tus, qui primus tor tricas & spinas
Philosophicas sevit. Perijt tandem,
discipulorum stylis confossus. Illius
sectæ opposita est Thomistarum secta.

⁴ *Κύκνειον ἄσμα*] Id est, *Cygnæ-
cantio*. Vide Chiliades. Senilem atque
jam morti vicinam eloquentiam signi-
ficat, quæ nonnullis singularis obvenit
atque eximia. Vel convenit in eos, quæ
extrema senectute facundius scribunt.
*Consule Ill. Spanh. ad Call. H. Apoll. 5. a
ad H. Del. v. 249. & in primis Cl. Potterum
ad Lycophron. v. 426. A.*

⁵ *Ad carceres*] Id est, ad initium;
Carcer enim dicitur, unde equi dimit-
tuntur ad cursum. Calx pro meta & fi-
ne.

revocari. *Quid enim habet hæc vita commodi, quid non potius laboris? Sed non habeat sane: habet certe tamen aut satietatem, aut molestiam. Non libet enim mihi deplorare vitam, quod multi, & hi docti, sæpe fecerunt. Nec me vixisse pœnitet, quoniam ita vixi, ut frustra me natum non existimem. Et ex vita ista discedo, tanquam ex hospitio, non tanquam è domo. Commorandi enim natura diversorium nobis: non habitandi dedit. O præclarum illum diem, quum ad illud animorum concilium ¹ cœtumque proficiscar, & cum ex hac turba & colluvione discedam.* Hactenus Cato. Quid ab homine Christiano dici potuit sanctius? Utinam talia essent colloquia monachorum omnia, vel cum sacris virginibus, quale fuit illud ethnici senis colloquium cum ethnicis adolescentibus. Ev. Jam aliquis causabitur, colloquium esse confictum à Cicerone. CH. Isti hoc mea non magni refert, sive hoc laudis tribuatür Catoni, qui talia senserit, dixeritque: sive Ciceroni, cujus animus sententias tam divinas cogitatione complexus sit, cujus calamus res egregias pari facundia depinxerit. Quamquam equidem arbitror, & Catonem, etiamsi non dixit eadem, tamen similia dicere solitum in colloquiis. Nec enim tam impudens erat M. Tullius, ut alium ² Catonem finxerit, quam fuerit: & in dialogo parum meminerit decori, quod in primis spectandum est in hoc scripti genere, præsertim quum ejus viri ³ memoria recens adhuc hæreret animis ejus ætatis hominum. TH. Vehementer probabile est, quod narras: sed dicam, quid mihi venerit in mentem, te recitante. Sæpenumero mecum admiratus sum, quum omnes optent longævitatē, & mortem

ne. Carceres erant repagula quædam, unde cursus initium.

¹ Cœtumque] Macrobbi verba lib. 1. cap. ix. huc spectant. Animarum originem manare de cœlo. Et paulo post infert: Sic anima virtutes ipsas, conscientia nobilitatis induitur; quibus post corpus evecta eo, unde descendat, reportatur, &c.

² Catonem] Est hic ille Cato, quem

cum Scipione & Lælio Cicerō colloquentem inducit in dialogo de Senectute. Fuit autem Ciceroni coætaneus. Mores ejus describit Plutarchus.

³ Memoria recens] Nam bello Cæsariano Uricæ obsessus, ipse sibi manus intulit: unde & Uricensis cognominatus. Acta sunt hæc avo Ciceronis; qui etiam à partibus Pompeji stabat.

tem exhorreant, tamen vix quenquam comperiri tam felicem, non dico senem, sed provecioris ætatis hominem, quin rogatus, an si detur, velit repuerascere, usus per omnia iisdem bonis ac malis, quæ illi jam contigissent in vita, responderit idem, quod Cato dicit; præsertim si recolat animo, quicquid annis retroactis seu triste, seu lætum obtigisset. Nam frequenter & suavium rerum recordatio, vel cum pudore vel cum conscientia molestia conjuncta est, ut animus ab his etiam recolendis non minus abhorreat, quam à tristicibus. Id, opinor, nobis indicarunt sapientissimi Poætæ, qui scribunt, tum demum animas capi desiderio corporum relictorum, posteaquam ¹ ex amne Lethæo longa biberint obliviam. UR. Est istuc profecto dignum admiratione, & mihi quoque compertum in nonnullis. Verum illud quam mihi blandiebatur; *Nec me vixisse pœnitet!* At quotusquisque Christianorum sic moderatur vitam suam, ut hujus senis vocem sibi possit usurpare? vulgus hominum existimat, se non frustra vixisse, si per fas nefasque congestas divitias relinquunt morientes. At Cato ideo non putat, se frustra natum, quod integrum & sanctum civem præstitit reipublicæ, quod incorruptum magistratum, quod posteritati quoque virtutis & industriæ suæ monumenta reliquerit. Jam illo quid dici potuit divinius? ² *Discedo tanquam ex hospitio, non tanquam ex domo.* Hospitio tantisper uti licet, donec hospes jubeat exire. Ex domo sua nullus facile pellitur. Et tamen hinc quoque sæpenumero propellit vel ruina, vel incendium, vel alius casus quispiam. Ut horum nihil accadat, tamen senio collabens ædificium, admonet esse

¹ *Ex amne Lethæo*] Nomen fluvii Lethæ, quem apud inferos esse Poætæ tradiderunt, cujus latices si quis gustasset, omnium præteritarum rerum oblivisci voluerunt. Nam *ὄμις ἔλθης*, id est, *ab oblivione*, nomen habet.

² *Discedo tanquam ex hospitio*] Hospites etiam sumus & peregrini; &

recte vita hospitio comparata, in quo ad breve tempus divertimus. Nasceri enim & moriri; & quantum inter initium & vitæ finem interest! divertimus autem, usque dum largitor vitæ inlacet; revertimini filii hominum ad pulverem, ex quo creati.

esse demigrandum. NEPHALIUS. Non minus elegans est, quod apud Platonem loquitur Socrates, *animam humanam in hoc corpore velut in præsidio positam esse, unde fas non sit discedere* ¹ *injussu imperatoris, nec diutius in eo immorari, quam visum sit ei,* ² *qui collocavit.* Illud significantius est in Platone, quod pro domo dixerit *præsidium*: siquidem in domo tantum commoramur, in præsidio destinati sumus functioni, quam nobis delegavit imperator noster: non abludens à nostris literis, quæ vitam hominis nunc militiam, nunc certamen esse dicunt. UR. At mihi quidem oratio Catonis pulchre congruere videtur cum oratione Pauli, qui scribens Corinth. 2. cap. v. ³ *cœlestem mansionem, quam exspectamus post hanc vitam,* οἰκίαν vocat, & οἰκητήριον, hoc est, domum, sive domicilium. Cæterum hoc corpusculum appellat *tabernaculum*, Græce σκηνή. Nām & qui sumus, inquit, in hoc tabernaculo, ingemiscimus gravati. NEPH. Nec abludit à sermone Petri 2. 1. *Iustum autem,* inquit, *arbitror, quamdiu sum* ⁴ *in hoc tabernaculo, suscitare vos in commonitione; certus, quod velox est depositio tabernaculi mei.* Quid autem aliud clamat nobis Christus, Matth. xxiv. Marc. xi 11. & Luc. xxi. quam ut sic vivamus ac vigilemus, tanquam illico morituri? sic incumbamus honestis rebus, tanquam semper victuri? Jam illud quum audimus, *O præclarum diem!* nonne videmur audire Paulum ipsum Philipp. 2. loquentem, *Cupio dissolvi, & esse cum Christo?* CH. Quam felices sunt, qui tali animo mortem exspectant! Sed in oratione Catonis, quamquam

¹ *Injussu Imperatoris*] Christianè: αὐτοῦ χάριν enim graviter offendit auctoritatem Dei, qui solus vitæ dominus: ut & ejusdem Bonitatem, cujus tantum beneficium contemnit: & Providentiam, cujus ordinem turbare conatur.

² *Qui collocavit*] Recte: libenter quippe moriendum est: ubi è vita evocat nos Deus.

³ *Cœlestem mansionem*] Opponit Pau-

lus 2 Cor. 5. vitam cœlestem cum terrena, & istam domui, hanc tabernaculo comparat: alteri æternam mansionem; alteri brevem assignans. Tabernacula non erant firma ædificia, cum constent ex fragili materia.

⁴ *In hoc tabernaculo*] Metaphorice tabernaculum Petrus 2. Epist. 1. pro humano corpore sumit, quod imbecille & mortale.

quam præclara est, tamen fiduciam aliquis taxare posset, ut ab arrogantia profectam, quam multum oportet abesse ab homine Christiano. Proinde mihi nihil unquam legisse videor apud Ethnicos, quod aptius quadret in hominem vere Christianum, quam quod Socrates paulo post bibiturus ¹ cicutam, dixit ² Critoni: *An opera, inquit, nostra sit probaturus Deus, nescio: certe sedulo conati sumus, ut illi placeremus. Est mihi tamen bona spes, quod ille conatus nostros sit boni consulturus.* Vir ille sic diffidit factis suis, ut tamen ob animi propensam voluntatem obtemperandi voluntati divinæ, bonam spem conceperit, fore, ut Deus pro sua bonitate, boni consulturus esset, quod studuisset bene vivere. NEPH. Profecto mirandus animus in eo, qui Christum ac sacras literas non noverat. Proinde quum hujusmodi quædam lego de talibus viris, vix mihi tempero, quin dicam, ³ *Sancte Socrates, ora pro nobis.* CH. At ipse mihi sæpenumero non tempero, quin bene ominer sanctæ animæ Maronis & Flacci. NEPH. At ego quot vidi Christianos, quam frigide morientes! Quidam fidunt in his rebus, ⁴ quibus non est fidendum: quidam ⁵ ob conscientiam scelerum & scrupulos, quibus indocti quidam obstrepunt morituro, pene desperantes exhalant animam. CH. Nec mirum, eos sic mori, qui per omnem vitam tantum philosophati sunt in ⁶ ceremoniis. NEPH. Quid isthuc verbi est? CH. Dicam, sed illud etiam atque etiam præfatus, me non damnare, imo vehementer probare sacramenta & ritus Ecclesiæ; sed quosdam vel improbos vel superstitiosos, vel, ut mollissime dicam, simplices & indoctos, qui do-

cent

¹ *Cicutam*] *Cicuta*; herba venenosa, qua Athenienses reos perimebant.

² *Critons*] Hic Atheniensis fuit, & qui unice Socratem adamabat.

³ *Sancte Socrates*] Certe si salus extra Christum, liceret de quibusdam Ethnicis bene ominari, qui vitæ integritate, & honestorum morum exemplo, multos Christianos post se reliquerunt.

⁴ *Quibus non est fidendum*] Sanctis nempe indulgentiis, absolutionibus, chrismatibus, &c.

⁵ *Ob conscientiam scelerum*] Dejectendus tamen moriturus, ut dolore peccatorum correptus, suppliciter Dei misericordiam exambiat.

⁶ *Ceremoniis*] *Ceremonia*, ritus sacrorum sunt.

cent populum hiscerebus fidere, prætermisiss his, quæ nos vere reddunt Christianos. NEPH. Nondum satis intelligo, quorsum eas. CH. Faxe, ut intelligas. Si vulgus Christianorum spectes, nonne ¹ prora & puppis vitæ illis in ceremoniis est? In baptismo quanta religione repræsentantur prisca ritus Ecclesiæ? Commoratur infans extra fores templi, peragitur ² exorcismus, peragitur ³ catechismus, suscipiuntur ⁴ vota, abjuratur satanas cum ⁵ pompis & voluptatibus suis; tandem ungitur, consignatur, ⁶ salitur, tingitur: datur negotium ⁷ susceptoribus, ut puerum curent instituendum. Illi dato nummo redimunt libertatem. Et jam puer Christianus dicitur, & est aliquo modo. Mox ⁸ rursus ungitur, tandem discit confiteri, sumit ⁹ Eucharistiam, consuescit quiescere diebus festis, audire sacrum, jejunare nonnunquam, abstinere à carnibus, Et hæc si servat, habetur absolute Christianus. Ducit uxorem, accedit aliud sacramentum: initiatur sacris, rursus ungitur & consecratur, mutatur vestis, dicuntur preces. Atque hæc quidem omnia, quod fiunt, probō: sed quod hæc fiunt magis ex consuetudine, quam ex animo, non probō: quod nihil aliud adhibetur ad Christianismum, vehementer improbo.

Siqui-

¹ *Prora & puppis*] Belg. *Die doem en laeten is*. Prora ergo & puppi, summam consilii nostri significamus: propterea quod à prora & puppi, tanquam à capite & calce, tota pendeat navis. Germanice autem is significatur, extra quem aliquis nihil aut agat, aut omitat; hoc est, cujus unius consilio totus pendeat.

² *Exorcismus*] Εξορκισμός, Gr. adjuratio. Quo genere adjurationis qui utuntur, *Exorcistæ* appellantur.

³ *Catechismus*] Idem, quod catechesis, quæ institutio dicitur rerum sacrarum, quæ viva voce tradi solet iis, qui sacris mysteriis initiabantur.

⁴ *Votum*] Voti sponsio, qua Deo obligamur.

⁵ *Pompis*] *Pompa*, omne spectaculum dicitur, & apparatus solenniscum ostentatione. Denique splendor omnis & magnificentia per Metaph. *pompa* appellatur.

⁶ *Salitur*] A salio, sale condio, & conspergo.

⁷ *Susceptoribus*] Hic pro sponsore ad baptismum ponitur, qui suscipit infan-tem sacris initiandum. Belg. *Peet*.

⁸ *Rursus ungitur*] Baptizatorum unctio olim in Ecclesiis recepta, non peculiari habita est sacramento, ut hodie à Pontificiis; Ecclesiasticæ auctoritati solummodo innixa.

⁹ *Eucharistiam*] Admodum imprudenter, tempore Cypriani infantes accepto baptismo ad Eucharistiam admittebantur.

Siquidem magna pars hominum dum his fudit, nihilo secius interim per fas nefasque congerit opes, servit iræ, servit libidini, servit livori, servit ambitioni: sic tandem venit ad mortem. Hic rursus ceremoniæ paratæ. Adhibetur confessio semel atque iterum, additur unctio, datur Eucharistia, adsunt cerei sacri, adest crux, adest aqua sacra, adhibenter indulgentiæ; expromitur, aut illic etiam emittitur morienti ¹ diploma Pontificis; ordinantur ² parentalia magnifice celebranda, fit rursus ³ stipulatio solennis; adest, qui clamet ad aurem morientis; imo nonnunquam occidit ante tempus, si contingat, ut sæpe fit, vocalior, aut bene potus. Hæc ut recte adhibentur, præsertim quæ nobis tradidit Ecclesiastica consuetudo, ita sunt alia quædam reconditiora, quæ nobis hoc præstant, ut cum alacritate spiritus, ut cum Christiana fiducia migremus hinc. Ev. Pie tu quidem ista vereque concionaris, sed interim nullus admovet manum tibi. Caveat quisque, ne se fallat. Ego prædixi, nihil expectandum præter secundas mensas, easque rusticanas; ne quis sibi promittat ⁴ Phasides aves, aut ⁵ Attagenas, aut ⁶ Attica bellaria. Hæc amoveto, puer; &, quod restat, apponito. Videtis non ⁷ copiarum, sed inopiæ nostræ cornu. Hic est proventus hortulorum, quos vidistis. Ne parcite, si quid arridet. Ti. Tanta varietas est, ut vel ipso recreemur aspectu. Ev. Atqui ne plane con-

¹ *Diploma*] A διπλῶν, duplīco; sic dict. à duplicata compositione, quia in duas plicas contractum gestaretur, credo, ne sigillum corrumpere. Est ergo *diploma*, editum magistratus sigillo sancitum & authenticum; vulgo litteras parentes aut *bullas* appellant.

² *Parentalia*] Justa sunt, & pro mortuis sacrificia, vulgo *exequia*.

³ *Stipulatio*] *Stipulatio*, est verborum conceptio, quibus, qui interrogatur, daturum facturumve se id, quod interrogatus est, respondet.

⁴ *Phasides aves*] Phasiani & Attagenes, sive, ut alii malunt, *attages*, aves

in deliciis habitæ. Belg. *Phasant*.

⁵ *Attagenas*] Belg. *Häsel-hoendren*.

⁶ *Attica bellaria*] Attica bellaria de magnis lautitiis & cupediis dicuntur.

⁷ *Copia cornu*] Cum affatim omnia superesse significamus, *copia cornu* dicimus. Α'μαλθείας κέρως, rerum omnium abundantia. Jupiter adultus Nymphis Cretensibus cornu alterum Amalthææ capræ, cujus lacte erat educatus, in officii præmium dedit: adjiciens hanc facultatem: ut, quicquid exoptassent, ex eo largiter pullularet. V. Cl. *Munker*. ad *Hygin*, fab. 31. A.

contemnatis frugalitatem meam, hæc patina exhilarasset
¹ Hilarionem monachum Euangelicum, comitatum vel
centum monachis illius seculi. ² Paulo vero atque Antonio,
vel menstruus commeatus esse potuisset. **TI.** Imo nec Pe-
trus ille ³ princeps Apostolorum fastidisset, opinor, cum
apud Simonem coriarium diversaretur. **EV.** Imo nec Paulus,
opinor, cum coactus egestate, ⁴ sutoriam nocturnis horis
exerceret. **TI.** Debemus benignitati divinæ. Sed ego ma-
lim esurire cum Petro ac Paulo, modo quod deesset corpo-
ris alimonia, abundaret in delicias animi. **EV.** Imo disca-
mus à Paulo, & abundare, & penuriam pati. Cum deerit,
gratias agamus Jesu Christo, qui nobis suppeditet & fruga-
litis & patientiæ materiam. Quum supererit, gratias aga-
mus illius munificentiae, qui nos sua liberalitate invitet
ac provocet ad amorem sui: ac modice parceque fruente-
s iis, quæ largiter præbuit divina benignitas, pauperum me-
mores simus, quibus Deus deesse voluit, quod nobis super-
est; ut utrisque per alteros sit occasio virtutis. Siquidem
nobis largitur, unde subvenientes egestati fraternæ, mi-
sericordiam ipsius promereamur: & illi nostra liberalitate
recreati, gratias agunt Deo pro bona mente nostra, nosque
⁵ precibus suis illi commendant. Et recte venit in mentem.
Heus, puer; dic uxori, ut ex assis, quæ superant, mittat
Gudulæ nostræ. Est vicina quædam gravida, tenui for-
tuna, sed animo beatissima. Maritus nuper decessit, ho-
mo profusus & ignavus, qui nihil uxori reliquit, præter
liberorum gregem. **TI.** Christus jussit ⁶ dare omni petenti:

id

¹ *Hilarionem*] Clarus Eremita in Sy-
ria.

² *Paulo*] Primus hic anachoreta in
Iacobi solitariam vitam egit. *Antonius*
itidem eremita Pauli coætaneus

³ *Principis*] Recte si princeps pro pri-
mo: ut etiam Patribus sumpta hæc
vox. *Non tantum patribus, sed optimo cui-
que auctori v. Gebhard, ad Nepotem Thra-
stib. cap. 1. in fin. Davies, ad Caesar. l. 1. B.
G. c. 12. Cort. ad Sallust. Cat. c. 24. § 2. A.*

⁴ *Sutoriam*] Non quod Paulus sutor

fuit; erat enim tabernaculorum con-
fector. Act. 18. Sutoriam ramen exer-
cuit, quia tabernacula istius temporis,
ut plurimum ex pellibus suebantur. Vi-
de 1 Theff. 3. 9. & 2 Theff. 3. 8.

⁵ *Precibus suis*] Exemplum in flenti-
bus viduis. Act. 9. vers. 39.

⁶ *Dare omni petenti*] Non statim te-
nemur nostra indigentibus dare. Ex or-
dine enim succurrere aliis debemus ex
iis, quæ superfluent. 1 Cor. 8. 13.

1 Canas

id si facerem, intra mensem ipsi mihi mendicandum esset. Ev. Opinor, Christum sentire de his, qui petant necessaria. Nam qui petunt, imo qui flagitant, vel extorquent potius magnas summas, quibus exstruant ¹ cœnationes Lucullianas, aut, quod pejus est, quibus alant luxum ac libidinem suam, iis negare, quod petunt, eleemosyna est: imo rapina est largiri male usuris, quod debebatur præsentī necessitati proximorum. Unde mihi videntur vix excusari posse à peccato capitali, qui sumptibus immodicis aut exstruunt, aut ornant monasteria seu templa, quum interim tot viva Christi templa fame periclitentur, nuditate horreant, rerumque necessariarum inopia discrucientur. Quum essem apud Britannos, vidi tumbam divi Thomæ gemmis innumeris summique pretii onustam, præter alia miracula divitiarum. Ego malim ista, quæ superflua sunt, elargiri in usus pauperum, quam servare satrapis, aliquando semel omnia direpturis; ac tumbam ornare frondibus ac flosculis: id, opinor, gratius esset illi sanctissimo viro. Cum essem apud ² Insubres, vidi monasterium quoddam ordinis Cartusiani, non ita procul ³ à Papia: in eo templum est, intus ac foris, ab imo usque ad summum: candido marmore constructum, & fere quicquid inest rerum, marmoreum est, velut altaria, columnæ, ⁴ tumbæ. Quorsum autem attinebat tantum pecuniarum effundere, ut pauci monachi solitarii canerent in templo marmoreo, quibus ipsis templum hoc oneri est, non usui, quod frequenter infestentur ab hostibus: qui non ob aliud eo se conferunt, nisi ut spectent templum illud marmoreum. Atque illic cognovi, quod

stul-

¹ Cœnatio] Locus est, ubi cœnatur. Luculli Romani magnificentia multorum literis celebrata est.

² Insubres] Italix populus, qui Mediolanum tenent. Construxit id Joh. Galeacius vicecomes, in formam crucis.

³ A Papia] Quinquę scil. miliaria

Papia autem Italis Pavia, à flumine cognomine veterib. *Tirinum*, urbs magnifica, amœnissima. In illius campis famoso pralio victus, Franciscus primus Rex Gallix.

⁴ Tumba] Est locus sub terra concavus: unde & pro sepulchro concavo aliquando usurpatur.

stultius etiam est, illis legata in singulos annos tria millia ducatorum in structuram monasterii. Et sunt, qui putent esse nefas, eam pecuniam in pios usus avertere; præter mentem ¹ testatoris: maluntque demoliri, quod instarent, quam non ædificare. Hæc quoniam insignia sunt, visum est commemorare: quanquam sunt passim in templis nostris exempla permulta similia. Hæc mihi videtur ambitio, non eleemosyna. Divites ambiunt sibi monumentum in templis, in quibus olim ² nec divis locus erat. Curant se sculpendos ac pingendos, additis etiam nominibus ac beneficii titulo: atque hisce rebus bonam templi partem occupant, olim opinor postulaturi, ut ipsorum cadavera in ipsis reponantur altaribus. Dicit aliquis; An horum munificentiam existimas rejiciendam? Nequaquam, si templo Dei dignum sit, quod offerunt. Sed ego, si Sacerdos aut Episcopus essem, hortarer crassos illos aulicos, aut negotiatores, ut, si vellent sua peccata redimere apud Deum, ista clanculum effunderent in subsidium eorum, qui vere pauperes sunt. Isti putant, perire pecuniam, quæ sic frustulatum, & clanculum in præsentem egestatem tenuium sublevandam dissipatur, cujus nullum exstet apud posteros monumentum. Ego puto, nullam melius collocari ea, quam ipse ³ Christus sibi vult imputari certissimus debitor. **TI.** An non putas recte collocari, quod datur monasteriis? **EV.** Et his darem nonnihil, si dives essem, sed darem ad necessitatem, non ad luxum: tum his, inter quos sentirem vigere studium veræ religionis. **TI.** Multi judicant non admodum belle collocari, quod datur istis mendicis publicis. **EV.** Et istis nonnihil dandum est aliquando, sed cum delectu. At mihi consultum videatur, si singulæ civita-

¹ *Testator*] Testamenti conditor. Legavit autem summam hanc monasterio huic Carthusianorum, dictus Galeatius, primus Insubrii dux.

² *Nec divis locus*] Sæculo enim quarto demum, Divi in templa introducti,

& imagines, hic & alibi in oratoria Christianorum. Sed id à sanioribus tum temporis maxime improbatum.

³ *Christus sibi vult imputari*] Respicit auctor ad verba Christi, Matth. 25.

vitates suos alerent, nec ferrentur erronee huc & illuc circumcurfantes, præfertim validi, quibus ¹ opus suppeditandum sentio potius, quam pecuniam. **Tr.** ² Quibus igitur potissimum dandum cenfes, ³ quantum, & quatenus? **Ev.** Hoc mihi ad unguem describere difficillimum fit. Primum animum ⁴ adesse oportet, qui cupiat omnibus subvenire. Deinde pro mea tenuitate, quod possum, impertio, quoties sese offert occasio: præfertim ⁵ his, quorum & paupertas & integritas mihi nota est: hortor & alios ad beneficentiam, si me defecerint facultates. **Tr.** Sed permittisne nobis hic in tuo regno libere loqui? **Ev.** Imo liberius, quam si domi vestræ sitis. **Tr.** Non probas in templis sumptus immodicos; & has ædes multo minoris ædificare poteras. **Ev.** Equidem arbitror, has intra mundiciem consistere, aut, si mavis, elegantiam: certe absunt à luxu, ni fallor. **Ædificant** magnificentius, ⁶ qui mendicato vivunt. Et tamen hi ipsi horti mei, quales quales sunt, vectigal pendunt egenis: & quotidie sumptibus aliquid detraho, in me meosque frugalior, quo possim esse in pauperes munificentior. **Tr.** Si istum animum obtinerent omnes, permulti melius haberent, quos nunc egestas gravat indignos, & ex

¹ *Opus suppeditandum*] Laudandus sane mos est, qui in aliquibus Hollandiæ locis obtinet: ubi erronee isti per publicos lictores è compitis apprehenduntur: & alicubi etiam in ergastula seclusi artem manuariam quampiam edocentur.

² *Quibus igitur &c.*] Dandum indigentibus, qui se ipsos non sustentant.

³ *Quantum, & quatenus*] Pro generali regula debet haberi, ne parcè elemosynas erogemus, sed potius copiose. Mensura itidem largitionis nostræ in communi pendet ex mensura benedictionis Dei erga nos in rebus externis. Hic & diligenter spectandum, quid pietas & charitas dicere solet optimis Christianis, quantum autem hic & nunc sit largiendum, id non nisi ex prudenti

circumstantiarum omnium consideratione potest definiri.

⁴ *Adesse oportet*] Dandum quippe est, ex affectu charitatis & misericordiæ fraternæ. Ex officii conscientia humiliter coram Deo, non ex ambitione inanis gloriæ coram hominibus.

⁵ *His, &c.*] Recte Amesius, ex quo etiam alia hæc deprompta: Cæteris paribus, succurrendum majori & graviori necessitati potius, quam minus gravi. Et in simili necessitate, præferendi sunt illi, in quibus plures dilectionis rationes dignoscuntur.

⁶ *Qui mendicato vivunt*] Proculdubio designat Monachos ordinis mendicantium; quorum superba monasteria & sumptuosissima ædificia ubique videte est.

& ex adverso multi minus essent obesi, digni, quos egestas doceat sobrietatem ac modestiam. Ev. Fortasse sic res habet. Sed vultifne, ut hæc insipida bellaria re quapiam suavi condiamus? Tr. Plus satis est deliciarum. Ev. At ego hinc depromam, quod ne saturi quidem fastidiatis. Tr. Quid est? Ev. Codex est Evangeliorum, ut, quod lautissimum habeo, vobis depromam in fine convivii. Recita, puer, ab eo loco, ubi proxime destitisti. P U E R. ¹ *Nemo potest duobus Dominis servire: aut enim unum odio habebit, & alterum diligit: aut unum sustinebit & alterum contemnet. Non potestis Deo servire & ² Mammonæ. Ideo dico vobis, ne solliciti sitis animæ vestræ, quid manducetis, neque corpori quid induamini. Nonne anima plus est, quam esca, & corpus plus, quam vestimentum?* Ev. Redde codicem. In hoc loco mihi Jesus Christus videtur bis idem dixisse. Etenim pro eo, quod prius dixit, *odio habebit*, mox ponit, *contemnet*: & pro eo, quod prius posuerat, *diligit*, mox vertit, *sustinebit*: commutatis personis existit eadem sententia. Tr. Non satis assequor, quid velis. Ev. Demonstramus igitur ratione mathematica: si videtur. In priore parte pro uno pone A, pro altero B, rursus in posteriore pro uno pone B, pro altero A, verso ordine. Aut enim A odio habebit, & B diligit: aut B sustinebit, & A contemnet. Nonne hic palam est, A bis odio haberi, & B bis diligi? Tr. Perspicuum est. Ev. Atqui hæc conjunctio, *aut*, præsertim repetita, habet ³ emphasim sententiæ contrariæ, aut certe diversæ. Alioqui nonne absurde diceretur, *Aut Petrus me vincet, & ego cedam, aut ego cedam, & Petrus me vincet?* Tr. Lepidum, ita me Deus amet,

¹ *Nemo potest, &c.*] Locus Matth. 6. vers. 24. 25.

² *Mammona*] Mammona sive Mammona, vox Hebræa, vel potius, ut vult Hieronymus, Syriaca, descendens ex Hebræa, idem quod Græcis *μαλὸν*, *divitia*, vel lucrum, omniaque ad rem nummariam pertinentia. *Mammona*, ait Augustinus, apud Hebræos divitiarum ap-

pellari dicuntur: congruit & Punicum nomen, nam lucrum Punice *Mamon* dicitur.

³ *Emphasim*] *Ἐμφασίς* figura, qua latens aliquid ex aliquo dicto eruitur. Duo ejus genera; alterum, quod plus significat quam dicit: alterum, quod etiam id, quod non dicit.

¹ *Sophis-*

amet, ¹ sophisma. EV. At tum demum mihi videbitur lepidum, si hoc ex vobis didicero. TH. Animus somniat ac parturit mihi, nescio quid: si jubetis, quicquid est, proferam in medium, vos eritis vel ² oniropoli, vel obtetrices. EV. Quanquam vulgo mali ominis habetur, somniorum meminisse in convivio, & parum sit verecundum, coram tot viris, foetum eniti: tamen nos istud somnium, si ve mavis partum animi tui, libenter excipiemus. TH. Mihi videtur in hoc sermone res commutari potius, quam persona. Et hanc vocem, unum & unum, non referri ad A & B, sed utraque pars refertur ad utrumlibet, ut utrumcunque delegeris, ei jam opponatur, quod significatur per alterum. Quasi dicas: aut excludes A, & admittes B: aut A admittes, & excludes B. Hic videtis, manente persona, rem esse translatam. Atque hoc ita dictum est de A, ut nihil referat, si idem enunties de B, hoc pacto: aut B excludes, & admittes A; aut admittes B, & excludes A. EV. Sane argute tu quidem ³ problema nobis explicuisti, neque quisquam mathematicus melius depinxisset ⁴ in pulvere. SOPH. Illud me magis movet, quod prohibet esse sollicitos de craftino, quum Paulus ipse ⁵ laborarit manibus, victus parandi causa; atque idem acriter increpet otiosos, & ex alieno vivere gaudentes, admonens, ut laborarent, ac manibus operentur, quod bonum est, ut sit, unde tribuant aliquid necessitatem patienti. An non pii sanctique

¹ *Sophisma*] Σόφισμα oratio ita composita, ut vera esse videatur.

² *Oniropoli*] Divinatores, quibus ex acta somniorum dijudicandorum ratio est: conjectores. Gr. ὀνειροπόλοι. ab ὄνειρος, ὄ, somnium, & πολίωι, verso. Præter alios V. Cl. Oudend. ad Lucan. l. 6. v. 425. A.

³ *Problema*] Πρόβλημα propositio interrogationem habens.

⁴ *In pulvere*] Ita summus Mathematicus Archimedes in pulvere describens formas Geometricas, ab ignaro milite,

captis Syraculis, esse interfectus.

⁵ *Laborarit manibus*] Verba Pauli exstant 2 Thess. 3. 8. 11. 12. Neque gratis panem edimus acceptum à quocunque, sed cum labore & arumna nostra dieque operantes, ne cui vestrum oneri essemus. Et paulo post: Audivimus quosdam ambulare inter vos inordinatè, nihil agentes; sed inaniter satagentes. Iis autem, qui sunt istiusmodi, mandamus & precamur per dominum nostrum Jesum Christum, ut cum quiete operantes suo pane vescantur.

2 Chri-

que labores sunt, quibus maritus tenuis alit uxorem sibi charissimam, dulcesque liberos? **TI.** Ista quæstio, mea sententia, variis modis dissolvi potest. Primum, ut ad illa tempora potissimum pertineat: Apostolis ob Evangelii prædicationem late vagantibus, eximenda erat sollicitudo victus undecunque suppeditandi, quibus non vacabat opera manuarum cibum quærere, præsertim cum nullam artem scirent, præter piscationem. Nunc alia ratio temporum est, & otium amplectimur omnes, laborem fugimus. Altera dissolvendi ratio est: ¹ Christus non interdixit industriam, sed sollicitudinem. Et sollicitudinem intellexit, juxta vulgarem hominum affectum, qui nulla de re magis anxii sunt, quam de parando victu, ut omnibus rebus omiſſis, hoc solum agant, huic uni curæ sint addicti. Id propemodum indicat ipse Dominus, cum negat, *eundem duobus dominis servire posse.* ² *Servit enim, qui toto pectore addictus est.* Præcipuam igitur curam vult esse Evangelii propagandi, non solam. Ait enim: *Primum quærite regnum Dei, & hæc adjicientur vobis.* Non dicit solum, *quærite*, sed, *primum quærite*. Cæterum in voce *crassini*, puto ³ hyperbolen esse, quum significet, in longinquum; qui mos est avaris hujus mundi, ut posteris etiam anxie parent & quærant. **EV.** Accipimus tuam interpretationem: sed quid sibi vult, quod ait, ⁴ *Ne solliciti sitis animæ vestræ, quid edatis.* Corpus veste tegitur, at non edit anima.

TI.

¹ *Christus*] Christus citato loco taxat eos, 1. qui sicut gentes divitiis per fas & nefas inhiant, in iisdem summum bonum constituentes, quasi ad hanc vitam solum creati. 2. Qui sollicitudinebus & aliis turbant. 3. Qui non primum regnum Dei quærunt, sed propter opes negligunt vel abiciunt.

² *Servit enim*] Hinc Paulus avaritiam vocat *servitutem* seu cultum Idolorum. Et certe servus est divitiarum. 1. Qui haud contentus partis, sic eadem accumulare nititur, ut eo nomine flo-

ci pendat divina. 2. Qui opes amplectitur, ut malit Evangelii quam opum detrimentum pati. 3. Qui iisdem instar Sardanapali aut Luculli aburit.

³ *Hyperbolen*] Hyperbole Latinis *Superjectio* est, secundum Rhetoricam oratio augendo vel minuendo superans fidem.

⁴ *Ne solliciti*] Hunc locum tam Augustini tempore, ut & hodie, Monachi explicabant, quasi omnis labor esset prohibitus. Notandum ergo, quod non dicat, nolite laborare, studium & diligentiam adhibere, sed esse solliciti.

I An-

TI. ¹ *Animam*, ut opinor, hic *vitam* appellat. Ea periclitatur, si cibum subduxeris: non item, si vestem detraxeris, quæ magis datur pudori, quam necessitati. Et si quem affligit nuditas, non statim occidit: at inedia certissima mors est. Ev. Non satis video, quo modo cohæreat cum hac sententia, quod adjecit: *Nonne anima plus est, quam esca? & corpus plus est, quam vestimentum?* Nam si vita magni pretii est, tanto magis advigilandum, ne pereat. TI. Hoc argumentum non adimit nobis sollicitudinem, sed augeat. Ev. At non hoc sentit Christus, quod interpretaris; sed hoc argumento nobis addit fiduciam de patre. Si pater benignus gratis & de suo dedit id, quod carius est; etiam adjiciet id, quod vilius est. Qui dedit ¹ animam, non negabit alimoniam: qui dedit corpus, adjiciet alicunde vestem. Illius igitur benignitate freti, non est, quod discriuemur sollicitudine curaque rerum infimarum. Quid igitur superest, nisi ut utentes hoc mundo, tanquam non utamur, totam curam ac studium nostrum transferamus in amorem rerum cœlestium, atque rejecto Mammona, imo toto ³ Satana cum omnibus suis ⁴ præstigiis, uni Domino, toto & alacri peccatore serviamus, qui non destituet filios suos. Sed interim nullus attingit bellaria. His certe cum gaudio vesci licet, quæ non magna cura nobis domi proveniunt. TI. Abunde satisfactum est corpusculo. Ev. Vellem equidem & animo. TI. Atque uberius etiam animo. Ev. Hæc igitur

¹ *Animam*] Verba Chrysostomi sunt: Quia homo constat animâ & corpore, ideo utriusque in hac sententia sit mentio. Et licet anima in se alimentis non indigeat: tamén, ut in corpore maneat, opus ipsi est alimentis à corpore sumtis. Augustini vero & hoc loco Erasmi explicatio simplicior est, vocabulo animæ, juxta Scripturæ phrasin, *vitam* intelligens. Matth. 10. 39. *Qui amat animam suam, perdet eam.*

² *Animam*] Potest vocabulo ψυχῆς hæc etiam communefactio, secundum

Chemnitium, intelligi: Homines quando de animâ solliciti sunt, tantum curare plerunque, quid edent & bibent, quæ belluina est sollicitudo: cum longe alia cura esse debeat, si de anima solliciti sumus, ut recte ei prospiciatur.

³ *Satana*] Satan seu Satanas, id est adversarius, sic κατ' ἐχθρὰς diabolus seu Princeps malorum Angelorum dictus.

⁴ *Præstigiis*] Præstigiæ, vanæ & fallaces rerum species.

tur tolle, puer; ac¹ labrum appone. Lavemus, amici; ut, si quid forte commissum est in hoc convivio, purgati, canamus.² hymnum Deo. Perficiam, si videtur, quod cœperam ex³ Chrysostomo. **TI.** Rogamus. **EV.** *Gloriatibi, domine; gloria tibi, sancte; gloria tibi, rex; quoniam dedisti nobis escas, imple nos gaudio & lætitia in Spiritu sancto, ut inveniamur in conspectu tuo acceptabiles; nec pudefiamus, quando reddes unicuique secundum opera sua.* **PUER.** Amen. **TI.** Profecto pius & elegans est hymnus. **EV.** Hunc divus Chrysostomus non dedignatur etiam interpretari. **TI.** Quonam loco? **EV.** In Matthæum, ⁴ homilia LVI. **TI.** Non omittam, quin hodie legam. Sed illud unum interim ex te cupio discere, cur ter optamus Christo gloriam, idque triplici cognomine, *domini, sancti, & regis?* **EV.** Quoniam illi debetur omnis gloria. Sed nobis triplici nomine potissimum est glorificandus: Quod suo sacrosancto sanguine redemerit nos à tyrannide diaboli, sibi que asseruerit; unde & *dominum* illum vocamus. Deinde, quod non contentus gratis condonasse nobis omnia peccata, per spiritum suum contulit nobis & iustitiam suam, ut sectemur ea, quæ sunt sanctimonia. Atque ob id *sanctum* eum vocamus, quod sit sanctificator omnium. Postremo, quod ab eodem speramus præmium regni cœlestis, ubi ille jam sedet ad dexteram Dei Patris, & hinc nobis *rex* dicitur. Atque hanc totam felicitatem illius erga nos, gratuita bonitati debemus, quod pro domino, vel tyranno potius⁵ diabolo,

¹ *Labrum*] Vas patens, accommodum ad lavandum.

² *Hymnum*] Hymnus sacra cantio, in laudem Dei. Moris erat post esum agni Paschalis canere hymnum: dicebaturque is Eucharisticus. Jubenturetiam fideles Ephes. 5. 19. Coll. 3. 16. hymnos, psalmos & cantiones spirituales Deo occinere.

³ *Chrysostomo*] Chrysostomus sive Aureum Os, dictus Joannes Antiochenus, Episcopus Constantinopolitanus, ob

eloquentiæ admirandam venustatem.

⁴ *Homilia*] Ομιλία sermo ad populum, ab ομιλία colloquor. Homiliarum nomine conciones Patrum fere insigniuntur.

⁵ *Diabolo*] Diabolus vox origine Græca, generaliter pro calumniatore; specialiter pro Spiritu malo, quod electos apud Deum calumniatur; specialius pro Principe malorum Angelorum usurpatur.

bolo; Dominum habemus Jesum Christum: pro immunitia & sordibus peccatorum, innocentiam ac sanctimoniam: pro gehenna, gaudia vitæ cœlestis. **TI.** Pia profecto sententia. **EV.** Quoniam nunc primum vos hic accepi convivio, non dimittam vos absque ² xeniis, sed talibus, qualis fuit apparatus. **HEUS:** puer; profer ³ apophoreta nostra. Sive sortiri placet, sive sibi quisque malit deligere minimum refert; ejusdem fere pretii sunt omnia, hoc est, nullius. Non enim sunt sortes ⁴ Heliogabali, ut huic obveniant equi centum, illi totidem ⁵ muscæ. Sunt libelli quatuor, horologia duo, lucernula, & theca cum calamis ⁶ Memphiticis. Hæc arbitror magis convenire vobis, quam ⁷ opobalsamum, ⁸ aut dentificium, aut speculum, si vos novi satis. **TI.** Adeo bella sunt omnia, ut nobis difficilis sit electio

¹ *Gehenna*] Gehennæ vocabulum Hebraicum, compositum ex *Ge* & *Hinnom*, id est vallis *Hinnom*, locus Hierosolymæ vicinus, ubi olim Judæi Moloch filios adolebant, horrendæ immanitate. Accipitur autem hoc loco, ut & sæpissime à Christo, pro reproborum supplicio & cruciatus æterni loco. Hæc significatio communis & vulgo nota fuit tempore Christi, extatque in antiquissimis Judæorum libris.

² *Xeniis*] *Xenia*, munuscula, quæ dantur hospitibus aut amicis. *V. Jung. ad Polluc. l. 3. c. 4. §. 59. Schol. Sophocl. Ajac. v. 829. ZENION λέγονται τὸ δῶρον τὸ ὅτι ξένον δίδόμενον, i. e. XENIUM dicimus donum, quod ab hospitibus datur. Pro latine poni docet Dupont. ad Theophrast. Char. c. 11. derivatur a ZENON, proprie dictus is amicus, quem quis in patria facit ab extræ regione advenientem V. Schol. Eurip. Hecub. v. 19. & Schol. Sophocl. Electr. v. 15. Significat & hostem v. Cl. Porter. ad Lycophr. v. 464. de Jove ZENION V. Serv. ad Virg. l. 1. Æn. v. 735. & 736. & ad. 4. Æn. v. 207. Schol. Eurip. Hecub. v. 345. Schol. Sophocl. Ajac. v. 491. Schol. Aristoph. Ran. v. 768. ad Equit. v. 498. Tzerz. ad Lycophr. v. 288. & imprimis Ill. Spanb. ad Call. H. Dian v. 123. ubi &*

Dianam ZENIAN. existisse docemur A.

³ *Apophoreta*] Quæ dantur in fine conviviorum auferenda, si cui videatur.

⁴ *Heliogabali*] Notum est portentosum id monstrum Antoninus Varius, post Heliogabalus dictus, à sacerdotio Dei Heliogabali, cui Romæ, teste Lampridio, templum in eo loco constituit, in quo prius zdus Orci fuit, quem è Syria secum advexit.

⁵ *Muscæ*] Verba Ælii Lampridii sunt: Sortes convivales scriptas in cochlearibus habuit tales, ut alius exhiberet decem camelos; alius decem muscas; alius decem libras auri; alius decem plumbis; alius decem struthiones; alius decem ova pullina.

⁶ *Memphiticis*] Calami Memphitici probatissimi ad scribendum. Memphis autem nobilissima Ægypti urbs, ubi & olim pretiosissima papyrus confecta.

⁷ *Opobalsamum*] Succus balsami. Arbor ipsa balsamum dicitur, quæ incisa ossibus cultellis, succum mittit, quem opobalsamum vocant, eximè suavitatis & ab ὀπός, succus. *V. Serv. ad Virg. 2. Georg. v. 119. A.*

⁸ *Dentificium*] Medicamentum pollicendis extergendique dentibus comparatum, & in pulvisculum solutum.

L. 9 Memi

electio: ipse magis pro tuo arbitratu distribuito; sic gratius etiam erit, quicquid obtigerit. **EV.** Hic libellus in 9 membranis habet proverbia Salomonis: sapientiam docet, & auro pictus est, quod aurum habeat sapientiæ symbolum. Hoc dabitur cano nostro, ut, juxta doctrinam Evangelicam, habenti sapientiam detur sapientia, & exuberet.

TI. Certe curabitur, ut minus egeam. **EV.** Sophronio congruet ¹ horologium, huc ex extrema ² Dalmatia profectum, ut vel sic ³ commendem munusculum meum. Novi enim, quam ille sit parvus temporis, quam nullam omnino portionem rei pretiosissimæ sinat abire sine fructu. **SOPH.** Imo pigrum admones diligentiae.

EV. Hic libellus habet in membranis Euangelium secundum Matthæum; gemma tegi merebatur, nisi nullum esset illi scrinium aut theca charior, quam pectus hominis. Illic igitur recondito, Theophile, quæ magis hoc sis, quod diceris. **TH.** Efficiam, ne prorsus male collocasse videaristuum munus. **EV.** Hic sunt epistolæ Pauli, quas tu lubenter tecum circumfers, Eulali, qui Paulum semper habere soleas in ore: nec haberes in ore, nisi esset in pectore: posthac commodius erit etiam in manibus oculisque. **EV.** Istuc non est dare munus, sed dare consilium. Porro bono consilio nullum est munus pretiosius. **EV.** Lucernula conveniet Chrysoglotto, ⁴ anagnostæ insatiabili, &, ut M. Tullius inquit, ⁵ librorum heluo ⁶ maximo. **CH.** Bis habeo gratiam: primum pro munere non vulgariter eleganti: deinde, quod somniculosum admones vigilantiae. **EV.** Theca calamaria debetur Theodidacto, felicissime ⁶ πολυγράφῳ: atque hos ego calamos felicissimos

9 Membranis] Membrana, pro quavis tenuiori pellicula accipitur, Membrane etiam dicuntur chartæ pergamonæ, ex pellibus animalium factæ. Belgice, *Perckement*.

1 Horologium] Ὠρολόγιον, instrumentum, quo horæ designantur, ab ὥρα, *tempus, hora*, & λέγω, *dico*.

2 Dalmatia] Illyrici pars.

3 Commendem] Sic est: magis illa

juvant non tantum, quæ pluris emuntur, sed longe petuntur. Nam quod rarum carum est.

4 Anagnostæ] Anagnostes, Lector, ab ἀναγινώσκω, *lego*.

5 Librorum heluo] Per Metaph. pro nimis avido lectore, & qui legendosatiari nequit.

6 Πολυγράφῳ] Qui multa scribit,

mos esse judico, quibus celebrabitur gloria Domini nostri Jesu Christi, tali præsertim artifice. THEODIDACT. Utinam & pectus suppeditare possis, quemadmodum suppeditas instrumenta. EV. Hic codex habet aliquot Plutarchi libellos de moribus, sed selectos, & a quodam Græcæ literaturæ peritissimo non inscite descriptos, in quibus tantum reperio sanctimoniam, ut mihi prodigio simile videatur, in pectus hominis ethnici, tam euangelicas potuisse venire cogitationes. Hic dabitur Uranio juveni & ¹ Φιλέλλωι. Superest horologium; id cedat nostro Nephelio, parcissimo temporis dispensatori. NΕΡΗ. Habemus gratiam, non solum pro munusculis, verum etiam pro testimoniis. Nam isthuc non tam est distribuere xenia, quam ² elogia. EV. Imo ego vobis habeo gratiam duplici nomine. Primum, quod nostram exilitatem boni consulitis. Deinde, quod eruditis juxta ac piis sermonibus refecistis animum meum. Ego vos quomodo acceptos dimittam, nescio; certe vos relinquam melior ac doctior. Scio, vobis non esse cordi ³ fistulas, aut ⁴ moriones, ac multo minus aleam. Quare, si videtur, sallemus horulam spectandis reliquis regiae mææ miraculis. ΤΙ. Istuc eramus abs te flagitaturi. EV. Apud bonæ fidei promissorem, non est opus flagitatore. Hanc aulam æstivam opinor vos jam satis contemplatos. Habet triplicem prospectum, &, quoquo versum deflectas oculos, occurrit viror hortorum gratissimus. Vitreis fenestris volubilibus, si videatur, licet excludere cœlum, si nebulis aut ventis sit incommodius: licet & densis valvis foris admotis, ac tenuibus intus, excludere solem, si quid offendant æstus. Hic quum prandeo, videor in horto pranderē

bit, qualis fuit Chrysippus ac Didymus.

¹ Φιλέλλωι] Amatori Græcitatis.

² Elogia] Sunt rerum gestarum propria testimonia. Plerumque in bonam partem sumitur dictio.

³ Fistulas] Respicit ad veterem Romanorum morum: ubi fistulatores, fiducines, tibicines & Symphoniaci pueri

in convivia, circa finem introducebantur. Imo à quibusdam etiam aliti, aut à mangonibus in privatas civium aulæ publicæque principum palatia, metcede conducti, dimittebantur.

⁴ Moriones] Morio, stultus, fatuus homuncio, ut qui risus causa solet esse in prælio, & principibus in delitiis.

L. 2

1 Hys

dere, non in domo. Nam & parietes virentes suos habent insperfos flosculos. sunt & picturæ non invenustæ. Hic Christus supremam computationem agitat cum electis discipulis. Hic natalitia celebrat ¹ Herodes funesto convivio. Hic Euangelicus ille dives epulatur splendide, mox descensurus ad inferos. ² Lazarus repellitur à foribus, mox excipiendus ³ sinu Abrahæ. Ti. Hoc argumentum non satis agnoscimus. Ev. ⁴ Cleopatra est cum Antonio luxu decertans: jam unionem ebibit, alteri manum admovit detractura. Hic pugnant ⁵ Lapithæ. Hic Alexander Magnus hasta transverberat ⁶ Clitum. Hæc exempla nos admonent sobrietatis in convivio, & à crapula luxuque deterrent. Nunc adeamus bibliothecam, non illam quidem multis instructam libris, sed exquisitis. Ti. Locus hic plane divinitatem quandam præ se fert, adeo nitent omnia. Ev. Hic videtis præcipuam partem opum mearum. Nam in mensa nihil vidistis, nisi vitreum ac stanneum; nec est in tota domo vas ullum argenteum, præter unum poculum inauratum, quod ob amorem ejus, qui dono dedit, religiose servo. Hæc sphæra pensilis totum orbem ponit ob oculos. Hinc in parietibus singulæ regiones fusiore spatio depictæ sunt. In reliquis parietibus videtis insignium auctorum imagines: nam omneis depingere fuerat infinitum. Christus primum habet locum, porrecta manu sedens in monte. Capiti ⁷ imminet pater, dicens: *Ipsum audite.*

Spi-

¹ *Herodes*] Est hic Herodes Antipas, Tetrarcha Galilææ, *vulpes* à Christo dictus. Funesti autem convivii mentionem facit Matthæus cap. 14.

² *Lazarus*] *Lazarus* Syri tantundem est, acis, cui opem ferre decet. Appellative pro mendico sumitur à Christo in parabola, quæ exstat Luc. 16.

³ *Sinu Abrahæ*] Abrahæ sinus locutione metaphorica designat æternæ quietis locum in cælo: ubi animæ piorum, post exantlatos hujus vitæ labores, quemadmodum parvuli in sinu parentum, refocillantur.

⁴ *Cleopatra*] Lege vitam illius apud

Plutarchum, & *Plinium* cap. 35. lib. 9.

⁵ *Lapithæ*] Thessaliæ populi, equorum domitores, quique cum Centauris bella gessere. Unde nomen acceperint, docet Schol. *Apoll. Rhod.* 1. *Arg.* v. 41. de *Lapitharum pugna* v. *Hygin.* f. 33. *Serv.* ad *Virg.* 2. *Georg.* 455. ad 3. *Georg.* vs. 115. ad 7. *En.* 304. *Col. Perizon.* ad *Elia.* l. xi. v. h. c. 2. A.

⁶ *Clitum*] Alexander contumeliæ impatiens, quæ à Clito affectus, erepta stipatorum cuidam lancea, in convivio trajicit.

⁷ *Imminet pater*] Respicit ad locum *Matt.* 3. ubi Christo in Jordane à Joanne baptizato apparuit Sp. Sanctus tanquam colum-

Spiritus sanctus expansis alis multa luce complectitur illum. **Tr.** Opus, ita me Deus bene amet, ⁸ Apelle dignum. **Ev.** Adjunctum est bibliothecæ ¹ musæon quoddam angustum, sed elegans; quod submota tabula ostendit foculum, si quid offenderit frigus. In æstate videtur solidus paries. **Tr.** Hic mihi gemmea videntur omnia. Est & mira odoris gratia. **Ev.** Hoc mihi præcipue studio est, ut niteat domus, & bene oleat. Utraque res minimo constat. Habet bibliotheca suum ambulacrum pensile, spectans in hortum, & huic adhæret ² sacellum. **Tr.** Locus numine dignus. **Ev.** Nunc adeamus illa tria ambulacra, quæ imminet iis, quæ vidistis ad hortum domesticum spectantia. In his superioribus utroque prospectus est, sed per fenestras, quæ possunt occludi, præsertim in his parietibus, qui non spectant hortum interiorem, quo domus sit tutior. Hic ad lævam, quia plus est lucis, & paries raris fenestris interruptus, ordine depicta est tota vita Jesu, ex narratione quatuor Evangelistarum, usque ad missum Spiritum sanctum, & primam prædicationem Apostolorum ex Actis, Additæ sunt & locis notæ, ut agnoscat spectator, juxta quod stagnum, aut in quo monte res gesta sit. Additi sunt tituli, paucis verbis subnotantes totum argumentum: velut illud, quod dicitur à Jesu, *Volo, mundare*. Ex adverso respondent ³ figuræ & vaticinia Veteris Testamenti, præsertim è Prophetis & Psalmis, qui nihil aliud habent, quam Christi vitam, & Apostolorum, aliter narratam. Hic nonnunquam obambulo mecum fabulans, & animo contemplans illud ineffabile consilium Dei, quo per filium suum

columba, & Deus Pater acclamavit eide: *Hic est filius ille meus dilectus, in quo acquiesco*. Idem repetitur Matt. 17. ⁸ *Apelle*] *Apelles*, nomen pictoris eximii, patria Coi.

¹ *Musæion*] *Μουσείον*, locus in ædibus semotior, ubi Musarum sacra studia tractantur.

² *Sacellum*] Diminutivum à sacrum,

& significat locum parvum Deo sacratum cum ara. Belg. *Een Kapelle*.

³ *Figura, & vaticinia*] Hujusmodi Pontifex Maximus, Isaacus, Moses, Josephus, Simson, Jonas aliique; ut & agnus Paschalis & sacrificia, venturum in carne Christum & ejusdem mortem exhibentia.

suum restituere voluit genus humanum. Nonnunquam adest uxor comes, aut amicus quispiam, qui rebus piis delectetur. **TI.** In hac domo cui posset obrepere tædium? **Ev.** Nulli, qui didicerit secum vivere. In summa ora picturæ, velut extra ordinem, addita sunt capita Pontificum Romanorum cum suis titulis. Ex adverso capita Cæsarum, ob memoriæ historiæ. In utroque cornu prominet pensile cubiculum, ubi liceat interquiescere, & unde spectare liceat pomarium, & aviculas nostras. Hic in extremo angulo prati, videtis aliud ædificiolum, ubi cœnamus nonnunquam æstivis mensibus, & ubi curatur, si quem forte è familiaribus corripuerit morbus, ob contagium formidabilis. **TI.** Quidam negant, ¹ hujusmodi morbos esse vitandos. **Ev.** Cur ergo vitant ² foveam, aut venenum? An hoc minus timent, ³ quia non vident? Nec basilisci venenum videtur, quod afflat oculis. Ubi res poscat, non dubitem ⁴ pro necessariis venire in vitæ discrimen. Sine causa subire vitæ periculum, temeritas est: alios in vitæ periculum adducere, crudelitas. Sunt & alia quædam non injucunda spectatu: ea mandabo uxori, ut ostendat. Manete hic vel totum triduum, hanc domum putate esse vestram. Pascite oculos, pascite animos. Nam me negotia quædam alio vocant. Est equitandum in pa-

¹ *Hujusmodi morbos esse*] Illud πῆν-
τα *ἡδὲ* mordicus à vulgo nostro
defenditur. Mortem metuere (sic pro
opinionem hanc decertatur) hominis me-
ticulosi & male sibi conscii est, vel ni-
mium vitam expetentis; quâ libenter
Christianus exiit, ubi Deo ita visum.
Etiam in iustitiam impingitur: ubi se
subducens pestis, simul laboranti proxi-
mo se subducit, cui opem ferre ex con-
scientia tenetur. An vita humana, can-
cellis divinæ providentiæ circumsepta,
nostro nutu aut curâ vel momentum
prorogatur?

² *Foveam*] Ita est. Quamvis enim
ex immutabili Dei decreto unicuique
vitæ meta immobilis sit præscripta, ideo
tamen ordo mediorum adhibendorum

haud evertitur. Præcipue cum nobis oc-
cultum æterni consilii arcanum, & le-
gitimus prolongandæ vitæ modus, non
concessus modo, sed & injunctus sit.
Necessitas enim divini decreti non tollit
mediorum usum.

³ *Quia non vident*] Hic procul du-
bio Psal. 91. Pestis in caligine pervade-
ns.

⁴ *Pro necessariis*] Bene addit *necessa-
riis*. Arctiori enim vinculo iis obstri-
cti, quam in commune hominibus. Si
quis ergo absque scandalo nec desertâ
vocatione è contagiosis locis discedat,
non ut Deum, sed loca plagis divinis in-
fecta fugiat, ne in culpam temeritatis
incurrat, is à culpâ absolvendus hâc in
parte.

1 E πῆν

pagos aliquot vicinos. **TI.** Ob rem pecuniariam? **EV.** Ego tales amicos non relinquerem pecuniæ gratia. **TI.** Fortassis venatio parata est alicubi. **EV.** Plana venatio est: sed aliud venor, quam apros aut cêrvos. **TI.** Quid igitur? **EV.** Dicam. In uno pago decumbit amicus quidam non sine periculo vitæ. Nam corpori metuit medicus, ego magis metuo animæ illius. Siquidem mihi videtur parum recte compositus ad emigrandum, sicut dignum est Christiano: huic adero meis hortatibus, ut, sive moriatur, sive revalescat, bono ipsius fiat. In altero diffidium acre natum est inter duos, non malos quidem illos, sed tamen pervicacis ingenii viros. Quod si exasperetur, vereor, ne plures secum trahat in consortium simultatis. Adnitar totis viribus, ut hos redigam in gratiam. Nam utrique sum veteri necessitudine junctus. Hæc sunt, quæ venor. Quod si venatio successerit ex animi sententia, simul hic celebrabimus ¹ *ἐπὶ νίκῃ*. **TI.** Pia venatio. Precamur, ut tibi ² pro Delia Christus aspiret. **EV.** Hanc prædam ego malim, quam obvenire mihi hæreditate bis mille ducatos. **TI.** Mox rediturus? **EV.** Non nisi tentatis omnibus: quare certum tempus non possum præscribere. Vos interim meis perinde ac vestris fruamini, & valete. **TI.** Dominus Jesus te feliciter deducat, ac reducat.

De incomparabili heroë Johanne Reuchlino

³ *in diverum numerum relato.*

P O M P I L I U S , B R A S S I C A N U S .

Po. **U**Nde nobis ⁴ petasatus? **BR.** E⁵ Tubinga. Po. Nilne istic rei novæ? **BR.** Equidem demiror usque adeo

¹ *Επὶ νίκῃ*] Id est, Festa sive epulum pro victoria adepta.

² *Pro Delia*] Respicit ad adagium *Delia annuente vel iratâ venari*. Diana vero cognominata *Delia* à patria, Delo, ubi Latona mater eam pepererat. Habita est venationis Dea. *De Delo, insula in mari Icario (ut nos docet Schol. Soph. Ajax. v. 712.) sita, & Diana inde DELIA dicta v. Schol. Apoll. Rhod. I. Arg. v. 419. Tzet. ad Lycophr. v. 401. Munk. ad Hygin. f. 53. Ill. Spanh. ad Call. H. De-*

lum v. 199. 200. 255. & alibi passim in hoc Hymno. Venationis autem dominam fuisse docemur ad H. Dian. v. 2, 3, 8, 12, 18, 20, 85, 113. &c. A.

³ *In diverum numerum*] *Α' ποθέωσις* inter Deos relatio, divinorum honorum attributio: ab *ἀποθέωσι*, ex homine Deum facio, in Divos refero: compositum à præpositione *ἀπό* & *θεώ*, & hoc à *θεός* Deus. Pontificiorum mos de xefe-

adeo mortales omnes teneri siti quadam rerum novarum. At ego ¹ Lovanii ² Camelum quendam audivi concionantem, fugiendum quidquid esset novum. Po. Vocem Camelo dignam. Dignus erat homo, si tamen homo fuit, qui nunquam mutet veteres calceos, aut ³ putre subligar, semper vescatur putribus ovis, nec aliud bibat, quam ⁴ vappam. BR. At idem, ne sis inscius, non usque adeo delectatur rebus veteribus, ut malit jus pridianum, quam recens. Po. Sed omisso Camelo, dic, si quid adfers novi. BR. Adfero quidem, sed, ut ille ajebat, malum. Po. Atqui istuc ipsum olim erit vetus. Ita fieri necesse est, ut, si omnia vetera sint bona, omnia nova mala, quæcunque nunc bona sunt, fuerint olim mala; & quæ nunc sunt mala, sint olim futura bona. BR. Ita videtur juxta decretum Cameli. Immo consequitur, ut, qui olim adolescens fuit malus fatuus, quia recens; idem nunc sit bonus fatuus, quia senuit. Po. Sed age, prome, quidquid est. BR. Egregius ille trilinguis eruditionis ⁵ phœnix Joannes ⁶ Reuchlinus vita defunctus est. Po. Rem certam narras? BR. Certiorem, quam vellem. Po. Sed quid istuc mali, relicta posteris honestissimi nominis immortalis memoria, ab hujus vitæ malis demigrare in consortium beatorum?

BR.

referendo quempiam in sanctorum sive Divorum catalogum ab Ethnicis destituit: ii enim bene meritos de Republica post mortem numinibus æquabant Romanis ejusmodi Divi Indigetes Dii dicti. A Romulo hæc consuetudo ad Cæsares devoluta est Consecrationem hanc Apotheosin Græci nuncupant.

⁴ *Petasius*] Petasus, pileus latior atque amplior; à *πτεράζω*, extendo. Pileus ergo viatorius est, & solem defendens. Sunt, qui credant calceamenti grandioris genus esse. Hinc *petasati*, qui galero pro capitis ornamento utuntur.

⁵ *Tubinga*] Civitas Ducatus Wirtenbergensis in Suevia ad Neccarum, admodum elegans & rerum necessaria proventu abundans.

¹ *Lovanii*] Lovanium Brabantiz urbs

primaria, uberi solo, Academia celebri, sic dicta à proximo colle & silva *Lo & Co* subjecta planicie, veteri lingua *Veen* nuncupata.

² *Camelum*] Camelum dixit detracta littera pro Carmelita.

³ *Putre subligar*] Idem, quod subligaculum femorale.

⁴ *Vappam*] Vappa genus vini, quod sponte deferbuit & odorem saporemque amisit Hujusmodi vina, quæ exhausto vase reliqua evaporarunt.

⁵ *Phœnix*] Proprie unica illa avis, ex cinere renascens, ut fabulæ referunt, Per *ἀντρομαζορία* autem, quæ proprium sumitur pro communi, excellentissimum quemque designat.

⁶ *Reuchlinus*] Est hic Joannes Reuchlinus, teste Gualterio, discipulus Joannis

BR: Quis istuc tibi indicavit? Po. Res ipsa. Nec enim potest aliter mori, qui sic vixit. BR. At magis etiam isthuc diceret, si scias, quod ego. Po. Quidnam, obsecro? BR. Non est fas referre. Po. Quam ob rem? BR. Quia qui credidit, stipulatus est arcani silentium. Po. Eadem lege committe & mihi: recipio tibi silentium optima fide. BR. Quamquam ista fides me jam sæpenumero fefellit; tamen age, committam: præsertim cum res sit ejus generis, ut expediat etiam esse notam bonis omnibus. Est Tubingæ quidam instituti Franciscani, vir omnibus habitus eximiae sanctimoniae, præterquam ipsi. Po. Magnum dicis¹ argumentum veræ sanctimoniae. BR. Agnosceres hominem, & fatereris verum, si nomen ederem. Po. Quid, si divinem? BR. Licet. Po. Admove aurem. BR. Quid opus, cum simus soli? Po. Ita mos est. BR. Is ipse est. Po. Est homo certissimæ fidei. Mihi² Sibyllæ folium erit, quidquid ille dixerit. BR. Audi igitur totum dialogum bona fide. Ægrotabat noster Reuchlinus, satis quidem periculose, sed ita, ut bona spes esset fore, ut revalesceret; vir dignus, qui nunquam senesceret, ægrotaret aut moreretur. Mane visibam meum³ Franciscanum, ut animi mei molestiam oratione sua leniret. Nam ægrotabam una cum ægrotante amico, quem amabam ut patrem. Po. ⁴Phy! quis illum usquam non amavit, nisi vir pessimus? BR. Hic Franciscanus meus, Brasticane, inquit; emove penitus ex animo mœrorem omnem: Reu-

nis à Lapide, Professor Tubingensis, domo Phorcensis, vixit circa annum 1500.

¹ *Argumentum*] Sic se habet: veræ sanctimoniae humilitas individua sociā adhæret. Et certe cum maxime piis plurima desint, cur altos pifitus gerent?

² *Sibylla folium*] Sibylla Cumana scribebat oracula in foliis. Juvenalis, *Credite, me vobis folium recitare Sibylla*, id est, rem certissimam. Quod genus & illud: *Ex tripode dictum puta*. De iis, quæ vehementer vera atque indubitata vide-

ri volumus. Translatum à tripodē vel Delphica vel Pythia: nam hæc duo oracula, summam olim apud homines fidem habuerunt.

³ *Franciscanum*] Dissimulat Erasmus nomen hujus Franciscani Tubingensis, cui somnium hoc portentosum obrepit: senierat quippe jam ante Cleri Romani odium Vatinianum.

⁴ *Phy*] Interjectio fastidientis: quem admodum & admirantis, teste Donato, ut hic.

Reuchlinus noster desit ægrotare. Quid? inquam, an subito revaluit? nam ante biduum non admodum læta promittebant medici. Tum ille, Revaluit, inquit, sed ita, ut posthac non sit illi formidanda valetudo adversa. Noli flere, (nam videbat erumpentes lacrymas,) prius quam audias rem omnem. Sex dies sunt, quod hominem non inviseram, sed tamen quotidianis precibus illius salutem Domino commendabam. Hodierna nocte cum me à matutinis ¹ hymnis in strato composuisssem, blandus quidam minimeque gravis somnus obrepfit. Po. Nescio, quid læti mihi præfagit animus. Br. ² Non est tibi læva mens. Visus sum mihi, inquit, consistere ad ponticulum quendam, per quem transitus erat in pratum quoddam longe amœnissimum. Adeo blandiebatur oculis graminum & frondium plus, quam Zmaragdinus viror, sic arridebant incredibili colorum varietate flosculorum stellulæ; sic spirabant omnia, ut, quod erat pratorum citra rivum, quo dirimebatur felicissimus ille campus, nec vivere, nec virere videretur, sed mortua, inamœna, putidaque omnia. Atque interim dum totus sum in eo spectaculo, commodum præterierat Reuchlinus; præteriens Hebraice precatus est pacem. Jam medium pontis transierat prius, quam sentirem: parantem accurrere, respiciens vetuit. *Nondum fas*, inquit. *Quinto abhinc anno nos sequeris. Interim eorum, quæ aguntur, testis ac spectator assistito.* Heic ego: Nudus erat, inquam, Reuchlinus, an vestitus? iolus, an comitatus? Vestium, inquit, nihil habebat, præter unam

¹ *Hymnis*] Nempe horâ nocturnâ duodecimâ; eam enim Franciscani & Capucini observant ad hymnos matutinos decantandos; quos Belgice de *Meren* vocant. Sed, secundum Hambachium, Augustiniani, Carmelitz, Canonici, Pærochiani & Capellani, ad motam campanam, eosdem hymnos quartâ matutinâ canunt. Hi autem in honorem Sancti sanctæque, quorum fe-

sta in Calendario annotata recurrunt, indies peraguntur.

² *Non est tibi læva mens*] Frequenter enim hominum mens læva est, & pessima pro optimis sequuntur, optima pro pessimis repudiant. Donato teste, *lævum* cum de humanis dicitur, significat contrarium, infautum, cum de cœlestibus prosperum, ut intonat lævum: quia sinistra Numina dextra sunt inventibus.

3 *Da-*

unam candidissimam : ³ Damascenam esse dixisses , candore mire lucido : pone sequebatur puer incredibili specie , alatus : suspicabar , illius esse genium bonum . Po. Sed nullusne comitabatur genius malus ? BR. Imo aliquot , ut Franciscanus ille arbitrabatur . Procul , inquit , à tergo sequebantur aves aliquot pennis cætera nigris , nisi quod explicatu alarum ¹ gilvas verius , quam candidas plumas ostenderent . Picæ , inquit , videri poterant colore & voce , nisi quod singulæ sedecim picas æquarent magnitudine corporis , nihilo minores vulturibus , cristam gestantes vertice , rostris & unguibus aduncis , ventre prominente . ² Harpyiæ videri poterant , si tres modo fuissent . Po. Quid moliebantur istæ furæ ? BR. Procul , inquit , obstrepebant ³ heroi Reuchlino , & impetituræ videbantur , si licuisset . Po. Quî minus licuit ? BR. Quia versus Reuchlinus , objecta ⁴ manu crucis imaginem exprimens , Abite , inquit , quò dignum est , malæ pestes . Satis sit vobis negotium facessere mortalibus : in me jam , immortalibus adscriptum , nihil habet juris vestra dementia . Vix ea dixerat , inquit Franciscanus , mox abierant foedissimæ volucres , sed relicto foetore , ad quem collatum ⁵ oletum videri posset ⁶ samsucinum , aut ⁷ foliatum .

De-

³ *Damascenam*] *Damascena vestis* à Damasco , quæ est urbs nobilissima , Syriæ metropolis .

¹ *Gilvas*] Gilvus color , est medius inter album & rufum . Belg. *Vael* .

² *Harpyia*] Ab ἀρπάζω , rapio . Sunt avium monstra fictitia . Vocantur & *Stryphalides* aves , quia eis virginei volucrum vultus esse dicuntur à Virg. *Æneid* . 3 . Per eas autem intelliguntur furæ , quæ & *Stygia* canes , & Jovis canes dicuntur , quæ tres numero , *Allo* , *Ocyete* & *Celano* .

³ *Herói*] *Heros* , qui cum mortalis esset , rerum magnitudine immortalitatem adeptus , & in Deorum numerum est relatus . *Quid sint HEROS* , docent *Servius* ad Virg. *Æcl* . 4 . v. 35 . ad 1 . *Æn* . v. 200 . *Scholia brevîq; Homeri Iliad* . A . v. 4 . *Cel* .

Periz . ad *Ælian* . l. 5 . V . H . c . 17 . *Stanlei* . ad *Æschyl* . *Prom* . *Vinct* . v. 116 . *HEROIBUS & Diis patris sive indigenis advena Græci in peregrina regione sacrificare solebant* . *Schol* . *Apoll* . *Rhod* . 2 . *Arg* . 1277 . sed *Ægyptios* nec agnovisse , nec coluisse *HEROAS* , narrat *Herodotus* l. 2 . c. 50 . A .

⁴ *Manu crucis*] Signatio hæc crucis jam vetus est , licet postmodo superstitione magis , quam prioribus sæculis à Pontificiis observata .

⁵ *Oletum*] Stercus humanum , ab oleo , id est foetorem emitto : proprie autem pro loco , in quo mejimus .

⁶ *Samsucinum*] Oleum samsucinum , sit ex samsuco seu amaraco herba , quæ & majorana dicitur . Belg. *Margeleyn* .

⁷ *Foliatum*] Unguenti præstantissimi genus , quod & *Nardinum* , à nardi folio .

Dejerabat, se citius vel ad inferos descensurum, quam sustineret iterum afflari ⁸ tali thymiamate. Po. Male sit illis peltibus. Br. Sed audi cætera, quæ narravit mihi Franciscanus. Dum hæc intentus contemplor, inquit, jam ponti vicinus erat divus Hieronymus, qui Reuchlinum hisce verbis compellabat: *Salve, collega sanctissime. Datum est hoc mihi negotium, ut te exceptum deducam in consortium cœlitum, quod tuis sanctissimis laboribus destinavit divina benignitas.* Simulque vestem protulit, qua Reuchlinum induit. Tum ego, Dic, inquam, mihi, quo cultu, quave specie videbatur Hieronymus? Eratne tam senilis, quam illum pingunt? aut cucullam habebat, aut ¹ galerum, ac pallium cardinalitium, aut leonem comitem? Ad hæc ille: Nihil, inquit, istiusmodi. Species erat amœna, quæ sic ætatem testabatur, ut nihil haberet squallores, dignitatis plurimum. Quorsum autem illic opus erat comite leone, quem illi pictores adjunxerunt? vestem gerebat ad talos usque demissam; crystallum diceres pellucidum. Ejusdem erat formæ, quam Reuchlino tradidit. Tota undique picta erat linguis triplici colorum varietate. Quædam ² pyropon præ se ferebant, nonnullæ ³ Zmaragdum, tertiæ ⁴ sapphirum. Pellucebant omnia, nec mediocrem gratiam addebat ordo. Po. Conjicio, id fuisse insigne ⁵ trium linguarum, quas calluerunt. Br. Non est dubium. Nam & fimbriæ, ut ajebat, trium linguarum litteris, triplici colore distinctis, viscebantur inscriptæ. Po. Num in comitatus aderat Hieronymus? Br. In comitatus, inquis? Totus ille

cam-

folio. Plinius libro 13. cap. 1. de quo etiam Juvenalis: *Machis foliata parantur.*

⁸ *Tali thymiamate*] Thymiaa suffitus est ex aromatis. *Supradictus*, est odor accendens.

¹ *Galerum*] Galerius viatorius, sollem defendens. Belg. *Viltenbaet.*

² *Pyropon*] Lapidis sunt lucidissimi, habentes *πυρρός* aqua, ignis faciem.

³ *Zmaragdum*] Zmaragdus, gemma virore oculos satians: unde ab Horat.

viridis lapis vocatur. Belg. *Esmeraud.* Præstantissimum genus nascitur apud Scythas, in altissimis montibus.

⁴ *Sapphirum*] Sapphirus, lapis cærulei coloris, à Cyano mari non multum differens. Belg. *Sapphior.* Jovi Phœboque antiquitus sacra.

⁵ *Trium linguarum*] Designat autor Hebraicam, Græcam, Latinam. Reuchlinus enim discipulus Joannis à Lapide, Tubingæ Professore egit Hebraicæ & Græcæ linguæ.

6 My-

campus obsidebatur⁶ myriadibus⁷ Geniorum, nec aliter optulerant aërem totum, quam videmus in solis radiis, volitare minuta corpuscula, quæ vocant⁸ ἀτμᾶ, si tamen à re tam humili huc ducenda est comparatio. Neque cœlum videre licuisset, neque campum, nisi pellucerent omnia. Po. Euge, Reuchlino gratulor. Quid deinde factum est? BR. ¹ Hieronymus, inquit, honoris gratia complexus dextrum Reuchlinum, deduxit in medium pratum. Ibi collis erat in medio prominens. In hujus vertice uterque alterum blando osculo complexus est. Atque interea vasto hiatu cœlum superne diduxit sese, majestatem quandam inenarrabilem exhibens, sic ut ad eam speciem, cætera pene forderent, quæ tamen antea videbantur esse mirifica. Po. Non possis aliquam imaginem nobis depingere? BR. Quî possim ego, qui non vidi? Is, qui vidit, negavit, se ullis vocibus vel somnium rei posse depingere: tantum hoc agebat, se vel millies mori paratum, si liceat iterum eo spectaculo, quamlibet exiguo momento, frui. Po. Quid tandem? BR. Ex hiatu cœli demissa est ingens columna igne pellucida, sed amœno: per eam in complexu duæ sanctissimæ animæ subvectæ sunt in cœlum, choris angelicis tanta melodia delinientibus omnia, ut Franciscanus neget, se unquam ejus voluptatis meminisse posse, quin erumpant lacrymæ. Secuta est mira fragrantia. Ubi somnus reliquit hominem, si tamen ille somnus dicendus est, erat dementi similis, non credebat, sese esse in² cellula sua; requirebat pontem ac pratum suum; nec aliud loqui, nec aliud cogitare poterat. Seniores ejus collegii, ubi senserunt, rem non esse

⁶ Myriadibus] Myrias numerum continens decem millia.

⁷ Geniorum] Genii sic dicti, quia nos genitos suscipiunt. Hoc loco boni intelliguntur: alioquin & mali sunt.

⁸ Ἀτμᾶ] Inseparabilia à τῆμῳ, seors. Ex his Democritus mundum conditum docuit.

¹ Hieronymus] Belle Reuchlino linguarum perito adjungitur Hieronymus: hic enim supra reliquos Patres in lingua

exercitatissimus. Imo tanto studio Hebraicum idioma addidit, ut magnâ mercede conductos Hebræorum doctissimos habuerit, qui nocte illum instituerent.^o

² Cellula sua] Monasteriorum habitacula in domunculas seu cellulas distributa. Ab iisdem ordo Fratricellorum seu Cellariorum fratrum nomen adest.

³ Ea-

esse fabulosam, (nam compertum est, ³ eadem hora terris excessisse Reuchlinum, qua visio viro illi sanctissimo apparuit;) concordibus animis egerunt gratias Deo, qui benefacta piorum præmiis amplissimis remuneratur. Po. Quid igitur superest, nisi ut sanctissimi viri nomen ¹ adscribamus calendario sanctorum? BR. Id ego facturus eram, etiam si nihil tale vidisset Franciscanus, & quidem aureis litteris, proxime divum Hieronymum. Po. Emoriar, nisi idem facturus sum in codice meo. BR. Quin & in meo ² larario stabit aureus inter ³ divos selectos. Po. Stabit & in meo vel ⁴ gemmeus, si suppetat animo facultas. BR. Ponetur & in bibliotheca, Hieronymo proximus. Po. Addeatur & meæ. BR. Imo si grati volent esse, idem facient omnes, qui colunt & amant linguas ac bonas literas, præsertim sacras. Po. Dignus est videlicet. Sed nihil te movet ille scrupulus, quod nondum relatus est in numerum divorum, auctoritate Romani Pontificis? BR. ⁵ Quis canonizavit (sic enim vocant) divum Hieronymum? quis Paulum? quis Virginem matrem? Utrorum memoria sanctior apud pios omnes? horum quos insignis pietas, quos ingeni, vitæque monumenta commendant affectibus omnium, an ⁶ Catharinæ Senensis, quam in divarum numerum retulisse fertur ⁷ Pius, ejus nominis secundus, in gratiam ⁸ or-

³ *Eadem hora*] Simillimum mendacium de Ignatio narratur: cui Codurii absentis mors revelata.

¹ *Adscribamus*] In more id Papicollis nomina sanctorum aliorumque Pontificiâ autoritate Calendario inscribere: quorum festi dies statuto tempore quotannis colendi.

² *Larario*] Lararium, locus, ubi reponuntur Dii penates, hoc est, domestici. Erat autem prope focum.

³ *Divos selectos*] Dii Conseptes sive præcipui erant duodecim, sex mares totidemque foeminae, quorum ope in gravissimis negotiis Jupiter utebatur. His alii octo additi, qui cum Consentibus Selecti dicti, propter majores in cunctis administrationes.

⁴ *Gemmeus*] Ille veterum moris, ut

sive ad ostendendum erga Deos affectum, sive ob rem quampiam, cujus desiderio tenebantur; obstringerent se simulachra exornaturos.

⁵ *Quis canonizavit*] Canonizare barbarice dicunt, pro eo, quod est, in numerum divorum referre. Quod in Canone vocato recensentur aliquot divorum, divarumque nomina.

⁶ *Catharina Senensis*] De hac, Senis patre tinctoris natâ, blasphemæ fabulæ circumferuntur. Inter alia, quod Christo præsentibus Mariâ, Joanne Evangelistâ & Davide nupsit.

⁷ *Pius, ejus nominis*] Pius Æneas Sylvius dictus. Pontificatum adeptus anno 1458. Ex paupere adolescente doctissimus Papa.

⁸ Or-

² ordinis & urbis? Po. Vera prædicas. Ille demum verus cultus est, qui sponte cœlo dignis meritis defunctorum exhibetur, quorum beneficia perpetuo sentiuntur. BR. Quid igitur? Putas tu hujus viri mortem deplorandam? Diu vixit, si quid ea res facit ad felicitatem hominis. Reliquit nunquam¹ intermorigitura virtutis suæ monumenta. Benefactis consecravim nomen suum immortalitati. Nunc exemptus malis, cœlo fruitur, & cum Hieronymo confabulatur. Po. At multa passus est in vita. BR. Sed plura passus est divus Hieronymus. Felicitas est, ob bona pati à malis. Po. Fateor certe; ob optima à pessimis multa² perpeffus est Hieronymus. BR. Quod olim fecit Satanas per³ Scribas & ⁴ Phariseos in Dominum Jesum, hoc & nunc facit per Pharisaicos quosdam in optimos quosque viros, ac de genere mortalium suis vigiliis bene merentes. Nunc ille merit optimam messem pro semine, quam fecit. Interim nostræ partes erunt, illius memoriam habere sacrosanctam; illius nomen ferre laudibus; ac subinde illum salutare verbis hujusmodi: *O sancta anima, sis felix linguis, sis felix linguarum cultoribus, faveto linguis sanctis, perditio malas linguas, infectas veneno⁵ gehennæ.* Po. Ita faciam, ac sedulo prædicabo cæteris, ut idem faciant. At non dubito, multos futuros, qui precatiunculam aliquam desiderant, quandoquidem hoc receptum, qua sanctissimi herois me-

mo-

² Ordinis] Ordo hic tertius Dominicanorum: cui dicta Catharina initiata anno 1372.

¹ Intermorigitura] Exstat certe Reuchlini Lexicon Hebraicum, à multis summo pere commendatum.

² Perpeffus est Hieronymus] Post multas enim peregrinationes & vitæ incommoda in deserta secessit. E Syria autem Romam evocatus, grande periculum incurrit, instigante Clero Romano. Nec minora passus est ab Ariarianis.

³ Scribas] Scribarum tria genera: Unum, regibus inserviens, alterum, privatorum contractus exarans: tertium,

juris divini peritorum. Ex hoc numero selecti nonnulli & primariis sacerdotibus adjuncti senatum ecclesiasticum constituebant. Ab his tam infanda passus Christus.

⁴ Phariseos] Pharisei sic dicti à separando vel exponendo: propter sacrarum litterarum peritiam, ab Alexandrâ Hircani Aristobulique matre summo perevecti.

⁵ Gehennæ] Gehennæ vox Hebræa, à Ge & Hinnon, significans vallem Hinnon: locus Ierosolymæ vicinus: ubi olim Judæi filios horrendâ immanitate Molochq immolabant.

1 Babel

moriam celebrent. BR. Hoc dicis; quod isti *Collectam* appellant? Po. Scilicet. BR. Hanc paraveram & ante mortem. Po. Recita, quæso. BR. *Amator humani generis Deus, qui donum linguarum, quo quondam Apostolos tuos ad Evangelii prædicationem per Spiritum tuum Sanctum cœlitus instruxeras, per electum famulum tuum Joannem Reuchlinum mundo renovasti: da, ut omnibus linguis, omnes ubique prædicent gloriam filii tui Jesu, ut confundas linguas pseudoapostolorum, qui conjurati substruunt impiam turrim¹ Babel, tuam gloriam obscurare conantes, dum suam student attollere: cum uni tibi debeatur omnis gloria, cum Jesu Filio tuo unigenito, Domino nostro, & Spiritu Sancto, in æterna sæcula, Amen.* Po. Elegans profecto & pia præcatio: dispeream, nisi mihi quotidie dicetur. Et hunc occursum mihi felicem duco, qui rem tam lætam ex te didicirim. BR. Isto gaudio diu fruire, ac vale. Po. Vale tu quoque. BR.² Valebo, sed non coquus.

Proci & Puellæ.

PAMPHILUS, MARIA.

PA. **S**Alve crudelis, salve ferrea, salve adamantina. MA. Salve tandem & tu Pamphile, quoties & quantum voles, & quocunque libet nomine. Sed interim mihi videris oblitus nominis mei; Maria vocor. PA. At Martiam

¹ *Babel*] Significat *confusio venit*. Cum turrim enim molirentur homines, cuius apex cœlum attingeret, confudit Deus omnium linguas, ita ut opus perfici non potuerit.

² *Valebo, sed non coquus*] Quum candidatus quidam, qui coci filius habebatur, coram Cicerone ab alio quopiam suffragium peteret, Cicero cavillans, *Ego quoque, inquit, tibi fa vebo*, locus autem est in dictione ambigua *quoque* & *ecce*: quod ad pronunciationem attinet. Unde liquet, olim alium fuisse sonum harum litterarum q & c quam nunc est. Quod si fuisset diversus, non erat locus ex voce plura significante. Nunc litera

c aliud sonat præcedens a, o, u, quam e, i, y, quod idem sit in Græcis, quum ejus varietatis nulli vetusti grammatici meminerint, quod equidem sciam. Et Fabius in primo libro disputat, q & k, redundare; non redundarent autem, si quid aliud sonarent quam c, nisi quod c apponitur respiratio, quam rejiciunt q & k. Ceterum u adjunctum q, evanescit; a quoque coridie & quotidie non solum differrent scriptura, verum etiam sono, quod secus esse, licet ex Fabii verbis colligere cap. de orthographia. Porro jocus Ciceronis, ad quem hic alluditur, refertur apud Quintilianum libro sexto, capite De risu.

tiam dici oportuit. MA. Quid ita, quæso? Quid mihi cum Marte. PA. Quia quemadmodum illi deo pro ludo est, homines interficere; ita & tibi: nisi quod tu Marte crudelior, occidis etiam amantem. MA. Bona verba. Ubinam strages ista mortalium, quos ego occidi? Ubi sanguis interfectorum? PA. Unum cadaver vides exanime, si modo me vides. MA. Quid ego audio? Mortuus loqueris, & obambulas? utinam mihi nunquam occurrant umbræ formidabiliores? PA. Ludis tu quidem; tamen interim miserum ¹exanimas, & crudelius occidis, quam si confoderes telo. Nunc longo cruciatu ²excarnificor miser. MA. ³Eho, dic, quot gravidæ ad tuum occursum ⁴abortierunt? PA. Atqui pallor arguit ex sanguinem magis, quam ulla sit umbra. MA. Atqui iste pallor tinctus est ⁵viola. Sic palles ut cerasum maturescens, aut uva purpurascens. PA. Satis procaciter rides miserum. MA. Atqui si mihi non credis, admove speculum. PA. Non optarim aliud speculum; nec arbitrator esse clarius ullum, quam in quo me nunc contemplor. MA. Quod speculum mihi narras? PA. Oculos tuos. MA. ⁶Argutator, ut semper tui similis es! Sed unde doces, esse exanimem te? An cibum capiunt umbræ? PA. Capiunt, sed insipidum, qualem ego. MA. Quibus igitur vescuntur? PA. ⁷Malvis, ⁸porris, & ⁹lupinis. MA. Atqui tu non abstines à capis & perdicibus. PA. Verum; sed interim

nit

¹ *Exanimas*] Anima privas, occidis.

² *Excarnificor*] Excarnificare est carnem dissecare, quod carnificum & laniationum. Metaphorice pro excruciare, lento dolore afficere, ponitur.

³ *Eho*] *Eho* sæpenumero vim habet interjectionis ad se vocantis. Hic vero excitativa particula, qua attentionem ejus, quicum loquimur, paramus.

⁴ *Abortierunt*] Hoc est, immaturum foetum ediderunt.

⁵ *Viola*] Intelligit nempe author violam purpuream, quæ Græcis τὸ ῥοῦ ἀνθός: est enim & viola lactea & tertia coloris palliduli. Per antiphrasim

nominata, quasi minime violanda.

⁶ *Argutator*] Hic pro sophista argutulo, vel argumentatore accipitur.

⁷ *Malvis*] Malvæ herbæ notissimæ. Plinius duo genera ponit, foliorum varietate inter se discreta. Sylvestrem hic intelligit. Belg. *Keeskens kruys*.

⁸ *Porris*] Porrum vel porrus, genus oleris. Mart. *Mittit præcipuos memorialis Arctia porros: In medio viridi stipite cerne comas*. Belgis *Bies-loock*.

⁹ *Lupinis*] *Lupinus*, leguminis genus omnium vilissimum & amarissimum. de quo & Virg. Georg. 1.

Aut tennes fatus vicia, tristisque lupini Sustuleris calames, Belg. *Wick-boone*.

M

1 Be-

nihilo plus sapiunt palato meo; quam si malvis vescerer, aut
¹ betis absque pipere, vino & aceto. MA. O te miserum! &
 tamen interim obesus es. An & loquuntur exanimés?
 PA. Sic ut ego, voce perquam exili. MA. Atqui nuper cum
 audirem te conviciantem rivali tuo, vox non erat admo-
 dum exilis. Sed obsecro te, num etiam ambulant umbræ?
 num vestiuntur? num dormiunt? PA. Etiam coeunt, sed
 suo more. MA. Næ tu suavis nugator es. PA. Sed quid di-
 ces, si ² argumentis Achilleis evincam, & me esse mor-
 tuum, & te esse homicidam? MA. Absit omen, Pamphile.
 sed aggredere ³ sophisma. PA. Primum illud mihi dona-
 bis, opinor, mortem nihil aliud esse, quam abductionem
 animæ à corpore. MA. Largior. PA. Sed ita, ut ne repo-
 scas, quod dederis. MA. Non fiet. PA. Tum haud infi-
 ciaberis, eum, qui alteri adimit animam, homicidam esse.
 MA. Accedo. PA. Concedes & illud, quod à gravissimis
 auctoribus dictum, tot seculorum suffragiis comprobatum
 est, animam hominis non illic esse, ubi animat, sed ubi amat.
 MA. Istuc explana crassius; non enim satis assequor, quid
 velis. PA. Et hoc sum infelicior, quod istuc non æque sen-
 tis atque ego. MA. Fac, ut sentiam. PA. Eadem opera fac,
 ut sentiat adamas. MA. Equidem puella sum, non lapis.
 PA. Verum; sed ⁴ adamante durior. MA. Sed perge col-
 ligere. PA. Qui corripiuntur afflatu divino, nec audiunt,
 nec vident, nec olfaciunt. nec sentiunt, etiam si occidas.
 MA. Audivi sane. PA. Quid conjectas esse in causa? MA. Dic
 tu, Philosophe. PA. Nimirum quoniam animus est in cœ-
 lis, ubi habet, quod vehementer amat, & abest à corpore.

MA.

¹ *Betis absque*] Beta Belg. Beet, Hof-
 kruydt. Alludit vero Erasimus ad versum
 Martialis: *Ut sapiant fatua fabrorum*
prandia beta: O quam saepe petet vina pi-
perque coquunt. Dicta videtur, quia depre-
 ssa figuram B referat

² *Argumentis Achilleis*] Achilleum
 argumentum fortissimum & irrefraga-
 bile est apud Aristotelem lib. de Physico
 auditu.

³ *Sophisma*] Græcis fraudem signifi-
 cat: & pro fallaci argumenti genere
 accipitur, ita ingeniose excogitato, ut,
 quum mendosissimum sit, incauto ta-
 men recte conclusum videatur.

⁴ *Adamante durior*] Proverbio huic
 locum fecit, incredibilis huius lapidis
 durities, adeo ut, quicquid invictum at-
 que inexpugnabile est, id *adamantinum*
 vocetur.

MA. Quid tum postea? PA. Quid tum, dura? Illud consequitur, & me esse mortuum, & te esse homicidam. MA. Ubi est igitur anima tua? PA. Illic, ubi amat. MA. Quis autem ademit tibi animam? Quid suspiras? Dic libere. dices impune! PA. Crudelissima quædam puella, quam ego tamen, ne mortuus quidem odisse possum. MA. Humanum ingenium. Sed cur illi vicissim non adimis suam animam, ¹ par pari, quod ajunt, referens? PA. Nihil me felicius, si quidem liceat facere permutationem, sic ut illius animus vicissim demigret in pectus meum, quemadmodum meus animus totus demigravit in corpus illius. MA. At licetne mihi tecum vicissim ² sophistam agere? PA. ³ Sophistriam. MA. Num fieri potest, ut idem corpus sit animatum, & exanime? PA. Non eodem quidem tempore. MA. Cum abest anima, tum mortuum est corpus? PA. Est. MA. Nec animat, nisi cum adest. PA. Esto sane. MA. Quis fit igitur, ut, cum ibi sit, ubi ⁴ amat, animet tamen corpus, unde demigravit? Quod si animat, etiam cum amat alibi, quomodo vocatur exanime corpus, quod animatum est? PA. Argutare tu quidem satis sophistice; sed me talibus pedicis non capies. Anima quæ moderatur utcumque corpus animantis, inproprie dicitur anima, dum revera sint tenues quædam animæ reliquæ, non aliter quam odor rosarum manet in manu, etiam rosa submota. MA. Difficile est, ut video, ⁵ vulpem capere laqueo. Sed illud responde; Nonne agit, qui occidit? PA. Maxime. MA. Et patitur, qui occiditur? PA.

PA.

¹ Par pari, &c.] Proverbium monet, ut tales simus in alios, quales in nos illos experimur.

² Sophistam] Σοφιστής dicitur quasi sophiz cavillator. Teste Suida est omnis artifex, & qui eloquentiam exercet, & qui in verbis calumniatur & fallaciis. ΣΟΦΙΣΤΗΣ pro qualiscunque rei scientia & doctore penitur. v. Cel. Periz. ad Ael. l. 2. V. H. c. 31. & pro homine fallaci v. Schol. & Stanlei. ad Aeschyl. Prom. V. v. 61.

³ Sophistria] Quæ in loquendo deci-

pere studet, & utitur sophismatibus.

⁴ Amat] Respicit toto hoc loco author ad notissimum dictum: anima est, ubi amat, non ubi animat.

⁵ Vulpem capere laqueo] Quemadmodum leonibus inest audacia, ita huic animanti astutia: unde & proverbium apud Belgas: 't Is quaad oude Vossen met stricken te vangen. Est vero apud Plutarchum aliud de vulpe adagium: vulpes, nempe, quæ semel effugerit laqueos, non capitur iterum.

M 2

2 Nunç

PA. Scilicet. MA. Qui fit igitur, ut, cum qui amat, agat; quæ amatur, patiatur; occidere dicatur, quæ amatur, cum amans potius occidat seipsum? PA. Imo contra; qui amat, patitur: quæ amatur, agit. MA. Istuc 'nunquam evinces apud Areopagitas Grammaticos. PA. At evincam apud ² Amphictyones Dialecticos. MA. Verum ne graveris & illud respondere. Volens amat, an nolens? PA. Volens. MA. Cum igitur liberum sit non amare, videtur homicida sui, quisquis amat; præterque jus accusat puellam. PA. Atqui puella non ideo occidit, quod amatur, sed quod non amat mutuum. Occidit autem, quisquis servare potest, nec servat. MA. Quid si juvenis amet inconcessa, hoc est, uxorem alienam, aut ³ virginem Vestalem, num illa amabit mutuum, ut servet amantem? PA. Sed hic juvenis amat, quod amare fas piumque est, atque etiam æquum & bonum, & tamen occiditur. Quod si leve est homicidii crimen, & beneficii ream peragam. MA. Istuc prohibeant superi. An ⁴ Circen quampiam ex me facies? PA. Aliquid & ista crudelius. Nam ⁵ porcus aut ursus esse malim, quam id quod nunc

1 *Nunquam evinces apud Areopag.*] Scalig. docet Athenis duos summos senatus fuisse, alterum Ἄρειοπαγῖτων, qui erant iudices ut plurimum rerum capitalium, & quidem magni momenti: alterum autem ordinarium, civium, &c. Derivatur ab Ἀρειοπαγῶν, *Martius collis*, seu clivus, qui Athenis locus erat iudicii in arce. De AREOPAGO v. Serv. ad Virgil. 1. Georg. v. 18. Cel. Periz. ad Aelian. l. 3. V. H. c. 38. n. 4. & ad l. 5. c. 15. n. 1. A.

2 *Amphictyon*] Concilium erat, quod apud Thermopylas cogi solebat, ad quod duodecim populi conveniebant, sub Amphictyone Deucalionis filio, Iones, Diores, Peræbei, Boeotii, Magnetes, Achæi, Φθιοῖ, Molientes, Dolones, Ænians, Delphi, Phocentes. Sic & Dialecticorum variz sunt sectæ. De AMPHICTYONUM concilio doctissimam dissertationem edidisse. A. van Dalen. indicavit novissimus editor Strabonis l. 1. b. p. 420. A.

3 *Virginem Vestalem*] Vestales ministræ Vestæ apud Romanos, exque Virgines. Causa duplex refertur. Prior quod Juno & Ceres, Vestæ sorores, ambæ pepererunt. Restitit sola Vesta, viri impatiens. Altera causa, quod Vesta ignis, qui nihil gignit. Pollutarum pœnæ: primo quidem virgis cæsz ad mortem: posterioribus temporibus vivæ sepultæ. De VESTA Consule Serv. ad Virg. Ecl. 8. v. 92. ad 1. Georg. v. 498. ad 1. Æn. v. 296. ad 2. Æn. v. 296, 297. ad 3. Æn. v. 281. Stanley ad Æschyl. Prom. Vinct. v. 210. Schol. & Spanh. ad Arist. Piatr. v. 395. & ad Call. H. in Del. v. 325. ad H. Cer. v. 129. p. 735. de VIRGINIBUS VESTALIBUS toto capite 12. libri 1. A. Gellius, & peculiari libro 7. Lipsius egerrunt. A.

4 *Circen*] Filia Solis & Nymphæ Perseus, insignis venefica.

5 *Porcus aut ursus*] Digitum intendit in historiam Circæ & Ulyssis: quæ hunc hospitio excipiens, socios ejus in

por-

nunc sum, exanimis. MA. Quo tandem beneficii genere perdo homines? PA. ⁶ Fascino. MA. An igitur vis, ut posthac abs te deflectam noxios oculos? PA. ¹ Bona verba. Imo magis afficte. MA. Si mihi sunt oculi fascinatores, quî fit, ut non ² contabescant & cæteri, quos obtueor? Itaque suspicor, fascinum istud esse in tuis oculis, non in meis, PA. Non sat tibi erat jugulare Pamphilum, ni insultes insuper? MA. O lepidum mortuum? Sed quando parabuntur exsequiæ? PA. Opinione tua celerius, ni tu succurras. MA. Egon' rem tantam possum? PA. Potes vel mortuum ad vitam revocare, idque minimo negotio. MA. Si quis mihi porrigat ³ panacen. PA. Nihil opus herbis, tantum redama. Quid autem facilius, imo quid æquius? Non aliter absolveris ab homicidii crimine. MA. Apud quod tribunal peragar rea? ⁴ Arcopagitarum? PA. Non; sed apud tribunal Veneris. MA. Ajunt, Deam esse placabilem. PA. Imo nullius ira perinde formidabilis. MA. Habet ⁵ fulmen? PA. Non. MA. Habet tridentem? PA. Nequaquam. MA. Habet hastam? PA. Minime. sed est ⁶ Dea maris. MA. Non navigo. PA. Sed habet ⁷ puerum. MA. Non est formidabilis

porcos convertit. Virg. *Circe socios mutavit Ulyssis.*

⁶ Fascino] Fascinum beneficii genus, quo homines oculorum maleficio, ad extremos miseriarum terminos dejiciuntur. à *βασκανίω*, *fascino*, *invideo*.

¹ Bona verba] Charientissimus est, jocus cum amoenitate mordax.

² Contabescant] Plinius testatur in Triballis & Illyriis homines esse, qui visu effascinent: & Solinus in Africa familias, quæ si impensius landaverint segetes, arbores, infantes, equos, repente emorjuntur.

³ Panacen] Panace herba, quæ medetur omnibus morbis; unde & nomen habet.

⁴ Arcopagitarum] Judicabant summa integritate Arcopagitæ, noctu, non interdiu, in templo Martis; quod Mars, Græcis Ἀρης, cum homicidii crimine reus fieret, judicantibus duodecim Diis sex septentiis fuit absolutus in vico A-

theniensi Arcopago.

⁵ Fulmen] E& telum Jovis, Tridentis Neptuni, Hasta Palladis.

⁶ Dea maris] Poëtarum fabulæ habent Venerem natam ex spuma maris & Coeli testiculis à Saturno excisis & in mare projectis. Hinc & à spuma *Aphrodites*. Ausonius: *Orta salo, suscepta solo, patre edita Cælo, Aeneadem genitrix hic habito alma Venus.* De VENERIS Dearum pulcherrima *Venusstatumque formaticis* (v. *Ælian.* 12. V. H. c. 1. & *Phurnut.* de N. D. c. 24.) *nativitate v. Cel. Brunkh.* ad *Tibull.* 1, 2, 40. ad l. 3. *El.* 3. v. 34. *Ill.* *Spanh.* ad *Call.* H. Del. v. 22. *Schol.* *Apoll.* Rhod. 3. *Arg.* v. 52. κατὰ δὲ τῆς νεότητος, ἡ μόνον Ἀφροδίτη καὶ Ἡρᾶ; ἡ δὲ καὶ διὸς, ἐστὶ περὶ ἑστέρης ἡ ἈΦΡΟΔΙΤΗ. Ἡ σὶοδὲ καὶ Ἀφροδίτη ἐκ τῆς αἰδοίας τῆς ἑστέρης φησὶ γενέσθαι. A.

⁷ Puerum] Puer iste Cupido, juxta M 3 Cicc-

bilis ætas. PA. Vindicem ac pervicacem. MA. Quid is mihi faciet? PA. Quid faciet? Prohibeant omnes superi. Nolim enim illi malum ominari, cui bene volo. MA. Tamen effare; nulla mihi superstitio est. PA. Dicam ergo. Si hunc spreveris amantem, non omnino mutuo indignum amore, nisi fallor, ille fortasse jussu matris, immittet tibi pessimo veneno tinctum ¹ jaculum, ut in sordidum aliquem ² depercas, qui te tamen non redamet. MA. Supplicium narras abominandum. Ego sane vel mori præoptarim, quam perditæ amare deformem, nec amore mutuo respondentem. PA. Atqui nuper hujus mali fuit exemplum insigniter editum in puellam quandam. MA. Ubi locorum? PA. Aureliæ. MA. Quot anni sunt? PA. Quot anni? Vix sunt menses decem. MA. Puellæ quod erat nomen? Quid hæres? PA. Nihil; novi tanquam te. MA. Quin igitur edis nomen? PA. Quia non placet omen. Utinam alio quovis nomine dicta fuisset! Idem habebat nomen, quod tu. MA. Pater quis erat? PA. Vivit adhuc inter Jureconsultos præcipui nominis, re splendida. MA. Adde nomen. PA. Mauricius. MA. Cognomen. PA. Aglaius. MA. Vivitne mater? PA. Nuper ⁴ reliquit superos. MA. Quo morbo periit? PA. Quo morbo rogas? mærore. Et pater, tametsi vir cum primis fortis, periclitabatur. MA. Licetne scire matris quoque nomen? PA. Maxime. Sophronam nemo non novit. Sed quid sibi vult ista percunctatio? An me putas ⁵ apologum comminisci? MA. Egon' de te suspicarer hoc? Hæc suspicio pronior est in sexum nostrum. Sed narra, quid acciderit puellæ. PA. Puella erat honesto loco nata, dixi; re lauta, forma perquam eleganti: quid mul-

Cicronem ex Marte & Venere, juxta Senecam ex Vulcano & Venere natus. *Consule Ampliiff. Cuperum l. 2. Obs. c. 1. varias veterum de ejus ortu sententias proferentem. A.*

¹ *Jaculum*] Fingitur enim Cupido armatus duobus plane diversæ naturæ telis, aureo nimium & plumbeo: hoc amorem pellit, illud conciliat.

² *Depercas*] Deperire in aliquem, est

impatieniter quempiam amare.

³ *Aurelia*] Urbs nobilissima ad Ligerim, Academia insignis. Obsessa graviter ab Anglis manu Virginis Joannæ Dauriz non absque miraculo liberata est.

⁴ *Reliquit superos*] Pro decessit è visis, & reliquit terram, quæ supera est respectu inferorum.

⁵ *Apologum*] Fabulam, rem vanam.

¹ *Fur-*

multis? digna principe marito. Hujus nuptias ambiebat procus quidam, illi non dissimilis. MA. Quo nomine? PA. Hei mihi, offendor omine; Pamphilus & ille dictus est. Illa nihil non tentantem pertinacissime spreuit. Juvenis dolore contabuit. Nec ita multo post, illa deperire cœpit in quendam, simium verius, quam hominem. MA. Quid ais? PA. Adeo perditæ, ut satis dici non queat. MA. Tam elegans puella, tam deformem? PA. Vertice acuminato, raro capillitio, coque lacero & impexo, ¹ fursure ac ² lendibus oppleto: plerumque cranii cutem nudaverat ³ alopeciam; ⁴ oculis refugis, ⁵ naribus simis ac fursum hiantibus. ore sparso, dentibus putridis, balbutiente lingua, mento scabioso; scapulas deformabat ⁶ gibbus; venter prominulus, ⁷ crura vara. MA. ⁸ Therfiten quempiam mihi depingis. PA. Imo ajunt illi non fuisse nisi unam auriculam. MA. Altera perierat illi fortasse in bello. PA. Imo in pace. MA. Quis hoc ausus est? PA. Dionysius carnifex. MA. Fortasse formæ infelicitatem pensabat res ampla domi. PA. ⁹ Imo decoxerat, ac plus quam ¹⁰ animam debebat. Cum hoc marito tam insignis puella nunc degit ætatem, ac subinde vapulat. MA. Rem miseram narras. PA. Sed veram. Sic vi-

¹ *Fursure*] Furfures Latini appellant, vitium capitis, quod Græci *πρωχλασι* vocant, quum scil. quædam quasi furfuraceæ squamulæ, absque ulceratione à cute resolvuntur; præsertim in capillo, barba, &c.

² *Lendibus*] Lens, foetus pediculi, tanquam ovum ejus, pilis adhærens fixum.

³ *Alopecia*] Desluvium capillorum, morbus foedus. ab *ἀλωπηξ*, vulpes; quod ea crebro id morbi patiatur. V. Ill. Spanh. ad Call. H. Dian. v. 79. fuisse de hoc morbo agentem. A.

⁴ *Oculis refugis*] Seu introrsum latentibus. Belg. *ingevallen Oogen*.

⁵ *Naribus simis*] Simus nasus est idem qui pressus; nempe jnstar nasi simiæ. (Gallis enim *canus*) Belgæ hunc *een canusysde Nens* nuncupant.

⁶ *Gibbus*] Eminens tumor dorso, Belg. *Een bult*.

⁷ *Crura vara*] Varus, qui introrsum crura obtorta gerit, ei contrarium valgus, qui extrorsum.

⁸ *Therfiten*] Quum hominem vehementer fædum significare volumus, *Thersita faciem* cum habere dicimus: qui Græcorum omnium foedissimus fuit.

⁹ *Imo decoxerat*] Decoquere bona metaphorice pro consumere, similitudine translata à rebus, quæ igne diutius coctæ in nihilum rediguntur.

¹⁰ *Animam debebat*] *Animam debet*, Proverbium de eo, qui immodico ære alieno tenetur, ut plus quam omnes facultates debeat, ac denique se ipsum. Erat enim antiquitus lex, ut qui solvendo non esset, is nexus addiceretur credi-

M 4

tori,

visum est ¹¹ Nemesi, juvenis sprete contumeliam ulcisci. MA. Ego citius optarem extinguere fulmine, quam talem ferre maritum. PA. Ergo ne provoca Nemese, & amantem redama. MA. Siquidem istuc satis est, redamo. PA. Sed optarim, istum amorem esse perpetuum ac proprium conjugem ambio, non amicam. MA. Neque me id fugit; sed diu deliberandum est in eo, quod semel cœptum rescindi non potest. MA. Apud me quidem nimium diu deliberatum est. MA. Vide autem, ne tibi imponat amor, non optimus consultor. Nam cæcum esse ferunt. PA. Sed oculatus est, qui ex judicio nascitur. Non ideo mihi talis videris, quod amem te, sed ideo te amo, quod talem te conspexerim. MA. At vide, ne non satis me perspectam habeas. ² Si calceum induisses, tum demum sentires, qua parte te urgeret. PA. ³ Jacienda est alea, quamquam ego multis auguriis colligo, rem melius cessuram. MA. Etiam augures? PA. Sum. MA. Quibus igitur ⁴ auguriis colligis? ⁵ An volavit noctua? PA. Illa volat stultis. MA. An a dextris advolavit ⁶ jugum columbarum? PA. Nihil istiusmodi.

sed

tori, luiturus corpore, id est, opera, quod ære non possit.

¹¹ Nemesi] Nemesis eadem & Rhamnusia & Adrastea, scelorum ultrix bonorumque remuneratrix. V. Ill. Spanh. ad Call. H. Apoll. v. 107. & ad H. Cer. v. 57. & Cel. Broukh. ad Tibull. l. 1. El. 6. v. ult. A.

¹ Rescindi] Metaphorice pro irritum facere, abolere.

² Si calceum] Alludit ad dictum Pauli Æmilii, repudiata uxore.

³ Jacienda est alea] Cum alea proprie omne lusus genus, quod in fortis varietate consistit; hinc & pro fortuna periculique dubitatione: & aleam jace-re, id est, facere periculum, committere se fortunæ.

⁴ Auguriis] Augurium quasi dicas avigerium vel avigarium, divinatio proprie ex avium volatu, cantu aut gustatu. V. Serv. ad Virg. 2. An. v. 702. ad 3. An. v. 89. Periz. ad Abl. l. 2. V. H. c. 81. n. 3. Ill. Spanh. ad Call. H. 30 v. v.

69. hinc ὄρνις apud Græcos, uti AVIS sapissime apud Latinos, pro ipso augurio ponitur v. Scholia Aristoph. Plut. v. 63. Apollonii Rhodii locus, qui in Scholiis illis adducitur, exstat l. 1. Arg. v. 304. ubi Scholiastes πάλιν τὸ ὄρνιθιν. Μὴ δέμοι αὐτῇ ὄρνις ἀεικελίη. & θέρει ὄρνις pro τῇ πολέμῳ θηγαίῳ τύχῃ V. Schol. Arist. Ran. v. 1320. A.

⁵ An volavit noctua] Priscis Atheniensibus noctux volatus victoriz symbolum existimabatur, quod avis hæc Minervæ sacra crederetur; quæ quidem dicta est, etiam male consultata Atheniensium bene fortunare. V. Schol. Aristoph. Equit. v. 1091. hinc milium DUCES Græci scutis suis insculptas fœlebant noctuas habere. V. Schol. Sophocl. Ajax. v. 127. ubi ἰδὲ ἰδὲς πατέρω nuper male editum est Oxonia, pro ἰδὲ ἰδὲς πατέρω cum leni spiritu MORE PATRIO. A.

⁶ Jugum columbarum] Recte; inter pro-

Sed mihi jam annis aliquot perspecta est probitas tuorum parentum : ea primum ⁷ est non pessima , ⁸ è bonis prognatam esse. Neque me clam est, quam salubribus monitis, quam sanctis exemplis apud hos sis instituta. Et pl⁹ est bene institui, quam bene nasci. Habes alterum augurium. Ad hæc meis majoribus non omnino malis, ni fallor, jam olim cum tuis, amicitia non vulgaris intercedit : quin & nos inter nos ¹ à teneris, quod ajunt, unguiculis noti sumus; nec male convenit ² geniis nostris. Jam ætas inter nos, res, dignitas, nobilitas, inter utriusque parentes pene paria sunt. Demum, quod est in amicitia præcipuum, tui mores mihi ³ videntur non pessime quadrare ad meum ingenium. Potest enim per se præclarum esse, quod tamen non sit aptum. Quam mei vicissim tuo congruant, nescio. Hæ videlicet aves (mea lux) mihi promittunt fore inter nos felix, perpetuum, ac lætum jucundumque connubium, modo ne tuus animus ³ mali ominis cantionem nobis occinat. MA. Quam cantilenam optas? PA. Ego præcinam; Sum tuus: tu succine; Sum tua. MA. Brevis quidem cantiuncula; sed longum habet ⁴ epiphonema. PA. Quid refert. quam longum, modo lætum? MA. Adeo mihi es invifus, ut nolim te committere, cujus in posterum poeniteat PA. Desine male ominari. MA. Fortassis alia tibi videbor, ubi morbus aut ætas hanc formam immutarit. PA. Nec hoc corpus, ô bona, semper erit æque succulentum. Sed ego

non

prosperas aves, ex quibus felicia auguria captabant Ethnici, habita est columba. Ea etiam Veneri sacra. Non mirum ergo si a masia amatori columbæ meminerit. Addit autem à dextris, id enim felix, quemadmodum a sinistris inauspicatum habebatur.

⁷ E bonis prognatam esse] Secundum illud: Fortes creantur fortibus & bonis: nec imbellem progenerant aquilæ columbam.

⁸ Neque me clam est] Id est, non latet me, probe scio.

¹ A teneris unguiculis] Pro eo, quod est, à prima pueritia. Translatum à cutilis, quorum unguiculi nondum du-
xerant. Belg. Van kints been af.

² Geniis nostris] Id est, convenientia est inter utriusque naturam. Bene conveniunt ingenia nostra. Non sumus usque adeo dispari naturæ inclinatione & conditione. Modus loquendi à veterum superstitione, qui unicuique homini suum genium attribu-
bant, per quos geniti quali gerebantur, sulciiebantur & tuebantur.

³ Mali ominis, &c.] Nempe si recuset succinere, sum tua.

⁴ Epiphonema] Quod in fine acclamatur. Facile est, dicere, Sum tua: sed duobus verbis contrahitur indissolubile vinculum.

M s

s Lyn-

non contemplor tantum istud undique florens & elegans
domicilium; hospitem magis adamo. MA. Quem hospi-
tem? PA. Animum istum tuum, cujus decor semper cum
ætate crescet. MA. Næ tu plus quam ¹lynceus es, si istum
perspicias per tot tectoria. PA. Animum animo perspicio.
Ad hæc, in communibus liberis subinde repubescemus.
MA. Sed interim perit virginitas. PA. Verum. Sed ¹eho, dic
mihi, si tibi esset elegans pomarium, optares illic nihil un-
quam gigni præter flores: an malles, delapsis floribus, vi-
dere arbores maturis pomis gravidas? MA. ²Ut argutatur!
PA. Saltem illud responde, utrum est elegantius spectacu-
lum? vitis humi jacens, & computrescens; an amplexa
palum aut ³ulmum, eamque purpureis uvis degravans?
MA. Responde tu mihi vicissim; utrum spectaculum amœ-
nius: rosa nitens & lactea in suo frutice; an decerpta digi-
tis, ac pullatim marcescens? PA. Ego rosam existimo fe-
liciores, quæ marcescit in hominis manu, delectans inte-
rim & oculos & nares, quam quæ senescit in frutice: nam
& illic futurum erat, ut marcesceret: quemadmodum feli-
cius est vinum, quod bibitur, ante quam acescat. Quan-
quam non statim marcescit flos puellæ, si nupserit: imo
video multas, quæ ante nuptias pallebant, languebant, ac
velut extabescebant, ex congressu viri sic enituisse, ut tum
demum florere cœperint. MA. Attamen favorabilis ac
plausibilis apud omneis est virginitas. PA. Elegans qui-
dem res puella virgo; sed quid juxta naturam prodigiosius
anu virgine? Nisi matri tuæ defluxisset flos ille, nos istum
flosculum non haberemus. Quod si, ut spero, non sterile
fuerit nostrum conjugium, pro una virgine multas dabi-
mus. MA. Attamen ajunt, rem Deo gratissimam esse ca-
sti-

¹ Lynceus es] Lyncei perspicacitas in
proverbium abiit. Tanta autem fuisse
credetur, ut novissimam lunam primam-
que eodem die vel nocte conspiciere po-
tuerit.

² Eho] Eho seu ehodum interjectio
vocantis &, quemadmodum hoc loco,

particula qua attentio paratur.

³ Ut argutatur] Quam argute & pro-
caciter loquitur.

⁴ Ulmum] Ulmus, arbor propter ra-
ritatem foliorum, maritandis vitibus
maxime idonea. Belg. *Olm boom*.

⁵ Ab-

stitatem. PA. Et ideo castam puellam mihi cupio nubere, ut cum illa caste vivam. Magis erit animorum, quam corporum conjugium. Gignemus Reipublicæ, gignemus Christo. quantulum aberit hoc matrimonium à virginitate? Et fortasse olim sic convivemus, quemadmodum vixit cum Maria Joseph. Sed interim discernimus virginitatem. Non enim statim pervenitur ad summum. MA. Quid ego audio? Violanda virginitas, ut discatur? PA. Quid ni? Quemadmodum paullatim bibendo vinum parcius, discimus esse ¹ abstemii. Uter tibi videtur temperantior, qui in mediis deliciis accumbens abstinet, an qui semotus ab his, quæ provocant imtemperantiam? MA. Arbitror eum fortius temperantem, quem parata copia non potest corrumpere. PA. Utri verius debetur laus castitatis? ² eine ³ qui semet exsecat; an qui membris integris, tamen abstinet à Venere? MA. Equidem posteriori, meo ⁴ calculo, tribuerim laudem castitatis, ⁵ priori dementiam. PA. An qui ⁶ voto adstricti abjurant matrimonium, nonne quodam modo exsecant sese? MA. Videtur. PA. Jam non est virtus non coire. MA. An non est? PA. Sic accipe. Si per se virtus esset, non coire, vitium esset coire. Nunc incidit, ut vitium sit non coire, coire virtus. MA. Quando hoc incidit? PA. Quoties ab uxore jus suum petit maritus, præsertim si prolis amore quærit complexum. MA. Quid, si lasciviat? non est fas negare?

PA.

¹ *Abstemii*] Qui non bibunt vinum; quasi dicat, absque temero, id est, vino.

² *Qui semet exsecat*] Vocatur is castratus seu Eunuchus. Tales hodie in aulis principum orientalium, ut & olim, plurimos videas. Cura mulierum iis commissa. Sunt vero & Eunuchi nati ex matris utero. Christus etiam, Matthæi 19. Eunuchorum meminit, metaphorice loquutione, qui se ipsos castrarunt propter regnum cælorum. Alii autem verba non hyperbolice aut metaphorice accipiunt, sed proprie, quasi Christus digitum intendisset in Phariseos, sibi tempus quoddam virginitatis

prescribentes, & Essenos in totum à conjugio abstinentes.

³ *Calculus meus*] Suffragio, judicio meo.

⁴ *Priori dementiam*] Eo nomine Origenes apud Patres male audit, qui Christi verba Matth. 19. secundum literam interpretatus, sibi testes exsecuit, ne à libidine tentaretur & absque suspitione cum mulieribus versaretur.

⁵ *Voto adstricti*] Ista obstrictio, qua hodie monachi Pontificii perpetuam virginitatem vovent: præcipue ad Eustathium Sebastie episcopum hæreticum referenda circa annum I. C. 325.

x Ca.

PA. Fas est monere, vol rogare potius blandius, ut temperet: pernegare instanti, fas non est. Quanquam hac quidem in parte, raras audio querelas maritorum de suis uxoribus. MA. At dulcis est libertas. PA. Imo gravis est sarcina virginitas. Ego tibi rex ero, tu mihi regina: imperabimus familiæ nostro arbitrato: an tibi videtur ista esse servitus? MA. Vulgus conjugium ¹ capistrum vocat. PA. Sed ipsi vero capistro digni sunt, qui sic vocant. Dic mihi, quæso, an non animus tuus est alligatus corpori? MA. Videtur. PA. Non aliter quam avicula caveæ. Et tamen consule illum, an cupiat esse liber. Negabit, opinor. Quam ob rem? Quia libenter est alligatus. MA. Res est ² utrinque modica. PA. Tanto tutior. Eam tu domi augebis parsimonia, quæ non sine causa dicta est, *magnum vestigal*; ego foris industria. MA. Innumeras curas secum adferunt liberi. PA. Sed iidem innumeras voluptates, ac sæpe numero multo cum fœnore reponunt parentibus officium. MA. Misera quædam res est ³ orbitas. PA. An nunc orba non es? Quid autem opus in re dubia male ominari? Dic mihi, utrum malles nunquam nasci, an nasci moritura? MA. Equidem malim nasci moritura. PA. Sic miserior est orbitas, quæ prolem nec habuit, nec habitura est: quemadmodum feliciores sunt, qui vixerunt, quam qui nec nati sunt, nec nascentur unquam. MA. ⁴ Qui sunt isti, qui non sunt, nec erunt? PA. Quanquam qui recusat ferre casus humanos, quibus omnes ex æquo sumus obnoxii, sive plebei sumus, sive reges, is è vita migret, oportet; & tamen quidquid acciderit, tu non feres nisi dimidium, ego maiorem portionem in me transferam. Ita si quid acciderit læti? gemina fiet voluptas: si quid mali, societas adimet dimi-

¹ *Capistrum*] Capitis vinculum, quod equis & huiusmodi animalibus adhiberi solet, ne fugiant. Belg. *Een halster*, *muylbant*.

² *Utrinque modica*] Id est, nec mihi nec tibi ampla domi res est: luculentæ suppetunt opes.

³ *Orbitas*] Orbitas generaliter pri-

vatio alicujus rei charæ: specialiter vel *arrensia*, & hinc parentes post amissos liberos orbi: vel viduitas.

⁴ *Qui sunt isti*] Iocatur in hæc, quæ ridicule dixerat juvenis. cum qui non sunt, nec futuri sunt, plus aut minus felices dici non possunt.

dium ægritudinis. Mihi vero, si fata vocent, dulce fuerit vel immori tuis complexibus. MA. Facilius ferunt homines, quod juxta communes naturæ leges accidit. sed video, quanto plus molestiarum adferant nonnullis parentibus, liberorum mores, quam mortes. PA. Istius rei ne quid accidat, maxima ex parte in nobis situm est. MA. Quis sic? PA. Quoniam fere boni nascuntur ex bonis, quod ad indolem attinet. ¹ Neque enim è columbis nascuntur milvii. Dabimus igitur operam, ut ipsi boni simus. Deinde curabimus liberos nostros ² ab ipso statim lacte, sanctis præceptis & opinionibus imbuendos. Plurimum refert, quid infundas ³ rudi testulæ. Ad hæc curabimus, ut domi habeant exemplum vitæ, quod imitentur. MA. Difficile est, quod narras. PA. Nec mirum; ⁴ quia pulcrum est: atque ob hoc ipsum, tu quoque difficilis es. At tanto studiis acrioribus huc enitemur. MA. Habebis sequacem materiam. tu vide, ut me formes, fingasque. PA. Sed interim pronuncia tria verba. MA. Nihil facilius; sed verba simul atque semel evolarint, ⁵ non revolant. Dabo consilium utrique commodius. Ages cum tuis ac meis parentibus, ut utrorumque voluntate res transigatur. PA. Ambire me jubes; tu potes tribus verbis rem certam reddere. MA. An possim, nescio: mei juris non sum. Nec sine majorum auctoritate olim coibant con-

¹ *Fata vocent*] Fata dicuntur vocare, cum secundum æternum & inevitabile Dei decretum homini fatalis hora venit. Quia autem nihil certius impendit quam mors, hinc & pro morte ipsa. Ita ut *fata vocant*, idem sit, quod mors vocat, nempe è terra viventium ad manes. De oleris Ovidius: *Sic ubi fata vocant ndis abjectus in herbis*. Ab eadem origine est, *fata fungi*, *fata concedere*.

² *Neque columbis, &c.*] Simili forma dixit Horat.

Neque imbellem feroces Progenitans aquila columbam.

Sic è squilla non nascitur rosa. Admonet adagium è probis parentibus nasci libe-

ros probos, ex improbis improbos.

² *Ab ipso statim lacte*] Eiusdem notæ sunt adagia, à teneris unguitulis, ab incubulis. Belgis, *In de pap te eien geven*. Cicero: *Pene cum lacte nutricis errorem suxisse videamur*.

³ *Rudi testula*] Nam: *Quo semel est imbuta recens servabit odorem Testa diu*.

⁴ *Quia pulcrum est*] Secundum Græcos δύσκολα τὰ καλὰ, *difficilia, quæ pulchra*. prodiderunt Pittacum, ubi semet abdicasset imperio, dixisse: *difficile bonum esse*. Solonem autem Pittaci ignaviam taxantem, *χαλεπὰ τὰ καλὰ*.

⁵ *Non revolant*] Tutum est: *volas irrevocabile verbum*.

6 Ræ-

conjugia. Verum, utcunque est, arbitror auspicatius fore nostrum conjugium, si parentum auctoritate coëat. Et vestrum est ambire, nobis decorum non est. Gaudet enim ⁶ rapi virginitas, etiam si nonnunquam vehementius amemus.

PA. Non pigebit ambire, modo ne me frustretur tuum unius suffragium. MA. Non frustrabitur, bono animo esto, mi Pamphile. PA. Tu mihi heic religiosior es, quam vellem. MA. Imo tu tuum ipsius suffragium apud te prius ex-

pende. Nec affectum istum tuum adhibe in consilium, sed rationem. Quod affectus decernit, temporarium est: quod autem dicat ratio, perpetuo solet placere. PA. Næ tu pulcre philosopharis; itaque parere certum est tuis consiliis.

MA. Non pœnituerit obsequii. Sed heus tu, ¹ incidit interim scrupulus, qui meum animum male habet. PA. Valeant scrupuli. MA. Vin' ² me nubere mortuo? PA. Nequaquam; sed revixero. MA. ³ Amovisti scrupulum. Bene vale, mi Pamphile. PA. Istuc tu cura. MA. Precor tibi lætam noctem. Quid suspiras? PA. Lætam noctem ais? Uti-

nam largiari, quod precaris. MA. Ne quid præpropere; adhuc ⁴ tua messis in herba est. PA. ⁵ Nihilne tui mecum auferam? MA. ⁶ Hunc pastillum, qui tibi cor exhilaret.

PA. Adde saltem osculum. MA. Cupio tibi virginitatem

in-

⁶ *Rapi virginitas*] Hinc quod olim apud Romanos virgo sponsa è sinu matris per vim quasi à sponso raperetur nocturno tempore. Ad ædes autem ejus flammeo velata, comitantibus duobus consanguineis, deducebatur.

¹ *Incidit scrupulus*] Sic scrupulum injicere, est sollicitudinem animo cupispiam injicere.

³ *Me nubere mortuo?*] Dixerat enim Pamphilus, se longo cruciatu amoris ita excarnificatum, ut jam cadaver exanimè esset.

³ *Amovisti scrupulum*] Amovere scrupum seu scrupulum est sollicitudinem tollere. Ejus contrarium, injicere alicui scrupulum.

⁴ *Tua messis in herba est*] Ubi spem immaturam indicamus, ac longius ad-

huc abesse, ut consequaris, *in herba esse* dicimus. Sumpta Metaph. à segetibus, teneris adhuc & herbescentibus, de quibus nihil adhuc certi sibi possit agricola polliceri: propterea quod solent plurimi casus incidere, qui non sinant, cultorem optato potiri. Sic Ovid. Epistol. Helen. ad Parid.

Sed nimium properas, & adhuc tua messis in herba est.

⁵ *Nihilne tui*] Ambigue dictum. Nam si sit genitivus à *tu*, petit osculum: si à *tuum*, petit aliud. At illa secus interpretatur, quam ille senserat. Ovid. *ulterior nil habet ille mei.*

⁶ *Hunc pastillum*] Pastillus, est sphaerula ex odoribus confecta, quam manibus circumferunt. Horatius:

Pastillos Rufillus olet, Gergonius hircum.

I Micr-

integram & illibatam tradere. PA. An osculum aliquid decerpit virginitati? MA. Vis igitur, ut aliis quoque largiar oscula? PA. Nequaquam: mihi servari volo mea oscula. MA. Tibi servo. Quamquam est aliud, cur in præsentia nec ausim dare osculum. PA. Quid istuc? MA. Ais, tuum animum pene totum demigrasse in corpus meum; in tuo quam minimum superesse: vereor itaque, ne in osculo hoc ipsum, quod in te superest, transfiliat in me, tuque jam totus fias exanimis. Accipe igitur dextram, mutui amores symbolum, ac bene vale. Tu gnaviter rem gere. Ego interim Christum comprecabor, ut, quod agitur, utrique nostrum velit esse felix ac faustum.

Virgo ¹ Μισόγαμος.

² EUBULUS, ³ CATHARINA.

Ev. **G**Audeo, tandem finitam esse cœnam, ut liceat hac frui deambulatione, qua nihil amœnius. CA. Et me jam tædebat sessionis, Ev. Quam vernat, quam arridet undique mundus! Hæc nimirum est illius ⁴ adolescentia. CA. Sic est. Ev. At cur tuum ver non æque arridet? CA. Quam ob rem? Ev. Quia subtristis es. CA. An videor alio vultu, quam soleo? Ev. Vis ostendam te tibi? CA. Maxime. Ev. Vides hanc rosam, ⁵ sub imminentem noctem, foliis contractioribus? CA. Video. Quid tum postea? Ev. Talis

¹ Μισόγαμος] Abhorrens à nuptiis à μισία, odi, & γάμος, nuptia.

² Eubulus] Bonus consultor. Qui bene consulit, ab εὖ, bene, & βουλῇ, consilium.

³ Catharina] Affingit author accommodata rebus nomina. Cum enim puellæ obstinate monasticam amplecti vitam propositum esset, recte impunitatis illa claustra dissuadet proci: & hinc Eubulus. Virgo vero quoniam pietatis zelo virginitatem perpetuam spondere in animo habebat; bene Catharina nuncupatur, id est, pura, à καθαρός, purus.

⁴ Adolescentia] Recte ver, mundi

adolescentia: utpote quo creatus mundus incepit quasi adolescere. Hinc primo & aureo sæculo perpetuum ver fuisse canit Ovid.

*Ver erat æternum, placidique repenti-
bus auris*

*Mulcebant zephyri natos sine semine
flores.*

⁶ Sub imminentem] Quemadmodum præpositio sub separata aliquando tempus denotat, idemque quod circa, ut hoc loco: nam sub noctem est nocte ingruente, adventante: ita præter diversas alias significationes in compositione vim significationis deminuit. Sic subtristis est paulum tristis.

¹ Tuto

lis est vultus tuus. CA. Bella collatio. EV. Si mihi parum credis, in hoc fonticulo contemplare te ipsam. Quid sibi tandem volebant & inter cœnandum ista tam crebra suspiria? CA. Define percunctari, quod tua non refert scire. EV. Imo mea refert maxime, qui non possum esse hilaris, nisi te quoque videam hilarem. Ecce autem iterum suspirium, huiusquam ex imo pectore ductum! CA. Est, quod angat animum, sed effari non est tutum. EV. Mihi non dices, qui te cariorem habeo sorore propria? Mea Catharina, ne verere, quicquid est rei; ¹ tuto depones his auribus. CA. Ut tuto dicam, vereor, ne frustra dicam non auxiliaturo. EV. Quis scis? Si non ipsa, fortassis consilio consolandoque juvero. CA. Non possum eloqui. EV. Quid istuc est rei? odisti me? CA. Sic odi, ut mihi minus carus sit meus germanus: & tamen animus non fert, ut eloquar. EV. Fateberis igitur, si divinaro? Quid tergiversaris? Promitte, alioqui non omittam urgere. CA. Age; promitto. EV. Prorsus ego non video, quid tibi desit ad summam felicitatem. CA. Utinam vero prædicares! EV. Primum adest ipse flos ætatis. Nam, nisi fallor, agis annum jam decimum septimum. CA. Sic est. EV. Nondum igitur, ut opinor, discruciat te metus senectæ. CA. Nihil minus. EV. Adest forma nulla parte non felix; est & istud præcipuum Dei donum. CA. De forma, ² qualis qualis est, nec glorior, nec queror. EV. Tum color & habitudo corporis indicat, te esse prospera valetudine, nisi quid est morbi occultioris. CA. Nihil istiusmodi, gratia Deo. EV. ³ Fama est integra. CA. Ita confido. EV. Adest ingenium isto dignum corpore, felicissimum, & quale mihi optem ad liberales disciplinas. CA. Si quod est, Dei munus est. EV. Nec deest morum amabilis gratia, ⁴ quam in felicissi-

¹ *Tuto depones*] Deponit magistratum, qui se abdicat magistratu: *deponit pignus*, qui certat; & *deponit*, qui rem suam servandam tradit alienæ fidei. Sic Horat. *Quicquid habes, age, Deponet tuis auribus.*

² *Qualis qualis*] Qualis qualis vim eandem obtinet cum qualicunque.

³ *Fama est integra*] Fama ejus integra est, sub cujus nomine nulla fabula, qui apud nullos male audit.

⁴ *Quam in felicissimis*] Imo nitor morum plus commendat quam formæ; & huius decor rusticitate plane obscuratur & deformatur.

licissimis etiam formis non raro desideramus. CA. Opta-
rim equidem mores me dignos. EV. Multorum animos de-
jicit ¹ generis infelicitas: tibi parentes sunt ² bene nati, &
probi, & ³ re lauta, & tui amantissimi. CA. Hinc nihil que-
ror. EV. Quid multis? Ego mihi ex omnibus puellis, quas
habet hæc regio, non delegerim aliam sponfam, quam te,
si quod sidus mihi prosperum ⁴ affulgeret. CA. Nec ego
deligerem alium sponsum, si placeret ullum conjugium.
EV. Et tamen magnum quiddam esse debet, quod sic dis-
cruciat animum tuum. CA. Est omnino non leve. EV. Non
ægre feres, ⁵ si divinem? CA. Jam pollicita sum. EV. Ex-
pertus novi, quanta crux sit amor. At fatere; nunc pro-
misisti. CA. Amor est in causa, sed non ejus generis, cujus
tu suspicare. EV. Quod genus tu mihi narras. CA. Divina.
EV. Equidem consumpsi omnem divinationem meam. Et
tamen non omittam hanc manum, donec extorsero, quid
sit. CA. Ut violentus es! EV. ⁶ Depone in sinum meum,
quidquid istuc est curæ. CA. Quando sic urges, dicam.
Jam inde à teneris annis me ⁷ mirus quidam affectus habe-
bat. EV. Quis, obsecro? CA. Ut adjungerer collegio sa-
crarum virginum. EV. ⁸ Ut fieres monacha? CA. Sic habet
EV. Hem! ⁹ pro thesauro carbones. CA. Quid ais, Eubu-
le?

¹ Generis infelicitas] Multi certe al-
tius provecti essent: nisi, cum dejecti
generis sordibus colluctari, quasi fracto
spiritu hæssissent.

² Bene nati] Non leve est bone nasci.

³ Re lauta] Lautæ ejus res, cui ad
bene vivendum opes sufficientes suppe-
runt. Terent. Omnes te in lauta & bene
acta parte putant.

⁴ Affulgeret] Affulgere dicuntur
prospera sidera, cum Deus res & vota
secundat. Olim autem præcipue Chal-
dæi, credentes hominum fata ex astris
dependere (intererat enim plurimum,
sub quo sidere quis natus esset) futura
ex iisdem prædicebant. SIDUS passim
pro fato Flor. 1, 18, 19. Passerat ad Pro-
pert. 1, 6, 35. Per sidera enim ac stellas
multa indicari credebant gentiles V. Re-
lian. l. 2. V. H. c. 31. Schol. Lucani l. 6. v.

429. hinc quoque erant ΑΣΤΕΡΟΜΑΝ-
ΤΕΣ & ΑΣΤΡΟΜΑΝΤΕΙΣ, ut ita
distinguntur a novissimo Interprete Pol-
lucis l. 7. §. 188. qui e sideribus singulif
que stellis futura caneant, de quorum
fraudibus V. Ill. Spanh. ad Call. H. Del.
v. 38. in fin. A.

⁵ Si divinem] Divinare hic idem
quod conjicere: alias etiam futura signifi-
ficare, à divino originem sumere vide-
tur: est enim divinum quid, futura præ-
dicare.

⁶ Depone in sinum meum] Id est, se-
creta committe tacituro.

⁷ Mirus quidam, &c.] Id est, miro
desiderio tenebar, mirifice afficiebar.

⁸ Ut fieres monacha] Μοναχὴ, unica,
vel solitaria, à μόνος solus.

⁹ Pro thesauro] Proverbium, quum
aliud

le? Ev. Nihil, mea lux; tussiebam: sed perge dicere. CA. Huic animo meo semper pertinacissime resistere parentes. Ev. Audio. CA. Ego contra precibus, blanditiis, lacrimis oppugnabam parentum pietatem. Ev. Res mira. CA. Tandem cum ego nullum facerem finem orandi, obsecrandi, obtestandi, lacrimandi, polliciti sunt, ubi pervenissem ad annum decimum septimum, sese obtemperaturos voluntati meæ, si modo tum idem perstaret animus. Venit is annus, manet idem animus, parentes tamen contra promissum pernegant: hoc est, quod discruciat animum meum. Aperui morbum meum: tu nunc medicum age, si quid potes. Ev. Primum illud dabo consilium, suavissima virgo, ut modereris affectibus tuis; ¹ & si id non continget, quod vis, id velis, quod possis. CA. Emoriar, nisi, quod volo, assequar. Ev. Et unde cepisti istum fatalem affectum? CA. Olim admodum puella, ducta sum in quoddam virginum collegium; circumducebamur, ostendebantur omnia: placebant virgines vultibus nitentibus, ² videbantur angelæ: in templo nitebant omnia, atque etiam fragrabant, nitebant horti cultissimi. Quid multis? nihil non arridebat, quocunque vertebam oculos. Accedebant ad hæc blandissima virginum colloquia. Unam atque alteram illic reperi, quicum olim infantula lustrare consuevi. Ex eo tempore cœpit animus ardere ejus vitæ desiderio. Ev. ³ Non sum improbaturus sacrarum virginum institutum: quamquam non omnia conducunt omnibus: sed habita tui genii ratione, quem mihi videor ex vultu, moribusque tuis collegisse sua-

aliud invenitur, quam expectabatur. Vel in eos competit, qui spe sua frustrantur, quique magnifice rebus expectatis, meras nugæ reperiant. Ex eventu quopiam natum; quo quis thesauri spe fodiens, carbones defossos invenit. Quæ res in risum atque vulgi proverbium abiit.

¹ Et si id non continget, quod vis:] Sumptum ex Andr. Terentiana: Οὐ δύναμαι ἢ θέλεις, θέλεις ὁ δύναμαι. Si-

millimum est illi: Oportet id, quod ades, boni consulere.

² Videbantur angelæ] Eleganter & ad vivum depingit author claustrorum Monialium fucum externa facie mire superstitionis mentibus adblandientem.

³ Non sum improb.] Imo quid ni improbaturus illarum institutum, quod è monachorum male feriatis ingeniis procusum, non tantum non fundamento Sacrarum Literarum innititur, sed & repugnat.

¹ Vir-

suaserim, ut nubas marito tui simili, tuæque domi novum instituas collegium, cujus maritus agat patrem, tu matrem. CA. Emoriar citius, quam ¹ virginittatis propositum deferam. Ev. Res est egregia virginitas, si pura sit: sed nihil necesse est, ut hac gratia dedas² te in collegium, unde non possis postea eximi. Licet apud parentes virginitatem tueri tuam. CA. Licet, at non perinde tuto. Ev. Imo, ut ego arbitror, aliquanto tutius, quam apud illos crassos, semper cibo distentos monachos. Nec enim castrati sunt, ne tu sis insciens. Patres vocantur, ac frequenter efficiunt, ut hoc nomen ³ vere competat in ipsos. Olim nusquam virgines honestius vivebant, quam apud parentes; nec alium habebant patrem, quam Episcopum. Sed obsecro, dic mihi, quod tibi collegium ex omnibus delegisti, cui te addicas in servitutem? CA. ⁴ Chrysercium. Ev. Agnosco, ædibus paternis vicinum. CA. Recte. Ev. Atqui pulcre novi totum hoc fodalitium, dignum vero, ob quod patrem, ac matrem, & cognatam tibi honestamque familiam repudies! Nam ille patriarcha jam pridem & ætate, & vino, & natura delirus est, nec illi quidquam jam sapit præter vinum. Habet duos sodales se dignos, Joannem & Jodocum. Quorum Joannes, ut fortasse vir malus non est, ita nihil habet viri, præter barbam; eruditione ne pilum quidem, prudentiæ non multo plus. Jodocus adeo stupidus est, ut, nisi veste sacra commendaretur, obambulare publicitus in cuculla fatui, cum auriculis ac tintinnabulis. CA. Mihi videntur viri
bo-

¹ *Virginittatis propositum*] Videtur viri Effenorum, ob virginittatis observantiam in pretio habitorem, etiam Christianam ecclesiam statim post Christi ascensionem affluisse. Putabant enim multi, virginittatem longe à Deo præferri matrimonio, ex male intellectis Pauli verbis, & absque restrictionibus, quas ille identidem subjungit, 1 Cor. 7.

² *Te in collegium*] Primus Eustathius Sebastiz Episcopus Arrianus circa annum 325. coelibes monasteriis incluserat, & virginittatis regulas præscripsit.

³ *Vere competat*] Pannonii celebres versuti sunt:

Non poterat quisquam referantes athenæ claves

Non exploratis sumere testiculis.

Cur igitur nostro mos hic jam tempore cessat?

Ante probat sese quilibet esse matrem.

⁴ *Chrysercium*] Fictitium nomen est: Videtur innuere collegium, quod est Goudæ juxta claustrum, quo naves excluduntur aut admittuntur.

N 2

1 Proq

boni. Ev. Melius istos novi, quam tu, mea Catharina. Isti fortasse sunt tibi patroni apud parentes, ut efficiant te ¹ profelytam suam. CA. Jodocus maxime favet. Ev. O fauorem! sed fac, istic nunc esse viros doctos ac bonos, cras erunt indocti ac mali, & quicunque obtigerint, tibi erunt ferendi. CA. Offendunt me in ædibus paternis crebra convivium; nec semper virginea sunt, quæ illic dicuntur inter conjugatos. Et aliquoties fit, ut osculum negare non possim. Ev. Qui vitare studet, quidquid offendit, is è vita migret, oportet. Ita sunt aures assuefaciendæ, ut audiant omnia, nec tamen nisi bona transmittant in animum. Parentes, opinor, permittunt tibi cubiculum peculiare. CA. Maxime. Ev. Eo te subducas licebit, si quod convivium acciderit turbulentius: &, dum illi potant ac nugantur, tu confabulare cum sponso tuo Christo; ora, psalle, gratias age. Non te inquinabit domus paterna, sed tu reddes eam puriorem. CA. Attamen tutius est esse in sodalitia virginum. Ev. Non improbo castum sodalitium, nolim tamen, te falli falsa imaginatione. Ubi illic versata fueris aliquandiu, ubi propius inspexeris, fortassis non perinde nitebunt omnia, ut tibi quondam nitere videbantur. Nec omnes virgines sunt, mihi crede, quæ ² velum habent. CA. Bona verba. Ev. Imo bona verba sunt, quæ vera sunt: nisi fortasse ³ elogium, quod nos hætenus judicavimus esse Virgini matri proprium, ad plures transit, ut dicantur & à partu virgines. CA. Abominor. Ev. Quin insuper, nec alioqui inter illas virgines sunt omnia virginea. CA. Non? Quam ob rem, obsecro? Ev. Quia plures inveniuntur, quæ mores æmulentur ⁴ Sapphus, quam quæ referret ingenium.

CA. Istuc

¹ Profelytam suam] Προήλυτοι, quasi dicas adventitii, erant, qui genere profani, religione Judæi facti. Habebant autem vel inter Israëlitas, patriâ relicta. Ruth. 2. 11. 12. Talis Rahab. Jos. 6. 23. vel in patria sua. Talis Nahaman 2 Reg. 5. 15. Eunuchus Regina Ethiopum. Actor. 8. 27.

² Velum] Flammea, qua velabantur

Sacerdotes & virgines Vestales, pudicitiz testandæ ergo.

³ Elogium] Titulus meriti, qui solet addi in legatis, aut in munere. Ego scribendum arbitror *elogium*, ab imputando, quamquam reclamantibus codicibus.

⁴ Sapphus] Genitivus est Græcus, sicut

CA. Istuc quid sit, non satis intelligo. Ev. Atque ideo hæc verba facio, ne quando intelligas, mea Catharina. CA. Attamen animus eo fertur: atque hinc colligo, hunc spiritum à Deo proficisci, quod tot jam annis perseverat, & indies fit acrior. Ev. Imo mihi hoc nomine suspectus est iste tuus spiritus, quod sic repugnant optimi parentes. Afflasset & illorum animos Deus, si pium esset, quod moliris. Sed istum spiritum hausisti ex illis nitoribus, quos admodum puella vidisti, ex blandis virginum alloquiis, ex affectu erga veteres sodales; ex cultu sacro, ex cæremoniis sane quam speciosis, ex improbis hortatibus stultorum monachorum: & qui in hoc te venantur, ut ¹ largius potent. Sciunt, patrem esse liberalem, ac benignum: aut illum habebunt convivam, sed hac lege, ut secum adferat vinum, quod decem ² strenuis poteribus sat sit: aut ipsi potabunt apud illum. Quare tibi fuerim auctor, ne quid novi tentes, invitis parentibus, in quorum potestate nos Deus esse voluit. CA. In hoc negotio pium est contemnere patrem, & matrem. Ev. Christi causa pium est alicubi negligere patrem, & matrem: neque enim pie faciat, qui Christianus patrem ethnicum, cujus omne vitæ præsidium pendeat à filio, deserat, sinatque perire fame. Si nondum esses professa Christum in Baptismo, & parentes vetarent, te baptizari, pie faceres, si Christum præferres impiis parentibus. Aut si nunc parentes adigerent ad impietatem aut turpitudinem, contemnenda esset illorum auctoritas. Sed quid hoc ad collegium?

sicut *Didus*, *Didus*. Hujus ingenium mire prædicatur, sed mores infamantur, quod fuerit *rebus*. Id enim teste significatum est. Inventio Sapphici carminis ei adscribitur. Eadem cum à Phaone contemneretur, quem perdere deperibat; ex Leucade se in undas præcipitem dedit. ¹ *Largius potens*] Graphice auctor depingit vitam Monasticam. Eadem leges in Belgico libello Melchioris ab Hambach de dissoluta vita Monachorum: quibus ipse diu cohabitaverat.

² *Strenuis poteribus*] Spectant huc Laurentii Agricola versus:

*Qui velit immundum in mundo cognoscere mundum,
Exploret Rasos, Vestales atque Cuculos.
Bis tres immensis abigant clamoribus horas:
Quod superest ventri temporis omne datur.
Si quaris, quid agant? stertunt potantque cacantque.*

gium? Et domi Christum habes. Natura dicitur, Deus approbat, Paulus hortatur, leges humanæ faciunt, ut filii obediant parentibus: & tu te subduces ab auctoritate parentum optimorum, ut pro vero patre, te dedas ficticio; & pro vera matre, tibi adsciscas alienam: aut potius, ut pro parentibus tibi dominos ac dominas adsciscas? Nam parentibus ita es obnoxia, ut tamen te liberam esse velint. Unde ¹ & liberi vocantur filii familias, quod absint à conditione ² servorum. Nunc te pro libera tendis ultro servam reddere. Christiana clementia maxima ex parte submovit omnem illam veterum servitutem, nisi quod ³ in paucis regionibus adhuc resident vestigia. At inventum est sub prætextu religionis, novum servitutis genus, ut nunc sane in plerisque monasteriis vivitur. Nihil ibi licebit, nisi ex præscripto: quidquid obvenerit tibi, ⁴ illis accrescet: si quo pedem moveris, ⁵ retraheris è fuga, perinde quasi parentem veneno necaveris. Quoque sit evidentior servitus, ⁶ commutant vestem, quam dedere parentes, & ad exemplum priscum eorum, qui olim servos essent mercati, ⁷ commutant nomen in baptismo inditum, ac pro Petro sive Joanne, vocant Franciscum aut Dominicum, aut Thomam. Petrus de-

Ventris in his munus vertitur omnetribus.

¹ *Et liberi vocantur*] Verba Justiniani sunt: *Libertas* (ex qua etiam *liberi* vocantur,) est naturalis facultas ejus, quod cuique facere libet, nisi si quid vi aut jure prohibetur.

² *Servorum*] Ait idem Imperator: *Servi* ex eo appellati, quod Imperatores captivos vendere ac per hoc servare nec occidere solent. Nascuntur autem ex ancillis: sunt aut jure gentium, id est, ex captivitate, aut jure civili, cum liber homo major viginti annis ad pretium participandum sese venundari passus est.

³ *In paucis regionibus*] Nescit servitutem mobilis illa merito dicta Francia: in Westphalia & in nonnullis Germaniz partibus adhuc est servorum genus. Venetiz venduntur Mauri & Mauræ, non aliter quam boves,

⁴ *Illis accrescet*] Post annum enim exploratorium, cum initiatur virgo sacro ordini aureis argenteisque vasis & magna pecuniæ summa donatur: quæ cuncta in monasterii usum asservantur.

⁵ *Retraheris è fuga*] Postquam enim, duobus digitis libro statutorum Conventus impositis, Deo sanctisque fidem juramento astrinxit puella: se liberam paupertatem, æternam castitatem & cæcam obedientiam observaturam, monasterii potestati durissima servitute subiecta manet.

⁶ *Communtant vestem*] Vide Melchiorum ab Hambach & Rodolphum Hopinianum.

⁷ *Communtant nomen*] Origo nomina mutandi in inauguratione in ordinem ecclesiasticum à Pontifice orta videtur: cui cum *os Porci* nomen esset, Sergii assumit.

dedit nomen Christo, & Dominico ¹ initiandus, vocatur Thomas. Si militaris servus abjiciat vestem à domino datam, videtur abdicasse dominum; & nos applaudimus illi, qui vestem accipit, quam Christus omnium Dominus non dedit; & ob hanc mutatam gravius punitur, quam si centies abjiciat vestem imperatoris ac domini sui, quæ est mentis innocentia. CA. Atque hoc ipsum ajunt eximii meriti, si quis se sponte dedit in hanc servitutem. EV. Ista vero doctrina Pharisaica est. Paulus contra docet, ut qui liber vocatus sit, ne velit fieri servus, sed potius operam det, ut fiat liber. Atque hoc infelicior est servitus, quod pluribus dominis tibi serviendum sit, quod plerumque stultis & improbis, quod incertis, ac subinde novis. Illud mihi responde. ² Emancipant te leges à jure parentum? CA. Nequaquam. EV. Licetne igitur tibi emere aut vendere fundum invitis parentibus? CA. Minime. EV. Unde igitur tibi jus, ut te ipsam dedas, nescio quibus, invitis parentibus? An non tu illis carissima, maximeque propria es possessio? CA. In negotio pietatis cessant naturæ leges. EV. Negotium pietatis potissimum agitur in baptismo: heic tantum agitur de veste mutanda, deque genere vitæ, quod per se neque bonum est, neque malum. Jam illud mihi considera, quantum commoditatum simul amittas cum libertate. Nunc tibi liberum est in tuo cubiculo legere, orare, ³ psallere, quantum & quando gratum est animo tuo. Quod si tædet cubiculi, licet audire cantiones ecclesiasticas, adesse facris, audire sacras conciones: & si quam videris matronam, aut virginem egregie probam, ex ejus colloquio fieri meliorem: si quem virum insigni probitate præditum, ex eo discere, quod te reddat meliorem: licebit & concionato-

rem

¹ Initiandus] Ab initio, sacris imbui, inauguro.

² Emancipant] Hoc est, manumittunt, libere vivere sinunt.

³ Psallere] Ψάλλω, cano sive ore sine Musico instrumento. Theologis, sa-

cros hymnos in honorem Dei cano, vel Deum læte laudo. Si quis hoc verbum velit videre illustratum, adeat Ill. Spanh. ad Callim H. Apoll. v. 12. & ad H. Del. v. 253. A.

rem deligere, qui purissime Christum doceat. *Has res omneis, ex quibus præcipuus est profectus ad veram pietatem, amittis semel addicta collegio.* CA. Sed interim non ero *monacha.* Ev. Adhuc te movent nomina? Rem ipsam perpendito. Illi *jaçant obedientiam.* Nunc ea laus tibi dederit, si obedias parentibus tuis, quibus Deus jubet obediri? si *Episcopo tuo, & pastori tuo?* Num paupertatis, cum in parentum manibus sint omnia? Quanquam olim in sacris virginibus præcipue laudabatur à sanctis viris liberalitas in pauperes: eam præstare non poterant, si nihil possidebant. Porro castitati tuæ nihil decedet, etiamsi vivas apud parentes. Quid igitur superest? Velum, linea vestis ex intima versa in extimam, cæremonia quædam, quæ per se nihil faciunt ad pietatem, neque quemquam commendant oculis Christi, qui spectat animi puritatem. CA. Nova prædicas. Ev. Sed verissima. Cum non sit emancipata à jure parentum, cum tibi jus non sit vendendi vestem aut agrum, quo modo tibi jus facis dedendi te in servitutem alienam? CA. Jus parentum, ut ajunt, non impedit ingressum religionis. Ev. In baptismo nonne professæ es religionem? CA. Sum. Ev. Nonne religiosi sunt, quicunque sequuntur præcepta Christi? CA. Maxime. Ev. Quæ est igitur ista nova religio, quæ facit irritum, quod & naturæ lex sanxit, & vetus lex docuit, & Evangelica lex comprobavit, & Apostolica doctrina confirmavit? Istuc decretum non est a Deo proditum, sed in monachorum senatu repertum. Sic definiunt quidam & *matrimonium esse ratum, quod in-* sciis,

1 *Monacha*] *Μοναχὴ* Latinis solitaria.
 2 *Jaçant obedientiam*] Tribus votis obstringuntur monachi & monachæ, nempe cæcæ obedientiæ, perpetuæ pudicitæ & liberæ paupertatis.
 3 *Episcopo tuo*] Episcopus & Presbyter jure divino pares sunt autoritate & dignitate, teste Hieronymo. Dictus autem ab *ἐπισκοπεῖν* diligenter rem aut personam aliquam inspicere.

4 *Matrimonium esse ratum*] Ad parentes eosque, in quorum potestate liberi sunt, pertinet jus collocandi liberos in matrimonium: nec licet sine illorum consensu liberis contrahere. Vide in eum finem leges divinas: Exod. 22. 17. Deut. 7. 3. & 22. 16. Jud. 1. 12. 13. Adde etiam exempla, quæ exstant in Agar, Gen. 16. In Abrahamo, Gen. 24. In Isaac & Rebecca, Gen. 28. & 29. In paren-

ſciis, aut etiam invitis parentibus inter puerum & puellam per verba de præſenti (ſic enim illi loquuntur) contractum eſt. Atqui iſtud dogma nec naturæ ſenſus approbat, nec veterum leges, nec Moyſes ipſe, nec Euangelica, aut ² Apoſtolica doctrina. CA. An igitur putas, mihi non eſſe fas nubere Chriſto, niſi comprobantibus parentibus. Ev. Jam, inquam, nupſiſti Chriſto, & illi nupſimus omnes. Quæ bis nubit eidem viro? Tantum agitur de loco, de veſte, de cæremoniis. Ob has res non arbitror eſſe contemnendum jus parentum. Et videndum eſt, ne, dum paras nubere Chriſto, ² nugas aliis. CA. At iſti prædicant, nihil eſſe ſanctius, quam heic contemnere parentes. Ev. Ab iſtis igitur doctõribus exige, ut proferant aliquem è ſacris libris locum, qui hoc doceat. quod ſi non poterunt, jubeto, eos ebibere calicem ³ vini Belnenſis; ⁴ hoc poterunt. Ab impiis parentibus ad Chriſtum confugere pietatis eſt. Sed à piis ad monachismum, hoc eſt, (quod non raro uſui venit) à probis ad improbos, quæ, rogo, pietas eſt? Quanquam & olim ad Chriſtum ⁵ à paganismo converſus, idololatri parentibus debebat obſequium, quatenus citra pietatis jaſturam fieri poterat. CA. Damnas igitur hoc totum vitæ inſtitutum? Ev. Nequaquam. Verum quemadmodum nemini ſuadere velim, ut, quæ ſe in hoc vitæ genus conjecit, luſtetur emergere: ita non dubitem hortari puellas omneis, præſertim

parentibus Samſonis, Jud. 19. In Saule, ¹ Sam. 18.

¹ *Apoſtolica doctrina*] Vide, præter Moſem jam jam citatum, 1 Cor. 7. 36. 37. 38.

² *Nugas aliis*] Hoc dicit propter collegia virginum, quæ non vivunt juxta regulam, in quibus nonnunquam, prohdolor! una nubit multis.

³ *Vini Belnenſis*] Belna Burgundiæ urbs munitiſſima, vulgo Beaulne, ammi accolis Bourſoize adjacet. Quibusdam Caſaris Bibracte. Ager ejus pinguis & optimæ notæ; vites habet toto orbe no-

minatiffimas & vino haud vulgari nobiliſſimas.

⁴ *Hoc poterunt*] De ſtrenuâ potatione monachorum modoque ſibi vina comparandi, vide dictum Hambach.

⁵ *A paganismo*] Quod à *paganus*, a, um, ad paganum pertinens; in pago habitans. Tales homines agriculturæ & rei pecuariæ dediti, non ſolent militare. Et hinc per Metaph. ethnici & infideles dicuntur *pagani*, quia ſub Chriſti vexillo non militant: ſeu qui arma militiæ Chriſtianiæ non induerunt.

sertim indolis generosæ, ne se temere eo præcipitent, unde post se non possint explicare; præsertim cum in ipsis collegiis sæpe gravius periclitetur virginitas, ac domi præstare valeas, quidquid ibi præstatur. CA. Urges tu quidem multis ac magnis argumentis, tamen hic affectus meus eximi non potest. EV. Si non persuadeo, quod tamen optarim, saltem illud fac, memineris, ¹ Eubulum monuisse. Interim pro meo in te amore precor, ut tuus iste affectus felicius sit meo consilio.

Virgo pænitens.

EUBULUS, CATHARINA.

EV. **T**Ales janitrices mihi semper optarim. CA. Et ego semper tales pulsatores. EV. Sed vale, Catharina. CA. Quid ego audio? Valebo prius quam salveam? EV. Non huc veni, ut te viderem lacrimantem. Quid sibi vult, quod protinus me conspecto, lacrimis suffusi sunt oculi? CA. Quo fugis? mane, mane, inquam, sumam alium vultum, & ridebimus ² affatim. EV. Quas aves heic video? CA. Est illius collegii ³ patriarcha. Ne subducito te, jam perpotarunt; accumbe paullisper; illo digresso confabulabimur nostro more. EV. Age, obtemperabo tibi, quæ mihi noluiisti. Nunc soli sumus, narra totam fabulam, malim enim ex te cognoscere. CA. Ex tot amicis, quos putabam sapere plurimum, nunc sentio, nullum fuisse, qui mihi prudentius ac senilius consilium dederit, quam tu omnium natu minimus. EV. Dic, quo modo expugnasti parentum affectum? CA. Primum improbis hortatibus monachorum, ac mona-

¹ *Eubulum monuisse*] Eubulus, qui bene consult: ὁ βενε, βυλλή, consilium.

² *Affatim*] Affatim, copiose, abunde.

³ *Patriarcha*] Πατριάρχης propriè familiæ aut tribus princeps, à quo originem illæ ducunt. Est ergo nomen di-

gnitatis autoritatisque. Olim etiam in ecclesia Christiana sic dicti episcopi, qui inter collegas primum obtinerent locum, quod in primariis civitatibus episcopatu fungerentur. Hoc loco designatur synechdochice Collegii præfectus, vulgo Prior vel Provincialis.

¹ *Pater*

monacharum : deinde etiam meis precibus ac blandimentis labefactatus matris est animus : ¹ pater nullo pacto quibat percelli. Tandem omnibus admotis machinis, & hic victus & oppressus est potius, quam assensit. Id factum est inter pocula: minitabantur homini malum exitium, si Christo suam sponsam pernegaret. Ev. O improbitatem stolidorum ! Quid fit deinde ? CA. Servor triduo domi clam : interim semper aderant mulieres aliquot ejus collegii, quas illi *Conversas* vocant, hortatibus suis addentes animum, ut persisterem in sancto proposito ; ac solícite caventes, ne qua cognatarum, aut sodalium adiret me, quæ mentem videretur mutatura. Interim adornabantur vestes, ² aliaque, quæ ad convivium attinebant. Ev. Tibi quid interim erat animi ? Num vacillabas ? CA. Non, sed passa sum quiddam tam horrendum, ut malim emori decies, quam iterum perpeti. Ev. Quæso, quid istuc erat ? CA. Non possum effari. Ev. Quod mihi dixeris, amico tuo dixeris. CA. Promittis silentium ? Ev. Id præstiturus eram, etiam si nulla fuisset stipulata. Quasi vero me nondum noris ? CA. Apparuit mihi spectrum horribili specie. Ev. Is nimirum erat genius tuus malus, qui te eo instigabat. CA. Prorsus opinor fuisse ³ cacodæmonem. Ev. Dic mihi, quæ species erat ? Estne talis, qualis pingitur ? rostro adunco, longis cornibus, ⁴ harpyiarum unguibus, prælonga cauda ? CA. Tu ludis. At ego malim, mihi terram dehiscere, quam denuo tale videre spectrum. Ev. Interim aderant illæ mulieres hortatrices ?

¹ Pater nullo pacto quibat] Legatur dictus Hambach cap. 3. de dissoluta vita Monachatus.

² Aliaque, quæ ad] Cum enim divulgata à parentibus puella monasterio includitur, primum lautissimo & plusquam nuptiali epulo Monachi excipiuntur : ut magnificentius Christo sponsa hæc, si Deo placet, nubat. Hoc convivium non minori luxu & sumptuositate post explorationis annum denuo celebratur.

³ Cacodæmonem] Κακοδαίμων infelix, miser : ut & malus genius five diabolus : compositum à κακὸς malus &

δαίμων Deus vel genius. Ita dictus est Δαὶ τὸ δαίω scio.

⁴ Harpyiarum] Rectè harpyiæ manibus unci seu unguibus armantur : nominantur enim sic ab ἀρπάζειν rapere. Virgilius tres esse numero dicit Ἀλλο, Οὐγυπετὴ & Κελαιό. Prolixè ab eodem describuntur Æneid. 3. V. Schol. Apoll. Rhod. 1. Arg. v. 1016. Tzet. & Potter. ad Lycophron. v. 167. Serv. ad Virg. 3. Æn. 209, 212, 218. & Cl. Munk. ad Hygin. f. 19. A.

ces? CA. Non; nec unquam illis indicavi, tametsi valde sciscitantibus, quid esset mali, cum me totam exanimatam offenderent. Ev. Vis, tibi dicam, quid fuerit? CA. Si quidem potes. Ev. Illæ mulieres incantaverant te, vel potius excantaverant tibi cerebrum. Sed interim tu persistebas in ea sententia? CA. Maxime. nam aiebant, id multis accidere, qui se consecrant Christo: verum si primo illo congressu superetur tentator, post tranquilla fore omnia. Ev. Quæ pompa producta es? CA. Adornant me ¹ toto mundo meo: demittunt capillos: itaque non aliter quam nuptura sponso. Ev. ² Crasso monacho: hem! male sit huic tussi. CA. Ex ædibus paternis clara luce deducor ad collegium, multis ad spectaculum concurrentibus. Ev. O scitos histriones, ut norunt agere suas fabulas simplici popello! Quot dies egisti in illo sancto virginum collegio? CA. Ferme duodecim. Ev. Sed quæ res verterat animum tuum tam pertinacem? CA. Non dicam, quid sit, sed aliquid magni fuit. Post sex ab ingressu dies, accerso matrem, obtestans, obsecrans, si me vivam vellet, ut me eximeret ab eo collegio. Illa reluctatur animo meo, & hortatur ad constantiam. Post accersio patrem. Ille etiam objurgat, addens, se ægre vicisse suos affectus; ut vicissim nunc vincerem animum meum, nec hoc dedecus conciliarem sibi, quod resiliissem ab instituto. Tandem, ubi video, me nihil proficere, respondeo parentibus, me, si ita jubeant, in gratiam illorum morituram. Nam hoc mihi certum esse, nisi mature eximerer. Hoc audito, reduxerunt domum. Ev. Bene habet, quod mature resiliaris, prius quam servitutem æternam esses professa. Sed nondum audio, quæ res mutarit animum tuum tam subito. CA. Hoc nemo mortalium ex me scit hætenus, nec tu scies. Ev. Quid si divinem? CA. Nec divinabis, sat scio: & si divines, non dicam. Ev. Tametsi conjecto. Verum in-

¹ *Toto mundo meo*] Mundus hic est, | ² *Crasso monacho*] Hoc dicit aversus ornatus muliebris, quo scilicet mulier & fingit tussim.
mundior sit.

interim periit sumtus. CA. Plusquam quadraginta coronati. EV. O' comessatores nuptiales! Gaudeo tamen, periisse pecuniam, te nobis incolumi: posthac ausculta melioribus consiliis. CA. Ita faciam, &, cum piscatore, ² ista sapiam.

¹ *Comessatores*] Comos, Deus est luxus, inde *καμάζειν* & Latine *comessari*, quod est genialiter & cum luxu vivere. Non enim dicitur à comedendo.

² *Ista sapiam*] Vide proverbium, *πιστωρ ἰστὺς σάπῃ*, ubi quis suo malo do-

ctus, cavet in posterum. Adagium ab hujusmodi quodam eventu natum ferunt: Cum piscator piscibus, quos intra retesenebat, manum admovisset, atque à scorpio pisce feriretur, istus, inquit, sapiam.

Uxor ¹ *Μεμψίαμ* sive conjugium.

² EULALIA, ³ XANTHIPPE.

EV. **S**Alve multum, exoptatissima mihi Xanthippe. **S**XA. Salvetantundem, mihi carissima Eulalia. Videre mihi solito formosior. EV. Itane statim me ⁴ scommate excipis? XA. Non profecto; sed ita mihi videris. EV. Fortasse nova vestis commendat formam. XA. Recte conjectas. Nihil jam diu vidi elegantius. Suspicion, pannum esse Britannicum. EV. Lana Britannica est, tinctura Veneta. XA. Mollities byssum superat. Quam vero blandus purpuræ color? Unde tibi tam egregium munus? EV. Unde decet honestas matronas accipere, nisi à maritis suis? XA. O te felicem, cui talis contigit sponsus? At ego vellem, me nupsisse ⁵ fungo, cum meo nuberem ⁶ Nicolao. EV. Quid ita quæso te? tam cito male convenit inter vos? XA. Nec unquam conveniet cum tali. Vides, quam sim ⁷ pannosa; sic patitur, uxorem suam incedere: dispeream, nisi sæpe pudet me prodire in publicum, cum video, quam cultæ sint aliæ, quæ

¹ *Μεμψίαμ*] Conquerens de conjugio. *Μεμψις* querens vel ipsa querendia *ῥίον*, *μέμφομαι* queror, *γάμ* vel *γάμοι* nuptia, *γάμέω* uxorem duco.

² EULALIA] Probe ac suaviter loquens. Ex *εὖ*, & *λαλῶ*, loquor.

³ XANTHIPPE] Rixosa; quod Socratis uxor Xanthippe hoc vitio sit nobilitata.

⁴ *Scommate*] *Σκῶμμα* Macrobi

morsus figuratus, qui sæpe fraude vel urbanitate tegitur, ut aliud sonet, aliud intelligat, nec tamen semper ad amari- tudinem pergit.

⁵ *Fungo*] *Fungos* appellamus homines stultos ac nihili.

⁶ *Nicolao*] Quasi dicat, Victor populi: à *νικάω* vinco & *λαός* populus.

⁷ *Pannosa*] Male vestita, sordido, crassoque panno testâ.

Di-

quæ multo pauperioribus nupſere maritis. Ev. Matronarum ornatus non eſt in veſtibus, aut reliquo corporis cultu, quemadmodum docet ¹ divus Petrus Apoſtolus, (nam id audivi nuper in concione,) ſed in caſtis ac pudicis moribus, & in ornamentis animi. Meretrices coluntur oculis multorum. Nos ſatis cultæ ſumus, ſi placeamus uni marito. XA. Sed interim ille bonus vir, tam in uxorem parcus, ſtrenue prodigit dotem, quam ex me non mediocrem accepit. Ev. Quibus rebus? XA. Quibus ipſi viſum fuerit; vino, ſcortis, alea. Ev. Bona verba. XA. Atqui ſic res habet. Deinde, cum mihi temulentus ad multam noctem redit domum diu exſpectatus, deſertit noctem totam, nonnunquam & lectum convomens, ut ne quid addam. Ev.² St! te ipſam dehoneſtas, cum dehoneſtas maritum. XA. Emoriar, niſi mallet dormire cum ³ ſcropha, quam cum tali marito. Ev. Non tu tum illum excipis jurgio? XA. Ita ut dignuſe eſt: ſentit, me non eſſe mutam. Ev. Quid ille contra? XA. Initio reclamabat ſæviſſime, credens fore, ut me ſævis verbis ⁴ protelaret. Ev. Nunquamne rixa incruduit uſque ad vebera? XA. Semel duntaxat eo incaluerat utrinque contentio, ut minimum res abſuerit à pugna. Ev. Quid ego audio? XA. Librabat fuſtem, ſævis interim clamoribus intonans, ac dira minitans. Ev. Non ibi metuebas tu? XA. Imo ego viciffim corripiebam tripodem: ſi contigiffet me digito, ſenſiffet, mihi non deeſſe manus. Ev. Novum clypei genus. Deerat colus lanceæ vice. XA. Senſiffet, ſibi cum ⁵ viragine rem eſſe. Ev. Ah mea Xantippe, non ita decet. XA. Quid decet? Si ille me non habet pro uxore, nec illum habitura ſum pro marito. Ev. ¹ At Paulus docet, uxores

¹ Divus Petrus Apoſtolus] 1 Petr. 3. 3.
² St!] Interjeccio eſt, innuens ſilentium: ſic enim docti legendum cenſent illud ex Phormione Terentii, Act. 5. ſc. 1. Non es obſecro, quem ſemper te eſſe diſtitaſt? Ch. St! So. Quid has metuis ſores? Quo loco pro St! depravate legitur, eſt.

³ Scropha] Scropha, porca, quæ multos porcos peperit.

⁴ Protelaret] Id eſt, perturbaret, excitaret, & longe propelleret. ex Græco τῆλε, longe.

⁵ Viragine] Fortis ſcæmina, virilia opera faciens.

¹ Paulus docet] Eph. 5. Col. 3.

res oportere subditas esse viris cum omni reverentia. Et
² Petrus nobis exemplum proponit Saræ, quæ maritum
 suum Abraham *dominum* appellabat. XA. Audivi ista. Sed
 idem Paulus docet, ut viri diligant uxores suas, sicut
³ Christus dilexit sponsam suam Ecclesiam. Meminerit ille
 officii sui, ego meminero mei. Ev. Sed tamen, ubi res in
 eum statum devenit, ut alteri cedendum sit, æquum est uxorem
 marito cedere. XA. Si modo ille maritus est appellan-
 dus, qui me habet pro ancilla. Ev. Sed dic, mea Xanthippe
 post desit minitari verbera? XA. Desit, & sapuit, alioqui
 vapulasset. Ev. Sed tu non desisti rixari cum illo? XA. Nec
 desinam. Ev. Quid ille interea? XA. Quid? nonnunquam
 dormit, ⁴ somnium hominis; interdum nihil aliud, quam ri-
 det; aliquoties arripit ⁵ testudinem, in qua vix tres habet
 fides: eam, quantum potest, pulsans, mihi vociferanti ob-
 stre-

² Petrus.] 1 Petr. 2.

³ Christus.] Eph. 5. 25.

⁴ Somnium hominis.] Synecdochice, forma nempe sumta pro formato: somnium ergo hominis: pro homine somniculoso. Sic corvi stupor pro stupido corvo Phad. l. 1. f. 13. v. 12. ubi V. Schiop. & Fabrum. Sic amor & error Herculis pro Hercule amante & errante V. Passerat. ad Propert. l. 1. El. 13. v. 23. & ad El. 20. v. 15. Sic καδμείαν μέλαιναν pro Cadmo Sollicito Schol. Eurip. Phoeniss. v. 1070. δορός ἀλκῆ pro exercitu robusto, defendente. v. 1104. & e contra Antiqui dixerunt ἄτλῳ στεναγμάτων, i. e. ἄτλῳ ἐστεναγμένην: κυρίως δὲ δυνάμειος pro κυρίως μεγάλη δυνάμειος V. Cl. Potterum ad Lycophr. v. 318 λύρας αἰοιδῶν pro carmine lyrico Eurip. Med. 425 καυχῆας αἰοιδᾶ pro ἡ ᾠδῇ καυχητικῇ Schol. Pind. O. Nem. 9. v. 17. & Propert. 2, 1, 9. SIVE LYRAE CARMEN ubi Passerat. ὅπλα δὲ ὄργης sunt arma, quæ ira ministrat. Eliano l. 14. V. H. c. 24. δῆμῳ ἀνῆρ, i. e. ἀνὴρ δημότης V. Perizon. ad El. l. 12. V. H. c. 43. §. 2. δόμους ἀβρότατος, i. e. οἴκους δὲ ἰνδαί-

μονίας seu πλουρίους. V. Schol. Pindari. O. Pyth. XI. v. 51. quod imitatus mihi videtur Phadras l. 4. fab. 4. v. 44. LUXURIAE DOMUM V. ibi. Cl. Scheff. apud. C. Nepotem Alcib. c. 4. INVIDIAE CRIMINE, sumitur pro accusatione ex invidia, quæ laborabat Alcibiades, ortā. CRIMEN enim notat ibi criminationem V. Munk. ad Hygin. f. 19. nisi quis malit CRIMINE simpliciter explicare per CAUSSAM, quo sensu occurrit apud Virg. 2. Aen. v. 65. & 98. ubi Serv. Si vero pro criminatione accipias, subauditur vox ἐνέκα sæpius omissa, ut apud ipsum Nepotem in Thrasib. c. 4. HONORISCORONA (explicante ita Scotto) V. Cl. Periz. ad Sanctii Min. L. 4. c. 4. §. 14. more Atticorum, de quo consulendi Schol. Arist. Acharn. v. 209, 227. Stalberg. ad Sophocl. Ajac. v. 910. & 1135. & p. 117. Bos Elips. p. 288. an apud. Sophocl. Ajac. v. 356. sub γίνῃ τοιαύτας ἀγωγὸν τέχνας subaudiendum ἐνέκα, an referendum sit ad istam periphrasim, de qua jam est, pergenitivum expressam Triclinius dicit: at. A.

⁵ Testudinem.] Cithara testudo dicta, quia Mercurius citharam de sicca testudine confecit. V. Serv. ad Virg. 4. Georg. 464. A.

6 Male

strepit. Ev. Ea res⁶ male urit te? XA. Sic ut dici vix possit. Aliquando vix tempero à manibus. Ev. Mea Xanthippe, permittis mihi, ut liberius loquar apud te? XA. Permitto. Ev. Idem jus erit tibi apud me. Hoc certe postulat nostra necessitudo, ab ipsis⁷ pene incunabulis inter nos inita. XA. Vera narras, nec ulla sodalium unquam carior fuit animo meo. Ev. Qualisqualis est tuus maritus, illud cogita, non esse jus permutandi. Olim immedicabilibus diffidiis remedium extremum erat⁸ divortium: nunc hoc in totum ademptum est; usque ad extremum vitæ diem ille tuus sit maritus, oportet, & tu illius uxor. XA. Superi male faxint, qui jus hoc nobis ademerunt. Ev. Bona verba: ¹ sic visum est Christo. XA. Vix credo. Ev. Sic habet. Nunc nihil superest, nisi ut uterque ad alterius mores, & ingenium accommodando sese, concordiae studeatis. XA. An ego possum illum refingere? Ev. Non minimum momenti est in uxoribus, quales sint mariti. XA. Pulcre convenit tibi cum tuo? Ev. Nunc tranquilla omnia. XA. Ergo turbarum non-nihil erat initio. Ev. Nihil unquam tempestatis; sed tamen, ut sit inter homines, nonnunquam nubeculæ quædam oboriebantur, quæ poterant gignere tempestatem, nisi commoditate morum fuisset occursum. Habet suos quisque mores, & est sua cuique sententia: & si verum fateri volumus, sunt sua cuique vitia: ² quæ si usquam, certe in matrimonio novisse oportet, non odisse. XA. Recte mones. Ev. Fit autem frequenter, ut ³ diffiliat benevolentia mutua in-

⁶ Male urit te] Metaphorica locutione pro discruciat, dolore afficit.

⁷ Pene incunabulis] Eundem sensum habet à teneris unguiculis, à primis vitæ rudimentis, à prima pueritia.

⁸ Divortium] Isidoro divortium est, quoties dissoluto matrimonio alter eorum alteras nuptias sequitur. Dicitur à flexu viarum, hoc est via in diversa tendens. Crebrum id apud Romanos & Israëlitas. Est autem vel activum, cum propter adulterii crimen, capitaliter non punitum, cognitione magistratus interveniente, pars innocens à se repellit no-

centem, & alterius matrimonii contrahendi potestatem nanciscitur. Vel est passivum, quando pars innocens malitiose à conjugē deseritur.

¹ Sic visum est Christo] Christus Matth. 19. 8. Divortia Israëlitarum, quæ levibus & variis de causis fiebant, Deo non quidem præcipiente, sed tolerante, plane abrogavit.

² Quæ si usquam] Alludit ad versiculum proverbialem, *Mores amici noveris, non oderis.*

³ Diffiliat] Rumpatur, frangatur. *4* *Non*

inter maritum & uxorem ¹ antequam alter alteri satis notus sit. Id est in primis cavendum. Semel enim orta simultate, ægre sarcitur gratia, præsertim si res ad atrociam convicia processerit. Quæ glutino committuntur, si statim concutias, facile distrahuntur: cæterum, ubi siccato glutino semel cohæserint, nihil firmitus. Proinde in initio nihil non faciendum, ut inter uxorem & maritum coalescat confirmeturque benevolentia. Id maxime fit obsequio, morumque commoditate. Nam benevolentia, quæ sola formæ gratia conciliatur, ferme temporaria est. XA. Sed narra nobis, obsecro, quibus artibus pertraxeris maritum ad tuos mores. EV. Dicam in hoc, ut imiteris. XA. Si queam. EV. Facillimum erit, si velis; nec adhuc serum est. Nam & ille juvenis est, & tu puella; ac nondum annus, opinor, expletus est à nuptiis. XA. Vera prædicas. EV. Dicam igitur, sed tacituræ. XA. Maxime. EV. ¹ Illa prima mihi cura fuit, ut in omnibus essem jucunda marito, ne quid esset, quod illius animum offenderet: observabam affectum ac sensum illius; observabam & tempora, & quibus rebus deliniretur, quibus irritaretur; quemadmodum facere solent ii, qui elephantos ac leones cicurant, aut similia animantia, quæ vi cogi non possunt. XA. Tale animal mihi domi est. EV. Qui adeunt elephantos, non gestant vestem candidam; nec puniceam, qui tauros, quod his coloribus compertum sit, ea animantia efferari. Quemadmodum & tigres tympanorum sonitu sic aguntur in rabiem, ut se ipsas dilanient. Et qui tractant equos, habent ² voces, habent ³ poppysmata & ⁴ palpum, aliaque, quibus ferocientes mitigent. Quanto magis decet

NOS

⁴ *Antequam*] Hoc Plutarchus in præceptis connubialibus.

¹ *Illam primam mihi*] Hæc eadem Plutarchus in præceptis connubialibus.

² *Voces*] Ad vocem hominis, equi redduntur mitiores.

³ *Poppysmata*] Poppysma sonitus est, propemodum imitans ventris crepitum, qui fit ore aut manibus apte complofis, equi ferocientis.

non sine humore. Auctore Plinio, fulgetras adorare poppysmate, gentium olim consensus erat: unde est illud *Arifophanis*, Πρὸς τὰς βερονάς ἀντιπρὸς δὲν.

⁴ *Palpum*] De Palpo *Horatius*: Cui male si palpare, recalcitrant. *Palpari* autem, est vola leviter percutere tergum.

Q

Es

nos his artibus uti erga maritos, quibuscum nobis, velimus, nolimus, per omnem vitam ¹ est tectum ac lectus communis? XA. Perge, quod cœpisti. EV. His animadversis attemperabam me illi, cavens, ne quid offensæ naceretur. XA. Quinam id poteras? EV. Primum in cura rerum domesticarum, quæ peculiaris est provincia matronarum, advigilabam, non solum cavens, ne quid esset prætermisum, verum etiam ut omnia congruerent ad illius sensum, in rebus etiam minutissimis. XA. Quibus? EV. Puta, si maritus hoc aut illo cibo peculiariter delectetur, si ci- bus placeat hoc aut illo modo coctus, si lectus hoc aut illo modo stratus. XA. At quo pacto attemperares te ei, qui domi non esset, aut esset ebrius? EV. Mane; ¹ isthuc ibam. Si quando maritus videbatur admodum tristis, nec esset appellandi tempus, nequaquam ridebam, ac nugabar, quem admodum nonnullæ mulieres solent; sed sumebam & ipsa vultum ² submœstum ac sollicitum. Quemadmodum enim speculum, si probum est, semper reddit imaginem intuentis: ita decet matrem familias ad affectum mariti congruere, ne sit alacris illo mœrente, aut hilaris illo commoto. Quod si quando commotior erat, aut blando sermone leniebam, aut silentio concedebam iracundiæ, donec ea ³ refrigerata tempus se daret vel purgandi, vel admonendi. Idem faciebam, si quando plus æquo potius redibat domum; nec id temporis nisi jucunda loquebar illi; tantum blanditiis pertrahebam ad lectum. XA. Infelix vero uxorum conditio, si iratis, ebriis, & quidquid libet, patrantibus maritis tantum obsequuntur. EV. Quasi vero hoc non sit mutuum obsequium. Coguntur & illi multa ferre in moribus nostris. Est tamen tempus, cum in re seria fas est uxori mo-
ne-

¹ *Est tectum*] Rom. 7. 3. & 1 Corinth. 7. 39. Paulus expresse ait, non solvi conjugium nisi morte alterius conjugis. Loquitur vero de conjugio per adulterium non violato. Alioquin alia ratio est in adulterio, Matthæi 5. 32.

¹ *Isthuc ibam*] Id est, hoc eram dictu-

ra. Terentii verba sunt.

² *Submœstum*] *Sub* in compositis interdum diminutionem primitivi, ut hoc loco indicat: inde *submœstus*, id est alioquo modo mœstus; alioquin *mœstus* est valde tristis.

³ *Refrigerata*] Id est, ubi refriguit, sive de-

nere virum, si quid est alicujus momenti: nam ad levia præstat ⁴ connivere. XA. Quod tandem? EV. Cum erit ⁵ animo vacuo, nec commotus, nec sollicitus, nec potus, tum absque testibus blande monendus vel rogandus potius, ut in hoc aut illo ⁶ melius consulat rei, aut famæ, aut valetudini suæ. Atque hæc ipsa admonitio ¹ leporibus ac facetiis erit condienda. Nonnunquam præfatione ab illo ² stipulari soleo, ne mihi succenserit, si quid stulta mulier admonerem, quod ad illius honorem, aut valetudinem, aut salutem facere videretur. Ubi monuissem, quæ volebam, amputavi sermonem illum, & ad alia jucundiora deflectebam. Est enim fere hoc nostrum vitium, mea Xanthippe, ut ³ semel exorsa loqui, finem facere nequeamus. XA. Ajunt. EV. Illud in primis cavebam; ne præsentibus aliis, maritum objurgarem, aut ne quid querelarum domo efferrem. Facilius sarcitur, si quid inter duos commissum est. Quod si quid exstiterit ejus generis, ut nec ferri possit, nec uxoris admonitione sanari, civilius est, ut uxor querelam deferat ad parentes & cognatos mariti, quam ad suos, & ita querelam temperet, ne videatur odisse maritum: sed vitium potius mariti. Nec tamen effutiat omnia; ut hic quoque tacitus agnoscat, & amet uxoris civilitatem. XA. Philosopham esse oportet, quæ ista præstet. EV. Imo talibus factis maritos ad similem civilitatem invitabimus. XA. Sunt, quos nulla civilitate corrigas. EV. Equidem non arbitror. sed fac esse. Primum illud cogita; maritus ferendus est, qualis qualis est. Præstabilius igitur est ferre vel sui similem, vel paullo com-

mo-

deferbuit. Ita Fabius: Refrigerato inventionis amore. Sic & recanduisse dicitur ira.

⁴ Connivere] Id est, quasi clausis oculis dissimulare, te videre, quod vides.

⁵ Animo vacuo] Dicitur animus vacuus, cum nullis curis & occupationibus distrahitur.

⁶ Melius consulat rei] Quemadmodum consulere cum accusativo designat consilium petere: ita cum dativo consilium dare. In rebus autem inanimatis, ut hic, idem quod prospicere, providere.

¹ Leporibus] Tritus est versiculus:

In sylvis lepores, in verbis quare lepores.

² Stipulari] Stipulor proprie, pecuniam spondeo. Unde stipulatio verborum conceptio, quibus is, qui interrogatur, daturum facturumve se id, quod interrogatus est, respondet. Ablativo junctum cum præpositione activæ & passivæ est significationis: Stipulor enim à te, vel idem est, quod rogo te, ut hic, vel rogor à te.

³ Semel exorsa] Id garrulitatis vitium haud immerito in mulieribus taxat auctor. O 2 Red-

modiorem factum nostra civilitate, quam nostra sævitia pejorem in dies. Quid si proferam maritos, qui simili civilitate correxerunt sponſas ſuas? Quanto magis decet nos idem præſtare adverſus maritos? XA. Narrabis igitur exemplum meo marito diſſimillimum. EV. Eſt mihi familiaritas cum homine quodam nobili, docto ſingularique morum dexteritate. Is duxerat puellam virginem, annos natam decem & ſeptem, ruri in parentum ædibus perpetuo educatam, ut nobiles fere gaudent habitare ruri, ob venatum & aucupium. Rudem volebat ille, quo facilius illam ad ſuos mores fingeret: cœpit eam inſtituere literis ac muſica, paullatimque aſſueſcere, ut ¹ redderet ea, quæ audiſſet in concione, cæterisque rebus formare, quæ poſt eſſent uſui futuræ. Hæc quoniam erant nova puellæ, quæ domi ſuæ fuerat in ſummo otio, & inter famulorum colloquia luſuſque educata, cœperunt eſſe tædio. Detrectabat obſequium, & cum maritus urgeret, illa ſine fine flebat, nonnunquam & in terram abjiciebat ſeſe, occipitium illidens ſolo, quaſi mortem optans. Earum rerum cum nullus eſſet finis, maritus diſſimulato ² ſtomacho, invitabat uxorem, ut animi relaxandi gratia una proficiſcerentur ruſ ad ædes ſoceri. Ibi lubens obtemperabat uxor. Eo cum ventum eſſet, maritus reliquit uxorem apud matrem & ſorores, ipſe cum ſocero prodibat venatum. Ibi ſubmotis teſtibus denarrat ſocero, ſe ſperaviſſe jucundam vitæ ſociam; nunc habere perpetuo lacrimantem, ac ſeſe diſcruciantem, nec ullis monitis ſanabilem: orat, ut ſibi adſit in medendo filiæ morbo. Socer reſpondet; Se ³ ſemel illi tradidiſſe filiam: quod ſi illa non obtemperaret verbis, uteretur ſuo jure, &

ver-

¹ Redderet] Reddit, qui ſolvit: reddit & diſcipulus, cum recitat audita; nam qui docet aut dictat, quaſi credit murum.

² Stomacho] Id eſt, in iram, quam pectore coquebat, non aperte prorumpens: ſæpe enim *ſtomachus*, Latinis pro indignatione, ſædicio, ira ſumitur. STOMACHUS a Latinis pro ira ſumitur, quia

in eo ira ſedes eſt V. P. Manut. ad Cic. 1. Fam. Ep. 9. ad 2. Fam. Ep. 16. & Cuſper. ad 9. Fam. Ep. 2. & quidem pro ingenti ira poni docet Scholiaſtes Cruquius ad Horat. Carm. 1. od. 6. v. 6. A.

³ Semel tradidiſſe] Semel non refertur ad bis; ſed declarat totum filiæ juſ traditum ſponſo.

4 Ver-

¹ verberibus eam emendaret. Tum gener, Novi, inquit, jus meum; sed malim, eam tua vel arte, vel auctoritate sanari, quam ad hoc extremum remedium venire. Socer pollicitus est, se curaturum. Post unum atque alterum diem captat tempus ac locum, ut solus esset cum filia: ibi vultu ad severitatem composito, incipit commemorare quam illa esset ¹ infelici forma, quam non amabilibus moribus, quam sæpe metuisset, ne nullum illi posset invenire maritum. At ego meo maximo labore, inquit, talem inveni tibi, qualem nulla non optaret sibi, quantumvis felix. Et tamen tu, non agnoscens, quid pro te fecerim, nec intelligens, te talem habere maritum, qui, nisi esset humanissimus, vix te dignaretur habere in ancillarum numero, rebellas illi. Ne longum faciam, sic incanduit patris oratio, ut vix videretur manibus temperare. Est enim vir ingenio mire vafro, qui ² citra personam omnem posset quamvis agere comœdiam. Ibi puella partim metu, partim veritate commota, accidit ad patris genua, rogans, ut præteritorum vellet oblivisci, se in posterum memorem fore officii sui. Ignovit pater, pollicitus, se quoque fore patrem amantissimum, si, quod polliceretur, præstaret. XA. Quid deinde? Ev. Puella digressa à colloquio parentis, rediit in cubiculum, offendit maritum solum; accidit illi ad genua, & ait: Marite, hactenus non novi neque te, neque me ipsam, posthac videbis, me aliam factam, tantum obliviscere superiorum. Hanc vocem maritus excepit osculo, & omnia pollicitus est, si illa persisteret ieo animo. XA. Quid? perstitit? Ev. Usque ad mortem: neque quidquam erat tam humile, quod illa non alacris ac volens obiret, volente marito. Tantus amor inter eos

⁴ Verberibus eam emendaret] Apud Germanos præcipue cædendi uxores mos obtinet: Apud Belgas non immerito ducitur probro. Recte Varro in Sat. Menip. Vitium uxoris aut tollendum aut ferendum est. Qui tollit vitium; uxorem commodiorem præstat: qui fert, sese meliorem facit. Subjungit autem

Agellius: Hæc verba Varronis, tollere & ferre lepide quidem composita sunt: sed tollere apparet dictum pro corrigere.

¹ Infelici forma] Id est, neutiquam formosa.

² Citra personam] Personati histriones agebant fabulas. Persona autem est, facies apposititia.

eos natus est & confirmatus. Post annos aliquot puella crebro sibi gratulata est, quod contigisset tali marito nubere; qui nisi contigisset, eram, inquit, omnium mulierum perditissima. XA. Talium maritorum non minus rara est copia, quam ³ alborum corvorum. EV. Jam si molestum non est, referam tibi quiddam de marito, commoditate uxoris correcto, quod nuper accidit in hac ipsa civitate. XA. Nihil est, quod agam, & perquam grata mihi est tua confabulatio. EV. Est vir quidam non postremæ nobilitatis; is, ut solet hoc hominum genus, plerunque venabatur. Ruri incidit in puellam quandam pauperrimæ mulierculæ filiam: ¹ in eam cœpit deperire, homo jam proVectioris ætatis. Atque hujus gratia frequenter pernoctabat foris. Prætextus erat venatio. Uxor hujus, mulier insigni probitate, nescio, quid suspicans, pervestigavit furta mariti sui: & eo profecta, nescio quo, adiit casam illam rusticanam; expiscata est de toto negotio, ubi dormiret, unde biberet, quis esset apparatus convivii. Nihil erat ibi suppellectilis, sed mera paupertas. Abiit matrona domum, ac mox rediit, secum adducens lectum commodum & apparatus, vasa aliquot argentea; addidit pecuniam, admonens, ut, si quando rediret ille, tractarent eum civilis, ² dissimulans interim, sese uxorem esse, ac sororem esse simulans. Post dies aliquot redit eo furtim maritus; videt auctam suppellectilem, & apparatus lautiozem. Rogat, unde is nitor insolitus: ajunt, matronam quandam honestam illi cognatam hæc advexisse, ac mandasse, ut honestius posthac ³ acciperetur. Ilico tetigit ⁴ animum illius su-

³ *Alborum corvorum*] De raris inventu dixit Juvenalis, *corvo quoque rarior albo*. Galeni verba sunt: Lycus dum palam est, cum neque vera loqui, neque eadem cum Erasistrato, similis videtur albo corvo, qui nec ipsis corvis admisceri possit ob colorem, nec columbis ob magnitudinem. Conveniet autem in hominem sui ingenii & alienum à sensu communi. Sunt enim, quos pudet

usque cum quoque consentire, quasi nihil verum sit, nisi diversum sit.

¹ *In eam caput deperire*] Deperit aliquam, qui ardentem amat: Deperit in aliquam, qui ardentissime, ita ut quasi præ amore pereat.

² *Dissimulans*] Dissimulamus vera, simulamus falsa.

³ *Acciperetur*] Pro tractaretur, quem admodum bene habiti dicuntur. Ita Tescat.

suspicio, uxoris hoc esse factum. Reverfus domum, rogat, num illic fuisset: illa non negat. Rogavit, & quo tandem consilio misisset eo supellectilem. Mi vir, inquit, affuetus es vitæ commodiori. Videbam, illic te durius accipi; putabam esse officii mei, ut, quando ita tibi cordi est, lautius illic habereris. XA. O matronam nimium bonam! Ego citius pro lecto subtravissem illi fasciculum ¹ urticarum ac ² tribulorum. EV. Sed audi finem. Vir, perspecta tanta probitate, tantaque mansuetudine conjugis suæ, nunquam deinde usus est furtivo concubitu, sed domi semet oblectavit cum sua. Scio, tibi notum esse Gilbertum Batavum. XA. Novi. EV. Is, ut scis, florenti ætate duxit uxorem jam provectiorem ac ³ vergenti ætate. XA. Dotem fortasse duxit, non uxorem. EV. Sic est. Is fastidiens uxoris, adamabat mulierculam, cum qua se subinde oblectabat foris. Raro domi prandebat, aut coenabat. Quid tu heic eras factura? XA. Quid? Ego illi adamatæ ⁴ involassem in capillos, & maritum exeuntem ad illam, perfudissem ⁵ lotio, ut sic unctus iret ad convivium. EV. At quanto hæc prudentius? Invitabat mulierculam domum suam, comiter accipiebat. Ita maritum quoque sine veneficiis domum pertraxit. Et si quando foris coenabat cum illa, misit eo ⁶ missum aliquem elegantiorum, jubens, ut suaviter viverent. XA. Ego malim mori, quam esse ⁷ lena mei mariti. EV. Verum interim rem ipsam expende. Nonne hoc

rent. *Accipit hominem nemo melius.*

⁴ *Animum*] Id est, coepit statim suspicari.

¹ *Urticarum*] Genus herbæ ab urendo ita dictæ: folia etiam attacta acerri-me urunt. Belg. *een bernende Netel*.

² *Tribulorum*] Tribulus itidem herbæ species, à semine triangulari sic nuncupatus, vel quod cuspidatus trifariam feriat. Belg. *Disfelen*.

³ *Vergenti atate*] Inclinata ad senium. Sic ea voce absolute usus est Suetonius.

⁴ *Involassem*] Sic pugnant mulieres. Sic Terent. Alioqui *involare* nonnun-

quam sonat *furari*. Catullus: Huc de-
de pallium mihi meum, quod involas-
tisti.

⁵ *Lotio*] Id accidit Socrati. Quocirca hæc dicuntur in persona Xanthippes, quæ morosa uxor erat Socratis. Et olim loti unctique ibant ad convivium.

⁶ *Missum*] Missus hic significat *ferculum*, quia mittitur in mensam. Belg. *Een gerecht*.

⁷ *Lena*] Fœmininum à *leno*, qui est conciliator stupri, eo quod mentes miserorum blandiatur & deliniendo seducat. *Lena*, stupri conciliatrix.

O 4 1 Deco-

hoc multo satius erat, quam si sævitia sua prorsus alienasset maritum, ac totam ætatem in jurgiis exegisset? XA. Fa-
 teor, minus esse mali, sed ego non possem. EV. Unum adjiciam, atque ita discedam ab exemplis. Hic vicinus noster vir probus & integer, sed paulo iracundior, quodam die pulsaverat uxorem suam, foeminam laudatissimam. Ea se recepit in intimum conclave, atque illic lacrimans, atque singultiens, ¹ decoquebat animi ægritudinem. Aliquanto post per occasionem eodem ingressus est maritus; reperit uxorem flentem. Quid, inquit, heic lacrimas, ac singultis, puerorum more? Tum illa prudenter; Quid? inquit, an non hoc satius, ut heic deplem malum meum, quam si in via vociferer, quemadmodum solent aliæ mulieres? Hoc dicto tam uxorio, fractus ac victus hominis animus, data dextra pollicitus est uxori, se posthac nunquam in illam conjecturum manus: nec fecit. XA. Ego idem impetravi à meo diversa ratione. EV. Sed interim est inter vos bellum perpetuum. XA. Quid igitur velles, me facere? EV. Primum ² mussanda est tibi omnis injuria mariti, & animus illius officiis, comitate, mansuetudine paulatim est conciliandus: aut vinces tandem, aut certe multo commodiore uteris, quam nunc uteris. XA. Ille ferocior est, quam ut ullis officiis mansuescat. EV. ³ Eja, ne dixeris. ⁴ Nulla est fera tam immanis, quin officiis ⁵ cicuretur; ne desperes in homine. Fac periculum menses aliquot; me accusa, nisi senseris, consilium hoc tibi fuisse bono. Sunt etiam quædam vitia, ad quæ tibi connivendum est. Illud ante omnia tibi cavendum censeo, ne quid rixæ moveas in cubiculo, aut in lecto: sed curandum est, ut illic omnia sint festiva ac jucunda. Etenim si is locus,

qui

¹ *Decoquere*] Metaph. pro paulatim diminueret.

² *Mussanda*] Dissimulanda vel tacite ferenda.

³ *Eja*] Corripientis est, alioqui sapientius adhortantis.

⁴ *Nulla est fera*] Huc spectant illa Ovidii: *Tempore Panorum compestitur ira*

leonum: Nec feritas, Animo qua fuit ante, manet. Quaque sui jussis obtemperat Inda magistri Bellua, servitium tempore vilæ subit.

⁵ *Cicuretur*] Cicurare, mansuescere: specialiter autem animal ex fera mansuetum seu cicurum efficere.

6 *Pro-*

qui diluendis offensis, sarcindæque gratiæ consecratus est lite aut ægritudine quapiam ⁶ profanetur; jam sublatum est omne remedium benevolentia reconciliandæ. Sunt enim fœminæ quædam tam morosæ, ut in ipso etiam coitu querantur ac rixentur, eamque voluptatem, quæ diluere solet ex animis virorum, si quid inerat molestiæ, morum fastidio reddant insuavem; pharmacum ipsum vitiantes, cum licuisset mederi offensis. XA. Istud mihi frequenter accidit. Ev. Atqui tametsi semper est cavendum uxori, ne qua re molesta sit viro, tamen id maxime studere debet, ut in eo congressu se viro præbeat modis omnibus commodam & jucundam. XA. Viro! mihi cum bellua res est. Ev. Mitte male loqui: fere nostra culpa viri mali sunt. Sed ut ad rem redeam: qui versantur in priscis fabulis Poëtarum, narrant, Venerem (eam faciunt deam connubii præsidem) habere ² cestum arte Vulcani confectum: in eo intextum esse, quidquid est ² amatorii medicamenti: eo se cingit, quoties congressura est cum marito. XA. Fabulam audio. Ev. Verum: sed audi, quid sibi velit fabula. XA. Dic. Ev. Illud docet, uxorem omnem curam adhibere oportere, ut in congressu connubiali jucunda sit marito, quo recalescat ac redintegretur amor ille maritalis; & discutiatur ex animo, si quid erat offensionis aut tædii. XA. Sed unde nobis cestus ille? Ev. Nihil opus beneficiis aut incantamentis. Nullum incantamentum efficacius, quam morum probitas cum suavitate conjuncta. XA. Ego tali marito blandiri non possum. Ev. At hoc tua refert, ut desinat esse talis. ³ Si Circes artibus posses maritum verte-

re

⁶ *Profanetur*] Sacra profanari dicuntur; lætulus autem locus est dicatus reconciliandæ benevolentia. hæc est sententia Plutarchi in præceptis conjugali-bus.

¹ *Cestum*] Cestus zona virginea, quam maritus prima nocte dissolvebat. Specialiter autem cingulum, quo Venus Martem, Juno Jovem conciliabant: efficax enim ad illeçtamenta gratiæ & amorum erat. Hinc Mart.

Ut Martis revocetur amor summique Tonantis

At Juno petit Ceston & ipsa Venus. V. Serv. ad Virg. 5. Æn. 69. A.

² *Amatorii medicamenti*] Medicamentum ut pharmon, *μίστρον* est.

³ *Si Circes artibus*] Solis & Persees Nymphæ filia, & Ætæ Colchorum regis soror, veneficiorum peritissima; quæ & Ulyssis socios transformavit in

O s   succ.

re in suem aut ursum, faceres? XA. Nescio. EV. Nescis? An malles habere suem maritum, quam hominem? XA. Equidem malim hominem. EV. Age, quid si Circes artibus posses ex temulento reddere sobrium, ex prodigo frugalem, ex cessatore diligentem; nonne faceres? XA. Plane facerem, sed unde mihi istæ artes? EV. Atqui istas artes habes in te, si modo velis adhibere. Tuus, velis, nolis, sit oportet. Quo meliorem eum reddideris, hoc magis consulueris tibi. Tu tantum oculos habes defixos in illius vitia; eaque tibi exaggerant odium; & hac ansa tantum arripis illum, qua teneri non potest. Illa potius contemplare, quæ bona sunt in illo; & hac ansa prehendere illum, qua teneri potest. Antequam illi nuberes, tempus erat expendendi, quid haberet malorum. Oportebat enim non oculis solum, verum etiam auribus maritum deligere: nunc mendi tempus est, non accusandi. XA. Quæ mulier unquam auribus cepit maritum? EV. Oculis capit, quæ nihil aliud spectat, quam corporis formam: auribus, quæ diligenter observat, quid fama de illo prædicet. XA. Pulcre mones, sed sero. EV. At non serum est studere corrigendo marito. Ad eam rem conducet, si quid pignoris ex te natum fuerit viro. XA. Jam natum est. EV. Quando? XA. Jam pridem. EV. Quot menses sunt? XA. Ferme septem. EV. Quid ego audio? Tu nobis² trimestris foetus jocum renovas? XA. Nequaquam. EV. Ita necesse est, si tempus à nuptiarum die supputas. XA. Imo ante nuptias fuerat mihi cum eo collo-

qui-

fues. Per Circe ergo voluptas significatur, qua in belluas & fues immundas homines mutantur.

1 *Et hac ansa*] Epictetus scripsit unicuique rei duas esse ansas; alteram, qua teneri possit; alteram, qua non possit: significans, in unaquaque re esse aliquid commodi, rursus aliquid incommodi. Stultus arripit ansam malam; sapiens alteram. Huic itaque nihil non tolerabile.

2 *Trimestris foetus*] Trimestris foetus. Alludit ad proverbialem versum, qui

est apud Suetonium: τοῖς ἄτυχῶσι ἐ τριμήνῳ παιδίᾳ. Felicibus etiam trimestres filii. Verba Suetonii sunt: Patrem Claudii Cæsaris Drusum, olim decimum, mox Neronem prænomine, Livia, cum Augusto gravida nupisset, intra mensem tertium peperit: fuitque suspicio ex vitrico per adulterii consuetudinem procreatum. Statim certe vulgatus est versus: τοῖς ἄτυχῶσι, &c. Urfinus autem legit τοῖς κοινολογίᾳ: quod & commodum sensum admittit.

I Fe-

quium. Ev. An ex colloquio nascuntur pueri? XA. Forte solam nactus, coepit alludere, titillans axillas, ac latera, quo me provocaret ad risum. Ego non ferens titillationem, me resupinabam in lectum; ille incumbens figebat oscula, nec fatis scio, quid egerit præterea: certe paucis post diebus uterus coepit intumescere. Ev. I nunc, & maritum contemne; qui si lusitans gignit liberos, quid faciet, cum serio rem aget? XA. Suspicio & nunc, me gravidam esse. Ev. Euge contigit ¹ felici fundo bonus cultor. XA. Hac in parte plus præstat, quam vellem. Ev. Ista querela tibi ² cum paucis uxoribus est communis. Sed inter vos intercefferat pactum connubiale? XA. Intercefferat. Ev. Levius igitur peccatum est. Estne proles mascula? XA. Est. Ev. Illa vos rediget in gratiam, si tu vel paullulum temet accommodes. Quid alii prædicant de tuo marito sodales, & quibuscum habet commercium foris? XA. Prædicant, eum esse moribus commodissimis, comem, liberalem, amicum amico. Ev. Et ista mihi bonam spem faciunt, illum fore, qualem volumus. XA. At mihi uni talis non est. Ev. Sed tu te illi præbeto, qualem dixi, meque pro ³ Eulalia, voca Pseudolaliam, nisi tibi quoque talis esse coeperit. Quin & illud cogita, illum adhuc juvenem esse, nondum opinor, egressum annos viginti quatuor: nondum novit, quid sit esse patrem-familias. Jam non est tibi cogitandum de divortio. XA. At frequenter cogitavi. Ev. Verum ea cogitatio, si quando tibi inciderit in mentem, primum reputa tecum, quam nihili res sit foemina divulsa à viro. Summum decus matronæ est, morigeram esse suo conjugii. Ita natura comparatum est, ita voluit Deus, ut ⁴ mulier tota pendeat à viro. Tantum cogita id, quod res est, maritus est, alius non potest

¹ Felici fundo] Sic Plautus locutus est, fundum arat alienum, de adultero.

² Cum paucis] In pluribus proculdubio locum habet, quam in Messalina: Et lassata viris sed non satiata recessit.

³ Eulalia] Eulalia à bene loquendo nomen habet; Pseudolalia, à mendaci loquacitate.

⁴ Mulier tota pendeat] Eph. 5. 22. 23. 24. Uxores propriis viris subjicite vos ut Domino: quoniam vir est caput uxoris, ut & Christus est caput ecclesiæ. Itaque sicut ecclesia se subjicit Christo, ita & uxores se suis viris subjiciunt omnibus.

test obtingere. Deinde veniat in mentem puellus ille duobus communis. Quid de illo statues? Auferes tecum? fraudabis maritum sua possessione? Relinques apud illum? spoliabis te ipsam eo, quo nihil habes carius? Postremo dic mihi, habesne, quæ tibi male velint? XA. Habeo 'novercam germanam; præterea socrum huic simillimam. EV. Ad eo tibi male volunt? XA. Cuperent extinctam. EV. Et istæ tibi fac, ut in mentem veniant. Quid enim illis possis facere gratius, quam si videant, te divulsam à marito, viduam, imo plus quam viduam vivere? Nam viduis licet alteri nubere. XA. Equidem probo tuum consilium, sed tædet diutini laboris. EV. At reputa, quantum laborum sumferis prius, quam hunc psittacum docueris quædam humana verba sonare. XA. Plurimum profecto. EV. Et piget operam sumere in fingendo marito, qui cum perpetuo suaviter degas ætatem? Quantum laboris sumunt homines, ut equum sibi commodum reddant? & nos pigebit adlaborare, ut maritis utamur commodioribus? XA. Quid faciam? EV. Jam dixi. Cura, ut domi niteant omnia, ne quid sit molestiæ, quod illum exigit ex ædibus. Tu te illi comem præbe, semper interim memor reverentiæ cuiusdam, quam uxor debet marito. Absit tristitia; sed absit & petulantia: nec putida sis, nec lasciva. Sit apparatus domi lautus. Nosti palatum mariti: quod illi suavissimum est, id conquito. Quin etiam iis, quos ille amat, contem & affabilem te præbeto. Hos frequenter ad convivium voca. In convivio facito, ut læta plenaque hilaritatis sint omnia. Denique, si quando ille vino lætior pulsabit suam testudinem, tu voce accinito. Sic assuefacies, maritum manere domi, & minues impensas. Sic enim ille cogitabit tandem; Næ ego insigniter infanio, qui foris magna rei famæque jactura victitem cum scorto, cum domi habeam uxorem multo lepidio-

1 *Novercam germanam*] *Novercam* vercarum est autem, odisse privignos. germanam, non de gente aut sorore Hinc Ovid. *Lurida terribiles miscent accensit: sed germanam dixit veram.* No- *nita noverca,*

1 *Misce-*

pidiorem, meique amantiorem, apud quam nitidius ac lautius accipi liceat. XA. An credis successurum, si tentem? Ev. Me vide. Ad me recipio. Interim & maritum tuum aggre-
diantur; admonebo & illum sui officii. XA. Laudo consi-
lium: at vide, ne quid hujus rei suboleat ipsi; 'miseret cœ-
lum terræ. Ev. Ne metue. Ita per ambages temperabo
sermonem, ut ipse mihi narret, quid inter vos sit turbarum.
Hoc facto, meo more tractabo illum blandissime, & ut
spero, tradam eum tibi commodiorem. De te per occasio-
nem mentiar, quam amanter de illo sis locuta. XA. Chri-
stus bene fortunet, quod agimus. Ev. Aderit, modo ne de-
sis tibi.

¹ *Miseret cœlum terræ*] Proverbialis ne dictum est proverbium. Iuvenalis,
hyperbole est, pro eo, quod est: *Omnia Licet & mare cœlo confundas, homo*
perturbaret. De vehementi perturbatio- sum.

MILITIS, ET 'CARTHUSIANI.

MI. **S**alve, mi frater. CA. Salve & tu, germane carissi-
me. MI. Vix te agnosco. CA. Adeone consenui in-
tra biennium? MI. Non: sed caput rasum, nova vestis fa-
ciunt, ut mihi videaris aliud quoddam animal. CA. Itane
non agnosceres uxorem tuam, si tibi occurreret induta no-
va veste? MI. Non, si tali. CA. At ego te probe agnosco,
cui non solum vestis mutata est, verum etiam facies, totus-
que corporis habitus. Quot coloribus pictuses? Nulla avis
æque variat plumas suas. Tum quam omnia secta, quam
nihil juxta naturam aut morem communem! Adde tonsum
verticem, barbam semirasam, silvam, quæ supra labrum su-
perius

¹ *CARTHUSIANI*] Carthusiano-ritus, præcipue cum Professor hic pie &
rum ordo à Brunone Colonensi circa inculpate vixisset, de emendanda serio
annum 1080. erectus. Addunt Pontifi- vita continuo cogitavit: utque Deo ar-
cii occasionem: quod nempe Parisien- dentius inserviret in desertum locum
sis Professoris cadaver tumulo inferen- Carthusiam in Gallia Celtica secessit:
dum, ter se in feretro crexerit, prædi- ubi comitibus aliquot stipatus Mona-
cans flebili voce suam condemnation- sterium crexit, duroque vitæ generi se
nem. Dicitur Bruno, rei novitate extor- adstrinxit.

perius est, perplexam, nec aliter hinc & hinc prominentem, quam solent in felibus pili longiores. Nec una cicatrix fœdavit vultum; ut ¹ Samius quispiam litteratus videri possis, de quo jocus est proverbii. *MI.* Sic decet ridere è bello. Sed dic mihi, erat heic tanta bonorum medicorum inopia? *CA.* Quam ob rem? *MI.* Quia nulli commiseris sanandum cerebrum tuum prius, quam in hanc servitutem te præcipitem dares. *CA.* Itane videor insanisse? *MI.* Maxime. Quid erat necesse, heic te ² sepeliri ante tempus, cum esset, unde commode viveres in mundo? *CA.* An nunc non videor tibi in mundo vivere? *MI.* Non, per Jovem. *CA.* Dic, quam ob rem? *MI.* Quia non licet ambulare, quo velis. Huic loco velut cavæ includeris: adde rasuram, vestem ³ prodigiosam, ⁴ solitudinem, piscium ⁵ perpetuum esum, ut mirer, te ipsum non verti in piscem. *CA.* Si verterentur homines in omnia, quibus vescuntur, tu jam pridem porcus esses. Nam fuilla soles delectari. *MI.* Non dubito, quin jam dudum pœniteat te instituti: paucos enim comperio, quos non capiat pœnitudo. *CA.* Hoc illis usu venit, qui se in hoc vitæ genus velut in puteum præcipitant: ego descendi sensim & consulto, prius explorato me ipso, perspectaque tota hujus vitæ ratione, jam annos natus viginti octo, quæ ætate sibi quisque notus esse potest. Quod ad locum attinet, tu quoque

¹ *Samius*] Proverbium in cicatricibus & stigmatum plenos convenit. Inde autem dictum, quod quum Samii captivis Atheniensium inuissent noctuam, Athenienses vicissim Samiis inurebant Samænam, quam in collectaneis opinor dictam *σάμνην*. Id erat genus navis lato ventre, à prora veluti suillum rostrum præferens. Alii tamen aliam originem ostendunt.

² *Sepeliri ante tempus*] Alludit huic, quod dicuntur mundo mortui.

³ *Prodigiosam*] Utuntur enim interiori hirsuta toga absque indusio, cum exteriori atro pallio super albam tunicam.

⁴ *Solitudinem*] Bruno ordinis insti-

tutor selegerat locum in Gallia Celtica aridis petris horrendum, & plane ab hominum consortio periculoso accessu semotum. Etiam hodieque soli prandent & in cellulis delitescunt Carthusiani: rigidum vitæ genus plus, quam alii Monachi amplexi.

⁵ *Perpetuum esum*] Nunquam carne vescuntur, imo nec necessitate postulante: ita quidem ut continuo monasterio ejiciendus sit, qui vel frustillam comedit. Pisces autem nullos ipsi emunt: à donatis tamen (Pontificiorum hac in parte vesana liberalitas, ad pigros ventres sustinendos, est nota) haud avertent.

& Vete-

que loco angusto concluderis, si totius mundi consideres amplitudinem. Nec refert, quam spatiosus sit locus, modo nihil desit ad vitæ commoditatem. Multi raro aut nunquam exeunt civitatem, in qua nati sunt: qui si¹ vetarentur exire, magnopere sibi displicerent, & incesset illis mi² libido relinquendæ civitatis. hic affectus vulgaris est; quæ ego ca-
 reo. Imaginor, heic totum esse mundum, & hæc tabula mi-
 hi totum terrarum orbem repræsentat, quem ego cogita-
 tione jucundius simul & tutius perambulo, quam is, qui na-
 vigavit ad novas insulas. *Mr.* Heic tu propemodum dicis
 verum. *Ca.* Rasuram damnare non potes, qui volens ton-
 dearis, utique commoditatis gratia. Mihi rasura, si nihil
 aliud, certe reddit caput purius, ac fortasse salubrius. Ve-
 netiæ quam multi patricii totum etiam caput radunt? Quid
 autem habet prodigiosum vestis? Nonne tegit corpus? Ad
 duplicem usum adhibetur vestis, ut depellatur injuria cœli,
 eaque velet, quæ pudor jubet tegi. An non hos usus præbet
 hæc vestis? Sed offendit color. quis color magis decet
 omnes Christianos, quam is, qui datus est omnibus in ba-
 ptismo? Dictum est tibi quoque, Accipe vestem candi-
 dam. Hæc itaque vestis admonet me, quid promiserim
 in baptismo; nimirum² innocentiae perpetuum studium.
 Porro solitudinem si vocas turbæ fugam; hoc exemplum
 est non nostrum, sed³ veterum Prophetarum, atque etiam
 Philosophorum⁴ Ethnicorum, & quibuscunque bonæ
 mentis cura fuit. imo Poëtæ, Astrologi, ac similibus ar-
 tibus.

¹ *Vetarentur exire*] Exstat istius fari-
 næ nota Historia. Non enim veritati
 repugnat tritum illud: Nitimur in veti-
 tum semper, cupimusque negata.

² *Innocentia*] Alba vestis Symbolum
 non tantum gloriæ, dignitatis & lætitiæ:
 sed & puritatis, ut hoc loco. Hinc de
 Martyribus sub Antichristo: Apoc. 7. 14.
 Hi sunt, qui venerunt ex afflictione ma-
 gna: & laverunt stolas suas & dealba-
 runt in sanguine Agni.

³ *Veterum Prophetarum*] Ita Helias in
 Carmelum montem, Ioannes Baptista
 & Iesus Christus in desertum secede-
 bant.

⁴ *Ethnicorum*] Hinc Seneca de se ipso:
 In hoc me recondidi & fores clausi, ut
 prodesse pluribus possim. Et Cicero:
 solitudine nihil potest esse jucundius,
 non modo miseris his temporibus &
 luctuosis, sed etiam tranquillis & opta-
 tis.

tibus dediti, quoties aliquid magni ac supra vulgus hominum moliuntur, secessum quærere solent. Cur autem voces hanc solitudinem? Unius amicali confabulatio pellit solitudinis tædium. Heic habeo sodales omnium rerum plus, quam sedecim. Ad hæc intervifunt amici crebrius, quam vellem, aut expedit; & tibi videor in solitudine vivere? **MI.** At non semper licet cum his confabulari. **CA.** Nec semper expedit. Atque hoc jucundior est confabulatio, quod voluptatis gratiam augeat ¹ interrupta copia. **MI.** Non pessime conjectas. Nam mihi quoque suaviores sunt carnes revoluto Pascha post quadragesimam. **CA.** Nec interrim tamen, cum maxime videor solus, desunt mihi confabulones, longe festiviores ac suaviores istis vulgaribus congerronibus. **MI.** Ubi sunt? **CA.** Vides heic codicem Evangelicum? in hoc mecum fabulatur ille, qui, olim additus facundus comes in via duobus discipulis proficiscentibus in Emauntem, effecit, ut non sentirent itineris laborem, sed sentirent dulcissimum cordis ardorem, inhiantes mellitis illius sermonibus. In hoc mihi loquitur Paulus, in hoc Esaias, cæterique Prophetæ. Heic mecum confabulatur dulcissimus ille Chrysostomus, heic Basilius, heic Augustinus, heic Hieronymus, heic Cyprianus, cæterique non minus eruditi, quam facundi doctores. An nosti ullos tam amœnos confabulones, quos cum his conferas? An in tali sodalitiõ, quod mihi nunquam non adest, reputas obrepere posse solitudinis tædium? **MI.** Mihi frustra loquerentur non intellectu. **CA.** Jam quid refert, quibus rebus hoc corpusculum alatur? cui minimo satis fit, si juxta naturam vivamus. Uter nostrum habitior? tu, qui vesceris ² perdicibus, phasianis, & capis; an ego, qui vivo piscibus? **MI.** Si tibi

¹ Interrupta copia] Juvenalis: Voluptates commendat rarior usus.

² Perdici] Perdices, Phasiani & Capi olim, ut & nunc, in deliciis summis habiti. De Phasianis ita Martialis.

Argiva primum sum deportata carinã:
Ante mihi notum nil nisi Phasis erat.
Creduntur enim Phasiani è Phasi fluvio ab Argonautis in Græciam delati.

tibi esset uxor, ut mihi est, minus haberes succi. CA. Sed ideo sufficit quilibet cibus, & quantumvis exiguus. MI. Sed interim agitas vitam Judaicam. CA. Bona verba; Christianam, si non assequimur, certe sequimur. MI. In veste, cibo, preculis, cæterisque cæremoniis ponitis fiduciam, neglecto studio pietatis Euangelicæ. CA. Quid alii faciant, non est meum judicare: ego his rebus nequaquam confido, minimumque tribuo; sed in animi puritate & in Christo colloco fiduciam. MI. Cur igitur observas? CA. Ut mihi pax sit cum fratribus meis; & ne cui quoquo modo sim offensus. Nolim autem offendere quenquam ob hujusmodi res leviculas, quas nihil est negotii servare. Ut sumus homines quacunque veste tecti; minutissimarum etiam rerum similitudo aut dissimilitudo conciliat, aut dirimit concordiam.¹ Rasum caput, aut vestis color, per se quidem non commendat me Deo. Sed quid diceret populus, si comam alerem, aut tuam istam vestem sumerem? Reddidi tibi rationem mei consilii: nunc quæso, ut mihi vicissim tui consilii rationem reddas, dicasque, ubi cessarint omnes boni medici, cum relicta domi uxore juvencula & liberis, profiscisceris in militiam, vili salario conductus ad jugulandos homines, idque tui quoque capitis periculo. Neque enim tibi res erat² cum fungis aut papaveribus, sed cum armatis viris. Utrum vero putas infelicius, jugulare Christianum hominem ob mercedulam, à quo nunquam sis læsus, an te ipsum

¹ *Vitam Judaicam*] Imo si Pontificiorum religionem infinita pene copia superstitionum cæremoniarum vitiorum consideres, non immerito cum Judaismo de multitudine cæremoniarum certare judicatur.

² *Rasum caput*] Originem rasuræ capitis in clero Pontificio Iacobus de Voragine non sine splendide mendaci fabulâ ad Petrum deferit: alij ad Anicetum. Revera autem anno trigesimo primo sæculi sexti in Concilio Toletano quarto primitus instituta est, di-

recte contra morem Sacerdotum V. T. Deus enim stricte iisdem prohibuerat, ne comam in orbem tonderent, *Levit. 19.*

³ *Cum fungis*] Fungi fragiles sunt: & papavera solent decollari baculo. Verba Flori sunt: Filio Tarquinij Superbi Gabijs, ut voluerat recepto, atque per nuncios consulenti, quid fieri vellet; eminentia forte papaverum capita vigula excutiens, quum per hoc interficiendos esse principes intelligi vellet, sic respondit.

ipsum simul, & corpus, & animam, in æternum exitium mittere? *Mr.* Fas est occidere hostem. *CA.* Fortassis est, si impetat patriam tuam. Tum pium videri potest, pugnare pro liberis & uxore, pro parentibus & amicis, ¹ pro aris & focus, pro tranquillitate publica. Quid istuc ad tuam militiam mercenariam? Ego, si perisses in hoc bello, non redemissem animam tuam ² vitiosa nuce. *Mr.* Non? *CA.* Non, ita me Christus bene amet. Jam utrum existimas durius, obedire bono viro, quem nos *Priorem* vocamus, qui vocet ad preces, ad sacram lectionem, ad doctrinam salutarem, ad psallendum Deo: an obedire barbaro cuiquam Centurioni, qui sæpe magnis ac nocturnis itineribus vocet, quo lubet, ac revocet; qui ³ bombardarum ictibus objiciat, qui jubeat, te stare loco, aut occisurum, aut occidendum? *Mr.* Minus narras, quam res habeat, malorum. *CA.* Si quid ego deflexero à disciplina hujus instituti, poena est admonitio, aut aliud leve quiddam: tibi, si quæ committas adversus leges imperatorias, aut pendendum est, aut nudo inter ⁴ intentatas in te lancearum cuspides eundum. Nam plecti capite, beneficium est. *Mr.* Non possum refragari veris. *CA.* Jam cultus iste satis indicat, te non multum nummorum referre domum. *Mr.* Nummorum mihi jam pridem ne pilus quidem fuit, imo multum æris alieni conflavi. Proinde huc deflexi; ut me ⁵ instruas viatico. *CA.* Utinam huc deflexisses, cum properares in sceleratam istam militiam! Sed unde tanta nuditas? *Mr.* Rogas unde? Quid-

¹ *Pro aris*] Verba sunt historicis peculiariora. Per aram significant religionem Deorum: per focum, rem domesticam. Nam & focus sacer erat laribus.

² *Vitiosa nuce*] Id est, periisses in æternum; nullis sacrificiis ex inferno liberandus. Respicit author ad locum Plauti in *Milite*: Vitam tuam vitiosa nuce non emam, pro eo, quod est, ne minimo quidem. Vulgo autem dicimus cassa nuce non emerim,

putamine nucis non emerim.

³ *Bombardarum ictibus*] Bombarda instrumentum bellicum posterioribus his seculis inventum. Vox origine latina haud est, sed per *ὀνομαστικὴν* excogitata.

⁴ *Intentatas*] Ab *intento*, pro comminor, minitor.

⁵ *Instruas viatico*] Viaticum cibus aut pecunia, quam ad iter absolvendum in via circumferimus.

I Ex

Quidquid ¹ex salario, quidquid ex prædationibus, sacrilegiis, rapinis, furtis parare licuit, id totum absumebatur in vina, scorta, & aleam. CA. O te miserum! Et interim uxorcula, cujus gratia Deus iussit, relinqui patrem & matrem, domi mœrebat deserta cum parvis liberis. Et interea tibi videbaris vivere in tantis miseriis, in tantis sceleribus? MR. Hoc fallebat sensum malorum, quod innumeros haberem malorum socios. CA. Quin illud vereor, ne uxor te non agnoscat. MR. Qui sic? CA. Quia sic cicatrices pinxerunt tibi novam faciem. In fronte quam fossam habes? Videtur tibi exsectum fuisse cornu. MR. Imo si rem noffes, gratulareris mihi hanc cicatricem. CA. Quam ob rem? MR. Minimo minus aberat, quin perierim. CA. Quid erat mali? MR. Cuidam tendenti rupta est ²balista chalybea; ejus fragmentum infiliit in frontem. CA. Et in bucca cicatricem habes palmo longiorem. MR. Hoc vulnus accepi in pugna. CA. Bellica? MR. Non: inter aleam ortum est dissidium. CA. Jam & in mento video, nescio quid gemmarum. MR. Nihil est. CA. Suspicio tibi contractam scabiem, quam vocant Hispanicam. MR. Recte divinas, mi frater. Tertium ea laboravi usque ad vitæ periculum. CA. Unde hoc mali accidit tibi, ut sic incurvus incedas, quasi esses nonagenarius, aut quasi ³messor quispiam, aut quasi ⁴delumbatus esses fuste? MR. Morbus ita contraxit nervos. CA. Næ heic magnificam passus es ⁵metamorphosin. Antehac eraseques, nunc ex ⁶centauro factuses animal

¹ Ex salario] Salarium stipendium, quod pro opera cuiquam persolvitur: ita dictum forte, quod homini tam necessarium, quam sal.

² Balista] Vel potius ballista, à βάλλω: jaculor. Est instrumentum, quo lapides aut telum aliquod ejaculamur.

³ Messor quispiam] Messores enim, ut gramina falce resecent, necessario se incurvare debent.

⁴ Delumbatus] Delumbatus, cui lum-

bi fracti aut casu aut alio quovis infortunio: à delumbare, idem quod debilitare aut specialiter lumbos frangere.

⁵ Metamorphosin] Μεταμορφωσις transformatio, à μεταμορφώω transformo, μορφή forma, μορφή figura.

⁶ Centauro] Per ἀντρομορφίαν proprium sic sumitur pro communi. Centauri enim proprie populi Thessalix, qui primi equos domuerunt, & ex iis pugna-

mal semireptile. MI. Hæc nimirum est alea Martis. CA. Imo hæc est infania tuæ mentis. Quas vero ¹ manubias uxori tuæ, liberisque tuis referes domum? lepram? Nam ista scabies nihil aliud est, quam lepræ species; nisi quod ideo non vitatur, quia multorum est communis, præcipue nobilium: at ob hoc ipsum magis debebat vitari. Nunc istud malum adfricabis iis, qui tibi debuerant esse carissimi: & ipse per omnem vitam putre cadaver circumferes. MI. Quæso te, frater, ut desinas: satis malorum est, etiam si non accedat objurgationis molestia. CA. Quotam autem malorum partem commemoravi? Ista corporis duntaxat sunt. Jam animam vero qualem reportas, quanta scabie putrem, quot vulneribus fauciam? MI. Tam puram refero, quam est *cloaca* Parisiis in via, quæ dicitur vulgo *Maberti*; aut latrina publica. CA. Vereor, ne multo pejus oleat apud Deum & angelos ejus. MI. Sed jam rixæ satis est; dic aliquid de sarciendo viatico. CA. Mihi nihil est, quod dem, experiar, quid velit Prior. MI. Atqui si quid daretur, essent tibi paratæ manus: nunc multæ obitant difficultates, quando numerandum est aliquid. CA. Quid alii faciant, ipsi viderint: mihi nec ad accipiendum, nec ad dandum ² sunt manus. Verum de his à prandio; nunc tempus monet, ut accumbamus.

¹ *Manubias*] Manubiæ pecunia ex Carthusianis ut & multis aliis tractare spoliis relicta. pecuniam licet.

² *Sunt manus*] Non enim Monachis

¹ P S E U D O C H E I, ET ² P H I L E T Y M I.

PH. **U**Nde tibi scatet tanta mendaciorum vis? Ps. Unde suppetunt araneæ fila? PH. Non est igitur artis, sed naturæ. Ps. A natura profecta sunt semina; ars & usus auxere facultatem. PH. Non te pudet? Ps. Non magis, quam ³ coccyem suæ cantionis. PH. At tibi in manu est mutare can-

¹ P S E U D O C H E U S] Fusor mendaciorum.

² P H I L E T Y M U S] Amans veritatis.

³ *Coccyem*] Coccyx Latinis *Cuculus*, eundem sonum identidem repetens.

¹ *Papa-*

cantionem tuam; & in hoc est homini data lingua, ut vera prædicet. Ps. Imo ut conducibilia. At non semper expedit vera dicere. PH. Ita nonnumquam conducit habere manus furaces. Et hoc vitium esse tuo cognatum, testatur etiam ¹ popolare ² proverbium. Ps. Utrumque vitium honestis nititur auctoribus: illud habet ³ Ulysses tantopere laudatum ab Homero; hoc ⁴ Mercurium etiam Deum, si Poëtis credimus. PH. Cur igitur vulgus execratur mendaces; fures etiam subiguntur in crucem? Ps. Non ideo, quod mentiantur, aut furentur, sed quod inscite mentiantur aut furentur; vel quia præter naturam, vel quia non satis callentes artem. PH. Estne scriptor quispiam, qui tradit artem mentiendi? Ps. Bonam artis partem monstrare tui rhetores. PH. Hi quidem tradunt artem bene dicendi. Ps. Verum; sed bona pars bene dicendi est, scite mentiri. PH. Quid est scite mentiri? Ps. Vis, definiam? PH. Volo. Ps. Est ita mentiri, ut lucro sit, nec deprehendi possis. PH. At quotidie deprehenduntur multi. Ps. Isti non sunt artifices absoluti. PH. Es igitur tu absolutus artifex? Ps. Propemodum. PH. Experire, an me possis mentiando fallere. Ps. Et te quoque possim, vir optime, si libeat. PH. Dic igitur aliquod mendacium. Ps. At jam dixi. Non deprehendisti? PH. Non. Ps. Age, fac, sis attentus, Nunc incipiam mentiri. PH. Sum attentus: dic aliquid. Ps. At jam iterum mentitus sum, te non deprehendente. PH. Equidem nihil adhuc audio mendacii. Ps. Audisses, si calleres artem. PH. Proinde demonstra tu. Ps. Primum appellavi te virum optimum. An non istuc est insigne mendacium, cum ne bonus quidem sis. &, si bonus esses, optimus dici non possis, cum sint innumeri te meliores. PH. Heic plane sefelleras. Ps. Jam fac peri-

¹ *Populare*] Popularis is dicitur, qui est ejusdem conditionis, generis & fortis. *Populari nomine vocare*, est vocare nomine vulgo à populo usurpato.

² *Proverbium*] *Qui mendax idem &*

furax. Belgis, Wijst my een Logenaer, ick wjs u een Dief.

³ *Ulysses*] De facundis Ulyssis mendaciis consulantur Poëta.

⁴ *Mercurium*] Mercurius Deus Mercatorum & furum.

periculum, an possis alterum mendacium ex te deprehendere. PH. Non possum. Ps. Heic desidero ingenium, quod alibi præstas. PH. Fateor; ostende tu. Ps. Cum dicerem, nunc incipiam mentiri, nonne magnifice mentiebar, cum tot annos assueverim mentiri, & paullo ante quam hoc dicerem, essem mentitus? PH. Mirum præstigium. Ps. Sed nunc saltem monitus arrige aureis, ut deprehendas mentientem. PH. Arrexi; dic. Ps. Imo jam dictum est, & tu meum mendacium es imitatus. PH. Tu mihi persuadebis, quod nec aures habeam, nec oculos. Ps. Cum homini sint aures immobiles, ut nec arrigi possint, nec demitti; mentiebar te arrecturum aures. PH. Talibus mendaciis plena est omnis hominum vita. Ps. Non talibus tantum, ô bone. Nam hæc ludicra sunt: sunt, quæ rem adferant. PH. 'Turpius est lucrum ex mendacio, quam ex lotio. Ps. Verum est, inquam; sed iis, qui mentiendi nesciunt artem. PH. Quam igitur tu calles artem? Ps. Non æquum est, ut te gratis doceam: numera; & audies. PH. Non emo malas artes. Ps. Donas igitur gratis fundum tuum? PH. Non sic infanio. Ps. At ego ex hac arte mea certiores capio fructus, quam tu ex tuo fundo. PH. Manebit tibi ars tua; tantum profer ²specimen, ut intelligam, non omnino vanum esse, quod dicis, Ps. Accipe igitur specimen. Multis multorum negotiis memet admisceo: emo, vendo, recipio, sumo mutuo, accipio depositum. PH. Quid tum postea? Ps. Atque heic potissimum capto eos, à quibus non facile deprehendar. PH. Quos? Ps. Stupidos, obliviosos, incogitantes, longe semotos, & mortuos. PH. Certum est, mortuos neminem redarguere. Ps. Si quid cui vendo in diem, diligenter annoto in libellis rationum. PH. Quid deinde? Ps. Ubi reddenda est pecunia, plus imputo mercium emptori, quam acce-

¹ *Turpius est lucrum ex mendacio, quam ex lotio*] Alludit ad Vespasiani dictum, *Lucri bonus est odor ex re qualibet.* ² *Specimen*] Id est, gestum sive exemplum.

acceperit. Is si incogitans est, aut obliuioſus, mihi certum eſt lucrum. PH. Quid ſi deprehendat? Pſ. Profero librum rationalem. PH. Quid ſi is doceat, & evineat, ſe non accepiſſe, quod imputas? Pſ. Reclamo, quantum poſſum. Nam in hac arte prorſus inutilis eſt pudor. Denique ¹ extrema ancora eſt, ut aliquid comminiſcar. PH. Quid palam deprehenſus? Pſ. Nihil eſt facilius, erravit famulus; aut, ipſe lapſus ſum memoria. Scitum eſt, multas ſimul miſcere rationes: heic facilius eſt imponere. Exempli cauſſa: ſunt quædam diſpuncta, quod ſoluta ſit pecunia: ſunt alia, pro quibus nihil numeratum eſt. Hæc in poſterioribus codicillis miſceo, ſic, ut nihil diſpungam. Ubi ſupputatur, contendimus, & vinco plerumque, vel perjurio. Eſt & hoc artis: fere rationem in eo cum accincto ad iter, & imparato. Nam mea mihi ſemper parata ſunt. Deponitur aliquid apud me, ſervo clam apud me, nec reddo. Longum eſt, prius quam reſciſcat ille, ad quem reſ miſſa eſt. Tandem ſi non licebit inficiari, dico, mihi periſſe: aut contendo, me miſiſſe, quod non miſi: incuſo aurigas. Poſtremo, ſi vitare non poſſum, quin reddam, reddo acciſum. PH. Bella vero ars! Pſ. Nonnunquam ² eodem nomine bis accipio pecuniam, ſi liceat: primum domi, deinde illic, quo proficiſcor: & nuſquam non ſum. Interim tempus inducit obliuionem, confunduntur rationes, aliquis moritur, aut ſuſcipit longinquam peregrinationem: ut omnia peſſime cadant, ſaltem interim uſus ſum aliena pecunia. Nonnullos etiam capto ſpecie benignitatis, ut faveant mentienti, ſed ſemper de alieno: de meo nec matri darem ³ teruncium. Quanquam autem in ſingulis videatur lucrum exiguum, ex multis tamen (multis enim

¹ *Extrema ancora*] Id eſt, extremum refugium. Luciani verba ſunt: viſum eſt igitur re perpenſa, extremam anchoram, quam nautæ ſacram vocant, demittere. Tranſlata loquutio à nautis, qui extremam anchoram demum mittunt, ubi extremo pe-

riculo laborant. Belg. *het plecht-Anker*.

² *Eodem nomine*] Nomen hic titulus eſt debiti. unde & pro debitoribus accipiuntur nomina. V. P. *Manut. ad Cic. 5. ad Fam. Ep. 6. A.*

³ *Teruncius*] Nummus perexiguus. Belg. *Anderhalff-penning*.

enim memet, ut dixi, misceo) nascitur acervus haud quāquam pœnitendus. Porro ne deprehendar, cum multæ sint technæ, tum illa præcipua: omneis omnium epistolas, quas possum, intercipiō, resigno, ac lego. Si quid obfuturum suspicor, premo: aut si reddō, reddo meo tempore. Ad hæc inter longo semotos intervallo, mendaciis meis sēro similitatem. PH. Quis istinc usus? Ps. Geminus. Primum, si non præstatur, quod alterius nomine promisi, & quo nomine munus etiā accepi, ¹ nam fumos hujusmodi magno vendō: fingo, per illum aut illum sterisse, quo minus perfectum sit. PH. Quid si neget ille? Ps. Is procul abest, puta Basileæ; ego polliceor in Anglia: deinde fit, ut orta similitate neuter alteri credat, siquid incuser. Habes specimen artis. PH. At istam artem, nos crassiores, solemus vocare *furtum*, qui ² ficum vocamus ficum, & scapham scapham. Ps. O hominem juris Cæsarei rudem! ³ An licet intendere actionem furti ei, qui suppressit depositum, aut qui abjurat mutuum, aut simili techna imposuit? PH. Oportuit. Ps. Proinde vide prudentiam artificum. Ex his plus est lucrī, aut certe tantundem; & minus est periculi. PH. Male fit tibi cum tuis technis ac mendaciis. Non enim libet dicere, Vale. Ps. Tu ringere cum tua pannosa veritate; ego interim suaviter agam cum meis furtis ac mendaciis, dextro ⁴ Ulyssē ac Mercurio.

Naufraga-

¹ Nam fumos.] Vide Proverb. Fumos vendere. Præstigiosam rerum magnarum spem atque ostentationem, *fumum* ac *nebulas* vocamus. Qui itaque magnam homini de re aliqua spem faciunt, quæ mox evanescit, *fumos vendere* dicuntur, ita ut in Principum aulis fere sit. V. Schol. & Ill. Spanh. ad Aristoph. Nub. v. 252. A.

² Ficum ficum, scapham.] Græca vox ambigua est, sed opinor melius verti per ligonem; à *φύλον* quod est *foedus*. Quadrat in eum; qui simplici & rusticana utens veritate, rem, ut est, narrat, nullis verborum ambagibus ac phaleris

obvolvens. Belg. *Hy wind daer geen doezkens om*.

³ An licet intendere.] Phrases Juridicis propriæ: sensus est, an liceat coram iudicio furti insimulari, qui rem apud se depositam non reddit, sed retinet & suppressit. Actio autem Jurisconsultis jus persequendi in iudicio, quod nobis debetur, vel accusatio ipsa. Hinc actionem intendere; inferre, movere, instituire.

⁴ Ulyssē ac Mercurio.] Ulysses ab Homero fingitur vaser, ac mendax. Mercurius adfert lucrum, vaser & ipse, ac furax: imo Deus furum ac mercatorum.

1 Hep.

Naufragium.

ANTONIUS, ADOLPHUS.

AN. ¹ HORrenda narras. Est istuc navigare? Prohibeat Deus, ne mihi quidquam unquam tale veniat in mentem. AD. Imo quod hæcenus memoravi, lusus meus est præ his, quæ nunc audies. AN. Plus satis malorum audiui: inhorresco, te memorante, quasi ipse periculo interfim. AD. Imo mihi ² jucundi sunt acti labores. Ea nocte quiddam accidit, quod magna ex parte spem salutis ademit nauclero. AN. Quid obsecro! AD. ³ Nox erat sublustris, & in summo malo stabat quidam è nautis in ⁴ galea, sic enim vocant, opinor; circumspectans, si quam terram videret: huic coepit adstiterè sphaera quædam ignea: id nautis tristissimum ostentum est, ⁵ si quando solitarius ignis est, felix, cum gemini. Hos vetustas credidit ⁶ Castorem & Pollucem. AN. Quid illis cum nautis, quorum alter fuit eques, alter pugil. AD. Sic visum est Poëtis. Nauclerus, qui clavo assidebat, Socie, inquit, (nam eo nomine se mutuo compellant nautæ;) videsne, quod sodalitium tibi ⁷ claudat latus? Video, respondit ille, & precor, ut sit felix.

¹ *Horrenda narras*] Ex abrupto incipit colloquium more comædiarum.

² *Jucundi sunt acti labores*] Ex ipsa hominum natura sumptum adagium est. Hoc enim omnibus insitum est, ut jucunda cuique sit anteaكتورum malorum, aut periculorum secunda recordatio. Sic Seneca in Tragœd. *Quod satis durum pati, meminisse dulce est.*

³ *Nox erat sublustris*] Id est, Quæ non nihil habebat lucis.

⁴ *Galea*] *Galea*, seu corbis navis, Belg. *de meersch.*

⁵ *Si quando solitarius*] Magistri in Physiologia sua verba sunt: Ignis erraticus seu fatuus (designat hunc auctor) est fumus crassior & tenacior, in imo aëre per antiperistasin nocturni frigoris accensus, qui vento agitatus decliviora loca petit, & viatores in præcipitia vel aquas plerumque ducere solet. Hoc meteorum crebrius apparet circa cœmitæria & patibula & in locis, quibus magna

strages est edita: quod è cadaveribus viscosæ exhalationes prodeant. In magnis tempestatibus malo aut antennis navium, propter materiæ unctuositatem, insidens conspicitur, tantisper dum materia absumpta fuerit. Estque unus vel simplex, & vocatur Helena, & infelix nautis putatur: vel duplex, ut Castor & Pollux, & prosperum tranquillumque aërem prælagare creditur.

⁶ *Castorem & Pollucem*] Vide Plin. lib. 2. cap. 37. Schol. Apoll. Rhod. 1. Arg. vs. 1037. Δεῦκα γὰρ τὸ γλυκύ. ὅθεν ὁ Πολυδεύκης. καὶ γὰρ ἔαν, ἐνεργῆ καὶ αὐτὰρ, καὶ ἀπιδεωθεὶς ἀμα τῇ Α' δειφῶ ἀφώρει τὰς ναῦς. V. Terrent. ad Horat. 1. Od. 3. v. 2. & Ill. Spanh. ad Call. H. Pall. v. 24. A.

⁷ *Claudat latus*] Id est, auster lateri. Sic Horatius, Ut ne tegam spurco Damæ latus.

lix. Mox globus igneus delapsus per funes, devolvit sese usque ad nauclerum. AN. Num ille exanimatus est metu? AD. Nautæ assuevere monstris. Ibi paullisper commoratus, volvit se per margines totius navis: inde per medios¹ foros dilapsus evanuit. Sub meridiem cœpit magis ac magis incrudescere tempestas. Vidistine unquam² Alpes? AN. Vidi. AD. Illi montes³ verrucæ sunt, si conferantur ad undas maris. Quoties tollebamur in altum, licuisset lunam digito contingere: quoties demittebamur, videbamur, dehiscente terra,⁴ recta ire in Tartara. AN. O insanos, qui⁵ se credunt mari! AD. Nautis frustra luctantibus cum tempestate, tandem nauclerus totus pallens nos adiit. AN. Is pallor præfagit aliquod magnum malum. AD. Amici, inquit, desii esse dominus navis meæ; vicere venti; reliquum est, ut spem nostram collocemus in Deo, & quisque se paret ad extrema. AN. O vere⁶ Scythicam concionem! AD. In primis autem, inquit, exoneranda est navis; sic jubet⁷ necessitas durum telum: præstat consulere vitæ, dispendio rerum, quam simul cum rebus interire. Persuasit veritas: projecta sunt in mare plurima vasa plena pretiosis mercibus. AN. Hoc erat vere⁸ jacturam facere. AD. Aderat Italus quidam, qui legatum egerat apud regem Scotiæ; huic

¹ Foros] Fori sunt tabulata navis ac veluti tectum. Belg. d'overloop.

² Alpes] Notissimi & altissimi montes Galliam Cis-alpinam à Trans-alpina dividentes.

³ Verruca] Id est, tubercula. Sic Cato, ni fallor, collem verrucam appellavit.

⁴ Recta ire in Tartara] Alludit ad versum Ovidii:

Me miserum quanti montes voluntur aquarum?

Jam jam tacturos sidera summa putas. Quanta diducto subsidunt aquore valles?

Jam jam tacturas Tartara nigra putas.

⁵ Se credunt mari] Hinc Horatius: *Illi robur & astriplex circa pectus erat, Qui fragilem truci commisit pelago ratem Primus, nec timuit precipitem Africum decerantem aquilonibus.*

⁶ Scythicam concionem] Id est, duram. Vide proverb. Σκυθῶν φῆσις. Scytharum feritas in proverbium cessit; ut, quicquid agreste, quicquid barbarum ac sævum intelligi velimus, id appellemus Scythicum.

⁷ Necessitas] Alludit ad illud Plinii: *Maximum telum necessitas.* Rursum ad illud: τῇ ἀνάγκῃ εἰς οἱ θεοὶ μάχονται. Belg. Noot breeke Eed. De re inevitabili. Consule Ill. Spanh. ad Call. H. Del. v. 122. & Doctiss. Stanlei ad Æsch. Prom. Vinct. 105. ubi Prometheus ἀδύκτοισι vocat θεοὺς ἀνάγκης, A.

⁸ Jacturam facere] Jactura damnum est: & jacturam facere dicitur, quisquis damno afficitur: hic erat vere jactura, à jaciendo dicta.

1 Deci-

huic erat scrinium plenum vasis argenteis, anulis, panno, ac vestimentis sericis. AN. Is nolebat ¹decidere cum mari? AD. Non; sed cupiebat aut perire cum ²amicis opibus suis, aut simul cum illis servari. Itaque ³refragabatur, AN. Quid nauclerus? AD. Per nos, inquit, liceret tibi cum tuis perire solum: sed æquum non est, ut nos omnes tui scrinii causa periclitemur, alioqui te una cum scrinio dabimus in mare præcipitem. AN. Orationem ⁴vere nauticam. AD. Sic Italus quoque jacturam fecit, multa mala precans & superis & inferis, quod suam vitam elemento tam barbaro credidisset. AN. Agnosco ⁵vocein Italicam. AD. Paulo post venti nihilo mitiores facti nostris muneribus, rupere funes, disjecere vela. AN. O ⁶calamitatem! AD. Ibi rursus nos adit nauta. AN. Concionaturus? AD. Salutat: Amici, inquit, tempus hortatur, ut unusquisque Deo se commendet, ac morti se præparet. Rogatus à quibusdam nauticæ rei non imperitis, ad quot horas se crederet posse tueri navem, negavit, se posse polliceri quidquam, sed ultra tres horas non posse. AN. Hæc concio durior etiam erat priore. AD. Hæc ubi locutus est, jubet, incidi funes omnes, ac malum usque ad ⁷thecam, cui inseritur, incidi serra, ac simul cum antennis devolvi in mare. AN. Cur hoc? AD. Quoniam sublato aut lacero velo erat oneri, non usui: tota spes erat in clavo. AN. Quid interea vectores? AD. Ibi vidisses miseram rerum faciem: nautæ canentes, Salve Regina, implorabant matrem Virginem, appellantes eam stellam maris, reginam cœli, dominam mundi, portum salu-

¹ Decidere] Decidere, est pacisci portionem rerum, ut reliqua maneat salva.

² Amicis opibus] Pro adamatis.

³ Refragabatur] Refragari, pro resistere, repugnare, adversari.

⁴ Vere nauticam] Semper nautæ finguntur immanes. Quale est elementum, tales sunt & illi.

⁵ Vocem Italicam] Nam Itali magno

stomacho barbarum vocant, quicquid est peregrinum.

⁶ Calamitatem] Quod est culmorum, traxit ad instrumenta navis.

⁷ Theca] Modius dictus Isidoro, locus, in quem malus immittitur. Græc. ἱσθόδον, Belg. De Kgoeker, ponitur etiam pro quovis repositoio. Incidunt autem gravi tempestate malum socii navales, ut quietius minorique moru fluctuet navis.

¹ Credo-

salutis, aliisque multis titulis illi blandientes, quos nusquam illi tribuunt sacrae litterae. AN. Quid illi cum mari, quæ nunquam, opinor, navigavit? AD. Olim Venus agebat curam nautarum, quia nata ¹ credebatur ex mari: ea quoniam desiit curare, suffecta est huic matri, non virgini, ² Virgo mater. AN. Ludis. AD. Nonnulli procumbentes in tabulas, adorabant mare, ³ quidquid erat olei, effundentes in undas, non aliter illi blandientes, quam solemus irato principi. AN. Quid agebant? AD. O clementissimum mare, ô generosissimum mare, ô ditissimum mare, ô formosissimum mare; mitesce, serva. hujusmodi multa occinebant ⁴ surdo mari. AN. Ridicula superstitio. Quid alii? AD. Quidam nihil aliud, ⁵ quam vomebant; plerique vota nuncupabant. Aderat Anglus quidam, qui promittebat ⁶ montes aureos Virgini ⁷ Walsamgamicæ, si vivus attigisset terram. Alii multa promittebant ligno crucis, quod esset in tali loco; alii rursum, quod esset in tali loco. Idem factum est de ⁸ Maria virgine, quæ regnat in multis locis; & putant votum irritum, nisi locum exprimas. AN. Ridiculum: quasi divi non habitent in cœlis. AD. Erant, qui se promitterent fore ⁹ Carthusianos. Erat unus, qui polliceretur, se aditurum divum

¹ *Credebatur ex mari*] Huc spectat Ausonii carmen:

*Oria solo, suscepta solo, patre edita calo,
Æneadum genitrix hic habito alma Ve-*
nus

Poeta illam è maris spuma & cœli testiculis natam fingunt, à Saturno excisis inque mare abjectis.

² *Virgo mater*] Imo quemadmodum Ethnici singulis rebus suos assignatos Divos habebant; ira & Pontificii permutatis modo nominibus, bestiis, morbis, artificiis similibusque peculiare Sanctos ascriptos.

³ *Quidquid erat olei*] Ea natuta est olei, ut lucem adferat, ac tranquillet omnia, etiam mare, quo non aliud elementum implacabilius. Plin. l. 2. c. 103.

⁴ *Surdo mari*] Respicit ad proverbium, *surdo narrare fabulam*.

⁵ *Quam vomebant*] Navigationis enim insuetis facile nausea movetur, præcipue irato mari.

⁶ *Montes aureos*] Aureos montes pollicentur, proverbiali hyperbole, qui inmensa promittunt, spesque amplissimas ostentant. A Persarum arrogantia dictum adagium, qui propter venas auri, montes aureos jactabant.

⁷ *Walsamgamica*] Virgo Walsamgamica Anglis, commentitiis miraculis, nota.

⁸ *Maria Virgine*] Graphice depingit autor cæcam Pontificiorum superstitionem.

⁹ *Carthusianos*] Et id singulare præ cæteris votum: quandoquidem Carthusiani strictissimam vitæ regulam, magis quam alii Monachi, observant.

vum Jacobum, qui habitat ¹ Compostellæ, nudis pedibus & capite, corpore tantum ² lorica ferrea tecto, ad hæc cibo emendicato. AN. Nemo meminit Christophori? AD. Unum audiui non sine risu, qui clara voce, ne non exaudiretur, polliceretur ³ Christophoro, qui est Lutetiæ in summo templo, mons verius, quam statua, cereum tantum, quantus esset ipse. Hæc cum vociferans, quantum poterat, identidem inculcaret, qui forte proximus assistebat illi notus, cubito tetigit eum, ac submonuit: *Vide, quid pollicearis: etiam si verum omnium tuarum ⁴ auctionem facias, non fueris solvendo.* Tum ille voce jam pressiore, ne videlicet exaudiret Christophorus: *Tace, inquit, fatue; an credis, me ex animi sententia loqui? Si semel contigero terram, non daturus sum illi candelam sebaceam.* AN. O crassum ingenium! suspicor, fuisse ⁵ Batavum. AD. Non; sed erat Zelandus. AN. Miror, nulli in mentem venisse Paulum apostolum, qui ipse olim navigaverit, & fracta navi ⁶ desilierit in terram. Is enim ⁷ haud ignarus mali, didicit miseris succurrere. AD. Pauli nulla erat mentio. AN. Precabantur interim? AD. Certatim. Alius canebat, *Salve Regina*; alius, *Credo in Deum*. Erant, qui peculiare quædam preculas habebant, non dissimiles magicis, adversus pericula. AN. Ut ⁸ afflictio facit religiosos! rebus se-

¹ *Compostella*] Compostellæ (Galeciæ hæc metropolis est) divi Iacobi corpus, si non servatur aut reconditum sit, saltem superstitiose colitur. Urbs ipsa à Iacobo *Sant Jaga* dicta Hispanis: qui & apostolum hunc pro Divo suo tutelari venerantur.

² *Lorica*] Corporis tegmen erat, è loro factum, quo maiores in bello utebantur. Belg. *Een panzier*.

³ *Christophoro*] Christophorum hunt, unde & illi nomen, Christum per aquas portasse, habent fabulæ Papales, quas vulgo *Legendas* vocant. Non mirum, quod sæviente tempestate invocatus: utpote qui ad tutelam maris à Pontificiis in locum Castoris & Pollucis efficitur.

⁴ *Auctionem facias*] Audio, vendi-

tionis genus, in quo à licitantibus intenditur pretium.

⁵ *Batavum*] Respicit procul dubio ad versum Martialis: *Cujus nequitias jocoseque novit, autem qui modo non habes Batavam.* Ubi auris Batava pro agresti, tetrica, ineleganti. Quales autem olim Batavi fuerint, & de eorundem encomiis consulatur Tacitus.

⁶ *Desilierit in terram*] De Pauli à mari ejectione in insulam Melitam legatur cap. 27. Act. Apost.

⁷ *Haud ignarus*] Respicit autor ad Virgilianum illud:

Non ignara mali miseris succurrere disco.

⁸ *Afflictio facit religiosos*] Hinc eleganter magnus Pater: *Qui nescit orare, discat navigare.*

secundis, nec Deus, nec divus quisquam nobis venit in mentem. Quid tu interea? Nulli divorum nuncupabas vota? AD. Nequaquam. AN. Cur ita? AD. Quia non paciscor cum divis. Quid est enim aliud, quam contractus juxta formulam. ¹ *Do, si facias: aut, Faciam, si facias: Dabo cereum, si enatem: Ibo Romam, si serves.* AN. At implorabas alicujus divi præsidium? AD. Ne id quidem. AN. Quam ob rem autem? AD. Quia spatiosum est cœlum. Si cui divo commendaro meam salutem, puta sancto Petro, qui fortasse primus audiet, ² quod adstet ostio: prius quam ille conveniat Deum, ³ prius quam exponat causam, ego jam periero. AN. Quid igitur faciebas? AD. Recta adibam ipsum patrem, dicens, *Pater noster, qui es in cœlis.* Nemo divorum illo citius audit, aut libentius donat, quod petitur. AN. Sed interea non reclamabat tibi conscientia? Non verebaris appellare *Patrem*, quem tot sceleribus offenderas? AD. Ut ingenue dicam, deterrebat nonnihil conscientia; sed mox recipiebam animum, ita mecum cogitans: *Nullus est pater tam iratus filio, quin, si videat eum periclitantem in torrente aut lacu, capillis arreptum ejiciat in ripam.* Inter omneis nullus se tranquillius agebat, quam mulier quædam, cui erat infantulus in sinu, quem lactabat. AN. Quid illa? AD. Sola nec vociferabatur, nec flebat, nec pollicitabatur: tantum complexa puellum precabatur tacite. Interea dum navis subinde illideretur vado, nauclerus metuens, ne tota solveretur, rudentibus eam cinxit à prora & à puppi. AN. Omifera præsidia? AD. Interim exoritur quidam sacrificus senex, annos natus sexaginta; nomen erat Adamus: is abjectis vesti-

¹ *Do, si facias*] Formulæ sunt contræctuum, quos Iureconsulti vocant, *inno-*
minatos.

² *Quod adstet ostio*] Petro enim à Pontificiis munus ostiarii defertur, fingiturque clavibus cœli instructus, ad dignum quemque intromittendum. Imo & in terris ejus successores Pontifices

Maximi eodem officio funguntur. Hinc Sannazarius:

Magne parens, custosque hominum, cuius datur uni

Claudere calestes & referare fores.

³ *Prius quam exponat*] Lepide & saligne ridet autor Sanctorum damnandam invocationem.

vestibus usque ad indusium, abjectis etiam ocreis & calceis, iussit, ut omnes iridem pararemus nos ad natandum. Atque ita stans in medio navis, concionatus est nobis ex ¹ Gersone quinque veritates de utilitate ² confitendi; hortatus omnes, ut se quisque præpararet & vitæ & morti. Ad-
erat & ³ Dominicanus quidam: his confessi sunt, qui vole-
bant. AN. Quid tu? AD. Ego videns omnia plena tumultus, tacite confessus sum Deo, damnans apud illum meam injustitiam, & implorans illius misericordiam. AN. Quo migraturus, si sic perisses? AD. Hoc committebam iudici Deo. Neque enim volebam esse mei ipsius iudex: tamen bona quædam spes interim habebat animum meum. Dum hæc aguntur, redit ad nos nauta lacrimabundus. Parer, inquit, se quisque; nam navis non erit nobis usui ad quartam horæ partem. Jam enim locis aliquot convulsa, hauriebat mare. Paullo post nauta renunciat nobis, se videre procul turrim sacram, adhortans, ut divi, quisquis esset ejus templi præses, auxilium implorarem. Procumbunt omnes, & orant ignotum divum, AN. Si nomine compellassetis eum, fortassis audisset. AD. Erat ignotum. Interim nauclerus, quantum potest, eo navim dirigit jam laceram, jam undique combibentem undas; ac plane dilapsuram, ni rudentibus fuisset succincta. AN. Dura rerum conditio. AD. Eo provecti sumus, ut ejus loci incolæ prospicerent nos periclitantes; ac procurentes catervatim in extremum litus, sublati togis, & galeris in lanceas impositis, invitabant ad sese; ac jactatis in cælum brachiis, significabant, se de-

¹ Gersone] Est hic ille Joannes Gerso, Universitatis Parisiensis Cancellarius, Petri Alliaçensis discipulus, qui Concilio Constantiensi interfuit, & inter alia librum de utilitate confitendi composuit. Lugduni in Galliis obiit anno 1429.

² Confitendi] Digitum intendit autor in supersticiosam confessionem auricularem, quam primus in orbem Chri-

stianum invexit Papa Innocentius III. circa annum 1200.

³ Dominicanus] Dominicani Monachi ita dicti à Dominico Calaguritano, qui ad convertendos, vel potius de vero averrendos Albigeneses, dimissus ab Innocentio III. tantum sanguinariis suis concionibus effecit, ut plus quam centum millia Albigenium trucidata sint.

deplorare nostram fortunam. AN. Exspecto, quid evenit
 AD. Jam mare totam navim occuparat, ut nihilo tutiores
 essemus futuri in navi, quam in mari. AN. Heic ¹ ad sa-
 cram ancoram confugiendum erat. AD. Imo ad miseram.
 Nautæ scapham exonerant aqua, ac dimittunt in mare. In
 hanc omnes sese conantur conjicere, nautis magno tumul-
 tu reclamantibus, scapham non esse capacem tantæ multi-
 tudinis; arriperet sibi quisque, quod posset, ac nataret. Res
 non patiebantur lenta consilia: alius arripit remum, alius
² contum, alius alveum, alius ³ situlam, alius tabulam; ac
 suo quisque præsidio nitentes, committunt se fluctibus.
 AN. Quid interim accidit illi mulierculæ, quæ sola non
 ejulabat? AD. Illa omnium prima pervenit ad litus. AN. Quî
 potuit? AD. Imposueramuseam ⁴ repandæ tabulæ, & sic
 alligaveramus, ut non facile posset decidere: dedimus
 illi tabellam in manum, qua vice remi uteretur: ac bene
 precantes exposuimus in fluctus, conto protrudentes, ut
 abesset ⁵ à navi, unde erat periculum: illa læva tenens in-
 fantulum, dextra remigabat. AN. O viraginem! AD. Cum
 jam nihil superesset, quidam avulsit ligneam statuam Vir-
 ginis matris, jam putrem atque excavatam ⁶ à foricibus,
 eamque complexus ⁷ cœpit natare. AN. Scapha pervenit
 incolumis? AD. Nulli prius periire. Porro triginta sese
 in eam conjecerant. AN. Quo malo fato id factum est?
 AD. Prius quam posset se liberare à magna navi, illius va-
 cilla-

¹ *Ad sacram ancoram*] Hoc est, ad extrema præsidia. Translatum à nautis, qui maximam & validissimam ancoram, *sacram* vocant.

² *Contus*] Hasta est nautica longa & robusta. Belg. *Een kloete, ofte boom*.

³ *Situla*] Aquarium vas, quo hauritur aqua. Belg. *Een emmer, of de putse*.

⁴ *Repanda*] Recurvæ, reflexæ.

⁵ *À navi*] Vel ne allideretur tabula ad navem, vel ne subidente navi simul ad fundum traheretur.

⁶ *À foricibus*] Sorex animal, quod vulgo *glirem* vocant. Columell. Vites, quæ secundum ædificia sunt, à foricibus aut muribus infestantur. *Theodoretus* in historia ecclesiastica refert, cum Christiani Serapidis idolum, quod grande habebatur Alexandriæ, securibus frangerent, & caput ejus abstulissent, greges foricum inde procurrisse.

⁷ *Capit natare*] Designat τὸς παρὰ-σπον, signum navis ad puppim, à quo navis nomen adipiscitur.

cillatione subversa est. AN. O factum male! Quid tum? AD. Ego, dum aliis consulo, pene perieram. AN. Quo pacto? AD. Quia nihil supererat aptum natationi. AN. Illic subera fuissent usui. AD. ¹ In eo rerum articulo maluissimam ² vile suber, quam candelabrum aureum. Circumspicienti tandem venit in mentem de ima mali parte: eam quoniam solus eximere non poteram, adscisco socium: huic ambo innixi, committimus nos mari, sic ut ego dextrum co'nu tenerem, ille lævum. Dum sic jactamur, sacrificus, ille concionator nauticus, medium iniecit se in humeros nostros. Erat autem ingenti corpore. Exclamamus, *Quis ille tertius? Is perdet nos omnes.* Ille contra placide, *Sitis, inquit, bono animo; sat spatii est. Deus aderit nobis.* AN. Cur ille tam sero cœpit esse natator? AD. Imo futurus erat in scapha, una cum Dominicano: nam omnes hoc honoris illi deferebant. sed quanquam erant invicem ³ confessi in navi, tamen obliti, nescio quid circumstantiarum, rursus ibi in ora navis confitentur, & alter alteri manum imponit. interim scapha perit: nam hæc mihi narravit Adamus. AN. Quid actum est de Dominicano? AD. Is, ut idem narrabat, implorata divorum ope, abjectis vestibus, nudum se commisit natationi. AN. Quos divos invocabat? AD. Dominicum, Thomam, ⁴ Vincentium, & nescio quem Petrum, sed in primis fidebat Catharinæ Senensi. AN. Christus illi non veniebat in mentem? AD. Ita narra-

¹ *In eo articulo*] Articulus hic sumitur pro momento, *ἄρτι*, & tempeste-va rerum faciendarum hora seu puncto, *ἄρτι*, sive alicujus rei aut temporis particula.

² *Vile suber*] Suber, vile lignum, quod non solum ipsum non mergitur, verum & alligatum altis, ne sidant, sustinet. Unde retibus assuitur & natantibus subditur.

³ *Confessi in navi*] Duplex est monachorum & sacrificulorum Pontificiorum auricularis confessio. Prima est

privata, quâ unus alteri confitens ab altero veniam peccatorum nanciscitur. Secunda publica cum Missam celebrans sacrificulus, publice crimina confitetur, secundum ethnicam Numæ institutionem, & à servo seu clerico, ut vocant, absolvitur.

⁴ *Vincentium*] Vincentius hic Rheimensis Episcopus anno 863. Consulens de eodem, ut & Dominico & Thoma Pontificiorum aureas, vel potius commentitias Legendas.

narrabat sacrificus. AN. Melius enataffet, si non abjecisset sacram cucullam: ea deposita, qui potuit illum agnoscere ¹ Catharina Senensis? Sed perge narrare de te. AD. Dum adhuc volveremur juxta navim, arbitrio fluctuum ² huc & illuc se volventem, clavus illis fregit femur ejus, qui tenebat lævum cornu. Sic ille revulsus est; sacrificus precatus illi requiem æternam, successit in locum illius, adhortans me, ut magno animo tuerer cornu meum, ac strenue moverem pedes. Interim potabamus multum aquæ falsæ. Adeo Neptunus nobis non balneum tantum falsum, sed potionem etiam falsam temperarat, quanquam sacrificus ei rei monstraret remedium. AN. Quod, obsecro? AD. Quoties unda nobis occurreret, ille opposuit occipitium, ore clauso. AN. Strenuum senem mihi narras. AD. Ubi jam aliquandiu sic natantes nonnihil promovissemus, sacrificus, quoniam erat miræ proceritatis, Bono, inquit, es animo; sentio vadum. Ego non ausus tantum sperare felicitatis, Longius, inquam, absumus à litore, quam ut vadum sperandum. Imo, inquit, sentio pedibus terram. Est, inquam, fortassis e scriniis aliquod, quod huc devolvit mare. Imo, inquit, scalpitu digitorum plane sentio terram. Cum adhuc aliquandiu natassemus, ac rursus sentiret vadum, Tu fac, inquit, quod tibi videtur factu optimum, ego tibi cedo malum totum, & vado me credo; simulque exspectato fluctuum decessu, pedibus sequutus est, quanto potuit cursu. Rursus accedentibus undis, utraque manu complexus utrumque genu, obnitebatur fluctui, occultans sese sub undis, quemadmodum solent mergi & anates: rursus abeunte fluctu ³ promicabat & currebat. Ego videns, hoc illi succedere, sum imitatus. Stabant in arena, qui porrectis inter se prælongis hastilibus, fulciebant

¹ Catharina Senensis] Respice paulo | Actor. 27. descriptum.
superius.

² Huc & illuc se volventem] Non dissimile verum illud Pauli naufragium | ³ Promicabat] Promicabat, id est, super aquas eminebat. Proprie promicare est extendere vel longe jacere.

¹ Sic

bant sese adversus impetum undarum, viri robusti, & fluctibus assueti, ¹ sic ut ultimus hastam porrigeret adnatanti. Ea contacta, omnibus in litus se recipientibus, tuto pertrahabatur in siccum. Hac ope servati sunt aliquot. AN. Quot? AD. Septem: verum ex his duo soluti sunt tepore, admoti igni. AN. Quot eratis in navi? AD. Quinquaginta octo. AN. O sævum mare! saltem decimus fuisset contentum, ² quæ sufficiunt sacerdotibus. Ex tanto numero tam paucos reddidit? AD. Ibi experti sumus incredibilem gentis humanitatem, omnia nobis mira alacritate suppeditantis, hospitium, ignem, cibum, vestes, viaticum. AN. Quæ gens erat? AD. Hollandica. AN. Ista nihil humanius, cum tamen feris nationibus cincta sit. Non repetes, opinor, post-hac Neptunum. AD. Non, nisi mihi Deus ademerit sanam mentem. AN. Et ego malim audire tales fabulas, quam experiri.

¹ Sic ut ultimus] Ad vivum describit autor piscatorum Batavorum mores naufragis succurrentium.

² Quæ sufficiunt sacerdotibus] Decimæ olim ad Monachos devolutæ sunt:

cum obducta veritati caligine, merita operum sunt stabilita, donationi enim earundem liberationem animarum expurgatorio & vitam æternam perverso zelo alligarunt male liberales.

Diversoria.

BERTULPHUS, GUILIELMUS.

BE. **C**Ur ita visum est plerisque biduum aut triduum commorari Lugduni? Ego semel iter ingressus, non conquiesco, donec pervenero, quo constitui. Gv. Imo ego admiror, quenquam illinc avelli posse. BE. Quam ob rem tandem? Gv. Quia illic locus est, unde non poterant avelli focii Ulysses, ¹ illic Sirenes. Nemo domi suæ tractatur melius, quam illic in ² pandocheo. BE. Quid sit? Cv. Ad

¹ Illic Sirenes] Alludit ad fabulam, quæ apud Homerum: ubi Ulysses præternavigans Siculum littus, (ubi Sirenes, numero tres cantu nautas alliciebant & devorabant) cera sociorum navium aures obturavit, seque ipsum

malo alligari iussit: ne suavitate cantus delinitus & ipse ad easdem cum omnium perniciem proram verteret.

² Pandocheo] Pandocheum, hospitium publicum, ita dictum, quod in eo omnes promiscue accipiantur.

Gv. Ad mensam semper adstabat aliqua mulier, quæ convivium exhilararet facetiis ac leporibus. Et est illic mira formarum felicitas. Primum adibat materfamilias, quæ salutabat, jubens, nos hilares esse, & quod apponeretur, boni consulere. Huic succedebat filia, mulier elegans, moribus ac lingua adeo festivis, ut possit vel ipsum *Catonem* exhilarare. Nec confabulantur, ut cum hospitibus ignotis, sed veluti cum olim notis ac familiaribus. Bē. Agnosco Gallicæ gentis humanitatem. Gv. Quoniam autem illæ non poterant adesse perpetuo, quod essent obeunda munia domestica, reliquique convivæ consalutandi, continenter adstabat puellula quædam ad omneis jocos instructa: una satis erat omnium jaculis excipiendis: hæc sustinebat fabulam, donec rediret filia. Nam mater erat natu grandior. Bē. Sed qualis erat tandem apparatus? Nam fabulis non expletur venter. Gv. Profecto lautus; ut ego mirer, illos tam vili posse accipere hospites. Rursus peractō convivio, lepidis fabulis alunt hominem, ne quid obrepat tædii. Mihi videbar domi esse, non peregre. Bē. Quid in cubiculis? Gv. Illic nusquam non aderant aliquot puellæ, ridentes, lascivientes, luscitantes: ultro rogabant, si quid haberemus vestium fordidarum: eas lavabant, ac lotas reddebant. Quid multis? Nihil illic vidimus præter puellas ac mulieres, nisi in stabulo: quanquam & huc frequenter irrumpebant puellæ. Abscuntes completuntur, tantoque affectu dimittunt, ac si fratres essent omnes, aut propinquæ cognationis. Bē. Fortassis isti mores decent Gallos; mihi magis arident Germaniæ mores, utpote masculi. Gv. Mihi nunquam contigit videre Germaniam: quare te quæso, ne gravere commemorare, quibus modis accipiant hospitem. Bē. An ubique sit eadem tra-

[*Catonem*] Fuerunt apud Romanos | Uterque tetricis asperisque moribus:
 duo magni nominis Catones: primus | adeo quidem, ut per antonomasian, *Cato*
 Porcius: cui & postea Censorii cogno- | non tantum pro sapiente, sed & homi-
 men; alter Uticensis pronepos Porcii. | ne severo sumi coëptus sit.

transcandiratio, nescio: quod ego vidi, narrabo. Advenientem nemo salutat, ne videantur ambire hospitem. Id enim sordidum & abjectum existimant, & indignum Germanica severitate. Ubi diu inclamaveris, tandem aliquis per fenestellam ¹ æstuarii (nam in his degunt fere usque ad ² solstitium æstivum) profert caput, non aliter quam è testa prospicit testudo. Is rogandus est, an liceat illic diversari. Si non renuit, intelligis, dari locum. Rogantibus, ubi sit stabulum, mota manu commonstrat. Illic licet tibi tuum equum tractare tuo more. Nullus enim famulus manum admovet. Si celebrius est diversorium, ibi famulus commonstrat stabulum, atque etiam locum equo minime commodum. Nam commodiora servant venturis, præsertim nobilibus. Si quid causseris, statim audis; *Si non placet, quære aliud diversorium.* Fœnum in urbibus ægre ac perparce præbent, nec multo minoris vendunt, quam ipsam avenam. Ubi consultum est equo, totus commigras in hypocauftum, cum ocreis, sarcinis, luto. id est unum omnibus commune. Gv. Apud Gallos designant cubicula, ubi sese exuant, extergant, calfaciant, aut quiescant etiam, si libeat. BE. Heic nihil tale. In hypocausto exuis ocreas; inquis calceos; mutas, si voles, indusium; vestes pluvia madidas suspendis juxta hypocauftum; ipse te admoves, ut sicceris. Est & aqua parata, si libeat lavare manus, sed ita munda plerumque, ut tibi post alia quærenda sit aqua, qualotionem eam abluas. Gv. Laudo viros nullis deliciis effœminatos. BE. Quod si tu appuleris ad horam à meridie quartam, non cœnabis tamen ante nonam, nonnunquam & decimam. Gv. Quam ob rem? BE. Nihil apparant, nisi videant omnes, ut eadem opera ministretur

¹ *Æstuarii*] Æstuarium idem hic, Cal. Jul. (sic olim numerabant) ad Troquod hypocauftum Alioqui etiam loca picum Cancrî pervenerit, non ultra prodesignat, quæ mare alternis vicibus ingreditur: quemadmodum & solstitio regit detegitque. hyemali in Capricorno non longius à

² *Solstitium æstivum*] Solstitium, nobis decedit. quasi solis statio, quia sol ubi octavo

tur omnibus. Gv. Quærun¹ compendium. BE. Tenes. Itaque frequenter in idem² hypocauftum conveniunt octoginta aut nonaginta, pedites, equites, negotiatores, navitæ, aurigæ, agricolæ, pueri, foeminae, sani, ægroti. Gv. Ist-huc vere³ cœnobium est. BE. Alius ibi pectit caput, alius abstergit sudorem, alius repurgat perones aut ocreas, alius eructat allium. Quid multis? Ibi linguarum ac personarum non minor est confusio, quam olim in⁴ turri Babel. Quod si quem conspexerint peregrinae gentis, qui cultu dignitatis nonnihil præ se ferat, in hunc intenti sunt omnes defixis oculis, contemplantes, quasi novum aliquod animantis genus adductum sit⁵ ex Africa; adeo ut, posteaquam accubuerint, reflexo in tergum vultu, continenter adspiciant, nec dimoveant oculos, cibi immemores. Gv. Romæ, Lutetiæ ac Venetiæ nemo quidquam miratur. BE. Nefas est interim tibi quidquam petere. Ubi jam multa est vespera, nec sperantur plures adventuri, prodit famulus senex, barba cana, tonsio capite, vultu torvo, sordido vestitu. Gv. Tales oportebat Cardinalibus Romanis esse à poculis. BE. Is circumactis oculis tacitus dinumerat, quot sint in hypocau⁶sto, quo plures adesse videt, hoc vehementius accenditur hypocauftum, etiamsi alioqui sol æstu sit molestus. Hæc apud illos præcipua pars est bonæ tracta-

¹ *Compendium*] Compendium hic pro brevitate, in qua lucrum & utilitas comprehensa.

² *Hypocauftum*] Ὑποκαύστρον, proprie locus ad sudandum, & τὸ ὑποκαίειν, à succendendo. Solent quippe hypocau⁷sta sub pavimento habere fornaces, quibus accensis ipsa calefiant. Germanorum mos est fornaces ex ferro in angulo vel medio conclavis reponere: quibus præsertim frigente cœlo cubacula sua calefaciant.

³ *Cœnobium*] Id est, vitæ communio. à κοινός, communis, & βίος, vita. Hinc & Isidorus inter monasterium & cœnobium distinguit: hoc multorum

monachorum habitacula indigitantur; illo etiam unius.

⁴ *Turri Babel*] Babel, idem quasi dicas confusio venit vel confusio in ea: quia Deus in poenam impiæ ædificationis omnium linguas confundit.

⁵ *Ex Africa*] In proverbium abiit: semper Africa novi aliquid apportat. Quod quidem ideo dicebatur, quod in siticulosa regione ad unum aliquem rivum plurimæ ferarum species bibendi gratia convenire cogantur: inibique varia mixtura violentæ Veneris, varias monstrorum formas, subindeque novas nasci.

⁶ *Galli-*

tractationis, si sudore diffuant omnes. Si quis non assuetus vaporibus, aperiat rimam fenestras, ne præfocetur, protinus audit, *Claude*. Si respondeas, *Non fero*: audis, *Quære igitur aliud diversorium*. Gv. Atqui mihi nihil videtur esse periculosius, quam tam multos haurire eundem vaporem, maxime resoluti corpore, atque heic capere cibum, & horas complures commorari. Jam enim omitto ructus aliiatos, & ventris flatum, halitus putres: multi sunt, qui morbis occultis laborant, nec ullus morbus non habet suum contagium. Certe plerique scabiem habent Hispanicam, sive, ut quidam vocant, ¹ Gallicam, cum sit omnium nationum communis. Ab his, opinor, non multo minus esse periculi, ² quam à leprosis. Jam tu divina, quantum discriminis sit in pestilentia. Be. Sunt viri fortes, ista rident ac negligunt. Gv. Sed interim multorum periculo fortes sunt. Be. Quid facias? Sic assueverunt: & constantis est animi non discedere ab instituto. Gv. Atqui ante annos viginti quinque, nihil receptius erat apud Brabantos, quam ³ thermæ publicæ: eæ nunc frigent ubique. Scabies enim nova docuit nos abstinere. Be. Sed audi cætera. Post redit ille ⁴ barbatus Ganymedes, ac linteis insternit mensas, quot putat esse satis illi numero. Sed ô Deum immortalem, quam non ⁵ Milefis! ⁶ cannabea diceret ex antennis detracta

¹ *Gallicam*] Præcipue scabie laborant Galli, quam procul dubio multi sibi contrahunt usu potus expressi ex pomis. Eadem autem maxime contagiosa est.

² *Quàm à leprosis*] Hinc & olim in V. T. leprosus, à sacerdote in mundus declaratus, ex consortio hominum ejiciebatur. Ipse autem, dissectis vestimentis, nudato capite, aperto ore, clamabat, vel etiam publica voce promulgabatur, *Immundus, immundus*.

³ *Therma publica, &c.*] Balnea proprie, quæ sua natura calida sunt: quæ sudandi gratia ingredimur. Vocantur item *therma*, quæ artificialiter calefcunt.

⁴ *Barbatus Ganymedes*] Ironice dixit Ganymedem, quod hic puer delicatus,

Jovi sit à poculis. V. Serv. ad Virg. 1. *En.* 32. *Schol. Apoll. Rhod.* 3. *Arg.* v. 115. *Munk.* ad Hygin. f. 271. & alios alibi A.

⁵ *Milefis*] Milefia, terra mollia. Ut Lacedæmoniorum severitas celebratur; ita Milefiorum luxur apud scriptores traducitur. Inde fit, ut *Milefium* dicatur, quod est molle, delicatum. Et Milefias lanas olim præcipue laudabant, tanquam malacas. De MILETO V. III. *Spanh.* ad Call. H. Dian. v. 226, 227. Cl. *Munk.* ad Hygin. f. 14. p. 41. a. De Lana MILESIA V. Serv. ad Virg. 3. *Georg.* v. 306. & ad 4. *Georg.* v. 334. A.

⁶ *Cannabea*] *Cannabea*, quæ sunt ex cannabe. Belg. *Kennep*.

sta. Destinavit enim unicuique mensæ convivas, ut minimum octo. Jam quibusest notus mos patrius, accumbunt, ubi cuique libitum fuerit. Nullum enim discrimen inter pauperem & divitem, inter herum ac famulum. Gv. Hæc est illa vetus æqualitas, quam nunc è vita submovit tyrannis. Sic opinor, vixisse Christum cum suis discipulis.

Be. Postquam accubuerunt omnes, rursus prodit torvus ille Ganymedes, ac denuo dinumerat sua sodalitia: mox reversus apponit singulis ¹ pinacium ligneum, & cochleare ex eodem argento factum, deinde cyathum vitreum; aliquanto post, panem: eum sibi quisque per otium repurgat, dum coquuntur pultes. Ita nonnunquam sedetur ferme horæ spatio. Gv. Nullus hospitem interim efflagitat cibum?

Be. Nullus; cui notum sit regionis ingenium. Tandem apponitur vinum, Deus bone, quam non fumosum! Non aliud oportebat bibere ² Sophistas; tanta est subtilitas & acrimonia. Quod si quis hospes, etiam oblata privatim pecunia, roget, ut aliunde paretur aliud vini genus, primum dissimulant, sed eo vultu, quasi interfecturi: si urgeas, respondent; Heic diversati sunt tot ³ Comites & ⁴ Marchiones, neque quisquam questus est de vino meo: si non placet, quære tibi aliud diversorium. Solos enim nobiles suæ gentis habent pro hominibus, & horum insignia nusquam non ostentant. Jam igitur habent offam, quam obijciant latranti stomacho: mox magna pompa veniunt disci. Primus ferme habet offas panis madefactas jure carniarum, aut, si dies est pisculentus, jure leguminum. Deinde aliud jus: post aliquid

¹ *Pinacium ligneum*] Πινὰ tabulam significat proprie latam & tenuem: unde diminutivum *pinacium*, quod nunc pro tabella, nunc pro scutella ponitur.

² *Sophistas*] Olim Sophistæ dicti Philosophi & sapientiæ professores. Postremo nomen id iis adaptatum, qui fallacibus conclusionibus inanem sapientiæ speciem ostentarent.

³ *Comites*] Comes dignitatis nomen,

Belg. een Graaff. Dicti ita, qui Cæsares comitabantur. Plures præ aliis nationibus Germania numerat.

⁴ *Marchiones*] Marchio vox origine Celtica, idem, qui & Germanis Belgisque *March-Graaff*. Quidam nomen derivant à limitibus Celtis *Marken* & *Graaff* præpositum designans. Alii à *Marka*, quod olim equum significasse augurantur. Satius autem à *Markt* ducitur, Belgis idem, quod forum.

quid carniū recoctarum, aut fassamentorum recalfacto-
rum. Rursus pultis aliquid, mox aliquid solidioris cibi, do-
nec probe domito stomacho, apponant carnes assas aut pi-
sces elixos, quos non possis omnino contemnere: sed heic
parci sunt, & subito tollunt. Hoc pacto totum convivium
temperant, quemadmodum solent ¹ actores fabularum, qui
scenis admiscunt choros; ita isti alternis miscent offas ac
pultes. Curant autem, ut ² extremus actus sit optimus.
Gv. Et hoc est boni Poëtæ. BE. Porro ³ piaculum sit, si
quis interim dicat, *Tolle hunc discum: nemo vescitur*. Desi-
dendum est usque ad præscriptum spatium, quod illi ⁴ clep-
sydris, ut opinor, metiuntur. Tandem prodit ille barba-
tus, aut ⁵ pandocheus ipse, vestitu minimum à famulis
differens; rogat, ecquid animi nobis sit. Mox adfertur vi-
num aliquod generosius. Amant autem ⁶ eos, qui bibunt lar-
gius, cum nihilo plus solvat ille, qui plurimum hauserit
vini, quam qui minimum. Gv. Mirum gentis ingenium.
BE. Cum nonnunquam sint, qui duplo plus absument in
vino, quam solvant pro convivio. Sed antequam finiam hoc
convivium, dictu mirum, quis sit ibi strepitus ac vocum tu-
multus, postquam omnes cœperunt incalescere potu. Quid
multis? Surda omnia. Admiscunt se frequenter ficti mo-
riones; quo genere hominum cum nullum sit magis dete-
stan-

¹ *Actores fabularum*] Chorum in-
ventrix fingitur Euterpe primo quidem
tota comœdia constitit choro: postea
interdum aberat à comœdia veteri; de-
nique plane illo caruit nova Græcorum
comœdia: quod exemplum Latini fue-
re sequuti. Tragici autem actibus cho-
ros inserunt.

² *Extremus actus sit optimus*] Senten-
tia Ciceronis est: alluditur ad actus fa-
bulæ, quorum ultimus est quintus. Vide
proverb. *Suprema fabula actum*.

³ *Piaculum*] Crimen, flagitium di-
gnum expiatione.

⁴ *Clepsydris*] *Clepsydra*, horologium,
in quo aqua per exile foramen, quod in

fundo erat, sensim ac quasi furtim distil-
labat; à κλέπειν ὕδωρ furari aquam.

⁵ *Pandocheus*] Ipse hospes, qui acci-
pit omnes.

⁶ *Eos, qui bibunt largius*] Jam olim
Tacitus, in libello de mor. Germ. Ger-
manos Ebrietatis incusavit; additque,
eosdem parcos cibi esse, ob frigus & re-
gionis sterilitatem: à Beverovicio au-
tem non absque ratione contradicitur:
quia nempe sitis nihil aliud est, quam
desiderium frigoris humorisque & fa-
mes caloris sicci que: & quoniam versus
boream homines magis interne calent
quam versus meridiem, haud mirum, si
largius potent.

standum, tamen vix credas, quantopere delectentur Germani: illi cantu, garritu, clamore, saltatione, pulsu faciunt, ut hypocaustum videatur corrui turum, neque quisquam alterum audiat loquentem. At interea videntur sibi suaviter vivere: atque illic desidendum est volenti, nolenti, usque ad multam noctem. Gv. Nunc tandem absolve convivium. Nam me quoque tædet tam prolixi. BE. Faciam. Tandem sublato caseo, qui vix illis placet, ¹ nisi putris ac vermibus scatens; prodit ille barbatus, adferens secum pinacium escarium, in quo creta pinxit aliquot circulos ac semicirculos: id deponit in mensa, tacitus interim ac tristis; Charontem quempiam diceres. Qui agnoscunt picturam, deponunt pecuniam, deinde alius, atque alius, donec expleatur pinacium. Deinde notatis, qui deposuerunt, supputat tacitus: si nihil desit, annuit capite. Gv. Quid si quid supersit? BE. Fortasse redderet, & faciunt hoc nonnunquam. Gv. Nemo reclamatur iniquæ rationi? BE. Nemo, qui sapit. Nam protinus audiret, *Quid tu es hominis? Nihil plus solves, quam aiii.* Gv. Liberum hominum genus narras. BE. Quod si quis ex itinere lassus, cupiat mox à cœna petere lectum, jubetur expectare, donec cæteri quoque eant cubitum. Gv. Videor mihi videre civitatem ³ Platoniam. BE. Tum suus cuique nidus ostenditur, & vere nihil aliud, quam cubiculum: tantum enim ibi lecti sunt, & præterea nihil, quo utaris, aut quod fureris. Gv. Illic mundities est? BE. Eadem, quæ in convivio: linthea forte lota ante menses sex. Gv. Quid interim fit de equis? BE. Ad eandem disciplinam tractantur, ad quam homines. Gv. Sed est eadem ubique tractatio? BE. Alicubi civilior est, alicubi durior, quam narra-

¹ *Nisi putris, &c.* In genere, secundum Medicorum filios, omnis caseus sanitati obest, utpote durissimæ concoctionis: præcipue tamen verus & putris: quo præ cæteris nationibus Walones delectantur: unde & vulgari scommate *Rot-sakken*, quasi putres sacci appellati.

² *Charontem*] Charon, nauta inferorum, per Styga & Acherontem animas transvehens; & sic per antiphrasin dictus quasi *Acharon*, hoc est, tristis & austerus.

³ *Platonicam*] Ubi æqualia sunt omnium omnia.

narravi: verum in genere talis est. Gv. Quid si ego tibi nunc narrem, quibus modis hospites tractentur in ea parte Italiae, quam ¹ Longobardiam vocant, rursus in Hispania; deinde in Anglia, & in Walia? Nam Angli partim Gallicos, partim Germanicos mores obtinent, ut ex his duabus gentibus mixti. Wali se praedicant ² αὐτόχθονας Anglos. Be. Quaeso te, ut narres. Nam mihi nunquam contigit eas adire. Gv. In praesentia non est otium. Nam nauta iussit, adesset ad horam tertiam, nisi vellem relinqui; & habet sarcinulam: alias dabitur oportunitas ad satietatem usque garriendi.

¹ Longobardiam] Longobardia, à Longobardis ex ultima Germania in Pannoniam, & inde contra Gothos alliciente Narsete, in Italiam irruptentibus, nomen adepta est. Antea Gallia Cis-Alpina dicta.

² Αὐτόχθονας] Id est, indigenas: ajunt enim, Anglos ceteros ex Gallis & Saxonibus esse mixtos. Wali enim, Gal-

li seu Cambri, impares Saxonum viribus, veteres quidem incolae in occidentalem Britannicam insulam partem montibus inaccessam secesserunt. Postmodo autem coarctatis nimium limitibus, pars eorundem Galliam Aremoricam invasit, & de suo nomine Britanniam nuncupavit: quae hodie in inferiorem & superiorem dividitur.

Adolescentis, & Scorti.

LUCRETIA, ¹ SOPHRONIUS.

Lv. **E**uge mi lepidissime Sophroni, tandem nobis reditus es? Nam mihi videris abfuisse saeculum. Prima fronte vix te agnoscebam. So. Quam ob rem, mea Lucretia? Lv. Quia pro imberbi nobis redisti barbatulus. Quid rei est, meum corculum. Nam videre solito torvior. So. Cupio tecum seorsim colloqui familiaris. Lv. Au, au, non solae sumus, mea mentula? So. Secedamus in locum secretiorem. Lv. Age, concedamus in cubiculum interius, si quid libet. So. Nondum hic locus mihi videtur satis secretus. Lv. Unde iste novus pudor? Est mihi ² museion, ubi repono ³ mundum meum, locus adeo obscurus, ut vix ego

¹ SOPHRONIUS] Continens, temperans.

cubiculo dictum est.

² Museion] Museion pro secretiore,

³ Mundum] Mundus, hic pro ornatu muliebri.

¹ Falle.

ego te visura sim, aut tu me. So. Circumspice rimas omnes. Lv. Rima nulla est. So. Nullus est in propinquo, qui nos exaudiat? Lv. Ne musca quidem, mea lux. Quid cunctaris? So. ¹ Fallemus heic oculos Dei? Lv. Nequaquam: ille ² perspicit omnia. So. Et angelorum? Lv. Illorum oculos non licet effugere. So. Qui fit igitur, ut non pudeat homines id facere coram oculis Dei ac testibus sanctis angelis, quod puderet facere in conspectu hominum? Lv. Quid hoc novæ rei est? venisti huc concionaturus? Indue ³ cucullam Franciscanam, conscende suggestum, & audiamus te, barbarule. So. Nec istud gravarer facere, si te queam ab isto vitæ genere revocare, non solum turpissimo, verum etiam miserrimo. Lv. Quam ob rem, ô bone? victus alicunde parandus est. sua quemque alit ars. hoc est nostrum opificium, ⁴ hic fundus noster. So. Optarim, mea Lucretia, ut excussa paullisper ista animi temulentia, rem ipsam mecum consideres. Lv. Serva concionem tuam in aliud tempus; nunc ⁵ vivamus, mi Sophroni. So. Tu quæstus gratia facis, quidquid facis. Lv. Non multum aberrasti à scopo. So. Nihil decedet tuo lucro; dabo quadruplum, ut auscultes tantum. Lv. Dic, quæ voles. So. Primum illud mihi responde: Habesne, quæ tibi male volunt? Lv. Non unam. So. Et quas tu vicissim odisti? Lv. Ut merentur. So. Proinde si possis illis facere rem gratam, faceresne? Lv. Citius miscerem illis ⁶ toxicum. So. Atqui cogita nunc, an illis quidquam potueris facere gratius, quam quod vident, te

¹ Fallemus heic oculos] In historia Ecclesiastica narrantur eadem de episcopo quodam.

² Perspicit omnia] Id Christianis adeo notum, ut ne ethnicos effugerit. Inde Homerus, *Ὅσοι δὲ πάνα ἰσάοι*. Ovidius, *Deus omnia novit*. Cicero, *obsecrum Deo nihil potest esse*. Seneca, *Deus intercessit animis nostris, & cogitationibus mediis intervenit*. V. *Alti* num l. 13 V. H. c. 2. Weitz. ad Prudent. H. 2. Cathem. v. 105. & Cel. Bronkh. ad Tibull. 1, 10, 24. A.

³ Cucullam Franciscanam] Cuculla Franciscanorum monachorum adeo sancta habetur, ut admodum viam ad cœlum maturet illi, qui in eadem sepultus est.

⁴ Hic fundus] Id est, redditus. Nam fructus annuos reddit fundus.

⁵ Vivamus] Pro gaudeamus, sive læte agamus.

⁶ Toxicum] Venenum. *ὅτι τὰ τόξα*, ejus enim succo tela tingebant barbari.

te vivere hanc vitam dedecorofam, ac miferriam. Quid autem poteris facere moleftius iis, qui tibi bene volunt?

Lv. Sic erat fatum meum. So. Jam quod effe folet omnium difficillimum iis, qui deportantur in infulas, aut relegantur ad extremos orbis barbaros, hoc tu tibi tuapte fponde sum-
fifti. Lv. Quidnam eft iftud? So. An non fponde renun-
tiafti omnibus affectibus, patri, matri, fratribus, fororibus,
amitæ, materteræ, cæterisque, quofcunque tibi natura con-
junxit? Nam & illos tui pudet, nec tu fuftines in illorum
venire confpectum. Lv. Imo feliciter commutavi affectus
meos: pro paucis enim nunc habeo plurimos, quorum tu
es unus, mihi fratris loco femper habitus. So. Mitte jocofos,
ac rem ipfam, ut habet, expende ferio. Quæ tam multos
habet amicos, ea nullum habet amicum, mihi crede, Lu-
cretia. Nam qui ad te commeant, non habent te pro amica,
fed pro matulâ potius. Vide, quo te ipfam dejeceris, mife-
ra. Chriftus te tam caram habuit, ut te fuo fanguine rede-
merit, ut te cœleftis hæreditatis confortem effe voluerit;
& tu te facis cloacam publicam, ad quam commeant quili-
bet fordidi, impuri, fcabiofi, fuamque fpurcitiam in te re-
purgant. Quod fi nondum ejus lepræ contagium, quam
vocant fcabiem Hispanicam, attigit te, non diu poteris ef-
fugere. Quod fi fiat, quid te infelicius, etiam fi cætera effent
fecunda, puta res & fama? quid aliud eris, quam vivum ca-
daver? Matri gravabaris effe morigera; nunc fervis lenæ
turpiffimæ. Parentis audire monita tædebat, heic sæpe tibi
vapulandum eft ab ebriis & infanis fcortatoribus. Pige-
bat aliquid operis facere domi, quo victum quæreret; heic
quos tumultus, quæ pervigilia fuftines? Lv. Unde nobis
hic concionator novus? So. Jam mihi & illud fac, cogites;
Ifte formæ flos, qui tibi conciliat amatores, brevi defluxe-
rit. Quid tum facies, mifea? Quod fterquilinum te fue-
rit abjectius? Fies ex meretrice lena. Non omnibus con-
tingit ifta dignitas: & fi contingat, quid fceleratius, aut
quid diabolicæ malitiæ viciniu? Lv. Vera funt, mi So-
phroni,

phroni, propemodum, quæ dicis, omnia. Sed unde tibi ista nova sanctimonia, quæ soleas esse nugator omnium nugacissimus? Nemo te uno frequentius aut intempestivius huc commeabat. Audio, te fuisse Romæ. So. Fui. Lv. Atqui ¹ inde solent redire deteriores. Quo pacto tibi diversum accidit? So. Dicam: quia non eodem animo, modoque Romam adii. Cæteri fere ideo eunt Romam, ut redeant deteriores: & ad eam rem ibi suppetunt affatim occasiones. Ego cum probo viro profectus sum, cujus hortatu pro ² lagena, libellum mecum attuli, Novum Testamentum ³ ab Erasmo versum. Lv. Ab Erasmo? Ajunt, illum esse sesquihæreticum. So. Num & huc pervenit illius viri nomen? Lv. Nullum celebrius apud nos. So. Vidistin' hominem; Lv. Nunquam; sed optarim vidisse, de quo tam multa audiavi mala. So. Fortassis à malis. Lv. Imo à viris reverendis. So. A quibus? Lv. Non expedit dicere. So. Quam ob rem? Lv. Quia si tu effutires, & res permaneret ad illos, meo quæstui non minima portio decederet. So. Ne metue; ⁴ lapidi dixeris. Lv. ⁵ Admove aurem. So. Inepta, quid opus est admota aure, cum sumus soli? an, ne Deus exaudiat? Prô Deum immortalem, video te piam meretricem, quæ ⁶ mendicos subleves eleemosyna. Lv. At ego ex istis mendicis plus capio lucri, quam ex vobis divitibus. So. Spoliant matronas bonas, ut effundant in meretrices malas. Lv. Sed perge de libro. So. Faciam, & præstat. Ibi me docuit Paulus, qui nescit men-

¹ *Inde solent redire*] Hinc Baptista Mantuanus: *Roma vale, vidi: satis est vidisse: revertar, cum leno aut meretrix, sturra, cinadus ero.* Etiam apud Belgas in proverbium abiit: *Quo quis propior Roma, eo pejor Christianus.*

² *Lagena*] Vas figulini operis, condendis vinis accommodum.

³ *Ab Erasmo*] Exstat Latina versio N. Testamenti per Erasum, ut & ejusdem in idem paraphrasis, de qua varie sentiunt docti.

⁴ *Lapidi dixeris*] Seu parieti loqueris. Pro eo, quod est, taciturno loqui.

⁵ *Admove aurem*] Est hoc usu receptum, ut res silendas, etiam si duo soli sint in agro, tamen qui loquitur, dicat voce submissiore, quum nihil sit opus.

⁶ *Mendicos subleves*] Videtur significasse, nescio quid, de monachis mendicitatem professis.

mentiri, ¹ quod ne scorta, nec scortatores regni cœlestis hæreditatem consequentur. Hoc ubi legissem, sic cœpi cogitare apud me: modica res est, quam exspecto ex hæreditate paterna, & tamen malim renuntiare scortis omnibus, quam à patre exhæredari: quanto magis cavendum est, ne me exhæredet pater cœlestis? Et adversus exhæredantem aut abdicantem patrem, aliquod præsidium porrigunt humanæ leges: adversus exhæredantem Deum, nihil est suffragii. Itaque mihi protinus interdixi omnem scortorum usum. Lv. Si quidem possis continere. So. Bona continentia pars est, ex animo continentem esse velle. Postremo superest extremum mali remedium, uxor. Romæ in poenitentiarii finem totum ² Augiæ stabulum effudi: is multis prudenter hortatus, ad puritatem animi & corporis, ad sacram lectionem, ad crebras preces, ad vitæ sobrietatem: pro pœnâ nihil aliud indixit, quam ut flexis genibus ³ ad summum altare dicerem psalmum, *Miserere mei Deus*: &, si mihi suppeteret pecunia, darem egenti cuipiam Carolinum unum, Admiranti mihi, quod pro tot scortationibus tantillum pœnæ infligeret, satis facete respondit; *Fili, inquit, si vere poenitet, si vitam commutas, nihil moror pœnam: sin perges, ipsa libido tandem abs te plus satis pœnarum exigit, etiam si sacerdos non indicat. Me vide lippum, tremulum, incurvum: at olim talis eram, qualem te hætenus fuisse prædicas*: Sic ego resipui. Lv. Ergo, ut video, perdiidi meum Sophronium. So. Imo lucrifecisti. Nam ante perierat, nec sibi amicus, nec

¹ *Quod nec scorta*] Verba Pauli sunt Eph. 5. vers. 5. Nam hoc nollis nullum scortatorem aut impurum habere hæreditatem in regno Christi & Dei.

² *Augia stabulum*] In hominem aut rem, majorem in modum inquinatam. Ostendit autem Lucianus, hujus stabulum, tantum habuisse congesti fimi, quantum ter mille boves, pluribus annis reddere potuerint. Herculeum id purgasse fabulantur Poëtæ. V. Schol. Apoll. Rhod. 1. Arg. 172. Periz. ad Elian. 1. cor est.

V. H. 24. n. 2. & Munk ad Hygin. f. 30. A.

³ *Ad summum*] Altaria Pontificiorum in templis ethnicis & judaïsum redolent. Error proculdubio à quibusdam ex Patribus derivatus, qui mensam, in qua cœna Dominica peragitur, altare *καταχρηστικὸν* vocarunt. Alioquin, teste Clemente Alexandrino, non habemus aliud altare, quam sanctam animam. Hinc & Augustinus: *Altare fidelium proprium ipsorum*

1 *Levis*

nec tibi. Is nunc te vere amat, ac tuam sitit salutem. Lv. Quid igitur suades, mi Sophroni? So. Ut quam primum te subducas ab ista vita. Adhuc puella es; quod contractum est labis, potest elui. Aut nube marito; nos aliquid ad dotem conferemus; aut confer te in collegium aliquod sacrum, quod lapsas recipit: aut commutato loco dedas te in familiam alicujus honestæ matronæ. Ad horum quodlibet offero tibi operam meam. Lv. Amabo te, mi Sophroni, circumspicito; sequar tuum consilium. So. Sed interim hinc te submoveto. Ly. Hui tam cito? So. Cur non potius hodie, quam cras, si dilatio damnum habet, mora periculum? Lv. Quo me vertam? So. Colliges omnem mundum tuum; cum trades mihi vesperi: famulus clam deferret ad fidelem matronam: aliquanto post ego te producam, veluti deambulandi gratia; apud eam matronam latitabis meo sumtu, donec tibi prospexero: id fiet brevi. Lv. Age mi Sophroni, trado me totam in tuam fidem. So. Gaudebis olim facto.

Convivium Poëticum.

HILARIUS, LEONARDUS, CRATO, CONVIVÆ,
MARGARETA, CARINUS, EUBULUS, SBRULIUS,
PARTHENIUS: Mus servus Hilarii.

HI. **L** *Evis apparatus, animus est¹ lautissimus.* LE. *Cœnam sinistro es auspicatus omine.* HI. *Imo absit omen triste. Sed cur hoc putas?* LE. *³jambi cruenti haud congruunt convivio.*
CR. EU-

¹ *Levis apparatus*] Iambi sunt trimetri, quatuor hi versus.

² *Lautissimus*] A lautus, pro eleganti, mundo seu splendido. Belg. *Hupfch.*

³ *Cruenti jambi*] Hinc Ovidius: *Liber in adversos hostes stringatur iambus; Sen celer extremum sentrabat ille pedem.* Imo ἰαμβοὶ sic appellatur δὲ τῶ ἰαμβῶν, conviciari, maledicere. Nicandri Scho-

liastes cenfer, jambum sic vocari à iambe serva, genere Thressia, Echûs & Panos filia: quæ Cererem, cum ea Proserpinam quæreret, ac circa Eleusinem saxo cuidam, quod ἀγέλαςον dicitur, mœsta insideret, hujusmodi carmine, ridicula quædam dicens, oblectarit. Id habent fabulæ. Primum autem consensu Archilochus jambici inventor habetur.

CR. Euge, certum est, adesse Musas, effluunt carmina im-
prudentibus.

HI. Si ¹ *rotatiles trochæos mavelis, en accipe:*

Vilis apparatus heic est, animus est lautissimus.

Quamquam & ² jambi olim ad rixas ac pugnas nati, post di-
dicerunt omni servire materiæ. O pepones! habetis pepo-
nes in horto nostro natos. En ³ lactucas sessiles, succo te-
nerrimo, suo nomine respondententes. Has delicias quis sanus
non præferat apris, ⁴ murænis, & ⁵ attagenis? CR. Si licet
in convivio Poëtico vera loqui, quas tu lactucas vocas, be-
tæ sunt. HI. Hoc omen avertant superi. CR. Sic res ha-
bet, vide figuram. Tum ubi succus lacteus? ubi molles acu-
lei? HL. Facis, ut addubitem. Heus accerse huc famulam.
Margareta, Tisiphone, quid tibi venit in mentem, ut pro
lactucis nobis apponeres betas? MA. Data opera feci.
HI. Quid ais, venefica? MA. Volebam experiri, an inter
tot Poëtas esset, qui lactucam dignosceret à beta: nam scio,
te non posse dignoscere. Dicite mihi bona fide, quis anim-
advertit, esse betas? Co. Crato. MA. Facile divinabam,
non fuisse Poëtam. HI. Si quid tale posthac designaris, ego
te pro margareta vocabo ⁶ Bliteam. Co. Ha ha hæ. MA. I-
stæ nomenclaturæ nec obesiorem me reddunt, nec maci-
lentiorem. sæpe vicies in die mihi commutat nomen: ubi
quid cupit eblandiri, vocat me ⁷ Galateam, Euterpen, Cal-
liopen,

¹ *Rotatiles trochæos*] Si jambico tri-
metro præponatur creticus, erit trochai-
cus: & contra si de trochaico auferas
primum sesquipedem habebis jambi-
cum trimetrum: tolle enim ab his ver-
sibus *Si rosa* & *Vilis app*-efficiet, jam-
bicum trimetrum.

² *Jambi*] Antiquissimus jambici u-
sus in conviciando fuit: interim vero
ad alios quoque usus adhibetur: etiam
in rebus lætis ac jocosis.

³ *Lactucas sessiles*] Quod non eri-
gant, sed humi sese spargant. Belg. *Krop-
staa*.

⁴ *Murænis*] *Murana* fluviatilis, seu

lampetra, à lambendis petris, Belg.
Een prikke. Sed murænula est Belg. *Een
negenooze*.

⁵ *Attagenis*] *Attagen*, seu *attagena*,
avis Asiatica inter nobilissimas habita,
maxime vero quæ in Ionia nascitur.
Belg. *Een haselhoen*.

⁶ *Bliteam*] Alludit ad gemmam lau-
datissimam: & Græci *betam* appellant
βλίτον, unde *bliteos* appellant stultos
ac nihili, eo quod beta vilis & intipida
herba est.

⁷ *Galateam*] *Galatea* à colore lacteo.
Euterpe à delectando, Musæ nomen est.

Calliope à pulchritudine vocis. *Callirrhoe*
Nym.

liopen, Callirrhoën, Melissam, Venerem, Minervam. Quid non? Ubi quid stomachatur, repente fio ¹ Tisiphone, Megæra, Alæto, ² Medusa, ³ Baucis, aut aliud, quidquid illi suggererit ⁴ splendida bilis. Hi. Abi hinc cum tuis betis, Blitea. MA. Quorsum attinebat huc evocare? Hi. Ut redires, unde veneras. MA. Vetus dictum est, *Proclivius est evocare ⁵ cacodæmonem, quam abigere*. Co. Ha ha hæ, apposite. Ut tibi res habet, Hilari, opus est aliquo carmine magico, quo illam hinc abigas. Hi. Habeo in promptu:

⁶ Φύλαπ, καυπαρίδες λύκε ἄγχε ὕμμε δῶκει.

MA. Quid ais, Æsopè? CR. Cave tibr, Hilari: impinget colaphum. sic abegisti tuo Græco carmine. O magum egregium! Hi. Quid tu credis Crato esse hanc? Ego tali carmine abegissem decem magnos cacodæmones. MA. Pili non facio tuos versus Græcanicos. Hi. Adhibendus est igitur, ut video, ⁷ bombus magicus, aut, si nec hic sufficiet, ⁸ Mercurii caduceum. CR. Mea Margareta, scis, Poëtarum genus esse afflatum, non ausim dicere furiosum: rogo te, ut istam rixam in aliud tempus pro-

RO-

Nympha quod pulchre fluat. Melissa a pis; opinor fuisse ancillam Chryssipi.

¹ Tisiphone] Tisiphone, Megæra, Alæto, sunt tres furæ infernales. De his latissime disputavit Tzerz. ad Lycophr. v. 406. quem & citatum video a Cl. Periz. eas describens ad Ælian. 9. V. H. c. 29. & Munk. ad Hygin. pag. 3. & de Tisiphone in primis Serv. ad Virg. 4. Georg. 453. & Magnus Broukh. ad Tibull. 1, 3, 69, & 70. A.

² Medusa] Monstrum, cujus crines Minerva in angues vertit, quod cum Neptuno in æde Minervæ rem habuisset, omnes id adspicientes in lapides convertens. A Perseo tandem interfectum est.

³ Baucis.] Baucis, anus & paupercula, apud Ovidium lib. 1. Metam.

⁴ Splendida bilis] Alludit ad illud Horat. Sive aliud nomen, jussit quod splendida bilis, id est, insania.

⁵ Cacodæmonem] Κακοδαίμων, malus genius.

⁶ Φύλαπ.] Hoc carmen Plin. indicat usurari solere in magicis remediis,

id est, Fugite cantharides, lupus crudelis vos persequitur. Cantharis, insecti genus, venenum habens lethale.

⁷ Bombus] Sonus tubarum raucus. Est etiam bombus, sonus apum. BOMBOΣ & BOMBEI'N proprie de apibus & pulicibus V. Schol. Apoll. Rh. 2. Arg. v. 133. & Schol. Arist. Plut. v. 538. unde & BOMBYAIO'Σ bestiola api similis v. Tzerz. ad Lycophr. v. 786. & Schol. Arist. Vesp. v. 107. hinc quoque legitur apud Festum BOMBITATIO sive ut in optimo Codice MS. Acad. Lugd. BOMBIZATIO est sonus apium (non apum) ab ipso sonitu dictus, deinde BOMBOΣ ad rancum tubarum sonitum refertur, unde BOMBAY' AIOI dicti sunt Tubicines Schol. Arist. Acharn. v. 866. A.

⁸ Mercurii caduceum] Hæc virga dat & adimit somnos: hac animas evocat orco, & rursus quas velit, in tartara mittit. Lege Virgilium in 4. Æneid.

1 Risus

roges: nosque hac coena, vel mea caussa, suaviter tractes
 MA. Quid mihi cum istius versiculus? Sæpenumero cum
 est eundum ad macellum; non habet, quod numeret, &
 interim cantillat versiculos. CR. Sic sunt Poëtæ. Sed age,
 fac, sodes, quod dico. MA. Equidem faciam in tuam gra-
 tiam, quoniam novi te probum, qui nunquam contrive-
 ris cerebrum tuum in ejusmodi deliramentis: ac demiror,
 quo facto in hunc incideris chorum. CR. Unde id conje-
 ctas? MA. Quia nasus obesior, & oculi nitentes, & cor-
 pus succulentum. Nunc mihi hujus nasum contemplare,
 & risum Sardonium. CR. Sed obsecro, meum suavi-
 um, ut istam iram mihi condones. MA. Abeo; nec postulo,
 ut quisquam cæterorum hoc nomine mihi gratias agat.
 Hr. Abiitne jam? MA. Non tam procul, quin audiat te.
 Mv. Jam est in culina, secum nescio, quid murmurans.
 CR. Famulam habes minime mutam. Hr. Ajunt, bonam
 famulam oportere tribus dotibus esse præditam, ut sit fi-
 delis; ut sit deformis; ut sit ferox, quam vulgo *malam*
 vocant. Fidelis non diminuit rem, deformem non an-
 ti-
 biunt proci, ferox facile tuetur jus heri sui. Nam aliquo-
 ties opus est non solum lingua, verum etiam manibus.
 Hæc mea è tribus duas habet virtutes, deformis juxta ac
 mala; de fide dubito. CR. Linguam audivimus, sed ego
 metuebam tibi à manibus. Hr. Admovete manus peponi-
 bus, de lactucis actum est. Etenim si nunc juberem, apponi
 lactucas, sat scio, carduos apponeret. Sunt & melones, si
 quis hoc genere magis capitur. En fici recentes: modo de-
 cerptos à matre, testatur lac in ² pedunculo. *A ficis solet
 aqua sumi, ne ³ quid oblimet stomachum. en, habetis è lim-
 pi-

1 *Risus Sardonicus*] De risu ficto, aut
 amarulento. Sunt enim, qui risum Sar-
 donium dictum autument *δωρ τὸ σαρ-
 πιναι* & *ὀδόντας*, quod dentes aperiat
 atque renudet; cujusmodi eorum esse
 nonnunquam solet, qui non ex animo
 rident, sed ringuntur, ut canes. Belg. *Hy-
 lacht, als een Peerdt, dat bijten wil.* Of, *hy-
 lacht, als of by tandspijn bad.*

2 *Pedunculus*] Seu pediculus, parvus
 pes; velut id, unde fructus dependet,
 quod sustinet fructum ad ramum. Belg.
De steel.

3 *Quid oblimet stomachum*] Alio-
 quin enim creduntur tormina ventris
 excitare. Platoni tantum in deliciis, ut
 inde cognomen *φιλοσώμης* receperit.
 R 2   Obli-

pidissimo fonticulo vivam ac frigidissimam, utilem & vino diluendo. CH. At ego nescio, utrum utro diluam, vinum aqua, an aquam vino; adeo mihi hoc vinum videtur haustum ex eodem fonticulo Musarum. HI. Tale vinum conducit ¹acuendis ingeniis Poëtarum, vos crassi crassis delectamini. CR. Utinam ²Crassus essem ille beatus! HI. Ego malim esse ³Codrus, aut ⁴Ennius. Quandoquidem mihi contigit habere convivas tam multos, tamque insigniter eruditos, non committam, ut nihilo doctior eos dimittam. Est locus in prologo Eunuchi, qui multos torquet. Nam plerique codices sic habent:

⁵ *Sic existimet, sciat,*

Responsum, non dictum esse, quia læsit prior,

Qui bene vertendo, & eas describendo male, &c.

In his verbis desidero sensum argutum, ac Terentio dignum. Nec enim ideo læsit prior, quia male vertit Græcas fabulas: sed quia Terentianas carpserrat. EV. Juxta vulgo jactatum proverbium, *Qui pessime canit, primus incipiet.* Cum essem Londini apud ⁶Thomam Linacrum, virum sic in omni genere Philosophiæ doctissimum, ut nihilo fecius has grammaticorum minutias ad unguem calleat, ostendit mihi codicem mira vetustate, in quo sic habebatur scriptum:

Sic

Obliment, id est, limo seu fæce repleant.

¹ *Acuendis ingeniis Poëtarum*] Secundum illud: *Vina parant animos faciuntque caloribus aptos.*

² *Crassus*] Marcum Crassum intelligit, Romanorum ditissimum, qui cum Pompejo & Cesare triumphavit: quorum plane autoritate Respub. aliquot annis regebatur. Hic postremo à Surina Parthico bello interfectus.

³ *Codrus*] Qui Poëta fuit pauperissimus. Cujus egestas in proverbium abiit, ut dicatur: *Codro pauperior.* Hinc Juvenalis: *Tota domus Codri rheda componitur una.* Fuit & nomen proprium regis Atheniensis, qui pro patriæ salute, certissimæ se morti objectavit.

⁴ *Ennius*] Est is poëta antiquissimus, ingenio acuti & eruditione multiplici,

tenui vi&tu parvisque sumtibus vi&titans. Scipioni Africano ita familiaris, ut mortuus in ejusdem sepulchro, via Appia, contumulatus sit.

⁵ *Sic existimet*] Donatus in locum hunc sic commentatur. *Responsum, non dictum:* Figura *πλοκή* Nam dictum modo bis numero positum, supra nomen significat, infra participium. *Qui bene vertendo:* Bene pro valde. Et vertendo, in linguam Latinam transfereundo, &c.

⁶ *Thomam Linacrum*] Linacer hic sub Henrico VIII. Angliæ Rege felicissime medicinam professus, etiam in grammaticalibus admodum defudavit. Exstat ipsius opusculum de Emendatione stru&turæ.

1 Pedd

*Sic existimet, sciat,
 Responsum, non dictum esse, quale sit: prius
 Qui bene vertendo, & eas describendo male,
 Ex Græcis bonis, Latinas fecit non bonas:
 Idem Menandri phasma nunc nuper dedit.*

Sic autem ordinandus est iermo, ut *quale sit*, indicet subji-
 ciendum exemplum prioris dicti. Minitabatur, se vicissim
 reprehensurum aliquid in fabulis ejus, à quo fuerat repre-
 hensus. Atque hic negat videre debere *convicium*, sed *re-*
sponsum. Qui *laceffit*, jacet dictum; qui regerit laceffit; *respondet*. Hujus rei promittit exemplum, *quale sit*, quod
 Græcis dicitur, *οἶον*. Latinis; *quod genus*, aut *veluti*, five *vi-*
delicet, aut *puta*. Deinde subjicit reprehensionem, in qua,
prius adverbium, respondet ad alterum adverbium veluti
 diversum, quod sequitur, *nuper*: quemadmodum prono-
 men, *qui*, respondet ad dictionem, *idem*. Veteres enim La-
 vinii fabulas in totum damnat, quoniam jam exciderant ex
 hominum memoria. In his, quas nuper dedisset, certa no-
 tat loca. Mihi videtur hæc germana lectio, verusque Co-
 mici sensus, nisi quid dissentit senatus populusque Poëti-
 cus. Co. Imo 'pedibus omnes in tuam discedimus sen-
 tentiam. Ev. At ego vicissim à vobis quiddam leve ac fa-
 cillimum discere cupiam; quo pacto metiendus sit hic ver-
 ficulus:

Ex Græcis bonis, Latinas fecit non bonas.

² Micate digitis. Hr. Opinor, ³ more veterum elidi, s, ut se-
 cundo loco sit anapæstus. Ev. Accederem, nisi casus aufe-
 rendi ⁴desineret in, is, natura longam. Itaque submota con-
 sonante, nihilo minus manet longa vocalis. Hr. Vera præ-
 dicas. CR. Si quis illiteratus & ignotus ingrederetur, pla-

ne

¹ Pedibus in tuam disced.] Hoc est, sententiam tuam comprobamus.

² Micare digitis] Est digitis fortiri. Est & lusus genus quoddam, quod adhuc apud Italos durat, ut repente porrectis digitis, certantium uterque numerum divinet,

³ More veterum elidi, s] Imo adhuc ætate Lucretii & Catulli elisio illa literæ, S, finalis per æthlipsin in usu erat.

⁴ Desineret in, is] Dativi enim & ablativi plurales in is, producantur, secundum Profodiam.

R 3

z Est

ne crederet, nos inter nos micatione digitorum, rusticorum ludum renovare. LÆ. Nos, quantum video, frustra micamus digitis: tu, si potes, expedi. Ev. Videte, quantula res nonnunquam torquet homines etiam eruditos. præpositio, *ex*, pertinet ad finem carminis præcedentis:

Qui bene vertendo, & eas describendo male, ex Græcis bonis, Latinas fecit non bonas.

Ita nihil est scrupuli. LÆ. Sic est, per Musas. CA. Quandoquidem cœpimus micare digitis, velim, ut aliquis mihi versus hunc ex Andria digerat in suos pedes:

Sine invidia laudem invenias, & amicos pares.

Nam mihi sæpe tentanti non successit. LÆ. *Sine in*, jambus est: *vidia*, anapæstus: *laudem in*, spondeus: *venias*, anapæstus: & *ami*, rursus anapæstus. CA. Habes jam pedes quinque, & supersunt tres syllabæ, quarum prima est longa: ut nec jambum facere possis, aut tribrachyn. LÆ. Profecto vera prædicas. ² Hæremus in vado. quis nos expediet? Ev. Nemo melius, quam qui induxit in hoc vadum. Age Carine, ne cela, si quid habes inter candidos amiculos. CA. Nisi me fallit memoria, videtur mihi quiddam tale legisse apud Priscianum, qui docet apud Latinos Comicos, *v*, consonantem perinde elidi, ut vocalem, quemadmodum frequenter in hac dictione, *enim vero*, sic ut pars *enie*, faciat anapæstum. LÆ. Itaque metire nobis. CA. Faciam. *Sine inidi*, proceleusmaticus est: nisi mavis elidi, *i*, per synæresin: ut cum Virgilius, *aureo*, ponit in fine carminis heroici, pro *auro*. quod si placet, erit primo loco tribrachys. *dia lau*, spon-

1 *Eas describendo male, ex*] Sensem autem Fr. Fabricius ita elicit. Mihi, ait, semper placuit legi, *eas describendo*. Nam Terentius adversarii dispositionem reprehendit. *Describere* autem Latini vocant interdum, quod Græcis est διατάττειν, ordinare. Phasma vero imitatione Menandri scripsit Plautus; scripsit item Lavinius, malus imitator & poeta ineptus. Fuerunt autem multæ unius argumenti fabulæ à diversis autoribus Latinis pertractatæ. Inter alios

Andriam scripsit Terentius, quam & Cæcilius: idem Adelphos, quam Pomponius: idem Phormionem, quam Valerius.

2 *Hæremus in vado*] Quoties in re aliqua sic intricamur, ut nos expedire nequeamus. Belg. *Hier zyn wy vast*. Adagium ductum à navigio, quod vado illisum, frustra circumagitur, neque cursum institutum tenere potest, id quod evenit his, qui in syrtes aut salebras

1 *Sima*]

spondeus est; *d'inveni*, dactylus: *as & a*, dactylus: *micos*, spondeus: *pares*, jambus. **Sb.** Carinus nos explicuit ex hoc sane vado. Sed est in eadem scena locus, quem haud scio, an quisquam animadverterit. **Hr.** Obsecro, profer. **Sb.** Illic hunc in modum loquitur ¹ Simo:

Sine, ut eveniat, quod volo,

In Pamphilo ut nihil sit moræ, restat Chremes.

Hr. Quid heic te offendit? **Sb.** Cum, *Sine*, sit minitantis, nihil heic sequitur, quod faciat ad minas: Proinde suspicor, à Poëta scriptum fuisse,

Sin eveniat, quod volo;

ut *Sin*, respondeat ad *Si*, quod præcessit,

Si propter amorem uxorem nolit ducere.

Proponit enim senex duas partes inter se diversas: Si Pamphilus ob amorem Glycerii recusat nuptias, erit, quod cum illo expostulem: sin ille non recusarit, tum mihi restat exorandus Chremes. Porro ² hyperbaton longius fecit interpellatio Sossæ, & ³ stomachus Simonis in Davum. **Hr.** ⁴ Mus, porrige mihi codicem. **Cr.** Committis tu muri codicem? **Hr.** Tutius, quam vinum. Dispeream, nisi verum dixit Sbrulius. **Pv.** Trade mihi codicem, ut ostendam alium scrupulum. In prologo Eunuchi versus hic non constat:

Habeo alia multa, quæ nunc condonabuntur.

Quamquam enim Comici Latini præcipue sumunt sibi multam libertatem in hoc genere carminis; tamen nusquam

¹ Simo] Locus est apud Terentium in actus primi scenâ prima. *Sineveniat*, *stomachari*, indignari. non *sine*, ut *inveniat*, legunt editiones Plantiniana, Hackiana, Waasbergiana alizque, quas nobis videre contigit.

² Hyperbaton] Ὑπερβατὸν digressio, transcursus, ab ὑπερβαλὼν transgredior, transcendendo.

³ Stomachus Simonis] Stomachus hic sumitur pro indignatione. Eodem sensu Cicero: In quo tamen ille mihi risum ma-

gis, quam stomachum movere solet. Inde & *stomachari*, indignari.

⁴ Mus] Servi nomen.

⁵ Quæ nunc condonabuntur] Pleræque editiones habent *condonabitur*. Donati verba sunt in hunc locum: Sic & in Phormione, *argentum, quod habes, condonamus te*. Nam & *dono*, ablativo casui iungebant veteres, *condono* vero accusativo. Fabricius ait: Genus hoc loquendi est antiquum. Plautus in Rudente: *Mihi tribolum ob eam rem ne dvis, condono te*.

quam memini, illos senarium claudere spondeo : nisi forte legendum est, *condonabitur*, ¹ ἀπερρώπας, aut *condonabimus*, mutato numero personæ. MA. O mores vere Poëticos! In ipso limine convivii ² micant digitis, & librum adhibent. Lulus & litteras præstat servare in mensas secundas. CR. Non omnino pessimum consilium dat Margareta; obtemperabitur : placato stomacho revocabimus lusum, interim digitis micabimus in disco. HI. Videte luxum Poëticum. Habetis triplex ovorum genus, elixa, assa, frixa : omnia recentissima sunt, intra biduum nata. PA. Ego butyri esum non fero : si frixa sunt oleo, perplacebunt. HI. Abi, puer, disce ex Margareta, in utro frixa sint. MV. In neutro, inquit. HI. Nec in butyro, nec oleo? In quo igitur? MV. In ³lixivio, ut ait. CR. Qualis percunctatio, talis responsio. Quid negotii est dignoscere butyrum ab oleo? CA. Præsertim his, qui tam facillime discernunt lactucam à beta. HI. Habetis ⁴ovationem, sequetur aliquando triumphus. Heus, puer, circumfer oculos. Nihilne vides heic deesse? MV. Permulta. HI. Hæc ova desiderant condimentum, quo temperetur calor. MV. Quod vis? HI. Dic, ut ex contusis ⁵vitis claviculis mittat nobis succum. MV. Dicam. HI. Quid huc redis inanis? MV. Negat, ⁶à clavis succum exprimi solere. LE. O famulam! SB. Certe fabulis condiemus ova nostra. In Epodis Horatianis offendi locum quendam, non depravatum, quod ad scripturam attinet, sed depravate interpretatum, nec ⁷à Mancinello solum, cæterisque

¹ Α'περρώπας] Sine persona.

² Micant digitis] Rusticorum lusus est, vulgaris etiamnum Italix. Vide proverbium, *Dignus, quicum in tenebris micet*. Metiebantur verius sublati ac repressis digitis: id mulier putabat esse micare digitis.

³ Lixivium] Scilixivia, aqua, in qua lavandi gratia decoctus est cinis. B. Leog.

⁴ Ovario] locus hic est in ambiguo: nam & de ovis potest intelligi: & ovario est minor triumphus.

⁵ Vitis claviculis] Natura addidit vi-

tium palmitibus laqueos quosdam, quibus repunt & alligant sese. Has *Plinius* vocat *claviculas* lib. 23. in prologo.

⁶ E clavis] Perverse respondit, quasi parvos olavos jufferit contundi.

⁷ A Mancinello] Est hic Antonius Mancinellus Veliternus, cujus lucubrationes & commentaria in plures Historicos & Poëtas adhuc existant; in quibus licet, quandoque errores committat, in eo nihilominus laude sua non est fraudandus, quod aliis glaciem fregerit, induritiâ non pernitendâ.

que recentioribus, verum etiam ab ipso ¹ Porphyryone. Locus est in carmine, quo canit ² palinodiam Canidiæ veneficæ: (Epod. 17. v. 50.)

*Tuusque venter ³ Pæctumejus, & tuo
Cruore rubros obstetrix pannos lavit,
Utcunque fortis exilis puerpera.*

Existimant enim omnes heic, *exilis*, nomen esse, cum sit verbum. Adscribam verba Porphyryonis, si tamen illius esse credendum est: *Exilem autem, inquit, sub illa specie, quasi puerperio facta sit deformis: per exilitatem corporis maciem naturalem dicit.* Pudendus lapsus, si vir tantus non sensit, metri legem reclamare huic sensui. Neque enim quartus ⁴ locus admittit spondæum. Verum Poëta jocatur illam vere peperisse, quanquam non diu languisset, ac decubuisset à partu, sed statim exiliisset è lecto, quemadmodum solent quædam fortes puerperæ. Hic. Habemus tibi gratiam Sbruli, qui tam laute condieris ova nostra. Isti non dissimile est, quod legitur in primo Odarum libro. odæ initium est: *Tu ne quæsieris.* Sic autem habet constans lectio: *Neu Babylonios Tentaris numeros, ut melius quidquid erit pati.* Hunc locum ita transfiliunt veteres interpretes, quasi nihil habeat scrupuli: solus Mancinellus sentiens orationem imperfectam, jubet addi, *possis*. Sbr. Habes aliquid de hac re comperitius? Lr. Nescio. sed mihi ⁵ videtur Horatius Græci sermo-

¹ *Porphyryone*] Porphyryon vetus commentator in Horatium.

² *Palinodiam*] Palinodiam canere, est diversum ab his, quæ prius dixeris dicere, & in contrarium vertere sententiam. Translatum à Stesichori Lyrici Poëtæ facto. Is enim, cum Helenam carmine vituperasset, oculis orbatus est. Intelligens autem ex Achille, Helenæ jussu nunciante, cæcitatē causam, protinus Palinodiam cecinit, Helenamque prius vituperatam laudavit: itaque visum recepit. Sonat Græce πα-

λινωδία, quasi dicas recantationem.

³ *Pæctumejus*] Vide Lubini in hos versus Paraphrasin. Bontius vero ultimum versum sic explicat: Quotiescunque tu exilis, & è lecto surgis fortis puerpera, id est, nunquam.

⁴ *Locus*] Paribus enim locis in jambico semper est jambus. libro Epod. Od. xvii. vers. 50.

⁵ *Videtur Horatius*] Lubinus Horatianus versus ita interpretatur: Nec Babyloniorum & Chaldæorum numeros & calculationes, quibus ad horoscopi dimen-

R. § men-

fermonis idioma reddidisse, quod nullus Poëtarum facit libentius aut frequentius: nam Græcis est familiare, ¹ *aparemphton* adjungere huic dictioni *ὥς & ὅς*. Sic Horatius, *ut pati*, pro, ut patiaris. Quanquam quod divinat Mancinellus, non est prorsus absurdum. Hi. Mihi vehementer arridet, quod dicis. Curre, Mus, & adfer, si quid est reliquum. CR. Quid istud est novarum deliciarum? Hi. Hic est cucumis sectus in laminulas: hoc est jus ex costis intestinis cucurbitæ; conducit lubricandis intestinis. SB. O cœnam vere medicam! Hi. Boni consulite. Mox aderit gallina ² ex corte nostra. SB. Commutabimus tibi nomen, & pro Hilario vocabimus ³ Apicium. Hi. Age nunc, ridete, quantum voletis; cras fortasse serio laudabitis hanc cœnam. SB. Quî sic? Hi. Cum senseris, tibi probe conditum esse prandium. SB. ⁴ Fame? Hi. Scilicet. CR. Scis, Hilari, quid ⁵ provinciæ te vellem suscipere? Hi. Sciam, si dixeris. CR. Chorus canit hymnos quosdam non indoctos, sed per indoctos multis locis deprecatos: eos cupe-rem tua opera nobis restitui. Ut autem exemplum proferam, ita canimus:

Hostis Herodes impie,

Christum venire quid times?

Ordo dictionis unius inversus, geminum vitium invexit carmini. Nam *hostis*, cum trochæum efficiat, nullum habet locum in carmine jambico: & *Hero*, spondeus, non recipitur in sede secunda. Nec dubium est, quin versus ita primum

mentionem, & planetarum ac siderum aspectus determinandos utuntur, sollicitentur; ut longe melius, tanquam longe satius & rectius, quicquid erit *patri*, quicquid futurum est, & mutari non potest, æquo potius animo subire & forti pectore perferre, quam talia ingrata & odiosa inquirere & se macerare iis, quæ mutare & evitare non possis.

¹ *Aparemphton*] Id est, infinitum, *ut pati*.

² *Ex corte nostra*] Coxs sive cohors,

locus cinctus parietibus ad custodiam gallinarum aut anserum.

³ *Apicius*] Omnium nepotum princeps, prodegit enim res suas omnes in comessationes & helluationes.

⁴ *Fame*] Alludit ad dictum Socratis, qui dixit, famem esse condimentum omnium & jucundissimum, & minimo parabile.

⁵ *Provincia*] *Provincia*, pro negotio, sic provinciam suscipit, qui rei curandæ onus in se recipit.

¹ *Hypal-*

mum scriptus sit: *Herodes hostis impie*. Jam epithetum, *impie*, mollius cōhæret cum *hostis*, quam cum *Herodes*. Porro, quoniam *Herodes* dictio Græca est, η *vertitur* in ε, in casu vocandi, ut, *Σαυερανς*, ω *Σαυερανς*. quemadmodum & in *Αγαμεμνον*, ω *mega*, recti casus, *vertitur* in ο *micron*. Rursum ita canimus hymnum:

*Jesu corona virginum,
Quem mater illa concepit,
Quæ sola virgo parturit.*

Dubium non est, quin, *concepit*, sit pronuntiandum. Nam temporis¹ hypallage gratiam etiam addit sermoni. Ridiculum autem est, nos offendi in, *concepit*, cum sequatur, *parturit*. Hī. Istius generis & ipse permulta offendi, nec pigebit olim huic rei aliquot dierum opellam dare. Nam mihi videtur Ambrosius in hoc carmine non parum habere gratiæ: adeo fere finit dimetrum dictione trisyllaba, & cæsura fere collocat in fine dictionis. Id crebrius apud eum fit, quam ut casus videri possit. Si quæritis exemplum: *Deus creator*, heic est penthemimeris, accinitur, *omnium*: *Pollique rector* accinitur, *vestiens*: *Diem decoro*, accinitur, *lumine*: *Noctem soporis*, accinitur, *gratia*. Sed adest gallina satis obesa, quæ mihi totis decem annis peperit ova, & exclusit pullos. CR. Indigna erat, quæ necaretur. CA. Si licet aliquid admiscere de studiis severioribus, habeo, quod proponam. Hī. Modo ne nimium sit tetricum. CA. Non est. Cœpi nuper legere Senecæ epistolas, &² in ipso statim portu, quod ajunt, *impegi*. Locus est in prima epistola: *Et si volueris*, inquit, *attendere, magna vitæ pars elabitur male agentibus, maxima nihil agentibus, tota aliud agentibus*. In hac sententia affectat, nescio quid argutiæ, quod ego non satis assequor. LE. Divinabo, si voles. CA. Maxime.

LE.

¹ Hypallage] Vossius Hypallagen definit mutuam casuum permutationem. Enallagen autem statuit vel generis vel temporis: tempus cum unum ponitur pro altero tempore.

² In ipso portu impegi] Hoc est, statim in ipso operis ingressu peccavi. Et apte dicetur in omnes, qui negotio jam propemodum cum laude confecto, in extremo degenerant.

¹ Nihil

LE. Nemo perpetuo peccat. Et tamen luxu, libidine, ambitione, cæterisque vitiis, magna vitæ pars perit: sed multo major vitæ portio perit nihil agentibus. Porro ¹ *nihil agere* dicuntur, non qui vivunt in otio, sed qui rebus frivolis & nihil ad felicitatem conducentibus occupantur. Inde proverbium, ² *Satius est cessare, quam nihil agere*. Sed tota vita perit aliud agentibus. *Aliud agere* dicitur, qui non est attentus ad id, quod agit. Perit igitur tota vita, quoniam, dum vacamus vitiis, aliud agimus: dum vacamus frivolis, aliud agimus: dum studemus Philosophiæ, quoniam id facimus supine & oscitanter, aliud agimus, parum attentum, velut ad rem minime seriam. Hæc interpretatio si parum arridet, numeretur hæc sententia Senecæ inter eas, quas in hoc scriptore damnat ³ A. Gellius, ut frivole argutas. Hi. Mihi sane satis arridet. (Sed interim strenue ad galinam. Nolim, vos falli, nihil præterea parati est.) quadrat enim ad id, quod præcessit: *Turpissima est jactura, quæ per negligentiam fit*. Id autem declarat hac trimembri sententia. At paullo post videor mihi videre mendum: *Mortem non prospicimus*. Magna pars ejus jam præteriiit. Nam legendum arbitror, *Mortem* ⁴ *prospicimus*. Prospicimus enim, quæ procul absunt, cum mors magna ex parte præterierit nobis. LE. Si sibi permittunt Philosophi, ut aliquando divertant in prata Musarum, fortasse non videbitur absurdum, si nos aliquando vel animi gratia divertamus in illorum regionem.

¹ *Nihil agere*] Nihil agunt, qui sumunt inanem operam.

² *Satius est cessare, &c.*] Nam cessare dicuntur non tantum ii, qui desistunt à negotio, sed qui sunt in otio. Et quadrat in eos, qui frustra laborant. Apud Latinos item *nihil agunt*, qui sumunt inanem operam.

³ *A. Gellius*] Verba A. Gellii (vel ut doctioribus Agellii) sic sonant: de Annæo Seneca partim existimant, ut de scriptore minime utili, cujus libros attinge: e nullum operæ pretium sit: quod oratio ejus vulgaris videatur & proterita,

res atque sententiæ aut inepto inanique impetu sint, aut ut levi & quasi dicaci argutia; eruditio autem vernacula & plebeja, nihilque ex veterum scriptis habens neque gratiæ neque dignitatis. Alii vero elegantia in verbis parum esse non inficias eunt; sed & rerum, quas dicat, scientiam doctrinamque ei non deesse dicunt, & in vitiis morum oburgandis severitatem gravitatemque non inveniunt.

⁴ *Prospicimus*] Prospicimus, quæ à fronte sunt, sed procul: *Respicimus* à tergo relicta.

nem. **HI.** Quid ni? **LE.** Cum nuper relegerem librum Aristotelis, quem inscripsit *ὅτι τῶ ἐλεγχων*, quorum argumentum est Rhetoribus cum Philosophis magna ex parte commune, comperi insignes errores interpretum. Neque dubitandum est, quia heic, qui Græce nesciunt, in multis locis egregie delirarint. Aristoteles enim proponit hujusmodi genus ambigui, quod nascitur ex voce, quæ eadem declarat diversa: *ἢ π μανθάνουσιν οἱ ὁπιστάμενοι. πὶ γὰρ δόξουματιζόμενα μανθάνουσιν οἱ γραμματικοί. πὶ γὰρ μανθάνειν οὐκ αὖν μὲν, πὶ, πὶ ξυνιέναι χρώμενον. τῇ ὁπιστήμῃ, καὶ τὸ λαμβάνειν τῷ ὁπιστήμῃ.* Id verterunt in hunc modum: *Quoniam discunt scientes: Nam secundum os grammatici discunt: Discere enim æquivocum, ad intelligere eum, qui utitur disciplina, & accipere disciplinam.* **HI.** Visus es mihi nunc Hebraice loqui, non Latine. **LE.** Estne quisquam vestrum, qui audit heic ullam vocem æquivocam? **HI.** Nullam. **LE.** Quid igitur stultius, quam, id velle vertere, quod verti non poterat? Neque enim quemadmodum Græcis *μανθάνειν*, sonat, *μαθεῖν*, & *μαθητῶν* ita Latinis *discere*, doctrinam accipere, aut tradere. quanquam, an hoc sit verum, nescio: magis arbitror sic, *μανθάνειν* esse anceps apud Græcos, quemadmodum *cognoscere* apud Latinos. Cognoscit enim, qui novit; & cognoscit iudex, qui discit causam. Sic, opinor, Græcis *μανθάνειν* dicitur præceptor, qui exigit prælecta pueris, & pueri, quibus prælegitur. Quam vero venuste reddidit, *ἢ γὰρ δόξουματιζόμενα μανθάνουσιν οἱ γραμματικοί.* Nam secundum os grammatici discunt. cum vertere debuerit, *Nam grammatici, quæ dicunt, docent.* Hic interpretis erat aliud exemplum supponere, quod non eadem verba, sed eandem rei speciem exhiberet. Quanquam hoc loco suspicor etiam in Græca scriptura, nonnihil esse mendæ,

I Cognoscit] *Cognoscere* enim quando que. verbum forense est, significatque simpliciter de causa aliqua querere. Sicut in Claudio: *cognoscens quoniam* in Augusti foro victusque nidore prandii, quod in maxima æde Martis Saliis apparabatur, descendo tribunali accendi ad faccedores. Sic iudex *cognoscere* dicitur ex actione: *cognoscere tutelæ*, pro ex actione tutelæ. Inde *Cognitione*.

I Cæ.

dæ, scribendum autem, ὁμῶνυμον τῷ π ζυωίῳ καὶ τῷ λαμ-
 βάνειν. Paulo post subjicit aliud exemplum ambigui, quod
 nascitur non ex vario vocis ejusdem significato, sed ex diver-
 sa connexionione: τὸ, βῆλειδ' λαβῆν με τὰς πολέμιας, *Velle me*
accipere pugnantes. Sic enim vertit, pro eo, quod erat, *Velle*
me capere hostes. Et, si legas βῆλειθε, sermo fit dilucidior,
Vultis, me capere hostes? Nam pronomen potest præcedere
 verbum, *capere*, & potest sequi. Si præcedat, hic erit sen-
 sus: *Vultis, ut ego capiam hostes?* Si sequatur, erit hic: *Vul-*
tis, ut hostes me capiant? Subjicit ejusdem generis aliud ex-
 emplum, ἀρεῶ ὁ τις γινώσκῃ, τῷ γινώσκῃ id est, *An quod*
quis novit, hoc novit: Ambiguitas est in τῷ. Id si suma-
 tur accusandi casu, sensus erit: *Quidquid alicui cognitum*
est, id illi cognitum esse. Sin nominandi casu, sensus hic
 erit: *Quam rem quis intelligit, ea intelligit.* quasi cognosci
 non possit, nisi quod vicissim cognoscat. Rursus aliud sub-
 jicit, ἀρεῶ ὁ τις ὁρᾷ, τῷ ὁρᾷ; ὁρᾷ ἢ τὴν κίονα ὥστ' ὁρᾷ ὁ κίων. *an*
quod quis videt, id videt? sed videt columnam; columna igitur
videt. Rursus in τῷ est ambiguitas, quam prius indi-
 cavimus. Verum hæc utcunque reddi poterant Latinis au-
 ribus: quod sequitur, nullo modo reddi poterat: ἀρεῶ ὁ σὺ
 φῆς εἶναι, τῷ σὺ φῆς εἶναι; φῆς ἢ λίθον εἶναι: σὺ ἀρεῶ φῆς λίθον
 εἶναι. Quod illi sic reddiderunt: *Putas, quod tu dicis esse, hoc*
tu dicis esse? dicis autem lapidem esse, tu ergo lapis dicis esse.
 Obsecro, quis omnino sensus humanus ex his verbis percipi
 possit? Ambiguitas enim partim pendet ex idiomate Græci
 sermonis, quæ est in majore ac minore: quanquam in ma-
 jore est & alia ambiguitas, in duabus dictionibus ὁ & τῷ,
 quæ si capiantur nominandi casu, sensus erit: *Quidquid te*
dicis esse, hoc tu es. Sin accusandi, sensus erit: *Quamcun-*
que rem tu dicis esse, eam dicis esse. & ad hunc sensum sub-
 sumit, λίθον φῆς εἶναι. Sed ad priorem colligit, σὺ ἀρεῶ φῆς
 λίθον εἶναι. Græci sermonis poprietatem semel ausus est
 imitari Catullus:

¹ Pha-

¹ Catullus] Est hic ille notissimus epi- num; tantus puræ latinæ custodis, ut
 grammaticus scriptor, Veronæ natus tem- docti cognomen promeruerit.

¹ Pha-

¹ *Phaselus iste, quem videtis, hospites.*

Ait fuisse navium celerrimus.

Sic enim ferebatur hic versus in antiquioribus editionibus. Hoc ignoratq, necesse est multis modis delirare eos, qui in hæc loca scribunt commentarios. Ne id quidem, quod in ibi continenter sequitur, Latino potest esse perspicuum: *Καὶ ἀρχὴ ἐστὶ σιγῶντα λέγειν; διττὸν γὰρ ἐστὶ, τὸ σιγῶντα λέγειν. πῶς, πῶς τὸ λέγοντα σιγαῖν, καὶ τὸ πῶς λεγόμενα.* Id reddiderunt hunc in modum: *Et putas, est tacentem dicere?* Duplex enim est, tacentem dicere, & hunc dicere tacentem, & quæ dicuntur. An non hæc ² Sibyllæ foliis obscuriora? Mi. Mihi nec Græca satis liquent. Læ. Exponam pro mea divinatione: *An possibile est tacentem dicere?* Hæc interrogatio duplicem habet sensum; quorum alter est falsus & absurdus; alter esse potest verus. Nam fieri non potest, ut, qui loquitur, non dicat ea, quæ loquitur, hoc est, ut loquendo taceat: sed fieri potest, ut is, qui loquitur, taceat eum, qui loquitur. Quamquam hoc exemplum recidit in alteram formam, quam paullo post subjicit. Rursus illud admiror, quod mox in genere ambiguitatis, quæ nascitur ex pluribus dictionibus conjunctis, mutarint Græci vocem *seculi* in litteras, *ἑπίστανθαι πὶ γεγραμμένα.* cum Latini codices habeant

¹ *Phaselus iste*] Ant. Mureti commentatio est in hos versus: Commendat Catullus *faselum*, quo diu usus fuerat, eumque Castoris ac Pollucis numini consecrat. Est autem carmen è metris jambis, ut admirari liceat tantum leporem in tantâ numerorum necessitate. Talia nonnulla sunt & in Priapeis, quorum, vereor, ne magna pars ex hoc ipso fonte fluxerit. Habet enim Catullus *γυναικῶν* quoddam, quo se etiam sine titulo, prodit. Detorsit hoc totum Epigramma in Sabinum quondam incertus auctor, non sane inveniuste:

Sabinus ille, quem videtis hospites, Ait fuisse multo celerrimus. Nec minus lepide ille nostri temporis vatum Coryphæus: *asellus ille, quem videtis hospites, ait fuisse posundum pigerrimus.* Addit vero

Muretus: *Faselus*, Campanum navigium est, ait Nonius. Dicitur & fœmineo genere: *ventis discordibus acta faselus.* Celerrimus, Græca constructio, qualis in illo Virgilio: *infrimèdios delapsus in hostes*; & in illo Horatii, *patiens vocari Caesaris ultor*. Notavit hoc & Thomas Linæer. *Consule Stœlbergium ad Sophoel. Ajax v. 1394. & p. 148. Cel. Perizon. ad Ælian l. 13. V. H. c. 20. & ad l. 14. c. 18. Sic loquendi modus familiaris est Propertio Græcos imitato, ut l. 1. El. 8. v. 19. l. 2. El. 7. v. 45. & El. 19. v. 12. v. ad h. l. Passerat. & Lamb. ad Horat. 1. Carm. ed. 2. v. 43. A.*

² *Sibylla foliis*] Inter Sibyllas primaæria Cumana, quæ oracula, teste Varro ne, palmarum foliis inscribere solita erat. Hinc *Sibylla folium* pro re indubitata:

beant, *scire sæculum*. Heic enim duplex sensus nascitur, vel ut ipsum sæculum sciat aliquid, vel ut aliquis sciat sæculum. Verum hoc mollius est in αἰῶνα sive in κόσμον, quam in γενέματα. Nam litteræ dicuntur absurde scire quippiam. Verum nihil absurdi sit, si quis dicat, aliquid nostro sæculo notum esse; aut aliquem nosse suum sæculum. Jam aliquanto post, ubi proponit exemplum ambigui ex accentu, non veritus est interpretes pro verbis Homeri supponere Virgiliana, cum eadem fuerit necessitas in illo exemplo, *Quidquid dicis esse, hoc est*. Ex Homero refert Aristoteles, ἡ καταπύθεται οὐρανός. Si ἡ adspiretur ac circumflectatur, sonat, *Cujus computrescit pluvia*: sin ἡ sit exile & acutum, sonat, *Non computrescit pluvia*. Atque hoc quidem sumtum est ex Iliad. ↓. Alterum est, Διδόμεν δέ οἱ δῖχθ' ἀρέσθ'. accentu collocato super penultimam, sonat, *concede illi*: sin super primam, *didόμεν*, sonat, *damus*. At Poëta non sentit Jovem dicere, *concedimus illi*: sed Jupiter mandat ipsi somnio, ut illi, ad quem mittitur, concedat potiri voto. Dictum est enim *didόμεν* pro *διδόναι*. Pro his duobus Homericis subjecerunt hæc ex nostris Poëtis, velut illud ex Odis Horatii:

Me tuo longas pereunte noctes •

Lydia dormis.

Etenim si accentus sit in, *Me*, correpto: &, *Tu* sit grave, unica dictio est, *Metuo*, id est, timeo. Quanquam hæc ambiguitas pendet non solum ex accentu, verum etiam ex compositione. Alterum supposuerunt ex Virgilio:

Heu quia nam tanti cinxerunt æthera nimbi!

Quanquam hæc quoque ex compositione nascitur ambiguitas. Hi. Sunt ista quidem arguta, dignaque cognitu,

Leo

tata: & obscurius Sibyllinis foliis, pro reabstrusa, abscondita & minime clara: quia libri harum vaticinatricum puellarum obicurissimo stylo, unde difficulter admodum verus sensus elici posset, erant conscripti.

1 Me tuo longas] Lubinus ita ver-
sus interpretatur: *O Lydia amica cha-*

riissima, tu jam totas *longas noctes* secure dormis, me interim amatore tuo ante fores tuas frigore & amoris tui impatientia plane *pereunte*, moriente. Exstant versus libro 1. Carm. Od. 25.

2 Me tuo] *Me tuo* Horatius divisit, ut subaudias Amico, *1 Elen-*

Leonarde: sed interim vereor, ne cui convivium hoc sophisticum videatur magis, quam poëticum: alias, si videbitur, vel totum diem venabimur Elenchos in ¹ Elenchis. LE. Hoc est, in luco ligna, ² in mari quæremus aquam. HI. Ubi est meus Mus? MV. Adest. HI. Mone Margaretam, ut tradat bellaria. MV. Adeo. HI. Rursum ades vacuus? MV. Negat, se de bellariis cogitasse, & ait, fatis diu fessum esse. HI. Vereor, ne, si diutius heic philosophemur, illa nobis mensam subvertat, quemadmodum ³ Xanthippe Socrati: consultius est igitur, ut bellaria sumamus in horto: ibi simul & ambulabimus, & liberi nutrigabimur. Interea sibi quisque decerpatur ex arbore, quod lubet. CO. Placet consilium. HI. Est illic fonticulus quovis vino suavior. CA. Quis sit, ut hortus tuus magis niteat, quam aula? HI. Quia heic versor frequentius. Si quid aridet hic, ne parcite nostris opibus hortensibus. Jam sic satis videtur deambulatum, quid si confidamus huc subtilia, & Musas cicamus? PA. Age, fiat. HI. Thema suppeditet hortus ipse. PA. Si præcessoris, sequemur. HI. Age, faciam. Præpostere facit, cui variis deliciis niteat hortus, cum animum habeat nullis disciplinis, nullis virtutibus excultum. LE. Credemus, adesse Musas, si reddideris eandem sententiam carmine. HI. Hoc mihi longe proclivius, ⁴ proſam orationem vertere carmine, quam argentum commutare auro. LE. Dic igitur.

HI. *Cui renidet hortus undiquaque flosculis;
Animumque nullis expolitum dotibus
Squalere patitur, is facit præpostere.*

Habe-

¹ Elenchis] Id est, redargutionibus; dat, cum nihil occurrat non reprehendendum. Propertius: Nunc tu Insanus

ἐλέγχων enim redarguere est.

medio flumine quaris aquam.

² In mari quæremus] In luco ligna, in mari aquam quæris: id est, ibi quaris,

³ Xanthippe Socrati] Morosissima illa Socratis uxor. Vide Laërtium in vita Socratis.

perinde quasi difficile inventu, ubi nihil aliud occurrat: veluti si quis in moribus

ſceleſtiffimi hominis, unum aut alterum

⁴ Proſa oratio] Proſa oratio, est oratio soluta, quasi profusa. Cicero vocat liberam, nullisque numeris astringam.

admissum vestiget, cum tota vita sit contaminata: aut si quis in scriptoribus indoctis pauca capter, quæ reprehen-

8

8 E8

Habetis carmen Musis ¹ & Apolline nullo. Sed elegans fuerit, si singuli hanc sententiam diverso genere carminis reddatis. **LE.** Qui vicerit, quid præmii feret? **HI.** Hunc ² calathum onustum malis, aut prunis, aut cerasis, aut mespilis, aut piris, aut si quid aliud magis ³ adblanditur? **LE.** Quis erit arbiter certaminis? **HI.** Quis nisi Crato? Et idcirco solus non certabit, quo magis auscultet. **CR.** Vereor, ne talem sitis habituri iudicem, qualem olim habebant ⁴ coccyx & lusciniæ, inter se de canendi gloria decertantes. **HI.** Sat est, si places omnibus. **Co.** Placet arbiter. incipe Leonarde.

*LE. Cui tot deliciis renidet hortus,
Herbis, floribus, arborumque fetu,
Et multo & vario; nec excolendum
Curat pectus & artibus probatis,
Et virtutibus. is mihi videtur
Lævo iudicio, parumque recto. DIXI.*

HI. Carinus ⁵ arrodit unguem. expectamus aliquid elaboratum. **CA.** Nulla adest Musa:

*Cura cui est, ut niteat hortus flosculis ac fetibus,
Negligenti excolere pectus disciplinis optimis:
Hic labore, mihi ut videtur, ringitur præpostero.*

HI. Non frustra arrosus est unguis. **EV.** Quoniam ordo me vocat, ne nihil adferam:

Qui studet, ut variis niteat cultissimus hortus

De

¹ Et Apolline nullo] Allusit ad illud Martialis. Musis & Apolline nullo, Quod scribis versus, hoc Ciceronis habes.

² Calathum] Vas vimineum, superne latius & paulatim in angustum desinens: in quo mulieres pensa vel tramam revolvunt: aut in quo flores vel fructus vel aliquid id genus ferunt. Ovidius:

Hæc implet calathos lento de vimine nexos.

Virg. Ecl. 2. v. 46.

*tibi lilia plenis
Ecce ferunt Nympha calathis.*

V. Ill. Spanh. ad Call. H. Cer. vs. 1. pro calice etiam sumitur. V. Serv. ad Virg. Ecl. 5. v. 71. & Passerat. ad Propert. 2, 12, 52. p. 307, denique pro vase arce, in quo lac

vel recens caseus in urbe distrahitur. Serv. ad Virg. 3. Georg. v. 402. etiam quo lac premittitur e vimine vel alia ejusmodi materia factæ Prudent. H. 3. Cath. v. 70.

*& fragali
Lac tenerum premittitur Calathæ. A.*

³ Adblanditur] Id est, placet, sicut arridere dicitur, quod placet.

⁴ Coccyx] Qui Latine dicitur cuculus, penultima producta. Notus est apollus de certamine canendi inter lusciniæ & cuculum, asino iudice.

⁵ Arrodit unguem] Arrodere unguem, gestus est cogitantis. Pers. Nec plumeum cadit, nec demorsos sapit unguis. Idem. Chærestus unguem arrodens ait hoc:

I Ego

*Deliciis, patiens animum squalere, nec ullis
Artibus expoliens, huic est præpostera cura.*

HI. Non eit, cur exstimulemus Sbrulium. Nam ille sic scattet versibus, ut plerunque vel imprudens effundat carmina,

SB. *Cui vernat hortus cultus & elegans,
Nec pectus ullis artibus excolit,
Præpostera is cura laborat.*

Sit ratio tibi prima mentis.

PA. *Quisquis accurat variis, ut hortus
Floribus vernet, neque pectus idem
Artibus sanctis colit, hunc habet præ-
postera cura.*

HI. Nunc experiamur, cui hortus suppeditet plures senten-

tias. LE. Quid ni faciat tam dives? Vel hoc rosetum mihi suggeret, quoddicam. Ut brevis est rosæ nitor, ita fugax est juvenus: properas carpere rosam, prius quam marcescat; magis adnitendum est, ne sine fructu tibi effluat juvenus.

HI. Thema satis aptum carmini. CA. Ut inter arbores suos cuique fetus est, ita inter homines suæ cuique dotes sunt.

EV. Ut terra, si excolatur, varias opes gignit in usus humanos, neglecta spinis ac vepribus obducitur: ita hominis ingenium, si excolatur optimis studiis, plurimas edit virtutes: sin negligas, variis occupatur vitiis. SB. Hortus quotannis colendus est, ut niteat: animus semel excultus honestis studiis, perpetuo floret, ac vernat.

PA. Ut amœnitas hortorum non avocat animum ab honestis studiis, sed ad hæc invitat potius; ita quærendi sunt lusus ac joci, qui non absunt à litteris. HI. Euge, video examen sententiarum.

Nunc ad versus: sed antequam id aggrediamur, mea sententia, fuerit exercitatio nec inelegans, nec infrugifera, si primam sententiam toties reddamus Græcis versiculis, quoties reddidimus Latinis. Heic auspicabitur Leonardus, jam olim familiaris Musis Græcanicis. LE. Ineptiam, si jubes.

HI. Jubeo, atque impero.

LE. Ὡς κῆπος ἐστὶν ἄνθρωπον γελᾶν καλοῖς,

S 2

ο' 22

Ο' δὲ νῦν μαλ' αὐχμῶν τοῖς καλοῖς μαθήμασιν,
 Οὐκ ἔστι κόμψος, ἔτι δὲ ἔκ ὀρθῶς φρονεῖ,
 Περὶ πλείονος πῶν τὰ Φαῦλ' ἢ κρείττονα.

¹ Ego praefulem egi; succedet, qui volet. **HI.** Carinus. **CA.** Imo Hilarius. **LE.** Sed video, Margaretam intervenire: adfert, nescio quid deliciarum. **HI.** Si id fecerit, me fefellerit mea furia. Quip adfers? **MA.** Sinapi, quo condiatis vestra bellaria. An non pudet heic garrere in multam noctem, & postea vos Poëtæ multa blateratis in loquacitatem foeminarum? **CR.** Haud male monet Margaretæ: jam tempus est, ut suum quisque nidum adeat, alias in hoc pulcerrimo certaminis genere, vel solidum diem consumemus. **HI.** Sed cui addicis præmium? **CR.** In præsentia quidem mihi ipsi addico. Nullus enim vicit præter unum me. **HI.** Quî vicisti, qui non certaveris? **CR.** Vos certastis, at non decertastis. Ego, quod nemo vestrum potuit, vici Margaretam. **CA.** Hilari, æquum postulat, auferat calathum.

Inquisitio de fide.

A U L U S, B A R B A T I U S.

AV. ² **P**uerorum est cantilena, *Saluta libenter*: Verum haud scio, an mihi fas sit tibi dicere salutem. **BA.** Equidem malim, qui det salutem, quam qui dicat. Sed quam ob rem istuc ais, Aule? **AV.** Quam ob rem? Quia, si scire vis, oles aut sulphur, aut fulmen Jovis. **BA.** Sunt & ³ Vejoves, sunt ⁴ bruta fulmina, multum etiam origine

¹ *Ego praefulem*] Alludit ad Salios sacerdotes Martis, ni fallor, qui saltabant in pompa: *praeful* autem, qui saltat primus. Est in quibusdam choreis mos, ut unus solus auspicetur saltationem; Unde quisquis aliis cunctantibus rem cepit, dicitur incepisse choream.

² *Puerorum*] In libello, cui titulus: Cato. Nam is pueris praelegitur.

³ *Vejoves*] Vejoves sunt Joves sinistri & noxii. Sic vocant Poëtæ numen latum, *Vejevem*.

⁴ *Bruta fulmina*] Vide Plin. lib. 2. cap. 43. Bruta quia sine ratione veniunt, nec quicquam portentant. Fatidica praedicunt aliquid. Insignis ille liber, quo respondetur excommunicationi Papæ Sixti Quinti pro Henrico serenissimo Navarrae Rege & Henrico Borbonio Principe Condzo id nomen habet, Bruti nempe fulminis.

⁵ *Anathemate*] Ἀνάθεμα seu ἀνάθημα nunc pro sacris oblationibus, Lev. 27. 28. Nunc pro perditione Zachar,

ne diffidentia à fatidicis. Nam, ut suspicor, tu ¹ de anathemate sentis. Av. Rem conjectas. BA. Audi vi quidem horrenda tonitrua; fulminis ictum non sensi. Av. Quî sic? BA. Quia nihilo pejus concoquo, neque irrequietus dormio. Av. Sed hoc periculosius solet esse malum, quia non sentitur. Verum hæc bruta fulmina, quæ tu vocas, fuerint ¹ montes & maria. BA. Feriunt, sed ² irritis ictibus. Est & ³ fulgur è vitro, sed vase æreo. Av. Certe territat & hoc BA. Verum, sed pueros. Solus Deus habet fulmen, quo feriat animam. Av. Quid si ⁴ Deus est in suo vicario? BA. Utinam sit! Av. Imo multi demirantur, te jam dudum non esse quovis ⁵ carbone atrio rem. BA. Finge me talem. Atqui tanto magis erat optanda salus perditio, si placet Evangelica doctrina. Av. Optanda quidem, at non dicenda BA. Cur ita? Av. Quo pudeat ictus fulmine, ac resipiscat. BA. Si sic nobiscum egisset Deus, perieramus omnes. Av. Quam ob rem? BA. Quia cum essemus inimici Dei, cultores idolorum, militantes in castris Satanæ, hoc est, modis omnibus excommunicatissimi, tum ille maxime nobiscum confabulatus est per filium suum, suoque colloquio nos restituit in vitam, cum essemus mortui. Av. Ista quidem vere narras. BA. Imo male ageretur cum omnibus ægrotis, si medicus fugeret alloquium, quoties in-

char. 14. vers. 11. in S. Scripturâ sumitur: hic pro papali excommunicatione, qua Pontifex omnes à Romana ecclesia alienos, Diabolo tradit.

¹ Montes & maria, &c.] Refert Plinii verba ex loco, quem modo citavi.

² Irritis ictibus] Imo quam non irritis ictibus quondam hæc excommunicationis fulmina ab Antichristo sparsa sint: cum iisdem Cæsares, Reges, Principes soliti dejecti. Legantur inter alia vitæ Cæsarium Henrici IV. apud Schafnaburgensem & Frederici Barbarossæ apud Urspergensensem: & crimine ab uno disce omnes.

³ Fulgur è vitro] Seu fulgor ex pelvi. Dicitur de minis inanibus eorum, qui

ludere non queant. Fulgor enim ex vasis nitentibus redditus, nocendi nullam vim habet. Belgice: *Jan blaekerboschs merck.*

⁴ Deus est in suo vicario.] Romanus Pontifex, sacrilege sibi arrogans titulum vicarii Dei, eo ipso se Antichristum ostendit, juxta Pauli vaticinium, 2 Thessal. 2. vers. 3, 4. Et reveletur homo ille peccati, filius, inquam, ille perditionis, sese opponens ille & efferens supra quicquid dicitur Deus aut numen; adeo ut in templo Dei tanquam Deus sedeat, præ se ferens esse Deum.

⁵ Carbone atrio rem] Videtur innuere quæpiam excommunicatum. Vide proverbium; *Carbone atrior.*

ingens morbus gravat miserum: imo cum maxime conveniebat adesse medicum. Av. At ego metuo, ne tu mihi citius adfles aliquid tui mali, quam fiat, ut tuo morbo medear. nonnunquam usu venit, ut pro medico ¹ fiat palæstrites, qui visit ægrotum. BA. Ita quidem usu venit in corporum morbis; verum in animi malis est tibi parata antidotus adversus omne contagium. Av. Quænam? BA. Adamantinum propositum, non divelli à sententia semel infixâ. Deinde cur palæstram metuis, ubi res verbis agitur? Av. Est aliquid, quod dicis, si modo spes sit profectus. BA. Proverbio dicitur, *Donec spirat homo, sperandum esse*: Et juxta Paulum, *Caritas nescit desperare, quia sperat omnia*. Av. Non pessime mones, atque hac spe puto, mihi fas esse tecum miscere sermonem aliquantisper: ac, si pateris, medicum agam. BA. Licet. Av. Vulgo sunt invisî percunctatores. Et tamen in medicis probantur, qui percunctantur de singulis. BA. Percunctare ² a cœlo usque ad terram, si libet. Av. Experiari, modo fidem des, te responsurum ex animo. BA. Do; modo sciam, qua de re velis percunctari. Av. De symbolo Apostolorum. BA. Audio ³ militare verbum, nec recusò haberi pro hoste Christi, si quid heic refellero. Av. Credis ⁴ in Deum Patrem omnipotentem, qui condiderit cœlum &

¹ *Fiat palæstrites*] Palæstrites, qui in palæstra decertat, luctatur: nempe cum Medicus aut quispiam ægrotum phrenesi laborantem invisens ab eodem arripitur: ut, dum potionem miscet aut remedium præscribit, ab invadente phrenetico defendere se cogatur.

² *A cœlo usque ad terram*] Plautinum proverbium, pro à capite usque ad pedes.

³ *Militare verbum*] Qui baptizantur, dant nomen Imperatori Christo, cujus sacramentis auctorantur. Et *Symbolum* apud milites signum est, quod inter ipsos convenit, sive id vocale est, sive mutum. Symbolum autem vocatur duabus de causis: Primo quia instar signi est militaris. Hinc Cyprianus: Milites sym-

bolo suo testantur, cui militent, & cujus sint hostes: ad eundem modum militantes sub vexillo, hac fidei confessione testantur, se servire Deo Patri, Filio, Sp. Sancto: hostes vero se esse Satanæ & Mundi. Secundo quod instar symboli est, quæ confertur ad convivium. Ut enim comporatores subducta ratione, omnes conferunt ad convivium: sic (Cypriani & Augustini sententia est) Apostoli in diversas terras profecturi, hanc fidei formam in commune contulerunt & composuerunt: ut nemo *ἁπόμολος* esset. Hinc Irenæus Symbolum vocat traditionem Apostolorum.

⁴ *In Deum Patrem*] Credo in Deum, post Deum necessaria est interpunctio. Est

& terram? BA. Et quidquid cœlo terraque continetur, atque etiam mentes angelicas. Av. Cum Deum dicis, quid sentis? BA. Sentio, mentem esse quandam æternam, quæ nec initium habuerit, nec finem sit habitura, qua nihil esse potest nec majus, nec sapientius, nec melius. Av. Ista quidem satis pie. BA. Quæ nutu suo omnipotenti condidit, quidquid est rerum visibilium aut invisibilium: quæ sapientia mirabili moderatur ac gubernat universa, sua bonitate pascit ac servat omnia, atque hominum genus collapsum gratuito restituit. Av. Sunt quidem ista tria præcipua in Deo: sed quid fructus capis ex istorum cognitione? BA. Cum omnipotentem cogito, me totum illi submitto, ad cujus majestatem nihil est hominum aut angelorum sublimitas. Deinde plena fiducia credo, quod ab illo factum tradunt sacræ litteræ, simulque futurum, quidquid ille promisit, quando nutu, quidquid vult, potest, quantumvis homini videatur impossibile. Ita fit, ut meis viribus diffusus, totus ab illo pendeam, qui potest omnia. Ubi sapientiam illius intueor, nihil tribuo meæ sapientiæ, verum credo, omnia rectissime justissimeque ab eo fieri, etiamsi juxta sensum humanum videantur absurda aut iniqua. Cum bonitatem considero, video, nihil esse in me, quod illius gratuitæ beneficentiæ non debeam: & nullum arbitror esse tantum crimen, quod ille nolit ignoscere resipiscenti: neque quidquam esse, quod ille non sit largiturus cum fiducia petenti. Av. Num satis esse putas, quod credis, illum esse talem? BA. Nequaquam, sed sincero affectu totam fiduciam ac spem in illum unum transfero, detestans Satanam omnemque idololatriam, & quidquid est artium magicarum. Illum solum adoro, nihil ille nec præferens, nec æquans; non angelum, non parentes, non liberos, non uxorem, non principem, non opes, non honores, non

VO-

Est enim communis articulus, quo reli-
qui comprehenduntur, continuo latius
& speciatim explicati, secundum Trini-
tatem personarum & primarium unius-
cujusque personæ opus, creationis nem-
pe, redemptionis & sanctificationis.

S 4

I 74

voluptates: paratus & vitam illius causa perdere, si juss-
 erit; certus, eum non posse perire, qui se totum illi tradi-
 derit. Av. Nihil igitur colis, nihil times, nihil amas,
 nisi unum Deum? BA. Si quid veneror, si quid metuo,
 si quid amo præter eum, ejus causa amo, metuo, colo,
 omnia ad illius gloriam referens, semper illi gratias agens,
 sive læta contingunt, sive tristia: sivi mori datur, sive vi-
 vere. Av. Sana quidem est hæc tua oratio. De fecun-
 da persona quid sentis? BA. Sciscitare. Av. Credis, ¹ Jesum
 fuisse Deum & hominem? BA. Maxime. Av. Quis fieri
 potuit, ut idem sit Deus immortalis, & homo mortalis?
 BA. Istud illi facile fuit efficere, qui, quidquid vult, potest.
 Et ob divinam naturam, quam eandem habet cum Patre,
 quidquid magnitudinis, sapientiæ, & bonitatis attribuo
 Patri, idem tribuo & Filio: quidquid debeo Patri, de-
 beo & Filio: nisi quod ita visum est Patri, ut per Filium
² conderet, ac donaret nobis omnia. Av. Cur igitur sa-
 cræ litteræ Filium frequentius appellant ³ *Dominum*, quam
Deum? BA. Quia, *Deus*, auctoritatis, hoc est, principatus
 est nomen, quæ Patri præcipue convenit: qui simpliciter
 principium est omnium, atque ipse etiam Deitatis fons.
³ *Dominus*, redemptoris & ⁴ assertoris vocabulum est. Quan-
 quam & Pater redemit, per Filium, & Filius Deus est, sed
 ex Deo Patre. Solus autem Pater à nullo est, & in personis
 divinis principem locum obtinet. Av. Ergo & in Jesu col-
 locas tuam fiduciam? BA. Quidni? Av. Sed Propheta ma-
 ledi-

¹ *Jesum fuisse Deum*] Jesus idem, quod *Salvator*, originem habet ab Hebraica radice *Iaschah*, salus, liberatio, & inde *Iehoschuah*, *Iaschuah* vel *Ieschmah*: quod nomen Græci interpretes vertunt per *Ἰησοῦς*.

² *Conderet, ac donaret*] Hinc Joannes cap. 1. vers. 2. Hic Sermo erat in principio apud Deum. Omnia per hunc Sermonem facta sunt, & absque eo factum est nihil, quod factum sit.

³ *Dominus*] Tribus præcipue de causis Christus Dominus dicitur: 1. Quia corpus & animam à potestate Diaboli liberans nos sibi proprios vindicavit. 2. Quia ex nihilo nos condidit. 3. Quia à Patre constitutus Princeps, Rex & caput nostrum, per quem omnia in cælo & terra perficit, nos defendens & regens verbo & Spiritu.

⁴ *Assertoris*] Qui aliquem in libertatem vindicat.

ledictum dicit, qui fidit in homine. BA. Sed huic uni homini ¹ data est omnis potestas in cœlo & in terra: ² ut in nomine ejus flectatur omne genu, cœlestium, terrestrium, & inferorum. Quanquam nec in hoc fiducia speique meæ sacram, ut ajunt, ancoram figerem, ³ ni Deus esset. Av. Cur eum Filium appellat? BA. ⁴ Ne quis somniet, esse creaturam. Av. Cur unicum? BA. Ut discernat naturæ Filium, à filiis adoptivis, cujus cognominis honorem nobis etiam impartit, ut neminem præter hunc alium expectemus. Av. Cur eum, qui Deus erat, hominem fieri voluit? BA. Ut homines homo reconciliaret Deo. Av. Credis conceptum citra virilem operam, opificio Spiritus sancti, ac natum ex incorrupta Virgine Maria, de illius substantia sumto mortali corpore? BA. Maxime. Av. Cur sic nasci voluit? BA. Quia sic decebat nasci Deum; ⁶ sic decebat nasci, qui nostræ conceptionis ac nativitatis sordes purificaret. Hominis Filius nasci voluit Deus, ut nos in illum renascentes, efficeremur Filii Dei. Av. Credis, illum versatum in ter-

ris,

¹ *Data est omnis*] Locus exstat Matthæi 28. vers. 18.

² *Ut in nomine*] Vide Philipp. 2. versiculis 10, 11.

³ *Ni Deus esset*] Ni enim Deus esset, non Servator esset. Nulla quippe creatura aut iram Dei sustinere, aut nos ab inferno liberare, aut seipsam ex summis malis liberare, aut nobis vitam æternam promereri poterat.

⁴ *Filium appellat*] Imo Filius est per naturam & ineffabilem communionem essentia Deitatis Patris ab æterno. Quandoquidem enim Pater ab æterno, necesse & Filius: nam non poterat Pater esse absque Filio.

⁵ *Ne quis somniet*] Arrius docuit, Filium Dei etiam juxta perfectissimam naturam fuisse creaturam. At qui natura filius est, gignitur ex substantia patris. Dei substantia indivisibilis est: eandem igitur oportet esse Patris & Filii, de divinis personis loquor.

⁶ *Sic decebat nasci*] Nasci sic debuit.

¹. Propter Dei veritatem. Prophetia enim erant implenda. Jesh. 7. vers. 14. Dan. 2. vers. 34. 44. ². Propter purificationem, Christi & nostri respectu: *Christi*; corruptum enim est semen humanum utriusque sexus. ideoque intercedere oportuit Sp. Sancti opus: ne contagione hac attingeretur. *Nostri*: ut signum esset nostræ regenerationis, quæ non ex voluntate carnis aut viri, sed ex Deo est. Ioan. 1. vers. 13. Oportuit enim caput nostrum insigni miraculo secundum corpus ex virgine concipi: ut significaret sua membra de virgine ecclesia, secundum spiritum nascitura. Rec. hic Basilii: Conceptus fuit Christus, non de substantia, sed ex virtute: non generatione, sed gubernatione, & consecratione Sp. Sancti. Et Augustinus: Mysterium fidei credi salubriter potest, investigari salubriter non potest. Loquitur autem de inusitata virtute Sp. Sancti in formanda Christi natura & innumbratione virtutis Altissimi.

ris, ea gessisse miracula, ea docuisse, quæ prodita sunt literis Euangelicis? BA. Certius, quam te credo esse hominem. AV. Non sum inversus ¹ Apuleius, ut suspiceris, asinum latere sub hominis specie. Sed credis, hunc eundem esse Messiam illum, quem delineant figuræ legis, quem promiserant oracula Prophetarum, quem tot sæculis expectabant Judæi? BA. Nihil habeo persuasius. AV. Credis, hujus doctrinam ac vitam sufficere ad perfectam pietatem? BA. Admodum. AV. Credis, eundem vere comprehensum à Judæis, vinctum, colaphis & alapis cæsum, consputum, irrisum, flagellatum sub Pontio Pilato, ac denique suffixum in crucem, atque inibi mortuum? BA. Maxime. AV. Credis, illum ab omni lege ² peccati cujuscunque fuisse immunem? BA. Quid ni? Agnum absque macula. AV. Credis, illum sua sponte hæc omnia perpeßum? BA. Imo libenter, atque etiam sitienter, sed ex voluntate Patris. AV. Cur Pater Filium suum unicum, innocentem, sibi que carissimum, hæc tam atrocia pati voluit? BA. Ut hac victima nos nocentes sibi reconciliaret ³ in illius nomen collocantes fiduciam ac spem nostram. AV. ³ Cur Deus passus est, sic collabi totum humanum genus? Et, si passus est, non patuit alia via sarcindi ruinam nostram? BA. Hoc mihi per-

¹ *Apuleius*] Nam is mentem hominis tegebat sub asinina specie: cum multi sint, qui sub humana specie tegant asinum.

² *Peccati cujuscunque*] Hinc Paulus, Hebr. 7. Talis Pontifex conveniebat nobis, purus & absque malitia, & absque labe, qui segregatus esset à peccatis.

³ *Cur Deus passus*] Huic quæstioni non respondet auctor; sed pro illo Augustinus: quia magis ad suam omnipotentissimam bonitatem judicavit pertinere, etiam de malis benefacere, quam mala esse non sinere. Idem alibi: quærenti, cur Deus voluerit & decreverit permittere hominem à Satana tentari, in tentatione suo libero arbitrio relin-

quere, sibi relictum tentationi succumbere? Respondet, ad eum probandum, convincendum, puniendum. Probare voluit & manifestum facere per tentationem, utrum in obedientia erga Deum esset perseveraturus: convincit, dum creaturæ sibi relictæ suam patefecit infirmitatem. Punit confidentiam, quod in tentatione proprii arbitrii viribus confusus se sustentari à Deo non petierit. Interim tutissime in Dei permittentis voluntate acquiescimus. Permittit Deus, quia vult: cur velit, nisi ipse dicat, curiose non est quærendum. Hinc Augustinus: Cur ergo non facit? Quia noluit, Cur noluerit, penes ipsum est.

persuasit, non humana ratio, sed fides, nulla ratione potuisse fieri melius, neque ad salutem nostram utilius. Av. Cur hoc mortis genus illi potissimum placuit? BA. Quia juxta mundum erat probrosissimum: quia diri lentique cruciatus: quia conveniebat illi, qui porrectis in omnem mundi plagam membris, omneis orbis nationes invitaret ad salutem, & homines terrenis curis affixos evocaret ad coelestia. Denique ¹ ut referret nobis serpentem æneum, quem Moses suspenderat in stipite, ut, quicumque defigerent in illum oculos, sanarentur à vulnere serpentum: fidemque Prophetæ liberaret, qui prædixerat, *Dicite in nationibus, regnavit à ligno Deus*. Av. Cur & sepeliri voluit, idque tam accurate, oblitus myrrha & unguentis, inclusus novo monumento è solido ² vivoque saxo exciso, obsignato ostio, adhibitis etiam custodibus publicis? BA. Quo magis constaret, esse vere mortuum. Av. Cur non statim revixit? BA. Hac ipsa de causa. Etenim si mors fuisset ambigua, fuisset & ambigua resurrectio: sed hanc voluit esse certissimam. Av. Credis, hujus animam descendisse ad inferos? BA. Hanc particulam non fuisse quondam additam, ³ nec in symbolo Romano, nec in symbolo Orientalium ecclesia-

¹ *Ut referret nobis*] Multæ ergo causas, cur Christo non nisi crucifixione moriendum: 1. Ut implerentur vaticinia. Psal. 22. vers. 17. Zach. 12. vers. 10. ut & typi V. Testamenti: qualis Isaac ligno injectus. Genes. 22. vers. 6. Sacrificia, ligno imposita, antequam comburebantur. Levit. 3. vers. 5. & 4. vers. 12. Serpens æneus. Num. 21. vers. 8, 9. Joan. 4. vers. 14. 2. Ut se nobis humiliaret ad extremas calamitates. Esai. 53. vers. 14. Phil. 2. vers. 8. 3. Ut nos certos faceret, se maledictionem pro nobis factum. Galat. 2. vers. 13.

² *Vivoque saxo*] An saxa nascantur & augeantur, incertum. Viva tamen saxa dicuntur, quæ nondum suo loco sunt amota.

³ *Nec in symbolo Romano*] Verum est: Clemens, Irenæus, Tertullianus, Justinus Martyr, Origenes, Augustinus, Cyrillus, Leo V. Gregorius Magnus, Damasus Papa nullam hujus articuli mentionem faciunt: imo plures, quam sexaginta vetustissimorum Patrum & Conciliorum Confessiones. Nec in celeberrimo Concilio Nicæno legitur. Addam verba Rufini; ait is, *descendit ad inferos non reperiri in summa fidei Ecclesiæ Romanæ, nec usurpata fuisse in Ecclesiis orientalibus: & si usurpata fuerint, designare sepulturam Christi. At vero quoniam in Symbolo Apostolorum, utpote vetustissimo, ut & Athanasii articulus hic invenitur, non est omittendus.*

clesiarum, testis est Cyprianus, nec recensetur apud Tertullianum vetustissimum scriptorem: Ego tamen & hoc firmiter credo: Vel quia congruit cum prophetia Psalmi; ¹ *Non derelinques animam meam in inferno: & rursus; Domine, eduxisti ab inferno animam meam:* Vel quia Petrus Apostolus in epistolæ prioris (de cuius auctore nunquam fuit dubitatum) capite tertio scripsit hunc in modum; *Mortificatus quidem carne, vivificatus autem spiritu:* in quo & his, qui in carcere erant, spiritu veniens prædicavit. Verum, ut credo descendisse ad inferos, ita non credo illic aliquid esse passum: descendit enim, non ut illic cruciaretur, sed ut nobis. ² frangeret regnum Satanæ. Av. Nihil adhuc impium audio: sed mortuus est, ut nos peccato mortuos revocaret ad vitam. Cæterum cur revixit? BA. Tribus potissimum de causis. Av. Quibus? BA. Primum; ut nobis certam spem faceret resurrectionis. Deinde, ut sciremus, ³ eum immortalem esse, nec unquam mori-

¹ *Non derelinques, &c.*] Non revera congruit cum Prophetia Psalmi decimi sexti: in citato enim loco agitur de sepulchro Christi, in quo haud remaneret; sed tertio die ante corporis putrefactionem ex eodem resurgeret. Hoc autem articulo per descensum Christi ad inferos significatur dolor ipsius infernalis, quem in anima sensit, ob incumbentem iram Dei. Verum est, quidam ex Patribus per descensum ad inferos ipsam sepelitionem intelligunt: quia nomine inferni S. Literæ sæpe sepulchrum denotant. Hinc quoties unum horum articulorum ponunt, omittunt alterum. Ita Athanasius meminit descensus ad inferos, sed non sepulturæ, ut & Chrysostomus aliique. Verum pertinere ad Apostol. Symbol. nullum dubium; nec credibile in tam brevi confessionis summa τὰυτολογίαν inanem esse commissam.

² *Frangeret regnum*] Suffragantur huic sententiæ omnes Pontificii. Locus autem Petri i Epist. 3. vers. 19. male intelligitur & explicatur. Nam per Spiritum, quo vivificatus dicitur Christus,

non intelligit Apostolus animam, sed divinitatem Christi seu divinam *κοίτην*: quæ spiritibus, hoc est animabus infidelium, quæ jam sunt in loco supplicii, olim, nempe instantis diluvii tempore, poenitentiam prædicavit per Noachum. Quod vero Christus non descenderit localiter ad loca inferorum ex Historia Evangelica abunde patet. Non enim anima in inferno fuit, utpote quæ in cælo; nec corpore, id quippe mansit in sepulchro. Huc accedit, quod per infernum. S. Scriptura sæpe infernales dolores denotat: ut videre est i Sam. 2. vers. 6. Psal. 18. versu 6. & 116. vers. 3. 2 Samuel. 22. vers. 6. Etiam recte subicitur hic articulus præcedentibus, ubi actum de passione externa: hic vero, ut pateat, Christum plura quam crucifixionem & mortem passum, additur interna & gravissima, qua iram Dei adversus peccata generis humani sustinuit.

³ *Eum immortalem*] Imo ut demonstraret se Dei filium, Rom. 1. v. 4. Unde propter personæ dignitatem impossibile erat illum à morte retineri, Act. 2. 24.

I Ad

moriturum, in quo præsidia salutis nostræ collocavimus. Postremo, ut nos quoque per poenitentiam mortui peccatis, per baptismum una cum illo sepulti, per gratiam ejus¹ revocemur ad vitæ novitatem. Av. Credisne, quod idem corpus, quod mortuum fuit in cruce, quod revixit in sepulcro, quod visum & contrectatum est discipulis, subvexerit in cœlum? BA. Maxime. Av. Cur voluit relinquere terras? BA. Ut illum omnes spiritualiter amemus, neque quisquam in terris sibi Christum proprie vindicaret, sed omnes ex æquo tolleremus animos in cœlum, scientes, illic esse caput nostrum.² Etenim, si nunc homines tantopere sibi placent ob vestis colorem ac figuram, cumque sic quidam ostentent sanguinem, aut præputium³ Christi, & lac matris Virginis: quid credis futurum, si mansisset in terris vestitus, comedens, loquens? Quæ dissidia parassent ista corporis peculiaria? Av. Credis, illic immortalitate donatum, affidere dextrum Patri? BA. Quid ni? ut rerum omnium dominum, & totius regni paterni consortem. Hoc ipse discipulis promiserat futurum, atque hoc spectaculum exhibuit Stephano martyri suo. Av. Cur hoc exhibuit? BA. Ne nos ulla in re trepidaremus, gnari, quam potentem⁴ patronum ac dominum habeamus in cœlis. Av. Credis, illum eodem corpore rediturum, ut judicet vivos & mortuos? BA. Quam habeo certum, esse hactenus peracta, quæ Prophetæ de Christo prædixerant; tam habeo certum, fore, quidquid in posterum voluit nos expectare. Prior adventus exhibitus est juxta vaticinia Prophetarum, quo venit humilis, ut nos institueret ac servaret. Exhibebitur & secundus, quo veniet sublimis in gloria

¹ *Ad vitæ novitatem*] Quarto etiam ut justiciam morte acquisitam nobis applicaret. Unde excitatus dicitur propter justificationem nostram, Rom. 4. vers. ult.

² *Etenim*] Ex comparatis, à majore ad minus.

³ *Christi, & lac matris Virginis*] tant.

Insigniter hic cum suis reliquiis crucis Christi, lacris Mariæ, similibusque quifquillarum Pontificii se ipsos orbi derivandos propinant: dum sæpe pluribus locis unius Sancti plura capita aliaque istius generis populo adoranda ostentant.

⁴ *Ille*

ria Patris: ante cujus tribunal sisti cogentur omnes homines cujuscunque nationis, cujuscunque status, sive reges, sive plebei, sive Græci, sive Scythæ: nec solum hi, quos adventus¹ ille deprehendet vivos, verum etiam omnes, qui ab initio mundi usque ad illud tempus mortui fuerint, subito reviviscent, & suo quisque corpore conspiciet judicem. Aderunt & Angeli beati, tanquam famuli fideles: aderunt & dæmones judicandi. Tum è sublimi pronuntiabit illam inevitabilem sententiam, quæ diabolum cum his, qui illi adhæserunt, tradet æternis suppliciis, ut postea nulli possint nocere: pios transferet in consortium regni cœlestis, tutos ab omni molestia: quanquam hujus adventus² diem nobis ignotum esse voluit. Av. Nihil adhuc audio³ morbi. Veniamus igitur ad tertiam personam. BA. Ut videtur. Av. Credis in Spiritum sanctum? BA. Credo, hunc esse verum Deum, una cum Patre & Filio. Credo, hoc Spiritu afflatos fuisse, qui nobis Veteris ac Novi Testamenti libros tradiderunt, sine cujus ope nemo pervenit ad salutem. Av. Cur appellatur *Spiritus*? BA. Quia quemadmodum corpora nostra vivunt halitu, ita tacito sancti Spiritus afflatu vivificantur animi nostri. Av. An non licet Patrem vocare *Spiritum*? BA. Quid ni? Av. An non igitur confunduntur personæ? BA. Non. Nam Pater *Spiritus* dicitur, quod sit incorporeus; id quod omnibus personis est commune juxta naturam divinam: sed tertia⁴ persona dicitur

¹ Ille deprehendet vivos] Christus enim ad judicium veniens multos deprehendit vivos, qui non resurgent, quia mortui non erant. 1 Thess. 4. vers. 15. Nos vivi, qui reliquiverimus in adventu Domini, non præveniemus eos, qui obdormiverunt. Et vers. 17. Qui mortui fuerint in Christo, resurgent primum, deinde nos vivi, qui reliquiverimus, rapiemur simul cum iis in nubes, in occursum Domini. Et 1 Cor. 15. vers. 51. Non omnes quidem obdormiemus, sed omnes mutabimur momento & jactu oculi, ad ultimam tubam & mortui

suscitabuntur incorrupti, & nos mutabimur. Hanc mutationem nonnulli mortis speciem fore putant. Falso ergo Augustinus & alii nonnulli, quibus Pontificii assentiuntur, omnes ante mundi finem morituros opinantur.

² Diem nobis ignotum] Tempus id Deo quidem definitum, nobis ignotum. Marc. 13. vers. 32. & ideo ut in singula momenta simus parati.

³ Morbi] Id est, Errorum. Metaphora à corpore ad animum.

⁴ Persona dicitur Spiritus] Quod tertia Divinitatis Persona in specie Spiritus vocatur

dicitur *Spiritus*, quod alicunde spiret, & per animos sese transfundat insensibiliter, velut à terra seu fluviis spirant auræ. Av. Cur personæ secundæ tribuitur nomen *Filii*? BA. Ob perfectam naturæ & voluntatis similitudinem. Av. Est Filius similior Patri, quam Spiritus sanctus? BA. Non, juxta naturam divinam; nisi quod hoc magis refert proprietatem Patris; quod ab ipso quoque procedat Spiritus sanctus. Av. Quid igitur prohibet, Spiritum sanctum appellari Filium? BA. Quia cum divo Hilario nusquam hunc lego genitum, nec hujus lego Patrem; Spiritum & procedentem lego. Av. ¹ Cur in Symbolo ² solus Pater dicitur Deus? BA. Quod hic, ut dixi, simpliciter sit auctor omnium, quæ sunt, ac totius deitatis fons. Av. Dic clarius. CA. Quonam nihil nominari potest, cujus origo non manat à Patre. Siquidem hoc ipsum, quod Filius ac Spiritus sanctus Deus est, Patri acceptum referunt. Præcipua igitur auctoritas, hoc est, originis ratio, est in Patre solo, ³ quod unus ille à nullo est. In Symbolo tamen sic accipi potest, ut Dei nomen non sit personæ proprium, sed in

vocetur, cum & prima & secunda nominus sit Spiritus, hæc est ratio: quia essentialis & *εὐγενής* est virtus Patri & Filio *συμμέτρως*, ab utroque pariter tanquam Spiritus emanans. Vel appellatur sic ratione effectus, quia spirat, ubi vult, Joan. 3. vers. 8. & spirituales in cordibus fidelium excitat motus.

¹ Cur solus Pater, &c.] Est pars illius quæstionis, quæ præcessit: Cur in sacris Filius frequentius appellatur *Dominus*, quam *Deus*? nunc posteaquam est & Spiritus mentio facta, rogat, cur in symbolo ex tribus personis solus Pater dicitur sit *Deus*. De renulla est dubitatio, tantum de consuetudine scripturarum quæstio.

² Solus Pater dicitur Deus.] Falsum est: non enim in Symbolo legitur, solum Patrem esse Deum. Quod autem

Joan. 17. vers. 3. habeatur: Hæc est vita æterna, ut cognoscant te (nempe Patrem) solum verum Deum: non militat pro hæreticis. Particula quippe exclusiva (solus) non pertinet ad Patrem, sed ad Deum. Ita ut sensus sit, Pater est ille solus & verus Deus: nec enim gentilium Dii sunt veri Dii. Sic & Filius est ille solus verus Deus.

³ Quod unus ille.] Est enim Pater à se & non ab alio: quæ proprietas ejus personalis. Vocaturque prima Deitatis persona non temporis aut dignitatis respectu, sed ordinis: ita ut prærogativa Patris haud sit ratione essentialis; hanc enim cum filio communem habet: sed ratione subsistentiæ: quia Pater à se ipso subsistit: ratione ordinis, quia Pater ordine prior est filio: ratione operationis; quia Pater à se operatur.

in genere positum, quod mox per Patris, Filii, & Spiritus sancti vocabulum distinguatur in unum Deum: quæ naturæ vox comprehendit Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum hoc est, tres personas. Av. Credis in sanctam Ecclesiam? BA. Non. Av. Quid ais? non credis? BA. Credo sanctam Ecclesiam, quæ est Corpus Christi, hoc est, congregatio quædam omnium per universum orbem, qui continentur in fide Evangelica, qui colunt unum Deum Patrem, qui totam suam fiduciam collocant in ejus Filio, qui eodem hujus Spiritu aguntur; à cujus consortio refecatur, quisquis admittit ¹ crimen lethale. Av. Cur horres dicere; ² *Credo in sanctam Ecclesiam?* BA. Quia sic me docuit divus Cyprianus, in solum Deum esse credendum, in quo simpliciter omnem fiduciam reponimus. Ecclesia vero proprie dicta, quanquam non constat, nisi ex bonis, tamen ex hominibus constat, qui ex bonis possunt fieri mali, ³ qui falli possunt, & fallere. AN. Quid sentis de communione sanctorum? BA. Hic articulus omnino non attingitur apud Cyprianum; cum ille nominatim indicet, quid in quibus Ecclesiis plus habeatur aut minus. Sic enim ille connectit; *Sequitur namque post hunc sermonem, sanctam Ecclesiam, remissionem peccatorum, hujus carnis resurrectionem, Ac nonnullis videtur hæc pars non esse diversa à superiore, sed explicare & infigere, quod modo dictum erat, sanctam Eccle-*

¹ *Crimen lethale*] Pontificiorum distinctio est peccati in lethale & veniale. Lethale, quo quis tam graviter peccat, ut mortem æternam mereatur: veniale non item. Agnoscimus & nos venialia peccata ex eventu, non quod æternis suppliciis digna haud sint; (in se enim consideratum omne crimen hominem infernalium poenarum reum facit, secundum illud Deut. 27. vers. 26.) sed quod ex gratia Dei propter Christum veniam consequantur. Si ergo autor per lethale crimen id, quod Pontificiorum veniali opponitur, intelligat, hallucinatur.

² *Credo in sanctam Ecclesiam*] Credere in Ecclesiam, est fiduciam in eandem reponere; credere Ecclesiæ, fidem illi habere; credere Ecclesiam, id est non dubitare esse Ecclesiam.

³ *Qui falli possunt*] In visibili Ecclesia boni malis commixti, in invisibili autem tantum vere fideles sunt: qui licet quandoque graves lapsus committant, nihilominus Dei benevolæ manu semper denuo eriguntur: nam virtutis Dei prædicio custodiuntur per fidem, ad salutem paratam revelari præstituto tempore ultimo, 1 Pet. 1. vers. 5

Ecclesiam : ut nihil aliud sit *Ecclesia*, quam unius Dei, unius Evangelii, unius fidei, unius spei professio . ejusdem Spiritus, eorundem Sacramentorum participatio : breviter, talis quædam communio bonorum omnium inter omnes pios, qui fuerunt ab initio mundi usque ad finem, qualis est membrorum corporis inter ipsa societas, sic ut aliorum benefacta subveniant aliis, donec viva sunt membra corporis. Cæterum extra societatem hanc ne propria quidem benefacta conducunt cuiquam ad salutem, nisi reconcilietur sanctæ congregationi : & ideo sequitur, *Remissionem peccatorum* : quia extra Ecclesiam non est ulla peccatorum remissio, quantumvis homo maceret se poenitentia, aut exerceat opera misericordiæ. In Ecclesia, inquam, non hæreticorum, sed sancta; hoc est, Spiritu Christi congregata, est remissio peccatorum ¹ per baptismum : & ² post baptismum, per poenitentiam & claves Ecclesiæ datas. Av. Ista sunt adhuc sani hominis. Credisne, futuram carnis resurrectionem? Ba. Frustra crederem cætera, si hoc, quod est omnium caput, ³ non crederem. Av. Quid sentis, cum dicis *carnem*? Ba. Corpus humanum, humana anima animatum. Av. Num unaquæque anima recipiet suum corpus, quod exanime reliquerat? Ba. Idem hoc, unde demigrarat. Et ideo in symbolo Cypria-

¹ *Per baptismum*] Hæc aliæque integre Papismus redolent : non enim per baptismum est remissio : quandoquidem & nunc & olim ab Apostolis adulti baptizabantur in peccatorum remissionem, quam per fidem, ante baptismum, acceperant. Sic & Joannes prædicabat baptismum resipiscentiæ, ad remissionem peccatorum Marc. i. vers. 4. Qui tamen non baptizabat nisi illos, qui resipiscentiam prius essent professi. *Baptismus* signum & sigillum est fœderis gratiosi, obsignans & sacramentaliter præbens peccatorum remissionem : ergo non est causa instrumentalis & organon sua natura & externo actu efficax ad conferendam remissionem.

² *Post baptismum*] Bene : Pontificii quippe docent conducere nobis tantum *baptismus* contra præterita & præsentia, non autem sequentia peccata. Quod vero *baptismus* etiam remissionem sequentium obsignet, ex eo constat : quia nusquam baptismi effectus ad certam peccati speciem restringitur, ut & sanguis Christi fide applicatus. Jam vero quod sanguis Christi confert, baptismus obsignat.

³ *Non crederem*] Si enim Sadduceorum, denegantium corporum resurrectionem, deliria vera : non constaret iustitia & veritas Dei ; Fidelesque omnium essent miserrimi.

T

§ Spiritus

priam additum est, *Hujus carnis*. Av. Qui fieri potest, ut corpus jam toties ex aliis in alia versum, possit idem reviviscere? BA. Qui potuit, quidquid vult; ex nihilo creare; an huic difficile sit, quod ex sua forma mutatum est, in pristinam naturam restituere? Non anxie disputo, quibus modis id fiat: mihi satis est, quod, qui promissit hoc futurum, sic verax est, ut mentiri non possit; sic potens est, ut, quidquid velit, nutu valeat efficere. Av. Quid opus erit tum corpore? BA. Ut totus homo glorificetur cum Christo, qui heic totus afflictus erat pro Christo. Av. Quid sibi vult, quod addit; *Et vitam æternam*? BA. Ne quis suspicetur, nos sic reviviscunt, quemadmodum sub vernum tempus reviviscunt ranæ, rursus morituræ. Nam heic duplex mors est: corporis, bonis ac malis omnibus communis; & animi. Mors autem animi peccatum est. At post resurrectionem piis erit æterna vita, tum corporis, tum animi. Nec enim corpus erit amplius obnoxium morbis, senio; fami, siti, dolori, lassitudini, morti, aut ulli incommodo, sed spirituale factum, ¹ spiritus arbitrio movebitur: nec animus deinceps ullis vitiis aut doloribus sollicitabitur, sed sine fine fruetur summo bono, qui est Deus. Contra, impios mors æterna possidebit, tum corporis, tum animi. Nam & corpus habebunt ² ad æternos cruciatus immortale, & animum peccatorum stimulis semper afflictum absque spe veniæ. Av. Credis hæc ex animo, ac serio? BA. Sic, inquam, ut mihi minus certum sit, te mecum colloqui. Av. Ego, cum essem Romæ, non omneis reperi æque sincere

¹ *Spiritus arbitrio movebitur*] Respicit autor ad locum Pauli 1. Cor. 15. 44. *Servitur corpus animale, suscitatur corpus spirituale*. Est corpus animale & est corpus spirituale. Beza ita in locum hunc commentatur: *Animale* corpus dicitur, quod sola anima vegetatur, cujusmodi fuit Adam, ex quo & nos orimur animales: *spirituale* vero vocatur, quod una cum anima longe excellentiore vir-

tute vivificandum est, Dei scilicet Spiritu, quæ ex altero Adamo nempe Christo in nos derivatur. *Spirituale* ergo corpus non respectu essentia, sed spirituum qualitarum, quibus ornatum erit: & quoniam Spiritu Dei movetur, anima irradiata luce Spiritus.

² *Ad æternos cruciatus*] Vident quippe impii æternum, ut moriantur, & moriantur, ut vivant.

cere credentes. BA. Imo si excutias, reperies & alibi multos, quibus hæc non æque persuasa sunt. EV. Cum in tam multis & arduis consentias nobiscum, quid obstat, quo minus totus sis noster? BA. Istud ex te audire cupio. Nam ipse mihi videor ¹ orthodoxus, etiamsi vitam meam nolim ² præstare, tamen si sedulo conor, ut professioni respondeat. AV. Unde igitur tantum bellum inter vos & orthodoxos? BA. Exquire. Sed heus medice, si non poenitet hujus proœmii, sumes nobiscum prandiolum, & à prandio per otium percunctaberis de singulis; præbebo brachium utrumque; inspicies excrementa, tum crassiora, tum liquidiora. Denique facies, si videbitur, totius hujus pectoris anatomiam, quo certius de me judices. AV. At religio est tecum mensam habere communem. BA. Atqui id solent medici, quo melius observent, quid affectent, aut peccent ægroti. AV. Sed vereor, ne videar favere hæreticis. BA. Imo nihil est sanctius, quam favere hæreticis. AV. Quî sic? BA. Nonne ³ Paulus optavit anathema fieri pro Judæis plus, quam hæreticis? An non favet ille, qui studet, ut quis ex malo fiat bonus, ex mortuo vivus? AV. Maxime. BA. Sic igitur fave, nec erit, quod metuas. AV. Nunquam audiivi ægrotum commodius respondentem. Age, duc me ad prandium. BA. Medice accipieris, & ut decet apud ægrotum; & sic curabimus corpuscula cibo, ut nihilo secius animus idoneus sit ad disputandum. AV. Fiat ⁴ bonis avibus. BA. Imo malis piscibus fiet: nisi forte nunc oblitus es, esse diem Veneris. AV. Id quidem est ⁵ præter symbolum nostrum.

¹ Γεγον-

¹ Orthodoxus] Id est, rectæ opinionis, cui contrarium est hæretici vocabulum.

² Præstare] Præstare dicitur, qui suo periculo vitium aut corripit, aut defendit.

³ Paulus optavit anathema] Locus exstat ad Rom. 9. vers. 3. Non quod Apostolus optaverit cum Judæis hostem Christi esse: (id à pio optari haud potest) sed ex affectus abundantia, semper

nihilominus divinæ voluntati subiecta, ipsorum loco poenam duritiæ debitam perpeti: ut ab eadem duritiæ & anathemate liberarentur.

⁴ Bonis avibus] Id est, feliciter: alter arripuit jocum ex ambiguo.

⁵ Præter symbolum] Rursum jocus est ex ambiguo. Nam in symbolo Apostolorum nulla mentio est de piscibus: & dicuntur Symbola conviviorum.

¹ Γερωντολογία, *sive* ὄχημα.

² EUSEBIUS, PAMPIRUS, POLYGAMUS, GLYCION.

EV. **Q**uas ³ novas aves heic ego video? Nisi me fallit animus, aut parum prospiciunt oculi, video tres veteres congerrones meos confidentes, Pampirum, Polygamum, & Glycionem. Certe ipsi sunt. PA. Quid tibi vis cum tuis ⁴ vitreis oculis, fascinator? Congredere propius, Eusebi. Po. Salve multum, exoptate Eusebi. GL. Bene sit tibi, vir optime. EV. Salvete vos omnes una salute, pariter mihi carissima capita. Quis Deus, aut casus Deo felicior, nos conjunxit? Nam nemo nostrum vidit alium annis, opinor, jam quadraginta. Mercurius ⁵ caduceo suo non potuisset melius nos in unum contrahere. Quid heic agitis? PA. Sedemus. EV. Video; sed qua de causa? Po. Operimur currum, qui nos devehat Antverpiam. EV. Ad mercatum? Po. Scilicet, sed spectatores magis, quam negotiatores: quapquam aliis aliud est negotii. EV. Et nobis eodem est iter. Verum quid obstat, quo minuseatis? Po. Nondum convenit cum aurigis. EV. ⁶ Difficile genus hominum. Sed vultisne, ut illis imponamus? Po. Libaret, si liceret. EV. Simulemus, nos velle simul abire pedites. Po. Citius credant, ⁷ cancos volaturos, quam nos tam ⁸ grandes, pedibus hoc iter confecturos. GL. Vultis rectum verumque consilium? Po. Maxime. GL. Illi potant:

¹ Γερωντολογία] Id est, senile colloquium: ὄχημα, vehiculum.

² Eusebius] Eusebius, pius. Pampirus, omnia expertus. Polygamus, qui sapientia uxorem. Glycion, dulcis sive dulcior.

³ Novas aves] Alludit ad peregrinas aves. Rara avis, de re nova & inventu perrara.

⁴ Vitreis oculis] Significat vitrea perspicilla, & fascinatio est in oculis.

⁵ Caduceo] Caducens & um, est, vir-

ga, qua Mercurius ad dissidia & discordias tollendas utebatur: estque pacis signum, ita dictum, quod cadere faciat contentionem & certamina.

⁶ Difficile genus] Si Erasmi xvo male aurigae audierunt: hodie non mutant in melius mores.

⁷ Cancros] Cancer enim animal ingrediens obliquo corpore & in omnem partem movens gressum, tardiore motu.

⁸ Grandes] Subintellige per ellipsin, atate.

1 Dd

tant : id quo faciunt diutius, hoc plus erit periculi, necubi nos deiciant in lutum. Po. Admodum diluculo venias, oportet, si sobrium aurigam velis. GL. Quo maturius perveniamus Antverpiam, nobis quatuor solis currum stipulemur. Contemnendum censeo tantillum pecuniæ. Hoc damni multis commoditatibus pensabitur, sedebimus commodius, ac mutuis fabulis suavissime transigemus hoc iter. Po. Recte suadet Glycion, ut in vehiculo quoque jucundus comes pro vehiculo sit. Quin & juxta Græcorum proverbium, liberius loquemur, non ¹ de plauastro, sed in plauastro. GL. Transegi. conscendamus. Vah, nunc mihi libet vivere, posteaquam ex tanto intervallo videre contigit mihi carissimos olim sodales. Ev. Ac mihi videor repubescere. Po. Quot annos supputatis, ex quo Lutetiae conviximus? Ev. Arbitror haud pauciores quadraginta duobus. PA. Tum videbamus omnes æquales. Ev. Ita ferme eramus, aut si quid erat discriminis, perpūfillum erat. PA. At nunc quanta inæqualitas! Nam Glycion nihil habet senii, & hujus avus videri queat Polygamus. Ev. Profecto sic res habet. Quid rei in causa? PA. Quid? aut hic cessavit, ac restitit in cursu, aut ille antevertit. Ev. Ohe, ² non cessant anni, quantumvis cessent homines. Po. Dic bona fide, Glycion, quot annos numeras? GL. Plures, quam ducatos. Po. Quot tandem? GL. Sexaginta sex. Ev. O vere ³ Τίθων ἡμέας, quod ajunt. Po. Sed quibus tandem artibus remoratus es senectutem? Nam neque canities adest, neque rugosa cutis: vigent oculi, nitet ⁴ utrin-

que.

¹ De plauastro] De plauastro loqui dicitur, qui quolibet in quemvis opprobria jact, palam ac libere conviciando: nam libertas veteris comædiæ, non solum civium primates, verum etiam Deos nominatim taxabat. Quoniam autem hujusmodi fabulæ in plaustris agebantur, inde natarum adagium est. Belg. *Dien niet synster aansien*.

² De plauastro anni] Secundum illud Poëtæ: *Tempora labuntur, tacuisque sene-*

scimus annis: Et fugiunt fræno non remorantis equis.

³ Τίθων ἡμέας] Id est, Tithoni senecta: de longæva, sed florida senectute. Vide proverbium. *Schol. Arist. Acharn. v. 688. Serv. ad Virg. 3. Georg. v. 328. & ad 4. Æn. 585. & in primis Tzet. ad Lycophr. v. 18. p. 4. A.*

⁴ Utrinque] Id est, superne & inferne. Est enim gemina series.

T 3

I Fere

que dentium series; color vividus est: corpus succulentum.

GL. Dicam artes meas; modo tu vicissim narras nobis artes tuas, quibus senectutem accelerasti. Po. Recipio, me facturum. Dic igitur, quo te contulisti relicta Lutetia?

GL. Recta in patriam. Illic commoratus fere annum, dispicere cœpi de deligendo vitæ genere; quam ego rem non leve momentum habere credo ad felicitatem: circumspiciebam, quid cuique succederet, quid secus. Po. Miror, tibi tantum fuisse mentis, cum Lutetiæ nihil fuerit te nugacius. GL. Iam ¹ ferebat ætas. Et tamen, ô bone, non heic meo Marte rem omnem gessi. Po. Mirabar. GL. Prius quam quidquam aggrederer; adii quendam è civibus natu grandem, longo rerum usu prudentissimum, totisque civitatis testimonio probatissimum, ac meo quidem iudicio etiam felicissimum. Ev. Sapiebas. GL. Hujus usus consilio, duxi uxorem. Po. Pulcre dotatam? GL. Dote mediocri, ac plane, juxta proverbium, ² τὴν κατ' ἑαυτὴν. Nam & mihi res erat mediocris. Ea res mihi plane cessit ex animi sententia. Po. Quot annos tum eras natus? GL. Viginti ferme duos. Po. O te felicem! GL. Non totum hoc fortunæ debeo, ne quid erres. Po. Quî sic? GL. Dicam. Alii prius diligunt, quam deligant, ego iudicio delegi, quam diligerem: & tamen hanc magis duxi ad posteritatem, quam ad voluptatem. Cum ea vixi suavissime annos non plures octo. Po. Reliquit orbem? GL. Imo superest quadriga liberorum; Filii duo, Filia totidem. Po. Privatusne vivis, an Magistratu fungeris? GL. Est mihi munus publicum. poterant contingere majora: verum hoc mihi delegi, quod tantum haberet dignitatis, ut me vindicaret à contemptu; cæterum minime molestis negotiis obnoxium. Ita nec est, quod quisquam objiciat, me mihi vivere; & est, unde nonnun-

¹ Ferebat] Id est, postulabat.

² Τὴν κατ' ἑαυτὴν] Id est, pro mea sorte. vide proverbium Pittaci: *Æqua* *τὴν τῷ* tibi ducite, Adagium monet, ne quis

cupiditate aut ambitione allectus, se potentiorum ducat uxorem: nam ejusmodi ferme connubia inauspicato cedere. Belg. *Soekt een Schoon na uw voer.*

¹ Media-

nunquam & amicis dem operam. Hoc contentus, nihil unquam magis ambii. Verum sic gessi magistratum, ut illi ex me dignitas accreverit. Hoc ego pulchrius duco, quam ex muneris splendore dignitatem mutuo sumere. Ev. Nihil verius. GL. Sic inter cives meos consenui, carus omnibus. Ev. Isthuc vero difficillimum est, cum non abs re dictum sit, *Qui neminem habet inimicum, eum nec amicum habere quendam: & felicitatis semper invidiam esse comitem.* GL. Insignem felicitatem comitari solet invidia: ¹ mediocritas tuta est. Et hoc mihi perpetuum studium fuit, ne quid mei commodi ex aliorum incommodis compararem: Illam, quam Græci vocant ² ἀρεξία, quantum licuit, amplexus sum. Nullis negotiis ingessi memet; sed præcipue continui me ab his, quæ sine offensa multorum suscipi non poterant. Itaque si juvandus erit amicus, sic illi benefacio, ut hac de causa nullum mihi parem inimicum. Et si quid ortum fuerit similtatis alicunde, aut purgatione lenio, aut officiis extinguo, aut dissimulatione patior intermori: à contentione semper abstineo: quæ si inciderit, malo rei, quam amicitia facere jacturam. In cæteris ³ Mitionem quendam ago: nulli lædo os, arrideo omnibus, saluto ac resaluto benigniter: nullius animo repugno, nullius institutum aut factum damno, nemini me præfero: patior, ⁴ suum cuique pulchrum esse. Quod taceri velim, nemini credo. Aliorum arcana non scrutor; & si quid forte novi, nunquam effutio. De his, qui præsentibus non sunt, aut taceo, aut amice loquor, ac civili-

¹ *Mediocritas tuta est*] Egregie Horatius lib. 11. Od. 2. *Auream quisquis mediocritatem Deligit, tutus caret obsoleti Sordibus æti, caret invidenda Sobrius aula.*

² *Αρεξία*] *Αρεξία* est votium, siue abstinentia à negotiis. Hinc versus proverbialis: *Ανάπαυσις ἐστὶ τῆς ἀρεξίας.*

³ *Mitionem*] Ex Adelphis Terentii, per Antonomastiam, Natura bonum, mitem & quietis amantem.

⁴ *Suum cuique pulchrum*] *Suum cuique pulchrum*, proverbialis sententia in eos, quibus sua, qualiacunque sunt, tamen studio quodam magis, quam iudicio placent. Est autem à communi mortalium ingenio sumpta, quibus usque adeo insita est illa φιλαυτία, ut neminem tam modestum & oculatum invenias, quin in propriis æstimandis, quadam animi propensione corruptus excutiat atque hallucinetur.

civiliter. Magna pars simultatum inter homines nascitur ex linguæ intemperantia. Alienas simultates nec excito, nec alo; sed ubicunque datur opportunitas, aut exstinguo, aut mitigo. His rationibus hæcenus vitavi invidiam, ac benevolentiam civium meorum alui. PA. Non sensisti gravem coelibatum? GL. Mihi quidem nihil accidit acerbius in vita unquam uxoris morte; ac vehementer optassem, illam una mecum consensescere, liberisque communibus frui: sed quando aliter visum est Superis, judicavi sic magis expedire utrique: neque causam putavi, cur me inani luctu discruciarer, præsertim cum is nihil prodesset defunctæ. Po. Nunquamne incessit libido repetendi matrimonii, præsertim cum istud tibi feliciter cessisset? GL. Incessit: sed liberorum causa duxeram uxorem, liberorum causa rursus non duxi. Po. At miserum est cubare solum totas noctes. GL. Nihil est difficile volenti. Tum cogita, quantas etiam habeat commoditates coelibatus. Quidam omni ex re decerpunt, si quid est incommodi; qualis fuisse videtur Crates ille, cujus titulo fertur epigramma, vitæ mala colligens. Nimirum his placet illud. ¹ *Optimum non nasci*. Mihi magis arridet ² Metrodorus, undequaque decerpens, si quid inest boni. Sic enim fit vita dulcior. Et ego sic induxi animum, ut nihil vehementer vel oderim, vel expetam. Ita fit, ut, si quid obtingat boni, non efferar, aut insolescam: si quid decedat, non admodum crucier. PA. Næ tu Philosophus es, vel ipso ³ Thalete sapientior, si quidem istud potes. GL. Si quid ægritudinis obortum est animo, ut multa fert hujusmodi vitæ mortalium, protinus ejicio ex animo, sive sit

¹ *Optimum non nasci*] Vide proverbium. Respicit autor ad celebria duo epigrammata Græca; unum Posidippi, vel ut aliis placet, Crateris Cynici, quo vitæ humanæ innumerabilia incommoda recenset: alterum Metrodori, quo est diverso ejusdem commoditates proponit. Ausonii autem versus huc spectant: *Optima Grajorum sententia, quippe homini*

ajunt, Non nasci esse bonum, aut natum cito morte perire.

² *Metrodorus*] Qui è diverso respondet Crateti, & vitæ humanæ elogium composuit.

³ *Thalete*] Thales unus ex septem Græciæ sapientibus, mercator & insignis astronomus. Spectator certaminis isti æstuque perit.

fit ira ex offensa, five quid aliud indigne factum. Po. At sunt quædam injuriæ, quæ vel placidissimo moveant stomachum: tales sunt frequenter & famulorum offensæ. GL. Nihil ego patior residere in animo meo. Si mederi queam, medeor: sin minus, sic cogito, Quid proderit, me ringi re nihilo melius habitura? Quid multis? Patior, ut hoc mox impetret à me ratio, quod paullo post tempus esset impetraturum. Certe nullus est tantus animi dolor, quem patiar mecum ire cubitum. Ev. Nihil mirum, si tu non senescis, qui tali sis animo. GL. Atque adeo ne quid reticeam apud amicos, cum primis cavi, ne quid flagitii committerem, quod vel mihi, vel liberis meis probro esse posset. Nihil enim irrequietius animo sibi male conscio. Quod si quid culpæ admissum est, non eo cubitum prius, quam me Deo reconciliaro. Veræ tranquillitatis seu, ut Græce dicam, ¹ *Eὐθυμίας* fons est, bene convenire cum Deo. Nam qui sic vivunt, his nec homines magnopere nocere possunt. Ev. Num quando te cruciat metus mortis? GL. Nihilo magis, quam macerat dies nativitatis. Scio moriendum: ista sollicitudo fortassis adimat mihi aliquot vitæ dies, ² certe nihil possit adjicere. Itaque totam hanc curam Superis committo: ipse nihil aliud curo, quam ut bene suaviterque vivam. Non potest autem suaviter, nisi qui bene. PA. At ego senescerem tædio, si tot annos degerem in eadem urbe, etiamsi ³ Romæ contingat vivere. GL. Habet quidem ⁴ loci mutatio voluptatis non nihil: longinquæ vero peregrinationes, ut prudentiam addunt fortassis, ita plurimum habent periculorum. Mihi videor

¹ *Eὐθυμίας*] *Eὐθυμία* est animi tranquillitas.

² Certe nihil possit adjicere] Matth. 6. v. 27. quis ex vobis felicitate cogitando potest apponere ad staturam suam cubitum unum.

³ Roma contingat] Magnum quippe hoc in orbis capite. Hinc Horatius: Roma nutrir mihi contigit atque doceri.

⁴ Loci mutatio voluptatis] Egrege Lipsius, ut ubique; at de voluptate aliquid dicere vacuum sit, cum ea sponte obvia: nec quisquam tam lapis aut frutex, quem non titillet ac flectat amœna illa variaque spectio gentium, urbium, locorum. Natura scilicet illic aurigatur, nec duce opus ulla ratione.

deor tutius ¹ totum orbem obire in tabula geographica, neque paulo plus videre in historiis, quam si viginti totos annos, ² ad Ulyssis exemplum, per omneis terras mariaque volitarem. Habeo prædiolum, quod abest ab urbe non plus, quam duobus milibus passuum: ibi nonnunquam ex urbano fio rusticus: atque ibi recreatus, redeo novus hospes in urbem: nec aliter saluto ac salutor, quam si renavigassem ex insulis nuper inventis. Ev. Non adjuvas valetudinem pharmacis? GL. Nihil mihi rei cum medicis. Nec incidi venam unquam, nec ³ devoravi catapotia; nec hausi portiones. Si quid oboritur ⁴ lassitudinis, moderatione victus, aut rusticatione propello malum. Ev. Nihilne tibi cum studiis? GL. Est. Nam in his est præcipua vitæ oblectatio: verum his oblecto me, non macero. Siquidem vel ad voluptatem studeo, vel ad utilitatem vitæ, non autem ad ostentationem. A cibo sumto aut pascor litteratis fabulis, aut lectorem adhibeo: nec unquam incumbo libris ultra horam: tum surgo, &, arrepta testudine, paulisper obambulans in cubiculo, vel cantillo, vel repeto mecum, quid legerim: &, si in promptu est congerro, refero: mox ad librum redeo. Ev. Dic mihi bona fide, nullane sentis incommoda senectutis, quæ feruntur esse plurima? GL. Somnus aliquanto deterior est, nec perinde tenax memoria, nisi si quid infixero. ⁵ Liberavi fidem meam. Exposui vobis magicas artes meas, quibus alo juventutem meam: nunc referat nobis pari fide Polygamus, unde tantum collegerit senii. Po. Equidem nihil celabo tam fidos sodales. Ev. Narrabis etiam tacituris. Po. Cum agerem Lutetiæ, quam non abhorruerim

¹ Totum orbem obire.] Juxta illud Pro-
pertii: Cogor & i tabula pios ediscere
mundos, Qualis & hac docti sit postura
Dei. Qua tellus sit lenta gelu, qua putris
ab æstu: Ventus in Italiam qui bene vela
regat.

² Ad Ulyssis exemplum.] De Ulyssis
erroribus consulatur alterum Homeri
volumen, cui titulus Odyssæa.

³ Devoravi catapotia.] Catapotia
Græce, trochisci sive pillulæ, quas de-
glutimus.

⁴ Lassitudinis.] Lassitudo nulla de
causa oborta significat, morbum instare
juxta medicos.

⁵ Liberavi fidem.] Id est persolveri, quod
debui. Etenim qui promittit, obstringit
fidem suam.

rim¹ ab Epicuro, nostis ipsi. Ev. Sane meminimus; sed arbitrabamur, te mores eos una cum adolescentia Lutetiæ relicturnum. Po. Ex multis quas illic adamaram, unam mecum abduxi domum, eamque gravidam. Ev. In ædes paternas? Po. Recta; sed mentitus, eam esse conjugem cujusdam amini mei, qui mox esset venturus. GL. Id credidit pater? Po. Imo rem olfecit intra quatrimum. Mox sæva jurgia, Nec tamen interim temperabam à conviviis, ab alea, cæterisque malis artibus. Quid multis? Cum pater non faceret objurgandi finem, negans, se tales² gallinas alere velle domi; ac subinde minitans abdicationem; ³verti solum, & cum gallina mea gallus alio demigravi: ea mihi genuit aliquot pullos. PA. Unde res suppetebat; Po. Nonnihil furtim dabat mater; ac præterea conflatum est æris alieni plus satis. Ev. Reperiebantur tam fatui, ut tibi crederent? Po. Sunt, qui nullis credant libentius. PA. Quid tandem? Po. Tandem, ubi pater serio pararet abdicationem, intercesserunt amici, ac bellum hoc his legibus composuerunt, ut nostratem uxorem ducerem, cum Galla divortium facerem. Ev. Erat uxor? Po. Intercesserant verba⁴ futuri temporis, sed accesserat congressus præsentis temporis. Ev. Quí licuit igitur ab illa divertere? Po. Post rescitum est, meæ Gallæ Gallum esse maritum, unde pridem se subduxerat. Ev. Ergo nunc habes uxorem? Po. Non, nisi præter hanc octavam. Ev. Octavam? Non sine augurio dictus es Polygamus. Fortassis steriles omnes decessere. Po. Imo nulla non reliquit aliquot catulos domi meæ.

Ev.

¹ *Ab Epicuro*] Epicurus quod summum bonum in voluptate consistere assereret, licet non tam de corporis, quam de animi gaudio intellexerit, vulgo pessime apud omnes audiit: ita ut Epicurea vita, pro libidinosa, Epicuri de grege porcus, pro luxui dedito, habitus sit.

² *Gallinas*] Nam ponunt ova, & obstreperunt foeminae.

³ *Verti solum*] De exilibus proprie

dicatur, qui demigrant in aliam regionem.

⁴ *Futuri temporis*] Alludit ad sententiam Jurisconsultorum, quam sequuntur & Theologi. Si quis dicat puellæ, *ducam te*, & mox habeat rem cum illa, ratum est matrimonium, perinde, quasi dixisset, *duco te*. Hoc reti multi adolescentes capiuntur, magno suo malo discientes hoc sophisma.

I 244

Ev. Ego malim totidem gallinas, ¹ quæ mihi ponerent ova domi. Non tædet Polygamix? Po. Adeo tædet, ut, si hæc octava moreretur hodie, perendie ducerem nonam. Imo hoc me male habet, quod non liceat habere binas, aut ternas, cum unus gallus. ² gallinaceus tot gallinas possideat. Ev. Equidem haud miror, gallinaceæ, si parum pinguiſti, quodque tantum senii tibi collegeris. Nihil enim æque ³ accelerat senectutem, quam immodicæ atque intempestivæ computationes, impotentes amores mulierum, & falacitas immoderata. Sed quis alit familiam? Po. Ex obitu parentum accessit res mediocris, & gnaviter laboratur manibus. Ev. Descivisti igitur à litteris? Po. Plane ⁴ ab equis, quod ajunt, ad asinos; ex ⁵ heptatechno factus ⁶ monotechus faber. Ev. Miser, toties tibi ferendus erat luctus, toties cœlibatus? Po. Nunquam vixi cœlebs ultra dies decem, semperque nova nupta veterem luctum expulit. Habetis bona fide vitæ meæ summam. Atque utinam Pampirus narrat nobis suæ quoque vitæ fabulam, qui satis belle portat ætatem. Nam, ni fallor, me duobus aut tribus annis est grandior. PA. Dicam equidem, si vobis audire vacat tale somnium. Ev. Imo volupe fuerit audire. PA. Ubi domum redissem, statim Pater senex urgere cœpit, ut aliquod vitæ genus amplecterer, unde nonnihil quæstus accederet rei familiari: ac post longam consultationem placuit negotiatio. Po. Miror, hoc vitæ genus arripisse potissimum. PA. Eram natura sitiens cognoscendi res novas, varias regiones, urbes, linguas ac mores hominum. Ad

¹ *Qua mihi ponerent*] Nam ponunt ova, & obſtrepunt ſceminæ.

² *Gallinaceus tot gallinas*] Imo juxta verſiculum; *Gallus gallinis ter quinis ſuſſicit unus.*

³ *Accelerat ſenectutem*] Balnea, Vina, Venus corrumpunt corpora noſtra.

⁴ *Ab equis*] ΑΦ' ἱππῶν ἐπ' ὄνους, ubi quis à ſtudiis honeſtioribus ad parum

honeſta deſceſſit, velut ſi quis è philoſopho cantor; aut è mercatore caupo fieret. Quadrabit item, ubi quis è conditione lautior ad abjeſtiora devenerit.

⁵ *Heptatechno*] Id eſt, ſeptem artium perito: tot enim numerantur artes liberales.

⁶ *Monotechus*] Unius tantum artis peritus.

Ad id maxime videbatur apposita negotiatio. Quibus ex rebus nascitur & prudentia. Po. Sed misera, videlicet quæ plerunque magnis malis sit illis emenda. PA. Sic est. Itaque Pater numeravit sortem satis amplam, ut ¹ dextro Hercule, ac bene ² fortunante Mercurio negotiationem auspicarer. Simulque ambiebatur uxor cum amplissima dote, sed ea forma, quæ vel indotatam commendare poterat. Ev. Successit? PA. Imo priusquam redirem domum, periit & ³ fors & usura. Ev. Naufragio fortassis. PA. Plane naufragio. Nam imegimus in scopulum quavis ⁴ Malea periculosiorem. Ev. In quo mari occurrit iste scopulus, aut quod habet nomen? PA. Mare non possum dicere, sed scopulus plurimorum infamis exitiis, Latine dicitur *alea*; quo modo vos Græci nominetis, nescio. Ev. O te stultum! PA. Imo stultior Pater, qui tantam summam crederet adolescenti. GL. Quid deinde factum est? PA. Nihil actum: sed cœpi cogitare de suspendio. GL. Adeon' erat Pater implacabilis? Nam res sarciri potest, & venia datur ubique ⁵ protopiro; multo magis ⁶ Pampiro debebatur. PA. Verum fortasse narras; sed interim miser excidi ab uxore. Nam parentes puellæ, simul atque cognoverunt hæc auspicia, renunciarunt affinitatem. Et amabam, ut qui perditissime. GL. Miseret me tui. Sed quid interim consilii tentatum est? PA. Id quod solet

¹ *Dextro Hercule*] Retulit verba Persii. Herculi vovebatur decima bonorum pars, ita illo favente putabatur res domestica prosperari.

² *Fortunante Mercurio*] Recte addit Mercurium: mercatorum enim is Deus.

³ *Sors*] Est summa, sive caput, & prima pecunia, quæ confertur in societatem, ut inde lucrum fiat. *Usura*, est pecunia, quæ à debitore datur creditori pro usu pecuniæ sibi creditæ.

⁴ *Malea periculosiorem*] De Malea promontorio naufragiis infami vide proverbium, *Maleam legens*. Videbimur non intempestiviter uti hac paræmia,

si quando discrimen negotii suscipiendū volumus ostendere, aut non esse suscipiendum, aut negligendam vitam. Est autem *Malea* promontorium Laconiz, ubi propter resflantes inde ventos periculosissima navigatio est.

⁵ *Protopiro*] Vide proverb. *οὐχὶ σῶμα πρὸς τὴν ψυχήν*, id est, primum experienti ignoscendum. Vel *venia primum experienti*, hoc est, ignoscendum iis, qui rudes novo quodam in negotio incipiunt, si quid per imperitiam peccaverint.

⁶ *Pampiro*] Alludit ad nomen, nam Græce significat, *omnia expertus*.

solet in rebus desperatis. Pater abdicabat, perierat res, perierat uxor; undique audiebam, gurgēs, nepos, helluo. Quid plura? Serio mecum deliberabam, an suspenderem me, an aliquo ¹conjicerem memet in monasterium. Ev. Crudele consilium. Scio, utrum elegeris, mitius mortis genus. PA. Imo quod mihi tunc visum est crudelius; adeo mihi displicebam totus. GL. Atqui complures eo se dejiciunt, ut suavius vivant. PA. Corraso viaticulo, furtim me subduxi procul à patria. GL. Quo tandem? PA. In Hiberniam. illic factus ²sum Canonicus ex horum genere, qui extime linei sunt, intime lanei. GL. Apud Hibernos igitur hibernasti? PA. Non, sed duos menses apud hos versatus, navigavi in Scotiam. GL. Quid te offendit apud illos? PA. Nichil, nisi quod institutum illud mihi videbatur mitius, quam pro meritis ejus, qui non uno suspendio dignus erat. Ev. Quid in Scotia designatum est? PA. Illic ³ex lineo factus sum pelliceus apud Carthusios. Ev. Homines ⁴plane mundo mortuos. PA. Ita mihi visum est, cum audirem illos canentes. GL. Quid? canunt etiam mortui? Quot menses apud illos egisti Scotus? PA. Propemodum sex. GL. O contantiam! Ev. Quid illic offendit? PA. Quia mihi visa est vita segnis ac delicata. Deinde multos illic reperi non admodum fani cerebri, ob solitudinem, ut arbitror. Mihi parum erat cerebri; verebar, ne totum periret. Po. Quo deinde devolasti? PA. In Galliam. Illic reperi quosdam totos pullatos, ex instituto ⁵divi Benedicti, qui colore vestis

testan-

¹ *Conjicerem memet in monasterium*] Desperatio enim, juxta proverbium, facit aut monachum aut militem

² *Sum Canonicus*] Falso Aquinas originem Canonicorum ad Apostolos deferret: alii ad Urbanum I. alii ad Augustinum: verius autem Panvinus ad Gelasium I. Pontificem circa annum 495 Vestimentum Canonici alba tunica cum lineâ veste sub nigro pallio. Integumentum, quod humeris incumbit, ve-

lat cervicem & totum corpus, excepta fronte.

³ *Sum pelliceus*] Interior enim toga Carthusiis est pellicea: exterius pallium nigrum, inductum tunicae albae; caput tegitur cucullo.

⁴ *Plane mundo mortuos*] Salsæ Buchanauus: Pene, manu, lingua, fratres mundi omnia sedant, In mundo merito sese habitare negant.

⁵ *Divi Benedicti*] Benedictinorum ordo,

testantur, se lugere in hoc mundo; & inter hos, qui pro summa veste ¹ cilicium ferrent reti simile. GL. O gravem corporis macerationem! PA. Heic egi menses undecim. EV. Quid obstitit, quo minus illic maneres perpetuo? PA. Quia plus illic reperi cæremoniarum, quam veræ pietatis. Præterea audieram, esse quosdam his multo sanctiores, quos ² Bernardus ad severiorem disciplinam revocasset, pul- la veste mutata in candidam, apud hos vixi menses decem. EV. Heic quid offendeat? PA. Nihiladmodum. Nam hos reperi sat commodos sodales. Sed movebat me Græcorum proverbium; ³ δὲ τὰς χελώνας ἢ Φαγᾶν, ἢ μὴ Φαγᾶν. Itaque decretum erat, aut non esse monachum, aut insigniter esse monachum. Acceperam, esse quosdam ⁴ Brigidenfes, homines plane cœlestes; ad hos me contuli, EV. Quot menses illic egisti? PA. Biduum, nec id sane totum. GL. Usque adeo placuit hoc vitæ genus? PA. Non recipiunt, nisi qui mox obstringat se professioni. At ego nondum adeo insaniebam, ut facile me præberem capistro, quod nunquam liceret excutere. Et quoties audiebam canentes virgines, cruciabat animum uxor erepta. GL. Quid deinde? PA. ⁵ Ardebat animus amore sanctimonix, nec usquam fatisfiebat animo meo. Tandem obambulans incidi in quosdam præferentes crucem. Hoc signum mihi protinus arri-
sit;

ordo, post Benedicti mortem, ut quidam volunt, institutus à Gregorio Magno, & ab Eugenio II. circa annum 825. confirmatus est. In Galliam vero monachi hi à Mauro Equitii Senatoris Romani filio deducti sunt, anno 540. Ipse ordo pluribus ordinibus dissectus est.

¹ *Cilicium*] Vestimentum ex pilis hircorum vel caprarum, quæ magnis villis sunt in Cilicia.

² *Bernardus*] Consulatur Gaufridus monachus Claravallis, Bernardi notarius de vita ejusdem, in præmio operum Bernardi.

³ *Δὲ τὰς χελώνας*] Adag. in eos, qui negotium susceptum frigide ducunt,

neque explicantes, neque relinquentes. Ajunt enim, testudinis carnem, si modice edatur, ventris tormina facere, rursus si copiose, lenire. Perinde est, quasi dicas: aut studendum, aut non studendum: nam pleræque res sunt, quas si facias acriter, plurimum conducunt, si ignaviter omissæ.

⁴ *Brigidenfes*] Ordo Bsigidenfium virorum & foeminarum est à Brigida institutus. Illa cum autem (vah mendacium) ex ore J. Christi hauserat in honorem virginis matris. Pauca Brigidenfium monasteria sunt, multa autem in Suecia, quia Brigida inde oriunda.

⁵ *Ardebat*] Metaph. i. e. cupidus erat.

I T

fit; sed remorabatur electionem, varietas: alii gestabant albam, alii rubram, alii viridem, alii versicolore, alii simplicem, alii duplicem, nonnulli quadruplicem, alii alia atque alia figura variatam. Ego, ne quid intentatum relinquerem, omnes ferme formas gessi. Verum ipsa re comperi, longe aliud esse circumferre crucem in pallio seu tunica, quam in corde. Tandem fessus inquirendo sic mecum cogitabam: ut semel omnem sanctimoniam assequar, petam terram sanctam, ac redibo domum sanctimonia onustus. Po. Num eo profectus es? PA. Maxime. Po. Unde suppetebat viaticum? PA. Demiror, istud nunc denique tibi venire in mentem, ut rogares, ac non multo ante percunctatum fuisse. Sed nosti proverbium,¹ τὸ τέχνην πᾶσι γὰρ τρεῖς. GL. Quam artem circumferebas? PA. ²Chiromanticam. GL. Ubi eam didiceras? PA. Quid refert? GL. Quo præceptore? PA. Eo, qui nihil non docet, ventre. Prædicebam præterita, futura, præsentia. GL. Et sciebas? PA. Nihil minus: sed divinabam audacter, idque tuto, videlicet prius accepto pretio. Po. An ars tam ridicula poterat alere te? PA. Poterat, & quidem cum duobus famulis. Tantum est ubique fatuorum & fatuarum. Attamen cum Hierosolymam adirem, addideram me in comitatum cujusdam magnatis prædivitis, qui natus annos septuaginta negabat, se æquo animo moriturum, nisi prius adisset Hierosolymam. Ev. Ac domi reliquerat uxorem? PA. Atque etiam liberos sex. Ev. O senem impie pium! Atque illinc redisti sanctus? PA. Vis, verum fatear? Aliquanto deterior, quam iveram. Ev. Sic, ut audio, excussus est religionis amor. PA. Imo magis incanduit. Itaque reversus in Italiam, addixi me militiæ. Ev. Itane religionem venabaris in bello?

quo

¹ Τὸ τέχνην πᾶσι, &c.] *Artem* à latronibus, neque gravant circumferentem, quocunque terrarum abeas, te comitantur.
² *Chiromanticam*] Gr. *Χειρομαντεία*, divinatio ex inspectione manus.

quò quid esse potest sceleratius? PA. Erat sancta militia. Ev. Fortassis in Turcas. PA. Imo sanctius quiddam, ut tum quidam prædicabant. Ev. Quidnam? PA. Julius secundus belligerabatur adversus Gallos. Porro militiam mihi commendabat etiam multarum rerum experientia. Ev. Multarum, sed malarum. PA. Ita potè comperi. Et tamen heic durius vixi, quam in monasteriis. Ev. Quid tum postea? PA. Jam mihi vacillare cœpit animus, utrum ad negotiationem intermissam redirem, an religionem fugientem persequerer. Interim venit in mentem, utrumque alteri posse conjungi. Ev. Quid? ut simul esses & negotiator & monachus? PA. Quid ni? Nihil religiosius ordinibus mendicantium: & tamen nihil similius negotiationi. Volitant per omnes terras ac maria, multa vident, multa audiunt: penetrant omneis domos, plebeiorum, nobilium, atque regum. Ev. At non cauponantur. PA. Sæpe nobis melicius. Ev. Quod genus ex his delegisti? PA. Omnes formas expertus sum. Ev. Nulla placuit? PA. Imo perplacuerant omnes, si licuisset statim negotiari. Verum perpendebam, mihi diu sudandum in choro, priusquam crederetur mihi negotiatio. Jamque cogitare cœpi de venanda² Abbatia: sed primum, non omnibus heic³ favet Delia, & sæpe longa est venatio. Itaque consumtis⁴ hunc in modum annis octo, cum esset nunciata mors Patris, domum reversus, ex consilio matris duxi uxorem, & ad veterem negotiationem

¹ Imo sanctius] Hoc tum iactabant, qui Julio aderant. Fuit hic Julius patria Genuensis, Sixti quarti Pontificis nepos, si non filius. De eodem Buchananus: *Stare diu haud poterant mundusque & Julius una, Omnia perdendi tam ferus ardor erat. Ergo ne ante diem mundi stru-ctura periret, Ad Stryga discessit Julius ante diem.*

² Abbatia] Dignitas abbatis.

³ Favet Delia] Alludit autor ad adagium, *irata Delia venari*. Allegoria sumpta à venatoribus, quibus, secundum

Ethnicorum opinionem, pulchrè succedebat venatio, si faveret illis Delia, sive Diana: (Delia nomen gentile, à patria Delo) minus autem, si iisdem irasceretur.

⁴ Hunc in modum] Proculdubio non sine expensis in eam rem nummis. Nullus quippe horribilem Pontificiorum Simoniam haud agnoscit. Jam olim à Baptista Mantuano dictum; *Venalia Roma Tempia, sacerdotes, altaria, sacra, corona.* Et subiungit, *cælum est venale* Densque;

nem redii. GL. Dic mihi, cum tam subinde novam vestem fumeres, ac velut in aliud animal transformareris, quî potuisti servare decorum? PA. Quî minus, quam hi, qui in eadem fabula nonnunquam aliam atque aliam sumunt personam? EV. Dic tibi bona fide, qui nullum vitæ genus non expertus es, quod omnium maxime probas? PA. Non omnibus omnia congruunt: mihi nullum magis arridet, quam hoc, quod secutus sum. EV. Multa tamen incommoda habet negotiatio. PA. Sic est. Sed quando nullum vitæ genus omnibus caret incommodis, hanc ¹ Spartam, quæ contigit, orno. Verum nunc superest Eusebius, qui non gravabitur apud amicos vitæ suæ ² scenam aliquam explicare. EV. Imo totam fabulam, si videtur: nam habet ³ actus non multos. GL. Erit magnopere gratum. EV. Ubi rediissem in patriam, annum apud me deliberavi, quodnam vitæ genus amplecti vellem; simulque me ipsum exploravi, ad quod genus essem propensus aut idoneus. Interim oblata est ⁴ Præbenda, quam vocant, satis opimi proventus: accepi. GL. Vulgo male audit hoc vitæ genus. EV. Mihi, ut sunt res humanæ, satis exoptandum videtur. An mediocrem felicitatem esse putatis, subito velut e cœlo dari tot commoda, dignitatem, ædes honestas, beneque instructas, annuos redditus satis amplos, sodalitium honorificum, deinde templum, ubi, si libeat, vaces religioni? PA. Illic me luxus offendebat, & concubinarum infamia; tum quod plerique istius generis odere litteras. EV. Ego non specto, quid agant alii, sed quid mihi sit agendum: & melioribus me adjun-

¹ Spartam, qua contigit] Admonet adagium, ut, quamcunque provinciam erimus sorte nacti, ei nos accommodemus, proque hujus dignitate nos geramus. Principatus tibi contigit, principis officio fungere: privatus es, privatum te gero, &c.

² Scenam] Fabula dividitur in scenas, ad id allusit. Et scenam aperit, qui aperta patefacit.*

³ Actus non multos] Imo omnis fabula habet quinque actus, secundum illud: Neve minor quinto nem fit productior actus.

⁴ Præbenda] Præbenda in plur. num. dicuntur ligna & sal, quæ Parochi legatis publice missis exhibebant. Hinc in singulari num. pro redditibus ecclesiasticis sumitur. Belgis barbarice etiamnum Een probende, est, een prove.

¹ Pata-

adjungo, si non possum alios meliores reddere. Po. In isto genere vixisti perpetuo? Ev. Perpetuo, nisi quod interim quatuor annos primum egi ¹ Patavii. Po. Quam ob rem? Ev. Hos annos ita partitus sum, ut sesquiannum darem studio Medicinæ, reliquum tempus Theologiæ. Po. Cur id? Ev. Quo melius & animum & corpus meum moderarer, nonnunquam & amicis consulerem. Nam & concionor nonnunquam pro mea sapientia. Sic hætenus satis tranquille vixi, contentus unico sacerdotio, nec præterea quidquam ambiens, recusaturus etiam, si offeratur. PA. Utinam liceret discere, quid agant cæteri nostri sodales, quibuscum tum familiariter viximus? Ev. De nonnullis possum commemorare quædam; sed video, nos non procul abesse à civitate: quare, si videtur, conveniemus in idem diverforium ibi per otium de cæteris conferemus affatim. *Huiguitio auriga*. Unde tam miseram sarcinam nactus es, lusce? *Henricus auriga*. Imo quo tu defers istud lupanar, ganeo? *Hug*. Debueras istos frigidos senes alicubi ² effundere in urticetum, ut calefcerent. *Hen*. Imo tu istum gregem cura, ut præcipites alicubi in profundam ³ lamam, ut refrigerentur; nam calent plus satis. *Hug*. Non soleo præcipitare sarcinam meam. *Hen*. Non? Atqui nuper vidi, te sex Carthusienses dejecisse in coenum sic, ut pro candidis emergerent nigri: tu interim, quasi re bene gesta, ridebas. *Hug*. Nec injuria; dormiebant omnes, ac multum ponderis addebant currui meo. *Hen*. At mei senes egregie sublevarunt currum meum, per totum iter perpetuo garrientes. Nunquam vidi meliores. *Hug*. Non soles tamen talibus delectari. *Hen*. Sed hi seniculi boni sunt. *Hug*. Quî scis? *Hen*. Quia per eoster bibi per viam cerevisiam insigniter bonam. *Hug*. Ha ha hæ. Sic tibi boni sunt.

¹ Patavii] Patavium, quæ vulgo Pataviz Brabantini vel gratis, nonnunda à Padi vicinitate, civitas ditionis quam conducti. Urticetum autem locus Venetæ, Livii patria, ab Antenore, ut est urticis plenus, ab urendo dictus, ferunt, condita, academia celebri nobis quod ejus folia tacta acerrime urant.

² Effundere] Faciunt hoc non raro, na, & aquæ collectio.

³ Lamam] Lama, profundior lacu-

'Π Τ Ω Χ Ο Π Λ Ο Υ Σ Ι Ο Ι.

CONRADUS, BERNARDINUS, PASTOR,
PANDOCHEUS, UXOR.

Co. **A**Tqui pastorem decet ² hospitalitas. Pas. Pastor sum ovium; non amo lupos. Co. At non perinde fortassis odisti ³ lupos. Sed quo tandem merito sic abhorres à nobis, ut ne tecto quidem digneris? Neque enim te gravabimus cœna. Pas. Dicam, quia, si conspiceretis in ædibus meis ⁴ gallinam aliquam, aut pullos gallinaceos, cras in concione traducerer apud populum. Hanc soletis referre gratiam communicati hospitii. Co. Non omnes sumus istiusmodi. Pas. Sitis, cujusmodi voletis; ego vix sancto Petro fiderem, si tali cultu veniret ad me. Co. Si ita stat sententia, saltem indica diversorium aliud. Pas. Est in hoc vico diversorium publicum. Co. Quod habet signum? Pas. In tabula pensili videbitis canem os inferentem in ollam: hoc agitur in culina. Ad abacum rationalem sedet lupo. Co. Signum inauspicatum. Pas. Fruamini. Be. Quod genus Pastoris hoc est? per illum liceret perire fame. Co. Si non melius pascit oves, quam nos, oportet esse parum obefas. Be. In malis rebus opus est bono consilio. Quid fiet? Co. ⁵ Perfricanda frons est. Be. Nimirum inutilis est pudor, cum urget necessitas. Co. Admodum; sanctus Franciscus aderit nobis. Be. Pro fortuna. Co. Non expectabimus ⁶ Pandochei responsum pro foribus, sed recta irum-

¹ Π Τ Ω Χ Ο Π Λ Ο Υ Σ Ι Ο Ι] Quasi dicas divites mendicos; à πτωχός mendicus & πλούσιος dives.

² Hospitalitas] Nam à pascendo dicitur pastor, & à prabendo Græcis parochus.

³ Eupas] Jocus est ex ambiguo, lupa uxor lupi, & lupa sortum.

⁴ Gallinam] Gallinam appellat concupinam, pullos, liberos.

⁵ Perfricanda est frons.] Frons habita est antiquitus pudori sacra: itidem frontem perfricuisse dicuntur, qui pudorem omnem dediderunt, velut manu absterse à vultu pudore. Belg. Men moet den onbeschaemde speelen.

⁶ Pandochei] Caupo. A Pandochium, diversorium seu taberna, quæ hospites quosvis recipit. à πᾶς, omnis, & δέχομαι, recipio.

1 Varg

rumpemus in ipsum ¹ vaporarium, nec facile patiemur, nos ejici. BE. O facinus impudens! Co. Hoc satius, quam notem agere sub dio, ac perire frigore. Interim depone pudorem in sacco, cras resumturus, ubi videbitur. BE. Scilicet, sic res ipsa suadet. PAN. Quod animantium genus hic video? Co. Servos Dei, filios sancti Francisci, vir optime. PAN. An Deus talibus servis delectetur, nescio: ego mihi nolim, multos esse domi. Co. Quam ob rem? PAN. Quia ad edendum & bibendum plus, quam viri estis, ad laborandum nec manus habetis, nec pedes. Ohe vos estis filii sancti Francisci? Soletis prædicare, ² eum esse virginem, & ille habet tot filios? Co. Spiritus filii sumus, non carnis. PAN. Infelix genitor ille. Nam quod in vobis pessimum est, animus est; corpore nimium valetis, planeque melius habetis ista parte, quam expediat nobis, qui alimus uxorem, & filias. Co. Tu forte suspicaris nos esse ex eorum genere, qui degenerant à progenitoris instituto: nos sumus Observantes. PAN. Ego igitur observabo, ne quid adferatis detrimenti. Nam istud genus ego odi pessime. Co. Quam ob rem, te quæso? PAN. Quia circumfertis dentes, nec circumfertis pecuniam. Hoc genus hospitum mihi est ingratißimum. Co. An laboramus vobis. PAN. Vultis, ostendam vobis, quo modo laboretis? Co. Ostende. PAN. Inspicite picturam vobis proximam ad lævam: illic videtis vulpem concionantem, sed à tergo anser collum profert è cuculla. Rursum videtis lupum absolventem confessum, sed prominet pars ovis occultatæ sub veste. Videtis simiam affidentem ægroto in veste Franciscana; altera manu præfert crucem, alteram habet in crumena ægrotantis. Co. Non infi-

¹ *Vaporarium*] *Vaporarium*, seu hypocaustum, locus ad sudandum.

² *Eum esse virginem*] De Francisci virginitate aliisque blasphemis ejus miraculis videatur horrendus liber Belgico idiomate, cui titulus *de Wyngaerd van Sinte Franciscus*, ut & Bartholomæus

de Pisis. Ni forte virginitatem amiserit in nive: de qua inter alia Buchananus sic canit: *Nudus & in gelida stratus nive membra volutat, Et fingit globulos porcerebratque nivem: Imponitque suo velus collaris peni, Et jubet optata condicione frui.*

inficiamur, hac veste nonnunquam tegi lupos, vulpes, ac simias; sed fatemur etiam, sæpe tegi porcos, canes, equos, leones, ac regulos: quin eadem vestis ¹ tegit multos bonos viros. Vestis ut neminem reddit meliorem, ita nullum reddit deteriolem. Proinde iniquum est, quenquam ex veste æstimare: alioqui tua vestis, qua nonnunquam uteris, esset execranda, quæ multos tegit fures, homicidas, veneficos & adulteros. PAN. De veste cedam, si numeretis. Co. Rogabimus Deum pro te. PAN. Ego vicissim pro vobis, operam opera pensans. Co. Atqui non ab omnibus accipiendum. PAN. Cur vobis religio est contingere pecuniam? Co. ² Quia pugnat cum professione nostra. PAN. Itidem cum mea professione pugnat, admittere gratuitum hospitem. Co. At nos cogit regula, non contingere pecuniam. PAN. At mea regula diversum præcipit. Co. Ubi est tua regula? PAN. Lege versus istos:

*Hospes, in hac mensa fuerint cum viscera tensa,
Surgere ne properes, ni prius annumeres.*

Co. Nos non erimus tibi sumtui. PAN. At qui mihi non sunt sumtui, ne quæstui quidem sunt. Co. Deus abunde pensabit, si quid officii vobis præstiteris. PAN. Istis verbis non alo familiam. Co. Abdemus nos in angulum vaporarii, neque cuiquam erimus molesti. PAN. Non fert tales homines hoc vaporarium. Co. Itane nos ejicis, fortassis hac nocte devorandos à lupis? PAN. ³ Lupus lupinam non est, ut nec canis caninam. Co. Crudelis esses, si hoc faceres

Tur-

¹ *Tegit multos*] Imo, sæpe sub attrita latitat sapientia palla.

² *Quia pugnat, &c.*] Ex regula Francisci non licet ipsius Monachis attingere pecuniam. Cum tamen Apostoli & ipse Christus erogatos à piis nummos receperint. Nulli legi divinæ nititur istud præceptum: quod & ipsi Franciscani revera haud observant: utpote qui propter pecuniam sæpe graves lites mo-

verunt, & missis suis ingentem contraxere summam. Cum pagatim circum-eunt, habent pro pedisequis Iscariothas suos, quorum marsupiiis inditur, quicquid aspersione sepulchrorum, aqua lustrali aliisque imposturis corradunt ab imperita & credula plebe.

³ *Lupus lupinam*] Æqualitas enim non parit bellum. Alludit ad proverbium, Canis caninam non est.

Turcis : quales quales sumus, homines sumus. PAN.¹ Surdo canitis. Co. Tu molliter foves corpus tuum, nudus recubans post vaporarium; & nos extrudis frigore nocturno perituros, etiam si parcant lupi. PAN. Sic vixit Adam in paradiso. Co. Vixit, sed innocens. PAN. Et ego innocens. Co. Fortassis detracta syllaba prima. At vide, si tu nos nunc extrudis² è paradiso tuo, ne Deuste non recipiat in suum. PAN. Bona verba. UX. Mi vir, tot tua malefacta saltem hoc beneficio pensa: patere, hos hac nocte tecto nostro uti: sunt viri boni, senties, quæstum hinc fieri uberiores post hac. PAN. Ecce deprecatricem; suspicor convenire inter vos; nec admodum lubens audio hoc elogium à muliere, ³ viri boni. UX. Hau: non ita est, sed cogita, quoties peccaris alea, temulentia, rixis, pugnis; saltem hac eleemofyna redime tua peccata, nec ejicias hos, quos optaris tibi adesse morienti. Scurras & ⁴ sanniones recipis sæpenumero; & hos extrudis? PAN. Unde ista concionatrix nobis? Abi tu, & cura rem culinariam. UX. Id quidem fiet. BE. Mitescit, & sumit indusium lineum, spero, fore recte. Co. Et mensam insternunt pueri. Bene habet, quod nulli veniunt hospites; alioqui nobis erat exsulandum. BE. Feliciter cecidit, quod è proximo oppidulo retulimus nobiscum lagunculam vini, & agni coxam assam: alioqui hic, ut video, ne fœnum quidem impartisset nobis. Co. Jam accubere pueri: adjungamus nos in mensæ partem, sic tamèn, ne cui in-

¹ *Surdo canitis*] Id est, frustra loquimini: Ter. *Na ille haud scit, quam mihi nunc surdo narret fabulam.* Ortum videtur adagium à ridiculo casu: quo sæpe, ut hospes incidat in surdum, quem percontetur multa, ridentibus iis, qui surdum noverunt. Idem aliis verbis effertur, *littori loqueris, vento loqueris, mortuo verba facis, surdo fabulam narras.*

² *E paradiso tuo*] Παράδεισος, vel ut quibsdam placet παράδης, Græca quidem vox, origine vero Persicâ, sa.

Chaldaicâ vel etiam Hebraicâ. in genere locum amœnissimum designat, καλὴ ἐξοχήν hortum Edenis, per translationem cœlum ipsum: sed ad differentiam terreni sæpe additur epitheton cœlestis, V. Gron. ad A. Gell. 2, 20. A.

³ *Viri boni*] Vulgus Gallorum virum bonum appellat, cujus uxor parum est pudica.

⁴ *Sanniones*] Sannio, qui sannam facit, irrisor. Sanna enim est, narium, oris & vultus distortio, irridendi causa.

incommodemus. PAN. Vobis imputandum arbitror, quod hodie nullum habeo convivam, præter domesticos & vos inutiles. Co. Nisi frequenter hoc accidit, imputa nobis. PAN. Frequentius, quam vellem. Co. Noli laborare, vivit adhuc Christus, qui non deferet suos. PAN. Audivi, vos dici Evangelicos: & Evangelium prohibet, per viam circumferri peram aut panes: vos manicas habetis pro pera, ut video: nec panes² modo circumfertis, verum etiam vinum, & delicias carnum. Co. Fruere nobiscum, si libet. PAN. Meum vinum ad istud collatum, ³ vappa est. Co. Gusta & de carnibus; nobis enim superest. PAN. O felices mendicos! uxor mea nihil hodie coxit, præter caules & laridum rancidum. Co. Communicemus, si videtur, nostros apparatus. Nam nostra nihil refert, quibus vescamur. PAN. Cur igitur non circumfertis caules & vappam? Co. Quoniam hæc nobis obtrudere maluerunt, apud quos hodie pransi sumus. PAN. Gratis pransi? Co. Maxime. Imo gratias etiam egerunt, & abeuntes ⁴ his apophoretis oneraverunt. PAN. Unde venitis? Co. ⁵ E Basilea. PAN. Hui, è tam longinquo? Co. Sic est. PAN. Quod tandem genus hominum estis vos, qui sic oberratis sine jumento, sine crumena, sine famulatio, sine armis, sine comœatu? Co. Vides qualecunque vestigium Evangelicæ vitæ. PAN. Mihi videtur erroneum vita, qui vagantur cum ⁶ reticulo. Co. Tales

¹ *Noli laborare*] Animum despondere, cruciari, animo angere: Christus promissit, se suis de necessariis prospecturum.

² *Modo circumfertis*] A Christo interdicatur Apostolis peram ad iter comparare, cum eos primum misit: Matt. 10. vers. 10. Marc. 6. vers. 8. Luc. 9. vers. 3. & 22. vers. 35. Nempe ut se comœatu non onerantes, expeditiores essent ad iter, & expetirentur, Christum providentia sua ipsi prospecturum.

³ *Vappa est*] Vappa vinum insipidum, cujus vis evaporavit.

⁴ *His apophoretis*] Consule de deli-

ciosa vita Monachorum, eorumdemque variis missibus & delicatis ferculis Melchiorum ab Hambach de inordinata vita monastica eap. 7. Apophoreta, quæ dantur in fine convivii, sicut liceat cuique, si velit, domum auferre.

⁵ *E Basilea*] Nobilissima Helvetiæ civitas; olim, quibusdam Augusta Rauracorum. Verius autem proximus Basileæ pagus *Augst* vetus Augusta.

⁶ *Reticulo*] *Reticulum*, eo quod ad modum retis intexeretur. *Funda* Macrobio dicitur, sacculus loculusve pecuniæ reponendæ idoneus. Belg. *Een diefsack*.

les erronee erant Apostoli : talis erat & Dominus Jesus. PAN. Nostis artem chiromanticam? Co. Nihil minus. PAN. Unde igitur suppetit victus? Co. Ab eo, qui promissit. PAN. Quis ille? Co. Qui dixit, ¹ *Nolite esse solliciti; hæc omnia adjicientur vobis*. PAN. Promissit, sed quærentibus regnum Dei. Co. Id facimus pro virili. PAN. Apostoli clarebant miraculis, sanabant ægros : proinde non mirum, illis ubique suppetisse victum : vos nihil tale potestis. Co. Possemus, si similes essemus Apostolis, & si res posceret miraculum. At ² miracula data sunt ad tempus incredulis; nunc nihil opus, nisi pia vita. Et sæpe felicius est ægrotare, quam valere : sæpe felicius mori, quam vivere. PAN. Quid igitur vos facitis? Co. Quod possumus, pro sua quisque dote divinitus donata consolamur, exhortamur, admonemus, corripimus; ubi se dederit occasio : nonnunquam & concionamur, sicubi comperimus Pastores mutos : si non datur prodesse, damus operam, ne quem lædamus moribus & lingua. PAN. Utinam cras velis nobis concionari ! Nam dies est apud nos festus. Co. Cui divo? PAN. Antonio. Co. Fuit is quidem vir bonus; sed unde dies festus? PAN. Dicam : Abundat hic vicus subulcis, propter vicinum nemus glandiferum. Et persuasum est, ³ Antonio dele-

¹ *Nolite esse solliciti*] Verba Christi sunt Matth. 6. vers. 25. Propterea dico vobis; ne estote solliciti de anima vestra, quid esuri sitis, aut quid bibaturi; neque de corpore vestro, quare sitis induendi: Nonne anima plus est, quam alimentum, & corpus plus, quam vestitus.

² *Miracula data sunt*] Non videtur hic Conradus observare τὸ πρῶτον, utpote qui personam sustinens Franciscani monachi, miracula ad tempus data asserit: ad confirmandam doctrinam veritatis; sequebantur enim olim doctrinam perinde ac sigilla tabulas. Hoc autem repugnat dogmati Pontificio, quod inter notas veræ Ecclesiæ gloria miracu-

lorum stabilitur: quasi nota eadem esset inseparabilis, & Ecclesiæ semper competere: imo quasi & Anti-Christi Ecclesiæ miracula non attribuerentur. ² Thess. 2. vers. 9. Nihilominus tamen quis ignorat, quantopere Papicolarum suæ ementita & potentiosa miracula jactitent. Acervos eorundem præcipue in Legenda sua, ut vocant, congefferunt.

³ *Antonio delegatum*] Est enim hic divus tutelaris porcorum. Salsæ Buchananus: *Diceris Antoni porcos pavisse subulcus Vivus, adhuc monachos lumine cassus alis. Par stupor ingenii est, ventrisque abdomen utrisque, Sordè pari gaudent, ingluvieque pari. Nec minus hoc mutum pecus est brutumque suillo, Nec minus insipidum,*

delegatam curam ejus pecoris: & ideo colunt illum, ne sæviat neglectus. Co. Utinam vere colerent illum! PAN. Quo pacto? Co. Sanctissime coluit divos, quisquis imitatus est. PAN. Totus hic vicus cras perstrepet computationibus, salutationibus, lusibus, rixis & pugnis. Co. Sic Ethnici quondam colebant Bacchum suum. Miror autem, si sic cultus Antonius, non sævit in homines ipso pecore stultiores. Qualem habetis Pastorem? mutum, ac malum? PAN. Qualis sit aliis, nescio: mihi optimus est: nam hic potat totos dies: neque quisquam plures adducit, aut meliores combibones, magno meo bono. Atque adeo demiror, illum nunc abesse. Co. Nos experti sumus parum commodum. PAN. Quid audio? salutastis hominem? Co. Ambivimus apud illum hospitium; ille non aliter, quam lupos abegit à limine, & huc jussit abire. PAN. Ha, ha, nunc intelligo. Hinc est, quod noluit adeste, quod sciret, vos heic futuros. Co. Estne mutus? PAN. Mutus? Nemo illo vocalior in vaporario; ac strenue boat in templo: concionantem nunquam audiui. Sed quid pluribus opus? vos ipsi sensistis, ut intelligo, non esse mutum. Co. Estne peritus sacrarum litterarum? PAN. Ait, se peritissimum: sed quidquid talium rerum didicit, didicit in ¹ secreta confessione, sic ut fas non sit proferre apud alios. Quid multa? Dicam in summa, ² qualis est populus, talis est Sacerdos, & plane nacta est suum ³ patella operculum. Co. Fortasse non dabit locum concionaturo. PAN. Dabit, ad me recipio; sed hac lege, ne quid in illum jaculere, quemadmodum plerique soletis. Co. Rei malæ assueverunt, qui hoc solent: ego clam ad-
moneo

pidum, nec minus illepidum. Cetera conveniunt, sed non levis error in uno est, Debus & monachis glans cibusestivis. De temptationibus ejus aliisque viri rebus gestis consulantur viræ ejus Scriptores futiles.
¹ *Secreta confessione*] Vulgaris jocus est in ignarum.

² *Qualis est populus*] Idem & his verbis effertur: qualis Rex, talis grex.

³ *Dignum patella operculum*] Significat episcopum ad populi mores accommodatum. Tum ubi similia similibus contingunt: veluti Præceptorum parum docto, discipulus indocilis; improbo populo, magistratus improbus, breviter quoties mala malis, digna dignis eveniunt. Belg. *Sy hebben malkander gevoonden.*

moneo Pastorem, si quid offendit: quod superest, Episcoporum est munus. PAN. At tales aves huc raro devolant. Equidem video, vos esse viros bonos. Sed quid sibi vult ista vestium varietas? Nam plerique hoc ipso judicant, vos esse malos, quod sic vestiamini. Co. Unde id? PAN. Nescio, nisi quod tales multi comperiantur. Co. Multi hoc ipso judicant, nos esse sanctos, quod sic vestiamur: peccant utrique; sed tamen humanius peccant, qui ex veste bene de nobis suspicantur, quam qui male. PAN. Esto sane. Sed quæ tandem utilitas tot discriminum? Co. Quid tu censes? PAN. Mihi quidem nulla videtur, nisi in pompis, aut in bellis. ¹ in pompis enim circumferuntur variæ personæ, sanctorum, Judæorum, Ethnicorum: has ex diverso cultu dignoscimus. In bellis autem hoc præstaret cultuum varietas, ut suum quæque vexillum copiarum sequerentur, neque fieret ordinum confusio. Co. Pulchre dicis. & hæc vestis est militaris: alius alium ducem sequimur; sed omnes militamus sub uno Cæsare Christo. Verum in veste tria spectanda sunt. PAN. Quæ? Co. Necessitas, usus, & decorum. Cur sumimus cibum? PAN. Ne pereamus fame. Co. Sic aliquando sumenda vestis, ne pereamus frigore. PAN. Fateor. Co. Hoc melius præstat hæc vestis, quam tua: tegit enim & caput, & collum, & scapulas, unde plurimum est periculi. Usus postulat varia vestium genera. Equitatus convenit brevis, quiescenti longa; in ætate tenuis, in hieme densa. Sunt Romæ, qui singulis diebus ter commutant vestem: mane sumunt duplicatam pellibus, sub meridiem accipiunt simplicem, rursus sub noctem aliquanto crassiorē. Verum non omnibus suppetunt mutatoria: proinde hæc vestis reperta est, una ad plurimos usus accommodata. PAN. Quis sic? Co. Si fiat Boreas, aut si fervet Sol, adducimus cucullam: si calor offendit,

¹ In pompis] Pompæ sunt spectacula, quæ populo exhibentur, vulgo nunc vocantur *processiones*, à verbo *πρόσω*, misse, *veho*.

fendit, demittimus in tergum: si quiescendum est, demittimus vestem: si ambulandum, subducimus, aut succingimur etiam. PAN. Non pessime sapuit, quilibet hoc invenit. Co. Est autem hoc ad bene vivendum præcipuum, ut homo consuescat esse paucis contentus, alioqui si deliciis aut affectibus indulgere cœperimus, nullus erit finis. At nulla vestis inveniri potuit, quæ una tot commoditatibus subserviret. PAN. Assentior. Co. Nunc decorum inspiciamus. Dic mihi bona fide, si tu sumeres uxoris tuæ vestem, nonne dicerent, omnes te facere præter decorum? PAN. Dicerent, me insanire. Co. Quid tu diceres, si illa sumeret vestem tuam? PAN. Fortasse nihil mali dicerem, sed contunderem eam ¹ bonis fustibus. Co. Atque nihil refert, qua veste utaris. PAN. Hæc plurimum refert. Co. Nec mirum. Nam & Ethnicorum leges puniunt virum ac fœminam, si ² diversi sexus cultum sumserint. PAN. Nec injuria. Co. Age, quid si senex octogenarius sumeret sibi vestitum adolescentis quindecim annos nati; aut contra, si juvenis sumeret vestem senis, nonne dicant omnes, rem esse ³ fustuario dignam? Aut si anus coleretur ad modum adolescentulæ, & contra? PAN. Admodum. Co. Itidem, si ⁴ laicus sumat cultum sacerdotis, contra Sacerdos laici. PAN. Uterque faceret indecore. Co. Quid si privatus sumeret ornamentum principis, aut Sacerdos privatus Episcopi, num faceret indecore? PAN. Scilicet. Co. Quid si civis sumeret cultum mili-

¹ *Bonis fustibus*] Iocus est in contrariis, malis & bonis.

² *Diversi sexus cultum*] Ita & Tibertius apud Tacitum Annali. libro III. Damnabat vestes viris & mulieribus promiscuas. Imo Deus ipse Deut. 22. 5. „Ne esto instrumentum virile super fœminam, nec induito vir vestem fœminæ: nam abominationi est hoc” hovz Deo tuo, quisquis facit ista.

³ *Fustyaria*] Id est, fustigatione; pœna, quæ fuste infligitur.

⁴ *Laicus sumat, &c.*] Quemadmodum laicus à λαός popularem significat, ita Clericus illum, qui sortem ex popularibus selectus esset, ad obeundam sacri ministerii functionem. Olim Christiani in Clericos & Laicos distincti. Sarius autem, si Patres à discrimine hoc abstinuissent, cuius Scriptura non meminit, ex quo posterioribus sæculis damnandus ecclesiasticæ tyrannidis abusus est natus.

militis; plumas, cæteraque stultitiæ ¹ Thraſonicæ insignia? PAN. Rideretur. Co. Quid ſi inter milites Anglus geſtaret crucem albam, Helvetius rubram, Gallus nigram? PAN. Faceret impudenter. Co. Quid itaque miraris noſtrum hunc cultum? PAN. Quid interſit inter privatum & principem, inter virum ac ſceminam, ſcio: quid interſit inter monachum, ac non monachum, nescio. Co. Quid intereſt inter pauperem & divitem? PAN. Fortuna. Co. Et tamē indecorum eſſet, ſi pauper imitaretur cultum divitis. PAN. Verum, ut nunc ferme coluntur divites. Co. Quid inter fatuum & ſapientem? PAN. Aliquanto plus, quam inter divitem & tenuem. Co. Nonne moriones aliter veſtiuntur, quam qui ſapiunt? PAN. Nescio, quid vos deceat, attamen veſter cultus non multum abeſt ab illorum cultu, ſi quis addat auriculas & tintinnabula. Co. Hoc plane deſt: & ſumus hujus mundi moriones, ſi modo vere ſumus quod proſitemur. PAN. Quid vos ſitis, nescio: illud ſcio, multos eſſe moriones, geſtantes auriculas & tintinnabula, qui plus ſapiant iis, qui geſtant pilea ² ſuffulta pellibus, ³ epomides, reliquaue ſapientum insignia. Itaque mihi ſtultiſſimum videtur, ſapientiam proſiteri veſte potius, quam ipſa re. Vidi quendam pluſquam morionem; qui geſtabat veſtem uſque ad talos demiſſam, epomidem Magiſtri noſtri: aderat & vultus, qui videri poſſet gravis Theologi: diſputabat apud omneis non ſine ſpecie gravitatis: magnatibus autem non minus erat jucundus, quam quivis alius morio, cum ſtultitiæ genere ſuperaret omneis. Co. Quid igitur tu poſtulas? ut princeps, qui ridet morionem, commutet cum illo

¹ Thraſonica] Thraſo nomen proprium eſt glorioſi militis, apud Terent. *δὴν τὴν θραſον*, hoc eſt, ab insolentia & ferocitate impoſitum

² Suffulta pellibus] Hoc apud Germanos aliquot doctores juris: in Hispania Theologi inſigniantur ſcocco albo in ſummo pileo, *Levanii pileo viola-*

ceo, & epomide, quæ imponitur humeris, nulli uſui futura, niſi ut ſignificet Magiſtrum noſtrum.

³ Epomidis] Epomis cucullæ genus, quæ ſuffulta ſimiliter pellibus auriferico, Magiſtris noſtris ab humeris dependet *Eon cappryn.*

illo vestem? PAN. Fortassis hoc postularet aliquando decorum, quod tu proponis, si libeat repræsentare veste, quidquid est in animo. Co. Urges tu quidem, sed tamen arbitror, non sine causa vestem suam additam morionibus. PAN. Ob quam? Co. Ne lædantur à quoquam, si quid imprudenter dixerint, aut fecerint. PAN. Non dicam interim, quod ista res quosvis irritat potius ad lædendum, adeo ut frequenter è stultis fiant insani. Nec video, cur, cum bos cornupeta, qui occiderit hominem, aut canis, aut sus, qui occiderit infantem, afficiantur supplicio; morio, qui scelertiora commiserit, præsidio stultitiæ sinatur vivere: illud expeto, cur vos distinguamini cultu è cæteris? Nam si quævis causa sufficit ad diversum cultum, oporteret pistorem aliter vestiri, quam piscatorem, calcearium aliter, quam vestiarium, aliter ¹ pharmacopolam, quam ³ œnopolam, aliter aurigam, quam nautam. Vos, si sacerdotes estis, cur secus vestimini, quam reliqui sacerdotes? Si laici, cur à nobis differtis? Co. Olim monachi nihil aliud eramus, quam purior pars laicorum: & hoc intererat inter monachum & alium laicum, quod nunc interest inter frugalem & probum virum, suis manibus alentem familiam, & inter ³ Snaphanum ex prædationum reditu jactantem sese: post Romanus Pontifex addidit nobis suos honores: vestis ex nobis nacta est dignitatem, quæ nunc nec laicorum est, nec sacerdotum; sed tamen hujus, qualis qualis est, non pudit aliquando ⁴ Cardinales & summos Pontifices. PAN. At tandem decorum illud unde sumitur? Co. Nonnunquam

ex

¹ *Pharmacopolam*] *Pharmacopola*, qui vendit pharmaca. Belg. *Een Apotheeker*.

² *Œnopolam*] *Œnopola*, qui vendit vinum. à *πωλέω*, vendo, & *οἶνον*, vinum.

³ *Snaphanum*] Sic Germani vocant prædonum genus subito ex arcibus adorientium via torem, mitigato vocabu-

lo. Disti autem à scloporum genere quod facile nitrato pulvere oneratur & exploditur, ideoque ad subitas excursiones aptissimum; Belg. *een Snaphaen*.

⁴ *Cardinales & summos Pontifices.*]

Imo multi ex monachatu Franciscanorum ad Pontificatum Maximum promoti variis ordinem privilegiis & honoribus auxerunt.

ex ipsa rerum natura, nonnunquam ex consuetudine mortalium & opinione. Nonne judicarent omnes absurdum, si quis tergo bubulo sic vestiretur, ut cornua prominere in capite, & cauda traheretur humi? PAN. Ridiculum sane. Co. Rursum, si quis vestem haberet, quæ faciem ac manus tegeret, pudenda ostenderet? PAN. Multo absurdus. Co. Ob id notati sunt ab Ethnicis quoque scriptoribus, qui ¹ multicia sumerent fœminis etiam indecora. Verecundius enim est, nudum esse, qualem te offendimus in vaporario, quam uti veste pellucente. PAN. Ego puto, totum hoc de cultu pendere à consuetudine ac persuasione mortalium. Co. Quî sic? PAN. Non multi sunt dies, quod heic diversati sunt, qui se prædicarent peragrassæ varias regiones nuper inventas, & quas in priscorum ² cosmographorum picturis desideramus. Hi se narrabant pervenisse ad insulam quandam cœli temperatissimi, ubi summi dedecoris loco habebatur ³ tegere corpus. Co. Isti fortassis belluarum ritu vivebant. PA. Imo, ut agebant, humanissimam agebant vitam. Degebant sub rege; cum comitabantur ad opus mane, non amplius, quam horam, etiam singulis diebus. Co. Quid operis faciebant? PAN. Evellebant radicum genus, quod illis tritici loco est, & tritico cum gratius, tum salubrius: quo peractò redeunt ad suum quisque negotium, & quod cuiusque libitum est animo, faciunt. Sancte educant liberos, vitant & puniunt flagitia, sed nullum acerbius, quam adulterium. Co. Quo sup.

¹ *Multicia*] Vestes molli intextæ subflamine, tenuissimæ & pellucidæ. Vestes, si modo vestes vocandæ sunt, inquit Seneca, in quibus nihil est, quo defendi corpus aut denique pudor possit. Iuven. *Cum tu multicia sumas Creticæ, &c.*

² *Cosmographus*] Mundi descriptor. à κόσμος, mundus, & γράφω, scribo. Hinc Cosmographia, mundi descriptio. Si Cosmographos veteres videas, pervenerunt ad exiguam orbis cognitio-

nem. Novarum regionum detectio nostris sæculis est reservata, secundum illud vaticinium, liceat sic loqui, Senecæ: *Veniens annis Sacula seris, quibus Oceanus Vincula rerum laxat & ingens pateat tellus, Tiphysque novos Detegat orbes; nec sit terris ultima Thule.*

³ *Tegere corpus*] Consulantur Itineraria, quibus Hollandorum expeditiones in utramque Indiam prolixè describuntur.

I Pla-

supplicio? PAN. Fœminis ignoscitur; datur hoc sexui: cæterum viris adulterii convictis hæc pœna est, ut per omnem vitam in publicum prodeant, membro pudendo velo obtecto. Co. O grave supplicium! PAN. Atqui consuetudo persuasit illis, hoc esse quovis supplicio gravius. Co. Ubi contemplor, quid possit persuasio, propemodum assentior tibi. Etenim si quis vellet furem, aut homicidam afficere extrema ignominia, nonne satis esset, si præcideret illi interulam supra nates, si partes pudendas turpiter prominentes lupinis pellibus convestiret; caligas diversis coloribus variegaret: vestem, quæ thoracem tegit ac brachia, totam conscinderet, veluti rete faciens è veste, scapulas & pectus nudaret; barbam partim demeteret novacula, partim dmitteret, partim intorqueret; capillos tonderet, adderet pileum undique sectum, cum ingenti fasciculo plumarum, ac sic juberet prodire in publicum? Nonne magis traduceret hominem, quam si morionis cucullam adderet cum auriculis prælongis ac tintinnabulis; Et tamen sic ultro sese ornant milites, ac sibi placent: & reperiunt, quibus hoc pulchrum videatur, cum nihil possit esse infanlius. PAN. Imo non desunt honesti cives, qui hoc pro viribus æmulentur. Co. Atqui si quis nunc conetur Indorum æmulari cultum, qui plumis avium vestiuntur, nonne pueris omnibus videretur insanire? PAN. Prorsus. Co. Atqui quod nos miramur, etiam longe infanlius est illo. Proinde ut verum est, nihil esse tam absurdum, quod non commendet assuetudo: ita negari non potest, in vestibus esse quoddam decorum, quod apud sanos & corda-

tos

[*Plumis avium vestiuntur*] Lin-
schotius in Itinerario suo recenset, re: & cum ad bellum proficiuntur
Brasilianos plumis diversicoloribus af- & cum ad convivia sua properant. Ad-
fabre connexis, in coronæ formam, dit idem, eosdem & armillas ex om-
frontem ornare. Diadema illud ipsis nis generis plumis, ut & galeros ex
Gempenambi vocatur. Etiam cutem eadem materia artificiosissime colli-
cum plumis flavis rubrisque collo a- batos & pallia ex struthiocamelorum
vium *Toucan*, non dissimilium nostris pennis contexta, humerisque injecta
cornicibus, detractam & ad solem sic- gestare.

x Cora

tos semper decorum est: ac rursus indecorum, quod apud omneis sapiunt, qui sapiunt, indecorum videri debet. Quis non ridet, quoties videt foeminas onustas longa vestis¹ coronide, quæ nobilitatem generis² caudæ longitudine metiuntur? Quanquam hoc non pudet imitari quosdam Cardinales duntaxat in palliis. Et tamen res est adeo violenta, *consuetudo*; ut non sit huic aut illi liberum mutare,³ quod receptum est. PAN. Satis de consuetudine. Sed dic tu mihi, quid sentias, utrum existimes satius, monachos non differre à cæteris cultu, an differre? Co. Equidem arbitror simplicius & Christianius, non æstimari quenquam ex cultu, modo sit honestus ac decorus. PAN. Cur igitur vos non abjicitis cucullas? Co. Cur? Apostoli non statim⁴ vescebantur cibis quibuslibet? PAN. Nescio: dic tu. Co. Quoniam obstabat invicta consuetudo. Quod enim penitus infixum est animis hominum, multoque usu confirmatum inveteravit, ac velut in naturam abiit, subito tolli sine magna perniciæ tranquillitatis humanæ non potest: sed ita paullatim submovendum est, quemadmodum⁵ ille revulsit pilos caudæ equinæ. PAN. Tolerarem, si monachorum omnium esset unus cultus: ⁶ tot discrimina quis ferat?

¹ *Coronide*] Quam nunc caudam vocant. Et significat extremitatem aliquantulum incurvatam: deinde quod ornatus causa rei adjicitur, à κορώνη.

² *Cauda longitudine*] Hodieque in aulis obtinet, ut longioribus sformatibus humum verrant, quo nobiliores.

³ *Quod receptum est*] Secundum illud, Mos tyrannus.

⁴ *Vescebantur cibis quibuslibet*] Propter infirmitatem Judæorum? ne illi scandalizarentur.

⁵ *Ille revulsit pilos cauda equina*] Ille nempe Sertorius: qui, teste Plutarcho, cum suis copiis ex barbarâ turbâ conflassis, persuadere non posset rationibus, in re militari plus habere momenti consilium, quàm vires temerarias, duos proponit equos, alterum macilentum

atque invalidum, alterum vegetum, caudâ pilosâ. Atque invalido illi juvenem adhibet prægrandi corpore & admirandis viribus. Contra vegeto pusillum & imbecillum homuncionem. Hic singulos pilos paulatim vellens, totam caudam brevi spatio depilavit. Juvenis è diverso caudam omnem simul manibus utrisque comprehensam, vi ac impetu conatur evellere. Qui, cum frustra sudaret, risui fuit circumstantibus. Sub hæc assurgens Sertorius, videtis, inquit, commilitones, quanto plus possit ingenium, quam vires. Indicat autem proverbium, quod viribus ac imperu fieri nequit, id tempore & assiduitate confici.

⁶ *Tot discrimina quis ferat?*] Imo quot monachorum ordines, tot vestituum diversa genera.

X

I BENE

ferat? Co. Hoc malum usus invexit, qui nihil non invenit. ¹ Benedictus non commentus est novum cultum, sed is, quo tum utebatur cum suis, erat cultus laici simplicis ac probi. Nec Franciscus invenit novam formam, sed hæc erat vestis pauperum ac rusticorum. Posteriores additis quibusdam verterunt rem in superstitionem. Nonne videmus & hodie quasdam anus tenentes sui seculi cultum, qui magis est diversus à cultu horum temporum, quam meus cultus abest à tuo? PAN. Videmus. Co. Itaque cum hunc cultum vides, vides reliquias prisca seculi. PAN. Ergo nihil habet aliud sanctimonie cultus vester? Co. Nihil prorsus. PAN. Quidam jactant, istos cultus præmonstratos divinitus ² à diva Virgine matre. Co. Ista sunt hominem somnia. PAN. Sunt, qui desperent, se posse à morbo revalescere, ni vestiantur cultu ³ Dominicano: imo, qui ⁴ ne sepeliri quidem velint, nisi in veste Franciscana. Co. Ista qui suadent, aut captatores sunt, aut fatui: qui credunt, superstitiosi. Deus non minus dignoscit nebulonem in veste Franciscana, quam in militari. PAN. At minor est plumarum varietas in avibus, quam in vobis cultus. Co. An non itaque pulchrum est imitari naturam? sed pulchrius vincere.

PAN.

¹ *Benedictus*] Secundum Sebastianum Francum Benedictus hic an. 480. natus majorque sexagenario denatus est. Postquam diu in deserto deliruerat, tandem in Italiam rediit, & Cassinense monasterium ordinemque monachorum, (ab ipso Benedictinorum nomen ad illos defluxit) secundum regulam Basilii crexit.

² *A diva Virgine*] Istiusmodi mendaciorum plaustra in Pontificiorum libris invenies. Inter alia Reginaldo ægroto Maria ostendit Dominicanorum vestium formam & colorem, teste Apolonia.

³ *Dominicano*] Tradit enim blasphemie de Dominico Antoninus, illum plures ægros sanasse mortuosque suscitasse, quam J. Christum. Imo Vincentius fa-

bulatur, eundem mortuum jam, invocatum, sex defunctos vitæ restituisse. Non mirum ergo, si vestimentis Dominicanis sanandi vim ascribant.

⁴ *Ne sepeliri quidem velint*] Ita habet: temporum lapsu homines superstitiosi vestibus divinam vim ad æternam salutem inesse putarunt. Ideoque non tantum plebei, sed & optimates habitu Franciscani sepeliri voluerunt; opinantes hæc ratione se à Diabolo tutos fore. Falsa illa imaginatione indutus Marchio Mantuz Franciscus II. testamento caverat, ut Franciscani indumento mandaretur terræ. Nec aliter voluerunt sepeliri Albertus Pius Dux Carpenfis Parisiis, Christophorus Longolius Paduz, & Robertus Rex Siciliæ.

1 *Domj-*

PAN. Utinam vinceretis & rostrorum varietate! Co. Sed age, varietati quoque patrocinabor, si pateris. Nonne aliter vestitus Hispanus, aliter Italus, aliter Gallus, aliter Germanus, aliter Græcus, aliter Turca, aliter Saracenus?

PAN. Scilicet. Co. Et in eadem regione quanta varietas vestium, etiam in ejusdem sexus, ætatis, & ordinis hominibus? Quanto alius cultu Veneto, alius Florentino, alius Romano? Atque hæc intra unam Italiam, PAN. Credo.

CN. Hinc nata est & nostra varietas. ¹ Dominicus sumsit cultum à probis agricolis ejus Hispaniæ partis, in qua vixit: Benedictus a rusticis ² ejus Italiæ partis, in qua vixit: Franciscus ³ ab agricolis diversæ partis: atque idem de cæteris.

PAN. Proinde, quantum video, vos nihilo estis sanctiores nobis, nisi sanctius vixeritis. Co. Imo peiores vobis, qui parum pie viventes, gravius offendamus animos simplicium. PAN. Est igitur aliqua spes de nobis, qui nec patronum habemus, nec cultum, nec regulam, nec professionem? Co. Habes, ô bone. vide, ut serves: quære ⁴ à susceptoribus tuis, quid professus sis in baptismo, quam vestem illic acceperis. Et humanam regulam desideras, qui regulam Evangelicam professus sis? Desideras hominem

Patro-

¹ *Dominicus sumsit*] Dominicus monachis suis vestimenti genus nullum præscripsit, ipse vili & plebeio habitu contentus. Post mortem autem ejus fratres habitu Regularium Canonicorum uti decreverunt: usque dum Reginaldo à Mariâ (sic nugantur) vestis forma colorque monstratus sit: nempe alba tunica, cui nigrum pallium injectum, & ab humeris usque ad caput integumentum humerale.

² *Ejus Italiæ partis*] Non sequutus est Benedictus habitum, quo rustici Cassinenses utebantur. Præscripsit enim monachis peculiare vestis genus, utpote cucullam ex duplici hirsuto panno tempore hiberno, ex simplici æstivis diebus, togam in ambitu rotundam, nec fluxam nimis, nec nimis curtam cum manicis

latis & scapulare, ut illi vocant. Idem Benedictus tamen concessit etiam usum illarum vestium, quæ in illis regionibus minimè veniant.

³ *Ab agricolis*] Franciscus abjectis vestibus secularibus, primum assumpsit pastorale vestimentum: postea, & hoc abjecto, tunicam breviorē, quam vice cinguli recte constringebat: incedens discalceatus. Verum istiusmodi habitum nullibi monachis suis injunxit; sed tantum, ut vilissima veste tegerentur. Salsæ Buchananus:

Est tunicam fluxam nodosa cannabe cingis,

Cum melius fauces stringeret illa tuas.

⁴ *A susceptoribus*] Quos nunc patrimonios ac maritimos vocant, qui spondent pro pueris baptizatis.

Patropum, qui Patronum habeas Jesum Christum? Cum duceres uxorem, nihil professus es? Cogita, quid debeas conjugii, quid liberis, quid familiæ; & senties, te plus habere sarcinæ, quam si Francisci regulam professus esses. PAN. Credidne, ullum Pandocheum ingredi cœlum? Co. Quid ni? PAN. Multa fiunt, ac dicuntur in hac domo, quæ parum respondent Evangelio. Co. Quæ? PAN. Alius bibit plus satis, alius obscœne loquitur, quidam rixantur, quidam obtrebant: denique, an cætera sint casta, nescio. Co. His occurrendum est, quantum potes: si non potes, certe ne alas quæstus caussa hæc mala, neve accerfas. PAN. Nonnunquam parum bonæ fidei sum in vino. Co. Quî sic? PAN. Ubi sensero, illos plus satis incalescere, largiter aquam admisceo. Co. Istud quidem levius est, quam si quibuscumque vendas vinum periculosis medicamentis infectum. PAN. Dic mihi serio, quot dies fuisti in hoc itinere? Co. Mensē ferme. PAN. Quis interim vos curat? Co. Nonne bene curantur, qui habent uxorem, liberos, parentes, & cognatos? PAN. Sæpe numero. Co. Tu non habes, nisi unam uxorem, nos centum: tu non nisi unicum patrem, nos centum: tu non nisi unicam domum, nos centum: tu non nisi paucos liberos, nos innumeros: tu non nisi paucos cognatos, nos infinitos. PAN. Quî sic? Co. Quia latius se porrigit cognatio Spiritus, quam carnis. Et ita nobis pollicitus est Christus, & experimur verum, quod pollicitus est. PAN. Næ tu mihi præbuiisti sat lepidum convivium: emoriar, nisi malim hanc confabulationem, quam Pastoris mei computationem. Cras dignaberis aliquid dicere populo. Et si posthac contingit, te hac facere iter, scito tibi heic paratum locum. Co. Quid si alii veniant? PAN. Non erunt ingrati, modo tui similes. Co. Meliores, uti sero. PAN. Verum inter tam multos malos, quomodo dignoscā bonos? Co. 'Dicam paucis, sed in aurem. PAN. Dic. Co. PAN. Meminero; & faciam.

Abba-

1 *Dicam paucis*] Simili joco Reuchlinus claudit opus de verbo, mirifice.

1 *Antre-*

Abbatis & Eruditæ.

ANTRONIUS, MAGDALIA.

AN. **Q**Uam heic ego supplectilem video? MA. An non elegantem? AN. Nescio quam elegantem, certe parum decoram & puellæ, & matronæ. MA. Quam ob rem? AN. Quia librorum plena sunt omnia. MA. Tu tantus natus, tum abbas, & aulicus, nunquam vidisti libros in ædibus heroïnarum? AN. Vidi; sed Gallice scriptos: heic video Græcos, & Latinos. MA. An soli Gallice scripti libri docent sapientiam? AN. Sed decet hoc heroïnas, ut habeant, quo delectent otium. MA. An solis ² heroïnis licet sapere, & suaviter vivere? AN. Male connectis, sapere & suaviter vivere: non est muliebre sapere: heroïnarum est suaviter vivere. MA. Nonne omnium est bene vivere? AN. Opinor. MA. Quî potest autem suaviter vivere, qui non vivat bene? AN. Imo quî potest suaviter vivere, qui vivat bene? MA. Ergo tu probas eos, qui vivunt male, modo suaviter? AN. Arbitror, illos bene vivere, qui vivunt suaviter. MA. Sed ista suavitas unde proficiscitur: è rebus extrariis, an ex animo? AN. ³ E rebus extrariis. MA. O subtilem abbatem, sed crassum Philosophum! Dic mihi, quibus rebus tu metiris suavitatem? AN. Somno, conviviis, libertate faciendi, quæ velis, pecunia, honoribus. MA. Verum, si istis rebus Deus addiderit sapientiam, num vives suaviter? AN. Quid appellas sapientiam? MA. Hoc est, si intelligeres, hominem non esse felicem, nisi bonis animi, opes, honores, genus, neque feliciorem reddere, neque melio-

¹ *Antronius*] Alludit ad proverbium, ἀντρονίς ὄν. Olim dicebatur, qui deformi prægrandique mole corporis esset, cæterum ingenio stupido bardoque. *Antron* autem civitas erat Thessalix, nomen inde sortita, quod cavernis & specubus abundaret. Illic ajunt, asinos insigni magnitudine quon-

dam fuisse, unde proverbium increbuit.

² *Heroïnis*] Heroïnas appellat potentes aulicas, quasi semideas.

³ *E rebus extrariis*] Extraria dicuntur, quæ extra rem sunt, de qua agitur etiam pro externis, ut hoc loco, sumuntur.

X 3

I EM

liorem. AN. Valeat ista quidem sapientia. MA. Quid si mihi suavius sit legere bonum auctorem, quam tibi venari, potare, aut ludere aleam; non videbor tibi suaviter vivere? AN. Ego non viverem. MA. Non quæro, quid tibi sit suavissimum, sed quid deberet esse suave. AN. Ego nolim, meos monachos frequentes esse in libris. MA. At meus maritus hoc maxime probat. Sed quam ob rem tandem non probas hoc in monachis tuis? AN. Quoniam experior, illos minus morigeros: responsant ¹ ex Decretis, ex Decretalibus, ex Petro & Paulo. MA. Imperas igitur, quæ pugnant cum Petro & Paulo? AN. Quid illi doceant, nescio: sed tamen non amo monachum responsatorem: neque velim, quēquā meorum plus sapere, quam ego sapiam. MA. Istud ita vitari possit, si tu des operam, ut quam plurimum sapias. AN. Non est otium. MA. Quis sic? AN. Quia non vacat. MA. Non vacat sapere? AN. Non. MA. Quid obstat? AN. Prolixæ preces, cura rei domesticæ, venatus, equi, ² cultus aulæ. MA. Itane ista tibi sunt potiora sapientia? AN. Nobis sic usu venit. MA. Jam illud mihi dicito, si quis Jupiter hanc potestatem tibi daret, ut possis & monachos tuos, & te ipsum vertere in quodcunque animal velles, an illos ³ in porcos verteres, te ipsum in equum? AN. Nequaquam. MA. Atque sic vitares, ne quis plus te uno saperet. AN. Mea non magni referret, quod genus animantis essent monachi, modo ipse essem homo. MA. An hominem esse censes, qui nec sapiat, nec velit sapere? AN. Mihi sapio. MA. Et sibi sapiunt fues. AN. Videre mihi ⁴ sophistria quæpiam, ita argutaris. MA. Non dicam

¹ *Ex Decretis* } Intelligit decreta & decretalia, quæ Corpore Canonico comprehenduntur.

² *Cultus aulæ* } Digitum intendit auctor in magnificentiam & aulicam æbbatum vitam.

³ *In porcos verteres* } More Circes, quæ Ulyssis socios carminibus in por-

cos convertit.

⁴ *Sophistria quæpiam* } Primitus Sophista & in feminino Sophistria, commune nomen erat omnibus, qui in arte aliqua excellerent: postmodo in malam partem desumptum, designat illum, qui fallacibus conclusivunculis inanem sapientiæ speciem ostentat.

cam, quid tu mihi videaris. Sed cur hæc displicet supellex?
 AN. Quia fusus & colus sunt arma muliebria. MA. Nonne
 matronæ est, administrare rem domesticam, erudire libe-
 ros? AN. Est. MA. An rem tantam existimas administrari
 posse sine sapientia? AN. Non arbitror. MA. At hanc sa-
 pientiam docent me libri, AN. Ego domi habeo sexaginta
 duos monachos, tamen nullum librum reperies in meo
 cubiculo. MA. Bene itaque prospectum est monachis illis
 AN. Feram libros, non fero Latinos. MA. Quapropter?
 AN. Quia non convenit ea lingua fœminis. MA. Exspecto
 causam. AN. Quia parum facit ad tuendam illarum pud-
 citiam. MA. Ergo nugacissimis fabulis pleni ¹ libri Galli-
 ce scripti faciunt ad pudicitiam? AN. Aliud est. MA. Dic
 istud, quidquid est, aperte. AN. Tutiores sunt à Sacerdoti-
 bus, si nesciant Latine. MA. Imo isthinc minimum est pe-
 riculi vestra opera. Quandoquidem hoc agitis sedulo, ne
 sciatis Latine. AN. Vulgus ita sentit, quia rarum & inso-
 litum est, fœminam scire Latine. MA. Quid mihi citas vul-
 gum, pessimum bene gerendæ rei auctorem? Quid mihi
 consuetudinem, omnium malarum rerum magistram?
 Optimis assuescendum: ita fiet solitum, quod erat insolit-
 um: & suave fiet, quod erat insuave: fiet decorum, quod
 videbatur indecorum. AN. Audio. MA. Nonne decorum est,
 fœminam in Germania natam discere Gallice? AN. Maxi-
 me. MA. Quam ob rem? AN. Ut loquatur cum his, qui
 sciunt Gallice. MA. Et mihi putas indecorum, si discam
 Latine, ut quotidie confabuler cum tot auctoribus, tam fa-
 cundis, tam eruditis, tam sapientibus, tam fidis consulto-
 ribus? AN. Libri adimunt multum cerebri fœminis, cum
 alioqui parum illis supersit. MA. Quantum vobis supersit,
 nescio; certe mihi quantulumcunque est, malim in bonis
 studiis

¹ *Libri Gallice scripti*] Sic est, pluri- indigetant. Utinam eidem non inveni-
 mos Galli libros obtruserunt orbi, fa- rent male feriata ingenia; quæ ad irritan-
 bulis amatoris refertos, lascivoque sty- dam puellarum libidinem in linguam
 lo conscriptos. Illi sua lingua *Roman* Belgicam istiusmodi converterent.

studiis consumere, quam in precibus sine mente dictis, in pernoctibus conviviis, in exhauriendis ¹ capacibus pateris. AN. Librorum familiaritas parit insaniam. MA. An colloquia combibonum, scurrarum & fannionum tibi non pariant insaniam? AN. Imo depellunt tædium. MA. Quî fiat igitur, ut jam amœni confabulones mihi pariant insaniam? AN. Sic ajunt. MA. Aliud ipsa loquitur res. Quanto plures videmus, quibus immodica potatio & intempestiva convivia, quibus temulenta pervigilia, quibus impotentes affectus ² pepererunt insaniam? AN. Ego sane nollem uxorem doctam. MA. At ego mihi gratulor, cui contigerit maritus tui dissimilis. Nam & illum mihi, & me illi cariorum reddit eruditio. AN. Immensis laboribus comparatur eruditio, ac post moriendum est. MA. Dic mihi, vir egregie, si cras tibi moriendum esset, utrum malles mori stultior, an sapientior? AN. Si citra laborem contingeret sapientia. MA. Sed nihil homini ³ citra laborem contingit in hac vita: & tamen quidquid paratum est, quantifvis laboribus comparatum est, heic relinquendum est, cur pigeat nos in re omnium pretiosissima sumere laboris aliquid, cujus fructus nos in alteram quoque vitam comitatur? AN. Frequenter audiui vulgo dici, fœminam sapientem bis stultam esse. MA. Istuc quidem dici solet, sed à stultis. Fœmina, quæ vere sapit, non videtur sibi sapere;

con-

¹ *Capacibus pateris*] Convenit id cum vulgatis Agricola versibus de Monachis: *Bis tres immensis abigunt clamoribus has: Quod superest ventri temporis omne datur, Si quaris quid agant? stertunt potantque cacantque: Ventris in his munus vertitur omne tribus.*

² *Pepererunt insaniam*] Egregie Philo; Qui temulenti sunt, ne degustant quidem prudentiam. Et Xenophon: Ebrietas oblivionem omnium, quæ agi oportet, inducit. Luber & subjungere Clementis Alexandrini verba: Cor quidem multo potu obruitur: vini autem

temulentia multa maris minis comparatur, in qua corpus tanquam navis demersum, turpitudinis profundum subiit arque dedecoris, decumanis vini fluctibus obrutum. Gubernator autem, mens scilicet humana, supereminens ebrietatis fluctu circumagitur, & in mari versans caligat, & propter procellas tenebras, à portu veritatis aberrat, donec in saxa sub mari latentia irruens, se ipsum in voluptates impactum perdidit.

³ *Citra laborem*] Laboribus enim omnia vendunt Dii,

contra, quæ, cum nihil sapiat, sibi videtur sapere, eâ demum bis stulta est. AN. Nescio, quomodo fit, ut quemadmodum¹ clitellæ non conveniunt bovi, ita nec litteræ mulieri. MA. Atqui negare non potes, quin magis quadrent clitellæ bovi, quam mitra asino, aut sui. Quid sentis de Virgine matre? AN. Optime. MA. Nonne versabatur in libris? AN. Versabatur; at non in istis. MA. Quid igitur legebat? AN.² Horas canonicas. MA. Ad quem usum? AN.³ Ordinis Benedictini. MA. Sit ita sane. Quid⁴ Paula & Eustochium? nonne versabantur in sacris libris? AN. Verum istuc nunc rarum est. MA. Sic olim⁵ rara avis erat Abbas indoctus, nunc nihil vulgatius: olim Principes & Cæsares eruditione non minus, quam imperio præminebant. Neque tamen usque adeo rarum est, quam tu putas: sunt in Hispania, sunt in Italia non paucæ mulieres adprime nobiles, quæ cum quovis viro queant contendere: sunt in Anglia Moricæ, sunt in Germania Bilibaldicæ & Blaurericæ. Quod nisi caveritis vos, res eo tandem evadet, ut nos præsideamus in scholis Theologicis, ut concionemur in templis, occupabimus mitras vestras. AN. Ista Deus avertat. MA. Imo vestrum erit hoc avertere. Quod si pergetis, ut cœpistis, citius anseres concionaturi sint, quam vos mutos pastores

¹ *Clitella*] Bovi clitellæ dicuntur imponi: vel ubi negotium mandatum est parum apto: ut hoc loco: vel ubi quis deprecatur provinciam, cui parum sit idoneus, antequam sibi ducat indecoram. Clitellæ vero sunt *κλισύματα* quibus sarcinæ colligantur mulis imponuntur.

² *Horas canonicas*] Statas preciumculas intelligit, quas certo numero Deo admetiuntur Pontificii.

³ *Ordinis Benedictini*] Ridicule, quum Benedictus nondum esset natus.

⁴ *Paula & Eustochium*] Paula hæc matrona Romana, quæ mortuo marito in pauperes omnes suas facultates erogans totam se literis dicavit. Ejus filia

Eustochium, Latinæ, Græcæ Hebraicæque linguæ peritissima: sui temporis miraculum dictum. In sacra Scriptura admodum versata psalmos Hebraicos absque interprete intelligebat & sine investigatione legebat. Hieronymo admodum chara. Patrum memoriâ inter foeminas magnam eruditionis laudem est consecuta. Olympia Fulvia Morata, Heidelbergæ sepulta: hodieque non minori gloriâ, orbi innotuit Anna Maria Schuurmans, ad grandem Ultrajectinæ Academiæ splendorem.

⁵ *Rara avis erat*] Rara avis pro re quavis novâ. Juven. *Rara avis in terris, nigroque simillima cygno.*

stores ferant. Videtis jam, inverti mundi scenam : aut 'deponenda est persona, aut agenda sunt suæ cuique partes. AN. Unde incidi in hanc foeminam? Si quando vides nos, eho te suavius accipiam. MA. Quibus modis? AN. Saltabimus, bibemus affatim, venabimur, ludemus, ridebimus. MA. Mihi quidem jam nunc ridere libet.

1 *Deponenda est persona*] Modus loquendi à Comicis desumptus. Taxatur autem hic horrenda inficitia ecclesiasticorum 2° Erasmi. Tum enim veritas & doctrina, è cimmeriâ nocte erumpentes, tenebriones istos monachos detexerunt.

Epithalamium Petri Ægidii.

ALYPIUS, BALBINUS, MUSÆ.

AL. **D**Eum immortalem ! quod ego novum spectaculum heic video? BA. Aut tu vides, quod nusquam est, aut mei parum prospiciunt oculi. AL. Atqui mirum spectaculum est & amabile. BA. Enecas : dic, ubi vides? AL. Ad lævam in hoc colle nemoroso. BA. Collem video. AL. Non vides puellarum chorum? BA. Quid tibi venit in mentem, ut nos ad istum modum ludos facias? Ego ne muscam quidem puellam usquam conspicio. AL. Tace : prodeunt è nemore. ¹ Papæ, qui nitor, quæ gratia ! non humanum est hoc spectaculum. BA. Quæ hunc agitant ² intemperiæ? AL. Agnosco ; novem sunt Musæ ³ cum tribus Gratiis ; demiror, quid agant ; nunquam vidi cultiores aut magis alacres : omnes sunt redimitæ lauro ; & suum quæque gerit organum. Porro Gratiæ quam amabiliter sibi hærent ! quam decet nullo adstricta cingulo vestis, ac liberis diffuens ⁴ laciniis ! BA. At ego nunquam audivi quenquam magis delirantem, quam te. AL. Imo neminem vidisti me feliciorem. BA. Cur heic

1 *Papæ*] Donato, mira subito accipientis interjectio est, habet quippe in se affectum verbi miror.

2 *Intemperia*] Id est, furæ : erant enim Dex habentes vim nocendi & per intemperantiam sæviendi.

3 *Cum tribus Gratiis*] Nempe Aglaia, Thalia, Euphrosyne, Iovis & Eurynomes filiz. Tres finguntur, quod una beneficium det, altera accipiat, tertia reddat.

4 *Lacinia*] Sinus vestis, margo, simbria. Gr. *χεῖμας*.

heic solus habes oculos? AL. Quia non bibisti¹ ex fonte Musarum: nam his solis conspicuæ sunt Musæ. BA. Ego affatim hausi² è fonte Scoti. AL. Non ille fons est Musarum, sed lacus ranarum. BA. Non potes efficere, ut & ipse videam hoc spectaculi? AL. Possem, siquidem adesset laurus: nam liquor è fonte limpidus, ramo lauri adpersus, oculos reddit hujusmodi spectaculorum perspicaces. BA. Ecce laurus: ecce fonticulus. AL. Commodum profecto. BA. Asperge. AL. Intende: videsne? BA. Quantum antea. Asperge rursus. AL. Jamne vides? BA. Tantundem. Asperge copiosius. AL. Jam vides, opinor. BA. Imo vix te video. AL. Miser, quam penitus oculos tuos obsedit τὸ σκότος! Hæc ars vel aurigæ daret oculos. Verum non est, quod crucieris: præstiterit fortasse non videre, ne tali præmio videas Musas, quali³ Actæon vidit Dianam. Periculum enim esset, ne te vertant in⁴ histricem, aut aprum silvestrem, aut porcum, aut camelum, aut ranam, aut graculum. Efficiam tamen, ut audias, modo ne obstrepas. Jam huc deflectunt viam: occurramus. ⁵ Χαίρετε, τραυόθητοι θεαί. MV. ⁶ Καὶ σὺ μάλα χαῖρε, Φιλόμοσσε. AL. Quid vellicas? BA. Non præstas, quod promiseras. AL. An non audis? BA. Audio; sed velut⁷ asinus lyram. AL. Loquar igitur Latine. Quonam est iter tam cultis, tamque alacribus? Num invisitis Lovaniensium⁸ Academiae.

¹ Ex fonte Musarum] Fons hic Hipocrene, in Bœotia non procul ab Hêlicone monte, quem Poëtæ ungulâ Pegasi equi alati factum fuisse fabulantur.

² E fonte Scoti] Duplex sensus est in voce Scoti; vel enim ut hoc loco proprium est, designans Ioannem Duns Scotum: cujus Philosophia spinis tricitque subtilitatum referta, multis tenebris orbem involvit: vel appellativum, ut paullo post, & significat tenebras: Σκότος enim Græcis caligo.

³ Actæon] Actæon Aristæi & Autonoe filius, qui cum in valle Gargæno casu Dianam nudam conspexisset, in cervum versus à canibus dilaniatus est. Ovidius; *Inscius Actæon vidit sine veste Dianam: Præda suis canibus non minus ille fuit.* V. III, Spanh. ad Call. H.

Pall. v. 108. & sequentes. ab hoc Actæonis fato manavit Proverbium θρῖψαι κύνας ὡς τὸ φάγοντι, i. e. alecanes, ut te devorent, V. Schol. Theocriti Idyll. 5. v. 38. A.

⁴ Histricem] Histrix spinosum animal, quod spinas ejaculatur. Quasi sus pungens. Belg. Een Dier, gelijck een Eigel.

⁵ Χαίρετε] Id est, Avete optatissimæ Dex.

⁶ Καὶ σὺ] Id est, Et tu multum salve, Musarum amator.

⁷ Asinus lyram] Sic appellantur bonarum artium indociles atque intractabiles. Recte autem torquetur in eos, qui indecore tentant artificium, cujus sunt imperiti, & à quo natura abhorrent.

⁸ Academiam] Guicciardino teste, con-

demiam? *Mv.* Bona verba. *AL.* Quam obrem? *Mv.* Quis nunc illis nobis locus, ubi tot porci obgrunniunt, obrudunt asini, ¹ obblactiunt cameli, ² obstrepunt graculi, obgarriunt picæ. *AL.* Atqui sunt & illic, quibus vestrum numen est venerandum. *Mv.* Scimus: eoque post annos aliquot illuc commigrabimus. Nondum revoluta seculorum ³ periodus diem illum fatalem advexit. Erit enim, qui illic nobis amœnum exstruet domicilium, vel templum potius, quo vix alibi magnificentius ac sanctius. *AL.* Non est fas scire, quisnam tantum decus investurus sit nostræ ditioni? *Mv.* Tibi fas est, nostrorum sacrorum ⁴ mystæ. Non dubium est, quin tibi notum sit toto orbe celebre *Buslidiano*rum nomen. *AL.* Heroicum genus nominasti, & ornandis summorum principum aulis natum. Quis enim non veneratur magnum illum *Franciscum Buslidium Besontinæ* Ecclesiæ præfulem, qui unus non unum ⁵ Nestorem præstitit ⁶ *Philippo maximi Maximiliani filio*, *Caroli*, ⁷ qui major futu-

conditum hoc *Gymnasium* anno vigesimo sexto (æculi decimi quarti, precibus *Belgiæ* nobilitatis à *Joanne Quarto Brabantiz* Duce: qui doctissimis viris undecunque magno salario convocatis id instruxit, & perpetuo censu, multisque privilegiis, à Martino quinto Pontifice approbatis, donavit.

¹ *Obblactiunt*] Blactire proprie camelorum est. Ut grunire porcorum; rudere asinorum, &c.

² *Obstrepunt graculi*] Nihil enim stolidis & imperitis cum bonis litteris. Nam graculus avis est ineptæ molestæque garrulitatis, atque obstrepera; adeo ut à voce, qua sonat, nomen inditum putent.

³ *Periodus*] Circuitus.

⁴ *Mystæ*] Qui sacris initiati sunt, à *μυστα*, unde etiam *ἀμυστα*. Nam *μύστυς* proprie est, qui adhuc *μύστυς*, nondum *ἱερωσύνη*, qui quasi clausis adhuc oculis initiatur, nondum factus contemplator. Erat ergo *μύστυς* cui minora sa-

cra jam patebant, majora erant adhuc clausa.

⁵ *Nestorem*] Proprium hic per antonomasiam pro appellativo: Nestor pro prudenti, fido & facundo; talis quippe fuit Nelei & Chloridis filius, qui ad tertiam hominis ætatem perveniens tantâ dexteritate ingenii & eloquio valebat, ut Agamemnon profiteretur, se brevi capturum Trojam, si decem Nestores contigissent.

⁶ *Philippo maximi Maximiliani filio*] Est hic Philippus vigesimus nonus Hollandiæ Comes, filius Maximiliani Cesaris & Matiz, Caroli Bellicosii filiz. In Hispania Joannam Ferdinandi Regis filiam uxorem duxit: & ita jure Matrimonii regni Hispanici administrationem adeptus, anno sexto decimi quinti sæculi in Civitate Burgenfi obiit, reli&is duobus filiis Carolo & Ferdinando & quatuor filiabus.

⁷ *Qui major fuit Nestor*] Recte major: utpote qui hæres paternarum ditionum, tot regnorum, ducatum, comitatuum &

futurus est, patri? Mv. O felices nos, nisi fata virum illum terris invidissent! Quantus erat ille ¹ Meccœnas honestorum studiorum, quam candidus fautor ingeniorum! Sed reliquit fratres duos, Ægidium, admirabili judicio prudentiaque virum, & Hieronymum. AL. Hieronymum novimus, omni litterarum genere perpolitum, omni virtutum genere decoratum. Mv. Nec eum fata longævum esse patientur, tametsi nemo dignior est immortalitate. AL. Unde ista nōstis? Mv. Apollo nobis denarravit. AL. Quænam est ista fatorum invidia, ut optima quæque ² protinus subducant? Mv. Id quidem non est hujus temporis philosophari: sed ³ Hieronymus heic summa cum laude moriens, universas opes suas destinabit ⁴ instituendo Lovanii collegio, in quo gratis & publicitus tres linguas eruditissimi viri profitebuntur. Ea res magnum ornamentum adjunget & studiis, & Caroli gloria. Tum non illibenter versabimur Lovanii. AL. Quo nunc igitur est iter? Mv. Antverpiam. AL. Musæ & Gratia ad mercatum? Mv. Nequaquam; imo ad nuptias. AL. Quid virginibus cum nuptiis? Mv. Ad tales nuptias non est indecorum ire virgines. Mv. Quas igitur nuptias narras? Mv. Sanctas, puras, castas, ad quas non puderet ipsam adire Palladem, & arbitror adfuturam. AL. Non est fas scire sponsi nomen & sponsæ? Mv. Arbitror

& dominiorum, insuper in Cæsarem Romanum est electus. Maximis victoriis clarus decessit, abdicato ante imperio, in Hieronymiani ordinis Monasterio, sæculi decimi quinti anno quinquagesimo octavo.

¹ *Mecœnas*] Mecœnas per antonomasiam pro studiorum fautore, doctoremque patrono.

² *Protinus subducant*] Ethnicismum redolent Ovidii versus, huc quoquo modo spectantes. *Cur rapiant mala fata bonos: (ignoscite fasso) Sollicitor, nullos esse putare Deos. Vive pius, mori tamen; cole sacra, colentem Mors tamen à templis ad cava busta trahet.*

³ *Hieronymus*] Hieronymus hic Bullidius in oppido Arlunensi, vulgo Arlon, ducatus Luxemburgici natus est.

⁴ *Instituendo Lovanii*] Præter celeberrimum omnium artium & facultatum Lovanii sunt supra viginti præclara collegia à diversis illustri famâ viris, optimis legibus instituta. Excellunt autem inter hæc Pædagogia Lillii, Castri, Porci, Falconis, ubi philosophiam studiosi docentur. Nec cedit his Collegium Trilingue, ita dictum, quod peculiariter in tribus primariis linguis Latina, Græca & Hebraica instituuntur, ab Hieronymo Bullidio institutum.

bitror, tibi non ignotum esse candidissimum illum juvenem, & omnibus politioris litteraturæ deliciis expolitissimum, Petrum Ægidium. AL. Gemmam nominasti, non hominem. MV. Ei nubit Cornelia, virguncula vel ipso digna Apolline. AL. Ille quidem vestri cultor eximius à teneris annis fuit. MV. Huic igitur canemus Epithalamium. AL. Et ¹ saltabunt Gratia? MV. Non modo saltabunt, verum etiam duo candidissima pectora, ² indissolubilibus mutuæ benevolentiae nodis copulabunt, ut nihil unquam inter illos possit incidere vel iræ, vel tædii. Illa perpetuum nihil audiet, nisi *Mea lux*: ille vicissim nihil, nisi *Anime mi*. Atque huic jucunditati ne senectus quidem quidquam detrahet, imo potius adjunget aliquid. AL. Demirarer, si, qui sic vivunt, possint senescere. MV. Recte mones: nam maturitas erit potius, quam senectus. AL. Atqui novi permultos, quibus intra menses treis, istæ verborum blanditiæ longe in diversum versæ sunt, & in convivio pro lepidis jocis volitabant ³ disci & ⁴ quadrulæ: Maritus pro, *Anime mi*, audiebat, *Fungus*, *lagena*, *spongia*: uxor, ⁵ *Scrophæ*, ⁶ *Acco*, ⁷ *Vomica*. MV. Vera prædicas: sed istiusmodi nuptiæ Gratiis iratis coierant; heic perpetuo morum jucunditas alet mutuam benevolentiam. AL. Narras tu quidem raram matrimonii felicitatem. MV. Tam raras virtutes rara decet felicitas.

AL.

¹ Et saltabunt Gratia] Finguntur Gratia à poetis saltationis perita. Hinc Horatius: Gratia cum Nymphis geminisque Sororibus audet Ducere nuda choros.

² Indissolubilibus mutuæ] Recte: hinc & ipsæ connexæ & insolubiles inter se dicuntur: perpetuaque amicitia fœdera pangere.

³ Disci] Vas, in quo cibaria apponuntur. Belg. Een vlackes chotel met bree rande.

⁴ Quadrula] Quadrula, parva quadrula. Vasculum quatuor angulorum, ubi incisa reponuntur opsonia. Belg. Een vierkante teljoer.

⁵ Scrophæ] Scrophæ vel scrofa γράφας Græcis, γραφάς Suidæ, sus fœmina, quæ fœtus causa alitur: Columella ait: Scrofa probantur longissimi status, ut sint reliquis membris similes verribus.

⁶ Acco] Mulier ob stultitiam nobilis, quæ se in speculo contemplantis imaginem suam alloquebatur, ac si ea esset alia mulier. hinc Accio, Gr. ἀντιζω, sulte facio.

⁷ Vomica] Ulcus: sic appellamus nobis molestos.

AL. Quid? coibunt nuptiæ absque ¹ Junone & ² Venere?
 Mv. Juno quidem non aderit, rixosa Dea, & cui raro ³ bene
 convenit cum suo Jove. Ne Venus quidem ⁴ illa terrestris
 & ebriosa; verum altera illa cœlestis, quæ conciliat formas
 animorum. AL. Proinde sterile matrimonium mihi narras.
 Mv. Nequaquam; imo felicissime fœcundum. AM. Quid
 illa cœlestis gignit, nisi animos? Mv. Imo addit & corpora,
 sed ipsis animis, morigera, perinde quasi gemmeo ⁵ myro-
 thecio indas ⁶ opobalsamum. AL. Ubinam est ea? Mv. En
 tibi procul adventat. AL. Video: Deum immortalem, qui
 fulgor, quæ formæ majestas! ad hanc quidem altera Venus
 invenusta est. Mv. Vides, quam modesti Cupidines, nequa-
 quam cæci, quemadmodum illi, quibus altera dementat
 animos mortalium, sed oculatissimi: nec habent insanas
 faces, sed ignes placidissimos; nec habent plumbeas cuspi-
 des, quibus immittunt odium amantis, ac miseros animos
 amore non mutuo discruciant. AL. Plane matrem referunt.
 O felicem illam domum, & Superis egregie caram? Cæte-
 rum licetne audire Epithalamium carmen, quod illi desti-
 natis? Mv. Imo rogamus, ut libeat audire.

C L I O.

*Candida laurigero nubit Cornelia Petro,
 Auspiciis adsint numina dextra bonis,*

M E L P O M E N E.

Contingat illis ⁷ turturum concordia.

Corni-

¹ Junone] Juno enim nubentibus
 præesse credita, unde & Pronuba di-
 cta.

² Venere] Venus quippe amorum,
 pulchritudinem & deliciarum Dea: ita
 nominata, teste Cicerone, quod ad
 omnia veniat.

³ Bene convenit cum suo] Consulatur
 poetarum fabulæ: ubi Iuno zelo
 cypa magnos identidem Iovi tumultus
 excitat.

⁴ Illa terrestris] Allusit ad hoc, quod

Socrates apud Platonem facit duas Vene-
 res, & duos Cupidines.

⁵ Myrothecion] Vasculum unguenta-
 rium, & quasi repositoryum unguento-
 rum. Ex *μύρος*, unguentum, & *τέθηκε*,
 pono

⁶ Opobalsamum] Succus balsami, qui
 sc. ex balsamo manat.

⁷ Turturum concordia] Est in hac ave-
 singulare studium mutui amoris & ca-
 ritatis: unde & offerebatur sacrificium
 à puerpera, Unì nubit turtur, & cum
 suo

¹ *Corniculæ vivacitas.*

T H A L I A.

Ille caritate ² *Gracchum Tiberium præcesserit,*
Qui suæ vitam anteposuit conjugis Corneliæ.

E U T E R P E.

Ille caritate superet ³ *conjugem Admeti ducis,*
Quæ volens mortem mariti morte mutavit sua.

T E R P S I C H O R E.

Ille non flagret levior flamma.
Attamen fato meliore, quam olim

⁴ *Plancius raptæ sociæ gravatus*

Esse superstes.

E R A T O.

Ille non flagret levior flamma,
Attamen longe meliore fato,
Casta quam sanctum deamavit olim

⁵ *Porcia Brutum.*

C A L L I O P E,

Sponsum moribus undiquaque sanctis,
Nec ⁶ *Nasica probatus antecellat.*

U R A-

suo compare sine intermissione sobolem gignit. Amissa conjuge non ducit aliam, sed solitarius misere gemit, & bibiturus aquam prius turbat. Hinc factum, quod olim in nuptiis turturum concordiam precabantur.

¹ *Corniculæ vivacitas*] Hinc *Corniculæ vivacior*, de vehementer annosis proverbialis hyperbole est, ab ejus avis prodigiosa vivacitate sumpta; cui Hesiodus novem tribuit hominis secula.

² *Gracchum*] Legè *Plutarchum* in *Gracchis*, statim in principio.

³ *Conjugem Admeti*] *Alceste* uxor Regis Admeti Theſſalorum, qua promississime se morti obruit: cum ægotante marito ab oraculo responsum esset relatum, brevi illud moriturum, nisi quis amicorum pro eo moreretur. Exstat de hac *Alceste* Euripidis tragœdia. Meminit & *Valg. Max.* l. 3. c. 6. Atque ibidem de *Plancio* & *Orestilla*. Rursus ibidem de *Porcia* Catonis filia *Bruti* uxore,

⁴ *Plancius raptæ*] *M. Plautius* (ita enim nomen colligit *Valerius*, non *Plantius*) cum senatus imperio classem sociorum, sexaginta navium in *Asiam* reduceret, *Tarentum*que appulisset, atque ibi uxor ejus *Orestilla*, quæ illic eum profecuta fuerat, morbo pressa decessisset, funerata ea atque in rogam imposita, inter officium ungendi & osculandi stricto ferro incubuit. Quem amici, sicut erat, togatum & calceatum corpori conjugis junxerunt: ac deinde subjectis facibus utrumque una cremarunt.

⁵ *Porcia Brutum*] *Porcia* hæc *Catonis* filia, cum apud *Philippos* victum & interemptum virum *Brutum* cognosceret, quia ferrum non dabatur, ardentes ore carbones hausit & se suffocavit.

⁶ *Nasica probatus*] Hic est ille *Scipio Nasica*, quia *Senarum* vir optimus iudicatus: matrem Deum primitus advegitum hospitio excepit. Quanquam autem

URANIA.

*Uxor moribus undiquaque castis
Vincat ¹ Sulpitiam Paterculanam.*

POLYHYNIA.

*Laudetur simili prole puerpera,
Accrescat domui res simul & decus,
Sed livore vacet; si fieri potest,
Factis egregiis debita gloria.*

AL. Prorsus inviderem illi Petro Ægidio, nisi tantus esset hominis candor, ut ipse nemini possit invidere. MV. Sed jam tempus est, ut cœptum carpiamus iter. AL. Nunquid est, quod interim velitis renuntiari Lovanium? MV. Ut nostro nōmine salutes amicos omnes candidos, ac nostri studiosos, sed præ cæteris vetustissimum nostri chori cultorem Joannem Paludanum, Jodocum Gaverium, Martinum Dorpium, & Joannem Borsalum. AL. Id quidem fiet diligenter. Quid cæteris? MV. Dicam in aurem. AL. ² Res non est magni sumtus, itaque fiet quam primum.

tem præcipuas dignitates & munia ob-
iisset, nihil tamen supererat, unde mor-
tuus tumulto mandaretur.

¹ Sulpitia] Sulpitia Paterculi filia,
uxor Fulvii Flacci, quæ ob pudicitiam

è centum matronis lecta fuit ad dedi-
candum Romæ Veneris simulacrum.
Meminit T. Livius.

² Res non est magni sumtus] Videtur
hoc dictum in aurem, ut suspendant sese.

¹ *Exorcismus, sive Spectrum.*

THOMAS, ANSELMUS.

TH. Quid est bonæ rei, quod tecum rides tam suaviter,
quasi thesaurum nactus sis? AN. Non procul ab-
errat

¹ Exorcismus] E' *Exorcismus* vulgò con-
juratio, qua obtestatione nominis di-
vini dæmonia ejiciuntur. Inde & *exor-*
cista: quales fuerunt cum impostores
illi Judæi, de quibus Act. 19. 13. tum
qui in primâ Christianorum ecclesiâ
dono miraculorum pollentes, ad Chri-
stianismi confirmationem, manus im-
positione energumena à diabolis libe-

rabant. Hodie apud Pontificios exorci-
stæ peculiarem ecclesiasticum ordinem
constituunt: Quamvis certum sit, falso
illos hoc exorcizandi dono, quod cum
extraordinariis miraculorum donis in
primitiva ecclesia dudum defuit, tanto-
pere gloriari. Præterea si detur, illos ve-
re dæmones ejicere: ubi virtus, & auto-
ritas à Deo collata. Eo etiam magis fu-
sus

errat à scopo tua divinatio. TH. At non imparties sodali, quidquid istuc est boni? AN. Imo jam dudum optabam, mihi dari quempiam, in cujus sinum estunderem hoc meum gaudium. TH. Age igitur, imparti. AN. Audivi modo fabulam lepidissimam, quam jures esse comicum figmentum. nisi mihi locus, personæ, totaque res esset tam nota, quam tu notuses mihi. TH. Audire gestio. AN. Nostine Polum Fauni generum? TH. Maxime. AN. Is est & auctor, & actor hujus fabulæ. TH. Facile crediderim. Nam ille vel ¹ absque persona possit quamvis agere fabulam. AN. Sic est. Nosti, opinor, & prædium, quod habet non ita procul à Londino? TH. Phy: non semel illic computavimus. AN. Agnoscis igitur viam utrinque arboribus pari digestis intervallo septam. TH. Ad lævam ædium partem, altero fere ² balistæ jactu. AN. Tenes. Alterum viæ latus habet alveum siccum, dumis ac vepribus obsitum: è ponticulo iter est in apertam planiciem. TH. Memini. AN. Jam pridem vagabatur rumor ac fabula per ejus loci rusticos, juxta ponticulum hunc observari ³ spectrum quoddam, cujus subinde exaudirentur miserandi ejulatus: suspicabantur, animam esse cuiuspiam, quæ diris cruciatibus torqueretur. TH. Quis auctor erat istius rumoris? AN. Quis, nisi Polus? ⁴ Hoc proœmium præstruxerat suæ fabulæ. TH. Quin isti venit in mentem, ut ista confingeret? AN. Nescio; nisi, quia sic est hominis ingenium; gaudet hujusmodi commentis ludere stulti-

cus hic detegitur; quod, ut ipsi confitentur, nihil præstant, orthodoxæ religionis quopiam præsentem: cum olim in præsentia paganorum, teste Atinobio, vereres expellerent Diabolos.

¹ Absque persona] In scena personas nuncupamus: qui modo Regio, subditi, liberi aut servi vestibus ornati, eorumdem mores & gustus expriment.

² Balista jactu] Balista vel potius balista, à βάλω jacio, instrumentum bellicum, quo saxa vel tela mittuntur.

³ Spectrum quoddam] Bellarminus

inter rationes, quibus confictum suum purgatorium astruat, quarto loco constituit apparitiones animarum, quæ se in purgatorio esse renunciaverunt, & opem à vivis implorant. Egregie illi respondet Gregorius Nyssenus: Non ea inquit mortuorum natura est, ut oculis conspici & per se monere mortales queant.

⁴ Hoc proœmium] Latinis exordium seu præfatio, ex πρὸς & ὅλως. Proprie autem, quod præcinebatur à citharædis certamen iniuriis.

z Richter

stultitiam populi. Dicam, quid nuper designarit hujus generis. Simul equitabamus aliquam multi ¹ Richemondam; inter quos erant, quos tu diceres cordatos homines. Cœlum erat mire serenum, nec ulla usquam nubecula suffuscatum. Ibi Polus intentis in cœlum oculis; signavit totam faciem ac scapulas imagine crucis; & vultu ad stuporem composito, ita secum: *Deum immortalem, quid ego video?* Rogantibus, qui proxime equitabant, quid videret, rursus obsignans se majore cruce: *Avertat*, inquit, *clementissimus Deus hoc ostentum!* Cum instarent aviditate cognoscendi, ille defixis in cœlum oculis, ac digito commonstrans cœli locum, *Nonne*, inquit, *videtis illic immanem draconem, igneis armatum cornibus, caudâ in circulum retorta?* Cum negarent, se videre, atque ille jussisset, oculos intenderent, ac locum subinde commonstraret, tandem unus quispiam; ne videretur parum oculatus, affirmavit, se quoque videre. Hunc imitatus est unus item atque alter: pudebat enim non videre, quod tam esset perspicuum. Quid multis? Intra tri-duum rumor hic totam Angliam pervaserat; tale portentum apparuisse. Mirum autem, quantum ² fama popularis addidit fabulæ. Nec deerant, qui, quid sibi vellet hoc ostentum, ³ interpretarentur serio. Horum stultitia ille, qui commentus fuerat argumentum, magna cum voluptate fruebatur.

¹ *Richemondam*] Designat autor primariam urbem comitatus Richmondschire, qui pars Eboracensis agri, solstitialiæ occasum spectantis. Oppidum autem ipsum exiguo mœnium circuitu inclusum, sed productis ad tres portas suburbiis satis frequens, ab Uro flumine perfunditur. Nomen factum à Castro, quod Alanus Britanniz Armoricæ Comes extruxerat. Alioquin & Richemond regia est, quæ prius *Shene* dicta, postea ab Henrico VII. novam cognominationem adepta est; utpote qui privatus Richmondiæ Comitatus titulum gesserat, eandem ex cineribus augustiori formâ reedificavit.

² *Fama popularis*] *Fama malum, quæ non aliud velocius ullum: Mobilitate viget viresque acquirit eundo.* Et post egregiam ejusdem descriptionem subiungit tandem Virgilius: *Tam fidi praviq; tenax quam nuncia veri.*

³ *Interpretarentur serio*] Narrat Varro simile figmentum Hermici Cajiadi, qui Latinis carminibus commentus Sibyllinam vaticinationem, in columnis marmoreis incisam, quas data opera detruncatas defodit. Postmodo autem inventæ totum orbem in admirationem traxerunt, & doctiorum etiam ingenia commentationibus lassaverunt.

tur. TH. Agnosco hominis ingenium. Sed redi ad spectrum. AN. Interea commodum diuertit ad Polum Faunus quidam sacerdos, ex eorum genere, quibus non satis est appellari Latine regulares, ¹ nisi Græce cognomen idem accinatur, parochus vici illic alicunde vicini. Is sibi non vulgariter videbatur sapere, præsertim in rebus sacris. TH. Intelligo; repertus est actor fabulæ. AN. Super cœnam ortus est sermo de rumore spectri. Cum Polus sentiret, Fauno rumorem hunc non solum auditum esse, verum etiam creditum; cœpit hominem obtestari, vir doctus ac pius succurreret animulæ tam dira patienti: & si quid dubitas, inquit, explora rem, obambula ad decimam juxta ponticulum illum, & audies miserum ejulatum: adijunge tibi, quem voles, comitem; ita & tutior audies, & certior. TH. Quid deinde? AN. Cœna peracta, Polus ex more abit venatum, aut aucupatum. Faunus obambulans, cum jam tenebræ sustulissent certum de rebus iudicium, tandem audit miserandos gemitus: hos Polus artifex mire effingebat, abditus illic in vepreto, adhibita ad id olla fictili: quo vox è cavo reddita, lugubrius quiddam sonaret. TH. Hæc fabula, ut video, vincit ² phasma ³ Menandri. AN. Magis istuc dices, si totam audieris. Faunus domum se recepit, narrare cupiens, quid audisset. Polus alia via compendiaria jam ante-

verte-

¹ Nisi Græce] Ludit: alioqui *Canonici* non dicuntur à regula, sed à præbenda, quam nunc vocant. Nam *canon* aliquando est certus cibi potusve modus, qui dabatur militibus.

² Phasma Menandri] Donati verba sunt: Phasma est nomen fabulæ Menandri, in qua noverca superducta adolescenti virginem, quam ex vicino quodam conceperat, furtim educatam, cum haberet in latebris apud vicinum proximum, hoc modo secum habebat assidue nullo conscio. Parietem, qui medius inter domum mariti & vicini fuerat, ita

intenderet sertis & fonde foelici, rem divinam sape faciens, evocabat ad se virginem. Quod cum animadvertisset adolescens, primum aspectu pulchræ virginis, velut numinis visu percussus, exhorruit: unde Phasma est nomen fabulæ. Deinde paulatim re cognita exarsit in amorem puellæ: ita ut remedium tantæ cupiditatis, nisi ex nuptiis non reperiretur. Ita ex commodo matris ac virginis & ex voto amatoris consensumque patris, nuptiarum celebratione finem accipit fabula.

³ Menandri] Menander hic Athenien-

perfodit, ut in ipso transitu sacrum locis, divino ingenio, octuaginta comædiarum scriptor, teste Suida.

¹ Sacer-

verterat. Ibi Faunus narrat Polo, quod erat actum, & aliquid etiam affingit, quo res esset admirabilior. TH. Poterat interim Polus tenere risum? AN. Ille ne? Vultum habet in manu. Dixisses, rem serio agi. Tandem Faunus, vehementer obtestante Polo, ¹ suscepit negotium exorcismi, ac totam eam noctem agit insomnem, dum dispicit, quibus modis rem aggredieretur tuto: nam sibi quoque misere metuebat. Primum itaque congesti sunt exorcismi efficacissimi. & additi novi nonnulli per viscera beatæ Mariæ, per ossa beatæ Werenfridæ. Deinde delectus est locus in planitie vicina vepreto, unde vox exaudiebatur: circumductus est ² circulus satis amplus, qui crebras haberet cruces, variasque notulas. Hæc omnia peragebantur verbis conceptis. Adhibitum est vas ingens; plenum aquæ consecratæ. Ad-dita est in collum sacra stola, quam vocant, unde pendebat initium Euangelii ³ secundum Joannem. In oculis habebat cerulam, à Romano Pontifice quotannis consecrari solitam, quæ vulgo dicitur *Agnus Dei*. His armis olim se muniebant adversus noxios dæmones, prius quam illis ⁴ Francisci cuculla cœpit esse formidabilis. Hæc omnia procurata sunt, ne, si spiritus malus esset, impetum faceret in exorcistam. Nec tamen ausus est se solum huic circulo committere: sed decretum est, adhibendum esse sacerdotem alterum. Ibi Polus metuens, ne, si nasutior adjunctus fuisset, pro-

pro-

¹ *Suscepit negotium exorcismi*] Faunus hic sub persona exorcistæ introdu-citur: officium illius juxta Pontificios, exorcismos ecclesiæ legere super energumenos, & eo modo præparare illos, ut sacrificii divini participes fiant. Hic & in alium finem exorcizat.

² *Circulus satis amplus*] Eodem modo hodieque & olim magi & sagæ Diabolum adjurant: utpote qui circum se circum in ambitu variorum monstrorum ossibus & craniis obseptum, de-scribunt, & conceptis verbis Dæmonum auxilium implorant.

³ *Secundum Joannem*] Et hic exorcistæ Romanenses magorum impias ceremonias imitantur: illi enim in multis suis imposturis principium Euangelii Joannis adhibent.

⁴ *Francisci cuculla*] Salse ridet autor superstitiosam Papicolarum vesaniam, cum aquis suis lustralibus, agnis Dei, circulo crucibus circumsepto, similibusque manifeste impiis quilibet. Quantum autem sanctitatis, quantum virium adversus Diabolorum insultus cucullæ Franciscani inhæreat, jam ante demonstratum.

Y :

I Faun-

proderetur fabulæ mysterium, adjungit parochum quen-
dam ex vicinia, cui rem totam aperit: sic enim postulabat
actio fabulæ; & erat is, qui à tali ludo non abhorreret. Po-
stridie rebus omnibus rite præparatis, sub horam decimam
Faunus cum parochus circulum ingreditur. Polus, qui præ-
cesserat, è vepreto gemit miserabiliter. ¹ Faunus auspi-
catur exorcismum. Interim Polus clam per tenebras sub-
ducit se in villam proximam. Illinc adducit aliam per-
sonam fabulæ: nec enim poterat nisi per multos agi.
TH. Quid faciunt? AN. Consistent equos nigras, ignem
occultum secum ferunt. Ubi non procul abessent à circu-
lo, ignem ostentant, quo metu Faunum abigerent è cir-
culo. TH. Quantum operæ sumsit Polus ille, ut falleret!
AN. Sic est homo. Verum ea res propemodum pessime
cesserat illis. TH. Qui sic? AN. Nam equi subito prolato
igne consternati, parum absuit, quin & se præcipitarent,
& sessores. Habes ² primum actum fabulæ. Ubi reditum
est in colloquium, Polus velut ignarus omnium rogat,
quid esset actum. Ibi Faunus narrat, sibi conspectos duos
tetrissimos ³ cacodæmones, in nigris equis, oculis igneis,
ac naribus spirantes ignem; qui tentassent ingredi circu-
lum, verum efficacibus verbis abactos in malam rem.
His rebus cum accrevisset animus Fauno, postero die
summo cum apparatu redit in circulum: cumque diu mul-
tis obtestationibus provocasset spectrum, Polus rursus
cum collega suo procul ostendit sese ex equis atris hor-
rendo fremitu, quasi cuperent irrumpere in circulum.
TH. Nihil habebant ignis? AN. Nihil; nam id male cessa-
rat.

¹ Faunus auspicatur exorcismum] Al-
fonso de Castro Exorcismus Pontificius
est invocatio divini nominis, quæ fit su-
per energumenos, adjurando spiritum
immundum per virtutem divinam, ut
egrediat ab iis.

² Primum actum fabula] Habet au-
tem actus quinque, secundum illud:

Neve minar quinto neu fit productior actus
Fabula.

³ Cacodæmones] Quandoquidem Δαι-
μων Deus vel Dea, ut & genius vel an-
gelus, hinc differentia causa additur epi-
tethon ἀγὰρ vel κακῶν. Imo &, ut hoc
loco, unica voce effertur, κακοδαίμων,
diabolus, malus genius.

¹ Vadi-

rat. Sed audi aliud commentum. Ducebant longum funem: eo leviter per humum tracto, dum hinc atque hinc uterque se proripit, velut abacti exorcismis Fauni, Sacerdotem utrumque, una cum vase, quod habebant aquæ sacræ plenum, provolvunt in terram. TH. Hoc præmii tulit pro sua actione parochus? AN. Tulit: & tamen maluit hoc perpeti, quam deferere cœptam fabulam. His ita gestis, ubi reditum est ad colloquium, deprædicat apud Polum Faunus, quanto fuisset in periculo, & quam fortiter utrumque cacodæmonem suis verbis profligasset: jamque certam conceperat fiduciam, nullum esse tam noxium aut impudentem dæmonem, qui posset in circulum irrumpere. TH. Faunus ille non multum abest à fato. AN. Nihil adhuc audisti. Hucusque progressa fabula, commodum supervenit Poli gener: nam ejus filiam duxerat natu maximam, juvenis, ut scis, ingenio mire festivo. TH. Scio, nec abhorrens ab hujusmodi jocis. AN. Abhorrens? Nullum ille 'vadimonium non defereret, si talis vel spectanda, vel agenda esset fabula. Huic focer rem omnem denarrat, atque illi delegat partes, ut animam agat. Sumit ornatum, ac lubens, convolvit se linceo, quemadmodum apud nos solent funera: habet prunam vivam in testa, quæ per linteum reddebat speciem incendii. Sub noctem itum est ad locum, ubi hæc agebatur fabula. Audiuntur miri gemitus. Faunus expedit exorcismos omnes. Tandem procul intervepretum² ostendit sese anima, subinde ostentans ignem, ac misere suspirans. Hanc cum Faunus obtestaretur, ut elo-

quere-

1 *Vadimonium*] Id est, rem quam litiones movet, quas suo more solvit. bet seriam, & maximi momenti. Olim Subjungit autem, ex inferio limboque enim turpe erat & damnosum, vadimo- puerorum non dari regressum, sed ex- nium deferere: nec excusabatur vadi- purgatorio quidem limboque patrum. monii promissor, nisi ob causas egregie Habemus enim hic testimonia gravissi- graves. morum autorum: Ita ut immodentissi-

2 *Ostendit sese anima*] De apparitioni- mum sit dicere, apparitiones animarum bus & regressu animarum mira nuga- esse Dæmonum fingentium, se esse ani- tur Papicolz, nec inter se conveniunt, mas de purgatorio exeuntes & suffragia ipsi. Bellarminus super hæc retres quæ- postulantes. Ita sonant ejus verba.

queretur, quisnam esset, subito profiliit è vepreto Polus ornatu cacodæmonis, fictoque fremitu: Nihil, inquit, tibi juris est in hanc animam; mea est: ac subinde procurrit usque ad oram circuli, velut impetum facturus in exorcistam; moxque velut submotus verbis exorcismi, & vi aquæ sacræ, quam illi multam asperfit, retrocessit. Tandem abacto ¹ pædagogo dæmone, nascitur ² dialogismus Fauni cum anima. Percunctanti, & obtestanti, respondit, se esse animam hominis Christiani. Rogata, quo nomine vocaretur, respondit, Faunus; Faunus, inquit, idem mihi nomen est. Jamque ex communi nomine res cœpit illi magis esse cordi, ut Faunus Faunum liberaret. Cum Faunus multa percunctaretur, ne diutina confabulatio proderet fucum, subducebat sese anima, negans, sibi fas esse diutius colloqui, quod tempus urgeret, quo cogeretur abire, quo liberet dæmoni: pollicita tamen est, sese prostridie redituram, hora qua fas esset. Rursus convenitur in ædibus Poli, qui ³ choragus erat fabulæ. Ibi denarrat exorcista, quid esset gestum, nonnulla etiam admentiens, quæ sibi tamen persuadebat esse vera. Adeo favebat negotio, quod agebatur. Jam hoc compertum erat, scilicet, animam esse Christianam, quæ sub inclementissimo dæmone diris cruciatus vexaretur. Huc omnis conatus intenditur. Verum in exorcismo proximo ridiculum quiddam accidit. TH. Obsecro, quidnam? AN. Cum Faunus ⁴ evocasset animam,

Po-

¹ *Pædagogo*] Qui servabat animam, nec ab ea discedebat. Sic Terentius Phz-driam vocat puellæ pædagogum.

² *Dialogismus*] Διαλογισμός Rufiniano schema διανοίας, quum quis secum rem quampiam volutans, tanquam cum altero colloquens, interrogat & respondet. Hic & pro dialogo seu sermocinatione, interrogationem respon-sionemque continente.

³ *Choragus*] Qui producit ac reducit personas in fabulis, quasi præfectus fabulæ.

⁴ *Evocasset animam*] Auctor quæstionum ad Antiochum, quæ Athanasio tribuuntur, non tantum absolute negat animarum apparitiones, sed & rationes exhibet, cur non appareant. Opponantur ipsissima verba Bellarmino jam jam allegato: Numquid ergo scire possumus, quare non permisit Deus, animam alicujus eorum, qui è vivis decesserunt, ad nos redire & enarrare, qualisne rerum apud inferos status & qualis ibi sit necessitas? Respondet autem. Multa inde deceptio in hac vita oriretur: multi enim

Polus, qui dæmonem agebat, prorsus sic affiliit, quasi intra circulum irrupturus: cumque contra Faunus pugnaverit exorcismis, multamque vim aque aspergeret, tandem exclamat dæmon, se ne pili quidem facere ista omnia: *Rem, inquit, habuisti cum puella, mei juris es.* Id cum Polus joco diceret, tamen forte fortuna verum dixisse visus est: nam exorcista hoc dicto tactus, illico recepit se in centrum circuli, & nescio ¹ quid, immussavit in aurem parochi. Id Polus sentiens, recepit sese; ne quid audiret, ² quod audire fas non esset. TH. Sane Polus religiosum ac verecundum agebat dæmonem. AN. Sic est. reprehendi poterat actio, quod parum meminisset decori. Exaudivit tamen parochi vocem, ³ indicentis satisfactionem. TH. Quam? AN. Ut ter diceret precationem Dominicam. ex hoc conjiciebat, illum ter habuisse rem eadem nocte. TH. Hoc sane regularis ille præter regulam. AN. Homines sunt, & lapsus erat humanus. TH. Perge. quid deinde factum? AN. Jam Faunus ferocior redit ad oram circuli, & ultro provocat dæmonem. At ille jam timidior refugiebat. Fefellisti me, inquires: si sapuisssem, non monuisssem te. Persuasum est hoc multis, quæ ⁴ semel Sacerdoti confessus sis, prorsus abolita esse è memoria dæmonis, ne possit opprobrire. TH. Jocum plane ridiculum narras. AN. Sed, ut aliquando finiam fabulam, diebus aliquot hunc in modum collo-

enim ex Dæmonibus transformari possent in formas hominum defunctorum, & dicerent, se à mortuis resurrexisse, & multas e mentitis res ac dogmata de eis, quæ ibi fiunt, possent inter nos spargere ad nostri seductionem & perditionem. Et Nyssenus: Non ea est animarum jam natura, ut oculis conspici possint.

¹ *Quid immussavit*] Nempe confessionem auricularem, ut absolveretur à crimine, cujus ex propriæ conscientiæ dictamine se reum agnoscebat, parochi dixit.

² *Quod audire fas*] Id mysterium tanto silentio colendum, ut à nullo absque capitis periculo effatietur: & idcirco etiam uni sacrificulo, temeris omnibus arbitris, confessio auricularis sit.

³ *Indicentis satisfactionem*] Pro delictorum gravitate imponitur confitentibus pœna, quæ pro delictis satisfaciunt.

⁴ *Semel Sacerdoti confessus sit*] Imo, quidni? Quandoquidem in potestate Sacerdotis est, cui confessio fit, peccata in totum remittere; ut Pontificii docent. Consule illorum libros, in quibus con-

colloquium habitum est cum anima. Summa huc evasit. Roganti exorcistæ, num qua via posset è cruciatu liberari: respondit illa, posse, si pecunia, quam reliquisset fraude partam, restitueretur. Ibi Faunus, Quid, inquit, si per bonos viros dispensaretur in pios usus? Respondit, & hoc profuturum. Heic exhilaratus exorcista, summa diligentia percunctatus est, quanta esset summa. Illa dixit ingentem: quod illi erat bonum atque commodum. Indicavit & locum, sed procul diffitum, ubi thesaurus heic defossus esset. Præscripsit. in quos usus vellet impendi. TH. In quos? AN. Ut tres susciperent peregrinationem, quorum undis¹ adiret limina Petri, alter iret² salutatum Jacobum Compostellanum, tertius oscularetur pectinem Jesu, ³ qui est Trevisis. Deinde per aliquot monasteria magna vis psalteriorum, ac missarum perageretur. Quod superesset, ipse pro suo arbitratu dispensaret. Jam totus erat in thesauro Fauni animus; illum toto pectore devorarat. TH. Vulgaris morbus est, quanquam hoc nomine peculiariter⁴ male audiunt Sacerdotes. AN. Ubi nihil esset omissum, quod ad pecuniæ negotium pertineret, exorcista submonitus à Polo, cœpit animam de curiosis artibus percunctari, ⁵ de alcumistica, deque

sessionis hujus auricularis inusitatas vires descriptas invenies.

1 *Adires limina Petri*] Intelligit Basilicam D. Petri in Vaticano Romæ, à Clero exstructam, à Constantino Magno amplificatam, à Julio II. novo augmento renovatam, à Paulo V. forma & magnificentia, qua hodie conspicitur, ædificatam.

2 *Salutatum Jacobum*] Jacobus Apostolus Hispanorum divus tutelaris magna superstitione Compostellæ colitur. Creditur illi templum construxisse Alfonso tertius Castiliæ Rex paulo ante sæculum nonom. De Jacobo Compostellano vide superius.

3 *Qui est Trevisis*] Trevisis sua antiquitate omnes reliquas Galliz civitates superat. Hinc vulgatus versiculus:

Ante Romam Trevisis centum fuit esse viginti. Aeneas Sylvius Romam antiquiorem esse scribit annis mille & trecentis. Adjacet Mosellæ. Pecten autem Christi ibidem reservatus reponendus est inter alias reliquias, quibus credulæ plebi Papicollæ misere illudunt.

4 *Male audiunt Sacerdotes*] Quotopere auro inhient etiam illi, quibus nefas aurum tractare, dudum orbi innovit. Hinc recte Scaliger de iisdem:

*Quibus fuerit dura saxa cervical:
Cavata rupes dormientibus cella:
Nunc inter aula viperas cæteratim
Sæces cruore pauperum saginantur.*

5 *De Alcumistica*] Alcumistica ars seu alchimia scientia docens facere laurum vel argentum ex pulveribus metallis vel aurum à cupro separare.

1 Ma-

deque 'magia. Et ad hæc anima quædam respondit pro tempore; cæterum pollicita, se plura indicaturam, simul atque illius opera liberata fuisset à pædagogo dæmone. Sit hic, si videtur, tertius fabulæ actus, In quarto Faunus cœpit ubique serio prædicare rem prodigiosam, nihil aliud crepare in colloquiis, in conviviis, polliceri monasteriis magnifica quædam: & omnino nihil jam humile loquebatur. Adiit locum, reperit signa, non ausus tamen est effodere thesaurum, quod anima iniecisset scrupulum, ingenti periculo facturum, si prius, quam essent peractæ missæ, thesaurus attingeretur. Jam multis nasutioribus subolebat fucus. Cum tamen ille nusquam non deprædicaret suam stultitiam, clam admonitus est ab amicis, præsertim ab Abbate suo, ne, qui hætenus habitus esset vir prudens, nunc diversum de se specimen daret omnibus. Ille tamen nullius oratione potuit commoveri, quo minus crederet, rem esse seriam: adeoque penitus hæc imaginatio occupavit animum hominis, ut præter spectra & malos genios nihil somniaret, nihil loqueretur. Abierat mentis habitus in ipsam faciem, quæ sic pallebat, sic erat extenuata, sic dejecta, ut larvam esse diceres, non hominem. Quid multis? minimum aberat à vera dementia, ni celeri remedio succursum fuisset. TH. Nimirum hic erit extremus actus fabulæ. AN. Eum tibi reddam. Polus & hujus gener hujusmodi technam commenti sunt. Effinxerunt epistolam raris litteris descriptam; idque non in chartis vulgaribus, sed in his, in quibus aurifices reponunt bracteas auri, subrubentibus, ut scis, ¹ luto. Epistolæ sententia hæc erat: *Faunus dudum captivus, nunc liber, Fauno liberatori suo optimo salutem æternam. Non est, mi Faune, cur te diutius in hoc negotio maceres; respexit Deus animi*

¹ *Magia*] *Mayeia* vox origine Per-
fica, pro rerum abditarum scientia. Du-
plex autem traditur Magiæ species: al-
tera complectitur rerum naturalium
consummatam cognitionem: altera dz-

monum invocationem abominandas-
que incantationes. *Geltia* & *Thurgia* di-
citur: & hoc loco indicatur.

² *Luto*] Pro luteo. sic Virg. *Et croceæ
mutabit vellera luteo*, pro luteo croco.

animi tui piam voluntatem; & illius merito me liberavit à suppliciis: ego nunc feliciter ago inter Angelos. Te manet locus apud Divum Augustinum, qui proximus est Apostolorum choro. Ubi veneris ad nos,agam tibi gratias coram. Interim cura, ut vivas suaviter. Datum ¹ è cœlo empyreo, Idibus Septembribus, anno millesimo quadringentesimo nonagesimo octavo, sub sigullo anuli mei. Hæc epistola clam posita est in altari, ubi facturus erat rem divinam Faunus. Ea peracta, subornatus est, qui eum submoneret de re, quasi casu deprehensa. Nunc eam circumfert epistolam, & ostentat ceu rem sacram: nihilque credit certius, quam eam è cœlo perlatam ab angelo. TH. Istud non est liberasse hominem insania, sed mutasse insaniæ genus. AN. Sic est profecto, nisi quod nunc insanit suavius. TH. Antehac non soleo multum tribuere fabulis, quæ ² vulgo feruntur de spectris, sed posthac multo minus tribuam: suspicor enim ab hominibus credulis, & Fauni similibus, multa pro veris prodita litteris, quæ simili artificio sunt adsimulata. AN. Ego peraque hujus generis esse credo.

¹ *E cœlo empyreo*] Εμπύρεος ὕψους appellatur à Theologis undecimum cœlum primum mobile ambitu suo complectens, Dei & beatorum sedes. Nomen adeptum ab igne, non quod revera ignitum sit, sed quod puritate reliquos cœlos longe post se relinquit.

² *Vulgo feruntur*] Nihil verius hac

sententia. Quis nescit, patriam nostram Baravorum insulam olim mirificè à spectris infestatam? Cum nempe sub pontificiæ ignorantix tenebris, ob nimiam credulitatem & stultam simplicitatem, à bardis monachis, vel deceptis, vel decipientibus, bruto hoc spectrorum fulmine terreretur.

Alcumistica.

¹PHILECOUS, ²LALUS.

PH. Quid est novæ rei, quod sic Lalus apud se ridet, ac pene in cachinnos solvitur, subinde ³ signans se cruce? Interpellabo felicitatem hominis. Salve multum, amicis-

¹ *Philecouus*] Avidus audiendi.

² *Lalus*] Loquax.

³ *Signans se cruce*] Signatio crucis jam ante Constantinum in usu: sed Ter-

tulliano teste, absque ulla Scripturarum lege. Pontificii, si Vasquezio fides, ceremoniam illa Christi crucifixi auxilium invocant.

I Qui

amicissime Lale. Videre mihi admodum felix. LA. Atqui felicior ero, si te impartiam hoc gaudio PH. Fac igitur, quam primum me bees. LA. Nosti Balbinum? PH. Senem illum eruditum, ac vitæ etiam laudatæ? LA. Sic est, ut dicis; sed nullus est mortalium, qui sapiat omnibus horis, aut qui sit undiquaque perfectus. Habet hoc vir ille inter multas egregias dotes nævi; jam olim insanit in artem, quam vocant alcumisticam. PH. Haud tu quidem nævum narras, sed insignem morbum. LA. Utcunque est, ille toties delusus ab hoc hominum genere, tamen dudum mirifice passus est, sibi dari verba. PH. Quo pacto? LA. Adiit illum Sacerdos quidam: salutavit honorifice: mox sic exorsus est: Doctissime Balbine, mirabere fortassis, quod ignotus sic interpellem te, quem scio nunquam non sanctissimis studiis occupatissimum. Annuuit Balbinus, qui mos est illi; nam verborum est mire parcus. PH. Prudentiæ narras argumentum. LA. Verum alter prudentior sic pergit. Ignoscas tamen huic meæ importunitati, si cognoris causam, cur te adierim. Dic, inquit Balbinus, sed paucis, si potes. Dicam, inquit ille, quanto potero compendio. Scis, vir omnium doctissime, esse varia mortalium fata: ego nescio, utro in numero me ponam, felicium, an infelicium. Et enim si meum fatum altera ex parte contemplor, videor mihi pulchre felix; sin ex altera, nihil me infelicius. Urgente Balbino, ut rem conferret in compendium; Finiam, inquit, doctissime Balbine. Id erit mihi facilius apud virum, cui totum hoc negotium sic notum est, ut nulli notius. PH. Rhetorem mihi depingis, non alcumistam. LA. Mox audies alcumistam. A puero mihi, inquit, contigit hæc felicitas, ut artem omnium maxime expetendam discerem: illam, inquam, totius Philosophiæ² medullam alcumisticam.

¹ Quæ sapiat omnibus horis] Sensus vel citra interpretem liquet; nempe neminem esse, qui non aliqua parte vitæ desipiat ac peccet. Extrat. & apud Aristophanem in Ranis hic senarius:

Οὐκ ἔστιν ὅστις πάντ' ἀνὴρ εὐδαίμων ἐστίν.
Haud vivit ullus omnibus felix modis.

² Medullam alcumisticam] Alcumistica, (ut vana & forte impia ars, præcipue ubi circa lapidem suum Philosophicum

cam. Ad nomen alcumistices non nihil expectatus est Balbinus, gestu duntaxat: cæterum gemitu iussit, ut pergeret. Tum ille: Sed ô me miserum, inquit, qui non inciderim in eam viam, quam oportuit. Cum Balbinus rogasset, quasnam vias diceret: Scis, inquit, optime, (quid enim te fugit, Balbine, virum undiquaque doctissimum?) duplicem esse hujus artis viam, alteram, quæ dicitur *longatio*: alteram, quæ dicitur *curtatio*. At mihi malo quodam fato contigit in longationem incidere. Balbino sciscitante, quod esset discrimen viarum: Impudentem me, inquit, qui hæc apud te loquar, cui sciam hæc omnia sic esse nota, ut nulli notiora. Itaque supplex huc ad te accurri, ut misertus nostri, digneris impartire nobis viam illam felicissimam curtationis. Quo peritior es hujus artis, hoc potes minore negotio communicare nobis. Noli tantum Dei donum celare fratrem dolore periturum. Ita te Jesus Christus semper majoribus locupletet dotibus. Cum hic non faceret obtestandi finem, Balbinus fateri coactus est, se prorsus ignorare, quid esset *longatio*, aut *curtatio*; jubet, exponat ipse viam harum vocum. Tum ille; Quanquam, inquit, scio, me loqui peritiori; tamen, quando ita jubes, faciam. Qui totam ætatem in hac arte divina contriverunt, duabus rationibus ² vertunt rerum species; altera, quæ brevior est, sed plusculum habet periculi: altera, quæ longior est, sed eadem tutior. Ego mihi videor infelix, qui hæcenus sudarim in ea via, quæ meo animo non arridet, neque quénquam nancisci potui, qui alteram, cujus amore depereo, vellet indicare.

phicum occupatur) nihilominus debetur mixtio cinabarii, purpuræ, minii, examen & sequestratio metallorum, pulveris pyritii inventum.

1 *Longatio*] Non tantum Alcumista perversa Philosophandi ratione utuntur, sed & absolis verbis & ineptis terminis, ut artis futilitatem haud intelligentis vocabulis abscondant.

2 *Vertunt rerum species*] Egregie A-

grippa: Alcumistica sive ars, sive fucus, sive naturæ persecutio dici debeat, profecto insignis est eademque impunis impostura: cujus vanitas eo ipso se facile producit, cum polliceatur, quæ natura nullo modo pati potest nec attingere: cum tamen ars omnis non possit naturam separare, sed illam imitatur, & longis passibus sequitur, & multo fortior sit vis naturæ, quam artis.

1 *Longatio*

dicare. Tandem Deus immisit in mentem, ut te adirem, virum non minus pium, quam doctum. Doctrina tibi præstat, ut facile possis dare, quod peto: pietas commovebit, ut velis opitulari fratri, cujus salus tibi in manu est. Ne longum faciam, cum hujusmodi sermonibus veterator ille amovisset à se suspicionem fuci; fidemque fecisset, sibi viam alteram esse perspectissimam: jam pridem pruriebat Balbino animus. Tandem non temperans sibi, Valeat, inquit, illa *curtatio*, cujus ego ne nomen quidem unquam audivi, tantum abest, ut teneam: dic mihi bona fide, *longationem* tenes exacte? Phy, inquit ille, ad unguem; sed displicet longitudo. Cum Balbinus rogasset, quantum temporis requireretur: Nimium, inquit; totus pene annus; sed interim tutissima est. Ne labora, inquit Balbinus, etiam si toto biennio sit opus, modo fidas arti tuæ. Ut rem in pauca conferam, convenit inter eos, ut negotium aggredierentur clam in ædibus Balbini: hac lege, ut ille suppeditaret operam, Balbinus sumtum; ¹ lucrum ex æquo ac bono divideretur: quanquam impostor modestus, ultro totum lucrum, quod provenisset, Balbino deferebat. utrinque juratum est de silentio, quod faciunt, qui mysteriis initiantur. Jam ilico numeratur pecunia, unde artifex mercaretur ollas, vitra, carbones, reliquaque, quæ ad instruendam officinam pertinent. Ibi noster alcumista suaviter in scorta, aleam & comotationes ² decoquit eam pecuniam. PH. Hoc nimirum est ³vertere rerum species. LA. Urgente Balbino, ut rem aggredieretur: An non tenes, inquit, illud, *Dimidium faci, qui bene cœpit, habet*? Magnum est bene præparare materiam. Tandem cœpit adornari fornax. Hic rursus erat opus novo auro, velut illecebra venturi auri. Siquidem ut

piscis

¹ *Lucrum ex æquo ac bono*] Idem A. [commenta. grippa: Omnes Alcumistæ credulorum] ² *Decoquit*] Decoquere pecuniam, hominum aures verbis ditant, pecunia est nequiter profunderi. Inde *decoctores* inanes ut reddant loculos. Hinc se pa- ³ *Vertere rerum species*] Nam id prolam prodit hanc artem esse nullam, sed stentur alcumistæ. Qui profundit, iningentes nugæ & insanæ mentis inaniam id vertit, quo fruitur.

piscis non capitur absque esca, ita aurum alcumistis non provenit, nisi pars auri admisceatur. Interea Balbinus totus erat in supputationibus: subducebat enim, si ¹ uncia pareretur quindecim, quantum esset lucri rediturum ex unciiis bis mille: tantum enim decreverat insumere. Cum hanc quoque pecuniam decoxisset alcumista, jamque mensem unum atque alterum multum operæ simulasset circa folles & carbones, roganti Balbino, ecquid procederet negotium, primum obmutuit: urgenti tandem respondit, *Sicut solent res præclarae, quæ semper* ² *difficiles habent aditus.* Caussabatur erratum in emendis carbonibus: quernos enim emerat, cum ³ abiignis esset opus, aut ⁴ colurnis. Ibi perierant aurei centum; nec eo segnius ⁵ reditum est ad aleam. Data nova pecunia, mutati carbones. Jamque majore studio res cœpta est, quam antea; quemadmodum in bello milites, si quid secus accidit, quam vellent, virtute sarcunt. Cum menses jam aliquot ferbuisset officina, & expectaretur foetus aureus, ac ne mica quidem auri essent in vasis, (jam enim & illud omne decoxerat alcumista) inventa est alia caussatio, nimirum vitra, quibus usus fuerat non fuisse temperata, sicut oportuit. Etenim ⁶ ut non ex quovis ligno Mercurius fingitur, ita non quibuslibet vitreis conficitur aurum. Quoplus erat impensum, hoc minus libebat desistere. PH. ⁷ Sic solent

¹ *Uncia*] Pars assis duodecima.

² *Difficiles habent aditus*] Respicit ad proverbium, Δύσκολα τὰ καλὰ, *difficilia, quæ pulchra.* A Solonē originem habere creditur, Pittaci se abdicantis imperio mollitiem & ignaviam taxante.

³ *Abiignis*] *Abiegnum*, quod ex abiete constat.

⁴ *Colurnis*] *Colurnus*, *a, um.* quod est ex materia coryli, teste Servio. Festus tamen à corno arbore deduci ait.

⁵ *Reditum est ad aleam*] Alea proprie tessera, vel ipse ludus tesserarum: per metaphoram quævis fortuna & periculum. Inde modi loquendi, jacta est alea, jacienda est alea.

⁶ *Ut non ex quovis ligno, &c.*] Belg. *Alle hout is geen lepel-hout.* Id est, non omnium ingenia sunt accommodata disciplinis. Quidam enim, ut Fabius ait, rus ablegandi sunt. Allegoria sumpta à fabris, feligentibus ligna, ex quibus quippiam conficiant. Erasmo in adagiis placet proverbium oportere referri ad magicum Mercurii simulachrum, quod non ex quavis materia, sed certo ligno scalpebant, alioquin non futurum idoneum ad artis magicæ usum.

⁷ *Sic solent*] Juxta illud Poëtæ: *Sic ne perdidideris, non cessas perdiditum ser,*
Et revocat cupidus alea saepe manus.
x *Apud*

solent aleatores; quasi non multo satius sit, hoc perdere, quam totum. L. v. Sic est. Dejerabat alcumistica, nunquam sibi sic impositum fuisse: nunc errore deprehenso cætera fore tutissima, & hoc dispendii, magno cum scœnore sarturum sese. Mutatis vitreis, tertia instaurata est officina. Admonebat alcumista, rem felicius successuram, si Virginî matri, quæ, ut scis, Paralîis colitur, mitteret aliquot aureos dono: artem enim esse sacram, nec absque favore numinum rem prospere geri. Id consilium vehementer placuit Balbino homini pio, ut qui nullum prætermitteret diem, quin perageret rem divinam. Suscepit religiosam professionem alcumista, nimirum in proximum oppidulum, atque illic votivam pecuniam decoxit in ganæis. Reversus domum nunciat, sibi summam esse spem, negotium ex animi sententia successurum, adeo divam virginem votis suis visam annuere. Ubi multo jam tempore sudatum esset, ac ne mica quidem auri nasceretur usquam, expostulanti Balbino respondit, sibi nihil unquam tale accidisse in vita, toties artem experto, nec satis posse conjectare, quid esset in causa. Quum diu divinatum esset, tandem illud venit in mentem Balbino, num quo die prætermisisset audire sacrum, aut dicere preces horarias, quas vocant: nam nihil succedere his omîssis. Ibi impostor, rem, inquit, acu tetigisti. Me miserum, semel atque iterum id admissum est per oblivionem, & nuper à prolixo convivio surgens, oblitus sum dicere salutationem virginis. Tum Balbinus, non mirum, inquit, si res tanta non succedit. Recipit artifex, se pro prætermisissis sacris duobus, duodecim auditurum, & pro unica salutatione, decem repositurum. Cum alcumistam prodigum subinde defecisset pecunia, nec suppeterent petendi causæ, tandem hanc technam commentus est: rediit domum admodum exanimatus, ac voce lamentabili, Perii; inquit, funditus, Balbine, perii, actum est de capite meo. Obstupuit Balbinus, & tanti mali causam avebat cognoscere. Subodorati sunt, inquit, aulici, quod egimus; nec

Z

aliud

aliud exspecto, quam ut mox deducar in carcerem. Ad hanc vocem expalluit etiam serio Balbinus. Nam scis, ¹ apud nos capitale esse, si quis alcumisticam exerceat absque Principis permisso. Pergit ille: Non, inquit, metuo mortem; utinam illa contingat! metuo quiddam crudelius. Roganti, quid hoc esset: Rapiar, inquit, aliquo in turrim: illic per omnem vitam cogar his laborare, quibus non libet. An ulla mors est, quæ non potior esse debeat, quam talis vita? Ibi res ventilata est consultatione. Balbinus, quoniam callebat artem Rhetoricam, ² pulsavit omnes status, si qua periculum vitari posset. Non potes, inquit, inficiari crimen? Nequaquam, ait ille. Inter regiones satellites res sparsa est: & habent argumenta, quæ dilui non possint. Ne defendi quidem factum poterat ob legem manifestam. Cum multis in medium adductis, nihil videretur firmi præsidii, tandem alcumista, cui jam opus erat præsentī pecunia: Nos, inquit, Balbine, lentis consiliis agimus; atqui res poscit præsens remedium. Jam arbitror adfuturos, qui me abripiant in malam rem. Denique cum nihil occurreret Balbino, tandem alcumista, nec mihi quidquam occurrit, inquit, nec quidquam superesse video, nisi ut fortiter peream: nisi forte hoc placet, quod unum superest, utile magis, quam honestum, nisi quod ³ durum est telum necessitas. Scis, inquit, hoc hominum genus avidum esse pecuniæ; eoque facilius corrumpi posse, ut fileant. Quamvis durum sit illis

¹ *Apud nos*] Plin. lib. 30. cap. 1. refert, Britannos mire insanisse in magiam, usque ad ipsius ætatem. Sunt adhuc, qui in alcumistica parum sobrii sunt: quanquam lex capitalis appposita est. Non tantum ars hæc à Repub. Romanis legibus pulsa, sed in corpore Canonico prohibita. Diocletianus etiam Cæsar intelligens, apud Ægyptios late liberos, quibus ars alcumistica perfectæ traderetur, (erant enim Ægyptii illius peritissimi) ubi omnes conqui-

visset, iussit exuri.

² *Pulsavit omnes status*] Nempe in

genere Juridicali, statum conjecturalem, an posset inficias ire; finitivum, an de nomine rei movere quæstionem & intricare judicem; qualitatis, an legibus & jure se excusare; quantitatis, an facti crimen imminuere.

³ *Durum telum necessitas*] De re inevitabili. Belg. *Noot breekt wet*. Apud Livium invenies, Huic rei aliud invenietur telum. Fortasse summa metaphora à venantibus, qui telo appetunt, quod capere volunt. Unde & certa dicentur tela consilia, quæ nunquam fal-

illis ¹ furciferis dare, quod profundant, tamen, ut nunc res sunt, nihil video melius. Idem visum est Balbino; ac numerat aureos triginta, quibus redimeret silentium. PH. Miram Balbini liberalitatem mihi prædicas. LA. Imo in re honesta citius dentem extudisses ab eo, quam nummum. Sic prospectum est alcumistæ, cui nihil erat periculi, nisi quod non haberet, quod daret amicæ. PH. Demiror, Balbino in tantum ² nihil esse nasi. LA. Heic dumtaxat naso caret, in cæteris nasutissimus. Rursum nova pecunia instruitur fornax, sed præmissa ad Virginem matrem precatiuncula, ut coeptis faveret. Jam totus exierat annus, dum illo nunc hoc, nunc illud caussante, ³ luditur opera, & perit impensa. Interim exstitit casus quidam ridiculus PH. Quisnam? LA. Alcumista furtivam consuetudinem habebat cum uxore cujusdam aulici: maritus concepta suspicione coepit hominem observare. Tandem cum illi nuntiatum esset, sacrificum esse in cubiculo, præter expectationem rediit domum, pulsat ostium. PH. Quid facturus homini? LA. Quid? nihil suave: aut occisurus erat: aut exsecturus. Ubi maritus instans minitaretur, se vi effracturum ostium, ni aperiret uxor, magnopere trepidatum est, & circumspicitur præsentaneum aliquod consilium. Nec erat aliud, quam quod ipsa dabat res. Abjecit tunicam, ac per fenestram angustam dejecit sese, non absque periculo, nec sine vulnere, ac fugit. Scis, tales fabulas illico spargi. Itaque permanavit & ad Balbinum. Neque id fore non divinarat artifex. PH. Heic itaque ⁴ medius tenetur. LA. Imo felicius elapsus est hinc, quam è cubiculo. Audi technam hominis. Nihil exposulabat Balbinus, sed nubi-

lo

¹ Furciferis] Furcifer servus, qui tractus furcam colligatis ad eam manibus collo circumferre.

² Nihil esse nasi] Nasus pro iudicio: sic Horat. Non quia nasus illis nullus erat.

³ Luditur opera] Simili fere modo dicimus, Oleum & operam perdere, hoc

est, quicquid insumitur aut rei aut laboris, id omne deperdere.

⁴ Medius tenetur] De eo, qui sic tenetur, ut extricare sese nulla ratione possit. Translatum à palæstritis atque athletis, qui, si quem medium corripuerint, facillime vincunt.

lo vultu satis indicabat, se non ignorare, quod vulgo ferebatur. Noverat ille, Balbinum esse virum pium, in nonnullis, pene dixerim superstitiosum. Et qui tales sunt, in quamvis magno peccato facile condonant supplici. Itaque data opera injicit mentionem de successu negotii, queritans non perinde succedere, ut solet, aut vellet: addebat, se vehementer mirari, quid esset in causa. Ibi per occasionem commotus Balbinus, qui alioqui videbatur destinasse silentium, & erat, qui facile commoveretur: Non est, inquit, obscurum, quid obftet; peccata obstant, quo minus succedat, quod à puris pure tractari convenit. Ad hanc vocem artifex procubuit in genua, subinde tundens pectus, & vultu voceque lacrimabili: Verissimum, inquit, dixisti, Balbine: Peccata, inquam, obstant: sed mea peccata, non tua: non enim pudebit me turpitudinem meam apud te, velut apud Sacerdotem sanctissimum, confiteri. Vicerat me carnis infirmitas, pertraxerat me Satanas in laqueos suos. Et ô me miserum! è sacrificio factus sum adulter. Non tamen omnino periit hoc munus, quod misimus Virgini matri. Perieram certo exitio, ni illa succurrisset. Jam maritus effringebat fores, fenestra erat arctior, quam ut possem elabi: in tam præsentaneo periculo venit in mentem sanctissimæ Virginis; procidi in genua, obtestatus sum, si gratum fuisset munus, ut opitularetur. Nec mora, repeto fenestram (sic enim urgebat necessitas) & satis amplam reperi ad effugium. PH. Credidit ista Balbinus? LA. Credidit? Imo etiam ignovit, & admonuit religiose, ne se præberet ingratum beatissimæ Virgini. Numerata est rursus pecunia danti fidem, se posthac rem sacram pure tractaturum. PH. Quis tandem finis? LA. Perlonga est fabula: sed ego paucis absolvam. Cum ejusmodi commentis diu lusisset hominem, neque mediocrem pecuniarum vim ab eo extorsisset, tandem venit ille, qui nebulonem à puero noverat. Is facile divinans, illum idem agere apud Balbinum, quod nusquam non egerat, clam aggreditur illum; exponit

nit, qualem artificem domi suæ foveret, monet, ut quam primum ableget hominem, ni mallet, ipsum aliquando ¹ compilatis scriniis fugere. PH. Quid heic Balbinus? videlicet curavit hominem conjiciendum in carcerem? LA. In carcerem? Imo numeravit viaticum, obtestans per omnia sacra, ne, quod accidisset, effutiret. Et sapuit, mea quidem sententia, qui hoc maluerit, ² quam esse fabula conviviorum, & fori; deinde venire in ³ periculum confiscationis. Nam impostori nihil erat periculi, artis tantum tenebat, quantum asinus quivis; & in hoc genere favorabilis est impostura. Quid si furti crimen intentasset, à suspendio tutum ⁴ reddebat unctio; neque quisquam lubens gratis alat talem in carcere. PH. Miseresceret me Balbini, nisi ipse gauderet deludi. LA. Nunc mihi properandum est in aulam: alias referam his etiam multo stultiora. PH. Cum vacabit, & audiam lubens, & fabulam fabula pensabo.

¹ *Compilatis scriniis*] Undique surreptis, in unum congestis, & clam abductis scriniis. Horat. *Ne me compilasse putet Crispini scrinia lippi.*

² *Quam esse fabula conviviorum*] Salse & vere Agrippa: Adeo, ait, miseri alcumistæ, ut, quam metallis inferre conabantur metamorphosim, in se ipsis experiantur, effecti jam ex alcumistis cacochymici, ex medicis mendici, ex saponistis cauponistæ, ludibriumque populi, stultitiaque patens, & fabula vulgi, & qui juniores in mediocritate vivere contempserunt, per omnem vitam alcumistarum fraudibus expositi jam se-

nes facti, in summa paupertate mendicare compelluntur, ac tanta calamitate constituti, pro favore & misericordia, insuper contemptum risumque reportant.

³ *Periculum confiscationis*] Non tantum Romanis legibus & in jure Canonico alcumistica prohibita, sed & hodieque multis diversorum Principum constitutionibus sub pœna confiscationis & alibi etiam corporalis supplicii damnata.

⁴ *Reddebat unctio*] Unctione enim sua sacrificuli tui redduntur à suppliciis, quæ magistratus fontibus irrogant.

'HIPPOPLANUS.

AULUS, PHÆDRUS.

Av. **D**Eum immortalem, ²ὧς στυμνοπρεσωνπῆ noster Phædrus & subinde in cœlum suspicit! Adoriar. Quid accidit novæ rei Phædre? Ph. Quam ob rem istud interrogas. Aule? Av. Quoniam è Phædro mihi videris ³factus Cato; tanta est in vultu severitas. Ph. Non mirum, amice; modo confessus sum peccata mea. Av. Phy, jam desino mirari: sed dic, age, bona fide confessus es omnia? Ph. Omnia, quæ quidem in mentem veniebant, unico dumtaxat excepto. Av. Cur unum hoc reticuiisti? Ph. Quia nondum potuit mihi displicere. Av. Oportet esse peccatum suave. Ph. An peccatum sit; nescio: sed tamen, si vacat, audies. Av. Audiam equidem lubens. Ph. Scis, quanta sit impostura apud nostros in his, qui vendunt, aut locant equos? Av. Plus scio, quam vellem, non semel ab illis delusus. Ph. Nuper incidit mihi iter, cum satis prolixum, tum etiam accelerandum. Adeo quendam ⁴ex illis, quem dixisses ejus generis minime malum; & intercedebat mihi cum homine nonnihil etiam amicitiae. Narro, mihi rem esse seriam; opus esse præstrenuo equo: si unquam præbuisset, se mihi bonum virum nunc præstaret. Ille pollicetur, sese sic mecum acturum, ut ageret cum fratre suo carissimo. Av. Fortassis & fratri impositurus. Ph. Inducit in stabulum, jubet, ut eligam ex omnibus equis, quemcunque vellem. Tandem unus plus cæteris arridebat. Ille probat judicium meum, dejerans, eum equum frequenter à multis expetitum esse; se eum maluisse servare amico singulari, quam ignotis addicere. Conventum est de pretio: numeratur pecunia præsens, conscendo. Mira alacritate gestiebat equus in egressu; dixisses, feroculum esse:

nam

¹ HIPPOPLANUS] Qui imponit in vendendis equis.

³ Factus Cato] Nota Catonis gravitas.

² ὧς στυμνοπρεσωνπῆ] Id est, severitatem vultu præfert.

⁴ Ex illis] Supple, equis onibus, equorum venditoribus aut locatoribus.

nam erat obesus & pulchellus. Ubi jam equitassem sesquihoram, sensi plane lassum, ne calcaribus quidem impelli posse. Audieram, tales ab illis ad imposturam ali, quos esse specie judicares insignes, cæterum laboris impatientissimos. Ego continuo mecum, Captus sum. Age, ¹ par pari referam, ubi rediero domum. Av. Quid heic consilii capiebas eques absque equo? Ph. Id quod res dabat: deflexi in proximum vicum, illic clam apud quendam mihi notum deposui equum, & conduxì alterum: profectus sum, quo destinaram; reversus sum, reddo conductitium equum, reperio ² meum sophistam, ut erat, obesum & pulchre requietum: eo vectus, redeo ad impostorem; rogo, ut in stabulo suo alat dies aliquot, donec repetiero. Percunctatur, quam commode me gesserit: Ego vero deiero per omnia sacra, me nunquam in vita conscendisse tergum equi felicioris; volasse potius, quam ambulasse, nec tam longo itinere unquam sensisse lassitudinem, nec pilo factum ob laborem macriorem. Hæc cum illi persuasissem esse vera, tacitus secum cogitabat, equum illum alium esse, quam hactenus suspicatus esset. Itaque priusquam abirem, rogabat, num mihi venalis esset equus: primo negabam: quod si incideret iter denuo, non facile fore nancisci similem: at tamen nihil esse mihi ~~nam~~ carum, quod non esset venale pretio largo, etiamsi quis me ipsum, inquam, cuperet emtum. Av. Næ tu pulchre ³ Cretensem agebas cum Cretensi. Ph. Quid multis? Non dimittit me, nisi pronunciata equi ¹ indi-

¹ Par pari referre] Gr. ἴσον ἴσῳ ἰσῶ-
φίσειν. Quo monemur, ut tales simus
in alios, quales in nos illos experimur.
Videtur natum proverbium à compota-
tionibus veterum Græcorum, apud quos
æqualibus cyathis bibere mos erat. Erat
enim hæc vox ἴσον ἴσῳ solennis inter
propinandum. Eâ significabant, aut pa-
res esse cyathos aut tantundem additum
aquæ, quantum inesset vini.

² Meum sophistam] Id est, fucatum
equum.

³ Cretensis Cretensem] Scilicet cona-
tur circumvenire. Utemur autem, quo-
ries improbus agit cum improbo, perfidus
cum perfido. Sumptum à Creten-
sium moribus, quos plurimis conviciis
incessit antiquitas. Belg. *Sy hebben mal-
kander gevonden*. Sic & dicimus *Cretiza*
cum *Cretensi*, hoc est, adversus men-
dacem agito mendaciis. *Cretizare* enim
mentiri est, adeo suis mendaciis inno-
tuerunt Cretenses. V. *Eruditiss. J. Al-
berti Observ. ad Pauli Epist. ad Tit. c. 1.*
com. 12. A.

¹ indicatura. Indicavi non paullo pluris, quam emeram. Digressus ab homine, mox suborno, qui mihi partem agat hujus fabulæ, pulchre instructum atque edoctum: is ingressus domum, inclamat locatorem, ait, sibi opus esse insigni equo, & laboris egregie patienti. Alter ostendit multos, & pessimum quemque maxime prædicat; solum illum, quem mihi vendiderat, quoniam existimabat vere talem, qualem prædicaveram, non laudat. At alter ilico rogat, num & ille venalis esset, nam descripseram illi formam equi, & locum indicaram. Locator primum obticescere, atque alios ambitiose prædicare. Cum iste cæteris utcunque probatis, semper ageret de uno illo, tandem locator apud se; Plane fefellit me judicium de illo equo, siquidem hic peregrinus statim agnovit hunc inter omnes. Cum instaret ille, tandem hic, Venalis est, inquit, sed pretio fortasse deterreberis. Non est, inquit ille, magnum pretium, si rei dignitas respondeat: indica. Indicavit aliquanto pluris, quam indicaram ipsi, captans & hoc lucri. Tandem convenit de pretio, ² datur arrha satis magna, nempe regalis aureus, ne qua suspicio incideret simulatæ emptionis. Emtor jubet, equo dari pabulum; se mox ait rediturum, & abducturum, dat etiam stabulario ³ drachmam. Ego simul atque cognovi, pactionem esse firmam, sic ut rescindi non posset, rursus ocreis & calcaribus armatus redeo ad locatorem, anhelus clamo. Adest ille; rogat, quid velim. Illico, inquam, adornetur equus meus: Nam è vestigio proficiscendum est ob rem maxime seriam. Atqui modo, inquit, mandabas, ut aliquot dies alerem equum tuum. Verum, inquam, sed præter expectationem objectum est negotium, idque regium; quod nullam patitur dilationem. Heic ille: eliges
ex

¹ Indicatura] Æstimatio. *τίμησις*. Gall. le prix.

² Datur arrha] Arrha vel arra vel arrhabo, sumitur pro omni eo, quod datur ad contractus confirmationem.

³ Drachmam] *Δραχμή* non tantum ponderis genus; sed &, ut hoc loco, nummus ejusdem valoris cum denario Romano.

ex omnibus, quem voles; tuum habere non potes. Rogo, quam ob rem? Quoniam venditus est, inquit. Ibi ego simulata magna perturbatione: Prohibeant, inquam, Superi, quod dicis. Hoc objecto itinere non venderem eum equum, etiam si quis numeret quadruplum. Incipio rixam, clamo, me perditum. Tandem incaluit & ille; Quid opus, inquit, his jurgiis? Indicasti equum, ego vendidi: si numero pretium, nihil habes, quod mecum agas, sunt in hac urbe leges: ad exhibendum equum me non potes compellere. Cum diu clamassem, aut equum exhiberet, aut emtorem, tandem iratus numerat pretium. Emeram quindecim aureis, æstimaram viginti sex. Ille æstimarat triginta duobus. Cogitabat apud se, præstat hoc lucri facere, quam equum reddere. Abeo dolenti similis, ac vix placatus etiam data pecunia. Ille rogat, ut boni consulam; se aliis in rebus pensaturum hoc incommodi. Sic impositum est impostori. Habet equum nullius pretii. Expectat, ut, qui arrham dedit, veniat numeratum pecuniam. At nemo venit, nec unquam venturus. Av. Interim nunquam tecum expostulavit? PH. Qua fronte, aut quo jure id faceret? Convenit quidem semel atque iterum, conquestus est de fide emtoris. Verum ego ultro expostulavi cum homine, dicens, illum eo malo dignum, qui præpropere venditione tali equo me spoliavit. Hoc est crimen tam bene collocatum, mea sententia, ut non possim inducere animum confiteri. Av. Ego mihi ¹ statuam poscerem, si quid tale designassem; tantum abest, ut confesurus sim. PH. An ex animo loquaris, nescio; mihi tamen addis animum, quo magis lubeat talibus ² facere fucum.

¹ Statuam poscerem] Honoris gratia statui ponebantur bene meritis de Republica. Hinc Cassiodorus: Amore Principum constat inventum, ut simulachris æneis fides servaretur imaginis, quatenus ventura progenies authorem videret, qui sibi rempublicam multis beneficiis obligasset. Eodem Cassiodo-

ro & Symmacho testibus, bellica virtus prima & præcipua causa fuit dedicandarum statuarum: sequentibus vero sæculis idem honor eruditis exhibitus.

² Facere fucum] Pro eo, quod est imposturam & artificiosa dissimulatione deludere. Est autem *fucus*, color fictiti-
tius, vero colori superadditus.

Π Τ Ω Χ Ο Λ Ο Γ Ι Α.

²IRIDES, ³MISOPONUS.

IR. **Q**Uam ego huc novam avem video advolare? Agnosco faciem, sed vestis non convenit. Aut ego prorsus hallucinor, aut hic est Misoponus. Audendum est: compellabo hominem, quam libet pannosus. Salve, Misopone. MI. Iridem video. IR. Salve, Misopone. MI. Tace, inquam. IR. Quid? an salvere non vis? MI. Non isto quidem nomine. IR. Quid accidit? an non es idem, qui fueras? An cum veste mutatur & nomen? MI. Non; sed vetus receptum est. IR. Quis tum eras? MI. ⁴Apitius. IR. Ne te pudeat veteris sodalis, si quid melioris obtigit fortunæ: non diu est, quod eras ordinis nostri. MI. Concede huc, sodes, & audies rem omnem. Non pudet ordinis vestri, sed pudet primi ordinis. IR. Quem ordinem narras? Franciscanorum? MI. Nequaquam, ô bone, ⁵sed decoctorum. IR. Næ tu istius ordinis sodales habes quam plurimos. MI. Etiam re lauta; prodegi strenue. ubi res defecit, nullus agnoscebat Apitium. Profugi pudore, verti me ad vestrum collegium: hoc malui, quam fodere. IR. Sapuisti. Sed unde subito novus nitor corporis? Nam de veste mutata non perinde miror. MI. Quam ob rem? IR. Quia ⁶Dea Laverna multos subito ditat. MI. An suspicaris, me fur-

¹ Πτωχολογία] Id est, sermo de mendicis. à πτωχός, mendicus, & λόγος, sermo.

² Irides] Irides vox patronymica, quasi dicas Iri filium. Nota autem est Iri Ithacensis mendici, affectus procorum Penelopes paupertas: ita ut in proverbium abierit, Iro pauperior. Ab Ulysse domum reverso interfectus est pugno.

³ Misoponus] Osor laborum ex μισός, odi, & πόνος, labor.

⁴ Apitius] Apitius helluo maximus, qui non tantum Capitolii vestigal &

Principum congiaria decoxit, sed & librum de gulæ irritamentis reliquit: Se ipsum laqueo suspendit, cum subductis rationibus ex sestertio millies, quod in culinam congesserat, centies tantum superesse sibi cognovisset.

⁵ Sed decoctorum] Decoctor, qui bona sua abligurit, & dilapidando in fumum & nihilum vertit.

⁶ Dea Laverna] Laverna Dea sub cuius tutela fures, in cuius obscuro loco furta distribuebant. Hinc & Romæ Porta Lavernalis à templo proximo Lavernæ ab eadem fures etiam Laverniones.

furto parasse rem? IR. Hoc fortassis ignavius. Rapina igitur. MI. Non per vestram ¹ Peniam, neque furto, neque rapina. Sed de nitore corporis prius expediam, quod tibi videtur mirabilius. IR. Nam apud nos eras totus ulcerosus. MI. Nimirum sum usus amicissimo medico. IR. Quonam? MI. Non alio, quam me ipso, nisi si quem arbitraris mihi me ipso amiciosem. IR. Atqui nesciebam, te callere rem medicam antehac. MI. Totum illum ornatum ipse ² pigmentis affixeram, thure, sulphure, ³ resina, ⁴ visco, linteis, cruore. Ubi visum est, quod affixeram, detraxi. IR. O impostorem! nihil te videbatur miserabilius. Poteras in tragœdia sustinere ⁵ personam Job. MI. Sic tum ferebat egestas; quamquam fortuna nonnunquam & cutem mutare solet. IR. Dic igitur de fortuna. Repertus est thesaurus aliquis? MI. Non; sed repertus est quæstus vestro paulo commodior. IR. Quî potuisti facere quæstum, cum non suppeteret fors? MI. ⁶ Artem quævis terra alit. IR. Intellego. Dicis ⁷ artem incidendi loculos. MI. Bona verba. Dico artem alcumisticam. IR. Vix quindecim dies sunt, quod nos reliquisti, & artem assequutus es, quam alii vix multis annis perdiscunt? MI. Nactus sum viam compendiarium.

IR.

¹ *Penia*] Paupertas. Dea apud Aristophanem.

² *Pigmentis*] Pigmentum, fucus ad pingendam faciem, quo utuntur puellæ ad gratiam & venustatem ori conciliandam. Belg. *Blanckquetfel*. Solent etiam astutiores mendici istiusmodi centonibus, sanguinolentis linteolis, visco & resina illitis fascibus multisque emplastris corpus circumligare, aliquando etiam mutila membra mentiri, ut obvios ad misericordiam & largiores elemosynas commoverent.

³ *Resina*] Est humor arborum oleosus, è vivis manans arboribus, mellis in modum fluidus, concretus & durus. Belg. *Horst*.

⁴ *Viscum*] Est gluten, quod fit è visci baccis, irretendis avibus. B. *Vogel-lijm*.

⁵ *Personam Job*] Ex sacris literis Jobi miseria & corpus ulceribus misere oblitum satis nota sunt cuivis.

⁶ *Artem quævis terra alit*] Proverbialis sententia est, qua significatur, certissimum viaticum esse eruditionem aut artificium aliquod: nam hæc neque eripi possunt à latronibus, neque gravant circumferentem, quocunque terrarum abeas, te comitantur.

⁷ *Artem incidendi loculos*] Diversas vox hæc significationes obtinet. Hic autem pro sacculo in quo pecunia asservatur, sumitur: ut ex sequenti voce *incidere* liquet.

I Larum

IR. Quam, obsecro? MI. Ars vestra conflaverat mihi quatuor ferme aureos. bona quadam fortuna incidi in veterem congerronem, qui nihilo felicius rem administrarat, quam ego. Computabamus: cœpit, ut sit, narrare suas fortunas: paciscor hac lege, ut ille biberet immunis, mihi communicaret artem. Communicavit bona fide: ea nunc vestigal est mihi. IR. Non licet discere? MV. Tibi vel gratis impartiam, ob pristinum sodalitium. Scis, nusquam non inveniri plurimos hujus artis avidissimos. IR. Audivi, & credo. MI. In horum familiaritatem quacunque occasione memet insinuo, jacto artem. Ubi sensero ¹ larum hiantem, ² escam paro. IR. Quo pacto? MI. Ultro eos moneo, ne temere credant ejus artis professoribus. Nam plerosque esse impostores, id agentes præstigiis suis, ut ³ exhauriant oculos incautorum. IR. Istuc procœmii parum accommodum tuo negotio. MI. Imo illud etiam addo, ne quid mihi ipsi credant, ni rem certam oculis ac manibus deprehenderint. IR. Miram artis fiduciam mihi narras. MI. Jubeo, illos adesse, dum peragitur ⁴ metamorphosis: jubeo, attentos esse: quoque minus dubitent, jubeo, ut ipsi manibus rem omnem peragant, me procul spectante, nec digitum admovente: liquesfactam materiam jubeo, ut purgent ipsi, aut aurifici purgandam deferant: prædico, quantum argenti aurive sit eliquandum: denique quod eliquatum est, jubeo, ut pluribus aurificibus deferant ad ⁵ Lydium lapidem explorandum. Reperiunt pondus prædictum, reperiunt purgatissimum aurum aut argentum: nihil enim refert, nisi quod minore periculo mihi quidem res tentatur in argento. IR. Proinde nihil habet ars tua fuci? MI. Imo merus fucus est. IR. Non dum

¹ Larum hiantem.] Larus hians dicebatur, ubi quis avidus inhieret prædæ. Est enim larus avis avida, voraxque. V. Schol. & Ill. Spanh. ad Arist. Nub. v. 591. A.

² Escam] Esca, ὄλεας, qua capiuntur pisces & aves.

³ Exhauriant oculos] De impostura

Alcumistarum consule antecessens colloquium.

⁴ Metamorphosis] Μεταμόρφωσις transfiguratio à μεταμορφῶω transformo.

⁵ Lydium lapidem] Lydius lapis vocatur coticula, qua explorant aurum. Belg. Een Toet-steen.

dum video præstigium. *Mr.* Faxo, ut videas. Primum paciscor de mercede; eam nolo mihi numerari, nisi prius edito artis experimento. Trado illis pulvisculum, quasi hujus vi conficiatur totum negotium. Rationem conficiendi pulveris non communico, nisi magna mercede redemerint. Exigo jusjurandum, ne proferant arcanum artis intra sex menses cuicumque mortalium aut immortalium. *Ir.* Nondum audio fucum. *Mr.* Fucus omnis est in uno carbone in hoc parato. Excavo carbonem; in eum infero liquefactum argentum, quantum prædico reddendum: post infusum pulverem, sic instruo vas, ut non solum inferne & à lateribus cingatur prunis, verum etiam superne: persuadeo, hoc esse artis. Inter carbones, qui superne imponuntur, unum admisceo, qui tegit argentum, aut aurum. Id vi caloris liquefactum defluit in reliquam materiam, quæ liquefcit, puta stannum, aut æs: repurgatione facta invenitur, quod admixtum est. *Ir.* Ars expedita: sed quomodo fallis, si inter rem agat suis manibus? *Mr.* Cum is me præscribente perfecit omnia, priusquam moveatur vas alcumisticum, accedo tandem, & circumspicio, ne quid forte sit omisum. Ajo, mihi videri superne deesse unum atque alterum carbonem, clam appono meum; fingo, me eum tollere ex acervo reliquorum, aut illic ante sic positum, ut nulli possit agnosci, & illum fallere. Tollo. *Ir.* Cæterum cum illis absque te periculum facientibus non succedit, quid adfers? *Mr.* Mihi nihil est periculi, jam numerata pecunia. Aliquid comminiscor, aut ollam fuisse insinceram, aut carbones vitiosos, aut ignem parum scite temperatum. Denique pars est artis, quam profiteor, non diu hære in eodem loco. *Ir.* An tantus est proventus istius artis, ut te possit alere? *Mr.* Et quidem splendide: posthac tu quoque, si sapis, relinques istam miseriam, & nostro accedes ordini. *Ir.* Imo citius illud agam, ut te revocem in nostrum ordinem. *Mr.* Ut volens repetam, quod semel effugi, ac deferam bonum, quod inveni? *Ir.* Habet hoc nostra professio,

fessio, ¹ dulcescit assuetudine. Proinde cum multi sint, qui deficiant ab instituto divi ² Francisci, aut Benedicti; quem unquam vidisti, qui diutius versatus in ordine nostro defecerit? Nam tam paucis mensibus vix gustare poteris, quid esset mendicita. **MI.** Is gustus me docuit, esse rem omnium miserrimam. **IR.** Cur igitur nemo deficit? **MI.** Fortasse quia natura miseri sunt. **IR.** Ego hanc miseriam ne cum regum quidem fortuna commutarim. Nihil enim regno similis, quam mendicita. **MI.** Quid ego audio? nihil ni-vi similis, quam carbo. **IR.** Dic mihi, qua re potissimum beati sunt reges? **MI.** Quia faciunt, quod animo collubium est. **IR.** Ista libertas, qua nihil suavius, nemini regum magis adest, quam nobis. Nec dubito, quin multi reges sint, qui nobis invident. Sive bellum est, sive pax, nos tuto vivimus: non describimur ad militiam, non vocamur ad munia publica, non ³ censetur: cum populus expilatur exactionibus, nullus inquit in vitam nostram: si quid admissum est etiam atrocius, quis dignetur in jus voca-mendicum? Etiam si pulsamus hominem, pudet pugnare cum mendico. Regibus nec in pace, nec in bello licet suaviter agere: & quo majores sunt, hoc plures metuunt. Nos, veluti Deo sacros, etiam religione quadam metuit vulgus offendere. **MI.** Sed interim sordescitis in pannis, & calulis. **IR.** Quid ista faciunt ad veram felicitatem? Extra hominem sunt, quæ narras. His pannis debemus nostram felicitatem. **MI.** At vereor, ne vobis brevi peritura sit felicitatis istius bona pars. **IR.** Quæ sic? **MI.** Quia jam hoc mustant civitates, ne mendicis liberum sit, quo libet, evagari, sed unaquæque civitas suos alat mendicos, & in his, qui

¹ Dulcescit assuetudine] Ita revera habet. Respiciebat huc Lacon ille, mendico stipem petenti respondens: si darem tibi & magis mendicares: nam huic tuæ deformitati causam præbuit is, qui primus tibi dedit, coque te ignavum reddidit.

² Francisci, aut] Franciscani enim & Benedictini Monachi ex ordine sunt mendicantium.

³ Censetur] Unde & census dicitur, quum numeratis singulis ac facultatibus æstimatis, indicitur exactio.

qui valent, adigantur ad laborem. IR. Cur hoc moliantur? MR. Quia comperiunt, ingentia facinora sub mendicitatis prætextu perpetrari. Deinde non minimam perniciem ex vestro ordine nasci. IR. Istiusmodi fabulas frequenter audivi. Id fiet. ad Calendas Græcas. MR. Fortasse citius, quam velles.

1 *Ad Calendas Græcas*] Pro nunquam: id est, novilūnia. Atque ad lunæ recur-
propterea quod Græci non habent Ca- sus Græci solvebant usuras. Belg. *Al-*
lendas, more Latinosum, sed *is pulwias*, *daer twee sondagen in een week komen*.

Convivium Fabulosum.

¹ POLYMYTHUS, GELASINUS, EUTRAPELUS, ASTÆUS, PHILYTHLUS, PHILOGELOS, EUGLOTTUS, LEROCHARES, ADOLESCHES.

Po. **U**T non decet civitatē bene institutam esse sine legibus ac principe, ita nec convivium oportet ² ἀναρχον esse καὶ ἀνομον. GE. Istuc vero perplacet, ut unus totius populi nomine respondeam. Po. Heus puer, adfer huc talos; horum suffragiis decerneretur regnum, cuicunquenaverit Jupiter. EV. Euge, Eutrapelo favit Jupiter. Non fuere sortes cæcæ; non poterat magis idoneus eligi, etiamsi per singulas tribus viritim collecta fuissent ³ puncta. Vulgo jactatur proverbium non tam vanum, quam parum Latinum, *Novus Rex, novus Lex*. ⁴ Νομοθέται γὰρ, ὁ βασιλεῦ. EVR. ⁵ Quod felix faustumque sit huic convivio: Primum edico,

1 *Polymythus*] Fabulosus. *Gelasinus*, ridiculus. *Eutrapelus*, facetus. *Astæus*, urbanus. *Philythlus*, amans nugarum. *Philogeles*, amans ritum. *Euglottus*, bene linguax. *Lerochares*, qui gaudet nugis. *Adolesches*, nugator.

2 *Ἀναρχον*] *Ἀναρχος*, sine principe & sine superiore. *ἀνομος*, sine lege, exlex.

3 *Puncta*] Sic omne tulit punctum, pro eo, quod est, omnium sententia & com-

probatione. Translatum à consuetudine comitiorum, ubi tabella circumferri consuevit, in qua puncto apposito significabant, cui candidatorum suffragarentur.

4 *Νομοθέται*] Id est, statue leges igitur, ὁ Rex.

5 *Quod felix*] Ab hac solenni precatione solebant olim auspicari, qui rem seriam agebant apud populum.

edico, ne quis heic proferto præter ridiculas fabulas. Cui deerit fabula, drachma multator; ea pecunia in vinum infumitor. Atqui in legitimis fabulis etiam ex tempore conficta habentor, modo fervetur τὸ πιθανόν, & τὸ πρέπον. Si nulli defuerit fabula, duo, quorum alter lepidissimam, alter frigidissimam fabulam dixerit, vini pretium pendunto. Convivator à vini sumtu immunis esto; ciborum sumtum unus suppeditato: hujus rei si quid inciderit controversiæ, Gelasinus arbiter ac judex esto. Hæc si vos sciveritis, rata sunt. Qui legi parere noluerit, abito: sic tamen, ut postridie ad computationem redire jus fasque sit. GE. Legem à rege latam nostris suffragiis ratam esse volumus. Sed unde proficiscetur fabularum circulus? EVT. Unde, nisi à convivatore? AS. Licetne, rex, dicere tria verba? LVT. An tu credis, nefastum esse convivium? AS. Jureconsulti negant, legem esse, quæ non sit æqua. EVT. Assentior. At tua lex æquat optimam fabulam pessime. EVT. Ubi voluptas quæritur, ibi non minus laudis promeretur, qui pessime dixit, quam qui optime, eo quod non minus delectet. Velut inter cantores nemo voluptati est, nisi qui aut insigniter bene cecinerit, aut egregie malè. Nonne plures rident audito coccyce, quam audita luscinia? Heic mediocritas laudem non habet. AS. At cur plectuntur, qui laudem auferunt? EVT. Ne nimia felicitas provocet illis Nemefim aliquam, si simul & laudem auferrent & immunitatem. AS. Per Bromium, Minos ipse nunquam tulit legem æquiozem. PHILY. Nullam feres legem de modo bibendi? EVT.

1 Τὸ πιθανόν] id est, verisimile. τὰ πρέπον, id est, decorum.

2 Tria verba] Dixit propaueis. Quod alter ludens torquet ad dies nefastos, in quibus justitium erat, nec licebat prætori dicere tria verba, do, dico, addico. Sic Ovidius:

*Ille nefastus erit, per quem tria verba
sileniur.*

3 Nemefim] Quam Deam esse putant

insolentiæ & arrogantiz vindicem; quæque spes immoderatas & vetet & puniat.

4 Per Bromium] Sic dictus Bacchus, ἀπὸ τῆ βρῆμεν, hoc est, *fremerere*.

5 Minos] Minos, Rex Cretensium, qui primus illis leges dedit, & ob justitiam apud inferos judex factus, cum Eaco & Rhadamantho.

1 Exm-

EV. Dispectare, sequar ¹ exemplum Agessilai Lacedæmoniorum regis. PHILY. Quid is fecit? EV. Is cum tempore quodam ² symposiarchus talorum arbitrio delectus esset; rogante ³ architriclino, quantum cuique vini juberet apponi: Si largior, inquit, vini copia parata est, dato cuique, quantum poposcerit: si malignior, omnibus ex æquo distribuito. PHILY. Quid sibi voluit Lacon ille, cum hæc diceret? EV. Hoc agebat, ut neque temulentum, neque rursus querulum esset convivium. PHILY. Quis sic? EV. Quia sunt, qui gaudent largius bibere, sunt, qui gaudent parcius: reperiuntur & ⁴ abstemii, qualis dicitur ⁵ fuisse Romulus. Itaque si nulli datur vinum, nisi poscenti, primum nemo compellitur ad bibendum; & tamen nihil desiderant, quibus grata est largior potatio. Ita fit, ut nemo tristis sit in convivio. Rursus, si parcius copia vini distribuitur æquis portionibus in singulos, satis habent, qui bibunt moderatus: neque quisquam in æqualitate potest obmurmurare, quando, qui largius erat hauriturus, æquo animo componit sese ad temperantiam. Hoc exemplum si placet, utar. Volumus enim, hoc convivium fabulosum esse, non vinosum. PHILY. Quid igitur bibebat Romulus? EV. Idem, ⁶ quod bibunt canes. PHILY. An non istud indignum rege? EV. Nihil magis, quam quod reges spirant aëre cum canibus communi: nisi quod illud interest; Rex non bibit eandem aquam, quam biberet canis: sed aërem, quem efflavit rex, haurit canis; & vicissim, quem efflavit canis, haurit rex. Plus gloriæ tulisset ⁷ Alexander ille magnus, si cum cani-

¹ Exemplum Agessilai] Vitam & gloriosam Agessilai hujus acta apud Plutarchum, Justinum & Cornelium Nepotem fuisse invenies.

² Symposiarchus] Princeps convivii.

³ Architriclinus] Qui curat cibos apponendos ac potum. Olim convivium pres spondas habebat.

⁴ Abstemiis] Id est, vinum non bi-

bens, *ἄσπετος*, ex *abs*, & *temetum*, id est, vinum.

⁵ Fuisse Romulus] Idem testatur Agellius aliique.

⁶ Quod bibunt canes] Canis natura abhorret à vino: consule Ulysses Alciandrum aliosque.

⁷ Alexander] Imo Alexander Cassandri fraude & ingenito vitio periit, veneno scilicet & crapula. Nam Darius

canibus bibisset. Nihil enim pejus regi, qui tot hominum millibus vigilat, quam vinolentia. Cæterum Romulum abstemium fuisse, declarat ¹ apophthegma non infestiviter ab illo dictum. Etenim cum quidam videns, illum ² abstinere à vino, dixisset: *Vinum vile futurum, si omnes biberent quemadmodum ille*: Imo, inquit, tum arbitror, fore carissimum, si biberent omnes vinum, quemadmodum ego. *Bibo enim, quantum libet*. GE. Utinam heic adesset noster Joannes Botzemus Canonicus Constantiensis, qui nobis Romulum quendam referret! nam & is abstemius non minus est, quam dicitur; alioqui comis ac festivus conviva. Po. Age, si simul potestis, non dicam ³ sorbere & flare, quod Plautus ait esse difficile, sed edere & audire, quod est perfacile, ⁴ bonis avibus auspicabor fabulandi munus. Si parum erit lepidæ fabula, scitote, Batavam esse. Opinor, aliquot vestrum auditum Macci nomen. GE. Non ita diu est, quod periit. Po. Is cum venisset in civitatem, quæ dicitur Leydis, ac vellet novus hospes innotescere joco quopiam, (nam is erat homini mos;) ingressus est officinam calcearii: salutat. Ille cupiens ⁵ extrudere merces suas, rogat, nunquid vellet. Mac-

CO

quinto, apud Emzum septimo & xv. apud Perdiccam epulatus, sequentes dies somno dedit. Vossius ait; Non absurde statuas in visione Danielis cap. vii. imperium Græcorum comparari pardo, quia Alexander Magnus fuerit vinosus, usque adeo, ut, si eos minus sequi visum fuerit, qui veneno interiisse arbitrantur, satis tamen causæ sola in vinolentia fuerit, cur periret Babylone. De Alexandri vinositate videantur Arrianus, Plutarchus, Curtius, Justinus, alique.

¹ *Apophthegma*] Dictum sententiosum & breve. ἀποφθίγ/σμαι, eloquor, sententiose dico.

² *Abstinere à vino*] Exstat historia apud Agellium. Verba ejus sunt: Simplicissima suavitatis & rei & orationis L. Piso Frugi usus est in primo annali, quum de Romuli regis vita atque victu

scriberet. Ea verba, quæ scripsit, hæc sunt: Eundem Romulum dicunt ad cœnam vocatum, ibi non multum bibisse, quia postridie negotium haberet: ei dicunt, Romule, si istuc omnes homines faciant, vinum vilius sit. Is respondit; imo vero carum, si, quantum quisque volet, bibat: nam ego bibi, quantum volui.

³ *Sorbere & flare simul*] Commode utemur hoc adagio, si quando significabimus, negotia quæpiam id genus esse, ut pariter ab iisdem tractari non queant. Veluti si quis conetur simul & litteris & voluptatibus vacare, &c.

⁴ *Bonis avibus*] Sic dicimus, cum rem feliciter successuram speramus. Ab augurum observatione sumptum, qui hoc tempus illo fortunatius censent.

⁵ *Extrudere*] Aliquando, ut hic, pro vendere.

x *Cupa*]

co conjiciente oculos in ocreas ibi penfiles, rogat sutor, num vellet ocreas. Annuente Macco, quærit aptas tibiis illius; inventas alacriter protulit, &, ut solent, inducit illi. Ubi jam Maccus esset eleganter ocreatus, quam belle, inquit, congrueret his ocreis par calceorum duplicatis soleis. Rogatus, an & calceos vellet, annuit. Reperti sunt, & additi pedibus. Maccus laudabat ocreas, laudabat calceos. Calcearius tacite gaudens, succinebat illi laudanti, sperans pretium æquius, posteaquam emptori tantopere placeret merx. Et jam erat nonnulla contracta familiaritas. Heic Maccus: Dic mihi, inquit, bona fide, nunquamne usu venit tibi, ut, quem sic ocreis & calceis ad cursum armasses, quemadmodum nunc armasti me, abierit non numerato pretio? Nunquam, ait ille. Atqui si forte, inquit, veniat usu, quid tu tum facerès? Consequeretur, inquit, calcearius, fugientem. Tum Maccus, Serione ista dicis, an joco? Plane serio, inquit alter, loquor; & serio facerem. Experiar, ait Maccus. En pro calceis præcurro, tu cursu sequere. Simulque cum dicto coniecit se in pedes. Calcearius è vestigio consecutus est, quantum poterat: clamitans, Tenete furem, tenete furem. Ad hanc vocem cum cives undique profilissent ex ædibus, hoc commento cohibuit illos Maccus, ne quis manum injiceret; ridens ac vultu placido, Ne quis, inquit, remoretur cursum nostrum; certamen est de¹ cupa cervisiæ. Itaque jam omnes præbere sese certaminis spectatores. Suspiciabantur autem, calcearium dolo clamorem eum fingere, ut hac occasione anteverteret. Tandem calcearius cursu victus, sudans & anhelus domum rediit. Maccus tulit² brabeum. GE. Maccus iste effugit quidem calcearium, at non effugit furem. Po. Quam ob rem? GE. Quia furem ferebat secum. Po. Forte tum non erat ad manum pecunia, quam postea resolvit. GE. Verum erat

¹ Cupa] Est vas vinarium amplum, | *vincum*, victoriæ præmium, quod dabitur ei, qui legitime certaverat.
² Brabeum] Brabeum, corrupte br-

erat actio furti. Po. Eadem post ¹ intentata est, sed jam magistratibus aliquot innotuerat Maccus. GE. Quid attulit Maccus? Po. Quid attulit, rogas? in causâ tam vincibili? Magis periclitatus est actor, quam reus. GE. Quî sic? Po. Quia gravabat illum actione calumniæ, & ² intendebat legem Rhemiam, quæ dictat, ut, qui crimen intenderit, quod probare non possit, poenam ferat, quam laturus erat reus, si convictus fuisset. Negabat, se contrectasse rem alienam invito domino, sed ultro deferente, nec ullam pretii mentionem intercessisse. Se provocasse calcearium ad certamen cursus; illum accepisse conditionem: nec habere, quod queratur, cum esset cursu superatus. GE. Hæc actio non multum abest ⁴ ab umbra asini. Quid tandem? Po. Ubi satis risum est, quidam è iudicibus vocavit Maccum ad coenam, & numeravit calceario pretium. Simile quiddam accidit ⁵ Daventriæ, me puero. Erat tempus illud, quo regnant piscatores, ⁶ frigent lannii. Quidam adstabat ad fenestram ⁷ fructuariæ, sive Græce mavultis, ⁸ *oporapolidis*, foeminæ vehementer obefæ,

OCU-

¹ *Intentata*] *Intentare*, pro comminari. *Intentare* manus alicui pro *inijcere*. *intentare vim*, arma.

² *Intendebat*] *Intendere*, pro adducere.

³ *Legem Rhemiam*] Verrutio teste, dicitur Remmia, aliis item Memmia: Manutius distinguit inter Remmiam & Memmiam. Non tantum eâ latum fuit, ne eorum, qui reipublicæ causa abessent, nomina inter reos reciperentur: sed & ut calumniatoribus poena constituto iudicio imponeretur. Hac autem lege calumniatori in fronte imprimebatur littera, quâ calumniatum esse interpretabatur.

⁴ *Ab umbra asini*] Vide Chiliades. Origo adagii ad Demosthenem refertur: qui defendens quendam in causâ capitali coram iudicibus parum attentis, huiusmodi fabulam intertexuit. Juvenis iter faciens, cum nullibi æstus meridianum effugeret, sub asino resedit. Ceterum id pæso non sinebat, clamans, asinum lo-

catum non asini umbram. Alter asseverabat, esse conductam. Post acerrimam rixam in jus ambulavit. Demosthenes hæc proloquutus repente è tribunalibus descendit. Rogatus à iudicibus, ut reliquum fabulæ enarraret, respondit; De umbra asini libet audire, viri causam de vita periclitantis audire gravamini.

⁵ *Daventria*] Urbs primaria Transsulaniz: in qua Erasmus novennis sub Hegio & Zinthio literis coepit operam dare.

⁶ *Frigent lannii*] Designat periphrasi Pontificiorum quadragesimam, quam abstinendo à carnibus observant: ut Christi in deserto jejunium per quadraginta dies (at vah quam ridicule) imitentur.

⁷ *Fructuaria*] Quæ vendit fructus arborum.

⁸ *Oporapolidis*] *Ὀπωρέωλης* vox composita ab *ὄπωρα*, proprie quidem autumnus, sed & fructus autumnales.

Theop.

oculis intentis in ea, quæ proposita venum erant: illa ex more invitavit, si quid vellet: & cum videret hominem intentum ficis: Vis, ait, ficos? sunt perquam elegantes. Cum ille annuisset, rogat, quot libras vellet: Vis, inquit, quinque libras? Annuenti, tantum ficorum effudit in gremium. Dum illa ¹reponit lances, ille se subducit, non cursu, sed placide. Ubi prodisset acceptura pecuniam, vidit, emtorem abire, insequitur majore voce, quam cursu. Ille dissimulans pergit, quo cœpit ire: tandem multis ad fœminæ vocem concurrentibus, restitit. Ibi in populi corona agitur causa: risus oboritur: emtor negabat, se emissee, sed, quod ultro delatum fuisset, accepisse: si vellet experiri apud iudices, se compariturum. GE. Age, narrabo fabulam, tuæ non admodum dissimilem fortasse, nec inferiorem, nisi quod hæc non habet auctorem perinde celebrem, atque est Maccus. Pythagoras totum mercatum dividebat in tria hominum genera: quorum alii prodiissent, ut venderent, alii ut emerent: hoc utrumque genus ajebat sollicitum esse, proinde nec felix: alios non ob aliud venire in forum, quam ut spectent, quid illic proferatur, aut quid agatur: hos solos esse felices, quod vacui curis, gratuita voluptate fruerentur. Atque ad hunc modum dicebat, Philosophum versari in hoc mundo, quemadmodum illi versarentur in mercatu. Verum in nostris emporiis quartum hominum genus obambulare solet, qui nec emunt, nec vendunt, nec otiosi contemplantur, sed observant solcite, si quid possint ²involare. Atque in hoc genere reperiuntur quidam mire dextri, dicas esse ³Mercurio favente

Theophil. *Ὁ τῆς ἐπιώρας πεπαισμένος*: & *πωλεῖν* vendo.

¹ *Reponit lances*] Lances hic duo illa vascula lancium escariarum similitudine; quibus olim caro mensis inferebatur, in quorum altero pondus, in altero res ponderanda ponitur: unde & libræ bilances, à duabus lancibus. Persius:

Scis etenim justum geminâ suspendere lance
Ancipitiis libra.

² *Involare*] Est rapaciter subtrahere; & quasi cavam manum injicere. à *vola* fit, quæ est cavitas manus.

³ *Mercurio favente*] Qui est fustorum auctor & reperor.

favente nato^s. ¹Convivator dedit fabulam ²cum coronide, ego dabo cum ³proœmio. Nunc accipite, quod nuper accidit ⁴Antverpiæ. Sacrificus quidam receperat illic mediocrem summam pecuniæ, sed argenteæ. Id impostor quidam animadverterat. Adiit sacrificum, qui ⁵gestabat in zona crumenam nummis turgidam: salutatur civiliter; narrat, sibi datum negotium à suis, ut vici sui ⁶parcho mercaretur, novum pallium sacrum, quæ summa vestis est Sacerdoti, rem divinam peragenti. Rogat, hac in re commodaret sibi tantillum operæ, ut secum iret ad eos, qui vendunt huiusmodi pallia, quo videlicet ex modo corporis ipsius, fumeret majus aut minus, nam sibi videri itaturam ipsius cum parochi magnitudine vehementer congruere. Hoc officium, cum leve videretur, facile pollicitus est sacrificus. Adeunt ædes cujusdam. Prolatum est pallium, sacrificus induit, venditor affirmat, mire congruere. Impostor cum nunc à fronte, nunc à tergo contemplatus esset sacrificum, satis probavit pallium; sed eausatus est à fronte brevius, quam par esset. Ibi venditor, ne non procederet contractus, negat, id esse pallii vitium, sed crumenam turgidam efficere, ut ea parte offenderet brevitatis. Quid multa? Sacrificus deponit crumenam: denuo contemplantur. Ibi impostor averso sacrificio, crumenam arripit, ac semet in pedes conjicit. Sacerdos cursu insequitur,

¹ *Convivator*] Convivator, qui convivium parat: conviva, qui ab eodem excipitur.

² *Cum coronide*] Per translat. accipitur pro quocunque sine & ultima manu rei alicui imposita. Vel quod rei absolute ornatus gratia additur.

³ *Proœmio*] Προοίμιον à πρό & οἶμα cantus ὁδὸν; nam exordium legitimum carmen antecedit. Restrigitur autem specialiter ad exordium, quo præcinebant citharædi certamen inituri. Metaphorice pro quovis initio, ut & hic, sumptum.

⁴ *Antverpiæ*] Nobilissimum Bra-

bantiæ emporium ad Scaldim.

⁵ *Gestabat in zona*] Et olim milites Romani in zonis pecuniam circumferrebant. Gracchus apud Agellium: *zonas quas plenas argenti extuli, eas ex provincia inanes retuli.* Hinc & proverbium *zonam pendere*, pro pecuniâ privari.

⁶ *Parcho*] Παροχοι ὁπὸ τῆς παρίχου à præbendo, utpote legatis Romam missis salem & ligna præbentes. Ecclesiasticis autem scriptoribus sacrificulus vel sacerdos regimini ecclesiastico alicujus pagi destinatus, dictus ita à præbendo panem missaticum, si Budzo si-

quitur, ut erat palliatus, & Sacrificum venditor. Sacrificus clamat, *Tenete furem*: venditor clamat, *Teneto Sacrificum*: impostor clamat, *Cohibete Sacrificum furem*: & creditum est, cum viderent, illum sic ornatum in publico currere. Itaque dum alter alteri in mora est, impostor effugit. EVT. Dignus, qui non simplici suspendio pereat, tantus artifex. GE. Nisi jam pendet. EVT. Utinam non solus, sed una cum illo, qui talibus portentis favent in perniciem Reipub. GE. Non favent gratis. ¹ Catena est, quæ demissa in terras pertingit ad Jovem. EVT. Ad fabulas redeundum. AS. Ad te redit ² ordo, si fas est, regem in ordinem cogere. EVT. Non cogar; imo volens veniam in ordinem; alioqui tyrannus essem, non rex, si leges, ³ quas aliis præscribo, recusem. AS. Veruntamen ajunt, ⁴ principem esse supra leges. EVT. Istuc non omnino falso dictum est, si principem accipias summum illum principem, quem tum vocabant *Cæsarem*. Deinde si sic accipias superiorem legibus, quod alii coacti utcunque servant, illum suapte sponte multo cumulatius præstare. Quod enim animus est corpori, hoc est bonus princeps Reipublicæ. Quid opus erat addere, *bonus*, quando malus princeps non est princeps: quemadmodum spiritus impurus, qui invasit corpus hominis, non est animus. Sed ad fabulam; & arbitror convenire, ut rex regiam fabulam adferam. ⁵ Ludovicus Galliarum rex, ejus nominis undecimus, cum rebus domi turbatis peregrinaretur ⁶ apud Burgundio-

¹ *Catena est*] Alludit ad catenam argenteam Homeri. Viderur subindicare, quod ex talibus impostoribus aliquid lucri veniat ad præfectos, & hinc ad principes.

² *Ordo*] Id est, vices: *cogere in ordinem*, est facere cæteris æqualem.

³ *Quas aliis præscribo*] Hinc Pittacus apud Ausonium; *Pareto legi, quisquis legem sanxeris*.

⁴ *Principem esse supra leges*] Quod

principi placuit, per principis genium, ad principis statuum: hæc de Cæsare intelligebantur. *Imperatoris* nomen militare est: *Regis* nomen erat Romanis invisum: *Principis* nomen erat amabilius.

⁵ *Ludovicus Galliarum*] Est hic Ludovicus, qui patri Carolo in imperium successit, homo callidus & infidiosus. Obiit apud Turonas Pleffiaci ann. 1483.

⁶ *Apud Burgundiones*] Imo puer undecennis patri Carolo septimo bellum

gundiones, occasione ¹ venationis nactus est familiaritatem cum Conone quodam homine rustico, sed animi simplicis ac sinceri. Nam hoc genus hominibus delectantur monarchæ. Ad hujus ædes frequenter diverterat rex ex venatu; & ut plebeiis rebus nonnunquam delectantur magni principes, apud eum magna cum voluptate ² vescebatur rapis. Mox ubi ³ Ludovicus restitutus, jam rerum potiretur ⁴ apud Gallos, submonuit Cononem uxorem, ut regem veteris hospitii commonefaceret; adiret illum, & rapas aliquot insignes illi dono adferret. Tergiversatus est Conon, se lusu- rum operam: principes enim non meminisse talium officiorum. Sed vicit uxor. Deligit Conon rapas aliquot insignes, accingitur itineri. Verum ipse per viam captus illecebra cibi paullatim devoravit omnes, una dumtaxat excepta insigniter magna. Ubi Conon prorepisset in aulam, qua rex erat iturus, statim agnitus est à rege, & accersitus. Ille magna cum alacritate detulit munus; rex majore cum alacritate accepit; mandans cuidam è proximis, ut diligenter reponeretur inter ea, quæ haberet carissima. Cononem. jubet

intulit. Postmodò in gratiam receptus, denuo factionibus nobilium adductus in Delphinatum secessit, sequentibus multis ex optimatibus. Pater continuo in Delphinatum profectus magno exercitu, adeo factiones terruit, ut paucis exceptis ad debitam obedientiam redierint. Ipse vero Ludovicus patris iram veritus in Burgundiam secessit. Consule Æmilium, Gaguinum, Berthault & Cominæum.

¹ *Venationis nactus*] De eodem restatur Cominæus: In venationibus non minus molestiæ, quam voluptatis percipiebat, ex ingenti labore, dum incitatis equis consectabatur cervos. Expergestus enim prima luce prodibat in campum: & longius aliquando, quo vis etiam cælo: & nonnunquam domum redibat multum defatigatus, & maximam partem iratus alicui suorum comitum, ut in eo genere exercitationis fieri consuevit.

² *Vescebatur rapis*] Forte istiusmodi secessu quæsit, ut minori sumtu viveret: consistebatur enim in Burgundia cum magna penuria. Verba Cominæi sunt: Relicta provincia & per Burgundiam facto itinere, parvo comitatu contulit se ad Philippum Caroli patrem, à quo liberaliter & amanter fuit exceptus. Et quamquam hæc ratione sublevabatur aliquantulum, tamen quotidianis impensis diminuta pecunia, cogebatur sæpe ab aliis mutuari, non absque magna sollicitudine, ne deferretur à suis.

³ *Ludovicus restitutus*] Nempe restitutus post sextum secessus sui annum, si Berthaultio credendum, Gaguino autem post decimum: sed hujus fides in multis vacillat.

⁴ *Apud Gallos*] Initium regni Ludovici hujus incidit in annum 1462.

1 Cims-

jubet secum prandere: à prandio egit Cononi gratias, & cupienti repetere rus suum jussit, pro rapa numerari mille coronatos aureos. Hujus rei fama cum, ut sit, per omne regis famulitium esset pervagata, quidam ex aulicis dono dedit regi equum non inelegantem. Rex intelligens, illum provocatum benignitate, quam præstiterat Cononi, captare prædam; vultu majorem in modum alacri, accepit munus; & convocatis primoribus consultare cœpit, quo munere pensaret equum tam bellum, tamque pretiosum. Interim, qui donarat equum, spes opimas animo concipiebat, sic cogitans: Si sic pensavit rapam donatam à rustico; quanto munificentius pensaturus est equum talem, oblatum ab aulico? Cum regi veluti de re magna consultanti, alius aliud responderet, diuque vana spe lactatus esset captator; tandem rex: Venit, inquit, in mentem, quod illi donem: & accersito ex proceribus quopiam, dicit in aurem, ut adferat id, quod reperiret in cubiculo (simulque locum designat) serico diligenter obvolutum. Adfertur rapa: eam, ut erat obvoluta, rex sua manu donat aulico; addens, sibi videri bene pensatum equum ¹ cimelio, quod sibi constitisset mille coronatis. Digressus aulicus, dum tollit linteum, ² pro thesauro reperit, non carbones, quod ajunt, sed rapam jam subaridam. Ita ³ captator ille captus risui fuit omnibus. As. Jam si permittis, rex, ut plebeius loquar regalia, referam, quod ex tua fabula venit in mentem de eodem Ludovico. Nam ut ansa ansam, ita fabula trahit fabulam. Quidam famulus, cum vidisset pediculum repentem in veste

¹ *Cimelio*] *Κεμήλιον* Græcis est pretiosum aliquid, quod servandi causa teponitur, apud Homerum. Vulgo dicimus *clenodia*.

² *Pro thesauro*] Alludit ad proverb. *Thesaurus carbones erant*: quod in eos competit, qui spe sua frustrantur, quique magnificis rebus expectatis, meras nugas reperiunt. Ex eventu quopiam natum, quo quis thesauri spe fodiens,

carbones defossos invenit. Quæ res in risum, atque vulgi proverbium abiit.

³ *Captator ille captus*] Captatores capti, vel captantes capti, *αἰχμαλωτὲς ἡρπήμεθα* dicitur; cum res præpostere evenit, ut ipsi circumveniamur ab iis, quibus conabamur imponere. Id quod non raro solet usu venire, ut in eas incidamus pedicas, quas aliis struxeramus.

ste regia, flexis genibus, ac sublata manu, significat, se, nescio quid officii præstare velle. Ludovico præbente se, sustulit pediculum, & clam abjecit. Rogante rege, quid esset, puduit fateri. Cum instaret rex, fassus est fuisse pediculum. Lætum, inquit, omen est; declarat enim, me esse hominem, quod hoc genus vermiculorum peculiariter infestet hominem, præsertim in adolescentia. Jussitque pro officio numerari coronatos quadraginta. Post dies aliquam multos alter quidam, qui viderat, illi feliciter cessisse tam humile officium; nec animadvertens, plurimum interesse, ex animo facis quid, an arte; simili gestu aggressus est regem, ac rursus illo se præbente, simulabat, se tollere quidam è veste regia, quod mox abjiceret. Cum urgeret rex tergiversantem, ut diceret, quid esset, mire simulato pudore, tandem respondit esse pulicem. Rex intellecto furo, Quid, inquit, an tu me facies ¹ canem? Jussit, ² tolli hominem, ac pro captatis quadraginta coronatis, infligi quadraginta plagas. PHILY. Non tutum est, ut audio, cum regibus facetiis ludere. Quemadmodum enim leones se nonnunquam placide præbent fricanti, iidem, ubi lubitum est, leones sunt, & jacet collusor; itidem favent principes. Sed adferam tuæ fabulæ fabulam non dissimilem, ne recedamus interim à Ludovico, ³ cui pro delectamento erat, ⁴ corvos hiantes fallere. Dono acceperat alicunde decem millia cornatorum. (quoties autem principibus obtigit nova

¹ Canem] Nam hoc animal maxime infestatur à pulicibus.

² Tolli] Sublimem in humeros, ut vapularet.

³ Cui pro delectamento] Testatur Cominæ, Ludovicum hunc facetum fuisse & urbanum in dicendo. Offendes autem historiolas has apud varios rerum Gallicarum scriptores.

⁴ Corvos hiantes fallere] Horatius de Corano Nasicæ socero, qui, spe testamenti ostentata, moriens nihil nisi plo-

rare reliquit, hunc versum habet: *Plerumque recoctus Scriba ex quinque viro corvum deluxit hiantem.* Corvum autem deludit hiantem, qui captatorem suum arte frustratur. Eandem vim habet cum adagio *lupum hiantem deludere*: corvus enim & vorax & famelicus cadaveribus sum mopere inhiat. *Corvus hians*] Simili modo dicitur *Lupus hians*: Si quis re multum sperata, multumque appetita frustratus discesserit. Belg. *Ghy haelt daer niet.*

nova pecunia, venantur omnes officarii, & captant aliquam prædæ partem; id non fugiebat Ludovicum.) Cum igitur ea pecunia exprompta esset in mensâ, quo magis irritaret spem omnium, sic loquutus est circumstantibus: Quid? an non videor vobis rex opulentus? Ubi collocabimus tantam pecuniæ vim? Donatitia est, donari vicissim convenit. Ubi nunc sunt amici, quibus pro suis in me officiis debeo? Ad sint nunc, priusquam effluat hic thesaurus. Ad hanc vocem accurrere permulti: nemo non sibi sperabat aliquid. Rex, cum vidisset aliquem maxime inhiantem, & jam oculis devorantem pecuniam; ad eum conversus, Amice, inquit, quid tu narras? Ille commemorabat, se diu aluisse falcones regios, summa fide, nec sine gravibus impendiis: alius aliud adferebat; suum quisque officium verbis, quantum poterat, exaggerabat, idque non sine mendaciis. Rex omnes benigne audiebat, & singulorum orationem comprobabat. Hæc consultatio dilata est in longum tempus, quo diutius spe metuque torqueret omnes. Adstabat inter hos primus Cancellarius; nam & hunc jusserat acciri. Is cæteris prudentior, non prædicabat officia sua, sed agebat spectatorem fabulæ. Ad hunc tandem conversus rex: Quid, inquit, narrat meus Cancellarius? Solus ille nihil petit; nec prædicat officia sua. Ego, inquit Cancellarius, plus accepi à benignitate regia, quam promeruerim: nec ulla de re magis sollicitus sum, quam ut regiæ in me munificentia respondeam; tantum abest, ut velim flagitare plura. Tum rex: Unus igitur, inquit, omnium non eges pecunia? Ne egerem, inquit alter, jam tua præstitit benignitas. Ibi rex versus ad alios: Næ ego sum, inquit, regum omnium magnificentissimus, qui tam opulentum habeam Cancellarium. Heic magis accensa spes est omnibus, futurum, ut pecunia cæteris distribuere-tur, quandoquidem ille nihil ambiebat. Ad hunc modum, ubi satis diu lusisset rex, coëgit Cancellarium, ut totam eam summam domum auferret. Moxque versus ad cæteros jam mœstos,

mœstos, Vobis, inquit, erit alia exspectanda occasio. PHI. Fortasse ¹ frigidius videbitur, quod narraturus sum; proinde deprecor doli mali suspicionem, fucive; ne videar de industria ambuisse immunitatem. Adiit eundem Ludovicum quidam, petens, ut munus, quod forte vacabat in eo pago, in quo habitabat, juberet in ipsum transferri. Rex audita petitione, expedite respondit, *Nihil efficies*; videlicet amputans omnem spem impetrandi, quod petebatur. Petitor item, mox actis regi gratiis, discessit. Rex ex ipsa fronte colligens, hominem esse non omnino sinitri ingenii, suspicansque, illum non intellexisse, quid respondisset, jubet, eum revocari. Redit. Tum rex, Intellexeras, inquit, quid tibi responderim? Intellexi. Quid igitur dixi? *Me nihil effecturum*. Cur igitur agebas gratias? Quoniam, inquit, est domi, quod agam: proinde magno meo incommodo persequutus eram heic spem ancipitem, nunc beneficium interpretor, cito negasse beneficium; meque lucratum, quidquid eram perditurus, si ² vana spe lactatus fuisssem. Ex eo responso rex conjectans, hominem minime segnem, ubi pauca percunctatus esset, Habebis, inquit, quod petis, quo mihi bis gratias agas; simulque versus ad officarios, Expediantur, inquit, huic sine mora ³ diplomata, ne heic diu suo damno hæreat. EVG. Non deest, quod referam de ⁴ Ludovico, sed malo, de nostro Maximiliano: Qui ut nequaquam solitus est defodere pecuniam, ita clementissimus erat in eos, ⁵ qui decoxerant;

¹ *Frigidius*] De hoc vocabulo Budæus videndus in encomio linguæ Græcæ, interpretaturque absurdum, nec plausu excipiendum: cui facetum & plausibile opponitur.

² *Vana spe lactatus*] Terentius etiam dicit producere aliquem vanâ spe. Lactio autem verbum frequentativum ab usufrato lacio, per blanditias in fraudes & pedicas illicio.

³ *Diplomata*] Διπλόματα literæ

Principum sigillis confirmatæ. forte à διπλῶν, quod complicatæ erant.

⁴ *Ludovico*] Plurima istius farinæ apud rerum Gallicarum scriptores de Ludovico hoc offendes, utpote callido, acuto & satyrico ingenio.

⁵ *Qui decoxerant*] Decoquere bona pro consumere, metaphora sumpta à rebus, quæ coquendo paulatim evaporant & absumuntur.

xerant; modo nobilitatis titulo commendarentur. Ex hoc hominum genere cum cuidam juveni vellet opitulari, mandavit illi legationem, ut à civitate quadam, titulo nescio quo, peteret centum millia florenorum. Talis autem erat titulus, ut, si quid impetratum esset dexteritate legati, pro lucro duci posset. Legatus extorsit millia quinquaginta; Cæsari reddidit triginta. Cæsar lætus insperata præda, dimisit hominem, præterea nihil inquirens. Interea quæstores & rationales olfecerant, plus acceptum fuisse, quam exhibitum. Interpellant Cæsarem; ut accerseret hominem. Accitus est, venit ilico. Tum Maximilianus: Audio, inquit, te accepisse millia quinquaginta. Fassus est. Non exhibuisti, nisi triginta millia. Fassus est & hoc. Reddenda est, inquit, ratio. Promisit, se facturum; ac discessit. Rursum, cum nihil esset actum, interpellantibus officiariis, revocatus est. Tum Cæsar, Nuper, inquit, jussus es reddere rationem. Memini, inquit ille; & in hoc sum. Cæsar suspicans, illi rationem nondum satis esse subductam, passus est, illum sicabire. Cum sic eluderet, officarii vehementer instabant; clamitantes, non esse ferendum, ut ille tam palam illuderet Cæsari. Persuaserunt, ut accersitus juberetur inibi præsentibus ipsis exhibere rationem. Annuit Cæsar. Accitus venit ilico, nihil tergiversatus. Tum Cæsar, Nonne inquit, pollicitus es rationem? Pollicitus, respondit ille. Jam, inquit, opus est: en, adsunt, qui excipient; nec est diutius tergiversandi locus. Assidebant officarii, paratis ad id codicillis. Ibi juvenis sat dextre; non detrecto, inquit, rationem, invictissime Cæsar; verum hujusmodi rationum non sum admodum peritus, ut qui nunquam reddiderim: isti, qui assident, talium rationum sunt peritissimi; si vel semel videro, quemadmodum illi tractent hujusmodi rationes,

[*Cæsar lætus insperata*] Est hic ille Philippum patrem Caroli V. suscepit. Anno uno sexagenario minor. Neostadii obiit anno 1519.
 Maxilianus, qui vivente Patre Frederico III. Romanorum Rex factus, eadem successit, Ex Maria Burgunda Phi-

nes, ego facile imitabor. Rogo, jubeas illos vel exemplum edere; videbunt me docilem. Cæsar sensit dictum hominis, quod non intelligebant hi, in quos dicebatur; ac subridens, Verum, inquit, narras; & æquum postulas. Ita juvenem dimisit. Subindicabat enim, sic illos Cæsari solere reddere rationem, quemadmodum ipse reddiderat; nimirum ut bona pecuniæ portio penes ipsos remaneret. LE. Nunc tempus est, ut ¹ ab equis, quod ajunt, ad asinos descendat fabula; à regibus ad Antonium sacrificum Lovaniensem, ² qui Philippo cognomento Bona fuit in deliciis. Hujus viri feruntur multa vel jucunde dicta, vel jocose facta, sed pleraque sordidiora. Tam plerosque lusus suos condire solitus est unguento quodam, quod non admodum eleganter sonat, sed pejus olet. Deligam unum ex mundioribus. Invitarat unum atque alterum bellum homunculum forte obvios in via. Cum redisset domum, reperit culinam frigidam, nec erat nummus in loculis; quod illi nequaquam erat insolens. Heic opus erat celeri consilio. Subduxit se tacitus: & ingressus culinam ³ fœneratoris, quicum illi erat familiaritas, quod frequenter ageret cum illo; digressa famula, subduxit unam ex ollis æneis una cum carnibus jam coctis, ac veste tectam deferebat domum: dat coquæ. jubet protinus, effundi carnes & jus in aliam ollam fictilem, simulque fœneratoris ollam defricari, donec niteret. Eo facto mittit puerum ad fœneratorem, qui deposito pignore drachmas duas à fœneratore sumat mutuo, sed accipiat ⁴ chirographum, quod testaretur, talem ollam missam ad ipsum.

¹ *Ab equis, &c.*] Αφ' ἵππων ἐπ' ὄνους, ubi quis à studiis honestioribus ad parum honesta deflectit: veluti si è Theologo Grammaticus, è Philosopho cantor fieret, quadrabit item, cum quis è conditione lautiore ad abjectiora delabitur.

² *Qui Philippo*] Philippus hic Burgundix Dux Brugis ætatis anno septuagesimo tertio, sæculi decimi quarti sexagesimo septimo, postquam totam Belgi-

cam exceptis paucis Provinciis & Burgundiam magno sapientiæ & bonitatis nomine rexerat triginta annos & unum, non sine gravi luctu bonorum obiit.

³ *Fœneratoris*] Fœnerator, qui dat ad scænus.

⁴ *Chirographum*] Χειρόγραφον literæ propria manu ad confirmandam fidem subscriptæ: à χεῖρ manus, & γράφω scribo.

ipsum. Fœnerator non agnoscens ollam, utpote defrictam ac nitentem, recipit pignus, dat chirographum, & numerat pecuniam; ea pecunia puer emit vinum. Ita prospectum est convivio. Tandem cum appareretur prandium fœneratori, desiderata est olla. Heic iurgium adversus coquam. Ea, cum gravaretur, constanter affirmavit, neminem eo die fuisse in culina præter Antonium. Improbum videbatur hoc suspicari de sacrifico. Tandem itum est ad illum exploratum, an apud illum esset olla: ¹ ne musca quidem olla reperta. Quid multis? Serio flagitata est ab illo olla, quod solus ingressus esset culinam, quo tempore desiderata est. Ille fassus est sumsisse commodato ollam quandam, sed quam remisisset illi, unde sumserat. Id cum illi pernegarent, & incaluisse contentio; Antonius adhibitis aliquot testibus, Videre, inquit, quam periculosum est cum horum temporum hominibus agere sine chirographo: intendetur mihi propemodum ² actio furti, ni manum haberem fœneratoris. Et protulit ³ syngrapham. Intellectus est dolus: fabula magno cum risu per totam regionem dissipata est, ollam oppignoratam ipsi, cujus erat. Hujusmodi dolis libentius favent homines, si commissi sint in personas odiosas, præsertim eos, qui solent aliis imponere. Ad. Næ tu nobis ⁴ mare fabularum aperuisti, nominato Antonio: sed unam dumtaxat, eamque brevem referam, quam audiui nuperrime. Agitabant simul convivium aliquot belli, ut dicunt, homunculi; quibus nihil prius in vita, quam ridere. Inter hos erat Antonius, atque alter item, & ipse celebris hoc

¹ *Ne musca quidem olla reperta*] Sic dicimus, *Ne muscam quidem liberorum habet*, cum plenam vereque viduatam orbitatem significamus. Sic Plautus, maximam hominum solitudinem significans: *Quas tu mulieres mihi narras*, inquit, *ubi musca nulla femina est in adibus*.

² *Actio furti*] Accusatio furti coram iudice.

³ *Syngrapham*] Συγγραφή contrahentium manu notata schedula ad pactorum fidem.

⁴ *Mare fabularum*] Sic dicimus *Bonorum mare*, de magnis & vehementer cumulatis commoditatibus. Vel quod ipsum mare ministret innumerabiles opus rerum: vel quod amplissimum profundissimumque sit.

hoc genere laudis, ac velut æmulus Antonii. Porro quem admodum inter Philosophos, si quando conveniunt, proponi solent quæstiunculæ de rebus naturæ; ita heic statim nata est quæstio, quænam esset hominis pars honestissima. Alius divinabat oculos, alius cor, alius cerebrum, alius item aliud: & suæ quisque divinationis rationem adferebat. Antonius jussus dicere sententiam, dixit, os sibi videri partem omnium honestissimam; & addidit causam, nescio quam. Tum alter ille, ne quid ipsi conveniret cum Antonio, respondit, eam partem, qua sedemus, sibi videri honestissimam. Cum id videretur omnibus absurdum, attulit hanc causam, quod is diceretur vulgo honoratissimus, qui primus consideret: hoc honoris competere parti, quam dixisset. Applausum est huic sententiæ, & risum est affatim. Placuit homo sibi de hoc dicto; visusque est in eo certamine victus Antonius. Dissimulavit Antonius, qui non ob aliud detulerat ori primam honestatis laudem, nisi quod sciret, illum velut æmulum suæ gloriæ, diversam partem nominaturum. Post dies aliquot cum rursus uterque vocatus esset ad idem convivium, ingressus Antonius offendit æmulum cum aliis aliquot confabulantem, dum adornatur cœna: & aversus emisit clarum ventris crepitum ante faciem alterius. Ille indignatus, Abi, inquit, scurra, ubinam didicisti mores istos? Tum Antonius, Etiam indignaris inquit? Si te salutassem ore, resalutasses: nunc te saluto parte corporis, vel te iudice, omnium honestissima; & scurra vocor. Sic recuperavit prius amissam gloriam Antonius. Diximus omnes, nunc superest, ut pronuntiet iudex. GE. Id faciam, sed non prius, quam suum quisque cyathum ebiberit. EN auspicor: sed ¹ lupus in fabula. PO. Haud læyum

¹ *Lupus in fabula*] Solitum est dici, referunt ad Nævianam fabulam, ubi, cum quoties is, de quo confabulatio est, de Romulus & Remus aliti à lupa representabantur, repente lupus fabulæ intervenit: quo factum, ut subitum esset totius fabulæ silentium, quod talis spectator inexpectatus accessisset,

Iævum omen adfert ¹ Levinus Panagathus. *Levi.* Quid actum est inter tam lepidos congerrones? *Po.* Quid aliud? Certatum est fabulis, donec lupus intervenires. *Levi.* Huc igitur adsum, ut perficiam fabulam: volo, vos omnes cras apud me prandere prandium Theologicum. *Ge.* ² Scythicum promittis convivium. *Levi.* ³ Αὐτὸ δαίτη. Nisi fatebimini, hoc fuisse nobis fabuloso convivio jucundius, non recuso dare pœnas in cœna. Nihil jucundius, quam cum serio tractantur nugæ.

¹ *Levinus Panagathus*] Levinus seu Livius Belgis *Lieven* quasi dicas, dilectus, adamatus. Flandris præcipue & Zelandis familiare nomen. *πανάγαθος* autem Græcis omnino bonus, optimus: ἀπὸ παντὸς omnis & ἀγαθὸς bonus.

² *Scythicum*] Id est, triste.

³ *Αὐτὸ δαίτη*] Id est, ipsa res indicabit. Cum significamus experimento exituque, perspicui sermonis veritatem, Belg. ² *Werk sal 't getuygen.*

P U E R P E R A .

EUTRAPELUS, FABULLA.

EV. **S**Alva sit optima Fabulla. FA. Salve multum, Eutrapele. Sed quid tandem novæ rei accidit, quod nunc salutator insolens adveneris, quem hoc triennio toto nemo nostrum vidit? EV. Dicam; forte præteriens has ædes, vidi ¹ cornicem obvinctam candido linteo: demirabar, quid esset causæ. FA. Adeone hospes es in hac regione, ut ignores, hoc esse ² symbolum puerperii in ædibus? EV. Eho, an non prodigium est videre ³ cornicem albam? Sed extra jocum; sciebam maxime: verum suspicari non potui, te puellam vixdum ingressam decimum sextum annum, tam mature didicisse difficillimam artem gignendi liberos, quam ægre discunt quædam ante annos triginta. FA. Ut tu semper

¹ *Cornicem*] Circulum ferreum aut aliquid hujus loco additum ostiis, quo pulserur. Græci *κορνίλιον* vocant, vel ob figuram, vel ob garrulitatem.

² *Symbolum puerperii*] In plerisque Belgicæ urbibus mos ille obtinet, ut cornicem linteolo revinciant: ne gra-

viori ejus impulsu puerpera forte dormitans excitetur.

³ *Cornicem albam*] Ludit in voce cornicis, quæ & avem & circulum illum ferreum designat. Alioquin & de raris inventu dici posset cornix vel corvus albus: utraq; enim avis nigerrima est.

Bb

1 *Enirad*

per es, quod diceris, ¹ Eutrapele? Ev. Ut nunquam deest Fabullæ fabula! Demiranti igitur commodum occurrit Polygamus. FA. Is qui nuper extulit uxorem decimam? Ev. Is ipse. sed quod te fugit, opinor, rursus tam ambitiose procum agit, quasi hæc tænus vixerit cœlebs. Hic percunctanti, quid accidisset novæ rei, Muliebre corpus, inquit, in his ædibus per medium sectum est in duo. Ob quod, inquam, facinus? Si verum est, inquit, quod rumore populari jactatur, heic materfamilias sustinuit deglubere maritum suum: simulque cum risu subduxit sese. FA. Homo crasse facetus. Ev. Ego me protinus intro conjicio, tibi felicem partum gratulaturus. FA. Salutem mihi gratulare, si voles, Eutrapele, felicem partum cum gratulaberis, cum, quod enixa sum, videris de se præbere specimen boni viri. Ev. Pie tu quidem & vere, mea Fabulla. FA. Nullius Fabulla sum, nisi Petronii. Ev. Uni quidem Petronio paris; at non uni vivis, opinor. Cæterum hoc quoque gratulor, quod puerum enixa es. FA. Sed quas ob causas felicius judicas peperisse masculum, quam fœminam? Ev. Quin tu potius, Fabulla Petronii, (jam enim vereor, mea, dicere) illud mihi expedis, quas ob causas vos magis gaudetis peperisse masculos, quam fœminas? FA. Quid aliæ sentiant, nescio. ego nunc me gaudeo peperisse masculum, quia sic visum est Deo: si maluisset ille puellam, maluissem & ipsa. Ev. An putas, Deo tantum esse otii, ut etiam parturientibus obstetricetur? FA. Quid agat ille potius, Eutrapele, quam ut propagatione servet, quod condidit? Ev. Quid agat, ô bona? Imo, ni Deus esset, non arbitror, suffecturum tot negotiis. Exsulat ² Christiernus Danorum rex, pius Evangelii fautor:

¹ Fran-

¹ *Eutraps*] Ab *Εὐτράπηλος*, lepidus, scitus, elegans. ab *Εὐ* & *τρέπω*, *verto*.

² *Christiernus Danorum*] Est hic Christiernus seu Christianus secundus, qui anno 1523. cum uxore Isabella Caroli V, sorore & quinque parvis liberis

thesauro regio secum ablato Hafniæ navem conscendit & viginti navibus se in Hollandiam contulit, cum tamen regnum facile tueri posset: plebs enim illi addictissima. Reversus in Daniam à Frederico primo quatuordecim annos captivus detentus in insula Alsena: post-

modo

¹ Franciscus Galliarum rex hospes est Hispaniarum; nescio quam ex ipsius animi sententia, vir certe dignus meliore fortuna: ² Carolus molitur monarchiæ proferre pomœria: ³ Ferdinandus rerum suarum satagit in Germania: ⁴ Bulimia pecuniarum urget aulas omnes: periculosos motus ⁵ concitant agricolæ, nec tot stragibus ab instituto deterrentur: populus meditatur ⁶ anarchiam: periculosis factionibus collabitur ecclesiæ domus: hinc atque hinc distrahitur illa Jesu tunica inconsutilis. Vineam Domini non ab uno jam apro vastatur; simulque periclitatur sacerdotum ⁷ cum decimis auctoritas, Theologorum dignitas, monachorum majestas: nutat confessio, vacillant vota, labascunt leges Pontificiæ: vocatur in discrimen eucharistia, expectatur Antichristus; totus orbis parturit, nescio quid magni mali. Interim superant & imminent Turcæ, nihil non populaturi, si successerit, quod agunt: & tu rogas, quid agat potius? Immo tempus arbitror, ut suo quoque regno prospiciat in tempore. FA. Quod hominibus videtur maximum, id fortasse videtur Deo nullius momenti. Sed ab hac fabula Dei personam,

modo jure suo cedens privatus obiit anno 1559.

¹ *Franciscus Galliarum*] Franciscus hic primus per Alpes in Italiam irrupens Ticinum infelicitèr oppugnat: hinc enim facta ex urbe eruptione, inde Barbonio cum recentibus è Germania copiis urgente pressus, tandem in fugam coniecto exercitu post varia egregii ducis & militis facinora, Lanoio Neapolitano Proregi se dedit. Ubi autem diu inter procures Hispanos agitarum esset, quo primum duceretur Franciscus tuto custodiendus, tandem in Hispaniam transvectus, ubi ex animi ægritudine contracto morbo de vita periclitatus est. Mox tamen duris conditionibus in Galliam liber dimissus, datis obsequiis liberis.

² *Carolus molitur monarchia*] Certe à longo tempore non major Carolo V. princeps: utpote qui maximorum regnorum & nobilissimarum provinciarum

possessor per Europam, Africam & Asiam victoriam arma circumtulit.

³ *Ferdinandus rerum*] Est hic Ferdinandus Caroli V. frater primum annitente fratre in Regem Romanorum electus, postmodo & hoc mortuo Cesar.

⁴ *Bulimia*] Summa fames, ut alias dictum.

⁵ *Concitant agricola*] Rusticorum ille tumultus, præcipuo instigatore Thoma Munzero Hæretico, in Franconia, Suevia vicinisque regionibus, quo omne & infandum nefas perpetratum, refertur ad annum 1525.

⁶ *Anarchiam*] Anarchia, quum nullo Principe tumultuatur populus.

⁷ *Cum decimis auctoritas*] Erat enim id tempus, quo hæc Erasmus conscripsit, reuera diluculum veritatis Evangelicæ, è Cimмериis tenebris Papatus emergentis, & Antichristianismi accrescens indies detectio.

nam, si vis, secludamus. Dic, quæ te causæ moveant, ut felicius existimes peperisse catulum, quam catellam. Ev. Piæ mentis est, hoc judicare optimum, quod dedit Deus citra controversiam optimus. Verum si Deus tibi daret poculum crystallinum, nonne maximas ageres gratias? FA. Agèrem. Ev. Quid si idem daret vitreum; num pares ageres? Sed vereor, ne tibi molestiam adferam pro solatio, hæc apud te philosophans. FA. Imo Fabullæ nihil est jam à fabulis periculi. Jam quartam hebdomadam decumbo: satisque valeo vel ad luctam. Ev. Quin igitur è nido provolas? FA. Vetuit rex. Ev. Qui rex? FA. Imo tyrannus. Ev. Qui quæso? FA. Syllaba dicam, mos. Ev. Heu quam iste rex multa præter æquum exigit! Pergamus igitur philosophari de crystallo, & vitro. FA. Marem, uti conjicio natura præstantiorem, ac firmiorem judicas, quam foeminam. Ev. Sic arbitror. FA. Nimirum viris auctoribus. Num igitur viri vivaciores sunt, quam foeminæ? Num à morbis immunes? Ev. Nequaquam, sed in genere viribus antecellunt. FA. Sed ipsi rursus superantur à camelis. Ev. Imo prior creatus est masculus. FA. Prior conditus est Adam, quam Christus. Et solent¹ artifices in posterioribus se ipsos vincere. Ev. At Deus mulierem viro subjecit. FA. Non statim melior est, qui imperat: & nuptam subjecit, non foeminam: ac rursus nuptam ita subjecit, ut, cum utrique sit potestas alterius, mulierem tamen velit viro morem gerere, non ut præstantiori, sed ut ferociori. Dic, Eutræpele, uter infirmior, qui cedit alteri, an cui ceditur? Ev. Tibi quidem heic cedam, si mihi declararis, quid senserit Paulus, scribens Corinthiis, cum viri caput dicit esse Christum,² mulieris caput virum: rursus, cum virum dicit imaginem & gloriam Dei, mulierem gloriam viri. FA. Istud expe-

¹ *Artifices in posterioribus*] Discipuli, habent: Velim autem, vos nosse, Christus enim prioris est posterior dies.] stum esse omnis viri caput: caput au-

² *Mulieris caput virum*] Exstat locus] tem mulieris virum: caput vero Christi Pauli 1 Cor. 11. vers. 3. 7. Verba sic] sti Deum. Et versu septimo: Vir non] debet

expediam, si mihi declararis, an solis viris datum sit esse membra Christi. Ev. Absit: id quidem datum est omnibus hominibus per fidem. FA. Quî fit igitur, ut caput unum, cum sit, non habeatur omnibus membris commune? deinde, cum Deus hominem fingeret ad imaginem sui, utrum hanc imaginem exprefferit in corporis figura, an in animi dotibus? Ev. ¹ In animi dotibus. FA. At in his quid tandem habent viri nobis præcellentius? In utro sexu plures sunt temulentia, rixæ, pugna, cædes, bella, rapina & adulteria? Ev. At soli viri bellum gerimus pro patria. FA. Sed iidem sæpius deserto loco turpiter fugitis: nec semper pro patria, sed frequentius pro sordido salariolo deseritis uxorem, & liberos; & peiores gladiatoribus, ultro corpora vestra traditis in servilem necessitatem vel moriendi, vel occidendi. Jam ut maxime jactes mihi virtutem bellicam; nemo vestrum, si semel esset expertus, quid sit parere, non mallet decies in acie stare, quam subire semel, quod nobis toties est experiendum. In bello non semper venit ad manus, & si venit, non in quavis exercitus parte discrimen est. ² Tui similes disponuntur in acie media, alius est in subsidiis, alius tuto sedet ³ post principia; denique plurimos servat deditio & fuga: nobis cominus cum morte conflictandum est. Ev. Ista non nunc primum audio. verum suntne hæc vera, quæ dicuntur? FA. Nimirum vera. Ev. Visne igitur, Fabulla, ut marito tuo persuadeam,

ne

„debet operire caput, quum imago
„sit & gloria Dei: at mulier gloria viri
„est.

¹ *In animi dotibus*] Imago Dei ad hominem restricta, alioquin & Angeli ad eandem creati, præcipue quidem consistit in anima quoad conformitatem ejus cum Deo secundum naturam, facultates & habitus: sed & in corpore, & anima simul.

² *Tui similes*] Tui similes, id est ignaviores, ut numerum augeant. nam alæ & cornua sustinent belli molem.

Imo & in triariis exercitus robur: nam, imbecilliores in medio collocantur.

³ *Post principia*] Alludit ad dictum Thrafonis in Eunuchis Terentii, Act. 4. Scen. 7. Ejusdem ferme sententiæ est illud: *Extra telorum jactum*: quod est, in tuto, extraque periculum. Sumptum à bellis, ubi, qui nolunt feriri jaculis, semovent se longius, quam ut possint jactu teli contingi: summum enim periculum iis, qui in prima stant acie. Belg. *Buyten schoots*.

Bb 3

1 Strip-

nē posthac te contingat? Nam eo pacto tuta fueris ab isto discrimine. FA. Equidem nihil malim, si possis. EV. Quid præmii feret orator hic, si persuaserit? FA. Dabo decem linguas bubulas fumo duratas. EV. Istas malim, quam decem linguas lusciniarum. Non rejicio conditionem: verum contractum hunc ratum esse nolim prius, quam intercesserit ¹ stipulatio. FA. Addatur, si libet, & si qua est alia ² cautio. EV. Id fiet ex animi tui sententia post mensem exactum. FA. Quin potius nunc fit ex animi mei sententia? EV. Dicam: qui vereor, ne post mensem non sit eadem animi tui sententia. Itaque & tibi solvendum esset duplex præmium, & mihi duplex esset sumenda opera, persuadendi, ac dissuadendi. FA. Age, fiat, ut volēs. Sed interim perge demonstrare, quare viri sexus sit præstantior foemineo. EV. Video, te meditatam hanc ³ monomachiam: quam ob rem in præsentia quidem consultius arbitror tibi concedere. Congrediar alias, sed armatus, nec absque ⁴ subsidiario milite. Nam ubi lingua res geritur, ne septem quidem viri pares sunt uni foeminæ. FA. Nimirum hoc telo armavit nos natura: quam ne vos quidem elingues estis. EV. Fortassis: sed ubi puellus? FA. In conclavi proximo. EV. Quid illic? coquit olus? FA. Nugator, apud nutricem est. EV. Quam mihi nutricem narras? an est alia nutrix, ⁵ quam ea, quæ mater est? FA. Quid ni? vulgo fit. EV. Pessimum mihi nominas auctorem rei bene gerendæ *vulgum*, Fabulla. Vulgo peccant, vulgo luditur alea, vulgo commeatur ad fornices, vulgo fraudat-

¹ *Stipulatio*] Stipulatio secundum Pomponium, est verborum conceptio, quibus, qui interrogatur, daturum facturumve se id, quod interrogatus est, responderet.

² *Cautio*] Cicerō ait: quoniam ut bona naturā appetimus, sic à malis naturā declinamus: quæ declinatio, quum ratione fiet, *cautio* appellatur. Jurisconsultis, & hoc loco, *cautio* eadem, quæ *fide jussio* aut alias *stipulatio*, qua no-

bis cavemus, & nos securos reddimus.

³ *Monomachiam*] *Μονομαχία* Latini singulare certamen.

⁴ *Subsidiario milite*] Subsidiarius miles, qui ad longioris pugnæ casus reservatus, defessis in subsidium venit.

⁵ *Quam ea, quæ mater est?*] Tacitus de Germanorum uxoribus: Sua quemque mater uberibus alit, nec ancillis ac nutricibus delegantur. Dominum ac servum nullis educationis deliciis dignoscas.

¹ *Plus*

fraudatur, potatur, insanitur. FA. Sic amicis visum est: censuerunt enim, parcendum huic ætati tam teneræ. Ev. Atqui si natura dedit vires ad concipiendum, haud dubie dedit & ad lactandum. FA. Probabile quidem est. Ev. Dic mihi, nonne sentis, esse dulcissimum matris vocabulum? FA. Sentio. Ev. Itaque si fieri posset, patereris, aliam mulierem esse matrem tui partus? FA. Minime gentium. Ev. Cur igitur volens ¹ plusquam dimidiatum matris nomen transfers in foeminam alienam? FA. Bona verba, Eutrapele; non divido filium; sola, totaque sum mater. Ev. Imo heic tibi, Fabulla, reclamationis in os ipsa natura. Cur terra dicitur omnium parens? an quod gignat tantum? Imo multo magis quod nutriat ea, quæ genuit. Quod aqua gignit, in aquis educatur. In terra nullum animantis aut plantæ genus nascitur, quod eadem terra succo suo non alat: nec est ullum animantis genus, quod non alat suos foetus. Ululæ, leones; & viperæ educant partus suos; & homines suos foetus abijciunt? Obsecro te, quid crudelius iis, qui prolem educationis tædio dicuntur exponere? FA. Abominanda dicis. Ev. Atqui non perinde factum abominantur hominis. ² An non expositionis genus est, infantulum tenerum, adhuc à matre rubentem, matrem spirantem, matris opem & voce implorantem, quæ movere dicitur & feras, tradere mulieri, fortassis nec corpore salubri, nec moribus integris, denique cui pluris sit pecuniæ paucillimum, quam totus infans tuus? FA. ³ Delecta est mulier salubri corporis tem-

¹ *Plusquam dimidiatum*] Vide in hanc rem Phavor. dissertationem apud Gell. lib. 12. cap. 1.

² *An non expositionis*] Apud Agellium lib. 12. cap. 1. Favorinus philosophus ita differit de hac materia matris puerperæ inter alia: Oro te, inquit, mulier, sine, eam socrum integram esse matrem filii sui: quod est enim hoc contra naturam imperfectum atque dimidiatum matris genus. peperisse, ac statim ab sese abjecisse? alui in utero sangui-

ne suo, nescio quid, quod non videret; non alere nunc suo lacte, quod videat, jam viventem, jam hominem, jam matris officia implorantem? An tu quoque, inquit, putas, naturam foeminis mammatarum ubera, quasi quosdam navulos venustiores, non liberorum alendorum, sed ornandi pectoris causa dedisse?

³ *Delecta est mulier salubri*] Theani monitum est: Cum mater liberorum facta sis, hæc te moneo, ut nutricem deligas

temperatura. Ev. Hoc medici certius judicent, quam tu. Sed finge heic illam tibi vel parem, vel aliquanto, si vis, superiorem: an nihil interesse censes, utrum infans tenellus cognatum illum & familiarem hauriat succum, & calore jam assueto foveatur, an alienis cogatur assuescere? Triticum in aliud solum jactum degenerat in avenam, aut siliginem; vitis in alium collem translata mutat ingenium: plantula revulsa à parente terra flaccescit, ac velut emoritur; eoque, quantum fieri potest, cum terra nativa transferunt. FA. Imo narrant, plantas translatas & insitas, exuere silvestre ingenium, & fructus edere generosiores. Fv. At non protinus ut natæ sunt, ô bona. Veniet & olim hoc tempus, si Deus voluerit, ut adolescentem tuum ableges ab ædibus, litteris jam ac severioribus disciplinis imbuendum, quæ functio patris est potius, quam matris. Nunc ætas tenera fovenda est. Porro cum ad salubritatem firmitatemque corporis plurimum refert, qualis sit alimonia, tum vero præcipue quo succo tenerum illud ac molle corpusculum imbuatur. Nam heic quoque locum habet illud Flacci dictum, *Quo semel est imbuta recens servabit odorem Testa diu.* FA. De corpore non ita multum laboro, modo sit animus, qualem optamus. Ev. Pie tu quidem, sed parum Philosophice. FA. Quam ob rem? Ev. Cur tu igitur, quoties concidis holus, quereris, aciem cultri retusam esse, & jubes exacui? Cur acum rejicis obtusa cuspide, cum ea res non adimat artem? FA. Non deest ars, sed obstat instrumentum parum idoneum. Ev. Cur quibus est opus oculorum acie, vitant lolium¹ & cæpas? FA. Quia vitiant oculos. Ev. Nonne animus est, qui cernit? FA. Est; nam nihil vident exanimēs. Sed quid agat faber,

ligas aptissimam atque mundam, præterea verecundam & somno non dedicatam neque temulentiz. Longe autem præstat Favorini consilium, ut nempe mater ipsa alat.

¹ Et cæpas] Cæpas Ægyptii pro Diis colebant. Huc respicit Juvenalis: *Porrum & capenesas violare & frangere morsis, O sanctas gentes, quibus hæc nascuntur in herbis Numina!*

1 Anti-

faber, vitiata securi. LA. Agnoscis igitur, corpus esse mentis organum? FA. Apparet. Ev. Et fateris, vitiato corpore non agere animum, aut incommodius agere? FA. Non dissimile veri dicis. Ev. Age, videor mihi nactus ingenium Philosophicum. Finge igitur, ¹animum hominis demigrare in corpus galli gallinacei; num ederet vocem, quam nunc edimus? FA. Nequaquam. Ev. Quid obfaret? FA. Quia desunt labra, dentes, & lingua similis: nec ²epiglottis, nec tres adsunt ³cartilagines, à tribus motæ musculis, ad quos pertinent nervi à cerebro demissi, nec fauces, nec os simile. Ev. Quid si in corpus suis? FA. Grunniret suillo more. Ev. Quid si in corpus cameli? FA. Caneret, ut canit camelus. Ev. Quid si in corpus asini, quod evenit ⁴Apulejo? FA. Ruderet, opinor, ut asinus. Ev. Nimirum fatetur hoc ille, cum cuperet inclamare Cæsarem, contractis quantum potuit labris, ⁵vix O sonuit; Cæsarem nullo pacto potuit exprimere. Idem cum fabulam auditam, ne excideret, describere cuperet, damnavit cogitationem tam asininam, cum ungulas intueretur solidas. FA. Et merito. Ev. Ergo lippientibus oculis, minus videt animus: oppletis sordibus auribus, minus audit: ubi cerebrum occupat pituita, minus olfacit: ubi stupet membrum, minus sentit: ubi malis humoribus vitiata est lingua, minus gustat. FA. Negari non potest. Ev. Non ab aliud, nisi quia vitiatum est organum. FA. Arbitror. Ev. Nec inficiaris, plerumque vitiari cibus potu-

¹ *Animum hominis demigrare*] Pythagoras primus docuit hanc transmigrationem animarum in alia & itidem alia corpora. Eadem autem μεταψύχωσις ab aliis philosophis merito explota.

² *Epiglottis*] Epiglottis est caruncula volubilis nunc gulam claudens, nunc arteriam asperam.

³ *Cartilagines*] Vide Galenum de locis affectis: Cartilagines autem partes corporis ex spermate genitæ, quæ tamen nec os nec caro, sed quædam intermedia sunt.

⁴ *Apulejo*] Est hic L. Apulejus Afer Madauræ natus, philosophus Platonicus, vir omnigenæ eloquentiæ. Lucianum imitatus libros xi. Metamorphoseos de Asino aureo scripsit. In iis fingit se à saga Theffalica, dum in avem cuperet, in asinum mutatum, pristinum tamen sensum retinentem. Post varia discrimina & labores, Lunæ auxiliatricis ope, rosas de manu Ægyptii sacerdotis devoratis priori homini restitutum.

⁵ *Vix O sonuit*] Hoc Apulejus, Lucianum sequutus.

potuque. FA. Fateor; sed quid istuc ad bonam mentem? Ev. Proinde quid lolium ad perspicaces oculos. FA. Quia vitiat organum animi. Ev. Probe respondes. Verum illud expedi: unde fit, quod alius alio celerius intelligit, ac tenacius meminit? alius alio citius irascitur, aut moderatius odit? FA. Sic conditus est animus. Ev. Non sic elaberis. Unde fit, ut, qui prius fuit ingenio celeri, felici memoria, postea fiat obliviosus ac tardus, sive plaga, sive casu, sive morbo, sive senio? FA. Tu nunc mihi videre sophistam agere. Ev. Proin tu contra fac, agas sophistriam. FA. Opinor, hoc te velle dicere; quod animus, quemadmodum cernit & audit per oculos & aures, ita per organa quædam intelligit, meminit, amat, odit, irascitur & placatur. Ev. Recte coniectas. FA. Quæ tandem sunt ista organa? & ubi sunt? Ev. Oculos, ubi sunt, vides. FA. Et aures, & nares, & palatum ubi sit, scio. Et toto corpore contactum esse, video, nisi cum stupor occupat membra. Ev. Amputato pede, tamen intelligit animus. FA. Intelligit; itidem & manu. Ev. At qui vehementer plagam accipit in tempus capitis, aut in occipitium, concidit mortuo similis, omnique sensu suo vacat. FA. Istuc aliquoties vidi. Ev. Ex hoc colligis, intra cranium esse intellectus, voluntatis ac memoriæ organa, minus quidem crassa, quam sunt aures & oculi, sed tamen materialia. Quandoquidem & spiritus, quos habemus in corpore subtilissimos, corporales sunt. FA. An ista quoque vitiantur cibo potuque? Ev. Maxime. FA. Cerebrum procul abest à stomacho. Ev. Ita summa fumarii pars abest à foco; tamen illi si insideas, senties vaporem. FA. Non experiar. Ev. At, si mihi non credas, sciscitare è ciconiis. Itaque refert, qui spiritus, qui vapores à stomacho subvolent in cerebrum & in organa mentis. Nam hi, si crudi sint ac frigidi, recidunt in stomachum. FA. Næ tu mihi 'metam distillatoriam

* 1 *Metam distillatoriam*] Quia facta te lata, superne in angustum definit. ad formam metz, inferiori nempe par- Belg. *Een distilleer klok,*

1 *Cole-*

toriam describis, qua ex floribus herbisque succum exhalantem excipimus. Ev. Haud ita male conjectas. Nam hep-
par, cui fel adhærèt, ignis loco est; stomachus patella; cra-
nium summæ metæ ¹ colophon, atque adeo, si vis, nasus
fistulæ plumbeæ vice fungatur. Itaque ex hoc mutuo fluxu
ac refluxu humorum, nascitur fere, quidquid est morbo-
rum, ut varie delabitur varius humor, nunc in oculos, nunc
in stomachum, aliàs in scapulas, interim in cervicem, aliove.
Quoque magis intelligas; Cur, qui vino immodico sese in-
gurgitant, sunt male memores? Qui cibis aluntur subtilio-
rum spirituum, minus torpent ingenio? Cur ² coriandrum
memoriam emendat? ³ Ellebortus mentem purgat? Cur ex-
pletio vehemens ⁴ epilepsim adducit, quæ stuporem adfert
simul omnibus sensibus, quemadmodum & somnus pro-
fundus? Denique, ut immodica sitis aut inedia ingenii me-
moriarque vim elidit in pueris; ita cibus immodicus in pue-
ris gignit ingenii stuporem, si credimus Aristoteli, nimi-
rum igniculo mentis velut obruto ingesta materia. FA. Est-
ne igitur corporeus animus, ut à rebus corporalibus afficia-
tur? Ev. Animi rationalis natura non corrumpitur quidem
ipsa, sed organis vitiatis impeditur illius vis & actio: velut
artifex frustra valet arte, si destituatur idoneis instrumen-
tis. FA. Quanta, quave specie est animus? Ev. Ridi-
cule percunctaris de magnitudine aut figura, cum fatearis
incorporeum. FA. Ego corpus intelligo, quod sentitur.

Ev.

¹ *Colophon*] Fastigium, apex. Hinc *Colophonem* addere dici solet, quum sum-
ma manus rei cuiusdam imponitur. Aut
quum accedit id, sine quo negotium
confici non potest. Origo adagijs ad Co-
lophonios refertur, qui tantis pollebant
viribus, ut, ubicunque bellum confici
non posset, Colophonis equitibus con-
ficeretur.

² *Coriandrum*] Coriandri plurimas
& inulatas vires lege apud Plinium li-
bro 20. cap. 20.

³ *Ellebortus mentem*] Εὐεβορ, ni-

grum vel album nascitur optimi gene-
ris in Anticyris. Unde iubemus, illos
navigare Anticyras, & elleborum su-
mere, quibus minus sana mens, ut pur-
getur. Usus herba hac Chrysippus disputa-
turus.

⁴ *Epilepsim*] Επειψία Latinis Co-
mitialis morbus, quod correptus illo
comitia ditimeret. Dicitur Græcis ab
ἐπιλαμβάνειν, quia omnes sensus eo
capiantur: ita ut epileptici paulum à
mortuis absint. Belgis, *De vallende*
stecke.

Ev. Imo quæ non sentiuntur, perfectissima sunt, veluti Deus & Angeli. FA. Audio, Deum & Angelos Spiritus appellari; at Spiritum sentimus. Ev. Hac voce litteræ sacræ ob rudes homines balbutiunt, mentem significantes puram ab omni commercio rerum sensibilem. FA. Quid igitur interest inter Angelum & animum? Ev. Hoc ipsum, quod inter limacem & cochleam, aut, si mavis, testudinem. FA. Corpus igitur domicilium est animi magis, quam instrumentum. Ev. Nihil vetat instrumentum, adjunctum dici domicilium. Atque hac quidem de re variant Philosophorum sententiæ. Sunt, qui dicant, ¹ corpus esse vestem animæ, sunt, qui ² domicilium, sunt, qui instrumentum, sunt, qui harmoniam. Horum quodcunque dixeris, consequitur, actiones animi corporis affectionibus impediri. Primum, si quod vestis est corpori, idem corpus est animo; quantum ad corporis valetudinem ³ faciat vestis, declaravit Hercules: ne quid de coloribus, aut pilorum pelliumque generibus referam. Cæterum, an eadem anima sufficiat pluribus corporibus deterendis, quemadmodum corpus multas deterit vestes, ⁴ viderit Pythagoras. FA. Non incommodum foret, si juxta Pythagoram liceret, ut vestibus, ita corporibus mutatoriis uti: sic ut mensibus

¹ *Corpus esse vestem animæ*] Seneca verba sunt: quod de veste dixi, idem de corpore me existima dicere. Nam hoc quoque natura, ut quandam vestem, animo circumdedit: velamentum ejus est. Et alibi: *Detrahetur tibi hac circumjecta, novissimum velamentum tui, cutis.* Macarius ait: *Anima vestem corporis gestat, veluti praelaram vestem.* Et Ambrosius: Caro amictus est animæ, quæ se induit quodam corporis vestimento. Non igitur tu vestimentum es, sed qui vestimento uteris.

² *Domicilium*] Hinc idem Ambrosius: Unaquæque anima videns se corpore isto clausam gurgustio, quæ tamen terrenæ hujus habitationis confor-

tio non degeneravit, ingemiscit gravata corporis hujus conjunctione.

³ *Faciat vestis*] Apud Poetas leges, Deianiram marito suo Herculi vestem infectam sanguine Centauri Nessi dono misisse, ut isthoc dono ab amore Ioles illum avocaret. Hercules vero cum vestem sacrificaturus induisset, in tantam est versus rabiem, ut se in constructum rogam præcipitem dederit.

⁴ *Viderit Pythagoras*] Pythagoras primum fuerat, ut refert Æthalides, filius Mercurii, à quo seu vivens, seu vita functus donum omnia retinendi accepit. Post Æthalidem factus est Euphorbus, dein Hermotimus, tum Pyrrhus Delius piscator, tandem Pythagoras,

fibus hibernis sumeretur corpus obefum, crassæque texturæ; æstivis, rarius & gracilius. Ev. Atqui parum, opinor, esset commodum; si, quemadmodum multis vestibus detritis, tandem & corpus deterimus; ita multis corporibus detritis, tandem & anima senesceret, deficeretque. FA. Non sane. Ev. Jam quemadmodum ad corporis salubritatem, agilitatemque refert, qua veste sit amictum; ita refert, quod corpus circumferat anima. FA. Profecto, si corpus vestis est animæ, video multos homines admodum varie cultos. Ev. Sic est. Et tamen nonnulla pars hujus rei sita est in nobis, quam commode vestiatur anima. FA. Valeat igitur vestis, dic aliquid de domicilio. Ev. Atqui ne, quod dico, tibi videatur commentum, Fabulla, ipse dominus Jesus ¹ suum corpus *templum* appellat: Et Petrus Apostolus suum corpus ² *tabernaculum* appellat. Nec defuerunt, qui corpus dixerunt *animæ sepulcrum*, *σῶμα* dictum arbitantes quasi ³ *σῆμα*: alii ⁴ *carcerem* mentis appellarunt, nonnulli *præsidium*, velut arcem munitam. Quorum animus est undequaque purus, in templo habitat. Qui non tenentur amore rerum corporalium, horum animus agit in tabernaculo, libenter exsiliturus, si vocet imperator. Qui prorsus excæcati sunt vitiis spurcissimis, ut nunquam adspirent ad auram

ram

¹ *Suum corpus templum*] Verba Christi inter alia, ubi corpus vocat templum allegorica hac responsione, exstant Joan. 2. vers. 19. *Destruite templum hoc, & intra triduum excitabo illud.*

² *Tabernaculum*] Quum sciam, cito futurum, ut deponam tabernaculum meum. Verba Petri 2. Epistol. 1. versu 13. 14.

³ *Σῆμα*] Huc spectat Clemens Alexandrinus ex Platone: Corpus *σῶμα* hoc animæ *σῆμα* sepulchrum quidam esse tradunt: quasi ipsa præsentī in corpore sit sepulta, atque etiam quia anima per corpus *σῆμα* *σῆμα*, significat; quæcunque significare potest, idcirco & *σῆμα* jure vocari. Videntur mihi præterea Or-

phei sectatores nomen hoc ob id potissimum posuisse, quod anima in corpore hoc delictorum dei poenas, & hoc circumsepto valloque claudatur, velut in carcere quodam *σῶμα* *σῶμα* fervetur. Ciceronis interpres Macrobius corpus *δῆμα* vinculum & *σῶμα* quasi *σῆμα* id est sepulchrum dici ait, in Somnium Scipionis.

⁴ *Carcerem*] Plato corpus nominat *ψυχῆς φύλακα*, animæ custodiam, Seneca: *Corpusculum hoc custodia & vinculum animi huc atque illuc jactatur.* Idem alibi: *Majior sum & ad majora genitus, quam ut mancipium sim mei corporis: quod equidem non aliter aspicio, quam vinculum aliquod libertati meae circumdatum.*

1 Edue

ram libertatis Euangelicæ, horum animus jacet in sepulcro. Cæterum, qui moleste luctantur cum vitiis, nec adhuc possunt, quod volunt, horum animus habitat in carcere, subinde clamans ad liberatorem omnium, ¹ *Educ de carcere animam meam, ut confiteatur nomini tuo, Domine.* Qui graviter pugnant cum Satana, vigilantes & excubantes adversus insidias illius, qui circumit, ut leo, quærens, quem devoret; horum animus versatur in præsidio, unde in jussu imperatoris non licet discedere. FA. Si corpus est animi domicilium, plurimos video, quorum animus male habitat. EV. Sic est, videlicet in ædibus perstillantibus, opacis, ventis omnibus obnoxiiis, fumosis, pituitosis, laceris, ac ruinosis, denique putribus & infectis. Et tamen Cato primam felicitatis partem judicat bene habitare. FA. Tolerabilis res, si liceret in aliud immigrare domicilium. EV. Emigrare non licet, nisi cum evocat ² locator. Verum tamen, si non licet emigrare, licet arte curaque nostra domicilium animi commodius reddere, quemadmodum in ædibus mutantur fenestræ, attolitur solum, incrustantur aut convestiuntur tabulatu parietes, ³ situs igni suffituque purgatur. Id in senili corpore jamque ruinam minitante difficillimum est. Plurimum autem conducit, si puerile corpus ab ipso protinus ortu, sicut oportet, curetur. FA. Tu quidem matrem ac nutricem medicam esse jubes. EV. Plane jubeo, quod attinet ad delectum ac moderationem cibi, potusque, motus, somni, balnearum, unctionum, frictionum, vestitus. Quam multos esse censes, qui gravissimis morbis ac vitiis obnoxii sunt, epilepsiæ, gracilitati, imbecillitati, surditati, fractis lumbis,

¹ *Educ de carcere*] Verba sunt Davidis Saulum fugientis & speluncæ se abdantis Psalmo 142. vers. 8.

² *Locator*] Significat, esse conductum. Persoluto pretio, quo inter conductorem & locatorem convenit, conductori discedere liberum est, ubi libet, inconsulto locatore. Nobis autem con-

ductitiæ hæ corporis ædes inhabitandæ, usque dum Optimus Max. ille locator Deus evocat & edicit, *Revertere fili hominis.* Omnis enim autocheiria prohibita.

³ *Situs*] Hic pro lanugine illa sumitur ex humore creata, præsertim in locis Sole carentibus, Belgice, *Schimmel*, *vermsthey*.

bis, distortis membris, infirmo cerebro, stupori mentis, non ob aliud, nisi quod à nutricibus indiligenter curati sunt? FA. Demiror, te non pro pictore factum fuisse Franciscanum, qui tam bellè concioneris. Ev. ¹ Ubi te Claranam videro, tum ego tibi Franciscanus concionabor. FA. Ego sane libens scire cupiam, quid sit anima, de qua tam multa audimus, dicimusque, cum nemo viderit. Ev. Imo nemo non videt, cui sunt oculi. FA. Video pictas animas infantuli specie. Verum, cur non adduntur alæ, quemadmodum angelis? Ev. Quoniam delabentibus è cœlo fractæ sunt alæ, si qua Socraticis fabulis habenda fides. FA. Quo modo igitur subvolare dicuntur in cœlum? Ev. Quoniam fides & caritas faciunt, ut illis renascantur alæ. Has alas petebat ille, pertæsus domicilium sui corporis, dum clamat, ² *Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & volabo, & requiescam?* Nec enim alias alas habet anima, cum sit incorporea; nec ullam habet speciem, quæ corporis oculis sit conspicua; sed certius cernuntur ea, quæ videmus animo. Credisne, Deum esse? FA. Maxime. Ev. At nihil minus videri potest, quam Deus. FA. Videtur in rebus conditis. Ev. Itidem videtur animus ex actione. Si quæris, quid agat in corpore vivo, contemplare corpus exanime. Cum vides, hominem sentire, cernere, audire, moveri, intelligere, meminisse, ratiocinari; certius vides, animam adesse, quam nunc vides hunc cantharum: potest enim falli sensus unus; tot argumenta sensuum non fallunt. FA. Proinde, si ³ non potes ostendere animam, sic illam notis quibusdam pinge, quasi mihi velis descri-

¹ *Ubi te Claranam videre*] Id est, ubi te videro ascriptam ordini monialium, quæ à Clara Assisienti Francisci contranea institutæ sunt, non sine durissimâ paupertatis regulâ. De ea circumferuntur hii versus:

Claustra manens Clara toto clarescere mundo Incipit, & laudum titulis præclara refulget.

² *Quis dabit mihi*] Preces Davidis

sunt ab inimicis circumfessi Psal. 55. 7.

³ *Non potes ostendere animam*] Eleganter in hunc sensum Apulejus: anima in homine non videtur: & ramen fateantur omnes, necesse est, huius operâ omnia, quæ per hominem præclara fiunt, provenire: nequæ animæ ipsius qualitatem ac figuram oculis occurrere, sed momentis rerum ab ea gestarum intelligi, qualis & quanta sit.

I Cur

describere Cæsarem, quem nondum vidi. Ev. Aristotelis definitio in promptu est. FA. Quæ? Nam ajunt, istum esse probum rerum omnium depictorem. Ev. Anima est actus corporis organici, physici, vitam habentis in potentia. FA. ¹ Cur actum vocat potius, quam iter aut viam? Ev. Non heic ² cavetur aurigis aut equitibus, sed animæ ratio definitur. Et *actum* vocat formam, cujus natura est agere, cum materiæ ratio sit pati. Omnis autem corporis motus naturalis ab animo proficiscitur. Est autem varius corporis motus. FA. Intellego. Sed cur addit organici? Ev. Quoniam anima nihil agit, nisi per organa, hoc est, instrumenta corporis. FA. Cur addit ³ physici? Ev. Quia Dædalus ⁴ frustra fingeret tale corpus. Ideoque addit, *vitam habentis in potentia*. Forma non agit in quidvis, sed in materiam capacem. FA. Quid si angelus immigraret in corpus hominis? Ev. Ageret quidem, sed non per organa naturalia, nec vitam daret corpori, si abesset anima. FA. Habeone jam totam animæ rationem? Ev. Habes Aristotelicam. FA. Equidem accepi, celebrem esse philosophum; & vereor, ne sapientum centuriæ mihi scribant ⁵ hæreseos dicam, si quid refrager. Alioqui quidquid adhuc dixit de anima hominis, competit in asinum & bovem. Ev. Imo in scarabeum quoque & limacem. FA. Quid igitur interest inter animam bovis & hominis. Ev. Qui dicunt, animam nihil aliud esse, quam harmo-

¹ *Cur actum*] Actus Græcis est hoc loco *ὀντελέχεια*, vocabulum Philosophis peculiare: sed Fabulla detorquet ad Jurisconsultos, qui distinguunt inter iter, actum & viam. Actus enim illis spatium in agris. Minimus actus, teste Boëthio, quatuor pedibus in latitudinem, centum & viginti in longitudinem protenditur. Quadratus ex omni latere centum viginti pedibus concluditur: duplicatus ducentos quadraginta pedes explicat.

² *Cavetur aurigis*] Recte mentionem facit aurigarum & equitum, urpote

ad quorum commodum leges latæ erant de itinerum & viarum latitudinibus. Ita lege 12. tabularum latitudo viæ definita est in porrectum pedes octo, in anfractum sedecim.

³ *Physici*] Id est, naturalis, à φύσις natura.

⁴ *Frustra fingeret*] Faber Atheniensis ingeniosissimus, qui statuas mobilibus oculis confecit, ut vivere crederentur. De volatu ejus consule Ovidium.

⁵ *Hæreseos dicam*] Hic intelligit, Judicium seu libellum actionem continens.

¹harmoniam qualitatum corporis, faterentur, non ita multum interesse, videlicet harmonia soluta, perire animas utriusque. Ne ratione quidem distinguitur bovis ab hominis anima; sed quod boum minus sapit, quam hominum? quemadmodum videre est & homines, qui minus sapiunt, quam bos. FA. Næ isti bubulam habent mentem. EV. At tamen illud ad te pertinet, quod ²pro testudinis qualitate, modulatio est harmonia. FA. Fateor. EV. Nec parum refert, ex quo ligno, quave figura sit facta testudo. FA. Verisimile dicis. EV. Nec ex quorumlibet animantium intestinis fiunt canoræ fides. FA. Audivi. EV. Atque hæc quidem ex aëris circumfusi madore aut siccitate laxantur, contrahuntur, nonnunquam & rumpuntur. FA. Istuc vidi non semel. EV. Hæc igitur potes opem præstare non vulgarem infantulo tuo, ut animus illius testudinem habeat bene temperatam, minimeque vitiatam, ne laxa sit segnitie, ne stridula sit iracundia, ne rauca sit temulentia. Nam hos affectus inserit in nobis nonnunquam educatio, victusque ratio. FA. Admonitionem accipio; sed exspecto, quo pacto tuearis Aristotelem. EV. Ille quidem descripsit in genere animam animantem, vegetantem ac sentientem. Anima dat vitam, sed non protinus animal est, quod vivit. Vivunt enim, & senescunt, & moriuntur arbores, at non sentiunt: quanquam his quoque nonnulli sensum tribuunt ³stupidum. ⁴In adhæsis vix deprehenditur sensus, in spongia deprehenditur ab asulforibus, in arboribus materiæ cæsores sensum comperiunt, si quid illis credimus. Ajunt enim, si palma ferias truncum arboris, quam velis cedere, quemadmodum fere solent materiarii, difficilius arbor inciditur, ut

¹ Harmoniam] A *ἁρμονία* Latinis compositio, concentus, convenientia, *ἁρμονία* *ἀρμόζω*, quod est construere.

² Pro testudinis qualitate] Testudo præter notum illud tardigradum animal etiam instrumentum musicum designat, ut hoc loco, quod hæc dissimile est vix testudinis figuræ. Hæc sed modi lyre invenit Mercurio assignatur.

³ Stupidum] Hoc sensit Pythagoras, nec omnino dissimile veri est.

⁴ In adhæsis vix] In hac opinione etiam fuit Pythagoras.

ut semet contraxit metu. Quod autem vivit, ac sentit, animal est. Nihil autem prohibet esse ¹ vegetabile, quod non sentit; veluti fungi, betæ, caules. FA. Ista si vivunt utcunque, si sentiunt utcunque, si moventur, cum adolescunt; quid prohibet eadem dignari animalis cognomine? Ev. ² Non ita visum est majoribus, neque nobis fas est ab illorum placitis discedere; ac ne refert quidem ad hoc, quod nunc agimus. FA. Atqui non feram, eandem esse ³ animam scarabei & hominis. Ev. Non est eadem, ô bona, sed ratio quadantenus communis est. Animat, vegetat, sensibile reddit corpus tuum anima tua. Idem agit scarabei anima in suo corpore. Nam quod quædam aliter, aut aliud agit anima hominis, quam scarabei, partim in causa est materia. Non canit; non loquitur scarabeus, quia caret organis ad hæc idoneis. FA. Illud igitur dicis, si anima scarabei demigraret in corpus hominis, idem ageret, quod agit anima humana. Ev. Imo ne si mens quidem angelica, quemadmodum dixi. Nihil autem interest inter angelum & animam humanam, nisi quod hominis anima in hoc condita est, ut agat corpus humanum naturalibus organis instructum; quemadmodum anima scarabei non movet, nisi corpus scarabei: Angelus non in hoc conditus est, ut animet corpus, sed ut abique corporalibus organis intelligat. FA. Num idem potest anima? Ev. Potest quidem à corpore semota. FA. Non est igitur sui juris, dum est in corpore? Ev. Non profecto: nisi si quid accadat præter communem naturæ cursum.

FA.

¹ *Vegetabile*] Quod vegetari potest. Hinc Vegetativam animam Philosophi recentiores, *seminalem animam* appellant, quæ à Plinio dicitur *alens*: cujus motu interiore plantæ vigescunt, crescunt, germinant, &c.

² *Non ita visum est*] Differentiam animæ vegetantis & sentientis ex Aristotele has statuit Magirus: 1. Vegetans ad actionem suam perficiendam calore tantum utitur naturali & instrumentis,

coctioni destinatis. Sentiens autem calore animali & ministerio partium ad actiones animales deputatarum. 2. Vegetans extra se nihil percipit & cognoscit; sentiens percipit varia objecta. 3. Nutriens, in suum objectum, alimentum nimirum agit, nihilque ab eo repetitur; sentiens ab objectis suis patitur. ³ *Animam scarabei*] Scarabeus vel cantharus animalculum notissimum. Variæ eorum speciei recensentur.

1. Ant-

FA. Verum tu mihi pro una anima plures animas effudisti, animantem, vegetantem, sensibilem, intelligentem, memorem, volentem, irascentem, concupiscentem. Mihi satis erat una. Ev. Ejusdem¹ animæ diversæ sunt actiones: ex his varia fortiuntur cognomina. FA. Non satis assequor, quod dicis. Ev. At faciam, ut assequaris. Tu in cubiculo es uxor, in officina es textrix aulæorum, in taberna es aulæorum venditrix, in culina es coqua, inter famulos & famulas es domina, inter liberos es mater: & tamen hæc omnia es eadem in domo. FA. Satis tu quidem² pingui Minerva philosopharis. Sic igitur est animus in corpore, quemadmodum ego in domo? Ev. Sic. FA. Atqui dum ego texo in officina, non coquo in culina. Ev. Neque enim tu es anima tantum, sed anima corpus circumferens: corpus autem non potest simul pluribus inesse locis: anima quoniam est forma simplex, sic est in toto corpore, ut in singulis corporis³ partibus sit tota, quamvis non idem agat per omnes partes, nec eodem modo per quomodolibet affectas. Nam sapit ac meminit in cerebro, irascitur in corde, concupiscit in hepate, audit in auribus, cernit in oculis, olfacit in naribus, gustat in palato & lingua, sentit in omnibus partibus corporis, quæ nervaceum aliquid habent adjunctum. Neque enim sentit in pilis, nec summis unguibus: ac ne pul-

¹ *Anima diversa*] In homine statuitur anima vegetativa, sensitiva & rationalis, non tamen plures & eadem animæ: non una in altera continetur, sicut trigonus in terragono. Ita in sensitiva continetur vegetativa, & in intellectiva vegetativa & sentiens: ideoque illæ potentiz non sunt distincta genera & substantiæ animarum in uno subiecto, sed sola differunt ratione. Quippe si in homine anima vegetans esset distincta à sentiente & hæc à rationali: homo esset planta & animal brutum: quoniam illa plantam, hæc animal constituit.

² *Pingui Minerva*] Id est, simpliciter, indocte, incondite philosopharis, absque ingenio, subtilitate & exacta cura. Idem adagium etiam crassa Minerva, crassiori Musa effertur.

³ *Partibus sit tota*] De sede animæ digladiati olim acerrime veteres Philosophi. Pythagoras & Plato constituerunt juxta cerebrum aut cerebri inferiorem partem aut meninges: Straton juxta superciliorum medium: Empedocles & Aristoteles circa sanguinem: Stoici circa cor. Verissimum autem est receptum Philosophorum axioma: *Anima est tota in toto: & tota in qualibet parte.*

pulmo quidem per se sentit, nec hepar, fortasse nec lien. FA. Proinde in quibusdam partibus animat tantum ac vegetat. Ev. Ita videtur. FA. Si in uno homine facit hæc omnia eadem anima, consequitur, ut foetus in utero materno statim ut augefcit, quod est vitæ signum, simul & sentiat, & intelligat; nisi forte unius hominis initio plures sunt animæ, deinde cæteris cedentibus, una peragit omnia. Ita ut primum homo fuerit planta, mox animal, postremo homo. Ev. Quod dicis, fortasse non absurdum ¹ videatur Aristoteli. Nobis probabilius est, simul ² cum vita infundi rationalem animam; sed quæ, velut igniculus, immersa materia supra modum humidæ, nondum queat exferere vires suas. FA. Animus igitur illigatus est corpori, quod agit movetque? Ev. Non aliter, quam testudo domui, quam circum fert. FA. Eam movet quidem, sed sic, ut simul moveatur; quemadmodum gubernator flectit navem, quo vult, sed ipse interim cum navi movetur. Ev. Imo quemadmodum ³ sciurus volvit caveam rotatilem, mobilis interrim & ipse. FA. Sic & afficit anima corpus, ac vicissim afficitur: Ev. Sane quod ad operationes attinet. FA. Ergo quod ad naturam pertinet, par est anima morionis, animæ Solomonis. Ev. Nihil absurdum. FA. Itaque pares sunt & angeli, quando quidem carent materia, quæ parit, ut ais, inæqualitatem. Ev. Jam satis philosophiæ. Quin potius hæc Theologos torqueant: nos hoc agamus, quod cœpimus. Si tota mater esse vis, cura corpusculum infantuli tui, quo posteaquam sese explicuit ex vaporibus mentis igniculus, bonis & commodis organis utatur. Quoties audis

pue-

¹ *Videatur Aristoteli*] Sic est: statuit animatum esse, & tamen post conceptionem Aristoteles, infantem semper absolvi nem infundi animam rationalem. In post 45 dies, & primum plantæ vitam tempore hujus infusionis inter se describere imperfectissime postmodum animalia & postremo hominis. *pant. Vide Ruvium.*

² *Cum vita infundi*] Discrepat hic Auctor à communi sententia: nam convenit inter omnes Philosophos, semen

³ *Sciurus volvit*] *Ξίσις* animal, quod caudam sub dio pro umbra habet. *Belgis, een Inckborcken.*

puerum tuum vagientem, crede, illum hoc abs te flagitare. Cum vides in pectore duos ¹ istos veluti fonticulos turgidos, ac lacteo liquore vel suapte sponte manantes, crede, naturam admonere te tui officii. Alioqui cum infans jam fari meditabitur, ac blanda balbutie ² te mammam vocabit, qua fronte hoc audies ab eo, ³ cui mammam negaris, & ad conducticiam mammam relegaris, perinde quasi capræ aut ovi subjecisses? Ubi jam erit fandi potens, quid si te pro matre ⁴ vocet semimatrem? Virgam expedies, opinor. Atqui vix semimater est, quæ recusat alere, quod peperit. Potior genituræ par est nutritio teneri puelli. Alitur enim non solum lacte, sed & fragrantia materni corporis; requirit eundem liquorem jam notum & familiarem, ⁵ quem hausit in corpore, & unde coaluit. Atque ego quidem sum in hac sententia, ut existimem, in ⁶ pueris ex lactis natura & indolem vitari, non aliter quam in frugibus & plantis, terræ succus mutat ingenium ejus, quod alit. An putas temere vulgo dici, *Iste malitiam cum lacte nutricis imbibit?* Ne illud qui-

¹ *Istos veluti fonticulos*] Huc spectant illa Favorini; Puras naturam foeminis mammarum ubera, quasi quosdam n-vulos venustiores, non liberum alendorum, sed ornandi pectoris causa dedisse?

² *Te mammam vocabit*] Apud Belgas nomen matris, quod vulgo *Moeder*, infantes balbutientes efferunt per *Memme*, proculdubio corrupta est vox à mamma, Belgis *een Mamme*: nec mirum, si id primum fari discant, cujus beneficio aluntur. In Frisia autem usque eo vox hæc inolevit: ut & adulti matrem *Memme* vel per apocopen *Mem* nuncupent.

³ *Cui mammam negares*] Equiparat Favorinus id crimen infantum expositioni & in utero suffocationi.

⁴ *Vocet semimatrem?*] Narratur de Cornelio Scipione, quod cum decem insignes Centuriones vinculis tradidisset, nec precibus fratris Scipionis Africani dimitteret, id tamen ad preces collactanei fecisset. Fratri autem hoc exprobranti respondit, plus se nutrici quam matri

debere: utpote quæ, cum pepererat, illum reliquisset, & alteri tradidisset.

⁵ *Quem hausit in corpore*] Hinc & idem Favorinus: Non id quoque nihil interesse putat, cujus in corpore cuiusque ex sanguine concretus homo & coalitus sit. An quia spiritu multo & calore exaluit, non idem sanguis est nunc in uberibus, qui in utero fuit? Nonne hac quoque in re sollertia naturæ evidens est, quod, postquam sanguis ille opifex in penetralibus suis omne corpus hominis finxit, adventante jam partus tempore, in supernas se partes profert, ad fovenda vitæ atque lucis rudimenta præsto est, & recens natis, notum & familiarem viæum offert.

⁶ *Pueris ex lactis natura*] Immo eo usque; ut, teste Beverovicio, infans, qui canis ubera suxerat, noctu surrexerit, cumque aliis canibus laraverit. Notatu dignum est & illud Favorini: In moribus inolescendis magnam fere partem ingenium altricis & natura lactis tenet.

quidem opinor, quod à Græcis dici solet, *Ut nutrices*: cum significant, aliquem male pasci: paullulum enim præmansi in eos inferunt infantis, maximam partem deglutiunt ipsæ. Proinde ne peperit quidem, quæ, quod enixa est, mox abjicit. Istuc enim abortire est, non parere. Et in tales foeminas mihi competere Græcorum videtur etymologia, qui μήτηρ dici putant à μη τηρεῖν hoc est, à *non servando*. Nam prorsus conductitiam nutricem infantulo adhuc à matre tepenti adsciscere, genusest expositionis. FA. Accederem, ni delecta esset mulier; in qua nihil desideres. EV. Ut nihil referat, quod lac bibat mollis infantia, quam salivam cum præmanso cibo deglutiatur; ut talis contigerit nutrix, qualem haud scio, an ulla reperiat; an putas, ullam esse, quæ nutritionis omne tædium devorare possit, quemadmodum mater? sordes, affectiones, vagitus, morbos, servandi nunquam satis diligentem curam? Si est, quæ pariter amet, ut mater, erit, quæ pariter curet. Quin & illud fiet, ut segnius amet te filius, nativa illa caritate velut ¹ in duas matres distracta: nec tu simili pietate duceres erga filium, ut jam grandior minus libenter sit obtemperaturus jussis tuis; & tu frigidius illius curam habitura, in cujus moribus fortasse videbis nutricem. Præcipuus autem discendi gradus est, mutuus inter docentem ac discentem amor. Ergo si nihil decesserit illi nativæ pietatis fragrantiae, facilius illi instillabis præcepta recte vivendi. Neque enim heic parum valet mater, vel ob hoc, quod materiam tractet mollissimam, & in omnia sequacem. FA. Ut video, non tam facilis est res pepe-

¹ In duas matres distracta] Quæ par-
tus suos aliis nutriendos dedunt, ait
idem Favorinus, vinculum illud coagu-
lumque animi atque amoris, quo pa-
rentes cum filiis natura consociat, in-
terfciunt, aut certe quidem diluunt
deteruntque: nam ubi infantis alior-
sum dati facta ex oculis amolitur est,
vigor ille maternæ fragrantiae sensum
atque paulatim restringitur, omnisque

inpatientissimæ sollicitudinis strepitus
conflescit. Neque multo minor aman-
dati ad nutricem aliam filii, quam
morte amissi oblitio est. Ipsius quo-
que infantis affectio animi, amoris,
consuetudinis, in ea sola, unde ali-
tur, occupatur; & proinde ut in ex-
positis usu venit, matris quæ genuit ne-
que sensum ullum neque desiderium ca-
pit.

¹ Fiet

peperisse, quam vulgus existimat. Ev. Si mihi parum habes fidei, en tibi Paulus aperte de muliere loquens: *Salva*, inquit, *1 fiet per liberorum generationem*. FA. Salva est igitur, quæ peperit? Ev. Nequaquam; sed addit, *2 si liberi permanferint in fide*. Nondum absolvisti genitricis munus, nisi primum tenerum corpusculum filii, mox animum æque mollem, recta educatione finxeris. FA. Atqui istuc matribus in manu non est, ut filii perseverent in pietate. Ev. Fortassis, sed tantum habet momenti vigilans admonitio, ut Paulus existimet matribus imputandum, si liberi degenerent à piis moribus. Denique, si præstiteris, quod in te situm est, Deus opem suam conjunget cum tua diligentia. FA. Mihi quidem, Eutrapele, tua persuasit oratio, si queas idem persuadere parentibus & marito. Ev. Istuc ad me recipio, modo tu me tuo juves suffragio. FA. Polliceor. Ev. Sed licetne videre puellum? FA. Licet maxime. Heus Syrifca, voca nutricem una cum infante. Ev. Scitus admodum puer. Vulgo dicitur, *veniam deberi primum experienti*. At tu prima statim experientia summam artis expressisti. FA. Non est sculptilis imago, ut arte sit opus. Ev. Verum; sed fusile sigillum est. Utcunque res habet, felicissime cecidit: utinam pari felicitate cadant imagines, quas *3 intexis aulæis*! FA. At tæ contra felicius pingis, quam gignis. Ev. Sic visum est naturæ

1 Fiet per liberorum generationem] Locus existat 1 Tim. 2. 15. Sensus est: si priores versus cum hoc conferas: Mulierem viro subjectam; Deus enim illam posteriorem creavit viri causa. Eadem etiam virum decepit: Adam quippe non erravit: mulier autem erravit. Ideoque non tantum viro subdita, sed & in pœnam partus acerrima difficultas imposita est. Nihilominus tamen hæc salutem ipsius haud impeditura sunt: salva enim per liberos fit, si permanferint in fide & in charitate & in sanctificatione & in castitate.

2 Si liberi permanferint] Erasmus ut & alii vocem *permanferint* in allegato versu ad liberos restringunt; quod in-

veniat in plurali, cum vox mulier in singulari numero. Apostolus autem numerum invertit: ut indicet, omnes feminas hujus solatii participes esse, si in conjugalibus oneribus cum fide & charitate sanctas se præbuerint. Nam liberis applicari sententia hæc non potest, quandoquidem liberorum delicta parentibus non imputantur, cum propria culpa pereunt: secundum notissimum locum, Ezech. 18. vers. 3. 4. 20.

3 Intexis aulæis] Αὐλαῖαι, ὀρεσιν-τάσματα, ὀρεσινώματα. Aulæ, Latinis sunt vela picturata & versicolori textura spectabilia, quibus ad pompam & magnificentiam apparatus parietes principum & magnatum obteguntur.

turæ tum omnibus paria facere. Quam sollicita est natura, ne quid pereat! Duos homines in uno repræsentavit: nasus & oculi patrem referunt; frons ac mentum matrem expriment. An tu posses hoc tam carum pignus alienæ fidei credere? Mihi his crudeles videntur esse, quæ id facere sustinent. Quandoquidem non solum faciunt ¹ id infantis, quem ablegant, periculo; verum etiam suo; propterea quod in his ² lac aversione corruptum, sæpenumero periculosos morbos pariat. Itaque fit, ut, dum unius formæ corporis consulunt, parum consulant duorum corporum vitæ: dumque cavent, ne contingat præproperum senium, conjiciunt sese in mortem præproperam. Quod est inditum puero nomen? FA. Cornelius. EV. Hoc erat nomen avi paterni. Utinam virum integerrimum & moribus nobis referat? FA. Dabitur opera, quod quidem in nobis erit. Sed heus Eutrapele, unum quiddam obnixè te rogarim. EV. Imo puta, me tuum esse mancipium, imperabis & impetrabis, quæ voles. FA. Proinde non prius ³ te manumittam, quam hoc mihi beneficium cœptum absolvas. EV. Quodnam? FA. Ut præscribas mihi primum, quibus rationibus queam infantis valetudini consulere: deinde cum erit firmior, quibus rudimentis ad pietatem præparandus sit rudis animus. EV. Id faciam lubens, pro mea quidem sapientia; sed proximo colloquio: nunc orator adeo maritum ac parentes. FA. Precor, exorator ut sis.

¹ *Id infantis, quem*] Inter alia jam enumerata discrimina etiam præcipuum, quod mores nutricum infantes assument. Ita Tiberius ebrietati addictus. Quia contigerat illi nutrix temulenta. Dion etiam Caligulæ savitiam nutrici ascribit. Petrus Marthæus itidem testatur, magnum Galliarum Regem lue pereca à nutrice infectum.

² *Lac aversione corruptum*] Idem Favorinus urget apud Agellium: Pleræque istæ, ait, prodigiosæ mulieres fontem illum sanctissimum corporis, generis hu-

mani educatorem, assecrere & extinguere cum periculo quoque averfi corruptique lactis laborant; tanquam pulchritudinis sibi insignia devenisset. Quod quidem faciunt eadem vecordia, quæ quibusdam commentitiis fraudibus nituntur, ut foetus quoque ipsi in corpore suo concepti abortiantur.

³ *Te manumittam*] Alludit, quia dixerat mancipium; quod ut à manu capiendo; ita & manumittebatur, cum e Domino in libertatem dimittere-

Pere-

Peregrinatio Religionis ergo.

M E N E D E M U S, O G Y G I U S.

ME. **Q**uid hoc novæ rei? Nonne Ogygium vicinum meum video, jam totus sex menses non visum cuiquam? Interisse rumor erat. Ipsus est, nisi prorsus hallucinor. Adibo, ac salvere jubebo. Salvus sis Ogygi. OG. Salve & tu Menedeme. ME. Quæ regio te nobis reddidit incolumem? Nam tristis rumor heic sparserat, te navigasse Stygiam paludem. OG. Imo, gratia Superis, sic interim valui, ut vix unquam antehac melius. ME. Ita semper vanitatis coarguas ejusmodi rumores. Sed quid istuc ornatus est? oblitus es conchis imbricatis, stanneis ac plumbeis imaginibus oppletus undique, ² culmeis ornatus torquibus; brachium habet ³ ova serpentum. OG. Visti divum Jacobum Compostellanum, & hinc reversus, Virginem Parathalassiam apud Anglos percelebrem: quin potius hanc revisi: nam ante annos tres inviseram. ME. Animi gratia, ut arbitror. OG. Imo ⁴ religionis causa. ME. Istam, opinor, religionem docuerunt te Græcæ litteræ. OG. Mater uxoris ⁵ voto sese obstrinxerat, ut, si filia peperisset masculum vitalem, ego divi Jacobo præsens præsentem salutem dicerem, & gratias agerem. ME. Salutasti divum tuo dumtaxat, & socrus nomine? OG. Imo totius familiæ verbis. ME. Equidem arbitror, nihilo minus salutis futurum fuisse familiæ, etiam si

¹ *Imbricatis*] Id est, imbricum specie variegatis. Vide Plinium lib. 9. c. 33. de mira varietate concharum.

² *Culmeis*] E stramine factis.

³ *Ova serpentum*] Significat globulos, quibus uruntur ad numerandas preces. Belg. *Paternosters*. Sic enim ova serpentum, quum prodeunt, coherent.

⁴ *Religionis causa*] Religionis, ad datur autem superstitiosæ. Veritas enim orthodoxa peregrinationes illas dampnat.

⁵ *Voto sese obstrinxerat*] Pontificio-

rum vota vel aurea, argentea, ærea, ferrea, cerea, vel etiam viva sunt: pleraque vero contractus esse videntur, ut & hoc loco vorum socrus hujus Ogygii, secundum formulam *De, si facias, si dederis, faciam*. Adibo Petri & Pauli limina, nudis cruribus & capite, corpore ferrea lorica tecto, calceis arena oppletis, cibo ostiatim emendicato & lingua muta: quod si verbum dixerō, oleum & operam lusero: sed istud fecero, si uxorem opulentam, magnas opes aut alia commoda nactus ero.

etiam si Jacobum in salutatum reliquisses. Sed obsecro, quid respondit agenti gratias? OG. Nihil, sed offerenti munus, visus est arridere, & capite leviter annuere; simulque porrexit hoc imbricatum putamen. ME. Cur ista potius donat, quam alia? OG. Quoniam his abundat, suggerente vicino mari. ME. O benignum divum, qui & obstetricatur parturientibus, & operam dat hospitibus! Verum quodnam istuc novum vovendi genus, ut otiosus aliis laborem imponat aliquis? Si tu te voto adstringeres, ut, si quod ageres, feliciter cederet, ego jejunarem bis in hebdomade, an credis, me facturum, quod vovisses? OG. Non credo, etiam si tu ipse tuo nomine vovisses. Nam tibi divis ¹ os oblinere ludus est. At socrus est; mos gerendus erat. Nosti mulierum affectus, & mea quoque referebat. ME. Si non præstitisses votum, quid erat periculi? OG. Non poterat me divus vocare in jus, fateor: sed poterat in posterum esse surdus ad vota mea, aut tacitus aliquid calamitatis immittere in meam familiam. Nosti principum mores. ME. Dic mihi, quid valet, agitque vir optimus Jacobus? OG. Multo frigidius solito. ME. Quid est in causa? senium? OG. Nugator, scis, divos non senescere. Verum hæc ² nova persuasio, quæ late per orbem divagatur, facit, infrequentius saluetur solito: & si qui veniunt, salutant tantum; nihil aut quam minimum donant, dictitantes, eam pecuniam rectius collocari in egenos. ME. ³ Impia persuasio! OG. Itaque tantus Apostolus, qui solet totus gemmis & auro fulgere, nunc stat ligneus, vix sebaceam habens candelam. ME. Si verum

¹ *Os oblinere*] *Os oblinere*, seu sublinere, Belg. *Honich om de mont smeerem*. Pro eo, quod est, dare verba & arte quadam illudere. Sic Plaut. *Os mihi probe sublitum est*.

² *Nova persuasio*] Persuasio nempe, quæ ethuicismum in Papismo detexit. Nam sive respicias ultum superstitio-nemque idolorum, apud Gentes eadem est, quæ hodie apud Pontificios obtinet. & eorundem Deos videas, mutata tan-

tum nomina à Pontificiis invenias. Et conferantur amborum simulachra, templa, sacrificia, festa, vota & anathemata, quam belle omnia conveniunt.

³ *Impia persuasio!*] Ironicaloquutio: admodum enim pia est. An Jacobus enim ipse ullum fabricavit simulacrum? an pauperes denudavit, ut lignum & lapides vestiret? an non eleemosynas in egenos injunxit & probavit.

verum est, quod audio, periculum est, ne reliquis divi idem veniat usu. OG. Imo circumfertur epistola, quam hac de re scripsit ipsa Virgo Maria. ME. Quæ Maria? OG. Quæ cognomen habet à lapide. ME. Apud ³ Rauracos, ni fallor, OG. Ea est. ME. Lapideam igitur divam mihi narras. Sed cui scripsit? OG. Nomen ipsa indicat epistola. ME. Per quam missa est? OG. Haud dubie quin per Angelum, qui posuerat scriptam in suggesto, unde concionatur is, ad quem scripta est. Et, ne quid fraudis suspiceris, videbis epistolam ² αὐτόγραφον. ME. Itane agnoscis manum Angeli, qui est virginis ab epistolis? OG. Quid ni? ME. Quo tandem argumento? OG. Legi ³ Epitaphium Bedæ, quod ab Angelo insculptum est: elementorum figuræ per omnia congruunt. Legi & syngrapham divo ⁴ Ægidio missam: congruunt. An non hæc satis arguunt rem? ME. Fasne est inspicere? OG. Fas, si dejeris, te taciturnum. ME. Oh! ⁵ lapidi dixeris. OG. Jam sunt & ⁶ lapides hoc nomine infames, quod nihil celent. ME. Muto igitur dicito, si lapidi parum fidis. OG. Hac lege recitabo: tu fac, utramque arigas aurem. ME. Arrexī. OG. Maria mater Jesu Glauco-pluto S. D. Quod Lutherum sequutus ⁷ strenue suades, super-

¹ Rauracos] Rauraci, Raurici & Rauriaci, in medio Helvetiorum Sequanorumque habitantes, recte appellantur Basilienses.

² Αὐτόγραφον] Id est, ab ipsa scriptam: quemadmodum oracula dicuntur αὐτόφωνα, ab ipsa Deo reddita voce. Virgil. Ipsa canas, oro.

³ Epitaphium Bedæ] Bedæ hic natione Britannus, ob eruditam modestiam Venerabilis cognominatus. Exstant ejus plurima ingenti monumenta insignia. Sub Joanne sexto Pontifice claruit. Corpus, Volaterrano teste, Genæ conditum: Ibidemque Epitaphium, secundum quoddam, ab Angelo insculptum, si Deo placeat.

⁴ Ægidio missam] Nota est fabula de Carolo Magno, qui, quum desperaret

veniam admissorum, S. Ægidius intravit syngrapham ab Angelo continentem hunc versiculum:

Ægidii merito Caroli peccata remitto.

⁵ Lapidi dixeris] Id est, taciturno. Belg. 't sal biecht zijn.

⁶ Lapides hoc nomine infames] Sentit de Lydio lapide, qui dicitur index: is prodit aurum subæratum aut imitaticium. Lege apud Ovidium fabulam de Batto in lapidem verso, Metam. 2.

⁷ Sirenæ suades] In antecedentibus erronea sententia de invocatione Sanctorum refutata. Inter alia autem religionis reformatio ab invocatione Sanctorum exordium sumit: illo enim Evangelicæ veritatis diluculo invocatio hæc idololatrica rejecta, ut & Missa, operum merita, quinque sacramenta, cultus

supervacaneum esse invocare divos, à me quidem isto nomine bonam magnamque inisti gratiam, scito. Nam antehac tantum non enecabar improbis mortalium opplationibus. Ab una postulabantur omnia, ' quasi filius meus semper infans esset, quia talis fingitur, pingiturque in sinu meo, ut ex nutu matris adhuc pendeat, neque quidquam ausit negare petenti, videlicet metuens, ne, si quid neget roganti, ego vicissim ipsi negem mammam sitienti. Et nonnunquam ea petunt à virgine, quæ verecundus juvenis vix auderet petere à lena, quæque me pudet litteris committere. Interim negotiator lucri causa navigaturus in Hispaniam, committit mihi pudicitiam suæ concubinæ. Et virgo deo sacra, abjecto velo fugam adornans, deponit apud me famam integritatis suæ, quam ipsa tendit prostituere. Occlamat mihi miles impius, & ad lanienam conductus, *Beata virgo, da prædam opimam*. Occlamat aleator, *Fave diva; pars lucri tibi decidetur*. Et si parum faveat alea, me ² conviciis lacerant, maleque precantur, quæ non adfuerim sceleri. Occlamat, quæ quæstui turpi semet exponit, *Da proventum uberem*. Si quid negem, illico reclamant, *Ergo ne sis mater misericordiæ*. Aliorum vota non tam impia sunt, quam inepta. Clamat innupta: *Maria, da mihi formosum ac divitem sponsum*. Clamat nupta: *Da mihi bellos catulos*. Clamat gravida: *Da mihi facilem partum*. Clamat anus: *Da diu vivere sine tussi sitique*. Clamat senex delirus: *Da repubescere*. Clamat philosophus: *Da nodos insolubiles neëtere*. Clamat sacerdos: *Da sacerdotium opimum*. Clamat episcopus: *Serva meam ecclesiam*. Clamat nauta: *Da prosperos cursus*. Clamat præfectus: *Ostendo mihi filium tuum*

cultus imaginum, justificatio ex operibus, purgatorium, humanæ traditiones aliaque.

¹ *Quasi filius meus*] Ita plerumque Christus ficulneus, æreus & argenteus, infantis nempe specie, ulnis matris Mariæ sublevatus, in templis Pontificio-

rum, non sine summo Christi dedecore, adstat.

² *Conviciis lacerant*] Non dissimili modo hodie quidam Ethnici in India Idola sua virginis cædunt, ubi parum responderint ipsorum votis.

tuum, antequam moriar. Clamat aulicus: *Da vere confiteri in mortis articulo.* Clamat rusticus: *Da tempestivam pluviam.* Clamat rustica: *Serva gregem & armentum incolume.* Si quid renuo, ilico sum crudelis. Si relego ad filium, audio: *Vult ille, quidquid tu vis.* ¹ *Itane ego sola & mulier, & virgo,* dabo operam navigantibus, belligerantibus, negotiantibus, ludentibus aleam, nubentibus, parturientibus, satrapis, regibus & agricolis? Atqui quod dixi, minimum est præ his, quæ patior. Sed his negotiis nunc multo minus gravor: quo quidem nomine tibi gratias agerem maximas, nisi commodum hoc, incommodum majus secum traheret: plus est otii, sed minus est honorum, minus est opum. Ante salutar: *Regina cælorum, Domina mundi:* nunc vix à paucis audio, *Ave Maria:* Ante vestiebar gemmis & auro, abundabam mutatoriis, deferebantur aurea gemmeaque donaria: nunc vix tegor dimidiato palliolo, eoque corroso à muribus. Proventus autem annui vix tantum est, ut alam miserum ² ædituum, qui accendat lucernulam aut candelam sebaceam.

¹ *Itane ego sola & mulier*] Frustra & absque ratione queritur hæc Maria apud Rauracos, Helvetiorum Diva tutelatis; satis huic negotio prospectum est: non enim tot munia unius cervicibus incumbunt. Pro Æolo ventos regunt Valesianus Theodulus, Joannes & Paulus: pro Vesta ignem servat Agatha, cui ob sexus imbecillitatem additus Florianus, qui urna ceu Inachus quidam aquam incendiis infundit: Castoris & Pollucis locum obtinet marinus Deus Nicolaus, cum collega Christophoro, altero Polyphemo & virgine matre: cui in tempestatibus occinitur: *Ave Maris stella, Dei mater alma.* Vino præest Urbanus vicè Bacchi. Judocus è frumento rubiginem purgat. Asnerum cura Gallo, ovium Wendelino, equorum Eulogio, boum Pelagio, porcorum Antonio, murium Gerrudi, glirium Hyldricho commendata est. Pro Minerva literatis Catharina Alexandrina ceu Atheniensis; Lucas, licet medicus fuerit & non pictor,

pictoribus; Medicis autem Cosma & Damianus; Fabris Eulogius, Calceariis Crispinus & Crispinianus; Sartoribus Gutmannus, Figulis horribili non minus figura, quam nomine Goat atrum Dæmonem micantibus oculis & olla tumultuantem humeris gerens; Venatoribus Eustachius Romanus; pro Venere & Flora meretricibus & scortatoribus Aphra & Magdalena præsident. Pesti medetur Sebastianus; scabiei Neopolitana Rochus; febricitantibus Petronella Apostoli Petri filia; epoto veneno Joannes Evangelista & Abbas Beadictus, contractis Wolphangus; Dæmoniis & lunaticis Romanus; morti improvisæ Marcus fato fortior; Herculeo morbo Valentinus medetur. Susanna ignominiam tollit. Margarita virguncula & Norpurgis parvum laborantes, & Leonhartus captivos juvat. Absque causa ergo Maria hæc Rauracorum de suis gravibus negotiis conqueritur.

² *Æditium qui accendat*] Misera conditio.

baceam. Atque hæc tamen poterant ferri, ni majora etiam moliri dicereris. Huc tendis; ut ajunt, ut, quidquid usquam est divorum, exigas ex ædibus sacris. Etiam atque etiam vide, quid agas. Non deest aliis divis, quo suam ulciscantur injuriam. Ejectus è templo Petrus potest tibi vicissim occludere regni cœlestis ostium. Paulus habet gladium. Bartholomæus cultro armatus est; Gulielmus sub pallio monachi totus armatus est, non sine gravi lancea. Quid autem agas cum Georgio, & equite & ¹ cataphracto, hasta simul & gladio formidabili? Nec inermis est Antonius; ² habet sacrum ignem. Sunt item & cæteris sua vel arma, vel mala, quæ, quibus volunt, immittunt. Me vero quantumvis inermem, non tamen ejicies, nisi simul ejecto filio, quem ulnis teneo. Ab hoc non me patiar divelli: aut hunc uno mecum extrudes, aut utrumque relinques, nisi mavis habere templum sine Christo. Hæc te scire volui: tu cogita, quid mihi respondendum censeas. Nam mihi plane res cordi est. Ex æde nostra lapidea, Calendis Augusti, anno filii mei passi 1524. Virgo lapidea mea manu subscripsi. ME. Minax pfecto ac formidabilis epistola. Cavebit, opinor, Glaucoplutus. OG. Si sapit. ME. Quam ob rem non eadem de re scripsit huic optimus ille Jacobus? OG. Nescio, nisi quid longius abest, & his temporibus intercipiuntur omnes epistolæ. ME. Sed quis Deus te redegit in Angliam? OG. Ventus illuc invitabat mîre secundus, atque id propemodum eram pollicitus ³ diuæ Parathalassiae, me post biennium ipsam

ditio: debet enim non ab ædituo solo, sed & ab Canonicis, Sacerdotibus, Sacellanis, Monachis, Lolhartis, Clericis aliisque observari, qui laute omnes ex ipsius proventibus alendi sunt: dum alii simulachrum purgant & ornant, alii festa indicunt & festis solennibus sacra perficiunt. Ædituus autem, quem videres, ut indicat Varro, æditum vocabant, custos erat tuendæ sacræ ædis.

¹ Cataphracto] Id est, gravi armatura munito.

² Habet sacrum ignem] Hoc enim nomine sanctum illum amabilem, reddidere formidabilem, quemadmodum Johannem Baptistam præter alios, morbo comitiali, Huberium hydrophobo, item alios aliis malis. Et hæc veritatem in quantum nostrum, cujus studiosiores sumus, quam servandarum animarum.

³ Diuæ Parathalassiae] Id est, ad mare habitans; à παρά ad, & θάλασσα mare.

I Aut.

ipsam revifurum. ME. Quid petiturus ab illa? OG. Nihil novi, nisi illa vulgaria, familiam incolumem, rem uberio-rem, longævam lætamque vitam in hoc seculo, & perennem felicitatem in futuro. ME. Non poterat eadem præstare Virgo mater apud nos? Habet ¹ Antverpiæ templum longe augustius, quam in Parathalaffio. OG. Haud nego posse, verum aliis in locis alia largitur; sive sic visum est animo illius, sive, ut est benigna, semet in hoc, nostris affectibus accommodat. ME. De Jacobo frequenter audivi: sed obsecro te, describe mihi regnum istius Parathalassiae. OG. Equidem expediam, quam potero paucissimis. Celebrerrimum nomen est per universam Angliam, nec temere reperiās in ea insula, qui speret, res suas fore salvas, qui illam quotannis aliquo munusculo pro facultatum modulo salutarit. ME. Ubi habet? OG. Ad extremum Angliæ finem, inter Occidentem & Septentrionem, haud procul à mari, passuum fere tribus millibus: Vicus est vix alia re vitætitans, quam commeantium frequentia. Collegium est Canonicorum, sed quibus à Latinis *regulæ* cognomen additur; medium genus inter monachos, & canonicos, quos ² *seculares* appellant. ME. ³ Amphibios mihi narras; quod genus est ⁴ fiber. OG. Imo & ⁵ crocodilus. Sed omissis cavillis, tribus verbis expediam, quod vis. In odiosis canonici sunt, in favorabilibus monachi. ME. Adhuc mihi quidem ænigma refers. OG. Quin addam ⁶ Apodixim mathematicam. Si Romanus pontifex fulmine feriat omnes monachos,

¹ *Antverpia templum*] Cathedrale templum Antverpiæ Deipare sacrum, opus summoſissimum, & maxime spectabili turre. Fundamenta ejus prima, teste Petro Egidio, anno 1142. jacta; ædes autem à Burchardo Episcopo Cameracensi dedicata.

² *Seculares*] Secundum Balaum Canonici hi primum in Angliam irreperunt circa annum 636.

³ *Amphibios*] Ex ἀμφί, utrumque, & βίος, vita. Sic ἀμφίβιος ζῷον, animal

incipitem vitam vivens, quod scilicet & in aqua, & in terra vivere potest.

⁴ *Fiber*] Fiber, qui & castor: habet duos pedes caninos & duos anserinos, quibus remigat; magnitudine felis est.

⁵ *Crocodilus*] Crocodilus item amphibium animal est, timidus admodum & treulentus.

⁶ *Apodixim*] Apodixis, demonstratio est, quæ proprie fit Mathematicis per literas depictas: ab ἀποδείξεις, demonstratio.

chos, ¹tum canonici fuerint, non ²monachi: Sin idem permittat omnibus monachis uxorem ducere; tum fuerint monachi. ME. O novos favores: utinam abducant & meam! OG. Sed ut ad rem: ³Collegium hoc vix alios habet proventus, quam ex libertate Virginis. Nam majora quidem donaria fervantur. Cæterum, si quid est nummorum, aut levioris pretii, cedit in alimoniam gregis & præfetti, quem illi *Priorem* vocant. ME. Probæ vitæ? OG. Non illaudatæ; pietate ditiores, quam annuo censu. Templum est nitidum & elegans; verum in eo non habitat Virgo, sed illud honoris gratia cessit filio. Illa suum habet templum, ut dextra sit filio. ME. Dextra? Quo igitur spectat filius? OG. Bene mones. Cum occidentem spectat, dextram habet matrem: ubi se vertit ad Solis exortum, sinistra est. Nec heic tamen habitat; nondum enim ædificium est absolutum, & locus est undique perflabilis, patentibus ostiis, patentibus fenestris; & in propinquo est Oceanus ventorum pater. ME. Durum ubi igitur habet illa? OG. In eo templo, quod inabsolutum dixi, est sacellum angustum, ligneo tabulatu constructum, ad utrumque latus, per angustum ostiolum admittens salutatores. Lumen est exiguum, nec fere nisi ex cereis; fragrat odor naribus gratissimus. ME. Hæc omnia congruunt religioni. OG. Imo si introspicias, Menedeme, dicas, divorum esse sedem, adeo gemmis, auro, argentoque nitent omnia. ME. Accendis animum, ut eo me conferam. OG. Haud poenituerit itineris. ME. Nil

hil

¹ *Tum canonici fuerint*] Mentionem statim fecit author Canonicorum secularium: distinguuntur enim in regulares & seculares. Hi, qui rejicientes strictam vivendi regulam dissolutius juxta sæculi morem vitam transigunt: illi, qui regulam & præscriptum canonem sequuntur, inde Canonici Regulares dicti sunt.

² *Monachi*] In Concilio autem Edducensi circa annum 1083. habito cau-

tum est, ne quis Abbas aut Monachus Canonicos ad Monachatum aut Monachales vestes adducat, usque dum sui ordinis templum inveniant.

³ *Collegium hoc*] Proculdubio Collegium designat, quod in vico, cui à Sancta Maria nomen, Anglis Saint Maries, in Cornubia proxime Falemouth & Oceano, qui Britanniam Galliamque interluit.

x Oleum

hilest illic olei sacri? OG. Ineptø. ¹ Oleum istud non resu-
dat, nisi è sepulcris divorum, velut Andreæ & Catharinæ.
² Maria sepulta non est. ME. Erravi, fateor. Sed absolve fa-
bulam. OG. Quo latius se spargat religio, alia aliis locis
ostenduntur. ME. Et fortasse ut uberior sit largitio, juxta il-
lud, *Fit cito per multas præda petita manus*. OG. Et nusquam
non præsto sunt ³ mystagogi. ME. Ex canonicis? OG. Ne-
quaquam: illi non adhibentur, ne per occasionem religio-
nis alienentur à religione, ac, dum observant virginem, pa-
rum ipsi consulant suæ virginitati. Tantum in intimo fa-
cello, quod dixi conclave divæ Virginis, adstat altari ca-
nonicus quidam. ME. In quem usum? OG. Ut recipiat,
servetque, quod datur. ME. An dant, qui nolint? OG. Mi-
nime; sed nonnullos pius quidam pudor huc adigit, ut dent,
adstante quopiam, non daturi, si testis abesset: aut largius
dant aliquanto, quam erant daturi. ME. Affectum huma-
num dicis, & mihi non inexpertum. OG. Imo verò sunt
quidam adeo dediti sanctissimæ Virgini, ut, dum simulant,
sefe munus imponere altari, mira dexteritate suffurentur,
quod alius posuerat. ME. Fac, nullum adstare, an non in
tales illico fulminaret Virgo? OG. Quî magis id faceret
Virgo, quam ipse pater æthereus, quem non verentur nu-
dare suis ornamentis, vel perfosso templi pariete? ME. Non
satis mihi constat, utrum magis debeam admirari, illorum-
ne ipsam confidentiam, an Dei lenitatem. OG. Ad latus
itaque Septentrionale porta quædam est, non templi, ne
quid erres, sed septi, quo tota clauditur area templo adja-
cens. Ea ostiolum habet perpusillum, quale videmus in
valvis nobilium, ut, qui velit ingredi, primum tibiam pe-
riculo exponere cogatur, deinde caput etiam submittat.
ME.

¹ *Oleum istud*] Imò habent & oleum Pontificii, quod è cælo elapsum. De se-
pulchris Divorum oleum fragrantissi-
mum sudantibus: videantur eorundem
omnibus fabulis referta Legenda.

² *Maria sepulta*] Nugantur enim, il-
lam in cælum sublatam.

³ *Mystagogus*] Qui mystus ducit, my-
steria docet. *Μυσταγωγός, ἱερδὴς, μυστή-
ριον διδάσκαλος.*

ME. Profecto tutum non fuerit ad hostem ingredi per tale ostiolum. OG. Recte conjectas. Narrabat mystagogus, olim virum equestris ordinis, equo insidentem, per hoc ostium elapsum è manibus inimici, qui jam fugienti imminabat. Ibi miser desperans sui, subita cogitatione salutem suam commendavit divæ Virgini, quæ erat in proximo. Nam ad hujus aram fugere decreverat, si valva patuisset. Et ecce rem inauditam. Subito totus equeserat intra septa templi, altero frustra foris insaniente. ME. Et faciebat tam admirandæ narrationis fidem? OG. Maxime. ME. Id quidem non admodum facile apud te hominem philosophum. OG. Ostendebat in ostio laminam cupream clavis affixam, quæ habebat imaginem equitis servati, eoque cultu, quod tum Anglica gens utebatur, quem & in vetustioribus picturis videmus: quæ si non mentiuntur, frangebant id ætatis tonsores, & qui pannos tingunt, ac texunt. ME. Quî sic? OG. Quia barbatus erat ¹ non aliter, quam capræ: & universa vestis nullam habebat rugam, adeoque non erat major corpore, ² ut strictu corpus ipsum redderet angustius. Erat & altera lamina, cellæ figuram ac magnitudinem referens. ME. Jam dubitare fas non erat. OG. Subter ostiolum erat cratis ferrea, quæ peditem tantum transmitteret. Non conveniebat, ut equus post eum calcaret locum, quem prior eques Virgini consecrasset. ME. Et merito. OG. Hinc ad Orientem est ³ sacellum prodigiis plenum: eo me confero.

Exci-

¹ Non aliter, quam capra] De Britannis sua ætate testatur Cæsar: quod capillo promisso essent, atque omni parte corporis rafa præter caput & labrum superius.

² Ut strictu corpus ipsum] Oportet Anglos diu morem præscum vestiendi tenuisse: de Germanis enim refert Tacitus; (Anglos autem & Anglo-Saxones Germanica origine ex Germania in Britanniam delatos satis superque constat) locupletissimos Germanorum veste distinguî, non fluitante, sicut Sarmathæ

ac Parthi, sed stricta & singulos artus exprimente.

³ Sacellum prodigiis plenum] Eodem modo, teste Lactantio, Gentiles pro assertionem idololatriæ suæ miracula proferebant. Et si prodigia apud idola fierent, quidni Deus, qui eadem in ultionem incredulitatis ethnicis forte permisit, etiam Pontificiis ostendit; ut mendacii Antichristi credant, qui Evangelicis miraculis credere noluerunt. Mirum autem, Papicolasita cæcutire, dum pro veræ Ecclesiæ nota exponunt, nem-

per

Excipit alius myſtagogus. Illic oravimus pauliſpér. Mox exhibetur nobis articulus humani digiti, è tribus maximi exofculor: deinde rogo, cujus ſint reliquiæ. Ait, Sancti Petri. Num Apoſtoli, inquam? Ajebat. Deinde contemplans magnitudinem articuli, qui gigantis videri potuerit: Oportuit, inquam, Petrum fuiſſe virum prægrandi corpore. Ad hanc vocem è comitibus, quidam in cachinnum ſolutus eſt: id certe moleſte tuli. Nam, ſi is ſiluiffet, ædituus nos nihil celaffet reliquorum. Eum tamen utcunque placavimus, datis aliquot drachmis. Ante ædiculam erat tectum, quod ajebat hiberno tempore, cum nix obtèxiſſet omnia, eo ſubito fuiſſe delatum è longinquo. Sub eo recto putei duo ad ſummum pleni: fontis venam ajunt eſſe ſacram divæ Virgini; liquor eſt mire frigidus, efficax medicando capitis ſtomachique doloribus. ME. Si frigida medetur doloribus capitis & ſtomachi, poſthac & oleum exſtinguet incendium. OG. Miraculum audis, ô bone: alioqui quid eſſet miraculi, ſi frigida ſedaret ſitim? ME. Et iſta ſane eſt una pars fabulæ. OG. Affirmabant, eum fontem derepente proſiliiffie è terra juffu ſanctiſſimæ Virginis. Ego cuncta diligenter circumſpiciens rogabam, quot eſſent anni, quod ea domuncula fuiſſet eò deportata: dixit aliquot ſecula. Alioqui parietes, inquam, non præ ſe ferunt aliquid vetuſtatis. Non repugnabat. Ne columnæ quidem hæ ligneæ: Non negabat, eſſe nupér poſitas, & res ipſa loquebatur. Deinde hæc, inquam, tecti culmea arundineaque materia videtur eſſe recentior. Aſſentiebatur. Ac ne trabes quidem hæ, inquam, tranſverſæ, nec ipſa tigna, quæ culmos ſuſtinent, videtur ante multos annos poſita. Annuebat. Atqui cum jam nulla hæ pars ſupereſſet, unde igitur conſtat, inquam, hanc eſſe caſulam illam è longinquo delatam? ME. Obſecro, quomodo

pe donum miraculorum, quo Antichriſtus, ut ex prædictionibus S. Scripturæ illquer, dignoſcetur. Eleganter Auguſtini, nus: Audiant, quæ narrant pagani de

„ templis & Diis ſuis mirabiliter vel
 „ facta vel viſa, & tamen Dii Gentium
 „ dæmonia, Dominus autem cœlos fe-

D d a

1 Tan

do sese ab hoc nodo expediebat ædituus? OG. Scilicet in-
eunctanter ille ostendit nobis pervetustam urfi pellem tignis
affixam; ac propemodum irrifit nostram tarditatem, qui ad
tam manifestum argumentum non haberemus oculos. Ita-
que persuasi, & tarditatis culpam deprecati, vertimus nos
ad cœleste lac beatæ Virginis. ME. O matrem filii similli-
mam! ille nobis tantum sanguinis sui reliquit in terris; hæc
1 tantum lactis, quantum vix credibile est, esse posse uni mu-
lieri uniparæ, etiam si nihil bibisset infans. OG. Idem caus-
fantur de cruce Domini, quæ privatim ac publice tot locis
ostenditur, ut, si fragmenta conferantur in unum, navis on-
rariæ iustum onus videri possint; & tamen totam crucem
suam bajulavit Dominus. ME. An non tibi quoque mirum
videtur? OG. Novum fortasse dici possit, mirum nequa-
quam, cum Dominus, qui hæc auget pro suo arbitrio, sit
omnipotens. ME. Pie tu quidem interpretaris: at ego ve-
reor, ne multa talia fingantur ad quæstum. OG. Non arbitror,
Deum passurum, si quis ipsum ad istum irrideat modum.
ME. Imo cum à sacrilegis spoliatur & mater & filius & pa-
ter & spiritus, ne tantulum quidem sese commovent inter-
dum, ut vel nutu, vel crepitu deterreant scelestos. Tanta est
numinis lenitas. OG. Sic est: sed audi reliqua. Id lac versa-
tur in altari summo; in cuius medio Christus, ad dextram
mater, honoris gratia. Lac enim matrem repræsentat.
ME. Conspicuum est igitur. OG. Videlicet 2 inclusum cry-
stallo. ME. Liquidum igitur. OG. Quid liquidum mihi nar-
ras, cum fustum sit ante annos mille quingentos? Concre-
tum est; dicas cretam tritam, alboque ovi temperatam.

ME.

1 *Tantum lactis*] Pluribus in locis incognita quædam mortuorum ossa lac virginis, & fragmenta crucis Christi à deceptoribus istis monachis & canonicis ostenduntur. Imo alibi adorant caligas Josephi nutritii Domini, alibi calceos Thomæ, ocreas Martini, enses Georgii, alii vaginam, mulierum cinctos, vestes, cingulos, obsoleta strophio-
la, & sudariola quædam muccosa, imo
Addit Bullingerus, ex quo hæc desumpta, ajunt, in urbe quadam Liguriæ fervari inter reliquias caudam alini ejus, cujus meminerunt Evangelistæ.
2 *Inclusum crystallo*] Ut superstitiosa suis figmentis reverentiam concilient, externe pretium ab auro, argento & gemmis assument.

ME. Quin igitur nudum ostentant? OG. Ne contaminetur virorum osculis lac virgineum. ME. Probe dicis. Nam sunt, opinor, qui os admoveant nec purum, nec virgineum. OG. Ubi nos videt mystagogus, accurrit, lineam vellem induit, ¹ sacram stolam addidit cervici, procubuit religiose, & adoravit: mox nobis lac sacrosanctum osculandum porrexit. Heic in extremo altaris gradu religiose procubuimus & ipsi; Christoque primum salutato, Virginem oratiuncula tali, quam in hoc ipsum pararam, appellavimus: *Virgo parens, quæ tuis virgineis uberibus lactare meruisti cæli terræque dominum filium tuum Jesum, optamus, ut illius sanguine purificati, proficiamus* & nos ad felicem illam infantiam columbinæ simplicitatis; quæ nescia malitiæ, fraudis ac doli, ² lac Evangelicæ doctrinæ ³ concupiscit assidue, donec proficiat in virum perfectum, in mensuram plenitudinis Christi, cujus felici consortio fruere in æternum, cum Patre & Spiritu Sancto. Amen. ME. Pia sane deprecatio. Quid illa? OG. Visus est uterquæ annuere, nisi me fallebant oculi. Nam subsilire videbatur sacrum lac, & candidior aliquanto affulgebat eucharistia. Interim mystagogus ad nos accessit, tacitus quidem, sed tabellam porrigens, qualem apud Germanos afferunt, qui in pontibus ⁴ telos exigunt. ME. Equidem sæpenumero male precatus sum illis petacibus tabellis, cum per Germaniam iter facerem. OG. Dedimus drachmas aliquot, quas ille obtulit Virgini. Mox per interpretem ejus linguæ pulchre peritum, & juvenem blandæ cujusdam eloquentiæ (nomen erat, ni fallor, Robertus Aldrisius) percunctatus sum, quam potui civilissime, quibus argumentis cognitum haberet,

¹ *Sacram stolam*] Stola δὲ τῆς ἑλλάδας ab induendo. Græcis quodlibet vestis genus tam virilis, quam muliebris. Apulejus etiam speciatim pro sacerdotis vestimento usurpat. {Autor verò ad distinctionem addit vocem *sacra*.

² *Lac Evangelicæ*] *Lac Evangelicæ doctrinæ* pro primis fidei seu religionis Christianæ rudimentis. Hebr. 5. vers. 13.

Cui cum lacte res est, is rudis est sermonis justitiæ: infans enim est.

³ *Concupiscit*] Ut modo geniti infantes lac illud sermonis sincerum expetite, ut per illud augeatis: ait Petrus 1. Epist. 2. vers. 2. ad quem locum autor respicit.

⁴ *Telos*] Τέλος. Id est, tributum, sive vectigal. Belg. Tol.

beret, hoc esse læ Virginis. Id ego sane pio studio scire cupiebam, quo possem impiis quibusdam hæc omnia ridere solitis, os obturare. Primum ¹ mystagogus obducta fronte obticuit: iussi, ut interpretes instaret, sed blandius etiam. Ille vero blandissime, adeo ut, si matrem ipsam nuper puerperam talibus verbis appellasset, non fuerit ægre latura. At mystagogus, tanquam afflatus numine quopiam, nos intuens oculis stupentibus, ac velut horrore vocem blasphemam execrantibus. Quid opus, inquit, ista percunctari, cum habeatis ² tabulam authenticam? Et omnino videbatur nos ut hæreticos eieciurus, nisi drachmæ delinissent hominis ferociam. ME. Quid vos interim? OG. Nos? quid censes? Non aliter, quam fuste icti, aut fulmine tacti, nosmet illino subduximus, suppliciter audaciæ veniam comprecati: sic enim convenit in rebus sacris. Inde proficiscimur ad ædiculam, hospitium divæ Virginis. Huc euntibus aperit sese quidam ³ hierophanta ex ⁴ illis Minoribus, nosque veluti noscitant intuetur: aliquantulum progeßis occurrit alius, itidem contemplanus nos, post etiam tertius. ME. Fortassè cupiebant te pingere. OG. At ego longe diversum suspicabar. ME. Quid istuc? OG. Sacrilegum quempiam suppilasse non nihil ⁵ ex mundo sacræ Virginis, & in me suspicionem intentam esse. Itaque sacellum ingressus, tali prætatiuncula saluto matrem Virginem: *O sola fœminarum omnium mater & virgo, mater felicissima, virgo purissima; nunc te puram* im-

¹ *Mystagogus*] Qui ostendit arcana: qui & hierophanta dicitur.

² *Tabulam authenticam?*] Bullingeri verba sunt: Omnes templorum Divis consecratorum parietes, testudo denique ipsa referta est anathematis, signis, prodigiis ac inanibus & ementitis picturis. Et hac quidem parte dependent contrafactæ naves, larvæ ex cera formatæ, lignei pedes, indusia, calcei, caligæ & occeæ oppletæ paleis, denique compedum & catenarum magna pondera. At parte ex alia tabulæ apparent

pictæ miraculorum præcones ac testes, *Authentica* autem tabula, quæ multorum

³ *Hierophanta*] Sacrorum antistes; ab *hierôv*, sacrum, & *phantôv*, ostendo.

⁴ *Illis Minoribus*] Fratres Minores iidem, qui Franciscani: Franciscus enim superstitionum Magister suos sectatores in tres divisit ordines, nempe in fratres Minores, quibus se ipsum associavit, Clarissas & Pœnitentes.

⁵ *Ex mundo*] Ex ornamentis. Dicitur autem mundus muliebris.

¹ *Drach-*

impari visimus, salutamus, donariolis nostris utcumque colimus: utinam donet nobis filius tuus, ut sanctissimos tuos mores imitantes, mereamur Et nos per Spiritus Sancti gratiam spiritualiter Dominum Jesum intimis animi visceribus concipere, semelque conceptum nunquam amittere. Amen. Simulque exosculatus aram, deposui ¹ drachmas aliquot, & abii. ME. Quid heic Virgo? Nullone nutu dedit signum auditæ precatiunculæ? OG. Lumen, ut dixi, erat ambiguum, & illa stabat in tenebris ad dextrum latus altaris. Postremo me sic dejecerat oratio prioris mystagogi, ut non auderem oculos attollere. ME. Istius igitur profectionis non erat admodum lætus exitus. OG. Imo multo lætissimus. ME. Reddidisti animum: nam mihi quoque ² cor in genua deciderat, ut tuus loquitur Homerus. OG. A prandio repetimus templum. ME. Audebas, suspectus sacrilegii? OG. Fortassis. sed ipse mihi suspectus non eram. Nescit pavorem mens sibi bene conscia. Trahebat me tabulæ visendæ cupiditas, ad quam mystagogus nos relegarat. Eam diu quæsitam tandem invenimus: verum in alto defixam, ut non à quibuslibet oculis legi posset. Mihi tales sunt oculi, ut ³ nec lynceus dici possem, nec omnino ⁴ lusciosus. Itaque legentem Aldrisium oculis obiter affectatus sum, nec illi satis fidens in re tanta. ME. Excussa est omnis dubitatio? EV. Pudit me mei, qui subdubitasssem; adeo res tota illic ponebatur ob oculos, nomen, locus, res ut erat ordine gesta: breviter, nihil omis- sum. Dictus est Gulielmus Lutetiæ natus, vir pius cum alias,

¹ Drachmas aliquot] Δραχμὰν pondus trium scrupulorum, ut & genus numismatis, quemadmodum hoc loco, valens Romanum denarium.

² Cor in genua] Ex Iliados ο, Τὰς ἑστη-
σαν ἄνθρωποι ἢ παρὰ τοῖς καὶ πᾶσι θε-
μοῖς. Id est, Expaverunt: omnibus au-
tem in pedes decidit animus.

³ Nec lynceus dici] Lynceus, qui acu-
tissimo visu pollet: Lynx enim ex lupor-
um genere, maculoso tergoe quadru-

pes, intensissime tuetur. Huc spectat ia-
ter alia vulgatus versiculus: Nos aper au-
ditu, nos vincit aranea tactu, Vultus odo-
ratu, lynx visu. simia gustu.

⁴ Lusciosus] Budzus lusciosos dici
existimat, live etiam luscitiosos, qui pro-
pius admota oculis vident, remota verò
non: quod genus homines res intuen-
das oculis fere contingere solent, & li-
mis fere clausisque oculis aspicere, eos-
dem à Græcis μύωπας vocari ait.

alias, tum præcipue religiosus in conquirendis toto orbe divorum reliquiis. Is peragratīs regionibus plurimis, monasteriis ac templis undique lustratis, tandem pervenit ¹ Constantinopolim. Nam hujus Gulielmi frater illic agebat ² Episcopum. Is jam adornantem reditum admonuit, esse virginem quandam Deo dicatam, quæ lac haberet virginis matris: abunde felicem futurum, si vel precario, vel pretio, vel arte portionem aliquam posset nancisci. Nam cæteras reliquias omnes, quas hactenus collegerat, nihil esse ad tam sacrum lac. Ibi Gulielmus non conquievit, donec exorat dimidium ejus lactis. Eo thesauro ³ plus, quam Cræsus sibi videbatur. **ME.** Quid ni? & quidem præter spem. **OG.** Recta domum properat: in itinere morbus occupat. **ME.** Ut nihil est in rebus humanis, nec diu, nec undiquaque felix! **OG.** Ubi videt periculum, accersit clam Gallum, fidissimum ejus peregrinationis comitem. Et religiose stipulatur silentium: committit illi lac, ea lege, ut, si incolumis domum redeat, deponat eum thesaurum in ara divæ Virginis, quæ colitur ⁴ Lutetiæ in Augusto templo, utriusque ⁵ Sequanam præterlabentem intuens: & amnis ipse videtur honoris gratiā decedere numini Virginis. Ut rem in

¹ *Constantinopolim*] Urbs Thraciæ à Constantino magno aucta, prius Byantium dicta.

² *Episcopum*] Episcopos Constantinopolitanos Patriarchas vocant.

³ *Plus, quam Cræsus*] Apud Græcos opulentia Cræsi, Lydorum regis, in proverbium abiit.

⁴ *Lutetia in Augusto*] Designat auditor templum cathedrale Lutetiæ, Martiæ sacrum, cujus descriptionem Merula exhibet, Cathedrale D. Virginis, jactis à Philippo Augusto fundamentis anno 1191. serio ædificari coeptum est anno 1257. Joanne Kalensi Latomo, regnante Ludovico ex Gallia miraculis præcipuum, Columnis 130. sustinetur. Longitudo passuum 174. Latitudo 60. altitudo 109. Chorus lapide cinctus, histq-

riis ex V. & N. T. insculptis, quas anno 1351. absolutas inscriptio loquitur. In ambitu habet sacella 45. ferreis calathis munita. Universim portæ 11. In fronte tres biforæ statuis 28. regum insignes. Ad latera turrets videntur seu moles veteris campanariæ, altitudine 35. cubitorum. Campana maxima, cui à Maria Virgine cognomen, viginti viros flagitat pullanda: sonitus sereno cælo per septem leucas auditur.

⁵ *Sequanam*] Intelligit autor insulam, quam Sequana in mediâ urbe Parisiorum efficit, Gallis *la Cité*, quasi dicas civitatem, nominata: ad dextram respiciens majorem urbis partem loco humiliore, ad sinistram minorem colliculis surgentem.

in pauca conferam, sepultus est Gulielmus. alter properat, & hunc morbus corripit. Is desperans sui, tradit Anglo comiti lac, sed multis obtestationibus adstricto, ut faceret, quod fuerat ipse factururus. Moritur hic; recipit ille, & in aram deponit lac, canonicis ejus loci præsentibus, qui tum temporis adhuc dicebantur *regulares*, quales adhuc sunt apud ¹ Divam Genovesam. Ab his impetravit lactis dimidium. Id delatum in Angliam tandem in Parathalassum detulit, huc vocante mentem illius afflatu spiritus. ME. Pulchre certe sibi constat hæc narratio. OG. Imo ne qua reside- re posset dubitatio, adscripta erant nomina episcoporum à suffragiis, qui lac illud invisentibus non absque munusculo, tantum impartierunt relaxationis, quantum ² ex suo di- menso largiri possunt. ME. Quantum id est? OG. Dierum quadraginta. ME. Etiam ³ apud inferos dies est? OG. Cer- te tempus est. ME. Ubi totum hoc dimensum semel fuerint elargiti, non superest, quod largiantur? OG. Minimè. Sub- scatet enim subinde, quod dent, ac plane diversum quid- dam accidit. heic atque in dolio ⁴ Danaïdum. Illud enim cum continenter impleatur, semper tamen inane est: hinc si semper haurias, nihilo tamen minus est in dolio. ME. Si centum hominum millibus largiantur quadraginta, singuli tantundem habent? OG. Tantundem. ME. Et, si qui ante prandium acceperunt quadraginta, rursus sub coenam pos- cerent

¹ *Divam Genovesam*] Digitum inten- dit Erasmus in templum Petri & Pauli, quod Lutetiz videre est, anno 499. à Clodoveo ædificatum, hortatu Geno- vese, quæ ibi sepulta anno 521. prius Canonicorum secularium, post à Ludo- vico Crasso Regularium factum. Turris anno 1483. fulmine conflagravit.

² *Ex suo dimenso*] Id est, ex modo præscripto. Romanus enim pontifex è dolio promit: episcopis certus modus præscriptus est. Alias *dimensum*, seu de- mensum, erat certa mensura frumenti,

gulis mensibus, ad totius mensis vi- ctum.

³ *Apud inferos dies*] Nam ad purga- torium nunc prerogant relaxationes, ubi nullus est dies, & tamen dies vo- cant.

⁴ *Danaïdum delium*] Vide prover- bium. Sumptum à fabula Danaïdum puellarum; quas Plato scripsit apud in- feros hoc poenæ genus pendere, ut affl- duè aquam in dolium pertusum, vasis item pertusis inferant: Hinc *in delium* *peritum aquam hauris*, hoc, est operam ludis.

scerent quadraginta, præstare esset, quod daretur? OG. Imo si hora eadem decies. ME. Utinam mihi tale scriniolum esset domi; non optarim, nisi tres drachmas, modo sic sca- teant. OG. Quin optas, ut totus fias aureus, tantumdem ac- cepturus ex voto. Verum ad fabulam redeo. Addebatur & illud pii cujusdam candoris argumentum: lac Virginis, quod aliis compluribus in locis ostendebatur, satis quidem esse venerandum; hoc tamen cæteris esse venerabilius; quod illa abraderentur à saxis, hoc ex ipsis Virginis uberi- bus effluxisset. ME. Unde id constabat? OG. Oh! nar- rat hoc Virgo Constantinopolitana, quæ lac dederat. ME. Et illi fortasse communicarat divus Bernardus. OG. Sic arbitror. ME. Cui natu grandi contigit gustare lac ex ea- dem mamma, quam suxit puer Jesus. Unde miror, illum mellissimum dici potius, quam lactifluum. Sed quomodo lac Virginis dicitur, quod non fluxit ex uberibus? OG. Fluxit & illud, sed saxo, cui forte lactans infidebat, exceptum con- crevit; deinde volente Deo sic multiplicatum est. ME. Re- cte. Perge. OG. His itaque peractis, dum paramus abutum, obambulantes interim, & si quid offerretur spectatu di- gnum circumspectantes; rursus adsunt mystagogi, ¹ limis intuentur, digito subnotant, accurrunt, abeunt, recurrunt, nutant, videbantur compellaturi, si fuisset audaciæ satis. ME. Nil tibi metuebas? OG. Imo faciem illis obverti, sic arridens & intuens, quasi ad compellandum invitarem. Tandem unus aggressus rogat, quod mihi nomen esset: edo. Num is essem, qui ante biennium affixisset votivam ta- bellam litteris Hebraicis? Fatebar, esse me. ME. Scribis He- braice? OG. Minime, sed isti, quidquid non intelligunt, He- braicum vocant. Mox accersitus, ut conjicio, venit illius collegii ² πῆῶτ⊕ ὕσερ⊕. ME. Quod istuc dignitatis nomen est? Non habent abbatem? OG. Non. ME. Cur ita? OG.

¹ Limis] Id est, oculis obliquis ac semiclausis, quomodo se aspici leones indignantur. ² Πῆῶτ⊕ ὕσερ⊕] Id est, primus & posterus.

OG. Quia nesciunt Hebraice. ME. Non episcopum?
 OG. Nequaquam. ME. Quam ob rem? OG. Quia Virgo
 pauperior etiamnum est, quam ut emat pedum ac mitram
 nimio venalem. ME. Non saltem Præpositum? OG. Ne id
 quidem. ME. Quid obstat? OG. Quia Præpositus dignitatis
 est nomen, non sanctimonix. Et ideo canonicorum collegia
 nomen abbatris rejiciunt, Præpositi libenter amplectuntur.
 ME. Atqui *πρωτον ὑσερον* ante hac audiui nunquam. OG. Næ
 tu magnopere rudis es grammatices. ME. *ὑσερον πρωτον* no-
 vi in tropis. OG. Teneas. Hic, qui Priori proximus est,
 Prior est posterior. ME. Suppriorum dicis. OG. Is me sa-
 lutavit satis humaniter. Narrat, quantopere fudatum sit à
 multis, ut versus eos legerent: quot frustra extersa perspi-
 cilla. Quoties advenisset aliquis vetustus Theologiæ, aut
 Juris doctor, adductus est ad tabellam: alius dicebat, esse
 litteras Arabicas, alias ficticias: tandem repertus est, qui
 legeret titulum. Is descriptus erat verbis ac litteris Roma-
 nis, sed majusculis. Græci versus erant descripti Græcis
 majusculis; quæ prima specie videntur referre majusculas
 Latinas. Rogatus descripsi sententiam carminum Latine,
 verbum verbo reddens. Hujus opellæ cum præmiolum ob-
 latum constanter recusarem, affirmans, nihil esse tam ar-
 dum, quod in Virginis sanctissimæ gratiam non essem cu-
 pidissime facturum, etiamsi litteras juberet illinc perferre
 2 Hierosolymam. ME. Quid opus te grammatophoro, cum
 illi tot angeli adsint à manibus atque à pedibus? OG. Ille
 protulit è crumena ligni fragmentum defectum è trabe, in
 qua virgo mater visa est consistere. Odor mirus, protinus
 argu-

1 *Emat pedum*] Ita vocat baculum
 Episcopalem, cujus extremitas instar
 pedi seu virgæ pastoralis in curvaturam
 definit. *Mitra* autem dictio barbara pi-
 leum incurvum designat, quo Mzonii,
 Egyptii, Syri, Phryges & Lydi usu:
 Sumitur etiam pro capitis ornamento,
 quem hodie inter Christianos Episcopi
 assument, ut hoc loco.

2 *Hierosolymam*] Hierusalem, Hiero-
 solyma, Jerusalem, vox Hebræa idem
 designans quasi visionem pacis, seu vide-
 bunt pacem: quod Dei populus ibi pa-
 cem esset habiturus, typum æternæ quie-
 tis. Notum autem est, quanto sanctita-
 tis loco peregrinatio Hierosolymam à
 Pontificiis reponatur.

arguebat, esse rem ¹ oppido sacram. Ego vero tam insignem munus pronus & nudato capite, summa cum veneratione terque quaterque exosculatus, reposui in crumenam. ME. Licetne videre? OG. Per me quidem licebit. Cæterum, si jejunos non es, aut si nocte proxima fuit tibi res cum uxore, non suaserim, ut videas. ME. Ostende: nihil periculi. OG. En tibi. ME. O te beatum isto munere! OG. Ego, ne sis insciens, non permutarim hoc tantillum fragmentulum cum universo ² auro Tagi: includam auro, sed sic, ut per crystallum pelluceat. Tum Hysteroprotus, ubi me videt tam religiose gestientem eo munusculo, judicans non indignum, cui majora quoque committerentur: rogat, num quando vidissem secreta Virginis. Ea vox me non nihil commovit; non tamen ausus sum percunctari, quæ diceret secreta Virginis. Siquidem in rebus tam sacris, etiam linguæ lapsus non vacat periculo. Nego, me vidisse, sed videndi cupidissimum esse dico. Inducor jam velut afflatus numine: accenditur una atque altera tæda cerata: ostenditur imaguncula, nec magnitudine, nec materia, nec opere præcellens, sed virtute pollens. ME. Moles non multum habet momenti ad edenda miracula. Vidi ³ Christophorum Lutetiæ, non ⁴ hamaxiæum aut ⁵ colossæum, sed monti justo

¹ *Oppido sacram*] *Oppido* adverbium, idem quod valde, multum. Si Festo fides, ex sermone confabulantium esset ortum, quantum nempe quisque frugum fecisset. Ut verò multitudo significaretur, sæpe respondebatur, quantum *ve* oppido satis esset. Hinc in consuetudinem venisse, idem ait; ut pro valde diceretur *oppido*.

² *Auro Tagi*] *Tagus* ex Orospedæ jugis ortus infra Olissipo. nam in occidentum se exonerat Oceanum. Auríferas arenas volvere testantur plutimi ex veteribus. Ovidius: *Quodque suo Tagus amne vehit, fluit ignibus aurum*. Claudianus: *Non Tartessiacis illum satiare arenas Tempestas pretiosa Tagi*.

³ *Christophorum*] *Christophorus* ita dictus, quod Christum humeris tulit, una cum Nicolao curam rerum marinarum gerit, loco Castoris & Pollucis. Est autem proceræ staturæ gygas & vere poëticus Polyphemus, ideoque per maria & flumina navigantibus accommodus: potest enim tam vastæ molis Deus facile in altissimis vorticibus periclitantibus succurrere. Si autem ille se segnius moverit, mox virgini Matri occinitur à Pontificiis carmen: *Ave maris stella, Dei mater alma*.

⁴ *Hamaxiæum*] *Hamaxira* Græcis dicuntur prægrandia, quasi quæ plaustrum iustum onus iunt.

⁵ *Colossæum*] *Colossi* dicuntur imagines,

quisto parem; nullis tamen illic miraculis nobilem, quod quidem audierim. OG. Ad pedes Virginis est gemma, cui nondum apud Latinos aut Græcos nomen inditum: Galli à buffone dederunt nomen, eo quod buffonis effigiem sic exprimat, ut nulla ars idem possit efficere. Quoque majus est miraculum, pusillus est lapillus; non prominet buffonis imago, sed in ipsa gemma velut inclusa pellucet. ME. Fortassis imaginantur buffonis similitudinem, quemadmodum in secta filicis stirpe imaginantur aquilam. Et quemadmodum pueri, quid non vident in nubibus? dracones ignem spirantes, montes igni candentes, armatos concurrentes. OG. Imo ne sis nesciens, nullus buffo vivus, evidentius exprimit se ipsum, quam illic erat expressus. ME. Hactenus pertuli fabulas tuas; posthac alium quære, cui persuadeas de buffone. OG. Nihil mirum est, Menedeme, te sic affectum esse. Nec mihi quisquam persuasurus erat, etiamsi totus ordo Theologorum asseverasset, nisi his oculis, hisce, inquam, oculis vidissem, intuitus essem, comperissem. Sed interim mihi videris satis incurius rerum naturalium. ME. Quam ob rem? Quia non credo, volare asinos? OG. An non vides, quam ludat artifex natura in omnium rerum coloribus ac formis exprimendis, cum aliis quidem in rebus, sed præcipue in gemmis? dein, de quam admirandas vires gemmis illis indiderit, prorsus incredibiles, ni cominus experientia faceret nobis fidem? Dic mihi, crediturus eras, chalybem intactum à magnete attrahi, & rursus ab eodem depelli sine contactu, nisi vidisses oculis? ME. Profecto nunquam, etiam si decem Aristoteles mihi dejerassent. OG. Ne protinus igitur fabulosum clames, si quid audis nondum experimento comper-

tum.

gines, ad miraculum usque grandes: proprie sumto pto communi per antonomasian: proprie enim imago illa septuaginta cubitorum à Hærete Leusippi à seipule in portu Rhodiensi ex ære facta & inter septem orbis miracula numerata.

1 Filix] Quasi minus felix arvis, ejus radix transversum secta, aquilam passis alis volantem exprimit. Belg. Vare.

tum. In ¹ ceraunia fulminis videmus imaginem, in ² pyropo vivum ignem; in ³ chalazia grandinis & speciem & rigorem, etiam si conicias in medium ignem: in ⁴ zmaragdo profundas ac pellucas maris undas: ⁵ carcinias, canceri marini speciem imitatur: ⁶ echites, viperæ: ⁷ scarites, scari piscis; ⁸ hieracites, accipitris; ⁹ geranites, gruis collum effictum exhibet; ¹⁰ ægophthalmus, caprinum oculum ostendit: est, qui suillum, est, qui tres simul hominis oculos: ¹¹ lycophthalmus, lupi pingit oculum, quatuor coloribus, rutilo & sanguineo, in medio nigrum candido cingitur: ¹² cyameam nigram si aperias, fabam in medio reperies; ¹³ dryites, truncum arboris effingit, & ligni in modum ardet quoque: ¹⁴ ciffites & ¹⁵ narciffites hederam pingit: ¹⁶ astrapias, fulminis radios è medio candido seu ¹⁷ cyaneo jaculatur; ¹⁸ phlegontites, incendium intus ostendit, quod non exeat: in ¹⁹ anthracitide videas scintillas quasdam discurrere: ²⁰ crocias, croci colorem reddit;

¹ rhodi-

¹ Ceraunia] Seu. Cerannius lapis, λιθὸν κεραύνιον, qui à fulmine distingitur. Belg. Blixem, of Dondersoen.

² Pyropo] Pyropus, sic dictus, ab igneo flammeove rubore. Gr. πυρρῶπος. Belg. Robijn.

³ Chalazia] Chalazias, gemma, quæ grandinum colorem & figuram habet, ἀδαμαντίνῃς δριττῆς, ἀχάλαζα, ἡ, grande.

⁴ Zmaragdo] Zmaragdus, gemma est, virore oculos satians. Belg. Esmerande.

⁵ Carcinias] Carcinias, gemma, sic dicta, à καρκίνιον, ἡ, ὁ, cancer.

⁶ Echites] Echites, gemma colore viridi subobscura, quandam viperæ similitudinem referens. ab ἑχίς, ὁ, vipera.

⁷ Scarites] Scarites, gemma, scari piscis refert colorem. Plinius lib. 37. cap. 10, 11.

⁸ Hieracites] Gemma à colore accipitris sic dicta. à Gr. ἱεράξ, ἀκ, ὁ, accipiter.

⁹ Geranites] Lapis, à gruis collo sic dictus. à Gr. γέρανιον, ἡ, grus.

¹⁰ Ægophthalmus] Gemma, ab αἶγος, ἡ, capra, & ὀφθαλμός, ὁ, oculus. Th. ὀπλομαι, video.

¹¹ Lycophthalmus] Ex λόκος, ἡ, ὁ, lupus, & ὀφθαλμός.

¹² Cyamea, gemma sic dicta, à κύαμ, ἡ, ὁ, faba.

¹³ Dryites] Lapis seu gemma, sic dicta, à δρῦς, δρυός, ἡ, quercus, seu arbor.

¹⁴ Ciffites] Gemma sic dicta, à κιστός, ἡ, ὁ, hederæ.

¹⁵ Narciffites] Gemma, quæ narcissi colorem habet; venis hederæ distincta.

¹⁶ Astrapias] Gemma sic dicta, ab ἀστράπην, fulguro.

¹⁷ Cyanus] Idem, quod cæruleus, quod scil. cyani gemmæ colorem refert.

¹⁸ Phlegontites] Seu phlegontis, gemmæ species, à φλέγω, urō.

¹⁹ Anthracitis] gemma sic dicta, ab ἀνθράξ, ὁ, carbo.

²⁰ Crocias] A croco herba: Belg. Saffraen.

¹ Rhodi-

¹ rhodites rosæ; ² chalcites, æris; ³ aëtites, aquilam exprimit, cauda candicante: ⁴ taos, pavonis picturam habet, ⁵ chelidonia, aspidis: ⁶ myrmecites, innatam habet formicæ repentis imaginem: ⁷ cantharias, scarabeum totum exprimit: ⁸ scorpites, scorpionem mire depingit. Sed quid ego hæc persequor, quæ sunt innumera; cum nulla sit naturæ pars vel in elementis, vel in animantibus, vel in plantis, quam illa veluti lasciviens non expresserit in gemmis? Miraris in hac gemma buffonem expressum? ME. Miror, naturæ tantum esse otii, ut sic ludat omnium rerum imitatione. OG. Voluit exercere curiositatem humani ingenii, nosque vel sic ab otio propellere. Et tamen, quasi nihil sit quo fallamus tædium temporis, insanimus in moriones, in aleas, in præstigiatorum ludibria. ME. Verissima prædicas. OG. Addunt quidam non leves, hoc gemmarum genus si admoveas aceto, innatare motis etiam membris. ME. Cur buffonem addunt Virgini? OG. Quia hæc spurcitiem omnem, virulentiam, fastum, avaritiam, &c, quidquid est terrenarum cupiditatum, vicit, calcavit, exstinxit. ME. Væ nobis, qui tantum buffonum geramus in pectore! OG. Purri erimus, si sedulo colamus Virginem. ME. Quomodo gaudet coli? OG. Gratissimum illi cultum præstiteris, si fueris imitatus. ME. ⁹ Numero dixisti, sed istuc perdifficile est. OG. Est sane, sed idem pulcherrimum. ME. Age, perge, quod cœperas. OG. Deinde monstrata aureas argenteasque statuas. Hæc, inquit, mere aurea est, hæc argentea inaurata: addit singulis pondus, pretium, ac doni auctorem. Cum ad singula mirabundus gratularer Virgini tam beatam opulentiam; mystagogus, Quoniam, inquit, video

¹ Rhodites] Ρόδον, ἡ, τὸ, rosa.	formica.
² Chalcites] Α χαλκός ἢ, ὁ, æs.	⁷ Cantharias] Α κένθρας, scarabæus.
³ Aëtites] Αβ αἰτός, ἢ, ὁ, aquila.	⁸ Scorpites] Gemma, ἀ σκορπίος, ἢ, ὁ, scorpionus.
⁴ Taos] Α Γρ. ταὸς, ὁ, pavo.	⁹ Numero dixisti] Id est, expedite & compendio.
⁵ Chelidonia] Gemmæ nomen, ἀ χελιδών, ὅν, ἡ, hirundo.	
⁶ Myrmecites] Α μύρμηξ, ἡ, ὁ, formica.	

video te pium spectatorem, non arbitror æquum, ut te quidquam celem; videbis, quæ Virginis sunt secretissimæ. simulque depromit ex ipso altari mundum rerum admirabilem; cujus singulas partes si pergam recensere, dies hic non suffecerit narrationi. Sic illa sane peregrinatio mihi felicissime cessit. Expletus sum affatim spectaculis, & hoc inæstimabile donum mecum aufero, pignus ab ipsa Virgine datum. ME. Nullumne fecisti periculum, quid valeat lignum tuum? OG. Feci: in diversorio quodam ante triduum, reperi quendam mente captum, cui jam parabantur vincula; lignum hoc suppositum est illius cervicali, clam ipso; obdormiit somno profundo pariter ac prolixo: mane surrexit integræ mentis. ME. Non fuerat ¹ phrenesis, sed ² parænia fortassis. Huic malo solet mederi somnus. OG. Cum libebit joculari, Menedeme, fac, aliam tibi quæras materiam; in divos jocos ludere, nec pium est, nec tutum. Imo vir ipse narrabat, sibi in somnis apparuisse mulierem admiranda specie, quæ poculum ipsi porrexerit. ME. ³ Elleborum opinor. OG. Istuc incertum est; illud certissimum, hominem mentis esse compotem. ME. Præteristi ⁴ Thomam Cantuariensem archiepiscopum? OG. Minime gentium. Nulla peregrinatio religiosior. ME. Audire gestio, nisi molestum est. OG. Imo te quæso, ut audias: ⁵ Cantium dicitur ea pars Angliæ, quæ Galliam & Flandriam spectat. Hujus metropolis est ⁶ Cantuaria. In ea sunt duo monasteria pene contigua;

¹ *Phrenesis*] Phrenesis seu phrenitis morbus ladens mentem, & ad furorem adducens, inflammatione meningarum pallida bile. Mentem Græci *φρένας* appellant.

² *Parænia*] Id est, deliratio ex vino.

³ *Elleborum*] Elleborum herba insignem purgandi ceterum vim habens. Est vero vel album, vel nigrum.

⁴ *Thomam Cantuariensem*] Designat Thomam, ab Angliæ Rege exilio multatum, & postmodo circa annum 1164. capitali supplicio affectum: à Pontifi-

ciis inter Divos relatum. Ejus festum semper recurrit III. Kal. Januar.

⁵ *Cantium*] Cantium vulgo Kent, regio inæqualis, ad occasum planior & sylvis umbrosa, ad ortum collibus mollior surgentibus excelsior.

⁶ *Cantuaria*] Cantuaria olim Durovernum, Anglis Canterbury, Cantil metropolis, urbs pervetusta: Malmesburienſi teste, nec adeo magna, nec exiliter parva, quæ & terræ positione, soli affinis maxima ubertate & integro murorum ambitu, fluviiſ irrigua, nemor-

gua; ¹ utrumque Benedictinos habet. Id, quod habet divi Augustini titulum, videtur antiquius: hoc, quod nunc appellatur divi Thomæ, sedes archiepiscopi fuisse videtur, ubi cum paucis electis monachis vitam ageret; quemadmodum & hodie præfules habent ædes ecclesiæ contiguas, sed ab ædibus reliquorum canonicorum semotas. Olim enim fere tum episcopi, tum canonici monachi erant. Id arguunt manifesta rerum vestigia. ² Templum autem divo Thomæ sacrum, tanta majestate sese erigit in cœlum, ut procul etiam intuentibus religionem incutiat. Itaque nunc suo splendore vicini luminibus officit, & locum antiquitus religiosissimum velut obscurat. Turres sunt ingentes duæ, procul veluti salutantes advenas, miroque nolarum ænearum boatu longe lateque regionem vicinam personantes. In vestibulo templi, quod est ad Austrum, stant saxo sculpti tres armati, qui manibus impiis ³ virum sanctissimum trucidarunt: addita sunt gentis cognomina, ⁴ Tusci, Fusci, Berri.

rūm opportunitate incluta, præterea maris vicinitate piscium fecunda.

¹ *Utrumque Benedictinos*] Idem testatur Camdenus.

² *Templum autem divo Thoma*] Libet Camdeni verba ut ut proluxa huc spectantia apponere: Normannorum ingressu, cum Guilielmus Rufus civitatem Cantuariæ episcopis ex solido dedisset, quam tenuissent antea ex beneficio, religionis nomine & præfulem benignitate non modo respiravit, sed eo splendoris quasi subito crevit, ut privatorum ædificiorum pulchritudine omnes Britannix civitates adæquarit; sacrarum vero ædium magnifica structura & frequentia celeberrimas quasque superavit. Inter has duæ maxime enituerunt, Christi scilicet & S. Augustini, utrumque Benedictinis monachis oppletum. Christi templum in medio quasi urbis sinu, tanta majestate se in cœlum erigit, ut procul etiam intuentibus religionem incutiat.

³ *Virum sanctissimum trucidarunt*]

Intelligit Thomam Beckettum Cantuariensem Archiepiscopum, qui ab aulicis hoc in templo, quod se Regi periculi animo pro libertate Ecclesiastica opposuisset, trucidatus est: à Pontifice Romano in Martyrum album relatus, divino honore colitur.

⁴ *Tusci, Fusci, Berri*] Res ita habet: Henricus Secundus Angliæ Rex post varias contentiones cum Becketto hoc, præcipue de Ecclesiasticis personis, quas legum transgressores secundum leges à politico iudice Henricus jure postulabat judicari: tandem metu Pontificis Romani Anathematis fulmen minitantis & intercessione Galliarum Regis, Beckettum (abierat enim ad Gallos) in Archiepiscopatum restituit. Hic autem Cantuariæ ab Episcopis, quos suspenderat à muniorum suorum functione, quod Henricum Juniores coronaverant (illa quippe dignitas ipsi competere asseverabat) rogatus, ut admitteret eosdem denuo: petitionem abnuvit. Episcopi de Becketto ad Regem conque-

Berri. ME. Cur tantum honoris habent impiis? OG. Videlicet idem honoris habetur iis, quod habetur Judæ, Pilato, Caiphæ, cohorti militum sceleratorum, quos operose sculptos vides in auratis altaribus. Adduntur cognomina, ne quis posthac usurpet gloriæ causa. Ingeruntur oculis, ne quis aulicus posthac injiciat manus vel in episcopos, vel in possessiones Ecclesiæ. ¹ Nam tres illi satellites à peracto facinore versi sunt in rabiem; nec reddita mens est, nisi implorato Thomæ sanctissimi favore. ME. O perpetuam martyrum clementiam. OG. Ingressis aperit sese spatiosa quædam ædificii majestas. Ea pars quoslibet recipit. ME. Nihilne illic visendum? OG. Nihil præter structuræ molem, & libros aliquot columnis affixos, in quibus est Euangelium ² Nicodemi, & sepulcrum, nescio cujus. ME. Quid deinde? OG. Cancelli ferrei sic arcent ingressum, ut conspectum admittant ejus spatii, quod est inter extremam ædem & chori, quem vocant, locum. Ad hunc conscenditur multis gradibus, sub quibus testudo quædam aperit ingressum ad latus Septemtrionale. Illic ostenditur altare ligneum divæ Virgini sacrum, pusillum, nec ulla re visendum, nisi monumento vetustatis, luxum hisce temporibus exprobrahte. Illic vir pius dicitur extremum vale dixisse Virgini, cum mors immineret. In ara est cuspis gladii, quo ⁴ præ-

sti abeunt. Is iratus in verba hæc erumpit: Itane per totam vitam à Papa hociam misere exagitabor? Quis me à tanto malo tandem liberaturus est? Exceperant querimoniam hanc quatuor equites, (eorum nomina exprimit in Chronico Angliæ Baker, nempe *Reynold Fitzsunse* seu *Beirensoon*, *Hugh Morvil*, *William Tracy* & *Richard Britten*) qui Bechetum in templo cathedrali gladiis trucidant secundo Kal. Januar. anno 1172. testibus Jovio & Barbero.

¹ Nam tres illi satellites] Quidam Angliæ scriptores tradunt, sicarios hos

intercessione Henrici à Pontifice Romano veniam consequutos, sub conditione, ut Jerusalem peregrinationem instituerent. Alii verisimiliter scribunt, Henricum post patratum facinus ab illis abhorruisse, omnesque intra triennium misere periisse.

² Nicodemi] Circumfertur Euangelium à Pontificiis nomine Nicodemi, Pharisei illius ex primoribus Judæorum, à Christo instituti. Vide Joan. 3. v. 2. 3. & 7. 50. 51. 52. Jan. 19. v. 39. Euangelium autem id revera in male feriatorum ingeniis procusum.

¹ præfectus est vertex optimi præfulis, ac cerebrum confusum, videlicet quo mors esset præsentior. Hujus ferri sacram rubiginem amore martyris religiose sumus exosculati. Hinc digressi subimus ² cryptoporticum: ea habet suos mystagogos: illic primum exhibetur calvarii martyris perforata, reliqua tecta sunt argento, summa cranii pars nuda pater osculo. Simul ostenditur plumbea lamina, Thomæ Acrensis titulum habens insculptum. Pendent ibidem in tenebris indusia ³ cilicina, cingula, subligariaque, quibus antistes ille subigebat carnem suam, ipso adspectu horrorem incutientia, nobisque molliem ac delicias nostras exprobrantia. ME. Fortassis & monachis ipsis. OG. Istac de re nec affirmare possum, nec negare; nec refert quidem mea. ME. Vera narras. OG. Hinc redimus in chori locum. Ad latus Septemtrionale referantur arcana: dictu mirum, quantum ossium illinc prolatum sit, calvaria, menta, dentes, manus digiti, integra brachia: quibus omnibus adoratis, fiximus oscula: nec erat futurus finis, nisi qui mihi tum comes erat ejus peregrinationis parum commodus, interpellasset ostentandi studium. ME. Quis iste? OG. Anglus erat, nomine Gratianus Pullus, vir eruditus ac pius, sed minus affectus erga ⁴ partem hanc religionis, quam ego volebam. ME. ⁵ Viclevita quispiam, opinor. OG. Non arbirror; etiamfi

¹ *Præfectus est vertex*] Bechettus hic nihil minus, quam optimus præful; utpote qui Angliam iniquissima factione turbaverit: tentans Regi illud jus eripere, quod omnibus magistratibus, nempe vindictam justam de quibuscunque fontibus Deus ipse concessit: illudens identidem eidem, à quo ad summam dignitatem erectus erat. Alia etiam facinora & præcipue impiam perviciam invenies apud Baterum, aliosque rerum Anglicarum scriptores in vita Henrici Secundi, demortui anno 1189.

² *Cryptoporticus*] Id est, subterranea porticus, quæ paratur adversus æstus solis.

³ *Cilicina*] *Cilicina vestis*, quæ ex cilicio est. Belg. *Een Haaren-kleet*.

⁴ *Partem hanc religionis*] Non mirum, si Viclevita parum æstimaverit, imo despexerit quisquilias has reliquiarum, quibus Pontificii idololatriæ abutuntur.

⁵ *Viclevita quispiam*] Viclevitæ dicti, qui sincera & repurgata à Pontificiorum fece religionis dogmata, pio Joannis Viclefi Angli zelo, sequebantur. Viclefus autem post longum exilium, carceres & persequutiones in Anglia pie obiit anno 1387. Pontificis vero Romani jussu ossa ejus, postquam jam quadraginta annos & unum defunctus esset, sepel-

Ec 2 thro

etiam si libros illius legerat, incertum unde nactus. ME. Is offendit mystagogum? OG. Prolatum est brachium adhuc carnem habens sanguinolentam; hujus osculum exhorruit, ac vultu quoque tædium quoddam præ se ferebat. Mox sua recondidit mystagogus. Hinc spectavimus altaris tabulam & ornamenta, mox quæ sub altari fuerant recondita, opulenta omnia: diceres, ¹ Midam & Cræsum fuisse mendicos, si spectares vim auri atque argenti. ME. Heic nihil osculorum? OG. Non, sed aliud votorum genus tetigit animum meum. ME. Quodnam? OG. Suspirabam, domi meæ nihil esse talium reliquiarum. ME. Sacrilegum votum. OG. Fateor; & supplex veniam precatus sum à divo, priusquam pedem efferrem templo. Post hæc ducimur in sacrum. Deus bone, quæ illic pompa ² vestium holosericarum, quæ vis candelabrorum aureorum! Ibidem videmus pedum vivi Thomæ. Videbatur arundo lamina argentea obvestita, minimum erat ponderis, nihil operis, nec altius quam usque ad cingulum. ME. Nulla crux? OG. Nullam vidi. Ostensum est pallium, holosericum quidem, sed crasso filo; nullo auro gemmisve insigne. Aderat & sudarium, sudoris ex collo contracti, manifestasque sanguinis notas retinens. Hæc vetustæ frugalitatem monumenta libenter sumus exosculati. ME. Ista non ostenduntur quibuslibet? OG. Nequaquam, ô bone. ME. Unde tibi tantum est habitum fidei, ut nihil arcani celaretur? OG. Erat mihi non nihil notitiæ cum R. P. ³ Gulielmo Waramo archiepiscopo; is me tri-

chro eruta, concremata & in ventos dispersa sunt.

¹ *Midam*] De Mida narrant Mythologi: quod, cum in regno suo Phrygiæ Bacchum exceperet convivio, ab eo votum obtinuit, quo, quicquid attigisset prætinus in aurum verteret. Ubi autem ipse cibus in hoc metallum mutaretur, & ipso jam fame laboraret: petiit, munus quantumvis speciosum à se tolli. Miser- tus ergo ejus Liber remedium ostendit:

ut nempe in Pæstolo se ablueret: qui fluvius ab illo tempore aureas arenas volvit. Nec minus notæ immensæ opes Cræsi Lydorum Regis, Alyattæ filii.

² *Vestis holoserica*] Belg. *Een Fluweel kleet*.

³ *Gulielmo Waramo*] Vixit hic Gulielmus Warham tempore Henrici octavi Angliæ Regis, cui cum aliquot aliis à secretis fuit. Angliæ cancellarius & Cantuariensis Archiepiscopus, summus in

tribus verbis commendavit. ME. Ex multis audio virum singulari præditum humanitate. OG. Quin potius dicas, ipsam esse humanitatem, si noris. Jam ea doctrina, ea morum sinceritas, ea vitæ pietas, ut nullam absoluti præfuls dotem in eo desideres. Ab his igitur deducimur ad superiora. Nam post altare summum, rursus velut in novum templum ascenditur. Illic in sacello quodam ostenditur tota facies optimi viri inaurata, multisque gemmis insignita. Heic casus quidam inopinatus pene totam illam felicitatem interturbavit. ME. Exspecto, quid mali dicas. OG. Heic minimum iniit gratiæ comes meus Gratianus. Is à precatiuncula rogavit mystagogum assessorem: Heus, inquit, bone pater, verumne est, quod audio, Thomam, dum viveret, fuisse benignissimum erga pauperes? Verissimum, inquit ille. cœpitque multa de illius erga tenues beneficentia commemorare. Tum Gratianus: Non arbitror, eum affectum in illo mutatum esse, nisi forte in melius. Assensus est mystagogus. Rursum ille: Cum igitur vir sanctissimus tam liberalis fuerit in egenos, cum ¹ adhuc pauper esset, & ipse ² præfidiis pecuniarum egeret, ob corpusculi necessitatem; an non putas, æquo animo laturum nunc, cum tam opulentus sit, nec ullius egeat, si qua mulier paupercula, domi habens liberos famelicos, aut filias ob dotis inopiam de pudicitia periclitantes, aut maritum morbo decumbentem, omnibusque præfidiis destitutum, precata veniam, detrahat

ex

ia honore defunctus est anno 1532. x1. Kal. Sept. paulo antequam Henricus clandestinas nuptias cum Anna Bullenia celebravit.

¹ *Adhuc pauper*] Erat enim hic Thomas Beckertus patre Gisberto Becketto, matre peregrina è Syria oriunda, Londini natus, parentibus admodum tenui re constitutis. Irrepserat verò in familiam Theobaldi Cantuariensis Archiepiscopi: ab hoc (nescitur ob quas causas) ad Archidiaconatum Cantuariensem promotus, & tandem etiam libero-

rum Regionum, ejusdem operâ, institutor factus & mox Cancellarius, postremo Archiepiscopatum Cantuariensem post obitum Theobaldi est adeptus. In hac dignitate constitutus maximas Regi molestias creavit, Angliam factionibus dividendo, Pontificem in eundem instigando.

² *Præfidiis pecuniarum*] Quippe apud Pontificem Romanum biennium, apud Regem Galliarum quinquennium, cum ex Anglia discessisset, quasi ex elemosynis sustentatus est.

Ee 3

I Cor-

ex his tantis opibus aliquam particulam sublevandæ familiæ, velut à volente sumens vel dono, vel mutuo? Ad hæc cum nihil responderet affessor capitis aurei; Gratianus, ut est vehemens, Ego, inquit, plane confido, sanctissimum virum etiam gavilurum, quod mortuus quoque suis opibus sublevaret inopiam pauperum. Ibi mystagogus ¹ corrugare frontem, porrigere labra, ² Gorgoneis oculis nos obtueri: nec dubito, quin sputo, conviciisque nos eieciurus fuerit è templo, nisi cognovisset nos ab archiepiscopo commendatos. Equidem utcunque placavi blandis verbis iram hominis, negans, Gratianum quidquam horum ex animo loqui, sed suo more ludere, simulque drachmas aliquot deposui. ME. Ego sane tuam pietatem vehementer adprobo. Verum mihi nonnunquam serio venit in mentem, quo colore possint excusari à crimine, qui tantum opum insumunt templis exstruendis, ornandis, locupletandis, ut nullus omnino sit modus. Fateor, in sacris vestibus, in vasis templi, deberi cultui solemni suam dignitatem: volo, & structuram habere majestatem suam. Sed quorsum attinet tot baptisteria, tot candelabra, tot statuæ aureæ? quorsum organorum, quæ vocant, immensi sumtus? nec unicus interim contenti sumus: quorsum ille musicus hinnitus, magno censu conducendus, cum interim fratres & sorores nostræ, vivaque Christi templa situ fameque contabescant? OG. In his quidem nemo vir pius ac prudens modum non desiderat: verum, quoniam hoc vitium ex immodica quadam pietate nascitur, favorem promeretur, præsertim quoties in mentem venit diversus morbus istorum, qui templa suis opibus spoliant. Ista fere donantur à potentibus ac monarchis, deterius peritura in aleam ac bellum. Et, si quid hinc alienes,

pri-

¹ *Corrugare frontem*] Cum ringimur, frontem contrahimus: sic Plautus, *capitata frons severitudine*. Frontem vero exporrigimus, cum hilarescimus.

² *Gorgoneis oculis*] Gorgones fuerunt

Phorci filix, ad incutiendum terrorem tam formidabiles: tam reter & horrendus earum obtutus fuisse perhibetur, ut in saxa obriguisse homines solo aspectu crediti fuerint.

primum habetur pro sacrilegio: deinde contrahunt manus suas, qui dare solent, insuper & invitantur ad rapinam. Igitur harum rerum magis illi custodes sunt, quam domini. Denique malim videre templum sacra supplectile luxurians, quam, ut sunt quædam, nuda, sordida, stabulis equorum similia, quam templis. ME. At legimus, olim laudatos episcopos, quod vasa sacra divendiderunt, eaque pecunia subvenerunt egenis. OG. Laudantur & hodie, sed laudantur tantum; imitari nec licet, nec libet, opinor. ME. Rememoror tuam narrationem. Nunc exspecto ¹fabulæ catastrophem. OG. Accipe; paucis expediam. Inter hæc prodit summus ille mystagogus. ME. Quisnam? Abbas loci? OG. ²Mitram habet, census habet abbaticos; solo nomine caret, & *Prior* dicitur, ob id, quod Archiepiscopus abbatis loco est. Nam antiquitus, quisquis erat ejus ditionis Archiepiscopus, idem erat & monachus. ME. Equidem vel camelus appellari sustineam, si census esset abbate dignus. OG. Mihi quidem visus est vir pius juxta & prudens, neque Scotticæ Theologiæ rudis. Is nobis aperuit thecam; in qua reliquum sancti viri corpus quiescere dicitur. ME. Vidisti ossa? OG. Id quidem fas non est; nec liceret, nisi admotis scalis: sed auream thecam theca contegit lignea: ea funibus sublata, opes nudat inæstimabiles. ME. Quid audio? OG. Vilissima pars erat aurum: ³gemmis rarissimis prægrandibus

¹ *Fabula catastrophe*] Cujuslibet rei exitum proverbiali figura *Catastrophem* vocamus. Fabula enim omnis, ut Donatus ostendit, in tres partes distribuitur: in *œtaron*, *initarion* & *catastrophion*.

² *Mitram*] *Mitra*, capitis ornamenti genus, hoc est pileus incurvus, quo Mæonii primum uti sunt. Belg. *Een Bischoops hoet*.

³ *Gemmis raris ac prægrandibus*] Verba sunt Anonymi cujusdam, qui rerum Anglicarum annales conscripsit: ab ultimis regni finibus & exteris nonnun-

quam nationibus mortales plurimi hinc commeabant: donaria afferentes, unde non solum monachis & sacerdotibus ibidem missificantibus de victu abunde provisum est, sed opum etiam & rerum pretiosarum copia incredibilis congesta. Thomæ Cantuariensis ibidem, in Metropolitana mausoleum extructum erat, auro solido coopertum & donariis immensi pretii onustum. Cernebantur ibi uniones, gemmæ, monilia & magni ponderis torques aurei à peregrinantibus appensu, ad sancti tumulum exorandum.

dibus collucebant, nitebant ac fulgurabant omnia: quædam superabant ovi anserini magnitudinem. Ibi multa cum veneratione circumstabant aliquot monachi: sublato tegumento adoravimus omnes. Prior candida virga demonstrabat contactu singulas gemmas, addens nomen Gallicum, pretium & auctorem doni. Nam præcipuas monarchæ dono miserant. ME. Oportuit illum esse præditum insigni memoria. OG. Recte conjectas, quamquam juvat & exercitatio; frequenter enim hoc agit. Hinc reducit in cryptoporticum. Illic domicilium habet Virgo mater, sed subobscurum, semel atque iterum ferreis cancellis circumsepta. ME. Quid metuit? OG. Nihil, opinor, nisi fures. Nec enim unquam vidi quidquam divitiis onustius. ME. Cæcas mihi divitias narras. OG. Admotis lucernis vidimus plus, quam regale spectaculum. ME. Vincit opibus Parathalasiam? OG. Specie longe superat, abstrusa novit ipsa. Hæc non ostenditur, nisi magnatibus aut præcipuis amicis. Postremo reducimur in sacrarium: illic detractum est scrinium nigro contextum corio, depositum est in mensam; apertum est; mox omnes flexis genibus adorarunt. ME. Quid inerat? OG. Fragmenta quædam linteorum lacerata, pleraque mucci vestigium servantia. His, ut agebant, vir pius

1 *Dono miserant*] Inter alios Ludovicus VII. Galliarum Rex eo peregrinatum veniens anno 1179. septennium post Thomæ trucidationem, gemmam ingentis pretii, quam Regalem Franciæ appellabant, (author ad id respicit, cum dicit, *addens nomen Gallicum, pretium & auctorem doni*) obtulit cum scypho aureo magni ponderis. Eodem tempore idem centum vini dolia monachis annuatim concessit. Postea Henricus Octavus, cum pontificiam religionem aboleret, prædictam gemmam annulo insertam pollice gemitavit.

2 *Quidquam divitiis onustius*] Cum Henricus Octavus Angliæ Rex a. 1538. 155 Ecclesiasticas invaderet ex spoliis

solius monumenti Thomæ Cantuariensis arx dux repleta sunt, tam capaces, ut singulis efferendis vix octo robusti homines sufficerent, cum nihil auro vilius inde exportaretur.

3 *Omnes flexis genibus*] Quid mirum, si tanto in honore habeant sudariola muccosa Thomæ? Ipse Rex Henricus Secundus, licet misere à divo hoc Thomæ exagitatus, ubi Cantuariam accessit, paulo post hujus eadem, ex equo ante templum descendit, calceos caligasque exuit, & nudis pedibus ad sepulchrum Thomæ arreptit: &, ut magis mireris insanam in rege superstitionem, ibidem se virgis cædî à monachis jussit.

pius exergebat sudorem à facie sive collo, pituitam à naribus, aut, si quid esset, similitum sordium, quibus non vacant humana corpuscula. Ibi meus Gratianus rursus non optimam iniit gratiam. Huic & Anglo, & noto, nec mediocris auctoritatis viro, Prior benignus unus è lintheolis obtulit dono, credens, se munus longe gratissimum offerre. Sed Gratianus heic parum gratus, non sine fastidii significatione, digitis contrectavit unum, & contemtim reposuit, porrectis labiis, veluti poppysimum imitans. Nam hic illi mos erat, si quid offenderet, quod tamen contemnendum esse judicaret. Meum animum simul & pudor, & timor diseruciabant. Prior tamen, ut est homo non stupidus, dissimulabat hoc factum; nosque post oblatum vini poculum humaniter dimisit. Cum rediremus Londinum. ME. Quid oportuit, cum jam non procul abesses à litore tuo? OG. Sic est: sed ego litus illud perquam lubens fugi, magis infame fraudibus ac rapinis, quam ullæ sunt Maleæ naufragiis. Dicam, quod proxima vidi traiectione. Complures à litore Caletienſi scalmò devehebamur ad navem majorem. In his erat Gallus quidam juvenis pauper, ac pannosus. Ab hoc exigunt dimidium drachmæ. Tantum enim extorquent

1 *Poppysimum imitans*] A poppyzo, sibilò, labris compressis acutiorem quendam sonum edo: qui poppysmus & poppysma. Etiam vocis est blandimentum, quod adhibetur equis indomitis cum tractatione manuum.

2 *Est homo non stupidus*] Jam ante etiam eundem dixerat haud rudem Scotticæ Theologiæ, quod vel intelligi potest de intricata Theologiæ tractandæ ratione Joannis Scoti, vel si ad Græcæ respicit, ut iam ante in vocabulo *σύντολ* luit, de futili.

3 *Fraudibus ac rapinis*] Haud mirum: nam Erasmi, cum in gratiam Montigii Angliam invisisset, jamque in Galliam esset transfreturus, spoliatus est in litore Doverienſi.

4 *Malea*] Promontorium Laconiz, quod per quinquaginta millia passuum in mare protenditur, ubi periculosa est navigatio, propter adversos ventorum flatus. Hinc illud proverbium: *Quum ad Maleam deflexeris, domesticos obliviscere.* Belg. *Dencke adieu wijs en kinderen.*

5 *Caletienſi*] Littus Caletienſe directe oppositum Rhurupino, ubi Oceanus in angustissimas fauces contractus turissimum & celerimum trajectum ex Gallia in Angliam admittit. Caletum autem inferioris Normanniæ urbs, Anglis à Gallis erepta anno 1558.

6 *Scalm*] *Scalmus* est lignum in latere navis, quo remus alligatur. Sed & ut hoc loco, minores cymbæ synecdochice *scalmi* dicuntur.

quent à singulis ob brevissimam ¹ vectionem. Ille excusabat paupertatem: isti per jocum explorant scilicet, ac detractis calceis inter suppastas soleas reperiunt decem aut duodecim drachmas: eas eripiunt palam, rident, & conviciis ludentes in sceleratum Gallum. ME. Quid juvenis? OG. Quid aliud? Flebat. ME. Num ex auctoritate faciebant ista? OG. Prorsus eadem, qua furantur sarcinas hospitum, qua tollunt crumenas, si quando datur oportunitas. ME. Mirum est, istos tantum audere facinus, tot testibus consciis. OG. Sic assueverunt, ut recte fieri putent. Spectabant è majore navi complures, in cymba aderant aliquot Angli negotiatores, qui frustra obmurmurabant. Illi velut in re faceta gloriabantur, deprehensum secleratum Gallum. ME. Ego istos maritimos fures ludens ac jocans subigerem in crucem. OG. Atqui talibus scatet utrumque litus. Heic mihi conjecta, *Quid domini faciant, ausint cum talia fures?* Proinde posthac quaslibet ambages malim, quam illud compendium. Ad hæc quemadmodum ad inferos facilis descensus, sed reditus difficillimus; ita per hoc litus ingressus non admodum facilis, exitus difficillimus est. Hærebant Londini nautæ aliquot Antverpienses: cum illis decreveram me mari committere. ME. Habet ea regio nautas adeo sanctos? OG. Ut simia semper est simia, fateor, ita nauta semper est nauta: verum, si ad hos conferas, qui rapto vivere didicerunt, angeli sunt. ME. Meminero, si quando me quoque libido ceperit eam insulam invifendi. Sed in viam redi, unde te deduxi. OG. Ergo ¹ Lon-

¹ *Vectionem*] Designat interstitium maris aut fretum quod Doveram à Calero separat, Belgis *de Hoofden*: Anglis *The Strait of Calles*, Gallis *Pays de Calais*.

² *Ut simia semper*] Additur plerumque, etiam si aurea geitet insignia. Adagio indicatur, fortunæ ornamenta non mutare hominis ingenium. Lucianus natum asserit à simiis, quæ in Ægypto

artem saltandi à Rege quopiam edoctæ, ubi insignibus purpureis indutæ & personatæ saltare cœpissent: quispiam è spectatoribus nuces in medium abiecit, cum jam multo tempore saltationis exhibuissent gratum specimen. Illæ autem continuo oblita chorearum, repente è saltatricibus in simias redierunt contritis personis, laceratis vestibus, de quibus inter se *dephnages*.

1 Londinum petentibus haud procul à relicta Cantuaria, occurrit via vehementer cava simul & angusta, præterea declivis, sic utrinque abrupto aggere, ut non possis effugere: nec vitari potest, quin hac facias iter. Ad ejus viæ lævum latus, est mendicabulum aliquot seniculorum: ab iis procurrit aliquis; simulatque sentiunt advenientem equitem: conspergit aqua sacra, mox offert calcei summam partem obvinctam æreo circulo, in quo vitrum est gemmæ specie. Exosculati dant nummulum. ME. In ejusmodi via malim mendicabulum seniculorum, quam gregem valentium latronum. OG. Gratianus equitabat mihi sinister, propior mendicabulo: conspersus est aqua, tulit utcunque. Ubi porrigeretur calceus, rogabat, quid sibi vellet. Ait, calceum esse S. Thomæ. Incanduit homo, & ad me versus, Quid, inquit, sibi volunt hæ pecudes, ut osculemur calceos omnium bonorum virorum? Quin eadem opera porrigunt osculandum sputum, aliaque corporis excrementa? Miserebat me seniculi, datoque nummulo consolatus sum tristem. ME. Mea sententia, non omnino præter causam incanduit Gratianus. Si calcei soleæque servarentur, ut argumentum frugalis vitæ, non improbarem: cæterum impudens mihi videtur, soleas, calceos, & subligaria cuiquam osculanda obtrudere. Nam, si quis id sua sponte faciat ex ingenti quodam pietatis affectu, 2 venia dignum arbitror. OG. Præstabat, ista non fieri, ne quid dissimulem: verum ex his rebus, quæ subito corrigi non possunt, soleo, si quid inest boni, decerpere. Delectabat interim animum meum illa contemplatio, virum bonum esse similem ovi; malum, noxiæ bestię. Vipera posteaquam periit, mordere quidem non potest, odore

1 Londinum] Londinum nobilissima
totius Britannię metropolis: Camde-
denus dictam auguratur à *Lhong* Britan-
niis sua lingua navem & *dinos* unde Lati-
ni *dinum* formarunt, urbem designans:

quasi ergo dicas urbem navium.

2 Venia dignum] Ita omnis supersti-
tiosa actio & idololatrica rerum abusio
venia digna. Laxa satis hæc indulgentia,
quam nullibi Sacrę Litterę concedunt.

odore tamen sanieque inficit : ovis cum vivit , lacte nutrit , lana vestit , foetura ditat : mortua porrigit utile corium ; totaque esculenta est. Itidem viri feroces , & huic mundo dediti , dum vivunt , omnibus incommodi sunt , mortui strepitu nolarum , ambitiosa sepultura molesti sunt vivis , nonnunquam & successorum inaugurationibus , hoc est , novis exactionibus : probi vero nulla non ex parte magnam omnibus de se præbent utilitatem. Velut hic divus , dum in vivis esset , exemplo , doctrina , monitis ad pietatem invitabat , consolabatur destitutos , sublevabat egenos : ac mortui pene major utilitas. Extruxit hoc locupletissimum templum , sacerdotum ordini per universam Angliam plurimum auctoritatis conciliavit. Hoc denique calcei fragmentum alit egenorum conventiculum. ME. Est quidem ista pia contemplatio , sed demiror , te , cum isto sis animo , nunquam invisisse ¹ antrum Sancti Patricii , de quo ² prodigiosa quædam vulgo jactant , nec mihi satis verisimilia. OG. Imo nulla heic tam prodigiosa potest esse narratio , quin res ipsa superet. ME. Ergo illuc quoque penetrasti ? OG. Enavigavi paludem vere ³ Stygiam , descendi in fauces

¹ Aver-

¹ *Antrum sancti Patricii*] Hic ille Patricius Hibernorum Apostolus , qui anno 430. circa Honorii Augusti tempora in Hiberniam venit , regnante apud Hibernos Lagerio. Nelli filio. Erat autem natione Britannus in Cluydsalia natus , Martino Turonensi affinitate conjunctus , & Germani discipulus , à Cælestino surrogatus defuncto Palladio. Tanto successu Evangelium prædicavit , ut longe maximam partem ad Christianismum converterit.

² *Prodigiosa quædam*] Longum esset recensere fabulas , quas de hoc antro Patricii adornarunt Papicolæ. Videre autem est in insula Hiberniæ , quam fluvius Liffey dilatatis prope fontibus aquis in lacum efficit. Ibi ad monasteriolum crypta angustior , obversantium nescio quosum spectrorum terrore & horrendis vi-

sis , aut potius religioso horrore decantata , quam aliqui Ulyssem effodisse ridicule somniant , cum inferos alloqueretur. Incolis hodie *Ellan u frugaderii* , id est , insula Purgatorii , & Patricii purgatorium nominatur : Patricium enim Hibernorum Apostolum vel alium ejusdem nominis Abbatem à Deo ardentissimis precibus impetrasse , si credere fas est , affirmant ; ut poenæ & cruciatus , qui impios post hanc vitam manent , ob oculos hic proponerentur , ut infra suis Hibernis peccata & Gentilium errores facilius extirparet.

³ *Stygiam palud.*] Styx Græcis mortem sonat , *ὄμ τὸ στυγερὸν* , quod querulum , tristem vel odiosum sonat. Hinc Poëtæ occasionem arripuerunt , Stygiam paludem esse apud inferos dicentes.

¹ Aver-

¹ *Averni*: vidi, quidquid apud inferos geritur. ME. Bearis me, si non gravaberis referre. OG. Sit hoc colloquii nostri procemium, satis, ut arbitror, prolixum. Eo domum, ut jubeam, adornari cœnam: nam adhuc impransus sum. ME. Cur impransus? num religionis gratia? OG. Minime: sed invidiæ causa. ME. Num invides ventri tuo? OG. Imo rapacibus cauponibus: qui, cum nolint, quod æquum est, apponere; tamen non verentur ab hospitibus, quod iniquum est, exigere: eos sic ulcisci soleo. Si spes datur cœnæ lautioris vel apud notum, vel apud pandocheum paullo minus sordidum, in prandio laborat mihi stomachus. Sin prandium obtulit fortuna, quale volo, sub cœnam incipit dolere stomachus. ME. Non pudet videri parcum ac sordidum? OG. Menedeme, qui talibus in rebus pudoris impendium faciunt, crede mihi, male collocant sumtum. Ego meum pudorem aliis usibus servare didici. ME. Jam sitio reliquum fabulæ, quare me in cœna expecta convivam; ibi narrabis commodius. OG. Equidem habeo gratiam, quod ultro temet offers convivam, cum multi vehementer rogati pernegent: sed hæc tibi conduplicabitur gratia, si hodie domi cœnes. Nam mihi tempus hoc sumetur salutandæ familiæ. Cæterum habeo consilium utrique nostrum commodius. Cras mihi, uxoriq; meæ domi tuæ adornato prandium, tum vel usque ad cœnam proferentur fabulæ, donec te fatearis jam esse saturum: & si voles, ne in cœna quidem te destituemus. Quid scabis caput? Tu para; nos bona fide veniemus. ME. Malim, inemptas fabulas. Verrum age, prandiolum dabitur, sed insipidum, nisi tu bonis fabulis condias. OG. Sed heus tu, nonne titillat te animus, ut has peregrinationes ob eas? ME. Fortasse titillabit, ² ubi tu peroraveris: nunc, ut affectus sum, sat habeo

¹ *Avernus*] & in plur. Averno, lacus Campaniæ prope Bajas: quem locum Plutoni dicatum & inferorum limen esse, rudis vetustas credidit. Dicitur A-
vernus quasi ἀρνός, hoc est avibus carens, seu quod aves supervolantes gravi ejus odore enecentur.
² *Ubi tu peroraveris*] Duplicem sensum

beo² stationes obire Romanas. OG. Romanas, qui Romam nunquam videris? ME. Dicam. Sic domi obambulo, ingredior conclave, curoque, ut salva sit filiarum pudicitia, Rursus hinc in officinam; contemplor, quid agant famuli famulæque: inde in culinam, circumspiciens, si quid opus sit admonitu: hinc alio atque alio, observans, quid agant liberi, quid uxor, sollicitus, ut omnia sint in officio. Hæ mihi sunt stationes Romanæ. OG. At ista pro te curaret divus Jacobus. ME. Ut ipse curem ista, præcipiunt sacrae litteræ; ut divis committam, nusquam legi præceptum.

sum admittit oratio: peroro enim non tantum idem, quod epilogum impono, finio, sed & commoveo. Sensus ergo, ubi tu absolveris narrationis filum de peregrinationibus, & me eo adduxeris, ut iter itidem ingrediar.

¹ *Statio*] De quovis loco dicitur, ubi

statum. Locum item vigilibus ad excubias agendas assignatum, *stationem* vocamus: quod in eo subsistere cogantur, neque eum sine gravi noxa possint relinquere. Et per Metaphoram pro temporaria habitatione sumitur.

I X Θ Τ Ο Φ Α Γ Ι Α.

LANIO, SALSAMENTARIUS.

LA. **D**ic mihi, insulsiſſime Salsamentarie; nondum emisti restim? SA. Restim; Lanio? LA. Ita, restim. SA. Cui tandem rei? LA. Cui, nisi suspendio? SA. Emant alii; me nondum usque adeo tædet hujus vitæ. LA. At brevi tædebit. SA. In vatem ipsum ista vertat Deus aliquis potius. Sed quid est mali? LA. Si nescis, dicam. Instat tibi tuisque plane ² Saguntina, quod ajunt, fames, ut res prorsus sit vobis ³ ad laqueum reditura. SA. Bona verba, Lanio. Ista sint hostibus nostris. Unde nobis ex Lanio repente prodisti ⁴ Pythius quispiam, ut divines tantam calamita-

¹ *Ἰχθυοφάγία*] Id est, Piscium esus, ab *ἰχθῦς*, piscis, & *φάγω*, comedo.

² *Saguntina fames*] De fame extrema, deque rebus difficillimis. Saguntum Hispaniarum oppidum, longa Pœnorum obsidione, fameque eo redactum, ut cives semet interficerent, ne in hostium manus venirent,

³ *Ad laqueum reditura*] *Ad laqueum*, sive ad restim res rediit: Hoc adagio summa rerum desperatio significat Iuv.

Ferre potes dominam, salvis tot restibus ullam.

⁴ *Pythius*] *Pythius*, seu vates; Apollinis cognomen, à Pythone serpente inditum, quem jaculis suis interemit.

¹ *Res*.

mitatem? LA. Non est divinatio; ne tibi blandiaris; ¹ res ipsa adest in foribus. SA. Enecas: ede rem, si quid habes. LA. Edam tuo magno malo. A Romano senatu venit edictum, ut posthac liberum sit cuique vesci, quibus velit. Quid igitur tibi quoque ordini restat, nisi ² bulimia cum putribus falsamentis? SA. Per me quidem vel limacibus, vel urticis vescatur, qui volet. At num interdictum est cuiquam, ne vescatur piscibus? LA. Non, sed data potestas vescendi carnibus, quibus fuerit collibitum. SA. Sive vana prædicas, tu potius dignus es suspendio: sive vera, tibi potius parandus funis. Nam mihi posthac spero quæstum uberiores. LA. Imo proventum uberrimum, sed esuritionis usque ad saturitatem: aut, si mavis audire lætiora, posthac longe mundius vires, neque, quod soles, ³ cubito nasum emunges pituitosum, & scabie ⁴ fruticantem. SA. Ohe, ⁵ venimus ad summum; cæcus convicia jacet in luscum: quasi vero quidquam apud laniones purius sit ea parte corporis, quæ dicitur semper ⁶ lotionē superior. Utinam verum esset, quod annuncias; at vereor, ne me conjicias in falsum gaudium. LA. Tibi quidem nimium vera nuncio. Sed unde tibi quæstum promittis uberiores? SA. Quoniam eo video recidisse mores hominum, ut, ⁷ quod vetitum sit, impotentius appetant. LA. Quid tum postea? SA. Quia plures abstinebunt ab esu carnium, ubi permixta est vescendi potestas, nec ullum erit lautum convivium absque piscibus, ¹ quem-

¹ *Res ipsa adest in foribus*] Adeste in foribus allegoria proverbiali pro eo, quod instat, jamque in proximo est. Sic Deus Caino fratricidæ: *Sin male egeris, statim in foribus peccatum tuum aderit.*

² *Bulimia*] Infatiabilis edendi aviditas: ex βῦ particula, magnum quid designans, & λιμός, fames.

³ *Cubito nasum*] Exstat jocus Ciceronis, in falsamentarii filium.

⁴ *Fruticantem*] Id est, pullulantem

& quasi frutices emittentem asperitate cutis & pustulis prurientibus.

⁵ *Venimus ad summum*] De re extremæ impudentiæ. B.¹ & Spul is op'te hooghst. *Is nu verre genoegh gekomen.* Sic & Juvenal. Omne in præcipiti vitium stetit.

⁶ *Lotione superior*] Quia subinde inquinatur, de quo dictum est alias.

⁷ *Quod vetitum sit*] Secundum illud: *Nisimur in vetitum, semper cupimusque negata.*

¹ *Quem.*

¹ quemadmodum apud priscos fieri consuevit. Itaque car-
nium esum permissum gaudeo; utinam & piscium eius esset
interdictus! avidius his vescerentur homines. LA. Pium
me hercule votum. SA. Hoc optarem, si, quod tu facis, ni-
hil aliud spectarem, quam pecuniæ lucrum, cujus amore tu
crassam istam & carnivoram animam ² diis manibus devo-
visti. LA. Salsus es totus, cum insulsa sit oratio. SA. Quæ
ratio commovit Romanos, ut tot sæculis observatam le-
gem carnariam relaxarint? LA. Nimirum hoc ipsa res jam
dudum illis persuasit. Reputant id, quod est, per falsamen-
tarios inquinari civitatem, infici terram, flumina, aërem,
& ignem, &, si quod aliud est elementum: corrumpi cor-
pora mortalium: ³ ex piscium enim esu corpus impleri pu-
tribus humoribus: hinc febres, ⁴ tabes, ⁵ podagræ, ⁶ epilep-
ses, ⁷ lepræ, & quid non malorum? SA. Dic igitur mihi,
⁸ Hippocrates, cur in civitatibus bene institutis vetitum
est intra moenia mactare tauros ac sues? Rectius etiam
confuleretur saluti civium, si nec pecudes jugularentur.
Cur laniis describitur certus locus; ne, si passim vivant, to-
tam urbem reddant pestilentem? An est ullum foetoris ge-
nus corrupto animantium cruore sanieque pestilentius?

LA.

¹ *Quemadmodum apud priscos*] Imo, ut Iovius ait, nullo anni tempore, nul-
lisque in locis, etiam à mari remotis,
egregii Romanis mensis pisces defue-
runt. Siquidem studium ejus rei curam-
que illam inveterati gentis mores exco-
luerant: quando nulla vel tenui digna
equite coena censeretur, quæ marinis
dapibus caruisset.

² *Diis manibus*] Id est, inferis: sic
Decius & Q. Curtius se Diis manibus
devoverunt.

³ *Ex piscium enim*] Quamvis pisces
minus morbis obnoxii sint, quam ani-
malia terrestria imo, teste Aristotele,
nunquam peste correpti: alimentum
tamen, quod præbent, frigidius & hu-
midius est, quam quod ex carne qua-
drupedum, avium aut frumentis pro-

venit.

⁴ *Tabes*] Quam *Φθίσιν* Græci dicunt.

⁵ *Podagra*] *Ποδάγρα* morbus arti-
cularis intensissimo dolore pedes infe-
stans: à *πῶς* pes & *ἄγρᾱ* captura: quod
hominem usu pedum priver. *ποδάγρα*
idem pediculam vel tendiculam desi-
gnat.

⁶ *Epilepses*] *Ἐπιληψία* morbus co-
mitialis vel Hercules Latinis, quo una
cum convulsione totius corporis princi-
pes cerebri operationes auferuntur.

⁷ *Lepra*] Lepra scabiei genus cutem
obducens deformi crusta, vehementi
pruritu, ab atra bile nata.

⁸ *Hippocrates*] Corypheus ac prin-
ceps Medicorum, patria Cocus.

I Inani-

LA. Aromata mera sunt, si ad piscium putorem conferas.
 SA. Tibi quidem, opinor, aromata mera sunt: at non idem visum magistratibus, qui vos urbe submovent. Porro, quam suaviter oleant vestrae istae lanienae, declarant ii, qui naribus obturatis praetereunt: declarant vulgo, qui malunt habere vicinos decem lenones, quam unum lanionem. LA. At vobis ad abluenda putria falsamenta, nec lacus, nec amnes toti sufficiunt: vereque, quod dici solet, inaniter aquam consumitis. Semper enim piscis piscem olet, etiamsi unguentis oblinas. Quid autem mirum, mortuos sic olere; cum plerique vivi mox, ut capti sunt, oleant? Carnes² muria conditae servantur multos in annos, adeo non putentes, ut aromaticum quiddam redolent. Rursus vulgari sale conditae, durant absque foetore. Duratae fumo yentove nihil molesti odoris contrahunt. Haec omnia si pariter adhibeas pisci, nihil aliud, quam piscem olebit. Vel hinc conjice, nullum esse putorem cum piscium foetore conferendum; quod ab his putrefit etiam ipse sal, in hoc à natura datus, ut à rebus arceat putrefactionem, dum genuina vi claudit constringitque, simul & excludens, quod extrinsecus noxam afferre possit, & humores intus, unde putrefactio poterat oriri, desiccans: in solis piscibus sal non est sal. Nostras aedes fortassis aliquis delicatior praeteriens obturat nares; at nemo sustinet in cymba sedere, in qua vestra sunt falsamenta. Viatori si quando occurrunt plaustra onusta falsamentis, quae ibi fuga? quae narium obturatio? quae sputa? quae³ excreatio? Et, si qua fieri possit, ut falsamenta pura in urbem adveherentur, quemadmodum nos mactatorum boum carnes apportamus, lex non dormiret: nunc quid facias iis, quae putria sunt etiam, cum come-

¹ *Inaniter aquam*] Oleum & operam perditis, inaniter agitis. Adagium sumtum à prisco iudiciorum more, in quibus ad clepsydrae modum dicebatur.

² *Muria*] *Muria* & *muries*, fassugo, liquor ex sale resolutus. Belg. *persckels*.
³ *Excreatio*] Sunt, qui legunt *excreatio*.

comeduntur? Et tamen quoties videmus, ab ¹ Agoranomis damnatas merces vestras conjici in flumen, vobis indicta ² multa? Id vero sæpius etiam fieret, nisi illi corrupti per vos magis spectarent privatum commodum, quam publicam salutem. Nec hac tantum parte nocetis reipublicæ, sed impia conspiratione vetatis, ne aliunde pisces recentiores advehantur in civitatem. SA. Quasi vero nullus unquam viderit multa percussum lanionem, quod porcum insincerum, & linguæ maculis lepræ vitium profitentem vendiderit, aut quod ovem aquis cœnovæ suffocatam, aut alioqui verminantes armos, lotionem & circumlito recenti cruore vitium dissimularit. LA. Atqui nullum ex nobis tale exstat exemplum, quale nuper ex vobis: ex unica anguilla crusto panis incocta, periire novem convivæ. Talibus obsoniis vos instruitis mensas civium. SA. Casum narras, qui nemini vitari possit, si fortuna velit. At vobis pene quotidianum est pro cuniculis ³ altiles feles vendere; pro leporibus canes, si per auriculas & pedes hirsutos liceret. Quid autem commemorem ⁴ artocrea ex humanis carnibus confecta? LA. Tu, quod in me damnabas, casus & hominum vitia mihi opprobras; tueantur ista, qui committunt: ego quæstum cum quæstu confesso. Alioqui damnentur & olitores, quod interdum imprudentes pro caule vendant ⁵ cicutam, aut ⁶ aconitum: damnentur & pharmacopolæ, quod interdum pro remediis, porrigunt venena. Nulla est ars tam inculcata, quin isthæc incidant mala. Vos cum omnes officii numeros impleveritis,

¹ Agoranomi] Præfæti foris, in quibus venduntur esculenta. ab ἀγορά, forum, νόμος, lex.

² Multa] Pro pœna.

³ Altiles] Altillis felis, quæ domi saginata est.

⁴ Artocrea] Artocreas, atis, cibus pane & carne constans. Ex ἄρτος, panis, & κρέας, caro, Belg. Een vleysch pastey.

⁵ Cicutam] Cicuta herba venenata, qua Athenienses fontes interimebant.

⁶ Aconitum] Ἀκόνιτον herba præsentissimi veneni. Ovidius:

Quæ quia nascuntur dura vivacia caute mortales aconita vocant.

Dictum enim putant δὲν τὸ ἀκόνις à caute, quod ibidem nulla terra interveniente nascitur.

tis, venenum est, quod venditis. Si ¹ torpedinem, si ² hydram, si ³ leporem marinum retibus admixtum cum cæteris venderetis, casus esset, non crimen: nec magis imputari poterat vobis, quam medico, qui nonnunquam occidit ægrum, quem curat. Ferri poterat hoc malum, si mensibus dumtaxat hibernis extruderetis vestra purulenta; rigor temporis mitigaret pestilentiam. Nunc æstatis incendio putrem additis materiam; autumnum, per se nocentem, redditis nocentiorum. Cumque jam se renovat annus, & humoris conditi sese rursus proferunt, non absque corporum periculo, ibi vos totos menses duos tyrannidem occupatis, & anni renascentis infantiam; accersito senio vitiat. Cumque hoc meditetur natura, ut corpora succis infalubribus repurgata, nobis succis repubescant, vos ingeritis meros putores, merasque sanies; & si quid est in corporibus vitii, augetis, malum malo adjicientes, & bonos insuper corporis succos corrumpentes. Tolerari poterat hoc quoque, si tantum corpora vitia retis: nunc, quoniam ex ciborum differentiis vitiantur animorum organa, fit, ut ipsi vitientur animi. Tales fere videas homines istos pisculentos, quales sunt ipsi pisces; pallent, olent, stupent, muti sunt.

SA. ⁴ O novum Thaletem! Quid igitur sapiunt, qui betis victitant? nimirum quantum ⁵ ipsæ betæ? Quid sapiunt, qui boves, & oves, & capras devorant? nimirum quod boves, oves, & capræ? Vos hædos pro deliciis venditis, & tamen hoc animal, ut est morbo comitiali obnoxium, ita gignit eundem morbum in his, qui gaudent esu carnium. An non præstabat falsamentis placare latrantem stomachum?

LA. Quasi solum hoc mentiti sint rerum naturalium scriptores.

¹ *Torpedinem*] Torpedo, piscis lethalis contactu.

² *Hydram*] Hydrus serpens aquatilis.

³ *Leporem marinum*] Lepus marinus piscis homini præsentissimum & immedicabile venenum, & homo pisci, adeo ut hominis contactu solo moriatur.

⁴ *O novum Thaletem*] Thales unus ex septem Græcæ sapientibus, periit æstu ac siti, cum certamen spectaret.

⁵ *Ipsæ betæ*] Respicit ad Proverbum, beta insipidior. Belg. *Hoefkruyt, Beete*. Martialis: *Ut sapiant saina fabrorum prandia betæ.*

ptores. Et si maxime verum sit, quod narrant; corporibus morbo obnoxiiis sæpe, quæ per se optima sunt, pessima sunt: ¹ Hecticis æ ² phthificis vendimus hœdos, ³ non vertiginosis. SA. Si piscium esus tantam perniciem adfert rebus mortalium, cur nobis præsulum ac principum sententia licet toto anno nostras merces divendere, vobis bonam anni partem indictæ sunt feriæ? LA. Istuc quid mea refert? Fortassis hoc procuratum est à malis medicis, quo quæstus ipsis esset uberior. SA. Quos malos medicos mihi commemoras, cum nulli sint piscibus hostes æque capitales? LA. Ne quid erres, bone, non faciunt hoc studio vestri, nec amore piscium, cum ab his nulli religiosius abstineant: suum agunt negotium. Quo plures tussunt, languent, ægrotant, hoc illis annona benignior est. SA. Medicis heic non patrocinator; ipsi suam vicem ulciscuntur, si quando in casses illorum incideris. Mihi pro mea causâ sufficit veterum sanctimonia vitæ, probatissimorum auctoritas, episcoporum majestas, publica Christianarum gentium consuetudo; quos omnes, si damnabis insanix, malo cum illis insanire, quam cum laniis esse sobrius. LA. Tu recusas patronus esse medicis; ego nolim esse criminator aut censor veterum, publicæ consuetudinis. Ista venerari soleo, non incescere. SA. Isto quidem nomine cautus es verius, quam pius lanio; nisi te prorsus non novi. LA. Meo iudicio sapiunt, qui cavent, ne quid habeant rei cum his, qui fulmen habent in manibus. Attamen, quid ex meis Bibliis, quæ populari lingua versæ nonnunquam lego, sentiam, non tacebo. SA. Ut nunc fies ex lanione Theologus? LA. Arbitror, primos illos homines, simul atque ex uda argilla prodierunt, fuisse corpore salubri ac succulento. Id declarat illo-

¹ *Hecticis*] Qui perpetua laborant febri, jam in habitum acta.

² *Phthificis*] Phthifici, qui tabescunt & exarescunt.

³ *Non vertiginosis*] Vertigo sic dicta, quoniam ob oculos eorum vorticosa

quædam & rotatilia circumagi videantur, & est præludium ad morbum comitiale. Hœdus autem dicitur esse obnoxius ei morbo, & ejus carnes inimicæ ad id propensæ mali.

illorum vivacitas. Deinde ¹ Paradisum fuisse locum multo
² commodissimum situ, cœloque saluberrimo. Tali loco
 talia corpora, velaëris hauſtu, herbarum, arborum ac flo-
 rum undique aspirantium fragrantia; ³ citra cibum ullum
 potuisse vivere, præsertim cum ultro citra sudorem homi-
 nis affatim tellus effunderet omnia, nec morbus esset ullus,
 nec senium. Cultus enim talis horti voluptas erat verius,
 quam labor. SA. Adhuc verisimilia prædicas. LA. Ex tam
 vario horti feracissimi proventu, nihil interdictum est præ-
 ter unicam arborem. SA. Verissimum est. LA. Idque non
 ob aliud, nisi ut per obedientiam agnoscerent dominum &
 conditorem suum. SA. Recte. LA. Quin & illud arbitror,
 recentem terram omnia progenuisse feliciora, meliorisque
 succi, quam nunc gignit senescens ac propemodum effœ-
 ta. SA. Esto. LA. Idque præcipue in Paradiso. SA. Haud
 dissimile veri. LA. Illic igitur vesci, voluptatis erat, ⁴ non
 necessitatis. SA. Audivi. LA. Et abstinere à laniandis ani-
 mantibus, humanitas erat, non sanctitas. SA. Nescio.
⁵ Animantium esum à diluvio permissum lego, prius inter-
 dictum

¹ Paradisum] Παράδεισος, seu, ut
 aliis magis placet, παραδυσος, vox
 Græca quidem, at Persica origine, locum
 designat amœnissimum. Hic specialiter
 sumitur pro horto Hedonis, cujus pos-
 sessionem Deus primis nostris parenti-
 bus dedit.

² Commodissimum] Situs Paradisi fuit
 in ea Babyloniz parte, quæ vicina Me-
 fopotamiz. Descriptionem vide apud
 Mosen.

³ Citra cibum] Si absque cibo in pa-
 radiso homo vivere potuisset, quorum
 tot herbæ & ciborum deliciz, & ipsum
 Dei præceptum homini datum, ex omni
 arbore horti libere comedetis. Non ta-
 men inficias imus, ut ex recentioribus
 historiis teste Rhodigino observatum,
 homines quosdam diu absque cibo vi-
 xisse. Narrat dictus auctor de viro, qui
 rōto biennio nec ederat, nec biberat:
 de alio item melancholico septem heb-

domades perseverante sine cibo, alternis
 tantum diebus aquam exsorbente. In
 Hispania puella viginti duorum anno-
 rum nihil unquam ederat, sed hauſta
 aquæ vitam sustentarat. Rationem ejus
 rei Avicenna in phlegmatibus copiosis
 latere putat, utpote quæ alimenti
 vicem subeunt.

⁴ Non necessitatis] Et quid ni vo-
 luptatis simul cum conjuncta necessi-
 tate?

⁵ Animantium esum] Duplicem quæ-
 stionem movent hic Theologi, an in
 statu innocentiz esus carnis fuerit in
 usu: & an antè diluvium licitus. In
 prima quæstione enodanda inter se dis-
 sentiunt. Lyranus enim, Carthusianus,
 Toſtatus aliique, quibuscum consentit
 Tertullianus, ante cataclysmum nec usi-
 ratam nec licitam fuisse carnis come-
 stionem asserunt. Cajetanus, Verablus,
 Dominicus Soto, Franciscus de Victo-
 ria,

dictum non lego. Quorsum autem attinebat permittere, si jam permissus erat? LA. Quare non vescimur ranis? Non quia vetitæ, sed quoniam abhorremus. Quis scis, an Deus illic admonuerit, quem cibum requireret humana fragilitas, non quem permitteret? SA. Non sum ariolus. LA. Atqui in ipso statim conditi hominis initio ¹ legimus; *Dominemini piscibus maris, & volatilibus cæli, & universis animalibus, quæ moventur super terram.* Quis usus domini, si vesci non licet? SA. O crudelem herum! Itane devoras servos & ancillas, tuos liberos & uxorem? Quin eadem opera vesceris matula tua, cujus dominus es? LA. Sed audi vicissim, insulse falsamentarie: E cæteris usus est, nec est inane domini nomen. Equus vehit me tergo, camelus gestat sarcinas: è piscibus vero quis usus, nisi vescaris? SA. Quasi vero non sint innumera ex piscibus remedia. Deinde multa sunt in hoc tantum condita, ut delectent hominem contemplantem, & in conditoris admirationem rapiant. Forte non credes, ² delphinos hominem tergo vehere. Denique sunt pisces, qui nobis prædicant, imminere tempestatem, ³ velut echinus. An non talem servum optares domi tuæ? LA. Verum, ut hoc largiamur, ante diluvium non fuisse fas vesci cibus, præterquam terræ frugibus; nihil magni erat abstinere ab iis, quæ non requirebat corporis necessitas, & habebant laniandi crudelitatem: illud fateris, animantium esum initio permissum ob humanorum corporum imbecillita-

ria & alii licitam usitatamque statuunt. Inveniuntur, qui mediam viam insistant, non vetitam dicunt carnem, sed devotos Deo homines ab esutamen abstinuissse, quia Deus cum homini cibum præscriberet, solummodo mentionem fecit ejus cibi, quem terra profert. Ita sit secundum plurimorum opinionem libertas carnes comedendi primum inceperit ab illo tempore, quo Deus Noacho dixit: *quicquid se movet & vivit, sit tibi incibus.* Hanc senten-

tiam Manassech-Ben-Israël ex Rabbinis astruit pluribus rationibus, sane non contemnendis.

¹ Legimus] Locus existat Genes. 1. vers. 28.

² Delphinos] Fabulantur de Arione Poëtæ ipsum in mare præcipitem datum Delphini dorso subvectum, & in siccum expositum.

³ Velut echinus] Piscis est spinas habens pro pedibus: hic imminente tempestate affigit se, aut saburrat arena.

1 Cerru-

litate. Frigus induxerat diluvium: & hodie videmus, in regionibus frigidis nasci homines cæteris edaciores: ac terræ proventum vel exstinxerat, vel ¹ corruperat inundatio. SA. Esto. LA. Et tamen à diluvio præteribant annum ducentessimum. SA. Credo. LA. Cur igitur Deus, quod illis robustis citra exceptionem permisit, post imbecillioribus ævique contractioris ² adstrinxit ad certa animantium genera, quemadmodum præcepit Moses? SA. Quasi meum sit eorum, quæ Deus gerit, rationem reddere! Arbitror tamen, hoc tum fecisse Deum, quod solent heri, qui contrahunt indulgentiam in servos, ubi vident, illos abuti lenitate dominorum. Sic equo plus satis ferocienti subducimus fabas & avenam, parcoque fœno pascimus, frenoque & calcaribus asperioribus subigimus. Excusserat hominum genus omnem reverentiam, in tantamque licentiam sese effuderat, quasi nullus omnino Deus esset. Hic inventi sunt legis cancelli, cæremoniarum repagula, minarum ac præceptorum frena, quo vel sic resipiscerent. LA. Quin igitur manent hodie legis illius repagula? SA. Quia sublata est carnalis servitutis asperitas, posteaquam per Euangelium adoptati sumus in filios Dei: detractum est præceptis, ubi contigit uberior gratia. LA. Cum Deus appellet suum testamentum sempiternum, cumque Christus ³ negarit, se solvere legem, sed consummare; qua fiducia posteriores ausi sunt bonam legis partem abrogare? SA. Gentibus exlex data

¹ *Corruperat inundatio*] Deus, ait Martyr, dedit post diluvium hominibus vinum & carnes, partim ut iram erga humanum genus compensaret, partim quod terra aqua corrupta, non ut ante salutares fructus producebat.

² *Adstrinxit ad certa*] Distinxe-
rat enim Deus cibos Israëlitarum in mundos & licitos, in immundos & illicitos. Inter hos adeps in sacrificium offerri solita, caro in agris discepta, bestia sponte mortua, caro suffocata, mus, porcus, bos lapidatus, quod hominem interfecisset.

³ *Negavit, se solvere*] Verba Christi exstant Matth. 5. vers. 17. *Nec existimate, me venisse, ut dissolvam legem aut prophetas: non veni, ut eam dissolvam, sed ut eam impleam.* Christus quippe non venerat, ut novam salutis rationem in mundum inveheret, sed partim ut, quod ceremoniis erat adumbratum, re ipsa imple-
ret, liberatis per gratiam hominibus à legali maledictione: deinde, ut verum obedientiæ à lege præscriptæ usum doceret, atque adeo vim obediendi mentibus in-
sculperet.

data non erat; & ideo visum est Apostolis, eas non onerare circumcisionis molestia, ne, quod Judæi faciunt & hodie, in corporalibus observationibus constituerent salutis spem potius, quam in fiducia & caritate erga Deum. LA. Omitto gentes. Quæ scriptura manifeste docet, Judæos, si professionem Evangelicam fuerint amplexi, manumissos esse à Mosaicæ legis servitute? SA. Quoniam id fore prædictum erat à prophetis, qui promittunt testamentum novum, & cor novum, inducuntque Deum abominantem ¹ festos Judæorum dies, averfantem illorum victimas, detestantem jejunia, rejicientem donaria, desiderantem populum circumciso corde. Confirmavit illorum promissa Dominus ipse, qui porrigens discipulis corpus & sanguinem suum, appellat testamentum novum. Si nihil aboletur de veteri, cur hoc dicitur novum? Ciborum ² Judaicum delectum, non exemplo quidem, sed sententia sua abrogavit Dominus, cum negat, hominem inquinari cibis, qui mittuntur in stomachum, & ³ per secessum repurgantur. Docet ⁴ idem Petrum conspecta visione; imo Petrus ipse cum Paulo cæterisque vescens cibis communibus, à quibus lex præceperat temperari. Agit hoc ubique ⁵ Paulus in suis epistolis; nec dubitatur, quin, quod hodie sequitur populus Christianus, ab Apostolis veluti per manus traditum ad nos denique

¹ *Festos Judæorum*] In multis apud Prophetas locis Deus averfatur Judæorum festa, victimas, jejunia, non in totum: ipse enim eadem præscripserat: sed quod externum cultum absque interno, quem præcipue Deus respicit, Judæi observarent.

² *Judaicum delectum*] Verba Ravennelli sunt in sua Bibliotheca: Ciborum delectus seu cultus ille Dei Leviticus in cibis & portionibus adventu Christi sublatus est, una cum reliquis legis ceremoniis, quibus Israëlita à Gentibus separabantur.

³ *Per secessum*] Verba Christi leguntur Matth. 15. vers. 11, 16, 17. Non, quod

ingreditur in os, polluit hominem, sed quod egreditur ex ore polluit hominem. Jesus autem dixit, adhuc & vos intelligentia careris? Nondum intelligitis, quicquid ingreditur in os in ventrem cedere, & in latrinam ejici?

⁴ *Idem Petrum*] De hac visione, in qua Petrus conspexit cælum apertum & vas descendens ad se continens quævis quadrupedia terræ, feras, reptilia & volucres cœli, mentionem facit Lucas Act. 10. vers. 10. 11. 12. 13. 14. 15.

⁵ *Paulus in suis epistolis*] Vide Rom. 14. vers. 14. 20. 1. Cor. 10. vers. 25. Coll. 2. v. 16. 17. 20. 21. 22. 1 Tim. 4. v. 3. & sequent. Tit. 1. v. 15. 1 Cor. 8. v. 8.

que pervenerit. Itaque non tam manumissi sunt Judæi, quam à legis superstitione velut à lacte consueto quidem & familiari, sed jam intempestivo depulsi. Neque lex abrogata est, sed ea pars iussa est cedere, quæ jam erat otiosa. Frondes & flores pollicentur fructum exoriturum: is ubi gravat arborem, nemo flores desiderat. Neque quisquam deplorat, perisse filii sui pueritiam: ubi jam ad ætatem maturam pervenit. Neque quisquam requirit lucernas & funalia, ubi se terris deprompsit sol. Nec habet, quod quæratur, pædagogus, si filius jam puber suam libertatem sibi vindicat, ac pædagogum in sua vicissim habet potestate. Pignus desinit esse pignus, ubi promissa sunt exhibita. Sponsa priusquam deducatur ad sponsum, epistoliis ab illo missis sese consolatur; exosculatur munuscula ab illo venientia, picturas illum referentes amplectitur: cæterum, ubi jam ipsius sponsi data est copia, præ hujus amore negligit illa prius adamata. At 'Judæi primum ægre divellebantur à consuetis, velut, si puer assuetus lacti, jam grandis mammam in-clamet, cibum solidum fastidiens. Itaque propemodum² vi depulsi sunt ab illis vel figuris, vel umbris, vel temporariis solatiis, quo se jam totos convertant in eum, quem lex illa promiserat & adumbrarat. LA. Quis expectarat tantum Theologiæ à farsamentario? SA. Soleo pisculentum com meatum suppeditare nostræ civitatis Dominicano collegio: itaque fit, ut illi frequenter prandeant apud me,

1 *Judæi primum ægre*] Iudæi enim tempore Apostolorum, qui ad Christianismum converterant, & adhuc in fide infirmi, censebant, à cibis in lege interdictis abstinendum. De his Paulus Rom. 14. vers. 2. 3. Alius quidem credit, edi licere quidvis: alius autem fide infirmus edit olera. Qui edit, non edentem ne pro nihilo habeto: & qui non edit, edentem non condemnato. Loquitur Apostolus de rebus mediis, & quomodo nos in iis gerere decet. Et pro exemplo adducit discrimen ciborum,

quod nonnulli, ut in lege præscriptum (quam abrogatam esse nesciebant) penitus observandam putabant.

2 *Vi depulsi*] Hinc & in gratiam Iudæorum, quorundam ciborum sub lege veterum abstinencia injuncta fuit ad tempus in Synodo Ierosolymitana. Act. 15. vers. 27. 28. 29. Hoc autem præceptum ideo datum, quia Iudæi à figuris & umbris ceremonialis legis divelli haud poterant: non tamen in perpetuum observandum: ut liquet 1 Corinth. 10. vers. 25.

me, ego nonnunquam apud illos. Ex eorum confictationibus hæc decerpsi. LA. Ne tu dignus es, qui ex falsamentario fias piscium recentium venditor. Verum illud expedi: Si Judæus esses, (neque mihi fatis liquet, an sis) & immineret ex fame certum vite periculum, vesceris carne suilla, an mortem præoptares? SA. Quid facturum essem, scio: quid mihi faciendum esset, nondum intelligo. LA. Deus utrumque vetuit, non occides, & non ¹ vesceris carne suilla. In tali casu, utrum præceptum utri par est cedere? SA. Primum non constat, an hoc animo Deus vetuerit vesci suilla, ut mortem vellet oppeti potius, quam esu vitæ consuli. Nam ipse Dominus excusat David, qui contra ² Legis præceptum comederit sacros panes. Et in exilio Babylonico multa non observata sunt à Judæis, quæ Lex præscripserat. Proinde censerem eam legem, quam ipsa quoque natura tulit, eoque perpetua est & inviolabilis, debere potiore haberi ea, quæ neque semper fuit, & post erat abroganda. LA. Cur igitur laudati sunt ³ fratres Macchabæi, qui maluerunt duris cruciatibus exanimari, quam carnem gustare suis? SA. Opinor, quoniam hic esus à rege præ-

¹ *Vesceris carne suilla*] Exstat interdictum Lev. 11. vers. 7. Et suem ne comeditote, quia habet quidem scissam ungulam, & bifidata est fissura ungulæ, sed ruminis cibum non ruminat. Immunda est vobis. Idem repetitur Deut. 14. vers. 7.

² *Legis præceptum*] Licebat enim illis sacris seu faciei, facierum & propositionis & propositiis panibus vesci solis sacerdotibus. Exod. 29. vers. 33. Lev. 8. v. 31. Num. 23. v. 9. Matt. 12. v. 4. nempe ad innuendum solos credentes vivo illo pane Christo ad vitam æternam pasci. David tamen, quique cum illo erant, quando fame laboraret, & alii panes desiderarentur, porrigente Achimelecho sacerdote, comederunt. Urgens necessitas factum excusavit.

¹ Sam. 21. v. 3. 4. 5. 6. Matth. 12. v. 4.

³ *Fratres Macchabæi*] Historiam legere est ¹ Macchab. 7. v. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. Cum Antiochus occupata Jerosolyma in Judæos omne sævitæ genus exerceret: inter alios apprehendit septem fratres cum matre, quos quando flagellis & taureis non cogeret ad comedendam carnem suillam, uni inspectantibus cæteris præcidit linguam, & cute circum detracta extremos artus resecat. Deinde ad pyram & servefactas sartagine adducit. Quum autem vapor è sartagine admodum se diffunderet, hortabantur alii alios fratres cum matre ad mortem gloriose obeundam. Ita diro hoc spectaculo reliqui minime terri, dirimissis tormentis excruciat, animam exhalaverunt.

I Com-

præscriptus ¹ complectebatur totius patriæ legis abnegationem; quemadmodum circumcisio, quam Judæi gentibus obtrudere conabantur, continebat totius legis professionem, non aliter, quam arrha data ad universum contractum præstandum obligat. L.A. Itaque, si crassior illa Legis pars post exortam Euangelii lucem recte sublata est, quo consilio nunc videmus vel eadem, vel his graviora revocari, præsertim cum Dominus jugum suum appellat suave, & Petrus in Actis Apostolorum. Judæorum Legem appellet duram, quam nec ipsi ferre potuerint, nec patres ipsorum? Sublata est circumcisio, sed successit baptismus, durior prope dixerim conditione. Illa differebatur in octavum diem, &, si quis interrim casus intercepisset puerum, votum circumcisionis pro circumcisione imputabatur: nos pueros vixdum à latebris uteri materni egressos, ² in frigidam aquam, quæque diu in alveo saxeo constitit, non enim dicam, computruit, totos immergimus, &, si vel primo die, atque adeo in ipso partus ostio perierit, nulla parentum aut amicorum culpa, ³ deditur miser æternæ damnationi. S.A. Sic ajunt. L.A. Sublatum est sabbatum; ⁴ imo non sublatum est, sed translatum in diem dominicum. Quid refert? Paucorum dierum

¹ *Complectebatur totius*] Ita est: Antiochus enim ad abjuramentum Judaismi exquisitio tormentorum genere cogebat.

² *In frigidam*] Pontificii in administratione baptismi nova elementa, ut sal, oleum, sputum, & absurdas ceremonias, ut exorcismum & exsufflationem, non tantum absque S. Scriptura, sed & contra adhibent. In immersione infantium mire sibi placent, quod primæ institutioni fixe adhæreant: dum in reliquis tam longe abeunt. Verum quidem immersionem in calidioribus illis locis, præcipue cum baptizarentur adulti esse primæ institutionis, quemadmodum constat, Matt. 3. v. 16. Act. 8. v. 36. 38. 39. Rom. 6. v. 4. 5. Nec ta-

men aspersio infantium, qua ex lege charitatis Reformati utuntur, naturæ sacramenti repugnat: vox enim baptismi tam asperionem, quam immersionem denorat, & res significata tam illâ, quam hæc adumbratur.

³ *Deditur miser.*] Crudelis hæc Pontificiorum sententia jam ab Augustino defluxit: utpote qui parvulos ante baptismum morientes damnationi addixit. Quasi baptismus absolute necessarius, cum tantum ex hypothese ordinationis Dei: qui gratiam suam sacramentis non ira alligavit, ut sine iis nec vellet, nec posset servare.

⁴ *Imo non sublatum est*] Imo stricte observantiæ rigor, qui ceremonialis erat, sublatum est.

1 Nos

dierum jejunia indixit Lex Mosaica; ¹ nos illis quantum addidimus numerum? ² In delectu ciborum quanto liberiores Judæi nobis; quibus licebat vel totum annum vesci ovibus, capis, ³ perdicibus & hædis? Illis nullum vestis genus erat interdictum præter eam, quæ esset lana linoque contexta. Nunc præter ⁴ tot vestium præscriptas, & interdictas formas & colores, accessit ⁵ capitis rasura, ⁶ eaque varia: ne commemorem interim ⁷ confessionis onus, & constitutionum humanarum sarcinas, ⁸ decimationes non simplices, adstrictum arctioribus vinculis matrimonium, ⁹ novas affinitatis leges, aliaque permulta, quæ faciunt, ut hac parte non paullo commodior videatur fuisse Judæorum, quam nostra conditio. SA. Erras tota via, Lanio: Christi jugum non

¹ *Nos illis quantum*] Recte: novus Judaismus inter Pontificios introductus tot festis & jejuniis.

² *In delectu ciborum*] Pontificiorum jejunia eadem sunt cum Montanistarum, Eucratitarum & Manichæorum jejuniis tam nervose à Patribus refutatis & unanimiter damnatis. Hinc Spiridion sanctissimus episcopus cum tempore jejunii peregrino suillas carnes opposuisset, à quibus ille cum ex aliqua consuetudine abhorreret, dicens se Christianum: subjecit Spiridion: ideo, quod Christianus es, comedere debes, & scire te oportuit, omnia munda mundis.

³ *Perdicibus & hædis*] Digitum intendit autor in dies Veneris & Saturni & quadragesimam: quibus Pontificiis nisi speciali venia carnibus vesci nefas.

⁴ *Tot vestium præscriptas*] Exstat lex Deut. 22. vers. 11. Ne induito vestimentum varie commixtum lana & lino pariter. Vid. & Lev. 19. vers. 19. Commendabat illo Deus Israelitis simplicitatem. Vide de variis formis & coloribus vestium monachalium Rudolphum Hospinianum.

⁵ *Capitis rasura*] Hæc capitis rasura, quam alii ad alios & rursus alios autores referunt, revera primum instituta est in Concilio Toletano habito anno

631. Mirum autem, dum Pontificii novum Judaismus introducunt, non animadvertere, quod Deus sacerdotibus rasuram capitis stricte vetuit Ezech. 44. vers. 20. Caput quoque suum ne radunto.

⁶ *Eaque varia*] Imo in principio institutionis hujus rasuræ forma longe diversa fuit. Quidam enim, ut Geofridus Bernicius ait, ad modum rasuræ Petri, alii ad Simonis Magi ostentantis quidem in sinapite coronam, sed versus occiput in curvum angulum desinentis, radebantur. Testatur etiam Beda, monachos Huz rejicientes suum morem radendi recepisse morem Romanorum anno 766.

⁷ *Confessionis onus*] Onus ait autor, imo conscientie tyrannis, animarum carnificina, in Dei verbo non præcepta, superstitiosis ritibus plena & abusus perniciosissimis, requirens exactam omnium & singularum circumstantiarum admissorum criminum enumerationem, quam præstare impossibile est.

⁸ *Decimationes*] A decimo, quod est decimam partem detraho.

⁹ *Novas affinitatis*] Illas enim, quas Deus tulit de affinitate leges, abrogavit Romanus Pontifex, substituens alias, etiam incestus concedentes,

non æstimatur ad istam regulam, quam imaginariis. Pluribus adstringitur Christianus, & adstringitur ad difficiliora, denique ad pœnam graviolem: sed his adjuncta copiosior vis fidei & caritatis, facit ea suavia, quæ natura sunt gravissima. LA. Atqui, cum olim Spiritus, specie linguarum ignearum è cœlo delapsus, copiosissimo dono fidei & caritatis locupletarit credentium pectora, cur detractum est legis onus, velut imbecilibus ac sub iniqua sarcina periclitantibus? Cur Petrus jam afflatus Spiritu vocat onus intolerabile? SA. Detractum est ex parte, ne Judaismus, ut cœperat, obrueret Evangelii gloriam, & ne Legis odio gentes alienarentur à Christo; inter quas erant infirmi plurimi, quibus instabat duplex periculum: alterum, ne crederent, sine legis observatione neminem posse salutem consequi: alterum, ne potius haberent in ¹ paganismo manere, quam Mosaicæ legis jugum accipere. Horum imbecilles animos oportebat velut esca quadam libertatis allicere. Rursus, quo mederentur illis, qui negabant, ex Evangelii professione salutis esse spem, citra ² legis observationem, circumcisionem, sabbatismos, delectus ciborum, aliaque id genus aut prorsus sustulerunt, aut in aliud verterunt. Porro, quod Petrus negat, se Legis onus portare potuisse, non est referendum ad eam personam, quam tum gerebat, cum illi jam nihil esset intolerabile, sed ad crassos ³ & infirmos

¹ *Paganismo*] A Paganus derivatur, qui ab Ecclesiasticis scriptoribus, Ethnicus dicebatur, qui sub Christi vexillo non militaret.

² *Legis observationem*] Ita habet, multi ex Judæis ad Christianismum conversi usum circumcisionis aliarumque legalium ceremoniarum urgebant, tanquam ad salutem necessarium, ignorantes libertatem Christianam. Eorum infirmitati sese accommodarunt Apostoli, habita temporis ratione, quo ceremoniæ legales honorifice sepeliendæ erant. Ita Timotheum circumcidit Paulus ad lucrificandum infirmos.

³ *Et infirmos Judæos*] Imo non tantum ad crassos Iudæos, sed & eam personam, quam Petrus tum gerebat, & omnes Apostolos, Prophetas ac Patriarchas referendum. Verba in textu id ipsum disertè innunt, Act. 15. vers. 10. Nunc ergo, quid tentatis Deum, ad imponendum jugum cervici discipulorum, quod neque Patres nostri, neque nos portare valuimus? Petrus hoc loco à ceremoniis ad legem ipsam transiens docet, si petenda esset à lege salus, non autem à sola gratia in Iesu Christo, nullum fore servandum: quoniam legem servare nullus unquam potuit.

mos Judæos, qui non sine tædio arrodebant ¹ hordei tunicam, nondum gustata spiritus medulla. LA. Satis tu quidem crasse differis. Atqui mihi videtur & hodie non minus esse caussarum, cur observationes istæ carnales hæctenus tolli debeant, ut arbitrariæ sint, non obligatoriæ. SA. Quis sic? LA. Nuper in linteo quodam amplissimo vidi totum orbem depictum: illic didici, quantula esset mundi portio, Christi ² religionem pure sincereque profitens: nimirum Europæ particula vergens ad Occidentem: rursus altera, vergens ad Septemtrionem: tertia tendens, sed procul, ad Meridiem: ad Orientem vergentis quartæ postrema videbatur Polonia. Reliquus orbis aut Barbaros habet, non ita multum à brutis animantibus differentes, aut ³ schismaticos, aut hæreticos, aut utrumque. SA. At non vidisti totum illud litus Austrinum, & sparsas insulas Christianis insignibus notatas? LA. Vidi; didicique, illinc avectas prædas; Christianismum inductum non audiui. Cum igitur tam ampla sit messis, videtur hoc esse consultissimum ad religionem Christianam propagandam; quemadmodum Apostoli sustulerunt onus legis Mosaicæ, ne gentes resili- rent: ita nunc ad illiciendos etiam imbecilles, tolli quarundam rerum obligationes, sine quibus initio servatus est orbis, & nunc servari posset, modo adsit fides & charitas Euangelica. Rursus audio, videoque, plurimos esse, qui in locis, vestibis, cibis, jejuniis, gesticulationibus, cantibus, summam pietatis constituunt; & ex his proximum judicant, contra præceptum Euangelicum. Unde fit, ut, cum omnia referantur ad fidem & charitatem, harum rerum superstitione

potuit, nec Patriarchæ, Prophetæ, aut Apostoli.

¹ *Hordei tunicam*] Alludit ad allegoriam parabolæ de quinque panibus hordeaceis.

² *Religionem pure*] Ita & in V. Testamento minimus numerus veritatem profitebatur, cum præter Israëlitas nulli cultores veri Dei invenirentur. Ho-

die Christianismus, major licet, exiguus nihilominus limitibus includitur.

³ *Schismatici*] Qui in causis fidei recta sentiunt; sed ex tora mente, cujlibet contentionibus, pacis communione dirupta, à fraterno consortio separantur; à *ἑξίσω*, *findo*, proprie in duas partes. hinc *Schisma*.

tione exstinguatur utrumque. Procul enim abest à fide Evangelica, qui fidit hujusmodi factis, & procul abest à charitate Christiana, qui ob potum aut cibum, quo recte quis uti potest, exasperat fratrem, pro cujus libertate mortuus est Christus. Quam amarulentas contentiones videmus inter Christianos? quam inimicas calumnias ex veste alter cincta tinctave, ex cibo quem porrigunt aquæ, & quem porrigunt pascua? Hoc malum, si ad paucos serpsisset, contemni poterat. Nunc videmus, universum orbem ob hæc diffidiis exitialibus concuti. Hæc & hujusmodi si tollerentur, & nos majori concordia viveremus, neglectis cæremoniis, ad ea tantum contendentes, quæ docuit Christus, & reliquæ nationes citius amplecterentur religionem cum libertate conjunctam. SA. Extra Ecclesiæ domum non est salus. LA. Fateor. SA. Extra Ecclesiam est, quisquis non agnoscit pontificem Romanum. LA. Non reclamo. SA. Sed hunc non agnoscit, qui ullius præscripta negligit. LA. Atque ideo spero, futurum, ut hic pontifex nomine Clemens, animo pietateque clementissimus, quo magis omnes nationes ad Ecclesiæ sodalitatem alliciat, omnia mitiget, quæ hæctenus visa sunt aliquot populos à Romanæ sedis fœdere alienare: potiusque habeat Evangelii lucrum, quam suum in omnibus jus persequi. Audio quotidie veteres querimonias de annatis, de * condonationibus, de dispensationibus, deque

1 *Quæ docuit Christus*] Bene: res hæc nothus, à Cæsarianis post occupatam sum opere opranda: ut nempe rejectis & direptam Romam captus. Testantur innumeris & superstitionis, imo & im- de eodem Magistri Parisienses, quod piis aliquando ceremoniis, quibus Chri- fuerit nothus, veneficus, homicida, ftiana religio, à Christiana simplicitate leno, simoniacus, Sodomita, perju- & puritate in pontificatu abalienata, rus, stuprator, raptor, geomanticus, misere obruitur, ad infallibilem verita- sacrilegus, & omnium scelerum artifex.

2 *Quisquis non agnoscit*] Imo in Ec- 4 *Annatis*] Annate sunt primi fru- clesia est, sed Antichristiana, quisquis tem, veteres querimonias de annatis præceptis Pontificis Romani veri Anti- motas fuisse Erasmus. Sic est: jam enim christi obtemperat. tempore Clementis V. qui Pontifex fa-

3 *Nomine Clemens*] Est hic Clemens 4us anno 1305. conciliumque postmo- Septimus Florentinus Leonis decimi de Viennense indicat, huic tyrannicæ exactioni

¹ deque reliquis exactionibus, de gravatis Ecclesiis: sed arbitror, hunc ita moderaturum omnia, ut posthac impudens sit, qui pergat queri. SA. Utinam idem facerent omnes monarchæ! Nihil addubito, quin res Christiana nunc in arctum coacta, felicissime sit proferenda, si gentes barbaræ senserint, se vocari non ad servitutem humanam, sed ad libertatem Evangelicam; nec ad rapinam expeti, sed ad felicitatis & sanctimonix consortium. Ubi coaluerint, & in nobis mores vere Christianos compererint, ultro plus offerent, quam ab eis ulla vis queat extorquere. LA. Id brevi futurum auguror, si pestilens ² Ate, quæ duos potentissimos orbis monarchas funesto bello commisit, abierit ³ ἐς κόρακας. SA. Atque ego demiror, jam dudum non esse factum, ⁴ cum Francisco nihil fingi ⁵ possit humanius, & Carolo Cæsari arbitror à ⁶ præceptoribus instillatum, ut quo per

exactioni vehementer reclamatum: ut nempe deposito onere annatarum vigesima pars vestigialium sacerdotalium penderetur quotannis Pontifici, sed frustra: is quippe, teste Polydoro Virgilio, annatas in sua nassa retinuit. Addit autem idem: Grave illud onus annatarum iis, quibus sacerdotia deferuntur, prius annatas & in numerato solvere, quam vestigialium quicquam ex ipsis capiant sacerdotiis, unde, grande faciant æs alienum, necesse est, damno etiam futurum amicis, à quibus mutuam accipiunt pecuniam. Hæc ille.

* *Condonationibus*] Pontificiis indulgentiæ vocantur hæc condonationes. Quantum autem sibi malum facerent impudentissima indulgentiarum venditione pater Clementis huius Leo X. sensit: cum antagonistam invenit Lutherum, qui illa occasione Reformationis negotium orsus est.

¹ *Deque reliquis*] Dispensationes intelligit, quibus Pontifex de rebus omnibus liberrime dispensat, etiam contra leges divinas & de iisdem,

² *Ate*] Dea Homérica, quæ diffidia serit inter Deos & homines. Litz tardæ, Ate velox.

³ *Ες κόρακας*] Id est, in malam rem.

⁴ *Cum Francisci*] De diuturno bello inter Carolum V. Cæsarem & Hispaniarum Regem, ac Franciscum Valsium ejus nominis primum Galliarum Regem consulantur Thuanus, Berthault, Paulus Jovius, Mariana, Paradinus, Alonso de Ulloa, alique neotetici.

⁵ *Possit humanius*] Testatur de Francisco hoc Petrus Berthault, illum virtute eximium, bello acerrimum, aliquando fortuna, semper animo maximum fuisse, consilii ducem, militem manu, imperio singularem, literarum amatissimum. Obiit anno 1547.

⁶ *Præceptoribus*] Inter alios præceptorem habuit Adrianum Florentii Ultrajectinum, regendæ juventæ Caroli à Maximiliano avo impositum, postea pontificem maximum. Hunc autem Carolus reliquit anno ætatis decimo septimo, bellicis præludiis magis, quam literis addictus.

per fortunam plus accesserit imperii finibus, hoc ipse plus addat clementiæ benignitatisque. Ad hæc, habere solet & ætas ea peculiarem facilitatis ac mansuetudinis dotem. LA. Nihil est, quod in utroque desideres. SA. Quid igitur remoratur publicum orbis votum? LA. Adhuc jureconsulti de finibus ambigunt: & scis, comœdiarum tumultus semper desinere in nuptias: itidem principes suas finiunt tragoedias: sed in comœdiis subito coeunt nuptiæ; hic inter magnos magnis moliminibus res agitur. Et præstat, aliquanto serius obduci cicatricem, quam mox interim hulus erumpere. SA. An credis, istas nuptias esse firma concordiae vincula? LA. Vellem quidem: sed ex his video fere nasci maximam bellorum partem; & si quod bellum ortum fuerit, dum affinis adest affini, latius se spargit incendium, & difficilius componitur. SA. Fateor, & agnosco, verissimum esse, quod dicis. LA. Sed æquumne tibi videtur, ut ob jureconsultorum rixas & contractuum moras, totus orbis tantum perpetiatur mali? Nunc enim nihil usquam tutum est, & pessimis licet plurimum, dum neque bellum est, neque pax. SA. De principum consiliis non est meum dicere. Verum, si quis me faciat Cæsarem, scio, quid sim factururus. LA. Eja, facimus te Cæsarem, simulque Romanum pontificem; si libet. Quid facis? SA. Fac me potius Cæsarem, & Regem Galliæ. LA. Age, esto utrumque. SA. Protinus concepto pacis voto, edicerem per universam ditionem meam inducias, dimissis copiis, denuntians poenam capitis, si quis vel gallinam alterius attigerit. Ita pacatis rebus meo commodo, vel, ut melius dicam, publico, transigerem de ditionis finibus, aut de conjugii conditionibus. LA. Habesne firmiora foederis vincula, quam matrimonium? SA. Arbitror. LA. Imparti. SA. Si Cæsar essem, sic absque mora transegissem cum Rege Gallorum: Frater, malus quispiam genius bellum hoc inter nos excitavit; neque tamen inter nos

G g

certa

certamen¹ fuit de capite, sed de ditione. Tu, quod in te fuit, fortem ac strenuum bellatorem præstitisti. Fortuna mihi favit, teque ex² rege fecit captivum. Quod accidit tibi, mihi potuit accidere; & tua calamitas omnes nos admonet humanæ conditionis. Experti sumus, quam hoc certaminis genus utrique sit incommodum. Age, diverso genere inter nos conflictemur. Dono tibi vitam, dono libertatem; pro hoste recipio te in amicum. Sit omnium præteritorum malorum oblivio; redi ad tuos gratis, ac liber; habe tibi tua; esto bonus vicinus; & posthac geratur unum hoc certamen inter nos, uter alterum fide, officiis ac benevolentia vincat; neque certemus, uter altero latius regnet, sed uter sanctius administret suam ditionem. In priori conflictu fortunati laudem tuli: heic, qui vicerit, longe splendidius auferet decus. Mihi quidem hæc clementiæ fama plus adferet veræ laudis, quam si universam Galliam meæ ditioni adjunxissem. Et tibi gratitudinis opinio plus decoris conciliabit, quam si me tota Italia depulisses. Noli invidere mihi laudem, quam affecto; ego vicissim tuæ sic favebo; ut huic amico libenter sis debiturus. L.A. Profecto sic possit adstringi Gallia, imo totus orbis. Etenim, si conditionibus iniquis, hulus hoc obducatur verius, quam sanetur, vereor, ne mox per occasionem rupta cicatrice, pus vetus erumpat majore cum malo. E.A. Quam magnificam, quamque plausibilem gloriam hæc humanitas per universum orbem pararet Carolo? Quæ natio se non lubens tam humano, tamque clementi

¹ *Fuit de capite*] Fuiſſet certe, ſi Carolus conſenſiſſet: Franciſcus enim Caſarem, cum ſanguinis impendio bellum vellet dirimere, ad ſingulare certamen provocavit.

² *Rege fecit*] Res ita habet. Franciſcus poſt occupatum Mediolanum, Caſarianos Ticini obſidens, à Borbonio recentibus ex Germania copiis auſto invaditur. Ille autem, toto exercitu præpeditante, ſemel atque iterum ſuffoſſo

equo, intrepide pedeſtre certamen init, nullum fortiſſimi militis officium omittens. Irruente demum turma, Lanoio, diſſuſus Borbonio, ſui deditiorem facit. Captus in Hiſpaniam ducitur, tuto cuſtodiendus. Ibi ex animi ægri tudine morbo contracto vitæ periculum adit. Recreatus mox recepit conditiones, quas fortuna ſuadebat, iſſedemque aliquanto poſt in Galliam liber dimiſſus, datis antea liberis obſidibus.

menti principi submitteret? LA. Egisti Cæsarem sat feliciter; nunc age Pontificem. SA. Perlongum sit singula persequi: dicam compendio. Sic agerem, ut universus orbis intelligeret, esse principem ecclesiæ, qui nihil aliud sitiret, quam Christi gloriam, & salutem omnium mortalium. Ea res vere mederetur invidiæ pontificii nominis, & solidam ac perennem pararet gloriam. Sed interim ¹ ab asino, quod ajunt; delapsi, multum aberravimus ab instituto. LA. Ego te mox reducam in viam. Ais igitur obligare ² Pontificum leges omnes, qui sunt in ecclesia? SA. Ajo. LA. Ad pœnam ³ gehennæ? SA. Ajunt. LA. Etiam episcoporum? SA. Sic arbitror; in sua cujusque ditione. LA. ⁴ Etiam abbatum? SA. Hæreo: nam hi certis conditionibus accipiunt administrationem; nec possunt suos gravare constitutionibus, nisi ex auctoritate totius ordinis. LA. Quid, si episcopus iisdem conditionibus accipiat suam functionem? SA. Addubito. LA. Quod episcopus constituit, pontifex potest rescindere? SA. Opinor. LA. Quod pontifex decrevit, nemo potest abrogare? SA. Nemo. LA. Unde igitur audimus ⁵ rescissas pon-

¹ *Ab asino*] Id est, à proposito digressi. Vide Chiliades. Ab alino delapsus, in eos dicitur, qui inconsulte quippiam agunt & imperite: aut in eos, qui à presentibus commodis, quibus ob inscitiam uti nesciunt, excidunt. Quidam huic proverbio hujusmodi affingunt fabulam. Duo quidam, cum in desertis locis alinum quempiam forte nacti essent, contendere inter se cœperunt, uter eum velut suum domum abduceret: nam utrique pariter à fortuna videbatur objectus. Hac interim de re illis invicem altercantibus, asinus se subduxit, ac neuter eo potitus est. Id vero in adagiis Erasmus rejicit, aliamque originem probat.

² *Pontificum leges*] Et inde efficacissime probatur Romanum Pontificem vere Antichristum: utpote qui in templo Dei seu Ecclesia sedens, absolutum sibi in Ecclesiam jus vindicat, & ipse

exlex nec divinæ legi obnoxius, suis legibus omnes astringit, pro imperio mittens, quod Deus præcipit, & præcipiens, quod prohibet.

³ *Gehenna?*] Gehenna vox composita ex *Ge* & *Hinnom*, quasi dicas vallem Hinnom. Locus Jerosolymæ vicinus; ubi Judæi juxta Ethnicorum idololatram liberos Molocho comburebant.

⁴ *Etiam abbatum?*] Videantur Pontificiorum deliria de Abbatum privilegiis; ut & Rodolphus Hospinianus.

⁵ *Rescissas*] Ita inter alios Hormisdas Pontifex ex cathedra Pontificali pronuntiavit non convenire fidei catholicæ, imo esse nefandum semen diabolicæ zizanix, si quis dicat, unum ex Trinitate carne passum; & loquutionis hujus defensores expulit & damnavit anno 520. Joan. vero Pont. anno 534. contrarium è cathedra Pontificali asseruit, & contradicentes ab Ecclesiæ communione ejecit.

pontificum sententias, hoc titulo, quod parum recte fuerint edocti; & priorum constitutiones à posterioribus ¹ antiquatas, quod à pietate delirarent? SA. Ista subrepticia sunt ac temporaria. Nam & in pontificem, ut hominem, ² cadit ignorantia personæ factive. Cæterum, quod ex auctoritate concilii universalis proficiscitur, cœleste oraculum est, & pondus habet par Euangeliiis, aut certe proximum. LA. Licetne ³ de Euangeliiis dubitare? SA. Bona verba; ⁴ ne de conciliis quidem rite in Spiritu Sancto congregatis, peractis, editis & receptis. LA. Quid, si quis dubitet, an hæc competant in concilium, quod obijcitur, quemadmodum audio, ⁵ Basiliensē concilium à nonnullis rejici, nec omnibus probari ⁶ Constantiensē? loquor de his, qui nunc habentur orthodoxi; ne quid dicam de proximo ⁷ concilio Lateranensi. SA. Dubitent, qui velint, suo periculo; ego nolo dubitare. LA. Petrus igitur habuit auctoritatem condendi novas leges? SA. Habuit. LA. Habuit & Paulus cum cæteris Aposto-

¹ *Antiquatas*] Id est, abrogatas.

² *Cadit ignorantia*] Impudentissime pro suo Antichristo pugnant Papicolæ, statuentes illum summum judicem in controversiis fidei & morum, infallibilem in præceptis morum toti Ecclesiæ præscriptis, nullo casu errantem in illis, quæ fidem spectant.

³ *De Euangeliiis*] Dubitavit tamen Leo X. Pontifex: imo doctrinam Christi pro tabula habuit.

⁴ *Ne de conciliis*] Verum concilia universalia legitima ita nunquam errant, ut fundamenta religionis evertant, etiam hallucinari quandoque possint in levioribus. Repræsentant quippe hujusmodi concilia Ecclesiam Universalem, quæ nunquam à Christo deficit, aut salutis fundamentum convellit. Quod vero leviora attinet: Augustinus ait, priora concilia à posterioribus emendari opus habuisse.

⁵ *Basiliensē*] Est hoc Concilium à Martino Papa indictum, in quo successor ejus Eugenius IV. anno 1431.

repugnans articulo Pontificem Synodo inferiorem statuenti, depositus est.

⁶ *Constantiensē*] Quam legitimum hoc Concilium inter alia ex coliquet, quod cœnam Domini mutilaverit, & alterum ejus Symbolum, contra Christi institutionem, laicis sacrilege eripuerit.

⁷ *Concilio Lateranensi*] Fuerunt diversa concilia Lateranensia, contra Monothelitas sub Martino I. alterum sub Innocentio II. tertium sub Alexandro III. quartum sub Innocentio III. Hoc loco auctor designat, illud sub Julio II. habitum. Hic enim, cum diu spondidisset, Concilium nec indiceret, Cardinales quidam in urbem Pisanam secessione facta indicunt. Julius ergo gravissima denunciata poena mandat, ne quis omnium illis pareat: & Concilium aliud indicit in proximum annum, inchoandum Romæ in æde Lateranensi, cui subscripserunt undecim Cardinales.

Apostolis? SA. Habuerunt in suis quisque ecclesiis, à Petro, seu Christo commissis. LA. Et ¹ Petri successoribus par est potestas cum ipso Petro? SA. Quid ni? LA. Tantundem igitur honoris debetur rescripto Romani Pontificis, quantum epistolis Petri; & tantundem constitutionibus episcoporum, quantum epistolis Pauli? SA. ² Equidem arbitror, etiam amplius deberi, si præcipiant, & legem ferant cum auctoritate. LA. Sed fasne est dubitare, ³ an Petrus & Paulus scripserint afflatu divini spiritus? SA. Imo, hæreticus sit, qui dubitet. LA. Idem censes de rescriptis & constitutionibus pontificum & episcoporum? SA. ⁴ De Pontifice censeo; de episcopis ambigo, nisi quod pium est, de nullo perperam suspicari, ni res ipsa palam clamat. LA. Cur spiritus citius patitur, errare episcopum, quam pontificem? SA. Quia ⁵ gravius est à capite periculum. LA. Si tantum valent præsulum constitutiones, quid sibi vult, quod Dominus in ⁶ Deuteronomio tam rigide

¹ *Petri successoribus*] Primo Pontifex Romanus non est Petri successor: hic enim in apostolatu non habuit successorem, utpote qui apostolatus extraordinarium officium erat in Ecclesia, successione haud continuatum. Quin etiam Petrus non Episcopus Romanus, uni loco affixus; sed Apostolus, ad varias Ecclesias dimissus fuit. Idem & ex pacto, quod iniit cum Paulo non gentilibus, adeoque nec Romanis, sed Judæis debuit evangelizare. Gal. 2. vers. 7. 8. Paulus itidem, qui Romanis scripsit, multos sanctos salutavit, & Romæ cum esset, suorum coadjutorum salutem exteris adscripsit, nec unquam Petri meminit; & hic etiam nullibi Romæ. Secundo, si concederetur, Pontificem Petri successorem fuisse, ille tamen idem jus sibi vindicare haud posset: quia non quivis, qui in locum succedit, etiam in jus succedit, quandoquidem à loco dignitas possit separari.

² *Equidem arbitror*] Equidem horrenda blasphemia.

³ *An Petrus*] Illud dubitare est principia Christianismi negare.

⁴ *De Pontifice*] Itane? Homini perditionis, mendacii & falsitatis innititur, si credere fas, infallibilis veritas, ne errat ille inducens tot in errores? Imo jam dudum ab ipsis Pontificibus antecessores Pontifices pro hæreticis habiti. Ita Honorium, teste Adriano Secundo Pontifice, propter hæresin à multis Synodis anathematizatum testatur.

⁵ *Gravius est*] Sed quam gravissime capita errarunt, quam fœde in doctrina & moribus à veritate & pietate multi declinarunt Pontifices, videantur ipsi Pontificii Scriptores: præcipue qui ex professo Pontificum vitam exararunt. Ipsi quippe in catalogo eorundem Simoniacos, Magos, blasphemos, Sodomitæ, hæreticos, aliosque istius farinae reponunt.

⁶ *Deuteronomio*] Deuteronomium, à δὲ δεύτερος secundus & νόμος lex: ita dictus quintus liber Moysi, quia Deus, post contractas legis tabulas à Moise, iterato easdem dedit.

gide comminatur, ¹ ne quis quid addat, aut adimat legi? SA. ² Non addit legi, qui latius explicat, quod latebat, qui ea suggerit, quæ ipeſtant ad legis obſervationem: neque detrahit, qui pro viribus audientium legem diſpenſat, alia promens, alia celans pro ratione temporis. LA. Num obligabant Phariſæorum ac Scribarum conſtitutiones? SA. Non arbitror. LA. Cur ita? SA. Quia docendi habebant auctoritatem, non condendi leges. LA. Utra po-teſtas videtur amplior, condendi leges humanas, an in-terpretandi divinas? SA. Condendi humanas. LA. Mihi ficus videtur. Etenim, cui juſ eſt interpretandi, hujus ſententia pondus habet legis divinæ. SA. Non ſatis aſſe-quor, quod dicis. LA. Dicam explanatius. Lex divina jubet ſubvenire parenti; Phariſæus interpretatur, hoc eſſe datum patri, quod miſſum eſt in ³ corbonam, eo quod Deus

¹ Ne quis] Verba exſtant Deute-ron. 4. verſ. 2. Ne addito ad verbum illud, quod ego præcipio vobis, neque detrahit de eo: ut ſervetis præcepta Jehovæ Dei veſtri; quæ ego præcipio vobis.

² Non addit legi] Aliud eſt explicare legem ad majorem elucidationem, nec extra ſcopum ejuſdem evagari: aliud eſt addere legi in explicando, quæ nec di-recte nec indirecſe aut per conſequen-tiam, explicite aut implicite in eadem latent, imo contraria legi inculcare. Ita Pontificii traditiones ſuas humanas ob-trudunt, quarum quædam nullibi Scri-ptura tradit, quædam plane verbo Dei repugnant.

³ Corbonam] Corban vox Hebræa, tan-tundem quod oblatio, donum Deo obla-tum. Invenitur apud Matth. 7. verſ. 5. Vos autem (nempe Scribæ & Phariſæi) dicitis, quicumque dixerit patri aut ma-tri, donum eſt, quocumque à me juvari poſſis, inſons erit: & nequaquam ho-noraverit patrem ſuum aut matrem ſuam. Verba Tremellii ſunt in hunc textum: Dux ſunt hujus loci interpre-tationes: una ſine ellipti, altera ellipti-ca. Sine ellipti hoc modo; Qui dixerit

patri ac matri ſuæ, quodcumque donum ex me fuerit oblatum Domino, eo ju-vaberis, vel percipies utilitatem ejus, nequaquam etiam tenebitur amplius honoris exhibere patri ac matri, quaſi dicat, is legi Dei fecerit ſatis. Altera elliptica eſt, ut Græci vocant ἀνανταπο-δοτον, &que ſimiliter duobus modis: nam aut unicum ſtatuitur aut duplex anantapodoton. Sed quia anantapodo-ta ſtatui nec placet, nec probari poteſt, inprimis autem quia hanc propoſitio-nem propriis verbis & ἀρχιμαριςοις Sp. Sanctus enunciat Marc. 7. verſ. 11. ſimpliciter hoc modo verba explicanda puto: Quicumque dixerit Patri aut ma-tri, oblatio mea eſt id, unde utilitatem capias ex me, is non tenetur alio modo honorare parentes ſuos. Matthæus po-ſuit duplicem negationem, ut impuden-tem & ſacrilegam ludæorum audaciam licentiamque vehementius exprimeret. Locus autem, ubi oblationeſ hæ repon-e-bantur, metonymicè etiam Corban di-ctus. Joſephi verba ſunt: Apud Iudæos ſacer theſaurus, quem Corban dicunt, hunc ad induc-tionem aquarum cum juſſiſſet Pilatus expendere, graviter commoti ſunt Iudæi.

I Inter.

Deus sit pater omnium. Nonne huic interpretationi cedit lex divina? SA. Ista quidem falsa interpretatio est. LA. Sed posteaquam illis semel tradita est ¹ interpretandi auctoritas, unde ² mihi constabit, cujus sit vera interpretatio, maxime si ipsi inter se dissentiant? SA. Si minus satisfecit tibi sensus communis, sequere præsulum auctoritatem; id tutissimum est. LA. Ergo Phariseorum & Scribarum auctoritas devoluta est ad Theologos & concionatores? SA. Est. LA. Sed nullos audio frequentius inculcantes, Audite, ego dico vobis, quam eos, qui nunquam versati sunt in palæstris Theologicis. SA. Audies omnes candide, sed cum judicio, modo ne simpliciter insaniant. Tum enim oportet populum cum sibilo furgere, quo suam agnoscant dementiam. Cæterum, quibus contigit titulus doctoris, his oportet fidere. LA. Verum in his quoque comperio nonnullos multo rudiores ac stultiore illis, qui prorsus sunt illiterati: & inter doctissimos miram video controversiam. SA. Elige, quæ sunt optima; ³ inexplicata aliis relinquito, ea semper amplectens, quæ procerum & multitudinis consensus approbavit. LA. Scio, istuc esse tutius. Sunt igitur & constitutiones iniquæ, quemadmodum sunt interpretationes falsæ? SA. An sint, alii viderint; arbitror, esse posse. LA. ⁴ Annas & Caïphas habebant potestatem condendi leges? SA. Habebant. LA. Num horum quavis de re constitutiones obliga-

¹ *Interpretandi auctoritas*] Officium Ecclesiæ & pastorum in interpretanda Scriptura non est magisterialis, sed ministerialis. Nullibi enim doctoribus aut præsulis data auctoritas sancire sua auctoritate fidei dogmata, sed tantum sancita à Sp. Sancto fideliter promulgare, & per ipsam Scripturam à corruptelis vindicare.

² *Mihi constabit*] Constabit ex sedula divini auxilii & luminis imploratione, verborum propriorum ab impropriis distinctione, scopi, circumstantiarum, antecedentium & consequen-

tium diligenti consideratione, locorum similium & dissimilium, obscuriorum & clariorum collatione, fidei analogia, interpretum piorum & doctorum auxilio.

³ *Inexplicata aliis*] Eleganter Augustinus: In iis, quæ ad fidem & salutem necessaria sunt, non tanta pervenitur difficultate, cum nihil fere de obscurioribus eruatur, quod non planissime dictum alibi reperiat.

⁴ *Annas & Caïphas*] Ex Evangelica historia noti Pontifices Annas & Caïphas: quorum ille socer hujus.

obligabant ad pœnam gehennæ? SA. Nescio. LA. Puta, Annam constituisse, ne quis reversus à foro sumeret cibum nisi loto corpore: qui illotus caperet cibum, num crimen gehenna dignum admitteret? SA. Non arbitror, nisi contemptus publicæ potestatis crimen exacerbaret. LA. An omnia præcepta Dei obligant ad pœnam gehennæ? SA. Non opinor. Nam Deus prohibuit omne peccatum, ¹ quamlibet veniale, si Theologis habenda fides. LA. Fortassis & veniale pertraheret in gehennam, nisi Deus sua misericordia sublevaret imbecillitatem nostram. SA. Non est absurdum dictu; affirmare non ausim. LA. Cum Israëlita exfularent in Babylone, præter alia plurima, quæ ² lex præscripsit, in multis fuit omissa circumcisio. ³ An omnes hi perierunt? SA. Deus novit. LA. Si Judæus clam fame periclitans vesceretur carne suilla, committeretne crimen? SA. Mea quidem sententia, necessitas excusaret factum: quandoquidem ore Domini defensûs est David, quod contra legis præceptum comederit panes sacros, quos appellant *propositionis*: nec solum comedit ipse, sed & fugæ comites profanos iisdem pavit. LA. Si quem ea necessitas constringeret, ut aut pereundum sit fame, aut furtum committendum, utrum eligeret, mortem an furtum? SA. ⁴ For-

sitant

¹ *Quamlibet*] De distinctione & sententia peccati lethalis & venialis, prout à Pontificiis admittitur, vide annotata in paginam 288. Remissibile seu veniale peccatum Orthodoxis, cui per resipiscentiam & fidem in Christum venia conceditur. Alioqui vel minimum peccatum æternam meretur damnationem. Jac. 2. vers. 10. *Quisquis totam legem servaverit, offenderit autem in uno, omnibus tenetur.* At Pontificii falso statuunt, quædam leviora peccata mortem æternam haud mereri, ideoque venialia nuncupant. *Venialia* autem hæc aut non puniunt cum lege Dei, & peccata non sunt: aut, si cum eadem pugnant, mortem gignunt, legisque totius violatio-

nem secum trahunt: ut liquet ex allegato loco Jac. 2. vers. 10.

² *Lex præscripsit*] Nempe quæ non poterant observare in locis suæ captivitatis, præcipue eorum sacrorum, quæ Jerusalem solum erant celebranda. Quod vero ad circumcisionem attinet, neglexerat eandem Moses Ex 4. v. 24. 25. 26. sed non sine gravi indignatione Dei: ut & populus Israëliticus in deserto propter perveraciam. Cum tamen Deus contemptum circumcisionis capitali pœna puniendum sanciverit. Gen. 17. v. 14.

³ *An omnes*] Imo, ut contemptores fœderis Dei; nisi seriam egerint pœnitentiam.

⁴ *Forfitan in eo casu*] Succinctè quæ-

tio-

fitan in eo casu furtum futurum non esset. LA. Hem, quid audio? ovum non est ovum? SA. Præsertim si caperet animo reddendi, placandique dominum, cum primum liceret. LA. Quid, si pereundum esset homini, nisi falsum testimonium ferat adversus proximum? utrum eligendum? SA. Mors. LA. Quid, si commisso adulterio possit servare vitam? SA. Potior erit mors. LA. Quid, si simplici stupro possis effugere mortem? SA. Moriendum potius, ut ajunt. LA. Cur heic ovum non desinit esse ovum; præsertim si nulla fiat vis aut injuria? SA. Fit injuria corpori puellæ. LA. Quid, si perjurio? SA. Moriendum. LA. Quid, si simplici nullique noxio mendacio? SA. ¹ Docent præoptandam mortem. At ego crediderim gravi necessitate, aut ingenti proposita utilitate mendacium hujusmodi aut nullum esse crimen, aut levissimum, nisi quod aperta fenestra periculum est, ne discamus & perniciosis mendaciis assuefcere. Finge, incidisse casum, ² ut innoxio mendacio possit ³ servare & corpora & animas totius patriæ suæ: utrum eliget vir pius? ⁴ fugiet mendacium? LA. Quid alii sint facturi, nescio: ego vel quindecim Homérica mendacia non verear dicere, moxque labeculam illam ⁵ abstergerem aqua sacra. SA.

tionem hanc decedit, ut solet, Amestius in explicatione casus, quo res aliena auferri potest sine crimine furti.

¹ *Docent præoptandam*] Est enim mendacium peccatum Deo abominabile, proveniens Diaboli instinctu, qui mendacii pater, lædens Dei majestatem, utpote qui, ipsa veritas ejusdem imaginem homini impressit conservandam.

² *Ut innoxio mendacio*] Contradictio est in adjecto, mendacium esse & simul innoxium.

³ *Servare & corpora*] Verum quidem est mendacium in alicujus perniciem dictum gravius esse, quam jocosum, & hoc levius officiosum; interim nec officiosum culpa caret: nullum enim mendacium ex veritate in omnibus autem veritatem dicere jubemur. Præterea no-

num præceptum omnis generis mendacia verat. Huc accedit, quod nec in Dei gloriam, quæ tamen summus scopus, mentiendum. Job. 13. vers. 7. An pro Deo forti loqui debetis iniquitatem? aut pro eo loqui debetis fraudem?

⁴ *Fugiet mendacium*] Imo fugiet: nam non est faciendum malum, ut eveniat bonum. Nec etiam corpora, multo minus animæ, mendacio servantur, imo magis perduntur, quia ira Dei mendacio provocatur. Et, si quandoque fraus hæc in utilitatem cedat, sit hoc Dei misericordiâ, malum factum hominis in bonum convertentis.

⁵ *Abstergerem aqua sacra*] Intelligit lustralem illam, cujus externæ aspersio- ni stulti Papicolæ vim purgatricem ad-

SA. Idem ego facerem. LA. Igitur non quidquid Deus præcipit aut interdicit, obligat ad pœnam gehennæ. SA. Non videtur. LA. Modus igitur obligationis non est ab auctore legistantum, sed ex materia. Quædam enim cedunt necessitati, quædam non cedunt. SA. Sic videtur. LA. Quid, si sacerdos periclitetur de vita, servandus, si ducat uxorem, utrum eliget? SA. ¹ Mortem. LA. Cum divina lex cedat necessitati, cur hæc lex humana ² Terminum agit, nulli dignans concedere? SA. Non lex obstat, ³ sed votum. LA. Quid, si quis vovisset visere Hierosolymam, nec id posset, nisi certo vitæ dispendio? non ibit? an morietur? SA. Morietur, nisi ⁴ voti relaxationem impetrarit à pontifice Romano. LA. Cur alterum votum relaxatur, alterum minime? SA. Quia alterum solemne, alterum privatum. LA. Quid est solemne? SA. Quod solet fieri. LA. An non igitur solemne & alterum, quod quotidie fit? SA. Fit, sed privatim. LA. Proinde monachus si privatim apud abbatem profiteretur, non esset votum solemne? SA. Nugaris. Ideo facilius relaxatur votum privatum, quia minore offendiculo solvitur, & is, qui facit, hoc animo facit, ut, si commodum sit, mutet sententiam. LA. Hoc igitur animo vovent, qui privatim profitentur perpetuam castimoniam? SA. Deberent. LA. Perpetuum igitur; & non perpetuum? Quid, si Carthusianum monachum hic constringat casus, ut aut ⁵ vescendum sit carnibus, aut moriendum? utrum eliget? SA. Docent medi-

ci,

¹ *Mortem*] Cur mortem? Cum conjugium, teste Paulo ad Hebr. 13. vers. 4. honorabile inter quosvis & cubile, impollutum sit: & ipsi Pontificii matrimonium pro sancto sacramento habeant.

² *Terminum*] Ex Ovidii lib. 2. Fastorum aliisque nota est fabula, quomodo nempe Terminus, Dei loco habitus, quia post exactum Saturnum litigia rusticorum diremisset, solus cunctorum Deorum ne Jovi quidem cedere voluerit.

³ *Sed votum*] At non licet illa vo-

vere, quæ in nostra potestate haud sunt, ut impleamus.

⁴ *Voti relaxationem*] Est istiusmodi votum superstitiosum, se nempe obligare ad visendam à Deo abominationi subiectam terram.

⁵ *Vescendum sit carnibus*] Carthusiani monachi præ omnibus strictissimam vivendi regulam profitentur. Inter alia per totam vitam à carne abstinent, etiam in gravissimis morbis: ita quidem ut, si quis eadem vesci velit, continuo è monasterio ejiciatur.

1 Vocant

ci, nullas esse carnes tam efficaces, quin idem efficiat aurum potabile & gemmæ. LA. Utrum igitur conducibilis, gemmis & auro succurrere periclitanti, an earum rerum pretio multos de vita periclitantes fervare, & ægroto dare pullum gallinaceum? SA. Hæreo. LA. Atqui piscium aut carniū esus, non est ex eorum numero, quæ ¹ vocant substantialia. SA. Carthusianos suo iudici relinquamus. LA. Dicamus in genere. Diligenter, frequenter, multisque verbis inculcatur in lege Moſis ſabbatiſmus. SA. Verum. LA. Utrum igitur ſuccurrā urbi periclitanti, ² violato ſabbato, an non? SA. At interim me vis eſſe Judæum? LA. Volo, & quidem ³ recutitum. SA. Iſtum nodum ſecuit ipſe Dominus: Sabbathum enim hominis cauſſa eſt inſtitutum, non contra. LA. Iſta lex igitur valebit in omnibus humanis conſtitutionibus? SA. Valebit; niſi quid obſtet. LA. Quid, ſi conditor legis non hoc animo ferat legem, ut quenquam obliget ad ⁴ pœnam gehennæ, imo ne ad reatum quidem ullum, ſed conſtitutionem nihilo plus velut habere ponderis, quam exhortationem? SA. O bone, non eſt in manu conditoris, quantum obliget lex? Uſus eſt ſua poteſtate ferendo

¹ *Vocant ſubſtantialia*] Imo ſubſtantialia ſunt, ut vocant, eſum carnis veltare: Paulus enim 1 Tim. 4. iſtiusmodi doctrinam diabolicam vocat, nempe prohibentium contrahere matrimonium, jubentium abſtinere à cibis, quos Deus condidit ad participandum cum gratiarum aſtione, fidelibus & iis, qui norunt veritatem. Nam, quicquid condidit Deus, bonum eſt: nec quicquam rejciendum, ſi cum gratiarum aſtione ſumatur. Sanctificatur enim per verbum & preces.

² *Violato ſabbato*] Non violatur in tali caſu ſabbatum. Licet enim in morali præcepto ſabbati quippiam ceremoniale lateret, quo ad illius obſervantiam rigidiori cultu aſtringerentur Iſraëlitz: nihilominus tamen neceſſitate vel præſente vel imminente, quæ nec ficta nec

data opera accerſita, ſed per divinam providentiam erat impoſita, à ſtriſta obligatione huius præcepti abſolvebantur. Neceſſitas autem hæc, teſte Amelio, eſt mediæ ad finem, non reſpiciens lucrum aut voluptatem, ut finem, ſed maxime proprie incommodi alicuius extra ordinem incidentis eviſionem. Hac neceſſitate excuſatur deſenſio contra invadentem hoſtem.

³ *Recutitus*] Id eſt, cute nudatus, λιπόδερμος. Per Synecdoch. ſpeciei, is, cui glans à cute reſecta eſt.

⁴ *Pœnam gehenna*] Gehennam Scriptura uſurpat aut pro loco in tribu Benjamin, ubi impii filios igni peruſtos dæmoni Molochō immolarent: aut pro inferno, ubi damnati in æternum excarnificantur. Illo ſenſu hic ſumitur.

do legem; cæterum, ad quid obliget, aut non obliget; id Deo in manu est. LA. Cur igitur audimus quotidie parochos nostros è suggesto clamantes, *Gras jejunandum sub pœna damnationis æternæ*; si nobis non constat, quomodo lex obliget humana? SA. Id faciunt, quo magis terreant contumaces? nam ad hos arbitror ea verba pertinere. LA. Sed interim, an contumaces talibus dictis territent, nescio: certe infirmos vel in scrupum, vel in periculum conjiciunt. SA. Difficile est utrisque consulere. LA. Eadem autem est vis consuetudinis & legis? SA. ¹ Aliquando major est consuetudinis. LA. Proinde, tametsi non adest animus consuetudinem inducentibus, injiciendi laqueum cuiquam, tamen obligat volentes nolentes? SA. Arbitror. LA. Onus imponere potest, tollere non potest? SA. Admodum. LA. Jam itaque vides, opinor, quantum sit periculi, novas leges ab hominibus ferri, si nulla necessitas urgeat, aut nulla magna invitet utilitas. SA. Fateor. LA. Dominus cum ait, *Nolite omnino jurare*; num quemvis jurantem obnoxium facit gehennæ? SA. Non arbitror. Consilium est enim, ² non præceptum. LA. At istud unde mihi liquet, cum vix aliud accuratius aut severius interdixerit, quam ne juremus? SA. Disces à doctoribus. LA. ³ Et Paulus, cum dat consilium, non obligat ad gehennam? SA. Nequaquam. LA. Cur ita? SA. Quia non vult injicere laqueum infirmis. LA. Est igitur

¹ *Aliquando major est*] Verum est quidem, consuetudinem inveteratam propemodum legis vim obtinere, non tamen majorem esse lege. Ni velis, consuetudinem longo temporum tractu tales in hominum animis radices agere, ut se magis illi obstrictos rentur, quam legi.

² *Non præceptum*] Imo & præceptum: Christus enim intendit loco hoc Matth. 5. vers. 34. non legem Patris, ubi juramentum non licitum modo, sed & injunctum, infringere aut mutare. Verum à Phariseorum corruptelis tantum repurgare. Prohibet ergo juramen-

ta per creaturas, ut per coelum, terram, Hierosolimam aut per caput: quæ Matthæi 5. vers. 34. 35. 36. recensentur. Taxat etiam abusum Judæorum credentium, se non obligari, si per coelum, terram aut templum jurassent. Matt. 23. vers. 16. Ut & non necessaria juramenta in familiaribus colloquiis.

³ *Et Paulus, cum dat consilium*] Respicit procul dubio autor ad locum 1 Cor. 7. vers. 25. De virginibus auctem imperium Domini non habeo: sed sententiam hac in re meam dico. Et vers. 40. Beatior est, si maneat secundum meam sententiam.

I jam

tua in manu condentis legem, obstringere ad gehennam, aut non obstringere. Et sanctum est cavere, ne quibuslibet constitutionibus illaqueemus imbecilles. SA. Est. LA. Et, si Paulus heic cautionem adhibuit, multo magis sacerdotibus adhibenda; de quibus incertum, quo spiritu agantur. SA. Fateor. LA. Atqui paulo ante negabas esse in manu conditoris, quatenus obstringeret lex. SA. ¹ Jam consilium est, non lex. LA. Nihil est facilius, quam commutare vocabulum. Noli furari, præceptum est? SA. Est. LA. ² Noli omnino resistere malo? SA. Consilium est. LA. At hoc posterius magis habet speciem præcepti, quam illud prius. Saltem hoc est ³ episcopis in manu, utrum velint, esse præceptum, quod instituunt, an consilium? SA. Est. LA. At istud paulo ante fortiter negabas. Etenim, qui non vult, suam constitutionem quemquam ad ullum crimen adstringere, nimirum vult, eam esse consilium, non præceptum. SA. Verum; sed non expedit, hoc scire vulgus, ne protinus clamitent, esse consilium, quod servare non libet. LA. Atqui interim facies tot infirmis conscientias, tam misere confusis tuo silentio? Verum age, dic mihi, nullisne notis docti deprehendere possunt, utrum consilii vim habeat constitutio, an præcepti? SA. Possunt, sicut audiui. LA. Non licet scire myste-

¹ *Jam consilium est*] In explicatione variarum significationum vocis consilii in Bibliotheca sua subjungit Ravanelus: Sumitur etiam *Consilium* pro sententia seu opinione Iob. 29. vers. 21. Act. 15. vers. 37. Item 1 Cor. 7. vers. 25. 40. ubi tamen habetur *γνώμη*, quæ vox significat proprie non consilium, sed animi sententiam. Vulgata vero vertit *consilium*, confundens *γνώμη* cum *βουλή*, quas voces distinctas esset docent Aristoteles lib. 6. Ethic. cap. 10. 11. Unde pater, Sophistas ineptissime stabilire super hunc locum Apostoli consilia illa perfectionis, quæ Evangelica vocant, præsertim cum sententia ista, sive ut volunt Pontificii, consilium illud, quod

Apostolus dicit se dare ex inspiratione Sp. Sancti, pro præcepto haberi debeat, cui nefas sit non obtemperare.

² *Noli omnino*] Itane? Consilium est? Quid ni præceptum? Christus enim loco hoc Matt. 5. vers. 39. *Egō vero dico vobis, ne obsecistis improbo*; expressissime verat, ne nos ipsos vindicemus, aut vim vi repellamus.

³ *Episcopis*] Episcopis in manu mutare quadrata rotundis, ex non peccato peccatum, ex peccato non peccatum facere pro summa auctoritate & libitu? Ubi autem tam immanibus privilegiis ornati & à quibus? Nisi sacrilege invaserint & blasphemie etiamnum eadem exerceant.

1 Pifoi

mysterium? SA. Licet, nisi velis effutire. LA. Ah 'pisci dixeris. SA. Cum nihil audis, nisi hortamur, ordinamus, mandamus, consilium est: cum audis, jubemus, districte præcipimus, præsertim si accedant minæ excommunicationis, præceptum est. LA. Quid, si debeam pistori meo, cumque solvendo non sim, fugere malim, quam conjici in carcerem; num pecco criminaliter? SA. Non arbitror: nisi desit solvendi voluntas. LA. Cur igitur excommunicor? SA. Istud fulmen territat improbos, non adurit innocentes. Scis enim, & apud priscos Romanos fuisse leges diras ac minaces, sed in hoc ipsum tantummodo latas; qualis illa fertur è duodecim tabulis, ² de disseccando corpore debitoris: ³ cujus ideo nullum exstat exemplum, quod non in usum, sed ad terrorem esset prodita. Jam ⁴ ut fulmen non agit in ceram aut linum, sed in æs: ita tales excommunicationes non agunt in miseros, sed in contumaces. Ea tamen, ut ingenue dicam, in hujusmodi friyolis adhibere fulmen à Christo traditum, propemodum esse videtur, quod veteres dicebant, ⁵ in lente unguentum. LA. Num idem jus patri-

tri-

¹ *Pisci dixeris*] Pisces mutos esse, declarat proverbium. Unde Plutarchus in Symposiacis existimat, Pythagoricos à piscibus abstinuisse, quod hos quasi suæ disciplinæ domesticos agnoscerent, propter *ἡμευβίαν*, id est, *silentium*: quod inter animantium genera piscibus est proprium.

² *De disseccando corpore*] Vide Aulum Gellium de poena talionis.

³ *Cujus id eo nullum*] Verba Agellii sunt lib. 20. cap. 1. Tertiis nundinis capite poenas dabant debitores, aut trans Tiberim peregrevenum ibant. Sed eam capitis poenam fanciendæ fidei gratia, horrificam atrocitatis ostentu novisque terroribus metuendam reddiderunt. Nam si plures forent, quibus reus esset judicatus, secare si vellent, atque partiri corpus additi sibi hominis permiscerunt. Et quidem verba ipsa legis dicam, ne existimes, invidiam me istam forte

formidare. TERTIIS, inquit, NUNDINIS. (PARTIS. SECANTO. SI. PLUS. MINUS. VE. SECUERUNT. SE. FRAUDE. ESTO. Nihil profecto immitius, nihil immanius? nisi, ut re ipsa apparet, eo consilio tanta immanitas poenæ denunciata est, ne ad eam unquam perveniretur. Addici namque nunc, & vinciri multos, videmus; quia vinculorum poenam deterrimi homines contempnunt. Dissectum esse antiquitus neminem, equidem neque legi, neque audi. Quoniam savitia ista poenæ contemni non quita est.

⁴ *Ut fulmen non*] Fulmen à Physicis triplex statuitur vel disjiciens, vel urens, vel perforans. Hoc autem parcens molibus, duriora corpora comminuit. Ita vaginā illasā, gladius eodem confringitur.

⁵ *In lente unguentum*] Dicitur, ubi plura inter se dissimilia miscentur: aut in

trifamilias in sua domo, quod episcopo in sua ¹ diœcesi-
 SA. Arbitror, pro portione. LA. Et hujus præscripta simi-
 liter obligant? SA. Quid ni? LA. Edico, ne quis vescatur
 cæpis: quomodo periclitatur apud Deum, qui non parue-
 rit? SA. Ipse viderit. LA. Posthac non dicam meis; præ-
 cipio, sed admoneo. SA. Sapiens. LA. Verum perspicio, vi-
 cinum meum proximum esse periculo, & arreptum clam
 admoneo, ut sese subducatur ab ebriosorum & aleatorum
 commercio: ille monitorem aspernatus, perditus incipit
 vivere, quam antea: num heic ullum obstringit admonitio?
 SA. Videtur. LA. Igitur neque consulendo, neque exhor-
 tando fugimus laqueum. SA. Imo non adfert laqueum ad-
 monitio, sed admonitionis argumentum. Etenim, si frater
 admonitus, ut crepidis uteretur, negligeret; nullo crimi-
 ne teneretur. LA. Non heic percunctabor, quantum obli-
 gent præscripta medicorum. Votum obstringit ad poenam
 gehennæ? SA. Maxime. LA. Omne? SA. Omnisimum;
 modo sit licitum, legitimum ac liberum. LA. Quid appel-
 las liberum? SA. Quod nulla extorsit necessitas. LA. Quid
 est necessitas? SA. Est metus cadens in constantem virum.
 LA. Etiam in Stoicum? quem ² si fractus illabatur orbis,
 impavidum ferient ruinæ. SA. Istum ³ Stoicum mihi osten-
 de, & respondebo. LA. Sed extra jocos; num famis aut
 infamiæ metus, ⁴ cadit in constantem virum? SA. Quid
 ni?

in hominem, aut in rem quampiam,
 quæ nequitiam in tempore adhibeatur
 iis, quibus minime congruit. Veluti si
 inter pocula de rebus gravibus ac theo-
 logicis disputate incipias. Lenticulæ
 enim vili legumini non convenit admi-
 scere oleum aut unguentum odoratum.
 Belg. ¹ *Komt niet ter snee.*

¹ *Diœcesis*] Διοίκησις, administra-
 tio. Latinis significat provinciam mi-
 norem, quam aliquis ei præfectus ad-
 ministrat, & cui jus dicitur. tum eum tra-
 ctum, in quem Episcopus jus exercet.
 Belg. *Een Stift.*

² *Si fractus illabatur orbis*] Retulit
 verba ex Flacci Odis.

³ *Stoicum mihi*] Stoici ita dicti à
 σοῶν sive porticu Athenis, in qua Zeno
 sectæ Stoicæ institutor discipulos suos
 docebat. Inter alia mascula & severa
 dogmata hoc propugnabant, omnes
 affectus timoris, lætitiæ oportere tolli
 ex homine. Nullus autem id ipsum con-
 secutus est: est enim id hominem ex ho-
 mine tollere.

⁴ *Cadit in constantem*] Multis argu-
 mentis conatur adstruere Seneca, utpo-
 te Stoicus, in sapientem non cadere
 in

ni? LA. Si filia¹ nondum emancipata clam nubat insciis parentibus, nec passuris, si sciant; legitimum erit votum? SA. Erit. LA. An sit, nescio: certe, si qua sunt, hoc est unum ex illorum numero, quæ, licet vera sint, tamen ob scandalum imbecillum silenda sunt. Quid si virgo, quæ ex auctoritate parentum contraxit² matrimonium cum sponso, ³ clam & invitis parentibus, voto semet addicat collegio sanctæ⁴ Claræ; eritne licitum & legitimum? SA. Si fuerit solemne. LA. Num solemne est, quod in agro fit in obscuro monasteriolo? SA. Sic habetur. LA. Si eadem domi, paucis testibus⁵ voto profiteatur perpetuam corporis integritatem, non erit legitimum? SA. Non. LA. Quam ob rem? SA. Quia sanctius votum obstat. LA. Eadem puella si vendat agellum, valebit contractus? SA. Non opinor. LA. Et valebit, si se ipsam dederit in potestatem alienam? SA. ⁶ Si se Deo dicaverit. LA. An non & votum privatum dicat hominem Deo? Et qui suscipit⁷ sanctum conjugii sacramentum, nonne

injuriam aut metum in tractatu, cui titulus de Constantia Sapientis: quem vide.

¹ *Nondum emancipata*] Emancipare, est quempiam in tua potestate sui juris facere.

² *Matrimonium cum sponso*] Audiant contraria præcipientem votis illis diabolicis, (quibus à marito uxor & ab uxore maritus discedens impiis monasterii claustris se addicunt) Apostolum Pontificii. 1 Corinth. 7. vers. 39. Uxor alligata est lege, quamdiu vivit vir ipsius.

³ *Clam & invitis*] Recte addit autor ad Collegium Claræ: Clara enim ipsa, instinctu Francisci, parentes absque causa deserens, noctu ad Mariam⁸ de Portiuncula confugit. Ibi à monachis recepta & tonta à Francisco ad Pauli templum deducitur. Parentes istius negotii certiores facti cum abducere conarentur, arripit illa altare & pertinacissime vitæ monasticæ adhæret.

⁴ *Claræ*] Clara hæc Assisensis, Francisci coactanea, patre milite, matre Or-

tulana superstitionisissima muliere nata. Ad templum Damiani quadraginta duos annos durissimam vitam egit. Ab Honorio III. privilegium recepit paupertatis. Circa annum, teste Nauclero, 1225. novum ordinem pauperum virginum crexit. Ordo hic, cui Innocentius IV. regulam præscripsit, dividitur in Observantinas, Reformatas & Urbanissas.

⁵ *Voto profiteatur*] Istud votum perpetuæ castitatis temerarium: nemo quippe certus est, an continentix donum semper retenturus sit.

⁶ *Si se Deo dicaverit*] Videantur annotationes nostræ in colloquia, quibus titulus Virgo *πιστογὰμ* & Virgo Ponticens.

⁷ *Sanctam conjugii*] Inter sacramenta N. T. quæ à Pontificiis perperam septem recensentur, etiam reponitur N. matrimonium. Verum quidem est, si vox Sacramenti late sumatur pro omni eo, quod aliquam rem sacram significat, conjugium esse Sacramentum: refert quippe vinculum Christi cum Ecclesia. Sed hac ratione

ne se dicat Deo? Et, quos Deus jungit, dicant se diabolo? De solis conjugibus dixit Dominus, *Quos Deus junxit, homo ne separet*. Ad hæc, cum adolescens vix dum pubescens, aut puella simplex, minis parentum, sævitia tutorum, improbis instinctibus monachorum, blanditiis & odiis protruditur in monasterium; num liberum est votum? SA. Si sint ¹ doli capaces. LA. Ea ætas maxime capax est doli, ut cui facillime possis imponere. Quid, si proponam in animo, diebus Veneris abstinere a vino, perinde obstringit propositum, ut votum? SA. Non arbitror. LA. Quid igitur interest inter certum propositum, & votum tacita cogitatione conceptum? SA. Animus obligandi. LA. Negabas ante, heic valere animum. Propono, si queam; & voveo, si queam, siue non queam? SA. Habes. LA. Habeo nebulas in pariete depictas, hoc est, nihil. Est igitur & in proposito dispicienda materiæ ratio? SA. Opinor. LA. Et ut illic à legis, ita heic à voti nomine cavendum? SA. Recte. LA. Si Romanus pontifex statueret, ne quis jungat matrimonium intra septimum propinquitatis gradum, admitteret crimen, qui duceret cognatam gradu sexto? SA. ² Opinor; certe periclitaretur. LA. Quid, si episcopus suis ediceret, ne quis haberet rem cum uxore, nisi die Lunæ, Jovis & Sabbati, committeret crimen, qui clam aliis diebus uteretur uxore? SA. Arbitror. LA. Quid, si ediceret, ne quis ³ bulbis vesceretur? SA. Quid istuc ad pietatem? LA. Quia bulbi provocant libidinem. Quod de bulbis dico, idem dictum puta de

ratione non septem tantum, verum etiam infinita erunt Sacramenta. Si vero contra expressam Dei legem incestum Sacramentum accipiat pro externa & visibili ceremonia divinitus instituta, non majore jure gradus liciti matrimo- qua Deus invisibilem gratiam significat, nîi à Deo idem Antichristus evertere exhibet & obsignat, conjugium in hoc sensu non est collocandum; definitio enim Sacramenti non illi competit. ¹ *Doli capaces*] Ita loquuntur Jure- consulti. Aliter ex ambiguo jocatur, quasi doli capax, qui dolo est idoneus. ² *Opinor; certe*] Quid nî? Si enim contra expressam Dei legem incestum sua pontificali indulgentiâ admittat; cum majore jure gradus liciti matrimo- nîi à Deo idem Antichristus evertere potest? ³ *Bulbi*] Bulbus genus est cepis. Radix rotunda tunicata. Belg. *Bolle, ronde Worrel*. Et bulbus, & eruca provocant Venerem: Unde Ovidius, *salaces vocat erucas*, Belg. *Rakette*.

H h

I. Ern.

de ¹ erucis. SA. Hæreo. LA. Quid hæres? Unde est humanis legibus obligandi vis? SA. Ex dictis Pauli, ² *Obedite præpositis vestris*. LA. Hinc igitur obligat omneis episcoporum ac magistratuum constitutio? SA. Modo sit æqua, iusta, & legitime lata. LA. Sed istius rei quis erit iudex? SA. Ipse, qui condidit. Nam ejus est interpretari, cujus est condere legem. LA. Ergo citra delectum est obediendum quibuslibet constitutionibus? SA. Opinor. LA. Quid, si præpositus stultus & impius ferat legem impiam & iniquam? ipsius iudicio standum erit; & populus, cui nullum est judicandi jus, obtemperabit? SA. Quorsum attinet ea somniare, quæ non fiunt? LA. Qui subvenit parenti, non subventurus, nisi lex cogeret, num implevit legem? SA. Non arbitror. LA. Quis sic? SA. Primum non satisfacit animo ejus, qui condidit legem: deinde ³ voluntati impiæ addit hypocrisin. LA. Qui jejunit, non jejunaturus, nisi ⁴ præciperet ecclesia, num satisfacit legi? SA. Mutas & auctorem legis, & materiam. LA. Confer igitur Judæum sic jejunantem diebus præscriptis, ut, ni lex hunc adigat, non sit jejunaturus, cum Christiano servante jejunium ab hominibus indictum, haud quaquam servaturo, si legem tollas: aut si mavis, Judæum abstinentem à carne suilla, & Christianum abstinentem à carnibus & lactariis die Veneris. SA. Infirmi non nihil reluctanti legi, puto, paratam esse veniam; certo proposito legem adversanti & obmurmuranti non item. LA. Atqui fateris, leges divinas non ⁵ semper obligare ad pœnam gehennæ?

¹ *Eruca*] Herba. Belg. *Rakette*.

² *Obedite præpositis vestris*] Verba Pauli ad Rom. 13. vers. 1. ita sonant: *Omni animæ potestatis supereminentibus subiecta esto. Non enim est potestas, nisi à Dō.*

³ *Voluntati impiæ*] Εἰς ψυχῆς, quippe Deus obedientiam sibi secundum legem præstari exigit.

⁴ *Præciperet ecclesia*] Jejunia Pontificiorum à Romanæ ecclesiæ indicta plane superstitiosa sunt: utpote quæ pro

opere meritotio, placatorio & satisfactorio habentur, specie divini cultus: & dierum observationibus & superstitione quorundam ciborum discrimine celebrantur.

⁵ *Semper obligare*] Siccinæ? Non obligant omnes leges divinæ ad pœnam infernalem? Cum interim maledictio promulgata sit omnibus, qui non manserint in omnibus, quæ scripta sunt in libro legis, ut ea faciant.

hennæ? SA. Quid ni fatear? LA. nec audes fateri, esse legem humanam, quæ non obligat ad eandem pœnam, sed hominem relinquis in ancipiti? Videris igitur aliquanto plus¹ tribuere legibus hominum, quam Dei. Mendacium & obtreçtatio suapte natura sunt mala, & à Deo prohibita; & tamen fateris, esse aliquod² mendacii & obtreçtationis genus, quod non obliget ad pœnam gehennæ; nec audes eum, qui quomocunque vescitur carnibus in die Veneris, liberare à pœna gehennæ. SA. Non est meum quenquam absolvere aut damnare. LA. Si divinæ leges & humanæ pariter obstringunt, quid igitur interest inter has & illas? SA. Nimirum quod, qui violat legem humanam, immeditate peccat adversus hominem, (si mihi concedes scholasticorum flosculis uti) meditate adversus Deum; qui violat legem divinam, contra. LA. Quid refert, utrum prius miscueris acetum, an absynthium, cum mihi utrumque sit ebibendum? Aut qui refert, utrum lapis à me vulnerato percussus feriat amicum, an ordine verso? SA. Hoc didici. LA. Et, si ex materia circumstantiisque sumitur obligandi modus in utrisque legibus; ³ quid interest inter auctoritatem Dei, & hominum? Impia percunctatio. LA. Attamen multi credunt, plus unum interesse. Deus tulit legem per Mo- sen, nec licet violare: idem ⁴ fert leges per Pontifices, aut certe consilium; quid interest inter has & istas? Lex Mosi per hominem, leges nostræ per homines. Et videntur minus ponderis habere, quæ Deus tulit per unum Mo- sen, quam

¹ *Tribuere legibus*] Id summa ope, at tur in reservationibus mentalibus aliis- que istius farinae.

² *Mendacii & obtreçtationis*] Laxant in hoc negotio habenas Pontificii, quas tamen Deus lege sua arctissime con- stringit: mendacium officiosum, quo quis juvatur, ex peccatorum ordine pro- surbantes. Eadem impia libertate utun-

³ *Quid interest*] Egrege & præsentî quæstioni congruenter dicebat filiis suis sacerdos Heli, 1 Sam. 2. vers. 25. Si pec- caverit ullus in alterum, judicabit eum magistratus: sed si in Jehovah ullus peccat, quis oret illum?

⁴ *Fert leges*] Nihil minus: Deus non fert leges per Antichristum.

quam quæ Spiritus Sanctus edit per ¹ frequens episcoporum & eruditorum concilium. SA. De Spiritu Moſis dubitare non licet. LA. Paulus in episcoporum vicem venit. Quid igitur intereſt inter Pauli præcepta, & cuiuslibet episcopi? SA. Quia ſine controverſia Paulus ſcripſit afflatus Spiritu. LA. Hæc ſcriptorum auctoritas quouſque ſe porrigit? SA. Arbitror non ultra Apoſtolos, niſi quod conciliorum eſt inviolata auctoritas. LA. Quare de Pauli Spiritu dubitare non licet? SA. Quia obſtat ² eccleſiæ conſenſus. LA. De episcopis dubitare licet? SA. De his nihil temere ſuſpicandum, niſi res ipſa palam clamitet quæſtum, aut impietatem. LA. Quid de conciliis? SA. Non licet, ſi fuerint rite & per Spiritum Sanctum congregata, peractaque. LA. Eſt igitur aliquod concilium, in quod iſta non competunt? SA. Eſſe poteſt. Quod ni eſſet, Theologi nequaquam adderent hanc exceptionem. LA. Videtur igitur & de conciliis dubitari poſſe. SA. Non arbitror, poſteaquam fuerint Chriſtianarum gentium ³ iudicio conſenſuque recepta comprobataque. LA. Poſteaquam exceſſimus ⁴ pomœria, quibus Deus voluit, circumſcribi ſacroſanctam & inviolabilem ſcripturæ auctoritatem, videtur mihi & aliud eſſe diſcrimen legum divinarum & humanarum. SA. Quod? LA.

¹ *Frequens episcoporum*] Blaſphemum eſt conciliis aſcribere tantum, quantum Moſi. Nota ſunt, quod unius concilii dogmata ab altero everſa ſunt. Et nihilominus omnia Dei Spiritu acta? Belle quidem. Ergo ſimul Spiritu contradictionis & Dei concilia habita. Relegantur eadẽ operã Conſtantiensis, Lateranensis, Baſilienſis aliorumque conciliorum acta, ad amuſſum verbo Dei repugnantia.

² *Eccleſia conſenſus*] Imo & Sp. Sanctus in Pauli epiſtolis loquens.

³ *Iudicio conſenſuque*] Concilia aut ſunt Particularia aut Universalia. Illa ita errare poſſunt, ut fidei fundamentum evertant. Eccleſiæ quippe particulares,

quas repræſentant, quandoque penitus deſciunt. Conſtat id exemplo Judaicarum, & ab hæreticis ſeductarum Eccleſiarum. Universalia vero, ſi legitima, nunquam ipſam arcem ſalutis oppugnant, licet in levioribus ſæpe hallucinentur. Hinc Auguſtinus ait, priora concilia à poſterioribus emendari opus habuiſſe.

⁴ *Pomœria*] Pomœria id eſt terminos præſcriptos. At proprie loca tam intra, quam extra murum, quæ antiqui in condendis urbibus inaugurato conſecrabant, neque patiebantur iis inædificari, Varroni ita dicta, quaſi *poſtmœria*: nam veteres, quem nos murum, illi mœrum appellabant.

I Sine

LA. Leges divinæ ¹ sunt immutabiles, nisi si quæ sunt ejus generis, ut significandi coërcendive gratia videantur ad tempus datæ, quas & prophetæ desituras juxta carnalem sensum prædixerunt, & Apostoli jam omittendas docuerunt. Deinde, inter leges humanas existunt nonnunquam iniquæ stultæque & pestilentes; unde & abrogantur vel auctoritate Superiorum, vel consentiente neglectu populi. Talè nihil est in legibus divinis. Rursus humana lex suapte sponte cessat, ubi cessarit causa, propter quam lata est: veluti, si constitutio juberet, singulos quotannis aliquid conferre in structuram templi, templo absoluto cessat rigor legis. ad hæc, lex ab hominibus lata, non est lex, nisi fuerit utentium consensu comprobata. Lex divina nec expendi debet, nec potest abrogari. Quanquam & Moses legem laturus, suffragia populi collegit, non quod hoc esset necesse, sed ut illos magis haberet obnoxios. Impudens enim est, legem contemnere, quam tuo suffragio comprobaris. Postremo, cum leges hominum, quæ ferè corporalia præscribunt: pædagogi sint ad pietatem, cessare videntur, ubi quis profecit ad spiritus robur, ut jam talibus cancellis non egeat, modo pro virili vitetur scandalum infirmorum, non malitiose superstitionum. Velut, si pater præscribat filiæ im-
puberi, ne bibat vinum; quo tutior sis illius virginitas usque ad nuptias; cum adoleverit, jamque viro tradita fuerit, non tenetur præcepto patris. Multæ leges habent: instar phar-
macorum; ea vero mutantur, & cedunt pro re nata, ipsæ
etiam

1. *Sunt immutabiles*] Nota distinctio legum divinarum in moralem, ceremonialem & forensem. Ceremonialis sub Evangelio honorifice sepulta ob reverentiam Dei, à quo quondam instituta, & per Christum abrogata. Gal. 4. v. 5. Eph. 2. v. 14. 15. Coloss. 2. v. 14. Forensis seu judicialis itidem duravit ad adventum Messie: nam ad hoc tempus consistere debuit Politia Judæorum, secundum Jacobi vaticinium. Genes. 49. v. 10. Ita ut Christiani non teneantur

suas respublicas juxta hujus normam administrare: quamquam immutabile mansit, quod ex illa lege juri naturæ innititur. De morali autem lege ait Christus Matt. 5. v. 18. Amen dico vobis, usque dum præterierit cælum & terra, jota unum aut unus apex nequaquam præterierit ex lege.

2. *Instar pharmacorum*] *Φάρμακον* tam pro veneno, quam salutifero medicamento sumi solitum.

etiam medicis approbantibus; qui, si semper iisdem uterentur remediis à veteribus proditis, plures occiderent, quam sanarent. SA. Multa tu quidem congeris, quorum nonnulla placent, aliqua displicent, quædam non intelligo. LA. Si lex episcopi quæstum evidenter oleat, hoc est, statuatur, ut singuli parochi bis in anno emant aureo ducato jus absolvendi à casibus, quos vocant Episcopales, quo plus extorqueat à suis, obtemperandum censes? SA. Censeo, sed interim clamandum adversus legem iniquam, exclusa semper seditione. Sed unde hic mihi percunctator lanio? ¹ Tractent fabrilia fabri. LA. Hujusmodi quæstionibus sæpe torquemur in conviviis; interdum ² diatriba fervercit ad pugnam & sanguinem. SA. Pugnent, qui volent: ego censeo, leges majorum esse reverenter suscipiendas, & observandas religiose, velut à Deo profectas; nec esse tutum, nec esse pium, de potestate publica finistram concipere, aut serere suspicionem. Et, si quid est tyrannidis, quod tamen non cogat ad impietatem, satius est ferre, quam seditiose reluctari. LA. Ista quidem ratione fateor, bene consultum rebus eorum, qui dignitate pollent; tecum sentio; nec illis invideo. Cæterum lubens audiam rationem, qua consulatur & populi vel libertati, vel commodis. SA. Deus non destituet populum suum. LA. Verum, ubi interim illa libertas Spiritus, quam Apostoli promittunt ex Evangelio, quam Paulus toties inculcat clamans, *Regnum Dei non est esca & potus*, ³ *& quod filii non simus sub pædagogis, nec amplius serviamus elementis hujus mundi*; aliaque innumera: si tanto pluribus ⁴ constitutionibus onerantur Christiani, quam Judæi, & si arctius obli-

¹ *Tractent fabrilia fabri*] Admonet, unumquemque artificem in suis negotiis exerceri oportere. Et ne sutor ultra crepidam, quasi nemo de iis judicare conetur, quæ sunt ab ipsius arte ac professione aliena: nam, quam quisque novit artem, in hac se exerceat.

² *Diatriba*] Διατριβή, disputatio; item locus, ubi exercent se Philosophi

³ *Et quod filii*] Vide Paulum ad Gal. 2. v. 4. 5. & Gal. 3. v. 23. 24. 25.

⁴ *Constitutionibus*] Pluribus certe & gravioribus constitutionibus, directe cum libertate Christiana pugnantibus, Pontificia religio premitur, quam olim sub Veteri fœdere Judaismus, cuius jurgum nec Apostoli nec Patres ferre poterant, teste Petre,

obligant hominum leges, quam pleraque à Deo tradita præcepta? SA. Dicam, Lanio. ' Non in hoc est Christianorum libertas, ut liceat illis facere, quæ velint, liberis à constitutionibus humanis: sed quod ex fervore Spiritus ad omnia prompti, lubentes & alacres ea faciunt, quæ præscribuntur, nimirum filii potius; quam servi. LA. Expedite: sed erant & sub lege Mosaica filii, & sunt sub Evangelio servi; atque adeo vereor, ne maxima pars hominum; siquidem servi sunt, qui lege coacti suum officium faciunt. Quid igitur discriminis inter novam & veterem? SA. Meo iudicio, multum interest. Quod vetus sub involucris docuit, nova sub oculos posuit: quod illa sub ænigmatibus prædixit, hæc dilucidius ostendit: quod illa subobscore promisit, hæc exhibuit maxima quidem ex parte: illa tradita erat uni genti, hæc ex æquo docet omnes salutem: illa paucis prophetis & eximiis viris impertiit insignem illam & spirituaalem gratiam; hæc omne donorum genus largiter effudit in omnium ætatum, sexuum & nationum homines; linguas, sanationes, prophetias, miracula. LA. Ubi nunc igitur ista? SA. Cessarunt, non interierunt: vel quia non est opus, jam evulgata Christi doctrina, vel quia plerique titulo tantum Christiani, fide, quæ est miraculorum architectrix, caremus. LA. Si propter incredulos ac diffidentes opus est miraculis, talium nunc plena sunt omnia. SA. Est incredulitas simpliciter errans, qualis erat Judæorum² obmurmurantium Petro, quod Cornelii familiam rece-

1 Non in hoc est Christianorum] Christianorum libertas consistit; primo in liberatione à peccato & morte; secundo à lege morali, non quoad obedientiam, sed necessitatem perfecte præstandi ad iustitiam consequendam, & quoad rigorem & obligationem ad pœnam: tertio in donatione Spiritus Sancti, eximentis miseram cæcitatem, illuminantis prædicatione Evangelii & vivificantis: quarto in liberatione à lege ce-

remoniali & multo magis traditionibus humanis, cultus gratia institutis, ut de necessitate legalia observandi de rebus mediis; qualia sunt, delectus ciborum, observationes dierum & similia.

2 Obmurmurantium Petro] Historia existat Act. 11. v. 1. 2. 3. Audierunt autem Apostoli & fratres, qui erant in Judæa, Gentes etiam recepisse sermonem Dei. Quum igitur ascendisset Petrus Hierosolymam, disceptarunt ad-

H h 4

verius.

recepisset ad Euangelii gratiam : qualis erat gentium , quæ religionem , quam à majoribus acceperant , putabant , esse salutiferam , & Apostolorum doctrinam esse superstitionem peregrinam : hi conspectis miraculis conversi sunt. Nunc , qui diffidunt Euangelio , tanta luce per universum orbem coruscante , non simpliciter errant , sed excæcati malis affectibus nolunt intelligere , ut bene agant : hos nulla miracula reducerent ad mentem meliorem. Et sanandi tempus nunc est , puniendi post futurum est. LA. Quanquam multa dixisti satis probabiliter , tamen mihi propositum est , non fidere falsamentario ; sed adibo Theologum quendam eximie doctum : quidquid is de singulis pronunciat , cœlestis oraculi vice fuerit. SA. Quis iste ? Pharetrius ? LA. Ille simpliciter delirat & ante annos , dignus , qui concionetur deliris anictulis. SA. Bliteus ? LA. An ego tam loquaci sophistæ credam ? SA. Amphicolus ? LA. Nunquam ei credam in solvendis quæstionibus , cui meo malo credidi carnes meas. An ille bona fide solvat ² problemata , qui pessima fide nondum solvit pecuniam ? SA. Lemantius ? LA. Non utor cæcis ad indicandam viam. SA. Quis igitur ? LA. Si scire vis , Cephalus est , vir trium linguarum , & omnis politioris litteraturæ perpulchre gnarus , tum in sacris voluminibus & vetustis Theologis diu studioseque versatus. SA. Dabo rectius consilium. Eas ad inferos ; illic invenies ³ Rabbinum Druinum , uni * Tenedia bipenni dissec-

versus eum , qui erant ex circumcisione : dicentes ad viros præputium habentes , introisti & una edisti cum illis.

1 *Diffidunt Euangelio*] Desierunt miracula cum Apostolis & primis illis doctoribus : nam confirmatâ Euangelii doctrinâ non erant amplius necessaria. Hinc eleganter Augustinus : Portentum est , qui adhuc portenta & miracula ad Euangelii doctrinam confirmandam flagitat. Desinitur autem miraculum opus arduum & inusitatum vi divina , quæ omnem facultatem naturæ creatæ

superat : ad id editum , ut admiratione sentientes afficiat , & fidem erga sermones Dei confirmet. Non debuit diu usus miraculorum in ecclesiis esse , ne eorundem dignitas exolefceret. Id indicat Augustinus , ubi ait , miracula non moverent , nisi mira essent , & mira non essent , si solita essent.

2 *Problema*] Est illud , quod obijci-
tur. Vel quæstio , quæ proponitur ; à
ωρεάδω , obijcio.

3 *Rabbinus*] Magister Judaicus ; à
Rabbi , magister. Matth. 6. 19.

* Tene-

secabit omnes tuas quæstiunculas. LA. Tu præi, quo mihi viam appares. SA. Sed extra jocum: Estne verum, quod narras, datam potestatem vescendi carnibus? LA. Ludebam, 'te ut urerem. Et, si Romanus Pontifex id vellet maxime, ordo falsamentariorum moveret seditionem. Deinde mundus est plenus² Pharisaïcis hominibus, qui non alia re sibi possunt vindicare sanctimoniam, nisi talibus observatiunculis: hi nec paterentur, sibi detrahi jam partam gloriam, nec sinerent, minoribus plus esse libertatis, quam ipsis fuit. Ne in lanionum quidem rem esset, permitti liberum quarumlibet rerum esum. Tum enim varius esset eventus nostræ negotiationis; nunc certius est lucrum, & minus aleæ, minusque laborum. SA. Verissima prædicas; sed eadem incommoditas ad nos rediret. LA. Gaudeo, tandem inventum aliquid, in quo falsamentario cum lanione conveniat. Jam, ut incipiam & ipse serio loqui, quemadmodum fortassis expediret, populum Christianum paucioribus constitutiunculis obstringi, præsertim si quæ non multum, aut nihil conducunt ad pietatem, ne dicam, officiant: Ita non libet ab istis stare, qui omnes omnium hominum constitutiones rejiciunt, neque flocci faciunt. Imo ob hoc ipsum multa faciunt, quia præceptum est, ne faciant. Attamen demirari non possum in plerisque rebus præpostera morsalium judicia. SA. Idem nec ego satis admirari possum. LA.⁴ Cælum terræ miscemus, si quid periculi suspicamur, ne

* *Tenedia bipennis*] Conveniet in eos, qui nimium severè judicant ac puniunt: aut qui celeriter expediunt controversias & litem ambiguitates. Inde translatum, quod olim rex Tenedi securim gestans, lites audire consuevit: causaque judicata, protinus eum, qui fecisset injuriam, securi percuteret.

¹ *Te ut urerem*] Urerem, id est cruciarem, vexarem: ista enim significatio per translationem sæpius invenitur.

² *Pharisaïcis hominibus*] Pharisaïcus] das.

per antonomasiam pro subdolo, fucato, hypocrita: tales Pharisaï, quos vivis coloribus descriptos invenies à Christo Matth. 23.

³ *Et minus aleæ*] Alea proprie tessera vel ipse ludus tesserarum: Metaphoricè pro quavis fortuna & periculo, ut hoc loco.

⁴ *Cælum terra miscere*] Proverbialis hyperbole est pro eo, quod est omnia perturbare, nihilque non facere Sic Juvenal. *Clames licet, & mare cælo confun-*

ne quid decedat ponderis sacerdotum constitutionibus auctoritatie: & dormitamus, cum imminet evidens periculum, ne tantum tribuamus hominum auctoritati, ut auctoritati divinæ minus tribuatur, quam oportet. ¹Sic à Scylla declinamus, ut non metuamus Charybdim, malum exitialibus. Debetur episcopis suus honos; quis negat? præsertim si agunt, quod dicuntur. Sed impium est, honores soli Deo debitos transferre in homines, &, dum impense reveremur hominem, parum revereri Deum. Honorandus Deus in proximo, venerandus in proximo; sed interim adhibenda cautio, ne Deus per hanc occasionem suo fraude- tur honore. SA. Itidem videmus, multos in tantum fidere ² corporalibus cæremoniis, ut his freti negligant ea, quæ sunt veræ pietatis; suis meritis arrogantes, quod est divinæ largitatis, & ibi consistentes, unde gradus erat ad perfectiora, & ex his rebus proximum calumniantes, quæ ³ per se nec bonæ sunt, nec malæ. LA. Quin in eadem re cum duo sunt, quorum alterum altero præstantius, semper deterioris est nobis potior ratio. Corpus, & quæ corporis sunt, ubique pluris fiunt, quam ea, quæ sunt animi. Et hominem occidisse, pro gravi crimine ducitur, ut est: at pestifera doctrina, ⁴vipereis instinctibus corrupisse mentem hominis, ludus est.* Si sacerdos alat capillitium, aut vestem sumat hominis profani, rapitur in carcerem, acriter punitur: si bibat

¹ Sic à Scylla, &c.] Evitata Charybdi in Scyllam incidi: hoc est, dum vito gravius malum, in alterum diversum incidi. ut *Incidi in Scyllam cupiens vitare Charybdim*. B. *Vyt't vagevier in de hel*.

² Corporalibus cæremoniis] Graphice depingit Pontificiorum superstitiones. Quantum, bone Deus, tribuunt externo cultui ab hominibus invento! Quam fidunt suis operibus, quæ Deo non sine spirituali superbia admeriuntur! Videantur ipsorum superstitionis & blasphemæ preculz sanctis dictæ, ad numerum nodorum, peregrinationes religionis

ergo, confessiones auriculares, communicationes missarum, eleemosynæ, spontanea paupertas, cæca obedientia, punitiones corporum, jejunationes aliaque alia innumera: quibus umbris in tantum innituntur, ut ipsum corpus elabi sibi sinant.

³ Per se nec bona sunt] Unico verbo adiaphora nuncupantur res nec bonæ nec malæ per se.

⁴ Vipereis instinctibus] Certe, sicut anima præstantior corpore, ita majus animam falsis doctrinis & hæresibus infecisse & interfecisse, quam corpus.

bibat in lupanari, si scortetur, si ludat aleam, si vitiet alienas uxores, si nihil attingat sacrae lectionis, tamen columna est ecclesiae. Non excuso mutatam vestem, sed accuso praeposterum iudicium. SA. Imo, si non persolvat pensum precum horariorum, paratum est ¹ anathema; si foeneretur, si ² simoniam admittat, impune est. LA. Si quis videat Carthusianum aliter vestitum, aut vescentem carnibus, quam execratur, quam horret, quam timet, ne terra dehiscens & spectatorem & spectatum absorbeat! idem si videat eum temulentum, mendacibus verbis in famam aliorum debacchantem, manifestis dolis imponentem tenui vicino, nemo perinde abominatur. SA. Veluti, si ³ quis videat Franciscanum enodi cingulo cinctum, ⁴ aut Augustinensem non corio, sed lana cinctum, aut discinctum Carmelitam, aut ⁵ cinctum Rhodiensem: rursus, si percalceatum Franciscanum, aut

¹ *Anathema*] *Ἀνάθεμα* seu *Ἀνάθυμα* excommunicatio, execratio. Inde & anathematizare, diris devovere. Alioquin & anathema in sacris literis pro sacris oblationibus, reparationi deo & ipsa perditione sumitur.

² *Simoniam admittat*] Simonia nundinatio, qua quis pretio Ecclesiasticas functiones & dignitates, quae mera sunt Spiritus Sancti dona, ambit & consequitur. Nomen invenit à Simone illo Magico, qui pecunia sibi comparare volebat Spir. Sancti dona. Act. 8. vers. 18. 19. Quum conspexisset Simon, per impositionem manuum Apostolorum dari Spiritum Sanctum, obtulit iis pecunias, dicens: Date etiam mihi potestatem, ut, cuicumque imposuero manus, recipiat Spiritum Sanctum. Quantopere vero simonia in Papatu exerceatur, jam olim Baptista Mantuanus indicavit, ubi canit: Romae venale esse coelum & Deum ipsum, non tantum aurum, thus & honores.

³ *Quis videat Franciscanum*] De cultu & vario vestium genere videatur doctissimus liber Rodolphi Hospiniani de origine & processu Monachatus.

⁴ *Aut Augustinensem*] Quemadmodum Franciscanorum togae cingulo nodis implicito constringuntur, ita Augustinenfium coriaco. Ordinem hi falso ad autorem Augustinum deferunt, Quod & vulgatus versiculus innuit:

*Mendici fratris induti vestibus astris,
Augustinus ego nomen habere nego.*

Primus Augustinianorum institutor Guilielmus quidam Dux Vasconienfis Comes Pictavienfis, Bernardi discipulus, ut Volaterranus testatur. Post illius obitum admodum dispersi & in Guilielmitas, fratres Ioannis Boni, Fabulos, Brittinis, fratres poenitentiae Christi distincti sunt. Alexander IV. demum omnes in unum collegit, & regulam Augustini praescripsit.

⁵ *Cinctum Rhodiensem*] De Carmelitis alias actum. Rhodienses ab insula Rhodo in mari Carpathio Cariz adjacent. Hanc à Christianis receptam anno 1311. tandem Solymanus Turcarum imperio subiecit, deditioem faciente Liladamo militis Rhodiensis praefecto.

I Semi-

aut ¹ semicalceatum Cruciferum : nonne concitaret ² Tyria (quod dici solet) maria ! LA. Imo, nuper apud nos ex duabus foeminis, quarum utramque dixisses prudentem, altera abortiit, altera ³ concidit syncope, quod conspicerent Canonium quendam sacris virginibus praefectum, in propinqua vicinia, sed tamen in publico, obambulare, qui vestem lineam non haberet tectam nigro pallio. At eadem crebro viderant aves ejusmodi comestantes, cantillantes, saltitantes, non addam caetera, nec ullam sentiebant nauseam. SA. Sexuir fortasse debetur venia. Opinor, tibi notum Polythrescum. Is aegrotabat periculose : ⁴ phthisis erat. Medici diu suaserant, ut vesceretur ovis & lactariis; sed frustra: eodem cohortabatur Episcopus. Ille, cum esset vir non indoctus, & Theologiae ⁵ baccalaureus, videbatur citius emoriturus, quam utriusque medici consilio morem gesturus. Ita visum est medicis & amicis, ut falleretur; parata est sorbitio ex ovis & lacte caprino : dictum est lac amygdalinum. Ille lubens comedit, & idem aliquot diebus faciens, coepit habere meliuscule, donec puella quaedam fucum prodidit. Ibi coepit, quod comederat, revomere. At idem superstitiosus in lacte, nulla religione commotus est, quo minus abjuraret pecuniam mihi debitam. Nam

¹ Chiro-

¹ *Semicalceatum Cruciferum*] De Cruciferorum origine admodum inter se digladiantur Scriptores. Illud maxime verisimile cum expeditionibus in Syriam emeruisse. Cumque ordo labasceret, Innocentius III. denuo erexit: quia Albigenses, quorum causa Romae magnus tumultus esset exortus, opera horum, & cruce notatorum, crudeliter delevisset.

² *Tyria maria*] Id est, summos tumultus. *Tyria* ergo *maria*, proverbio dicebatur, de re magnopere tumultuosa, periculique plena. Festus Pompejus inde natum adagium indicat, quod Poeni Tyro oriundi, adeo potentes mari fuerunt, ut per hos om-

nibus mortalibus navigatio esset periculosa.

³ *Concidit syncope*] Συζκοπή figura grammatica cum litera aut syllaba è medio vocis excinditur: à συζκόπη concido, conscindo. Hic autem syncope, seu syncopa est morbi species; nempe definiente Aëgnera, praecipue lapsus omnium facultatum, seu virium in corpore humano.

⁴ *Phthisis*] Pulmonum exulceratio, corpus universum sensim colliquans. Gr. φθίσιν, φθίσις. Belg. *Teering*.

⁵ *Baccalaureus*] Baccalaureus quid sit, ante hac dictum, promotionis scilicet primus gradus in Academiis, praecipue Pontificiorum.

¹ Chiro-

¹Chirographum simpliciter exhibitum clam ungui sciderat: Delatum est jusjurandum; ego illi cessi. Is vero tam non gravatim recepit, ut optare videretur quotidianas ejusmodi delationes. Quid hoc judicio perversius? Peccabat adversus mentem ecclesiæ, qui heic non obtemperavit sacerdoti & medicis: & in perjurio manifesto firmam habebat conscientiam, tam infirmus in lacte. L.A. Heic mihi succurrit fabula, quam nuper Dominicanus quidam narravit in concione frequentissima, quo sermonis amaritudinem (nam in die ²parascæves exponebat mortem Domini) jucundiore narratione dilueret. Virginem sacram oppresserat adolescens: uteri tumor arguit factum, convocatus est virginum chorus, præsedit abbatissa. Accusata est. ³Inficiali statui non erat locus. Argumentum erat necessarium. Confugit ad statum qualitatis, nisi mavis translationis. Oppressa sum à valentiore. At saltem exclamasses. Fecissem, inquit, sed in dormitorio nefas est solvere silentium. Sit hæc fabula, modo fateamur, hoc stultiora geri permulta. Nunc dicam, quod his oculis vidi. Nomen hominis locique filebitur. Habebam affinem Priorem, abbati proximum, ordinis ⁴Benedictini, sed ex eorum numero, qui non vescuntur carnibus, nisi extra locum, quem appellant magnum refectorium. Habebatur doctus, & ipse volebat haberi, annos natus fere quinquaginta. Certare poculis, & hilarescere vino, erat illi quotidianum. Duodecimo quoque die adibat ⁵thermas publicas: illic dabatur opera purgandi renibus.

S.A.

¹ Chirographum] Quo debitor creditori debitum proficitur. Belg. Een Obligatie. ex χῆρ, manus, & ὄρεσθαι, scribo.

² Parascæve] Gr. παρασκευὴ, preparatio. Eo die Iudæi se parabant ad sabbatum. Vox sumpta videtur ex Exod. 16.

³ Inficiali] Proprie parascæve sabbati, est ea pars diei Veneris, quæ à nona hora incipiebat, & circiter duodecimam desinebat, ubi solennia inibant. Etiam totus ille dies Veneris παρασκευὴ dicebatur. Belg. Gos vrydagh. Parascæve ergo ele-

ganter dicebatur ἡ ἀπὸ τοῦ πρὶν, id est, præcedanea festi dies.

⁴ Inficialis status] Quum factum negatur. Qualitatis, quum defenditur, ut jure factum. Translationis, quum culpa facti transfertur in alium.

⁵ Benedictini] Ordo hic autorem agnoscit Benedictum quendam Nursiensem: qui, teste Trithemio, obiit a. 542.

⁶ Therma] Sunt aquæ naturaliter calidæ, à terræ visceribus manantes: etiam artificialiter calentes. Belg. Badstoven.

1 Can-

SA. Erat, unde id fieret? LA. Possidebat annue sexcentos florenos. SA. O paupertatem optabilem! LA. Ex vino & Venere incidit in phthisin. Desperantibus medicis, abbas imperabat esum carniū, addens illud terribile verbum, *sub poena inobedientiæ*. Ille vix adigi potuit; ut moriens gustaret carnes, à quibus tot annis non abhorruebat. SA. Prior tali abbate dignus. Divino tamen, quos dicas: nam eandem fabulam & ab aliis audire memini. LA. Divina. SA. Nonne abbas est prægrandi obesoque corpore, lingua subblæsa? Prior humiliore statura, sed erecta, gracili vultu? LA. Divinasti. SA. Accipe par pari relatum. Audies, quod nuper ipse vidi, cuique non interfui solum, verum etiam propemodum præfui. Erant duæ monachæ, quæ viscebant cognatos suos. Ubi venissent, quo volebant, famulus per oblivionem reliquerat codicem precum juxta consuetudinem ordinis & loci, in quo vivebant. Deum immortalem, quanta illic perturbatio! Non audebant cœnare, nisi dictis precibus vespertinis, nec sustinebant ex alio codice dicere, quam ex suo. Interim tota domus cœnaturiebat. Quid multis? Cantherio recurrit famulus: sub multam noctem adfert relictum codicem. Dicuntur preces, vixque ad decimam cœnavimus. LA. Hactenus nihil audio, quod sit magnopere reprehendendum. SA. Nimirum dimidium duntaxat audisti fabulæ. Inter cœnandum cœperunt illæ virgines hilarescere vino: tandem risu soluto, jocis parum pudicis perstrepuerunt convivium; sed nemo licentius egit, quam illæ, quæ nisi dictis ex ordinis forma precibus, cœnare noluerunt. A convivio, lusus, choreæ, cantilenæ, reliqua non audeo commemorare. Sed plane vereor, ne quid ea nocte patratum sit parum virgineum, nisi me fallabant procœmia, lascivi lusus, nutus & suavia. LA. Istam perversitatem non tam imputo virginibus, quam sacerdotibus, earum

x Cantherio] Cantherius est equus, tem, ut ad onera portanda fiant aptiorum testiculi amputantur. Castrantur aures, edomita ferocitate.

x Palma-

earum curam gerentibus. Sed age, fabulam fabula penfabo, quin potius audies oculatam historiam. Hisce diebus aliquot coniecti sunt in carcerem, quod ausi sint die Dominico panem coquere, cum forte deesset. Equidem non damno factum, sed executio iudicium. Aliquanto post die Dominico, qui vulgo ¹ *Palmarum* dicitur, forte erat, cur vicus propinquus mihi esset adeundus. Ibi tum ad horam diei ferme quartam è prandio, obvium habeo, rediculumne dicam, an miserandum spectaculum; arbitror, nulla Bacchanalia plus habuisse turpitudinis. Alii vacillabant huc illuc vino, non aliter, quam navis destituta rectore jactatur ventis & fluctibus. Erant, qui complexi brachium alterius sustinebant lapsantem, sed ipsi parum firmi: alii subinde cadebant, ægreque surgebant: nonnulli quernis frondibus erant coronati. SA. Magis conveniebat ² pampineis; tum addendi ³ thyrsi. LA. Senior quidam ⁴ Silenum agens, sarcinæ in morem sublimis gestabatur humeris, eo gestu, quo solent olim efferri cadavera, pedibus eo porrectis, quo ibant, nisi quod pronus bajulatur, ne vomitu præfocaretur supinus. Is miser comvomebat furas & calcaneos extremorum bajulorum. Nec inter bajulos quisquam erat sobrius; plerique ridebant, sed sic, ut facile diceres, mentem abesse, Bacchi furor habebat omnes. Atque hac pompa civitatem ingressi sunt, idque clara luce. SA. Unde collegerant eam insaniam? LA. In vico propinquo vinum paulo vilius venditur, quam in urbe: eo se contulerant aliquot combibones, quo vilius insanirent, sed largius. Non enim minus impensum est pecuniæ, sed plus contractum est dementiæ. Hi, si gustassent ovum, velut admissio parricidio pertracti fuissent

in

¹ *Palmarum*] Est ille dies Dominicus, qui proxime antecedit ipsum pascha. Vocant autem *Palmarum diem*, ad memoriam Christi ingredientis Ierosolymam, & ab obvia turba ramis palmarum & faustis acclamationibus excepti.

² *Pampineis*] Quia Baccho operantur.

³ *Thyrsi*] Hastæ vitæ, quas gestabant agentes Bacchanalia.

⁴ *Silenum agens*] Silenus apud Virgil. inducitur senex Epicureus: est & Deus comes Bacchi.

in carcerem : cum præter omiffam facram concionem, præter neglectas preces vespertinas, in die tam sacro, tantum intemperantiæ publicitus effet admiſſum, nemo puniit, nemo deteſtatus eſt. SA. Atqui, ne iſtuc tantopere mireris, in mediis urbibus, in popinis templo proximis, diebus quamlibet feſtis potatur, cantatur, ſaltatur, pugnatur tanto ſtrepitu, tantoque tumultu, ut nec ſacrum peragi, nec ſacra concio poſſit exaudiri. Idem, ſi eodem tempore conſuiſſent calceum, aut ſi in die Veneris guſtaſſent ſuillam, capitis accerſerentur. Et tamen dies Dominicus ob hoc potiſſimum eſt inſtitutus, quo vacaret audire doctrinam Euangelicam : & ideo vetitum conſuere calceos, ut ſit otium concinnandis animis. An non hæc mira iudiciorum perversitas? LA. Prodigioſa. Jam in ipſo ¹ jejunii præſcripto, cum duo ſint ; alterum abſtinentia ² cibi, alterum delectus cibi ; nemo neſcit prius illud præcepti divini, aut certe juxta præceptum divinum eſſe ; alterum veto non ſolum humanum, verum etiam ³ propemodum pugnans cum apoſtolica doctrina, utcunque hoc excuſamus : tamen heic quoque præpoſtero iudicio cœnare vulgo impune eſt, guſtaſſe cibum ab homine vetitum, à Deo permiſſum, & item ab

¹ *Jejunii præſcripto*] Sex ſolidas rationes adfert Amęſius, quibus Pontificiorum jejunia nerveſe oppugnat. 1. Quod ſtata quædã tempora, ex ordine recurrentia jejuniis dicantur. quod naturæ extraordinari ex occasione ſpeciali pendentiſ, plane repugnat. 2. Quod illa tempora nonnunquam producant ultra ſpatium, vel exercitio extraordinario, vel abſtinentiæ jejunii congruens: ut in quadrageſima. 3. Quod delectum quendam habent ciborum & ridiculum, dum carne abſtinent, vino & cupediis utuntur : & impium, quia carne abſtinent, tamquam pro illo tempore, immunda, quæ eſt doctrina dæmoniorum. 4. Quod hæc tempora & hunc ciborum delectum, legibus humanis & conſcien-

tiam obligantibus, toti Eccleſiæ obtrudunt : eaque magis rigidis & ſeveris pœniſ ſanciunt, quam legem ipſam Dei. 5. Quod cultum collocent, in ipſa abſtinentia, quam præſcribunt. 6. Quod ſatiſfactionem & meritum ſuis jejuniis adſcribunt.

² *Cibi*] Hæc abſtinentia non tantum circa cibum & potum, ſed etiam alia omnia verſatur, quibus voluptati corporæ indulgetur. Dan. 10. verſ. 3. Et talis ac tanta eſſe debet, ut ex illa aptiores reddamur ad extraordinariam humiliationem. Ezech. 8. verſ. 21.

³ *Propemodum pugnans*] Mitigatio per vocem *propemodum* omittenda : imo delectus ille ciborum ex diametro pugnat cum Euangelica doctrina.

ab Apostolis, capitale est. Jejunium, tamen si non constat, esse certo præceptum ab Apostolis, tamen illorum exemplis ac litteris commendatum est: at interdictum ciborum estum, quos Deus creavit ad vescendum cum gratiarum actione, ut tueamur apud judicem Paulum, quot lemma-³ tis est opus? Et tamen toto passim orbe cœnatur affatim, nullus offenditur: si valetudinarius gustet pullum gallina-
ceum, periclitatur Christiana religio. In Anglia vulgus Quadragesimæ tempore, justam cœnam apparat alternis diebus, nemo miratur: si febris periclitans tentet attingere jus pulli, plus quam sacrilegium admissum videtur. Apud eosdem in Quadragesima, quo jejunio ut nihil antiquius, ita nihil sanctius habitum est apud Christianos, impune cœnatur, ut dixi: si tentes idem extra Quadragesimam die Veneris, nemo feret. Si quæras; quam ob rem? allegant patriæ consuetudinem. Exsecrantur eum, qui regionis negligit consuetudinem: & ipsi sibi ignoscunt, qui negligant vetustissimam totius ecclesiæ consuetudinem. SA. Nec probandus est, qui sine causa negligit consuetudinem patriæ,

1 *Esse certo præceptum*] Eleganter, ut solet, Amelius: in Novo Testamento jejunium, non est proprie medium cultus, vel qua efficit aliquid, ex institutione significat, vel coram Deo, vel coram hominibus, sed quatenus disponit ad extraordinarium exercitium cultus.

2 *Ad vescendum*] Locus exstat apud Paulum 1 Tim. 4. vers. 3. 4. Ubi hanc ciborum prohibitionem doctrinam Dæmoniorum nuncupat. Solidissimas ejus rei rationes paulo ante ex Beza dedimus, in hunc locum Paulinum commentante.

3 *Lemma-³ tis*] Id est, argumentis; sed proprie argumentum futile, lemma dicitur.

4 *Iusta cœna*] Satis magna.

5 *Nihil antiquius*] Nam institutionem Quadragesimæ, alii ad Telephorum Papam referunt, alii antiquiorem statuunt.

6 *Sanctius*] Sanctitasne est? Quæ non

nisi mera κακοζήλια & perversa Christi imitatio, quadraginta dies jejunantis. Quantum vero discrimen inter jejunium Christi & superstitionum quorundam Christianorum! Ille semel tantum jejunavit, nec id à quoquam unquam exegit. Hi singulis annis jejunt. Ille toto illo tempore nihil comedit: quod nusquam mandant S. literæ, ut imitemur. Hi piscibus aliisque deliciis utuntur, non minus sapidis, quam carnes sunt. Eleganter Chrysostomus: *Non mandavit, inquit, tibi Dominus, ut jejunares quadragesima, quamvis id mandare potuisset. Quid ergo mandavit? Discite, inquit, a me, quia mitis sum & humilis corde.* Nihil sanctius ergo quadragesima? Imo nihil superstitiosius: utpote qua populo obtruduntur delectus ciborum, precule aniles, cantica impia & peregrinationes profane & idololatricæ. Dum interim de peccatis corrigendis nulla sit mentio.

triæ, in qua vivit. LA. Nec ego criminor eos, qui Quadragessimam cum Deo ventreque partiuntur, sed indico præposterum de rebus iudicium. SA. Cum dies Dominicus præcipue legatur institutus, quo populus simul conveniret ad audiendum sermonem Euangelicum: qui non audit ¹ missam, abominabilis est: qui negligit concionem, malens pila ludere, purus est. LA. Quantum flagitium admissum existiment, si quis sumat ² Eucharistiam illotis ³ faucibus? quam nihil trepidant, cum idem faciunt illoto animo, per-versisque cupiditatibus sordidato? SA. Quam multi sunt sacerdotes, qui citius mortem oppetant, quam sacrificent calice & patina nondum ab episcopo consecrata; aut quam sacrificent veste quotidiana? At inter hos, qui sic affecti sunt, quam multos videmus, qui non verentur ad sacram mensam accedere, noctis proximæ crapula adhuc temulentii? Quanta trepidatio, si forte contigerint corpus Domini, ea manus parte, quæ sacro oleo confecta non fuit? Quin eadem religione dispicimus, ne profanus animus offendant Dominum? LA. Vasa sacra non attingimus, & piaculum admissum arbitramur, si id forte acciderit; & interim viva templa Sancti Spiritus, quam securi violamus? SA. Humana constitutio vetat, ne nothus, claudus, aut luscus recipiatur ad sacra ministeria. Hic quam sumus difficiles? & tamen interim passim recipimus indoctos, aleatores, temulentos, milites & homicidas. Dicunt, Latent nos animorum

¹ *Missam*] Missæ vocabulum Pontificii quidam ad Hebraicum *Masath* vel *Missach* deducere student: at frustra. Origo notior est. Nempe ex veteri Ecclesia orta, ubi diaconus non communicaturos dimittens, clara voce clamabat: *Ite, missa est*. Quod autem Erasmus hic narrat, revera etiamnum in Papatu obtinet.

² *Eucharisticam*] Varia nomina invenit in S. Scriptura & apud Patres cœna Domini, nempe *mensa Domini*, *communicationis corporis Christi*, *communio*,

Novi testamenti, corporis & sanguinis Domini, fractionis panis, & Græcis *ἀγάνης, συνάξις*, ut & à gratiarum actione *εὐχαριστίας*. Quæ omnes improprie loquutiones.

³ *Faucibus*] Dicit faucibus: quando quidem sacrificulus communicanti hostiam orbicularem in os ingerit, contra Christi institutionem & veteris Ecclesiæ morem. Præcipue cum verbum *λαμβάνειν*, à Christo usurpatum, proprie accipitur de accipere manu.

x *Ocul-*

rum morbi. De ¹ occultis non loquor, de his loquor, quæ magis in propatulo sunt, quam vitia corporis. L.A. Sunt & episcopi, qui ex functionibus nihil sibi vindicant, præter rationes, aliaque sordida: concionandi munus, quæ prima dignitas est episcopi, cedunt quamlibet sordidis; haud quam facturi, nisi præpostero iudicio tenerentur. S.A. ² Qui festum diem violat ab episcopo quoque institutum, rapitur ad pœnam, Et satrapæ quidam, qui tot constitutionibus pontificum & conciliorum, tot fulminibus fortiter contemptis, impediunt ³ canonicas electiones, opprimunt immunitates ecclesiasticorum, ne his quidem parcentes domibus, quæ fovendis senibus, ægrotis & egenis ex piorum hominum eleemosynis institutæ sunt: abunde Christiani sibi videntur, si sæviant in levissimarum rerum prævaricatores. L.A. ⁴ Præstat satrapas missos facere, loquique de salamentis & carnibus. S.A. Assentior; redeamus igitur ad jejunium & pisces. Audivi, Pontificum leges nominatim excipere pueros, senes, ægrotos, invalidos, gravem laborem sustinentes, gravidas, lactantes, ac vehementer tenues. L.A. Idem & ipse frequenter audivi. S.A. Rursus audivi præcellentem quendam Theologum, ⁵ opinor, Gersoni nomen esse, hoc addere, si quis exstiterit causæ parimenti, cum his, quæ pontificum leges nominatim excipiunt, similiter cessare vigorem præcepti. Sunt enim corporum peculiare habitus, qui reddunt capitaliorem inediam, quam morbus evidens, & sunt vitia, morbive, qui non apparent, cum revera plus habeant discriminis. Proinde, qui sibi notus est, nihil opus habet consulere sacerdotem; quemadmodum infantes non consulunt sacerdotem, quia

¹ *Occultis*] Recte: nam de occultis non iudicat Ecclesia.

² *Qui festum*] Sed qui à Deo institutum sabbatum violat, impune id illi.

³ *Canonicas electiones*] Ut nempe Canonicorum redditus in proprium commodum convertant.

⁴ *Præstat satrapas*] Satrapa, ut antè dictum, vox Persica, Provinciæ præfectum designans.

⁵ *Opinor Gersoni*] De Gersonis eruditione, vita & morte consule, quæ superius annotata.

quia causa eximit illos à lege. Et qui pueros, aut vehementer senes, aut alioquin invalidos ad jejunium, aut esum piscium, bis peccant primum adversus fraternam caritatem; deinde adversus mentem pontificum, qui nolunt, eos involvi lege, quibus observata perniciem adferret. Christus, quidquid instituit, ad sanitatem animi & corporis instituit. Nec ullus Pontifex sibi vindicat tantam potestatem, ut sua constitutione quenquam adigat ad vitæ discrimen. Veluti, si quis ex inedia vespertina contrahat ¹ insomniam, & ob insomniam periclitetur ² paraphrenesi, simul & adversus ecclesiæ mentem, & adversus Dei voluntatem homicida est sui. Principes quoties commodum est, edita lege minantur supplicium capitale. Quid illis liceat, non definio: illud dicam, tutius facerent, si non infligerent mortem corporis, nisi ob causas in divinis litteris expressas. In odiosis Dominus longius avocat ab extrema linea, velut à perjurio, vetans omnino jurare, in homicidio prohibens irasci: nos ob humanam constitutionem ad extremam homicidii lineam impellimus, quam vocamus necessitatem. Imo, quoties apparet causa probabilis, caritatis est ultro hortari proximum ad ea, quæ postulat corpusculi imbecillitas. Et, si nulla apparet causa, tamen Christianæ charitatis est benigne interpretari, quod recto animo fieri potest, nisi qui comedit, præ se ferat manifestum ecclesiæ contemptum. Contumaciter ac seditiose vescentes, recte punit magistratus profanus: at, quid quisque domi suæ pro corpusculi sanitate comedat, medicorum est curare, non magistratuum. Quod si quorum improbitas hinc quoque concitet tumultum; ipsi seditionis accersantur, non is, qui servivit valetudini, ³ nec divina, nec humana lege violata. Heic

¹ *Insomniam*] Insomnia Græcis ἐνύπνια, qua quis se somno non potest dare. Alioqui insomnia in plurali, neut. gen. Græcis ἐνύπνια, quæ in somnis videmus, præcipue tristiora.

² *Paraphrenesis*] Deliratio. Id est, levior insania.

³ *Nec divina*] Certe, qui cibos aut carnes, vetitas humanis constitutionibus Pontificum, comedit, nullo modo legem

Heic certe non in loco præteximus auctoritatem pontificum, quorum tanta est humanitas, ut, ubi cognorint causam haud absurdam, ultro invitent ad ea, quæ postulat valetudo, diplomatis arment adversus malorum obrectationes. Denique per universam Italiam patiuntur, in certis macellis vendi carnes, nimirum illorum saluti consulentes, quos illa lex non adstringit. Quin & in concionibus sacris audiui, Theologos paulo minus Pharisaicos dicere, Nihil est, quod vereamini cœnæ tempore sumere panem unum, & ¹ heminam vini cerevisiæve, propter imbecillitatem humani corporis. Si tantum sibi sumunt auctoritatis, ut pro cœna cœnulam indulgeant validis, idque contra præceptum ecclesiæ, quæ jejunium indixit, non cœnulam; cur non audent justam cœnam permittere iis, quorum imbecillitas hoc requirit, & pontifices expressis causis declararunt sibi placere? Dicatur zelus, si quis durius tractet corpus suum: nam sibi quisque notus est: at ubi pietas, ubi charitas istorum, qui contra legem naturæ, contra legem Dei, contra sensum legis pontificiæ, fratrem imbecillem, spiritu promptam, corpusculo infirmum, ad mortem adigunt, aut morbum morte duriores? L. A. Suggestit mihi tua commemoratio quiddam, quod ante biennium vidi. Eròtem nosti, virum jam natu grandem, videlicet sexagenarium: valetudine plus ² quam vitrea, tum quotidianis morbis, iisque atrocissimis, gravissimisque studiorum laboribus sic afflicta, ut vel ³ Milonem possint dejicere: ad hæc occulta quadam naturæ proprietate, vel à puero sic & abhorrens à piscium esu, & impatiens inediæ, ut nunquam id tentarit absque

legem Dei violat. Christi verba sunt dimidium.

Matth. 15. v. 17. *quod ingreditur os, non coquinat hominem.* Et Pauli: *Quicquid vobis apponitur, manducate, nihil interrogantes: ut & ejusdem alibi: omnia munda mundis: coquinatis autem nihil est mundum.* Et ad Colof. *Nemo vos judicet in cibo & potu.*

² *Milonem*] Milo Crotoniates, athleta, qui taurum in Olympico certamine ictu nudæ dextræ occidisse dicitur, & sine fatigatione per stadii spatium supra humeros portasse, totumque eo die comedisse. V. Perizon. ad *Eliau.* L. 2. Var. *Hist.* c. 24. & L. 12. c. 22. *Herodot.* L. 3. c. 137. A.

³ *Hemina*] Mensuræ genus, sextarii

absque capitis discrimine: postremo diplomatis pontificum abunde communitus adversus Pharisaicas linguas. Is nuper eo vocantibus amicis, inviserat civitatem ¹ Eleutheropolim, non omnino suo nomini respondentem. Erat autem Quadragesimæ tempus: datus est unus atque alter dies amicorum affectibus. Interim vescebatur piscibus, ne quem offenderet, cum haberet præter necessitatem à pontifice diploma, per quod licebat vesci quibuslibet. Jam præsentiebat morbum imminensem, quem habebat familiarem, sed morte crudeliorem: parat abitum, & res urgebat, nisi maluisset ibi decumbere. Ibi quidam suspicantes, illum hoc maturius abire, quod non ferret esum piscium, effecerunt, ut Glaucoplutus vir apprime doctus, & primæ in ea Republica auctoritatis, Erotem invitaret domum suam ad jentaculum. Eros jam turbæ satur, quam in publico deversorio vitare non poterat, assensus est; sed hac lege; ne quis esset apparatus præter ova duo; quæ stans, ubi comedisset, equum conscenderet. Promissum est, ita fore. Ubi eò venit, paratus erat pullus gallinaceus. Eros indigne ferens, præter ova nihil attigit; & abrumpens convivium, conicendit equos, deducuntibus eruditis aliquot. Ejus pulli nidor, nescio, quo modo pervenerit ad ² sycophantas. Ab his rumor sparsus est tam atrox, ac si decem homines fuissent veneno necati. Nec ea civitas modo perstrepuisset hac fabula; sed eodem ferme die rumor ad alias civitates transvolarat, quæ aberant itinere tridui. Atque, ut fit, rumor aliquid ³ veris addiderat; Erotem, ni propere fugisset, accersendum

¹ Eleutheropolis] Id est, libera civitas. ab ἑλευθερίας liber, & πόλις, urbs.

² Sycophantas] Συκοφάντης, fugillator, calumniator, delator. Origo vocis ab aliis aliter traditur. Plutarchus hanc exhibet: Sycophantæ ex cupiditate aliis negotium facessendi nomen factum ajunt. Nam cum Athenis veritum esset efferre ficus, qui eos deferebant accusabantque, sycophantæ dicti sunt.

³ Veris addiderat] Idem innuit Ovidius de fama loquens: Quæ veris addere falsa Gaudet, & e minimo sua per mendacia crescit. Livius: Incerta in majus vero ferri solent fama. Tacitus: Cuncta (ut mos famæ) in majus credita. Symmachus: Video, famam rerum nequaquam posse cohiberi, quæ, ut fieri amat, ita majus præsentia nuntiabit.

dum fuisse ad magistratum. Hoc ut erat falsissimum, ita verum erat, Glaucoplutum magistratui expostulanti satisfecisse. Jam Eros sic affectus, ut dixi, si vel in publico carnibus vesceretur, quis deberet offendi? Et tamen in eadem civitate totam Quadragesimam, sed præcipue diebus festis, bibitur usque ad insaniam, clamatur, saltatur, pugnatur, luditur alea proxime templum, ut sacra concio non possit audiri; & nullum est offendiculum, SA. Mira judiciorum perversitas. LA. Accipe fabulam huic non dissimilem. Jam ferme biennium est, quod idem Eros valetudinis ergo viseret Ferventiam; ego officii gratia comitatus sum. Devertit in ædes veteris amici; cujus cæbris litteris fuerat evocatus. Is est vir præpotens; & illius ecclesiæ procerum unus. Ventum est ad pisces; rursus Eros cœpit periclitari: agmen morborum erat febris, cephalalgia, vomitus, calculus. Hospes, tametsi videret graviter periclitantem amicum, non ausus est tamen carniū micam dare amico. Quam ob rem? Videbat tot causas, cur liceret, viderat diploma, sed metuebat linguas hominum. Et jam eo profecerat morbus, ut frustra daturus fuerit. SA. Quid Eros? Novi hominis ingenium: emoriatur citius, quam amicum ulla gravet invidia. LA. Inclusit se cubiculo, triduum victitavit suo more. Prandium erat ovum unum, potus aqua saccharo decocta. Simul atque se remiserať febris, conscendit equum, secum deferens commeatum. SA. Quem? LA. Lac amygdalinum in laguncula, & uvas passas in crumena. Ubi domum rediit, tum² aperuit sese calculus, totumque mensem decubuit. Et tamen hunc quoque abitum, sævus, sed vanus carniū rumor sequutus est, & Lutetiam usque perlatus, non sine frequenti splendorum mendaciorum comitatu. Quod tu reme-

1 Cephalalgia] Κεφαλαλγία capitis dolor, à κεφαλή caput, & ἄλγος dolor.

2 Aperuit sese calculus] Hic Eros ipse Erasmus: & procal dubio, ut & ex vita

ipsum liquet, vera sunt, quæ hic sub ficto nomine narrantur. Quod ad pisces attinet, solebat solo illorum odore offendi. Porro tenebrim & valetudinis, sæpius cephalalgia, febri & calculo laborabat.

remedium arbitraris idoneum talibus offendiculis? SA. Ut in illorum capita cuncti suas matulas effundant, & si forte occurrant, obturatis naribus prætereantur, quo vel sic agnoscant suam vesaniam. LA. Certe hanc Pharisaicam impietatem oportebat acrius Theologorum conviciis flagellari. De hospite vero illo quid censes? SA. Mihi vir prudens videtur, qui norit quam frivolis de caussis, quantas tragœdias interdum excitet populus. LA. Sit hoc sane prudenter factum, & boni viri metum civiliter interpretemur: at quam multi sunt, qui cum in simili casu fratrem mori patiantur, ecclesiæ consuetudinem & ¹ populi scandalum prætexunt: cæterum in vita palam dedecorosa, quam agunt in comessationibus, in amoribus, in luxu, in otio, in summo contemptu sacrorum studiorum, in rapinis, simoniis & fraudibus, nihil formidant populi scandalum! SA. Omnino tales sunt quidam. Quod isti pietatem appellant, immanis & impia crudelitas est. Sed illi mihi videntur crudeliores, qui non ex occasione relinquunt hominem in periculo, sed inventis periculis veluti laqueis, impellunt multos in corporis animique manifestum discrimen, præsertim nulla publica auctoritate pollentes. LA. Exspecto, quid dicas. SA. Ante annos triginta ² vixi Lutetiæ in collegio, cui cognomen ³ ab aceto. LA. ⁴ Sapientiæ vocabulum audio. Quid vero narras? Vixit salsamentarius in eo collegio tam acido?

¹ *Populi scandalum*] Illud scandalum non est datum, sed acceptum.

² *Vixi Lutetia in collegio*] Eadem narratiuncula sub salsamentarii nomine se ipsum designat Erasmus: utpote qui, ut in vita ejus offendes, ab Episcopo Cameracensi Henrico à Bergis Lutetiam studiorum gratia, promisso annuo stipendio, est amandatus, ante annos triginta circumcirca quam hæc scriberet. Colloquia enim hæc exaravit jam senex.

³ *Ab aceto*] Designat proculdubio Collegium Montis-acuti Lutetiæ, ubi diu vixit. Sed quandoquidem promissum

stipendium ab Episcopo Cameracensi non transmitteretur, Bergas ad Episcopum reversus est. Postmodo de-novo reversus Lutetiam, ob sævientem per aliquot annos continuam pestem, identidem in Belgicam reverti coactus est. Laborabat enim Lutetia cum Erasmus ibi studiis operam daret, peste, ut dictum. Præterea ex putridis ovibus & infecto cubiculo in dicto Montis-acuti Collegio gravem morbum conceperat, à quo tandem Bergis revaluit.

⁴ *Sapientiæ*] Alludit ad jocum Plautinum, *Habete acetum in pectore?* De acris ingenio dicimus.

do? Non mirum igitur, si tantum tenet quaestionum Theologicarum. Nam illic, ut audio, parietes ipsi mentem habent theologicam. SA. Sic est, ut dicis; ego tamen praeter corpus pessimis infectum humoribus, & pediculorum largissimam copiam, nihil illinc extuli. Verum, ut pergam, quod coepi; In eo collegio tum regnabat Joannes Standonneus, vir, in quo non damnares affectum, sed iudicium omnino desiderasses. Etenim, quod ipse memor adolescentiae, quam cum extrema paupertate transegerat, rationem habebat pauperum, vehementer probari debet. Et, si juvenum inopiam haecenus sublevasset, ut honestis studiis suppeteret rerum usus, non ad lasciviam exuberaret copia, laudem merebatur. Caeterum, quod rem aggressus est cubitu tam duro, victu tam aspero parcoque, vigiliis ac laboribus tam gravibus, ut intra annum prima experientia multos juvenes, felici indole praeditos, ac spem amplissimam praeseferentes, alios neci dederit, alios caecitati, alios dementiae, nonnullos & leprae, quorum aliquot ipse novi, certe nullus omnium non periclitatus est; quis non intelligat, esse crudelitatem in proximum? Nec his contentus, addidit pallium & cucullam, ademit in totum esum carniem. Et hujus generis plantaria transtulit in longinquas regiones. Quod si quisque tantum permittat suis affectibus, quantum ille permisit, futurum est, ut istorum similes totum occupent mundum. Siquidem a talibus initiis primum orta sunt monasteria, quae nunc minitantur pontificibus & monarchis. In proximi ad pietatem resipiscentis lucro gloriari pium est; in veste aut cibo gloriam quaerere, Pharisaicum est: proximorum inopiam sublevare, pietas est; prospicere, ne liberalitate bonorum abutantur ad luxum, disciplina est. Caeterum in morbos, in delirationem, in mortem his rebus impellere fratrem, crudelitas est, parricidium est. Abest fortasse voluntas occidendi, at non abest homicidium. Quae igitur istis debetur venia? Nimirum quae medico, qui per insignem imperitiam occidit aegrotum. Dicit aliquis;

Nullus illos cogit ad hoc vitæ genus: sponte veniunt, rogant admitti, & liberum est abire pertæsis. ¹ O Scythicam responsionem! Itane postulant, ut adolescentes rectius perspiciant, quid ipsis conveniat, quam vir doctus, rerum usu tritus, & ætate provectus? Sic sese excuset lupo, qui famelicum offensa esca pellexit in retia. An, qui vehementer esurienti apponat cibum in salubrem aut lethiferum etiam, ita semet excusabit pereunti? Nemo te coëgit edere, volens ac lubens devorasti, quod erat appositum. Nonne is jure respondeat? Tu non cibum dedisti, sed venenum. Telum ingens necessitas, grave tormentum fames. Auferrant igitur illa magnifica verba, *Libera erat electio*. Imo magnam vim admovet, quisquis talibus utitur tormentis. Nec ea sævitia tantum perdidit tenues; sustulit non paucos divitum filios, & generosam indolem depravavit. Ætatem lascivientem moderatis rationibus cohibere, paternum est. Cæterum in medio hiemis rigore datur postulantibus paululum panis, potus jubetur è puteo peti, qui aquam habet pestilentem, pestiferam alioqui, etiamsi nihil haberet præter rigorem matutinum. Novi multos, qui valetudinem ibi contractam nec hodie possunt excutere. Erant aliquot cubicula humili solo, putri gypso, vicinia latrinarum pestifera. In his nullus unquam habitavit, nisi aut mors, aut morbus capitalis fuerit consequutus. Omitto nunc miram flagrorum carnificinam, etiam in innoxios. Sic ajunt, dedisci ferociam; ferociam appellant indolem generosiores, quam studio frangunt, ut eos reddant habiles monasteriis. Quantum ibi devorabatur ² ovorum putrium! quantum vini

¹ O Scythicam] Scytharum feritas apud Græcos in proverbium cessit: ut, quicquid agreste, quicquid barbarum aut sævum intelligi vellent, id Scythicum appellarent. Quidam inde natum autumant adagium, quod Scythæ Dario Regi nihil aliud responderint, quam ut ploraret. Sed vero proximum est, quod refert Athenæus: Scythas olim opibus

ac deliciis florentes in tantam venisse ferociam, ut, quoscunque populos adissent, summas nares viris amputarent, & cunctis sub illorum dominatu lacrimosa esset servitus.

² Ovorum putrium] Describit Erasmus Collegium illud Parisiense Montisacuti, ubi ex putribus ovibus & infectis cubiculis in gravem morbum incidit.

¹ Fran-

ni putris hauriebatur! sunt fortassis hæc jam correctæ, sed fero, videlicet iis, qui perierunt, aut corpus circumferunt infectum. Neque vero hæc commemoro, quod male velim illi collegio, sed operæ pretium esse judicavi monere, ne sub umbra religionis, humana sævitia corrumpat ætatem imperitam ac teneram. Jam, quantum ibi discatur civilitatis aut veræ pietatis, in præsentia non excutio. Quod si viderem malitiam exuere, quicumque cucullam induunt, hortarer omnes ad cucullam. Nunc alia res est; proinde non sunt ad hoc vitæ genus ¹frangendi spiritus suppullulantis ætatis, sed animus magis ad pietatem educandus. Mihi vix contigit ullum ingredi monasterium Carthusianorum, quin illic offenderim unum atque alterum, aut simpliciter mente captum, aut delirantem. Verum jam dudum tempus est, ut à tam longa digressionem redeamus ad institutum. LA. Immo nullum est digressionis dispendium; rem ipsam egimus: nisi si quid tibi forte succurrit, quod adjiciendum putes iis; quæ disserta sunt de constitutionibus humanis. SA. Mihi quidem nec humanum præceptum implere videtur, qui negligit hoc præstare, quod spectavit is, qui præcepit. Etenim, qui festis diebus tantum abstinet ²ab operibus manuariis, nec interim vacat sacris, aut audiendis concionibus, violat festum diem, negligens id, cujus gratia festus dies institutus est. Ideo enim interdictum est opus bonum, ut fieret melius. Jam vero, qui pro solitis operis vacant popinis,

¹ *Frangendi spiritus*] Digitum videtur auctor intendere in tutorem Petrum Winkelium ejusque fratrem, qui re non admodum bene gesta adolescentem Erasmum, abhorrentem à monachatu, in monasterium Canonicorum Regularium juxta Delfos vulgo dictum *Syon* detrudere studuerant. Quod cum nec minis nec precibus possent perficere, tandem per Cornelium quendam, qui cum Daventria commune habuerat cubiculum Erasmus, eo adductus est, ut Monasterium in *Emaus* sive *Steyn* prope

Gaudam intraverit.

² *Ab operibus manuariis*] Non certe in eo sabbathi sanctificatio consistit, ut quis nihil agat: is enim satis male agit, qui nihil agit. Requiritur vero exercitium publici cultus, preparatio antecedens & recordatio consequens ad justos fructus ex exercitio hoc consequendos, singularis meditatio operum Dei, in ordine ad religionem, & resectio spiritalis, cujus virtute aptiores reddimur ad reliquam septimanam sancte transigendam.

I De

pinis, scortis, temulentiae, pugnis & aleae, bis violant idem festum. LA. Opinor & precum sacrarum pensum, in hoc praescriptum sacerdotibus & monachis, ut hac exercitatione consuescerent sustollere mentem in Deum, & tamen, qui pensum hoc non absolvit, periclitatur. Qui tantum ore ¹ demurmurat voces, nec curat animum ad ea, quae sonat, colligere, imo ne litteras quidem studet discere, sine quibus, quae sonat, intelligi non possunt, vir bonus habetur, ac sibi quoque videtur. SA. Ego multos novi sacerdotes, qui piaculum inexpressibile putant, aliquam partem precum omis-
 sisse, aut per errorem dixisse de diva Virgine, cum dicen-
 dum esset de Sancto Paulo. At iidem pro nihilo ducebant
 aleam, ² scortum ac temulentiam; quae divinis pariter &
 humanis legibus vetita sunt. LA. Nec paucos ego comperi,
 qui citius mortem oppetissent, quam vel casu gustato cibo,
 aut dum os proluunt delapsis in stomachum aliquot aquae
 guttis sacrificassent: at iidem fatebantur, esse sibi cum qui-
 busdam simultatem, quos, si daretur opportunitas, occi-
 derent; nec verebantur cum hoc animo ad sacram Christi
 mensam accedere. SA. Atqui, ut jejuni sacrificent, homi-
 nis praeceptum est: ut deponat iras, priusquam accedant
³ ad sacram mensam, Dei praeceptum. LA. Jam vero de per-
 jurio quam praepostere judicamus! Infamis habetur, qui
 jurejurando confirmavit, se dissolvissse aes alienum, si con-
 vin-

¹ Demurmurat] Admetiuntur Papi- diam & fidem: haec oportuit facere, &
 colae ad numerum globulorum, quos illa non omittere. Duces caeci, qui per
 hac de causa manu sustinent, preces suas colatis culicem: camelum autem deglu-
 Deo: non aliter ac magicam quandam titis. Vae vobis Scribae & Pharisei hy-
 conjurationem mussitarent. In illos pocritae, qui purgatis exteriorem poculi
 quadrat: *Dant semper inania verba; Dant sine mente sonos.* patinaeque partem, intus autem illa ple-
 na sunt rapina & intemperantia.

² Scortum ac temulentiam] Competit ³ Ad sacram mensam] Hinc Christus
 ex diametro his, quae Christus Phariseis Matth. 5. vers. 23. 24. Si munus tuum
 & Scribis assignat Matth. 23. vers. 23. attuleris ad altare, & illic memineris,
 24. 25. Vae vobis Scribae & Pharisei hy- fratrem tuum habere aliquid contra te.
 pocritae, qui decimatis mentham & ane- Omitte illic munus tuum coram altari,
 thum & cuminum, & omittritis, quae gra- & abi: primum reconciliator fratri tuo,
 viora sunt legis, iudicium & misericor- & tunc, ubi veneris, offer munus tuum.

vincatur non dissolviffe: nec perjurium objicitur sacerdoti, qui palam impudice vivit, cum jurejurando publice professus sit castitatem. SA. Quin istam cantionem canis Episcoporum vicariis, qui coram altari dejerant, se comperisse omnes, quos offerant initiandos, idoneos ætate, scientia & moribus, cum aliquoties inter hos vix duo tresve sint tolerabiles, plurimi vix ¹ ad stivam idonei? LA. Vocatur ad pœnam, qui commotus aliqua caussa pejerat; & non puniuntur, qui tertio cuique verbo admiscent perjurium. SA. Isti non jurant ex animo. LA. ² Eodem colore patrocineris, licebit ei, qui hominem occidit non ex animo. Pejerare nec joco, nec serio fas est. Et atrocius crimen foret, si quis joco necaret hominem, quam si commotus ira. SA. Quid, si quis ad eandem trutinam expendat jusjurandum principum, quo inaugurantur? LA. Et ista cum sint maxime seria, tamen, quoniam velut ex more fiunt, non habentur pro perjuriis. Eadem est querimonia de votis. Matrimonii votum est ³ juris sine controversia divini; & tamen dirimitur ⁴ per monasticæ vitæ professionem ab hominibus repertam. SA. Cum nullum votum religiosius sit, quam baptismi; tamen, qui vestem mutat aut locum, perinde quasi patrem veneno necarit, perquiritur, rapitur, stringitur, nonnunquam & occiditur propter honorem ordinis. At quorum tota vita pugnat ⁵ ex diametro cum pro-

¹ *Ad stivam*] Id est, ad aratrum, nam stiva pars aratri.

² *Eodem colore*] Color in rhetoricis est ratio defensionis. Juvenal. *Dic Quintilianæ colorem*. Et Seneca in controversiis sæpe meminit coloris.

³ *Juris sine controversia*] Sic est: non tantum civilis, sed & divini juris est. Huc digitum intendit Christ. Matt. 19. vers. 6. *Itaque non amplius sunt duo, sed una caro. Quod ergo Deus conjunxit, homo ne se jungat.*

⁴ *Per monastica*] Quam explodenda sunt vota monastica in genere, ex illo li-

quet, quandoquidem vovent, quæ Deo minus probantur; & traditionibus humanis se obstringunt; & supersticioso cultui se addicunt; & se servos faciunt hominum, nulla impellente necessitate; & se Abbates & Prioribus inconsultissime subdunt. Quod vero ad matrimonii dissolutionem: Scriptura nullas causas admittit, quam adulterium: vinculum enim id conjugale istius est naturæ, ut sine gravi utriusque damno non rumpatur.

⁵ *Ex diametro*] Diameter est recta linea, figuram, qua longissime patet, ex

professione baptismi, quippe, qui toti 'serviunt mammonæ, ventri, & hujus mundi pompis, habentur in pretio, nec his obicitur voti violati crimen, nec exprobratur, nec vocantur ² apostatæ, sed habentur pro Christianis. L.A. Simile vulgi judicium est de benefactis ac malefactis, deque præfidiis beatitudinis. Quanta infamia sequitur puellam lapsam? at longe gravius crimen est lingua mendax & obtrectatrix, & animus odio livoreque corruptus. Ubi non gravius punitur quamvis leve furtum, ³ quam adulterium? Nemo lubens cum eo consuetudinem habet, qui semel furti aspersus est infamia: cum eo, qui coopertus est adulteriis, pulchrum est habere familiaritatem. ³ Spiculatori publico, qui stipendio conductus servit legibus, quemadmodum & judex ipse, nemo dignetur locare filiam, & non detestamur affinitatem militis, qui toties invitis parentibus, & vetante nonnunquam magistratu, subduxit sese ad bellum mercenarium, tot stupris, tot raptibus, tot sacrilegiis, tot homicidiis, aliisque facinoribus impurati, quæ vel in ipsa militia, vel in professione ad bellum, & reditu à bello committi solent: hunc generum adsciscimus, hunc quo

ex æquo secans. Unde & proverbialiter olim dicebatur, *Ex diametro opposita*, de vehementer inte se pugnantibus.

¹ *Serviunt mammonæ*] Mammona, seu Mamona vox Hebræa, vel potius, teste Hieronymo, Syriaca, designans idem, quod Græcis πλῆτος, *divitias* aut *lucrum*, & quæcunque ad rem pecuniariam pertinent. Augustinus ait, *Mammona* apud Hebræos divitiarum appellari dicuntur. Congruit & Puniam nomen, nam lucrum Punice *Mamon* dicitur.

² *Apostata*] *Apostata*, desertor religionis & instituti. Vel qui abscedit ab eo, quod tuendum susceperat, ab ἀποσταταί, *abscedo*.

³ *Quam adulterium?*] Etiam Ethnicæ leges non impunitum sinebant adul-

terium. Arabes plestebant morte; Ægyptii truncabant nares adulteræ, & adulterum mille plagis ad necem verberabant. Germani adulteram cognatis omnibus nudam exponebant, quam præciis prius crinibus maritus per pagum fustibus agebat. Saletus Crotoniota lege cavit, ut adulteri vivi cremarentur. Muhammed adulteros multis plagis quodammodo confici voluit. Legibus duodecim tabularum adulterium capitale, postmodo tamen sub principibus pœna mitigata. Deus autem adulteris pœnam capitis sancivit, Lev. 20. v. 10. Deut. 22. v. 22. Gravissimi Theologi, male pœnam hanc intermittere, statuunt. quoniam consensit cum verbo Dei & ejus legibus.

⁴ *Spiculator*] Qui spiculo instructus: satelles; item carnifex.

I Mens-

quovis carnifice pejorem adamat virgo, & interpretamur etiam nobilitatem, quæsitam scelere. Qui nummum tollit, pendet; qui fraudata moneta publica, qui 'monopoliis, qui usuris, qui mille technis ac fraudibus tam multos spoliant, inter præcipuos habentur. SA. Qui unicuique venenum porrigunt, ut venefici dant pœnas legibus; qui vinis infectis, aut oleo vitiato, populum inficiunt, impune faciunt. LA. Novi quosdam monachos adeo superstitiosos, ut existiment, sese esse in manu diaboli, si vel casu sacra vestis absit: nec metuunt ab unguibus diaboli, si mentiantur, si calumnientur, si inebrientur, si invidiant. SA. Istiusmodi licet inter nos idiotas complures videre: non credunt, domum tutam à violentia cacodæmonis, nisi ² paratam habeant aquam consecratam, frondes sacras ac cereum; & non metuunt suis ædibus, in quibus quotidie tot modis provocatur Deus, & colitur diabolus. LA. Quam multi sunt, qui magis fidunt præsidio Virginis matris, aut Christophori, quam ipsius Christi! Matrem colunt imaginibus, candelis, & cantiunculis; Christum impia vita fortiter offendunt. Nauta, cum periclitatur; ³ Christi matrem, aut Christophorum, aut quemvis

¹ *Monopolium*] • Secundum Perottii descriptionem dicitur, Cum unus solus, aliquod genus mercaturæ universum emit, ut solus vendat; pretiumque suo modo statuit: vel quum plures simul idem fecere, quo carius vendant; ὁπὲρ τὸ μόνον, & πωλεῖναι, vendo.

² *Paratam habeant*] Ante Gregorium Romanum nupiam hujus aquæ lustralis mentio fit apud Scriptores Ecclesiasticos. Commendant autem hanc pontificii à factō Elifæi, sterilitatem ab aqua removentis injecto sale. Adscribunt & vim conferendi omnia bona utentibus; amolitur enim diaboli machinationes, remouet à mentibus phantasmata noxia & pravas cogitationes: imo majorem fidelibus animi & corpo-

ris sanitatem adfert, quam fimbria vestis Christi ab ægrota attrita. At, quid id aliud est, quam sanguinis Christi dignitatem & opus elementis hujus mundi, præcipue cum verbo Dei carent, attribuere? Imo aquam hanc piacularem eidem præferre, quasi peccata nostra tam levia sint, ut aspergine aquæ lustralis deleantur?

³ *Christi matrem*] Maria enim cum Christophoro & Nicolao res maritimas, vice Castoris & Pollucis gubernat. Hinc, si periclitantibus in mari segnius adsit ad iuvandum Christophorus præ vasto corporis mole: continuo occinitur Virgini matri: Ave Maris stella, Dei mater alma. Vide Colloquium Naufragium. Christophorus vero revera Virgilianus Polyphemus.

¹ Geor-

vis divorum citius invocatur, quam ipsum Christum. Et virginem se credunt habere propitiam, quod illi sub noctem cantiunculam non intellectam canunt, *Salve regina*, ac non potius metuunt, ne illa se putet irrideri talibus cantiunculis; cum totus dies, magnaue noctis pars, illis transigatur obscœnis sermonibus, temulentiis, & factis non referendis. SA. Ita militi periclitanti citius in mentem venit ¹ Georgius aut ² Barbara, quam Christus. Porro, cum nullus sit cultus divinis gratior, quam imitatio factorum, quibus ipsi Christo placuerunt, hanc partem fortiter contemnimus. Et Antonium nobis egregie faventem fore credimus, si illi ³ porcos aliquot sacros alamus, sique ipsum ⁴ cum suo porco, igni & tintinnabulo pictum habeamus in foribus ac lateribus ædium: nec metuimus, quod magis erat metuendum, ne ille male velit ædibus, in quibus regnant ea vitia, quæ vir sanctus semper fuit detestatus. Virgini annumeramus rosariola, & salutatiunculas; quin potius annumeramus in illius gratiam coercitum animum tumorem, repressam libidinem, condonatam injuriam? Hujusmodi cantiunculis delectatur Christi mater, his officiis demerueris utrumque. LA. Itidem morbo periclitanti citius

¹ *Georgius*] Si operis contracta forma fusiorem non respuerit commentationem, apponerem ex manuscripto, penes me asservato, quæ de hoc Georgio militum patrono tam insulse, quam ridicule, male feriati Monachi tradunt: ita quidem, ut stulta impudentia cum nequitia in nebulonibus illis, mendacia sua pro vero obrudentibus simplici populo, contenderet videatur. Inter alia historiam habent, quam de Perseo & Andromada bellæ objecta apud mythologos & poëtas offendes. Hanc Georgio huic natione Cappadoci, tribuno militum sub Diocletiano affingunt.

² *Barbara*] Nec minus celebratur à Papicolis Barbara Nicomediensis virgo, à patre Dioscuro in turrim conjecta, quod Christianam religionem am-

plexa esset; post flagris cæsa & Nicomedis jugulata sub Maximiliano. Veneti reliquias corporis in suam urbem translatas, si credere licet, ostentant. Militum etiam hæc cum Georgio curam gerit, suffecta in locum Palladis, ut ille Martis.

³ *Porcos aliquot sacros*] Antonii tentatio, qua ipsum Diabolus miris præstigiis seducere tentabar, non tantum ex Pontificiorum rancidis Legendis, sed & picturis nota.

⁴ *Cum suo porco*] Hinc Buchananus: *Diceris Antoniporcos pavisse subulcus Vivus, adhuc monachos lumine cassus alis.* Et post enarratam convenientiam inter monachos & porcos: *Cætera conveniunt, sed non levis error in uno, Debuit & monachis glans cibis esse tuis.*

I San-

citius in mentem venit ¹ sanctus Rochus aut ² Dionysius, quam Christus unica salus hominum. Quin & hi, qui sacras litteras interpretantur è suggesto, quas nemo sine Spiritus afflatu vel intelligere recte, vel docere potest utiliter, malunt invocare Virginis matris auxilium, quam ipsum Christum, aut Christi Spiritum. Et in hæreseos suspicionem vocatur, qui mutire audet adversus hanc consuetudinem, quam vocant laudabilem. Atqui laudabilior erat veterum consuetudo, quam obtinuerunt Origenes, Basilus, Chrysostomus, Cyprianus, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, qui Spiritum Christi identidem invocant, Virginis auxilium nusquam implorant. Nec in eos stomachantur, qui tam sanctam consuetudinem, & ex Christi & Apostolorum doctrina, & sanctorum patrum exemplis desumptam, ausi sunt immutare. SA. Similis error habet complures monachos, qui sibi persuadent, Benedictum esse propitium, donec gestent illius cucullam & pallium; quanquam non arbitror, eum virum unquam gestasse tam ³ laciniosam, magnoque cmtam vestem; nec verentur illius iram, quod in vita nihil habeant cum illo commune. LA. Francisci germanus est, qui vestem cinericiam & canabeum cingulum non abjicit: ⁴ vitam confer; nihil pugnantiùs. De plerisque loquor,

¹ *Sanctus Rochus*] Specialiter vero hic Rochus non quosvis morbo periclitantes juvat, sed novo illo & propemodum incurabili, quem Poscas Francicas, vel scabiem Neapolitanam, tumorem item Gallieum puncupant.

² *Dionysius*] Fuerunt plures hoc nomine apud Christianos in veteri Ecclesia non incelebres viri. Designatur autem hic Dionysius Arcopagita, à Petro, si Nicéphoto credere licet, in Galliam missus: ubi Episcopatum Parisiensem primus constituit. Addunt Galli, illum cum scdis decollatum per aliquod tempus in publica via sine capite ambulasse. Miraculum hoc eodem loco habendum, quo alia.

³ *Laciniosam*] Id est, sinuosam, multique panni: quod tamen primum videtur inventum, quo minus apparerent vestigia corporis.

⁴ *Vitam confer*] Francisci nempe vitam? Convenit illa pulchre cum sectatorum vita. De Voragine, Vincentius, Antoninus, alique Pontificii testantur, Franciscum, cum aliquod tempus Assisi in templo Georgii literis operam dedisset, ipsum mercaturam ita exerceisse, ut crimen iniquitatis & furti haud effugerit. Sed ut magis horrendam impietatem impostoris monachi agnoscas, consule modò Francisci vineam, & librum conformitatum Francisci ad vitam Jesu Christi per Bartholomæum de Pisis.

loquor, non de omnibus. Atque hic sermo per omnes ordinum & professionum formas circumferri potest. Ex corruptis judiciis nascitur præpostera fiducia, & ex iisdem nascuntur præpostera scandala. Prodeat Franciscanus¹ coriacea zona cinctus, qui casu funem suum perdidit: aut Augustinensis laneum gestans cingulum: aut discinctus, qui cingi soleat: quæ futura est abominatio! quantum periculum, ne mulieres ad hoc spectaculum abortiant! Et ex huiusmodi nugis, quanta fraternæ² caritatis ruptura? quam acerba odia? quam virulentæ obtreptiones? Adversus hæc clamat Dominus in Evangelio, nec minus gnaviter Paulus Apostolus; adversus eadem clamandum esset Theologis & concionatoribus. SA. Eset sane; sed in his multi sunt, in quibus expedit talem esse populum; imo tales esse principes, tales episcopos. Et sunt rursus, qui nihilo plus sapiunt in his, quam populus; aut, si quid sapiunt, dissimulant, suo ventri consulentes potius, quam Jesu Christo. Itaque fit, ut populus undique corruptus præposteris judiciis ibi fidat, ubi præsens est periculum; ibi trepidet, ubi nihil est periculi, ibi conquiescat, unde progrediendum erat, eo proficiat, unde erat recedendum. Ab his male structis, si quid tentes convellere, clamant, excitari seditionem: quasi seditio sit, si quis vitiosum corporis habitum, quem imperitus medicus diu foverit, ac propemodum verterit in naturam, conetur eximere pharmacis melioribus. Verum abrumpenda est querimonia, quæ finem non habet. Et periculum sit, si senserit populus hoc nostrum colloquium, ne novum suscitent proverbium, quod hæc curæ³ sint falsamentario

¹ *Coriacea zona*] Vide de vario cultu monachorum Rodolphum Hospinianum de origine & progressu Monachatus, ut & ante monuimus.

² *Caritatis ruptura*] Imo de genere cultus & colore vestitus, & coriacea zona & laneo cingulo ita quandoque inter sedigladiati sunt Monachi: ut quæ-

stio coram Pontificibus & in Conciliis magna animorum contentione per continuos aliquot annos fuerit ventilata. In annotationibus inligne specimen superius datum.

³ *Sint falsamentario*] Certe, venia tanti auctoris, in Colloquio hoc Ἰχθυοφαγίας non ubique τὸ πρῶτον observatur,

mentario & lanioni. LA. Istis ego regeram vetus proverbium; ¹ *Sæpe etiam est holitor valde opportuna loquutus*. Nuper cum ista differerem super cœnam, malis auspiciis aderat quidam pannosus, pediculofus, luridus, ² vietus, exsuccus, facie cadâverosa; cranium vix habebat tres pilos: quoties loquebatur, claudebat oculos: aiebant, Theologum esse. Is me vocabat discipulum Antichristi, aliaque permulta balbutiebat. SA. Quid ibi tu? mutus? LA. Ego illi precabar micam sobriæ mentis in tam putido cerebro, si tamen ullum habebat cerebrum. SA. Juvaret & istam audire fabulam ordine. LA. Audies, si die Jovis veneris ad prandium. Habebis vitulinam crusto incoctam, contusam, adeoque teneram, ut possis vel exsugere. SA. Polliceor, hac lege, si die Veneris apud nos prandeas: efficiam, ut intelligas, salsamentarios non semper velci putribus salsamentis.

vatur, nostro judicio: introducuntur *locutus*] Belg. *Een sot mensch spreekt wel een wijs woort*. Eo admonemur, non esse fastidiendam sententiam salutarem propter auctoris humilitatem: nam fieri nonnunquam, ut aliquis infimæ fortis ac notæ vir, aut minime doctus, dicat quidquam nequaquam aspernandum etiam summis viris.

¹ *Sæpe etiam est holitor valde opportuna* ² *Vietus*] Languidus, sine vi, & naturalibus privatus viribus, remissus.

F U N U S.

MARCOLPHUS, PHÆDRUS.

MA. **U**Nnde nobis Phædrus? num ¹ ex antro Trophonii? PH. Cur istuc rogas? MA. Quia præter morem

¹ *Ex antro Trophonii*] In antro vaticinatus est. Dicitur de homine tristi, terroque: propterea quod olim creditum est, cum, qui in Trophonii specum descendisset, postea nunquam redire. Belg. ² *Is een suer mont*. Ajunt autem, Trophonium in secundis faxis summum ar-
tificem fuisse, tanumque subterraneum extruxisse in Lebadia Bœotia regione, quod ab artifice, Trophonii vulgo cognominatum est. Dein, qui sciscitarentur oracula, in aditu specus sedere solitos, nudos, atque inde flatu quodam abripi sub terram.

K k 4

Nihil

rem triftis, horridus, squalidus, torvus; in summa, ' nihil minus, quam quod diceris. PH. Si, quid diutius versantur in officinis fraborum ærariorum, aliquid nigroris sibi contrahunt; quid miraris, si ego tot dies versatus apud duos ægrotantes, morientes, & sepultos, solito sum mœstior; præsertim cum uterque mihi fuerit egregie charus? MA. Quos mihi narras sepultos? PH. Nosti Georgium Balearicum? MA. Nomine dumtaxat, de facie non novi. PH. Alterum scio tibi prorsus ignotum esse. Is erat Cornelius Montius, quicum mihi plurimis jam annis intercessit arctissima necessitudo. MA. Mihi nunquam contigit adesse morienti. PH. Mihi sæpius, quam vellem. MA. Sed estne mors res tam horrenda, quam vulgo prædicant? PH. Iter ad mortem durius, quam ipsa mors. Quod si quis horrorem illum & imaginationem mortis excutiat animo, magnam mali partem sibi detraxerit. Breviter, quidquid est cruciabile, vel in ægrotatione, vel in morte, longe tolerabilius redditur, si quis se totum tradat voluntati divinæ. Nam, quod attinet ad sensum mortis, cum jam animus distrahitur à corpore, arbitror, aut nullum esse, aut perquam stupidum esse sensum, quod natura, priusquam huc veniatur, consopiat, ac stupefaciat omnes partes sensibiles. MA. Nasceremur absque sensu nostri. PH. Sed non absque sensu matris. MA. Cur non itidem emorimur? Cur Deus mortem voluit esse tam cruciabilem? PH. Nativitatem voluit esse gravem ac periculosam matri, quo carius haberet, quod peperisset: mortem autem unicuique voluit esse formidabilem, ne passim homines sibi mortem consciscerent. Etenim, cum videamus, & hodie tam multos sibi manus adferre; quid censes futurum, si mors nihil haberet horribile? Quoties vapulasset servus, aut etiam filius adolescens, quoties uxor indignaretur marito, quoties perisset res, aut aliud accidisset, quod ægre esset animo, protinus ad laqueum, ad

1. *Nihil minus*] Quia Phædrus Græcis sonat hilarem.

ad gladium; ad flumen, ad præcipitium, ad venenum current homines. Nunc mortis acerbitas vitam nobis reddit cariorem; præsertim cum medici non queant mederi semel vita defuncto. Quanquam ut non omnibus eadem est nascendi fors, ita ¹ non est eadem omnibus mortis ratio. Quosdam cita mors protinus liberat; alii lenta morte contabescunt. ² Lethargici, quemadmodum & ³ ab aspide percussi, somno consopiti, citrà sensum sui moriuntur. Illud observavi, nullum esse mortis genus tam acerbum, quin perferatur, si quis obfirmato animo decrevit exire. MA. Utrius mors visa est Christianior? PH. Mihi quidem Georgii visa est honorificentior. MA. Etiamne mors habet ambitionem suam? PH. Ego nunquam vidi duos tam dispari morte morientes. Si vacat audire, depingam excessum utriusque: tuum erit judicare, utra mors sit optabilior homini Christiano. MA. Imo te rogo, ne graveris narrare. Nam ipse nihil audiero cupidius. PH. Ergo de Georgio prius audi. Ubi mors jam certa sui signa dederat, medicorum chorus, qui diu curarant ægrotum, dissimulata vitæ desperatione, coeperunt mercedem poscere. MA. Quot erant medici? PH. Aliquando decem, interim quodecim, cum paucissimi, sex. MA. Satis erat ⁴ ad occidendum

¹ Non-est eadem omnibus] Notus est vulgatus vericulus: Mille modis morimur mortales, nascimur uno. Sunt hominum morbi mille, sed una salus. Egregie Seneca: Quam varia hæc genera trahunt Carpuntque turbam potius & ferrum & doli.

² Lethargici] Qui lethargo laborant; qui est morbus phrenitidi contrarius, in quo marcor est, & inexpugnabilis propè dormiendi necessitas. Belg. *De slapende siechte*.

³ Ab aspide percussi] Aspis serpens parvus tardo visu: oculos enim, teste Plinio, hebetes habet, coique non in fronte, sed in temporibus: itaque excutatur sæpius auditu, quam visu. Ita de illa Lucanus:

Ipsa caloris egens gelidum non transit in orbem

Sponte sua, Niloque tenus metitur arenas.

Sed quis erit nobis lucreti pudor? Inde petuntur

Huc Libyca mortes & fecimus aspidæ merces.

Vulnus ab aspide inflatum inducit letiferum soporem, nisi pars læsa continuo exsecetur.

⁴ Ad occidendum] Huc respicit epigramma incerti Poëtæ in Crateam. & Græco versum sic sonat: *Coniurant medicus Crateas, vespilloque Damon: Ille cadaveribus demit velamina, læsos Quæ medicus liget; hic illi omnes præneat agros.* Apud Stobæum etiam Philemon ait;

Kk 3 soli

dum vel valentem. PH. Numerata pecunia clam submo-
nuerunt proximos, non procul abesse mortem: curarent ea,
quæ pertinerent ad animæ salutem; nam de corporis in-
columitate nihil esse spei. Per amicos intimos blande sub-
monitus est & ægrotus, ut corporis curam Deo committe-
ret; ea tantum curaret, quæ pertinerent ad feliciter hinc
emigrandum. His auditis, mira torvitate Georgius oculos
intendit in medicos, velut indigne ferens, quod ab illis de-
stitueretur. Illi responderunt, se ¹ medicos esse, non deos;
quod artis erat, præstitisse: cæterum adversus fatalem ne-
cessitatem ² nullam valere medicinam. His actis abeunt in
proximum cubiculum. MA. Quid? morantur etiam accepta
mercede? PH. Inter illos ³ nihil convenerat de morbi ge-
nere: alius agebat ⁴ hydropem, alius ⁵ tympanitem, alius
⁶ apostema in intestinis, alius aliud atque aliud malum:
totoque hoc tempore, quo tractabant ægrotum, acerrime
disceptarunt de morbi genere. MA. O felicem interim æ-
grotum! PH. Eam litem ut tandem finirent, per uxorem
postularunt, ut sinerent exanimati ⁷ corporis anatomiam
fieri: id esse honorificum, & solere vel honoris gratia
fieri in magnatibus: deinde rem eam fore salutis multis, id-
que ad meritorum ipsius cumulum accessurum: postremo
pollicentur, suo sumtu se commercaturos triginta missas,
¹ cessu-

soli medico & advocato occidere licet impune.

¹ *Medicos esse non*] Secundum il-
lud: *Non est in medico, semper relevetur ut*
ager.

² *Nullam valere*] Idem innuit vulga-
tus rhythmus:

Contra vim mortis non est medicamen in
hortis.

³ *Nihil convenerat de*] Xiphilius
ait, Adrianum morientem exclamasse:
Multi medici Regem sustulerunt. Nec
dubium est, dicit Plinius, omnes istos
famam novitate aucupantes, animas
statim nostras negotiari. Hinc illa circa
ægros miseræ sententiarum concerta-

tiones, nullo idem consente, ne videatur
accessio alterius.

⁴ *Hydropem*] ὕδρωψ, Latinis aqua
intercus, quia sub cute aqua nascitur,
qua corpus turgescit.

⁵ *Tympanites*] Aqua intercus sicca.
Vel exstans inflatio ventris intenti, &
ad percussum palmæ resonantis in mo-
dum tympani. Græcè Τυμπανίτης.

⁶ *Apostema*] Est materiæ collectæ
in pus conversio. Belgicè, Een apstee-
nse.

⁷ *Corporis anatomiam*] Anatome seu
Anatomia dissectio vel confectio, qua
corpus humanum dissinditur, ut ve-
næ, nervi, morbi origo aliaque à me-
dicis

'cessuras in commodum mortui. Id ægre quidem, sed tandem blanditiis uxoris ac propinquorum impetratum est. His actis subduxit sese ²statio medicorum. Negant enim, fas esse, ut, qui vitæ solent opitulari, mortis sint spectatores, aut exsequiis interfint. Mox accitus est Bernardinus, vir, ut scis, reverendus, Franciscanorum cultos, qui confessionem exciperet. Vix peracta est confessio, jam aderat in ædibus turba quatuor ordinum, quos vulgus appellat mendicantium. MA. Tot ³vultures ad unum cadaver? PH. Deinde vocatus est parochus, qui ⁴hominem inungeret, sacrumque symbolum corporis Dominici porrigeret. MA. Religiose. PH. Verum ibi minimum abfuit, quin inter parochum & monachos cruenta pugna fuerit orta. MA. Apud lectum ægroti? PH. Et quidem ⁵spectante Christo. MA. Quid excitavit tantos tumultus subito? PH. Parochus, ubi cognovit, ægrotum fuisse confessum Franciscano, negavit, se vel ⁶unctionis sacramentum, vel eucharistiam, vel sepulturam impartiturum, ni suis auribus audisset ægroti confessionem: se

dicis conspici possint: ab *ἀνατίμω* dissecō.

¹ *Cessuras*] Ita sonant verba sacrificuli missam celebrantis: Offerimus tibi hoc sacrificium pro redemptione animarum, pro spe salutis & incolumitatis. Hanc oblationem placatus accipias, &c. Hoc sacrificium, quod obtuli, tibi sit acceptabile, mihiq; & omnibus, pro quibus illud obtuli, sit te miserante propitiabile.

² *Statio medicorum*] Id est, conventus statim.

³ *Vultures*] Præsentiant cadavera. unde captatores testamentorum, *vultures* dicuntur.

⁴ *Hominem inungeret*] Unctione sacra seu extrema inungunt. Habetur hæc unctio à Pontificiis pro sacramento, quæ perperam septem numerant. Usurpantque in inaugurandis Regibus, Episcopis aliisque Ecclesiasticis personis. Etiam hunc adipem suum transferunt ad moribundos, parietes, aras, calices,

campanas similiaque. In rescripto Innocentii habetur, Christianos omnes inungi bis. Ante baptismum inunguntur scapulæ & pectus infantis baptizandi: post baptismum vertex, & fons: quod & fit in confirmatione. At quid hoc aliud, quam Judæismum reducere in Christianismum?

⁵ *Sp:ctante Christo*] Parochus enim in pyxide Deum conclusum secum attulerat. Habebat nempe panes suos orbiculares, quinque verbis magico more in verum corpus & sanguinem conversum: quod moribundo, post auditam confessionem auricularem, non sine conscientie tyrannide, in os ingereret, pro viatico ad purgatorium.

⁶ *Unctionis sacramentum*] Unctio hæc extrema Pontificiis etiam sacramentum. Cum tantum duo Sacramenta baptismum & eam instituerit Christus, & Apostoli & primitiva Ecclesia agnovissent: nec plures *καταβάς* nostræ cum Christo recenscantur tessellæ: nec alia, quam

se parochum esse, sibi pro sua ovicula reddendam Domino rationem: id non posse, si solus ignoraret arcana conscientiae. MA. Nonne visus est æquum dicere? PH. Non illis quidem. Nam strenue reclamabant omnes, præsertim Bernardinus & Vincentius dominicanus. MA. Quid adferebant? PH. Magnis conviciis incessabant parochum, subinde vocantes eum asinum, dignumque, qui pastorem ageret porcorum. Ego, inquit Vincentius, sum sacræ ¹ Theologiæ baccalaureus formatus, mox licentiandus, atque etiam doctoris titulo insigniendus; tu vix legis Euangelium; tantum abest, ut possis excutere secreta conscientiae. Quod si libet esse curiosum, exquire, quid agat uxor & ² manzares tui domi, aliaque permulta, quæ me pudet referre. MA. Quid ille? mutus ad hæc? PH. Mutus? Imo diceret ³ cicadam ala correptam. Ego, inquit, baccalaureos multo te meliores nectam ⁴ è stipulis fabarum. Auctores & principes ordinum vestrorum, Dominicus & Franciscus, ubi didicerunt philosophiam Aristotelicam, aut argumenta ⁵ Thomæ, aut speculationes ⁶ Scoti? aut ubi donati sunt titulo baccalaureorum? Irrepistis in mundum adhuc credulum,

quam Baptismus & *ὑποταγή* fidei iustitiam obsignent.

¹ *Theologia baccalaureus*] Academiarum Pontificiorum in Theologia tres promotionis gradus agnoscunt. primo enim creantur baccalaurei, mox licentii, tandem doctores. De baccalaureis jam ante dictum.

² *Manzares*] Iureconsulti *manzares* vocant ex incoëcto natos.

³ *Cicadam ala correpuisti*] Dicitur in eos, qui quempiam provocant minime ex usu suo. Belg. *Ich sal 't u goet doen*. Est cicada insecti genus mira locuacitate, maxime effervescente sole. Sonum autem edit non alis, ut muscæ, apes, culices. nam iis stridor cum volatu definit: cicadæ si prefferis alas, vehementius etiam perstrepat: nam in pectore subsunt duo specus, attrituque membranz mobili accedente spiri-

tu, per hos è visceribus sonum edit.

⁴ *È stipulis fabarum*] E culmis tritici nectuntur galeri, nonnunquam & palia adversus pluviam. faba caules habet grandes, intortos & fragiles, ad nihil minus utiles, quam ad texendum. Est vulgo jactatum proverbium apud Batavos.

⁵ *Thomæ*] Est ille Thomas cognomento Aquinas, cujus monumenta, & præcipue Summa ejus, cum stupore adhuc leguntur. Multa illi affingunt miracula Pontificii. Joannes Pontifex ex Senatus consulto, soleani ceremonia; inter Divos eum retulit.

⁶ *Scoti*] Joannes hic Scotus, in ultima Britannia natus, Philosophiam spinosis subtilitatibus involutam protulit, Thomæ oppositam. Hinc Thomistarum & Scotistarum denominationes.

¹ *Baccalaureus*

lum, sed pauci, humiles, quidam etiam docti ac pii: nidulabamini in agris ac vicis, mox in opulentissimas quasque civitates, & in florentissimam civitatis partem demigrastis. Tot sunt agri, qui pastorem alere non possunt; ibi locus erat vestrae operæ: nunc nusquam adestis, nisi in ædibus divitum. Jactatis nomen pontificum; at vestra privilegia nihil valent, nisi cum cessat episcopus, pastor, aut hujus vicarius. In meo templo nullus vestrum concionabitur, me pastore incolumi. Non sum ¹ baccalaureus: nec ² Sanctus Martinus erat, & tamen agebat episcopum. Si quid mihi deest doctrinæ, à vobis non petam. An creditis, etiamnum mundum esse tam stupidum, ut, ubicunque viderit vestem ³ Dominici aut Francisci, putet, adesse illorum sanctimoniam? Num vestra refert, quid agam domi meæ? Quid vos agatis in latebris vestris, quomodo tractetis sacras virgines, etiam populus novit. Jam, quam nihilo sint vel feliciores vel puriores ⁴ divitum domus, quas frequentatis, omnibus & ⁵ lippis & tonsoribus notissimum est. Cætera, Marcolphe, non audeo referre: omnino patres illos reverendos minime reverenter tractavit. Nec erat futurus finis, ni Georgius manu mota signum dedisset, se velle quidpiam dicere.

Ægre

¹ *Baccalaureus*] *Baccalaureus* quid, antehac dictum. Vide Ind.

² *Sanctus Martinus*] Designat Martinum Dalmatam Archiepiscopum Turonum, inter Dives, relatum. De ejus vita & miraculis, multa, ut solent, fabulantur Pontificii.

³ *Dominici*] Qualis hic Dominicus fuit, ut reliqua ejus scelera omittam, ex sola Albigenium historia liquet: quorum plusquam centum millia ipsius diabolicis & sanguinariis concionibus & consitationibus misere perierunt. Natus est patre Felice, matre Joanna, in Calagura Hispaniæ prædio, anno 1170. Hunc (horreo, dum scribo) non tantum Christo æquant, sed & in quibusdam superiore statuunt. Legatur de illo blasphemus Antoninus Tit. 23. cap. 1. 1.

De probrosa vita Francisci jam antequædam allata. Inspiciatur Buchananus & Alcoranus Fratrum Minorum.

⁴ *Divitum domus*] Pulchre de illis Scaliger:

*Nunc inter aula viperas catervatim
Sues cruore pauperum saginantur.*

Et alibi:

*Atque his operosi inguinis & ventris in-
ertis*

*Vitium vehere heu cogimur e labore no-
stro:*

Ut scorta, canes & alant, quod dicere nolo.

⁵ *Lippis & tonsoribus*] Dicitur de iis, quæ jam in ora vulgi abierunt. Nam lippi in tonsorum officinis desident, expectantes remedium oculorum. De tonsorum autem garrulitate complura lectu digna recenset Plutarchus.

Ægre impetratum est, ut rixa tantisper confilesceret. Tum ægrotus, Sit pax, inquit, inter vos; tibi parocho denuo confitebor. Deinde pro strepitu nolarum, pro cantionibus funeralibus, pro 'cenotaphio, pro sepultura numerabitur tibi pecunia, priusquam exeas hanc domum, neque committam, ut ulla in parte de me queri possis. MA. Num parochus recusavit tam æquam conditionem? PH. Non; tantum obmurmuravit nonnihil de confessione, quam ægroto remisit. Quid opus est, inquit, iisdem repetendis fatigare tum ægrotum, tum sacerdotem? Si in tempore mihi confessus fuisset, fortassis sanctius condidisset suum testamentum: nunc vos videritis. Hæc æquitas ægroti pessime habebat monachos, indigne ferentes, eam prædæ partem decidi parocho. Et tamen intercessi, fecique, ut lis sopiretur. Parochus unxit ægrotum, dedit corpus Domini, & numerata summa discessit. MA. Sequuta est igitur eam tempestatem tranquillitas? PH. Imo tempestatem hanc sævior tempestatas protinus excepit. MA. Obsecro, quid causæ? PH. Audies. Confluxerant in ædes quatuor² ordines mendicantium; his adiunxit sese quintus³ Cruciferorum. Adversus hunc ceu nothum, quatuor illi magno tumultu coorti sunt: rogabant, ubi vidissent unquam plaustrum quinque rotarum? aut qua fronte vellent, esse plures mendicantium ordines, quam sint Euangelistæ? Eadem, inquiunt, opera adducite huc mendicos omnes è pontibus ac triviis. MA. Quid ad hæc Cruciferi? PH. Vicissim rogabant, quomodo tum inces-

fisset

¹ *Cenotaphium*] Tumulus honorarius, bustum inane. Monumentum memoriz dicatum, in quod corpus illatum non est. Ex *κενός*, *inanis*, & *τάφος*, *sepulchrum*.

² *Ordines mendicantium*] Ordines mendicantium ex parvis initiis brevi spatio tanta incrementa sumserunt: ut Gregorius X. ea de causa a 1273. maximum Concilium Lugduni congregaverit. Evocati præter quingentos episcopos, sexaginta abbates, mille prælatos,

etiam præfecti ordinum mendicantium. Ibi tum abrogati & annihilati viginti tres ordines, & retenti modo quatuor, nempe Dominicanorum, Franciscanorum, Augustinianorum & Carmelitarum.

³ *Cruciferorum*] Sunt duæ generum Cruciferi: quorum alii crucem manu, alii in pectore gerunt. Hi regulam observant Augustini; inde non mirum, quod hic simul cum Augustiniani irrepant ad agonizantem hunc.

fisset plauftrum ecclesiæ, cum nullus esset ordo mendicantium; deinde cum unus esset, postea tres? Nam Evangelistarum, inquit, numerus nihilo plus habet affinitatis cum nostris ordinibus, quam cum alea, quæ undique quatuor ostendit angulos: Augustinenfes quis allegit in ordinem mendicantium, aut quis Carmelitas? Quando mendicavit ¹ Augustinus, aut quando ² Helias? Nam hos faciunt suorum ordinum auctores. Hæc aliaque multa fortiter quidem illi detonabant; sed soli, quatuor exercituum ³ impressionem non ferentes, cesserunt, dira tantum minitantes. MA. Heic saltem effulfit tranquillitas. PH. Imo ⁴ syncretismus ille in quintum ordinem versus est in pugnam gladiatoriam. Franciscanus ac Dominicanus contendebant, nec Augustinenfes, nec Carmelitas esse germane mendicos, sed nothos ac supposititios. Hæc rixa sic incruduit, ut plane vereretur, ne veniretur ad manus. MA. Hæccine ferebat ægrotus? PH. Non hæc acta sunt apud lectum: sed in atrio, quod cubiculo adhærebat: voces ramen omnes ad ægrotum permanabant: neque enim ⁵ mussabant, sed plenis

¹ *Augustinus*] Vide, quæ superius annotavimus de autore Augustiniano-rum. Falsissimo Augustinus ordinis illius institutor statuitur.

² *Helias?*] Heliam & Helisæum in nobilissimo Syriæ monte Carmelo vixisse, abunde sacræ literæ testantur. Sed illum Carmelitarum autorem esse, putidum mendacium; ut & qui originem ad conciones Apostolorum in Palæstina deferunt. Ex historiis constat, dispersos fuisse homines circum Carmelum, quos Almericus Antiochenus Patriarcha in unum collegit anno 1121. & iisdem præfecit Bertholdum Vasconem. Postmodo accrescente superstitione in urbes deserto Carmelo irrepere, & ab aliquot Pontificibus confirmari, novisque regulis instructi quartum mendicantium ordinem effecerunt.

³ *Impressio*] Est vehemens hostium

irruptio. De ordine quatuor ordinum mendicantium, aliisque huc spectantibus, diu acriter inter se hi quatuor ordines digladiati sunt. Præcipue partes sibi elegerunt in hoc theatro Augustiniani & Dominicani. Adrianus Dammannus aliique illis primum locum concedunt; Volaterranus & Alphonsus Avares & iidem alii his. Inter eosdem a 1290. magna lis exorta de colore & forma vestitus.

⁴ *Syncretismus*] Id est, conspiratio prius dissidentium, in communem hostem. Quoties fit, ut, qui modo videbantur hostes acerrimi, repente in summam concordiam redigantur. Id quod evenire solet, si quando malum aliquod inciderit utriusque commune. Belg. *Herodes en Pilatus vrientchap.*

⁵ *Mussabant*] Mussare est tacite loqui,

¹ *Plenis*

¹ plenis tibiis res agebatur: & scis, alioqui in ægrotis aurium sensum esse acutiores. MA. Quis tandem exitus belli? PH. Ægrotus per uxorem denuntiavit, ut filerent paulisper, se compositurum hoc dissidium. Itaque rogavit, ut tum quidem temporis Augustinenses & Carmelitæ discederent; hoc illos nullo suo damno facturos. Nam tantundem, inquit, cibi mittetur eis domum, quantum heic daretur remanentibus. In funere vero iussit, omnes ordines adesse, etiam quintum, atque ut æqua pecuniæ portio divideretur singulis; ad commune tamen convivium non adhiberentur, ne quid turbæ posset oriri. MA. Virum ² œconomicum mihi narras, qui vel moriens norit tot rerum undas componere. PH. Phy! multis annis gesserat militiæ ducem. Ibi quotidianum est, huiusmodi tumultus suboriri inter cohortes. MA. Erat igitur res splendida? PH. Admodum. MA. Sed male parta, ut fit, rapinis, sacrilegiis, extorsionibus. PH. Ita quidem vulgo faciunt duces; nec ausim dejerare, hunc fuisse ab illorum moribus alienum. Si tamen satis hominem novi, magis auxit rem, ingenii dexteritate, quam violentia. MA. Quis sic? PH. Callebat arithmeticam. MA. Quid tum postea? PH. Quid tum? apud principem supputabat militum triginta millia, cum vix essent septem millia. Deinde multis militibus nihil numerabat. MA. Næ tu mihi magnificam narras arithmeticam. PH. Deinde bellum ³ arte ducebat, solitus simul & ab hostium & amicorum vicis & oppidis pecuniam stipulari menstruam: ab hostibus, ne paterentur hostilia: ab amicis, ut illis liceret cum hoste pacisci. MA. Agnosco morem vulgatum militum. Sed absolve narrationem. PH. Bernardinus igitur & Vincentius cum aliquot sui ordinis fodalibus remanserunt apud

¹ *Plenis tibiis*] Id est, clare. *Plenis*, seu *apertis tibiis*, quæ sc. apertis omnibus foraminibus sonant clarius. Nam clausis, sonus redditur fuscior & obscurior; ut apertis clarior.

² *Œconomicum*] Peritum rei domesticæ, sic vocat.

³ *Arte ducebat*] Ducunt bellum, qui de industria proferunt: sed gerunt, qui vere bellant.

apud ægrotum; ad reliquos missus est ¹ commeatus. MA. Satin' inter eos conveniebat, qui remanserunt in præsidio? PH. Non usquequaque. Grunniebant, nescio quid, de ² prærogativis diplomatum: sed ne non perageretur fabula, dissimulatum est. Heic jam proferuntur cautiones testamentariæ, fiuntque stipulationes, accitis testibus, de iis, quæ inter ipsos ante transegerant. MA. Istæc audire gestio. PH. Dicam summatim: nam perlonga est fabula. Supereft uxor annos nata duodequadraginta, mulier sane proba cordataque: filii duo, alter annum natus undevigesimum, alter decimumquintum: filiæ totidem, sed impubes utraque. Testamento sic cautum erat, ut uxor, quoniam perPELLI non poterat, ut fieret monacha, sumeret pallium ³ Beghinæ, id est, medium genus inter monachas & laïcas: filius natu major, quoniam nec is induci potuit, ut fieret monachus; MA. ⁴ Vulpes anus non capitur laqueo. PH. Mox ab exsequiis patris properaret Romam, ibique ex relaxatione Pontificis factus ante legitimam ætatem sacerdos, totum annum singulis diebus sacrificaret in ⁵ templo Vaticano pro anima patris; & sacros ⁶ gradus in Laterano, singulo quoque Veneris die, genibus perreptaret. LA. Suscepit

¹ *Commeatus*] Id est, cibus. militare verbum. & ideo *præsidium* vocat domum, unde alios depulerant.

² *Prærogativis diplomatum*] Quæstio hæc identidem movetur: nullus enim ordo ita alteri alter alliditur, quam Franciscanorum & Dominicanorum. His ab omnibus fere prioritas offertur, licet Franciscani ab Innocentio III. Dominicani demum à successore ejus Honorio anno 1216. sint confirmati. Nec tantum in ambizioso hoc certamine inter se dissident, sed etiam in multis fidei articulis.

³ *Beghina*] Mangoldus Beghinas nulla addita ratione ita dictas autumat à Beggha Pipini filia. Alii originem referunt ad Dulcimum quendam & Mar-

garitam illius concubinam in urbe Novaria.

⁴ *Vulpes anus*] In eum dicitur, qui longa ætate, multaque rerum experientia callidior est, quam ut arte dolisque capi queat.

⁵ *Templo Vaticano*] Basilica hæc Petri in Vaticano à Clero dicitur exstructa & à Constantino Magno aucta. Julius II. partem dejecit, novamque inchoavit. At Paulus V. veteri ex toto destructa à fundamentis novam refecit.

⁶ *Gradus in Laterano*] Prima ac ætærorum caput est Ecclesia Joannis in Laterano, habitaculum olim Pontificum. Edificavit illam Constantinus Magnus: refecit postmodo Nicolaus IV. & alii Pontifices identidem insigniter adornarunt.

cepit hæc libenter? PH. Ne dicam dolo, ¹ ut asini solent, sarcinas impositas. Filius minor dicaretur S. Francisco, filia major S. Claræ, minor Catharinæ Senensi. Hoc tantum potuit obtineri: nam Georgii mens erat: quo magis sibi Deum haberet obnoxium, quinque superstites partiri in. quinque mendicantium ordines: & acriter quidem adlaboratum est; sed ætas uxoris, filique majoris, nec minis, nec blanditiis cessit. MA. Exhæredandi genus. PH. Univerſa hæreditas sic erat divisa, ut detractis ² de solido impendiis funeralibus, uncia cederet uxori, cujus dimidia victitaret ipsa, dimidium cederet loco, cui se foret additura; unde, si mutato consilio recederet, tota pecunia resideret penes eum gregem; altera uncia decideretur filio, cui tamen statim numeraretur viaticum, & quod satis esset emendo ³ diplomati, parandoque victui annuo Romæ. Qui si mutata sententia recusaret initiari sacris ordinibus, illius uncia divideretur inter Franciscanos, & Dominicanos. Et, id ne fiat, vereor; adeo videbatur adolescens à sacris abhorre. Duæ uncia cederent monasterio, quod excepisset filium natu minorem: binæ item monasteriis, quæ excepissent puellas; sed hac lege, ut, si illi detractarent eam vitam profiteri, omnis tamen pecunia penes illos maneret incolumis. Jam una rursus uncia decideretur Bernardino, tantundem Vincentio: dimidium uncia Carthusianis, pro communione bonorum operum omnium, quæ toto fierent ordine. Uncia & semis, quæ superaret, distribueretur occultis pauperibus, quos beneficio dignos judicassent Bernardinus, & Vincentius. MA. Debeas Jureconsultorum more dicere, quos vel quas. PH. His igitur verbis stipulati sunt, recitato testamento: Georgii Balearice, vivus & sanæ mentis approbas hoc testa-

¹ *Ut asini*] Alludit ad illud Flacci: *Demitto auriculas, ut iniqua mentis assellus, Quam gravius dorso subiit onus.*

² *De solido*] Id est, de integra hære-

ditate, quæ *assis* dicitur nondum divisa. *Uncia* duodecima pars assis.

³ *Diplomati*] Quo liceret consecrari sacerdotem ante tempus legitimum.

¹ *Assis*

stamentum, quod dudum ex animi tui sententia condidisti? *Approbo*. Et hæc est tua suprema, & immutabilis voluntas? *Est*. Meque, & hunc Vincentium baccalaureum, instituis ultimæ tuæ voluntatis exsecutores? *Instituo*. Jussusest denuo subscribere. MA. Quî potuit moriens? PH. Bernardinus rexit ægroti manum. MA. Quid subscripsit? PH. *Sanctum Franciscum, & sanctum Dominicum iratos habeat, qui tentarit hinc aliquid immutare*. MA. At non metuebant¹ actionem testamenti inofficiosi? PH. Ista actio non habet locum in his, quæ Deo dicantur; neque quiskquam libenter cum Deo litem suscipit. His peractis uxor & liberi, datis dextris ægroto, jurant, se servaturos, quod recepissent. Post hæc coeptum est agi de pompa funerali, non sine contentione. Tandem hæc vincit sententia, ut ex quinque ordinum singulis adessent novem, in honorem quinque voluminum Moïsis, & Angelorum in² novem choros digestorum. Suam quisque ordo crucem præferret, canerentque funebres³ nœnias. Ad hæc præter cognatos conducerentur triginta (tot nummis erat venditus Dominus)⁴ daduchi pullati, & honoris gratia⁵ ploratores duodecim (hic est numerus ordini Apostolico sacer) comitarentur: à feretro sequeretur equus Georgii pullatus, sic
ad

1 *Actionem testamenti*] Testamentum inofficiosum dicitur, quod recte quidem factum, sed non ex officio pietatis. Paulus lib. 4. Sentent. tit. 5. definit, quod frustra liberis exheredatis non ex officio pietatis videtur esse conscriptum. Instituit autem hic actionem exheredatus, se indigne præteritum: ideoque testatorem parum sanæ mentis fuisse, cum testamentum inique ordinaret.

2 *Novem choro*] Loquitur ex sententia Pontificiorum: illi enim statuunt tot Angelorum ordines, nempe Seraphinos, Cherubinos, Thronos, Dominationes, Principatus, Potestates, Virtutes, Archangelos, Angelos, idque ex supposito quodam Dionysio Arcopagita

& Gen. 3. vers. 24. & Coll. 1. vers. 16. Verum nomina hæc nihil, nisi varia Angelorum munia, ad quæ à Deo ordinata sunt, denotant. Numina ergo non constituunt diversos ordines novem, alioquin & plura essent, plura enim, quam illa novem angelis tribuuntur nomina.

3 *Nœnia*] Proprie cantilenæ funebres. Nonnunquam tamen nugæ quaslibet appellamus *nœnias*.

4 *Daduchi*] Tædiferi.

5 *Ploratores*] Ita Romanis erant Præficæ mulieres, quæ pretio conductæ ad tibias funebres canebant lamentabile & inconditum carmen ad deplorandum ac collaudandum mortuum apprime accommodatum.

ad gēua alligata cervice, ut herum humi requirere videtur. Stragula hinc atque hinc ostenderent insignia. Similiter & unaquæque tæda & pulla vestis haberet insignia. Reponeretur autem corpus quidem ipsum ad dextram altaris summi in ¹ tymbo marmoreo, qui promineret à solo pedes quatuor; ipse in summo recumberet, Pario sculptus marmore, totus armatus. à vertice usque ad calcaneum; nec deesset galeæ sua crista: crista erat ² onocrotali collum: nec clypeus lævo brachio, in quo insignia hæc erant, tria capita apri silvestris aurea, ³ in planitie argentea: nec lateri gladius inaurato capulo, nec baltheus inauratus ac gemmeis distinctus bullis, nec pedibus aurea calcaria: erat enim eques auratus: sub pedibus haberet leopardum. Oræ sepulcri ⁴ titulum haberent tali viro dignum. Cor autem separatim recondi volebat in sacello divi Francisci. Intestina ⁵ mandavit parocho honorifice sepelienda in sacello, quod est Virgini matri sacrum. MA. Funus nimirum honorificum, sed nimio constans. Venetiæ vel cerdoni cui-piam plus haberetur honoris minimo impendio. Feretrum elegans dat sodalitas, & unum comitantur aliquando sexcenti monachorum, tunicis palliisve vestiti. PH. Vidimus & nos, risimusque istas pauperum ineptas glorias. Incedunt fullones & coriarii superne, inferneque cerdones, & medio monachi; ⁶ chimæras esse diceres: nec heic alia res erat,

¹ Tymbus] Græcè τύμβος, sepulchrum, bustum.

² Onocrotalus] Avis cygno similis, absona voce, ad instar alini: inde & ei nomen; nam ὄνξ est asinus, & κρόσσων crepitaculum. Belg. Krop-vegel, Vogelhasne.

³ In planitie] Data opera fingit insignia vitiosa, nam caduceatorum leges habent, adulterina esse insignia, quæ habent metallum super metallum.

⁴ Titulum] Επιγραφαί Græcis, tituli Latinis, ut & monumentorum inscriptiones, Romanis ita frequentes, ut etiam puerorum & servorum se-

pulchra, quemadmodum ex antiquis lapidibus liquet, iisdem ornarentur. Ovidius:

Sculptaque sunt titulo nostra sepulchra brevi.

⁵ Mandavit] Ille mos olim apud Belgas obrinebat magis, quam hodie: ut nempe alibi cadaver, alibi ejusdem intestina terræ mandarentur. Ita intestina Florentii V. Hollandiæ Comitiss Almarix sepulta, corpus vero apud uxorem Beatricem in pago Rhénoburgo prope Leidam.

⁶ Chimæras esse diceres] Chimæra proprie Lyciæ mons, cujus cacumen leones,

erat, si vidisses. Cautum est & illud Georgio, ut ¹ Franciscanus & Dominicanus inter sese forte decernerent, utris primus cederet locus in pompa: post hos cæteri quoque fortirentur, ne quid hinc oriretur tumultus. Parochus & hujus clerici locum tenerent infimum, hoc est, primum. Nec enim aliud erant passuri monachi. MA. Non acies tantum, sed & pompas ille callebat ordinare. PH. Cautum est & illud, ut funebre sacrum, quod apud parochum fieret, modulato musicorum concentu perageretur, honoris gratia. Dum hæc aliaque tractantur, inhorruit ægrotus, deditque signa certissima, supremum tempus adesse. Adornatur igitur extremus fabulæ actus. MA. Nondum finis? PH. Recitatur diploma pontificis, in quo promittebatur criminum omnium abolitio, totusque purgatorii metus adimebatur. Ad hæc justificabantur omnia illius bona. MA. Rapto parata? PH. Certe jure belli ac more militari. Sed forte aderat Philippus Jureconsultus uxoris frater: is in diplomate notavit locum secus positum, quam oportuit, & iniecit suspicionem falsi. MA. Haudquaquam in tempore dissimulandum erat, etiamsi quid inesset erroris, & nihilo pejus habuisset ægrotus. PH. Assentior. Et ægrotus sic hac re perturbatus est, ut minimum abesset à desperatione. Ibi Vincentius fortem virum præbuit; jussit, Georgium quieto esse animo, sibi esse potestatem corrigendi supplendique, si quid in ²diplomatibus vel erratum esset, vel omissum. Quod si te, inquit, fefellerit diploma, ego jam nunc ³hanc animam

nes, medium capræ, radices serpentes occupant. Hinc origo fabulosi monstri, de quo Lucretius: *Prima Leo, postrema Draco, media ipsa Chimæra*. Et Ovidius; *Quoque Chimæra jago mediis in partibus hircum, Pectus & ora lea, candam serpentis habebat*.

¹ *Franciscanus*] Ista controversia nondum plane decisa; pars enim utraque causas habet, uter ordo præferendus. Licet apud plerosque Dominicanis palma concedatur.

² *Diplomatibus*] Ita est: eousque devenit Antichristus, ut peccatorum abolitionem publicis diplomatibus ære vendat. Et ab hac origine Lutherus in Germania reformationem est auspiciatus.

³ *Hanc animam*] Fratrem nullo modo, ait Psalter Psal. 49. vers. 8. 9. redimere potest quisquam, non dare Deo redempturam ejus: (est enim cara redemptio vitæ eorum; imo cessat in faculum.)

animam pro tua suppono anima, ut tua petat coelos, mea dedatur orco. MA. Accipitne Deus tales animarum permutationes? Et, si accipit, num satis cautum videbatur Georgio tali pignore? Quid, si Vincentii anima vel absque permutatione debebatur inferis? PH. Quod gestum est, narro. Hoc certe perfecit Vincentius: ægrotus visus est animum recipere. Mox recitantur cautiones, quibus Georgio promittebatur ² societas omnium operum, quæ fierent per quatuor ordines, & quintum Carthusiense. MA. Ego metuerem, ne deprimerer ad inferos, si tantum sarcinæ bajulandum esset. PH. De bonis operibus loquor: ea non aliter gravant animam subvolaturam, quam plumæ avem. MA. Mala igitur opera sua quibus legant? PH. Militibus Germaniæ conductitiis. MA. Quo jure? PH. Jure Euangelico: Habenti dabitur. Simulque recitatus est numerus missarum & psalteriorum, quæ defuncti animam essent comitatura. Erat autem immensus. Post hæc iterata est confessio, dataque benedictio. MA. Ita efflavit animam? PH. Nondum. Strata est humi storea juncis contexta, sic ut ab initio convoluta cervicalis speciem ex sese faceret. MA. Quid nunc futurum est? PH. Eam ³ consperferunt

¹ *Accipitne Deus*] Hac interpositione & permutatione animarum misere incautos decipiunt scelesti sacrificuli. Sed, an Deus istiusmodi permutationem admittat, ut alia argumenta præteream, videant in unico exemplo Moïsis pro populo deprecantis, cum sibi idolon fabricasset. Verba exstant Exod. 5. 32. 33. Nunc, an condonaturus es peccatum eorum? nam si non ita est, dele me nunc de libro tuo, quem scripsisti. Dixit vero Jehova Moïsi, eum, qui peccaverit mihi, dele rem de libro meo.

² *Societas omnium*] Affricantur animabus opera monachorum, non aliter, quam scabies corpori, præcipue supererogatoria, ut vocant: quibus plus præstant, quam tenentur.

³ *Consperferunt cinere*] Consperferunt

nempe stoream sive tegetem villiorum (storea dicta à *σπίρνω* & *σπέρνω* sternere) cinere, qui Pontificiis sacer habetur. Apud Judæos aliosque orientales populos in gravi luctu sacco se quandoque contegebant, & cineres sibi inspergebant. Ex *καταθήκη* Judaïsmum observant Papicolarum: quadragesimæ enim initio frontes hominum cinere illinunt sacerdotes: etiam aliquando morientibus substernunt; ut, si Deo placet, quasi ob oculos ponant verba Creatoris Gen. 3. 7. 19. *Memento homo, quia pulvis es, & in pulverem reverteris.* Ex quo liquet, sacrificulorum actionem, præterquam quod nulli mandato Dei innititur, etiam ipsi rei haud appositam esse. Non enim in citato loco agitur de cinere è foco desumpto, sed de terræ pulvere, ex quo homo

runt cinere, sed raro; ibi deposuere corpus ægroti. Instrata est tunica Franciscana, sed prius consecrata preculis & aqua lustrali. ¹ Cuculla supposita est capiti: nam tum indui non poterat: una cum illa suppositum est diploma cum cautionibus. MA. Nova mortis species. PH. Atqui confirmant, dæmoni nullum esse jus in eos, qui sic moriuntur. Sic ajunt, præter alios, mortuum ² S. Martinum & ³ Franciscum. MA. Sed huic morti illorum vita respondebat. Obsecro, quid tum postea? PH. Porrecta est ægroto crucis imago & candela cerea. Ad crucem porrectam dixit ægrotus: Soleo in bellis tutus esse meo clypeo; nunc hunc clypeum opponam hosti meo: & exosculatus admovit humero lævo. Ad ceream vero sacram, Olim, inquit, hasta valui in bellis: nunc hanc hastam vibrabo adversus hostem animarum. MA. Satis militariter. PH. Has postremas voces edidit. Nam mox linguam mors occupavit, simulque cœpit animam agere. Bernardinus à dextris imminabat morienti; Vincentius à sinistris, uterque pulchre

VOCA-

homo formatus: ita ut inanishæc ceremonia magis pulverem, quam cinerem requireret.

¹ *Cuculla supposita*] Inter omnes monachorum ordines nulli magis de inherente cucullis suis sanctitate & mirabili operandi gloriantur, quam Franciscani. Communis apud Pontificios opinio est, cucullas horum Franciscanorum à gravidis tactas & exosculatas maturare paritum, & dolores mitigare, & morbis omnibus mederi. Imo eousque devenit effrenis impietas, ut iisdem cucullis adscribant non sine summa blasphemia, quæ Sacræ literæ sanguini & meritis Christi. Mortui quippe & sepulti habitum monachali non tantum ab impuris spiritibus servantur, sed & recta animæ in cœlum avolant. Hinc & in Breviario inaugurationis monachalis cucullæ precantur Deum, ut hanc vestem ita sanctificet & benedicat, ut sint arma ad peccata contagenda & munimenta tuta

adversus Diaboli insultus. Hinc Cæsares, Reges & Principes, misere eadem dementia seducti, instante mortis hora, in Francisci sodalitium adscisci & ejusdem vestitu sepeliri voluerunt.

² *S. Martinum*] De Martino Turo-nensi episcopo falsissimum, quod cucullatus obierit. Nondum enim ipsius tempore blasphema hæc superstitio in ecclesiam irreperat: utpote qui anno 396. diem obierit, cum nondum Antichristianismus orbem caligine errorum & idololatriarum infecisset.

³ *Franciscum*] Nec Franciscus vestis sua monachali indutus mortuus est: nam blasphemus iste, ut Christum in omnibus imitaretur (ita loquuntur vitæ ejus damna scriptores) quinque vulnera à Christo impressa circumtulit, & cum mors instaret, exiit omnia vestimenta; ut promptior cum Diabolo conflingeret, & Christo esset conformis, qui nudus in cruce pendit.

L I A

Alter

vocalis. Alter ostendebat imaginem sancti Francisci, ¹ alter Dominici. Cæteri sparsi per cubiculum demurmurabant psalmos aliquot voce lugubri. Bernardinus magnis vociferationibus percellebat aurem dextram, Vincentius sinistram. MA. Quid occlamabant? PH. Hujusmodi ferme Bernardinus: Georgi Balearice, si nunc quoque probasea, quæ sunt acta inter nos, flecte caput in dextrum: flexit. Vincentius contra; Ne quid trepides, Georgi; habes Franciscum & Dominicum propugnatores. Esto securus. Cogita, quantum habeas meritorum, quod diploma; denique memineris meam animam pro tua oppignoratam, si quid esset periculi; hæc si sentis & probas, flecte caput in lævum: flexit. Rursus simili clamore, Si hæc sentis, inquit, preme manum meam: tum manum pressit. Ita huc & illuc flectendo capite & premendis manibus transactæ sunt horæ ferme tres. Cum jam inciperet oscitare Georgius, ubi Bernardinus erectus pronuntiavit absolutionem: quam perficere non potuit, quin Georgiusefflasset animam. Hæc sub noctis medium: mane peracta anatomia. MA. Quid mali repertum est in corpore? PH. Recte mones; nam exciderat. Fragmentum plumbi inhærebat ² diaphragmati. MA. Unde id? PH. Uxor narrabat, illum quondam ictum sphærula bombardica. Hinc conjectabant medici, plumbi liquefacti particulam resedisse in corpore. Mox corpus lacerum utcunque convestitum est amictu Franciscano. A prandio sepultura peracta est ea pompa, qua decretum erat. MA. Nunquam audiui mortem operosiores, nec funus ambitiosius. Verum istam opinor fabulam nolis evulgari. PH. Quam ob rem? MA. Ne quid ³ irritentur crabrones.

PH. Ni-

¹ *Alter Dominici*] Graphice autor mores impiorum seductorum monachorum depingit, à Christo abducentium ad idololatrias imagines, ad ineptas quisquilias, ad impuras cloacas. O abominabilem Antichristianismum! ² *Diaphragmati*] Diaphragma est se-

ptum transversum, quod separat præcordia, in quibus cor est pulmo, ab inferiore corporis parte, in qua splen & hepar, & renes.

³ *Irritare crabrones*] Est provocare eos.

PH. Nihil est periculi. Etenim, si pia sunt, quæ narro, etiam ipforum interest, hæc scire populum: sin minus, quotquot inter illos boni sunt, mihi gratias agent, ¹ qui hæc prodiderim, quo, pudore correcti quidam, desinant similia facere; deinde simplices caveant, ne in similem pertrahantur errorem. Sunt enim & apud istos cordati vereque pii, qui frequenter apud me questi sunt, paucorum vel superstitione, vel improbitate totum ordinem reddi apud bonos invidiosum. MA. Recte tu quidem, & fortiter. Sed nunc aveo scire, quomodo decesserit Cornelius. PH. Ut vixit nulli molestus, ita mortuus est. Habebat febrem ² anniversariam, quæ statis temporibus singulis annis recurreret. Eatum, sive quia gravabat ætas (nam annum excesserat sexagesimum:) sive aliis de causis, solito magis urgebat hominem, & visus est ipse præsentire diem fatalem imminere. Itaque quatrduo prius, quam moreretur, erat Dominicus dies; templum adiit, ³ confessus est suo paracho, audivit publicam concionem & sacrum: à sacro, reverenter accepto ⁴ pignore corporis Dominici, domum se recepit. MA. Non usus est medicis? PH. Unicum duntaxat consuluit, sed non minus bonum virum, quam bonum medicum: ei Jacobo Castrutio nomen est. MA. Novi. Nihil illo sincerius. PH. Is respondit, suam quidem operam amico non defuturam, sed sibi videri plus esse præsidii in Deo, quam in medicis. Cornelius hanc vocem non minus alacriter accepit, quam

eos, qui commoti plurimum tibi obfuerint. Est autem crabro insecti genus, affine vespis, aculeo pestilentissimo. Belg. *Een hoorn-niker*.

¹ *Qui hæc prodiderim*] Hæc aliaque, ubi Erasmus non leviter Pontificiæ superstitionis ulcus tangit, ita irritarunt Monachos & Theologos etiam Lovanienſes, ut hæresios illum insimularent, Lutheranzque sectæ addictum afferrent. Erasmus vero, licet ubique crassos errores Papicolarum & præcipue monachorum aculeate taxet, non

tamen in omnibus orthodoxus est habendus.

² *Anniversariam*] Id est, singulis annis recurrentem.

³ *Confessus est suo paracho*] De confessione auriculari, mera conscientiz tyrannide, vide, quæ ante à nobis prolixè annorata.

⁴ *Pignore corporis*] Intelligit panem illum orbicularem, magico more quinque verbis, sacrificuli impio ore prolatis, in verum corpus & sanguinem Christi mutatum.

quam si certissimam vitæ spem ostendisset. Itaque, tametsi semper pro suis facultatibus fuisset perbenignus in pauperes, tum quidquid decidi poterat uxoris & liberorum necessitati, impartiebatur in egenos, non istos ambitiose mendicos, & nusquam non obvios, sed in probos, qui pro viribus industria laborandiscum paupertate pugnabant. Rogabam hominem, ut decumberet, & sacerdotem ad sese accerferet potius, quam tenue corpusculum defatigaret. Respondit, hoc sibi semper studio fuisse, ut amicos suos sublevaret potius, si posset, quam gravaret officiis, nec se sui dissimilem esse velle in morte. Ne decubuit quidem, nisi postremum diem, & noctis partem, quæ reliquit terras. Interim ob corpusculi lassitudinem baculo nitebatur aut sedebat in cathedra; raro componebat se lectulo, sed vestitus & erecto capite. Hoc tempore aut mandabat aliquid de curandis egenis, maxime notis aut vicinis, aut legebat è libris sacris, quæ provocant hominis erga Deum fiduciam, quæque illius in nos caritatem declarant. Si per lassitudinem ipse minus poterat, audiebat amicum prælegentem. Frequenter miro affectu hortabatur familiam ad mutuam amorem & concordiam, atque studium veræ pietatis; sollicitosque de morte ipsius amantissime consolabatur. Identidem admonebat suos, ne quid æris alieni præteriretur indissolutum. MA. Non condiderat testamentum? PH. Jam pridem sanus ac valens id curarat. Negabat enim, esse testamenta, quæ fierent ab agentibus animam, sed deliramenta potius. MA. Nihil legarat monasteriis aut egenis? PH. Ne teruncium quidem. Ego, inquit, pro mea portione dispensavi facultatulas meas; nunc ut earum possessionem aliis tradò, ita tradò & dispensationem. Et confido meos sanctius dispensaturos, quam ipse feci. MA. Non accersebat ad sese pios homines, quemadmodum fecit Georgius? PH. Ne unum quidem: præter familiam & duos intime amicos nullus aderat. MA. Demiror, quid senserit. PH. Negabat, se morien-

rientem pluribus molestum esse velle, quam fuisset nascens. MA. Exspecto finem istius fabulæ. PH. Mox audies. Venit dies Jovis. Ille stratum non reliquit, sentiens extremam corpusculi lassitudinem. Accitus parochus ¹ impartit extremam unctionem, ac rursus porrexit ² corpus Domini, sed citra confessionem. Negabat enim, quidquam scrupuli resedisse in animo. Ibi parochus agere cœpit de sepultura, qua pompa, quove loco sepeliri vellet. Sepeli, inquit, me, quomodo sepeli res infimæ sortis Christianum: nec mea refert, ubi seponas hoc corpusculum, ³ æque inveniendum in extremo die, ubicunque condideris. Pompam funeris nihil moror. Mox injecta mentio de ⁴sonitu campanarum, de tricenariis, & anniverfariis, de diplomate, de communionem meritorum emenda. Tum ille;

Mi

¹ *Impartit*] Licet alias de unctione extrema dictum, hæc tamen ut prolixiora ex Ravanello apponam: Unctio, ait, olim in Ecclesia Christiana ægrotis adhibita, ut miraculo sanitatem recuperarent. Marc. 6. v. 13. Jac. 5. v. 14. Itaque unctionis istius usus tam diu legitimus fuit, quamdiu in ecclesia viguit miraculosum sanationum donum: at vero cum donum illud (quemadmodum & alia dona miraculosa, ad certum tempus concessa) jam à tot sculis defierit, ineptissimum utique est ritum hunc sine effectu suo proprio & genuino velle retinere; tantum abest, ut censeretur debeat sacramentum proprie dictum: nec enim sacramenti rationem obtinuit Apostolorum temporibus, ut obsignaret gratiam justificantem, sed ut symbolum miraculosæ sanationis: Pontificii autem ungunt morituros ad conferendam peccatorum remissionem, gratiæ confirmationem, &c.

² *Corpus Domini*] Cœnæ hæc abusus: non enim administranda singulis privatim, nec morbo domi decumbentibus aut morituris, citra fidelium congregationem & participationem, quia communicatio debet esse ecclesiastica & publica, ut ait Bucanus, non *ſὸς δὲ πρὸς*,

& Cœna symbolum est communionis sanctorum: nec aperiri debet aditus opinioni operis & præposteræ fiduciæ, qualis est in communione Papistica.

³ *Æque inveniendum*] Secundum illud Jobi: Job. 19. vers. 25. 26. *Equidem ego novi, Redemptorem meum vivere; & posteriorem super pulverem resurrecturum; & postquam vermes confoderint istud, evigilante me; tum carne mea me visurum esse Deum.*

⁴ *Sonitu campanarum*] Miras præstigiis cum suis campanis exercent Pontificii: nam abluuntur, unguntur, exorcisantur, baptizantur, & in baptismo nomina illis induntur. Earundem tintitus diabolos, exercitus hostiles, insidias, noxia tonitrua depellunt, celorum fores animabus pandunt. At quam inepte! Invenieruntne ergo campanas tanquam instrumenta Deo præscribentia, quibus salutem nostram operetur? Aguntne pro imperio cum Diabolo cogentes illum discedere ad motam campanam, cum istud donum Sp. Sancti nempe abigendi Diabolum haud adepti sint? Quid autem novis his cultibus aliud agunt, quam quod pietatem enervent, & à Dei verbo ad fœtiles ceremonias ablegent homines?

Mi pastor, nihilo pejus habebō, etiā si nulla sonet campana. Si me vel uno funebri sacro dignaberis, plus satis erit. Aut, si quid aliud est, quod ob publicam ecclesiæ consuetudinem citra scandalum infirmorum omitti vix potest, id tuo permitto arbitratui. Nec est animus, cujusquam vel preces commercari, vel meritis quenquam suis spoliare. Satis meritorum ¹ exuberat Christo: & confido, totius ecclesiæ preces ac merita mihi, si modo vivum sum membrum, profutura. In duobus diplomatibus mihi tota spes est. Alterum est peccatorum meorum, quod princeps pastorum dominus Jesus abolevit, affigens illud cruci; alterum, quod ipse suo sacro sancto sanguine scripsit & obsignavit, quo nos certos reddidit de salute æterna, si totam fiduciam nostram in ipsum transferamus. Absit enim, ut instructus meritis ac diplomatibus provocem Dominum meum, ut in iudicium veniat cum servo, certus, quod in conspectu ejus non ² justificabitur omnis vivens. Ergo ab illius iustitia appello ad ejusdem misericordiam, quoniam immensa est & ineffabilis. His dictis abiit parochus. Cornelius, veluti magna spe salutis concepta, gaudens & alacer jubet, sibi quædam recitari è sacris voluminibus, quæ confirmant spem resurrectionis & præmia immortalitatis: velut illud ex Esaia de ³ morte Ezechia dilata, una cum cantico: deinde ⁴ cap. 15. epistolæ Pauli ad Corinth. prioris: de morte Lazari ex Joanne: sed præcipue historiam Christi passi ex Euangelis. Quam hic animo devorabat singula, ad quædam suspirans, ad alia compositis manibus gratias agens, ad quædam hilarescens ac gestiens, ad nonnulla preculas quas-

¹ *Exuberat Christo*] Recte secundum 1d 1 Corinth. 1. vers. 30. *Christus, qui factus est nobis sapientia à Deo, iustitiaque & sanctificatio & redemptio.*

² *Justificabitur*] Verba Psalmi 143. vers. 2.

³ *Morte Ezechia*] Historia exstat Esai. cap. 38. & 2 Reg. 20. Fuit autem Hiskia, Ezechia seu Chiskijahu, id est,

fortitudo mea Deus, pius Rex Judæ, filius impii Achaz, cui lethaliter decumbenti quindecim anni vitæ additi.

⁴ *Cap. 15.*] Capitis hujus præcipuum argumentum, adstruatio resurrectionis mortuorum, & propositio rationis & modi ejusdem resurrectionis, contra Corinthios quosdam cum Sadducæis illam negantes.

¹ *Mort*

quasdam breves ejaculans! A prandio cum paululum temporis obdormisset, jubet, recitari caput ex Euangelio Joannis duodecimum usque ad historiæ finem. Heic dixisses, hominem plane transfigurari, affarique novo spiritu. Jam dies vergebat ad vesperam; accersit uxorem ac liberos: ibi erecto, quantum licuit, corpusculo, sic affatus est suos: Carissima conjux, quos Deus ante conjunxerat, idem nunc separat, sed corporibus dumtaxat, idque ad breve tempus: curam, caritatem, pietatem, quam antehac partiri soles in me & dulcissima pignora, totam in istos transfer. Ne putaris, te ullis modis posse magis demereri vel Deum, vel me, quam si istos, quos Deus dedit nobis conjugii fructum, sic educes, foveas & instituas, ut Christo digni habeantur. In hos igitur conduplica pietatem tuam, & meam portionem in te translatam existima. Id si feceris, ut facturam confido, non erit, cur videantur orphani. Quod si repetas matrimonium. Ad hanc vocem uxor erupit in fletum, cœpitque dejerare, se nunquam de repetendis nuptiis cogitaturam. Heic Cornelius: Soror in Christo mihi carissima, si Dominus Jesus largiri dignabitur tibi propositum istud ac robur spiritus, ne desis dono cœlesti. Erit enim hoc tibi pariter ac liberis commodius. Sin alio vocabit carnis infirmitas, scito, quod ' mors mea te liberat à jure conjugii, sed non liberat à fide, quam meo tuoque nomine debes curandis communibus liberis. Quod ad matrimonium attinet, utere libertate, quam tibi permisit Dominus. Tantum hoc te rogo moneoque, ut virum tibi deligas iis moribus, tuque te illi talem præbeas, ut possit vel suapte bonitate ductus, vel tua commoditate provocatus, amare privignos. Proinde cave, ne cui voto te obstringas. Serva te liberam Deo & liberis nostris; quos sic institues ad omnem pietatem, ut caveas, ne se cuiquam addicant instituto, donec per
æta-

1 *Mors mea te liberat*] Respicit ad *legem*; quod si mortuus fuisset vir, liberata Pauli locum Rom. 7. vers. 2. *Viro sub-*
jecta mulier, viventi viro devincta est per *est à lege viri.*

ætatem & rerum usum constiterit, ad quod vitæ genus sint idortei. Deinde versus ad liberos, exhortatus est ad studium pietatis, ad obediendum matri, ad mutuam inter ipsos charitatem & concordiam. His peroratis, dedit osculum uxori; liberis, ¹ facto signo crucis, precatus est bonam mentem, & Christi misericordiam. Post hæc intuens omnes, qui aderant, *Sub crastinam*, inquit, *auroram Dominus*, *qui diluculo revixit*, *pro sua misericordia dignabitur hanc animulam ex hujus corpusculi sepulcro, eque hujus mortalitatis tenebris evocare in lucem suam cælestem. Nolo, teneram ætatem excubiis inanibus fatigari. Cæteri quoque vicissim dormiant: mihi satis est, unum adesse vigilem, qui recitet sacram lectionem.* Transacta nocte sub horam quartam, cunctis præsentibus iussit recitari psalmum totum, quem Dominus orans recitavit in cruce. Eo finito iussit, exhiberi cereum, & crucem, & cereum accipiens, dixit: *Dominus illuminatio mea & salus mea; quem timebo?* crucem exosculatus dixit: *Dominus protector vitæ meæ; à quo trepidabo?* Mox manus super pectus in supplicantis gestum composuit, & oculis in cælum erectis dixit, *Domine Jesu, ² accipe spiritum meum.* Et protinus clausit oculos veluti dormiturus, simulque levi flatu emisit spiritum: dixisses, illum obdormisse, non exspirasse. MA. Nunquam audiui mortem minus operosam. PH. Talis fuerat in omni vita. Uterque fuit amicus. Fortasse non æque dijudico, uter decesserit Christianus: tu, qui integer es, rectius dispicies. MA. Ita faciam, sed per otium.

¹ *Facto signo crucis*] Tertulliano teste, istiusmodi signum crucis impermanens in usu fuit ante Constantinum, sed absque ulla scripturæ auctoritate. Utebantur illo veteres non ad adorandum, nec ut operativo ex opere operato, sed ad externam quandam profes-

sionis tesseram & gestum precandi; quemadmodum vult Bellarminus. Vide, quæ superius adnotavimus.

² *Accipe spiritum meum*] Verba Stephani sunt protomartyris, cum lapidatus animam efflaret. Act. 7. vers. 59.

ECHO.

E C H O.

J U V E N I S, E C H O.

Jv. **C**Upio paucis te consulere, si vacat. Ec. Vacat.
 Jv. Et si venio tibi gratus juvenis. Ec. Venis.
 Jv. Sed potesne mihi & de futuris dicere verum, Echo?
 Ec. ¹Εἶπω. Jv. Et Græce nosti? quid istuc novi? Ec. Novi.
 Jv. Qualia tibi videntur Mularum studia? Ec. Δῖα.
 Jv. Censes igitur, terendos auctores, qui conducunt ad bonas literas? Ec. Teras. Jv. Quam igitur mentem habent isti, qui hæc studia linguis traducunt suis? Ec. Suis. Jv. Sed utinam harum cultores similiter essent & pietatis studiosi! Ec. O si! Jv. Nunc quorundam improbitas omnes reddit invisos. Ec. ⁴Ἰσως. Jv. Et multis hominum peccatum confertur in nomen eruditionis. Ec. ⁵Ὅποις. Jv. Atqui vultus videntur non infimi. Ec. Fimi. Jv. Quid facere censes eos, qui terunt ætatem in sophistico doctrinæ genere? Ec. Nere. Jv. Fortassis telas ⁶arancarum. Ec. Harum. Jv. At ⁷Penelopes telas texunt ac retexunt. Ec. Texunt. Jv. Cui suades, ut me dem vitæ instituto? Ec. Tuto. Jv.

¹ Echo] Jucundum, ait Buchlerus ex Pontano, argutum & lepidum est epigramma, attentumque retinet lectorem, cum in fine aut medio versus ejusmodi vocula ponitur, quæ vel toti verbo præcedenti vel ejus similis caudæ aut eandem sententiam illustrat, aut diversum aliquid, aut nonnunquam contrarium aut prorsus inexpectatum, aut par, aut majus, aut minus denique complectitur. Et hæc Echo dicitur. Multæ interrogationes in Echicis observantur, quamvis etiam sine interrogatione suam venustatem retineant. Hæc ille. Nec tantum ligata, sed & soluta oratio echonem admittit.

² Εἶπω] Id est, possum.

³ Δῖα] Id est, sacra, divina.

⁴ Ἰσως] Id est, scilicet, fortasse.

⁵ Ὅποις] Id est, a quibus.

⁶ Arancarum telas texere] Est in re frivola, nulliusque frugis, infinitum atque anxium capere laborem. Belg. *Syn heeft breecken over een brood' loofse konst.*

⁷ Penelopes telam texere] Hoc est, inanem operam sumere, & rursum destruere, quod effeceris. Belg. *Verkeeren werck doen.* Natum adagium ab uxore Ulyssis Penelope, quæ procos acerrime instantes hæc conditione delusit, ut tum se promitteret nupturam, ubi telam, quam habebat in manibus, absolvisset. Hanc conditionem posteaquam illi acceperant, mulier astuta, quod interdixit texuisset, id noctu retexere cepit. Homericis versus ira vertit Erasmus:

*Ille diurnæ quidem, ingentem contexere telam,
 Verum eadem admixtis solvebat nocte tueris.*

⁸ Ὅπως]

Jv. Erit auspicatum, si uxorem duxero? Ec. Sero. Jv. Quid, si mihi veniat usu, quod his, qui incidunt in uxores parum pudicas, parumque frugiferas? Ec. Feras. Jv. Atqui cum talibus morte durior est vita. Ec. Vita. Jv. Siccine in rebus humanis dominari fortunam? Ec. Unam. Jv. Magis fortasse expedit, ut aliquis præ conjugio monachi institutum eligat. Ec. Ligat. Jv. Quid superest remedii, ubi quem ad trinxerit jam nodus insolubilis? Ec. Bilis. Jv. At tamen miserum est, homines vivere solos. Ec. ¹ Ὅλως. Jv. Cujusmodi cenfas horum temporum plerosque monachos? Ec. ² Ἀχ. Jv. Quid igitur istos movet, qui suspiciunt illos ut semideos? Ec. ³ Δέ. Jv. Quid captant plerique, qui ambiunt sacerdotium? Ec. Otium. Jv. Præterea nihil habet sacerdos? Ec. ⁴ Κέρδ. Jv. Quid bonæ rei contigit illis, qui fiunt episcopi? Ec. ⁵ Κόπι. Jv. At nulli magis vivunt in otio. Ec. Scio. Jv. Quæ res illos admonere poterit, ut intelligant, quantum sustineant onus. Ec. ⁶ Ὁ νῆς. Jv. Ergo res præclara est sacerdotium, si quis se in eo gerendo, qualem oportet, præbeat? Ec. Beat. Jv. Quid fructus erit, si me conferam in aulam eorum, qui præcellunt monarchica dignitate? Ec. ⁷ Ατε. Jv. At non paucos video, qui solent illinc sibi præclaram felicitatem ariolari. Ec. ⁸ Λάρποι. Jv. At interim, dum incedunt ³ holofericati,

¹ Ὅλως] Id est, omnino.

² Ἀχ] Id est, dolorem, pestem.

³ Δέ] Id est, timor.

⁴ Κέρδ] Id est, lucrum.

⁵ Κόπι] Id est, labores.

⁶ Ὁ νῆς] Id est, mens.

⁷ Ατε] Id est, calamitas. Dea est, quæ noxas ac turbas solet immittere rebus mortalium; acribus oculis & prævelocibus pedibus. Cæterum post eam multo intervallo consequi Litas Deas, quæ quod Ate turbaverit, sarcire moliantur. Has strabis oculis effingit Homerus, & pedibus claudis: illud nimirum innuens, offensas esse citas, reconciliationes esse tardas, pro-

pterea quod injuriæ diu mæpinnisse solent homines.

⁸ Λάρποι] Id est, stupidi. Vide Chiliades. Adagium ab avis ingenio spuma marina gaudens. Larus autem etiam Grævia dicitur, Belgis een Meeuwe, male Nebrissenfi nunc fulica nunc mergus, Erasmus in Adagiis hoc modo capi asserit. Objicitur illi spuma primum longiore intervallo. Dein propius propiusque. Postremo manibus gestantes exhibent. Larus itaque cibi aviditate captus comprehenditur.

⁹ Holofericati] Id est indui veste, quæ tota ex ferico constat, nulla alia materia admista.

sericati, vulgo videntur homines magnifici. Ec. Fici. Jv. Foris igitur aureos, intus ¹ ficulneos homines dicis, si quis inspiciat cominus? Ec. Minus. Jv. Nihil igitur præclari sunt, quos pro diis veneramur ² byssinos. Ec. ³ ΣινΘ. Jv. Nec militare genus magno æstimabis fortasse. Ec. Assē. Jv. Magnum quiddam pollicentur, qui è sideribus & futura prædicunt Astrologi. Ec. ⁴ Λόγοι. Jv. At strenue laborant Grammatici. Ec. ⁵ Εἰκῆ. Jv. Non placent, opinor, ⁶ leguleii homines semper famelici. Ec. ⁷ Λύκοι. Jv. Qualis ero, si fiam opifex? Ec. Fæx. Jv. Itane nihil præterea adferunt artes boni aut mali? Ec. Ali. Jv. Fuerone beatus, si persevera- vero in bonis litteris? Ec. Eris. Jv. Sed quæ res dabit, ut adsit pietas? Ec. Ætas. Jv. Decem jam annos ætatem trivi in Cicerone. Ec. ⁸ Οΰε. Jv. Unde tibi subit, me asinum dicere? Ec. E re. Jv. Fortassis hoc dicis, non sic huic incumbendum, ut alios relinquam. Ec. Inquam. Jv. Non placet igitur is, qui se per omnem vitam tantum in hoc tor- queat, ut ⁹ fiat Ciceronianus? Ec. ¹⁰ Αΰε. Jv. Quid super- est natu grandibus, quorum ætas ad hæc discenda non est tempestitiva? Ec. Stiva. Jv. Facundior esses, opinor, si lon- gius abessem. Ec. Essem. Jv. Non me delectant sermones dissyllabi. Ec. Abi. Jv. Cœpi prior; video non posse vitari, quin posterior desinas. Ec. Sinas. Jv. Jam igitur tibi videor satis instructus ad ea probe gerenda, quæ sunt in vita. Ec. Ita. Jv. Proinde, si me voles abire, dicito. Ec. Ito.

¹ *Ficulneos homines*] Ficulnum seu ficulneum, quod ex fico arbore confectum.

² *Byssinos*] Adjectivum à byssus, βύσσος lini genus, ex quo subtilissimæ vestes, mulieribus olim in deliciis, conficiebantur.

³ *ΣινΘ*] Id est, noxa.

⁴ *Λόγοι*] Id est, fabulæ, verba.

⁵ *Εἰκῆ*] Id est, frustra, temere.

⁶ *Leguleii*] Qui legum studia tractant, qui in legibus versantur, Græcis νομικοί.

⁷ *Λύκοι*] Id est, lupi.

⁸ *Οΰε*] Id est, asine.

⁹ *Fiat Ciceronianus?*] Vide Dialogum, quem ex professo conscripsit in eos Erasmus, qui cæteris neglectis, uni Ciceroni adhærent. Titulus illi Ciceronianus.

¹⁰ *Αΰε*] Id est, amens.

ΠΟΛΥΔΑΙΤΙΑ,
DISPAR CONVIVIUM.

SPUDUS, APITIUS.

SP. **H**Eus heus, ² Apiti. AP. Non audio. SP. Heus, inquam, Apiti. AP. Quis hic est tam molestus interpellator? SP. Est seriae rei quiddam, quod te volo. AP. At ego ad rem seriam propero. SP. Quonam? AP. Ad coenam. SP. Hac ipsa de re tecum volebam ³ agere. AP. Non vacat nunc actoribus operam dare, ne ⁴ actum agam. SP. Nihil feceris dispendii; comitabor te, quo properas. AP. Age, dic, modo tribus verbis. SP. Magno studio molior convivium, in quo nulli displiceam convivarum, placeam omnibus. Ejus artis quoniam tu principatum tenes, ad te velut ad oraculum confugio. AP. Responsum accipe, & quidem juxta veterum morem ⁵ ἑμμετρον, *Nulli ut displiceas, nullum invitare memento.* AP. Atqui solemne est epulum; multos excipiam, oportet. AP. Quo plures invitaris, hoc pluribus displiceas, oportet. Quæ fuit unquam tam bene vel conscripta, vel acta fabula, ut toti placuerit theatro? SP. Sed age, ⁶ Comi delictum Apiti, subleva me tuo consilio; habebo te posthac numinis loco. AP. Sit igitur hoc primum consilium; Ne conare, quod fieri non potest. SP.

¹ Πολυδαίτια] Α πολλός multus, & δαίτη epulum.

² Apiti] Accommode introducitur Apitius, qui omnium helluonum princeps, non tantum Capitolii vestigal & Principum Congiaria devoravit, sed & de gulæ irritamenti librum reliquit. Fuit Senecæ coætanus. Vide, quæ superius de eodem annotata.

³ Agere] Agere est iudicio persequi: inde actores, causarum patroni, relativum est ad reum.

⁴ Actum agam] Τὸ πράχθῃν μὴ πράξῃ. Α. iudiciorum consuetudine sum-

ptum, qua fas non est, iterum agere causam, de qua jam sit pronuntiatum. Belg. *Ghy zy! al te laet op.*

⁵ ἑμμετρον] Id est, metricum, numeris constans.

⁶ Comi] Comus deus est comestationis & gulæ. Nomen ei dabant juvenes coronati, sacris musicisque instrumentis instructi, qui noctu ad amicorum ostia cantilenas non sine procaci lascivia occinebant. Dictum autem est *delictum Comi*, ut homines elegantioris ingenii, *delictis Musarum* nuncupamus. De Como hoc jam ante dictum in annotationibus.

Sp. Quidnam? Ap. Ut convivator omnibus placeas. Tanta est palatorum varietas. Sp. At saltem ut paucioribus displiceam. Ap. Voca paucos. Sp. Non licet. Ap. Voca pares, & ingeniis congruentes. Sp. Ne id quidem mihi liberum est. Vitari non potest, quin & multos vocem, & dissimiles, denique nec ejusdem linguæ, neque nationis homines. Ap. Næ tu mihi vere convicium narras, non convivium, in quo facile possit talis exoriri lusus, qualem Hebræi narrant accidisse in structura ¹ Babel, ut petenti frigidum, aliquis porrigat calidum. Sp. Opitulare, te quælo, gratum experieris ac memorem. Ap. Age, quando electio non est tui arbitrii, in re mala dabo bonum consilium. Haud parvi refert ad hilaritatem convivii, quo quisque loco sedeat. Sp. Verissimum. Ap. Ea res ut tibi cedat prospere, fac, ut fortibus distribuantur accubitus. Sp. Pulchre mones. Ap. Deinde, ne sic paulatim à summo ad imum procedant patinæ, ut ² sigma litteræ vel serpentis potius imaginem pingant, aut ultro citroque reciprocent, quemadmodum olim in conviviis ³ myrtustradi solet. Sp. Quid igitur? Ap. Sed ad singulas convivarum ⁴ tetradas, appone patinas ternas, sic ut quarta media promineat, quemadmodum pueri tribus nucibus imponunt quartam: in singulis sit aliud atque aliud cibi genus, quo quisque, quod libet, eligat. Sp. Placet. Sed quoties mutabo patinas? Ap. Quot partibus constat oratio rhetorica? Sp. ⁵ Quinque, ni fallor.

Ap.

¹ Babel] Nota est ex S. Literis historia. Ut nempe mortales turrim conati sint extruere, cujus vertex ipsum cælum tangeret. Sed jam in opere, confusione linguarum impediti, inceptum ad umbilicum perducere haud potuerunt. Inde origo vocis Babel, quasi dicas: *Confusio venit*, vel *confusio in ea*.

² Sigma littera] Σ Græcum.

³ Myrtus] Vide proverbium, *Ad myrtum canere*. Olim moris fuit, ut in conviviis suam quisque cantionem caneret. Et, si quis citharam accipere re-

cusasset, utpote musices ignarus, is per jocum accepto ramo laureo seu myrteo, vel aliquid ad eum canere jubebatur, Belg. *Oock wat ter merckte brengen*.

⁴ Tetradas] Quaterniones.

⁵ Quinque] Nempe constat exordio, narratione, divisione, contentione & peroratione. Contentio autem apud Rhetores etiam dividitur in confirmationem & confutationem: & ita sex partes sunt orationis. Id vero præcipue locum habet in genere juridicali.

¹ Herod.

AP. Quot actibus constat fabula? SP. Apud ¹ Horatium legi, *Ne sit quinto productior actu*. AP. Toties mutabis patinas, ut procemium sit iusculentum, conclusio velepilogus ex variis bellariorum generibus conflatus. SP. Quem probas in patinis ordinem? AP. Eundem, quem ² Pyrrhus in acie. SP. Quid ais? AP. Quemadmodum in oratione, ita nec in convivio decet procemium esse elaboratum. Rursus epilogus varietate commendetur potius, quam apparatu. In tribus itaque mediis servanda Pyrrhi disciplina, ut in utroque cornu sit aliquid eximium, in media acie vulgarior apparatus. Hoc pacto fiet, ut nec sordidus videare, nec fastidiosa copia sis molestus. SP. Satis expedite de cibis; superest, ut, quomodo bibendum, doceas. AP. Nulli omnium cyathum appones, sed pueris dato negotium, ut, ubi percunctati didicerint, quo quisque vini genere delectetur, alacriter ad nutum cuique, quod volet, porrigant. Ea ex re duplex erit commodum. Nam & parcius bibetur, & jucundius; non solum ob id, quia subinde recens dabitur potus, verum etiam quod nemo bibet, nisi sitiens. SP. Optimum profecto consilium. Sed quæ fieri poterit, ut hilarescant omnes? AP. Id ut fiat, partim in te situm est. SP. Quinam? AP. Tenes illud: *Ante omnia vultus accessere boni*. SP. Quorsum istud? AP. Ut convivas comiter excipias, fronteque hilari compelles, sermonem ad cujusque ætatem, affectum, ac mores attemperans. SP. Accedam, ut dicās melius. AP. Nosti linguas. SP. Propemodum omnium. AP. Ut sua quemque lingua subinde appelles, utque convivium fabulis amœnioribus hilarescat, varias misce

¹ Horatium] Nempe in libro de Arte Poëtica. Versus sic habent:

*Neve minor quinto, neu sit productior actu
Fabula, qua posci vult, & spectata reponi.*
Vide dignas lectu commentationes Francisci Luisini in hos versus.

² Pyrrhus] Tanta fuit in hoc Pyrrho Epirotarum Rege rei militaris scientia, ut cum Lyfimacho, Demetrio, Anti-

gono, potentissimis Regibus bella gerens, invictus semper fuerit. Illyriorum quoque, Siculorum, Carthaginiensium & Romanorum bellis nunquam inferior. Vide de eodem ipsiusque instruendi aciem modo Plinium, Justinum, Varronem, Florum, Solinum, Rhodiginum & Stewechium in Vegetium.

³ Nauta

misce materias de rebus, quarum quisque libenter meminit, & nullius dolore audiuntur. SP. Quas dicis hujusmodi materias? AP. Sunt peculiares ingeniorum differentiae, quas ipse melius perspicies; ego generatim attingam aliquot. Senes gaudent ea memorare, quae multorum fugiunt memoriam, admiratores temporum, in quibus ipsi floruerunt. Matronis dulce est reficari memoriam ejus temporis, cum à procis ambirentur. ¹ Nautae, quique diversas ac longinquas mundi regiones inviserunt, libenter ea narrant, quae, quia nemo vidit, mirantur omnes; est & ² ante actorum malorum, juxta proverbium, jucunda recordatio, si modo ejus sint generis, ut cum probro conjuncta non sint, veluti militiae, profectionum, naufragiorumque discrimina. Postremo, de sua cuique arte grata est confabulatio, deque hisce rebus, quarum usu callet. Haec sunt ferme generalia; peculiares affectus singulatim describi non queant: sed exempli causa: Est aliquis laudis appetentior, alius vult haberi doctus, alius gaudet videri dives: est hic loquacior, ille pauciloquus, nonnullos reperies tetricos, alios contra blandiores. Sunt, qui nolint videri senes, cum sint: sunt rursus, qui volunt haberi grandiores, quam sint: affectantes hoc esse mirandi, quod belle portant aetatem: sunt foeminae, quae sibi de forma placent, sunt aliae ³ putidulae. His cognitis affectibus, haud difficile est miscere sermones unicuique gratos, vitatis his, quae moerorem afferunt. SP. Nae tu perpulchre tenes artem convivatoriam! AP. ⁴Phy! si tantundem temporis & operae mihi consumptum esset in ⁵ utroque Jure, Medicina ac Theologia, quantum impensum

¹ Nauta, quique] Spectat huc aliquatenus notissimum Distichon: Nauta de ventis, de tauris narrat arator: Enumerat miles vulnera, pastor oves.

² Ante actorum malorum] Ex ipsa hominum natura sumptum adagium est. Hoc enim omnibus insitum est: ut jucunda cuique sit ante actorum malorum, aut periculorum secunda recordatio.

Et ut Seneca rectè dicit: Quod fuit durum pati, meminisse dulce est.

³ Putidula] Diminut. à putidus, quod est mali odoris. Transferretur etiam ad orationem, quae putida dicitur, quoniam est insuavis.

⁴ Phy] Interjectio despicientis.

⁵ Utrouque Jure] Nempe in Civili & Canonico jure.

MM

I Thw

sum est huic arti, jam dudum & inter Jureconsultos, Medicos ac Theologos doctoris & titulum & lauream tulissem. SP. Credo. AP. Sed heus tu, ne quid erres, heic cavendum est, ne fabulæ sint nimium prolixæ, aut ne exeant in temulentiam. Quemadmodum enim vino nihil jucundius, si modice sumseris; contra nihil molestius, si, supra quam sat est, hauseris: ita usu venit in fabulis. SP. Vera prædicas. Sed huic incommodo quodnam ostendis remedium? AP. Ubi senseris suboriri ¹ τὴν αἰσινον μέθην, per occasionem interfeca sermonem, & argumentum diversum interfere. Frustra, opinor, te monerem, ne cui suus dolor in convivio refricetur; utcunque Plato judicat, in conviviis, quibusdam vitiis esse medendum, vino discutiente tristitiam, & offensæ memoriam abolente. Verum illud te monitum oportuit, ne nimium crebro salutes convivas; tametsi probō, ut interdum obambulans, nunc hos, nunc illos comiter appelles: oportet enim convivatorem bonum motorem agere fabulam. Nihil autem incivilius, quam ibi commemorare, quod cibi genus sit, qua coctum arte, quanti emptum. Idem de vino dictum puta. Quin extenuandum etiam modice, quod apponitur. Alioqui nimis diligens extenuatio apparatus idem agit, quod ostentatio. Satis est bis aut ad summum ter dixisse, *Boni consulite*. Si parum lautus est apparatus, animus certe lautissimus est. Interdum sales adspargendi sunt, sed qui ² nihil habeant dentis. Profuerit & illud, subinde sua quemque compellare lingua, sed paucis. Dicendum erat initio, quod mihi nunc tandem venit in mentem. SP. Quidnam? AP. Si non placet fortito dare locos, cura, ut tres ex omnibus eligas natura festivos, minimeque mutos, quorum unum collocabis in capite mensæ, alterum è regione, tertium in medio, qui silentium ac tristitiam cæterorum discutiant. Quod si per-

¹ τὴν αἰσινον μέθην] Id est, sine vino ebrietatem, Ex α priv. & εἰν, tur mordacia, vinum.

² Γέλωτα

perspexeris convivium vel silentio tristius esse, vel clamoribus tumultuosum, aut etiam ad rixas tendere. SP. Hoc crebro fit apud nos: quid tum faciendum? SP. Accipe rem mihi multo usu compertam. SP. Exspecto. AP. Inducito duos mimos, sive ¹ γελωτοποιούς, qui sine voce ridiculum aliquod argumentum gestikulatione repræsentent. SP. Cur sine voce? AP. Ut par sit omnium voluptas, aut nihil loquantur, aut lingua loquantur omnibus æque ignota, gestibus loquentes, omnes pariter intelligent. SP. Quod argumentum mihi narras, non satis intelligo. AP. Sunt innumera, puta uxorem decertantem cum marito de principatu, aut simile quippiam é media vita. Quo magis erit ridicula saltatio, hoc plus erit omnibus voluptatis. Hos oportet esse semifatuos; alioqui qui plane fatui sunt, quædam interdum effutiunt imprudentes, quæ lædunt. SP. Ita tibi precor semper propitium ² Comum, ut mihi dedisti fidele consilium. AP. Addam ³ coronidem, quin potius repetam, quod initio dixeram; ne nimium sis anxius, ut placeas omnibus, non heic tantum, sed in omni vita; atqui ita fiet, ut citius placeas omnibus; optimum enim in vita, ⁴ *Ne quid nimis.*

¹ Γελωτοποιούς] Id est risus excitatores, si quos moriones; à γέλως, risus, & ποίω, facio.

² Comum] Quis Comus sit, in principio hujus colloquii dictum.

³ Coronidem] Coronis est summitas, seu apex alicujus rei. Et per Metaph. pro quocunque fine & ultima manu, rei alicui imposita, sumitur.

⁴ *Ne quid nimis*] Sententia ex Terentii Andria desumpta. Deest autem, teste Rivio & Donato, *agas*: sic enim habet: *Nam id arbitror adprime in vita esse utile, ut ne quid nimis.* Erasmus &

Budæus putant, ut ne pro ne positum. Quidam ut pro se exponunt. modum hic omnibus in rebus servandum docet. Et veteres μηδὲν ἄγαν tanti fecere, ut ad auctorem Apollinem referrent. Laërtius sententiam Pythagoræ, Aristoteles Bian- ti, alii Thaleti, alii Soloni aut Homero adscribunt. Moderata enim perstant, & immoderata concidunt. Huc etiam spectat Horatianum illud:

*Est modus in rebus, sunt certi denique
fines;
Quos ultra citràque nequit consistere rectum.*

De Rebus ac Vocabulis.

BEATUS, BONIFACIUS.

BE. **S** Alvus fit Bonifacius. Bo. Etiam atque etiam salvus fit Beatus. Sed utinam essemus uterque, quod dicimur, tu dives, ego formosus. BE. Itane parum tibi videtur, habere nomen magnificum? Bo. Mihi quidem minimi momenti, nisi res adsit. BE. At plerique mortales aliter affecti sunt. Bo. Fieri potest, ut mortales sint isti; homines esse non credo. BE. Et homines sunt, ô bone, nisi putas etiam nunc sub humana specie camelos & asinos obambulare. Bo. Hoc citius crediderim, quam homines esse, qui pluris nomen faciant, quam rem. BE. In certis rerum generibus, fateor, plerique malunt rem, quam nomen; in multis contra. Bo. Hoc quid sit, non satis assequor. BE. Atqui penes nos ipsos exemplum est. Tu Bonifacius diceris, & habes, quod diceris: sed si esles ¹ alterutro spoliandus, utrum malles habere malam faciem, an pro Bonifacio dici Cornelius? Co. Equidem malim vel ² Therfites dici, quam habere prodigiosam faciem: an bonam habeam, nescio. BE. Item ego si dives essem, & aut res, aut nomen esset deponendum, malim ³ Irus dici, quam re spoliari. Bo. Assentior vera loquenti. BE. Idem usu veniet, opinor, in his, qui sunt prospera valetudine, aut aliis corporis præditi commodis. Bo. Probabile est. BE. At quam multos videmus, qui mallent nomen eruditi piique viri, quam esse docti bonique! Bo. Plurimos istiusmodi novi. BE. An non apud hos plus habet momenti nomen, quam res? Bo. Videtur. BE. Jam si quis nobis adesset ⁴ Dialecticus, qui scite definiret, quid sit Rex, quid Episcopus, quid Magistratus, quid Philosophus; fortassis & heic inveniremus, qui mallent nomen,

¹ *Alterutro*] Nomine scilicet aut re. ² *Therfites*] De prodigiosa deformi Ithacensis pauperrimus, affecula procorum Penelopes, proprie Arnzus dictus. dici solet. Belg. *t. Aengesicht onder d'orgel.* ³ *Irus dici*] Irus itidem ab Ulyssespen. ⁴ *Dialecticus*] Dialecticus, qui in dialectica versatus, λέγει τὰ διαλέγεσθαι, a disputando ita dictus.

men, quam rem. Bo. Ita profecto, si Rex est, qui legibus & æquitate populi commodum spectat, non suum: si Episcopus, qui totus invigilat gregi Dominico: & si Magistratus est, qui ex animo consulit Reipubl. & si Philosophus est, qui neglectis fortunæ commodis, tantum studet bonæ menti parandæ. BE. Hæc vides, quantum hujus generis exemplorum possim aggerere. Bo. Sane plurimum. BE. An hos omnes negabis esse homines? Bo. Vereor, ne nos ipsi citius nomen hominis amittamus. BE. At si homo est animal rationale; quantum abest hoc à ratione, ut in corporis commodis verius, quam bonis, & in externis, quæ fortuna dat simul & eripit, cum libet, rem malimus, quam nomen: in veris animi bonis nomen pluris faciamus, quam rem? Bo. Præposterum mehercule judicium, si quis attendat. BE. Eadem autem est ratio in contrariis. Bo. Exspecto, quid dicas. BE. Idem judicandum de nominibus rerum fugiendarum, quod dictum est de vocabulis expetendarum. Bo. Apparet. BE. Magis enim horrendum est esse tyrannum, quam tyranni nomen: & si malus Episcopus, juxta sententiam Evangelicam, fur est & latro, non tam hæc nomina sunt nobis detestanda, quam ipsa res. Bo. Convenit sane. BE. Tu de cæteris similiter colligito. Bo. Prorsus intelligo. BE. Nonne fatui nomen averfantur omnes? Bo. Et quidem maxime. BE. Nonne fatuus esset, qui aureo piscaretur hamo, qui vitrum anteponeret gemmis, qui cariores haberet equos, quam uxorem ac liberos? Bo. Is esset

1 *Tyranni nomen*] Nomen tyranni ab initio in bonam desumptum partem, nempe pro Rege aut Principe. Nam, teste Trogø, olim omnium civitatum regionumque imperium penes Reges fuit, quos ad hujusmodi fastigium majestatis, non ambitio popularis, sed spectata inter bonos moderatio provehebat, qui etiam tyranni ob fortitudinem vocabantur. Postmodo autem cum potestate sua reges abutebantur, vox Tyrannus in malam partem sumi coepta.

2 *Aureo piscari hamo*] Hoc est, theodocris commodi cupiditate periculum adire, quo maximarum rerum jacturam facias. Commemoratur inter facete dicta Octavii Cæsaris à Suetonio. Fit enim nonnunquam ut piscis hamum etiam ipsum secum auferat. Porro metaphoræ pleræque à piscatione ductæ proverbii vice sunt usurpatæ.

esset quovis ¹ Corœbo stultior. BE. An non tales sunt, qui procurrunt in militiam, spe lucri non admodum magni, corpus & animam exponentes periculo: qui student congerendis opibus, cum animum habeant omnium bonarum rerum egenum: qui vestes & ædes exornant, cum animus neglectus ac squalidus jaceat: qui corporis valetudinem anxie tuentur, animam tot capitalibus morbis laborantem negligunt: denique qui fugacissimis hujus vitæ voluptatibus, cruciatus merentur æternos? BO. Ipsa ratio fateri cogit, plusquam fatuos esse. BE. Atqui his fatuis cum plena sint omnia, vix invenias, qui ferre possit fatui vocabulum, cum adeo non abhorreant à re. BO. Sic est profecto. BE. Age, scis, quam sint apud omnes invisa vocabula mendacis ac furis. BO. Sunt invisissima, nec sine causa. BE. Fateor. Sed cum stuprare conjuges alienas sit furto sceleratius, tamen adulteri cognomine quidam etiam gloriantur, ad furti convicium ilico stricturi gladium. BO. Ita res habet apud complures. BE. Ita cum multi scortis vinoque perditissimi sint, & sint libenter ac palam; tamen ad gæneonis nomen offenduntur. BO. Hi nimirum rem sibi gloriæ ducunt, cum vocem rei debitam horreant. BE. Sed vix aliud nomen auribus nostris videtur intolerabilius, quam mendacis. BO. Novi, qui hoc convicium cæde sint ultri. BE. Sed utinam pariter abominentur rem! Nunquam accidit tibi, ut, qui promiserat se mutuum ad certum diem redditurum, falleret? BO. Frequenter; etiam cum id dejerasset, neque id semel, sed iterum atque iterum.

BE. For-

¹ *Caraba stultior*] Proverbialis hyperbole in stupidos & vecordes. Corœbi enim stultitia vulgi fabula celebrata est, qui maris undas numerare sit conatus, cum non potuerit ultra quinque prosequi supputationem. Meminit hujus Eustathius & Lucianus.

Alii tamen *κορὴ* per y legunt, adduntque, hunc Mygdonis Phrygis filium fuisse, desponsatum Cassandræ, à Pe-

neleo Græco interfectum. De eo Virgilius:

— *Juvenisque Corabus*
Mygdonides, illis qui ad Trajam forte
diebus
Venerat, insana Cassandra incensus a-
mora.

Hunc Corœbum stultum inducit Eudamque, hunc Mygdonis Phrygis filium phorion, ait Servius: quem & Virgilius sequitur.

3. *Late-*

BE. Fortasse non erant solvendo. Bo. Imo erant, sed commodius esse ducebant non reddere creditum. BE. An hoc non est mentiri? Bo. Planissime. BE. Auderes istiusmodi creditorem sic compellare; *Cur mihi toties mentiris?* Bo. Non; nisi paratus essem ad pugnam. BE. An non simili modo quotidie verba dant ¹latomi, fabri, aurifices & vestiarii, pollicentes ad certum diem, nec tamen præstantes, etiam si magni referat tua? Bo. Mira impudentia! sed adde his advocatos pollicentes operam. BE. Potes addere sexcenta nomina: nemo tamen horum laturus sit mendacis vocabulum. Bo. Hoc genere mendaciorum plena sunt omnia. BE. Itidem furis nomen nemo tolerat, cum à re non perinde omnes ahhorreant. Bo. Exspecto, ut dicas clarius. BE. Quid interest inter eum, qui rem tuam tollit è scrinio, & inter eum, qui depositum abjurat? Bo. Nihil, nisi quod sceleratior est, qui spoliat etiam fidentem. BE. At quam pauci sunt, qui depositum reddunt; aut si reddunt, non dant integrum? Bo. Opinor, esse perpaucos. BE. Nemo tamen istorum ferat furis vocabulum, cum rem non horreant. Bo. Admodum. BE. Jam mihi reputa, quid vulgo fiat in tractandis pupillorum bonis, in ²testamentis ac legatis, quantum hæreat digitis tractantium? Bo. Frequenter totum. BE. Furtum amant, vocabulum detestantur. Bo. Maxime. BE. Quid agant, qui ³res fisci tractant, qui monetam publicam cudunt deteriorem, qui nunc aucta, nunc diminuta nummorum æstimatione, privatorum rem accidunt, fortasse nobis non admodum liquet:

¹ Latomi] Lapidiz.

² Testamentis ac legatis] Legatum Florentinus deliberationem hæreditatis definit, qua testator ex eo, quod universum hæredis foret, alicui quid collatum velit. Modestinus donationem quandam testamento relictam. Eutycho legatum à lege dicitur. Testamentum autem definitur iuxta voluntatis nostræ sententia de eo, quod post mor-

tem suam fieri quis velit.

³ Res fisci] Fiscus hinc nomen habet, quod olim in fiscellis, hoc est, sportulis pecunias colligebant. Fisci ergo, fiscellæ, sparteæ sunt utensilia ad majoris summæ pecunias capiendas. Unde, quia major summa est pecuniæ publicæ, quam privatæ; factum est, ut fiscus pro pecunia publica, & inde *con-*
fiscare dicatur.

quet: de his, quæ quotidie experimur, loqui fas est. Qui sumit mutuum, aut qui conflat æs alienum hoc animo, ut reddat, si liceat, nunquam; quantulum abest à fure? Bo. Cautior fortasse dici potest, melior nequaquam. BE. At horum cum ingens ubique sit numerus, nemo tamen tolerat furis nomen. Bo. Animum solus Deus novit: proinde apud homines ¹ obæratī vocantur, non fures. BE. Quantuli refert, quo nomine dicantur apud homines, modo sint fures apud Deum? certe suus cuique notus est animus. Ad hæc, qui, cum debeat multum, quod obtigit pecuniæ, nequiter prodigit; qui, posteaquam ² decoxit in una civitate, delusis creditoribus, fugit in aliam, hospites quærens, quibus imponat, idque facit crebrius; nonne satis declarat, quo sit animo? Bo. Satis superque. Sed tamen isti solent hoc fucare colore, quod faciunt. BE. Quonam? Bo. Multum multisque debere, prædicant sibi cum magnatibus, atque adeo regibus esse commune; eoque qui sunt hoc ingenio præditi, fere nobilitatis opinionem affectant. BE. In quem usum? Bo. Dictu mirum, quantum equiti licere velint. BE. Quo jure? quibus legibus? Bo. Haud aliis, quam quibus ³ præfecti maris vindicant sibi, quidquid ejectum est naufragio, etiamsi exstet dominus: quibus alii suum esse volunt, quidquid apud furem aut prædonem deprehenderint. BE. Istiusmodi leges possent ipsi fures condere. Bo. Et facerent, si queant tueri; & haberent, quod excusarent, si bellum indicant prius, quam furentur. BE. Quis hoc juris dedit equiti potius, quam pediti? Bo. Militiæ favor. Sic enim exercentur ad bellum, quo promptiores sint ad spoliandum hostem. BE. Sic, opinor, ⁴ Pyrrhus exercebat suos ad bellum. Bo. Non

¹ Obæratī] Obæratī, dicuntur, ære alieno oppressi.

² Decoxit] Bona sua prodige consumpsit, creditores solutione fraudavit. Translatio sumpta à rebus, quæ diutius coctæ evaporant, & in fumum & vapores resolvuntur.

³ Præfecti maris] Illa lex etiam apud Belgas obtinet: ut si in Oceani litus navis frangatur, non licet Domino ejectas merces sibi sumere.

⁴ Pyrrhus] Designat notissimum Epiroratum Regem, qui ipse rei militaris peritissimus, suos ad miraculum in eadem

'Bo. Non, sed ¹ Lacedæmonii. BE. Abeant in malam crucem cum suo exercitio. Sed unde nomen hoc tantæ prærogativæ? Bo. Quibusdam obvenit à majoribus, alii mercantur ære, quidam adsciscunt. BE. An licet adsciscere cuilibet? Lo. Licet, si mores respondeant. BE. Qui? Bo. Si nihil bonæ rei gerat; si splendide vestiatur; si incedat annulatus; si gnaviter scortetur; si aleam ludat assidue, si certe chartis; si computationibus ac voluptatibus ætatem absumat; si nihil loquatur plebejum, sed arces, pugnas, ac bella mera crepet, ² Thraſonica omnia. Isti sibi permittunt bellum, cui velint, indicere; etiamsi, pedem ubi ponant, non habeant. BE. Equites mihi narras ³ equuleo dignos. Atqui tales habet non paucos ⁴ Sicambria.

eadem disciplina instructissimos habuit.

¹ Lacedæmonii] Testatur id Xenophon in Rep. Lacedæmoniorum. Etiam ad Chiristophum sic ait idem: Cum Lacedæmonios audiam patriæ disciplina à pueris furtis assuescieri? Tantumque abesse, ut turpe cuiquam sit furari, ut necesse etiam sit: modo iis abstineat, quæ lege excepta sunt. Ac quoquam elegantissime & cautissime furemini, jubet lex, deprehensum in furto loris cædi.

² Thraſonica] Thraſonica à Thraſone Terentiano, se suaque immodice jactante φιλαύτω, ostentatore insulto, vecorde gloriatore.

³ Equuleo] Jocus est in dictione equuleo, quod & parvum equum & tormenti genus significat.

⁴ Sicambria] Hinc Sicambri, populi Germaniæ, Menapiis vicini, ad utramque Rheni ripam habitantes. Belg. *Westphalinge, of Gelderse*. Sicambrorum finibus has regiones concludi asserit Cluverius: Vestofaliæ magnam partem, inter Luppiam amnem & Hassiæ fines porrectum; dein Bergenſis ducatus dimidiam partem; comitatum Marchienſem totum, Cliviz partem Transrhenanam. Dicti autem sunt Sicambri, Sigambri, Sugambri, à Tiberio Cæsare à Germania in Galliam ducti, nomine etiam penitus extincto. Ante illa tempora ex toto Transrhenani, Ubiis, ut vult Marlianus, trans Rhenum tunc sitis proximi.

' C H A R O N.

CHARON, GENIUS, ² ALASTOR.

CH. Quid ita properas gestiens, Alastor? AL. Opportune tu quidem, ô Charon. Ad te properabam. CH.

¹ CHARON] Charon apud inferos animas defunctorum per Stygem & Acherontem transvehere dicitur.

infestus Dæmon. Ab ἀλᾱστῶν crucior; grave quid patior. Claudianus Alastorem inter equos Plutonis enumerat.

² Alastor] Alastor malus Genius,

M m 5

1 Pre-

CH. Quid novæ rei? AL. Nuntium fero, tibi ¹ Proserpinæque lætissimum futurum. CH. Effer igitur, quod fers, teque exonera. AL. Furia non minus gnaviter, quam feliciter gesserunt suum negotium, nullam orbis partem non infererunt malis tartareis, diffidiis, bellis, latrociniis, pestilentiis, adeo ut plane ² jam calvæ emissis colubris sint, & exhaustæ venenis obambulent, quærentes, quidquid usquam est viperarum & aspidum, quando tam glabræ sunt, quam ovum, & pilum non habent in capite, neque quidquam in pectore succi efficacis. Proinde tu fac, cymbam ac remos appares. Mox enim ventura est tanta umbrarum multitudo, ut verear, ne non sufficias omnibus transmittendis. CH. Ista nos non fugerant. AL. Unde rescieras? CH. ³ Offa pertulerat ante biduum. AL. Ut illa ⁴ Dea nihil est velocius! Sed quid tu igitur heic cessas relicta cymba? CH. Ita nimirum res ferebat. Huc profectus sum, ut mihi compararem validam aliquam triremem. Nam mea cymba jam vetustate putris ac inutilis non suffecerit huic oneri, si vera sunt, quæ narravit Offa. Quanquam quid opus erat Offa? Res ipsa compellit. Nam naufragium feci. AL. Nimirum totus distillas: suspicabar, te redire è balneo. CH. Imo enatavi ⁵ è Stygia palude. AL. Umbras ubi reliquisti? CH. ⁶ Natant cum ranis. AL. Sed quid narravit Offa? CH. Tres orbis monarchas capitalibus odiis in mutuum exitium ruere, nec

¹ *Proserpinaque*] Proserpina Jovis & Cereris filia à Plutone raptâ, & in thalami sociam abducta.

² *Jam calvæ*] Alludit ad fabulam Eumenidum, quæ pro coma angues nutrire dicuntur. Sic *calvus comatus*, aptè dici potest in eum, qui veris bonis nudus, ascititiis se venditat. Veluti si quis indoctus, aliena pro suis ederet: aut si senex assuto galerico, & tinctis capillis, affectet videri juvenis.

³ *Offa*] Fama Dea est, apud Homerum.

⁴ *Dea nihil est velocius?*] Secundum

illud Poëtæ: *Fama malum, quo non aliud velocius ullum.*

⁵ *E Stygia palude*] Styx seu Stygia palus proprie fons ad Nonacrin Arcadiæ; tam exitialis, ut potus continuo mortem inferat. Hinc Poëtæ in inferno eandem paludem statuunt. Tanta veneratione à Superis secundum eosdem colitur: ut, si quis Deorum juramentum per Styga violasset, centum annos divinitate spoliaretur.

⁶ *Natant*] Aristophanes Comicus in Stygia palude multas esse ranas fingit.

nec ullam orbis Christiani partem immunem esse à belli furiiis; nam tres illi reliquos omnes pertrahunt in belli confortium. Omnes esse talibus animis, ut nemo velit alteri cedere, nec Danum, nec Polonum, nec Scotum; nec vero Turcam interim esse in otio; moliri dira: pestilentiam ubique sævire, apud Hispanos, apud Britannos, apud Italos, apud Gallos. Ad hæc novam esse lucem ex opinionum varietate natam, quæ sic vitiavit omnium animos, ut nullamquam sit sincera amicitia, sed frater fratri diffidat, nec uxori cum marito conveniat. Spes est, hinc quoque nascituram olim magnificam hominum perniciem, si res à linguis & calamis ad manus pervenerit. AL. Hæc omnia verissime narravit Ossa. Nam ipse plura vidi his oculis, assiduus comes & adjutor furiarum, quæ nullo tempore magis declararunt se suo dignas nomine. CH. Atqui periculum est, ne¹ quis dæmon exoriat, qui subito adhortetur ad pacem; & sunt mortalium animi mutabiles. Nam audio, apud² Superos esse³ Polygraphum quendam, qui calamo suo non desinit insectari bellum, & ad pacem cohortari. AL. Ille jam pridem⁴ furdis canit. Olim scripsit pacis profligatæ querimoniam; nunc eidem extinctæ scripsit epitaphium. Sunt alii contra, qui non minus juvent rem nostram, quam ipsæ furia. CH. Quinam isti? AL. Sunt animalia⁵ quædam pulis & candidis palliis, cinericiis tunicis, variis ornata plumis, hæc nunquam recedunt ab aulis principum: instillant in aurem amorem belli, hortantur eodem procures ac plebem:

¹ *Quis dæmon*] Nempe bonus: nam mali dæmones non adhortantur ad pacem, sed diffidia.

² *Superi*] In terris viventes, qui inferis superiores sunt.

³ *Polygraphus*] Qui multa scripsit. Sic autem se ipsum vocat hic & alibi.

⁴ *Surdo canis*] Sic etiam dicimus, Verba sunt mortuo. Belg. *Is voor een doofmans deur geklopt*. Adagium quadrat in illos, qui operam & oleum perdunt, qui frustra absque aliquo fructu rem

moliuntur. Idem & aliis multis modis effertur: ut littori loqui, frustra canere, surdo fabulam narrare. Hoc autem proverbium *surdo canere* ortum videtur à ridiculo calu: quo sæpe fit, ut hospes incidat in surdum, quem percontetur multa, videntibus iis, qui surdum noverunt.

⁵ *Quædam pulis*] Designat monachos, de quorum vestitu & forma & colore ejusdem jam ante fusius tractatum.

Euan-

bem: in ¹ Euangelicis illis concionibus clamitant, bellum esse justum, sanctum, ac pium. Quoque magis mireris hominum fortem animum, clamitant idem apud utramque partem. Apud Gallos concionantur, Deum stare pro Gallis, nec vinci posse, qui Deum habeat protectorem. Apud ² Anglos & Hispanos, hoc bellum non à Cæsare geri, sed à Deo; tantum præbeant se viros fortes; victoriam esse certam. Quod si quis interciderit, eum non perire; sed recta subvolare in cœlum, sicut erat, armatum. CH. Et habetur istis tanta fides? AL. Quid non potest simulata religio? Accedit huc juvenus, rerum imperitia, gloriæ fitis, ira, animus ad id, quo vocatur, natura propensus. His facile imponitur, nec difficile perpellitur plaustrum suapte sponte propendens ad ruinam. CH. Ego istis animalibus lubens aliquid boni fecero. AL. Appara lautum convivium. Nihil potes gratius. CH. ³ Ex malvis, lupinis, & porris. Nam apud nos non alia est, ut scis, annona. AL. Imo ex perdicibus, capis, & phasianis, si vis esse gratus convivor. CH. Sed quæ res istos movet, ut tantopere promoveant bellum? aut quid hinc metunt commodi? AL. Quia plus emolumenti capiunt è morientibus, quam ex vivis. Sunt testamenta, ⁴ parentalia, bullæ, multaque alia non aspernanda lucra. Denique malunt in castris versari, quam in suis alvearibus. Bellum multos gignit episcopos, qui in pace ne ⁵ teruncii quidem fiebant. CH. Sapiunt. AL. Sed quid opus est triremi? CH. Nihil, si velim in media palude rursus naufragium facere. AL. Ob multitudinem? CH. Scilicet. AL. Atqui umbras

¹ *Euangelicis*] Emphatice addit Euangelicis: cum nimirum in Euangelio ubique pax commendetur & inculcetur.

² *Anglos & Hispanos*] Coniunguntur Angli cum Hispanis: Henricus quippe octavus Angliæ Rex cum Carolo quinto Hispaniarum Rege arctissimum fœdus contra Gallos inierat. De utriusque gravissimis bellis in Gallia videantur ejus temporis Scriptores.

³ *Ex malvis*] Malva & porrum inferorum victus est: & lupinos si non maceres commode, mirum quam amarescant.

⁴ *Parentalia*] Convivia, quæ in parentum, aut propinquorum funeribus fieri consueverunt.

⁵ *Teruncius*] Nummus perexiguus, & vilis.

umbras vehis, non corpora. Quantum autem ponderis habent umbræ? CH. Sint ¹ tipulæ, tamen tipularum tanta vis esse potest, ut onerent cymbam. Tum scis, & cymbam umbratilem esse. AL. At ego memini, videre me, cum esset ingens turba, nec cymba caperet omnes, à clavo tuo tria millia umbrarum pendere nonnunquam, nec tu pondus ullum sentiebas. CH. Fateor, tales esse animas, quæ paulatim demigrarunt è corpore, ² phthisi aut ³ hæctica tenuato. Cæterum, quæ subito revelluntur è crasso corpore, multum corporeæ molis secum ferunt. Tales autem mittit ⁴ apoplexia, ⁵ synanche, pestilentia, sed præcipue bellum AL. Non opinor, Gallos aut Hispanos adferre multum ponderis. CH. Multo minus, quam cæteri: quanquam & horum animæ non omnino veniunt plumeæ. Cæterum è Britannis, è ⁶ Germanis belle pastis, veniunt aliquoties tales, ut nuper periclitatus sim, decem duntaxat vehens, & nisi ⁷ jacturam fecissem, perieram una cum cymba, vectoribus & naulo. AL. Ingens discrimen. CH. Quid interea censes fieri, cum accedunt ⁸ crassi satrapæ, ⁹ Thraſones & ¹⁰ polymachæroplacidæ? AL. Ex his, qui pereunt in justo bello, nul-

los

¹ *Tipula*] Tipula vermiculus de araneorum genere levissimus, ut quæ supra aquam currat.

² *Phthisi*] *Phthisis* morbus totum corpus extenuans, proveniens ex ulcere pulmonis, à pituita potissimum generato, quæ à capite delapsa in pulmonibus computruit.

³ *Hæctica*] Febris species paulatim conficiens corpus. Belg. *Teering*.

⁴ *Apoplexia*] Resolutio totius corporis; hoc morbo correpti, repente concidunt, motu sensuque privati, respiratione etiam læsa. Belg. *de Popelsy*.

⁵ *Synanche*] Latinis angina, itidem causam habet plenitudinem. Estque inflammatio faucium, cum metu suffocationis.

⁶ *Germanis belle pastis*] Hispani & præcipue Galli parcissimi ciborum, cum

Britanni lautioribus epulis & Germani imprimis largioribus poculis distendantur.

⁷ *Jacturam fecissem*] Faciunt jacturam nautæ, quum ob periculum evitandum exonerant navem, ejectionis etiam, quæ pretiosissima sunt.

⁸ *Crassi satrapæ*] Satrapa vox Persica, præfectum designans. De ea alias.

⁹ *Thraſones*] Thraſo, per Antoninianum proprio pro communi sumto, pro glorioso. Depingitur is à Terentio in Eunuchis.

¹⁰ *Polymachæroplacida*] Polymachæroplacidæ, id est multum sibi placeantes gladio brevi: quemadmodum solent Hispani suis curris pugionibus. Vox composita ex πολὺ multum, μάχαιρα gladii brevis & placeo. Alii leg. *Pyrgopolinices*.

I. Apud

los arbitror ad te venire. Nam ajunt, eos recta subvolare in cœlum. CH. Quo subvolent, nescio: unum illud scio, quoties bellum est, tot ad me veniunt faucii lacerique, ut demirer, ullum superesse 'apud Superos. Nec solum veniunt onustæ crapula & abdomine, verum etiam bullis, & sacerdotiis, aliisque rebus plurimis. AL. At ista non deferunt secum, sed nudæ veniunt ad te. CH. Verum; sed quæ recentes veniunt, somnia talium rerum secum adferunt. AL. Itane gravant somnia? CH. Gravant cymbam meam. quid dixi, gravant? jam demerferunt. Postremo tot obolos putas nihil habere sarcinæ? AL. Equidem arbitror, si ferant æreos. CH. Proinde certum est mihi prospicere de navi, quæ sufficiat oneri. AL. O te felicem! CH. Quid ita? AL. Quia propediem ditesces. CH. Ob multitudinem umbrarum? AL. Næ. CH. Si quidem suas opes secum adferant Nunc, qui in cymba deplorant, se apud Superos reliquisse regna, præsulatus, abbatias, auri talenta innumera, ad me nihil adferunt præter obolum. Itaque, quod jam annister mille mihi corrasum est, id totum est effundendum in unam triremem. AL. Sumtum faciat, oportet, qui quærit lucrum. CH. Atqui mortales, ut audio, felicius negotiantur, qui ² favente Mercurio ditescunt intra triennium. AL. Sed iidem ³ decoquunt nonnunquam. Tuum lucrum minus, sed certius. CH. Nescio, quam certum: si quis Deus nunc exoriatur, qui res principum componat, fors hæc tota mihi perierit. AL. Ista quidem de re jubeo, ut me sponsore in ⁴utramque aurem dormias. Intra decennium totum nihil est, quod pacem metuas. Unus Romanus pontifex sedulo quidem hortatur ad concordiam, sed ⁵laterem lavat. Murmurant

¹ *Apud Superos*] Superi in terris vi- securo sis. Terentius: Ademptum tibi ventes, qui inferis superiores. jam faxo omnem metum, in aurem

² *Favente Mercurio*] Mercurius Deus utramvis otiose ut dormias. Utitur lucri & mercatorum præses, & furum. co Basilii, sed in malam partem, ita

³ *Decoquunt*] Consumunt, meta- ut supinam securitatem intelligi velit.

⁴ *Utramque*] Id est animo otioso & ⁵ *Laterem lavat*] Lavat laterem, qui inanem operam sumit, Per laterem intelli-

rant & civitatis tædio malorum : conferunt fufurros, populi nescio qui, dictitantes iniquum, ut ob privatas iras aut ambitionem ¹ duorum triumve res humanæ fursum deorsum misceantur : sed vincent, mihi crede, quamlibet recta consilia Furia. Cæterum, quid opus erat hac gratia petere Superos? An apud nos non sunt fabri? Certe Vulcanum habemus. CH. Pulchre, si quæram navim æream. AL. Minimo accersetur aliquis. CH. Ita est, sed deficit nos materia. AL. Quid audio? nihil illic silvarum? CH. Etiam nemora, quæ fuerant in ² campis Elysiis, absumta sunt. AL. In quem tandem usum? CH. Exurendis hæreticorum umbris; adeo ut nuper coacti simus è terræ visceribus carbones effodere. AL. Quid? an istæ umbræ non possunt minore sumtu puniri? CH. Sic visum est ³ Rhadamantho. AL. Ubi triremem mercatus eris, unde remiges parabuntur. CH. Meæ partes sint tenere clavum; remigent umbræ, si velint trahere. AL. At sunt, quæ non didicerunt remum agere. CH. Apud me nullus est ⁴ eximius, remigant & Monarchæ, remigant & Cardinales suam quisque vicem, non minus, quam plebei tenues, si didicerint, si non didicerint. AL. Tu fac, dextro Mercurio feliciter mercere triremem. ego non te remorabor amplius. Orco lætum adferam nuntium. Sed heus, heus, Charon. CH. Quid est? AL. Fac, matures reditum, ne te mox obruat turba. CH. Imo jam plusquam ducenta millia offendes in ripa præter illas, quæ natant in palude. Properabo tamen, quantum licebit. Dic, illis, me mox adfuturum.

telligere debemus vel ex argilla, vel luto, non igne, sed sole induratum; quæ cum non sit, nisi lutum exsiccatum, quanto magis eam lavas, eo magis lutescit.

¹ *Duorum triumve*] Designat nempe Carolum Cæsarem ejus nominis quintum, Franciscum primum Galliarum & Henricum Octavum Angliæ Regem: qui Europam gravissimis bellis commoverunt.

² *Campis Elysiis*] Elysiæ campi poë-

tarum fabulis notissimi, ubi piorum animæ post mortem deliciis summis fruuntur. Dicit, ut quibusdam placet, *ἄνθρωποι λύτρωσις* à solutione, quod animæ post vinculi corporei solutionem eo deveniant.

³ *Rhadamanthus*] Lyciæ rex; qui, quoniam severus justitiæ executor fuerit, fingitur à Poëtis iudex apud inferos.

⁴ *Eximius*] Qui ex aliis dignitatis gradu exceptus est.

Syno-

' Synodus Grammaticorum.

ALBINUS, BERTULPHUS, CANTHELUS,
DIPHYLUS, EUMENIUS, FABUL-
LUS, GADITANUS.

AL. **E**STne quisquam in hoc numero, qui didicit² Arithmeticen? BE. Cui tandem rei? AL. Qui certum doceat, quot convenerimus Grammatici. BE. Istuc quidem citra³ calculos, vel digiti nostri nobis dicere poterunt. Te pono in pollice, me in indice, Ganthelum in medio, Diphyllum in anulari, Eumenium in minimo. Nunc ad lævam transeo; illic in pollice pono Fabullum, in indice Gaditanum. Itaque, ni fallor, septem sumus. Sed quorsum attinet istuc scire? AL. Quoniam audio, septenarium reddere legitimum concilium. BE. Quod concilium mihi narras? AL. Est res seria, quæ me diu multumque torfit, neque me tantum, verum multos etiam viros neutiquam indoctos. Eam proponam in medium, ut hujus synodi auctoritate semel finiatur quæstio. CA. Eximium quiddam sit, oportet, quod tu vel ignores, Albine, vel animum tuum perspicacissimum diu multumque torserit. Quare cupimus & ipsi nosse, quid istuc sit rei. Nam unus omnium nomine respondeo. AL. Ergo heic estote omnes, aures simul adhibentes & animos. Plus vident oculi, quam oculus. Estne quisquam vestrum, qui nobis explanare possit, quid significet hæc vox *Anticomarita*? BE. Nihil facilius. Sonat enim betæ genus, quam prisca natatilem appellabant, caule contorto nodosoque, mire fatua, tetri odoris, si contingas; posset cum⁴ Anagyri

1 *Synodus*] Σύνοδος, conventus, exatus, præcipue Ecclesiasticorum ad determinandam quæstionem Theologicam, enodandam, decidendam. Vox est composita à σύν cum & ὁδὸς via.

2 *Arithmeticen*] Ἀριθμητική numerandi & supputandi scientia, inter disciplinas Mathematicas prima. Dicta ἀπὸ τῆ ἀριθμείν, numeranda.

3 *Calculos*] Nam veteres olim calculis supputabant, ut nunc in quibusdam regionibus nummis æneis.

4 *Anagyris*] Herbar species, quam si contingas manibus, pessime olet. hinc proverb. Ἀνάγυρον κινεῖς, id est, *Anagyrum commoves*: in eos, qui sibi ipsis malorum auctores essent; quique in suam ipsorum perniciem quempiam irriterent.

gyri contendere. CA. Natatilem narras betam, imo catatilem bestiam. Quis unquam audivit aut legit antehac nomen natatilis betæ? BE. Imo hoc dilucide docet *Mammetrectus* vulgo corrupte dictus, cum vero nomine dicatur *Mammothreptos*, quasi dicas, aviæ alumnum. AL. Quid istuc est tituli? BE. Ut intelligas, in libro nihil inveniri præter meras delicias; quod ¹ *mammæ*, hoc est, aviæ soleant indulgentius habere nepotes, quam matres liberos suos. AL. Plane deliciosum opus mihi narras. Nuper enim, cum in hunc codicem incidissem, minimum abfuit, quin risu diffilierim. CA. Ubi tu nactus es eum codicem, qui rarissimus inventu est? BE. Abbas ² divi Bavonis, nomine Livinus, à prandio ³ Brugis duxit me in bibliothecam suam peculiarem, quam homo senex, cupiens aliquod sui monumentum posteris relinquere, non mediocri sumtu parabat. Nullus erat liber, qui non esset manu descriptus, idque in membranis, nullus, qui non variis picturis ornatus, ac foris byssæ auroque tectus. Quin & ipsa codicum spatiosa moles, nescio, quid majestatis præ se ferebat. AL. Quinam erant? BE. Oh præclari omnes, Catholicon, Brachylogus, Ovidius per allegorias expositus, alique innumeri; inter quos & lepidissimum Mammothreptum reperi. Inter eas delicias inveni Natatilem Betam. AL. Cur vocant natatilem? BE. Referam, quod legi: penes auctorem fidei periculum esto. Quoniam, inquit, provenit in

¹ *Mammæ*] *Mammæ* Latinis *uber* foeminae: Græcis autem *μᾶμη* *aviam* designat. Hoc etiam nomine infantes nuncupant matres aut nutrices, ut patrem *Tatam*, non tantum apud Latinos sed & Belgas: illorum quippe infantes per abbreviationem & Belgicam terminationem *Mam* & *Tat* dicunt. Marcialis:

Mammas atque Tatas habet Afra.
Et Cato: Qui cibum & portionem *bnas* ac *pappas* vocant, & patrem *Tatam*, & Matrem *Mamman*.

² *Divi Bavonis*] Bayo hic, teste Mi-

razo, etiam *Alcuvinus* est dictus, Agilulfus in Hasbania Comitum filius, abdicata seculari militia per Amandum Trajectensem Episcopum ad monasticam vitam adductus, Gandavi, cujus urbis & Patronus est, in monasterio Petri à se fundato anno 630. obiit secundum Sigebertum, aut anno proxime sequenti, ut vult Theodoricus Abbas S. Trudonis.

³ *Brugis*] *Brugæ*, Belgis *Brugge*, urbs Flandriæ nobilissima. Ex Aldenburgi ruinis prima initia surrexisse ab hinc mille annos præter propter, consentiunt historici.

Nn

1 Bos

in locis humidis putribusque, nec usquam feliciter provenit, quam in cœno aut sterquilinio; honos sit auribus. AL. Itane graviter olet? BE. Sic ut nec oletum ullum pejus oleat. AL. Estne istius oleris ullus usus? BE. Imo in deliciis est. AL. Fortasse porcis, aut asinis, aut ¹ bubus Cypriis. BE. Imo hominibus, & quidem delicatis. Pelinorum gens est, apud quam convivia vicissim in longam ducuntur periodum: extremam computationem vocant sua lingua *Resumtam*, quasi nos dicamus ² bellaria aut tragemata. AL. Quam bella bellaria! BE. Ejus computationis hæc lex est, ut liberum sit convivatori, quidquid volet, apponere: nefas autem sit convivis quidquam rejicere, sed omnia boni consulere. AL. Quid, si apponeret ³ cicutam, aut ⁴ cramben recoctam? BE. Quidquid apponitur, devorandum ibi est tacite. Domi tamen licet, quod ederint, revomere. Nam heic fere ponunt natatilem Betam, sive Anticomaritam: nihil enim refert, utro nomine dixeris; reseedem est. Admiscent aliquid querni corticis, ⁵ & allii plurimum. Ita ⁶ moretum absolvunt. AL. Quis persuasit legem tam barbaram? BE. Consuetudo, ⁷ quovis tyranno potentior. AL. ⁸ Tragicam periodum mihi narras, quæ tam inamœnum habeat exitum. BE. Dixi meam vicem, nulli præ-

¹ Bos Cyprius] Prov. in brutum ac stolidum jaci solitum: propterea quod Cyprii boves magis bruti ferantur; quippe qui stercore humano pascantur. Sic dicimus Cyprio bovi merendam, quoties conviva sordidus ac insipidus fordido atque insipido accipitur convivio: vel cum apud spurcos spurcè quis loquitur.

² Bellaria aut tragemata] Secundæ mensæ dictæ. Vel quæ in finemensæ vel à cœna assumuntur gulæ irritamenta. Tragemata, ab aor. 2. *ἔφαγον*, verbit *ἔφαγον*, comedo.

³ Cicutam] Cicutæ herba venenata, Græcis *κάρνη*, Belgis *dulle Kervel*, Ppykayr. Ejus liquore in suppliciis fumentis utebantur Athenienses.

⁴ Crambe recocta] Δις κράμβη δάμαλ. Scribit Suidas, Crambem in conviviis antiquitus adhiberi solere, verum recoctam adeo nauseam adferre, ut Græcis in fastidii proverbium abierit. Quoties enim rem iterum atque iterum repetitam non sine molestia significabant, dicebant, *Bis crambe mors*.

⁵ Et allii] Herbz genus notissimum, gravissimo odore. Horatius: *Edat cicutis allium nocentius*.

⁶ Moretum] Pastilli seu placentæ genus, quod variis herbis constat.

⁷ Quovis tyranno] Mos tyrannus.

⁸ Tragicam periodum] Comœdia lætam habet, Tragedia semper tristem catastrophem.

• 1 Quæ-

præjudicans, si quis quid habet rectius. CA. Atego comperi, priscis fuisse piscem, quem vocarunt Anticomaritam, BE. Dic auctorem. CA. Codicem exhibere possum; nomen auctoris non possum dicere. Scriptus est Gallice, sed formulis Hebraicis. BE. Quam speciem habet piscis Anticomarita? CA. Cætera nigris squamis est, solus venter albet. BE. Palliatum¹ quempiam Cynicum, opinor, nobis ex pisce facies. Qui sapor? CA. Nihil insuavius. Quin pestilens est. Nascitur in putribus lacunis, interdum & in cloacis, iners, limosus: solo gustu pituitam gignit gravem, quam vix vomitu leves. Frequens est in regione, quam Celtithracen appellant. Nam illic in deliciis est, quod gustasse carnes detestabilius sit homicidio. AL. Infelix regio cum suo Anticomarita. CA. Tantum habeo, quod dicam: nemini præjudicatum velim mea sententia. DI. Quid opus est hujus vocis enarrationem ex Mammothreptis aut Hebræis schedis petere, cum ipsa dictionis etymologia præ se ferat Anticomaritas dici puellas parum feliciter conjugatas, utpote maritis vetulis. Nec enim novum est, quod scribæ *quo* venterunt in *co*, cum sint litteræ cognatæ, *c*, *q*, & *k*. EV. Erat aliquid, quod dixit Diphylus, si constaret, dictionem esse Latinam. Mihi videtur esse Græca, è tribus conflata, ex *ἀντί*, quod est *contra*, & *καίμην*, quod sonat *pagum*, & *ὀαρίζεσθαι*, quod est *muliebriter garrire*: hinc per² synalæphen elisa, *ο*, dictus est Anticomarita, qui rusticana garrulitate cunctis obstreperit. FA. Sedulo quidem meus dixit Eumenius. At mihi videtur ex tot dictionibus conflata vox, quot habet syllabas. Nam *ἀν* sonat *ἀντι*, *πύλων* *κω*, καὶ *δια* *μα*, μάλα *ρυ*, *ρυν* *περ* (perperam enim scribitur per *ι*.) *τα*, *πάλαις*. Ex his conficitur *amens*, ac *miser*, *vellens pilos putrium tergorum*.

AL. Tali

1. *Quempiam Cynicum*] Designat, Diogenem ob caninos & impudentes mores Cynici cognomen adeptum. Urebat^{ur} propter frigus duplici pallio.

2. *Synalaphen*] *Συναλοιφή* collisio vel ad verbum cunctio, ab *ἀλείφω* ungo. Tralatio ergo hujus figuræ ab unguentis, cum unctum alio unguento dicitur.

AL. Tali opificio cibus congruit beta natatilis, de qua modo dixit Bertulphus. BE. Nimirum anticomarita anticomaritæ. GA. Sedulo quidem dixistis omnes; at mihi videtur uxor viro male morigera, dici anticomarita per syncopen, anticomarita; quod semper adversetur marito. AL. Si recipimus tales ¹ tropos, facile ² ex foria fient fora, & cuniculus fit cuculus. BE. Atqui Albinus, qui consul est in hoc senatu, nondum dixit, quid ipse censeat. AL. Ex me quidem, quod adferam, non habeo; haud tamen gravabor in medium adferre, quod ab hospite meo nuper didici homine linguacissimo. Sæpius variabat in loquendo sermonem, quam luscinia cantionem. Is asseverabat, vocem esse Chaldaicam, è tribus compositam. Apud illos enim, ut aiebat, *anti* sonat perversum ac cerebrosum; *comar*, petram: *ita*, futoriam. BE. Quis unquam petræ tribuit cerebrum? AL. Nihil absurdi, si modo mutes genus. CA. Prorsus in hac synodo evenit, quod vulgo dici solet, ³ Quot homines, tot sententiæ. Quid igitur actum est? sententiæ numerari possunt; dividi non possunt, ut pars major vincat minorem. AL. Vincat igitur melior deteriorem. GA. Atqui ad hoc ipsum opus esset alia synodo. Nam ⁴ sua cuique sponsa videtur pulcherrima. AL. Istuc si verum esset, minus haberemus adulteriorum: Sed habeo consilium expeditum. Fabis fortiamur, ex hoc numero cui jus sit, ut ex omnibus suffragiis probet, quod volet. CA. At ⁵ istæc in te cudetur faba. Num vera dixi? AL. Mihi prima & postrema

ma-

¹ Tropos.] Τρόπος à τρέπω verto.

² Ex foria.] Foria pluraliter, autore Nonio, stercorea sunt liquidiora.

³ Quot homines.] Idem sic effert Perseus: Velle suum cuique est, nec voto vivitur uno. Et Homerus ita Latine redditus: Namque aliis alia res ardentque placentque.

⁴ Sua cuique sponsa, &c.] Sic simili parabolè dicimus, *Suum cuique pulchrum*. Competit autem in eos, quibus sua, non tam vero iudicio, quam animi quadam propensione, qua nos nostraque adama-

mus, placent & egregia videntur: in te enim propria cæcutimus, in aliena plus satis oculati. Belg. *Niemants lief is lolyk*.

⁵ Istæc in te cudetur faba.] Proverbium desumptum ex Terentii Eunuchio. Donato interprete tantundem est, ac in te malum hoc recidet, in te hæc vindicabitur culpa. Belgis, *het zal op u Kop aendruypen*. Translatum vel à faba, quæ cum siliquis exiit ac batuitur, aut fustibus intertunditur, ita ut sit in arceis more rusticorum, non ipsa perinde laborat, sed id demum, in quo cuditur. Alii ma-

luc

magis arridet. CA. Assentimur omnes, ut unus pro omnibus respondeam. AL. Age, sit igitur hoc inter ea, de quibus dubitare fas non est. CA. Maxime. AL. Si quis dissentiat, quid erit poenæ? CA. Majusculis scribetur hæreticus in grammatica. AL. Adjiciam bonis avibus, quod mihi non negligendum videtur. Id ex medico quodam Syro acceptum amicis communicabo. BE. Quid istuc? AL. Si natatilem betam, gallam è quercu, & sutorium atramentum in mortario contuderis, deinde aspersis ¹copri sex unciiis miscueris in ²malagma, præsentaneum esse remedium adversus caninam scabiem, & porcorum pruriginem. BE. Sed heus, Albine, qui nobis omnibus de Anticomarita negotium faceffis; in quo tandem auctore legitur istuc vocabulum? AL. Dicam, sed in aurem, & uni. BE. Accipiam, sed hac lege, ut ego vicissim unus uni in aurem dicam. AL. At repetita ³henas tandem fit chilias. BE. Verum dicis, ubi semel ex henade reddideris dyadem, jam non est tibi in manu sistere fluxum dyadis. AL. Quod pauci norunt, celeri potest; quod multi, nequaquam: trias autem ad multitudinem pertinet. BE. Probe, qui tres simul haberet uxores, multas habere diceretur: sed qui tres haberet pilos in capite, aut dentes in ore, multosne an paucos habere diceretur? AL. Sophista, admove aurem. BE. Quid ego audio? Istuc non minus absurdum est, quam si Græci civitatem, cui expugnandæ tot classes ducebant, suo nomine non possent nominare, pro Troia dicentes Sutrium. AL. Atqui hic Rabinus est nuper è cælo delapsus, qui nisi præsens numen succurrisset rebus humanis; jam dudum quæreremus, ubinam essent homines, ubi pietas, ubi philosophia, ubi litteræ. BE. Næ iste inter Moriarum procures primas meretur, dignus,

Iunt ad male coctam fabam referre, quæ, si quando non maduerit, sed dura permanserit, ab iratis heris supra coqui caput nonnunquam comminui consuevit, tanquam fabam ulciscens, non coquum, cum universum interim malum ad coquum perveniat.

¹ Copri] A Græco κόπρη, simus, stercus.

² Malagma] Emplastri vel fomenti genus, duritiei emolliendæ comparatum, à μαλαρόν, mollio.

³ Henas] Unitas: chilias, millenarius numerus est, dyas dualis, trias ternarius.

N n 3

1 Archi-

gnus, qui posthac vocetur ¹ Archimorita cum suis Anticomaritis.

¹ *Archimorita*] Stultus stultorum, hoc est, stultorum princeps. ab ἀρχὴς princeps, & μωρός, stultus.

Ἀγαμέ γάμῳ, sive conjugium impar.

PETRONIUS, GABRIEL.

PE. **U**nde nobis Gabriel tam tetrica fronte? Num ² ex antro Trophonii? GA. Imo à nuptiis. PE. Nunquam vidi vultum minus nuptialem. Nam qui nuptiis interfuerunt, totos postea sex dies solent hilariores amœnioresque videri, senes etiam rejuvenescere ad annos decem. Quas igitur mihi nuptias narras? Mortis, opinor, cum Marte? GA. Imo juvenis generosi cum puella sedecim annos nata, in qua nihil desideres, sive formam spectes, sive mores, sive genus, sive fortunam. Quid multis? Jove marito digna videri poterat. PE. Hui! tam tene-ram puellam tam vetulo? GA. Reges non senescunt. PE. Unde igitur istæc tristitia? Fortasse sponso invides, qui tibi captatam prædam victor præripuit. GA. Phy! nihil minus. PE. Num tale quid accidit, ³ quale memorant de convivio ⁴ Lapitharum? GA. Nequaquam. PE. Quid? an de-

¹ Ἀγαμέ γάμῳ] Ἀγαμέ γά-
μῳ invenitur apud Sophoclem in OE-
dip. tyr. γάμῳ seu γάμος nuptiæ & ἄ-
γαμέ czelebs. Atticis loquendi genus
perfamiliare Sophocl. Ajax. v. 734. ἔχ-
θρῶν ἈΔΩΡΑ δῶρῳ Scholiafies. Ἀ-
ΔΩΡΑ ΔΕ ΚΑΚΟΔΩΡΑ Consule ad
b. l. Stollbergii notas, & Lamb. ad Horat.
L. 1. Od. 34. v. 3. Euripid. in Hippolyto
v. 1144. δειλὸν Πότμον ἈΠΟΤΜΟΝ
Aristoph. Ran. v. 1370.

Ἀ ἰδὲ αὐτῶν παλιν

ψυχὰν ἈΨΥΧΟΝ ἔχοντα.

de pluribus ejusmodi loquendi modis late
agit Cl. Petterus ad Lycophron. v. 1174. A.

² Ex antro Trophonii] Dicitur de ho-
mine vehementer tristi tetricoque; pro-

pterea quod olim creditum est, cum,
qui in Trophonii specum descendisset,
postea nunquam ridere. Oraculum verò
hoc Jovis Trophonii in Lebadia, Bœo-
tiæ, in hiatu subterraneo, horrido, an-
gusto, tetro fuit, in quem scalis descen-
debarur non sine magnis difficultatibus.
Descendentes autem vel nudi vel veste
alba vel lineo induti aut purpureo amu-
culo placentas Lemuribus offerebant,
haustoque oraculo per alium hiatum ad
superiora enitebantur.

³ Quale memorant] Cruentæ fuerunt
nuptiæ Lapitharum.

⁴ Lapitharum] Lapithæ Pindum &
Othryamontes incolentes, populi Thes-
saliz, teste Plinio, Cruentæ fuerunt
eorum nuptiæ.

¹ Viri-

defuit Bacchi liquor? GA. Imo supererat. PE. Non aderant tibicines? GA. Et fidicines, & lyricines, & tubicines & ¹utricines. PE. Quid igitur? Non aderat ²Hymenæus? GA. Frustra ³tot vocibus ciebatur. PE. Nec ⁴Charites? GA. ⁵Ne musca quidem Charis. ⁶Nec pronuba Juno, nec ⁷aurea Venus, nec Jupiter ⁸Gamelius. PE. Næ tu mihi nuptias loqueris prorsus inauspicatas & ⁹ἀδύς, seu potius ¹⁰ἀγαμέμνον γάμον. GA. Magis dicas, si vidisses. PE. Non igitur saltatum est? GA. Imo misere claudicatum. PE. Nullum ergo numen prosperius istas hilarabat nuptias? GA. Nullum omnino illic aderat præter unam Deam, quæ Græcis dicitur ¹¹Pſora. PE. Pruriginosas, opinor, nuptias dicis. GA. Imo rubiginosas & purulentas. PE. Sed quid est, mi Gabriel, quod hæc commemoratio tibi lacrimas etiam excutit? GA. Hæc res, Petroni, vel filici possit extundere lacrimas. PE. Credo, si filex vidisset. Sed obsecro te, quidnam est hoc tantum mali? Ne cela, nec meum animum diutius suspendito. GA. Nosti Lampridium Eubulum?

¹ *Utricines*] *Utricines*, seu utricularii, qui canunt tibiis infixis utriculo, quæ vocantur tibiæ utriculares. Gall. *Cornemuseurs*. Belg. *Lier*, of *sackpyspeelders*.

² *Hymenæus*] Hymenæus seu Hymen nuptiarum præses, Bacchi & Veneris filius, primus certarum nuptiarum institutor. Alii volunt, virum Atheniensem fuisse.

³ *Tot vocibus ciebatur*] Solebat enim crebro in nuptiis vocari: Hymen ô Hymen Hymenæe. Cujus rei originem quidam deferunt ad Atheniensem nomen Hymenæum, qui raptas à latronibus virgines, parentibus intactas restituit: Ideoque nomen ejus in nuptiis invocatum, tanquam virginittis defensor.

⁴ *Charites*] Latinis Gratiæ; beneficiorum Deæ. Sunt autem tres Aglaia, Thalia & Euphrosyne: quas veteres nudas pinxerunt, quod gratias inter amicos minime deceat esse fucatas.

⁵ *Ne musca quidem*] Proverbiali hy-

perbole pro nulla omnino. Dicimus ergo *ne musca quidem*, cum maximam significamus solitudinem. Plautus: *Quas tu mulieres mihi narras, ubi musca nulla samina est in adibus*.

⁶ *Nec pronuba Juno*] Dæmonia sunt, quæ nuptias auspicas & felices reddere credita sunt. Juno inter alia etiam nuptiarum Dea, unde & pronuba, à pronubo nuptiis præsule.

⁷ *Aurea Venus*] Venus propter pulchritudinem aurea dicta: non enim aureum tantum, quod ex auro, sed & pulchrum. Virgilius: *At non Venus aurea contra Panca refert*.

⁸ *Gamelius*] Gamelius, nuptiarum curam gerens, nuptialis proprie, conjugalis, connubialis: id enim designat vox γαμήλιος: à γάμος nuptiæ.

⁹ *Αἰδύς*] Id est, impias.

¹⁰ *Αἰγαμέμνον γάμον*] Id est, sine nuptiis nuptias.

¹¹ *Pſora*] Scabies & pruritus: sic hic flagit Deam scabiei.

lum? PE. Quo non alius in hac urbe vir melior aut beatior. GA. Quid, ejus filiam Iphigeniam? PE. Florem hujus ætatis nominasti. GA. Sic est. At scis, cui nupserit? PE. Sciam, si dixeris. GA. Nupsit Pompilio ¹ Blenno. PE. Eine Thraſoni, qui neminem non solet occidere suis gloriosis fabulis? GA. Huic ipsi. PE. At is jam olim celebris est in hac urbe duabus potissimum rebus: mendaciis ac scabie, quæ nondum suum habet nomen, quum ipsa tam ² multorum habeat nomina. GA. Superbissima scabies est, quæ nec lepræ, nec ³ elephantiasi, nec ⁴ lichenibus, nec ⁵ podagræ, nec ⁶ mentagræ cedat, si res veniat in certamen. PE. Ita prædicant medicorum filii. GA. Quid ego nunc, Petroni, depingam puellam tibi non incognitam, quamquam plurimum gratiæ addidit ornatus navito decori? Mi Petroni, dixisses, Deam quampiam esse. Nihil illam non decebat. Interim prodiit nobis beatus ille sponſus trunco naso, alteram trahens tibiam, sed minus feliciter, quam solent ⁷ Suitſeri; manibus scabris, halitu gravi, oculis languidis, capite obvincto; ; fanies & à naribus, & ex auribus fluebat. Alii digitos habent anulatos, ille etiam in femore gestat anulos. PE. Quid parentibus accidit, ut talem filiam tali portento committerent? GA. Nescio, nisi quod hodie plerisque videtur adempta mens. PE. Fortasse prædives est. GA. Est affatim, sed ære alieno. PE. Si puella

¹ Blenno] Blennus, ignavus & fatuus: aliquando & mucosus.

² Multorum habeat nomina] Dicitur enim morbus Gallicus, morbus Neapolitanus, scabies Hispanica. Hinc Ouwenus: *Itala terra mihi patria est, Gallique parentis; Gallicus in dubio est, Italicusne vocer.*

³ Elephantiasi] Elephantiasi, species lepræ; sic dicta ab elephantis, quorum cutis ulcerosis quibusdam velut vallibus infestatur; aut quodam modo similis redditur elephantis corio; multo perniciosior, quam Græc. lepra. B. *Melaësbeyt.*

⁴ Lichenibus] Lichen, Græc. *λεϊχῶν*, est summa cutis asperitas cum leni pru-

ritu. Deterior quidem pruritu, ut qui sine asperitate sit; sed lenior, quam psora aut lepra; adeo ut, si jejunia saliva quotidianie defricetur, sanescat.

⁵ Podagra] Πόδαγμα morbus articularis pedes infestans, aliis cum ardore, aliis cum algore. Ovidius:

Solvere nodoſamneſcit medicina podagram.

⁶ Mentagra] Scabies ex lichenum genere: sic dicta, quod à mento ferè oriebarur, tanquam menti ἄγμα, id est, captura.

⁷ Suitſeri] Notat affectatum incellum Helvetiorum, Belg. *Suiffers*, Tichudo *Schweiffers*.

la veneno sustulisset ambos avos & avias, quod gravius supplicium de illa sumi poterat? GA. ¹ Si minxisset in patrios cineres, satis poenarum datura fuerat, tali monstro vel osculum dare coacta. PE. Accedo. GA. Mihi sanè factum hoc crudelius esse videtur, quam si illam nudam ² objecissent urfis, aut leonibus, aut crocodilis. Nam aut feræ pepercissent tam insigni formæ, aut subita mors finisset cruciatum. PE. Vera prædicas. Mihi planè videtur hoc factum ³ Mezentio dignum: *qui mortua, ut inquit Maro, jungebat corpora vivis, Componens manibusque manus, atque oribus ora.* Quamquam nec Mezentius, ni fallor, tam immanis erat, ut tam amabilem puellam cadaveri jungeret; nec ullum cadaver est, cui non jungi malis, quam tam putido cadaveri. Si quidem hoc ipsum, quod spirat, merum est venenum; quod loquitur, pestis est; quod contingit, morse est. GA. Jam tu mihi cogita, Petroni, quid voluntatis habitura sint illa suavia, illi complexus, illi nocturni lusus, ac blanditiæ? PE. Theologos nonnunquam audiavi loquentes de impari conjugio. Istuc demum optimo jure dici potest impar conjugium, quasi gemmam inferas plumbo. Sed interim demiror teneræ virginis audaciam. Solent enim tales puellæ ad lemuris aut larvæ conspectum tantum non exanimari; an hæc audebit tale cadaver amplecti noctu? GA. Habet puella, quod excuset auctoritatem parentum, importunitatem amicorum, ætatis simplicitatem. Ego parentum vesaniam satis mirari non possum. Quis enim filiam habet tam infelici forma, quam collocare velit homini leproso? PE. Nullus, opinor, modo vel ⁴ unciolam habeat sanæ men-

¹ *Si minxisset*] Id est, gravius aliquod flagitium commisisset. Qui enim intemperie agebatur, cuique cuncta cederent infelicitè, in patrios cineres minxisse dicebatur. Antiquitus enim patrum sepulchri summa fuit religio. Belgicè dicimus, *'t is al in de wind met hem.*

² *Objecissent urfis*] Apud veteres damnati objiciebantur aliquando feris.

³ *Mezentio dignum*] Nota est ex Virgil. Mezentii crudelitas, qui mortuorum corpora cum viventibus junxit, & in tali complexu necavit. Nota etiam ejusdem impietas: ita enim ipse inquit apud Virgil. *Dextra mihi Deus & telum.*

⁴ *Unciolam*] Unciola diminutivum ab uncia, duodecima parte assis.

mentis. Mihi si lufca eſſet, eademque clauda, nec minus deformis, quam fuit ¹ Therſites Homericus, poſtremo indotata, recuſarem iſtiusmodi generum. GA. At hæc lues eſt omni lepra tum tetrior, tum nocentior. Nam citius ſerpit, & ſubinde recurrit, ac frequenter occidit; cum nunquam lepra ſinat, hominem ad extrêmam uſque ſenectutem vivere. PE. Fortaſſe latebat parentes ſponſi morbus. GA. Imo pulchre noverant. PE. Si tam male volebant filiæ, quin potius inſutam ² culeo projecerunt in ³ Scaldam? GA. Profecto levior fuiſſet inſania. PE. Quæ dos commendabat illis ſponſum? præcellit arte quapiam? GA. Permultis: ſtrenuus eſt aleator, potator invictus, ſcortator improbus, nugandi mentiendique artifex maximus, prædator non ſegnus, decoctor eximius, comeſſator perditus. Quid multis? cum ſcholæ non profiteantur, niſi ſeptem artes liberales, hic habet plus, quam decem illiberales. PE. Aliquid tamen fuerit, oportet, quod illum commendarit parentibus. GA. Nihil aliud, quam glorioſum equitis nomen. PE. Qualis eques, cui per ſcabiem vix in ſella ſedere licet? Sed fortaſſe habet luculentas poſſeſſiones. GA. Habuit mediocres; ſed ex protervia, quam fecit, nihil ſupereſt præter unam turriculam, unde excurrere ſolet ad prædam, eamque tam belle inſtructam, ut nolis, illic porcos tuos ali. Sed interim nunquam non habet arces in ore, & ⁴ feuda, aliaque magnifica nomina; nuſquam non affigit

¹ *Therſites*] De Therſite paulo antea dictum.

² *Culeo*] Culeus ſaccus, cui inſuebantur parricidæ. Ita apud Romanos M. Maſculus, & poſt illum L. Hoſtius hoc ſupplicio affecti ſunt: manſitque hæc pœnã, ait Alexander ab Alexandro, uſque ad hæc tempora. Culeo autem gallus gallinaceus, ſimia & vipera cum homine inſuitur, & in flumen vel mare detruditur: ut in rixa inſenſorum animalium & foeda laceratione corporis, ob tanti ſceleris immanitatem diro cruciatus vul-

nere interimatur; utque ab omni elemento repudiatur cadaver irrequieto labore & perpetuis fluctibus agitur.

³ *Scaldam*] Scaldis, & variata terminatione Scalde & hic Scaldia, Prole-mzo Tabuda in Picardia prope Abbatiam Martini ex monte profluit, & Cameracum, Ternacum, Gandavum, Antverpiam aliasque urbes alluens, uno cornu in Oceanum, altero in Merwam effunditur.

⁴ *Feuda*] Feudum genus eſt clientellæ, quoque dignitas, vel vœſtigal, vel prædium

affigit sua insignia. PE. Clypeus quod habet symbolum?
GA. Tres elephantos aureos in spacio phœniceo. PE. Scilicet 'elephas elephanti congruit. Oportet autem hominem esse sanguinarium. GA. Imo vinarium. Nam rubro vino mirum in modum delectatur; sic tibi sanguinolentus est. PE. Ad hauriendum igitur utilis est illi proboscis. GA. Maxime. PE. Itaque insignia declarant magnum ac stolidum nebulonem, vini gurgitem. Neque enim ille color sanguinis est, sed meri: & aureus elephas indicat, quidquid auri nactus est, vino absumi. GA. Sic est. PE. Quid igitur dotis hic Thraſo conferet ad sponsam? GA. Quid? maximam. PE. Quî? maximam decoctor? GA. Sine, me loqui; maximam, inquam, pessimamque scabiem. PE. Emoriar: ni malim, filiam meam equo nuptam, quam tali equiti. GA. At ego vel monacho nuptam malim. Imo hoc non est homini nubere, sed hominis cadaveri. Hoc spectaculum si vidisses, dic mihi, tenuissesne lacrimas? PE. Quî potuissem, qui vix ista sine lacrimis audio? Adeon' parentes ad omnem naturalis pietatis affectum obsurduisse, ut filiam unicam, puellam tali forma, tali indole, tam amabilibus moribus, tali monstro in servitutem traderent, propter mendacem clypeum? GA. Atqui facinus hoc, quo nihil invenias nec immanius, nec crudelius, nec magis impium, hodie magnatum etiam ludus est; quum expediat, eos, qui Reipublicæ tractandæ nascuntur, esse quam sperrima valetudine. Corporis enim habitus animi vim afficit. Certe hic morbus, quidquid est homini cerebri, solet exhaurire. Ita fit, ut Reipublicæ præſideant, qui nec animo

dium aliquod ea lege alicui datur, ut ipse & hæres posterique ipsius beneficii autorem semper agnoscant, & quasi pro patrono colant, easque caput tueantur, quos modo vasallos, modo valvatores, teste Hottomanno, appellant. Feudorum autem tres sunt gradus: primus eorum, qui ab ipso Rege feudum habent, capitanei regni dicuntur, ut du-

ces, Marchiones, Comites. Secundus, qui ab istis capitaneis feudum obtinent Regis concessu. Infimus ordo eorum, qui à secundi ordinis vasallis in privatos conferuntur, sive nobiles sive ignobiles, ut asserit Zasius.

I Elephas] Hoc dicit ob id, quod, qui scabie Gallica laborant, ab Elephantia-
cis non multum forma distant.

I Gra-

mo bene valeant, nec corpore. PE. Non solum integræ mentis ac prospera valetudine convenit esse, qui Reipublicæ gubernaculis assident, verum etiam forma dignitateque corporis præcellentes. Quanquam enim prima principum commendatio sint sapientia & integritas; tamen non nihil refert, qua specie corporis sit, qui cæteris imperat. Nam si sævus est, multum invidiæ addit corporis deformitas: Sin probus & pius, ¹ *Gratior est pulchro veniens è corpore virtus.* GA. Recte. PE. Nonne deplorant earum infelicitatem, quarum conjuges post peractas nuptias in lepram aut morbum incidunt ² comitalem? GA. Merito sane. PE. Quæ igitur dementia est, ultro filiam plusquam leproso tradere? GA. Plusquam dementia est. Si satrapes paret tollere catulos, quæso, num ad generosam foeminam admittet scabiosum & ignavum canem? PE. Imo magna cura dispiceret, ut undiquaque generosum adjungeret, ne nascantur ³ hybridæ. GA. Et, si dux augere velit equitatum, num ad eximiam equam admitteret morbidum aut degenerem? PE. Non in commune quidem stabulum reciperet morbidum, ne qua serpat malum ad alios GA. Nec interim referre putant, quem admittant ad filiam, & unde nascantur liberi, non tantum in hæreditatem omnium facultatum successuri, verum etiam rempublicam moderaturi? PE. Ne rusticus quidem quemvis taurum admittit ad juvencam, nec quemvis equum jungit equæ, nec quemvis porcum

¹ scro-

¹ *Gratior est pulchro*] Egregie Clemens Alexandrinus: Pulchritudo optima, primum est pulchritudo animæ: postea autem exerceatur quoque pulchritudo corporis, apta membrorum competentia & partium cum bono colore. Annotatu dignum etiam illud mihi: *Formosa facies muta commendatio est.* Ut & Pacati Drepani: Augustissima quæque species plurimum creditur trahere cælo. Sive enim divinus ille animus venturus in corpus, dignum prius metatur hospitium, sive cum venerit, fingit habita-

culum pro habitu suo, sive aliud ex altero crescit.

² *Comitalem*] Sereni versus sunt in morbum comitalem ita dictum, quod quis eo correptus comitia interrumpibat:

*Est subiti species morbi, cui nomen ab illo,
Quod fieri nobis suffragia iusta recusat.*

*Sape etenim membris acri languore caducis
Concilium populi labe horrenda diremit.*

*Ipsè Deus memorat dubia per tempora luna
Conceptum, talis quem sapientia profudit.*

³ *Hybridæ*] Catuli, qui ex parentibus diversæ naturæ & studii nascuntur.

¹ Scro-

¹ scrophæ; quim taurus gignatur aratro, equus rhedæ, porcus culinæ. GA. Vide, quam perversa sint hominum iudicia. Si quis plebeius patriciæ puellæ osculum obtrudat, injuriam putant bello vindicandam. PE. Acerrimo. GA. Et ipsi volentes, scientes, prudentes, id, quo nihil habent carius, dedunt abominando portento, & privatim impii in suam gentem, & publice in civitatem. PE. Si sponsus claudicat alioqui sanus, quam abhorretur à conjugio? hoc tantum malum non imputatur in sponsalibus. GA. Si quis filiam elocavit Franciscano, quanta ² abominatio, quanta deploratio male collocatæ virginis! at illa veste detracta virum habet membris validis: ista totam ætatem transigit cum semivivo cadavere. Si qua nubit sacerdoti, ludunt in ³ unctum; at hæc ⁴ pejus uncto nupsit. PE. Vix hoc faciunt hostes puellis bello captis, vix piratæ faciunt scelere abductis; & hoc faciunt parentes unicæ filiæ, nec illis datur à magistratu curator? GA. Quomodo medicus succurret phrenetico, si ipsum habeat ⁵ phrenesis? PE. Atqui mirum est, à principibus, quorum munus est prospicere Reipublicæ duntaxat in his, quæ ad corpus pertinent: cum in hoc genere nihil prius ac potius sit bona valetudine, heic nulum excogitari remedium. Tanta pestis bonam orbis partem occupavit, & illi interim stertunt, quasi nihil ad rem pertineat. GA. De principibus, Petroni, religiose loquendum

¹ *Scropha*] Scropha, vel ut quibusdam placet, scrofa, γροφᾶς Suidæ γρομφᾶς suis foemina, quæ foetus causa alitur. Columella: *Scrofa* probantur longissimi status: & ut sint reliquis membris similes veribus.

² *Abominatio*] Licet matrimonium pro sacramento agnoscant, nihilominus tanquam opus diabolicum in clero suo execrantur Pontificii, nempe cum Pontifice Romano Syricio & hæreticis Tatanis, Marcionitis, Saturnianis, Manichæis, Eucratitis, Priscillianistis & æcclis Montani.

³ *Unctum*] Papicolæ quemadmodum suos sacerdotes habent, quorum ordinem Novum Testamentum non agnoscit; ita &, reducto Iudaismo, eisdem ungunt sacra quadam unctione, ut loquantur.

⁴ *Pejus uncto*] Alludit tacite ad unguenta & cataplasmata illorum, qui Gallica scabie sunt infecti.

⁵ *Phrenesis*] Phrenesis morbus insaniam inducens, ortus ex inflammatione meningarum, à pallida bile, & illa phrenesis levior, & hæc vehementior, vel ab adusta, quæ deterrima.

dum est. Sed admove aurem; insufurrabo tria verba. PE. O miseriam! utinam falsa prædicares? GA. Quot morborum genera nasci putas ex vinis corruptis ac mille modis infectis? PE. Innumera, si qua medicis fides. GA. Num heic vigilant ¹ ædiles? PE. Plane vigilant in exigendis vectigalibus. GA. Quæ scieus nubit morbido, fortasse digna est suo malo, quod adscivit ipsa sibi: quanquam si principatum gererem, utrumque semoverem ab urbano commercio. Cæterum, si qua nupisset huic obnoxio lui, qui se sanum mentitus esset, si quis mihi summum pontificium deleget, dirimerem hoc conjugium, etiam si sexcentis ² tabulis sponsalibus contractum esset. PE. Quo colore? Nam conjugium rite contractum, ab ³ homine non potest dirimi. GA. Quid? tibi videtur rite contractum, quod dolo malo contractum est? Non valet contractus, si puella decepta servo nupsit, quem putabat liberum. Hic, cui nupsit, servus est miserrimæ ⁴ dominæ Psoræ; atque hoc infeliciores est servitus, quod illa neminem ⁵ manumittit, ut servitutis miseriam aliqua libertatis spes consolari possit. PE. Sane colorem reperisti GA. Adhæc non est conjugium, nisi inter vivos. Heic mortuo nubitur. PE. Repertus est alter color. Sed sineres, opinor, scabiosas nubere, juxta vetus illud adagium, ⁶ ὁ μόνος πρὸς ὁμοίον. GA. Si hoc mihi liceret, quod expediret Reipublicæ, sinerem quidem jungi, sed junctos exurerem. PE. Tum tu quidem ⁷ Phalaridem ageres,

¹ *Ædiles*] Qui curatores urbis erant, annonæ, ludorumque solennium, &c.

² *Tabula sponsales*] Scripti cædillini initii matrimonii de pacto & legato, ut ajunt.

³ *Homine*] De matrimonii dissolutione vide, quæ ante annotata.

⁴ *Dominæ Psoræ*] Id est pruribus ac scabiei.

⁵ *Manumittit*] Manumittere, vel mittere manu, vel emittere manu, quæ duo posteriora non tam usitata: est servum, qui in manu nostrâ sive potestate est,

liberum dimittere, eundem libertate donare: unde & *manumissus* & *manumissio*.

⁶ *ὁ μόνος πρὸς ὁμοίον*] Id est, simile simili gaudet.

⁷ *Phalaridem ageres*] Hinc adag. *Phalaridis imperium*, quod in eos dicitur, qui crudelius exercent imperium, servientes in eos, in quos jus nacti sunt, omnis humanitatis & æquitatis obliti. Phalaridem enim Agrigentiorum tyrannum, æneus ille taurus Perilli nobilitavit, in quo subjecto igni, mortales

res, non principem. GA. An tibi Phalaris videtur medicus, qui fecat digitos aliquot, aut inurit corporis partem, ne totum pereat? Mihi non videtur ista crudelitas, sed misericordia. Quod utinam initio nascentis mali fuisset factum! Tum enim paucorum exitio totius orbis salutem consuli poterat. Et hujus facti reperimus exemplum in Gallorum annalibus. PE. At mitius erat, illos castrari, ac summo-
moveri. GA. Foeminis porro quid faceres? PE. Adderem fibulas. GA. Ita quidem prospectum esset, ne ex malis corvis nascantur mala ova, sed fatebor, hoc esse mitius, si tu fatearis, illud esse tutius. Nam pruriunt & exsecti; nec uno modo transilit malum, sed osculo, sed colloquio, sed contactu, sed computatiuncula serpit ad alios. Et videmus, huic malo fatalem quandam malitiam adjunctam, ut, quisquis eo tenetur, vel nullo suo commodo gaudeat quam plurimis suam affricare scabiem. Jam submoti possunt fugere, possunt vel noctu, vel ignotis imponere: à mortuis vero nihil est periculi. PE. Tutius fateor; sed haud scio, an conveniat Christianæ mansuetudini. GA. Dic, age, mihi: unde plus periculi, à simplicibus furibus, an ab istis? PE. Fateor, pecuniam multo viliorē bona valetudine. GA. Et tamen hos Christiani suffigimus in crucem; nec appellatur crudelitas, sed justitia, & si Rempublicam spectes, pietas est. PE. Verum ibi plectitur, qui damnum dedit. GA. Hi scilicet lucrum adferunt! Sed demus hoc malum multis nulla sua culpa contractum, quum tamen paucos reperias, quibus eam luem non conciliarit nequitia? Jureconsulti do-

tales vivi sic exurebantur ut pro ejulatu Hassiano, mugitum edereat morientes.

[*Fibula*] Qua quædam vestes subnectuntur & configuntur. Sumitur & pro circulo zneo, quo adolescentulorum virilia solent coerceri, conservandæ vocis gratia, quæ ex Veneris usu debilior reddi solet & asperior. Has etiam auctor hic designat, ne ad coitum admit-

tere quempiam mulieres hæ possent.

2 *Ex malis corvorum*] Hinc proverbium, *Mali corvi, malum ovum*. Aptè usurpabitur, quorū à malo præceptore, discipulus malus proficiet: ex improbo pater filius improbus. Belg. *Quaet ey, quaet knycken*. Sunt, qui hinc natum putent, quod dicant nonnulli, corvorum pullos ipsos parentes devorare, si non ad satietatem illos pascant.

1 *Asya-*

docent, interdum innoxios recte occidi, si id magnopere interfit Reipublicæ. Quemadmodum Græci post everfam Trojam occiderunt ¹ Astyanactem Hectoris filium, ne per illum bellum instauraretur. ² Nec putant impium, post extinctum tyrannum, & liberos innoxios trucidari. Quid, quod nunquam non bellamus Christiani; neque tamen nefcimus, in bellis maximam malorum partem ad eos redire, qui nihil commeruerunt? Idem usu venit ³ in repressalibus, quæ vocant. Qui læsit, in tuto est; & spoliatur negotiator; qui ne factum quidem audivit, tantum abest, ut in culpa fuerit. Quod si talibus remediis utimur in rebus non ita magni momenti, quid censes faciendum in re omnium atrocissima? PE. Vincor veris. GA. Tum illud mihi perpende. Apud Italos ut primum scintillare cœpit pestilentia, occluduntur ædes: qui laboranti inserviunt, submoventur à publico. Hoc quidam appellant inhumanitatem, cum summa sit humanitas. Siquidem hac vigilantia fit, ut paucis funeribus sopiatur malum. At quanta est humanitas, tot millium vitæ consuli? Sunt, qui parum hospitale putant, quod Itali in rumore pestilentiae, tempore vespertino hospitem portis submovent, coguntque sub dio noctem agere: at pietas est, paucorum incommodo maximo Reipublicæ bono prospicere. Quidam sibi valde fortes videntur & officiosi, quod ausint ad quemvis pestilentia laborantem accedere, etiam si nihil illic ⁴ habeant negotii. At dum

¹ *Astyanactem*] Ulysses naves à Sigeo solvens hunc Astyanactem de turri præcipitem dedit. Fuit filius Hectoris & Andromaches, ira dictus quasi princeps urbis: ἄστυ, enim urbs & ἀνάξ, tutor.

² *Nec putant impium*] Unde proverbium: *Stultus, qui patre caso liberis perpererit*. Aut enim oportebat primum à parentibus occidendis abstinere; aut filios item submovere, paternæ necis ultores aliquando futuros.

³ *In repressalibus*] Est potestas, qua

creditori in sua patria, contra debitorem in aliena, jus suum persequi licet.

⁴ *Habeant negotii*] Quemadmodum ex una parte graviter peccat, qui laboranti pesti proximo, flagitante id necessitate, manum haud accommodat, officii & charitatis oblitus: ira ex altera qui periclitantur vitam temere, magis ut audaces appareant, non sine judiciorum divinorum contentu; quam ut peste infectis misericordia commoti & amore Christiano impulsu opitulentur.

¹ *Alcu.*

dum reversi domum inficiunt uxores, liberos ac totam familiam, quid ea fortitudine stultius, quid officio inofficiosius, ut salutes alienum, tibi carissimos in præsens vitæ discrimen adducere? Heic tamen quanto minus est periculi à pestilentia, quam ab hac scabie? Rarius afflat propinquos, nec fere senes attingit; & quod attigit, aut cito liberat, aut restituit sanitati, puriores etiam, quam antea fuerant. Hæc quid aliud, quam perpetua mors est, vel, ut verius dicam, sepultura? Obvolvuntur linteis & unguentis more cadaverum. PE. Verissima narras. Saltem idem curæ dandum erat huic tam exitiali malo, quod datur leprosis. Aut si hoc quoque nimium est, nemo barbæ silvam patiatur sibi demeti, aut sibi quisque tonsorem præstet. GA. Quid, si uterque claudat os? PE. Afflant naribus malum. GA. Est & isti malo remedium? PE. Quodnam? GA. Ut quod solent Alcumistici, addant personam, quæ per vitreas fenestellas præbeat lumen oculis, ori naribusque respirationem, cornu à persona per axillas in tergum porrecto. PE. Belle, si nihil metuendum est à contactu digitorum, linteorum, pectinis, & forficis. GA. Optimum igitur barbam usque ad genua demittere. PE. Ita videtur. Deinde fiat edictum, ne quis idem sit tonsor & chirurgus. GA. Ad famen relegas tonsores. PE. Minuant sumtus, & aliquanto pluris radant. GA. Esto. PE. Tum feratur lex, ne quis cum alio poculum habeat commune. GA. Istam vix recipiat Angliæ. PE. Neve quo misceantur eodem lecto, præter uxorem & maritum. GA. Placet. PE. Ad hæc in deverforiis ne quis hospes indormiat linteis, in quibus aliud indormiit. GA. Quid facies Germanis, qui lavant in anno? PE. Exstimulent lotrices. Præterea tollatur mos quamvis vetustus salutandi osculo. GA. Etiamne in templis? PE. Tabellæ suam quisque opponat manum. GA. Quid de colloquio? PE. Vitetur il-
lud

¹ *Alcumistici*] Alcumistici, qui aurum vel argentum ex pulveribus metalli student conficere, & aurum à cupro

separare. Vide Colloquium, cui titulus *Alcumistica*.

lud Homericum, ¹ Ἀγχισχῶν κεφαλὴν. & vicissim qui auscultat, comprimat labra. GA. Vix istis legibus suffecerint ² duodecim tabulæ. PE. Sed quid consulas interim infelici puellæ? GA. Quid? nisi ut libenter sit misera, quo sit minus misera; & suavio conjugis opponat manum; tum armata cum illo dormiat. PE. Quonam hinc properas? GA. Recta in musæum. PE. Quid facturus? GA. Pro ³ epithalamio, quod postulant, scripturus Epitaphium.

¹ Ἀγχισχῶν κεφαλὴν] Id est, propius admovens caput, Ὁδυσ. α.

² Duodecim tabulæ] Romani continuis bellis impliciti suis moribus vixerant usque ad annum trecentesium ab urbe condita. Tum autem tres legatos in Græciam pro legibus petendis & afferendis miserunt. Hi Athenas profecti, confecto negotio reversi sunt. Ergo Decemviri creati, qui leges duodecim tabulis æri incisas in foro proposuerunt & publicatunt. Excerptæ erant ex Selo-

nis legibus, quæ axibus ligneis continebantur, quibus boni æquique iussa, pravi delictorumque depulsio, tum iudiciorum ordo & bene vivendi norma præfixæque ac præmia constituta sunt: à quibus postea omnis divini humanique juris sanctio manavit. Et hæc illæ duodecim Tabularum leges tantopere apud Romanos celebratæ.

³ Epithalamium] Carmen, quod in nuptiis decantari consuevit. Epitaphium, inscriptio sepulchri.

I M P O S T U R A.

P H I L I P P U S, L I V I N U S.

PH. **S**alve, Livine. LI. Salvebo, si vis ita: sed à metibi cave. Nam est animus imponere tibi, nisi caves
PH. Non est admodum metuendus hostis, qui periculum denuntiat. Sed age, falle, si potes. LI. Ecce, jam fefelli, nec sentis adhuc. Iterum cave. PH. Cum ¹ præstigiæ, opinor, artifice mihi res est. Nihil enim sentio ² imposturæ. LI. Rursus adverte mentem tuam, ni velis decipi, sicuti falsus es non semel. PH. Heic sum; incipe. LI. Jam dudum mihi quod jubes, peractum est. PH. Quid actum, aut quid peractum? Nihil sentio doli. LI. Jam toties admonitus, sal-

¹ Præstigia] Sunt illusiones quædam magicæ, quæ agilitate manuum procurantur. Sic dictæ, quod præstinguant oculorum aciem. Præstinguo autem ex-

ponunt obtenebro. Belg. *Guychelery*.
² Impositura] Fallacia, ars, seu fucus impostoris: Impositor verò est, qui imponit, decipit.

1 Seta-

saltem adhibe attentum animum. PH. Novum præstigi-
 arum genus. Ludor, ut ais, neque quidquam artis sentio, cum
 observem & oculos, & manus, & linguam tuam. Sed age,
 rursus incipe. LI. Iterum atque iterum incipio, atque adeo
 toties facio, neque tu assequeris laqueos. PH. Qua re mihi
 laqueos tendis? LI. Hæc tibi, inquam, lingua dolos parat,
 nec auribus sentis, nec oculis vides. Nunc saltem habe at-
 tentos oculos & aures. PH. Non possum magis, etiam si de
 capite ageretur. Sed falle rursus. LI. Iterum ecce, fefelli,
 neque deprehendis artem. PH. Enecas. Quæso, dic, quod-
 nam est hoc præstigiarum genus? LI. Hactenus sum tibi
 locutus carmine, atque adhuc loquor. PH. Nihil minus sensi,
 quam istuc. LI. Primum tibi respondi duobus trimetris
 jambicis: deinde trochaico tetrametro catalectio. Mox
 meris creticis sum locutus. Post hæc Phalæcio hendecasyll-
 labo. Deinde meris choriambis. Ad hæc meris anapæstis.
 Rursus tribus Sapphicis. Mox¹ Sotadico. Postremo Tro-
 chaico tetrametro. PH. Deum immortalem! quidvis suspi-
 cabar potius, quam istud. Si vixero, aliquando vicem repo-
 nam. LI. Huc, si quid potes. PH. Ecce, bis par pari retuli,
 nec dolum percipis. LI. Hui tam cito? PH. Minatus sum
 tibi jambico trimetro catalectico; mox addidi creticos
 quinque. LI. Prorsus accidit, ut video, quod dici solet,
² Cretensis incidit in Cretensem. PH. Sic est. sed illud pre-
 cor utrique nostrum, ne nobis unquam occurrat impostura
 nocentior.

¹ Sotadico] Sotades, Cretensis Ma-
 ronita, Jamborum scriptor notatus.
 Vide Suidam.

² Cretensis incidit] Cretenses nebu-

lones & mendaces notati sunt. Utemur
 ergo, quoties improbus agit cum impro-
 bo, perfidus cum perfido.

Cyplops, sive 'Euangeliorphorus.

CANNIUS, POLYPHEMUS.

CA. **Q**uid hic venatur? Polyphemus? Po. Quid vèner, rogas, sine canibus & ³venabulo? CA. Forte, nym-
pham aliquam ⁴hamadryadem. Po. Pulchre divinaſti. En tibi rete venatorium. CA. Quid ego video? ⁵Bacchum in exuvio leonis, Polyphemum cum codice? ⁶γαλῇ προκωτών. Po. Non croco tantum pinxi libellum, ſed etiam minio laſurioque. CA. Non loquor de croco, ſed Græce dixi quid-
dam. Militaris videtur libellus; nam nodis, laminis & cir-
culis æreis armatus eſt. Po. Introſpice. CA. Video. Sane perquam bellus eſt: ſed nondum ornaſti ſatis. Po. Quid deeſt? CA. Addere debebas tua inſignia. Po. Quæ? CA. ⁷Sileni caput è dolio proſpiciens. Sed quid tractat? artem potaticam? Po. Vide, ne quam imprudens effutias blaſphemiam. CA. Quid igitur? eſtne ſacri quippiam? Po. Eſt, quo nihil ſacratius, Euangelium. CA. ⁸Ἡ ἑρκλεις! Quid Polyphemo cum Euangelio? Po. Quin ita rogas, quid Chriſtiano cum Chriſto? CA. Neſcio, niſi quod te talem magis decet ⁹halbardacha. Nam, ſi quis mihi iſta ſpecie

igno-

1 *Euangeliorphorus*] Id eſt, Euangelium ferens.

2 *Polyphemus*] Polyphemus, qui & Cyclops, apud Poëtas Neptuni ſtatuitur filius ex Thoofa Phorci filia, ingenti corpore, habens in fronte unum oculum.

3 *Venabulum*] Telum venatorium, lato ferro. Belg. *Een jaeghſtock*.

4 *Hamadryadem*] *Hamadryades nympha*, quæ cum arboribus naſcuntur & pereunt. Belg. *Bofch-gedinnen*.

5 *Bacchum in exuvio leonis*] Sic dicimus, *Induitis me leonis exuvium*: in eos dici ſolitum, qui ſuſcipiunt negotium majus facultate, qui que ſe magnificenti-
us gerunt, quam pro ſua conditione.

6 *Γαλῇ προκωτών*] Id eſt, *Feli crocorum*. Subaudiendum *das*. Dicit ſolitu-
rum, quoties honos additur indignis,

& quos haudquaquam decet. Aut cum datur quippiam iis, qui munere non no-
runt uti, veluti ſi quis à Muſis alieniſſi-
mo belliſſimum daret librum. *Crocorum* autem veſtis genus eſt rotundæ ac ſim-
briatæ, qua divites utebantur matronæ.

7 *Sileni caput*] Notus ille Bacchi nu-
tritor & Pædagogus, aſino vehi ſolitus. Vide Virg. *Eclog. vi.* & quæ ſuperius annota-
vit.

8 *Ἡ ἑρκλεις*] Id eſt, *Hercules*, ad-
mirandi adverbium apud Græcos; &
ſæpe etiam jurantis.

9 *Halbardacha*] Neſcio, quid halbar-
dacha ſit, ſi non vox barbarica, quæ Bel-
gis *een Hellebaerd*. Gallis *Halebarde*, Ita-
lis & Hiſpanis *Alabarda*, Latinis ſecuris
Romana, ſeu Amazonia. Voce hac tu-
tius utitur hic Polyphemus, utpote in-
ſuſus.

1 6a-

ignotus occurreret in mari, piratam esse crederem, si in nemore, sicarium. Po. Atqui hoc ipsum nos docet Euangelium, ne quem judicemus juxta faciem. Quemadmodum enim sæpenumero sub tunica cinericea latet animus tyrannicus, ita nonnunquam attonsum caput, circumtorta barba, torva supercilia, truces oculi, vertex plumam ventilans, ¹ sagum militare, caligæ intersectæ, tegunt Euangelicum animum. CA. Quid ni? nonnunquam & sub pelle lupina latet ovis; &, si qua fides ² apologis, sub exuvio ³ leonis latet asinus. Po. Imo ego novi, qui ovem gestat in vertice, vulpem in pectore: cui libens optarim, ut, quam habet nigros oculos, tam habeat candidos amicos, tamque probe inauratur, quam colorem habet inauraturæ congruum. CA. Si ovem gestat in vertice, qui pileum gestat ovillum, quam tu incedis onustus; cum ovem simul & ⁴ struthiocamelum gestes in capite? Tum an non absurdius facit, qui avem portat in capite, asinum in pectore? Po. Mordes. CA. Sed belle res habuerit, si, quam tu decorasti variis ornamentis Euangelium, tam te vicissim exornet. Ornasti coloribus, utinam exornet te bonis moribus! Po. Curabitur. CA. Ut soles. Po. Sed omissis conviciis. Itane damnas eos, qui circumferunt codicem Euangelicum? CA. Minime gentium. Po. Quid? an tibi videor minimus gentium, vel asinino capite te procerior? CA. Non arbitror tanto, si asinus arri-gat auriculas. Po. Certe ⁵ bubalino. CA. Placet collatio; sed ego *minimè* dixi, non *minime*. Po. Quid interest inter ovum

¹ *Sagum*] Militare indumentum, quod armis superinducebatur. Belg. *Een Wapen-rock*.

² *Apologis*] Apologus, ἀπόλογος fabula, in qua brutis sermo affingitur.

³ *Leonis later*] Æsopus ita narrat: Asinus indutus pelle leonis vagabatur, reliquisque animalibus terrorem incutiebat, qui conspecta vulpe & hanc ter-rere conatus est. Ea autem, (forte enim vocem ejus ante audiverat) ad ipsum; pant.

atqui, & ego, certo scias, inquit, timuif- sem te, nisi rudentem audivissem.

⁴ *Struthiocamelum*] Intelligit plu-mas, quas ex struthiocamelorum pen-nis conficiunt, & pileum ex lana ovis compositum.

⁵ *Bubalino*] *Bubalinus* adjectivum à *bubalus*, bos sylvestris, animal validum stolidumque. Belgæ hominem stulte impudentem vulgo *een Buffel* nuncu-

ovum & ovum? CA. Quid interest inter medium digitum & infimum? Po. Medius est longior. CA. Scite. Quid interest inter asininas auriculas, & lupinas? Po. Lupinæ sunt breviores. CA. Rem tenes. Po. At ego longa brevique ¹ palmo & ulna metiri soleo, non auribus. CA. Age, qui Christum gestavit, dictus est ² Christophorus: tu, qui Euangelium portas, pro *Polyphemo* dicendus es ³ *Euangeliphorus*. Po. An sanctum non putas portare Euangelium? CA. Non, nisi tu fatearis, esse sanctissimos asinos. Po. Quî sic? CA. Quia unus sufficit gestandis tribus istiusmodi codicum millibus; nec te crediderim futurum imparem oneri, si probe sis ⁴ clitellatus. Po. Nihil absurdi sic asino tribuere sanctimoniam, quia gestavit Christum. CA. Istam sanctimoniam tibi non invideo. Et, si vis, donabo tibi reliquias illius asini, cui Christus infedit, ut exosculeris. Po. Dabis munus gratissimum. Nam asinus ille contactu corporis Christi consecratus est. CA. Sane Christum contigerunt, & qui illi impeerunt alapas. Po. Sed age, dic serio, nonne pium est circumferre codicem Euangelicum? CA. Pium, si absit ⁵ hypocrisis, si vere id fiat. Po. Abeat hypocrisis ad monachos; quid militi cum hypocrisi? CA. At primum expedi mihi, quid sit ⁶ hypocrisis? Po. Cum aliud præ te fers, quam lateat in animo. CA. Sed quid præfert circumlatus Euangelii codex? Nonne vitam Euangelicam? Po. Opinor. CA. Ergo ubi vita non respondet codici, nonne hypocrisis est? Po. Videtur. Sed quid est, vere codicem Euangelii-

¹ *Palmo*] *Palmus* mensuræ genus; estque duplex, major digitorum duodecim, minor quatuor.

² *Christophorus*] Sic nugantur in aureis suis Legendis, ut vocant, Pontificii, Christophorum Christum humeris portasse per mare, unde & illi nomen.

³ *Euangeliphorus*] Euangelii portator.

⁴ *Clitellatus*] Clitellæ sunt sellæ dorso jumentis imponi consuetæ ad o-

nera commodius gestanda. Belg. *Scheensadel*.

⁵ *Hypocrisis*] Simulatio, propriè histrionis, alienam personam repræsentantis, seu fictio personæ in theatro seu scena & ludo; ab ὑπόκρισις & αἰσιν simulare.

⁶ *Hypocrisis*] Ὑπόκρισις metaphorica loquutione ab histrionibus deducta, est demonstratio rei aliæ, quam revera est, præcipue qua major sanctitas externo actu & gestu simulatur & fingitur, quam in se est.

gelicum circumferre? CA. Quidam circumferunt manibus, quemadmodum Franciscani ¹ Francisci regulam: idem possunt & bajuli Lutetiani, & asini, & ² cantherii. Sunt, qui circumferant ore, nihil crepantes, nisi Christum & Euangelium: hoc est Pharisaicum. Quidam circumferunt animo. Proinde vere circumfert, qui & manibus, & ore, & corde portat Euangelium. Po. Ubi sunt isti? CA. In templis ³ diaconi, qui portant codicem, pronuntiant populo, & tenent corde. Po. Tametsi non omnes sancti sunt, qui ⁴ animo gestant Euangelium. CA. Ne mihi sophistam agas. Non gestat animo, nisi qui medullitus amat. Nemo penitus amat, nisi qui moribus exprimit Euangelium. Po. Istas subtilitates non assequor. CA. At dicam ⁵ crassiore Minerva. Si lagenam vini ⁶ Belnensis gestes humeris, quid aliud est, quam onus? Po. Nihil aliud. CA. Si teneas faucibus, ac mox exspuas? Po. Haud profuerit; quamquam id quidem non soleo. CA. Sin, ut soles, affatim haurias? Po. Nihil divinius. CA. Concalescit omne corpus, rubescit facies, hilarescit frons. Po. Prorsus. CA. Tale quiddam est Euangelium: in animi venas demissum, innovat totum hominis habitum. Po. Videor igitur tibi parum Evangelice vivere? CA. Istam quaestionem nemo te dissolverit rectius. Po. Si ⁷ bipenni res agatur. CA. Si quis in os te vocet mendacem aut ⁸ ganeo-

nem,

¹ *Francisci regulam*] Composuit hanc Franciscus, cum jam aliquot asecles esset adeptus: quibuscum Romam tendit, ibidem confirmationem regulae suae duodecim capitibus comprehensae ab Innocentio III. post varias disceptationes in synedrio Cardinalium, impetravit. Post Innocentii autem mortem Honorius III. eandem novis bullis sancivit.

² *Cantherius*] Est equus castratus. Belg. *Een ruyn*.

³ *Diaconi*] Diaconi olim, ut & jam, pauperum curam gerebant. Tempore Apostolorum etiam Euangelium quodque praedicabant. Act. 7. vers. 12.

⁴ *Animo gestant*] Aliud est scire veritatis regulas, aliud secundum eandem vivere.

⁵ *Crassiore Minerva*] Sic appellamus, quod inconditius simpliciique quasi-que indolens sit, non autem exquisita arte neque cura exactissima. Belg. *Goetront, goet Zeus*.

⁶ *Belnensis*] De urbe Belna, cujus ager suburbanus generosissimum vinum profert, jam ante dictum.

⁷ *Bipenni*] Securis aliudve instrumentum ex utraque parte aciem habens.

⁸ *Ganeo*] Ganeo, qui ganeas id est popinas, lupanaria & gulorum tabernas frequentat.

nem, quid facias? Po. Quid faciam? sentiret pugnosc meos. CA. Quid, si quis tibi impingat colaphum? Po. Amputarem illi collum pro colapho. CA. Atqui codex tuus docet, ut pro convicio referas benignum sermonem, & ferienti maxillam dextram porrigas & sinistram. Po. Legi, sed exciderat. CA. Oras, opinor, frequenter. Po. Istuc est Pharisæicum. CA. Pharisaicum est prolixè precari, sed fucate. At tuus codex docet, semper orandum, sed ex animo. Po. Attamen oro nonnunquam. CA. Quando? Po. Cum venit in mentem, semel aut bis in hebdomade. CA. Quid tum oras? Po. Precationem Dominicam. CA. Quoties? Po. Semel. Nam vetat Evangelium ¹ battalogiam eadem iterantem. CA. Potes attentus absolvere precationem Dominicam? Po. Nunquam id tentatum est. An non satis, quod voce pronuntio? CA. Nescio, nisi quod Deus non audit, nisi cordis vocem. Crebro jejunas? Po. Nunquam. CA. At tuus codex probat precationem & jejunium. Po. Probarem & ego, nisi aliud flagitaret venter. CA. At Paulus negat, eos servire Jesu Christo, qui ventri serviunt. Vesceris carnibus quovis die? Po. Cum dantur. CA. Atqui ista gladiatoria laterum firmitas vel fœno arborumque corticibus poterat ali. Po. Sed Christus dixit, non coinquinari hominem his, quæ intrant in os. CA. Ita, si modice, si præter offendiculum. At Paulus Christi discipulus mavult fame mori, quam fratrem infirmum ³ offendere suo cibo; nosque ad suum hortatur exemplum, ut omnibus per omnia placeamus. Po. Paulus est Paulus; ego sum ego. CA. At ⁴ Egonis est capras pascere. Po. Malim ⁵ esse. CA. Pulchre tibi

¹ Feriant] Verba Christi habentur Matth. 5. v. 39. Ego vero dico vobis, ne resistite improbo: sed qui te cadit in dextram tuam maxillam, obverte ei & alteram.
² Battologia] Inanis & multorum verborum effusio, & frequens eorundem iteratio, à Batto quodam dicta, cui hoc solenne fuit. Battologiam damnat Christus nominatim apud Matth. 6. 7.

³ Offendere suo cibo] Verba existant 1 Corinth. 8. v. 13. Quapropter si esca offendiculo est fratri meo, non edam carnes in æternum, ne sum offendiculo fratri meo.
⁴ Egonis] Respicit ad Virgilian. id: Non, verum Egonis: super mihi tradidit Egon.
⁵ Esse] Id est, edere: alter à sum derivat.

tibi precaris; caper citius fies, quam capra. Po. Esse dixi, pro edere. CA. Eleganter. Libenter succurris pauperibus, Po. Non est, quod dem. CA. At esset, si sobrie viveres, si gnaviter laborares. Po. Dulce est otium. CA. Servas præcepta Dei? Po. Grave est. CA. Agis admissorum poenitentiam? Po. Christus pro nobis dependit. CA. Unde igitur declaras, te amare Euangelium? Po. Dicam. Franciscanus quidam apud nos non desinebat è suggesto ¹ deblaterare in Novum ² Testamentum Erasmi: conveni hominem privatim, lævam injeci capillis, dextra pugilem egi, ³ suggillavi illum magnifice, totamque faciem ⁴ tuber reddidi. Quid ais? non est hoc favere Euangelio? Deinde absolvi illum à commissis, hoc ipso codice ter in verticem impacto, fecique tria tubera, ⁵ In nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. CA. Satis quidem Euangelice. Istuc nimirum est Euangelium Euangelio defendere. Po. Occurret alter ejusdem sodaliti, qui nullum neque modum, neque finem faciebat debacchandi in Erasmus. Accensus Evangelico zelo, minis hominem adégi, ut utroque genu flexo rogaret veniam, fatereturque, se, quæ dixerat, instigante diabolo dixisse: ni fecisset, jam ⁶ halbardacha erat in cervicem vibrata. Vultus erat, qualis esse solet Martis irati. Hoc gestum est coram aliquot testibus. CA. Miror, hominem non fuisse protinus exanimatum. Sed ut pergamus. Vivis caste?

¹ *Deblaterare*] Festo est stulteloqui: βλάπας quippe Græci stultos appellant: Nonius pro obloqui vel confingere sumit.

² *N. Testamentum Erasmi*] De Paraphrasi Erasmi in N. Testamentum varia sunt doctorum suffragia. Nobis tutius rem in medio relinquere, quam quicquam culpare; ne, propriæ tenuitatis immemores, nimium arrogasse nobis judicii de tanto viro videamur. Penes alios ergo magis subacti ingenii judicium esto.

³ *Suggillo*] Est livido colore inquinatus, ut cum ista fustis percussa cutis,

sanie sese effundente, nigrescit. *Suggillata* dicuntur, quæ maculis hujusmodi sunt deformata.

⁴ *Tuber reddidi*] Sic dicimus *caput tuber*, pro tuberolo. Est autem *tuber*, tumor seu callus in quocunque corpore eminens.

⁵ *In nomine Patris*] Certe, quamvis dictum Polyphemo huic, homini ferociter militari, appropriatum, satistamen profanum: Non enim hic tam proturve jocandum.

⁶ *Halbardacha*] Eodem vocabulo barbarico & paulo ante usus autor.

caste? Po. Id fortasse fiet, ubi senuero. Sed vis, tibi verum fatear, Canni? CA. Non sum sacerdos: si confiteri libet, alium quære. Po. Deo soleo confiteri; sed tibi fateor, me nondum esse perfectum Euangelicum, sed unum è populo. Habemus quatuor Euangelia, nos¹ Euangelici quatuor res potissimum venamur: ut ventri bene sit; ne quid desit iis, quæ sub ventre sunt: tum ut sit, unde vivamus; postremo ut liceat, quod lubet, agere. Hæc si suppetant, inter pocula clamamus; ² Io triumphe, ³ io Pæan; vivit Euangelium, regnat Christus. CA. Ista quidem Epicurea vita est, non Euangelica. Po. Haud inficior. Sed scis, Christum omnipotentem esse; potest repente vertere nos in alios homines. CA. Potest & in sues; quod quidem proclivius arbitror, quam in bonos viros. Po. Utinam non essent peiores in mundo suibus, bubus, asinis, & camelis! Multos videas leonibus truculentiores, lupis rapaciores, ⁴ passeribus falaciores, canibus mordaciores, viperis nocentiores. CA. At jam tempus est, ut ex animante bruto in hominem incipias verti. Po. Recte mones. Nam horum temporum prophetæ dicunt, instare ⁵ supremum mundi diem. CA. Tanto magis properandum. Po. Exspecto Christi manum. CA. Vide, ut tu manui ⁶ ceream præbeas materiam. Sed unde colligunt, in propinquo esse mundi finem? Po. Quoniam, inquit, idem

¹ *Euangelici*] Hoc nomine se ipsos vocant, qui Lutheri dogma sequuti.

² *Io triumphe*] Imperatoribus à clade hostium reversis accini & acclamari solebat illud *Io triumphe*. Ovidius triumphii ritus describens:

Hoc super in curru Caesar victore veheris

Purpureus, populi rite per ora tui.

Quaque ibis manibus circumplanderet notum,

Undique jactato flore tegente vias.

Tempora Phœbea lauro cingentur, loque

Miles Io magna vocis triumphæ canet.

³ *Io Pæan*] Pæan proprie Hymnus Apollinis laudi dicatus. Inclamabatur Pæan autem post adeptam victoriam.

Etiam cum consueto Io conjungebatur. Hinc Ovidius:

Dicite Io Pæan, & Io bis dicite Pæan.

Io autem alias etiam dolendi particula.

⁴ *Passeribus*] Hinc passerem Veneri sacri & vitæ brevioris propter falacitatem.

⁵ *Supremum*] Hoc certum tum ex communibus signis, quæ simul destructionem Ierosolymæ & universi portendunt, tum ex peculiaribus. Catalogus eorundem legere est Matth. 24. & Luc. 21.

⁶ *Ceream præbeas*] *Ceream*, id est, flexibilem. Ita Horatius de imberbi juvene, *Cereus in vitium flexi*.

¹ *Immi-*

idem nunc faciunt homines, quod faciebant ¹ imminente diluvio : epulantur, potant, comessantur, ducunt, nubunt, scortantur, emunt, vendunt, scenerant & scenerantur, ædificant : reges belligerantur, sacerdotes student augendis censibus, Theologi nectunt syllogismos, monachi per orbem cursitant, populus tumultuatur, Erasmus scribit colloquia : denique nihil malorum abest, fames, sitis, latrocinia, bellum, pestilentia, seditio, rerum bonarum inopia. An non hæc arguunt, adesse finem rerum humanarum ? CA. Ex hoc malorum acervo quod tibi est molestissimum ? Po. Divina. CA. Quod crumenam tuam ² obsident araneæ. Po. Dispream, nisi rem acu tetigisti. Nunc venio recens à compositione : alias sobrius tecum disputabo, si voles, de Evangelio. CA. Quando te videbo sobrium ? Po. Cum fuerò. CA. Quando eris ? Po. Cum videris. Interim, mi Canni, sis felix. CA. Tibi vicissim opto, ut sis, ³ quod diceres. Po. Ne me vincas officio, precor, ne ⁴ Cannium unquam destituat, unde cognomen sortitus est.

¹ *Imminente diluvio*] Hoc à Christo prædictum, Matth. 24. vers. 38.

² *Obsident araneæ*] Et apud Catullum hic jocus est de sacculo araneis pleno.

³ *Quod diceris*] Πολύφημος enim celebrem designat, de quo multa narrantur, à πολὺς multus & φημί dico.

⁴ *Cannium*] Jocoſe: luſerat quippe Cannius in voce Polyphemi, ergo alter & in voce Canni. Vult Polyphemus, ut nunquam Cannius deſtituatur poculis & trullis vinariis cereviſiariisſque: Poculum enim Germanis Belgisſque *canne* dicitur.

¹ Ἀπεσθδόνουσι, *sive absurda.*

ANNIUS, LEUCIUS.

AN. **A**UDIO, te interfuisse nuptiis Pancratii & Albinæ. LE. Nunquam antehac infelicius navigavi, quam hoc tempore. AN. Quid ais? tantam fuisse hominum frequentiam? LE. Nec unquam mihi vilior fuit vita, quam id temporis. AN. Vide, quid faciant opes. Ad meas nuptias pauci

¹ Ἀπεσθδόνουσι] Nihil ad rem factitia : à proverbio originem habet quum rei propositæ hand quadraret.

¹ Har.

pauci convenirent, idque tenues. LE. Vix fuera-
mus ingressi pelagus, ortus est ingens turbo. AN. Narras deorum cœ-
tum. Totne aderant viri principes, tot matronæ nobi-
les? LE. Boreas dissecuit velum, dissectumque dissipavit.
AN. Desponsam novi. Nihil fingi potest venustius.
LE. Mox fluctus revulsiit clavum. AN. Idem videtur omni-
bus. Nec sponsus admodum illi cedit, ut ajunt, formæ gra-
tia. LE. Quid animi censes nobis illic fuisse? AN. Sanera-
rum nunc est, virgines nubere. LE. Remigandum nobis erat.
AN. Dotem vix credibilem narras. LE. Ecce mox aliud
malum. AN. Cur puellam impuberem commiserunt tam
feroci? LE. Apparuit piratarum navis. AN. Profecto sic est;
in multis nequitia supplet ætatem. LE. Ibi nobis geminum
fuit bellum, alterum cum mari, alterum cum prædonibus.
AN. Hui tantum donariorum? Interum pauperibus nemo
dat festucam. LE. Quid? cederemus? Imo desperatio
vitæ addebat animos. AN. Vereor, ne sint steriles nuptiæ,
si vera prædicas. LE. Imo injecimus ¹ harpagones. AN. O
rem novam! ante nuptias gravis? LE. Si spectasses eum
conflictum, fatereris, me non esse foeminam. AN. Ut audio,
conjugium hoc non solum ratum est, sed etiam consum-
matum. LE. Infiluimus in navim piraticam. AN. At demi-
ror, te vocatum alienum, me præterito, qui tertio propin-
quitate gradu sponsæ patrem contingo. LE. Ipsos in mare
præcipites dedimus. AN. Vera prædicas; ² infelicium nulli
sunt affines. LE. Quidquid erat prædæ, inter nos partiti su-
mus. AN. Expostulabo cum puella primo quoque tempo-
re. LE. Mox exorta est subita tranquillitas: dixisses esse
³ Alcedonia. AN. Si illi res est, mihi est animus. Nihil mo-
ror illius benevolentiam. LE. Ita pro una duas naves in por-
tum

¹ *Harpago*] Est instrumentum varii
usus. Vel pertica ferro adunca præpila-
ta, qua navis tenetur. Vel uncus, quo
de puteis deciduæ situlæ extrahuntur.

² *Infelicium*] Spectat huc Ovidius:
*Donec eris felix, multos numerabis amicos,
Tempora si fuerint nubila, solus eris.*

Et paulo post:

*Mobile sic sequitur fortunæ lumina vulgus,
Quæ simul indutæ nubis teguntur, abis.*

³ *Alcedonia*] Alcedonia ita dicta ab
alcedine. Græcis avis hæc ἀλκυὼν voca-
tur, παρὰ τὸ ἐν ἀλὶ ἰκύνει, quod in
mari ova excludat. Ambrosii verba sunt:
Septem

tum deduximus. AN. Indignetur, qui alit. LE. Quo eam, rogas? in templum, veli partem dicaturus divo ' Nicolao. AN. Hodie non est liberum mihi, nam ipse domi convivas exspecto; aliàs non excusabo.

Septem dies fortis sunt, quibus decursis, pullos educit halcedo. Ilico alios septem adjungit dies, quibus enutrit partus suos, donec incipiant adolescere. Tantam autem gratiam minuscula avis divinitus indultam habet, ut hos quatuordecim dies nautici prae sumt serenitys observent, quos & *Haleyonidas* vocant, quibus nullos motus procellosæ tempestatis horrescant. *Consule Servium. ad*

Virg. 1. Georg. v. 399. A. Gell. L. 3. N. A. c. 10. Munk. ad Anton. Liber. c. xi. & ad Hygin. f. 65. Schol. Apollon. Rhod. 1. Arg. v. 1086, 1087, 1088, & Schol. Aristoph. in Ran. 1344. A. 1 Nicolao] De Nicolao hoc, in divorum numerum relato, mira nugantur Pontificii: præcipue de illius munificentia.

Ἰππῶδες ἀνιπῶ, sive ementita nobilitas.

2 HARPALUS, NESTORIUS.

HA. Potes me tuo levare consilio? Senties me hominem non immemorem, nec ingratum. NE. Dabo expositum, ut sis, quod esse velis. HA. At nobis in manu non est, ut nascamur nobiles. NE. Si non es, 3 enitere benefactis, ut à te initium capiat nobilitas. HA. Per longum est. NE. Exigua summa tibi vendet Cæsar. HA. Vulgo rideatur emptitia nobilitas. NE. Cum nihil sit magis ridiculum, quam ementita nobilitas, quid est, ut tantopere affectes nomen equitis? HA. Sunt causæ, nec leves; quas tibi non gravabor indicare, si mihi monstraris rationes, quibus nobilitatis opinionem mihi parem apud vulgus. NE. Nomen absque re? HA. Atqui cum res abest, proximum est opinio. Sed age, consule, Nestori; ubi causas audieris, fateberis operæ pretium. NE. Quando ita vis, dicam. Primum fac

1 Ἰππῶδες ἀνιπῶ] Id est, eques sine equo. Ἰππῶδες vel ἰππότης Græcis eques, ἀνιπῶ equo carens vel equo non insidens. Quandoque etiam sumitur pro equitandi imperito vel inequitabili.

2 Harpalus] Rapacem sonat nomen Servuli apud Plautum, ab ἀρπάζω, rapio.

3 Enitere benefactis] Eleganter Boethius: Splendidum te, si tuam non habes, aliena claritudo non efficit. Quod si quid in nobilitate bonum, id esse arbitror solum, ut imposita nobilibus necessitudo videatur, ne à majorum virtute degenerent.

3 Cæsare

fac, procul te abducas à patria. HA. Memini. NE. Ingere te in convictum juvenum vere nobilium. HA. Intelligo. NE. Hinc primum orietur suspicio, te talem esse cum qualibus victitas. HA. Sic est. NE. Vide, ne quid habeas plebeium. HA. Quidnam? NE. De cultu loquor. Ne vestis sit lanea, sed aut serica, aut, si deest, qui emas, fustanea, denique vel canabea potius, quam pannea. HA. Recte. NE. Vide, ne quid sit integrum, sed dissecā pileum, thoracem, caligas, calceos, ungues, si potes: neve quidquam humile loquaris. Si quis ex Hispania veniat hospes, roga, quomodo conveniat
¹ Cæsari cum Pontifice, quid agat affinis tuus Comes à
² Nassauen, quid cæteri congerrones tui. HA. Fiet. NE. Sit anulus in digito cum gemma signatoria. HA. Si quidem loculi ferant. NE. At parvo constat anulus æreus, inauratus cum gemma factitia. Sed adde clypeum cum insignibus. HA. Quænam mihi suades, deligam? NE. Duo mulctra, si velis, & cantharum cervisiarium. HA. Ludis: age, dic serio. NE. Nunquam fuisti in bello? HA. Ne vidi quidem. NE. At interim, opinor, decollasti anseres & capos rusticorum. HA. Persæpe, & quidem fortiter. NE. Pone machæram argenteam, tria anserum capita aurea. HA. In quo solo? NE. Quo? nisi sanguinolento, monumentum fortiter effusi cruoris. HA. Quid ni? rubet sanguis anserinus æque atque humanus. Sed perge, obsecro. NE. Hunc igitur clypeum pro foribus omnium deversiorum, in quibus forte versatus es, affigendum curato. HA. Quid addetur galeæ? NE. Recte submones. Eam facies ore disse-

cto.

¹ *Cæsari cum Pontifice*] Gravia enim diffidia Erasmitempore alebat Carolus Cæsar cum Pontifice Romano Clemente VII. Ita quidem, ut ille ductu Barbonii Romam armata manu ceperit capramque misere diripuerit, & Pontifex à Germanis Hispanisque militibus summis probris affectus fuerit.

² *Comes à Nassauen*] Notissimi comites hi, præcipue bello Belgico pro-

ximo: quod tam stupendis successibus, Fœderatæ Belgicæ Ordines auspiciis Nassaviæ Comitum Gulielmi, Mauritii & Frederici Henrici cum Hispanis gesserunt. Bertius Nassau, quasi *Nas Gau*, id est, humidis paludibus & campis cinctam regionem, dictam vult. *Nas* enim vel *Nas* madidum, & *Gau* vel *Gou* regionem vel specialius laram viam aquas dirimentem designat.

1 Har-

cto. HA. Quam ob rem? NE. Ut spires, deinde ut congruat vestitui. In vertice quid eminebit? HA. Exspecto. NE. Caput canis dimissis auribus. HA. Vulgatum est. NE. Adde duo cornua: rarum hoc est. HA. Placet. Sed quæ bestiae sustinebunt clypeum? NE. Cervos, canes, dracones, gryphes occuparunt principes; tu ponito duas¹ harpyias. HA. Optime consulis. NE. Restat cognomen. Heic istud in primis cavendum, ne plebeio more te patiaris vocari Harpalum Comensem, sed Harpalum à² Como: hoc enim nobilium est, illud sordidorum Theologorum. HA. Sic memini. NE. Habesne quidquam, cujus te posses appellare dominum? HA. Ne haram quidem. NE. In urbe celebri natus es? HA. In obscuro pago. non enim fas est ei mentiri, unde petis medicinam. NE. Recte est. Sed ei pago nullus est vicinus mons? HA. Est. NE. Et habet alicunde rupem? HA. Habet præruptam. NE. Ergo sis Harpalus eques ab aurea rupe. HA. Atqui mos est magnatum, ut suum quisque symbolum habeat vocale, quemadmodum³ Maximilianus habebat, *Tene mensuram*:⁴ Philippus, *Qui volet*:⁵ Carolus, *Uterius*: item alius alitudo. NE. Tu adscribito, *Omnis jacta sit alea*. HA. Næ tu percommode dicis. NE. Jam, quo firmior sit

¹ Harpyias] Harpyiæ dictæ ab ἀπρά-
ξεια à *rapiendo*, Ponti Terræque filia,
tres numero, Aëlo, Ocypete, Celæno.

² Como] Ita solent nomina sua præ-
cipue Itali nobiles efferre & inscribere.
Sexcenta istiusmodi cum præpositioni-
bus à, ab vel de, & nominibus urbium,
pagi aut prædii alicujus in rerum Itali-
carum Scriptoribus invenias. Est autem
ambiguus locus in voce à Como: Potest
enim sumi pro Comestatorio titulo
deducto à Como comestationis Deo,
vel voce Gentili designante patriam,
nempe urbem Comum in Italia juxta La-
tium lacum.

³ Maximilianus] Designat autor Ma-
ximilianum Austriæ Ducem post Re-
gem & tandem Cæsarem Romanum,

qui in uxorem duxerat Mariam Caroli
Audacis unicam filiam: ex qua suscepit
Philippum & Margaretam.

⁴ Philippus] Philippus hic dicti Maxi-
miliani filius, matrimonium iniit cum
Joanna Ferdinandi Castiliæ Regis filia:
quæ ipsi peperit Carolum cognomento
quintum & Ferdinandum. Jure hære-
ditario hujus Joannæ Hispaniarum re-
gnum ad Philippum hunc Burgundiæ
Ducem, Comitem Hollandiæ &c. de-
volutum est.

⁵ Carolus] Carolus ergo Philippi
filius Maximiliani nepos fuit. Ipsius res
gestas fuscè perscriptit Alonso de Ulloa
Italus satis grandi volumine. De sym-
bolis autem his vide Baudartium in A-
pophthegmatibus suis.

fit hominum opinor, fingito litteras à magnatibus ad te missas, in quibus identidem appelleris Eques clarissimus, magnarumque rerum fiat mentio, de feudis, de arcibus, de multis florenorum millibus, de præfecturis, de matrimonio opulento. Curabis, ut hujusmodi litteræ tibi velut elapsæ, aut per oblivionem relictæ veniant ad aliorum manus.

HA. Istud quidem erit mihi commodum: nam & litteras novi, & hanc facultatem multo usu paravi, ut cujusvis manum facile effingam. NE. Interdum insue vesti, aut relinque in crumena, ut, quibus sarcindi negotium dederis, illic reperiant. Illi non filebunt; & tu, simul ac resciveris, compones vultum ad iracundiam ac mœstitiam, quasi doleat casus. HA. Et istuc jam pridem meditatus sum, ut faciem tam facile mutem, quam personam. NE. Ita fiet, ut nec fucus suboleat, & res cum fide spargatur. HA. Curabitur sedulo. NE. Deinde sodales aliquot adsciscendi sunt, aut etiam famuli, qui tibi cedant loco, & apud omnes te² Joncherum appellent. Nec est, quod heic sumtum metuas, sunt plurimi juvenes, qui vel gratis cupiant hanc agere fabulam. Adde huc, quod hæc regio seatet juvenibus eruditulis, qui mira tenentur scribendi libidine,³ ne dicam, scabie. Nec desunt famelici quidam typographi, nihil non audentes, si spes quæstus affulserit. Ex his aliquot suborna, qui in libellis suis te prædicent patriæ pocerem, idque subinde repetatur litteris majusculis. Hac via vel in Bohemia celebrabunt procerem patriæ. Et citius enim & latius discurrunt libelli, quam voces, aut quamlibet loquaces famuli. HA. Nec ista displicet ratio. At famuli sunt alendi.

NE.

¹ *De feudis*] Feudum genus clientelæ, quo dignitas, vestigal aut prædium quodpiam ea lege datur, ut ipse & hæredes beneficii autorem semper agnoscant, & pro patrono colant. Vide superioris annotata.

² *Joncherum*] Joncherus vox Germanica & Belgica, idem designans,

quam juvenem Dominum, composita ex *Jong* juvenis, & *Heer* Dominus. Vulgo autem nobilium filii ita dicuntur.

³ *Ne dicam, scabie*] Alludit ad hoc Juvenalis:

Tenet insanabile multos, Scribendi caecæthes,

NE. Sunt: at non ales famulos, ἀχρείας, & ob id ἀχρείας. Mittantur huc & illuc, invenient aliquid. Scis, varias esse talium rerum occasiones. HA. Desine. teneo rem. NE. Superfunt artes. HA. Aveo scire NE. Ni sis bonus aleator, probus chartarius, scortator improbus, potator strenuus, profusor audax, decoctor & conflator æris alieni, deinde scabie ornatus Gallica, vix quisquam te credet equitem. HA. In istis quidem jam pridem exercitatus sum: sed unde sumtus? NE. Mane; istuc ibam. Est tibi patrimonium? HA. Perpusillum. NE. Postquam apud multos confirmata fuerit nobilitatis opinio, facile reperies fatuos, qui tibi credant; quosdam etiam pudebit negare, quidam metuent. Jam, ut ludas creditores, mille sunt artes. HA. Earum quidem rudis non sum. Sed tandem urgebunt, ubi perspexerint, nihil esse nisi verba. NE. Imo nulla est commodior ad regnum via, quam debere quamplurimis. HA. Quî sic? NE. Primum creditor observat te non aliter, quam obligatus magno beneficio, vereturque, ne quam præbeat ansam amittendæ pecuniæ. Servos nemo magis habet obnoxios, quam debitor suos creditores; quibus, si quid aliquando reddas, gratius est, quam si dono dones. HA. Animadverti. NE. Illud tamen caveto, ne cum tenuibus habeas commercium. Nam hi ob parvulam summulam ingentes excitant tragœdias. Placabiliores sunt, quibus lautior est fortuna; cohibet illos pudor, lætat spes, deterret metus, norunt, quid possint equites. Postremo, cum inundaverit æris alieni magnitudo, fictis causis aliò demigra, atque inde rursus aliò. Nec est, quod hujus rei te pudeat. Nulli magis obæratî sunt, quam magni principes. Si quis rusticus urgeat, finge offensum improbitate animum. Interdum tamen aliquid reddito, verum nec totum, nec omnibus. Illud ubique curandum, ne cui suboleat tibi prorsus exhaustos loculos.

Sem-

1 Α'χρείας] Id est, sine manibus; obligati, etiam debitores ad quid operandum. Olim autem obæratî, quum
 ἀχρείας, inutiles. solvendo non essent, manu capiebantur.
 2 Obæratî] Obæratî, ære jam accepto

Semper ostenta. HA. Quid ostendet, qui non habet? NE. Si quid amicus apud te deposuit, ostenta pro tuo; sed artem dissimula, cura, ut casus videatur. In hunc usum interdum sumito pecuniam commodato, quam mox reddas. Ex loculo nummis æreis distento, profer aureos duos ibi sepositos. Cætera ex te ipso conjcito. HA. Intelligo. At tandem obruar oportet ære alieno. NE. Scis, quantum apud nos liceat equitibus. HA. Nihil non, & quidem impune. NE. Ergo famulos ale non segnes, aut etiam sanguine propinquos, qui alioqui forent alendi. Occurret negotiator, quem obvium spolient. Reperient aliquid in deversoriis, aut in ædibus, aut in navibus incustoditum. Tenes? Meminerint, non frustra datos homini digitos. HA. Siquidem tuto. NE. Cura, ut habeas pulchre vestitos cum insignibus. Committe literas fictitias ad ¹ summates. Si quid clam sustulerint, nullus audebit illos insimulare: etiamsi quid suspicentur, timebunt equitem dominum; sin vi prædam extorserint, bellum vocabitur. His ² progymnasmatibus ad bellum præluditur. HA. O felix consilium! NE. Jam illud equestre dogma semper erit tuendum, *fus fasque esse equiti plebeium viatorem exonerare pecunia*. Quid enim indignius, quam ignobilem negotiatorem abundare nummis, cum interim eques non habeat, quod impendat scortis & aleæ? Fac, semper te adjungas magnatibus, vel ingeras potius: ne quid pudeat, ³ perfricanda frons est, sed præsertim hospitibus: eoque præstat in celebri quopiam loco vitam agere, puta in ⁴ thermis, frequentibus deversoriis. HA. Istuc ipsum erat in animo.

¹ *Summates*] Summates iidem, qui & optimates & primates, aut principes & primores in civitate.

² *Progymnasmatibus*] Progymnasma est præexercitamentum & quasi rudimentum aliquod. Habent omnes artes peculiares quædam rudimenta, quibus cognitis facilius nobis aditus ad ipsas artes datur.

³ *Perfricanda frons*] Frons habitæ est

antiquitus pudori sacra, item & facies: hinc *perfricare frontem*, significat pudorem ac verecundiam omnem ponere.

⁴ *Thermis*] *Θερμα* loca aquas habentia, aut natura calidas, aut igne calefactas, deputata usibus sudandi & lavandi: Ita nuncupata sunt *ἄνδρ' ὁ δὲ θεῖος* à calore. Maxime nobiles olim Diocletiani Thermæ, quarum rudera etiam nunc Romæ non absque stupore videntur.

1 Pando-

animo. NE. Heic sæpenumero fortuna prædam objicit. HA. Quis? rogo. NE. Puta, hic aut ille reliquit crumenam, aut oblitus reliquit clavim in sera promptuarii. Cætera tene. HA. At. NE. Quid metuis? de sic culto, de tam magnifice loquente, de equite ab aurea rupe, quis audebit suspicari? Et, si quis forte tam improbus exstiterit, quis erit tam audax, ut te appellet? Interim suspicio derivabitur in aliquem hospitum, qui pridie discesserit. Turbabuntur famulitia cum ¹ pandocheo. Tu tranquillus tuam personam agito. Hoc si acciderit homini modesto, cordatoque, filebit, ne simul cum damno lucrifaciat pudorem, qui rem suam indiligenter servaverit. HA. Non absurde dicis: nam nosti, opinor, Comitem à vulture albo. NE. Quid ni? HA. Apud hunc deversatus est; ut accepi Hispanus quidam, specie cultuque sane quam liberali. Is abstulit florenos sexcentos, nec unquam Comes ausus est queri. Tanta erat hominis majestas. NE. Habes exemplum. E famulis tuis interdum aliquem emandes, in bellum scilicet. Is spoliatis templis aut monasteriis quibúlibet, redibit onustus præda bello parta. HA. Hoc quidem est tutissimum. NE. Est & alia ratio conflandæ pecuniæ. HA. Narra, obsecro. NE. In bene nummatis finge causas irarum, præsertim in monachos aut sacerdotes, qui nunc apud omnes fere summa ² laborant invidia. Alius irriserit aut conspuerit clypeum tuum, alius parum honorifice de te sit locutus, alius scripserit aliquid, quod in calumniam tetorqueri valeat. His per ³ feciales tuos

¹ Pandocheo] Πανδοχῶ & πᾶνδο-
χῶ Ionice, qui quemlibet hospitio ex-
cipit: à πᾶς, omnis & δέχομαι excipio.

² Laborant invidia] Tempore enim
Erasmi cum diluculo orientis veritatis
in multorum odium incurrerant men-
daciorum in religione patroni illi nem-
pe Monachi & sacerdotes Papicolæ.

³ Feciales] Feciales, quos foederibus
sancientis & rebus repetendis ac bellis
indicendis Romanos habuisse constat,

à Tullo Hostilio, alii ab Alexandro, alii
ab Anco Martio, alii à Numa creatos vo-
lunt. Horum collegium à principio vi-
ginti fuere, quibus & Patri patrato, ut
nunquam lineo amictu uterentur, pro-
prium fuit. Erant iidem iudices bel-
li, pacis, foederis, induciarum, ora-
torum: non tamen nisi consulis aut
prætoris auctoritate, intercedente sena-
tus consulto jussuque populi permissum
foret.

tuos ¹ ἄσπονδον πόλεμον denuntia. Sparge minas atroces, excidia, exitia, ² πανολεθρίας meras: territi venient ad componendam litem. Ibi fac, magno æstimes tuam dignitatem, hoc est, iniquum petas, ut æquum feras. Si postules tria millia, pudebit minus offerre, quam ducentos aureos. HA. Aliis minitabor leges. NE. Istuc propius quidem accedit ad ³ sycophanticam: sed tamen juvat & hoc in partem. Sed heus, Harpale, pene exciderat, quod dictum in primis oportuit; puella quæpiam bene dotata in matrimonii nassam illaqueanda est. Habes apud te ⁴ philtrum, juvenis es, candidulus es, lepidus nugator es, rides blandum. Sparge; te magnis promissis adscitum in aulam Cæsaris. Amant puellæ Satrapis nubere. HA. Novi, quibus hoc bene cesserit. Cæterum, quid si fucustandem erumpat, & infilient undique creditores? Irridebor personatus eques. Nam id apud istos turpius est, quam si templum sacrilegio spolies. NE. Heic oportet meminisse perfrictæ frontis. Illud in primis, quod nullis unquam temporibus magis licuit audacia pro sapientia uti, quam hodie. Comminiscendum est aliquid, quod excuses. Deinde nunquam deerunt candidi, qui faveant tuæ fabulæ; nonnulli civiliores dissimulabunt intellectum fucum. Postremo, si nihil aliud, profugiendum est aliquo in bellum, in tumultum. Quemadmodum ⁵ κλύζει θάλασσα πάντα τ' ἀνθρώπων κακά: ita bellum operit omnium scelerum sententiam. Nec enim habetur hodie bonus belli dux, nisi tali tirocinio præparatus accesserit. Hoc erit extremum asylum, si

¹ Ἀσπονδον πόλεμον] Id est, irreconciliabile bellum. Ἀσπονδῶ ⁶ fœderis seu induciarum expers, ἀσπονδῶ fœdus non servo, vel non admitto: πόλεμῶ bellum, pugna.

² Πανολεθρίας] Id est, omnium rerum destructiones.

³ Sycophanticam] Συκοφαντικὸς ad sycophantiam pertinens. Apud Athenienses Sycophanta, delator eorum, qui

ficus ex Attica exportassent: vestitum id quippe lege apud Athenienses, utpote qui ficum in summo pretio haberent. In genere Sycophanta calumniolosus delator. Vide superiores annotationes. ⁴ Philtrum] Illeæamentum amatorium.

⁵ Κλύζει, &c.] Id est, effluit mare omnium hominum mala. Hoc proverbium natum est ex antiquo more usitato Græcis, qui se scelere quodam polluti aqua maris

Æcuncta fefellerint. Verum 'omnis movendus erit tibi lapis, ne huc veniatur. Vide, ne te securitas opprimat; oppidula minuta fuge, in quibus ne pedere quidem licet, ni populus sciat: in magnis ac frequentibus civitatibus plus est licentiæ, nisi si qua sit ² Massiliæ similis. Dissimulanter expiscare, quid quisque de te loquatur. Ubi senseris, huiusmodi voces increbrescere: *Quid agit? cur heic tot annos moratur? cur non revisit patriam? cur negligit arces suas? unde ducit imagines? unde tantæ profusioni facultates?* Hoc genus, inquam, voces, ubi cœperint magis ac magis gliscere, tum mature tibi de migrando cogitandum est: sed sit fuga leonina, non leporina. Adsimula, te vocari in aulam Cæsaris ad res magnas, brevi te adfuturum cum exercitu. Non audebunt in absentem hircere, quibus est, quod nolint amittere. Sed in primis tibi censeo cavendum genus istud hominum poëticum, irritabile, ³nigrumque. Illinunt chartis, si quid illos habet male; subitoque per orbem spargitur, quidquid illeverint. HA. Dispercam, ni mihi vehementer placeat tuum consilium. Efficiam, ut intelligas, te nactum docile ingenium, & juvenem minime ingratum. Equum, quem primum te dignum nactus in pascuis fuero, tibi dono mittam. NE. Nunc superest, ut, quod pollicitus es, vicissim præstes. Quid est, cur tantopere affectes falsam opinionem nobilitatis? HA. Nullam aliam ob causam, nisi

marina expiationis causa solebant ablueri
V. Schol. Aristoph. Plut. v. 656. Ill. Spanh.
ad Call. H. Apoll. v. 110. & imprimis
Tzetzen de hoc proverbio agentem ad Lycophron. v. 135. A.

1 *Movere omnem lapidem*] Hoc est, omnia experiri, & nihil intentatum relinquere. Sumptum ab iis, qui in litore cancos venantur; nam hi plerumque sub faxis latent. Germanica sonant, quasi dicas: *Nihil sibi grave ac arduum putare.* Belg. *Sich niet laeten ontsuyren.*

2 *Massilia*] Nempe non adiret Massiliam aut Massiliæ similem urbem frequentem quidem & magnam, sed severam, nec istius farina homines ferentem.

De severitate Massiliensium multa memoriz prodiderunt fide digni auctores. Inter alios Valerius Maximus testatur, ipsos nullos mimos in scenam admisisse, ne parum pudicis fabularum argumentis civium mores inficerentur, nec eos, qui religionis prætextu vitam incertam & otiosam sectarentur, intra portas recepisse. Itaque ne utiquam accommoda esset istiusmodi urbs huic Harpalo, ut ut spatiosa.

3 *Nigrumque*] Hinc illæ parabolæ. *Creta notare*, pro approbare: *Carbone notare*, pro damnare; propterea quod Pythagoras agebat, id, quod esset colore candido, ad boni naturam pertinere;

P P 3

quod

nisi quod his omnia licent impune. An hoc tibi leve videtur momentum? Ne. Ut pessime cedat, mors una debetur naturæ, etiamsi vixisses in ¹ Carthusia. Et levius moriuntur in ² rota, quam qui moriuntur calculo, podagra aut paralyfi. Nam militare est, credere, nihil hominis ³ superesse post mortem, præter cadaver. HA. Sic opinor.

quod atro, mali. Unde & felicia alba dicimus, infames nigros. Sic Horat.

Hic niger est, hunc tu Romane caveto.

¹ *Carthusia*] Carthusia locus montibus asper, & vepribus infrugiferisque arboribus incultus prope Gratianopolim urbem in Gallia Celtica; quem ab Hugone Gratianopolitano Episcopo impetravit Bruno Colonienſis ordinis Carthusiani institutor, ubi & monaste-

rium erexit circa annum 1084.

² *Rota*] Rotæ imponuntur in Gallia & Germaniæ multis locis latrones, confractis omnibus membris.

³ *Superesse post*] Ovidius hac de re suam sententiam exprimit:

Si tamen è nobis aliquid nisi nomen & umbra

Restat: in Elysia valle Tibullus eris.

¹ *Ἀστραγαλισμός, sive talorum lusus.*

CAROLUS, QUIRINUS.

Qv. **D**isce, inquit Cato, sed à doctis. Cupio itaque, mi. ² Utenhovi, te magistro discere; quam ob rem prisci illi religionis antistites edixerint, ut ³ clerici talaribus tunicis uterentur, hoc est, usque ad talos demissis. CA. Duabus, opinor, de causis. Primum verecundiæ gratia, ne quid nudi pateret oculis. Nam olim nec hōc caligarum genus fuit repertum, quod nunc ab ⁴ ilibus usque ad imos pedes corpus tegit, neque ⁵ subligaribus aut femoralibus vulgo ute-

¹ *Ἀστραγαλισμός*] *Ἀστραγαλισμός* talorum lusus. *Ἀστράγαλλος* spondylus, vertebra, talus, ossiculum prope quadratum intra infimos tibiae & surae processus comprehensum, ut neque videri neque tangi possit. Etiam instrumenti lusorii genus, Latinis itidem talus.

² *Utenhovi*] Utenhoviorum genus apud Gandavenſes nobilissimum. Hæc autem Carolus Utenhovius, cui cum Erasmo magna intercedebat familiaritas, fuit vir apprime doctus, Gandavensis, Dominus Merhegemii.

³ *Clerici*] Speciali ratione clerus di-

cebatur ille ordo seu collegium, cui sacrorum administratio erat commissa: ut erant primogeniti in V. T. & deinde eorum loco adsciti Levitæ; tanquam sorte quadam à cætero populo selecti. Hinc est illa appellatio, qua Clerici vocantur, qui ad sacra & religiosa destinati; seu qui, ut vulgo loquuntur, in ecclesia Christi deserviunt, & vulgo opponuntur Laicis.

⁴ *Ilibus*] Ilia in imo ventre posita sunt inter costas & pubem. Belg. *’rWeeck van de buyck*.

⁵ *Subligaribus*] Subligar idem, quod *subligaculum*, vetus genus, quo pudenda regun-

utebantur. Eadem de caussa turpe est ¹ foeminis brevioribus uti vestimentis, quo magis consultum sit sexus pudori. Deinde, ut non solum moribus, verum etiam habitu differrent à populo, in quo ut quisque est profanissimus, ita brevissimis tunicis uti gaudet. Qv. Non dissimile veri est, quod narras. Cæterum ex Aristotele, ² Plinioque didici, nulli hominum esse ³ talos, sed tantum quadrupedibus, ⁴ non tamen omnibus. sed bisulcis plerisque, nec rursus his, nisi in tibiis posterioribus. Unde igitur vestis dici talaris potest, quam gestat homo, nisi fuerunt homines olim quadrupedes, juxta fabulam ⁵ Aristophanis. CA. Imo, si credimus ⁶ Oedipo, & quadrupedes, & ⁷ tripedes, & bipedes inveniuntur homines: nec raro nobis è bello redeunt unipedes, interdum ⁸ apodes: sed quod *tali* vocabulum attinet, rectius mireris, si legas Horatium, qui fabulis quoque talos attribuit. Sic enim, opinor, scribit in Arte poëtica: (L. 2. Ep. 1. v. 176)

Securus, cadat, an recto stet fabula talo.

Qv. Poëtis licet, ut libet, loqui: apud quos ¹⁰ Tmolus habet aures, & ¹¹ naves loquuntur, & saltant quercus

CA.

reguntur, *Femoralia* itidem verendorum regmina.

¹ *Fæminis brevioribus*] In Boreali tamen Hollandia rusticæ tam curtis brevibusque tunicis utuntur, ut non ultra genua dependeant, satis cum scandalo inassuetorum: vix enim inclinatz pudorem defendunt.

² *Plinioque didici*] Plinius hoc habet ex Aristotele.

³ *Talos*] Astragalum tamen seu talum in homine inveniri indicat anatomicæ, atque id in epistolis Seneca & Herodorus affirmant.

⁴ *Non tamen omnibus*] Verba Plinii vide lib. XI. cap. 45. Nec talos habent eadem. At quæ bisulca sunt, habent. Idem digitos habentibus non sunt: neque in prioribus pedibus omnino ulli.

⁵ *Aristophanis*] Exstant ex quinquaginta quatuor fabulis, quas composuisse Aristophanem Suidas tradit, modo undecim, nempe Pluti, Nubium, Rana-

rum, Equitum, Acharnensium, Vesparrum, Avium, Pacis, Concionatricum, Cerealia celebrantium, Lysistratz. De patria digladiantur inter se docti.

⁶ *OEdipo*] Est hic OEdipus, qui patrem Laium occidit, & matrem Jocastam in uxorem duxit.

⁷ *Tripedes*] Erat id ænigma Sphingis: nempe quodnam animal mane quadrupes, meridie bipes, vesperi tripes esset.

⁸ *Apodes*] Sine pedibus. Aviculæ item sunt de genere hirundinum apodes dictæ.

⁹ *Poëtis licet*] Secundum illud: *Pictoribus atque Poëtis Quidlibet audendi semper fuit aqua potestas.*

¹⁰ *Tmolus*] Lydiæ mons, Sardibus incumbens, ex quo Pactolus amnis profluit, aureas trahens arenas.

¹¹ *Naves*] Argo fuisse vocalem autore sunt Poëtæ, qui Argonauticam scripserunt. Orpheus & Amphion saxa & arbores cithara movisse dicuntur.

CA. Quin & Aristoteles tuus hoc te docere poterat, esse talos dimidiatos, quos ille vocat ἡμιαστράγᾱλες, qualis tradit esse Iyncum generi. Addit, leonibus inesse quiddam vice tali, sed anfractuosum, quod ille vocat λαβυρινθῶδες, Plinius vertit *tortuosum*. Denique, ubicunque committuntur ossa offibus ad flexus commoditatem, cava prominentibus inter se respondent, utrinque ¹ lubrica cartilagine communitis, ac velut incrustatis partibus, ne mutuo attritu sese lædant, ut idem docet Aristoteles. In his fere est aliquid, quod à tali similitudine pariter & usu non discrepat; velut in imatibia juxta calcaneum, ubi totius pedis flexus est, prominet quiddam talo simile, quod Græci σφυρὸν appellant. Rursus in flexura genu, quod, ni fallor, ἰχίον appellant, quidam *vertebrum*. Simile quiddam videmus in ² coxendicibus, in humeris; postremo in commissuris digitorum: pedis, ac manus. Quod ne tibi mirum videatur, Græci tradunt, ἀστράγαλιν vocabulum apud probatos auctores tributum etiam offibus, quibus spina connectitur, præsertim in cervice. Citant enim hoc carmen:

³ Ἐκ δέ μοι αὐχλὺ ἀστράγαλιν εἶρη.

Quoniam autem Aristoteles tradit, priores tibias animanti datas ad celeritatem, & ob id carere talis; posteriores ad stabilitatem, quod in eam partem vergat pondus corporis, quemadmodum ad robur iis, quæ calcibus feriunt: Flaccus, dum significare vult fabulam non ejectam, sed ad finem usque peractam, dicit, illam *fletisse fixo talo*: nec aliter tribuit fabulæ *talum*, quam nos libro tribuimus *calcem*, & volumini *umbilicum*. Qv. Næ tu probe Grammaticum agis. CA. At, quo magis id credas, Græci litteratores ἀστράγαλον dici volunt à στρίφω, & α particula privativa, quod minime flectatur, sed immobilis sit. Quanquam alii malunt ἀστράγαλον, inter-

¹ *Lubrica cartilagine*] Cartilago Callepino pars similaris corporis ex spermate genita, quæ tamen nec os est nec caro, sed quoddam intermedium, quævis est tora auris, & extremæ par-

tes ossum motoriorum.

² *Coxendix*] Coxa Belg. *De heupe*.

³ Ἐκ δέ μοι] Id est, effracta mihi cervix est extra talos.

1 Lu.

interjecta litera, ε, dictum pro ἀσάλαον, quod lubrica volubilitate stare nesciat. Qv. Ad istum modum licet plura divinare. Simplicius erat dicere, Nescio. CA. Non usque adeo videbitur absurda divinatio, si cogites, quantam habeat caliginem vocum primitiva origo: tum in re nullam esse contrarietatem; quod apparebit, si propius inspicias: Volubilis est talus, sed ita volubilis, ut eam partem, cui innectitur, reddat ad standum firmiorem: deinde os ossi connectit, ne facile ¹ luxari queat. Qv. Tu vel sophistam agere possis, quantum video, si libeat. CA. Sed nihil est, Tale si, quod nos torqueat etymologia vocis. Nam, quod hodie Græci vocant ἀσάλαον, prisca, quorum est ² Callimachus, dixerunt ³ ἄστρον, cujus hoc refertur hemistichium; ⁴ Δέκα δ' ἄστρα αἶνον πλῦτρον. unde, quemadmodum ἀσάλαον, ita & ἀσείρον dicebant talis ludere. Qv. Quale est igitur illud, quod proprie talum vocant? CA. Est id, quo nunc ludunt puellæ: olim puerorum erat lusus, quemadmodum ⁵ nuces. De quo est illud Græcorum, ⁶ Ἀμφ' ἀσάλαοις

χθ-

¹ Luxari queat] Luxo, membrum quodpiam intorqueo, de loco dimoveo.
² Callimachus] Callimachus Cyrenæus hic nobilissimus, Hymnorum & epigrammatum Scriptor. De Patria sua ita testatur: distichon vertit Frischlinus: Nomine Calliste quondam, sed postea Thera Diis fuit tellus orbis origo mea.

³ ἄστρον] Diminutivum forte id ab ἄστρος: Etymologici enim inde vocem ἀσάλαον derivant. De voce ἈΣΤΡΑΓΑΛΟΣ Is. Casaub. in Theophrast. Ch. Eth. c. 5. p. 53. & Ill. Spanh. ad Call. H. Dian. v. 128. A.

⁴ Δέκα δ' ἄστρα] Id est, decem verò talos cœpit præmium. Erasmus noster hic sequitur Suidam, apud quem ita legitur ἈΣΤΡΙΑ Οἱ ἈΣΤΡΑΤΑΛΟΙ. ΔΕΚΑ Δ' ἈΣΤΡΙΑ Αἶνυτο Ἀττρον. ΠΑΡΑΚΑΛΛΙΜΑΧΩ. Sed ex Etym. Magn. ΔΕΚΑ Δ' Ἀστριας Αἶνυτο Ἀττρον profert Bentley in Callimach. fragm. 238. quam lectionem alteri præferrem. Hæc enim fa-

vet etiam J. Pollux. L. 9. c. 7. §. 99. Con-
 sule & Junium. 2. Anm. c. 4. p. 84. A. ¶
⁵ Nuces] Quia olim puerorum lusus nucibus peragebantur, hinc illæ notissimæ phrasæ: nunquam à nucibus recedere, redire ad nuces, nuces abjicere, nuces intermittere, nucibus indulgere, nuces repetere & id genus alia. At apud Latinos senes tantum ludebant tessleris, cubis, talis, astragalus, apud Græcos etiam pueri. Apollonii Rhodii versus sic sonat in Latinum versus.

Et pueri aequales ex auro ludere talis
 Sunt deprehensi ambo.

Puerorum lusus fuisse talos, discimus ex Aristoph. Vesp. 295. & Elian. L. 5. V. H. c. 16. & L. 7. c. 12. quo postremo loco docemur, dictum illud in piæm PUEROS ESSE FALLENDO TALIS, VIROS JURE JURANDO adscribi Philippo a quibusdam, a plerisque vero, quos sequitur hic noster Erasmus, Lyfandro Lacedæmonio, ut & a Polyano L. 1. Strateg. c. 45. §. 3. De lusu ipso confer & Junium. L. 2. obs. c. 4. p. 85. A.

⁶ Ἀμφ', &c.] Id est, ob talos iratus.

P P 5

I Pan-

χολωθείς, cum iram levi de caussa susceptam indicant. Rursus Horatius in Odis: *Nec regna vini sortiere talis.* Item in Sermonibus: *Te talos Aule, nuceſque, &c.* postremo dictum illud Lacedæmonii, ni fallor, *Pueros esse fallendos talis, viros jure jurando.* Hunc talum negant in ullo animante inveniri, quod sit *μῶνυχον*, hoc est, ungula solida, excepto asino Indico unicorno: aut quod sit *πολυχιδής*, hoc est, pede in multos digitos ungulaſve fisso; quod genus sunt leo,¹ panthera, canis, simius, homo & avis, aliaque permulta. Quæ vero *δίχηλα* sunt, hoc est, ungula bisulca, pleraque talum habent, idque, ut recte dicebas, in posterioribus cruribus. Uni homini duplici de caussa tali non sunt; primum, quia bipes, deinde, quia quinque digitis fissos habet pedes. Qv. Ista frequenter audi. Cæterum, pervelim, mihi situm ac formam tali describi. Nam istud lusus genus etiam puel- lis hodie fastiditum est; sed aleam, chartas, aliosque masculos lusus affectant. CA. Non mirum, cum affectent & Theologiam. Verum, etiam si mathematicus sim, aut pictor, aut etiam² plastes; non possim tibi melius tali formam exhibere, quam ipso talo: nisi mavis, ut tibi describam³ per litteras, ut illi solent. Qv. Habesne talum? CA. En tibi ovillum è dextro crure. Vides quatuor duntaxat latera, cum⁴ in cubo, & alea, seu tessera sint sex; in ambitu quatuor, in summo & imo duo. Qv. Sic est. CA. In talo, quoniam summa pars & ima curvatur, non sunt, nisi quatuor latera: quorum unum vides velut in dorsum intumescere. Qv. Video CA. Quod est è regione, cavum habere. Illud Aristoteles vocat *πρανές*, id est, pronum; hoc *ὑπίον*, id est, supinum. Velut in congressu uxoris & mariti, cum dant operam liberis, mulier supina est, vir pronus; & manus si vola

spe-

¹ *Panthera*] Panthera, quæ & *Pardalis*, fœmella Pardi, qui & *lupus Canarius*, animal est Asiaticum, vituli magnitudine quoad mares, vel canis venatici quoad fœminas, pelle variis maculis picta, bestia astuta & ferocissima: unde etiam nomen; dicitur enim *πανθη* quasi *πάνιστον* & *ἄγῃ fera*.

² *Plastes*] Formator, fictor. ἀπλάσσω, *figo*. Specialiter *plastes*; Ciceroni *fictor*, qui sigilla & simulacra certa facit.

³ *Per litteras*] Mathematici sua problemata figuris ob oculos ponunt, & per litteras Alphabeticas explicant.

⁴ *In cubo*] *Κύβη* figura ex omni latere quadrata.

¹ *Supfra-*

spectet terram, prona est, si invertas, supina. Quamquam oratores & poetæ nonnunquam his verbis abutuntur, quod ad hanc rem nihil attinet. Qv. Istuc quidem eleganter oculis subjecisti. Inter reliqua duo latera quid est discriminis?

CA. Alterum modice cavatum est, ut offi, cui innectitur, congruat: alterum propemodum nihil habet concavi, minusque armatum est cartilaginea tunica, sed tantum nervo & pelle tegitur. Qv. Video. CA. Pronum latus nihil habet nervorum, sed supinæ partis concavo adhæret nervus, quemadmodum dextri lateris summo, lævi imo. Qv. Pulchre narras: sed unde dignoscam dextrum à sinistro?

CA. Recte admones. Nam perperam docui, nisi dextri cruris talum intelligas. Dicam igitur melius, simulque, quod volebas, situm indicabo. Talus est in ipsa ¹ suffragine cruris infra coxam. Qv. Complures arbitrantur, juxta pedem esse. CA. Errant. Is, qui proprie dicitur talus, est in suffraginibus, quas Græci καμπὰς vocant, sed crurum, ut dixi, posteriorum. Inter pedem tuum & genu tibia est. Qv. Sic opinor. CA. post genu καμπή. Qv. Assentior. CA. Nam, qui flexus est homini in brachiis, idem est quadrupedibus in cruribus posterioribus; ² simiam excipio semihominem. Itaque, quod genu est in cruribus, id cubitus est in brachiis. Qv. Animadverto. CA. Itaque flexus flexui respondet. Qv. Illud dicis crurum posteriorum & priorum. CA. Tene.

In ea igitur suffragine, quæ respondet suffragini, quæ est post genu, stat talus erectus, cum stat quadrupes, cujus summa & ima pars leniter incurvatur, quamquam non prorsus eodem modo. Nam superior replicatur in cornua quædam

¹ Suffragine] Suffrago, in posterioribus quadrupedum pedibus, quod in prioribus genu dicitur. Gr. ὀπισθία. Belg. Den segel. Sic dicæ suffragines, quia subtus franguntur, id est, *flexuntur*; non supra, sicut in brachiis.

² Simiam excipio] Secundum illud: *Simia quam similis turpissima bestia nobis.*

³ Theodorus] Intelligit Theodorum

Gazam: qui Victorino Elettrensi magistro usus, usque adeo copiose & diligenter teste Iovio, Latinas literas didicit, ut longe omnium Latiniissime scriberet, nec plane dignosci posset, an exactius & certius ab eo Latina Græce, an ipsa Græca Latine verterentur. Sacerdotium in Magna Græcia commendante Bessarione adeptus, tandem plane senex obiit.

¹ Thef-

dam, quas Aristoteles appellat *κεραίας*, ³ Theodorus vertit *antennas*, juxta quas se submittit pronum latus; ima, tale nihil habet. Qv. Plane video. CA. Illud ergo latus, quod spectat tibias priores, Aristoteles vocat *supinum*: quod illi adversum est, *prorum*: Rursus sunt duo latera, quorum alterum intus spectat tibiam posteriorem, puta lævam aut dextram; alterum spectat foras. Quod introrsum spectat, Aristoteles appellat *κῶλον*, quod foras, *ισχίον*. Qv. Prorsus oculis rem video. Jam superest, ut nobis indices, quæ fuerit olim talis ludendi ratio. Nam, qui lusus nostra memoria dicitur in usu fuisse, nihil convenit cum iis, quæ comperimus apud priscos auctores de hoc ludendi genere. CA. Ac sane fieri potest, ut, quemadmodum hodie chartis ac tessellis ad varias ludendi formas abutimur, ita non fuerit eadem apud veteris talis lusitandi ratio. Qv. Probabile est, quod dicis. CA. Theodorus Gaza, sive, ut alii malunt appellare, ¹ Thessalonicensis, vertens Aristotelis librum ² De Historia animalium secundum, ait, tali latus, quod foras transversum spectat, *Canem* vocari, quod introrsum ad alterum crus, *Venerem*. Cæterum hoc quidem de suo addidit. Nam Aristoteles hæc tantum ponit: ³ Τὸ μὲν πρᾶνὲς ἔξω, τὸ δὲ ὑπὲρ ἑσσω, καὶ τὰ μὲν κῶλα ἐντὸς ἐστραμμένα πρὸς ἄλληλα, τὰ δὲ ἰσχία καλῆμενα ἔξω, καὶ τὰς κεραίας ἄνω. Cæterum, quando constat, ab aliis Veneris jactum appellari, quoties ex quatuor talis nullus est, qui summam faciem habet cum alio

¹ *Thessalonicensis*] Erat enim Gaza Thessalonicæ honesto loco natus; Amurathæ Græciam omnem armis victoribus quotiente in Italiam venit, acumen & fertilitate ingenii nemini secundum, quum Græcos omnes linguarum peritia eruditique judicio superaret.

² *De Historia*] De versione Gazzæ ita testatur Jovius: Historias Aristotelis de Animalibus & Theophrasti de Plantis, ita Latinas fecit, ut Romanæ Linguæ facultatem, quum nova vocabula solertes effingeret, audaci sed generosa translatione locupletavit. Tanta porro felicitate librum M. Tullii de Senectute

Græcum reddiderit, ut peritissimi præter adæquatos sensus, ipsam quoque Ciceronis eloquentiæ majestatem, scire & graviter representatam admirentur. Transtulit etiam problemata Aristotelis & Hippocratis Aphorismos, ut præstantissimis autoribus ac perspicuam fidem, nec obscure ad salutem humani generis sua dignitas redderetur.

³ Τὸ μὲν, &c.] Hoc est, atque illud quidem, quod pronum est, foras: quod vero supinum, intus, & cola quidem intus ex adverso inter se: Ischia autem, quæ vocat foras, supra vero anten-

alio congruentem, demiror, quid sequutus Theodorus, unum latus appellet *Venerem*. Erasmus noster, quem communem habemus amicum, huiusmodi observationum non admodum curiosus, in proverbii aliquot ex auctoritate veterum, indicat quædam de ludotalorum, velut in proverbio, *Non Chius, sed¹ Cous*: refert, *Coum & Senionem*, eundem esse, quem Græci *ἐχίλῳ* dicunt. Idem tradit in proverbio, *² Chius ad Coum*, (addens, *Chium* eundem esse cum *Cane*) *Coi* jactum fuisse felicem, *Canis* infelicem, teste *³ Persio*:

— *Quid dexter senio ferret:*

Scire erat in votis, damnosa canicula quantum

⁵ Raderet. —

Itidem Propertius:

⁶ Semper damnosæ subfluere canes.

Et Ovidius libro de Tristibus secundo, *damnosos⁷ Canes* appellat. Addit ex Martiale, *Senionem* videri per se felicem: cæterum infelicem fieri, si accedat *Canis*. Sic enim loquitur,

Senio nec nostrum⁸ cum Cane quassat ebur.

Jam Veneris jactum esse, ut rarum, ita felicissimum, indicat Martialis in *⁹ Apophoretis*:

¹ Cum

¹ Cous] Didymus Proverbium subesse putat in verbis Aristophanis in *Theramene* dictis; *ἐχίλῳ ἀλλὰ χίῳ*. Aristarchus autem hic legit *Cous*, quod *Theramen* *Cous* fuisse dicitur. Forte, subjungit in *Adagiis* Erasmus, allusum est ad vocum affinitatem, cum res longe discreper. Nam *Chii* male audiebant ob mores efforminatos, cum *Cii* nec tibi-cinas nec meretrices resipere in civitatem. Sed Aristarchus, qui legit *Cous*, videtur ad taxillorum lusum spectasse, in quo jactus, *Cous* dictus, habebat sex, *Chius* unum duntaxat.

² Chius ad Coum] Dicitur de comparatione valde inæquali. Belg. *Des tegen een*. Nam in ludo talorum jactus, qui *Chius* dicebatur, unioni respondebat: *Cous* verò *senioni*.

³ Persio] Est hic A. Persius anno 22. imperii Tiberii natus Volaterris in He-

truria, Poëta Satyricus, ipso ætatis flore mortuus.

⁴ Senio ferret] Ex fragmento vetustissimi scriptoris hunc *senionem* etiam *Midam* dictum liquet. *Μίδαο ὁ ἐν κόβοις ἐνυόχοι*.

⁵ Raderet] Versus Persii exstant Satyr. 1.

⁶ Semper damnosæ] Propert. lib. 4. Eleg. 9.

Me quoque per talos Venerem quarente secundos.

Et tum subnectit hoc pentametrum.

⁷ Canes appellat] Etiam lib. 2. de Arte Amandi:

Damnosæ facito stent tibi saepe canes.

⁸ Cum Cane] Martialis l. 13. Epig. 1. *Non mea magnanimo depugnat tessera talo.*

Et tum annectit hoc Pentametrum.

⁹ Apophoretis] Martialis libro 14. Apophoreta nomen indit. Erant autem

donæ,

¹ *Cum steterit vultu nullus tibi talus eodem,
Munera me dices magna dedisse tibi.*

Tot autem talis ludebatur, quot quisque habet latera. Nam tesseris non plus tribus ludi solet. Sed propius ad ludendi rationem facit, quod scribit Suetonius in Octavio Augusto, recitans ex illius quadam ad Tiberium epistola, hæc: *Inter cœnam lusimus* ² *γεροντικῶς* *& heri & hodie.* ³ Talis enim jactitatis, ⁴ ut quisque ⁵ canem aut senionem miserat, in singulos talos, singulos ⁶ denarios in medium conferebat, quos tollebat universos, qui ⁷ Venerem jecerat. Qv. Docuisti, felicissimum esse jactum, cum omnes tali quatuor ostenderint diversum latus, quemadmodum in tesserarum ludo fortunatissimus est, quid dicitur ⁸ *Midas*; at nondum de-

dona, quæ in Saturnalibus dantur conviviis domum ferenda, ab ἀντίφρω. Suetonius: Vespasianus dabat sicut Saturnalibus apophoreta viris, ita & per Calendas Martias scæminis.

¹ *Cum steterit*] Exstat Epigramma lib. 14. Epig. 14. In idem ita commentatur Farnabius: Ludebatur talis quatuor, quandoque tribus. Talorum autem felicissimus jactus dicebatur Venus, ubi singuli tali diversam haberent faciem, comparentibus simul cum cane, ternario & quaternario & senione. Grati autem erunt tibi tali isti, quos tibi misi, per se quidem munus leve, sed propter ludi deposita magnum.

² *Γεροντικῶς*] Id est seniliter: ut faciunt senes otio dediti. Nam quod talorum tesserarumque lusio senilis sit, indicat Cato apud Ciceronem: Nobis senibus ex lusionibus multis talos relinquunt, & tesseras.

³ *Talis epim*] Pluribus, teste Turnebo, veteres talis, quam tesseris ludebant.

⁴ *Ut quisque*] Lusus, quem Augustus designat, Græci πλειστοβολίδα nominarunt.

⁵ *Canem*] Jactus canis, ut dictum, infelix.

⁶ *Denarius*] Qui πλειστοβολίδα ludebant, singulis jactibus infelicibus certam pecuniam, prout convenerat, in

medium conferebant: aliquando in singulos talos singulos nummos: ut hic Augustus ait: aliquando in singulas unitates, quas jactus ostendebat, sive in punctum singulos nummos. Hoc innuit in descriptione istius lusus Iulius Pollux.

⁷ *Venerem*] Venus in talis summum numerum habet. Erat autem jactus, cum tali quatuor diverso erant omnes numero, id est cum jacti erant omnes talorum numeri.

⁸ *Midas*] Alii *Midam* cum senione eundem faciunt. Ludebatur autem, ait Casaubonus, talis & tesseris. Talis ita ludebant: Quatuor talos vel ex auro factos, aut argento aut ebore, vel revera talos alicujus animalis, in fritillum conjiciebant, eoque concussa supertabulam fundebant. Talorum πῶσις, hoc est, varietates, quas jactu casuque exhiberent, erant numero triginta quinque: id enim observatum est à veteribus alex Magistris, non posse ultra eum numerum diversas species exhiberi jactu quocunque quatuor talorum. Dico talorum: nam in tesseris plures conspectus diversi reperiri possunt. Ratio diversitatis est, quia plures sunt πῶσις tesserae, quam tali: hic quatuor tantum habet, quibus insitat & incumbat: cum ab utraque longitudinis suæ extre-

declarasti, hunc jactum dici *Venerem*. CA. Illud expediet tibi Lucianus, ita loquens in Cupidinibus: ' καὶ βαλὼν μὲν ὅππῃ σκοπῇ, μάλιστα δὲ εἶπον τὴν θεὸν αὐτὸν εὐβολήσσει, μηδενὸς ἀσφαλῆος πεσόντῳ ἴσῳ χήματι περισκύνει, τ' ὅππῃ θυμίας τ' ἄλλῃ νομίζων. Loquitur autem illic de Venere. Qv. Si falsus est Theodorus, quo tantum latera suis vocabulis designantur. CA. Fortassis alicujus auctoritatem ille secutus est, quæ nos fugit: quod apud auctores comper- tum est, afferimus in medium. Nam sunt, qui meminerunt de numero ² Stesichorio in talis, quem putant ³ ogdoadem esse: item de ⁴ Euripideo, qui continebat quadraginta. Qv. Restat, ut lusus leges præscribas. CA. Non arbitror, pueros iisdem usos legibus, quibus se usum fuisse scribit Octavius. Nec probabile est, hoc ludendi genus, quod commemorat, fuisse publicum. Id si fuisset, satiserat dixisse, *Inter cœnam lusimus talis*. Sed mihi subindicare vide- tur, novam ludendi conditionem inter illos repertam, velut aptam senibus, minimeque torquentem animos sollicita cogitatione, quemadmodum faciunt hodie complures lu- sus, ut levius sit intendere studiis. Qv. Profer, obsecro te, reliquos talos, ut experiamur. CA. Sed deest nobis

¹ turri-

mitate rotundetur; illa sex. Hoc opti- me doceat αὐτοψία. Quin etsi talus ha- bere quatuor πλάσεις dici potest, fere- tamen, cum jacias, non aliter cadere vi- deas, quam duobus modis: vel in eam faciem è duabus, quas habet latiores, quæ cava est: vel in oppositam, quæ emi- ner & protuberat. Has talorum πλάσεις Græci ajunt ἐξ ἑβδομάδῃ κατ' ἀντίθε- τον συσκευίας fuisse: hoc est, puncta vel numeros habuisse sic dispositos, ut, qui in oppositis lateribus essent, jun- cti semper efficerent septem hoc modo
1 — 6. ἀντίκειτο γὰρ, ajunt, μὴδὲς καὶ
3 — 4. ἡξῆς, ἑτα τριάς καὶ τετράς. In tesseriis amplius fuerunt δύο καὶ πέντῃς.

I Καὶ βαλὼν, &c.] Id est, & ja-

ctans quidem ad scopum, maxime vero, si quando ipsam Deam feliciter jactas- set, nullo scilicet talorum æquali figura cadente; adorabat, arbitratus, se deli- derio suo fruiturum.

² Stesichorio] In talis numerus est, octonarius, ita dictus, teste Polluce, à Stesichori Poëtæ sepulchro, quod omnibus suis partibus octonis constaret, angulis videlicet, columnis & gra- dibus.

³ Ogdoadem] A Græco ὀγδοὰς, ὀκτο- narius. Th. ὀκτώ, ὀκτώ.

⁴ Euripideo] Euripideus numerus in talis quadragenarius, ab Euripide Poë- ta tragico inventus, eo tempore, quo exactis triginta tyrannis, quadraginta principes Atheniensium republ. admi- nistrabant.

I Turri-

¹ turricula volvendis talis, deinde tabula. Qv. Suffecerit hæc mensa ad qualecunque specimen exhibendum. Pro turricula suffecerit cyathus aut pileum. CA. Imo complexus carvarum manuum. Jactus sæpius ostendit supinam partem, quam pronam, & pronam sæpius, quam senionem, aut canem. Qv. Videtur. CA. Si inter quatuor talos exstiterit unus canis, expones nummum; si duo, duos; si tres, tres; si quatuor, quatuor. Item quoties jeceris senionem, toties recipies unum è nummis. Qv. Quid, si senionem cum cane? CA. Si vis, uterque nummum addet, neuter tollet; cui primum obtigerit Venus, is auferet acervum. Qv. Quid, si talus ostendat partem supinam aut pronam? CA. Is jactus erit irritus, & aut tu jactum repetes, aut jaciendi jus ad me devolvetur. Qv. Placet devolutio. CA. Nunc appone sortem. Qv. Experiamur absque periculo. CA. Vist tu tantam artem discere gratis? Qv. Verum impar certamen est inter artificem & rudem. CA. Atqui spes lucri, & damni metus, reddet te attentiores. Qv. Quanti certabimus? CA. Si vis cito ditescere, centum ducatis. Qv. Utinam sint, quos deponam! Tutius est paullatim ditescere. En tibi solidum assem. CA. Age, addemus² pusillum pusillo, quemadmodum monet³ Hesiodus; sic quoque fiet ingens acervus. Convolve, ac mitte. Felix auspiciū canem habes; appone nummum, & posthac agnosce damnosum latus. Da talos. Qv. Felicius auspiciū. treis habes canes; appone. CA. Infidiatur tibi fortuna. mitte, sed circumvolutos, ô bone. Labor irritus; primum habes, & supinum. Succedo; trade talos. Qv. O factum bene! rursus treis video canes.

CA.

¹ *Turricula*] Turriculam etiam vocat Martialis, quæ Græco vocabulo sed latinitate donato *pyrgus* etiam dicitur. *Turricula* autem seu *pyrgus* vasculum, in quod tali aut resseræ conjectæ agitabantur, priusquam in alveolum seu tabulam latrunculariam dejicerentur. In turriculam exitat illud Martialis:

Quæ scit compositas manus improba mittere talos,

Si per me misit, nil nisi vota facit.

² *Pusillum pusillo*] Ita & habet; vulgatus versiculus:

Adde parum parvo, magnus cumulat acervus.

³ *Hesiodus*] Hesiodus Poëta Græcus in Ascræ Bæotiz vico natus.

I M

CA. 'Μὴ ὡς τὸ νίκης ἐγκώμιον. Illeſtat, inquam, te fortuna. Sed heus tu, ad hunc quidem modum edoſtus ſum. At mea ſententia ſecus luſit Octavius. Qv. Quomodo? CA. Qui canem jecerat, apponebat denarium, ut diximus; qui ſenionem, nihil quidem auferebat, ſed alter ponebat. Qv. Quid, ſi plures ſeniones exiſſent? CA. Totidem nummos alter addebat. Bene cumulatam acervum ſemel tollebat Venus. Et illud addas, licebit: cui nec ſenio obtigerit, nec canis, nihil aliud, quam mittendi vicem perdet, Qv. Non reuſo. CA. Mihi videtur & hoc elegantius, ſi tertio quiſque jaſtu defungatur, qui talos tenet, & mox alteri tradat vices. Qv. Placet: ſed quota Venus finiet ludum? CA. Tertia, ſi videtur. Deinceps liberum erit de integro paſciſci. Siquidem tum raro, tum paucis favet Venus. Nunc aggrediamur bonis avibus. Qv. Fiat; ſed præſtat occludere fores, ne noſtræ culinæ regina videat nos puorum more ineptientes. CA. Imo ſeniliter potius. Adeone loquacem habes famulam? Qv. Tam futilem, ut, ſi deſint homines, quibus narret, quidquid domi geritur, longo ſermone gallinis narret ac felibus. CA. Heus puer, claude oſtium, & obde peſſulum, ne quis ſubitus interveniat ſpectator, quo liceat ad ſatietatem uſque ludere.

I Μὴ ὡς] Μὴ ὡς, id eſt, ne ante victoriam encomion. In eum competit, qui præpropere gloriatur, nondum conſecta re. Latinis à militia: Germani ex halecatiis navibus parœmiam ſumunt; aut etiam à piſtoribus; *Gy roept al haring, eer hy in't net is. of, heet broot, eer't in den oven is.*

2 Finiet ludum] Libet coronidis loco apponere, quæ Polydorus Vergilius tradit lib. 2. De Invent. Rerum cap. 2. *ὡς τὸ ἀστρογολισμὸς*: Hoc genere officiuli, ait, nempe tali, veteres ludebant ſic: Latus, quod unicum numerum notabat, canis aut canicula appellabatur; ſi quis jaſtando caniculam vertiſſet, is nummum unum deponere

bat, vel quantum inter ludentes conveniſſet. Contra in altero latere Venus ſive Cœus dicebatur, ſeptenarium numerum ſignificans. Is, qui eum numerum jaſtando talos reddidiſſet, ſex lucrabatur, & quicquid etiam ex jaſtu caniculæ deſiſitum eſſet. Duo alia latera Chius & ſenio nominabantur, & ille ternarium, hic quaternarium ſignificabat: quippe in talis neque binarius neque quaternarius erat numerus. Igitur qui Chium jaſtabat, tres nummos; qui ſenionem, quatuor lucrabatur, quæ propterea dexter. Si enim pluribus poſitis talis, eadem foret facies, pro uno accipiebatur, quia diverſitas numerum augebat.

Senatulus, five ὀυναικοσυβειδριον.

CORNELIA, MARGARETA, PEROTTA,
JULIA, CATHARINA.

Co. **Q**uod felix faustumque sit huic ordini, totique Reipublicæ foemineæ, & frequentes hodie convenistis & alacres; unde spem optimam concipio, futurum, ut Deus propitius cuique ea suggerat in animum, quæ ad communem omnium & dignitatem & utilitatem pertinent. Scitis, opinor, omnes, quantum hinc commodis nostris decesserit; quod, cum viri quotidianis conventibus suum agant negotium, nos colo telæque assidentes, causam nostram deferimus. Itaque res huc devenit, ut nec inter nos sit ulla Reipublicæ disciplina, & viri nos pene pro delectamentis habeant, vixque hominis vocabulo dignentur. Quod si, qua cœpimus, pergamus; divinate vos ipsæ, quo tandem res sit evasura, vereor enim verba sinistri ominis eloqui. Ut dignitatem nostram negligamus, certe incolumitas debet esse curæ. At sapientissimus ille rex scriptum reliquit, ² *Ibi demum esse salutem, ubi multa consilia.* Habent episcopi suas synodos, habent monachorum greges sua conciliabula, habent milites suas stationes, habent fures sua conventicula, denique habet & formicarum genus suos congressus. Solæ omnium animantium mulieres nunquam cœimus. MA. Sæpius, quam decet. Co. Nondum interloquendi tempus est. finite, me perorare; dabitur singulis dicendi locus. Neque novum est, quod facimus, vetus exemplum revocamus. Siquidem ante annos ³ mille trecentos, ni fallor, ⁴ Heliogabalus, Cæsar ⁵ laudatissimus. PE. Quî laudatiss-

¹ ὀυναικοσυβειδριον] Id est conciliabulum muliercularum.

² *Ibi demum*] Proverb. 12.

³ *Mille trecentos*] Successit hic Ophilio Macrino anno post Christum natum 217.

⁴ *Heliogabalus*] Prius teste Lampri-dio, Varius, post Heliogabalus à sacer-

dotio Dei Heliogabali, cui templum Romæ constituit, quem è Syria secum advexit. Cædebantur huic idolo Syro humanæ hostiæ, despondebatur ei virgo Carthaginien-sis immensa dote ex toto imperio collecta.

⁵ *Laudatissimus*] Imo monstrum tam impurum hominis, ut nescio, an scele-ratius

datissimus, quem ¹ unco tractum in cloacam projectum esse constat? Co. Rursus interpellor. Si quem hac ratione probamus aut improbamus, malum dicemus Christum, quod in crucem suffixus sit: pium ² Domitium, quod domi sit mortuus. Atqui nihil obicitur Heliogabalo atrocius, quam quod sacrum ignem, qui à Vestalibus ³ servabatur, interram abjecerit: quodque domi in ⁴ larario Mosen ⁵ habuerit & Christum, quem illi contumeliæ causa ⁶ Chrestum vocabant. Isigitur Heliogabalus instituit, ut, quemadmodum Imperator cum suis habebat senatum, in quo de rebus communibus consultaret: ita haberet & mater illius ⁷ Augusta senatum suum, in quo de ⁸ fœmineæ gentis negotiis tracta-

ratius sol aspexerit. Fœda dictu imo cogitatu sunt, quæ patraverit. Vide præter alios Ælium Lampridium in ejus vita.

¹ *Unco tractum*] Milites enim, ubi resciverant, Alexandro necem machinari Heliogabalum, primum in sceleris confcios imperum faciunt, & crudelissime eosdem trucidant: mox & in ipsum Cæsarem irruunt, quem in latrina, ubi confugerat, occidunt. Inde per plateas tractus sordidissime per cloacas unco ductus & addito pondere per Tiberim abjectus, ne sepeliri posset.

² *Domitium*] Nescio, quem Domitium designet, nisi Domitium illum Aphrum Oratorem, exanimatum in quadam cœna, copia cibi, temporibus Neronis.

³ *Servabatur*] Hæc ita narrat Lampridius: Ignem perpetuum extinguere voluit: & paulo post: In penum Vestæ, quod solz Virgines solique Pontifices adeunt, irrupit pollutus ipse omni contagione morum cum iis, qui se polluerant. Et penetrale sacrum auferre conatus: cumque seriam quasi vesam rapuisset (quamvis Virgo Maxima falsam monstraverat) atque in ea nihil reperisset, applosam fregit. Hæc cum ita essent, si-
gnum tamen, quod Palladium esse credebatur, abstulit: & auro fictum in suo Dei templo locavit.

⁴ *Larario*] Sacrarium domesticum, in quo Lares & Dii peculiares adorabantur. Quod autem hic Heliogabalo attribuitur, Lampridius Alexandro Severo adscribit.

⁵ *Habuerit & Christum*] Heliogabalum, ait Cluverius, suum Syrum numen in Palatino monte sacravit, id agens, ne quis Romæ vel per orbem Deus, nisi Heliogabalus suus coleretur. Dicebat enim, Judæorum & Samaritanorum religiones & Christianam devotionem illic transferendam, ut omnium culturarum secretum Heliogabali sacerdotium contineret.

⁶ *Chrestum*] *Χρῆστος* pollutus à *χρῶμα* colore, polluo: alioquin *Χρῆστος* pro *utili benigno & facili* fere sumitur: à *χρᾶν* commodo.

⁷ *Augusta*] Etat illi nomen *Semiamira*, quæ meretricio more vivens, in aula omnia turpia exercuit. Cum filio occisa simul est probrosissima mulier.

⁸ *Fœmineæ gentis*] Narrat Lampridius, ubi Heliogabalus primum diem Senatus habuit, matrem suam in Senatu rogari iussit. Quæ cum venisset vocata ad consulum subsellia, scribendo adfuit. Fecit & in colle Quirinali Senatulum, id est mulierum Senatum, in quo ante fuerat conventus matronalis, sollemnibus duntaxat diebus.

tractaretur; quem viri vel jocandi, vel discernendi gratia, *Senatum* vocabant. Hoc exemplum tot jam sæculis intermissum, res ipsa jam dudum monet nos instaurare. Nec ullam moveat, quod Paulus Apostolus vetat, mulierem loqui in cœtu, quam ille vocat Ecclesiam: de cœtu virorum loquitur, hic cœtus est muliebris. Alioqui, si semper tacendum erat fœminis, in quem usum natura dedit nobis & linguas, non minus expeditas, quam sunt virorum, & vocem non minus sonoram? quamquam illi sonant raucius, ac propius referunt asinos, quam nos. Verum illud oportet nobis omnibus esse curæ, ut ea gravitate tractemus hoc negotium, ne rursus viri ¹ *Senatum* appellent; aut fortasse probrosius aliquod nomen excogitent, ut solent in nos libenter esse dicaces. Quamquam, si liceat illorum ² comitia veris æstimare, plusquam muliebria videri possint. Videmus, monarchas tot jam annis nihil aliud quam belligerari: inter theologos, sacerdotes, episcopos, & populum nihil convenire: quot homines, ³ tot sententiæ; & in his ipsis plusquam muliebris est inconstantia. Nec civitati cum civitate, nec vicino cum vicino concordia est. Si nobis essent traditæ rerum habenæ; aliquanto, ni fallor, tolerabilius haberent res humanæ. Non est fortasse fœminei pudoris, tantis proceribus tribuere stultitiam; at fas est, opinor, recitare, quod scripsit Salomon Proverbiorum capite decimo tertio: *Inter superbos semper jurgia sunt: qui autem agunt omnia cum consilio, reguntur sapientia.* Sed, ne vos longiore morer proœmio, uti singula gerantur ordine, decenter & sine tumultu, primo loco tractandum erit, quæ debeant interesse concii-

¹ *Senatum*] Mulierum senatum instituit Heliogabalus in colle Quirinali. Ubi à matronis facta Senatusconsulta ridicula. Semiramira appellata, de legibus matronalibus, quo vestitu incederent, ad cujus osculum venirent, &c. Ut autor est Lampridius

² *Comitia*] Comititia conventus po-

puli ad magistratus creandos, leges ferendas & de Reipublicæ negotiis disciprandum.

³ *Tot sententia*] Terentianum est. Cui simile illud Persii: *Mille hominum species, & rerum discolor usus: Velle suum cuique est, nec voto vivitur uno.*

concilio, quæ submovendæ sint. Nam immodica turba tumultus est verius, quam concilium: & paucorum confessus habet quiddam tyrannicum. Huc ego censeo, nullam recipiendam virginem; eo quod incident permulta, quæ non decet illas audire. Jv. At quo signo dignoscas virgines? An pro virginibus habebuntur, quæcunque¹ coronam gestant? Co. Non. At nuptas tantum recipiendas censeo. Jv. Et inter nuptas virgines sunt, quæ maritos habent eunuchos. Co. Sed tribuatur hoc honoris conjugio, ut nuptæ pro mulieribus habeantur. Jv. Alioqui, si non excludimus, nisi virgines, erit immensa turba, nec multum decrescet numero. Co. Excludentur & plus, quam ter nuptæ. Jv. Quam ob rem? Co. Quoniam illis velut emeritis debetur missio. Idem censeo de septuagesimum annum egressis. Statuendum, ne qua nominatim de viro suo loquatur petulantius: in genere fas sit; sed ea moderatione, ne quid nimis. CA. Quî minus hic libere de viris liceat dicere, cum ipsi de nobis nusquam non loquantur? Meus Titius, si quando studet esse conviva festivior, narrat, quid mecum noctu egerit, quid dixerim; neque raro multa solet affingere. Co. Si velimus fateri verum, nostra dignitas pendet à viris: eos si² traducimus, quid aliud, quam nos ipsas dehonestamus? Quamquam autem habemus non paucas justæ querimoniarum causas, tamen expensæ rerum omnium summa, nostra potior est, quam illorum conditio. Illi, dum quærun-
tur,
rem, per omnes terras ac maria³ volitant, non sine capitis discrimine: illi, si bellum incidat, excitantur buccina, ferrei stant in acie, dum nos domi sedemus tutæ. Si quid committunt adversus leges, gravius in illos animadvertitur,

¹ *Coronam gestant?* Olim apud Romanos novæ nuptæ coronabantur: hodieque apud Belgas obriner, ut virgini sponsæ in festo nuptiali supra caput corona floribus ex serico contexta artificiose suspendatur. Eadem autem post congressus cum sponso aufertur, in

signum amissæ virginitatis.

² *Traducimus*] Traducere, hoc loco est sinistram famam de aliquo spargere.

³ *Volitant*] Secundum illud: *Impiger extremos currit mercator ad Indos, Per mare pauperiem fugiens, per saxa, pen-
ignes.*

tur, nostro sexui parcitur. Denique magna ex parte in nobis situm est, ut commodos habeamus maritos. Restat, ut de confessus ordine statuatur, ne nobis eveniat, quod frequenter usu venit, regum, principum ac pontificum oratoribus, qui in conciliis totos tres menses litigant, antequam ¹possint confidere. Itaque censeo, primum esse debere ²nobilium ordinem; & in his præcedent, quæ quatuor habent nobilitatis partes: proximæ, quæ tres; deinde, quæ duas: postremæ, quæ unam: postremo, quæ dimidiatam. Et in singulis ordinibus locus ex antiquitate designabitur. Nothæ in suo quoque ordine extremum tenebunt locum. Alter confessus erit plebeiarum. In hoc primas tenebunt, quæ copiosiores sobolem enixæ sunt. Inter pares litem dirimet ætas. Tertius erit earum, quæ nondum pepererunt. CA. Quo mittis viduas? Co. Commode mones. Istis locus dabitur in medio matrum, si modo liberos habent, habuerintve. Steriles extremum obtinebunt locum. Jv. Quem locum designas sacerdotum ac monachorum uxoribus? Co. De his proximo confesso deliberabimus. Jv. Quid de his, quæ corpore faciunt quæstum? Co. Non patiemur, hunc senatum admixtu talium inquinari. Jv. Quid de concubinis? Co. Istarum non simplex est genus; de quibus per otium tractabitur. Adjiciendum est, quomodo fieri debeat ³Senatusconsultum, punctisne, an ⁴calculis, an suffra-

¹ *Possint confidere*] Experientia id docuit, quam diu & graviter quandoque Episcopi contenderunt de loco, ubi concilium esset congregandum: dein, ubi hic conventum erat, quo quisque loco, juxta uniuscujusque dignitatem, consideret: ibi multum temporis impensum disceptationi de præminencia hujus aut illius episcopi, abbatis aliorumque.

² *Nobilium*] Secundum regiminis formam, quæ in Anglia, ante inauditum exemplum trucidati Regis Caroli, obtinuit. Ibi enim Supremum Parlamentum ex Nobilium confesso, Ducum nempe, Comitum aliorumque summæ

& antiquissimæ nobilitatis; at inferius ex plebeis ab urbibus undiquaque deputatis consistebat.

³ *Senatusconsultum*] Primus L. Cassius Longinus legem tabellariam tulit, ut populus per tabellas punctis distinctas suffragia ferret. Nam, nequa invidia oriretur, & quo magis animo libero vota impartirent, cautum fuit, ut non voce, sed punctis suffragarentur. Puncto in tabula apposito per singulas tribus dignosci poterat, quæ suffragia conferrent.

⁴ *Calculis*] Notatum est, Senatusconsultum fieri vel per singulorum sen-

tes-

suffragiis vocalibus, an porrectis digitis, ¹an discessionem. CA. In calculis dolus est, quemadmodum & in punctis, si ²pedibus eatur in sententiam, quoniam vestes longas gerimus, nimium movebimus pulveris: optimum igitur, ut voce pronunciet unaquæque, quod sentit. Co. At difficile est numerare voces. Deinde cavendum, ne fiat pro concilio ³convicium. CA. Nihil fiet ⁴absque notariis, ne quid possit excidere. Co. Ita quidem consultum est numero. Sed quibus modis excludes convicium? CA. Ne qua loquatur nisi rogata, & suo ordine. Quæ secus fecerit, è senatu movebitur. Tum, si qua quid effutierit eorum, quæ heic aguntur, silentio plectetur tri-duano. Co. Hactenus de ratione tractandi. Nunc accipite, quibus de rebus consultandum sit. Primam oportet esse curam dignitatis: ea potissimum sita est in cultu. Cujus rei tantus est neglectus, ut hodie vix agnoscas discrimen inter nobilem & plebeiam, inter nuptam & virginem aut viduam, inter matronam & meretricem. Adeo sublatus est pudor, ut quidvis usurpent quælibet. Videre est plus, quam plebeias ac loci plane sordidi vestiri holosericis, undulatis, florulentis, virgatis, byssinis, aureis, argenteis, ⁵pellibus Zebellinis, Madauricis, cum interrim maritus domi consuât calceos. Digitos habent Zmaragdīs & adamantibus onustos. nam uniones nunc vulgo fasti-

tentias exquisitas & per calculos conjectos in urnas, quum de quoquo negotio, quid quisque sentit, consultitur aut suo loco rogatus sententiam dicit, aut quum verbo assentitur.

¹ *An discessionem*] In consultando etiam sententiam aliquam approbant per discessionem, tunc cum unius exquilito voto, cæteri, qui in suffragium ituri erant, in illius sententiam pedibus irent, vel si manum porrigerent.

² *Pedibus ire in sententiam*] Hoc est, sententiam aliquam comprobare. Ab eo ductum, quod aliquando senatusconsultum per discessionem fiebat. Nam

tunc universi senatores sententiam pedibus ferebant. Belg. *Ik seggh daer amen* 100.

³ *Convicium*] Convicium Jureconsulti dictum putant quasi convocium.

⁴ *Absque notariis*] Bene adduntur Senatulo huic notarii: non enim eorum usus in privatis tantum ædibus, sed & publico Senatorum confessu. Seneca in Apocolocyntesi Claudiana: Multa diserte dixit in Senatu Deorum, quæ notarius persequi non potuit.

⁵ *Pellibus Zebellinis*] Veneunt pelles hæc magno; ex Russia magna copia licet advehantur.

fastidiuntur, ne quid querear de ¹ succinis & coralliis & crepidis inauratis. Satis erat tenuibus, in honorem sexus, cingulis uti sericis, ac fimbrias vestium, serico limbo decorare: nunc geminum est malum, & res familiaris extenuatur, & ordo, qui dignitatis est custos, confunditur. Si ² pilentis & lecticis eboratis ac bysso tectis vehuntur plebeix, quid relictum est nobilibus ac potentibus? Et, si vix equiti nupta ³ caudam trahit ulnarum quindecim, quid faciet Ducis aut Comitis uxor? Atque hæc res hoc est intolerabilior, quod mira temeritate ⁴ subinde mutamus cultum. Pridem è porrectis ⁵ à vertice cornibus pendebant linteamina. Hoc ornatu foeminae principes discernebantur à plebeis. Illæ, ne quid conveniret, sumserunt pilea, foris ostentantia pelles albas nigris maculis variegatas. Statim vulgus arripuit. Rursus mutato cultu sumserunt ⁶ flammea nigra bysso. Id foeminarum vulgus non solum ausum est imitari, verum etiam addiderunt fimbrias aureas, denique & gemmas. Olim nobilium erat, à fronte atque à temporibus revulsis pilis in verticem capillos cogere. Non diu licuit, mox quælibet æmulatæ sunt. Tandem demiserunt crines in frontem; protinus & hoc imitatæ sunt plebeix. Solæ nobiles olim habebant ⁷ laterones & anteambulones; & ex his unum delicatum, qui surrecturæ manum porrigeret, qui lævam incedentis brachio dextro fulciret. nec hoc

¹ *Succinum*] Est lacrima vel resina arborum odoratarum, pini & pinastris præsertim, cui rei indicio est odor similis, cum accenditur atteriturque. Et *electrum* vocatur. Belg. *Amber*, *barnsteen*.

² *Pilentum*] Vehiculi genus apud Livium, quo matronæ per urbem vehantur.

³ *Caudam trahit ulnarum*] Intelligit autor syrma, quo hodie nobiles matronæ humum verrunt: imo quo nobiliores, eo majores tractus seu caudas vestium trahunt.

⁴ *Subinde mutamus*] Ista lascivia mutandi vestis formam, qua supra alias nationes Gallia laborat magis, quam tempore majorum Batavos nostros afflat. Nulla gens æque hic constans, quam Hispanica.

⁵ *A vertice cornibus*] Iste cultus foeminarum ex antiquis picturis spectatur.

⁶ *Flammea*] Ornamenta capitis, quæ, ut Varroni placet, lintea fuere cujuslibet foeminae.

⁷ *Laterones*] Seu laterani dicebantur satellites, qui principis alicujus latuſ tuebantur.

hoc honoris concedebatur, nisi bene nato. Nunc, ut passim id faciunt matronæ, ita quoslibet ad hoc officii recipiunt, quemadmodum ad gestandam à tergo caudam. Item olim solæ nobiles salutabant osculo, nec quemvis ad osculum recipiebant, imo ne dextram quidem porrigebant quibuslibet. Nunc, qui corium olent, irruunt ad osculum fœminæ, quæ scutum habet plenæ nobilitatis. Ne in conjugis quidem habetur ulla dignitatis ratio. Patriciæ nubunt plebeis, plebeïæ patriciis: ita nascuntur nobis ¹ hybridæ. Nec ulla tam obscuro loco nata est, quæ metuit adhibere ² fucos omnes nobilium: cum plebeis sufficere deberet, aut flos recentis cervisiæ; aut succus recens ab arbo-
re detracti corticis, aut si quid aliud parvo parabile: ³ purpurissam, ⁴ cerussam, ⁵ stibium, reliquosque colores elegantiores oportebat clâris fœminis relinquere. Jam in conviviis, in publico incessu, quam nullus ordo! Sæpe fit, ut negotiatoris uxor dedignetur utroque parente nobili cedere. Res igitur ipsa jam dudum hortatur, ut hisce de rebus aliquid certi statuamus. Atque hæc inter nos facile poterunt transigi, quoniam nonnisi ad fœmineum pertinens genus. Est autem, & quod cum viris agamus, qui nos summovent ab omni dignitate, ac tantum non pro lotricibus & cocis habent, ipsi res omnes pro suo gerunt arbitratu. Concedemus igitur illis magistratus publicos, ac bellicæ rei curam. Quis hoc ferat, quod in clypeo semper uxoris insignia lævum habent latus, etiam si tribus partibus superet viri nobilitatem? Deinde par est, ut in elocandis liberis etiam mater habeat jus suffragii. Et fortassis hoc quoque evincemus,
ut

¹ *Hybrida*] Spuri. Sed hybrida, propriè dicitur sus imparibus prognata parentibus; altero fero, altero domestico: tum etiam de hominibus imparibus editis parentibus.

² *Fucos*] Color adscititius, quo fœminæ faciem magis sanè dehonestant, quam honestant.

³ *Purpurissa*] Factitius color, quo genas fucant mulieres. Belg. *Blanc-ketsel*.

⁴ *Cerussa*] Belg. *Ceruse, lootwit*.

⁵ *Stibium*] Antimonium officinis nominatur. γυναικείον nonnullis dictum, quod tingendis nigrore ciliis mulierum expetatur.

ut vicissim geramus officia publica; duntaxat, quæ intra mœnia, & sine armis geri possunt. Hæc est summa rerum, de quibus mihi videtur operæ pretium consultare. Super his apud se quæque deliberet, ut de singulis fiant senatus-consulta; &, si cui vestrum aliud quippiam in mentem venerit, cras in medium conferat. Conveniemus enim diebus singulis, donec synodum absolverimus. Adhibeantur notariæ quatuor, ¹ quæ notis excipiant, quidquid dicatur. Præterea quæstoriarum duæ, quæ loquendi potestatem vel faciant, vel adimant. Sit hic confessus divinationis loco.

¹ *Quæ notis*] Olim expedita scribentes etiamnum aliquot exstant in libelli ratione in iudiciis res vel singulis lo, qui Valerii Probi titulo circum-literarum notis excipiebantur, qua- fertur.

D I L U C U L U M.

¹ NEPHALIUS, PHILYPNUS.

NE. **H**odie te conventum volebam, Philypne, sed negabaris esse domi. PH. Non omnino mentiti sunt: tibi quidem non eram, sed mihi tum eram maxime. NE. Quid istuc ænigmatis est? PH. Nosti illud vetus proverbium, ² Non omnibus dormio. Nec te fugit ille ³ Nasicæ jocus, cui cum, Ennius familiarem invisere volenti, ancilla jussu heri negasset esse domi, sensit Nasica, & discessit. Cæterum, ubi vicissim Ennius Nasicæ domum ingressus, rogaret puerum, num esset intus, Nasica de conclavi clamavit, *Non*, inquit, *sum domi*. Quumque Ennius agnita voce dixisset, impudens, non te loquentem agnosco? Imo tu, inquit Nasica, impudentior, qui mihi ipsi fidem non habear, cum ego crediderim ancillæ tuæ. NE. Eras fortassis

occu-

¹ *Nephalius*] Sobrius & vigilans. *Philypnus*, somnulosus, somni cupidus. ex *φίλος*, amicus, & *ὕπνιον*, somnus.

² *Non omnibus dormio*] Dicitur proverbium de iis, qui non omnibus quælibet concedunt, sed cum respectu personarum: natum est ex casu festivo Galbæ

cum servo, dum Mæcenas cum Galbæ uxore impudicam haberet consuetudinem. Vide annotationes in pag. 17.

³ *Nasicæ jocus*] Eandem historiam Erasmus non nominatis autoribus, Nasica nempe & Ennio, allegat pagina 17.

¹ Fi-

occupatior. PH. Imo suaviter otiosus. NE. Rursum ænigmate torques. PH. Dicam igitur explanate, nec aliud dicam ¹ ficum, quam ficum. NE. Dic. PH. Altum dormiebam. NE. Quid ais? Atqui jam præterierat octava, cum sol hoc mense surgat ante quartam. PH. Per me quidem Soli liberum est vel media nocte surgere, modo mihi liceat ad satietatem usque dormire. NE. Verum istuc utrum casu accidit, an consuetudo est? PH. Consuetudo prorsus. NE. Atqui rei non bonæ consuetudo pessima est. PH. Imo nullus est somnus suavior, quam post exortum solem. NE. Qua tandem hora soles lectum relinquere? PH. Inter quartam & nonam. NE. Satis amplum spatium. vix tot horis ² comuntur reginæ. Sed unde venisti in istam consuetudinem? PH. Quia solemus convivium, lusus & jocos in multam proferre noctem; id dispendii matutino somno pensamus. NE. Vix unquam vidi hominem te perditius prodigum. PH. Mihi parsimonia videtur magis, quam profusio. Interim nec candelas absumo, nec vestes detero. NE. Præpostera sane parsimonia, ³ servare vitrum, ut perdas gemmas. Aliter sapuit ³ ille philosophus, qui rogatus, quid esset pretiosissimum, respondit, Tempus. Porro, cum constet, diluculum esse totius diei partem optimam, tu, quod in re pretiosissima pretiosissimum est, gaudes perdere. PH. An hoc perit, quod datur corpusculo? NE. Imo detrahitur corpusculo, quod tum suavissime afficitur; maximeque vegetatur, cum tempestivo moderatoque somno reficitur, & matutina vigilia corroboratur. PH. Sed dulce est dormire. NE. Quid esse potest dulce nihil sentienti? PH. Hoc ipsum dulce

¹ *Ficum, ficum* sc. vocat. Quadrat in eum, qui simplici & rusticana utens veritate rem, ut est, narrat, nullis verborum ambagibus ac phaleris obvolvens. Belg. *Hy wint daer geen doeckjens om.*

² *Comuntur reginæ* Videtur respicere aliquatenus ad vulgatum id: *Dum comuntur, dum poliuntur, annus est.*

³ *Ille Philosophus*] Lipsius opinatur, Philosophi Democriti dictum esse, *παρατελέσας ἀνάλωμα χρόνου*, sumptuosissima jactura temporis: & subjungit huic sententiæ: Ut in flumine unda undam trudit, nec unquam revocas elapsam: sic in tempore dies diem, nec reparas amissam.

dulce est, nihil sentire molestiæ. NE. Atqui isto nomine feliciores sunt, qui dormiunt in sepulcris. Nam dormienti nonnunquam ¹ insomnia molesta sunt. PH. Ajunt, eo somno maxime faginari corpus. NE. Ista ² glirium sagina est, non hominum. Recte faginantur animalia, quæ parantur epulis: homini quorsum attinet accersere obesitatem, nisi ut graviore sarcina onustus incedat? Dic mihi, si famulum haberes, utrum obesum malles, an vegetum, & ad omnia munia habilem? PH. Atqui non sum famulus. NE. Mihi sat est, quod ministrum officiis aptum malles, quam bene faginatam? PH. Plane mallet. NE. At Plato dixit, animum hominis hominem esse, corpus nihil aliud esse, quam domicilium aut instrumentum. Tu certe fateberis, opinor, animum esse principalem hominis portionem, corpus animi ministrum. PH. Esto, si vis. NE. Cum tibi nolles ministrum abdomine tardum, sed agilem malles & alacrem, cur animo paras ministrum ignavum & obesum? PH. Vincor veris. NE. Jam aliud dispendium accipe: ut animus longe præstat corpori, ita fateris, opes animi longe præcellere bona corporis. PH. Probabile dicis. NE. Sed inter animi bona primas tenet sapientia. PH. Fateor. NE. Ad hanc parandam nulla diei pars utilior, ³ quam diluculum, cum Sol novus exoriens vigorem & alacritatem adfert rebus omnibus, discutitque nebulas, è ventriculo exhalari consuetas, quæ mentis domicilium solent obnubilare. PH. Non repugno. NE. Nunc mihi supputa, quantum eruditionis tibi parare possis quatuor illis horis, quas somno intempestivo perdis. PH. Profecto multum. NE. Expertus sum, in studiis

¹ *Insomnia molesta*] Secundum id Dionis apud Virgilium: *Anna feror, quæ me suspensam insomnia terrent.*

² *Glirium sagina est*] Glis non tantum somniculosum animal; unde & in proverbium abiit: *Glire somnolentior*; verum etiam somno alitur. Martialis de glire: *Tota mihi dormitur hyems & pin-*

guis illo Tempore sum, quo me nil nisi minus alit.

³ *Quam diluculum*] *Aurora musis amica.* Certe nullum tempus magis studiis accommodum, licet multos eruditos videamus ad nocturnum lychnum lucubrare, laxiore somno in multum mane utentes.

1 Plato]

diis plus effici una hora matutina, quam tribus pomeridianis; idque nullo corporis detrimento. PH. Audivi. NE. Deinde illud reputa, si singulorum dierum jacturam in summam conferas, quantus sit futurus cumulus. PH. Ingens profecto. NE. Qui gemmas & aurum temere profundit, prodigus habetur, & tutorem accipit: hæc bona tanto pretiosiora qui perdit, nonne multo turpius prodigus est? PH. Sic apparet, si rem recta ratione perpendamus. NE. Jam illud expende, quod scripsit Plato, nihil esse pulchrius, nihil amabilius sapientia: quæ, si corporeis oculis cerni posset, incredibiles sui amores excitaret. PH. Atqui illa cerni non potest. NE. Fateor, corporeis oculis. Verum cernitur oculis animi, quæ par est hominis potior. Et, ubi amor est incredibilis, ibi summa voluptas adsit, oportet; quoties animus cum tali amica congregitur. PH. Verisimile narras. NE. I nunc, & somnum² mortis imaginem cum hac voluptate commuta, si videtur. PH. Verum interim pereunt nocturni lusus. NE. Bene pereunt, quæ pejora melioribus, inhonestæ præclaris, vilissima pretiosissimis permutantur. Bene perdit plumbum, qui illud vertit in aurum. Noctem natura somno tribuit: sol exorians cum omne animantium genus, tum præcipue hominem ad vitæ munia revocat. *Qui dormiunt*, inquit Paulus 1 Thess. v *nocte dormiunt*: &, *qui ebrii sunt, nocte ebrii sunt*. Proinde, quid turpius, quam cum omnia animantia cum sole expergiscantur, quædam etiam illum nondum apparentem, sed adventantem cantu salutent; cum elephante³ solem orientem adoret; hominem diu post solis exortum stertere? Quoties aureus ille splendor

1 Plato] Imitatus est locum Ciceronis ex Platone l. 2. Officior. in princip.

2 Mortis imaginem] Alludit ad carmen Ovidii: *Sculte, quid est somnus, gelida nisi mortis imago?* Prudentius; *Hic somnus ad tempus datus Est forma mortis perperis*. Virgilius: *Consanguineus leti*

tra affecla mortis. Et Clemens Alexandrinus: *Somnus, qui nos deprimit, mortis similis est, eo deducens per ignoracionem, ut sensu careamus*.

3 Solem orientem] Etiam novam lunam salutare dicuntur elephanti: confluente enim tunc temporis reverenter illam videntur aspicere.

dor illustrat cubiculum tuum, nonne videtur exprobrare dormienti, *Stulte, quid optimam vitæ tuæ partem gaudes perdere?* Non in hoc luceo, ut abditi dormiatis, sed ut rebus honestissimis invigiletis. Nemo lucernam accendit, ut dormiat, sed ut aliquid operis agat: & ad hanc lucernam omnium pulcherrimam nihil aliud, quam stertis? PH. Belle declamas. NE. Non belle, sed vere. Age, non dubito, quin frequenter audiveris illud Hesiodicum; *1 Sera in fundo parsimonia.* PH. Frequentissime. Nam in dolii medio vinum est optimum. NE. Atqui in vita prima pars, nimirum adolescentia, est optima. PH. Profecto sic est. NE. At diluculum hoc est diei, quod adolescentia vitæ. An non igitur stulte faciunt, qui adolescentiam nugis, matutinas horas somno perdunt? PH. Sic apparet. NE. An est ulla possessio, quæ cum hominis vita sit conferenda? PH. Ne universa quidem *2 Persarum gaza.* NE. An non vehementer odisses hominem, qui tibi vitam posset ac vellet malis artibus ad annos aliquot decurtare? PH. Illi mallet ipse vitam eripere. NE. Verum peiores ac nocentiores arbitrator, qui sibi volentes reddunt vitam breviorē. PH. Fateor, si qui tales reperiantur. NE. Reperiantur? imo id faciunt omnes tui similes. PH. Bona verba. NE. Optima. Sic tuo cum animo reputa: nonne videtur rectissime dixisse Plinius: *Vitam esse vigiliam, & hoc pluribus horis hominem vivere, quo majorem temporis partem impenderit studiis?* Somnus enim mors quædam est. *3 Unde & ab inferis venire fingitur, & ab 4 Home-*

10

1 Sera in fundo] Quo admonet, in tempore parcendum esse rebus necessariis, neque imitandum profusorum vulgus; qui tum demum parcere incipiunt, postquam viderint, minimum superesse. Erit elegantior sententia, si traducatur, ut hoc loco, ad res animi: quemadmodum, si quis juvenes admoneat, ne sinant, annos optimos inaniter effluere, ne illis eveniat, quod plerisque solet, ut jam natu grandes animum ad res honestas

applicent: & cum perpusillum vitæ super sit, tum tempori parcere incipiant.

2 Persarum gaza] Persarum divitiæ & luxus, multorum literis celebratus est.

3 Unde & ab inferis] Certam Poëtæ fingunt regiam Somni apud inferos esse. Ovidius Transform. lib. 2.

4 Ab Homero] Versus Homeri sic habet, *Εὐθ' ὕπνῳ σύμβλητο κασιγνήτῳ Δανάοιο.* Ubi Somno comparatus erat fratri mortis.

1 Sibi

ro mortis germanus dictus est. Itaque, quos somnus occupat, nec inter vivos, nec inter mortuos censentur; sed tamen potius inter mortuos. PH. Ita videtur omnino. NE. Nunc mihi rationem subducito, quantam vitæ portionem¹ sibi refecerint, qui singulis diebus tres aut quatuor horas perdunt somno. PH. Video summam immensam. NE. Nonne pro deo haberes Alcumistam, qui posset decem annos vitæ summæ adjicere, & provectiorem ætatem ad adolescentiæ vigorem revocare? PH. Quid ni habeam? NE. Sed hoc tam divinum beneficium ipse tibi præstare potes. PH. Quî sic? NE. Quia mane diei est adolescentia: usque ad meridiem fervet juvenus; mox virilis ætas; cui succedit pro senecta vespera; vesperam excipit occasus, velut diei mors. Magnum autem² vectigal parsimonia est, sed nusquam majus, quam heic. An non igitur iagens lucrum sibi adjunxit, qui magnam vitæ partem, eamque optimam perdere desiit? PH. Vera prædicas. NE. Proinde videtur admodum impudens eorum querimonia, qui naturam accusant, quod hominis vitam tam angustis spatiis finierit, cum ipsi ex eo, quod datum est, sibi sponte tantum amputent. Satis longa est cuique vita, si parce dispensetur. Nec mediocris profectus est, si quis suo quæque tempore gerat. A prandio vix semihomines sumus, cum corpus cibis onustum aggravat mentem. nec tutum est, spiritus ab officina stomachi, concoctionis officium peragentes, ad superiora evocare: à cœna multo minus. At matutinis horis homo totus est homo, dum habile est ad omne ministerium corpus; dum alacer viget animus; dum omnia mentis organa tranquilla sunt ac serena; dum auræ divinæ, ut ait ille, particula³ spirat,

¹ *Sibi refecerint*] Eleganter hic Seneca: Non exiguum temporis habemus, sed malum perdimus. Satis longa vita est, & in maximarum rerum consummationem large data; si tota bene collocaretur. Et paulo post: Non accipimus brevem vitam, sed fecimus, ut inopes ejus, sed prodigi sumus.

² *Vectigal*] Intelligit hic privatum vectigal, quod quisque sumit ex redditibus & fructibus suis.

³ *Spirat*] Eleganter Isidorus: Divinam esse animam arbitramur (non tamen ejusdem substantia cum divinis maximisque regis natura) & importan-

rat, ac sapit originem suam, & rapitur ad honesta. PH. Eleganter tu quidem concionaris. NE. Apud Homerum audit Agamemnon, opinor, 'Οὐ χρεὶ παννύχιον εὐδαι βεληφόρον ἀνδρα. Quanto turpius est tantam diei partem somno perdere? PH. Verum, sed βεληφόρος. Ego non sum dux exercitus. NE. Si quid aliud tibi carius est, quam ipse tibi, ne quid te moveat Homeri sententia. Faber ærarius ob vile lucellum surgit ante lucem: & nos amor sapientiæ non potest experefacere, ut saltem solem ad lucrum inæstimabile evocantem audiamus? Medici non fere dant pharmacum, nisi diluculo; illi norunt horas aureas, ut subveniant corpori: nos eas non novimus, ut locupletemus ac sanemus animum? Quod si hæc leve pondus habent apud te, audi, quid apud Salomonem, Prov. viii. vers. 17. loquatur illa cœlestis sapientia: *Qui mane, inquit, vigilaverint ad me, invenient me.* Jam in mysticis Psalmis LVIII. 5. & LXXXVII. quanta matutini temporis commendatio? Mane Propheta extollit Domini misericordiam, mane exauditur vox ejus, mane illius deprecatio prævenit Dominum. Et apud Lucam Evangelistam, c. 6. populus sanitatem ac doctrinam expetens à Domino, mane ad illum confluit. Quid suspiras, Philyppe? PH. Vix lacrimas teneo, cum subit, quantam vitæ jacturam fecerim. NE. Supervacaneum est ob ea discrucari, quæ non revocari, sed tamen posterioribus curis sarciri possunt. Huc igitur incumbere potius, quam ut præteritorum inani deploratione futuri quoque temporis jacturam facias. PH. Bene mones; sed me jam sui juris fecit diutina consuetudo. NE. Phy!¹ Clavus clavo pellitur; consuetudo consuetudine vincitur. PH. At durum est ea relinquere, quibus diu assueveris. NE. Initio quidem; sed eam

mo-

lem; non autem ejus natura partem, qua principio caret, & res creavit, & sempiterna est.

¹ Οὐ χρεὶ Id est, Haud decet in totam consulum fersere noctem.

² Clavus clavo pellitur] Nec solum

cum vitium vitio, ac malum malo discutitur, hujus usus erit: verum etiam si quis artem arte, dolum dolo, audaciam audacia, maledicentiam retundat maledicentia: aut rem, utcunque molestiam, diversa molestia profliget.

1 Phi-

molestiam diversa consuetudo primum lenit, mox vertit in summam voluptatem, ut te brevis molestia non oporteat poenitere. PH. Vereor, ut succedat. NE. Si septuagenarius esses, non retraherem te à solitis; nunc vix decimum septimum, opinor, annum egressus es. Quid autem est, quod ista ætas non possit vincere, si modo adsit promptus animus? PH. Equidem aggrediar, conaborque, ut ex Philypno fiam Philologus. NE. Id si feceris, mi Philypne, sat scio, post paucos dies & tibi serio gratulaberis, & mihi gratias ages, qui monuerim.*

* *Philypnus*] Somni amicus. *Philologus*, sermonis amator.

ΝΗΦΑΛΙΟΝ ΣΥΜΠΟΣΙΟΝ.

ALBERTUS, BARTHOLINUS, CAROLUS, DIONYSIUS, ÆMILIUS, FRANCISCUS, GYRARDUS, HIERONYMUS, JACOBUS, LAURENTIUS.

AL. **V**idistine unquam hoc horto quidquam amœnius. BA. Vix, opinor, in insulis fortunatis est quidquam jucundius. CA. Plane mihi videor videre paradysum, cui custodem cultoremque Deus præfecerat Adam. DI. Heic vel ² Nestor, vel Priamus posset repubescere. ER. Imo vel mortuus reviviscere. GY. Adderem lubens, si quid possem, tuæ ³ hyperbolæ. HI. Profecto miris modis arrident omnia. JA. Oportet hunc hortum aliqua compotatiuncula dedicare. LA. Recte monet noster Jacobus. AL. Talibus mysteriis jam olim initiatus est hic locus. Verum scito, nihil heic esse, unde vobis ⁴ merendam exhibeam: nisi placet ⁵ αἶνον compotatio, lactucas apponam absque sale, aceto & oleo:

1 *Νηφάλιον συμπόσιον*] Id est, sobrius sive abstemium convivium.

2 *Nestor*] Nora Nestoris senectus, utpote qui, teste Homero & Ovidio, tres hominum ætates vixit.

3 *Hyperbole*] Est figura, quum sep-

tentia aliqua fidem excedit, augendæ rei gratia.

4 *Merenda*] Cibus, qui post meridiem sumitur.

5 *Αἶνον*] Sine vino.

R r

1 *Sym-*

oleo : vini guttula non est, nisi quod gignit hic puteus. Ne panis quidem adest, aut poculum; & ea est anni pars, quæ magis pascit oculos, quam ventrem. BA. Sed habes tabulas lusorias, habes sphæras; lusu dicabimus hortum, si minus licet convivio. AL. Quoniam tam belli homunculi convenimus, habeo quiddam, quod vel lusu, vel convivium possis dicere, mea sententia multo dignius ad hunc hortum initiandum. CA. Quodnam? AL. Suum quisque ¹ symbolum conferat; non deerit lautum, nec minus suave convivium. ÆM. Quid adferemus, qui vacui huc venerimus? AL. Vacui, qui tantum opum circumferatis in pectore? ER. Exspectamus, quid velis. AL. Proferat in medium, quod quisque per hanc hebdomadam legit elegantissimum. GY. Recte mones; nihil vel hujusmodi conviviis, vel te convivatore, vel hoc loco dignius. Te hujus consilii ducem sequemur omnes. AL. Nihil recuso, si vobis ita videtur. Hodie vehementer delectavit animum meum in homine non Christiano tam Christiana sententia. ² Phocion enim, quo vix alius apud Athenienses fuit vir sanctior, publicæque utilitatis studiosior, ³ cum per invidiam damnatus esset ⁴ bibiturus cicutam, rogatus ab amicis, quid vellet etiamnum mandari filiis suis, *Ne hujus*, inquit, *injuriæ velint unquam meminisse*. BA. Tam insignis pa-

¹ *Symbolum conferat*] Vox *symbolum* hic ambigue potest sumi, nempe vel pro eo, quod quisque ad merendam conferret, & hoc sensu illam accipit Æmilius, subjungens, quid adferemus, qui vacui huc venerimus? vel pro brevi sententia, rem aliquam reconditam designans. Originem habet à *συμβόλιον* confers.

² *Phocion enim*] Ita de eo Cor. Nepos; Phocio Atheniensis, etsi sæpe exercitibus præfuit, summosque magistratus cepit, tamen multo ejus notior est vitæ integritas, quam rei militaris labor. Et tandem addit Nepos: Traditus est undecim viris, quibus ad supplicium more

Atheniensium publice damnati tradi solent. In hoc tantum fuit odium multitudinis, ut nemo ausus sit cum liber se pelire.

³ *Cum per invidiam*] Si Nepoti fides, non per invidiam damnatus: utpote qui propter non exigua crimina mortem satis esset commeritus. Consenserat cum Demade urbem tradere Antipatro, ejus consilio Demosthenes cum cæteris in exilium actus, quo tamen ad tantas dignitates erat promorus: illo non impediante, Pirzeum Atheniensibus eripuit Nicanor. Consule etiam Plutarchum.

⁴ *Bibiturus cicutam*] Cicuta publica Atheniensium pœna.

patientiae exemplum vix hodie reperias inter ¹ Dominicanos & Franciscanos. Itaque simile referam, quando par non possum. ² Aristides Phocioni simillimus erat, moribus incorruptissimis, adeo ut vulgus illi ³ *Iusti* tribueret cognomen. Ob hujus cognominis invidiam, vir optime de Republica meritis, ⁴ ostracismo populi, iussus est vertere solum. Posteaquam intellexerat, populum non alia re offensum, ⁵ quam *Iusti* cognomento, cum alioqui rem semper expertus esset sibi salutarem, paruit æquo animo. In exilio rogatus ab amicis, quid precaretur ingratiſſimæ civitati, *Nihil aliud*, inquit, *nisi tantam rerum prosperitatem, ut illis nunquam in mentem veniat Aristides*. CA. Mirum, si Christianos non pudet sui, ad quamvis levem injuriam excandescences, ac vindictam per fas nefasque molientes. ⁶ Tota Socratis vita nihil aliud mihi videtur, quam tem-

¹ *Dominicanos & Franciscanos*] Acer-rime quippe inter se digladiantur odiis Vatinianis Dominici & Franciscani, utpote qui non tantum primatum ordinis, sed & fidei articulos in controversiam trahunt.

² *Aristides*] Aristides hic Lyſimachi filius Athenienſis.

³ *Iusti tribueret*] Hæc ita habet Cor. Nepos: Obtestantur inter Themistocles & Aristides. In his autem cognitum, quanto antistaret eloquentia innocentia, quamquam enim adeo excellebat Aristides, ut unus post hominum memoriam, quod quidem nos audierimus, cognomine *Iustus* sit appellatus, tamen à Themistocle collabefactus testula, exilio decem annorum multatus est.

⁴ *Ostracismo*] Modum multandi novarum rerum molitores decennali aut quindecennali exilio Græci *ὀστρακισμὸν* vocant. Erat autem talis, ut in testulis nomen perniciosi civis, cujus potentiam formidarent, inscriberent Athenienses: & cujus plures erant testæ in urnam coniectæ, is de concilii sententia ab aris focusque projectus, ut à civium arceretur conspectu, quindecim

aut decem annorum exilio solum vertebat. Fuitque constitutum, ut ita damnati, Argivam exulatum irent, ubi bos erat æneus magnitudine visenda: quare qui illic exulabant, servare bovem dicebantur. Quæ comitia, nisi supra sex millia civium concilia ad iudicii diem convenirent, nulla atque irrita erant.

⁵ *Quam Iusti cognomento*] Idem Ne-postradit: Cum videret Aristides, reprimi concitatam multitudinem non posse, cedensque animadverteret quandam scribentem, ut patria pelleretur, quæsisse ab eo dicitur, quare id faceret, aut quid Aristides commisisset, cur tanta poena dignus duceretur. Cui ille respondit, se ignorare Aristidem, sed sibi non placere, quod cupide elaborasset, ut præter cæteros *Iustus* appellaretur.

⁶ *Tota Socratis vita*] Ita certe est. Si quisquam inter Ethnicos ad vitam vere Christianam accesserit, hic Socrates est. Consulantur præter alios innumeros tam Græcos, quam Latinos Plutarchus, Diogenes Laërtius, Eunapius Sardianus. Non mirum, quod alibi autor noster non contineat se, quin exclamet, *Sancte Socrates!* præsertim si mores nostros cum illius ethnici conferas.

R 1 2

1 *Lyſim-*

temperantiæ, ac tolerantia exemplum. Sed ne plane ¹ *Asymbolos*, unum referam, quod mihi præ cæteris arrisit. Eunti publica via improbus quispiam colaphum impegit. Cum id tacitus ferret Socrates, amici quidam hortati sunt ad ultionem. At ille, *Quid percussori faciam?* inquit. *Voca*, inquiunt, *in jus. Ridiculum*, inquit, *si me asinus calcibus percussisset, num vobis auctoribus asinum in jus traham?* significans, improbum scurram nihilo potiorẽ asino; & infimi animi esse, non posse ferre contumeliam ab homine vecordi, quam ferret ab animali bruto. DI. Pauciora sunt in Romanis Annalibus exempla moderationis, nec ea perinde insignia. neque enim opinor magnam habere laudem tolerantia, si quis parcat devictis, & debellet superbos. Non arbitror tamen, indignum memoratu, quod ² Cato senior, cum Lentulus quidam in os illi sputum & oris purulentiam iniecisset, nihil aliud responderit, quam *Posthac habeo, quod illis respondeam, qui negant, tibi esse os.* Os autem Latinis habere negantur, quos nihil pudet. Itaque jocus est ex ambiguo. ÆM. Aliis arrident alia: mihi inter ³ Diogenis dicta, ⁴ præclara quidem omnia, nihil magis adblanditur, quam quod roganti cuidam, quo pacto maxime posset ⁵ ulcisci inimicum, *Si te ipsum*, inquit, *quam maxime probum & honestum virum præstiteris.* ER. Demiror, quis Deus illis tales cogitationes miserit in mentem. Videtur autem & ⁶ Aristotelis dictum valde consentaneum Paulino dogmati; qui rogatus à quodam, quid fructus sua illi philosophia attulisset, *Ut mea*, inquit, *sponte ea faciam, quæ plerique legum metu coacti*

¹ *Asymbolos*] Α'σύμβολος, qui nihil confert.

² *Cato senior*] Videatur Plutarchus. Dicitur autem *senior* ad discrimen alterius Catonis, pronepos hujus, cui cognomentum *Minoris* & *Utricensis* fuit.

³ *Diogenis dicta*] Diogenes ob caninos mores *Cynicus* cognominatus, Patria pulsus ob adulteros nummos, Athenis in dolio habitavit. Obiit fer-

me nonagenarius.

⁴ *Præclara quidem*] Consule Plutarchum & Laërtium. Erasmus magnum acervum dictorum & factorum Diogenis hujus collegit, *Apophthegmatum* libro 3.

⁵ *Ulcisci inimicum*] Inimicus quomodo ulciscendus.

⁶ *Aristotelis*] Aristoteli quid profuerit Philosophia.

coacti faciunt. Docet enim Paulus, eos, quos afflavit Christiana caritas, non esse legi obnoxios, eo quod plus præstant suapte sponte, quam lex metu pœnæ possit extorquere. ER. Christus Judæis obmurmurantibus, quod cum publicanis & peccatoribus haberet etiam mensæ familiaritatem, respondit, ¹ *Non esse opus medico iis, qui recte valerent, sed qui minus prospera essent valetudine.* Non abhorret hinc, quod apud Plutarchum dixit Phocion, qui cum reprehenderetur, quod homini illaüdato ² improboque patrocinitus esset in iudicio, non minus festiviter, quam clementer, *Quid ni, inquit, quando nemo probus indiget tali patrocinio?* GY. Et istud ³ Christianæ bonitatis exemplum est, ad exemplum æterni patris, & probis & improbis, ⁴ quantum licet, benefacere; qui solem suum oriri jubet, non solum piis, sed etiam impiis. Verum admirabilius forsitan erit in rege moderationis exemplum. Cum ⁵ Demochares Demosthenis nepos, Atheniensium nomine, legatione fungeretur ⁶ apud Philippum Macedonum regem, & impetratis, quæ volebat, à rege dimitteretur, humaniter interrogante, si quid præterea vellet; *Ut te ipsum suspendas,* inquit Demochares. Vox impotens odium arguebat; & rex erat, & bene meritus, in quem jaciebatur convicium; nec ⁷ tamen incanduit; tantum ad collegas conversus, *Vos,* inquit, *hæc renuntiate populo Atheniensi, quò re cognita judicet, utrum nostrum existimet præstantiorem, me, qui hæc patienter* audie-

¹ *Non esse opus medico*] Matth. 9. Marc. 2. Lucæ 4.

² *Improboque patrocinitus*] Sed satis improbum patrocinari improbo. Qui enim justificat impium, & condemnat justum, Deo est abominationi.

³ *Christiana bonitatis*] Matth. 5.

⁴ *Quantum licet*] Recte additur, quantum licet: sunt enim istiusmodi officia benefaciendi, quæ legibus repugnant, & conscientiam lædunt. Ita beneficium confertur in improbum, quum ipsius & causæ improbæ patrocinium

suscipitur: quo à pœnâ commérité contra jus falsque absolvitur.

⁵ *Demochares Demosthenis*] Demosthenis nepos ex sorore, orator Atheniensis. Scripsit historiam earum rerum, quæ suo tempore Athenis acciderant, magis oratorio, quam historico stylo.

⁶ *Apud Philippum*] Est hic clarissimus ille Macedonum Rex, Amyntæ filius; occisus tandem à Pausania.

⁷ *Tamen incanduit*] Meminit hujus patientiæ Seneca de ira lib. 3.

R. r. 3

I Ipsa

audierim, anisum, qui hæc dixit. Ubi nunc sunt orbis monarchæ, qui se diis pares putant, & ob verbum inter pocula dictum atrocia bella concitant? Hī. Magnos impetus habet gloriæ fitis, multosque transversos agit hic affectus. Ex eorum numero quidam Socratem interrogabat, qua via posset sibi compendio honestissimam comparare famam: *Sitalem*, inquit, *præstiteris te ipsum, qualis haberi vis.* JA. Perfecto non video, quid dici possit vel brevius, vel absolutius. Fama non est affectanda, sed ea virtutem ultro comitatur, quemadmodum improbitatem infamia. Vos admiramini viros; mihi puella Lacæna placuit, quæ cum in auctione venderetur, licitator quidam adiit illam, Quid? inquires; num proba futura es, si te mercatus fuero? *Etiā*, inquit illa, *si tu non fueris mercatus*: indicans, sese non in cuiusquam gratiam probitatem servare, sed suoapte ingenio virtutem ipsius gratia sectari, quod virtus ipsa sui pretium est. LA. Masculam sane vocem edidit puella. Cæterum, insigne mihi videtur exemplum adversus fortunam quamlibet blandientem constantiæ, quod, cum Philippo Macedonum regi tres eximiæ felicitates eodem die nuntiarentur, quod in² Olympiis vicisset; quod dux exercitus Parmenion prælio superasset Dardanos; quod uxor³ Olympias ipsi filium esset enixa: sublati in cælum manibus precatus est, ut Deus tantam prosperitatem pateretur levi quopiam infortunio expiari. AL. Hodie nulla est tanta prosperitas, cuius invidiam metuat quispiam; sed perinde jactant, si quid successerit, quasi vel mortua vel furda esset⁴ Nemesis. Hæc merenda si vobis placet, hic hortulus eam vobis

¹ *Ipsa sui pretium*] Hemistichium est Poëtæ: *Ipsa sui pretium est virtus.*

² *Olympiis vicisset*] Olympia ludib Hercule instituti in honorem Jovis, recurrebant semper quinque annorum spatio.

³ *Olympias*] Olympias Philippi Macedonum Regis uxor, à quo propter stupri suspicionem repudiata, percus-

forem ei immittit, quem in cruce pendentem coronat, à Cassandro tandem interficitur. Erat Alexandri Magni mater, Neoptolemi Molossorum Regis filia, prius *Μυρτιάλη* dicta.

⁴ *Nemesis*] Tum pro Fortuna sumitur: tum pro Dea, quæ stultos & facinorosos punire dicitur.

vobis, quoties volueritis, exhibebit, quem hoc colloquio non minus jucundo, quam frugifero dicastis. BA. Profecto nec ¹ Apitius potuisset discum suaviorem apponere. Quare nos expectabis frequenter, modo boni consulas, quod nunc attulimus, non quæ digna erant tuis auribus, sed quæ non præmeditatis venerunt in mentem. Meditati lautiora proferemus. AL. Hoc eritis gratiores.

¹ *Apitius*] Omnium nepotum fuit mentum posteris reliquit, conscriptis princeps; tum etiam gulæ suæ moni- de gulæ irritamentis aliquot libris.

¹ *Ars Notoria.*

DESIDERIUS, ² ERASMIUS.

DE. **Q**Uomodo succedunt tua studia, Erasmi? ER. Musis, ut apparet, parum faventibus: sed felicius succederent, si quiddam abs te queam impetrare. DE. Nihil non impetrabis, modo sit in reni tuam dic tantum, quid rei sit. ER. Non dubito, quin nihil sit artium reconditarum, quod te fugiat. DE. Utinam veraprædices! ER. Audio, artem esse quandam ³ notoriam, quæ hoc præstet, ut homo minimo negotio perdiscat omnes disciplinas liberales. DE. Quid audio? Vidisti codicem? ER. Vidi, sed vidi tantum, quod non esset doctoris copia. DE. Quid continebat liber? ER. Varias animantium formas, draconum, leonum, leopardorum, variosque circulos, & in his descriptas voces, partim Græcas, partim Latinas, partim Hebraicas, aliasque Barba-

¹ *Ars notoria*] Qua rem aliquam cognoscimus: sic, opinor, vocat artem memorativam.

² *Erasmius*] Procul dubio in colloquio hoc interloquutores facit autor se ipsum & Hieronymi Frobenii nobilissimi apud Basileenses Typographi filium Joannem Erasmus Frobenium, cui & hæc eadem Colloquia inscripsit, quemque unice Erasmus amavit: ita quidem, ut & Erasmi nomen illi indiderit.

³ *Notoriam*] Designat artem memorativam seu memorialem, qua per imagines memoria ita adjuvatur, ut quidam mille verba semel audita eodem ordine repetere poverint. Primus artem illam invenisse dicitur Simonides Melicus, eamque excoluisse Metrodorus Scepius. Tandem Patrum memoria eandem tenebris antiquitatis sepultam denuo eruere conatus est Raymundus Lullius, & nuper etiam Hermannus Follius.

R 1 4

1 Ar-

Barbaricarum linguarum. DE. Intra quot dies pollicebatur titulus disciplinarum cognitionem? ER. Intra quatuordecim. DE. Magnifica sane pollicitatio: sed nostine, quoniam per istam artem notoriam evasisse doctum? ER. Nequaquam. DE. Neque quisquam alius vidit unquam, aut visurus est, nisi posteaquam viderimus, aliquem per alcumisticam evasisse divitem. ER. Equidem optarim, artem esse veram. DE. Fortasse, quod pigeat litteras tantis sudoribus emere. ER. Scilicet. DE. Atqui sic visum est superis. Opes istas vulgares, aurum, gemmas, argentum, palatia, regnum, nonnunquam largiuntur ignavis & immerentibus: sed, quæ veræ sunt opes, ac proprie nostræ sunt, voluerunt parari laboribus. Nec oportet nobis videri molestum laborem, quo res tanta paratur, cum cernamus plurimos homines, per horrenda discrimina, per non æstimandos sudores eluctari ad res & temporarias, & plane viles, si ad eruditionem conferantur: nec tamen semper asséquuntur, quod ambiunt. Et habent studiorum labores multum admixtum mellis, si paullulum in ea processeris. Jam in te bona ex parte situm est, ut magnam tædiorum partem amputes. ER. Quonam pacto? DE. Primum, ut animum inducas, amare studia. Deinde, ut ea mireris. ER. Quibus rationibus hoc fiet? DE. Contemplare, quam multos ditarint, quam multos ad summam dignitatem auctoritatemque provexerint litteræ: simulque tecum considera, quantum intersit inter hominem & pecudem. ER. Probe mone. DE. Deinde cicures ingenium tuum, oportet, ut possit secum consistere, atque his delectari, quæ utilitatem adferunt potius, quam voluptatem. Nam quæ per se sunt honesta, etiamsi initio nonnihil habent molestiæ, tamen assuetudine dulcescunt: ita fiet, ut & minus fatiges præceptorem, & ipse facilius percipias juxta dictum

Isocra-

[*Artem notoriam evasisse*] Id certe ar- [prædictos absque hallucinatione reddere tem plane suspectam reddit, quod, dum potuerint, nunquam tamen quisquam inveni fuerint, qui totos libros semel ex illo numero eruditionem adeptus sit.

[*E. 47*]

Isocraticum, aureis litteris in frontispicio codicis tui pingendum; ¹ Ε'αν ἡς Φιλομαθῆς, ἔση πολυμαθῆς. ER. Satis adest celeritatis in percipiendo, sed mox effluit, quod perceptum est. DE. Itaque pertusum mihi narras dolium. ER. Haud multum aberras à scopo. Sed quid remedii? DE. Obturanda est rima, ne perfluat. ER. Quibus rebus? DE. Non musco, neque gypso, sed diligentia. Qui voces ediscit non intellecta sententia, mox obliviscitur: nam verba, ut inquit Homerus, ² Πτερόεντα sunt, facileque avolant, nisi sententiarum pondere librentur. Prima igitur cura sit, ut rem penitus intelligas, dein subinde tecum verses ac repetas: & in hoc cicurandus est, ut dictum est, animus, ut, quoties opus est, cogitationi possit insistere. Nam, si cui mens est adeo silvestris, ut in hoc cicurari non possit, haudquaquam est idonea litteris. ER. Istuc quam sit difficile, plus satis intelligo. DE. Quisquis enim habet animum adeo volubilem, ut nulli cogitationi possit immorari, nec diu potest audire loquentem, nec infigere memoriæ, quod didicit. Plumbo potest aliquid imprimi, quod maneat in loco: aquæ aut argento vivo, quoniam assidue fluitat, nihil potest imprimi. Quod si possis in hoc ingenium tuum mansuefacere, cum assidue verferis inter eruditos, quorum confabulationes quotidie tam multa proferunt digna cognitu, minimo labore disces quam plurima. ER. Profecto sic est. DE. Nam præter sermones conviviorum, præter quotidiana colloquia, statim à prandio audis octo lepidissima dicta, ex probatissimis auctoribus selecta; totidem à cœna. Jam mihi supputa, quantum hæc summam conficiant in singulos menses & annos. ER. Magnificam, si possim meminisse. DE. Ad hæc, cum nihil audias, nisi bene Latine loquentes, quid obstat, quo minus intra paucos menses ediscas Latine, cum illiterati pueri Gallicam aut Hispan-

¹ Ε'αν] Id est, si fueris discendi cupidus, multa addisces.

alludit noster Poëta:

Et volat emissum semel irrevocabile verbum.

² Πτερόεντα] Id est, alata. Huc

Hispanicam linguam discant exiguo temporis spatio? ER. Sequar tuum consilium, experiarque, num possit hoc ingenium Musarum iugo mansuescere. DE. Ego aliam artem notoriam non novi, quam curam, amorem, & assiduitatem.

Concio, sive Merdardus.

HILARIUS, LEVINUS.

HI. **D**Eum immortalem, cujusmodi portenta gignit alitque terra! Usque adeo nihil pudere¹ viros Seraphicos? Existimant, opinor, sese apud fungos, non apud homines loqui. LE. Quid secum murmurat Hilarius? Componit, opinor, versiculos. HI. Quam libens illi blateroni os impurum obturassem oleto! LE. Compellabo hominem. Quid agis, Hilari, parum hilaris? HI. Optime temet offers, Levine, in quem hanc pectoris ægritudinem evomam. LE. In pelvim evomas malim, quam in me. Sed quid est mali? & unde nobis prodīs? HI. E concione sacra. LE. Quid homini poëtæ cum sacris concionibus? HI. A sacris non abhorreo: sed in hanc incidi ita sacram, ut Virgilius *auri famem* appellavit² *sacram*. At tales rabulæ sunt in caussa, ut rarius audiam ecclesiastas. LE. Ubi habita est concio? HI. In summo templo. LE. A prandio? id temporis fere dormitant homines. HI. Utinam illi³ locutuleio dormissent omnes, vix digno, qui concionetur apud anseres. LE. Obstreperum est animal⁴ anser: Ferunt tamen,

pa-

¹ *Viros Seraphicos*] Ita se vocant, non absque intoleranda nequitia & scelerata impudentia Monachi, *Seraphicos* nempe, id est, *Angelicos*: nec *Angelicos* in genere sed speciatim. *Seraphicos*; ut magis mireris: nam *Seraphim* Pontificii constituunt in suprema Hierarchia angelorum, juxta varios ordines, quos effinxerunt. Ita hypocritis illis non sufficiebat *angelicos* se vocasse, sed à supremis Anglis suis *Seraphim* denominationem sumserunt. At quid miri, cum

parentum memoria à Servatoris nomine Jesu nomen mutuati sint spurci *Jesuisti*. *Seraphim* interpreteris ignitos vel ardentes, quia instar ignis celeres & puri ac zelo gloriæ divinæ desiderioque exsequendi judicia Dei flagrantibus sunt.

² *Sacram*] Exsecrandam, diram.

³ *Locutuleio*] Sunt homines in verba proveci, quos & garrulos, loquaces, blaterones, & linguaces dicimus.

⁴ *Anser*] Hinc *interstrepis anser* ole-

I Av

patriarcham Franciscum aliquando concionatum apud so-
rores ¹ aviculas, à quibus magno silentio fit auditus. Sed
age, etiamne sabbato fit concio? Hⁱ. Fit in honorem divæ
Virginis matris. Nam die Dominico Christus prædicatur,
Decet autem, ut priores teneat mater. L^E. Quod erat the-
ma? Hⁱ. Enarrabat canticum Virginis. L^E. Argumentum
vulgatissimum. Hⁱ. Nimirum aptissimum ecclesiastæ. Nam
suspitor, illum hoc unum thema didicisse: quemadmodum
ajunt, inveniri sacerdotes, qui nullam ² liturgiam callent,
nisi pro defunctis unicam. L^E. Dicatur igitur ille, concio-
nator de *Magnificat*, aut, si mavis, *Magnificatius*. Sed cujus-
modi tandem aviserat, aut quibus ornata plumis? Hⁱ. Vul-
turi non dissimilis. L^E. Qua tandem ³ ex corte? Hⁱ. Fran-
ciscana. L^E. Quid audio? ex tam sancto sodalities? fortas-
sis ex illorum degenere genere, qui dicuntur *Gaudentes*, co-
lore fusco, calceis integris, cingulo candente: nec horrent,
(contremisco referens,) nudis ⁴ digitis contrectare pecu-
niam. Hⁱ. Imo è grege selectissimo istorum, qui gaudent
Observantes nominari, colore cinericeo, cingulis canabeis,
calceis fenestratis, quique citius occiderent hominem,
quam nuda cute pecuniam attingerent. L^E. Nil mirum
est, in rosariis nasci ⁵ cynorrhodum. Sed quis talem hi-
strio-

¹ *Aviculas*] Erant aviculæ hæ hiru-
dines, quibus dum Franciscus iste ver-
bum Dei concionatur, illæ submissis
capitibus in reverentiæ signum attentæ,
nec trinsantes adstabant: finita sacra ista
concione dimissæ, in quatuor cœli par-
tes avolarunt: quo indicatum est, ut
habet Glossa ad Authenticam hanchi-
storian, sectam Franciscanorum in qua-
tuor mundi plagas divisum iri.

² *Liturgia*.] Est ministerium cultus
divini, & quicquid circa sacram men-
sam peragitur. Sæpe ergo λειτουργίαν
non est quodvis circa res sacras ministe-
rium obire; sed ea, per quæ Deus à
Christianis colitur: puta orare, scriptu-
ras recitare, aut interpretari, concionari,

[sacramenta administrare.

³ *Ex corte*] Cors sive cohors est lo-
cus cinctus parietibus ad custodiam gal-
linarum, anserum similiumque: ita di-
cta, quia ibidem coërcetur.

⁴ *Digitis contrectare*] Licet Servator
noster ipse pecuniam contrectaverit, ex
Francisci regula, tamen idem in nume-
rum vetitorum recensitum; Quanquam
ipsi Franciscani de possessione nummo-
rum graves sæpe lites aliis moverunt,
nummosque exigant ab iis, quorum se-
pulchra aqua lustrali adspargunt, & mul-
tis, ut multa omittam, metu purgatorii
extorqueant.

⁵ *Cynorrhodum*] Rosa canina, foetide
olens, q. κυνὸς πόδιον.

I Sex-

strionem induxit in hoc proscenium? **Hi.** Istuc magis etiam diceret, si vidisset personam tragicam. Corpore erat vasto, buccis rubentibus, ventre prominente, lateribus gladiatoriiis: dixisset, athletam esse: & quantum ego divinare queo, biberat in prandio plus, quam unum vini ¹ sextarium. **Le.** Unde tanta vini copia non tractanti pecuniam? **Hi.** Ex aula ² regis Ferdinandi, singulo quoque die dabatur illi sextarii quatuor. **Le.** O male collocatam benignitatem! Fortassis erat doctus. **Hi.** Præter effrontem improbitatem, & linguam effrænem nihil habebat. **Le.** Quæ res igitur sic imposuit Ferdinando, ut ³ bovem adduceret ad ceroma? **Hi.** Ut ⁴ numero dicam, pietas & regia bonitas. Commendatus erat, ille demittebat caput in dextrum humerum. **De.** Sic Christus pendet in cruce. Sed erat concio frequens? **Hi.** Quî potuit esse ⁵ infrequens Augustæ, templo celeberrimo, & in tot monarcharum conventu, quos ⁶ Carolus Cæsar ex universa Germania, ex Italia, ex Hispaniis, ex Anglia eo contraxerat? Quin & eruditi complures aderant in ipsa concione, præsertim ex aula regum. **Le.** Demiror,
fi

¹ *Sextarius*] Ita dictus, quod sit sex-
 ta portio congiî; capit nempe libram
 cum dimidia.

² *Regis Ferdinandi*] Ferdinandus
 Maximiliani ex Maria Caroli Audacis
 filia filius, in Regem Romanorum ele-
 ctus est Coloniz Agrippinz ductu Ca-
 roli V. fratris anno 1531. quinquen-
 nium nempe ante Erasmi mortem; ut-
 pote qui iv. Id. Jul. anno 1536. Basi-
 lez obiit.

³ *Bovem adducere*] Hoc est, ad id, ad
 quod inutilis est. Ceroma unguentum
 dicitur, quo olim ungebantur athlete.
 Bos autem ad certamina inutilis est.

⁴ *Numero dicere*] Pro eo, quod est,
 facile & compendio, citò ac celeriter.

⁵ *Infrequens Augustæ*] Augusta olim
 Vindelicorum urbs, nunc Suevorum
 circulo accensita, inter Rhædos & Ger-
 manos jam ante Romanorum impe-

rium celebris, hodie *Augsburg*; *Augu-
 sta* dicta ab Augusto Cæsare, cujus au-
 spiciis colonia huc deducta. Verba sunt
 Ottonis Frisingensis; Hic Drusus Mo-
 guntiam in Gallia & Augustam in Rhæ-
 tia, quæ ante Vindelica dicebatur; ex
 nomine Augusti vocatam fundasse vel
 instaurasse dicitur.

⁶ *Carolus Cæsar*] In hac urbe multa
 comitia celebravit Carolus. Hic autem
 designat Erasmus ea, quæ habita, cum
 Cæsar ex Italia redux, anno 1530. ma-
 ximo procerum comitatu, præsentibus
 itidem Ferdinando fratre, proxime se-
 quenti anno in Romanorum Regem
 creato, & sorore Maria Ludovici Hun-
 garorum Regis vidua, tumultus ob reli-
 gionis reformationem motos sedare
 tentaret. Eodem tempore à Lutheranis
 illi oblata est Confessio Fidei, quæ inde
Augustana seu *Augsburgica* dicta.

•1 Tra-

si porcus ille quidquam adferre potuit dignum tali auditorio. **Hi.** At multa se digna protulit. **Le.** Quæ tandem, obsecro? Sed prius te quæso, ut mihi nomen hominis edas. **Hi.** Non expedit. **Le.** Quam ob rem Hilari? **Hi.** Non libet talibus, gratum facere. **Li.** Au! gratificatur, qui ¹ traducit? **Hi.** Illis pro summo beneficio est, quocunque modo innotescere. **Le.** Saltem mihi nomen edito, tacituro. **Hi.** ² Merdardum vocant. **Le.** Merdardum illum probe novi. Nimirum is ipse est, qui nuper in convivio Erasmus nostrum appellavit diabolum. **Hi.** Rem tenes. Sed quod in convivio dixit, tametsi non omnino dixit impune, qui civiliores erant, imputabant temulentiae, & vino censebant inscribendum. **Le.** Sed quid excusationis attulit objurgatus? **Hi.** Negavit, se dixisse ex animo. **Le.** Quî potuit ex animo, cui nihil erat mentis aut animi? **Hi.** Sed mihi ac doctis omnibus visum est intolerabile, quod publicus, quod eo in loco, quod apud tales auditores, denique, quod in tam celebri monarcharum conventu, Merdardus suas ³ merdosas purulentias effuderit. **Le.** Aveo scire, quid dixerit. **Hi.** Multa stolidissime debacchatus est in Erasmus nostrum, quorum hæc erat summa. His, inquit, temporibus existit quidam novus doctor Erasmus; lapsa est lingua, *asinus* volebam dicere: simulque populo interpretatus est, quid Germanice sonaret *asinus*. **Le.** Rem mire facetam narras. **Hi.** Itane facetam? imo fatuam potius. **Le.** An non tibi facetum videtur, talem asinum quenquam omnino vocare asinum, nedum Erasmus? Unum illud scio, si Erasmus ipse præsens fuisset, non poruisset à risu temperare. **Hi.** Profecto non minus refert asinum animi stupore, quam colore vestis. **Le.** Neque arbitror, in tota ⁴ Arcadia

¹ Traducere] Sinistram famam de aliquo spargere.

² Merdardum] Videtur à merda, stercore humano, effictum nomen.

³ Merdosus] A merda, quod ster-
cus humanum significat.

⁴ Arcadia] Regio intima Peloponnesi, maxime à mari remota, quæ habet asinos procerissimos, qui ob corporis magnitudinem in proverbium abierunt.

dia esse ullum asinum usque adeo asinum, quin hic dignior sit, qui fœno pascatur, quam ille. **Hi.** Prorsus invertus est ¹ Apuleius; ille sub asinina specie tegebat hominem; hic sub hominis specie tegit asinum. **Le.** At tales asinos hodie ² mulso & placentis saginamus; ut mirum non sit, si mordeant quemlibet, & calcibus feriant. **Hi.** Is, inquit, doctor asinus audet corrigere ³ *Magnificat*, cum id canticum sit à Spiritu sancto proditum per os sacratissimæ Virginis. **Le.** Agnosco ⁴ *παροιμίαν ἀδελφικὴν*. **Hi.** Atqui id verbis exaggerabat, quasi summa esset admissa blasphemia. **Le.** Mihi nunc cor metu palpitat. Quid erat criminis? **Hi.** Aiebat, Erasmus pro eo, quod ecclesia canit, *Quia respexit Dominus humilitatem ancillæ suæ*, vertisse *Quia respexit vilitatem ancillæ suæ*: eaque vox odiosius sonat Germanice, quam Latine. **Le.** Quis autem non fateatur, esse blasphemiam execrabilem, si quis sacratissimam Christi matrem, etiam angelica dignitate celsiorem, appellet vilem ancillam? **Hi.** Age; quid, si quis appellet Apostolos servos inutiles? **Le.** Pararem blasphemio fasciculos. **Hi.** Quid, si quis eximium illum Paulum appellet indignum apostoli nomine? **Le.** Clamarem, ad ignem. **Hi.** Atqui sic Apostolos suos loqui docuit ille doctor unus irrefutabilis Christus: ⁵ *Cum omnia feceritis, quæ præcepta sunt vobis, dicite, Servi inutiles sumus.*

¹ *Apuleius*] L. Apuleius Philosophus Platonicus è Madaura oppido Africae. Scripsit inter alia libros 11. Metamorphoseos de asino aureo, Lucianum imitatus, qui Græce simili fere argumento scripserat. Ob eam rem fabulam hanc *Græcanicam* vocat. In quo fingit, in Thessalia a saga, dum in avem cuperet, in asinum mutatum, pristinum tamen sensum retinentem.

² *Mulso & placentis*] Qui delicatis pascuntur, ut plurimum petulantiores sunt & ferociunt. *Mulsum* ergo est porus melle mistus. Gr. μελίχρατον, οἶός μεσι. Belg. *Wyn-mesd.*

³ *Magnificat*] Pontificii verbum *Magnificat* sumunt substantive, designantque eo hymnum Mariæ, qui invenitur Luc. 1. vers. 4. incipiens: *Magnificat anima mea Dominum.*

⁴ *Παροιμίαν ἀδελφικὴν*] Id est, proverbium fraterculorum, non Delphicum.

⁵ *Cum omnia feceritis*] Habetur locus Luc. 17. vers. 10. Refutans Pontificiorum dogma superbum de meritis operum. Si enim inutiles servi sumus, cum omnia fecerimus, quæ mandata sunt: vide, quam etiam strictissima & perfectissima legis observatio, non tamen ullius primum meritoria sit.

lusus. Luc. xvii. Et hujus præcepti non immemor ¹ Paulus de se prædicat, *Minimus sum omnium Apostolorum, atque adeo indignus Apostoli titulo*. I Cor. xv. LE. Verum, ubi de se talia prædicant homines pii, ² modestia virtus est, qua nulla Deo gratior: si quis alius idem prædicet de illis, præsertim in divorum consortium relatis, gravis sit blasphemia. Hī. Pulchre ³ nodum secuisti. Proinde, si ⁴ Erasmus adorandam illam Virginem dixisset vilem ancillam Domini, nemo non fateretur, esse dictum impie. Cæterum, quoniam ipsa ad istum modum de se loquitur, & in illis cedit gloriam, & nobis salutare modestiæ exemplum exhibetur: ut, quoniam, quidquid sumus, munificentia Dei sumus, quo quisque major est, hoc se gerat submissius. LE. Hactenus quidem inter nos convenit. Verum isti, cum corrigere dicunt, sentiunt corrumpere, sive falsare. Illud itaque videntum, an *vilitatis* verbum Græcæ voci, quam ⁵ Lucas posuit, respondeat. Hī. Istam ipsam ob causam à concione mox ad codicem cucurrimus. LE. Exspecto venatum. Hī. Verba, quæ Lucas afflatu Spiritus sanctissimis digitis suis exaravit, sic habent; *ὅτι ἐπέβλεψεν ὅτι τὴν ταπεινῶσιν ἡ δούλη αὐτοῦ*. Ea sic reddidit noster ⁶ Erasmus: *Quia respexit ad humilitatem ancillæ suæ*: Tantum addidit præpositionem, quam ⁷ Lucas non omisit: nec eam respuit Romani sermonis

nis

¹ Paulus de se prædicat] Verba exstant I Cor. 15. vers. 9. Dicit autem se minimum respectu status ante conversionem, cum Ecclesiæ esset persecutor. Alibi 2 Cor. 12. vers. 11. Idem de seipso ait: *Nulla in re inferior fui summis Apostolis, etiamsi nihil sum.*

² Modestia virtus] Modestia virtus est, qua quis nec arroganter nec superbe de se sentit, sed modice.

³ Nodum secuisti] Nodum secare seu solvere, est rem impeditam explicare aut expedire. Belg. *Uyt den droom helpen.*

⁴ Erasmus] Itane? Pontificiis adoranda virgo est Maria. Directe contra illud Christi Matth. 4. vers. 10. *Domine Deum tuum adorabis & ei soli servies.*

⁵ Lucas posuit] Lucæ 1. vers. 48. ponitur Græca vox *ταπεινῶσις*.

⁶ Erasmus] Libro, cui titulus Paraphrasis in N. T. versio addita est. Tremellius eodem modo vertit, nisi quod omittat præpositionem *ad*. Beza habet, *quia respexit humilem ancillam suam*. Cum Tremellio convenit versio Hieronymo adscripta. Nupera versio Belgica: *Om dat hy de nederigheyt syner Dienst-maeght heeft aengesien*. Et Verus: *Hy heeft de nederheyt syns Dienst-maegts aengesien.*

⁷ Lucas] Lucas Evangelista medicus fuit Antiochenus, Græci sermonis non ignarus, sectator Pauli & peregrinationis ejus comes. Vixit octoginta & quatuor annos, ut habet Hieronymus.

I Et

nis elegantia, nec ad sensum est otiosa. Sic enim loquitur Terentius in Phormione: *Respice ad me*. In Annotationibus tamen admonet, Lucam potius dixisse, *Adspice ad me*, quam *Respice ad me*. LÆ. Interest igitur aliquid inter respicere & adspicere? Hī. Non ita multum, sed tamen non nihil. *Respicit*, qui flexo collo adspicit, quæ à tergo sunt: *Adspicit*, qui simpliciter intuetur: velut apud Terentium Phædria adspicit Thaidem, domo prodeuntem: *Totus*, inquit Parmeno, *tremo horreoque, postquam adspexi hanc*. At hujus frater Chærea sic loquitur; *Cum hac respicio ad virginem*. Nam ad senem sese flexerat; eo absoluto reflexit corpus ad virginem. Interdum tamen usurpant *Respicere* pro eo, quod est rationem sive curam habere, sive rei cujuspiam imminētis, sive præsentis. Ita Satyricus;

Respicere extremæ jussit spatia ultima vite.

Mors enim velut à tergo imminens sequitur, ad quam reflectimus oculos, quoties eam animo reputamus. Et Terentius; *Respice senectutem tuam*. Proinde, qui alibi intentus non habet curam liberorum, dicitur *illos non respicere*. Rursus, qui discussis aliis curis cogitationem huc vertit, eleganter *respicere* dicitur. At Deus unico intuitu contuetur universa, præsentia, præterita & futura; & tamen in scriptura nobiscum humano more loquitur. *Aversari* dicitur eos, quos reprobabat; *respicere*, quos aliquandiu veluti neglectos, dignatur suo favore. Verum hoc magis expressisset Lucas, si dixisset, ἀντιβλεψεν, nunc legimus ἐπιβλεψεν. Sed utrum legas, minimum refert ad sensum. LÆ. At videtur otiosa præpositio repetita. Hī. Certe sic¹ & Latini loquuntur: *Accessit ad me*. *Appulit animum ad scribendum*. Heic mihi præpositio non videtur otiosa. Nam *respicere* potest, qui in tergum flectit oculos casu quopiam, in nullam rem certam intendens intuitum: at, cum audis, *Respexit ad me*, exprimitur peculiaris favor,

¹ Et Latini] Juxta regulam: Præpositio, cum qua verbum est compositum, sæpe iteratur. V. Cel. Bronkh. ad Tibull. 3, 5, 40. & Cl. Burm. ad Phadri L. 1. Fab. 8. vers. 11. in Novo Commentario. A.

favor, volentis huic aut illi succurrere. Item *adspicimus* interdum casu obvia, quorum nobis nulla cura est, imo quæ videre nolimus. At, quisquis ad aliquem *adspicit*, peculiariter attentus est ad id, quod intuetur. Ad hæc, multa simul *adspicimus*, sed non ad multa. Spiritus itaque Sanctus volens nobis exprimere singularem erga sanctissimam virgunculam favorem, sic per illius os loquutus est: *Quia respexit ad humilitatem ancille sue*. Avertit oculos ab elatis, suoque iudicio magnis; & obtutum suum flexit ad eam, quæ in oculis suis erat infima. Nec enim dubium est, quin multi fuerint docti, potentes, divites, nobiles, qui sperabant, ¹ Messiam ex ipsorum stirpe proditurum: sed illos adspernatus Deus, clementissimi favoris oculos flexit ad virginem, fama obscuram, opibus tenuem, fabro nuptam, ne sobole quidem ulla divitem. LE. Nondum audio quidquam de *vilitate*. HI. Ea vox sycophantæ fuit, non Erasmi. LE. At in annotatione forsitan meminit *vilitatis*. HI. Nequaquam. In vocem *ταπεινωσιν* tantum hoc modestissime notat. Ut intelligas, inquit, *parvitatē*, non *animi virtutem*: sitque sensus; *Et si sim infima ancilla, tamen non est averfatus me Dominus*. LE. Hæc si vera sunt ac pietatis plena, quid est, quod ² obrudant ³ onagri? HI. Latinæ vocis ignorantia parit hos tumultus. *Humilitas* apud veteres commendatius loquentes non declarat virtutem animi, quæ pugnat cum arrogantia, diciturque *modestia*, sed conditionis abjectiorem sortem: quo sensu ignobiles, tenues, ⁴ idiotas, & contemptos *humiles* dicimus; quasi humi repentes. Quemadmodum igitur magnatibus loquentes dicimus, *Rogo, ut tua celsitudo nobis hac in re faveat*: ita, qui de se loquentes sua volunt elevare, dicere solent, *Quæso, ut*
humili-

¹ Messiam] Messias Hebræis, qui Græcis Χριστός, Latinis Unctus.

² Obrudant] Arudo, asperam vocem edo, quod alinorum est, hinc rudisus, alini clamor.

³ Onager] Gr. ὄναγρος, alinus styl- vestris. q. ὄντος ἀγῆς.

⁴ Idiotas] ἰδιώτης, proprie idem, quod privatus, nulloque munere publico fungens. Latinis autem magis sumitur pro illiterato & imperito.

humilitatem nostram tua humanitate subleves. Nam pronominum primogeniorum emphasis interdum habet, nescio quid ¹ arrogans. Quod genus est illud, *Ego dico, ego perficiam.* Bifariam itaque puella modestissima, simul & suam sortem extenuavit, & numinis in se munificentiam extulit: non contenta se ipsam *ancillam* dicere, sed addidit, *humilem* ancillam, & infimæ sortis. Quemadmodum juxta proverbium, ² *servus præ servo est*, ita & inter ancillas alia est alia præstantior, nimirum pro dignitate functionis. Honestior enim ³ comitrix, quam lotrix. LE. At miror, Merdardum non agnovisse sermonis formam, cum ipse frequenter audierim Franciscanos ita loquentes, *Mea parvitas agit tibi gratias pro lauta refectioe.* HI. Quidam non multum aberrarent, si dicerent, ⁴ *mea pravitas.* Cæterum, quoniam Græca vox *παινεοφροσύνη* quiddam amplius exprimere videtur, quam Latina, *modestia*: Christiani maluerunt *humilitatem* dicere, quam *modestiam*: hoc est, maluerunt significantius loqui, quam elegantius. *Modestus* enim is dicitur, qui modice de se sentit; nihil sibi præter meritum arrogans. At *παινεοφροσύνης* laus non competit, nisi in eum, qui minus sibi arrogat, quam habet. LE. At periculum est, ne, dum *modestiam* amplectimur, incidamus in *vanitatem.* HI. Quî sic? LE. Nam, si verum dixit Paulus, *Non sum dignus vocari Apostolus*: & si vere se dixit Maria *ancillam humilem*, hoc est, infimæ sortis: periclitantur de mendacio, qui utrumque tam magnificis efferunt laudibus. HI. Nihil hîc, ô bone, periculi: cum nos laudibus vehimus pios aut pias, prædicamus in

¹ *Arrogans*.] Ita se habet: voce enim omnes æquales esse, verum hominum primitiva seu abstracta, majus quid indicatur, quam paronyma seu concreta. Ita de Deo proprietates dicuntur in abstractis.

² *de homine in concreto.* Deus quippe sic sapiens est, ut simul sit sapientia & ornat; à *como*.

³ *Comitrix*.] Quæ comam componit & ornat; à *como*.

⁴ *Mea pravitas*.] Insignis paranomasia: non parvi, utpote sat locupletati, quamquam pecuniam haud attingant, eodem hominum genere, non statim sed pravi sunt Franciscani.

1 At

in illis Dei beneficentiam, cum ipsi semet abjiciunt, respiciunt vires ac merita sua, si desit favor numinis. Nec statim mendacium est, si quis sibi non vindicat, quæ habet: si loquitur ex animo, fortassis *error* dici potest; *mendacium* dici non potest. At hunc errorem in nobis amat Deus. LE. ¹ At Paulus, qui se negat esse dignum Apostoli titulo, alibi ² magnifice de se prædicat, commemorans sua facinora: *Plus*, inquit, *omnibus laboravi*; & *qui videbantur esse aliquid, nihil mihi contulerunt*: cum sanctissima Virgo tale nihil dixisse legatur. HI. Sed ista facinora Paulus appellat suas infirmitates, quibus illustrata est Dei potentia; eamque commemorationem vocat *insipientiam*, ad quam sit adactus ³ pseudoapostolorum improbitate, ob quos fuit illi necesse sibi vindicare auctoritatem apostolicam, non quod ipse delectaretur humana gloria; sed quod expediret Euangelio, cujus dispensatio fuerat illi credita. In Virgine matre non fuit eadem ratio: non enim illi commissum erat munus prædicandi Euangelii. Tum & sexum, & virginem, denique Jesu matrem decebat summus pudor, summaque modestia. Nunc venio ad hujus erroris fontem. Qui Latine nesciunt, putant, *humilitatem* nihil aliud declarare, quam insignem modestiam; cum interdum referatur ad locum, aut conditionem, non ad animi virtutem; interdum sic referatur ad animum, ut vitium sonet. LE. Etiamne in sacris literis? HI. Maxime. En tibi locum apud Paulum ad Coloss.

¹ At Paulus] Nempe 1 Corinth. 15. vers. 9.

² Magnifico de se prædicat] Vide inter alia 2 Corinth. 11. vers. 5. *Puto enim, me nihilo inferiorem fuisse summis Apostolis*, &c. 2 Corinth. 12. vers. 11. *Nulla in re inferior fui summis Apostolis, etiam si nihil sum.*

³ Pseudoapostolorum] Capite enim undecimo 2 ad Cor. testatur, se ingenti amore cogi erga Corinthios, ut laudes suas deprædicet, gratuitam operam suam illis impendisse, ne qua in re superio-

res essent Pseudoapostoli, quos longe antecellere se recenset in iis, quæ veræ sunt laudis. Et sequenti capite duodecimo profert revelationes sibi divinitus factas, ob quas quum vere gloriarî possit, nolit infirmitatum suarum conscius; sed hanc sibi necessitatem ineptiendi eos injicere, dum se adducunt ambiciosi hominibus, per quos à Christo abalienantur. Ita habent brevitaria seu argumenta, capitibus his duobus, in quibus autor digitorum intendit, in Bibliis Tremellii præfixa.

los. cap. II. *1 Nemo vos seducat volens in humilitate & religione Angelorum.* Nec heic est ἐν ταπεινώσει, quæ vox est in cantico Virginis, sed ἐν ταπεινωφροσύνῃ. Locus habet nonnihil obscuritatis, fateor: sed mihi videtur germanus sensus, quem accuratius docti adferunt, *Ne sitis tam humili, tamque abjecto animo, ut, cum semel dedicaveritis vos ipsos Christo salutis unico auctori, patiamini vobis persuaderi, ab Angelis sperandam esse salutem, quos quidam sibi fingunt apparuisse. Sitis excelsio animo, ut, etiamsi vere Angelus quispiam è cœlo veniens prædicet vobis aliud Evangelium, quam quod Christus tradidit, sit vobis execrabilis, velut Angelus impius & Christi adversarius. Multo minus convenit, vos esse tam demissis animis, ut istorum fictis apparitionibus patiamini vos abduci à Christo. Ab uno Christo sperare salutem, religio est; ab Angelis aut divinis idem expectare, superstitio est.* Paulus igitur vult humilis abjectique animi esse, ab illo sublimi Christo ad commenticias Angelorum apparitiones desciscere: demissi ingenii est quorumlibet suafu circumagi. Vides, heic ταπεινωφροσύνη in vitium usurpam esse. L. E. Quid ni videam? H. Rursus in eodem capite: *3 Secundum præcepta & doctrinas hominum, quæ sunt rationem quidem habentia sapientiæ in superpositione & humilitate.* Heic iterum ταπεινωφροσύνη vitium sonat. L. E. Palam est. H. Atqui i Pet. v. usurpatur pro virtute, quæ contraria est superbiæ, ἡν ταπεινωφροσύνη

1 Nemo nos seducat] Textum ita vertit Beza: Coloss. 2. v. 18. *Nemo adversus vos rectoris partes sibi ultro sumat, in submissione animi & religioso cultu angelorum.* Tremellius habet: *Et ne quis velis per demissionem mentis culpabiles vos reddere, ut subjiciamini cultus Angelorum.*

2 Ne sitis tam humili] Adversus primam speciem corruptelæ disputat eo in loco Apostolus, ait Beza, cujus exemplum proponit Angelorum cultum: quod falsæ religionis genus primum hac ratione refutat, quod, qui hujusmodi cultum invehunt, sibi tribuunt, quod ubi Dei est, nempe jus conscientiarum

religione obligandarum, quantumvis ista videantur homines ad humiliter desensendum adducere. Stolidi demissione animi, quum aliqui demissio etiam inter virtutes loecetur: arrogantia enim isti Angelorum cultores infirmulabant eos, qui recta ad Deum contenderent.

3 Secundum præcepta, &c.] Beza vertit: *Præscripta ex præceptis & doctrinis hominum: qua rationem quidem habent sapientiæ in cultu voluntario & submissione animi.* Tremellius habet: *Mandata sunt & doctrina filiorum hominis: & videntur, quod sit in illis ratio sapientiæ per aspectum submissiōis & reverentiæ Dei.* Graphica

au-

ὁ ὡς ἐγκομίζουσι: 'pro quo nos legimus, *humilitatem insinuate*. Rursum ad Phil. 11. τῇ ταπεινοφροσύνῃ ἀλλήλους ἡγούμενοι ὑπερέχοντας ἑαυτῶν. id est, *Per animi modestiam unusquisque alium se² præstantiorem existimet*. LE. Docuisti, ταπεινοφροσύνῃ usurpari in utramque partem, cum apud Latinos *modestia* non usurpetur, nisi in laudem. Verum potesne docere, ταπεινώσιν accipi pro *modestia*? HI. Nihil absurdi, si quis ad istum modum usurpet. Nam & animo tribuere submissionem aut demissionem pro *modestia*, nihil vetat. Cæterum, an in divinis literis ita positum reperiatur, nescio. LE. Vide, num apud divum Jacobum ita sit usurpatum, ³ *Glorietur autem frater humilis in exaltatione sua, dives autem in humilitate sua*. HI. Isto quidem loco est ἐν ταπεινώσει, non ταπεινοφροσύνῃ. Quod si contendas, heic *humilitatem* accipi pro *modestia*, consequens est, ut *exaltationem* accipiamus pro *superbia*, ac protinus gemina existet absurditas. Nam, ut modestus non est, qui de sua modestia gloriatur ac jactitat sese; ita bis arrogans est, qui de sua superbia gloriatur. LE. Quid igitur sibi vult Apostolus? HI. Commendat æqualitatem ⁴ inter Christianos. Pauper dicitur humilis ob fortunam abjectiorem: dives dicitur sublimis, utique juxta mundum, ob fortunæ splendorem. Hic dives se demittit ad sortem pauperum, & pauper erigitur ad æqualitatem divitum. Uterque habet, quod gloriatur: alter gaudet, suis opibus sublevare pauperum inopiam: alter glorificat Chri-

autem hæc Monachus & Papismi descriptio.

1 Pro quo nos] Beza habet *submission* animi estote intus ornati. Tremellius: *Amicite vos intrinsecus demissione mentis unusquisque proximum suum tanquam præstantiorem se reputet*.

2 Præstantiorem existimet] Beza vertit; ex animi submissione alii alios sibi existimantes præcellere. Tremellius: *Unusquisque proximum suum tanquam præstantiorem se reputet*.

3 Glorietur autem, &c.] Iisdem verbis Jacobi locum c. 1. v. 9. 10. vertit Tremellius. Beza habet: *Perro frater, qui est*

humilis conditionis, gloriatur in sublimitate sua: qui vero est dives in submissione sui.

4 Inter Christianos] Redit hic Apostolus, ait Beza in hunc locum, ad institutum repetita propositione: exultandum esse in cruce, utpote quæ nos non deprimat, sed attollat. Antequam autem concludat, tradit doctrinam superiori oppositam, quomodo videlicet prosperis rebus (ut, quum omnium rerum copia supererit) sit utendum: ita nimirum, ut nemo idcirco sibi placeat, sed eo magis sit ab omni fastu alienus.

Christum, qui eam mentem inspiravit divitibus. **LE.** Sed interim dives ille modestiæ laudem habet. **HI.** Fortasse; sed non ideo protinus ταπείνωσης significat *modestiam*. Sunt enim, qui venantes laudem ab hominibus, multa ¹ pauperibus erogant. Quin potius uterque modestus est, si modo adsit sincere pietas: dives, dum non gravatur ob Christum æquari pauperi; pauper, dum ob honorem sibi habitum non insolescit, sed Christo gratias agens in illo gloriatur. Illud extra controversiam est, ταπείνωση in divinis libris frequentissime usurpari pro *demissione*, sive *dejectione*, quæ fit per afflictionem, aut conditionis infirmitatem. Ita Paul. ad Phil. 111. *Reformabit corpus humilitatis nostræ*, ² ταπεινώσας. Item Psal. ix. *Vide humilitatem de inimicis meis*, ταπείνωσιν. Rursum cxviii. *Hæc me consolata est in humilitate mea*, ἐν ταπεινώσει, nimirum in afflictione. Hujus generis loca sunt complura, quæ longum sit heic referre. Quemadmodum igitur μεταφορικῶς ταπεινὸς dici posset ὁ ταπεινόφρων, qui modesto sit animo, minimeque elato: ita nihil prodigii fuerit, si quis ταπείνωσιν dicat ταπεινοφροσύνην nos de scripturæ usu loquimur. Cæterum, qui contendunt, in cantico Mariæ ταπείνωσιν sonare *modestiam animi*, quin eadem opera sic interpretantur, quod legimus Genes. xxix. *Vidit Dominus humilitatem meam*, ταπείνωσιν Lia non jactat suam modestiam, sed, quod ob deformitatem minus esset cordi marito, humilitatem appellat. Eundem ad modum Deuteronomii cap. xxvi. *Et respexit humilitatem, & laborem, atque angustiam*. An non heic ταπείνωσιν appellat *afflictionem*? **LE.** Unde igitur istis in mentem incidit, ut *humilitatem* in Cantico interpretentur *animi modestiam*? **HI.** Nihil aliud video causæ, nisi quod multi
Theo-

¹ Pauperibus] Quales tempore Christi, amen dico vobis, retulerunt mercedem si Pharisei & hypocritæ, de quibus suam.
Matth. 6. vers. 2. Itaque, quum præstabis
² Ταπεινώσεως] Beza vertit; Transfigurabit corpus nostrum humile. Tremelte, sicut hypocrita faciunt in synagogis & alius: Transmutabit corpus humilitatis noster.
plateis, ut gloriam consequantur ab hominibus.

Theologi neglexerint & linguarum peritiam, & Latini sermonis studium, unâ cum priscis ecclesiæ doctoribus, qui sine hisce præfidiis ad plenum intelligi non queunt: præterea quod difficillimum sit revellere, si quid penitus inferderit animo. Porro videas, quosdam tantum scholasticis placitis tribuere, ut malint ad ea detorquere scripturam, quam ad scripturæ regulam opiniones humanas corrigere. **LE.** At istuc absurdus est, quam quod narrant de ¹ regula Lesbia. **HI.** ² Beda monachus, non admodum gravis auctor, quoties ab alienis recedit vestigiis, ex ³ occasione dictæ humilitatis meminit de superbia. At ⁴ Theophylactus scriptor Græcus, qui sua fere ex ⁵ probatissimis Græciæ scriptoribus hausit, negat, heic *ταπεινωσις* accipi posse ⁶ pro virtute. **LE.** Ad istud probandum quid opus est auctoritate, cum ipse sensus communis respuat eam interpretationem, **HI.** Recte dixisti. Nam, cum *modestia* sit quodammodo ⁷ colophon ac tutatrix omnium virtutum; immodestia est, si quis eam de se prædicet. Fatemur quidem, in sanctissima Virgine virtutem hanc fuisse summam & incomparabilem; (Christum semper excipio;) sed hoc ipso ob modestiam

¹ *Lesbia regula agitur*] Belg. *Men sal niet nauw sien*] Quoties præposere, non ad rationem factum, sed ratio ad factum accommodatur. Et cum lex moribus applicatur, non mores ad legem emendantur. Aut quoties princeps se moribus populi accommodat; cum contra conveniat, plebem ad principis arbitrium vitam instituere; si modo princeps ipse ad honesti regulam ac scopum respiciat.

² *Beda monachus*] Ob vitæ modestiam venerabilis Beda dictus, natione Britannus, claruit sub Joanne VI. Pontifice, pro barbarie istius sæculi Græce Latineque sic satis eruditus.

³ *Occasione*] Inter alia monumenta etiam reliquit Beda Commentationes in Lucam: eas in Evangelii 7. cap. v. 48. taxat hic Erasmus.

⁴ *Theophylactus*] Archiepiscopus Bul-

gariz recentior inter Græcos Theologos, & succinctæ dictionis stylo familiarior: doctus satis pro sæculo illo, in quo vixit.

⁵ *Probatissimis Græciæ*] Sic est: quæ non absque discentium fastidio prolixè tradiderant, ille collectis undique floribus in compendium contraxit. In primis tamen ex Chrysostomo tanquam aureo fonte maxime aureas hausit interpretationes: ita ut in explanandis Evangeliiis compresse protulerit, quod ille sinuosis voluminibus explicaverat.

⁶ *Pro virtute*] Verba ejus sic sonant: *Virgo certior reddita de cætu, glorificat Deum, illi miraculum attribuens, non sibi. Ille enim, dixit, respexit in me humilam, non ego ad illum respexi. Ille me prosequutus est misericordia, ego illum non quaesivi.*

⁷ *Colophon*] Finis, perfectio.

deſtiam laudabilior eſt, quod eam ipſa non laudat, ſed agnoſcens ſuæ conditionis humilitatem, myſterii magnitudinem adſcribit miſericordiæ divinæ. Maria, inquit, per modeſtiam, meruit fieri mater Dei. Donemus, hoc aliqua ex parte verum eſſe: verum quæ tandem modeſtiæ ſpecies eſt, puellam hoc de ſe prædicare? **LE.** Quin & ipſe cantici tenor declarat, illam de ſua indignitate loqui, eoque ſic orditur: *magnificat anima mea Dominum.* At, qui dicit, merui fieri mater Dei per modeſtiam, ſe magnificat, non Dominum. Mox ſubjicitur: *Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.* Ecce, ſignificat rem ſubitam & inexpectatam. Non exſpectat autem ſummum honorem, qui ſe nullo honore dignum judicat. Nec felicitas dicitur, ſi contingat, quod meritis debebatur. Flaccus enim negat, ſe hoc nomine felicem appellandum, quod à Meccœnate in amicorum numerum adoptatus eſſet. **HI.** Quam ob rem? **LE.** Quia iudicio fuit adſcitus, non gratuito favore. Meccœnas hoc illi tribuit, quod ejus virtutibus deberi judicarat. **HI.** Eodem pertinet, quod ſequitur, *Quia fecit mihi magna, qui potens eſt, & ſanctum nomen ejus.* Non dixit, fecit mihi magna, quia me dignam judicavit, ſed, *quia potens eſt, & facit*, quæcunque vult, & ex indignis facit ſuo favore dignos; & ideo ſanctum nomen ejus: *ſanctum* dixit glorioſum. Quantum autem noſtris meritis arrogamus, tantum detrahimus divini nominis gloriæ. Nam juxta Paulum illius potentia per noſtram imbecillitatem perficitur. Mox in ² eo verſu, *Depoſuit potentes de ſede, & exaltavit humiles;* non eſt *ταπεινώſας*, ſed *ταπεινός*, hoc eſt *contemptos* juxta mundum, ut opponatur *potentibus*. Hunc verſiculum juxta Prophetiæ eloquutionis morem declarat ſequens, *Eſurientes implevit hominibus, & divites dimiſit inanes.* Quos modo dixerat

¹ *Quia fecit mihi, &c.* Vide apud Lu- aliorumque in idem Canticum Mariæ.
tam c. i. v. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. | ² *Eo verſu* Exiſtat locus 2 Cor. 12.
34. 55. & Commentationes Maſlorati verſi. 9.

³ *Decla-*

xerat *humiles*, heic appellat *esurientes*, hoc est, tenues: quos modo *potentes*, heic *divites* vocat. Proximo versu fit mentio misericordiæ, sese per omneis orbis nationes profundentis. In extremo versu prædicat fidem Dei in promissis, *Sicut locutus est*, &c. Toto cantico prædicatur gloria, hoc est, potentia, bonitas, & veritas Dei: nulla est meritorum mentio. L. Sed, ut potentiam ac divitias comitatur superbia, ita paupertas docet modestiam. H. Non equidem inficior, istuc interdum accidere; sed videas plerumque pauperes arrogantissimos: si negas, objiciam Merdardos multos. Verum demus esse, quod non est perpetuum: non jam agitur, qualis fuerit sacratissima Jesu mater, sed qualia de se prædicarit in hoc cantico. L. Demiror istorum pervicaciam, qui toties moniti, frequenter etiam irrisi, non resipiscant. H. Quoties moniti sunt, ¹ *declamationem* esse ficti thematis tractationem, ad exercendam dictionis facultatem adhiberi solitam; & tamen istis *declamatio* nihil aliud est, quam sacra concio. Quoties inclamatum est illis, *cælibem esse*, quisquis uxorem non habet, etiam si ² *sexcentas* alat concubinas: & tamen *cælibatus* istis nihil aliud est, quam continentia & castitas. Idem usu venit de *humilitate*, aliisque similibus quamplurimis. L. Unde stupor tam pertinax? H. De Merdardis respondeo. Non dederunt a puero operam litteris; nec est illis præceptorum aut librorum copia, & si quid istiusmodi facultatis obtigit, malunt abdomini impendere. Sacrosanctam illam vestem existimant abunde sufficere & ad pietatis & ad eruditionis opinionem. Postremo putant, nonnullam esse religionis par-

¹ *Declamationem*] Calepino defini-
niente, *declamatio* est domestica exerci-
tatio seu scholastica, qua futuri Orato-
res seriis causis solent præcludere paran-
dæ eloquentiæ causa vel locupletandæ.
Solebant enim causas æturi domi prius
præmeditari, quæ in foro essent discu-
ti. Pueris quoque in ludis ficta quædam

themata solebant præscribi, quibus se
præexercerent, & ad eloquentiam viam
iterarent.

² *Sexcentas alat*] Imo perfricta
fronte affirmant Pontificii, satius esse,
clerum suum meretricibus operam
dare, quam matrimonii vinculis in-
necti.

partem, si cum suo ¹ Francisco ne Latine quidem loqui sciant. L^E. Profecto plurimos novi, qui ista ex parte belle referant instituti sui principem, qui *caperonem* dixit pro galero, opinor & ² *vestimentibus* pro vestibus. At Franciscus constanter recusavit presbyteri honorem; quod idem, opinor, fecit Benedictus & Dominicus. Nunc isti ³ cum suis vestimentibus non abhorrent a galero ⁴ Cardinalicio. H^I. Quid ais? imo ne à corona quidem triplici. at humiles illi pauperis Francisci filii porrigunt calceos suos summis ⁵ orbis monarchis osculandos. L^E. Jam, si fuisset facta vilitatis mentio, quid erat piaculi? H^I. Nihil, si *vilem* intellegas, qui parvo æstimatur apud homines, aut qui sibi videtur contemtibilis. Sed quid opus excusare, quod dictum non est? L^E. Non puduit Merdardum ad istum mentiri modum? idque in fano tam celebri, in frequentissima monarcharum synodo, coram tot eruditis viris, quorum plerique Erasmicas lucubrationes evolverant? H^I. Puduit, ais? Imo sibi visus est scurra ⁶ rem palmariam ac triumpho dignam facere. Hoc est quartum Merdardorum votum, longe tribus

¹ *Francisco*] Franciscus enim homo plane idiota, nec Latine nec Græce callebat. Ejus stuporem indicat Buchananus:

Quod quamvis asinis membrorum omnibus esset,

Et Venerem in nulla perdomuisset equa:

Tot tamen haud multis multos genuisset in annis,

Quot nec umbriferis Manala celsa jugis.

² *Vestimentibus*] De Monachorum Barbarie, præcipue superioribus sæculis testantur hodieque literaria monumenta, tot mendaciis, tot solœcismis, tot Barbarismis & putidis nugis referta; ut mirum sit, quod non interierint, simulac nata essent. Sed carbones hos pro thesauris accurate in monasteriis reservant Monachi, ut moverent risum ævo cordatiori.

³ *Cum suis*] Vide de Francisco, Benedicto, Dominico honorem presbyteri recusantibus Rodolphum Hospinianum.

⁴ *Cardinalicio*] Sic est, non enim ex Franciscanis, Dominicanis & Benedictinis Episcopi & Cardinales modo creantur, sed & ipsi Pontifices. Ita inter alios Clemens sextus professione Benedictinus erat, ut & Urbanus V. Alexander V. Franciscanus, ut & Sixtus IV. Benedictus XI. Dominicanus.

⁵ *Orbis monarchis*] Imo honoris loco exhibetur, si monarchis osculo contingere liceat sacerrimos Antichristi pedes.

⁶ *Rem palmariam, &c. dignam*] Palmarium facinus apud Terent. pro insigni, ac quod triumpho ac palma dignum: vel quod in palma est, hoc est, in laude.

bus¹ illis religiosius, *Nihil omnino pudere*. LE. Istius profecto plerique sunt observantissimi. HI. Nec erat simplex mendacium. Primum Mariæ canticum, ut est à Luca scriptum, manet intactum. Quî vero corrigere dicitur, qui nihil mutat? Deinde vox *humilitatis* immutata non est; nec ulla usquam vilitatis mentio. Postremo non corrigit canticum, qui bona fide reddit, quod scripsit Lucas, sed explicat. LE. Video triplex mendacium effronte scurra dignum. HI. Mane: Nondum audisti, quod est omnium impudentissimum. LE. Etiamne amplius? HI. Vociferabatur, doctorem illum asinum fuisse principem, auctorem & antesignanum universi tumultus, quo nunc concutitur orbis Christianus. LE. Quid ais? HI. Huic imputandum, quod tot sectis dissinditur ecclesia, quod sacerdotes spoliantur decimis, quod contemnuntur episcopi; quod sacrosanctæ Pontificis majestati passim oppeditur; quod agricolæ, vetus² gygantum exemplum instaurarunt. LE. Ista publicitus? HI. Magnis clamoribus. LE. Atqui longesecus existimant, qui Erasmi libros attentius introspiciunt. Horum plurimi fatentur, se ex illius lucubrationibus hausisse veræ pietatis semina. Totum hoc incendium per monachos ortum; per eosdem huc usque incanduit, quod non aliter nunc quoque conantur extinguere, quam si³ oleum, quod

¹ *Illis religiosius*] Tria vota Monachorum perpetua castitas, cæca obedientia & voluntaria paupertas: quartum addit autor votum nempe impudentiæ.

² *Gygantium*] Designat bellum Rusticorum in Suevia circa annum vigesimum octavum sæculi decimi quinti. Id hoc modo describit Joannes Cluverus: Teterrimam notam prædicationi Evangelii inussit rusticorum rabies, qui ejus prætextu omnia libera esse debere contendebant, arreptaque occasione à servitiis; quibus à plerisque Magistratibus premebantur, consuebant in Sueviam armati, nihil non vi expressuri à principibus. Lutherus eos revocare à seditione

conatus, cum insanabiles comperisset; acri scripto damnavit eorum insaniam. Illi tremendo Dei judicio conglobari, pellunt nobiles, arces diruant, resistentes quoscunque, rabidorum instar canum, laniant. Sed à Sueviæ federatæ Duce Truxesio, cæsi sunt ad Ulmam, inde in Franconia & passim ad quinquaginta millia; autor lento igni assatus est. De Gygantium autem bello deos cælo depellere conantium videantur Poëtarum fabulæ.

³ *Oleum addere camino*] Pro eo, quod est, malo fomentum ac veluti alimoniam suppeditare, quo magis ac magis augetur. Belg. *Peck in't vier*.

quod ajunt, addant camino. Hi. Vides, 'ὡς καί κιστον
 μέλιον ἐστὶν ἡ γαστήρ. LE. ² Rem acu terigisti. Illi nimi-
 rum expedit, in populo Christiano superstitionis esse quam
 plurimum, pietatis quam minimum. Sed quid concio?
 ferebatne Cumanum asinum, tam insolenter rudentem è
 suggesto? Hi. Quidam mirabantur, quid accidisset homi-
 ni. Qui ³ stomachi erant impatientioris, surgebant, at-
 que è templo abibant, submurmurantes, *Venimus hic,*
audituri laudes divæ Virginis, & hic temulentus nobis evo-
mit meras ⁴ *sycophantias.* In his erant etiam non paucæ mu-
 lieres. LE. Atqui solet hoc genus mire deditum esse isti
 sodalities. Hi. Vera prædicas; sed cœperunt & fœminæ
 sapere. Eruditi, quotquot aderant, plerique ringi, non-
 nulli etiam subsibilare. LE. Non curat asinus sibila; opor-
 tuit talem ⁵ rabulam putribus ovis aut ruderibus è suggesto
 deturbare. Hi. Non deerant, qui hoc illo dignum existi-
 marent; sed cohibebat illos loci reverentia. LE. Sed loci
 religio non debet his opitulari, qui locum scelere profana-
 runt, veluti, qui in templi septis occidunt hominem, non
 æquum est, ut illic habeant ⁶ asylum: itidem, qui in sacris
 concionibus & loci religione, & populi patientia stolidè
 abutitur, huic non oportet esse præsidio, quod ipse sua
 temeritate profanavit. Laudatus est à priscis ille, qui eum
 non habuit pro Consule, cui ipse non esset Senator: nec
 par

I Ως καί κιστον, &c.] Id est, ut pessima
 bestia est venter. Et illos, qui alioquin
 omnia ventris gratia faciunt, lingua
 abutentes, Græci γλωσσογάστρας ap-
 pellant.

2 Rem acu terigisti.] Adagium hoc,
 de quo alias fusius, non inficere his ver-
 bis Belgæ exprimunt: *Ghy hebt de Spy-*
ker op sijn hoest geslagen.

3 Stomachi erant.] Stomachi impa-
 tientioris dicitur, qui seipsum difficul-
 ter coërcet, quin in iram erumpat. Hinc
 & stomachari pro indignari.

4 Sycophantias.] Συκοφαντία menda-
 cium, calumnia, Sycophanta proprie de-

latores eorum, qui ficos ex Attica expor-
 tabant.

5 Rabula.] Qui clamor & verbosa
 cum acrimonia causas forenses agit, à
 rabie vel radendo sic dictus.

6 Asylum.] Ἀσυλα loca inviola-
 bilia & consecrationis lege tuta à
 direptione, ex quibus nefas reum
 rapere: hinc & nomen, nempe ab
 a privato & συλαω rapio. Deus quid
 Israëlitas asyla instituerat, sed quam
 longe diversa à nostris & præcipue
 Pontificiorum: quorum singula templa
 tuta receptacula sunt homicidarum &
 latronum.

par est, ut populus eum habeat pro Eclesiasta, cui ipse non est concio. Hi. Metuunt fulmen episcoporum: ¹ *Si quis insigante diabolo, &c.* nosti legem, Le. Sed prius in tales rabulas episcopi debebant ² vibrare fulmen. Hi. Metuunt & illi. Le. Quos? Hi. Illos ipsos rabulas. Le. Quam ob rem? Hi. Ob hoc ipsum, quod rabulæ sunt. Le. Apostoli non metuebant regum & præsidum minas; & isti metuunt unum mendicum? Hi. Sed ob istuc ipsum magis formidandi, quod mendici sunt: quod eripiat, non habent, quo lædant, habent. Abi tu, sodes, ³ ad vesparum aut crabronum nidum aliquem, & unamquamlibet ex illis digito continge; ea res si tibi bene successerit, redito ad me, & episcopos ignavos appellato, qui refugiant unum mendicum irritare. Romanum pontificem nonne potentissimi ⁴ Christianæ ditionis monarchæ reverentur, fortassis & metuunt? Le. Nec mirum: est enim Christi ⁵ vicarius Hi. At ⁶ Alexander sextus, vir nec stultus ⁷ nec indoctus, fertur ita loqui solitus, se malle è summis monarchis aliquot offendere, quam unum quemlibet fraterculum ex ordine mendicantium. Le. Omitte pontifices. Cum istius scele-

¹ *Si quis, &c.*] Canon est in Decretis, quo excommunicantur, qui in Monachos & sacerdotes manus injecerint.

² *Vibrare fulmen*] Fulmen nempe excommunicationis.

³ *Ad vesparum & crabronum, &c.*] Hinc dicimus *Irrigare crabrones*, hoc est eos provocare, qui commoti plurimum tibi obfuerint. Est autem crabro insecti genus, affine vespis, pertinacissimum; aculeoque pestilentissimo. Belg. *Een hersele*.

⁴ *Christiana*] Secundum Paulinum vaticinium, 2. Thess. 2. vers. 3. 4. *Homo ille peccator, filius ille perditionis, sese opponens illi, & efferens supra quicquid dicitur Deus aut numen: adeo ut in templo Dei tanquam Deus sedeat præ se ferens, se esse Deum.*

⁵ *Vicarius*] Nihil minus, non enim Scriptura ullum vicarium agnoscit, sed

Antichristus est, ipso Pontifice Romano Gregorio I. teste: Ego, ait ille, fidenter dico, quia, quisquis se universalem sacerdotem vocat, vel vocari desiderat, in elatione sua *Antichristum* præcurrit.

⁶ *Alexander sextus*] Erat natione Hispanus, patria Valentinus, Rodericus Borgia ante nominatus, Calixti Papæ tertii ex sorore nepos (si non spurius) nonnullorum Cardinalium opera Pontificatum adeptus.

⁷ *Nec indoctus*] Ex epitaphio, quod ipsi scripsit Sannazarius mores & vitam scelestissimi hujus nebulonis est cognoscere. Ita habet:

Savitia, insidia, rabies, furor, ira, libido,

Sanguinis & diri spongia, dira sitis, Sextus Alexander jaceo, hic jam libera gaude

Roma: tibi quoniam mea, mea visa fuit,

¹ Tum

sceleris rumor ad aures principum, qui tum Augustæ erant, dimanasset, non est sumptum de homine supplicium? **Hi.** Indigne tulerunt omnes, sed præcipue² Rex Ferdinandus, & hujus³ soror Maria, scæminarum hujus sæculi decus Bernardus Cardinalis Tridentinus, ⁴Balthasar Episcopus Constantiensis: objurgatus est graviter ecclesiastes, sed à nullo acrius, quam à Joanne ⁵Fabro Episcopo Viennensi. **LE.** Quid objurgatio? asinus non sentit, nisi fustem. **Hi.** Præsertim, si in ventrem ingeras. Sed quid illi stolido fecissent principes, longe gravioribus curis occupati? **LE.** Certe submovissent à concionandi munere, & suam illi benignitatem substraxissent. **Hi.** At artifex ille pus suum in ipsam concilii dissolutionem distulerat, cum jam alioqui foret abundum. **LE.** Isto quidem pacto dicuntur abire cacodæmones, ingenti foetore relicto. **Hi.** Itaque dimissus est à rege Ferdinando, sed bene pastus. Nam objurgatio ne tantillum quidem detraxit hominis obesitati. **LE.** Franciscus dicitur ⁶concionatus sororibus avibus; iste dignus videtur, qui concionetur⁷ fratribus asinis ac suis. Sed quo se contulit? **Hi.** Quò nisi ad suos gregales, à quibus
ex-

¹ *Tam Augusta*] Paulo ante Augustæ descriptionem, & conventus, quem Carolus V. ob res in Germania turbatas ibidem indixerat, dedimus.

² *Rex Ferdinandus*] Anno vigesimo septimo sæculi decimi quinti in locum Ludovici Rex Hungariæ & Bohemiæ factus, & quadriennio post etiam Romanorum. Tandem anno quinquagesimo quinto ipsum imperium à fratre illi traditum.

³ *Soror Maria*] Maria hæc filia Philippi & Joannæ, soror Caroli V. & Ferdinandi, Ludovico Hungariæ Regi nupta, post mariti obitum Caroli nomine Provincias Belgicas viginti quatuor annos summa cum laude rexit.

⁴ *Balthasar Episcopus*] Fuit hic Balthasar in ordine septuagesimus sextus episcopus Constantiensis, præfuitque mensibus quindecim: excessit Treviri.

Constantia autem quibusdam à Constantio Constantini patre, aliis ab ejus filia sic dicta, sita inter Acronium & Venetum lacum.

⁵ *Fabro Episcopo*] Erat hic Joannes Faber ex Leukirch, natione Suevus, Episcopus Viennensis nonus, Ferdinandi Regis Confessatus promotus ad episcopatum anno 1531. obiit anno 1541. Vienna autem ad Danubii ripam dexteram sita, Ptolemæo Juliobona, totius Germaniæ adversus Turcas propugnaculum.

⁶ *Concionatus*] Ita narrant, ut ante dictum, vitæ Francisci scriptores: ad dentes & illud miraculum, quod nempe post reverenter auditam concionem à Francisco cum benedictione dimissæ, à quatuor mundi partes gratissimis concentibus sunt dispersæ: ut indicarent, novam ipsius sectam per totum orbem similiter dispersum iri.

exceptus est ovatione ob rem strenue feliciterque gestam, & inter pocula, pro, Io triumphe, cantatum est, *Te Deum laudamus*. LE. Dignissimus est iste Merdardus, qui funem in collo gestet potius, quam in lumbis. Sed quid imprece-
mur isti stolido gregi, qui tales fovet pecudes? HI. Vix invenias, quod illis impreceris malum gravius, quam ipsi ac-
cerfunt sibi. Siquidem his rationibus maxime traducunt se-
se, & in honorem omnium conjiciunt odium efficacius,
quam quisquam possit hostis. Sed non est Christianæ men-
tis cuiquam imprecari male; illud potius optandum, ut
clementissimus rerum formator & reformator (qui ex ¹ Na-
buchodonosor homine fecit bovem, & rursus ex bove fecit
hominem, quique a sinæ ² Balaami dedit hominis linguam).
omnes Merdardi similes vertat in melius, detque illis &
mentem, & linguam viris Euangelicis dignam.

¹ Nabuchodonosor] Idem & Nebu-
cadnezar, id est, prophetans *ipsiusmodi*
angustias, potentissimus Rex Babylonis:
Vide de eo Dan. 4. & Josephum Anti-
quit. lib. 10. cap. 11.

² Balaami] Idem & Bileam, id est,
confusus populus, ariolus filius Behor
seu Bolor. Vide Num. 22. v. 5. Deut. 23.
vers. 4. 5. Ios. 24. vers. 9. 10.

PHILODOXUS.

¹PHILODOXUS, SYMBOLUS.

PH. **F**elix auspiciū interpretor occursum tuum, Sym-
bule. SY. Utinam sit aliquid, Philodoxe, in quo ti-
bi queam esse felix! PH. Quid auspicius, quam si quis
deus occurrat homini? SY. Equidem nihil istoc existima-
rem auspicius, etiam si sexcentæ volitent ² noctuæ. Sed
quem mihi narras deum? PH. Te, inquam, Symbule?
SY. Mene? PH. Te plane. SY. Ego deos cacantes nunquam
feci pili. PH. Si non fallit ³ proverbium, deum esse, quisquis
juvat

¹ Philodoxus] Amator gloriæ, qui
famam venatur. *Symbolus*, consilia-
rius. Gr. σύμβουλος.

² Noctuæ] Noctur volatus apud A-
thenienses felix & bene ominatus fuit.

³ Proverbium] Homo homini Deus.
Antiquitas enim nihil aliud existimabat
esse Deum. quam prodesse mortalibus:
unde factum, ut & hominibus Dei vo-
cabulum attributum sit.

¹ Cate-

juvat mortalem, tu mihi deus esse potes. SY. De fide proverbii viderint alii; ego certe perquam lubens amico profuero, si queam. PH. Non est, quod metuas, Symbole; haud peto mutuum. sacra res est consilium; eo tantum me juva. SY. Atqui istuc ipsum est petere mutuum, quandoquidem hoc officii genus inter amicos ultro citroque commere debet, quemadmodum & ¹ cætera omnia. Sed quid est rei, in quo meum desideras consilium? PH. Piget obscuritatis; cuperem esse celebris. commonstra viam. SY. En tibi compendariam. Imitare ² Erostratum, qui incendit templum Dianæ; aut huic simillimum ³ Zoilum, qui laceravit Homerum; aut aliud aliquod facinus memorabile designa, & ⁴ αἰδῖμ⁵ eris cum ⁵ Cercopibus ac Neronibus. PH. Famam ex scelere parent alii; ego nomen ambio rumoris honesti. SY. Talem igitur te præsta, qualis optas prædicari. PH. At multis, egregia virtute præditis, non contingit nominis celebritas. SY. Istuc an verum sit, nescio: attamen, si id eveniat,

¹ Cætera] Secundum illud, Amicorum omnia sunt communia.

² Erostratum] Erostratus nebulo sceleratissimus, qui, cum nomen sibi comparare nesciret virtute, abominabili facinore id consequi tentabat. Incendit ergo Dianæ templum, ratus, hoc pacto nomen suum historiis insertum iri: quamquam autem Græciæ civitates unanimiter caverant, ne quis idem nomen annalibus inferret, palam nihilominus factum est. Erat Ephesinæ Dianæ templum inter septem orbis miracula: ubi & ab Ethnicis celebratur magno honore Dianæ simulachrum cælo elapsum, ut iidem tradebant.

³ Zoilus] Zoilus sophista Homerum libris adversus eum scriptis lacerare est ausus: unde ἀρρομαστὴς cognomen accepit. Librum suum Ptolemæo Regi obtulit. In Græciam autem reversus de Scironiis saxi præceps datus. In eundem ira Ovidius:

Ingenio magni livor detraçat Homeri;

Quisquis es ex illo, Zoile, nomen habes.

⁴ Αἰδῖμ⁵, &c.] Id est, celebratus, is proprie, qui decantatur passim. Cercopes autem fratres fuere improbitate & malitia celeberrimi. Legè proverbium, *Vide, ne in Melampygom incidas.* Belg. *Siet, dat ghy niet te kloppenburgh komt.* In lascivos & injuriosos homines quadrat. Est autem comminantis, ne quando incident in eum, qui malefactorum pœnas de iis summat. Porro Melampygos Græcis significat eum, qui nigro sit podice; quo quidem cognomento notatus est Hercules; & fortes ac strenuos μελαμπύγας vocare consueverunt.

⁵ Cercopibus] Hinc proverb. *Cercopum catus.* De conciliabulo conventusque versutorum & improborum hominum. Narrant enim, Cercopes quosdam Ephesi fuisse, notæ fraudulentæ viros; qui suis dolis conati sunt ipsi etiam Iovi imponere.

1 Aristi

eveniat, quod ais, ipsa virtus abunde magnum sui præmium est. PH. Vera prædicas, planeque philosophice. Verumtamen, ut sunt res humanæ, mihi videtur gloria præcipuum quoddam ornamentum esse virtutis; quæ non aliter gaudet agnosci, quam sol amat lucere, vel ob hoc ipsum, ut & profit quam plurimis, & quam plurimos ad sui pelliceat æmulationem. Postremo non video, quam possessionem speciosiorum parentes liberis suis relinquere possint, quam honesti nominis immortalem memoriam. SY. Ut video, gloriam expetis virtute partam. PH. Scilicet. SY. Proinde tibi propone litteris omnium celebratos, ¹ Aristidem, ² Phocionem, ³ Socratem, ⁴ Epaminondam, ⁵ Scipionem Africanum, ⁶ Catones, Seniores & Uticensis, ⁷ M. Brutum, & horum similes, qui belli domique de Republica quam optime mereri studuerunt. Heic est enim feracissimus gloriæ campus. PH. Verum inter istos celebres Aristides ⁸ ostracismo jussus est solum vertere; ⁹ Phocion & ¹⁰ Socrates biberunt

¹ *Aristidem*] Aristides Lyfimachi filius, Themistocli æqualis, cum quo de principatu contendit, cognomento *Justus*.

² *Phocionem*] De Phocione ita Nepos: Phocio Atheniensis et si sæpe exercitibus præfuit, summosque magistratus cepit, tamen multo ejus notior integritas est vitæ, quam rei militaris labor. Cognomento *bonus* dictus.

³ *Socratem*] Socrates Sophronici statuarii & Phanaretæ obstetricis filius, Philosophus Atheniensis, vir inter Ethnicos optimus, si quisquam.

⁴ *Epaminondam*] Erat hic Polymi filius, Thebanus.

⁵ *Scipionem Africanum*] Dicitur esse autem *Africanus*, quod bello Punico in Hispania victor, Africam adortus, Carthaginem vestigalem fecit, & Annibalem vicit.

⁶ *Catones*] Senior idem & Major respectu Minoris, nempe Uticensis, cui cognomen ab Utica civitate Africæ, ubi post Pharalicam cladem reliquias Pœ-

pejani exercitus contraxit, & tandem sibi manus intulit.

⁷ *M. Brutum*] Est hic M. Brutus Porciæ Catonis filius maritus, unus ex Cæsaris Dictatoris interfectores.

⁸ *Ostracismus*] Talis ex urbe dimissio, quæ fiebat à populo, missis in urnam testulis. Athenis enim is mos erat, ut per decennium ii cogerentur abesse ab urbe, quorum potentia & gratia & opes suspectæ erant, siquidem eos lex millibus aut majore numero testularum damari contigisset: infra illum numerum damnati non cgebantur abire. Testulæ illæ erant loco calculorum, quibus suffragium testabantur.

⁹ *Phocion*] Idem testatur Nepos, nempe de Phocione, more Atheniensium (agebant illi hoc cicuta) supplicium publice sumtum. Et subjungit: In hoc tantum fuit odium multitudinis, ut nemo ausus sit eum liber sepelire. Itaque à servis sepultus est.

¹⁰ *Socrates*] Accusatus erat Socrates ab Anyto, Melito & Lycone, quod de

T t Dita

berunt cicutam; ¹ Epaminondas capitis est postulat, quemadmodum & ² Scipio: Cato senior quadragies reus causam dixit; Uticensis sibi mortem conscivit; itidem ³ Brutus. Ego gloriam optarem, nulla invidia contaminatam Sy. At istuc ne Herculi quidem filio concessit Jupiter. Nam post tot monstra virtute domita, cum ⁴ excetra fuit extremum certamen, idque multo omnium pertinacissimum. Ph. Ego ⁵ Herculi suos gloriosos labores nunquam invidebo, Eos demum felices duco, quibus obtigit honestum nomen, nulla invidia contaminatum. Sy. Vis, ut video, suaviter vivere; eo metuis invidiam, nec id injuria, ⁶ κακίαν γάρ ἐστι θνητόν. Ph. Sic est. Sy. Ergo ⁷ λάθε βιώσας Ph. At istuc est mortuum esse, non vivere. Sy. Intelligo, quid affectes. In sole clarissimo ⁸ versari gaudes absque umbra. Ph. Istuc quidem fieri non potest. Sy. At nihilo magis fieri potest, ut gloriam consequaris, nulla contaminatam invidia. Recte facta ultro sequitur gloria, gloriam comi-

Diis male sentiret. Rogatus ergo à iudicibus, qua poena se dignum censeret: ut in Prytaneo ex publico alar, respondit. Hoc dicto exacerbat iudices ad bibendam cicutam damnarunt.

¹ Epaminondas] Evasis tamen Epaminondas, quippe non renuens capitis poenam, modo hæc illi sepulto ascriberentur à Thebanis; Epaminondas à Thebanis morte multatus est, quod eos coëgit apud Leuctram superare Lacedæmonios, quos ante se Imperatorem nemo Bæotiorum aulicus fuit adspicere in acie: quodque uno prælio non solum Thebas ab interitu retraxit, sed etiam universam Græciam in libertatem vindicavit. eoque res utrorumque perduxit, ut Thebani Spartam oppugnarent, Lacedæmonii satis haberent, si salvi esse possent: neque prius bellare destitit, quam Messene constituta urbem eorum obsidione clausit. Hæc Nepos. Et ita absolutus est Epaminondas.

² Scipio: Cato] De Scipione & Ca-

tone consule Latinos Historicos. Cato autem quadragies quidem, teste Plinio lib. 7. cap. 27. causam dixit, sed semper absolutus.

³ Brutus] De morte Bruti hujus ita scribit Plutarchus: Stratonem proxime assistere jubens, stricti gladii manubrium utraque manu sufficiens, in mucronem incubuit.

⁴ Excetra] Excetra hydra appellata est, quod uno capite abscisso, plura crescerent.

⁵ Herculi suos] Labores Herculis vulgo recensentur triginta quatuor.

⁶ Κακίαν, &c.] Id est, Pessima enim fera est.

⁷ Λάθε βιώσας] Id est, Sic vive, ut nemo te sentiat vixisse. Juxta illud Senecæ: *Ætas per tacitum fluat. Sic cum transferint mei Nullo cum strepitu dies? Plebejus moriar Senex.*

⁸ Versari] Ovidii versus sunt: *Utræque comes radios per solis euntibus umbra est: Cum latet hic pressus nubibus, illa*

¹ Senex

comitatur invidia. PH. Atqui posse gloriam absque invidia contingere, docet nos ¹ senex ille Comicus; *Ita ut facillime sine invidia laudem* ² *invenias*, & *amicos pares*. SY. Si ista laude contentus es, quam tulit Pamphilus adolescens obsequiis & morum commoditate, poteris eodem è loco petere rationes assequendi, quod expetis, unde decerpisti sententiam. In omni re memento; ³ *Ne quid nimis*. sed tamen mediocriter omnia: esto facilis in perferendis aliorum moribus, ad leviora vitia connivens; ne sis præfractus, tuæque sententiæ nimium tenax, sed aliorum studiis temet accommoda: nulli cedas os, sed comem te præbeas omnibus. PH. Adolescentiæ favent plerique, nec magni negotii sit tum istam parare laudem: ego magnificum quoddam nominis decus optarim, quod per universum orbem resonet, quodque cum ætate semper fiat illustrius, atque à funere tandem clarius elucescat. SY. Equidem laudo generosam istam indolem tuam, Philodoxe. Cæterum, si cupis gloriam virtute partam, præcipua virtus est negligere gloriam: & summa laus est non ambire laudem, quæ magis sequitur fugientem. Videndum est igitur, ne, quo impensius ista ambis, hoc frustrere magis. PH. Non sum Stoicus ⁴ *ἀπαθής*, tangor humanis affectibus. SY. Si te profiteris hominem, nec ea recusas, quæ sunt humanæ sortis, cur ea venaris, quæ nec Deo contingunt? Nosti enim ⁵ Theocriticum illud non minus vere, quam scite dictum, *Jovem nec pluvium, nec serenum, placere omnibus*. PH. Non est for-

¹ *Senex ille Comicus*] Verba sunt Simonis ad Sosiam Act. 1. Scen. 1. apud Terentium.

² *Invenias*] Invenire & reperire, teste Muræto, ut apud Græcos ἀρετῶν, elegantè, ponuntur pro eo, quod est adipisci & lucrifacere.

³ *Ne quid nimis*] Modum in omnibus rebus servandum docet adagium, Et veteres πάντες ἀγαθὰ tanti fecere, ut ad autorem Apollinem referrent. Vide

superius annotata.

⁴ *Απαθής*] Id est expers affectuum. Stoici ita dicti à Stoa porticu, ubi Zeno autor sectæ Stoicæ docebat, in virum sapientem ullos affectus cadere negabant. Vide Senecæ Tractatum de Constantia Sapientis, sive quod in Sapientem non cadit injuria.

⁵ *Theocriticum*] Est ille Poëta Syracusanus, Bucolicorum Scriptor, qui sub Ptolemæo Lagi filio vixit.

fortassis ignis absque fumo; sunt tamen ¹ἀναρρα. Si non potest obtineri, quin aliqua livoris nubecula obscuratur hominis gloria, arbitror tamen, esse rationes, quibus fiat, ut quam minimum invidiæ sit admixtum. SY. Eas igitur tibi vis commonstrari? PH. Percupio. SY. Modice virtutem exsere, & minus gravaberis invidia. PH. At gloria, nisi sit insignis, non est gloria. SY. Ecce tibi certissimam viam. Designa præclarum aliquod facinus, & morere, & citra invidiam celebraberis cum ²Codris, ³Menœceis, ⁴Iphigeniis, ⁵Curtiis ac ⁶Deciis:

Pascitur in vivis liver, post fata quiescit.

PH. Equidem, ut ingenue, quod res est, fatear, cupio liberis ac nepotibus meis honesti nominis hæreditatem relinquere: verum hujus rei fructum vivus apud vivos aliquandiu decerpere cupiam. SY. Age, non te suspendam amplius. Certissima ad illustre nomen est via bene mereri, cum privatim de singulis, tum publicitus de universis. Id partim fit officiis, partim benignitate. Benignitas sic temperanda est, ne cogaris ab aliis rapere, quod aliis suppedites. Nam ex hujusmodi largitionibus plus odii nascitur apud probos, quam favoris apud improbos. Porro ab improbis laudari infamia verius est, quam gloria. Ad hæc benignitatis fons largiendo exhauritur. Porro beneficentia, quæ constat officiis, fundum non habet: imo, quo largius hinc hauritur, hoc scatet uberius. At heic multæ res sunt, quæ &

¹ *ἀναρρα*] Digna sunt, quæ, dum cremantur, fumum non faciunt, ab æ privat. particula & *κάρνϑ*, quod fumum significat.

² *Codris*] Codrus Atheniensium Rex nobilissimus, qui habitu mendici Peloponnesenses ad cædem suam iurgio instigavit, (acceperant enim hi ab oraculo responsum ita demum imperaturos, si hostium regem non occidissent) & morte sua fidem oraculo fecit.

³ *Menœceis*] Menœceus nobilis adolescens Thebanus, qui pro patriæ salute

se ipsum morti objecit apud Philostratum in imaginibus.

⁴ *Iphigeniis*] Iphigenia Agamemnonis & Clytemnestræ filia, Dianæ immolanda, quod pater apud Aulidem ceravam interfecisset.

⁵ *Curtiis*] Marcus Curtius nobilis adolescens Romanus, qui se in specum consensu equo precipitavit Romæ.

⁶ *Deciis*] Tres Decii se pro patriæ salute Diis Manibus devoverunt Pater bello Latino, Filius Hetrusco, Nepos eo, quod Pyrrhus pro Tarentinis gessit.

3 Fer-

& invidiam mitigant, & famæ celebritatem illustrent, quas nemo sibi præstare valet, sed contingunt gratuito favore numinis:

Gratior est pulchro veniens è corpore virtus.

At ¹ formam corporis sibi nemo largitur. Adfert ² secum dignitatis plurimum generis claritudo. At hæc quoque fortunæ munus est. Idem sentiendum de divitiis, quæ recte factis partæ ab avis atque atavis ad nos devenerunt. Ne hoc quidem quisquam sibi præstat. Hujus generis sunt & ingenii dexteritas, ac dicendi gratia, lepos & comitas non adscita, sed ingenta. Postremo decorum quoddam arcanum atque etiam felicitas; cujus effectum in multis videmus quotidie, causam reddere nemo potest. At non frequenter conspiciamus, eadem geri, dicere à diversis, & magnam inire gratiam, qui pejus gessit, dixitve, cum is, qui melius rem egerit, pro gratia referat odium. Hoc prisca quidam ³ ad genios referebant. Dicebant enim, in ea re quemque fortunatum esse, ad quam natus esset: contra parum succedere, quod quis ⁴ invita Minerva, iratoque genio tentaret. PH. Heic igitur nullus est consilio locus? SY. Vix ullus: attamen, qui sagaces sunt, deprehendunt in pueris aut adolescentibus notas quasdam, quibus conjecturam facere liceat, ad quæ studia, quodve vitæ genus, quasve actiones sint idonei. Idem indicat in nobis arcanus quidam animi sensus, quo à quibusdam abhorremus, nulla evidente causa, ad quædam item miro impetu rapimur. Hinc est, quod alius feliciter tractat rem militarem; alius dexter est in negotiis politicis; alium dicas ad studia natum. Quamquam & in his mira varietas; nimirum tanta, quanta est functionum

¹ Formam] Præterea etiam: *Forma bonum fragile est.*

² Secum dignitatis] Certe non contemnendum ex nobili genere ortum deducere: Nihilominus tamen locum semper habet, *Et genus & proavos & quæ non fecimus ipsi, Vix ea nostra voco,*

³ Ad Genios] De Geniis fuscè antè dictum.

⁴ Invita Minerva] Hoc est, refragante ingenio, repugnantem naturam, non faventem cœlo. Horatius: *Tu nihil invita dices faciesve Minervâ.*

num diversitas. Alium natura genuit imperio, alium voluit esse fortem militem: cui plurimum indulgit, ei concessit, ut juxta Homerum pariter & bonus sit lancearius, & egregius dux. Itidem in rebus civilibus alius valet in consilio, alius in agendis causis excellit, alius obeundis legationibus & gaudet, & feliciter rem gerit. De studiorum varietate quid attinet dicere? Sunt, qui sic rapiantur ad institutum monasticum, nec ad quodvis, sed vel ad hoc, vel illud, ut vitam sibi putent acerbam, nisi, quod optant, assequantur. Sunt è diverso, qui mirum in modum abhorrent, ut mori ducant potius, quam fieri monachum: nec id odio faciunt, aut certa ratione, sed arcano quodam naturæ sensu. PH. Ista quidem in compluribus ita, ut narras, & comperi nonnunquam, & frequenter admiratus sum. SY. In his igitur bonis, quæ nobis gratuito largitur naturæ benignitas, multo minus orietur invidiæ; si fastus absit & ostentatio. Amabilior enim est forma, aut nobilitas, aut opulentia, aut facundia in his, qui se his bonis præcellere quasi nesciunt. Comitas autem & modestia nihil imminuunt hæc commoda, sed ut gratiam addunt, ita depellunt invidiam. Hæc autem comitas & morum suavitas oportet in omnibus vitæ actionibus sit perpetua, nisi prorsus repugnat Minerva. Nam frustra, ut opinor, tentaret ¹ Xenocrates, quod successit Socrati ac Diogeni: frustra moliretur ² Cato Censorius, quod ³ Lælius fecit gratiosum. Attamen ⁴ Demea ille Terentianus subito mutatus satis declaravit, quantum ad conciliandam benevolentiam habeat momenti, studiis & affectibus omnium obsecundare. Verum, quoties à recto receditur, jam & à vera

¹ *Xenocrates*] Chalcedonius Philosophus durus ac terribilis, & qui se moribus hominum accommodare non poterat, ob id à Platone iussus Gratiis sacrificare.

² *Cato Censorius*] Est hic Porcius Cato cui à Censuræ dignitate Censorii cognomen inditum, homo severus &

rigidus, unde & à Virgilio *Æneid.* 6. Inferorum iudex constituitur.

³ *Lælius*] Lælius cotaneus Ciceronis & ejus familiaris, cui & librum de amicitia inscripsit.

⁴ *Demea ille*] Demea in Terentii *Adelphis* homo natura agrestis, austerus, durus, tenax, Micionis frater.

¹ *Poly-*

vera gloria ad temporarium hominum favorem degeneratur. Cæterum, ea demum gloria perpetua est, quæ honesti radicibus nititur, à iudicio rationis profecta. Nam affectus temporarios habent impetus; qui simul atque relanguerint, odisse cœpimus, quod ante vehementer arrisit; ac proinde plausus vertitur in sibilum, laus in vituperium. Cæterum, ut ingenium prorsus inverti non potest, ita potest aliqua ex parte corrigi. PH. Exspecto, quid dicas. SY. Qui natura blandior est, is cavere potest, ne, dum apud omnes gratosus esse studet, defleat ab honesto, neve, dum sese quibuslibet accommodat, ¹ Polypum imitatus sibi parum constet. PH. Tales novi permultos lubricæ fidei & erubescendæ vanitatis. SY. Rursus, qui severiore sunt ingenio, dare operam oportet, ut sic affectent comitatem, ne, quod agunt, videatur simulatum; aut subinde ad naturam suam recurrant; pro laude geminum dedecus sibi comparaturi, & quod interdum rigidius agant, & quod sint inconstantes. Tantam enim vim habet constantia, ut, qui vitiosam nacti sunt naturam, tamen ob hoc ipsum levius ferantur, quod nusquam sunt sui dissimiles. Fucus autem, simulatque suboluit, etiam in benefactis gignit odium: porro, quod simulatum est, perpetuo latere non potest; aliquando erumpat oportet: quod ubi factum fuerit, semel evanescit omnis ille magnificus gloriæ fumus, atque etiam in fabulam vertitur. PH. Illud igitur, ut video, mones, à natura minimum, ab honesto minime recedendum esse. SY. Tenes, ad hæc scis, quidquid subito inclarescit, obnoxium esse invidiæ. Inde vox odiosa ² νεοπλῆγξ apud Græcos, apud Romanos novorum hominum cognomen, apud utrosque ³ terræ filiorum, & è cœlo delapsorum. Cæterum fama, quæ paulatim

¹ *Polypum imitatus*] *Polypum imitari* tat ad similitudinem loci, cui adhæret.
dicuntur omnium horum homines, qui tempori inservientes cujuslibet ingeniis se accommodant. Modus loquendi desumptus est à polypti piscis natura, qui maxime in metu colorem mutat.

² *Νεοπλῆγξ*] *Νεόπληγξ* est nuper dives factus, qui subito divitias nactus, nusquam non ostentat illas, prius lentes domi vorans.

³ *Terræ filii*] Olim homines obscuri

tim nascitur, & augefcit, quemadmodum minimum habet invidiæ, ita maxime durabilis eft, ut indicat hoc ille poëtarum acutiffimus Horatius: *Crefcit occulto, velut arbor, ævo Fama Marcelli*. Proinde, fi veram, fi perpetuam, fi livori quam minimum expofitam gloriam expetis, aufculta Socrati, qui dixit, *Quibusdam ufu venire, ut, dum nimium properant initio, ferius perveniant ad finem*. PH. Sed hominum vita brevis eft. SY. Ergo ad benefacta properandum, non ad gloriam, quæ fua fponde confequitur. Non enim id confulis, opinor, quibus rationibus longævus fieri poffis. Nam iftuc ¹ Parcarum munus eft, quæ fila ducunt & amputant, cum ipsis eft vifum. PH. Utinam iftuc quoque poffis! SY. Nunquam, ô Philodoxe, divi tam fuerunt benigni, ut uni darent omnia. Quod annis detrahunt, nominis splendore penfant. Quibusdam, fed pauciffimis, tam indulgenter favent, ut vivi, fibique quodammodo fuperftites, pofteritate fua fruantur. Sed ² rari funt, quos æquus amavit Jupiter. Hoc fortaffis aliqui diis geniti potuere; verum ifta felicitas non cadit in hanc confultationem. PH. Sæpe mecum admirari foleo, feu fortunæ feu naturæ invidentiam, quæ nihil omnino commodi largitur mortalibus, quod non aliquo temperet incommodo. SY. Quid igitur fupereft, amice, nifi ut homines nati fortem humanam æquo feramus animo? Jam & illud haud mediocriter conducit ad leniendam invidiam, fi penitus cures habere perfpecta nationum, ordinum, & fingulorum hominum ingenia, nimirum ad eorum exemplum, qui beftiis cicurandis alendisque dant operam. Siquidem horum præcipuum eft ftudium animadvertere

tere

yo ignotoque genere nati, terra filii dicebantur, propterea quod terra fit communis omnium parens.

¹ Parcarum | Parce ita dictæ per antiphrasin, quafi minime parce: Varroni vero à partu, eo quod nascentibus hominibus bona & mala creduntur conferre. Tres funt fiores perpetuo concordēs, quarum *Cletho cœlum portat, La-*

cheſtis trahit, Atropos occat. Latini autem veteres eaſdem vocabant Nonam, Decimam & Mortam.

² Rari funt, quos | Verſus Poëtæ ſic habent:

— *Pauci, quos æquus amavit
Jupiter aut ardens evexit ad æthera
virtus*

Dis geniti perire,

1 Del-

tere, quibus rebus quodque animal vel efferetur, vel deliniatur. Non jam loquor tantum de discrimine, quod est inter avem & quadrupedem, inter serpentem & piscem, aut quod est inter aquilam & vulturem, inter elephantum & equum, inter ¹ delphinum & phocam, inter ² viperam & aspidem, sed de innumera varietate, quæ est in singulis animantium generibus. PH. Exspecto, quo sis evasurus. SY. Omnes canes sub una specie continentur: sed hæc species quam in innumeras formas distrahitur! ut dicas, illos genere distinguui, non specie. Jam prorsus in eadem specie quam varii sunt canum mores, & ingenia? PH. Immensa varietas. SY. Quod de canibus dictum est, de singulis animantium generibus dictum puta: sed in nullo magis elucet discrimen, quam in equis. PH. Vera prædicas. Sed quorsum hæc? SY. Quidquid in animantium generibus, vel in formis, vel in singulis animantibus varietatis est, hoc omne puta esse in homine. Illic reperies lupos varios, canes innarrabili varietate, elephantos, camelos, asinos, leones, oves, viperas, simios, dracones, aquilas, vultures, hirundines, ³ hirudines; & quid non? PH. Quid tum? SY. Nullum autem est animal tam efferum, quin arte tractatum aliquam de se præbeat utilitatem, aut certe non lædat. PH. Nondum perspicio, quid agas. SY. Est nonnihil discriminis inter Hispanum, Italum, Germanum, Gallum & Anglum. PH. Est plane. SY. Adhæc, est singulis in unoquoque genere peculiare quoddam ingenium. PH. Fateor, SY. Hanc varietatem si sagaciter habueris animadversam, & sin-

¹ Delphinum] Φῶκη vitulus marinus nomen habet à boatu, animal est ἀμφίπορον, instruitur pedibus habetque crura, sed posteriores pedes sunt, sicut fin. n. piscium.

² Viperam] Differt vipera ab aspide, quod hæc cervicem habeat latam & tumidam, & juxta oculos duo tubercula, quibus efficitur, ut oculi sint cavi, & sic quodammodo hebetiores, cum alias

à natura oculos obtusos acceperit. Viperæ vero spallida est, collum habens non tumidum sicut aspis, sed tenue, ita tamen ut reliqua pars corporis proxime sequens collum sit amplior. Hæc Franzius.

³ Hirudines] Hirudo, sanguisuga, een blood-suyger Belgis, ab hærendo carni dicta. Horatius: Non missura cutem nisi plena cruoris hirudo.

Tt 5

1 Poly-

& singulorum moribus te accommodes, perfacile con-
 queris, ut aut omnes habeas amicos, aut certe nullos ini-
 micos. PH. Si ¹ Polypum me fieri jubes, ubi rectum & ho-
 nestum? SY. Est in rebus communibus aliquod obse-
 quium, quod nullo pacto vitiat honestum: quod genus,
 apud Italos osculo salutant viri viros: in Germania si facias
 idem, absurdum videatur, sed pro osculo dextram porri-
 gunt. rursus in Anglia viri salutant mulieres etiam in tem-
 plo obvias: idem, si fiat in Italia, flagitium habeatur. item
 in Anglia porrigere poculum tuum intervenienti in convi-
 vio, civilitatis est; in Gallia contumeliæ est. In his &
 aliis hujusmodi citra recti jacturam licet omnibus obse-
 quundare. PH. At perdifficile sit omnium gentium mo-
 res, ac singulorum hominum ingenia nosse. SY. Verum,
 ô Philodoxe, si gloriam insignem quæris, eamque virtute
 partam, necesse est, virtutem quoque præstes non vulga-
 rem. Scis autem, virtutem circa difficilia versari, quemad-
 modum ante Peripateticum ² illum docuit Hesiodus: pro-
 inde, si mel cupis, apes feras oportet. PH. Scio, & memi-
 ni: sed mitigandæ invidiæ rationem quærimus. SY. Proin-
 da operam, ut in bello dux esse malis, quam miles; & in eo
 bello, quod gerendum cum invisis hostibus potius, quam
 cum civibus, aut sociis. In Republica ea potissimum mu-
 nia capeffe, quæ popularia sunt & gratiosa. Velut defen-
 dere popularius est, quam accusare; honorare, quam pu-
 nire. Quod si qua incidunt, sicut incidere necesse est, na-
 tura molesta, tamen ea quoque, si vitari non possunt,
 commoditate sunt lenienda. PH. Quo pacto? SY. Sedes ju-
 dex

¹ Polypum] Hinc Adag. *Polypimentem*
obtime. Belg. *Kent seegen voor straten.*
 Jubemur enim pro tempore alios mo-
 res, alium atque alium vultum su-
 mere, servato tamen recto atque ho-
 nesto.

² *illum docuit*] Versus Hesiodi sic
 habent:

Τῷ μὲν τοι κακότητα καὶ ἰλαδὸν εἶναι
 εἰλέσθαι

Ῥ' ἡδίων, ὀλίγη μὲν ὁδὸς, μάλα δ'
 εὐχύθι ναίει.

Τῆς δ' ἀρετῆς ἰδρῶτα θεοὶ παρὰ
 χοῖραν ἔθηκαν Ἀθάνατοι.

Id est: Ad vitium pervenire facile est: &
 admodum prope habitat. Ante virtu-
 tem

dex aut arbiter; altera pars nonnihil offendenda est; sed ea rem æquitate geras, ut, si fieri possit, etiam victus gratias agat. PH. Quis sic? SY. Puta. Intenditur actio furti aut sacrilegii: muta, si potes, actionis formulam, & fac, ut sit actio rei vindicandæ. Hic protinus ita reum sublevas, ut nihil tamen decedat actori. Porro, actionem omnem sic moderare, ut citra actoris dispendium reo videaris æquus. Postremo, damnati pœnam nonnihil mitiga. Absit interim aut vultus torvitas, aut verborum acerbitas, aut morositas; quæ res faciunt, ut quidam pejorem ferant gratiam pro dato beneficio, quam alii pro negato. Interdum monendus est amicus: sed si nulla spes emendationis, filere præstat. Si res gravior est, & spes est profectus, magni refert, qualis sit admonitio. Nam sæpenumero fit, ut, qui sinistre aut imtempestive admonet, & morbum exasperet, & ex amico reddat inimicum. Hæc dexteritas magis etiam habet locum, si agas cum principe. Nam horum affectibus nonnunquam incidit, ut sit resistendum. Quod si fit comiter ac dextre, paulo post qui obstitere, plus ferunt gratiæ, quam qui obsecundarunt. Quod enim cupiditati placet, temporarium est; quod recta ratione geritur, perpetuo probatur. Longe vero maxima pars invidiæ nascitur ex intemperantia linguæ. Quantum odii nonnunquam unica vox temere excidens concitat nonnullis! Quam multis dictum, aut 'jocus intempestivus fuit exitio! Laudabis igitur, sed dignos; idque parce: sed vituperabis parcius, si tamen omnino quispiam vituperandus est: proinde vitanda loquacitas. Difficillimum enim sit, simul & multa & opportune dicere. PH. Assentior istis omnibus. Sed mihi videtur præcipua ad parandam nominis celebritatem via,

pena autem sudorem Dii posuerunt, longamque viam & arduam.

¹ Jocus intempestivus] Itaque for, qui Dionysii Sicilia tyranni cervici novacula se adhibere gloriabatur, cruci est affixus.

² Vitanda loquacitas] Non plane ineleganter Vida:

Fandi hinc compescite amorem.

Sape olim incantes non lingua coercita
mersit.

1 Scri-

via ¹ scribere liberos. SY. Vera prædicas, nisi quod obstat ² scribentium turba. At, si ista placet ratio, cura, ut exacte scribas potius, quam multa. Cum primis autem argumentum delige neque protritum, neque cum multis commune; ad hæc minime invidiosum: in id, quidquid in signe complurium annorum lectione contractum est, conferas: tractatione vero tale reddas, ut voluptatem habeat cum utilitate conjunctam. PH. Prudenter tu quidem, Symbule; meoque animo feceris satis, si unum illud adjeceris, quibus rebus effici possit, ut maturius etiam contingat gloria. Multos enim video, qui ³ vix sub obitum inclarescunt, nonnullos à rogo, quod ajunt, demum innotescere. SY. Heic, quod consulam, nihil habeo melius, quam quod tibi cen suasit tibi cinini. Fac, ut his te ipsum probes, qui gloria jam vicerunt invidiam: in horum amicitiam temet insinua, quorum honorifica de te prædicatio facile popolare studium tibi conciliabit. PH. At, si quando exoriat invidia, quid ostendis remedii? SY. Fac, quod solent hi, qui picem coquunt: si flamma effulserit, infundunt aquam; ac tum magis effeatur ac stridet incendium, ni id facias constanter ac sæpius. PH. Quid istuc ænigmatis est? SY. Invidiam oborientem beneficiis obrue potius, quam vindicta. Nihil egit Hercules resectis ⁴ Hydræ Lernææ capitibus; igne Græco devicit exitiabile monstrum. PH. Sed quem ⁵ vocas ignem Græcum?

¹ Scribere libros] Respicit huc Mar-
tialis:

*Ede tuos tandem populo, Faustine, li-
bellos,*

Et cultum docto pectore profer opus.

Et subiungit:

*Ante fores stantem dubitas admittere
famam,*

Teque piget cura præmia ferre tua?

*Post te victura, per te quoque vivere,
charta*

Incipiant: cineri gloria fera venit.

² Scribentium turba] Etiam, teste
Salomone, jam isto sæculo turba scri-
bentium erat.

³ Vix sub obitum] Imo quandoque
etiam serius, secundum illud:

Sæpe

Et tumultuantum pulvere surgit honos.
Et à rogo demum, ut subiungit auctor,
quidam innotescunt.

⁴ Hydra Lernæa] Quinquaginta ser-
penti huic assignant capita Poëtæ. Re-
secto autem ab Hercule uno, duo ali-
continuo repullulabant.

⁵ Vocas ignem Græcum?] Ita & Pli-
nius tradit de igne Chimææ montis,
accendi nempe aqua, terra aut fœno re-
stingui: quemadmodum etiam de igne
Malthæ Samosatensis,

Allo-

cum? SY. Qui ardet etiam in mediis aquis. Eum adhibet, qui laceffitus injuria malorum, non cessat tamen de omnibus bene mereri. PH. Quid ego audio? beneficentia igitur nunc aqua est, nunc ignis? SY. Quid vetat? quando Christus in allegoriis nunc sol est, nunc ignis, nunc lapis. Dixi sedulo. si quid melius eris nactus, sequitor, meumque repudiato consilium.

1 *Allegoriis nunc*] *A'nyogía*, Quintiliano dicitur *Inventio*, quum aliud verbis, aliud sensu ostenditur. Vossio

definiente, est tropi in vocibus pluribus continuatio.

Opulentia sordida.

JACOBUS, GILBERTUS.

JA. U Nde nobis tam exuccus, quasi cum cicadis interea¹ rore sis pastus? mihi nihil aliud quam² syphar hominis esse videris. GI. Apud inferos umbræ³ malva & porro saturantur: at ego decem vixi menses, ubi ne id quidem contigit. JA. Ubinam, te quæso? num abreptus in⁴ navem galeatam? GI. Nequaquam, sed Synodii. JA. In urbe tam opulenta,⁵ bulimia periclitatus es? GI. Maxime. JA. Quid in causa? An deerat pecunia? GI. Nec pecunia, nec amici. JA. Quid igitur erat mali? GI. Mihi res erat cum hospite⁶ Antronio. JA. Cum illo opulento? GI. Sed sordidissimo. JA. Monstri simile narras. GI. Minime; sed sic

1 *Rore pascitur*] Adag. in hominem prætenui corpore quadriabit: cicadas enim rore ali, testis est Plin. lib. 11. cap. 36. Et per ironiam subinde dicitur in hominem vehementer obelo corpore.

2 *Syphar*] Serpentis exuvium ita appellatur, mire leve & siccum.

3 *Malva*] In Colloquio Proci & Cellæ dicit autor, umbras vesci malvis, orris & lupinis. Respice annotata in paginam 177.

4 *Navis galeata*] Belg. *Een Galey*. Galea enim genus navigii? unde *Armo*

caput galea, pelagus percurro galæa. Sic ver. Diction. Italis *Galea* & *galeria*. Est ergo navis longa, actuaria navis, quæ remis agitur. Etiam *galea* dicitur corbis. Belg. *De meerse*.

5 *Bulimia*] Canina fames: vel edacitas præter naturam.

6 *Antronio*] Non homine, sed asino. Sic *Antronium asinum* appellamus, qui deformi prægrandique mole corporis est, cæterum ingenio stupido bardoque. Antron autem civitas erat Thessaliæ, ubi ajunt, asinos insigni magnitudine quondam fuisse.

181.

fic fiunt divites, qui è summa emergunt inopia. JA. Quid ita libuit tot menses apud talem hospitem commorari? GI. Erat, quod alligaret: & sic tunc erat animus. JA. Sed dic, obsecro, quo tandem vivit ille apparatus? GI. Dicam, quandoquidem ¹ actorum laborum solet esse jucunda commemoratio. JA. Mihi certe futura est. GI. Illud ² *ὄργανον* accessit incommodi, cum illic agerem; totos tres menses spirabat Boreas, nisi quod illic, nescio quo pacto, nunquam perseverat ultra diem octavum. JA. Quomodo igitur spirabat totos tres menses? GI. Sub eum diem velut ex constituto mutabat stationem, sed post horas octo migrabat in locum priorem. JA. Ibi tenui corpusculo opus erat foco luculento. GI. Satis erat ignis, si suppetisset lignorum copia. Verum, ne quid heic faceret impendii noster Antro-nius, ex ³ rusculis insularibus evellebat arborum radices ab aliis neglectas, idque fere noctu. Ex his nondum bene sic-cis struebatur ignis non absque fumo, sed sine flamma: non qui calefaceret, sed qui præstaret, ne vere dici posset, ibi nullum esse ignem. Unicus autem ignis durabat totum diem, adeo temperatum erat incendium. JA. Illic hibernare durum erat. GI. Imo multo durius æstivare. JA. Quis sic? GI. Quoniam ea domus tantum habebat pulicum ac cimicum, ut nec interdiu quietum esse, nec noctu somnum capere liceret. JA. Divitias miseras! GI. Præsertim in hoc pecoris genere. JA. Oportet illic ignavas esse foeminas. GI. Latitant, nec inter viros versantur. Ita fit, ut illic & fo-minæ nihil aliud sint, quam foeminæ, viris desint ea mi-nisteria, quæ solent ab eo sexu suppeditari. JA. Sed Antro-nium interim non pigeat tractationis? GI. Illi in hujus-
modi

¹ Actorum laborum] Eadem sententia multis modis exprimitur. Jucundi acti labores. Quod fuit durumpati, meminisse dulce est. Jucunda malorum præteritorum memoria. Versus ex Græco versi eundem sensum habent: Magnopere est jucunda viro renovata dolorum Mentio, qui per-

multa tulit, permultaque gessit.

² ὄργανον] Id est, cœlitus.

³ Rusculis insularibus] Rusculum di-minutivum à rusco. Ruscus autem vel ruscum humilis frutex, quo olim etiam sepes muniiebantur. Columella:

Hirsuto sepes nunc horrida rusco Prodiit

1 Mer.

modi fordibus educato, præter lucrum nihil erat dulce. Ubivis potius habitabat, quam domi, nulla in re non negotiatur. Scis autem, eam urbem esse præ cæteris ¹ Mercurialem. ² Pictor ille nobilis deplorandum existimavit, si dies abiisset sine linea; Antronius longe magis deplorabat, si dies præteriiisset absque lucro. Quod si quando evenisset, domi quærebat ³ Mercurium. JA. Quid faciebat? GI. Habebat in ædibus cisternam ex ejus civitatis more, illic hauriebat aliquot aquæ situlas, & infundebat in vasa vinaria. Heic erat certum lucrum. JA. Fortasse vinum erat æquo vehementius. GI. Imo pluserat, quam ⁴ vappa; nunquam enim emebat vinum; nisi corruptum, quo minoris emeret. Ex eo ne quid periret, subinde fæces annorum decem miscebat; volvens ac revolvens omnia, quo mustum videretur: neque enim ille passus fuisset, ullam fæcis micam perire. JA. At, si qua fides medicis, tale vinum gignit vesicæ calculos. GI. Non errant medici: nam in ea domo nullus erat annus tam felix, quin unus atque alter calculo periret; nec horrebat ille funestam domum. JA. Non? GI. Etiam ⁵ à mortuis colligebat vectigal. Nec adspernabatur quamvis exiguum lucellum. JA. Dicis furtum. GI. *Lucrum* vocant negotiatores. JA. Quid interea bibebat Antronius? GI. Idem ferme nectar. JA. Non sensit malum? GI. Du-

J

BUS

¹ *Mercurialem*] Mercurialis urbs, in qua mercatorum magna & plurima negotiatur. Mercutius enim ab antiquis Deus mercatorum habitus.

² *Pictor ille*] Designat autor Apellum Coum, Alexandri Macedonis cotaneum, cujus dictum notum. Vulgo versiculo hoc exprimitur:

Nulla dies abeat, quin linea ducta super sit.

³ *Mercurium*] Id est, lucrum: Mercurius enim lucri etiam Deus.

⁴ *Vappa*] Vappa vinum vitiosum, aptum, cujus vis evaporavit.

⁵ *Mortuis*] Vide proverbium,

A mortuo tributum. Quod in eos dicitur, qui per fas nefasque divitias congerunt, etiam à rebus minutis ac sordidis veluti Vespasianus è lotio, aut è turpibus, velut è lenocinio, quaestusque corporis. Græci hoc dicunt *ἀπὸ νεκρῶ φερόμενον*, aut cum à quibuslibet extorqueatur, ab amicis, tenuibus, mendicis postremo vel à mortuis. Sic & probro datum Romanis Principibus, quod suffossis Corinthiorum monumentis, æra Corinthia sustulerant, ipso etiam vocabulo, rei turpitudinem exprobrante. Nam ad eum sublata modum, *πρόξενον* *ἐκ τῶν νεκρῶν* dicitur.

1 Fe

rus erat, qui vel ¹ fœnum esse posset, & talibus, ut dixi, deliciis fuerat à teneris educatus. Hoc lucro nihil existimabat certius. JA. Quid ita? GI. Si supputes uxorem, filios, filiam, generum, operas, & famulas, alebat domi fere corpora triginta tria. Jam, quo vinum erat dilutius, hoc & parcius bibebatur, & ferius exhauriebatur. Heic mihi subducito, in singulos dies addita aquæ situla, quam non pœnitendam summam conficiat in annum. JA. O sordes! GI. Atqui non minus compendii redibat ex pane. JA. Quo pacto? GI. Emebat triticum vitiatum, quod alius nolisset emere. Heic præsens statim lucrum, quæ minoris emebat. Cæterum vitio medicabatur arte. JA. Qua tandem? GI. Est ² argillæ genus frumento non dissimile, quo videmus & equos delectari, dum & parietes arrodunt, & ex lacunis ea argilla turbidis bibunt libentius. Ejus terræ tertiam partem admiscebat. JA. Est istuc medicari? GI. Certe tritici vitium minus sentiebatur. an hoc quoque lucrum putas adspernandum? Adde jam aliud ³ strategema: Domi panem subigebat: nec id crebrius, etiam æstate, quam bis in mense. JA. Istuc est lapides apponere, non panes. GI. Aut si quid lapide durius. Sed huic quoque malo erat paratum remedium. JA. Quodnam? GI. Fragmenta panis immersa cyathis vino macerabant. JA. ⁴ Similes habebant labra lætucas. Sed ferebant talem tractationem ⁵ operæ? GI. Primum

¹ *Fœnum esse posset*] Belg. *Hy is een buffel ende beest*. In indoctos & brutos homines dicitur. Contrarium ejus, Ambrosia alendus, in homines egregios, ut intelligas, illos pecudibus, hos Diis æquandos.

² *Argilla genus*] Argilla seu terra figularis, ejusque usus ad sigilla & imagunculas. Belg. *Witte pot-aerden, kleye*.

³ *Strategema*] Callidum & tempestivum factum. Sed proprie est callidum factum, quo dux exercitus hostem circumvenit.

⁴ *Similes habebant labra, &c.*] Ubi

similia similibus contingunt. Belg. *Sy hebben malkander gevonden*. Utimur adagio nato ab asino carduus pascente, ubi similia similibus, digna dignis contingunt. Itaque, quemadmodum carduus spinosus est, & majorem in modum alperis foliis & caule, denique ipso etiam flore; item & asini labris nihil durius, ut illis non alia lactuca m.

⁵ *Opera*] Per Metonymiam effellit opera pro operariis, pro personis, pretio conductæ aliquid operis faciunt.

mum narrabo primatum ejus familiæ apparatus; quo facilius divines, quomodo tractentur operæ. JA. Audire cupio. GI. De jentando nulla erat illic mentio. prandium ferre differebatur in horam à meridie primam. JA. Quam ob rem? GI. Expectabatur Antronius paterfamilias. Cœnabatur interdum ad horam decimam. JA. At tu solebas esse inediæ impatientior. GI. Eoque subinde clamabam ad Antronii generum Orthrogonum, (agebamus enim in eodem conclavi:) Heus Orthrogone, non cœnatur hodie apud Synodios? Commode respondit, brevi adfuturum Antronium. Cum nihil viderem apparati, & latraret stomachus, Heus, inquam, Orthrogone, erit hodie pereundum fame? Excusabat horam, aut aliud simile. Cum non ferrem stomachi latratum, rursus interpellabam occupatum: Quid futurum est, inquam: eritne moriendum fame? Ubi jam Orthrogonus consumsisset omnem ¹ tergiversationem, abiit ad famulos, jussitque, adornari mensam. Tandem, cum nec rediret Antronius, nec quidquam appareretur, Orthrogonus victus conviciis meis, descendebat ad uxorem, & socrum, ac liberos, clamitans, ut appararent cœnam. JA. Nunc saltem exspecto cœnam. GI. Ne propera. Prohibat tandem famulus claudus, ei præfectus negotio, non admodum dissimilis Vulcano; insternit mensam linteo. Ea prima cœnæ spes. Tandem post longam vociferationem afferuntur ² phialæ ³ vitreæ cum aqua sane limpida. JA. Altera cœnæ spes. GI. Ne propera, inquam: Rursum post atroces clamores adfertur phiala illius nectaris fæculenti plena. JA. O factum bene! GI. Sed sine pane. Nihil adhuc periculi; nemo famelicus bibit lubens tale vinum. Clamatum est iterum usque ⁴ ad ravim. Tum demum apponitur panis

¹ *Tergiversatio*] Subterfugium, detestatio. *A tergiversor*, q. recusor ad aliquid venire, tanquam tergum vertendo.

² *Phiale*] Φιάλα poculi genus capacius, ita dictum παρὰ τὸ πλεῖν ἄλγος *παρέχεν*, hoc est, quod ad bibendum

affatim suppeditet.

³ *Vitrea*] Addit *autem vitrea*: nam alioqui ex auro fieri solent Phialæ.

⁴ *Ad ravim*] Ravis, raucitas, vocis asperitas, cum ea non est clara, sed obtusa. Belg. *Heesch*.

panis ille, quem vix ursus dentibus frangeret. JA. Certe jam vitæ consultum est. GI. Sub multam noctem tandem venit Antronus; hoc fere procemio inauspicatissimo, ut diceret, sibi dolere stomachum. JA. Quid heic mali auspicii? GI. Quia tunc nihil erat, quod ederetur. quid enim exspectes, hospite male affecto? JA. Dolebat re vera? GI. Adeo, ut solus devoraturus fuerit tres capos, si quis dedisset gratis. JA. Exspecto convivium. GI. Primum ipsi apponebatur patina cum farina fabacea; quod obsonii genus illic vulgo venditur tenuibus. Ajebat, se hoc uti remedio adversus omne morbi genus. JA. Quot eratis convivæ? GI. Interdum octo aut novem; inter quos erat Verpius ille doctus, quem arbitror tibi non ignotum, & filius familiâs natu major. JA. Quid illis apponebatur? GI. An non satis est ¹ frugi hominibus, quod Melchisedech ² obtulit Abrahæ, quinque regum victori? JA. Nihil igitur obsonii? GI. Erat nonnihil. JA. Quodnam? GI. Memini, nos fuisse in mensa convivas numero novem; cum in patina non numerarem, nisi septem foliola lactucæ aceto innatantia, sed absque oleo. JA. Solus igitur ille devorabat suas fabas? GI. Vix semiobolo emerat, nec tamen vetabat, si quis proxime assidens vellet gustare, sed incivile videbatur, languido suum eripere cibum. JA. Secabantur igitur folia, quemadmodum ³ de cumino meminit proverbium? GI. Non, sed lactu-

¹ *Frugi hominibus*] Homo frugi pro sobrio, utili. Donatus in verba Terentii, *Frugies*, frugi, inquit, id est, utilis & necessarius: à frugibus, quæ, quod his fruamur, dicuntur.

² *Obtulit Abrahæ*] Historia exstat Genes. 14. In illam hanc paraphrasin instituit Cunæus: Profligaverat prælio reges impios Abrahamus, & victrices reducebat copias: Forte tunc in itinere obvium se illi tulit filius Dei specie humana, habitu sacerdotis regisque indutus, ejusque animum faustis vocibus ad omnia ingentia erexit. Etiam panem vitrumque

fesso dedit, ne quid hac quoque parte desideraret ille principum debellator. Statim Abrahamus esse hoc majus quiddam celliusque sensit. Itaque, quod sub imagine latebat, mente coluit, & Messia, summo regi sacerdotique, quem mortalibus olim datum iri intelligebat, præsentem præsens munera decimasque obrulit. Sententia hæc à communi recedit, sed firmissimis tamen nititur argumentis. Vide eundem Cunæum de Republica Judæorum l. 3. c. 3.

³ *De cumino*] Impendio parvus ac sordidus, olim proverbio *κρυμνοπέ-*

lactucis à primoribus absumptis, reliqui panem immergebant aceto. JA. Quid autem post septem folia? GI. Quid, nisi caseus conviviorum clausula. JA. Hicne erat apparatus perpetuus? GI. Propemodum; nisi quod interdum, si eo die ¹ Mercurium fuisset expertus propitium, erat paulo profusior. JA. Quid tum? GI. Jubebat, emi tres uvas recentes uno æreo numinulo. Ea res exhilarabat totam familiam, JA. Quid ni? GI. Id eo duntaxat tempore, quo summa est uvarum ibi vilitas. JA. Proin extra autumnum nihil profundeabat? GI. Profundeabat. Sunt illic naviculatores, qui concharum minutum genus hauriunt, potissimum è latrinis: hi clamore certo significant, quid habeant venale. ab his interdum jubebat emi dimidio nummuli, quem illi *bagathinum* appellant. Tum vero dixisses, in ea familia esse nuptias; nam igni erat opus, ² licet celerrime percoquantur. Atque hæc quidem post caseum loco bellariorum. JA. Bella merchule bellaria. Sed nihil unquam apponebatur carniū aut pisciū? GI. Tandem victus meis clamoribus, coepit esse splendidior. Quoties autem videri volebat ³ Lucullus, hi ferme erant ⁴ missus. JA. Ituc vero lubens audiero. GI. Primo loco dabatur juscūlum, quod illi, nescio quam ob causam, appellant *ministrum*. JA. Lautum opinor. GI. His conditum aromatibus: Admovetur igni cacabus aqua plenus: in eam conjiciuntur aliquot fragmenta casei ⁵ bubalini, qui jam olim in saxum induruit; nam ad defringen-

⁵ *545*, id est, *Cumini scilicet* dicebatur. Quo magis quadrat in hos hujusmodi convivium, qui ob parsimoniam male audiunt. Idem Plutarchus innuit, hominem sordide avarum *cuminum* appellari solere.

¹ *Mercurium*] Si lucrificisset: Mercurius enim, ut dictum, lucro præerat.

² *Lacat celerrime*] Lentiori igne coquantur carnes, quam pisces: inter pisces autem præcipue conchæ celerrima, imo momentanea coctione mensis parantur; utpote quibus quandoque etiam

crudis vescimur: cum alioquin nullus piscis esui est absque sufficienti coctione aut assatione; exceptis iis, quos in boream remotiores populi vento & frigore induratos loco panis comedunt.

³ *Lucullus*] Delitiis omnibus affluens, in Quæstura amplissimum populo munus edidit. Prætor Africam obtinuit; Pompeji & Ciceronis æqualis.

⁴ *Missus*] Hic pro immisione feraciorum. Gall. *mers*.

⁶ *Bubalini*] Bubalinus adjectivum à *bubalus*, sylvestris bos, velox, niger.

gendum aliquid bona securi opus est. Cum ea fragmenta tepore aquæ solvi cœperint, inficiunt eam, ne possit mera dici aqua. hoc jusculo præparant stomachum. JA. Suibus dignum. GI. Dein apponitur paullulum carniū de ventre veteris vaccæ, sed elixum ante dies quindecim. JA. Foetet igitur. GI. Maxime; sed adhibetur remedium. JA. Quodnam? GI. Dicam, sed vereor, ne imitatus. JA. Scilicet. GI. Miscent ovum aquæ calefactæ; eo jure perfundunt carnem; ita magis falluntur oculi, quam nares; nam foetor erumpit per omnia. ¹ Si dies requirit esum piscium, interdum apponuntur ² auratæ tres, nec hæ magnæ, cum convivæ sint septem aut octo. JA. Præterea nihil? GI. Nihil, nisi caseus ille saxeus. JA. Novum mihi narras Lucillum. Sed quī potuit tam exilis apparatus tot sufficere convivis, præsertim nullo refectis jentaculo? GI. Imo, ne sis insciens, ex ejus convivii reliquiis alebantur focrus, nurus, filius natus minor, famula, & aliquot parvuli. JA. Tu quidem admirationem meam auxisti, non ademisti. GI. Istuc tibi vix possum describere, nisi prius ordinem convivii depinxero. JA. Pinge igitur. GI. Antronius obtinebat primum locum, nisi quod ego illi sedebam dexter, velut extraordinarius: è regione Antronii Orthrogonus; Orthrogono affidebat Verpius, Verpio Strategus natione Græcus: Antronio sinister affidebat filius natus major. Si quis accessisset conviva, ei locus dabatur pro dignitate. Primum de jure minimum erat vel periculi vel discriminis, nisi quod in procerum discis natabant fragmenta bubalini casei. Cæterum, ex phialis vini aquæque ferme quatuor vallum quoddam fiebat, ut nemo posset attingere, quod erat appositum, præter tres, ante quos stabat patina, nisi quis sustinuisset esse impu-

¹ Dies requirit] Nempe diebus Venetis & Saturni, aut tempore quadragesimæ, quibus carnibus vesci interdicitur apud Pontificios.

² Aurata tres] Aurata, orata χρυσά

ορόφους, *in vix* Arcestrato, Belgis Een Zee-Braessm. Dicta ab auri colore. Non omnis pretium laudemque aurata meretur; teste Martiale.

impudentissimus, & transilire septa. Nec tamen ea patina diu manebat, sed mox tollebatur, ut aliquid superesset familiæ. JA. Quid igitur edebant reliqui? GI. Suo more deliciabantur. JA. Quî? GI. Panem illum argillaceum macerabant vino fæcis vetustissimæ. JA. Tale convivium oportuit esse perbreve. GI. Frequenter hora prolixius. JA. Quî potuit? GI. Sublatis, ut dixi, mox, quæ non carebant periculo, ponebatur caseus, unde nullum erat periculum, ne quisquam ullo cultello escario quidquam abraderet. Manebat illa præclara fæx, & suus cuique panis. Atque inter hæc bellaria tuto miscebantur fabulæ. Interim prandebat fœminarum senatus. JA. Quid interim operæ? GI. Nihil habebant nobiscum commune; suis horis sibi prandebant ac coenabant. Sed hi cibo capiando vix semihoram impendebant toto die. JA. Verum apparatus cujusmodi? GI. Istuc tuum est divinare. JA. At Germanis vix sufficit hora in jentaculum, tantundem in merendam, sesquihora in prandium, duæ horæ in cœnam: ac, nisi affatim expleantur eleganti vino, bonis carnibus ac piscibus, deferunt patronum, & fugiunt in bellum. GI. Suus cuique genti mos est. Itali minimum impendunt gulæ, pecuniam malunt, quam voluptatem; & sobrii sunt natura quoque, non solum instituto. JA. Nunc profecto non miror, te nobis redisse tam exilem; sed omnino virum redisse demiror, præsertim cum antea capis, perdicibus, turturibus & ² phasianis assuevisses. GI. Plane perieram, nisi repertum fuisset remedium. JA. Male res agitur, ubi tot remediis est opus. GI. Effeceram, ut mihi jam languescenti in singula convivia daretur quarta pars pulli elixi. JA. Nunc incipies vivere. GI. Non admodum. Emebatur pullus exiguus,
ne

¹ *Interim opera*] Operæ, ut dictum, Martialis:
pro operariis sumptæ.

² *Phasianis*] Phasianus, Phasidis, avis,
Φασιανός avis Ithy Terei filium in
hanc avem mutatum Pœtæ fabulantur.

Argivâ primum sum transportata eavina:

Ante mihi notum nil nisi Phasiceæ.

Belg. *Eem Phasant.*

ne multum impenderetur, cujusmodi sex non sufficerent uni boni stomachi Polono in jentaculum. Nec emto dabant cibum, ne quid esset impendii: itaque macie enecti ac semivivi coquebatur ala aut poples; jecur dabatur Orthogoni filio infanti. Jus autem semel atque iterum ebibebant mulieres, subinde nova infusa aqua. Itaque poples ad me veniebat ¹ pumice ficiior, & quovis putri ligno insipidior. Jus nihil erat, nisi mera aqua. JA. Et tamen audio, illic avium genus & copiosissimum esse, & elegans, & vile. GR. Est prorsus; sed illis carior est pecunia. JA. Satis dedisti pœnarum, etiamsi Romanum pontificem occidisses, aut si minxisses ad sepulchrum divi Petri. GR. Sed audi reliquum fabulæ. Scis, esse in quaque hebdomada quinque dies, quibus vescimur carnibus. JA. Nimium. GR. Duos itaque pullos duntaxat emebant. Die Jovis se fingeant oblitæ emere, ne vel totum pullum eo die apponerent, vel aliquid superesset. JA. Næ iste Antrionius superat etiam ² Euclionem Plautinum. Sed piscariis diebus quo remedio consulebas vitæ? GR. Amico cuidam dederam negotium, ut mihi meo ære in singulos dies emeret ova tria, duo in prandium, unum in cœnam. Sed heic quoque fœminæ pro recentibus care emtis supponebant semiputria; ut mecum præclare crederem actum, si ex tribus unum esset, quod edi posset. Tandem & utrem vini purioris mea pecunia emeram: cæterum mulieres effracta sera intra paucos dies exforbuerunt, non admodum irato Antronio. JA. Itane nullus erat illic, quem tui miseresceret? GR. Miseresceret? imo videbar illis ³ gluto quispiam, ⁴ & helluo, qui tantum ciborum unus devorarem. Itaque subinde me ad-

¹ *Pumice ficiior*] Quia pumice lapide nihil ficius, hinc adagium *é pumice aquam quarere*, id est, ab illo quid exigere, cujus ipse, à quo exigit, maxime indigus est. Apud Plautum: *Qua conscientia rogare tu a me tantum dades Argentum impudens? quin, si egomet totus un-*

nam, vix potest Recipi, quod tu me rogare nam tu aquam à pumice nunc postulas.

² *Euclia*] Senex avarissimus & parcissimus.

³ *Gluto*] Gulosus; à *glutia*, q. gula absumo.

⁴ *Et belluo*] *Helio* vel *Helus* homopre-

admonebat Orthrogonus, haberem ejus regionis rationem, meæque consulerem incolumitati : & aliquot nostrates commemorabat, quibus illic edacitas conciliaffet aut mortem, aut morbum gravissimum. Cum is me videret deliciis quibusdam, quas illic ex nucleis pineis, aut peponum, melonumque venditant pharmacopolæ, fulcire corpusculum, & assiduis laboribus, & inedia, & jam etiam morbo fractum, subornat medicum mihi amicum & familiarem, ut persuadeat victus moderationem. Egit hoc mecum diligenter. Moxque sensi subornatum, nec respondi tamen. Cum idem accuratius mecum ageret, nec admonendi faceret finem; Dic, inquam, mihi, vir egregie, serio isthæc loqueris, an joco? Serio, inquit. Quid igitur suades, ut faciam? A cœnis in totum abstinere; & vino adde, ut minimum, aquæ dimidium. Risi præclarum consilium. Si me cupis exstinctum, huic corpusculo & raro & exili, & spiritibus subtilissimis, vel semel à cœna abstinere mors esset: id toties ipsa re compertum habeo, ut non libeat iterum experiri. Quid autem futurum censes, si sic pransus, à cœna temperem? Et tali vino jubes addi aquam? quasi non præstaret puram aquam bibere, quam sæculentam. Nec dubito, quin hæc te loqui jusserit Orthrogonus. Subrisit medicus, ac mitigavit consilium. Non hæc loquor, inquit, Gilberte doctissime, quod in totum arceam te à cœnis; licebit gustare ovum, & semel bibere: sic enim ipse vivo. In cœnam coquitur ovum: inde capio vitelli dimidium, reliquum do filio; mox hausto semicyatho vini, studeo in multam noctem. JA. Num isthæc vera prædicabat medicus? GI. Verissima. Nam ipse forte per viam ambulans, redibam à sacro, & comes admonuerat, illic habitare medicum, libuit videre regnum illius. Erat autem dies dominicus. Pulsavi fores: apertæ sunt; adscendi;

prodigus, vorax, Festo dictus ab eluendo, addita adspiratione, ut aviditas manifestior.

gis exprobre- tur: sic enim fit vox incitator.

di; offendo medicum cum filio; & eodem famulo prandentem. Apparatus erat duo ova, præterea nihil. JA. Oportuit esse exsangues homines. GI. Imo ambo erant pulchre habito corpore, colore vivido ac rubido, oculis lætis. JA. Vix credibile est. GI. At ego compertissima narro. Nec ille solus ad istum vivit modum, sed complures alii, & imaginibus clari ¹ & re lauta. ² Polyphagia & polypofia, crede mihi, consuetudinis res est, non naturæ. Si quis paulatim assuescat, tandem eo proficiet, ut idem faciat, quod ³ Milo, qui bovem eodem die totum absumsit. JA. Deum immortalem, si tam parvo victu licet tueri valetudinem; quantum impendiorum perit Germanis, Anglis, Danis, & Polonis? GI. Plurimum haud dubie, & quidem non sine gravi tum valetudinis, tum ingenii detrimento. JA. Sed quid obstabat, quo minus tibi sufficeret ille victus? GI. Quia diversis assueveram; & serum jam erat mutare consuetudinem: quamquam me non tam offendebat ciborum exiguitas, quam corruptio. Duo ova poterant sufficere, si fuissent recens nata: vini cyathus erat fatis, nisi pro vino daretur ⁴ fæx vapida: dimidium panis aluisset, nisi pro pane daretur argilla. JA. Adeone sordidum esse Antronium in tantis opibus? GI. Arbitror, censum illius non fuisse infra octoginta ducatorum millia. Nec ullus erat annus, quo non accederet lacrum mille ducatorum, ut dicam parcissime. JA. Sed juvenes illi, quibus hæc parabantur, num eadem utebantur parsimonia. GI. Uteban-

¹ *Et re lauta*] In lautâ re dicitur esse, istu pugnâ interfectum unico die devoravit. Terentius: Omnes te in lautâ & bene ausâ parte purant.

² *Polyphagia*] Edacitas est, & vorandi quædam cupiditas. *Polypofia*, Ribacitas.

³ *Milo*] Est hic Milo Crotoniensis tantæ fortitudinis, ut per totum stadium bovem humeris gesserit retento spiritu in certamine Olympico: eundem

te media hiantem diducere tenens, brachiis hinc inde applicitis, conatu deficiente retentus est, & à lupis devoratus.

⁴ *Fæx vapida*] Vinum fæculentum magnos vapores excitat: ita quidem, ut vasa quandoque rumpantur, præcipue mota. *Vapida* autem plenum vapore, vel multos emittens vapores.

bantur, sed domi duntaxat; foris ¹liguriebant, scortabantur, ludebant aleam: cumque pater in gratiam honestissimorum convivarum gravaretur ²teruncium impendere, juvenes interdum una nocte sexaginta ducatos perdebant alea. JA. Sic perire solent, quæ sordibus corraduntur. Verum è tantis periculis incolumis, quo nunc te confers? GI. Ad venustissimum Gallorum contubernium, sarturus, quod illic dispendii factum est.

¹ *Liguriebant*] *Liguvire* per heluatio- nem patrimonium profundere, avidè contumere, suaviora edulia carpere. ² *Teruncium*] Teruncius nummus perexiguus, Varroni ita dictus à tribus uncis, quarta libellæ parte.

Exequiæ Seraphicæ.

¹ THEOTIMUS, PHILECOUS.

PH. **U**Nde nobis Theotimus, nova religionis facie? TH. Quî sic? PH. Quia severa frons, oculi in terram defixi, caput in lævum humerum nonnihil inflexum, ²sphærulæ precatoriæ in manibus. TH. Si nosse cupis, amice, quæ ad te nihil attinent, è spectaculo venio. PH. An spectasti funambulæ, aut præstigiarum artificem, aut aliud huic simile? TH. Fortasse non ita huic dissimile. PH. Equidem nunquam antehac vidi quenquam istiusmodi vultu redeuntem è spectaculo. TH. Sed ejusmodi fuit spectaculi genus, ut, si tu interfuisses, fortassis me incederes aliquando tristior. PH. Quin tu ergo memoras, quid te tam fecerit religiosum? TH. Redeo ab exsequiis ³Seraphicis. PH. Quid ego audio? Itane moriuntur & angeli? TH. Non; sed

¹ *Theotimus*] Qui Deum veneratur & colit. *Philecus*, Audiendi cupidus, famæ investigator.

² *Sphærola precatoria*] Belgis *Paternesters*: quod nomen Latinum à Pontificiorum superstitione ortum hodie usque eo inolevit, ut apud Belgas civitate donatum sit. Pontifici autem post absolutionem precationis Dominicæ identidem sphærolam unam remouent ad alteram digitorum partem, donec juxta numerum sphærolarum totidem precationes Dominicas munitaverint.

³ *Seraphicis*] Adjektivum à Seraphim, aliis Seraphin; nomen id angelorum est, quod interpretari possit *igniti* vel *ardentes*. Vide, quæ superius in hanc materiam commentati sumus.

V V §

1 Ho-

sed ¹ horum sodales. Cæterum, ne te diutius suspensum habeam, nosti, opinor, heic apud Pelusios Eusebium, hominem clarum & eruditum. PH. Illumne ex principe privatum, è privato exsulem, ex exsule tantum non medicum, pene addideram sycophantam? TH. Recte divinaſti, quem dicam. PH. Sed quid illi accidit? TH. Hodie sepultus est: à pompa funebri redeo. PH. Admodum tristem fuisse oportet, quæ te nobis tam tristem remisit. TH. Vereor, ut sine lacrimis queam tibi, quod vidi, describere. PH. At ego vereor, ut sine risu possim audire. Sed narra, obsecro. TH. Scis, Eusebium jam pridem fuisse misera valetudine. PH. Scio, ante annos aliquot ² evirato corpusculo. TH. In hujusmodi morbis, qui lente conficiunt hominem, medici certis præfagiis solent mortis diem prædicere. PH. Maxime. TH. Hi monuerunt hominem, quidquid medicorum ars præstare posset, id omne summa cura præstitum esse, Deum quidem potentior omnium medicorum ope; sed, quod humana conjectura deprehendi quiret, non superesse triduum vitæ. PH. Quid tum postea? TH. Ibi continuo præclarus Eusebius defecto corpusculo, totum sanctissimi ³ Francisci amictum induit, raditur, accipit ⁴ cucullam cinericiam, vestem ejusdem coloris, funem ⁵ nodosum, fenestratos calceos. PH. Moriturus? TH. Sic est. Quin & profitetur voce jam moribunda, se Christo militaturum juxta Francisci regulam, si, quod medici desperabant, daret Deus. Ad hanc professio-

¹ *Horum sodales*] Imo eo impudentia monachi progrediuntur, ut sibi Seraphinorum & Cherubinorum nomina assumant.

² *Evirato*] Effæcto, molli, ab eviro, castro, mollem & effæminatam reddo.

³ *Francisci amictum*] Franciscus suis discipulis non præscripserat formam vestium, nisi solummodo vilem. Hinc postmodo acriter inter se de colore & forma amictus digladiati sunt, & controversia ad aliquot Pontifices delata

est, priusquam decidi potuerit. Tandem formam coloremque vestium assumsunt, quem hic autor describit.

⁴ *Cucullam cinericiam*] Mirum, tantam sanctitatem Franciscanorum vestitui adscribi, cum eundem Franciscus haud præscripserit, & ipse nudus mortuus sit; ut & hac in parte blasphemus Christo similis esset.

⁵ *Nodosum*] Aculeate Buchananus de fune nodoso Franciscanorum: *Et tunicam fluxam nodosa cannabe cingis, Cum melius fœces stringeret illa tuas.*

fectionem adhibiti sunt testes, viri sanctimonia celebres. In ea veste moritur vir egregius ad tempus à medicis prædictum. Veniunt ex eo sodalities complures, qui funebrem pompam celebrent, PH. Utinam adfuisssem isti spectaculo! TH. Illacrimasses, si spectasses, qua charitate Seraphici sodales cadaver abluerint, amictum illum sacrosanctum adaptarint, manus in crucis imaginem composuerint, pedes nudarint, & nudatos exosculati sint, faciem unguento etiam exhilararint, juxta præceptum Evangelicum. PH. Prodigiosa humilitas, Seraphicos viros agere ¹ pollinctores ac vespillones. TH. Post hæc feretro composuerunt: & ² juxta Pauli doctrinam, Gal. vi. *Alter alterius onera portate*: propriis humeris fratres fratrem bajularunt per viam publicam ad monasterium. Ibi solemnibus ³ nœniis sepelierunt. Cum venerabilis illa pompa per viam incederet, vidi, complures invitis oculis effundere lacrimas, cum talem virum, quem prius viderant purpura byssoque vestitum, nunc conspicerent in amictu Franciscano, fune canabeo cinctum, tam religiosa specie toto corpore compositum. Nam & mortui caput erat deflexum in humerum, & manus, ut dixi, ⁴ decussatim compositæ. Cætera item omnia mirificam quamdam religionem præ se ferebant. Quin ipsa turba Seraphica cervicibus inflexis, oculis in terram defixis, & nœniis adeo lugubribus, ut arbitrer, ipsos manes non canere lugubrius, multis excutiebat lacrimas & singultus. PH. Sed, habebatne quinque ⁵ Francisci vulnera? TH. Id non ausim affirmare certo.

¹ *Pollinctor*] Qui cadavera lavat, atque unguentis illinit. Belg. *Lijck-salver*, *veeuwer*. *Vespillo*, seu sandapilarius, qui sandapila mortuos effert. Belg. *Lyck-draeger*, *cellebroer*.

² *Juxta Pauli*] Accommodat Scripturæ locum Erasmus, juxta Monachorum inſcitam & imperitam consuetudinem, longe alii sensui, quam Pauli scopus admittit: agit enim Apostolus Galat. 6. vers. 2. de charitate erga de-

psum erigendum, non autem superbe opprimendum.

³ *Nœniis*] Nœnia est lessus, funebris cantus, qui fit super mortuum. Et ponitur pro cantilena puerorum. Item *nœnia* dicuntur res viles & vanæ fabulæ.

⁴ *Decussatim*] Id est, in formam crucis, quam vulgo *crux* vocant. A *decussis*, quod est in formam denarii, id est, litteræ deduco & divido, per medium secō.

⁵ *Francisci vulnera*] Horrenda sunt, quæ

certo. Apparebant in manibus ac pedibus vestigia quædam sublivida, ac vestis in sinistro latere fenestellam habebat. Verum non ausus sum oculos acrius intendere, quod affirmant, in huiusmodi rebus curiositatem multis fuisse exitio. PH. Sed, nullofne illic, sensisti ridentes? TH. Sensi: verum eos suspicor hæreticos esse, quorum hodie plenus est mundus. PH. Ut simpliciter tecum fabuler, mi Theotime, vix ipse valuisssem à risu temperare, si isti spectaculo adfuissem. TH. Faxit Deus, ne tu sis istius fermenti contagio corruptus. PH. Nihil hinc periculi est, optime Theotime; ego à puero religiose beatum Franciscum, juxta mundum nec doctum nec sapientem, sed profunda mundanorum affectuum mortificatione Deo carissimum, semper animo sum veneratus; cumque hoc omnes, qui illius ingressi vestigiis, ex animo student mundo mortui, Christo vivere. Nam vestem nihil moror: sed lubens ex te didicero, quid vestis conferat mortuo? TH. ¹ Margaritas non esse porcis obijciendas, nec sanctum dandum ² canibus, scis, ab ipso Domino præceptum esse. Proinde, si ridendi causa percunctaris, nihil ex me audies: sin simplici discendi studio, libens impartiam, quod ab illis didici. PH. Profiteor discipulum & attentum, & docilem, & benevolum. TH. Principio scis, quosdam

quæ narrat liber Conformitatum de quinque vulneribus Francisci, quæ illi biennium ante mortem, postquam quadraginta dies in Alvernia monte jejunaverat, impressa sunt à Christo. Blasphemam hanc fabulam bullis suis credulo orbi obtruserunt Pontifices, Alexander V. Nicolaus III. aliique. Matthæus Parisiensis cicatrices deleras fuisse, Bonaventura permanisse post Francisci mortem tradit: ita sibi ipsis in tam putido mendacio non constant nugatores. De Francisco exstat hoc execrabile carmen:

*Francisco Jesu typice Dux norma que Mi-
norum,
Sedes nobis perpetuo regni calorum.*

¹ *Margaritas*] Christus indicat, per-
vicaces Euangelii hostes indignos esse
ejus prædicatione loco, quem autor ci-
tat. Ex Beza versione ita sonat: *Ne date,
quod sanctum est, canibus, nec projicite mar-
garitas vestras coram porcis: nequando con-
culcent eas pedibus suis, & conversi lacerent
vos.* *Margarites* dicitur Græcis à splen-
dore: Latinis unio. In summo fuit olim
pretio: Nam unio Cleopatraz æstimata
fuit ducentis quinquaginta millibus
coronatorum: transfertur ad significan-
dam pretiosissimam doctrinam coele-
stem.

² *Canibus*] Per canes & porcos intelli-
git Christus, qui impio Dei contemptu
delibuti nullam medicinam admittunt.

¹ *Quid,*

dam usque adeo ambitiosos, ut non sat habeant superbe & insolenter vixisse, nisi & ambitiose sepeliantur mortui. Non sentiunt exanimis, sed tamen viventes imaginatione quadam futuræ pompæ, voluptatem aliquam ac fructum præcipiunt. Hoc quidquid est, affectus abdicare, non negabis, opinor, aliquam pietatis partem. PH. Fateor, si fastus exsequiarum non valeat alia ratione devitari. Sed mihi videtur modestius, si princeps exanimis involvatur linteo vili, ac per plebeios vespillones in vulgari cœmeterio inter plebeia cadavera sepeliatur. Nam, qui sic efferuntur, quemadmodum elatus est Eusebius, mutasse fastum videntur verius, quam vitasse. TH. Deo gratum est, ¹ quidquid bono fit animo. Illius autem est judicare cor hominis. Verum, quod dixi, leve est; sunt alia graviora. PH. Quæ? TH. Profitentur ante mortem ² Francisci regulam. PH. Videlicet, ut eam servant in campis ³ Elysiis. TH. Non; sed heic, si revalescant. Et sit aliquoties, ut medicorum sententiis damnati, simul ut sacrosanctam vestem induerint, ope Dei reviviscant. PH. Idem sæpenumero usu venit in his, qui vestem eam non induunt. TH. Oportet simpliciter ambulare in via fidei: si nihil esset eximii fructus in hac re, non ambirent, præsertim ⁴ apud Italos, genere & litteris nobiles plurimi, ut in amictu sacrosancto sepeliantur. Ac, ne repudies ignotorum hominum exempla, sic sepultus est ille, cui tu merito plurimum tribuis, ⁵ Rudolphus Agricola: sic nuper Christo-

pho-

¹ *Quidquid bono fit animo*] Falsissimum hoc: non enim Deo gratum est, quidquid bono animo fit, nisi accedat fides, sine qua nihil Deo placet, & norma præceptorum divinatorum, secundum quam quippiam dirigitur. Alioquin Deo gratum fuisset, quod Apostolos trucidassent: ii enim itidem credebant, se gratiam hoc facto apud Deum inire.

² *Francisci regulam*] Regulam suam Franciscus duodecim capitibus est complexus: quæ vide apud Hospinianum.

³ *Elysiis*] Elysium, locus destinatus animabus; piorum, ἀπο τῆ λύσεως à solutione.

⁴ *Apud Italos*] Ita Franciscus Marchio Mantuæ Testamento cavit, ut habitu Franciscani sepeliretur: eodem vestitu terræ mandati Albertus Dux Carpentis, & Robertus Siciliæ Rex, alii-que.

⁵ *Rudolphus Agricola*] De Agricola hoc ita Jovius: Quis non te, Rudolphe Agricola, inusitato & plane portentoso conspirantium siderum concursu natum esse

phorus¹ Longolius. PH. Mea nihil refert, quid delirēt homines, cum agunt animam; ex te doceri cupio, quid magni boni conferat, hominem metu mortis attonitum, ac certæ vitæ desperatione perturbatum, profiteri aut vestiri. Quid, quod vota sunt irrita, nisi fiant animo sano sobrioque, matura deliberatione, sublato metu, dolo, aut vi: Ut horum nihil sit, professio talis non obligat, nisi post annum probationis, quo gestare jubentur² tunicam cum caperone: sic enim loquitur vir ille³ Seraphicus. Itaque, si reviviscant, duplici nomine non tenentur, neque enim votum est, quod ab attonito fit, metu mortis ac spe vitæ; neque professio obligat ante caperone gestatum. TH. Ut cumque habet obligatio, illi certe putant, se obligari; & illa totius voluntatis addictio non potest Deo non esse gratissima. siquidem hoc est in causa, ut bona opera monachorum, etiam si demus cætera paria, ⁴gratiora sint Deo, quam aliorum, quod ex optima radice proficiantur. PH. Non excutiam heic, quanti momenti sit, hominem totum se Deo addicere, cum jam sui juris non est: ego arbitror, unumquem-

esse fateretur; si vim cœlestis tam varie radiosi luminis, non secus ac in astris cursum, certior disciplina deprehenderet? Hausisti enim Hebraicas Græcasque literas, usque adeo stupenda celeritate; ut nequaquam Gruningiæ in ultima Frisia; sed Hierosolymis Athenisque natus ac educatus à doctissimis credere. Heidelbergæ defunctus, habitu Franciscano terræ mandatus est.

¹ Longolius] Est hic Christophorus Longolius Mechliniæ Belgicæ sacerdote antistite genitus, & Lutetiz in scholis frugaliter educatus, patris disciplinarum omnium peramplis opibus, Leonis principatu Romam venit. Inde Patavium se conferens, ibidem febre consumptus est: editis ad imitationem Ciceronis epistolis, & ingentibus vigiliis adversus Lutherum inchoatis libris incumbens.

² Tunicam cum caperone] Capite se-

cundo regulæ Francisci inter alia hæc habentur: Si quis professioni regulæ Francisci se addicere studet; ille continuo dimittitur ad Ministrum Provinciale. Hic jubebit, hominem cuncta bona divendere, ut pauperibus distribuatur. Tum eidem pannum probationis exhibebit, nempe duas tunicas absque cucullo, cingulum & braccas & caperone usque ad cingulum, nisi Ministro Provinciali aliter visum. Post annum probationis demum obedientiam promittit, qua se æternum huic vitæ generi & regulæ obstringit.

³ Seraphicus] Per Seraphicum intelligit autor diabolicum istum Franciscum Assisensem.

⁴ Gratiora sint Deo] Videatur Rodolphi Hospiniani caput decimum quartum libri sexti tomi secundi, de turpibus & horrendis factis Monachorum.

quemque Christianum se totum addicere Deo in baptismo, cum renuntiat omnibus pompis & voluptatibus Satanæ, datque nomen Imperatori Christo, posthac illi per omnem vitam militaturus. Et Paulus agens de his, qui Christo commoriuntur, ut jam sibi non vivant, sed ei, qui pro ipsis mortuus est, non loquitur proprie de monachis, sed de universis Christianis. TH. Opportune meministi baptismi, sed olim tangebantur, aut adspergebantur agentes animam, quibus tamen dabatur spes æternæ vitæ. PH. Quid episcopi promiserint, non ita magni refert: quid Deus præstare dignetur, nobis incertum est. Si certum fuisset, tales adspergine aquulæ¹ repente fieri cives cœli, quæ major poterat aperiri fenestra, ut homines mundo dediti studio per omnem vitam servirent impiis cupiditatibus, ac tum demum adhiberent adspersiunculam, cum jam amplius peccandi facultas non esset? Quod si tali baptismo similis est ista professio, præclare consultum est impie viventibus ne pereant, hoc est, Satanæ vivant, Christo moriantur. TH. Imo, si fas est aliquid³ ex Seraphicis mysteriis prodere, efficacior est illorum professio, quam baptismi. PH. Quid audio? TH. In baptismo tantum proluuntur crimina, restat anima pura, sed nuda: heic, qui profitetur, statim ditatur totius ordinis egregiis meritis, vnum in-situs corpori sanctissimæ sodalitatis. PH. Itane, qui per baptismum inferitur corpori Christi, nihil accipit, nec à capite, nec à corpore? TH. Nihil à Seraphica missa, nisi bene-

¹ *Christo commoriuntur*] Prolixe de hac materia differentem vide Paulum ad Roman. cap. 6.

² *Repente fieri cives*] Necessario hanc absurditatem tueri debent Pontificii ex præsupposito falso fundamento; Dum enim fingunt, baptismum regenerare, lavare, renovare, salutem communicare tanquam organon vi quadam inherente, qua instar Physicæ causæ agat, & nobiles hos effectus producat: necessa-

rio consequitur; homines Satanæ posse vivere, Christo per adspersionem aquulæ mori posse.

³ *Ex Seraphicis mysteriis*] Male feri-
riatorum Monachorum vana deliria,
blasphemias ordinationes, futes nova-
rum regularum institutiones, horten-
das nominis divini profanationes *Sera-
phica mysteria* autor vocat: quasi Angeli-
cam originem haberent, quæ à Diabolo
commenta & inventa sunt. Videat uni-
cum

beneficentia aut favore promereatur. PH. Quis angelus hoc istis revelavit? TH. Non angelus, ô bone, sed ipse Christus ore proprio hoc aliaque permulta beato Francisco præsens præsentî patefecit. PH. Obsecro te per amicitiam nostram, atque obtestor, ne me graveris istis impartiri sermonibus. TH. Sunt reconditissima mysteria; nec fas est caprofanis communicare. PH. 'Quî profanis, amice? qui nulli unquam ordini melius voluerim, quam Seraphico? TH. Sed interdum vellicas eos odiosus. PH. Hoc ipsum, Theotime, amoris argumentum est: cum eum ordinem nulli gravius lædant, quam qui sub illius umbra turpiter vivunt: quisquis optime vult ordini, necesse est, ut illius corruptoribus maxime succenseat. TH. At vereor, ne Franciscum iratum habeam, si quid arcanorum effutiero. PH. Quid mali metuis ab innocentissimo viro? TH. Quid? Ne² me exoculet, aut ne mihi mentem adimat; quomodo multos tractasse dicitur, qui reclamarunt³ illius quinque vulnere vestigiis. PH. Itane divi pejores sunt in cœlo, quam fuerint in terris? Audio, Franciscum adeo fuisse miti ingenio, ut, cum pueri per viam incedenti, caseum, lac, rudera & lapides immitterent in rusticanam cucullam à tergo pendentem, nihil offenderetur; sed hilaris incederet, & gaudens: & nunc factus est iracundus ac vindex? Alio die cum à socio audisset fur, sacrilegus, homicida, incestus, ebriosus, & quidquid criminum in scelerosissimum quemvis

cum hoc de efficacia professionis supra baptismum lector, & crimine ab uno discat omnes.

¹ *Qui profanis*] Sunt, qui legunt, profanus.

² *Me exoculet*] In futili & blasphemio libro Bartholomæi de Pisis & Vineæ Francisci, hæc aliaque ementita splendide miracula leges.

³ *Illius quinque*] Abominabile est, quod in damnatis fabulis maleficatorum Monachorum offendes: nempe Franciscum cæci correptum, Christo-

que conjunctum fuisse: à quo illi quinque vulnera impressa: ut Iesus esset typicus & imago ejusdem formæ (sic loquuntur) cum Crucifixo. Liber conformatum ita tradit de ipsius vulneribus. Non tantum manus pedesque perforatæ sunt, sed in vulneribus etiam apparebant clavi nervosi, à reliqua carne separati & mobiles, nec tamen evelli poterant. Et, quamvis ex quinque locis sanguis deflueret, cum magno dolore, Franciscus tamen plusquam biennium superstes fuit.

1 Cor.

vis congeri potest, contrafactus egit gratias; confessus, illum nihil esse mentitum. Miranti socio cur ita loqueretur, Hæc, inquit, omnia, & his sceleratiora patraram, nisi me numinis favor servasset. Unde igitur nunc factus est vindex? T. H. Sic est: divi in cœlo regnantes lædi nolunt. Quid? Cornelio mitius? quid Antonio mansuetius? quid Joanne Baptista patientius, dum viverent? At nunc, quam horrendos morbos immittunt, nisi legitime locantur! P. H. Citius crediderim, illos adimere morbos, quam immittere. Sed quod mihi dixeris, nec profana commiseris, & tacituro credideris. T. H. Age, tua fretus fide dicam, quod quidem ad hanc rem attinet. Obsecro te, Franciscæ, ut te tuisque sodalibus propitiis sit mihi fas audita loqui. Scis, Paulo fuisse sapientiam reconditam, quam non palam, sed occulte loquebatur inter perfectos. Sic habent & illi quædam arcana, quæ non evulgant apud quoslibet, sed beatis viduis, aliisque piis, & selectis, bene volentibus gregi Seraphico, privatim impartunt. P. H. Exspecto *τῶν ἁγίων ἀποκαλύψεις*. T. H. Principio Dominus prædixit patriarchæ Seraphico futurum, ut, quo grex Seraphicus magis increbresceret, hoc illi pabulum abundantius suppeditaret. P. H. Heic protinus ademta est omnis querela iis, qui dictitant, hoc hominum genere in dies increbrescente, gravari populum. T. H. Deinde aperuit & hoc, quod quotannis, in die illi festo, omnes animæ non modo fratrum, qui sacrosanctum illum gestant habitum, verum etiam ordini bene cupientium, ac de ipsius sodalibus bene merentium, ab igni purgatorio liberarentur. P. H. Tam familiariter Christus cum illo fabulabatur?

T. H.

¹ Cornelio] De Patronis, sanctis, divinis tutelaribus, morborum Præsidibus vidē, quæ ante prolixè differuimus.

² Paulo fuisse] Digitum intendit auctor in locum Pauli 1 Cor. 2. vers. 6. 7. Sapientiam vero loquimur inter adultos: sapientiam autem non sæculi hujus, nec principum sæculi hujus, qui abolentur: sed loquimur sapientiam Dei latentem in my-

sterio, id est occultam illam.

³ *τῶν ἁγίων ἀποκαλύψεις*] Id est, inter sanctas revelationes.

⁴ Patriarcha] Patriarcham Seraphicum seu Angelicum vocat auctor inceptum & blasphemum hypocritam Franciscum Assisensem: cui hanc revelationem factam à Deo rotundo ore profertur Pontificii nugatores.

X x

1 Moyses

TH. Quid ni? ut cum amico & sodali, quemadmodum Deus pater fabulabatur cum Mose. ¹ Moses à Deo traditam legem tulit ad populum; Christus legem Evangelicam promulgavit; Franciscus legem suam angeli manibus bis descriptam tradidit Seraphicis fratribus. PH. Exspecto tertiam apocalypsim. TH. Verebatur egregius ille patriarcha, ne bonum semen, quod seminatum erat, noctu vitaret ille malus, & ita cum zizania revelleretur & triticum. Hunc scrupulum exemit illi Dominus, promittens illi, sibi curæ futurum, ne deficeret ² semicalceatorum ac cinctorum fune populus, usque ad extremum iudicii diem. PH. O Domini clementiam! alioqui ³ fuerat actum de ecclesia Dei. Sed perge. TH. Quarto loco reseravit illud, quod nullus impie vivens diu perseverare posset in eo ordine. PH. An non defecit ab ordine, quisquis impie vivit? TH. Non: neque enim Christum statim abnegavit, qui scelestas vivit; quamquam aliquo modo negant Deum, qui ore profitentes factis negant. Sed quisquis abjicit sacrosanctum habitum, is irreparabiliter defecit ab ordine. PH. Quid igitur dicemus de tot monasteriis conventualium, qui pecunias habent, qui potant, ludunt aleam, scortantur, & palam alunt domi concubinas, ne plura commemorem? TH. Franciscus nunquam gestavit vestem tali colore nimium fusco, nec usus est cingulo è lino candido confecto. Proinde illis, ubi pulsarint ostium, dicitur; *Nescio vos: eo quod non habent vestem nuptialem.* PH.

¹ *Moses à Deo*] Exod. 31. vers. 18. Tandem, quum absolveret alloqui cum in monte Sinai, dedit Mose duas illas tabulas testimonii, tabulas lapideas scriptas digito Dei.

² *Semicalceatorum*] Vocat Franciscanos Erasmus semicalceatos & cinctos à fenestris calceis & nodosis cingulis, quæ gerunt.

³ *Fuerat actum*] Imo, quid ni? Hoc enim in somnis vidit Innocentius III.

Ad quem quando Franciscus venerat cum duodecim suis Apostolis, ut conceptam novi ordinis regulam confirmaret, ab Innocentio rejectus est. Hic autem à Deo præmonetur de nocte in somnis, ut mitius ageret: videbat, templum Lateranense minari ruinam, quod Franciscus suis humeris suffulcit.

⁴ *Nescio vos*] Alludit ad parabolam Evangelii Matth. 22. de invitatis ad nuptias.

x *Matth.*

PH. Estne amplius? TH. Nihil adhuc audisti. Quinto loco patefecit illi, quod, qui male vellent ordini Seraphico, qualis heu nimium multi sunt, nunquam pervenirent ad dimidium ætatis à Deo præfinitæ, nisi mortem anticipassent; sed omnes pessima morte quam ocysime perituros. PH. Vidimus istuc cum in aliis multis aliàs, tum nuper in ¹ Matthæo Cardinale Sedunensi: de semicalceatis pessime & loquebatur, & sentiebat; periit, priusquam, opinor, attingeret quinquagesimum annum. TH. Recte quidem dicis: sed ille læserat etiam Cherubicum ordinem. Nam hujus opera potissimum effectum prædicant, ut ² Bernæ quatuor illi Dominicani traderentur flammis; cum alioqui pontificis animum pecunia fuerint expugnaturi. PH. Sed ajunt, illos prodigiosæ impietatis orfos fabulam. Fictis visionibus ac miraculis agebant, ut persuaderent, ¹ Virgi-

¹ *Matthæo Cardinale*] Erat hic apud Sedunum urbem humilis patre genitus. In Italiam missus ad Latinam Italicamque linguam addiscendam, Comi sub Theodoro Lucino tantos progressus fecit, ut jam eruditione clarus, ad Sedunensem Episcopatum sit promotus. Cum autem suo ævo bellum inter Gallos & Julium Pontificem ingravesceret, hic Matthæus tantum effecit, ut Helvetiorum arma in Gallos incitaret. Quibus rebus non exiguum momenti Pontificis parti attulit. Itaque, ut beneficium beneficio pensaret, adscivit illum in numerum Cardinalium. Mortuus Hadriani VI. anno primo.

² *Bernæ quatuor illi*] Historia ita habet. Jam ab anno 1370. gravis quæstio fuit mota inter Dominicanos & Franciscanos de conceptione Mariæ virginis: hi enim illam ab originali peccato immunem, illi contrarium asserabant. Dominicani ergo, ut & dignitatem ordini & sententiæ veritatem adstruerent, habito ad eam rem concilio, ad eminentias apparitiones & facta miracula confugiunt. Provinciam hanc quatuor Monachi non sine Diaboli opera suscipiunt. Ad eam exsequendam

eligitur Berna, Helvetiæ oppidum, credulis hominibus plenum, ut & simplex sartor Joannes Jezerus, in eorum ordinem hoc sine adscitus. Hunc nocturnis apparitionibus, plus quam Diabolico actu institutis, eo perducunt; ut crederet, Virginem Matrem sibi loqui, consentire, inter alia se peccato originali inquinatam, prædicentemque urbi Bernensi interitum, nisi ebriosi Franciscani ejicerentur. Jezerus autem ut ut stupidus ex voce unius Monachi, quam agnoscebat; fraudem subodoratus, personatam Divam insigniter dedolat. Ibi se comperta Monachi hominem eo adigunt, ut promitteret silentium. Sed pollicitis non nimium fidentibus, satius ducunt e medio illum tollere pane orbiculari veneno infecto in Missæ celebratione. Et successisset negotium, nisi Jezerus deglutitum panem venenatum stomacho ejecisset. Is ergo è tanto periculo liberatus rem omnem ad Magistratum desert. Ibi equuleo subiecti Monachi omnia scelera consentientur. Convisi itaque, consentiente Pontifice Romano, vivi comburio plexi sunt anno nono sæculi decimi quinti prid. Cal. Jun.

I x 2

I Virgi-

¹ Virginem matrem fuisse contaminatam labe originali, divum Franciscum non habuisse vera Christi vulnere vestigia, ea ² verius habuisse Catharinam Senensem; sed perfectissima pollicebantur ³ laico converso, quem ad hanc fabulam agendam subornaverant, & ad hanc imposturam abutebantur corpore Domini; postremo etiam fustibus, & venenis. Denique prædicant, hanc telam non fuisse unius monasterii, sed totius ordinis procerum. TH. Utcunque ista habent, non temere dictum est à Deo, ⁴ *Nolite tangere christos meos*. PH. Exspecto, si quid superest. TH. Superest ⁵ apocalypsis sexta, qua Dominus juravit, illi futurum, ut fautores ordini Seraphici, quantumvis impie viverent, tamen aliquando Domini misericordiam consequerentur, & sceleratam vitam beato fine clauderent. PH. Etiamne, si in adulterio deprehensi occiderentur? TH. Quod Dominus promisit, non potest non esse ratum. PH. Sed quibus tandem rebus illi metiuntur favorem ac benevolentiam? TH. Oh, dubitas? qui dat, qui vestit, qui culinam instruit, jam,

¹ *Virginem matrem*] Jezero, de quo jam jam mentio facta, apparebat Monachus circa diluculum, fingens se Mariam. Hic autem inter alia illi narrat, Julium Pontificem institutum fessum contaminatæ conceptioni Mariz: in hunc finem cœlitus Pontifici mitteretur crux insignis quatuor guttis sanguinis Filii, ut eo testaretur se Mariam non immunem ab originali labe. Itidem alia crux quinque guttis cruoris notata in ciborio inveniretur, quæ Romam mittenda: quia eandem Pontifex largis indulgentiis muniret, & Bernam remitteret.

² *Verius habuisse Catharinam*] Totam hanc historiam de quatuor illis Dominicanis suscitavit Johannes Stumpsius in Annalibus Helveticis. Eandem habent libellam Latini, quam Germanici, per idem tempus à Pontificiis ipsis editi.

³ *Laico converso*] Iste conversus lai-

cus Joannes Jezerus sartor: cui Monachus, simulans se Mariam, clavo manum transfixit: continuo etiam ablatiæ magica arte sensibus addidit alia quatuor vulnera. Ad se rediens populo tantquam novus Christus oblatus est Jezerus.

⁴ *Nolite tangere christos meos*] Locus desumptus ex Psal. 105. v. 15. Quæ verba David subjicit narrationi beneficiorum Israëlitis præstitorum, præcipue quod iis nullus nocere poterat, Deo ita dirigente. Is enim dixerat: *Nolite tangere christos seu unctos meos*, id est, abstinete vos ab omni injuria, quia sanctificati Deo sunt in peculium, & ex genere humano electi, ut eundem colant: unctus quippe hic peculiariter vocatus & destinatus ad cultum divinum.

⁵ *Apocalypsis*] Α'ποκάλυψις revelatio: detectio rerum ante occultarum; ab ἀπκαλύπτω, retego, conspiciendum do, sublato velamine.

1 Pati-

jam dudum amat. PH. Non amat, qui monet? qui docet?
 TH. Hæc ipsis domi abundant, & hujus generis beneficia
 solent aliis largiri, non ab aliis accipere. PH. Plus ergo
 Dominus promisit Francisci discipulis, quam suis. Sibi
 quidem ¹ patitur imputari, si quid ipsius respectu benefiat
 cuilibet Christiano; sed non promittit male viventibus vi-
 tam æternam. TH. Nec mirum, amice: nam extremus
 Euangelii vigor servatus est huic ordini. Sed audi jam se-
 ptimam apocalypsin, eamque postremam. PH. Hæc sum.
 TH. Juravit illi Dominus, neminem male moriturum, qui
 in habitu Seraphico moreretur. PH. At quid appellas male
 mori? TH. Is male moritur, cujus anima, relicto corpore,
 recta defertur ad tartara, unde nulla est redemptio. PH. Ve-
 stis igitur non liberat ab igni purgatorio? TH. Non, nisi
 quis moriatur in ipso festo beati Francisci. Verum, an tibi
 parum videtur; tutum ² esse à tartaro? PH. Maximum ego
 quidem arbitror. Sed quid de his sentiendum, quibus jam
 mortuis induitur sacra vestis? Non enim in ea moriuntur.
 TH. Si vivi hoc petierunt, voluntas habetur pro facto.
 PH. Atego, cum agerem ³ Antverpiæ, adfui cum cæteris
 cognatis matronæ cuidam agentianimam; aderat Franci-
 scanus, vir admodum venerabilis. Is, ubi videt mulierem
 jam oscitantem, alterum brachium illius inseruit suæ vesti,
 sic ut etiam aliquam humeri partem tegeret. Ibi quidam
 dubitabant, utrum tota mulier esset tuta ab inferiorum por-
 tis, an pars contestæ. TH. Tota erat tuta, non aliter quam
 in baptismo pars hominis tingitur aqua, totus tamen Chri-
 stianus redditur. PH. Mirum, ⁴ cacodæmones tantopere hor-
 rere

¹ *Patitur imputari*] Respicit ad lo-
 cum Matth. 25. v. 40. Et respondens
 Rex dicit eis: Amen dico vobis, quatenus
 id fecistis mihi ex fratribus meis minimis,
 mihi fecistis.

² *Esse à Tartaro?*] Tartarus vel Tartara
 numero plurali abyssus Inferorum, ubi
 fontes plectuntur, nomen invenit à
 τάρταρος, corripit tremore frigoris:

nam, Servio teste, Tartara sole aut luce
 non illustrantur.

³ *Antverpia*] Nobilissima Braban-
 tiæ urbs.

⁴ *Cacodæmones*] Κακοδαίμων malus
 genius aut spiritus, malus dzmon. Pro-
 prie autem Græce est miser, infelix. V.
 Ill. Spanh. ad Aristoph. Plut. v. 373. A.

rere vestem illam. TH. Magis horrent, ¹ quam crucem Domini. Cum efferretur Eusebius, vidi (non solus tamen) agmina nigrorum dæmonum, muscarum instar, assultantium ad corpus, nullus tamen audebat attingere. PH. At interim facies, manus, pedes erant in periculo, quippe nudi. TH. Ut serpentes nec ² umbram fraxini, licet porrectam longius, ferre possunt, ita dæmones virus illud sacræ vestis etiam procul sentiunt. PH. Proinde non arbitror, talia corpora putrescere, alioqui plus animi esset vermibus, quam cacodæmonibus. TH. Verisimile narras. PH. Quam fortunati pediculi, qui in tam divina veste perpetuo vivunt! Cæterum, cum vestis deferatur ad sepulchrum, quid est, quod tuetur animam? TH. Vestis umbram secum defert; ea tutam reddit, adeo ut negent, quemquam illius ordinis venire in purgatorium ignem. PH. Næ ego istam apocalypsim, si vera narras, pluris facio, quam illam Joannis! hæc enim expeditam ac facilem ostendit viam, qua cuivis liceat citra sudorem, citra molestiam, citra poenitentiam, mortem æternam effugere, tota vita suaviter peracta in deliciis. TH. Assentior. PH. Jam igitur mirari desino, si plerique ³ Seraphicis sodalibus plurimum tribuant: verum non queo satis admirari, non deesse, qui non vereantur illis ⁴ oppedere. TH. Nimirum istos scias, quotquot videris, traditos

¹ *Quam crucem*] Credunt male creduli Pontificii, externa formatione crucis Diabolos abigi.

² *Umbram fraxini*] Ita inter alia de fraxino (Belgis *een Esfen-boom*) Plinius: Tanta est vis, ut ne matutinas quidem occidentesve umbras, quam sunt longissimæ, serpens arboris ejus attingat, adeo ipsam procul fugiat. Experti prodimus: si fronde eâ gyro claudatur ignis & serpens, in ignem potius, quam in fraxinum fugere serpenterem.

³ *Seraphicis sodalibus*] Eo impudentiz deventum cum distentis vino & potu monachis, ut se *Seraphicos* vocent. Quod eo magis mireris, quia Angelos

distinguunt in tres hierarchias, & in singulis his hierarchiis tres Angelorum ordines distinctos absque ulla ex Sacra Scriptura probatione constituunt. In suprema hierarchia videntur *Seraphini*, *Cherubini* & *Throni*. En impudentem superbiam! *Seraphini* in prima hierarchia primum occupant locum, secundum illorum sententiam, & ab iis se *Seraphicos* vocant magis *Diabologici*, quam *Angelici*, aut *Seraphici Monachi*.

⁴ *Oppedere*] Proprie *oppedere*, contra pedere, contra ventris flatum emittere: hic Metaphorice *reclamare*, *reluctari*, *adversari*, *dis sentire*.

ditos in ¹ reprobum sensum, suaque malitia ~~exsecratos~~. PH. Posthac eró cautior; daboque operam, ut sacrosancta veste moriar. Verum exstiterunt hoc sæculo quidam, quidocent, hominum ² sola fide justificari, nullo operum præsidio: maximum igitur privilegium sit, si vestes beet absque fide. TH. Non simpliciter absque fide, ne quid erres, ³ Philecoë. Satis autem est credere, hæc, quæ diximus, esse promissa à Christo patriarchæ Francisco. PH. Vel Turcam igitur servabit vestis? TH. Vel ipsum Satanam, si se patiatur indui, & fidem habeat apocalypsi. PH. Jam dudum me tuum fecisti: sed unum atque alterum scrupulum mihi cupiam per te eximi. TH. Dic. PH. Audivi, Franciscum suum appellare institutum Evangelicum. TH. Verum. PH. Sed Evangelii regulam profitentur omnes Christiani, mea quidem sententia. Quod si istorum institutum est Evangelicum; oportet, quotquot Christiani sunt, eisdem esse Franciscanos; & in his primas tenebit Christus cum Apostolis & sanctissima matre. TH. Convinceret tu quidem, nisi Franciscus quædam addidisset Evangelio Christi. PH. Quæ? TH. Vestem cinericiam, funem canabeum, & ⁴ pedes nudos. PH. Istis igitur notis dignoscimus Evangelicum à Franciscano. TH. Differunt & contactu pecuniæ. PH. Verum, ut audio, Franciscus recipi vetat, non attingi. Recipit autem vel dominus, vel procurator, vel creditor, vel hæres, vel ⁵ mandatarius: & si numeret ⁶ chirotheca munitus, nihilominus recepisse dicitur. Unde igitur hoc novum interpretamentum, ne recipiant, id est, ne contingant? TH. Sic interpretatus est Benedictus pontifex. PH. At non

¹ *Reprobum sensum*] Alludit ad verba Pauli Rom. 1. Dicit is de Ethnicis, Deos illos tradidisse in reprobum sensum.

² *Sola fide justificari*] Sic est; homo justificatur sola quidem fide: fides tamen illa efficax esse debet bonis operibus.

³ *Philecoë*] *Philecoëus*, qui causas

exquirat, aut libenter causetur.

⁴ *Pedes nudos*] Tritus versiculus est in Franciscanos: *Cordula nodosa, pes nudus, lingua dolosa, Hæc tria nudipedes ducunt ad Tartarum fratres.*

⁵ *Mandatarius*] Mandatarius, cui dantur mandata peragenda.

⁶ *Chirotheca*] *Xerophtheca* manuum vagina, eadem, quæ manica.

X 4

X Ne

non ut pontifex, verum ut Franciscanus. Alioqui nonne, qui sunt observantissimi, cum peregrinantur, excipiunt linteo nummos? TH. Faciunt, cum urget necessitas. PH. At mori satius est, quam violare regulam plusquam Evangelicam. Deinde nonne passim recipiunt per suos procuratores? TH. Quid ni? Etiam si dentur aliquot millia, id quod non raro accidit. PH. At regula dicit, ' neque per se, neque per alios. TH. At non ² contingunt. PH. Ridiculum: Si contactus impius est, etiam per alios contingunt. TH. Verum non est illis cum procuratoribus actio. PH. Non est? Experiatur hoc, qui velit. TH. Christus ³ non legitur usquam contigisse pecuniam. PH. Esto: sed probabile est, Christum adolescentulum crebro parentibus suis emisisse oleum, acetum, & olera. Sed extra controversiam Petrus & Paulus contrectarunt. Non est in contactus fuga laus pietatis, sed in contemptu. Vini contactus multo periculosior est, quam pecuniæ; cur non horrent ibi periculum? TH. Quia Franciscus non prohibuit. PH. Nonne porrigunt manus suas otio molliculas, & pulchre lotas fœminis salutantibus; & nummo forte inspiciendi causa oblato, resiliunt, ac se muniunt signo crucis? ⁴ papæ, quam Evangelice! Et quidem puto, Franciscum, ⁵ licet omnis litteraturæ rudem, non adeo desipuisse, ut vetuerit qualemcunque pecuniæ contactum.

Et

¹ *Neque per se*] Capite quarto Regule Francisci ita habetur: *Firmiter omnibus fratribus injungo, ne vel per se vel per alios pecuniam recipiant. attamen necessitati agrorum & vestitui male vestitorum secundum regionis clima & anni tempestates prospiciant Ministri, prout ipsa res postulare videbitur; id tamen illibate servandum, ne omnino: ut Missum, nummos recipiant.*

² *Contingunt*] Non contingunt pecuniam: & tamen de pecunia graves lites moverunt Franciscani quandoque: magnam etiam vim commercio Missarum indies corradunt: cum ruri vagantur, habent pedisequum, qui peram ge-

rat: à credulis mulierculis & vanis nugis pro concione emendicant.

³ *Non legitur*] Imo Christus, quæ à fidelibus porrigebantur, recepit.

⁴ *Papæ*] Papæ, *papa*, admirantis interjectio.

⁵ *Licet omnis litteratura*] Erat enim Franciscus homo idiota. Studuerat puer per exiguum tempus in templo Georgii Assisii: sed mox animum ad mercatutam appulit, à mercatura in militiam abiit: tandem ejus vitæ pertæsus Monachatum est amplexus. Ita ut ex desperatione jam utrumque probaverit, quod vulgo dicitur: *Desperationem nempe aut Monachum aut militem facere.*

I In

Et, tametsi id sensisset, quanto periculo suos exposuit, quos iussit nudis pedibus incedere? Vix enim vitari potest, quin aliquando impudentes calcant nummum humi jacentem.

TH. Verum non tangunt manibus. PH. An tactus non est sensus toti corpori communis? TH. Est; atque, etiamsi quid tale usu veniat, non sacrificant, nisi confessi. PH. Religiose. TH. Verum omiſſis cavillationibus, dicam id, quod res est. Pecunia multis est, eritque maximorum malorum occasio. PH. Fateor: sed eadem aliis est multorum bonorum materia. Divitiarum amorem lego damnatum, pecuniam damnatam nusquam lego. TH. Recte dicis. Sed, quo longius absint ab avaritiæ morbo, sic prohibitus est contactus, quemadmodum¹ in Euangelio vetamur jurare, ne incidamus in perjurium. PH. Quin igitur vetitus est ad spectus? TH. Quia facilius est continere manus, quam oculos. PH. Et tamen per illas fenestras ingressa est mors. TH. Et ideo, qui germane Franciscani sunt, ultra supercilia deducunt cucullam, testisque & in terram defixis oculis incedunt, ne quid videant præter viam: quod idem videmus in equis, currus onustos trahentibus; utrimque corium capistro additum non sivit, eos quidquam videre, nisi quod ante pedes est. PH. Verum age, dic mihi, estne hoc verum, quod audio, in regula vetitum, ne quod indultum impetrent à Pontifice? TH. Est. PH. Atqui audio, nullum hominum genus pluribus instructum indultis; adeo ut liceat illis homines ipsorum sententia damnatos vel veneno necare, vel vivos defodere, citra ullum irregularitatis periculum. TH. Non est vana fabula, quam² audisti. Nam mihi narravit vir minime mendax Polonus, se obdormiſſe potum.

¹ In Euangelio vetamur] Non vetamur quidem per eum jurant, qui sit major: atque in Euangelio jurare, sed tantum vetamur iisdem omnis controversia terminus, est jurare temerarie, non necessario, fallaciter aut illegitime per creaturas: alio-
² Audisti. Nam] Vide alia horrenda qui legitimum juramentum nec in V. facinora Franciscanorum apud Rodol-
 nec N. Testamento prohibuit. Hinc phum Hospinianum tomo 2. libro 6.
 Paulus Hebr. 6. vers. 16, Nam homines cap. 14.

tum in templo Franciscanorum, in his angulis, in quibus sedent foeminae per laminas foraminosas confitentes. ¹ Ex-perrectus cantu nocturno, non ausus est se prodere. Decantatis ex more nocturnalibus, totus fratrum chorus descendit in ædem inferiorem: ibi erat parata fossa bene lata beneque profunda. Stabant duo juvenes revinctis à tergo manibus. Habita est concio de laude obedientiae: promissa est apud Deum omniaum commissorum venia. Nonnulla etiam spes injecta fore, ut Deus fratrum animos flecteret ad misericordiam, si sponte descenderent in foveam, seque supinos reponerent. Factum est; subductisque scalis, omnes simul iniecere terram. PH. Sed siluitne interim ille spectator? TH. Maxime; tum quidem nimirum, metuens, ne, si se prodidisset, tertius adderetur fossae. PH. Etiamne hoc illis licet? TH. Licet, quoties periclitatur decus ordinis. Nam ille, simulatque evasisset, passim in omnibus conviviiis narrabat, quae viderat, magna Seraphicae gentis invidia. Nonne praestiterat, vivum sepeliri? PH. Fortasse. Verum, his subtilitatibus omisissis, quid sit, ut, cum patriarcha iusserit incedi nudis pedibus, nunc maxime incedant calceis fenestratis? TH. Duabus de causis praeceptum hoc mitigatum est: altera est, ne per imprudentiam tangant pecuniam: altera, ne frigus laedat, aut spina, aut serpentes, aut filices, aut aliud simile, cum illis sit per universum terrarum orbem obambulandum. Cæterum, ut id fiat inviolata regulæ majestate, fenestra calcei pedem nudum ostendit ² per synecdochen. PH. Prædicant, se profiteri perfectionem Euangelicam, quam ajunt constare ³ consiliis Euangelicis,

¹ *Experrectus cantu*] Alii Monachorum ordines, alias nocturnis his cantibus horas destinant. Franciscani hora nocturna duodecima, ad motam campanam, ut populus eorum sanctimoniam hac in parte veneretur, hymnos decantant honori illius Divi aut Divæ, cujus festum in Romano Calendario isto die recurrit. Si autem dies nulli Di-

vo sacer est, ipsi nomina effingunt *Gal-gali*, Quodvultdei, similiumque, quos cum ludibrio invocant.

² *Per synecdochen*] Per synecdochen pars ponitur pro toto. Sic Franciscanorum pars pedis denudatur pro toto scilicet pede.

³ *Consiliis Euangelicis*] Consilium perfectionis, seu *Euangelicum* vocat Bel-larmi.

licis, de quibus inter eruditos magna digladiatio est. Et in unoquoque vitæ statu locus est perfectioni Evangelicæ. Sed, quid omnium maxime perfectum tibi videtur inter Evangelii præcepta? TH. Arbitror totum illud, quod prodidit Matthæus c.v., cujus hæc est clausula: *Diligite inimicos vestros, benefacite his, qui vos oderunt, & orate pro persequentibus & calumniantibus vos, ut sitis filii patris vestri, qui est in cælis, qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super justos & injustos. Estote ergo vos perfecti, sicut & pater vester cælestis perfectus est.* PH. Commode respondisti. Sed pater ille dives est ac munificus in omnes, nec mendicat à quoquam. TH. Munifici sunt & illi, sed opum spiritualium, hoc est, precum & bonorum operum, quibus opulenti sunt. PH. Utinam sint inter illos exempla¹ charitatis Evangelicæ, quæ maledicta benedictis, injuriam beneficio pensat. Quid sibi vult illa tam celebris Alexandri pontificis vox, *Tutius esse regum quemlibet potentem lædere, quam quemlibet ex ordine Franciscanorum aut Dominicanorum?* TH. Ordinis læsam dignitatem ulcisci fas est: &, quod uni ex minimis male fit, fit toti ordini. PH. At, cur non potius, quod uni bene fit, fit toti ordini? Et, cur non unus Christianus læsus totum Christianismum ad vindictam provocat? Cur toties cæsus ac lapidatus Paulus non inclamavit suppetias adversus apostolicæ dignitatis violatores? Jam, si juxta Domini sententiam, *Beatius est dare, quam accipere*, utique perfectior est, qui bene vivens ac docens de suo dat egentibus, quam qui tantum accipit. Alioqui² frustra Paulus gloriatur, quod gra-

Iarminus, juxta omnium Pontificiorum communem sententiam, opus bonum à Christo non imperatum, sed demonstratum; non mandatum, sed commendatum: atque differre à præcepto idem Bellarminus ex parte materiz, subjecti, formæ & finis. Videantur autem sententiz hujus nulli veritati innixæ refutationes apud Orthodoxos Theologos.

1 *Charitatis Evangelicæ*] Non tantum

Franciscani jam ab aliquot sæculis Vaticanum odium alunt in Dominicanos, sed & ipsi inter se graves rixas moverunt sæpius: ita ut in iis simultatum, odii, invidiæ plurimum notes, ne micam autem charitatis invenias.

2 *Frustra Paulus gloriatur*] 1 Cor. 9. Postquam prolixè de jure suo, quod habebat, exigendi nempe stipendium pro Evangelii prædicatione discessisset Paulus,

gratis prædicaverat Euangelium. Atque heic videtur esse præcipuum illius laudatæ addictionis experimentum, si conviciis impetiti non incandescant, si in male merentes charitatis affectum obtineant. Quid magni est, si quis aliquid facultatum relinquat, de alieno victurus aliquanto lautius, cum sibi servet ulciscendi cupiditatem? Cinctorum fune, semicalceatorum, ubique est magna copia: hæc qui præstet, quæ perfecta Dominus vocat, quæ Apostoli constanter exhibuerunt, inter istos nimium rara est avis. TH. Non ignoro, quas fabulas impii quidam de illis spargant: sed ego sic affectus sum, ut, ubicunque videro illam sacrosanctissimam vestem, putem, adesse angelos Dei: eamque domum esse felicem, cujus limen crebro teritur illorum pedibus. PH. Et ego arbitror, pauciores esse steriles feminas, ubi illi agunt familiariter. Sed mihi propitius sit Franciscus, Theotime, qui hætenus tanto in errore sim versatus. Existimabam, istorum vestem nihil aliud esse, quam vestem, nec per se meliorem veste nautæ, aut calcearii, nisi utentis sanctimonia commendaretur, quemadmodum Christi vestis contacta sanavit hæmorrhoißam. Alioqui dubitabam, utrum textor, an vestiarius eam vim dedisset vesti. TH. Haud dubie, qui formam dat, dat vim. PH. Posthac ergo viam suavius, nec me macerabo metu inferorum, aut confessionis tædio, aut cruciatu pœnitentiæ.

lus, concludit tandem his verbis versibus 14. 15. Ita etiam Dominus constituit istos, qui Euangelium annunciant, ut ex Euangelio vivant. Ego tamen nullo istorum sum usus.

1 *Rara est avis*] *Rara avis* proverbio dicitur res quævis nova & inventu per-rara. Juvenalis: *Rara avis in terris ni-*

groque simillima cygno. Quin & Phœnicis raritas in proverbium abiit. Ducta allegoria ab avibus peregrinis & inusitatis, quæ nonnunquam casu in nostram regionem devolant, vel miraculi gratia deportantur.

2 *Hæmorrhoißa*] Mulier, quæ laborat profluvio sanguinis.

AMICITIA.

¹ EPHORINUS, JOANNES.

EP. SÆpenumero mecum admirari soleo,² quem Deum in consilium abhibuerit natura, cum in omni rerum genere misceret³ amicicias & inimicitias quasdam arcanas, nec ullis causis evidentibus probabiles, nisi quod hoc spectaculo videtur fuisse delectata, quemadmodum nos⁴ ex commissis inter se gallis gallinaceis & *coturnicibus volu-

¹ Ephorinus] Nomen personæ ab ἔφορος, id est, diligenter contemplari, & cum singulari cura observare. Sic, dum iste animalium naturam, vim & potentiam diligenter contemplando observat, non immerito Ephorinus appellatur.

² Quem Deum in] Non adhibemus in consilium, nisi quos prudentiores aut rerum peritiores arbitramur: nihil autem Deo prudentius, & consultius. Est autem hæc forma loquendi perelegans, quoties nos admirari novitatem aut mirificum rei eventum significamus, quod subinde apud Poëtas Dii in consilium ab Heroibus adhibeantur.

³ Amicitias & inimicitias] Allusum forsitan est ad Empedoclis Physici decretum, qui principia mundi φίλων & ἐχθρῶν, hoc est, amicitiam & inimicitiam constituit. Cum enim, inquit, prius omnia diffusa jacerent, ab amicitia inimicitiaque discriminatum sunt divisa: sine iis vero nihil aut fieri potest, aut perire. Exstat autem apud Aristotelem nobile mehercule caput de his, qui perpetuas inimicitias inter se gerunt, lib. 9. c. 1. hoc Plinius transtulit in suum opus; lib. 10. cap. 14.

⁴ Ex commissis gallis] Committere significat in certamen & contentionem mittere, quemadmodum dicimus gladiatores commissos, qui in certamen descendunt. Plinius lib. 10. cap. 20. Gallinaceum contentiosum animal, & præliis maxime alitatur. Dimicatione, ait, paritur victoria quoque inter ipsos, velut ideo agnata curibus suis

tela intelligentes, nec finis sæpe, nisi commorientibus. Addit, plerosque gallo- rum ad bella tantum & prælia assidua nasci, quibus etiam patrias nobilita- runt, Rhodum & Tanagram. Deinde Pergami gallo- rum spectaculum omni- bus annis publice edi, ceu gladiatorum. Quod ipsum etiam hodie in plerisque Brabantiz oppidis fieri observatum est. Hinc Gallinaceus à Columella pygæus, hoc est, pugil & luctator, appellatur, quod Græcorum studium ferocissimum quemque alitem certaminibus & pugna præpararet. Aristophanes Poëta Gallum ἀγροῦ νεοττόν, hoc est, Martis pullum, vocat, quod avis ista sit admodum bel- licosa: vel quod Gallum adolescentem egregium fuisse dicant, quo cum fami- liariter Mars uteretur, custodem posuit ædium suarum, ut, si Vulcanus adven- tasset interea, dum cum Venere adultera, sua suavius viveret, adolescentulus in- dicaret. Verum, quum aliquando ob- dormisset, Vulcano deprehendente ad- ulterium uxoris, in avem illum Mars transformavit, sed ita, ut habitum ar- morum, cristam scilicet, galeam & cal- ccaria retineret: hincque esse, quod tanto studio præliandi perpetuo flagret. Mi- rum est, quod Aristoph. gallinaceos, quos prælio vicerunt, in servitutem ra- pere adserat. Illius interpres (ad Equit. v. 492. & ad Acharn. 165.) scribit, gallos, qui saltarent ad pugnam, priusquam eos committere solent, alliis alere solitos, quo excalefacti, calidiores & vehemen- tiores redderentur. Inde factum verbum

voluptatem capimus. Jo. Nondum satis percipio, quid velis dicere. Ep. Dicam igitur, si vis, crassiore Minerva. ¹ Scis, serpentium genus esse inimicum homini. Jo. Scio, vetus inter illos & nos esse dissidium & irreconciliabile, futurumque, donec meminerimus illius ² inauspicati pomi. Ep. Nosti lacertam? Jo. Quid ni? Ep. ³ Italia magnas habet & virides. Hoc animal natura & homini amicum est, & serpentibus inimicum. Jo. Unde hoc deprehenditur? Ep. Ubique prospicit homo, ibi congregantur lacertæ, obliquato capite diu contemplantes hominis faciem: si exspuas, elambunt salivam ore redditam: vidi & puerorum mictum exsorbentes. Quin & puerorum manibus tractantur impune, atque etiam læduntur, & admotæ ori gaudent ⁴ salivam lambere. Cæterum, si comprehensæ inter se committantur, dictu mirum, quam in sese sæviant; nec appetunt committentem. Si quis in agris ambulet per viam cavam, nunc hinc, nunc illinc strepitu dimoti rubi admonent hominem; insuetus crederet, serpentem esse: ubi dispexeris, lacertæ sunt, obliquato capite contemplantes, donec consistas; si pergas, sequentes. Rursus aliud agentem admonent. Diceret

enopodirus, quod est, gallos, priusquam in prælium descendunt, alio confricare. Coturnicum quoque masculorum naturam *φτερεσικω*, id sonat *rixosam*, Aristophanis interpres (in *Pace* v. 788.) scribit. In Apophthegmat. Plutarchi, Augustus quum audisset Erotem, qui res Ægypti curabat, emisit coturnicem omnes alias pugnando superantem atque invitam, & comedisse assatam, cum ad se accersivit, ac iudicio constituto confesum, malo navis affigi iussit.

¹ *Scis, serpentium*] Adeo inimicum est, ut salivam hominis tolerare non possit, sed mox, si conspergatur, fugiat, auctore Plinio. Apollonio Rhodio *ῥαφρο* serpens vocatur, quod hominibus mortem inferat.

² *Inauspicati pomi*] Inauspicatum est, quod bonis auspiciis non geritur: sic

pomum illud, propter quod ex divina portione ad humanam miseriam cecidimus per primigenios nostros parentes, merito *inauspicatum* dicitur, quod tam infausto & infelici auspicio mortalitatem sumus aggressi.

³ *Italia magnas, &c.*] Magnas inquit & virides, quod nostrates palmæ, aut ~~ad~~ summum pedis longitudinem non excedant: nec item omnes virides sunt, verum & cinericii & nigri coloris, natura: quantum ad confectum cum serpentibus & viarum obfessiones, ab Italicis nihil differentes.

⁴ *Salivam lambere*] Ex hac re satis constat, amicas humano generi lacertas, quorum scilicet salivam bibunt, ut quæ omnibus venenatorum maxime adversatur, ut restantur Nicander, Dioscorides, & Plinius.

ceres, eas ludere, Vehementerque delectari hominis adspectu. Jo. Mira narras. Ep. Quodam die vidi prægandem & mire viridem ¹ in ostio cavi decertantem cum serpente. Primum mirabamur, quid esset rei: nam serpens nobis non erat conspicuus. Italus admonebat, in antro esse hostem. Paulo post venit ad nos lacerta: velut ostendens sua vulnera, ac remedium flagitans, seque ² tantum non tangi patiebatur: quoties autem restabamus, restabat & illa, nos contemplans. Serpens alterum latus pene totum eroserat, & ex viridi rubrum fecerat. Jo. Mihi, si adfuissem, libuisset ulcisci lacertæ vicem. Ep. At hostis jam se in profundum antrum abdiderat: post aliquot tamen dies ³ pavimus oculos nostros vindicta. Jo. Gaudeo profecto. Sed quo pacto? Ep. Forte inambulabamus per eundem locum: Serpens è fonte vicino biberat; erat enim æstus ⁴ prodigiosus, adeo ut nos quoque aquæ inopia periclitaremur. Commodum occurrit ex agris puer natus annos tredecim, ejus domus filius, in qua tum metu pestilentiae ⁵ Bononia profugi rusticabamur; gestans ⁶ rastrum, quo foenum demessum converunt agricolæ; simul ut serpentem vidit, exclamat. Jo. Metu fortasse. Ep. Nequaquam, imo gaudio, velut insultans deprehenso hosti. Ferit raistro, serpens ⁷ se contrahit: ille non facit feriendi fidem, donec ⁸ contrito capite ¹ serpens

¹ *In ostio cavi*] Cavum frequentius substantivè neuro genere invenitur, pro foramine terrestri, seu lustrò & cubili serpentum, quam ab adjectivo cavus. Columella: *Cavum verbenacæ diligenter obstruato, ne ventus ad cubilia perferat.*

² *Tantum non*] A Græcis sumptum, *μὴ οὐκ*: id perinde valet, quasi dicas: propemodum. Sic reperies apud Latinos, tum Livium, tum Suetonium. Terentius dixit, *Modo non*, in Phormione. Hanc particulam illustravit summus Gronovius ad Livium L. 4. c. 2. A.

³ *Pavimus oculos*] Pascimus oculos eaze, quam libenter inspicimus, ut *pascimus animum*, quoties nos recreamus. Maro: *Atque animum picturæ pascit ini-*

ani. Nihil autem gratius obtingere potest, quam si videamus, nocentem ob innoxium afflictum dare poenas.

⁴ *Prodigiosus*] Tam vehemens & præter solitum major, ut etiam aliquid prodigere miraculi causa posse videatur.

⁵ *Bononia*] Bononia urbs Italiz clarissima, olim Felsina dicta.

⁶ *Rastrum*] Ejusmodi rustica instrumenta Varro *Rastellos* appellat, serras nimirum leves, quibus homo per foenicia festucas abradit.

⁷ *Se contrahit*] Contrahit se ad saltum serpens.

⁸ *Contrito capite*] Nam, ut Plinius tradit, serpentis caput, etiam si cum duobus evaserit digitis, nihilominus vivit.

Hinc

¹ *serpens in longum porrigitur; nam hoc non faciunt, nisi morientes.* ² *Inde est, quem frequenter audisti, apologus de cancro, qui serpentem hospitem occidit, ubi porrectum vidit; Sic, inquit, vivum incedere oportuit.* Jo. O factum bene! Quid tum? Ep. Puer arreptum rastro suspendit è frutice supra antrum. Ibi diebus aliquot vidimus frondes sanie tinctas. Ejus ruris agricolæ pro comperto nobis aliud quiddam mirabile referebant. Agricola nonnunquam fessi obdormiunt in agro: atque illic interdum habent ³ *urceum lactis, in cibi simul & potus usum.* ⁴ *Serpentes summo pere lacte capiuntur. Itaque non raro fit, ut in vas illabantur. Ei malo paratum habent remedium.* Jo. Quod? obsecro. Ep.

Hinc est forte, quod vulgus serpentem dissectum medium reviviscere & coalescere opinatur.

¹ *Serpens in longum*] Ergo Poëta 3. Georgicon rusticos in serpentibus necandis jubet, ne antea cadendi finem faciant, quam videant medios nexu extremaque agmina caudæ serpentis soluta, hoc est, quam non tortuosum, sed porrectum videant.

² *Inde est, quem*] Apologum recenset Æsopus: Cancer, inquit, cum serpente inita societate simul versabatur. Cancer autem, cum moribus simplicibus præditus esset, sæpius abhortabatur serpentem, ut versutiam, dolosque malos deponeret: quod ille, quum negligeret, & moribus consuetis constanter viveret, Cancer captata opportunitate, cum ille obdormisset, quanta potuit vi, serpentem comprimendo enecavit. Cum vero jam expirantem animam in longum porrectum vidisset, Sic, inquit, & antea te simplicem rectumque fuisse oportebat; non enim jam pœnam supplicio dedisses. Pulchre animi mores Cancer ad corporis habitum conferebat.

³ *Urceum lactis*] Vas est aquarium *urceus*, nec exiguum, non ad hauriendam aquam aut potandam, sed ad conservandam diutius: quales nunc Romæ prædites Cardinales & nobiles in subterra-

nels cameris collocatos habent alveos: ejusmodi quoque vasis rustici plerarumque nationum lac conservant, & concretum quidem lactis in cibum, serum vero potus loco illis servatur.

⁴ *Serpentes summo pere*] Hinc Lycophron, teste Athenæo, *Σηρας γαλακτοφάγος*, hoc est, *bestias lactis voras*. serpentes appellavit, quod naturali quodam appetitu lac præcipue sorbere gaudeant, quum tamen alioqui exiguo indigeant potu. Quoties autem ad lactis urceum adrepunt, non tam lactis suctu delectantur, quam ut pingue supernatans, quod in butyro confiat, lingere ac desorbere valeant: hæc summa voluptas. Aliquando in pratis ac pascuis ad ubera pascentium adrepunt, miserosque rusticos omni lactis & spe & proventu defraudant: & facile quidem patiuntur vaccæ ejusmodi mulgentes fauces; vel quod venenum vereantur, si repugnent & obnigrantur; vel quod mollius suctu, quam digitis compressis lac educi sentiant. Habent ad hoc remedium mulierculæ, ceream comparant, quam devovent hierophantæ in purificationum feriis, hac incensater contingunt ubera vaccæ, sed non sine tripudio & choreis: atque ita illæfasin annum redeuntem se conservare arbitrantur.

Ep. Summum testæ os ¹ allio circumlinunt. Is odor deterret serpentes. Jo. ² Quid igitur sensit Horatius, cum scriberet, allium venenum esse cicutis nocentius; cum sit, ut ais, adversus venena remedium? Ep. Sed audi, quod est durius; interdum clanculum adrepentes in os patens dormientis conjiciunt sese, & in stomachum sese convolvunt. Jo. An non protinus exanimatur homo, talem nactus hospitem? Ep. Non, sed afflictissime vivit, nec est ullum mali levamen, nisi ut lacte aliisque gratissimis serpenti cibis alant hospitem. Jo. Nihil remedii adversus tantum malum? Ep. Comesum affatim allium. Jo. Non mirum igitur, ³ si messores gaudent allio. Ep. Et alias medetur ⁴ de lassatis labore & æstu. Verum in hoc discrimine non raro lacerta, quamvis pusilla, servat hominem. Jo. Quî potest? Ep. Ubi sensit, serpentem insidiari, circumcursat per colulum & faciem hominis; nec finem facit, donec pruritu scalpituque unguium excitetur. Porro, qui expergiscitur, conspecta in propinquo lacerta, mox intelligit, hostem alicubi esse in insidiis, ac circumspiciens deprehendit. Jo. Mi-

ræ

¹ *Allio circumlinunt*] Gravis odor allii serpentes fugat, ut docet Nicander in Alexipharmacis: & à fœtore Latini *allium* vocarunt, quasi *halsum*, quod graviter halaret; Græci vero *σκόδαρον* *δὲν τὸ σκαρὸν ὀρεν*, hoc est, à male olendo, vel *δὲν τὸ σκαρὸν ὀρεν*, quod ferens oleat.

² *Quid igitur sensit*] Horatius in Epodon Ode tertia, non aliam poenam parricidæ statuit, quam ut degustet allium, quod hoc cicutis, id est, veneno sit nocentius.

³ *Si messores gaudent*] Horatius in Ode paulo ante citata miratur, messores tam horrendum cibum ferre posse. *O dura*, inquit, *messorum ilia*, quæ allium venenum magis, quam cibum concoquitis. Non autem messorum tantum cibus est, verum omnium rusticorum, quod hæc fuerint prisca illius & frugalis sæculi delicia, cujus si adhuc vestigia

usquam exstant, ea mehercule apud hoc genus hominum tantum supetesse dixerò. Allii autem arrosionem ad frugalitatem pertinere, item pauperum rusticorumque cibum fuisse, docere potest Aristophanis interpres. Galenus certe amuletum rusticorum *allium* prædicat. Et Plinius ad multa ruris præcipue medicamenta facere testatur.

⁴ *De lassatis labore & æstu*] Id videtur à Virgilio acceptum, ubi Thestylis Maroniana messoribus suis rapido fessis æstu; *Allia serpillumque herbas contundis olentes*.

⁵ *Esse in insidiis*] Id est, insidiari; metaphora à re militari. Nam hostes cum aperto Marte cum adversariis conferere manus non audent, alicubi latentes ex insidiis subito inimicum aggredi solent. Terentius: *Hunc prius adito tu, ego in insidiis hic ero, si quid deficiet*. Sallustius: *Ac statim signo dato, undique simul ex insidiis Numida invaditur*.

Yy

i. Qui

ræ naturæ vis. Ep. Jam nullum est animal inimicius homini, quam crocodilus, ¹ qui sæpenumero totos homines devorat, & ² arte malitiam adjuvat, hausta aqua lubricans semitas, quibus descendunt ad Nilum, aquam hausturi, quo collapsos devoret. Neque te fugit, delphinum, etiam in diverso elemento natum, ³ Φιλάνθρωπον esse. Jo. ⁴ Audivi fabulam de adamato puero celebrem, ⁵ celebriorem autem de Arione.

¹ Qui sæpenumero totos homines] Non homines tantum, sed & equos cum seſſoribus. In quibusdam Indiæ locis aluntur ad carnificinam exercendam: vocantur enim ſoleanni voce ex aquarum fundo. Illi ergo ad conſuetam vocem continuo emergunt, obſectosque ſontes, tanquam publici iudicii exſequutores devorant. Ex ovo paulo maiore aſerino monſtrum hoc excluditur, & ſezaginta annos vivens ſemper in maiorem longitudinem excreſcit uſque ad viginti cubitos.

² Arte malitiam] Subjicit mox verſutiam: vel hoc referendum ad id, quod conſpecto homine lacrimas dicitur emittere, quo facilius nihil tale metuens devoret. Vide Chiliades, *Crocodili lacrima*. De iis, qui ſeſeſimulant graviter angī incommodo cuiuſpiam, cui perniciem attulerint ipſi, cuive magnum aliquod malum moliantur. Belg. *Hy is met u te lyden, ali de kat met de myn*.

³ Φιλάνθρωποι] Id eſt, hominis ſtudioſum, amicum, faventem homini. Sic Plinius, *Delphinus*, inquit, *amicum homini animal*.

⁴ Audivi fabulam] Huius fabulæ, & plurium huiuſmodi mentio eſt apud Plinium capite de Delphinis: & Nepos in epistoſis, & Oppianus libro tertio recenset quoque ſimiles.

⁵ Celebrriorem autem de Arione] Hanc Gellius florida diſtione ex Herodoto deſcripſit: & Plinius cap. eodem. Eſt autem hoc animal non modo homini amicum, ſed, quicquid muſica ſonoritate aures demulcere poteſt, huic gaudet adeſſe, cum hoc ludere delectatur. Et, quod de Cytharædo Arione narrant, id quoque in luſcinia accidiſſe, memini,

me ex Græcorum epigrammatis didiciſſe. Epigramma autem lib. 2. habetur, lepidum certe, & mirum in modum elegans: quare nec pigebit adſcribere. Exiſtat autem Philippi titulo, qui temporibus Juſtiniani Auguſti in hoc ſcribendi genere nulli inferior fuit:

Μεμφομένη βορίῳ, ἐπιπικτῶμι
καὶ ἄλλῃς,

Πνέει γὰρ ἐμοὶ θρηκῆς ἥπιος· εἰδ' αἰε-
μός.

Ἀλλὰ μετ' ἐμελίγησεν ἀνδρὶνα δέξα-
το ἰάτοις

Δελφίν, καὶ πῆλυν πόντιος ἥνιο-
χῆς.

Πισοτάτω δ' ἐρίτῃ πορθηδομένη τ'
ἄκωντον

Ναύτιν τῇ τόματ'· δέλγον ἐγὼ
κιδάρη.

Εἰς οὖν δελφίνες ἀεὶ μυσήσιν ἄμι-
σθον

Ἦνυσαν, εἰ ψύξης μῦθ'· Ἀ' εὐ-
νιός.

Id nos ita conati ſumus Latinum facere:

Adverſata gravem boream ſuper aquora
ædon

Me dederam, ventis Thracia pulſa
tuis.

Squamiger ut noſtra perſenſio matrem
lingua,

Auxilio Delphin me petente venis:
Jamque ſedens humeris tam lato remige
tuta

Veſtorem blanda mulceo voce meum:
Sed neque Delphinis nautam mas ſolvere
Maſis,

Nec rumor ſcæum perſtrepis Arionem.

I Quis

Arione. Ep. ¹ Quin & in venatu ² mugilum piscatores delphinorum ministerio vice canum utuntur, qui accepta prædæ portiuncula recedunt. Quin & castigari sese patiuntur, si quid in venatu deliquerint. In mari vero frequenter navigantibus apparent, gaudio gestientes, & in summis undis lufitantes: interdum adnantes ad navim, nonnunquam & tenfa vela transilientes. Adeo delectantur hominum consuetudine. Verum, ut hominum est studiosus delphinus, ita crocodilo capitalis est hostis. Egreditur mare, & in Nilum, in quo regnat crocodilus, audet venire, congressurus cum dentibus, unguibus & squamis ferro etiam impenetrabilibus armata bellua, ipse nec ad morsum satis instructus, quippe ³ os habens ad pectus vergens. Sed impetu fertur in hostem, ac jam illi proximus repente submittit sese, erectisque in tergo pinnis molliaventrispercincit, alias invulnerabili. Jo. Mirum est, quodque animal statim agnoscere hostem suum, etiam nunquam antea visum, scireque, & cur impetatur, & qua lædi aut sese tueri possit, cum hoc homini sit negatum, qui ne ⁴ regulum quidem horreret, nisi admonitus, malove doctus. Ep. Scis equum animal obsequiis hominum natum. Huic capitale dissidium est cum urso, homini noxia bestia. Agnoscit hostem nunquam visum, ac protinus se parat ad pugnam. Jo. Quibus armis pugnat? Ep. Arte potius, quam viribus. Transilit ursum, & in ipso saltu posteriores calces impingit in caput.

¹ *Quin & in venatu*] Hoc Plinius eodem capite in stagno *Laterna* appellato, Nemausensis agri, in provincia Narbonensi, & in Talsico sinu fieri tradit. Oppianus quoque ἀλιότικῶν ποταμῶ, hanc venandi cum Delphinibus consuetudinem describit, atque id eleganter satis, sed in Aegeo mari circa Euboeam. Quod autem Erasmus ait, *vice canum*, id quoque per similitudinis applicationem Oppianus:

ἄνδρες ἀνδρῶν ἰσχυρῶν
Θῆρας κύνες, ῥόδοις ἀμοιβαίς ὕλα-
κῶσι,

Sic pisces ad terram, inquit, pellunt delphines, tanquam ad viros venatores canes mutuis latratibus feram citant.

² *Mugil*] Seu capito, piscis. Belg. *Harder*. Al. *Grosskopf*.

³ *Os habens ad, &c.*] Sic Plinius: *Multum illi infra rostrum os, ac medio pene in ventre.*

⁴ *Regulum*] *Regulus* Basiliscum etiam significat, facto nomine ab etymologia Græca, ne quis opinetur, *regulum* autem hostem esse nostrum.

put. Atque ursus interim unguibus scalpit equini ventris mollia. ¹ Aspis homini venenum est immedicabile; cum hac belligeratur ² ichneumon. Idem exitialis hostis crocodilo. Similis affectus est ³ elephantis erga hominem: nam & viatorem simpliciter errantem clementer reducunt in viam, & agnoscunt, amantque doctorem suum. Feruntur & exempla devoti amoris erga certos homines: siquidem unus adamavit in Ægypto mulierculam corollas vendentem, ⁴ Aristophani grammatico caram. Alius Menandrum ⁵ Syracusanum adolescentem sic amavit, ut desiderium illius, quoties non videret, inedia testatus sit. Sed ne hæc, quæ plurima commemorantur, referre pergamus, cum ⁶ Bocchus rex in triginta quosdam ⁷ sævire decrevisset, eos totidem elephantis objecit, stipitibus alligatos. Cumque immissi essent, qui inter elephantos procurantes eos lacefferent, nunquam efficere potuerunt, ut se regiæ crudelitatis ministros præberent. Atque huic animanti *Φιλαυθράπῳ* bellum exitiale est cum draconibus Indicis, qui feruntur esse maximi, ut frequenter in pugna pereat uterque. Porro draco inimicus est homini, etiam non laceffit. Simile diffidium est aquilæ ⁸ cum draconibus minoribus, cum homini sit

¹ *Aspis*] Serpens parvus, tardi visus præsentissimum habens venenum.

² *Ichneumon*] Ichneumona, quod cum serpentibus, crocodilo & aspide perpetuam inimicitiam exercet, Græci aliquot auctores, *ὀφιομαχον* appellant. Belligerantur autem cum aspide ichneumones, quia capientes hos serpentes, per caput vel caudam in flumen trahunt. Crocodilis vero insidiantur, dum illi trochilis dentibus purgandis ridum deducunt: tunc ichneumon in oris hiatus intrat, & exes visceribus e ventre mortuorum egreditur. Lege præter Plinium Ammianum Marcellinum lib. 22.

³ *Elephantis*] Hæc omnia de Elephantis tradit Plinius.

⁴ *Aristophani*] Aristophanes hic By-

zantinus grammaticus, Apellis filius, Callimachi, Zenodori & Dionysii discipulus. Habet hæc Plinius libro VIII. cap. v.

⁵ *Syracusanum adolescentem*] Verba Plinii citato capite sic sonant: Alius Menandrum Syracusanum incipientis juventutis in exercitu Ptolemæi, desiderium ejus, quoties non videret, inedia testatus.

⁶ *Bocchus rex*] Est hic ille Mauritaniz & Getuliz Rex populi Romani amicus, qui ligatum Jugurtham Syllæ tradidit; ut apud Salustium legere est.

⁷ *Sævire decrevisset*] Apud Plinium in calce capitis quinti libri octavi iisdem verbis tota hæc historia invenitur.

⁸ *Cum Draconibus minoribus*] Habet & ista Plinius omnia.

¹ *Amato-*

sit innoxia, imò cum feratur etiam 'amatorios ignes sentire erga certas puellas. Eidem avi bellum internecinum est² cum cyminde, id est, nocturno accipitre. Elephantus odit etiam murem, animal homini quoque molestum: eo-que abhorret a pabulo, quo murem conspexerit. Nec causa liquet, cur oderit. Nam hirudinem merito horrent, quod ea in potu hausta gravissime discrucientur. Jam vix ullum animal amicus homini, quam canis, nec inimicus, quam lupo, ut quod aspectu quoque³ vocem adimat: & inter hæc summa discordia est, quemadmodum ovium generi lupo infestissimus; quod totum pendet à providentia hominum, quorum præcipua cura est tueri animal innoxium, & alendo homini natum: in lupo vero velut in publicum humani generis hostem armantur omnes, præcipue canum commilitio: quæ res etiam pro-verbio fecit locum, ⁴Non magis parcemus, quam lupis.

¹ Le-

¹ *Amatorios ignes sentire*] Id circa Seston urbem contigisse scribit Plinius.

² *Cum Cyminde*] Plinius capite de accipitribus author est. Verum Homerus *Cymindin*, non accipitrem, sed noctuam videtur appellasse hoc versu, *Iliad. E. Χαλκίδα κικλήσκασι θεοί, ἄνδρες ὃ κύμινδιν*. Noctua enim *Χαλκίς* vocatur, quod æneum colorem videatur habere: & fortassis *cymindis* à maris colore, quod, ut noctua, sic mare subinde *glaucum* epitheto dicitur. Callimachus eam avem non *Cymindin*, sed *Cymin* vocat, fortassis ob sonum, quem reddit, Cycaban. Homeri tamen scholia *ἡὺς ἰέρακ*, id est, de accipitrum genere *Cymindin* esse censent.

³ *Vocem adimat*] Lege Chiliadas: *Lupi illud videre priores*. In raucum dicitur, & cui vox sit repente adempta. Festivius verò torqueretur in eos, qui metu alicujus obticeſcunt, alioqui feroces & loquaces admodum. Ferunt enim, eam lupis inesse vim, ut, si quem hominem priores viderint, ei vocem adimant.

Belg. *Hy staet, of by een lap in de mont hadt*. Et Donatum in *Terent. Adelp.* Lupus est in fabula. Belg. *Ghy sijt noch niet veech*. Solitum est dici, quoties is, de quo confabulatio est, de improvviso intervenit.

⁴ *Non magis parcemus*] Belg. *Wy sul-len'er op slaen, als de Boeren op de Wolven*. Ex Aristophane & illius interprete hoc adagium enarratum est ab autore, quod scilicet olim apud Atticos lex fuerat de interficiendis lupis, quæ præmio etiam invitaret ad hanc feram persequendam. Et hæc quidem interpretes Comici. Sed videtur hoc commentum damnare Apollonii Rhodii scholiastes, qui in honore summo apud Athenienses lupos fuisse contendit, in tantum etiam, ut si quis illic lupo interemisset, inferias illius sepulchro inferre compelleretur, hinc *πολιὺς*, id est, canos, non à colore dici, sed ob reverentiam. Causam addit, quod Latona uterum gestans bis senis diebus in lupo mutata in Delum perrexerit. Hinc esse, quod certo quodam anni tempore omnes illæ lupæ pariant, idque intra duodecimum diem,

Y y 3

addu-

¹ *Lepus marinus* immedicabile est homini venenum, si quis imprudens gustaverit; at rursus hominis contactus mors est lepori. *Panthera* sæva est in hominem, & tamen adeo terretur ² ab hyæna, ut ne congredi quidem sustineat. Hinc narrant, si quis quid secum gestet de corio hyænae, à panthera non appeti; tam sagax est naturæ sensus. Addunt & illud, si pelles utriusque belluæ suspendas invicem ex adverso, panthericæ pilos defluere. *Ara-neus* homini domesticum est animal, ³ exitiale vero serpenti, adeo ut forte conspiciatus sub arbore serpentem apricantem, filo se libret, & aculeum mediæ infigat fronti, tam acri vulnere, ut serpens, dolore rotans sese in gyrum, tandem emoriatur. Accepi ab iis, qui spectarunt, simile dissidium esse araneo cum buffonibus; sed buffonem ictum, sibi ⁴ plantagine admorsa mederi. Audies fabulam Britannicam. Scis, illic conclavium solum consterni ⁵ scirpis virentibus. Monachus quidem fasciculos aliquot scirporum in cubiculum congefserat, sparsurus cum

adducit *Philostephanum* quemdam, qui talia prodiderit in commentariis suis.

¹ *Lepus marinus*] Hoc *Plinius* tradit lib. 32. cap. 1. De Pantheris & Hyznis eadem docet. Hoc tamen, quod ait, Hyznam cum *Panthera* pugnare, non ea de causa fit, quod hyzna erga hominem bene affecta sit. Nam *Aristoteles* lib. 6. historię animalium, mirifice insidias moliri hyznam hominibus, tradit, & sepulchra quoque effodere: tantam illi feræ aviditatem humanæ carnis inesse.

² *Ab hyæna*] *Hyæna* similis lupis, stabulatur sæpe in mortuorum sepulchris, & eruit consumitque cadavera. Dicitur noctu adire ovium stabula, & diligenter addiscere non tantum voces sive graves sive acutas, quibus utuntur pastores, verum etiam nomina perfecta imitatione reddere.

³ *Exitiale vero*] Hoc ipsum *Plinius* scribit l. 10. c. 24.

⁴ *Plantagine admorsa*] Belg. Weesk-

blaen. Ajunt, aliquando monachum (est enim hoc hominum genus admodum curiosum) in araneum & bufonem concurrentes incidisse, & dum eventum certaminis avidius expectat, ictum bufonem vehementer vidisse tumidum: sed mox plantagine gustata, quæ tum in bustuario crescebat, veluti resumptis viribus, pugnam redintegrasse. Admiratus insolitum spectaculum monachus, diligentius hos pugiles observabat, & quod paulo ante de bufone cognoverat, id iterum conspiciatus, quam potest occyissime plantaginem omnem, quæ de proximo crescebat, radicitus extirpat, & apud se condit. Interea bufo, accepta tertia plaga, dum ad solitum medicamentum accurrens, auxilio herbæ destitueretur, in tantum intumuit, ut non prius tumorem, quam vitam finiret. Inde compertum habuit, plantaginem contra venena, & venenatorum ictus multum facere.

⁵ *Scirpis*] Sive juncus. Belg. *Bisf*.

3 In

cum esset commodum. Is cum à prandio supinus dormiret, buffo ingens erepsit, & os dormientis obsedit, infixis superno atque inferno labro quatuor pedibus. Detrahere buffonem certa mors erat; non amoveri, quiddam erat morte crudelius. Quidam suaserunt, ut monachus ad fenestram deferretur supinus, in qua ingens araneus habebat telam. Factum est. Mox araneus, hoste conspecto, filo se librat, & buffoni spiculum infigit, ac filo se recipit in telam. Intumuit buffo, sed non est avulsus. Repetitur ab araneo: magis intumuit, sed vixit. Tertio ictus abduxit pedes, ac mortuus decedit. Hanc gratiam araneus retulit hospiti suo. Jo. Mira narras. Ep. Addam, quod non legi, sed his oculis conspexi. Simius supra modum horret testudinem. Hujus rei quidam dedit nobis specimen Romæ. Puer suo in verticem imposuit testudinem, & pileo contextit; dein produxit ad simium. Illico simius gaudens insiliit in humeros pueri, venaturus pediculos: sublato pileo reperit testudinem. Mirum erat spectaculum, quanto cum horrore resilierit bestia, quam expaverit, quam timide respexerit, an sequeretur testudo. Additum est aliud specimen: alligavimus testudinem catenæ, à qua revinctus erat simius, ut effugere non posset, quin saltem adspiceret: incredibile dictu, quantopere fuerit discruciatu; tantum non metu exanimabatur; interdum averfus posterioribus pedibus, depellere tentavit hærentem bestiam. Tandem, quidquid erat in alvo aut vesica oneris, rejecit. Sequuta est ex eo pavor febris, ut nobis fuerit solvendus è catena, & aqua vino temperata refocillandus. Jo. Atqui nihil est, quod sibi à testudine metuat simius. Ep. Fortassis aliquid est, quod nos fugit, naturæ cognitum. Nam, cur acanthis oderit asinum, causa in promptu est, quod ille se affricat spinis, in

1 In alvo] Simius non alia re metum-
 indicat, quam projectis excrementis:
 hinc vulgare nostratum proverbium: *Verandum, ne pra metu te commaculet in-*
 star simii: quum in meticulosum ludunt.
 2 Acanthis] Seu Carduelis, quod
 carduis & spinis pascatur. Belg. *Een
 Distel-vinck, of een Cijken.*
 Yy 4 2 Roffo

in quibus nidulatur avicula, & flores ejus depascitur. Tantu-
 tus autem terror habet acanthidem, ut, si quando procul
 asinum rudentem audiat, ova dejiciat, pulli è nido deci-
 dant metu. Nec patitur hostem impunem. Jo. Sed qua tan-
 dem in re acanthis lædit asinum? Ep. ¹ Rostro fodit illius
 ulcera, fustibus & oneribus facta; pungit & mollia na-
 rium. Potest item aliquid causæ divinari, cur inter vulpes
 & ² milvjos mutua sit similtas, quod avis rapax alterius
 catulis infidietur, fortasse vulpes vicissim illius pullis: quæ
 causa dissidii est inter ³ sorices, & ardeolas. Eadem fere
 ratio est inter ⁴ æsalon parvam aviculam & vulpem. Nam
 æsalon ova corvorum frangit. Eadem infestatur à vulpi-
 bus, & vicissim illas infestat, catulos earum vellicans.
 Quod ubi viderint corvi, vulpibus velut adversus com-
 munem hostem suppetias ferunt. At vix divinare liceat,
 quam ob causam inter se oderint ⁵ olores & aquilæ, corvus
 & ⁶ chlorio, cornix & noctua, aquila & trochilus, nisi
 hoc male habet aquilam, ⁷ quod ille rex avium vocetur.
 Cur male convenit cum noctua cæteris minoribus avibus,
 mustelæ cum cornice, ⁸ turturi cum pyrali. * ichneumo-
 nibus

¹ *Rostro fodit*] Id Plinius Ægytho-
 avi adscribit; Asinus, inquit, spinetis se
 scabendi causa atterens, nidos Ægythi
 dissipat, quod illa adeo pavet, ut voce
 omnino rudentis audita, ova ejiciat,
 pulli ipsi metu cadant. Igitur advolans,
 ulcera ejus rostro excavat. Deinde re-
 statur, & acanthida ea de causa asino ini-
 micam.

² *Milvjos*] *Milvius*, seu milvus, pul-
 lorum raptor. Belg. Een Wouw, of een
Kiecken-Dief.

³ *Sorices & ardeolas*] Quoniam, in-
 quit Plinius, altera alterius catulis in-
 fidiat. *Sorex*, Belg. Een sleep ratta.
Ardeola, diminut. ab ardea. Belg. Een
Ryger.

⁴ *Æsalon*] Aristoteles hanc avem
 inter accipitres refert. Belg. Een Meer-
lyn.

⁵ *Olores & aquila*] Fortassis non alia

ex causâ mutuum harum avium odium
 oritur, quam quod cygni sibi de aequi-
 la metuant, ut hostis ab hoste sibi ca-
 vet.

⁶ *Chlorio*] Qui Græcis χλωρίων:
 Theodorus vireonem, à viridi colore
 interpretatus est. avis tota viridis, quod
 ex voce liquet, hyeme videtur, sed teste
 Aristotele per æstatem volat, idque ma-
 xime solstitialibus horis, sed tamen dif-
 ficulter pennas movet, quum alioqui
 ingeniosus & διδακτικός habeatur.

⁷ *Quod rex avium vocetur*] Trochilus
 Græcis τροχίλος a mobilitate & cur-
 sitando nomen habet, nempe τὸν τῷ
 τροχόν. Aristoteles cap. 11. l. 9. aquilam
 cum trochilo pugnare scribit, quod
 Trochilus senator & rex vocetur. Belg.
 Een Konincxken, vel Een Loperken.

⁸ *Turturi cum pyrali*] De his omni-
 bus lege Plinium lib. 10. cap. 74. unde
 hæc

nibus ¹ vespis cum ² phalangiis araneis, anatibus cum ³ gaviis, ⁴ harpæ cum ⁵ triorchye accipitre, ⁶ thoibus cum leonibus? Præterea, cur forices ⁷ formicosam horreant arborem? Unde tam irreconciliabile bellum inter scarabeum & aquilam? nam apologus ex ipsa animantium natura confictus est. Unde est, quod juxta ⁸ Olynthum in certo terræ spatio non vivant scarabei, si inferantur? Et inter aquatilia quam ob causam mugil & lupus p. mutuo odio flagrant, sicut ¹⁰ conger & ¹¹ muræna, caudas inter se prærodentes? Polypum in tantum horret ¹² locusta piscis, ut, si eum juxta viderit, metu emoriatur. Sic quædam animantia mire junxit arcanus quidam benevolentiae affectus; veluti ¹³ pavones columbis, turtures cum psittacis, ¹⁴ merulas cum turdis, cornices cum ¹⁵ ardeolis, qui sibi vicissim auxiliantur adversus vulpium genus; harpam & milvium adversus triorchyn accipitris genus, communem hostem. ¹⁶ Balænis muscu-

hæc delumptæ sunt. *Pyralis*, species columbæ, quam justiore ratione *frugipetam* vocare posses, *παρὰ τὸ ἐς τὴν φύγον ἀναστῆναι*, quod in triticeas fruges excurrat pabulatum.

* *Ichneumon*] Mus Indicus, & cum aspide pugnat.

¹ *Vespa*] Aculeatum insectum, quod vesperi putatur muscas venari in cibum. Belg. *Een Wespe*.

² *Phalangium*] Genus aranei; ita dictum, quod internodia terga habeat in cruribus.

³ *Gavius*] *Gavia*, seu Iarus. Belg. *Een Mieuwe*.

⁴ *Harpa*] Hanc esse Latinam avem Græcorum docent Lexica, in quorum etiam commentariis proditum est, ipsam, quoties veneno icta fuerit, sibi hedera succurrere.

⁵ *Triorchys*] *Triorchys* & *τρίορχης*, triorches, avis à numero tertium nomen habet, est de genere accipitrum. *Plinius*.

⁶ *Thoibus*] *A Thos*, ois, lupi genus ceteris procerius, velox saltu, venari vivens.

⁷ *Formicosa*] Plena formicis.

⁸ *Olynthus*] Thraciæ urbs.

⁹ *Murno odio*] Hoc quoque *Plinius*. Sed & *Oppianus* meminit libro tertio.

¹⁰ *Conger*] *Conger*, seu congrus, piscis. Belg. *Congerach*.

¹¹ *Muranula*] Belg. *Een Negenooie*.

¹² *Locusta*] Piscis. Belg. *Steur-Kyabe*.

¹³ *Pavones columbis*] *Plinius* libro decimo, cap. 74.

¹⁴ *Merula*] Belg. *Een Meerle*. *Turdus*. *Een Lijster*.

¹⁵ *Ardeolis*] Diminut. ab ardea, avis. Belg. *Een Reyger*.

¹⁶ *Balanis musculus*] Quæ de musculo *Plinius* & alii referunt, hoc *Oppianus* lamnæ pisciculo cuidam adscribit. hunc vocat balznatum *ὀμόβολον*, hoc sonat *itineris comitem*: hunc *ὑπητήρα*, hoc est, *via ducem*, & *χαρτογράφον ἐταῖρον*, id est, *pergratum socium*: præterea *παμπόν καὶ φρενὸν*, hoc est, *ductorem custodemque*: postremo *ἀνταχόν τε, καὶ ἄτα, καὶ φάσιν ἰχθύν*, quod est, *propugnatores, & aures, & lumina piscem*; quod destituito hoc pisciculo capiatu bal-

Y y 5

lana,

musculus piscis exiguus prænatans monstrat viam; nec apparet, quam ob rem illi velit inservire. Nam, quod¹ crocodilus fauces porrigit trochilo aviculæ, amicitia dici non potest, cum utrumque animal suo ducatur commodo: crocodilus gaudet, sibi purgari dentes, & scæbendi voluntatem amplectitur: avicula cibum quærit, vescens piscium reliquiis inter dentes hærentibus. Consimili ratione corvus inequitat dorso suis.² Inter anthum & ægithum tam pertinax est odium, ut negent, sanguinem illorum posse misceri. quemadmodum narrant, aliarum avium pennas absumi, si aquilinis misceantur. Accipiter est infestus columbino generi, sed has defendit³ tinnunculus avicula; cujus conspectum & vocem mirum in modum horret accipiter. nec hoc latet columbas: ⁴ ubicunque tinnunculus reconditus est, ab ea sede non migrant, fiducia protectoris. Quis causam conjiciat, cur aut bene velit generi columbino tinnunculus, aut cur tinnunculum horreat accipiter? Atque, ut interdum animalculum minimum præsidio est ingenti belluæ, ita contra à minutissimis exitium est maximis. Est pisciculus scorpii effigie, magnitudine⁵ aranei piscis: is sub pinna affigit sese aculeo⁶ thynnis interdum magnitudinem delphini superantibus, tanto dolore, ut nonnunquam in naves insiliant: idem facit mugilibus. Quid est,

igna, quod sine lamna nihil videat, nihil audiat, & multa præterea mirifica naturæ opera illic legere licet.

¹ Crocodilus] Lege Ammianum l. 22. Diodorum Siculum, & Aristotelem lib. 1. cap. 6. histor.

² Inter anthum & ægithum] A. 100. Græcis, Latinis *florem* sonat: hic autem quæ illis *Anthus*, nostris *Florus* appellatur. Aquatilis est, colore variegato speciosoque. Vide de Anthi & Ægithi sanguine Plinium, & de sequentibus quoque.

³ Tinnunculus] Belg. *Busard*.

⁴ Ubicunque tinnunculus] Hanc rem ita Columella lib. 3. tradidit. Tam fa-

stidiosa columba est, ut sæpe sedes suas perosa, si detur evolandi potestas, relinquat: quod frequenter in his regionibus, ubi liberos habent egressus, accidere solet. Id ne fiat, vetus est Democriti præceptum. Genus accipitris *tinnunculus* vocant rustici, qui sæpe in ædificiis nidos facit. Ejus pulli singuli fistilibus ollis conduantur, stipatque opercula superponuntur, & gypso lita vasa in angulis columbarii suspenduntur, quæ res avibus amorem loci sic conciliat, ne unquam deserant.

⁵ Aranti] *Araneus*, seu draco piscis. Belg. *Een Fisterman*.

⁶ Thynnus] Piscis. Belg. *Een Tonyns*.
1 *Enpa-*

est, cur leo, animal cunctis tremendum, ¹ expavescat galli gallinacei cantum? Jo. ² Ne sim in hoc convivio prorsus asymbolus, referam, quod olim his oculis vidi in ædibus Thomæ Mori, clarissimi apud Anglos viri. Alebat domi simium prægrandem: tum forte, quo revalesceret à vulnere, solutus obambulare sinebatur. In extremo horti erant inclusi cuniculi, quibus insidiabatur mustela. Id simius procul quietus & otiosus spectabat, donec videret, cuniculis nihil esse periculi. Cæterum, posteaquam mustela ³ labefactasset caveam, à muro revulsam: jamque periculum esset, ne cuniculi à tergo nudati prædæ essent hosti; accurrit simius, & consensa trabe quadam, caveam retraxit in locum pristinum tanta arte, ut homo non posset dexterius. Ex quo perspicuum, hoc animantium genus simiis esse carum. Ipsi cuniculi non intelligebant suum periculum; sed hostem suum per cancellos osculabantur. Simius opitulatus est periclitanti simplicitati. Ep. Omnibus catulis minoribus delectantur simii, gaudentque fovere sinu & complecti. Sed pius ille simius dignus erat aliquo pietatis præmio. Jo, Habuit. Ep. Quod? Jo. Reperit illic frustum panis à pueris, ut opinor, projectum: id arreptum comedit. Ep. Verum mihi videtur mirabilius, hoc genus ⁴ sympathias & antipathias,

¹ Expavescat galli cantum] Hoc Plinius habet, & Plutarchus in commentario de differentia inter odium & invidiam. Divus Ambrosius libro sexto cap. 4. Hexameron, dicit utique, quod leo vereatur gallum, sed præcipue album. Lucretius quoque Poëta, dum causam hujus odii investigat, ita canit libro quarto:

Quin etiam gallum nocte explaudentibus alis

Auroram clara consuetum nocte vacare, Quem nequeunt rapidi contra constare leones.

Inque tueri: ita continuo meminere fugai. Nimirum quia sunt gallosum in corpore quadam

Semina, qua cum sunt oculis immissa leonum, Pupillas interfodiunt, acremque dolorem Præbent, ut nequeant contra durare feroces.

Et sunt, qui scribunt, quos jure gallinaceorum perfuderis, hos à leonibus morsu non apperi.

² Ne sim asymbolus] Asymbolus dicitur, qui nihil ad symbolum confert. Translatum à concœnationibus: nam symbolum pignus collatitium in cœnam significat

³ Labefactasset] Elegans verbum, quod pro corrumpere, vitare & destruere ponitur.

⁴ Sympathias & antipathias] Sympathias

thias, sic enim Græci vocant amicitia & inimicitia naturales affectus, etiam in rebus anima aut certe sensu carentibus deprehendi. Omitto jam dicere de fraxino, cujus nec umbram quamvis in longum porrectam ferunt serpentes: adeo ut, 'si locum in gyrum circumdes igni, serpens citius in flammam eat, quam ad arborem fugiat. Nam hujus generis exempla sunt innumera. ² Erucæ cum membranis inclusæ, occultos naturæ opificio transfigurantur in ³ papiliones, mortuis simillimæ videntur, nec ad contactum quidem sese movent, nisi transeunte araneo: hominis prementis digitum non sentiunt, & sentiunt levissimi animantis leviter incedentis pedes; ibi demum vivit. Jo. Sentit hostem capitalem nondum natum insectum. Isti non omnino dissimile est, quod narrant de ⁴ ferro cæsis; ad quos si cæteri accedant, nihil accidere novi; sin is, qui necavit, continuo profluere sanguinem, velut ex recenti vulnere: atque hoc indicio ferunt frequenter proditum cædis auctorem. Ep. Nec est vanum, quod audisti. Sed, ne persequamur ⁵ fabulas Democriticas, nonne comperimus experimen-

tis,

παθεῖν Græcis significat *compati*: non tamen est, quod vulgo accipiunt indocti, *permoveri malis alterius*, sed socium esse & imitorem atque æmulum assidionem alicujus. Eum autem affectum atque impulsu συμπάθειαν appellant, hoc est, *mutuam quamdam rerum cognitionem & voluntatem*, ad verbum sonat *compassionem*: ἀντιπάθεια vero è contra *repugnantem affectum*, & rerum inter se, vel potius contra se, differentiam significat, quasi tu dicas *contra passionem*: & ἀντιπαθῶς ἔχειν ἀλλήλων est, *inter se pugnare, & differre multum*. Sic dicitur in Græcorum scholis, ἡ κροκόβω & ἄρκελον ἀντιπαθῶς ἔχειν ἀλλήλων, hoc est, brassicam & vitem inter se pugnare, de quo mox plura annotabimus.

¹ Si locum circumdes] Hoc Plinius scriptum dicit.

² Erucæ] Vermis holerum hortensium frutices infestans & erodens. Belg. Een Ruype. Auctr est Plinius libro 11. cap. 32.

³ Papiliones] Capellekens, Botervlieggen.

⁴ Ferro cæsis] Cæsos in hoc loquendi genere non tantum percussos, sed *casos*, id est, occisos notat. Ferrum generale pro omnibus armis ferreis, quibus corpus vulneratur.

⁵ Fabulas Democriticas] Democritus post Pythagoram philosophum magiam professus, mirabiles commentationes reliquit, in quibus de naturæ secretioribus fabulosisima quævis descripta reliquit. Hinc *fabula Democritica* videntur dictæ, de naturalibus quidem rebus traditæ, sed quæ ob insignem vanitatem & inexperientiam fidem non merentur. Scripsit hic artem, quo pacto avium

tis, tantum esse dissensionis inter ¹ quercum & oleam, ut utraque in alterius scrobe posita emoriatur? quercui autem tam male convenire cum juglande, ut in propinquo posita exstinguatur; tametsi juglans cunctis fere satis & arboribus noxia est. Rursus, cum vitis claviculis suis omnia complecti soleat, ² solam brassicam refugit, & perinde quasi sentiat, in diversam partem sese vertit. Quis admonet, vitem hostem esse in propinquo? Est enim brassicæ succus vino contrarius; eoque solet edi adversus ebrietatem. Nec deest brassicæ suus hostis; siquidem opposita ³ cyclamino & origano exarescit. Similis affectus est inter cicutam & vinum; cicuta homini venenum est; ⁴ cicutæ vinum. Quod est illud arcanum commercium inter lilium & allium, ut in propinquo nascentia mutuo sibi gratificentur? Nam allio plus est vigoris, & lilii flores suavius olent. Quid heic memorem de conjugii arborum, quarum foeminæ sterilescunt, nisi in propinquo sit mascula? Oleum soli calci miscetur, cum utraque res pariter oderit aquam. Pix attrahit oleum, cum utrumque sit pingue. Argento vivo inatant omnia, excepto auro. Id solum ad se trahit, & complectitur. Quid ille naturæ sensus, ut adamas, quamlibet

vium garritus possit intelligi. Item non exiguum volumen de illis, quæ apud inferos usu veniunt, ut Athenæus refert, prodigiis, ut conjectandum est, fabulis refertum.

¹ *Quercum & oleam*] De his omnibus sequentibus recurre ad indices Plinii.

² *Solam brassicam*] Causam fabulosam fingunt Græci, quam recenset Aristophanis interpres. Lycurgus fuit homo scelestus, qui omnes vites falce demerere in animum induxerat: hunc comprehensum Bacchus vitibus alligavit, ut supplicium de illo sumeret: sed is dum vitibus alligatus lacrimas effunderet, ex illis brassica enata est: atque hinc esse ajunt, quod etiamnum

male conveniat viti & brassicæ, hostis sui reliquiis. Hanc autem fabulam rusticorum filios credere dicit: quia si quis brassicæ radice vitem contingat, vitivæ alliget, nullos vitem fructus edituram: unde etiam illam primo loco in symposiis proponi: & Egyptii ante omnia fercula coctas brassicas degustabant, ne possent vino inebriari. Hæc ille.

³ *Cyclamini*] Seu panis porcinus. Belg. *Verckens Eroot*, *Aerd-Appel*. *Origani*] Belg. *Groove Marieleyne*.

⁴ *Cicuta vinum*] Nec hoc mirandum, quum illa sit omnium herbarum & forte etiam venenorum frigidissima: vinum mero egregie calidum à Physicis proditur: unde & αἰθωρα οἶνον apud Homerum: Lege de his Plinium.

I. Aco.

libet duris resistens, sanguine hircino mollescat? Quin & inter ipsa venena dissidia videas. Scorpius, si forte repat per ¹aconitum, pallescit ac torpescit. Eidem adeo noxia est herba, cui nomen ²cerastis, ut, qui semen modo ejus tractarit digitis, impune contrectet scorpionem. Sed harum rerum, quæ sunt innumeræ, consideratio ad rei medicæ professores pertinet. Quænam est illa vis vel amicitiae, vel dissidii, inter chalybem & magnetem, ut materia natura gravis ad lapidem currat, & inhæreat, velut osculo, & ab eodem citra contactum refugiat? Jam, cum aqua se facile misceat rebus omnibus, maxime sibi, tamen sunt, quæ tanquam odio mutuo mixturum refugiant; ³velut amnis, qui in ⁴Fucinum lacum invehitur supermeat, in ⁵Larium Addua, in ⁶Verbanum Ticinus, in ⁷Benacum Mincius, in Sevinum ⁸Ollius, in ⁹Lemanum Rhodanus; è quibus nonnulli multorum millium transitu hospitales suas aquas tantum, nec largiores, quam intulere, evehunt. ¹⁰Tigris influit in lacum ¹¹Arethufam, ac per eum velut hospes fertur, sic, ut nec color, nec pisces, nec aquarum natura misceatur. Ad hæc, cum cætera fere flumina properent in mare procurrere, quædam tamen

¹ *Aconitum*] Ovidio Hecateis, cap-
pa vel cuculus Monachi, *λυκοκρόνον*,
in arnis, Belg. *Monix-kaphens*.

² *Cerastis*] De herba hac vide Dios-
coridem, Matthiolum, Dodonæum
aliosque. *Cerastes* autem genus serpentis,
quadrigemina cornua præferens.

³ *Velut amnis*] Omnia apud Plinium
& Solinum.

⁴ *Fucinus*] Fucinus lacus Italiz, qui
& Marficus, *Lago de Rassinon* Erythraz,
Lago di Celano And. Braccio.

⁵ *Larium*] *Larius* lacus, qui & *Co-*
macenus, Lombardiz Transpadanæ,
Lago di Como Alberto & Jovio, *Addua*
vel *Addua* ejusdem Lombardiz fluvius,
Adda Leandro Alberto.

⁶ *Verbanum Ticinus*] Verbanus iti-
dem Lombardiz lacus, nunc *Lago Ma-*
jore, Fluvius vero *Ticinus* hodie *Tesina*,

⁷ *Benacum*] *Benacus* ejusdem Lom-
bardiz lacus, vulgo *Lago di Garda*. Sed
Mincius Venetorum fluvius, ex Benaco
profluens alium lacum prope Mantuam
efficit.

⁸ *Ollius*] Seu *Olius*, nunc *Oglio*, in
Sevinum ejusdem Lombardiz lacum
influit.

⁹ *Lemanum*] *Lemanus* lacus Galliz
Narbonensis, *Foldo Lac de Geneve*. *Rho-*
danus itidem Galliz fluvius prope fon-
tes Danubii & Rheini ortus, in Medi-
terraneum Mare exoneratur. Marliano
Rhofne.

¹⁰ *Tigris*] *Tigris*, Asiæ nobilissimus
fluvius, *Castaldo Tegil*, *Pineto Sin*, *He-*
bræis Hidschel.

¹¹ *Arethufam*] *Arethusa* lacus in Ar-
menia Majori, nitrosos pisces alens, in
quo & nihil mergi potest, teste Plinio.

Ab-

men velut exosa mare, prius quam eo perveniant, ¹ abdunt sese in terram. Simile quiddam videmus & in ventis. Auster homini pestilens est, huic contrarius Boreas salubris. alter nubes contrahit, alter dissipat. Jam, si qua fides astrologis, sunt & sideribus quidam amicitiae & inimicitiae affectus. quaedam amica homini, quaedam infesta. rursus sunt, quae homini adversus nocentium vim opitulantur. Adeo nihil est in ulla naturae parte, quod non per haec diffidia, concordiasque, & noxam, & remedium homini suppeditet. Jo. Fortasse & ultra coelos quidquam deprehendere liceat. Etenim, ² si Magis credimus, unumquemque mortaliū duo comitantur genii, alter amicus, alter malevolus. Ep. Nobis, amice, satis est ad coelum usque pervenisse, etiam si non hoc quoque septum transiliamus. Redeamus ad boves & equos. Jo. Næ tu præclarum facis saltum, Ep. Illud nobis magis admirandum est, quod in eadem prorsus animantium specie deprehendamus amoris & odii vestigia, nulla evidente causa. Sic enim nobis persuadere conantur equisones & bubulci: in iisdem pascuis, aut eodem in stabulo, bos bovem, equusequum gaudet habere vicinum, qui alium non ferat. Equidem arbitror, similes esse affectus in omni animantium genere, præter sexus favorem. Sed in nullo genere evidentius, quam in homine. Si quidem in plurimis manifestum est, quod de suo ³ in Volusium affectu profitetur Catullus: *Non amo te Volusi, nec possum dicere, quare: Hoc tantum possum dicere, Non amo te.*

Vc-

¹ *Abdunt sese in terram*] Ita Inter alia Hispaniæ fluvius *Anas*, nunc *Gua-diana* ad Metallinam Oretanos præter-lapsus terræ penetralibus se abscondit. Sed hæc magis ex vulgi opinione, quam veritate esse testatur Georgius ab Austria oculus testis.

² *Si Magis*] Item tradit Euclides Socraticus, & plurimi inter Ethnicos hanc sententiam amplexi, nempe de duobus geniis, unicuique homini lattributis: imo & ipsi Judæi tempo-

re Christi ab hac opinione haud alieni erant.

³ *In Volusium*] *Volusius* hic patria Patavinus, qui Ennium sequutus, annales Populi Romani vili & inepto carmine conscripsit. De illo alibi sic Catullus:

At Volusi annales Paduam morientur ad ipsam,

Et laxas scombris sepe dabunt tunicas.

Idem & alio loco: *At vos interea venite in ignem Pleni rursus & infacetiarum, Annales Volusi, cacata charta.*

1 Ho-

Verum in adultis fortasse diuinet alius aliam causam: in pueris, qui solo naturæ sensu ducuntur, quid est illud, quod sic hunc illi tanto amore conciliat, rursus alium ab hoc tanto diffidio separat? Ipse, quum puer essem, natus anno plus minus octo, incidi in quemdam meæ ætatis, aut fortassis anno maiorem, prodigiosæ vanitatis, adeo ut ad omnem occasionem ex tempore monstrosa quædam confingeret. Occurrebat mulier; *Vides*, inquit, *hanc*? Video. *Cum hac decies concubui*. Transibamus ponticulum angustum iuxta molam; ubi vidit me horrescentem ad conspectum aquæ ob profunditatem nigrantis: *In hanc*, inquit, *aquam aliquando prolapsus sum*. Quid ais? *Illic reperi cadaver hominis, accinctum crumena; in ea erant annuli tres*. Quum nullus esset mentiendi finis, sic puer horrui puerum, ut viperam minus, nulla certa ratione, cum talibus mendaciis alii delectarentur, sed tantum arcano naturæ sensu. Neque vero id fuit temporarium: imo & hodie sic homo natura vanos, ut, conspectis illis, sentiam, totum corporis habitum commoveri. Tale quiddam in Achile notat ¹ Homerus, quum profitetur, mendaces sibi æque odiosos atque ipsas inferorum portas. Hoc ingenio quum natus sim, tamen hoc contra fato natus videor, ut per omnem vitam mihi cum mendacibus & impostoribus fuerit res. Jo. At nondum video scopum, quo totus hic sermo confertur. Ep. Expediam paucis. Sunt, qui felicitatem petant à magicis artibus, sunt, qui ab astris: ego nullam certiore ad felicitatem viam arbitrator inveniri posse, quam si quisque abstineat ab eo vitæ genere, à quo naturæ sensu tacito abhorret; ad id se conferat, ² quo propensus est: semper excludo turpia. Item ab eorum

¹ Homerus] Versus Homeri sunt *Ilia-*
doi, i.

Ἐχθρὸς γάρ μοι κτεῖν ὁ μᾶς αἰῶνας
πύλῃσιν,
Ὅς χ' ἕτερον μὲν κούθη ἐνὶ φρεσὶν,
ἄλλο δ' βιάσθῃ.

Non aliter flagrans odio est mihi janua
Ditis,
Atque hi, qui celant, aliud quam lingua
loquatur.

² Quo propensus est] Nam, ut habet
notus versiculus:

Tu nihil in vitâ dices faciesve Minervæ.

eorum consuetudine se subducat, cum quorum genis sentit suo genio non convenire; & his se copulet, ad quos arcano naturæ fertur affectu. Jo. Id si fiat, inter paucos erit amicitia. Ep. Christiana caritas se dilatat ad universos, familiaritas autem cum paucis habenda est. Et qui nullum quamvis malum lædit, gavisurus, etiam si rescipiscat, satis, opinor, Christiane diligit omnes.

PROBLEMA.

CURIO, ALPHIUS.

Cv. **L**ubens ex te rerum plurimarum perito discerem quiddam, si tibi non sit molestum. AL. Age Curio, percunctare, quod voles, ne non respondeas tuo nomini. Cv. Equidem non gravabor dici Curio, modo ne addas animal illud monosyllabum, ³ Veneri juxta ac Minervæ invisum. AL. Dic igitur, quid velis. Cv. Scire cupio, quid sit, quod appellamus *grave* & *leve*. AL. Eadem opera roga, quid sit *frigidum* & *calidum*. Quin tu istuc problema bajulis proponis potius, quam mihi; aut, si thavis, asinis, qui gravitatem oneris demissis auriculis indicant. Cv. At ego non asininam, sed philosophicam responsionem exspecto; præsertim ab Alphio. AL. *Grave est,*

¹ *Problema*] Problema dictus hic dialogus, quod quaestiones quædam in eo proponuntur, quibus responsio mox subjungitur. Est enim *problema*, quaestio proposita cum responsione. Et, quamvis hoc vocabulum de naturalibus quaestionibus præcipue dicatur, tamen omni etiam dubitabili quaestioni commune est. Nam & exstant Plutarchi problemata de rebus Romanorum, & fertur Alcippus quispiam problema scripsisse de rebus domesticis.

² *Curio*] *Curio* interloquutor nomen habet facile apertum, à cura scilicet & diligentia percontandi: *Alphius* vero à candore respondendi, ἀλφειὺς siquidem Græce, candidum Latinis est:

vel ab inveniendi & indagandi scientia, quod ἀλφεῖν invenire & excogitare significet. Unde homines *Alphesti* dicuntur repertoires & excogitatores apud Homer.

³ *Veneri juxta ac Minervæ*] Istud animal *sus* est, quod additum nomini Curio, *Curiosus* erit. Est autem Minervæ odiosa *sus*, propter immunditiam & indocilitatem, (ut ita loquar,) quum Minerva omnium artium præfes habeatur. Lege proverbium, *Sus Minervam*. Quod vero Venus hanc bestiam prosequatur odio, in causa est Adonidis amati ab illa interitus. Nam, dum incautius per sylvas vagatur Adonis, à porco sylvestri interemptus est, ut refert Theocritus.

est, quod suapte natura fertur deorsum; leve, quod sursum. Cv. Cur igitur Antipodes, qui infra nos sunt, non decidunt in subiectum cœlum? AL. Pariter illi mirantur, quam ob rem tu non decidas in cœlum, non subiectum, sed imminens. Cœlum enim est supra omnia, quæ intus complectitur, nec ¹ Antipodes sunt infra te, nihilo magis, quam tu supra illos: contra nos esse possunt, infra nos non possunt. alioqui iustius admirareris, cur rupes, quas sustinet Antipodum terra, non decident, cœlumque perrumpant. Cv. Quæ est igitur nativa sedes gravium, quæ contra levium? AL. Ad terram nativo motu deferuntur omnia gravia, ad cœlum levia. De ² motu violento aut animali jam non loquimur. Cv. Est igitur motus aliquis, qui dicitur *animalis*? AL. Est. Cv. Quinam? AL. Is fertur juxta quatuor corporis situs; prorsum, retrorsum, ad dextram ac lævam, & in circulum: & in principio ac fine celerior est, in ³ medio lentior; nam in initio vigor addit alacritatem, in fine propinquo spes perveniendi, quo tendit animal. Cv. Nescio, quid aliis accidat animalibus, sed habeo famulam, quæ lassâ est, priusquam incipit, delassata, prius quam opus absolvat. Verum redi ad id, quod agere cœpisti. AL. Nativo, inquam, motu, quæ gravia sunt, feruntur deorsum. Et, quo quidque gravius est, hoc celeriore motu fertur ad terram, quo levius, hoc majore impetu rapitur in cœlum. Contra fit ⁴ motu violento, qui celerior

¹ *Antipodes*] Antipodes sunt, qui habitant in oppositis Parallelis & diversis Meridiani semicirculis; hoc est, qui opponuntur è diametro, pedesque habent pedibus directe obversos. His omnia contraria accidunt, ut tempestates anni, dies ac noctes; eundem habent Horizonem, sed oppositum: & quoties sol stellæque occidunt apud hos, oriuntur apud illos, & contra. Quemadmodum autem sunt *Antipodes*, ita & *Antaci* & *Periaci*.

² *Motu violento*] Consule Physicos de motu in genere & specie.

³ *Medio lentior*] Verba sunt Burgersdicii: Quæ naturaliter motu recto moventur, in principio tardius moventur; in progressu celerius, in fine celerissime; idque non solum si violentus motus antecessit, sed cum antecessit longa quies.

⁴ *Motu violento*] Motum violentum dividunt Philosophi in tractionem & pulsionem. *Tractionis* idem, quo mobile moveretur versus ipsum movens; *pulsus*, quo mobile moveretur à movente. Huc pertinet, *velatio, volutatio, impulsio & projectio*.

⁵ *Cosmo-*

tior in initio, paullatim segnescit; quum contra fiat in motu naturali; veluti sagitta in altum missa, & saxum ex alto decidens. Cv. Atqui ego putabam, homines sic per orbem terræ discurrere, quemadmodum minutissimæ formicæ cursitant in prægrandi sphæra, hærent undique, nec ulla decidit. AL. In causa sunt, sphæræ superficies nonnihil habens asperum, tum scabrities quædam in formicarum pedibus, quam habent insecta fere omnia, postremo corpusculorum levitas: id si non credis, fac sphæram vitream bene lævem & glabram, videbis, solas formicas non decidere, quæ in summo versantur orbe. Cv. Si quis Deus orbem terræ medium perterebret, hinc usque ad Antipodes perpendiculo per centrum demisso, quemadmodum solent Cosmographi, terræ totius situm in globis ligneis repræsentantes, tum, si saxum conjicias in foramen, quo perferetur? AL. Usque ad terræ² centrum; ibi quies est omnium gravium. Cv. Quid, si Antipodes quoque ex adverso mitant lapidem? AL. Tunc lapis occurret lapidi circa centrum: ibi conquiescet uterque. Cv. Age, si verum est, quod dixisti, motum nativum progressu magis ac magis incitari, si nihil obstat; lapis aut plumbum coniectum in foramen, ob motus vehementiam prætercurret centrum, jamque prætermisso centro, rursus motus erit violentus. AL. Plumbum nunquam perveniret ad centrum, nisi liquefactum; sed lapis, si prætereat centrum motu tam violento, primum segnius feretur, nec aliter redibit ad centrum, quam lapis vi in altum projectus redit in terram. Cv. Sed recurrens nativo motu, rursus concitato impetu prætervehetur centrum: itaque fiet, ut nunquam quiescat lapis. AL. Conquiescet tandem, prætercurrens, ac recur-

rens

¹ *Cosmographi*] Cosmographus describit totum mundum, dictus à κόσμος mundus & γράφω scribo. Geographus autem orbis terræ, Chorographus alicujus regionis, Topographus

particularis loci est delineator.

² *Centrum*] Κέντρον, centrum punctum orbis terræ medium: distat autem centrum à superficie terræ milliaria Germanica communia 860.

rens, donec perventum fuerit ¹ ad æquilibrium. Cv. At, si nihil est in rerum natura vacuum, oportet foramen illud aëre plenum esse. AL. Esto. Cv. Pendebit igitur in aëre corpus natura grave. AL. Quid ni? quemadmodum chalybs in aëre pendet, undique librantibus magnetibus. Quid autem prodigii, si unicum saxum pendeat in medietullo aëris, cum tota terra tot rupibus onusta ad istum pendeat modum? Cv. Sed, ubi est terræ centrum? AL. Ubi est circuli centrum? Cv. Id quidem est punctum indivisibile. Si tantillum est terræ centrum, quisquis perforaverit mediam terram, auferet centrum, nec habebunt gravia, quo ferantur. AL. Næ tu satis otiose nugaris. Cv. Ne, quæso, succenseas: discendi studio loquor, quidquid loquor. Si quis terræ sphæram perterebret, non per ipsum centrum, sed à latere, puta, ut absit à centro ² centum stadiis; quo tum feretur coniectus lapis? AL. Non feretur recta per foramen; imo potius recta, sed ad centrum: itaque prius, quam perveniet ad medium, jam conquiescet in terra, quæ ad lævam est, si centrum est ad lævam. Cv. Sed, quid est hoc, quod reddit corpus grave aut leve. AL. Ad istuc respondeat tibi Deus, cur ignem fecerit omnium levissimum, aërem proxima levitate, terram gravissimam, proxima gravitate aquam. Cv. Cur igitur nubes aqueæ pendent in sublimi aëre? AL. Quoniam à sole attrahente concipiunt naturam igneam, quemadmodum fumus è lignis humentibus

¹ *Ad æquilibrium*] Hoc est, ad eam partem medii, ubi æquo pondere suspendatur & libretur, ubi nec huc nec illuc cadat, sed in æquamento & quasi ærutina consistat.

² *Centum stadiis*] Stadium *ᾶν στάδιον*, hoc est, à statione, quod Hercules uno spiritu tantum spatii emensus est, priusquam consisteret. Centum autem stadia efficiunt paulo plus, quam tria milliaria communia. Triginta enim duo stadia supputantur in unum milliarc, & centum viginti quatuorque passus in unum quodque stadium.

³ *Cur ignem fecerit*] Egregie, ut solet, qualitates has in quatuor elementis exprimit Ovidius:

Ignæ convexi vis & sine pondere cæli

Emicuit, summæque locum sibi legis in arcæ,

Proximus est aër illi levitate loquæ.

Densior his tellus elementaque grandia traxit,

Et pressa est gravitate sui, circumflans humor

Ultima possedit, solidumque coërexit orbem.

1 Agros

bus violento calore excussus. Cv. Cur igitur tanto pondere decidunt, ut interdum montes in planitiem redigant? AL. Concretio densitasque addit pondus; alioqui possunt sic videri sustineri ab aëre subiecto, quemadmodum tenuis ferri lamina sustinetur summa aqua. Cv. Sic igitur putas, quod plurimum habet igneæ naturæ, esse levissimum, quod terrenæ, gravissimum. AL. Haud procul abes à scopo. Cv. Atqui nec quivis aër pariter levis est, nec quævis terra pariter gravis: idem de aqua fortasse sentiendum. AL. Nec mirum, cum ista, quæ nominasti, non sint elementa pura, sed ex variis elementis temperata. Itaque probabile est, eam terram esse levissimam, quæ plurimum habet ignis aut aëris admixtum: eam aquam esse gravissimam, quæ graviolem terram habet admixtam; qualem arbitror esse marinam, & eam, unde conficitur sal: itidem aër aquæ terræve proximus gravior est, aut certe minus levis est eo, qui procul abest à terra. Cv. Utrum habet plus terrenæ naturæ, lapis, an plumbum? AL. Lapis. Cv. Et tamen plumbum lapide gravius est pro ratione proportionis. AL. In causa est densitas: lapis enim rarior est, eoque plus habet aëris, quam plumbum. Hinc est, quod videmus quoddam terræ genus desiccatum, si conjiciatur in aquam, non subsidere, sed natare: eadem de causa videmus totos 'agros natantes: sustinentur enim cavis radicibus arundinum aliarumque palustrium herbarum inter se connexis. Cv. Hinc fortassis & pumicum levitas. AL. Quia pleni cavernis sunt, præterea multo igni decocti: submittuntur enim è locis ardentibus. Cv. Unde tanta suberis levitas? AL. Jam dictum est. raritas enim in causa est. Cv. Utrum est gravius, plumbum, an aurum? AL. Aurum, opinor. Cv. Aurum tamen videtur

1. *Agros natantes*] Narrat id Plinius: visitur. In Lydia, quæ vocantur *Calamina*. Quædam insulæ, ait, semper fluctuant, non ventis solum, sed etiam contis, quo sicut in agro Cæcubo, & eodem Rea- libeat impulsæ. In Tarquinien- si lacu, Mutien- si, Stationen- si. In Vadi- magno Italiz duo nemora circumse- monis lacu & ad Cutilias aquas sylva, runt, nunc triquerram figuram edentes, quæ nunquam die & noctu eodem loco, nunc rotundam, quadratam nunquam.

detur habere plus igneae naturae. AL. Quia noctu velut ignis lucet, 'ut ait Pindarus? Cv. Scilicet. AL. Sed densitas in auro major. Cv. Unde id deprehenditur? AL. Respondebunt aurifices, nec argentum, nec plumbum, nec æs Cyprium, nec ullum simile genus latius diducitur malleo, quam aurum. Eadem ratione philosophi deprehenderunt, nihil esse liquidius melle & oleo: quod si quis hæc inunctione dilatet, & latissime diffunditur humor, & siccescit serius. Cv. Sed, utrum gravius est, oleum, an aqua? AL. Si de oleo lini loqueris, arbitror, oleum esse gravius. Cv. Cur igitur aquæ supernatat oleum? AL. Levitas non est in causa, sed ignea olei natura, tum peculiaris omnium pinguium vis ab aqua abhorrens, quæ est in herba, quæ dicitur ² *ἀλάνη* Ⓞ. Cv. Cur igitur non natat ferrum igni candens? AL. Quia non est ei calor natus, & ideo citius penetrat aquam, quod caloris magnitudo dispellat obstantem liquorem. Sic cuneus ferreus citius petit ima, quam lamina. Cv. Utrum intolerabilius est, ferrum candens, an frigidum? AL. Candens. Cv. Gravius igitur. AL. Est, si commodius est gestare manu paleam incensam, quam silicem frigidum. Cv. Quid est in causa, quod lignum ligno levius aut gravius est? AL. Densitas ac raritas. Cv. At ipse novi quemdam è familia regis Britanniae, qui in convivio ostendit nobis lignum ejus, ut ajebat, arboris, quæ fert ³ *aloën*: adeo solidum erat, ut lapis videri posset: adeo manibus libranti leve, ut arundo videri posset, &, si quid sicca arundine levius: impositum vino (putabat enim, ita depelli venena) mox properabat ad fundum, ut vix plumbum celerius.

¹ *Ut ait Pindarus*] In primo hymno Olympiorum: Οἱ ἡγευτοὶς, αἰδομένους
πῦρ ἄτε διαπρίψινυκτι, μέγαν Ⓞ
ἔοχα πλῆτῃ. hoc est, Aurum vero tanquam lucidus ignis nocte splendet inter praecipua divitiarum

² *Ἀλάνη* Ⓞ] Id est, quæ immergi

aquæ non potest.

³ *Aloën*] *Aloë*, ait Plinius, scilicet similitudinem habet, major, & pinguioribus foliis ex obliquo striatis. Laudatissima ex India afferunt, sed nascitur & in Asia: non tamen ea utuntur, nisi ad vulnera recentibus foliis: mirifice enim conglutinat, vel succo.

¹ *Naphtha*]

lerius. AL. Nec densitas, nec raritas semper in causa est, sed peculiaris & occulta in rebus cognatio, quæ facit, ut quædam sese amplectantur, aut refugiant, veluti magnes attrahit chalybem, vitis refugit brassicam, & flamma etiam è linginquo ad ¹ naphtham transvolat, aliquanto inferiore loco positam, cum naphtha sit natura gravis, flamma levis. Cv. Omne genus æris innatat argento vivo, solum aurum subsidit & circumvolvitur, cum argentum vivum sit materia liquidissima. AL. Non habeo, quod respondeam, nisi peculiarem naturæ cognationem: ad hoc enim natum est argentum vivum, ut purget aurum. Cv. ² Cur Arethusa fluvius subter mare ³ Sicanum transit, ac non potius innatat; cum antea dixeris, marinam aquam fluviatili esse gravio-rem? AL. Naturale dissidium est in causa, sed arcanum. Cv. Cur natant cygni, cum homines eandem aquam ingressi pessum eant? AL. In causa est non tantum pennarum concavitas levitasque, verum etiam siccitas, quam aqua refugit: hinc est, quod in panno linove vehementer sicco, si ponas aquam aut vinum, in globum se contrahit, sin in humidum, mox spargitur. Itidem, si infundas liquorem in cyathum siccum, aut marginibus pingui oblitis, & infundas aliquanto plus, quam cyathus capit, liquor circa me-

¹ Naphtha] Bituminis liquidi genus. Hoc nihil aliud esse, quam vocatum petreolum sive petroleum contendunt. Belg. Peter-Olie.

² Cur Arethusa] Respicit ad Virgilii versus auctor: *Extremum hunc Arethusa mihi concede laborem.* Et post alterum versum subiungit: *Sic tibi cum fluctus subterlabere Sicanos, Doris amara suam non intermisceat undam.* Varia hic opinio, ait in commentariis ad Virgilium Servius; Nam alii dicunt, ad Arethusam nympham Siciliæ Alpheum de Elide venire per maria. Alii Arethusam jam in fontem mutatam Alpheum fugere & de Elide ad Siciliam venire. Dicitur quodam tempore patera aurea in Are-

thusa inventa, quam Olympionices in Alpheum miserant.

³ Sicanum] Id est, Siculum Mare: Sicilia enim etiam Sicania dicta, à Sicano terræ filio. Fabula autem tota ita traditur à Poëtis: Arethusa filia Nerei & Doridis, Elidis Nymphæ & Dianæ comes: quam cum Alpheus persequeretur, rapuit: at Diana in fontem cognominem mutavit: cuius aquas cum suis miscere studeret Alpheus, illa à terra absorpta, in Ortygiam insulam, dein in Siciliam est delata. Alpheus, cum propter mare sequi non posset, per cuniculos subterraneos in Siciliam pervenit, ibique associatis Arethusæ aquis in mare Siculum effunditur.

medium citius colligit sese in rotundum, quam transeat margines. Cv. Cur in fluminibus naves minus sustinent oneris, quam in mari? AL. Quia subtilior est fluviatilis aqua. Eadem de causa volucres facilius sese librant in aëre crassiore, quam vehementer subtili. Cv. Cur non subsidunt¹ flotæ? AL. Quoniam cutis sole desiccata & levior facta est, & humorem respuens. Cv. Cur ferrum diductum in amplam laminam natat, cum idem contractum fidat? AL. Partim siccitas est in causa, partim aër inter aquam & laminam mixtus. Cv. Utra res gravior, aqua, an vinum. AL. Arbitror, vinum non cedere aquæ. Cv. Quam ob rem ergo, qui ab œnopolis emunt vinum, aquam pro vino reperiunt in imo dolio? AL. Quia vinum habet pingue quiddam, quod aquæ refugit liquorem, non aliter quam oleum. Argumentum in promptu est: Quo vinum est generosius, hoc & difficilius admiscetur aquæ, & incensum ardet vehementius. Cv. Cur in² Asphaltite lacu nullum corpus animalis vivum mergitur? AL. Non est meum ad omnia naturæ miracula respondere. Habet illa quædam arcana, quæ nos mirari voluit, scire noluit. Cv. Cur homo macilentus obeso gravior est, si cætera sint paria? AL. Quoniam ossa densiora sunt carne, & ideo graviora. Cv. Cur idem homo jejunos gravior est se ipso pranso, cum corpori onus accesserit? AL. Cibo potuque spiritus augentur, & ii addunt corpori levitatem. Unde & hilaris levior est mœrente, & mortuus vivo longe gravior. Cv. Sed, quî fit, ut idem homo, cum vult; faciat se graviorem, aut levio-rem. AL. Contento spiritu reddit se levio-rem, emissio graviorem. Sic natat vesica inflata, & clausa pertusa fidit. Sed, quan-

¹ Flotæ] Pisces sunt, qui & flutz, à ὀσφάλτος enim bitumen significat. Di-Græcis πλωτæ, & πλωτες appellati, citur etiam *mare mortuum*: quia, teste à continua navigatione. Nunquam enim Tacito, neque vento impellitur, neque submerguntur. Murænas esse volunt in piscis aut fueras aquis volucres patitur. fæcto Siculo. In Sacris literis etiam vocatur *Mare salis*

² Asphaltite] Lacus est Judææ, bi- seu salsum, *Mare deserti* seu *solitudinis*, umen gignens, unde & illi nomen; *Mare campestrum* seu planitiæ.

³ Quid

quandq Curio definit nobis occinere, cur? Cv. Definam, si mihi pauca etiam dixeris; cœlum utrum grave sit, an leve. AL. An leve sit, nescio; certe grave non potest esse, cum sit naturæ igneæ. Cv. Quid igitur sibi vult vetus proverbium, *Quid si cœlum ruat*? AL. Quia rudis antiquitas Homerum secuta credidit, ² cœlum esse ferreum. Sed Homerus à coloris similitudine *ferreum* dixit, non à pondere: quemadmodum nos cinericeum dicimus, quod cineris colorem præ se fert. Cv. Est igitur cœlum ³ coloratum? AL. Non vere, sed tale nobis videtur propter aërem, & liquorem medium, quemadmodum sol nobis nunc rubet, nunc fulvet, nunc candicat, cum is nihil talium mutationum recipiat. Itidem & ⁴ iridis ⁵ pictura non in cœlo est, sed in aëre humido. Cv. Verum, ut finiam, fateris, cœlo nihil esse sublimius, quacunque tegit orbem terræ? AL. Fateor. Cv. ⁶ Et centro terræ nihil esse profundius? AL. Scilicet. Cv. Inter omnes rerum species quid est gravissimum? AL. Aurum, opinor. Cv. Hec abs te vehementer dissentio. AL. An scis aliquid auro gravius? Cv. Scio, & quidem multis partibus. AL. Proinde me vicissim doce, quando scis, quod me nescire profiteor. Cv. Quod igneos illos spiritus è summo cœli vertice depreffit in ima ⁷ Tartari (nam

1 *Quid si cœlum ruat?*] Τι εἰ βροῦνός ἐμπίπτει. Ironia est proverbialis in illos, qui tutissimis etiam rebus timent. Hoc unde manarit, Aristoteles indicat, scribens præfatis illis & rudibus mortalibus persuasum fuisse, cœlum hoc, quod videbant, imminere, Atlanticis humeris sustineri; quod si ille subduxisset, fore, ut è sublimi in terram decideret. Idque non tantum Poëtarum figmentis fuisse proditum, verum etiam à Physicis nonnullis affirmatum. Alludit & huc Horatius:

*Si fractus illabatur orbis, Impavidum
serient ruina.*

2 *Cœlum esse ferreum*] Etiam Hesiodus
ἰσχυρὸς χαλκός.

3 *Coloratum*] Consule Physicos, qui hanc materiam ex professo tractant.

4 *Iridis*] Iris Aristoteli arcus multicolor in nube roseida, opaca & concava, ex radiorum solis oppositi reflexione apparens.

5 *Pictura*] Pingitur Iris præcipue colore puniceo seu rutilo, qui est supremus, viridi, qui medius, cæruleus, qui interior.

6 *Et centro terra*] Centrum terræ, ut dictum, à superficie abest octingenta sexaginta milliaria.

7 *Tartari*] Tartarus locus inferorum profundissimus, à τάρτρω conturbo, vel, ut aliis placet, à τάρταρος, quasi tremore, frigoris.

(namea collocant in centro terræ) nonne oportuit omnium esse gravissimum? AL. Fateor: sed quidnam fuit illud? Cv. Peccatum, quod & hominum animas, quas Maro ¹ vocat *aurai simplicis ignes*, eodem demergit. AL. Si libet ad istuc Philosophiæ genus demigrare, fateor & aurum, & plumbum esse plumæ levitatis, si cum peccato conferatur. Cv. Quis fiet igitur, ut, qui hac sarcina sunt onusti, subvolent in cœlum? AL. Profecto non video. Cv. At, qui sese parant ad cursum, saltumve, non solum, quidquid est oneris, abjiciunt, verum etiam contento spiritu sese reddunt leviusculos; & adhunc cursum saltumque, quo ferimur in cœlum, non studemus illud abjicere, quod omni saxo, omni plumbo gravius est. AL. Faceremus, si vel micam sanæ mentis haberemus.

¹ *Vocat aurai simplicis*] Hemistichium est ex 6. lib. *Æneid.* In id has commentationes exhibet Servius: *Aurai simplicis*, id est, non urentis. Simplicis autem nostri comparatione: qui constat de ligno & aère. Ille enim per

se plenus est & æternus, quia simplex. Omnia enim *σύνθετα*, id est, composita exitum sortiuntur. Unde & atomos perpetuas dicunt, quia simplices sunt, nec recipiunt sectionem.

E P I C U R E U S.

'HEDONIUS, SPUDÆUS.

HE. **Q**uid venatur meus Spudæus, quid sic totus incumbit libro, nescio quid, secum murmurans? SP. Plane venor, Hedoni, sed nihil aliud, quam venor. HE. Quid voluminis est, quod habes in sinu? SP. Dialogi Ciceronis ² de *Finibus bonorum*, HE. At, quanto satius esset quærere bonorum initia, quam fines? SP. Sed Marcus Tullius finem boni appellat, bonum omnibus numeris absolutum,

¹ *Hedonius*] Collatio honestæ ac turpis voluptatis. *Hedonius*, voluptuarius, *ἡδονῆς*, hoc est, à *voluptate*, nomen habet. *Spudæus*, frugalis, honestus, studiosus, virtuosus, ut ajunt.

² *De Finibus bonorum*] *Existant Cice-*

ronis quinque libri eruditissimi de *Finibus bonorum & malorum*: ubi præcipue probat, voluptatem non esse summum bonum adversus Epicurum: deque eodem disputat contra Stoicos & Peripateticos.

³ *De*

tum, quod qui sit assequutus, præterea nihil desideret. HE. Opus cum primis eruditum & eloquens : sed, num tibi videris aliquod operæ pretium fecisse, quod ad veri cognitionem attinet? SP. Hoc mihi videor fecisse lucri, quod nunc magis etiam ambigam de finibus, quam antea. HE. Agricolarum est ambigere ¹ de finibus. SP. Nec satis queo mirari, de re tanta inter tantos viros tantam fuisse sententiarum pugnam. HE. Nimirum, qui fecundus est error, cum simplex sit veritas. Quoniam totius negotii caput ac fontem ignorant, divinant, ac delirant omnes. Sed quæ sententia tibi videtur esse scopo vicinior? SP. Cum audio in-pugnantem M. Tullium, displicent singulæ: rursus, cum audio defendentem, fio prorsus ² ἐφελκυστός. Mihi tamen ³ Stoici videntur minus aberrare à vero; quibus proximum locum tribuo ⁴ Peripateticis. HE. At mihi nulla secta magis arripet, quam ⁵ Epicureorum. SP. Atqui inter omnes nulla damnatio omnium suffragiis. HE. Missam faciamus nominum invidiam, fuerit Epicurus, qualem quisque velit, rem per se consideremus. Ille felicitatem hominis collocat in voluptate; eamque vitam judicat beatissimam, quæ plurimum habeat voluptatis, tristitiæ quam minimum. SP. Sic est. HE. Quid dici potuit hac sententia sanctius? SP. Imo clamitant omnes, hanc esse vocem pecudis, non hominis. HE. Scio: sed isti errant in rerum vocabulis. Quod si de veris loquamur,

¹ De finibus] Fines dicuntur eujusque rei extrema. Fines in agris sunt limites, qui agrum ab agro dirimunt. est ergo vox homonyma.

² Εφελκυστός] Hoc est, dubitans & suspensus in opinione. Tractum à philosophis Academicis, qui ἐφελκυστοι dicebantur, hoc est, de nulla re pronunciantes, sed semper hærentes.

³ Stoici] Quatuor præcipuæ sectæ Philosophorum, nempe Academico-rum, Peripateticorum, Stoicorum & Epicureorum. Ex his Stoici, sic dicti à σοφῇ porticu, in quam variis picturis

illustratam & amoenam convenire solebant. Eorum auctor Zeno, teste Laërtio, Mnasi five Demei filius Cittieus, ex Cypro: homo inclinatore collo in alteram partem, gracili corpore, statu procero, atra cute, cruribus turgidis & imbecillibus.

⁴ Peripatetici] Philosophi, quorum princeps Aristoteles. Docebant inambulando, inde & nomen habuerunt, à περιπατῶν, ab ambulo.

⁵ Epicureorum] Ab Epicuro Neoclis & Chærestratæ filio, patria Atheniensi, pago Chagettio,

mur, nulli magis sunt Epicurei, quam Christiani pie viventes. SP. ¹ Cynicis propiores: nam isti se macerant jejuniis, deplorant sua commissa; & aut sunt tenues, aut benignitas in egenos conciliat illis inopiam: opprimuntur à potentioribus, deridentur à plerisque. Si voluptas adfert felicitatem, hoc vitæ genus à voluptatibus quam longissime videtur abesse. HE. Admittisne auctoritatem ² Plautinam? SP. Si quid recte dicat. HE. Accipe igitur nequissimi servi dictum, omnibus Stoicorum paradoxis sapientius. SP. Exspecto. HE. *Nibilest miserius, quam animus sibi male conscius.* SP. Non rejicio dictum: sed quid hinc colligis? HE. Si nihil miserius animo sibi male conscio, consequitur, nihil esse felicius animo sibi bene conscio. SP. Recte quidem colligis: sed in qua tandem regione invenies istum animum nullius mali sibi conscius? HE. Malum appello, quod dirimit amicitiam inter Deum & hominem. SP. Et ab hoc mali genere puto perpaucos esse puros. HE. Ego vero & purgatos habeo pro puris. Qui ³lixivio lacrimarum, ac pœnitentiæ ⁴nitro, aut caritatis igni maculas absterferunt, eis non solum nihil nocent peccata, verum etiam frequenter in majoris boni materiam cedunt. SP. Equidem nitrum & lixivium novi; igni purgari maculas, nunquam audiui. HE. Atqui, si adeas argentarias officinas, videbis, aurum igni purgari. Quamquam & ⁵lini genus est, quod conjectum in ignem non exurit, sed niti-

dius

¹ Cynici.] Ita dicti à Diogene Cynico, cui ob caninos mores id cognomen inditum. Etiam ipse *canem* vocabat se. Rogatus, unde illud nomen, respondit: Quod blandior iis, qui dant, qui non dant allatro, malos mordeo.

² Plautinam.] Plautus in Mostell. *Scena 8.*

³ Lixivio.] Caustica spuma, spuma Batava, Belgis *Looge*: quâ olim Batavi comas solebant lavare, ut rufum induerent colorem. Mos hic etiamnum in Boreali Hollandia obtinet. Invenit id Martialis: *Tentonicos accendit spuma capillos.*

⁴ Nitrum.] Sal petrosus, nonnullis vocatur. Belg. *Salpeter*.

⁵ Lini genus.] De lino hoc *ἀσβεστόν* ita Plinius: Inventum jam est quoque, quod ignibus non absumeretur. Vivum id vocant, ardentesque in focis convivorum ex eo vidimus mappas, sordibus exustis splendescentes magis igni, quam possent aquis. Regum inde funebres tunicæ, corporis favillam ab reliquo separant cinere. Nascitur in desertis adustisque sole Indiæ, ubi non cadunt imbres, inter diras serpentes: assueciturque vivere ardendo, rarum inventu, difficile textu propter breviteratem.

I Pa-

dius splendescit, quam ulla possit aqua; coque *vivum* appellant. SP. Næ tu nobis adfers ¹ paradoxum omnibus Stoicorum paradoxis ² *Παράδοξον*. Vivunt illi vitam voluptuariam, quos Christus appellavit ob id beatos, quod luceant? HE. Mundo videntur lugere, sed re vera deliciantur, ac, quod dici solet, toti melle peruncti, suaviter vivunt, adeo ut cum his collati, Sardanapalus, ³ Philoxenus, Apitius, aut, si quis alius est voluptatum studio nobilitatus, tristem ac miseram peregerint vitam. SP. Nova narras; sed vix credenda. HE. Experire; & omnia terque quaterque dices vera fuisse mea. Efficiam tamen, ut arbitror, ne videatur usque adeo veri dissimile. SP. Accingere. HE. Faciam, si mihi prius quædam concesseris. SP. Modo tu æqua postules. HE. Lucrum annumerabo, si sortem dederis. SP. Age. HE. Primum illud, opinor, dabis, nonnihil interesse inter animam & corpus. SP. Quantum inter cælum & terram, inter immortale & mortale. HE. Deinde falsa bona non esse ponenda in bonis. SP. Nihilo magis, quam umbræ habendæ sunt pro corporibus, aut præstigiæ magorum, somniorumve ludibria, ducenda sunt pro veris. HE. Hactenus commode respondes. Dabis, opinor, & illud, veram voluptatem non cadere, nisi in animum sanum. SP. Quid ni? Nullus enim sole delectatur, si lippiant oculi; aut vino, si febris palatum infecerit. HE. Nec ipse, ni fallor, Epicurus ⁴ amplecteretur voluptatem, quæ longe maiorem cruciatum, multoque diuturniorem secum addu-

¹ *Paradoxum*] Admirabile, quodque contra omnium opinionem est.

² *Παράδοξον*] Admirabilius.

³ *Philoxenus*] Sardanapalus & Apitius luxu perditissimi fuere, ut passim scriptum est. Philoxenus gulosissimus fuit, utpote qui nasi mucum in catinum emungere solitus sit, quo reliquis convivis deterritis, ipse solus cibi appositis frueretur. Narrat ex Plutarcho Hermolaus Barbarus in præfatione Themistii.

⁴ *Amplecteretur voluptatem*] Secundum quatuor præcipuas Philosophorum sectas, ita & quatuor eorumdem sententiarum primarum de summo bono; nam alioquin, si omnium Ethnicorum opinioniones recensendæ, infinitum abirent. Stoici autem collocabant in virtutibus animi, Peripatetici in actione ex virtute prodeunte, Academici in Idea boni, Epicurei in voluptate animi ex proba actione prodeunte.

¹ *Cyclus*.

adduceret. SP. Non arbitror, si quis modo sapiat. HE. Nec illud negabis, Deum esse summum bonum; quo nihil pulchrius, nihil amabilius, nihil dulcius. SP. Istud nullus iverit inficias, nisi ¹ Cyclopibus immanior. Quid tum postea? HE. Jam mihi donasti, nullos suavius vivere, quam qui pie vivunt; nullos miseri & afflictius, quam qui vivunt impie. SP. Plus igitur largitus sum, quam putabam. HE. Sed, quod recte datum est, ut ait Plato, non oportet reposcere. SP. Age. HE. Catella, quæ habetur in deliciis, pascitur lautissime, cubat molliter, ludit ac lascivit jugiter, an non vivit suaviter? SP. Vivit. HE. Optares tibi talem vitam? SP. Bona verba, nisi pro homine velim esse canis. HE. Fateris igitur, præcipuas voluptates ab animo proficisci, velut à fonte? SP. Apparet. HE. Tanta enim animi vis est, ut sæpe doloris externi sensum adimat: nonnunquam quod per se est amarum, reddat jucundum. SP. Istuc quotidie videmus in amantibus, quibus dulce est pervigilium, & hibernis noctibus excubare ad amicæ fores. HE. Jam illud reputa, si tantam vim habet amor humanus, qui nobis cum tauris & canibus est communis; quanto plus valeat amor ille cœlestis, à Christi spiritu profectus: cujus tanta vis est, ut mortem quoque, qua nihil terribilius, ² reddat amabilem, SP. Quid alii sentiant intus, nescio; certe carent multis voluptatibus, qui adhærent veræ pietati. HE. Quibus? SP. Non ditescunt, non assequuntur honores, non convivantur, non saltant, non canunt, non olent unguenta, non rident, non ludunt. HE. De divitiis & honoribus nulla erat hic facienda mentio, quæ non adferunt ³ vitam jucundam,

¹ *Cyclopibus*] Cyclopes vasti & immanes (suntur filii Neptuni & Amphitrites, ministri Vulcani, Jovi fulmina fabricantes: dicti *Cyclopes*, quod unicum haberent oculum, eumque orbicularem media in fronte.

² *Reddat amabilem*] Hinc pii aliquando mortem tam ardentibus votis expectant. Philip. 1. vers. 23. ait Paulus:

Desiderio tendens ad dimissionem, & ut cum Christo sim. Est enim id valde multo melius. Imo Martyres dirissimis tormentis subiecti, ex medio igne, læto animo Psalmos & sacros hymnos quædamque cecinerunt.

³ *Vitam jucundam*] Exstat Atheni epigramma in laudem Epicuri, quod hæc respicit:

dam, sed sollicitam potius & anxiam: de cæteris agamus, quæ cum primis venantur, quibus studio est suaviter vivere. Nonne quotidie vides ebrios, fatuos & insanos, ridentes ac saltantes? SP. Video. HE. Num putas, illos suaviter vivere? SP. Hostibus contingat illa suavitas. HE. Quam ob rem? SP. Quia non adest sana mens. HE. Tu igitur malles jejunos incumbere libro, quam ad eum modum delectari? SP. Plane mallem vel agrum fodere. HE. Nam inter ¹ dementem ac temulentum nihil interest, nisi quod huic insanix medetur somnus, illi vix medicorum cura succurrit. Natura fatuus nihil differt ab animante bruto, præter formam corporis; sed levius miseri sunt, quos natura genuit brutos, quam qui belluinis cupiditatibus obbrutuerunt. SP. Fateor. HE. Jam, num tibi sobrii videntur aut sani, qui propter præstigias umbrasque voluptatum, & veras animi voluptates negligunt, & veros sibi cruciatus accersunt? SP. Non videntur. HE. Non sunt illi quidem temulenti vino, sed amore, sed ira, sed avaritia, sed ambitione, aliisque pravis cupiditatibus: quæ longe perniciosior est ebrietas, quam quæ vino contrahitur. Syrus ille in comœdia posteaquam ² edormiverat villum, quod biberat, sobria loquitur: at animus vitiosa cupiditate ebrius, quam gravate redit ad sese! quot annis urget mentem amor, ira, odium, libido, luxus & ambitio! quam multos videmus ab adolescentia ad decrepitam usque ætatem, ab ambitionis, avaritiæ, libidinis, luxusque temulentia nunquam expergisci ac resipiscere! SP. Istiusmodi novi nimium multos. HE. Largitus es, falsa bona non esse in bonis du-

*Quis furor & civis, ut vos ob vile lucellum,
Rinas & bellum sollicitetis ævum?
Nam Natura opibus facile est contenta pusillis,
Contenta nullis ambitio est opibus,
Hæc Epicurus ait, dulces quem nempe Camæna,
Aut Snada tripodes edocuerat sacri.
Divitem] Vide, an non legendum
dementem.*

2 Edormiverat villum, quod biberat I Syrus gentile nomen, Servus in Comœdiis Heautontimorumenon & Adelphorum, vafer admodum in fruendis dolis, nec satis fidus in procuranda re domestica. Verba hujus Syri exstant Act. v. Scen. 2. in Adelphis: *Nisi, dum hæc flescunt turba, interea in angulum aliquo abeam, atque edormiscam hoc villi, se agam.*

1 Pa-

ducenda. SP. Nec reposco. HE. Nec est vera voluptas, nisi quæ ex veris bonis nascitur. SP. Fateor. HE. Non sunt igitur vera bona, quæ vulgus hominum per fas nefasque venatur. SP. Non arbitror. HE. Si vera essent bona, non contingerent, nisi bonis; & beatos redderent, quibus obveniunt. Quid autem voluptas? num vera videtur, quæ non ex veris bonis, sed ex falsis bonorum umbris nascitur? SP. Nequaquam. HE. At voluptas efficit, ut suaviter vivamus. SP. Maxime. HE. Nullus igitur vere vivit suaviter, nisi qui pie vivit, hoc est, qui veris fruitur bonis: sola autem pietas reddit hominem beatum, quæ Deum summi boni fontem homini sola conciliat. SP. Propemodum assentior. HE. Nunc mihi vide, quod¹ paraſangis absint à voluptate, qui vulgo videntur præter voluptates nihil sequi. Primum animus illorum impurus est, & cupiditatum fermento vitiatum, ut, etiamsi quid incidat dulce, protinus amareſcat; quemadmodum fonte vitiatum non potest non esse liquor infidus. Deinde non est vera voluptas, nisi quæ sano percipitur animo. Nam irato² nihil vindicta jucundius: sed ea voluptas vertitur in dolorem, simul atque morbus animum reliquerit. SP. Non refragor. HE. Postremo, voluptates illæ sumuntur ex falsis bonis: unde consequitur, & illas esse præſtigias. Quid porro diceres, si videres, hominem magicis artibus delusum, vesci, bibere, saltare, rudere, plaudere, cum nihil earum rerum vere adesset, quas se videre credit? SP. Equidem & insanum dicerem, & miserum. HE. Simili spectaculo ipse nonnunquam interfui. Sacerdos erat, qui callebat artem præſtigiatoriam. SP. Eam non didicerat è literis sacris. HE. Imo è³ sacerrimis, hoc est, execratissimis.

Hunc

¹ Paraſanga] Est mensura quinquaginta ſtadiorum, hoc est milliare Perſicum. Verba sunt Herodoti: Conſtat paraſanga triginta ſtadiis, ſchoenus autem (quod ipſum verbum Ægyptiacum) ſexaginta.

² Nihil vindicta] Juxta illud: Eſt vindicta bonum vitæ jucundius ipſa.

³ Sacerrimis] Sacer enim non ſemper idem, quod ſanctus, & in bonam partem ſumitur, ſed & in malam, pro execrabilis & damnato. Hoc ſenſu Virg. *Aut iſta ſacra ſames*. Servius ad 3. *Æn.* v. 57. ad 2. *Georg.* v. 395. & ad 3. *Georg.* v. 566. Sic ſi pœs Græcis. Conſulatur Scholiaſtes Apolloniæ *Rh.* 1. *Arg.* v. 1019. A.

Hunc aliquot aulicæ fœminæ frequenter appellabant, ut acciperentur ab eo convivio, sordes & parsimoniam opprobrantes. annuit, invitavit. Venerunt jœvunæ, quo libentius epularentur. Accubuerunt, nihil aberat, ut videbatur, lautitiarum: explerunt sese affatim. peracto convivio, egerunt convivatori gratias, ac discesserunt suam quæque domum. At mox cœpit oblatrare stomachus: demirantur, quid esset hoc monstri, statim à prandio tam splendido esurire ac sitire. Res tandem erupit, & in risum abiit. SP. Et merito: præstiterat domi lenticula placare stomachum, quam inanibus spectris deliciarum. HE. At mihi videtur multo magis esse ridiculum, vulgus hominum pro veris bonis inanes bonorum umbras amplecti, & his præstigiis delectari, quæ non exeunt in risum, sed in luctus sempiternos. SP. Quo propius intueor, hoc mihi videre minus absurda loqui. HE. Age, largiamur, ut interim in nomen voluptatis veniant, quæ re vera non sunt: appellare scne ¹ mulsum dulce, cui longe plus esset admixtum ² aloës, quam mellis? SP. Non dicerem, si vel triens aloës esset admixtus. HE. Aut optares tibi malam scabiem, quod scalpendi sit aliqua voluptas? SP. Non, si compos sim mentis. HE. Fac igitur, tecum subducas rationem, ³ quantum amaritudinis admixtum sit istis falso nomine voluptatibus, quas gignit amor impudicus, libido illicita, comessatio ac temulentia. Omitto nunc, quod est omnium caput, conscientia cruciatus, inimicitiam cum Deo, expectationem æterni supplicii. Quod, obsecro, in his voluptatibus genus est, quod non ingens externorum etiam malorum agmen secum adducat?

SP. Quæ

¹ *Mulsum*] Potio ex melle & vino, Græcis οἶνόμελι. dictum *Mulsum* à mulcendo seu molliendo, quod vini asperitas mellis dulcedine temperetur.

² *Aloës*] Ἀλόη, τραγύκιστος, à similitudine cornuum hircinorum ἀμφίβοιον, quod & terræ matri adhærens, & inde excreta, deque trabe suspensa in aëre

diutissime vitam tuetur. Herba est amarissima.

³ *Quantum amaritudinis*] Eleganter de hac materia Boëthius: *Habet omnis hoc voluptas, Stimulus agit fruenter, apiumque par volantum, ubi grata mella fudit, Fugit & nimis tenaci Feris ista corda mor-*

ΑΑΑ

Ε ΤΥΓΕ

SP. Quænam? HE. Rursus omittamus avaritiam, ambitionem, iram, superbiam, invidiam, quæ per se tristitia sunt mala; conferamus illa, quæ præcipue delectationis nomine commendantur. Cum largiori potationi succedit febris, capitis dolor, alvi tormina, ingenii stupor, famæ macula, memoriæ detrimentum, vomitus, & rui-na stomachi, tremor corporis; unum vel Epicurus existimaret, eam voluptatem expetendam? SP. Fugiendam diceret. HE. Cum adolescentes è scortatione novam lepram, quam nunc ¹ ἰσχυροὶς quidam, ² Neapolitanam scabiem appellant, sibi, ut fere fit, contrahunt, per quam toties sit illis in vita moriendum, semperque vivum cadaver circumferendum; nonne belle videntur ³ ἑπικυρί-
ζειν? SP. ⁴ Ἐπὶ καρπία θείν. HE. Jam finge delectationis ac doloris æquilibrium; optaresne tam diu cruciari dolore dentium, quam diu duravit potationis aut scortationis voluptas? SP. Equidem malletm utroque carere: nam voluptatem emere dolore, non est lucrum, sed pensatio: heic sane potior est ⁵ ἀναλγησία, quam Cicero ausus est indolentiam appellare. HE. At nunc voluptatis illicitæ titillatio, præterquam quod longe minor est cruciatu, quem adducit, temporis etiam exigui est: ⁶ lepra vero contracta, per omnem vitam misere discruciet; totiesque mori cogit, priusquam mori liceat. SP. Tales discipulos non agnos-

¹ Ἰσχυροὶς] Hoc est, elevantes, & honesto nomine rem execrabilem & pudendam eloquentes: quamvis proprie ἰσχυροὶς, per diminutionem loqui significat.

² Neapolitanam] Acute Martialis ille Anglicus de hac scabie seu morbo:

Italia terra mihi patria est, Gallique parentes.

Gallicus in dubio est, Italicusne vocer.

³ ἑπικυρίζειν] Epicurum agere, hoc est, voluptatibus studere.

⁴ Ἐπὶ καρπία θείν] Hoc est, recte ad constrinas currere. Nostra tempestate

qui tonfores sunt, ut plurimum simul Chirurgicem exercent: posuit itaque *constrinam* pro Chirurgi domo, in qua ejusmodi pustulæ & poccz Gallicæ curantur. Sed interim eleganter alludit ad etymologiam ἑπικυρίζειν, quod ad verbum videtur sonare, ad puellas applicare, cum puellis conversari.

⁵ Ἀναλγησία] Doloris absentia: ἀναλγης, dolorem nullum sentiens: ἀλγος dolor.

⁶ Lepra] Galeno scabiei genus, cystem deformi obducens crusta, ab atrabile nascens, corpusque vehementi pruritu infestans.

1 Epi-

agnosceret ¹ Epicurus. HE. Luxuriæ comes plerumque est egestas; onus & miserum & grave: libidinis immodicæ, ² paralyfis, tremor nervorum, lippitudo ac cæcutientia, lepra: at non hæc tantum. An non egregia negotiatio, nec veram, nec sinceram, ad hæc brevem delectationem, tot tanto gravioribus ac diuturnioribus commutare malis? SP. Ut non accedat cruciatus, mihi stultissimus negotiator esse videatur, qui gemmas vitro permutet. HE. Illud dicis, qui vera animi bona ob fucatas corporis voluptates amittat. SP. Ita sentio. HE. Nunc redeamus ad exactiorem supputationem. Nec febris aut egestas semper comitatur luxum, nec nova lepra aut paralyfis semper comitatur Veneris immodicum usum; sed conscientia cruciatus, quo nihil esse miserius jam inter nos convenit, semper comes est illicitæ voluptatis. SP. Imo præcurrit interdum, & in ipsa voluptate fodicat animum. Sunt tamen, quos dicas hoc sensu carere. HE. Jam hoc ipso infeliciores. Quis enim non malit sentire dolorem, quam corpus habere stupidum & sensus expers? Verum, ut nonnullis vel cupiditatum intemperantia, velut ebrietas quædam; vel vitiorum assuetudo, ceu callus quidam, mali sensum adimat in juvenia; cum ad senectutem perventum fuerit, ac, præter innumera incommoda, quorum thesaurum superioris vitæ commissa reposuerunt, de propinquo terret mors, nulli mortaliū evitabilis; tanto gravius discruciat conscientia, quanto magis per omnem vitam stupuit: tum enim, velit, nolit, expergiscitur animus. Senectus autem, cum per se sit tristis, quippe multis naturæ incommodis obnoxia, quanto miserior est, atque etiam turpior, si urgeat animus sibi male conscius? Convivia, comessationes, amores, choreæ, cantilenæ, cæteraque, quæ juveni videbantur suavia, seni sunt

¹ *Epicurus*] Epicurus enim statuit summum bonum in tranquillitate animi ex proba prodeunte actione.

Gignitur morbus ab humore frigido & crasso, nervos plus æquo humectante & laxante & sensum motumque alteri fere parti eripiente.

² *Paralyfis*] Resolutio nervorum.

funt amara, nec aliud habet ætas illa, quo se fulciat, nisi si adsit vitæ innocenter actæ recordatio, ac spes vitæ melioris. Hi sunt duo scipiones, quibus nititur senectæ. Quod si pro his subductis imponas geminam sarcinam, vitæ perperam actæ memoriam, & futuræ felicitatis desperationem; obsecro, quod animal fingi potest afflictius aut miserius? SP. Equidem non video, etiamsi quis ² τὸ ἰππεύον ἄσπας objiciat. HE. Tum denique ³ sero sapiunt Phryges: & illud verissime dictum, ⁴ Extrema gaudii luctus occupat: & ⁵ Non est oblectamentum super cordis gaudium: & ⁶ Animus gaudens floridam ætatem facit: Spiritus tristis exsiccat ossa: item illud, ⁷ Omnes dies pauperis, mali, hoc est, afflicti ac miseri: secuta mens quasi jure convivium. SP. Sapiunt igitur, qui mature rem faciunt, & colligunt viaticum venturæ senectuti. HE. Scriptura mystica non tam humi repit, ut fortunæ bonis metiatur hominis felicitatem; is demum eximie pauper est, qui nudus est omni virtute, & animam simul cum corpore debet Orco. SP. Is quidem exactor est implacabilis. HE. Is vere dives est, qui ⁸ Deum habet propitium. Quid autem metuat, qui talem habeat protectorem? num homines? minus potest univerforum hominum potestas ⁹ adversus Deum, quam culex adversus elephantem Indicum. num mortem? ea ¹⁰ piis transitus est ad æter-

¹ τὸ ἰππεύον ἄσπας] Id est, equi senectutem.

² Sero sapiunt] Proverbium desumptum ex Livii Andronici vetustissima comœdia, natumque est ex bello Trojanorum, qui multis adeo cladibus affecti, vix decimo demum anno de redenda Helena consultare coeperunt; quam si statim Menelao reposcenti reddidissent, innumerabilibus se calamitatibus subduxissent.

³ Extrema gaudii] Verba Salomonis Prov. 14. v. 13. etiam ex risu dolet animus: & tandem lætitia fit mœror.

⁴ Non est oblectamentum] Exstat locus in Ecclesiastico cap. 30. v. 16. Neque est lætitia superans gaudium cordis.

⁵ Animus gaudens] Franciscus Junius vertit textum Prov. 17. v. 22. Animus latus bene medicinam facit, spiritus autem fractus exsiccat ossa.

⁶ Omnes dies] Prov. 15. v. 15. Junius & Tremellius ita verterunt: Omnes dies pauperis mali sunt, latus autem animo sunt convivium jure.

⁷ Deum habet] Asaphi illud huc respicit Psal. 73. v. 25. 26. Quis esset mihi in calis præter te? & præter te nullo delectator interra. Deficiente carne mea & animo meo, rupes animi & portio mea Deus est in seculum.

⁸ Adversus Deum, quam culex] Nam si Deus pro nobis, quis contra nos?

⁹ Piis transitus] Juxta Paulianum id est

æternam beatitudinem. Num inferos? sed confidenter Deo loquitur vir pius: *Et si ambulavero in medio umbræ mortis, non timebo mala; quoniam tu mecum es.* Cur metuat dæmones, in pectore gerenseum, quem tremunt dæmones? nam hominis pii mentem, templum esse Dei, non uno in loco prædicat scriptura, vere *ἀναρτίστη*. Sp. Equidem non video, quibus rationibus ista queant refelli, quamquam videntur plurimum abesse à sensu communi. Hæ. Quî sic? Sp. Nam ad tuam ratiocinationem quivis Franciscanus vitam ageret magis voluptuariam, quam alius opibus, honoribus, breviter omni genere deliciarum affluens. Hæ. Adde monarchæ sceptrum, si libet; adde pontificiam coronam, eamque è triplici fac centuplicem, modo detrahas animum sibi bene conscium, audacter dicam, hunc Franciscanum, nudipedem, nodoso fune cinctum, tenuiter ac viliter amictum, jejuniis, vigiliis ac laboribus attenuatum, qui teruncium non habet in orbe, modo adsit bona mens, deliciosius vivere, quam si in unum hominem sexcentos conflēs Sardanapalos. Sp. Unde igitur est, quod pauperes fere conspiciamus tristiores divitibus? Hæ. Quia his pauperes sunt plerique. Alioqui morbus, inedia, vigilia, labores, nuditas, extenuant quidem corporis habitum, sed tamen non in his tantum, sed etiam in ipsa morte sese exserit mentis alacritas. Animus enim, quamquam illigatus est mortali corpori; tamen, quoniam naturæ potentioris est, corpus ipsum quodammodo transformat in sese, præsertim, si ad vehementem naturæ impetum accedat

2 Corinth. 5. v. 12. Scimus enim, nos, si terrestris huius domus nostra tabernaculum dissolutum fuerit, ædificium ex Deo habituros, domicilium videlicet non manu factum, æternum in cælis. In hoc etenim suspiramus, expetentes domicilio nostro, quod è cælo est, superindui.

1 *Et si ambulavero*] Tremellius & Junius habent, Plal. 23. vers. 4. Etiam, quam ambularem per vallem lethalis um-

bra, non timerem malum, quia tu mecum es.

2 *Αναρτίστη*] Id est, authentica, cui nequit contradici.

3 *Sardanapalus*] Ultimus Assyriæ Rex effeminatissimus, & omni libidinum genere abundans. De eo Ovidius:

Quam cito defecit tua, Sardanapale, voluptas.

Aaa 3

I Eriç-

cedat *ἑνέργεια* spiritus. Hinc est, quod sæpenumero videmus homines vere pios majore cum alacritate morientes, quam alios convivantes. SP. Istuc profecto non raro sum admiratus. HE. Atqui non est admirandum, illic esse invincibile gaudium, ubi adest omnis lætitiæ fons Deus. Quid autem novi est, animum vere pii hominis gaudere jugiter in mortali corpore, cum idem, si ad intima tartari demergatur, nullum felicitatis detrimentum facturum sit? Ubicunque pura mens est, ibi Deus est: ubicunque Deus est; ¹ ibi paradus est: ubi cælum est, ibi felicitas est: ubi felicitas est, ibi gaudium est verum, & alacritas sincera. SP. Attamen suavius viverent, si absint incommoda quædam, & adessent oblectamenta, quæ vel negligunt, vel non assequuntur. HE. Quæ vero mihi narras incommoda? quæ lege communi comitantur conditionem humanam? famem, sitim, morbum, lassitudinem, senectutem, mortem, fulmina, terræ motus, inundationes, bella? SP. Et ista quoque. HE. At nos de mortalibus interim agimus, non de immortalibus. Et tamen in his quoque malis longe tolerabilior est piorum conditio, quam voluptates corporis per fas nefasque venantium. SP. Quî sic? HE. In primis, quoniam animos habent ad temperantiam ac tolerantiam exercitatos, cæteris moderatius ferunt ea, quæ vitari non possunt. Dein, quoniam intelligunt, illa omnia à Deo immitti, vel ad purificationem criminum, vel ad exercitationem virtutis; non modo patienter, verum etiam gaudenter, tanquam obediens filii, illa de manu propitii patris accipiunt, atque etiam gratias agunt, vel pro clementi correctione, vel pro inæstimabili lucro. SP. Sed multi sibi accersunt corporis molestias. HE. Sed plures adhibent medicorum remedia, quo corporis sanitatem vel tueantur, vel recuperent. Cæterum

¹ *ἑνέργεια*] Id est, efficacia, vis, actus Spiritus operantis in nobis.

² *ibi paradus*] *Παράδεισος* vel, ut aliis placet, *παράδεισος* vox origine Per-

sica, Chaldaica vel etiam Hebræa, in genere pro loco amœnissimo, specialiter hortum Hedenis significat.

terum accersere molestias, hoc est, inopiam, adversam valetudinem, persecutionem, infamiam, nisi cum hac impellit Christiana caritas, non est pietatis, sed stultitiæ; Cæterum, quoties infliguntur ob Christum & ob justitiam; quis ausit eos vocare miseros, cum ipse Dominus appellet ¹ eos beatos, & horum gratia gaudere jubeat? SP. Habent tamen interim & ista ² sensum cruciabilem. HE. Habent; sed quem facile absorbet; hinc metus ³ gehennæ, illinc spes æternæ beatitudinis. Age, si tibi persuasum esset, te nunquam ægrotaturum, aut nullam corporis molestiam sensurum in omni vita, si semel patiaris, cuspidē aciculæ tibi summam pungi cutem, nonne lubens & gaudens acciperes tantillum dolorem? SP. Maxime. Imo, si certo sciam, mihi nunquam in vita doluturos dentes, æquo animo patiar, vel altius infigi acum, atque etiam ambas aures ⁴ subula perforari. HE. Atqui, quidquid in hac vita accidit afflictionis, levius ac brevius est ad æternos cruciatus, quam momentaneum acus vulnusculum ad hominis vitam, quamvis longam: nulla enim ⁵ analogia rei finitæ ad infinitam. SP. Verissima prædicas. HE. Jam, si quis tibi persuadeat, te per omnem vitam omni molestia cariturum, si semel manu flammam divides, quod fieri vetuit ⁶ Pythagoras, nonne lubens id faceres? SP. Ego fane vel centies, modo
ne

¹ *Eos beatos*] Respicit autor ad locum Luc. 6. v. 21. 22. 23. *Beati, qui nunc esuritis, quia saturabimini. Beati, qui nunc fletis, quia ridebitis. Beati eritis, quum vos oderint homines, & separaverint vos, & conviciis affecterint vos, & nomen vestrum ut improbum abjecerint propter Filium hominis. Gaudete illo die, & salite. Ecce enim, merces vestra multa est in cælis.*

² *Sensum cruciabilem*] Digitum intendit autor in verba Apostoli Hebr. 11. v. 11. *Omnis autem castigatio in præsens quidem non videtur esse gaudii, sed tristitiæ.*

³ *Gehenna*] Vox Hebraica, ex *Ge* & *Hinnem*, quasi dicas vallis Hinnom,

composita. In illa Judæi superstitione aliarum gentium commoti liberos idolis comburebant, ad exemplum, si Deo placet, Abrahami filium immolaturum.

⁴ *Subula*] Instrumentum sutorum, quo calceos perforat. Belg. *Een Else.*

⁵ *Analogia*] Proportio, convenientia.

⁶ *Pythagoras*] De hoc dogmate Pythagoræ aliisque ejusdem videlicet illius descriptores. Apud Laërtium Aristippus Cyrenæus Pythagoram dictum autumat, quod veritatem perinde ac Pythius ipse loqueretur. Erat autem Mnesarchi annulorum sculptoris filius. Alii tamen alium illi patrem assignant.

ne me fallat promissor. HE. Deus ne potest quidem fallere: sed ille Hammæ sensus diuturnior est ad totam hominis vitam collatus, quam tota vita collata ad cœlestem beatitudinem, etiam si quis trium ¹ Nestorum excedat annos. Siquidem illa quantumlibet brevis manus injectio, nonnulla hujus vitæ portio est: sed tota hominis vita, nulla portio est æternitatis. SP. Non habeo, quod contradicam. HE. Ad hanc igitur qui toto pectore, certa que spe properant, cum tam brevis sit transcursus, an credis, eos hujus vitæ molestiis discrucari? SP. Non arbitror, modo adfit certa persuasio, firmaque spes assequendi. HE. Venio nunc ad oblectamenta, quæ objiciebas. Abstinent à choreis, à comestationibus, à spectaculis: hæc nimirum ita contemnunt, ut fruantur multo jucundioribus, nec minus oblectentur, sed aliter. ² *Oculus non vidit, auris non audivit, nec in cor hominis adscenderunt, quæ solatia Deus paraverit diligentibus ipsum.* Beatus Paulus agnovit, quæ sint cantica, quæ choreæ, quæ tripudia, quæ comestationes piarum mentium, etiam in hac vita. SP. At sunt quædam voluptates licitæ, quas isti sibi ipsis interdiciunt. HE. Etiam licitarum voluptatum immodicus usus est illicitus: hunc si excipias, in cæteris omnibus superant, qui videntur asperam vitam degere. Quod potest esse magnificentius spectaculum, quam hujus mundi contemplatio? Ex eo longe plus capiunt voluptatis homines Deo cari, quam cæteri. Siquidem hi, dum curiosis oculis contemplantur admirandum hoc opus, anguntur animo, quod multarum rerum causas non assequantur. In quibusdam etiam ³ ceu Momi quidam obmurmurant opifici;

¹ Nestorum] Nestor Nelei & Chloridis. ² *Oculus non vidit*] Beza vertit i Corinth. 2. v. 9. *Quæ oculus non vidit, nec auris audivit, nec in mentem hominis venerunt, quæ paravit Deus iis, à quibus ipse diligitur.* Loc. citatur ex Esaïæ c. 64. 4. ³ *Ceu Momi*] Hinc Adag. *Momo satis facere.* Belgice, *Alle man te passe maechen.* Momus enim reprehensionis Deus est, qui, Nocte matre & Somnio patre progenitus, ipse quidem nihil operis edit, sed aliorum Deorum opera curiosis oculis contemplatur, & si quid est omisum, aut perperam factum, id summa cum libertate carpit.

fici; neque raro naturam pro matre novercam appellant: quod convicium verbo tenus quidem naturam ferit, sed re vera in eum redundat, qui naturam condidit, si qua est omnino natura. At homo pius religiosis ac simplicibus oculis magna cum animi voluptate spectat opera Domini, patrisque sui: demirans singula, nihil reprehendens, sed pro cunctis gratias agens, cum reputat, ¹ hæc omnia propter hominem esse condita: atque adeo in singulis rebus adorat omnipotentiam, ² sapientiam, ac bonitatem conditoris, quarum vestigia perspicit in rebus conditis. Jam finge, mihi esse aliquod palatium re vera tale, ³ quale Pŷchæ fingit Apulejus, aut si quod potes magnificentius elegantiusque: huc adhibe duos spectatores, alterum peregrinum. qui tantum visendi causa venerit; alterum, servum aut filium ejus, qui construxit hoc ædificium; uter impensius delectabitur; hospes ille, ad quem illa domus nihil attinet; an filius, qui carissimi patris ingenium, opes ac magnificentiam in ædificio magna cum voluptate speculatur; præsertim cum cogitat, totum hoc opus ipsius gratia factum esse? SP. Percunctatio tua non eget responso, sed plerique, non piis moribus, sciunt, cœlum, & quæ cœlo clauduntur, hominis causa esse condita. HE. Sciunt plerique omnes: sed non omnibus hoc venit in mentem; &, si venit in mentem, plus tamen capit voluptatis, qui magis amat opificem: quemadmodum alacrius intuetur cœlum, qui ad vitam cœlestem adspirat. SP. Veri simillima dicis. HE. Jam con-

¹ *Hæc omnia propter*] Hoc abripuit Prophetam Regium, ut exclamet Psal. 8. vers. 4. 5. *Quum respicio caelos tuos opus digitorum tuorum, lunam & stellas, quas factus es: quid est mortalis, quod memoretur ejus?*

² *Sapientiam, ac bonitatem*] Secundum illud Psal. 19. vers. 2. 3. *Cæli enarrant gloriam Dei fortis, & opus manuum ejus indicat expansum eorum. Dies ad diem erubescat sermo, & non ad noctem ostendit scientiam,*

³ *Quale Pŷche fingit*] De eadem Pŷche Apulejus in libris de Asino aureo in lapidem fuisse mutatam & a Venere in infernum ad Proserpinam missam, ejus duas sorores mari immerfas, tandemque Cupidini copularam, ait. Narrant Mythologi, Regem & Reginam, id est, Deum & materiam (ut Fulgentius in allegoriam hanc commentatur) tres filias, carnem, libertatem arbitrii & Pŷchen, id est, animam habuisse.

conviviorum suavitas non est sita in lautitiis palati, aut coquorum condituris, sed in prospera corporis valetudine, ¹ & stomachi appetentia. Cave igitur, putes, illum ² Lucullum cœnare jucundius appositis perdicibus, phasianis, turturibus, leporinis, ³ scaris, ⁴ siluris, aut ⁵ murænis, quam vir pius cibario pane, holeribus aut leguminibus, potu vel cervisiæ tenuis, vel vini probe diluti: propterea quod hæc accipit tanquam ⁶ missus à benigno patre datos: omnia condit oratio, omnia sanctificat precatio præcedens, sacra lectio comes, magis animum reficiens, quam esca corpus, & gratiarum actio succedens: postremo surgit à mensa non distentus, sed recreatus: non onustus, sed refectus; & refectus mente pariter & corpore. An tu putas, ullum istarum vulgarium cupediarum architectum, convivari jucundius? SP.⁷ Sed in Venere summa est delectatio, si quid Aristoteli credimus. Hæ. Et hac in parte vincit homo pius non minus, quam in convivio. rem sic accipe: Quo vehementior est erga uxorem charitas, hoc congressus ille connubialis est jucundior. Nulli porro vehementius amant uxores suas, quam qui eas sic diligunt, sicut Christus dilexit ecclesiam: nam, qui eas voluptatis gratia diligunt, ne diligunt quidem. Adde, quod, quo rarior est cum uxore congressus, hoc est suavior: quæ res nec impium Poëtam latuit; qui scripsit, *Voluptates commendat rarior*

¹ *Ex stomachi*] Optimum enim condimentum est fames. Ita & ille Rex magnus Persarum, cui nunquam delicatissimus defuisset potus, nunquam tamæa majori cum voluptate bibisse festabatur, licet aquam sanguine mixtam fumeret: nunquam enim vehementer sitierat.

² *Lucullum*] Lucullus hic, de quo ante fufius, quotidiano magnificarum epularum apparatu pene in proverbium abiit.

³ *Scaris*] Sarus piscis delicatissimus. De illo ita Oppianus: *Hic scarus saxa frequentat, Qui mites inter pisces clamo-*

re tremendo Intonat, & solus pallentes ruminat herbas.

⁴ *Silurus*] Piscis prægrandis, fluvialis pariter ac marinus, carne prædulci; nullis ossibus aut spinis interfuitis. Sunt, qui Sturionem esse credant. Al. *Een Weller.*

⁵ *Muræna*] Seu flura. Gallice, *Murene*. Muranula, Belgice, *Een Negenoege*.

⁶ *Missus*] Hoc loco fercula. Belg. *Gerechten*.

⁷ *Sed de Venere*] Contrarium indicant noti versiculi: *Brevis est in coitu & levis voluptas: Erradet Veneris statim peracta.*

I Quam

rarior usus. ¹ Quamquam minima voluptatis pars in coitu sita est. Longe major est in perpetuo convictu, qui inter nullos potest esse jucundior, quam inter eos, qui se Christiana caritate sinceriter amant, & amant pariter mutuo. In aliis frequenter cum senescente voluptate senescit amor. Christiana caritas hoc magis virefcit, quo magis delectatio carnis decrefcit. An nondum tibi persuasi, nullos vivere jucundius, ² quam qui cum pietate degunt? Sp. Utinam itidem sit persuasum omnibus! Hæ. Quod si Epicurei sunt, qui suaviter vivunt, nulli verius sunt Epicurei, quam qui sancte pieque vivunt. Et, si nos tangit cura nominum, nemo magis promeretur cognomen Epicuri, quam ³ adorandus ille Christianæ philosophiæ princeps. Græcis enim *Πρωτοβοήτης* auxiliatorem declarat. Cum naturæ lex esset vitiis tantum non obliterata, cum ⁴ Mosis lex magis irritaret cupiditates, quam sanaret, cum impune regnaret in mundo tyrannus Satanas, solus ille pereunti humano generi præsentaneam attulit opem. Proinde vehementer falluntur quidam, qui blaterant, Christum naturæ fuisse tristem quempiam ac ⁵ melancholicum, nosque ad inamœnum vitæ genus invitasse. Imo is unus ostendit vitam omnium suavissimam, veræque voluptatis plenissimam: tantum absit ⁶ lapis ille Tantaleus? Sp. Quid istuc ænigmatis est?

Hæ.

¹ *Quamquam minima voluptatis*] Juvenalis minimam voluptatis partem viro in coitu adscribit, foeminae longe majorem: concludit hoc modo impios suos versus: *Hæc tamen ipsa Vir nollet fieri, nam quantula nostra voluptas?*

² *Quam qui cum pietate degunt*] Hinc Apostolus: 1 Tim. 6. vers. 6. *Est autem questus magnus pietas cum animo suo sorte contento.*

³ *Adorandus ille, &c.*] Christum intelligit.

⁴ *Mosis lex magis*] Respicit autor ad locum Paulinum Rom. 7. vers. 7. s. Ubi sibi objicit ex antecedentibus, an lex & peccatum idem sunt & mutuo consen-

tiunt? Imo, inquit, peccatum à lege coarguitur ac damnatur. Peccatum autem, quia redargui non sustinet; & quasi non sentiebatur, donec irritaretur à lege, occasionem inde arripit magis ferociendi, nullo tamen legis vitio.

⁵ *Melancholicus*] A melancholia, quæ est mentis alienatio, ex atra bile nata, cum mœstitia, metuque conjuncta.

⁶ *Lapis Tantaleus*] Tantali lapidem vocant, imminens capiti periculum. Ob scelera enim animique impotentiam & superbiloquentiam, impendere Tantalo, apud inferos saxum, faciunt Poëtæ.

1 Dapfia

HE. Ridebis fabulam: sed hic jocus seria ducit. SP. Exspecto jocosum serium. HE. Narrant ii, quibus olim studio fuit, philosophiæ præcepta, fabularum in volucris tege-
re, Tantalum quemdam adhibitum fuisse Deorum mensæ, quam volunt esse lautissimam. Cum hospes esset dimittendus, Jupiter hoc suæ¹ dapfilitatis esse ratus, ne conviva discederet absque² xenio, permittit, ut, quod vellet, peteret, accepturus, quidquid petiisset. ³Tantalus autem stolidus, ut qui beatitudinem hominis, ventris & gulæ delectatione metiretur, optavit, ut si per omnem vitam liceret tali mensæ accumbere. Annuit Jupiter, & ratum erat votum. Tantalus assidet mensæ omni genere deliciarum instructæ: appositum est⁴ nectar; nec desunt rosæ, nec odores, qualibus Deorum nares possint oblectari; adstat pocillator⁵ Ganymedes aut Ganymedi similis, circumstant Musæ suaviter canentes, saltat ridiculus⁶ Silenus, nec absunt moriones: breviter, quidquid ullum hominis sensum possit oblectare: sed inter hæc omnia ille sedet tristis, suspirans & anxius, nec hilarescens risu, nec attingens apposita. SP. Quid in causa? HE. Quoniam supra caput accumbentis de pilo pendet ingens saxum, jam jam casuro simile. SP. Ego me à tali mensa subducerem. HE. Sed illi votum transiit in necessitatem: neque enim Jupiter tam placabilis est, quam noster Deus, qui perniciofa vota mor-

¹ *Dapfilitas*] A dapfiliis, quod est, abundans, largus, liberalis.

² *Xenium*] Proprie munus, quod hospitibus donatur.

³ *Tantalus*] Hic Jovis ex Plote Nympha filius, Agamemnonis & Menelai avus. Apud Inferos in aquis Eridani torquetur perpetua siti. De eo Poëta:
Et poma fugacia captat;
Tantalus in mediis garrulus aret aquis.

⁴ *Nectar*] Deorum potus, dictum quidam putant à νῆ & νέω, id est, non occido: quod potus eorum est, qui non occiduntur, non moriuntur, immortalium.

⁵ *Ganymedes*] Trois filius, puer formosissimus, ab aquila jussu Jovis in cœlum raptus & miscendo nectari præfectus, repudiata Hebe, quæ Superis ante illum à poculis erat.

⁶ *Silenus*] Bacchi pædagogus, in gratiam hujus inter sidera relatus. De eo Virgilius ecloga 6.

Silenus pueri somno videre jacentem
Infatum hesternò venas, ut semper,
Iacche.

Serta præcul tantum capiti delapsa jacebant:

Et gravis attrita pendeat gambæ ansa.

mortalium rescindit, si modo poeniteat. Quamquam & alioqui, ne se Tantalus subducatur, vetat idem lapis, qui prohibet vesci. Mesuit enim, ne, si se commoverit, illico saxi ruina conteratur. SP. Ridiculam fabulam. HE. At nunc audi, quod non rideas. Vulgus à rebus externis petit vitam jucundam, cum eam non præstet, nisi mens secunda: nam sibi male consciis saxum multo gravius impendet, quam impendet Tantalo. Imo non impendet, sed urget premitque mentem: nec inani metu discruciat animus; sed in singulas horas expectat, ut conjiciatur in gehennam. Obsecro, quid est tam suave in rebus humanis, quod mentem tali saxo pressam possit vere exhilarare? SP. Nulla profecto res, nisi vel dementia, vel incredulitas. HE. Hæc si perpenderent adolescentes, qui voluptatibus ceu poculo² Circeo dementati, pro vere jucundis amplectuntur melita venena; quanto studio caverent, ne quid per incogitantiam admitterent, quod in omnem vitam mordeat animum? Quid non facerent, ut hoc viaticum pararent senectuti venturæ, mentem sibi bene consciam, & famam nulla labe contaminatam? Quid autem illa senectute miserius, quæ, cum respicit in tergum, magno cum horrore videt, quam speciosa sunt, quæ neglexit, quam foeda, quæ amplexa est? Rursus, cum à fronte prospicit, cernit, imminere diem supremum, & ab hoc protinus æterna gehennæ supplicia. SP. Felicissimos arbitror, qui primam ætatem servarunt incontaminatam; & in pietatis studio semper proficientes, pervenerunt usque ad senectutis metam. HE. Proximus locus debetur iis, qui à juvenili temulentia mature resipuerint. SP. Sed, quid consilii das illi misero seni? HE. Nulli desperandum, ³ quam diu spirat: jubeo ad Do-

¹ In gehennam] De Gehenna vide [homines in bestias commutabat.
superiores annotationes.
² Circeo] Poculum Circeum, quo ³ Quam diu spirat] Secundum id,
Circe Solis & Perseus Nymphæ filia] dum spero, spero. qui autem sperat nihil,
desperet nihil, ait ille Stoicus.
Rex soror, veneficiorum peritissima

Domini clementiam confugere. SP. Sed, quo fuit vita longior, hoc magis accrevit scelerum cumulus, jam arenam exsuperans, quæ est in littore maris. HE. Sed eas arenas longe superant misericordiæ ¹ Domini. Arena, tametsi non est homini numerabilis, finito tamen est numero; at Domini clementia nec modum, nec finem novit. SP. Sed non est spatium brevi morituro. HE. Quo minus est spatii, hoc clamet ardentius. Apud Deum satis longum est, quod à terris ad cælum valeat pertingere. Penetrat autem & brevis precatio cælum, modo vehementi spiritus impetu ejaculetur. Evangelica ² peccatrix fertur per omnem vitam egisse pœnitentiam; sed latro jam in ipsa morte quam paucis verbis ³ impetravit à Christo paradisum? Si toto pectore clamaverit, *Miserere* ⁴ *mei Deus secundum magnam misericordiam tuam*; Dominus tollet saxum Tantaleum, dabit auditui illius gaudium, & lætitiā; & exultabunt de condonatis peccatis, ossa per contritionem humiliata.

¹ Domini] Ita & Deus apud Esaiam cap. 1. vers. 18. *Si fuerint peccata vestra velut diphaba, tanquam nix exalbescant, si rubra fuerint velut coccineum, similia lana erunt.*

² Peccatrix] Hic non intelligitur eo modo, quo omnes peccatores sunt: plus enim comprehendit. designat nempe, mulierem hanc prostitutam & flagitiosæ vitæ fuisse. Historia existat apud

Luc. 7. vers. 37. 38. 39.

³ Impetravit à Christo] Verba habentur Luc. 23. vers. 44. *Dixit, Jesu Domine, memento mei, quum veneris in Regnum tuum.*

⁴ Mei Deus] Textum ita vertunt Junius & Tremellius Psal. 51. vers. 3. *Gratiam fac mihi, ô Deus, secundum benignitatem tuam, secundum amplitudinem miserationum tuarum.*

CORO-

CORONIS APOLOGETICA
 PRO
 COLLOQUIIS ERARMI,

Ex ipsius scriptis, quantum per otium
 licuit, fideliter collecta à

P. S.

Accedit ejusdem

DE COLLOQUIORUM
 UTILITATE DISSERTATIO.

VIRO CLARISSIMO
 PETRO SCRIVERIO
 AMICO VETERI

DANIEL HEINSIUS S. D.

Multa sunt, quæ pridem nos conjungunt, Vir Clarissime, imprimis autem literarum amor atque eorum admiratio, quos hæc commendant. Inter quos Erasmus noster; non naturæ minus, quam Batiaviæ parentis tuæ decus ac miraculum; in tanta eruditionis luce ac veritatis, quam stertentibus plerisque invexit, adhuc scopulus eorum, qui hanc ferre nondum didicerunt. Quæ autem causa semper fuit, quod ad Solem, quibus firmi parum oculi, caligent; eadem futura semper est, cur Solem hunc dissimiles non ferant. Noctē ipsa atque in tenebris exortus est, quas semper amant atque amabunt, quorum interfuerat, ne unquam generi mortalium luceſceret: qui die medio conſueſcent, oſcitant, pandiculantur, ac per intervalla, ut ſomnuloſi

miculosi solent, ubi se attollunt, lucem ipsam detestantur, quam oderunt, quam defugiunt. Hesternum merum, necdum edormisse dicas. Ipse, cum se totum, atque in solidum deberet sibi, eo præceptore usus, qui futurus erat publicus Europæ, hoc est, semet libertatem, pietatem, eruditionem, ita cum judicio conjunxit, ut in expugnandis publicis erroribus ac morbis totus, unum hoc cum cura ageret: solius veritatis cliens idem ac patronus. nulli, quod stupendum, supplex: nulli Reipublicæ aut Principi in terris, vitæ causa, ut plerique, aut stipendioli, addictus; ne fortunæ quidem, cujus eruditi quoque legibus imperioque baud raro ancillantur, vel obnoxius vel manceps: patrocini nullius, non judicii, non opum affectator, non culinae. Qui ita denique egit, ita vixit, ut, cum sibi viveret, de omnibus præclare mereretur. Ipsa pars baud contemnenda universi, neque minus necessaria, quam ipsa rerum elementa: sine quibus totum hoc, nec est, nec constat. Cum majori interim, quam quisquam hactenus invidia commissus, eos, qui vel erudiri nollent, vel monenti optime detraberent, ridendo sapere aut plorare jussit, voluit: non minus ad amoenitatem, quam ad omnium cognitionem natus. Scripta Evangelica ac Apostolica Latine dedit: Paraphrasi sententiam eorum candide expressit. Scripta patrum spuria ac illegitima à veris separavit ac distinxit. Controversias tractavit, intellexit. Alibi errasse dicent. Quod est hominis. Neo hoc de se negabit, qui se hominem non diffitetur. Vitam, quæ plerumque vivitur, non aliter inspexit, quam qui instrumeto à mechanicis reperto, eminus quæ vident, oculis subjiciunt; ac quasi cominus, ex arte intuentur. ut sic de futuris, quod prudentiæ est, judicaret. Non minus interim securus, quam qui ludos scenicos cum voluptate, extra scenam ipsi, ea lege tamen, ut sententiam mox ferant, intuentur. Et, ut medici nonnulli retrimenta ac urinam contemplantur, ut non recte affectos valetudini restituant ac sibi: ita noster sordes quoque vitiorum contrectavit, ut er-

rori

vori mederetur. nunquam tristis aut morosus, & ubique suus.
 Vere Terminus, quem cum effigie delineatum vides. Qui ut
 olim Diis cæteris cedentibus in templo de manubiis erecto re-
 stitisse fertur, ita hic nec statione hostibus, nec loco cessit.
 Nusquam tamen magis, quam in lepidissimo Colloquiorum li-
 bro hanc ideam animi expressit: in quo medicum, non gra-
 vem, non morosum, sed festivum ac familiarem, agit.
 Quicquid luditur aut dicitur, è vita media petitum est, ut
 hanc emendet. ita, ut eadem opera, & linguae, quæ non
 paucis sordibus infecta erat, medeatur: barbaris præcipue
 infestus. Verus Proteus: qui ut formas quaslibet induere,
 ac pro persona qualibet repræsentare natus, ita similis ubi-
 que sui; hoc est, simplex candidusque. ut ii quoque, quos
 ad partes vocat, vel inviti, quod non omnes assequuntur,
 Batavum agnoscant. Sed nec ignorabat, quis Dialogi jam
 olim usus esset. quem Philosophiæ à Platone cæterisque sapien-
 tiæ consultis consecratum, ad theatrum Comici antiqui, ad
 facetias jocosque numeris exutum, Lucianus revocarat. Ni-
 hil illi magno constat. omnia ex tempore ut nata, ita huic
 & occasione lepide accommodata sunt. Quæ deesse illi tem-
 pestate ea nunquam potuit, qua ludos maxime exhibebant,
 qui religionis pariter ac pietatis larva utebantur. Quam
 detractam, veritati pariter ac genio suspendit. Hoc volebam,
 ne, quid de eo ipse judicem, nescires, de quo optime tum judi-
 care, tum mereri soles. Quis enim nescit, quantum scripta
 ejus tibi debeant? Vale, & me ama. LUGD. BATAVOR.
 AN. CLIO C XXXVI.

DE SYCOPHANTIIIS,

. ET

Imposturis cujusdam Dominicani,
qui in Gallia

COLLOQUIA ERASMI

A se ridicule interpolata, edi curaverat.

ERASMI ADMONITIUNCULA.

Prodierat Colloquiorum libellus, partim è confabulationibus domesticis, partim è schedis meis confarcinatus; sed admixtis næniis quibusdam, non tantum ineptis, verum etiam male Latinis planeque solœcis. & hoc nugamentum miro applausu exceptum est, ut in his rebus quoque ludit fortuna. Coactus sum igitur hisce næniis manum admoliri. Tandem abhibita paulo majore cura, non pauca adjecimus, ut esset justa libelli magnitudo. jamque vel hoc honore dignus videri posset, ut Joanni Erasmo Joannis Frobenii filio, puero tum sex annos nato, sed indole incredibili, dicaretur. id factum est an. cIo Ioxxi. Quamquam hujus operis natura est, ut, quoties visum fuerit, recipiat accessionem. Itaque in gratiam studiosorum & Joannis Frobenii, frequenter jam auctarium adjecimus; sed ita temperatis argumentis, ut præter lectionis voluptatem, ac sermonis expoliendi fructum, ineffet, quod ad mores quoque formandos conducere. Porro, donec præter meras ineptias nihil haberet ille libellus, miro omnium favore legebatur. Ubi accesserat uberior utilitas, non potuit effugere *συκοφαντῶν δῆγμα*. Theologus quidam Lovaniensis mire lippiens oculis, sed multo magis ingenio, vidit illic quatuor locos Hæreticos. Accidit & aliud quiddam huic operi memorabile. Excusum est nuper Lutetiæ correctis,
hoc

hoc est depravatis, aliquot locis, quæ videbantur attingere Monachos, Vota, Peregrinationes, Indulgentias, aliaque hujus generis. quæ si plurimum valerent apud populum, uberior esset istis quæstus. Verum hoc fecit adeo stulte, adeo indocte, ut scurram quempiam è trivio fuisse jures: quum auctor tam insulsæ fabulæ feratur Theologus quidam ordinis Dominiciani, natione Saxo. quorsum attinet addere nomen & cognomen, quod nec ipse cupit supprimi? nescit tale portentum pudescere; citius laudem etiam petat ex scelere. Addit Impostor novam Præfationem meo nomine, in qua fecit tres viros in uno puero instituendo sudantes; Capitonem, qui tradidit literas Hebraicas; Beatum, qui Græcas: me, qui Latinas. Horum utroque facit me tum literatura, tum pietate inferiorem; significans in Colloquiis inspersa quædam, quæ Lutheri respiciant dogmata. Atque hic scio, quosdam sublaturus cachinnum, quum legent, Capitonem ab isto, qui sic odit Lutherum, optimi doctissimique viri elogio prædicatum. Hæc atque hujusmodi multa me loquentem facit, hujus audaciæ exemplo sumpto ex epistola Hieronymi, qui queritur, æmulo suos ipsius nomine confictam epistolam sparsisse apud Afros in conventu Episcoporum, in qua fateretur, se deceptum à Judæis quibusdam falso vertisse Vetus Testamentum ex Hebræis. Et omnino persuasisissent, eam epistolam esse Hieronymi, si stylum Hieronymi aliqua ex parte potuissent assequi. Hoc facinus quum Hieronymus referat velut extremæ deploratæque malitiæ, tamen unum hoc arrisit isti Phormioni, quod est quovis libello famoso sceleratius. Sed defuit malitiosæ voluntati facultas perficiendi, quod destinarat. stylum Erasmi quamvis incultum assequi non potuit: sic enim claudit florulentam suam Præfationem: *Ita monuit ætas, ita jussit pietas, ut, dum vivere datur, prægravi senectâ scripta mea repurgem, ne functos manes tristibus transcribant sequaces inferiis.* Quum talis sit hominis sermo, tamen non veritus est suos flosculos nostris coronis inter-

xere; aut insanissime sibi placens, aut pessime sentiens de judiciis Theologorum. Nam his ista cudit; quos omnes tam stupidos esse putat, ut non statim deprehensuri sint, infeliciter assutos hujus pannos. Tam abjecte ubique adulatur Galliae, Lutetiae, Theologis, Sorbonae, Collegiis, ut nemo mendicus possit abjectius. Itaque, si quid parum magnifice dictum videtur in Gallos, transfert in Britannos; si quid in Lutetiam, vertit in Londinum. Addidit quaedam odiosa, velut à me dicta, quo mihi conflet invidiam apud eos, quibus dolet me esse charum. Quid multis? passim suo commodo refecat: addit, mutat, veluti sus oblita cœno volutans sese in horto alieno, nihilque non conspurcans, perturbans, evellens; nec interim sentit perire captatam à nobis argutiam. Etenim, quum ille cuidam dicenti, ex *Hollando versus es in Gallum*, responderetur, *Quid? an capus eram, quum hinc abirem?* ille mutavit, ex *Hollando versus es in Britannum*. *Quid? an Saxe eram, quum hinc abirem?* Rursum, quum idem dixisset, *Vestis indicat te mutatum ex Batavo in Gallum*; ille ex Gallo facit Britannum: quumque ille respondisset, *hanc metamorphosim malim, quam in Gallinam*, alludens ad Gallum; ille mutavit Gallinam in Bobemum. Mox, quum jocatur, *se Latinum sermonem sonare Gallice*, ille pro Gallice vertit Britannice; & tamen reliquit, quod sequitur, *Nunquam igitur bona carmina facies, quia periit syllabarum quantitas*. quod in Britannos non congruit. Item, quum illic dicatur, *Quid accidit Gallis, ut bellum suscipiant cum Aquila?* ille sic corrumpit jocum, *Quid accidit pardis, ut bellum suscipiant cum liliis?* quasi lilia soleant prodire in bellum. Interdum non sentit, ea, quæ sequuntur cum his, quæ mutavit, non cohærere. Velut hoc ipso in loco. Ego scripseram, *Estne Lutetia immunis à pestilentia?* ille mutat, *Estne Londinum immunis à pestilentia?* Rursus alio loco, quod à quodam dicitur, *Quid trepidamus hunc gallum lacerare?* ille gallum vertit in leporem; nec tamen mutavit, quod sequitur,

tur, *utrum mavis de ala, an de poplitibus?* Porro, quum Dominicalibus adeo tenere faveat, ut voluerit apud illos sedere Commissarios; tamen Scotum atrociter attactum æquo fert animo. Nec enim mutavit, quod illic dicit quidam, *citius patiar, perire totum Scotum, quam libros unius Ciceronis.* Verum, ut hæc stultitiæ plena sunt, ita insunt permulta, quæ parem habent stultitiæ junctam malitiam. Quidam illic irridet sodalem, qui, quum esset perditæ vitæ, tamen fideret bullis indulgentiariis: hic Corrector facit illum fatentem, se cum Luthero suo sentire, Indulgentias Pontificias nihil valere; ac mox fingit, eundem resipiscentem profiteri erroris sui pœnitentiam. Atque hæc videri vult à me correctæ. O miros fidei Atlantes! Hoc perinde ac si quis offis sanguine imbutis vulnus mentiatur in humano corpore, ac mox idem sublatis, quæ admoverat, vulneri medeatur. Dicit illic puer quispiam, *confessionem, quæ fit Deo, præcipuam esse;* ille correxit, *asserens confessionem, quæ fit Sacerdoti, præcipuam esse.* ita prospexit periclitanti Confessioni. Unum hoc-exempli causa retuli, quum in hujus generis sycophantiis creber sit. Atque hæc respondent palinodiæ, quam ille sub meo nomine pollicetur in fallaria Præfatione. quasi cujusquam sit canere palinodiam erroris alieni: aut quasi, quicquid illic sub quacunque persona dicitur, meum sit dogma. Nihil enim me movet, quod hominem nondum sexagenarium facit prægravi senectæ. Olim capitale erat edere quicquam alieno nomine, nunc tales sycophantias in vulgus spargere, ficto ipsius nomine, qui traducitur, ludus est Theologorum. nam vult Theologus videri, quum res illum clamitet ne pilum quidem teneri rei Theologicæ. Nec dubito, quin furcifer ille mendaciis suis imposuerit famelico typographo: non enim arbitror, quemquam esse tam insanum, qui sciens tam indoctas nœnias velit excudere. Deploratam hominis audaciam mirari desii, posteaquam intellexi, illum esse pulum è nido Barnensi quondam elapsum, plane *ἐκ κεντρῶν νό-*

εαυτοῦ χάριτον ὧν. Illud demiror, si verum est, quod adfer-
tur, apud Parisios esse Theologos, qui sibi plaudant, quod
tandem nacti sunt hominem, qui eloquentiæ suæ fulmine
disjiciat universam Lutheri factionem, & Ecclesiam pristi-
næ restituat tranquillitati. Nam scripsit & adversus Luthe-
rum, ut audio. Et postea Theologi queruntur, se à nobis tra-
duci, quæ studia ipsorum tantis vigiliis adjuvamus; quum
ipsi volentes amplectantur talia monstra, quæ plus dedecoris
adferunt ordini Theologorum, atque etiam Monachorum,
quam quivis quamlibet maledicus hostis posset. Qui tale
facinus audet, idem non dubitabit incendium, aut venefi-
cium admittere. Atque hæc excuduntur Lutetiæ, ubi ne-
fas est, vel Evangelium excudi, nisi Theologorum censura
comprobatur. Hoc Colloquiorum opus postremum exiit
auctum coronide, anno cld lxxxiv. mense Septembri.

ERASMUS ROTERODAMUS

THEOLOGIS LOVANIENSIBUS,

Fratribus in Domino Charissimis,

S. D.

REs ad me delata est, non solum rumore, sed ex amico-
rum haud futilium literis, & illa nominatim expri-
mentium, quibus verbis, quo loco, apud quos mihi intentata
sit calumnia per illum perpetuo sui similem; cujus etiam
mores ac priora gesta faciunt, ut, quod alioqui probabile
futurum erat, pro comperto possit haberi. Proinde non
arbitratus sum, mihi dissimulandum esse: præsertim apud
Vos, quorum partes erant tam effrenem hominis petulan-
tiam, si non mea causa, certe ordinis vestri gratia coër-
cere.

Jactat ac vociferatur, in libello Colloquiorum quatuor
esse loca, plusquam Hæretica: *De esu carnum, & jejuniis*;
De Indulgentiis, ac de *Votis*. Hoc quum ille fortiter & impo-
tenter

tenter asseveret, tamen secus habere comperiet, quisquis libellum legerit integre. Quod si cui non vacat ejusmodi nugas legere, rem paucis aperiam. Id vero priusquam aggrediar, tria quædam præfari visum est.

Primum, hac in re non posse mihi obijci contemptum Edicti Cæsarei, quod audio publicatum vi Maji, anno cLo lxxii. quum hic libellus multo ante fuerit excusus, idque, Basileæ, ubi tamen nullum adhuc Cæsaris Edictum vel publice vel privatim fuit exhibitum.

Deinde, quod in eo libello non trado dogmata Fidei, sed formulas loquendi Latine: tametsi quædam admixta sunt obiter, quæ faciunt ad bonos mores. Quod si Grammaticus præscripto themate Germanico, Gallicove, sic doceret pueros hunc sensum Latine reddere: *Utinam nihil edant præter allia, qui nobis hos dies pisculentos invexerunt.* Aut hoc: *Utinam inedia pereant, qui liberos homines adiungunt ad jejunandi necessitatem.* Aut hoc: *Digni sunt, ut fumo pereant, qui nobis Dispensationum ac Indulgentiarum fumos tam care vendunt.* Aut hoc: *Utinam vere castrentur, qui nolentes arcent à matrimonio.* Quæso, num is causam dicere cogeretur, qui sententiam, licet improbam, doceret verbis bene Latinis efferre: Neminem arbitror esse tam iniquum, qui hoc censeat æquum.

Tertio, cum primis illud videndum erat, qualis sit persona, cui sermonem in Dialogo tribuo. Non enim illic facio Theologum concionantem, sed bellos homunculos inter se nugantes. Quod si quis tam iniquus sit, ut nolit mihi suffragari personæ qualitatem, is eadem opera debet imputare, quod illic Augustinus (opinor) quidam contemnit honestum Stoicorum, & præfert sectam Epicureorum, qui summam boni posuerunt in voluptate. Idem imputet, quod illic miles quidam inter multa, quæ sane militariter loquitur, ait, se velle quærere sacerdotem, confessurus, cui quam minimum sit bonæ mentis. Idem imputaret, opinor, si in Dialogo tribuerem Ario sermonem ab Ecclesiastico

dogmate dissonantem. Hæc si mihi absurde imputarentur, cur in cæteris non debet respici personæ qualitas? Nisi forte, si Turcam loquentem facerem, mihi censeant imputandum, quidquid ille diceret.

Hæc præfatus, in genere de locis ab isto taxatis pauca dicam. In primo loco puer quidam, sedecim annos natus, ait, se confiteri peccata duntaxat certo capitalia, aut vehementer suspecta: quum Lutherani, sicut audio, doceant, non esse necesse confiteri omnia crimina capitalia. Proinde res ipsa declarat, hunc pueri sermonem multum dissonare à dogmate, quod vos damnatis. Mox puer idem rogatus, an ipsi sufficiat confiteri Christo; Respondet, satis futurum animo suo, si idem visum fuisset Ecclesiæ proceribus. Ex hoc ratiocinatur non per artem Dialecticam, sed per malitiam sycophanticam: Me videlicet auctorem esse, hanc *Confessionem*, qua nunc utimur, non esse institutam à Christo, sed ab Ecclesiæ præsulibus. Ista collectio posset videri probabilis, si Christus non esset unus è primatibus Ecclesiæ, quum juxta Petri dictum sit *Princeps pastorum*, ac juxta vocem Evangelicam, *pastor bonus*. Ergo, qui proceres Ecclesiæ dicit, non excludit Christum, sed complectitur & illum cum Apostolis, & Apostolorum successoribus. quemadmodum, qui præcipua corporis membra nominat, non excludit caput. Quod si cui videbitur hæc responsio non carere strophæ: age, demus, puerum illum sensisse de puris hominibus, Ecclesiæ proceribus: an puero non est satis, quod in confitendo sequitur auctoritatem illorum, etiamsi non habeat certum, an Pontifices potuerint hoc instituere de suo, an tradiderint nobis ex institutione Christi? quum illi sit animus parere, quocunque modo tradiderint. Ne mihi quidem ipsi satis adhuc plene constat, quod Ecclesia definierit hanc Confessionem, ut nunc fit, esse ex institutione Christi. Sunt enim permulta argumenta, mihi quidem insolubilia, quæ suadent contrarium. Et tamen hunc animi mei sensum ubique submitto judicio Ecclesiæ, libenter sequutu-

quuturus, simul atque certum vigilans claram illius vocem audiero. Jam, si maxime hoc expressisset Bulla Leonis, & aliquis vel nesciret, vel non meminisset, sufficeret interim (opinor) hac in re obsequi auctoritati Ecclesiæ, cum animo parendi, si & illud constaret. Neque vero recte colligi potest, *Hæc Confessio est ex institutione hominum, ergo non habet auctorem Christum.* Apostoli instituebant Ecclesiarum disciplinam, haud dubie, quin ex institutione Christi: instituebant Baptismum, instituebant Episcopos; sed auctoritate Christi. Et tamen negari non potest, multa hujus Confessionis pendere ex constitutione Pontificum: videlicet, quod confitemur semel in anno, quod ad Pascha, quod huic aut huic sacerdoti; quod nos quivis sacerdos absolvit à quibuscumque admittis. Ex his arbitror liquere, quam sit manifesta calumnia, quod ad *Confessionem* attinet.

Porro, non fit illic mentio de *jejuniis*, ad quod nos hortatur Evangelium, & Apostolicæ literæ, sed de *delectu ciborum*, quem palam contemnit in Evangelio Christus, nec raro damnant Paulinæ literæ: præsertim Judaicum, & superstitiosum. Dicit aliquis, hoc est accusare Pontificem Romanum, qui hoc præcipiat, quod damnat Apostolus. Quid doceat Evangelium, in propatulo est. Pontifex ipse declaret, quo animo jubeat, quod non exigit Evangelium. Quamquam nullus illic dicit, quod nescio, an doceat Lutherus, constitutiones Pontificum non reddere nos obnoxios crimini, nisi contemptus acceperit. Imo, qui loquitur illic, concedit, Pontificem posse constituere: tantum quaerit, an hic fuerit animus Pontificis, obligare ex æquo omnes ad carniæ abstinentiæ; sic, ut, qui comederit, obnoxius sit Gehennæ, etiamsi non accedat perversus contemptus. Et, qui hoc dicit in Colloquiis, addit, se non aliter odisse pisces, quam anguem. Sunt autem quidam sic affecti, ut piscis sit illis venenum, quemadmodum inveniuntur, qui similiter abhorreant à vino. Qui sic affectus est erga pisces, si prohibeatur vesci carnibus & lactariis, nonne dure tractabitur?

bitur? An hunc quisquam homo velit obnoxium fieri poenæ Gehennæ, si pro corpusculi necessitate vescatur carnibus? Si quævis constitutio Pontificum & Episcoporum obligat ad poenam Gehennæ, dura nimium est conditio Christianorum. Si quædam obligant, quædam non obligant, nemo melius declarabit animum suum, quam ipse Pontifex. Atque id sane declaratum esse, faceret ad tranquillitatem conscientiarum. Quid si Pontifex aliquis statueret, ut sacerdotes ingederent cincti: an probabile erit, eum hoc animo statuisse, ut, si quis ob dolorem renum deponeret cingulum, redderetur obnoxius Gehennæ? non opinor. Divus Gregorius constituerat, Ut, si quis noctu cognovisset uxorem, abstineret postridie ab ingressu templi: hic, si quis dissimulato coitu, templum fuisset ingressus, non ob aliud, nisi ut audiret Euangelicam concionem, an is obnoxius fieret Gehennæ? Non arbitror, virum sanctissimum fuisse tam immitem. Si quis cum ægrotante uxore vesceretur carnibus, quod aliter ad edendum non posset provocari, & valetudo posceret cibum, num Pontifex vellet, illum ob id factum esse obnoxium Gehennæ? Hoc tantum ibi quæritur, nec quicquam asseveratur. Et certe ante Cæsaris Edictum hinc de rebus licebat quærere.

Jam vero nec illic, nec alibi simpliciter damno Pontificum *Indulgentias*. quamquam hætenus plus satis indultum est illis. Tantum quidam ridet congerronem suum, qui, quum alias esset nugacissimus nugator (nam talis fingitur) tamen præsidio Bullæ credebat, se perventurum in cælum. Hoc adeo non arbitror in Hæreticum esse, ut existimem, nihil esse sanctius, quam admonere populum, ne Bullis confidant, nisi studeant mutare vitam, & pravos affectus corrigant.

Sed ridentur illic *Vota*. Imo ridentur & admonentur isti, quorum plurima turba est, qui domi relictis liberis & uxore, voto temere inter pocula concepto, cum aliquot combibonibus Romam, Compustellam, aut Hierosolymam pro-

procurrunt. Quamquam, ut nunc sunt mores, arbitror sanctius in totum homines à talibus Votis dehortari, quam adhortari.

Hæ videlicet sunt execrabiles Hæreses, quas ille Lynceus vidit in libello puerili. Mirum autem, cur non excutiat & Catunculum meum, & Mimos Pubianos. Quis non intelligit, ista proficisci à privato quodam odio? Quamquam à me quidem in nulla re læsus est, nisi quod favi bonis literis, quas ille plus quam capitaliter odit, nec scit, quam ob rem. Et interim gloriatur, sibi quoque telum esse, quo se ulciscatur. Si quis illum in convivio dixerit Corcebum aut ebrium; ille vicissim in concione clamabit eum hæreticum, aut falsarium, aut schismaticum. Credo, si coqua in cœna poneret carnes adustas, postridie in concione clamaret, illam de hæresi suspectam. Nec pude-scit, aut resipiscit, toties ipsa re deprehensus in manifesto mendacio.

Primum, quam stulta, quam insana blateravit in Novum Testamentum à me recognitum? Deinde, quid insanius illa voce, quam jecit in Jacobum Fabrum & me, quum ipsa res loqueretur, illum non intelligere, quid mihi cum Fabro conveniret, aut quid esset in controversia? Quid impudentius, quam quod in publica lectione falsi crimen & hæresim impegit, quod juxta Græcos verterim: *Omnes quidem non resurgemus, sed omnes immutabimur*. Quid furiosius, quam quod Mechliniæ in publica concione monuit populum, ut caveret ab hæresi Lutheri & Erasmi? Quid enim nunc commemorem, quas voces evomat verius, quam eloquatur in lautis conviviis, quoties è poculis accrescit zelus domus Dei? Nuper apud Hollandos dixit, me apud Theologos Lovanienses haberi pro falsario. (scripsit ad me, qui præsens audivit.) Rogatus, quam ob rem? Quare, inquit, toties castigat Novum Testamentum? O stolidam linguam! Hieronymus toties castigavit Psalterium, an ideo falsarius est? Denique, si falsarius est, qui
vel

vel imprudens, vel ob inscitiam vertit aliquid secus, quam oportet, falsarius fuit hic, cujus hodie Translatione utitur Ecclesia. Quantum autem proficit istiusmodi moribus? Omnes rident, ut Morychum, horrent, ut ceritum, fugitant, ut morosum & intractabilem. Nec possunt non bene sentire de eo, de quo ille tam odiose prædicat. Et quum omnibus displiceat, uni sibi displicere non potest.

Hoc scilicet habet Edictum Cæsaris, ut furiosa linguæ petulantia, in quemcunque vellet, debaccharetur. Sic sustinet negotium Orthodoxæ Fidei vir sapiens & gravis. Non est iste zelus Dei, lædere innoxios, sed furor est Diaboli. Semel collaudatus est Judaicus zelus Phineës, sed ita, ut exemplum non transeat ad Christianos. Et tamen ille palam impias occidit. Isti, quidquid odit, Lutheranum est & Hæreticum. Sic opinor tenue zuthum, vapidum vinum, & jus insipidum, isti Lutheranum vocabitur. & lingua Græca; quam unice odit, opinor ob id, quod hanc Apostoli tanto honore dignati sint, ut non alia scripserint, Lutherana vocabitur. Poëtica, nam & hanc odit, magis amans Potaticam, erit Lutherica.

Clamat, per nos minui suam auctoritatem, seque meis scriptis ludicrum fieri. imo ipse sese propinat doctis & cordatis omnibus deridendum: nec ullum facit finem. Ego calumniam à me depello. Quod si docti bonique male sentiunt de eo, qui immerenti calumniam intendit, utri par est imputare, jure depellenti, quod agnoscere non debet, an per injuriam intendenti? Si quis affirmans, a finis esse alas in Brabantia, rideretur: nonne ipse faciat ridiculum? Clamat **TOTUM LUTHERUM ESSE IN LIBRIS MEIS**, omnia undique scaterere hæreticis erroribus. Cæterum, ubi, qui mea legunt, nihil tale reperiunt, etiamsi Dialecticen nesciant, tamen facile colligunt, quod consequitur. Habet auctoritatem à Cæsare. rem igitur gerat ex animo Cæsaris, qui nocentes sanari mavult, quam puniri: certe innoxios lædi non vult. Concredit hoc muneris ignoto. ubi rescie-

rit

rit, qualis sit homo, dubium non est, quin, quod credidit, sit repetiturus. Nec Cæsaris mitissimi, nec Pontificis integerrimi mens est, ut, qui suis vigiliis & ornare student & juvare Rempublicam, dedantur odiis talium, etiamsi quid humani lapsus esset; tantum abest, ut bonos & integros velint alienari, & in diversam partem protrudi.

Hæc magis ad Vos pertinent, quam ad me. Nam hujus mores multum dedecoris conciliant ordini vestro, dum vulgus ex hoc uno vos omnes æstimat. injuria quidem fateor; sed sic sunt hominum mores. neque paucos à Theologiæ studio alienat istius asperitas. Scio, totum hominem vobis displicere, præter duos aut tres combibones, & unum veteratorem, qui stultitia hominis ad suas cupiditates abutitur. Sed ita demum intelligerent omnes, eum vobis non probari; si, posteaquam coerceri non potest, ejeceritis e vestro contubernio. Difficillimum quidem istud erit, sat scio. Nam ægre tales avelluntur à nidore conviviorum solemniū, opiparorum, & gratuitorum. Sed tamen hoc pertinet ad honorem ordinis vestri: cui merito faveo. Bene valete. *Scripta anno (opinor) cIo Io xxxi.*

EX EPISTOLA ERASMI

A D

JOANNEM OECOLAMPADIUM,

Ann. 1529. Id. Jul.

Hodie mihi narravit Hieronymus Frobenius, esse, qui, nescio, quid sinistri suspicentur de animo in te meo, quasi te scriptis meis perstrinxerim; deinde, quasi nuper deflexerim ab itinere, ne te salutarem. Scito, utrumque esse vanissimum somnium. Nullam literam scripsi, qua te perstrictum volui, aut quam scribens de te cogitavi. Quum excuderetur Colloquium *Cyclops*, quidam ex operis Frobenianis

nianis suspicati sunt, quod dicitur de *ove in capite*, *vulpe in pectore*, deque *longo naso*, ad te pertinere; quum constet, hoc lusum in *Nicolaum Cannium* famulum meum, qui ambiebat in Colloquiis celebrari. is talem gestat pileum, & nasum habet longum, & colore est fusco, capillitio nigro. Te simili uti pileo, nunquam audieram, nisi hac occasione. Non sum tam ineptus, ut talibus nugis utar in viros eruditos. Ambiebat & *Polyphemus* celebrari, qui circumferebat Codicem Evangelicum belle ornatum, quum ipsius vita nihil esset inquinatius. Sic res habet de scriptis. Jam ea via soleo fere semper adire hortum Frobenii, quum coelum est commodius, quod altera sit angustior, & toeteat. Itaque, si nullus adfuisset, illac tamen eram iturus. Nec te tum novi adversum, sed famulus admonuit. Itaque reflexissem iter ad te, nisi plures adfuissent mihi ignoti, quorum cœtum turbare nolui. Idque tum dixi famulo. Sic habet de suspicione, &c. *Adde ejusdem Epistolam Bilibaldo suo inscriptam eodem tempore*, Editionis Scriverianæ pag. 212.

EX ERASMI EPISTOLA

AD

JOANNEM CHOLERUM,

Præpositum Curiensem.

Ann. 1532. 5. Octob.

L Ambertus Campester, qui olim Lutetiæ edidit Colloquia mea velut à me emendata, persuaso typographo rem esse vendibilem, & sub nomine meo præfatus, & admixtis per totum opus miris emblematis, quibus me ipsum accusabam, omnia plena scurrilis cujusdam stoliditatis, quo peracto fugit Lugdunum; & simulans se sum-
mum

num Erasmi amicum, reperit patronum; cui mox suffuratus trecentos coronatos fugit, & in fuga deprehensus est inter aliquot puellas, suffigendus in crucem, nisi sacra cuculla Dominici servasset eum. Is, inquam, multis aliis flagitiis ac sceleribus designatis, tandem in civitate quadam Germaniæ, Zorît, opinor, dicitur, ditionis Juliacen-sis, excussa cuculla docet Euangelium, hoc est, meras seditiones. Dux petiit, ut hominem ejicerent. Respon-derunt, se non posse carere suo ecclesiasta. Et ista pestis serpit indies.

Anno 1536. 10. Kal. Majas.

ATqui non omnia in hoc scribuntur, ut evulgentur. Iulius quædam adolescentes styli exercendi gratia: quædam aliis dictavimus sic inambulantes, nihil minus cogitantes, quam de evulgando: nonnulla scripsimus disci-pulis tardis. Hujus generis erant Colloquia, quæ Hele-nius quidam haud scio, unde nactus, nam apud me nullum unquam fuit exemplar, care vendidit Joanni Frobenio, simulans, alios esse typographos, qui empta cuperent. Hæc emendi orexis.

Erasmus in Epistola scripta Basileæ

Anno M lº XXXVI. XXVII. Maji.

DEmiror, Dolæ tantum posse duos Franciscanos. Col-loquia & venduntur & excuduntur Lutetiæ, & Dolæ exulant. Qui dicunt, in illis aliquid esse hæreticum, sive docti sive indocti mentiuntur. Id liquido perspiciet, qui legerit meas Declarationes.

ERAS-

ERASMUS ROTERODAMUS
DE
UTILITATE
COLLOQUIORUM
AD
LECTOREM.

A Deo nunc in omnes & in omnia per universum orbem grassatur comitata Furiis ἡ Ἀλγεολή, ut tutum non sit ullum emittere librum, nisi satellitio munitum. Quamquam quid satis esse tutum possit adversus sycphantæ morsum, qui velut aspīs ad vocem incantantis, ita ad omnem purgationem quamvis justissimam obturat aures? Prima pars hujus operis, quæ mea fuit & non mea, temeritate cujusdam erat edita. Quam cum ingenti applausu viderem exceptam à studiosis, abusus sum affectu vulgari ad profectum studiorum. Quandoquidem nec medici semper ægrotis ministrant saluberrima, sed illis nonnihil concedunt ob hoc ipsum, quod vehementer appetant. Itidem mihi visum est, hoc genus illecebris inescare teneram ætatem, quæ jucundis facilius ducitur, quam seriis aut exactis. Itaque, quod editum erat, repurgavi; deinde adjeci, quæ moribus etiam formandis conducere, velut irrepens in animos adolescentium, quos recte scripsit Aristoteles inidoneos auditores Ethicæ Philosophiæ, dumtaxat ejus, quæ seriis præceptis traditur. Quod si quis clamet, indecorum homini seni sic pueriliter ludere, nihil moror, quam pueriliter, modo utiliter. Et si laudantur literatores ætate pro-
vecti,

ἡ Ἀλγεολή] Hoc est, calumnia, quod omnia in aliam partem trahat & quæ apud Græcos hinc nomen habet, conjiciat, atque existimata aut edita sunt

vecti, qui pueritiæ crustulis blandiuntur, elementa velint
 ut discere prima; mihi non arbitror vitio verti debere,
 quod simili studio juventutem illecto, vel ad elegantiam
 Latini sermonis, vel ad pietatem. Adde, quod bonæ pru-
 dentiæ pars est, nosse stultas vulgi cupiditates & absurdas
 opiniones. Eas arbitror satius ex hoc libello discere, quam
 experientia stultorum magistra. Multis amata sunt Gram-
 matices præcepta. Aristotelis Ethice non est apta pueris:
 Theologia Scoti minus; ne viris quidem admodum uti-
 lis ad parandam bonam mentem: & plurimum habet mo-
 menti, gustum optimarum rerum protinus in se vixisse tene-
 ris animis. Et haud scio, an quidquam discitur felicius,
 quam quod ludendo discitur. Est hoc nimirum sanctissi-
 mum fallendi genus, per imposturam dare beneficium.
 Laudantur enim medici, qui sic fallunt ægrotos. Et tamen,
 si nihil heic aliud, quam nugatus fuissim, videbantur laturi;
 nunc, quoniam præter linguæ politiem inspersi quæ-
 dam, quæ mentem instruant ad Religionem, calumnian-
 tur, ac perinde quasi dogmata Christianæ professionis
 heic serio pronuntientur, ita syllabas etiam ad vivum ex-
 cutiunt. Id quam faciant inique, magis erit perspicuum,
 ubi declararo *Colloquiorum aliquot non vulgarem utilitatem.*
 Ut enim omittam tot serias sententiis mediis jocis ad-
 mixtas, tot fabulas, tot historias, tot rerum naturas di-
 gnas cognitu: in Colloquio *de visendo loca sacra* cohibe-
 tur superstitiosus & immodicus quorundam affectus, qui
 summam pietatem esse ducunt vidisse *Hierosolimam*; & huc
 per tanta terrarum marisque spatia currunt senes Episco-
 pi, relicto grege, qui curandus erat: huc viri principes
 relicta familia ac ditione, huc mariti relictis domi liberis
 & uxore, quorum moribus ac pudicitiae necessarius erat
 custos: huc adolescentes ac foeminae, non sine gravi discri-
 mine morum & integritatis. Quidam etiam iterum atque
 iterum recurrunt, nec aliud faciunt per omnem vitam; &
 interim superstitioni, inconstantiae, stultitiae, temeritati

Ccc

præ-

prætexitur Religionis titulus, ac desertor suorum, contra doctrinam Pauli, sanctimoniam laudem aufert, ac sibi quoque pietatis omnes numeros expleisse videtur. Paulus 1. Timoth. 11. intrepide pronuntiat: *Si quis autem suorum, & maxime domesticorum, curam non habet, fidem abnegavit, & est infideli deterior.* Atqui heic Paulus loqui videtur de viduis, quæ liberos atque nepotes negligunt, ideoque prætextu Religionis, dum sese mancipient obsequiis Ecclesiæ. Quid dicturus de maritis, qui destitutis teneris liberis, uxore juvencula, idque in re tenui, proficiscuntur Hierosolymam? Ex multis unicum exemplum proferam, nec tam recens, ut metuenda sit invidia, nec tam vetus, quin nepotes supersint, quos damni magnitudo non sinit oblivisci rei gestæ. Vir quidam præpotens decreverat ante mortem invisere Hierosolymam, pio quidem animo, sed parum felici consilio. Rebus igitur ordinatis, facultatum omnium, uxoris, quam gravidam reliquit, oppidorum & arcium curam tutelamque commisit Archiepiscopo, ceu parenti. Ubi rumor allatus est, hominem in ea peregrinatione perisse, Archiepiscopus pro parente gessit præconem; occupavit possessiones omnes defuncti: denique & arcem munitiorem, in quam gravis confugerat, vi expugnavit: & ne superesset ultor atrocissimi facti, gravis confessa simul cum foetu periit. Nonne pium erat, tali viro dissuadere periculosam & non necessariam protectionem? Hujus generis quam multa comperiantur exempla, cæteris æstimandum relinquo. Ne quid interim dicam de sumptibus, quos, ut fateamur non omnino perire, tamen nemo prudens non fatebitur, in usus longe meliores expendi potuisse. Quod autem ad Religionem attinet, divus Hieronymus laudat Hilarionem, quod, cum esset Palæstinus, & in Palæstina viveret, tamen semel duntaxat viserit Hierosolymam, ob loci viciniam, ne videretur contemnere loca sacra. Si merito laudatus est Hilarion, quod abstinuerit ab Hierosolyma, tam vicinus,

ne

ne Deum angusto loco claudere videretur, semel tantum adierit, ob loci propinquitatem, ne quos offenderet; quid dicendum de his, qui ex Anglia & Scotia tantis impendiis per tot discrimina petunt Hierosolymam, præsertim domi relictis carissimis, quibus juxta doctrinam Apostoli debent perpetuam curam? Clamat sanctus Hieronymus: *Non magnum est Hierosolymis fuisse; sed bene vixisse magnum est.* Et tamen ætate Hieronymi probabile est, evidentiora vestigia veterum monumentorum exstitisse, quam nunc exstant. De votis disputationem aliis relinquo; tantum hoc agit Colloquium, ne quis temere talia vota suscipiat. Id esse verum, declarant hæc mea verba: *Præsertim, cum domi haberem uxorem, integra adhuc ætate, liberos, & familiam, quæ pendeat ex me, & opera mea quotidiana alebatur: & cætera, quæ sequuntur.* De votis igitur susceptis nihil dicam, nisi, quod si summus essem Pontifex, non admodum gravate relaxarem obstrictos. In suscipiendis, quemadmodum fateor fieri posse, ut aliquis cum fructu pietatis eat Hierosolymam, ita non dubitarem, multis, ex rerum circumstantiis, dare consilium, ut eas impensas, tempus, & operam infunderent in alia, quæ propius conducunt ad veram pietatem. Hæc arbitror esse pia: eoque considerata multorum vel levitate vel ignorantia, vel superstitutione, visum est super ea re monere juventutem: neque video, quos offendere debeat hæc admonitio, nisi forte quosdam istos, quibus carior est quæstus, quam pietas. Nec illic damno *Pontificias Indulgentias*, aut diplomata: sed taxo nugacissimum nugatorem, qui ne cogitans quidem de corrigenda vita, totam spem collocavit in condonationibus humanis. Heic si quis mihi consideret, quanta jactura pietatis nata sit inter mortales; partim ex eorum vitio, qui prostituunt Pontificias Indulgentias; partim eorum culpa, qui illas secus, quam oportet, accipiunt, fatebitur operæ pretium, juventutem super hac re commonitam esse. Verum hoc modo parum consultum est

¹ commissiōnariis. Audio ô bone: si viri boni sunt, gaudebunt, esse monitos simplices: sin potior est illis quæstus quam pietas, valéant.

In colloquio *de captandis sacerdotiis*, taxo eos, qui Romam cursitant, venanturque sacerdotia, crebro gravi iactura tum morum, tum pecuniæ: eoque deduco sermonem, ut sacerdos pro concubina, lectione bonorum auctorum semet oblectet.

In *militis confessione*, taxo facinora militum, & impiam militum confessionem; ut adolescentes ab ejusmodi moribus abhorreant.

In *monitis pædagogicis* doceo puerum verecundiam ac mores ætati decoros.

In *pietate puerili*, nonne piis præceptis imbuo puerilem animum ad studium pietatis? Nam, quod quidam arrodebant de confessione, mera fuit calumnia: cui jam pridem respondi. Doceo, confessionem esse suscipiendam, perinde quasi nobis esset instituta à Christo. Cæterum, an id sit factum, nec refellere est animus, nec asseverare, quod nec mihi satis persuasum est, nec aliis probare possim. Quod autem admoneo de genere vitæ serio deligendo, deque seligendo Sacerdote, cui committas arcana tua, judicabam, adolescentibus esse necessarium, nec video, cur me debeat pœnitere. At sic erunt pauciores monachi & sacerdotes. Fortassis erunt, sed meliores. Idem probabit, quisquis vere monachus est. Porro, qui venantur² profelytos vel ad prædam, vel ob superstitionem, dignissimi sunt, qui omnibus omnium scriptis traducantur, quo resipiscant.

In *convivio profano*, non damno constitutiones Ecclesiæ de jejniis, ac delectum ciborum; sed indico superstitionem

¹ Quibus à Pontifice concessum erat in Indulgentiis cauponam exercere. Hos rectius *Indulgentiarum redemptores aut concinnatores* appellamus.

² *Profelytos*] Venantur profelytos, qui ad vitæ suæ institutum vel sectam callida persuasione simplicium animos insectant, tanquam esca projecta in retia perducentes.

nem quorundam, qui his plus tribuunt, quam oportet, negligentes eorum, quæ magis faciunt ad pietatem: damnoque eorum crudelitatem, qui hæc exigunt ab his, à quibus Ecclesiæ mens non exigit: item eorum præposteram sanctimoniam, qui ex huiusmodi rebus condemnant proximum. Heic si quis reputet, quanta veræ pietatis lues hinc nata sit inter mortales, fatebitur, vix aliam admonitionem esse magis necessariam. sed hac de re copiosius alias respondebimus.

In *Convivio religioso* cum omnes faciam alienos à sacris, omnes conjugatos, satis doceo, quale debeat esse convivium omnium Christianorum. Ad quam formam si sacerdotes quidam & monachi conferant sua convivia, intelligant, quantum absint ab ea perfectione, qua conveniebat illos laicis antecellere.

In *Apotheosi* doceo, quantum honoris debeatur egregiis viris, qui suis vigiliis bene meriti sunt de liberalibus studiis.

Sunt inepti, quibus *colloquium proci* & *puellæ* videatur lascivum, cum nihil fingi possit castius. Si res honesta est matrimonium, & proci agere honestum est. Atque utinam omnes proci tales essent, qualem heic fingo, nec aliis colloquiis coïrent matrimonia! Quid facias istis ingeniis tetricis, & ab omnibus Gratiis alienis, quibus impudicum videtur, quidquid amicum est ac festivum? Hæc puella negat proci discessuro osculum, quo totam virginitatem illi servet illibatam. Quid autem nunc vulgo non dant puellæ procis? Deinde non vident, quam multa Philosophica sint inspersa joci, de non præcipitando conjugio, de delectu non solum corporum, sed multo magis animorum, de firmitate conjugii, de non contrahendo matrimonio sine consensu parentum, de caste colendo matrimonio, de sancte educandis liberis, postremo puella comprecatur Christum, ut illius auspiciis sit felix connubium. An hæc non convenit scire juvenes? Et, qui hanc lectionem ob lasciviam putant

tant esse noxiam pueris, patiuntur, illis prælegi Plautum & facetias Pogii. Præclara judicia!

In *Virgine Misogamo* detestor eos, qui adolescentes aut puellas invitis parentibus pelliciunt in monasterium, abutentes illorum vel simplicitate, vel superstitione; persuadentes eis, non esse spem salutis extra monasteria. Nisi talibus piscatoribus plenus esset mundus; Nisi innumera felicissima ingenia per istos infelicissime sepelirentur ac defoderentur viva, quæ fuissent electa vasa Domini, si iudicio sumisissent institutum naturæ congruens; non recte admonui. At, si quando cogar in hoc argumento proferre, quod sentio, sic depingam & ¹ plagiariorum illos, & ipsius mali magnitudinem, ut nullus non fassurus sit, me non sine causâ hæc monuisse: quamquam civiliter id quidem à me factum est, ne malis daretur ansa delinquendi.

In proximo colloquio *Virginis penitentis*, non induco virginem, quæ professâ mutarit institutum, sed quæ ante peractam professionem redierit ad parentes, quos habebat optimos.

In *Mempsigamo* quam multa sunt Philosophica, de celandis maritorum vitiis, de non interrompenda conjugum benevolentia, de sarciendis offensis, de corrigendis maritorum moribus, de obsequiis erga maritos? Quid aliud docet Plutarchus, Aristoteles, & Xenophon, nisi quod heic personæ vitam quandam addunt orationi?

In colloquio *Militis & Carthusiani*, simul depingo & insaniam juvenum, qui procurunt ad bellum, & pii Carthusiani vitam, quæ sine studiorum amore non potest non esse tristis & inamœna.

In *Pseudotheo* depingo quorundam ingenia, qui nati sunt ad mentiendum, quo quidem hominum genere nihil est execrabilius, utinam esset rarius!

• In

¹ Plagiariorum] Recte illos *plagiariorum* vocat, quod quodammodo furtum in alterius corpus committant.

In colloquio *Adolescentis & Scorti*, nonne & lupanaria facio casta? Quid autem dici potuit efficacius, vel ad inferendam adolescentum animis pudicitiae curam, vel ad revocandas ab instituto non minus ærumnoso, quam turpi puellas ad quæstum expositas? Unica vox commovit quosdam, quod impudica puella blandiens adolescenti vocat illum suam mentulam, cum hoc apud nos vulgatissimum sit etiam honestis matronis. Hoc qui ferre non potest, pro *mea mentula*, scribat *mea voluptas*, aut si quid aliud mavult.

In *Convivio Poetico* doceo, cujusmodi debeat esse convivium inter studiosos, parcum, sed festivum & hilare, conditum literatis fabulis, sine rixis, sine obtreptione, sine turpiloquio.

In *Inquisitione* doceo summam Catholicæ professionis, idque aliquanto vividius ac liquidius, quam docent Theologi quidam magni nominis, inter quos pono & Gersonem, quem interim honoris causa nomino. Ideo porro fingo personam Lutherani, quo facilius redeant in concordiam, inter quos de præcipuis articulis Orthodoxæ professionis convenit; etiamsi reliquam Inquisitionis partem non addidi, propter hæc exulceratissima tempora.

In *Senili colloquio* quam multa velut in speculo exhibentur, quæ vel fugienda sunt in vita, vel vitam reddunt tranquillam! Hæc præstat adolescentes ex festivis colloquiis, quam experimentis discere. Socrates Philosophiam è cœlo deduxit in terras: ego Philosophiam etiam in lusus, confabulationes, & computationes deduxi. Oportet enim & ludicra Christianorum sapere Philosophiam.

In *Protoplusiis* quam multa sunt, ad quæ pastores rusticani, rudes & indocti, nihilque minus, quam pastores possint suam vitam corrigere? prætereaque ad tollendam stultam gloriam vestium, rursus ad coercendam illorum insaniam, qui monachorum cultum execrantur, quasi per se mala sit vestis. Et obiter describitur forma, quales de-

beant esse Monachi; qui per vicos obambulant. Neque enim admodum multi tales sunt, quales heic describo.

In *Erudita Puella*, simul & Paullæ, Eustochii, Marcellæ, vetus exemplum rénovo, quæ cum integritate morum conjunxerunt studium litterarum, & monachos Abbatesque sacrorum studiorum osores, luxui, otio, venationibus, aleæque deditos, puellæ conjugatæ exemplo exstimulo ad aliud studiorum genus ipsis magis congruens.

In *Spectro* detego technas impostorum, qui credulis simplicium animis solent illudere, fingentes apparitiones daemonum & animarum, vocesque divinas. Quantam vero pestem hæ præstigiæ invexerunt pietati Christianæ! Quoniam autem rudis ac simplex ætas hujusmodi fraudibus potissimum est obnoxia, visum est exemplo non inamœno depingere modum imposturæ. Sic impositum fuit ¹ Cælestino Pont. Romano. Sic Bernæ delusus juvenis ² à monachis. Sic commentitiis oraculis & hodie plurimi deluduntur.

Nec minima pars humanarum calamitatum est *Alcumistica*: quæ doctis etiam & cordatis viris imponit. adeo morbus hic adlubescit, si quem corripuerit. Huic affinis est *Magia*, eodem nomine, sed cognomine blandiens, *naturalis*. Similes imposturas taxo in *Hippoplano* & *Ptochologia*; rursus in *Convivio fabuloso*. Ex his si nihil aliud discerent pueri, quam Latine loqui, quanto plus laudis mea mereretur industria, qui per lusum ac voluptatem id facio; quam illorum, qui miseræ juventuti Mammetreptos, Brachylogos, Catholicontas, & significandi modos obtrudebant?

In *Puerpera*, præter naturalium rerum cognitionem, quam multa sunt moralia de cura matrum erga liberos, primum infantes, mox grandiores.

In

¹ *Cælestino*] De hoc vide Platinam. | D. Francisci fratres quinque vulnorum
² *A Monachis*] Prædicatoribus, qui stigmati frustrari conabantur.

In *Peregrinatione religionis* ergo, taxo istos, qui per tumultum eiecerunt omnes imagines è templis: rursus eos, qui insaniunt in peregrinationes, quæ suscipiuntur prætextu religionis; unde jam & sœdalitates inventæ sunt. Qui Hierosolymæ fuerunt, Equites aurati vocantur, seque Fratres vocant, & in die Palmarum serio rem agunt ridiculam, fune trahentes asinum, ipsi non multum differentes ab asino ligneo, quem trahunt. Id imitati sunt, qui Compostellam adierunt. Dentur hæc sane, dentur affectibus hominum: at non ferendum, quod hinc sibi vindicant pietatem. Notantur & ii, qui reliquias incertas pro certis ostendunt, qui his plus tribuunt, quam oportet, qui quæstum ex his sordide faciunt.

In *Ichthyophagia* tracto quæstionem de constitutionibus humanis, quas quidam prorsus rejiciunt, multum aberrantes à recta ratione: quidam propemodum anteponunt divinis legibus: rursus alii abutuntur & divinis, & humanis constitutionibus ad quæstum ac tyrannidem. Conor itaque partem utramque ad moderationem temperare; inquirens, unde natæ sint, & quibus gradibus huc usque progressæ constitutiones humanæ, quos & quatenus obligent, ad quid conducant, quantum distent à divinis; obiter indicans præpostera mortalium judicia, quibus jam olim mundus plenus est, & unde totus hic orbis tumultus natus est. Hæc ideo quoque tractavi copiosius, quo doctis suppeditarem occasionem accuratius hisce de rebus scribendi. Nam, quæ adhuc prodierunt, non satis faciunt curiosis. Traducere scortationem, temulentiam, adulterium, non perinde ad rem pertinebat; quandoquidem hæc mala nullum fallunt: sed ex his est periculum veræ pietatis, quæ vel non sentiuntur, vel sanctimonix fallaci specie blandiuntur. Quod si quis calumniatur, personis sordidis affingi Theologicam disputationem; ab his talia nunc in omnibus convivii disputantur; & hujusmodi personis opus erat familiarius crassiusque rem tractaturo.

Ccc 5

In

In *Funere*, quoniam mors arguere solet Christianam fiduciam, in duobus idiotis depinxi diversum mortis genus, velut imagine viva ponens ob oculos diffimilem excessum eorum, qui fidunt rebus commentitiis, & qui spem salutis fixerunt in misericordia Domini: obiter taxans divitum stultissimam ambitionem, qui luxum ac superbiam suam & ultra mortem proferunt, quam mors saltem debebat auferre: simul eorum perstringens vitium, qui sui compendii gratia, stultitia locupletum abutuntur, quam ipsi potissimum debebant corrigere. Quis enim audebit libere mone-re potentes ac divites, si monachi, qui se profitentur mundo mortuos, palpantur illorum vitiis? Si nulli tales sunt, quales descripsi, tamen ostensum est exemplum, quod oportet vitari: sin vulgo referuntur longe his, quæ proposuimus execrabiliora, qui sunt æqui, meam agnoscant civilitatem, suumque vitium corrigant: & si vitio vacant ipsi, alios peccantes vel emendent, vel coërceant. Nul-lum ordinem perstrinximus; nisi forte totum Christiani-smum infamat, qui quidquam monendi gratia dixerit in corruptos Christianorum mores. Quos tantopere movet honos ordinis, eos in primis compescere debebant, qui pa-lam factis suis dehonestant ordinem. Nunc, cum illos ut germanos sodales agnoscant, foveant ac tueantur, qua fronte causantur à bene monente lædi existimationem ordi-nis? Quamquam quæ ratio dicat, sic habendam hujus aut illius humanæ sodalitatis rationem, ut publicam Christia-norum utilitatem negligas?

In *Differentia verborum ac rerum*, taxo præpostera quo-rumdam judicia.

In *Convivio vario*, commonstro rem civilitati con-gruam.

In *Charonte* detestor bellum inter Christianos.

In *Synodo Grammaticorum* rideo studium cujusdam Car-thusiani, suo judicio doctissimi, qui cum in Græcas lite-ras solent stolidissime debacchari, nunc libro suo indiderit Græ-

Græcum titulum, sed ridicule, *Antidomaritas* dicens, quos appellare poterat *Antimarianos* vel *Antidicomarianos*.

In *Cyclope* taxo quosdam, qui Euangelium semper habent in ore, cum in vita nihil sit Euangelicum.

In *Conjugio impari*, pono ob oculos vulgi stultitiam, qui in sponsalibus supputant dotis modum, nec ad rationem vocant sponsi scabiem lepra deteriorem. Atque id hodie fit tam passim, ut nemo miretur, cum nihil sit in liberos crudelius.

In *Ementita nobilitate* depingo genus hominum, qui sub umbra nobilitatis existimant, sibi nihil non licere. quæ præcipua pestis est Germaniæ.

In *Senatulo* traducturus eram vitia quædam mulierum, sed civiliter, ne quis exspectet tale quippiam, quale habet Juvenalis: verum hoc agenti, obortus est quidam *ἰνὸς ἀνὴρ*, lupus, ut ajunt, in fabula. Reliqua fere comparata sunt ad voluptatem, sed non illiberalem. Non hoc est dehonestare ordines, sed erudire. Quapropter omnibus ordinibus, & privatim, & publice rectius consultum fuerit, si deposita quidvis calumniandi rabie, candidis animis amplectamur omnes, quidquid pio studio in publicam utilitatem adfertur. Aliis aliæ sunt dotes, & alios alia capiunt, milleque modis homines trahuntur ad pietatem. Laudatum est Juvenci studium, qui sacram Evangeliorum historiam carmine prodidit. Nec sua laude fraudatus est Arator, qui idem fecit in Acta Apostolorum. Adversus Hæreticos tubam intendit Hilarius, ut argutatur Augustinus, Hieronymus dialogis pugnat, Prudentius vario metri genere dimicat, Thomas & Scotus dialectices ac philosophiæ præsidiiis pugnant, Simile studium omnium, sed dissimilis singulorum ratio. Non reprehenditur diversitas, quæ

[Juvenalis] Qui, dum apertius vitia infestatur, cogitur subinde turpiora ob oculos ponere.

quæ scopum eundem petit. Prælegitur pueris Petrus Hispanus, quo dociliores veniant ad Aristotelem. Multum enim promovit, qui gustum dedit. Atqui hic libellus, si teneræ publi prælegatur, tradet illos ad multas disciplinas magis habiles, ad poëticen, ad rhetoricen, ad physicen, ad ethicen: demum ad ea, quæ sunt pietatis Christianæ. Stulti personam suscepi, factus ipse mearum rerum encomiastes: sed me compulit partim quorundam improbitas nihil non calumniantium, partim Christianæ juventutis utilitas, in quam oportet omnes omnibus studiis incumbere.

Hæc ita cum habeant, omnibusque, qui literas didicerunt, perspicua sint, est tamen quoddam hominum genus mire ¹bliteon. Deputatos appellant Galli; opinor, quod male putati sint, aut certe plus satis putati, qui sic pronunciant de meis Colloquiis, opus esse fugiendum, præsertim monachis, quos illi Religiosos appellant, & adolescentibus; eo quod jejunia & abstinentiæ ecclesiæ parvi penderentur: beatæ Virginis & Sanctorum pro ludibrio haberentur suffragia, virginitas si conjugio conferatur, nullius esse aut parvi momenti, religionis etiam dissuaderetur omnibus ingressus: quodque in eo arduæ difficilesque Theologiæ quæstiones Grammaticulis proponantur, contra statuta per magistratus in artibus jurata. Agnoscis, mi lector, Atticam eloquentiam. Ut ad postremum primo loco respondeam, quid artium Magistri proponant Grammaticulis, nescio: quæ tractantur in Colloquiis, de symbolo, de missa, de jejniis, de votis, de confessione, nihil habent Theologicæ difficultatis, sed ejus generis sunt, ut non oporteat, ea quemquam nescire. Et, si pueris præleguntur epistolæ Pauli, quid periculi est, si gustus quidam illis præbeatur Theologicæ disputationis? Ad hæc, cum non
igno-

¹ *Encomiastes*] Laudator. Vulgi est ² *Bliteon*] Betaceum, nihil sapiens, proverbium.

inconditum.

ignorent, pueris Sophistices candidatis perplexas de personis divinis statim quæstiones summæ difficultatis proponi, ne dicam otiosæ subtilitatis; cur nolunt, pueros hoc discere, quod ad communem vitam pertinet? Jam, si putant nihil referre, quid sub qua persona dicatur; intelligunt, opinor, quam multa comperiantur in Euangelicis & Apostolicis literis, quæ, secundum hanc legem, manifestam habent blasphemiam. Multis locis approbo jejunium, nusquam damno. Qui secus asseverat, cum declarabo impudentissime mentiri. Sed in pietate puerili, inquit, leguntur hæc verba: Cum jejunio mihi nihil est negotii. Finge, hæc verba dici sub persona militis aut temulenti, num protinus Erasmus damnat jejunia? Non opinor. Nunc dicuntur ab adolescente nondum adulto; quam ætatem lex non obstringit ad jejunandum: & tamen is adolescens præparat se ad justa jejunia. Sic enim subjicit, sed tamen, si sensero opus, prandeo cœnoque parcus, quo me præbeam alacriorem studiis pietatis per diem festum.

Abstinentias vero quam damnam, declarant hæc verba, quæ sunt in *Convivio profano*: In plerisque non res, sed animus discernit nos à Judæis. Illi manum abstinebant à certis cibis, velut ab immundis & animum inquinaturis; Nos, cum intelligamus, omnia munda esse mundis; tamen carni lascivienti, velut equo ferocienti, pabulum subducimus, quo magis sit audiens dicto spiritui. Nonnunquam immoderatum suavium rerum usum abstinentiæ molestia castigamus. Paulo post reddit rationem, quare Ecclesia interdixerit esum quorundam ciborum. Omnibus, inquit, conducet. Nam tenuibus, cochleis aut ranis licebit vesci, aut cæpas, porrumve arrodere; mediocres detrahent nonnihil quotidianis obsoniis; quod si quid divites deliciantur hac occasione, suæ gulæ imputent, non incusent Ecclesiæ constitutionem. Mox loquor his similia. Rursus aliquanto post; Scio, medicis magnopere damnatum esse piscium esum: sed secus visum est majoribus nostris, quibus obtempe-

temperare religiosum est. Inibi protinus doceo, heic vitandum etiam offendiculum infirmiorum.

Æque falsum est, in colloquiis irrideri suffragia beatæ Virginis, & aliorum Sanctorum; sed illos irrideo, qui petunt à sanctis, quæ non auderent à bono viro petere; aut hoc animo petunt à certis divis, quasi hoc aut illud, hic aut ille citius velit aut possit præstare, quam alius, aut quam ipse Christus. Imo in puerili pietate sic loquitur puer: Salutem dixi nonnullis. Quibus? Christo ac divis aliquot. Et aliquanto post: Rursus tribus verbis saluto Jesum, ac divos divasque omnes; sed nominatim Virginem matrem; tum eos, quos habeo mihi peculiare. Et infra commemorat nominatim, quos divos salutet quotidie.

Mirum vero, si procus amans laudat nuptias, dicitque, castum conjugium non multum abesse à laude virginitatis, cum Augustinus patriarcharum¹ polygamiam anteponat nostro cœlibatui.

Quod obijciunt de ingressu religionis, quam sit manifestæ vanitatis, & declarant mea verba in virginemisogamo. Sic enim loquitur virgo: Damnas igitur hoc totum vitæ institutum? Respondet juvenis; Nequaquam: verum, quemadmodum nemini suadere velim, ut, quæ se in hoc vitæ genus conjecerit, luctetur emergere, ita non dubitem hortari puellas omnes, præsertim indolis generosæ, ne se temere eo præcipitent, unde post sese non possint explicare. Hæc est illius colloquii conclusio, utcunque certatum est argumentis. Obsecro, an hoc est omnibus dissuadere ingressum religionis: Non damnatur ingressus: sed præceps temeritas damnatur. Hæc igitur malitiose detorquent ad calumniam. At non perpendunt, quam multa illic discant grammaticuli, qui pugnant cum decretis Lutheranorum.

In

¹ *Polygamus*: Polygamus, qui multas duxit uxores, aut qui multas habet. *Polygamiam* Augustinus nuptias multas duxit uxores, aut qui multas habet. *plices* interpretatur,

In *Puerili pietate* traditur ratio bene & utiliter audiendi missam. Docetur ratio bene & efficaciter confitendi. Admonetur puer, ut, antequam sumat eucharistiam, confessione purget animum. Ibidem docentur grammaticuli, quæ recepta sunt usu populi Christiani, cum tamen in sacris literis non habeantur, hætenus esse servanda, ne cui simus offendiculo.

In *Profano convivio* docentur, magis obtemperandum pontificum constitutionibus, quam medicorum consiliis: tantum admonentur, in necessitate cessare vigorem constitutionis humanæ, & mentem legislatoris. Ibidem probat quispiam benignitatem in monachorum collegia, modo detur ad usum, non ad luxum, & potissimum detur religionis disciplinam observantibus.

De constitutionibus humanis hæc pronuntiantur in colloquio *ἱχθυοφασία*. Pugnent, qui volent, ego censeo, leges majorum reverenter suscipiendas & observandas religiose, velut à Deo profectas; nec esse tutum, nec esse pium, de potestate publica sinistram concipere aut serere suspicionem. Et, si quid est tyrannidis, quod tamen non cogat ad impietatem, satius est ferre, quam seditiose reluctari. Hujusmodi permulta grammaticuli discunt ex meis colloquiis, quibus sic obmurmurant isti. Sed indecorum est, Theologum joculari. saltem hoc mihi concedant apud pueros, quod ipsi permittunt sibi viri apud viros in vespertiis, ut vocant rem insulsam insulso vocabulo.

Insulas calumnias, quas in Hispaniis objicere quidam, ostendi mera esse somnia hominum nec sobriorum, nec Latine scientium. Nec minus indoctum est, quod quidam pronuntiavit hæretice dictum, quod in Symbolo pater dicitur simpliciter auctor omnium. Verum is deceptus inscitia Latini sermonis existimat, *auctorem* nihil aliud, quam creatorem aut fabricatorem significare. Atqui, si consulat eos, qui callent elegantiam Romani sermonis, si evolvat Hilarium, aliosque vetustos auctores, comperiet auctoritatem

tatem accipi pro eo, quod Scholastici vocant rationem perfectissimam principii, eoque Patri peculiariter tribuunt, & auctoris nomine sæpe designant Patrem, cum personas inter se conferunt. An pater recte dicatur causa filii, nihil mea refert, cum nunquam eo verbo sim abusus, nisi quod illud est verissimum, nos de Deo non posse loqui, nisi verbis impropriis; nec magis proprium verbum est fons aut principium, aut origo, quam causa.

Jam hinc mihi perpende lector, quales sint interdum, qui suis sententiis homines pertrahunt ad incendium. Nihil turpius, quam reprehendere, quod non intelligas. At ista quidvis calumniandi febris, quid aliud gignit, quam amarulentiam ac diffidia? Quin potius aliena candide interpretemur, nec statim nostra pro oraculis haberi velimus; nec eorum judicia pro oraculis ducamus, qui, quod legunt, non intelligunt. Ubi in consilio est odium, ibi cæcum est judicium. Pacificator univerforum Spiritus, qui suis organis variis utitur modis, faciat nos omnes concordēs, & unanimes in sana doctrina, sanctisque moribus: quo contingat pariter ad cœlestis Hierosolymæ, quæ nescit ulla diffidia, consortium pervenire. Amen. Anno clō Io xxvii. xii. Calend. Junias. Basileæ.

INDEX NOVUS RERUM AC VERBORUM,

Quæ in hisce COLLOQUIIS continentur.

A.		Ægophthalmus.	430
Αβαγ , herba qualis.	726	Ægyptior. sacer. non bibebant vi-	441
Ab asino delapsi.	467	num.	724
Abbatia , quid.	305	Æquilibrium , quid.	712
Ab equo ad asinos. <i>Adag.</i> 103. 300. 382		Æsalon , parva avicula.	98
Aberrare à scopo, quid.	27. 55	Æsopi , & Apitii , qui.	108
Ablegare , <i>alio mittere.</i>	20	Æstimandi formulæ.	245
Abortierunt , quid.	177	Æstuarium , <i>pro hypocausto.</i>	294
Abstemi , qui dicantur.	187. 369	Ætas ferebat, <i>pro postulabat.</i>	14
Abstine sus. <i>Adag.</i>	122	Ærites , lapis, qualis? 431. <i>ejusque vi-</i>	30
Abstineret à vinò.	370	res.	74
A calce ad carceres.	145	Ætatem , <i>abunde.</i>	75
Acanthis , <i>een distelvinck</i> , 711. <i>cur ode-</i>	712	affines.	19
rit alinum.	331	Affinitatum nomina.	24
Academia , quo anno condita.	214	Afflare affectum.	240
Accipi , <i>pro tractari.</i>	714. 715	Afflatio , <i>pro favore.</i>	246
Accipiter horret tinnunculum.	334	Afflictio facit religiosos.	566
Acco , mulier ob stultitiam nobilis.	109	Africa semper aliquid novi adfert.	69
Accusandi formula.	504	Agendi gratias , & responsionis formu-	542
Acerum habet in pectore.	593	læ.	650
Αχείρης & ἀχρεΐας , quos intelligat.	233	Agere tecum , quo sensu.	578
Achelous amnis.	178	Agoranomi , qui dicantur.	128
Achillea argumenta, quæ.	540	Αχιλίων κεφαλὴν.	660
Αχ , dolor.	278	Αἰρῶν αἰρῶμαι.	553
A cœlo usque ad terram.	126	Αἰσῶνα , quæ.	588
Aconitum , herba venenata.	331	Alastor , <i>malus genius.</i>	128
Actæon ut viderit Dianam.	542	Alcedonia , <i>dies serenæ.</i>	348
Actum agere.	400	Alcinœi horti.	354. 355
Actus <i>Gr. ἐντελέχεια.</i>	178	Alcumistica.	33-
Adamante durior. <i>Adag.</i>	717	Alcumistica exercere, capitale est.	489
Adamas , sanguine hircino mollescit.	274	Alea , <i>pro fortuna, & periculo.</i> 32.	91
Adblandiri , <i>pro placere.</i>	41. 367	Alexander Diogenes esse maluit.	699
Ad Calendas Græcas.	446	Alexandri pontificis vox.	267
Ad laqueum, seu ad restim res rediit.	89	Aliud agere, quid sit.	705
Ad mare cum veni, &c.	254	Allij odor, serpentes fugat.	702
Admove aurem.	673	Allio , cur alantur galli.	726
Ad ravim clamare, & ravis, quid.	240	Aloë , herba, qualis.	97
Ad sacram anchoram confugere.	509	Aloë , & abūnthium , quid.	183
Ad stivam idonei.	320	Alopecia , defluvium capillor.	450
Adulterii poena, mirabilis.	117	Altilis , felis quænam.	123
Αδύνατον , impossibile.	10	Alveolus , quid.	21
Advocati Demiphonis.	574	Amant alterna Camœnz.	122
Ædiles , qui dicantur.	413	Amaracus , herba qualis.	730
Ædituus , <i>custos templi.</i>	411	Ambigere de finibus.	Am-
Ægidio missa <i>syngraphæ</i>		D d d	

INDEX NOVUS

Ambrosia, cibus Deorum.	116	Antiquare, seu abrogare.	200
Amicitiz descriptio.	701	Antonius habet sacrum ignem.	200
Amicitiz & inimicitiz quædam arcanz.	701	Antrochius Afinus.	200
Amicus aulicus, quis.	25	Antrochius hospes.	200
Amor, non optimus consultor.	183	Antum S. Patricii.	200
Amoris magna vis.	734	Antverpiæ templum, quale.	200
Ἀμφ' ἀτραγᾶλοισι χαλῶνθεις.	601	Ἀ' οἰδμ, quid.	200
Amphibii, qui dicantur.	127. 415	Ἀ' οἰν, sine vino.	200
Amphibion animal, quod.	53	Ἀ' οἰν μίση, ebrietas sine vino.	200
Amphicolus, quis.	488	Aporemphaton, pro infinito.	200
Amphyctiones dialectici.	180. 181	Ἀ' παθς Stoicus.	200
An accepisti litteras. form.	71	Ἀ' πῆδλεψεν & ἐπῆδλεψεν.	200
Anagnostes, pro lectore.	162	Apelles, pictor eximius.	200
Anagyris, herbæ species.	560	Ἀ' φετηρία quid.	200
Ἀναλγησία, indolentia.	738	Apitius, quis. 84. nepotum principis.	200
Analogia, proportio.	743	Apitius insignis helluo.	200
Ἀνατίρησις, quid.	741	Apodes, qui dicantur.	200
Anarchia, quid.	387	Apodixis mathematica.	200
Ἀναρχὸς & ἄνομος, quid.	367	Apolline nullo.	200
Anathema, quid.	491	Apologus, seu fabula.	200
Anima in corpore velut in præsidio posita.	147. 148	Apophoreta, quæ. 161. 312. 605.	200
Anima hominis illic est, ubi amat.	178	Apophthegma, quid.	200
Anima, quid sit.	399. 400	Apoplexia, morbus qualis.	200
Anima, pro vita.	158. 159	Apostata, quis.	200
Anima rationalis simul cum vita infunditur.	404	Apostema, quid.	200
Animæ, an plures. 404. tota in singulis partibus.	404	Appetit vespere.	200
Animalis motus, quis.	722	Ἀ' πρᾶξις, quid.	200
Animam debet.	183	Ἀ' πρᾶξις, quid.	200
Animi constantis, non discedere ab instituto.	247	Ἀ' πρᾶξις, quid.	200
Animi vis magna.	734	Ἀ' πρᾶξις, quid.	200
Animum hominis demigrare, quis primus docuerit.	393	Ἀ' πρᾶξις, quid.	200
Animus gaudens, floridam ætatem facit.	740	Ἀ' πρᾶξις, quid.	200
Animus est, qui cernit, &c.	392	Ἀ' πρᾶξις, quid.	200
Animus sibi male conscius.	732	Ἀ' πρᾶξις, quid.	200
Anniversaria febris, qualis.	533	Ἀ' πρᾶξις, quid.	200
Ἀ' νης, amens.	541	Ἀ' πρᾶξις, quid.	200
Ansa ansam trahit.	377	Ἀ' πρᾶξις, quid.	200
Ansa duæ sunt unicuique rei.	218	Ἀ' πρᾶξις, quid.	200
Anser vigilantis.	96	Ἀ' πρᾶξις, quid.	200
Anserinum jecur in delitiis.	97	Ἀ' πρᾶξις, quid.	200
Antæstorum malorum jucunda recordatio.	545	Ἀ' πρᾶξις, quid.	200
Ante victoriam canis triumphum.	47	Ἀ' πρᾶξις, quid.	200
Anthi & Egithi pertinax odium.	714	Ἀ' πρᾶξις, quid.	200
Anthracitis gemma.	430	Ἀ' πρᾶξις, quid.	200
Anticomarita, quid.	560	Ἀ' πρᾶξις, quid.	200
Antipodes, qui dicti.	31	Ἀ' πρᾶξις, quid.	200
		Ἀ' πρᾶξις, quid.	200

R E R U M A C V E R B O R U M.

Aristotelis locus discutitur.	269	Azymus, seu fermenti expers.	39
Arroderé ungues.	51		
Arts notoria.	631	B.	
Artem quavis terra alit.	363		
Articulus rerum, quid.	241	B acculaureus, quis.	134. 492
Artocreas, quid.	450	Bacchius cum Bito. <i>Adag.</i>	50
A Scylla in Charybdim.	490	Bacchum in exuviis leonis.	380
Afinus lyram.	331	Bacchus cur Poëtarum Deus.	89. 90
Afori, populus luxu perditus.	86	Bacchus, semper juvenis.	89
Asphaltites lacus.	728	Bagathinum, quid.	675
Aspicere & respicere, an differant.	640	Βαλβίς quid.	54
Aspis, serpens parvus.	708	Balista, quid. 227. & qualé instrumen-	
Ἀσπιδόπτερος & πόντιος.	596	tum.	49
Assertor, quis dicatur.	280	Barba Philosophi.	86
Ἀστρονόμος & Ἀστρονόμος.	193	Basilica valetudo, & basilicè, quid.	9
Ἀστρονομία, quid. 598. & unde.	600	Baravicrassi.	237
Ἀστρονομία, quid. & unde. 600, 601	601	Bartologia, quid. & unde dicta.	584
Astrapias, gemma.	430	Baucis, anus.	258
Ἀστράπη.	601	Bellaria, seu tragemata. 136. quæ dican-	
Astryanætes, Hectoris filius.	576	tur.	562
Alymbolos, quis dicatur.	628. 715	Belna, qualis urbs.	583
Ate, quid sit.	540	Belnense villum.	87
Ate, Dea qualis.	464	Belnense vinum.	201
A teneris unguiculis.	185	Bene precandi formulæ.	4. 72
Ἀθέως, impias.	567	Bene valere, formulæ.	9
Athletice valere, quid.	6	Benedictinus ordo.	329
Ἀτμός, quæ dicantur.	172	Benignitas, quo sensu dicatur.	40
Attagen, avis qualis.	257	Beta natatilis.	560. 561
Attagenæ aves.	151	Bera sapit.	8
Attica, Atticè.	125	Betz sine pipere.	132
Attica bellaria.	151	Bilis splendida.	258
Avere, pro cupere.	4	Blennus, quis dicatur.	568
Averni fauces, quæ.	445	Blitea, & blitei, qui.	257
Aves novæ, quæ dicantur.	292	Bliteus, quis.	488
Augiæ stabulum.	255	Βομβυλίσ.	258
Augurium.	184	Βομβυλός.	258
Aurata, seu orata, piscis species.	676	Bombizatio.	258
Aurea Venus, quare.	567	Bombus, sonus tubarum.	258
Aurelia, urbs Galliz.	182	Bonis avibus, quid sit.	5
Aureo hamo piscari.	32. 549	Bonis avibus, id est, feliciter.	291
Aures arrige.	95	Bonis avibus quid auspicari.	370
Auris memoriz dicata.	79	Bos Cyprius.	562
Auris tinnit.	20	Bovem ad ceroma adducere.	636
Auro nil gravius.	730	Bæ auget vim in compositis.	90
Aurum sapientiæ symbolum.	161	Βελικία, quid.	99
Aurum an plumbum, gravius.	725	Brabeum, victoriæ præmium.	371
Auspicium, quid, & unde dictum.	5	Brassica hostis, cyclaminus.	717
Auster homini pestilens: boreas salu-	719	Brassica luccus adversus ebrietatem. ib.	
bris.	719	Bravium, seu brabium, pro præmio.	48
Ἀυτόματον, quid.	411	Bromius, Bacchus dictus.	368
Ἀυτόματη.	385	Bruta fulmina, quæ.	275
Ἀυτόματες, qui.	251	Budzi assis.	34
		Buffo ictus plantagine sibi medetur. 710	ibid.
		Buffo, os dormientis obsedit.	ibid.
		D d d a	B w.

INDEX NOVUS

Bubalus bos silvestris.	675	Caudæ equinæ pilli ut revellendi.	521
Bulbus, genus ceparum.	481	Cavi folles, qui.	387
Bulimia, quid. 447. canina famēs.	387	Cavi ostium.	699
Bullæ, quæ dicantur.	30	Celithrace, regio.	
		Cenotaphium, quid.	
		Centeri, quid sit.	
		Cephalus, vir trium linguarum.	
		Ceraſtis herba, noxia ſcorpioni.	
		Ceraunia, qualis lapis.	
		Cercopum cztus. <i>Adag.</i>	
		Ceremoniz, quid.	
		Ceruffa, quid.	
		Cestum habet Veneris.	
		<i>Χαίρετε τριγλώβητοι θεοί.</i>	
		Chalazias gemma qualis.	
		Chalcites, lapis.	
		Chamæleon, quid.	
		Charitas Chriſtiana, qua in te conſiſtit.	
		Charites tres.	
		Charites, ſeu Gratiz.	
		Charon, nauta inferorum.	
		Chelidonia, herba.	
		Chelidonia, gemmæ nomen.	
		Chilias & henas, quid.	
		Chiromantica ars.	
		Chius ad Coum. <i>Adag.</i>	
		Chlorio, qualis avis.	
		Choragus, quis dicatur.	
		Choraules, quid.	
		Chriſtophorus carbonarius.	
		Chriſtus, cur revixerit.	
		Chriſtus triplici nomine glorificatus.	
		Chriſtus vera lux, &c.	
		Chriſtus, an fuerit melancholicus.	
		Chryſerrium, quid.	
		Chryſippum agis.	
		Chryſoglotus, nom. propr. & unde dict.	
		Cicadam ala corripuiſti. <i>Adag.</i>	
		Cicer, leguminis genus.	
		Cyclopes, qui. & quid.	
		Ciceronis libros de officiis, &c. lau-	
		dat.	
		Cicuta, herba venenata.	
		Cicuta homini, quod cicuta vinum.	
		Cicuta, publica Athenienſium pœna.	
		Cicurare, pro manſuefacere.	
		Cilicina veſtis.	
		Cilicium, quale genus veſtis.	
		Cimelium, quid.	
		Cinædus, quid.	
		Cynicus, pro Diogene.	
		Cir-	

C.

C Q, & K, litteræ cognatæ.	563
Cadere in conſtantem.	479
Caduceus, ſeu caduceum Mercu-	
rii.	292
Calami Memphitici.	161
Calathus.	274
Calceum ſi induiſſes, ſentires, &c.	184
Calculis ſupputabant veteres.	560
Calculus, pro ſuffragio.	103
Calvæ emiſſis colubris.	187
Camelus concionans.	554
Camelus ſaltat. <i>Adag.</i>	168
Cancellarii hiſtoria.	126
Cancris cum ſerpente ſocietas.	379
Canes ale, ut te devorent. <i>prov.</i>	704
Canis maxime infeſtatur à pulcibus	331
Canis natura abhorret à vino.	378
Canis, in talis, quid.	369
Canonicorum collegium.	604
Canonizare, quid.	415
Cantharias, lapis.	174
Cantherius, equus.	431
Cantherius, eſt equus caſtratus.	494
Caperata frons.	583
Capero, pro galero.	14
Capitale crimen, quod.	650
Capite contrito.	68
Capitis raſura, ubi inſtituta.	703
Caprificus, arbor qualis.	460
Captator captus.	120
Carbone atrior.	377
Carcinias, gemma.	277
Cardui altilles.	430
Carmeliticum prandium.	97
Carnis reſurrexiō, quid. & quid caro.	140
Cartilagine, quid ſint.	290
Caſtitas, res Deo gratiſſima.	393
Caſtor & Pollux.	186
Cataphraſtus eques.	233
Catapotia, pro pillulis.	414
Cataſtrophe fabulæ, quæ pars.	298
Catechiſmus, ſeu catecheſis, quid.	439
Catena argentea Homeri.	150
Catiana ſchola, quæ.	375
Catonem exhilarare.	91
Catullæ peperit.	244
	13

R E R U M A G V E R B O R U M.

Circe, filia Solis, vénéfica.	180	ne morum.	65
Circes artes, quales.	217	Congri & murænz odium.	713
Ciffites, gemma.	430	Conjicere se in pedes.	371
Classicum canere, quid.	12	Conjugium, capistrum.	188
Clavam è manu Herculis extorquere.	44	Conjugium impar.	566
Claudat latus, quo sensu.	233	Connivere, quid.	210
Claviculi vitis.	264	Conon rusticus, & de eo historia.	376
Clavus pellicur clavo. <i>Adag.</i>	118, 624	Conscientia serena & nubila.	38
Cleopatra & ejus vita.	164	Consilium, sacra res.	656
Clepsydra, quid.	249	Constat, modo cum ablat. modo cum gen.	105
Clerici, qui dicantur.	598	Consuetudo, res violenta.	320, 321
Clitellæ non conveniunt bovi.	329	Contus, quid.	240
Clitellatus, & clitellæ, quid.	582	Conviciu, quasi convociu.	615
Cloaca, quid.	123	Conviciis aliquem lacerare.	412
Coccyis & lusciniæ certamen.	274	Convivator & conviva, ut diff.	119
Coccyffare, quid.	50	Convivium dispar.	542
Cocce & quoque.	176	Convivium quale esse debeat.	369
Cochlez vitam agere.	174	Convivium in domo Levi.	137
Codrus Athenienfium Rex.	660	Convivarum numerus quantus esse debeat.	102
Codrus, pauper Poëta.	260	Copia Latinæ linguæ, ut acquirenda.	113, 114, &c.
Cœcus convicia jactit in luscum.	447	Copiz cornu.	151
Cœdis auctor, ut proditus.	716	Copri sex unciz.	565
Cœlum an coloratum.	729	Cor mihi falit.	33
Cœlum ferreum, cur dixerit Homerus.	728, 729	Cor in genua decidit.	423
Cœlum terræ miscere.	221, 489	Corbona, quid.	470
Cœmentum, quid.	123	Corniculæ vivacitas.	336
Cœnam condicere.	84	Cornicum & ardeolarum affectus.	712
Cœnatica Philosophia.	87	Cornix obvincta candido linteo.	385
Cœnationes Lucullianæ.	153	Coræbo stultior.	550
Cœnobium, quid.	246	Coronidem addere.	547
Cœstuum certamen.	52	Coronis, quid fit.	374
Colluere guttur.	50	Coronis, de veste.	321
Colophon, quid. 395. finis, perfe- tio. 647. pro præcipuo & capite. 62		Corpus, quid. domicilium animi.	397, 398
Color, pro ratione defenfionis.	509	Corpus non fornicationi, sed Domi- no, &c.	142
Colorem non-curo, &c. formulæ. 87.	88	Corrumpunt bonos mores colloquia prava.	63
Celoffrum & coloffus, quid.	428	Cors, quid.	8, 119
Columni carbones, qui.	352	Cortinæ, quæ dicantur.	39
Comestatores, qui.	205	Corvus hians.	378
Comi delitium, & Comus, quis.	542	Corycei, qui dicantur.	30
Commeatus, pro cibo.	525	Cosmographus, mundi descriptor.	319
Commendandi formula.	79	Cous & senio, idem.	605
Committere, quid significet.	701	Coxendix seu coxa.	600
Compendium, pro brevitate.	246	Crabrones irritare. <i>Adag.</i>	653
Compostella, urbs qualis.	29	Crambe recocta.	562
Comitrix, quæ comam componit.	642	Crassiofe Minerva. <i>Adag.</i>	583
Conciliabulum, quid.	27	Crassus dives.	260
Conciliare, quid.	1	Crates & Metrodorus, contrariæ na- turæ homines.	296
Concio, seu Merdardus.	634	Credo, formula.	71
Concubia nox, quæ.	39		
Confessionis usus.	61		
Congerio, quis, & unde dictus.	3		
Conglutinatur familiaritas similitudi-			

Ddd 3

Cre-

INDEX NOVUS

Crepito , crepitum edo. Belg. <i>riffelen</i> . 8	Decidere <i>pro</i> pacisci. 235
Cretensem agere cum Cretenfi. 359.	Decimationes , quæ dicantur. 460
vel Cretenfis incidit in Cretensem.	Decoquere animi ægritudinem. 216
<i>Adag.</i> 579	Decoquere pecuniam. 351
Crocias , lapis. 430	Decreta , decretalia. 326
Crocodilus fauces porrigit trochilo. 714	Decussatum , quid. 57. <i>id est</i> , in formam crucis. 683
Crocodilus , inimicus hominis. 706	Δεῖ τὰς χελύδας ἢ φαγεῖν, ἢ μὴ φαγεῖν. 303
Crocus sibi videtur. 424	Delectare , & quo modo variari possit. 113
Cruciferorum quot genera. 522	Delia , <i>pro</i> Diana. 13. Venationis dea. 32
Cruditas stomachi, quid. 11	Delia annuente, vel irata venari. <i>Adag.</i> 167
Crura vara, quæ. 183	Delicias facere. 22
Cryptoporticus , quid. 435	Delicias hominis. 40
Cubito nasum emungere. 447	Delphinus , <i>Φιλίθερα</i> . 706
Cuculla Franciscana, quæ. 252	Delumbatus fuste. 227
Cuculla non facit monachum. 15	Delus . 167
Cucullus , vestis genus. 38	Demea , <i>pro</i> austero. 192
Cuculus è nido tepescit ægre divellitur. 39	Democriticæ fabulæ. 716
Culeo infuti, qui dicantur. 570	Dentificium , quid. 161
Culi periculo sponsor. 45	Δεῖ , timor. 540
Culmei torques. 409	Deperire aliquam, & in aliquam. 214
Cultus , an quid sanctorum habear. 322	Deplorata valetudo, quæ. 29
Cum Bito Bacchius. <i>Adag.</i> 50	Depone in sinum meum. 193
Cuneus . Belg. <i>een Beysel</i> . 32	Depones tuto his auribus. 192
Cupa cerevisiæ. 371	Deum in consilium adhibere. 701
Cupio dissolvi & esse cum Christo. 148	Devorare oculis pecuniam. 379
Cur non visis, <i>formula</i> . 22	Deus , quid. 278
Curare cuticulam, quid. 6. 33. 85	Deus , summum bonum. 734
Cyamea , gemma. 530	Δία , sacra. 539
Cyaneus , idem quod cæruleus. 430	Diabolus , <i>pro</i> calumniatore. 160
Cyathus , unde. 110	Diameter , quid. 509
Cybele uxor Saturni, & unde dicta. 72	Diana Venationis domina. 167
Cyclaminus , seu panis porcinus. 717	Diaphragma , quid. 532
Cyclops , seu Euangeliothorus. 580	Diarium , quid. 25
Cymindis , avis qualis. 709	Diatriba , quid. 486
Cynorrhodium , rosa canina. 635	Dicam paucis. 324
D.	
D Aduchi pullati, qui. 527	Dictatura Ecclesiasticæ rei. 101
Dama fugacior. 35	Dicteria , quæ. 83
Damasцена vestis. 170	Diena dicere. 76
Damnatio . 731	Diem festum facere. <i>Adag.</i> 92
Danaidum dolium. 425	Difficile est canem vetulum loris assuescere. 90
Dapililas , quid. 748	Difficilia , pulchra. 66. 352
David propositionis panes comedit. 472	Diffidere Euangelio. 488
De cumino, cumini fector. 674	Dignum patella operculum. 99. 314
De meo tergo dependam. 45	Dii omnificentes. 257
De plauistro loqui. <i>Adag.</i> 293	Dii selecti, qui. 174
De solido detrachere. 526	Diis manibus devovere animam. 448
Debitorum corpora discenda. 478	Diluculum . 618
Δίκα δ' ἄγρια αἰνυτο λύτροι. 601	Dimensum , quid. 425
	Di-

RERUM AC VERBORUM.

Dimidium facti, qui bene cœpit, habet.	341	Elogium, quid.	196
Diœcesis, quid.	479	Emancipare, quid.	199
Diogenes oleribus & aqua victitabat.	91	E'μμετρον, quid.	542
Diogenes, pro fordido.	82	Empusa ludus.	52
Diogenica cœna.	ibid.	E'ν οἶνω ἀλήθεια.	141
Diploma Pontificis, quid.	151	Encomium, quid.	36
Diplomata sunt bullæ Pontificiæ.	30	E'νέργεια spiritus.	742
Dipsas, viperæ genus.	127	Ennius poeta antiquissimus.	260
Discere, quid.	270	EO domum, formulæ.	78
Discernere ovum ab ovo. <i>Adag.</i>	49	E'φικτικός, dubitans.	731
Discus, vasis genus.	334	Ephippia, quæ.	42
Disiliat, pro rumpatur.	208	Ephorinus, unde dictus.	701
Distringi, quid.	23	E'πὶ κερεῖα δέν.	738
Dives, quis vere dicatur.	740	Epialus, febris species.	100
Divitiz vitam sollicitam adferunt.	734	E'πικυρῶν, quid.	738
Doli capaces si sint.	481	Epicurea vita, qualis.	33
Domi me esse oportet.	75	Epicureos agere.	84
Dominus frequenter de Jesu.	280	Epicureus.	730
Drachma, quantum valeat.	46	Epicurus, qualis fuerit.	732
Dracones Indici.	708	Epicurei horti.	122
Dryites, lapis.	430	Epiglottis, quid sit.	393
Ducere bellum, quid.	524	E'πίκυρϑ, auxiliator.	747
Dulcescere assuetudine.	366	Epilepsis, seu epilepsia, quid.	395. 448
Durum telum necessitas.	354	Epimenides, somniatorum princeps.	73
Dysenteria, quid.	11	E'πινίκια, quæ.	167
E.		Epiphonema, quid.	185
E Columbibus non nascuntur milvii.	189	Episcopus, quis dicatur.	548
E stipulis fabarum quid necere.	520	Epithalamium, & epitaphium quid.	578
Ea lege promittito.	78	H'πῖθι, ἢ ἀπῖθι.	104
E'ὰν ἤε φιλομαθής, &c.	633	Epomides, cucullæ genus.	817
Ecclesia, ex quibus constet.	288	Equuleo dignus.	553
de Ecclesia sancta, quid credendum.	ibid.	Erasmus, à quibus abhorruerit.	720
Echinus, qualis piscis.	31. 454	Erostratus, templum Dianæ incendit.	656
Echites, gemma.	430	Eruca, herba, quæ.	482
E'χω, possum.	539	Eruca transfigurantur in papiliones.	716
Effundere in urticetum.	307	E'ς κόρυκας.	464
E'ικῆ, frustra.	541	Esca ventri, & venter escis.	143
E'κ δὲ μοι αὐχὴν, &c.	600	Escam parare.	364
Elenchi, quid.	273	Euangeliphorus, quis.	580
Elephantum, quo efferantur.	209	Euangelium polliceor.	14
Elephantiasis, quid.	568	Eubulus, bonus consultor.	191
Elephas elephantum congruit.	571	Euclio Plautinus.	678
Eleutheropolis, urbs qualis.	502	Eὐθυμία, quid.	297
Elysi campi, qui.	559	Evirato corpusculo.	682
Elleborus mentem purgat. 395. & ubi nascatur.	ibid.	Eulalia, unde dicta.	205
Elogia, quæ dicantur.	163	Euripideus numerus, quis.	607
		Euripus, maris species. 11. homo Euripus.	ibid.
		Europe:	75
			Eu-

INDEX NOVUS

Eusebius, <i>pro pio.</i>	117.	292	Fœminis turpe est uti vestimentis brevioribus.	599
Eutrapelus, & unde dictus.	386		Fœnum esse posset.	672
Ex antro Trophonii. <i>Adag.</i>	515		Folia Sibyllæ sunt.	74
Ex diametro, quid.	509		Foliatum, quid.	171
Ex lactis natura, & indolem infantis vitari.	406		Fori navis, qui.	234
Ex malis corvis, mala ova.	575		Formicosa arbor.	713
Ex quovis ligno non fit Mercurius.	352		Fornicarii, qui.	142
Ex suo dimenso.	425		Fortuna nurat.	47
Excetra, <i>seu hydra.</i>	658		Fortuna ubique regnat.	46
Excommunicatissimi.	277		Francisci amicus vilis.	662
Exequiæ Seraphicæ.	681		Franciscus miti ingenio fuit.	688
Exerere, quid.	24		Fraxini umbram serpentes ferre non possunt.	694 715
Eximius, quis dicatur.	599		Frigent jam lanii.	372
Exorcismus, quid.	150		Frigidam suffundere, quid.	12
Expiscari, quid.	61		Frigidius, quo sensu.	380
Exporrigere frontem.	83		Frons corrugata, &c.	92
Expungere, <i>pro delere.</i>	25		Frontem corrugare.	438
Extrema ancora, quæ.	231.	234	Frontis persfrictæ.	44
Extremus ætus, optimus.	249		Fructuaria, quæ dicatur.	372
Extricare se.	64		Fucum facere.	361
Extrudere merces suas.	370		Fucus, <i>pro colore adscititio.</i>	617
F.			Fulgur è vitro.	277
FAbula de ficibus.	373		Fulmen, telum Jovis.	181
Facultatula mta.	534		Fumos vendere.	232
Fama durabilis, quæ.	664		Fundum felix.	219
Fames. 119. optimum condimentum.	266		Fundus, <i>pro redditu.</i>	252
Fannia lex, qualis.	85		Fungi, boleti, &c.	97
Fascinum, veneficii genus.	180		Fungi & papavera.	225
Fater Delia, <i>quo sensu.</i>	305		Fungus, <i>pro homine stupido. s. &</i>	205
Feciales, qui dicantur.	595		Furcifer.	103
Felicitas hominis, unde petenda.	720		Furfures, vitium capitis.	183
Felicitatis comes invidia.	295		Furiz.	258
Ferociam dediscere, & quid ferocia.	506		Fustuario digna res.	516
Feroculus equus.	506		Futuri temporis verba.	299
Ferro cæsi, qui dicantur.	259		G.	
post Festum venire.	716		GAlatea, Euterpe, &c. quæ.	257
Feudum, quid.	84		Galea navis, quæ.	233
Fiber <i>seu castor.</i>	570		Galerus, <i>pro pileo.</i>	172
Fibula, quid.	415		Γαλή κροκωτόν.	580
Ficulnum præsidium.	575		Gallici apparatus, quales.	104
Ficum ficum, & scapham scapham vocamus.	37		Galli commissi, qui dicantur.	701
Ficum, quam ficum.	232		Galli natura rauci.	50
Filix, herba qualis.	619		Gallina, <i>pro concubina.</i>	308
Fines, qui dicantur.	429		Gallinas tales nolo alere.	299
Fiscus, quid.	730.	731	Gallina zelotypæ.	96
Flammea nigra bysso.	551		Gallus Cybeles, & gallus gallinaceus.	ibid.
Flotæ, <i>seu fluræ</i> , pisces quales.	616		Gallus, Martis pullus dictus, & pyætes.	701
Fœmina sapiens, bis stulta.	728		Gallus, quo sensu.	72
	329			Ga-

R E R U M A C V E R B O R U M.

Ganymedes barbatus.	47
Ganymedes pocillator.	748
Γαση, κάκιστον θήριον ισλ.	652
Gaudentes monachi, quales.	635
Gavia, seu larus.	713
Γελωτοποιεῖς, risus excitatores.	547
Gemma bibere.	90
Gemmæ, magnitudine ovi asferini.	440
Genialiter canare.	83
Genius, quis dicatur.	30
Geranites lapis.	430
Germaniz mores, quales.	245
Γερωντικῶς ludere, quid sit.	606
Γερωντολογία, seu Ὁχνημα, quid.	292
Gerræ Siculæ, quæ.	28
Gerson, Theologus eximius.	499
Gibbus, quid.	183
Gilvæ plumæ, quales.	171
Glirium sagina.	620
Gloria sine invidia vix conceditur.	658
Gluto, gulosus.	678
Gorgonei oculi, qui.	488
Gratiz Dæx.	102
Gratiarum actio post prandium aut cœnam.	164
Gratiarum actio. Formulæ. 25. & responsio.	26
Gratior est pulchro veniens e corpore virtus.	661
Grave & leve, quid.	721
Gryllis insidiari.	66
Guil. Waramus episcopus.	436
Γυναικοσυνέδριον.	610
Guttus, seu Gutturnium, quid.	85
Gygantum exemplum instaurare.	651

H.

H æmorrhœssa, quæ dicatur.	700
Hæremus in vado.	262
Hæreseos dica.	400
Hamadryades nymphæ, quales.	580
Hamaximum, quid.	428
Harpæ, avis species.	713
Harpa & milvius.	713
Harpago, quale instrumentum sit.	32.
	588
	589
Harpalus, ραπα.	
Harpiz, quæ.	171, 203
Hedici & phthilici, qui dicantur.	452
Hedonius, unde dictus.	730
Heliæ, quis. & ubi habitavit.	523

Heliogabalus monstrum hominis.	161
	610
Heliogabalus mulierum senatum instituit.	611
Heliogabali sortes.	161
Helleborus albus & niger.	126
Helluo librorum, quis.	162
Helluo, pro homine prodigo. 190.	678
Hemina, mensuræ genus.	501
Henas quid, & chilia.	565
Hepratechnus, quis dicatur.	300
Ἡρώδης, admirandi adverbium.	580
Hercule dextro.	301
Herculem se præstare.	86
Heroes.	171
Heroinz sunt potentes aulicæ.	325
Hieracites, gemma.	430
Hieronymus, qualis. & ejus comitatus.	171 172
Hierophanta, seu sacrorum antistes.	
	422
Hilario monachus Euangelicus.	152
Hilaris, levior moerente.	728
Hippocrates, princeps Medicorum.	448
Hippoplanus, quis.	358
Histrix, quale animal.	311
Holoserica vestis, quæ.	436
Holosericati, qui disti.	540
Homerus pater fabularum.	31
Homo homini Deus. Adag.	655
Horatii loca quædam exposita. 265.	272
Hordei tunicam arrodere.	762
Horæ canonicæ, quæ.	329
Hornum mustum.	88
Horti cum animo comparatio.	275
Hospitalitas decet pastorem.	308
Hujus farinæ sodales.	74
Humilitas, quæ 641. ut sumatur.	641.
	643
Hyæna, quid.	710
Hyænz & pantheræ antipatheia.	710
Hybridæ, qui dicantur.	572
Hybridæ spurii sunt.	617
Hydrops, quid.	10
Hydrus, serpens aquaticus.	451
Hymenæus, nuptiarum Deus.	567
Hymnus, quid.	129
Hymnus, qua hora decantatus.	170
Hymnus ex Chrysostomo.	160
Hyperbole, qualis figura.	625
Hypocrisis, quid.	582

INDEX NOVUS

I.

J acienda est alea.	184
Jacobus Castrutius Medicus;	533
Jacobus Compostellanus.	409
Jacturam facere, quo sensu.	234
Jacturam facere, quid.	557
Ichneumon, mus Indicus.	708. 713
Ἰχθυοφαγία, piscium esus.	446
Ichthyophagus, qui vescitur piscibus.	100
Idæa sapiam.	205
Idolorhyta, quæ.	241
Jejunii usus.	60
Jejunus an pransio gravior.	728
Jesus, an Deus & homo. 250. & cur dominus.	ibid.
Jesus, an creatura.	281
Ignis Græcus, quis.	668
Ilia, quæ dicantur.	598
Illibata innocentia.	64
Illudis mihi & me.	34
Imbricatæ conchæ.	409
Immorari pro vivere.	18
Immori chartis.	18
Impendium, quid.	92
Impia persuasio. <i>Iron.</i>	410
Impingere in peccatum.	55
Impostura quid.	578
Impressio exercituum.	523
In cachinnos solvitur.	345
In culpa, in causa, in mora.	80
In insidiis esse.	705
In ipso portu impingere.	267
In lente unguentum. <i>Adag.</i>	478
In longum porrigi.	704
In mari quærere aquam.	273
In mora.	80
In multam lucem stertere.	39
In planitiem equum provocare.	48
In solidum, pro integro, perfectio.	ibid.
In utramque aurem dormire. 24.	558
Inauspicatum pomum.	702
Incautores.	19
Incrudescit tempestas.	234
Incrustamentum, quid.	123
Indicatura, pro ætimatione.	360
Indignum auditu. <i>Formula.</i>	105
Indulgentiæ. Belg. <i>Af-laet brieven.</i>	29
Indulgere genio, quid.	83
Inofficialis status, qualis.	493
Initiandus, quid.	199
Initiari, quid.	20

Insubres, populus Italiæ.	153
Insulæ fortunatæ, quæ.	31
Intemperitiæ, quæ te agitant.	330
Intendere legem, quid.	372
Intentare, quid.	ibid.
Intentatæ cuspides.	226
Interrupta copia.	224
Invidiæ remedium, quod.	668
Invita Minervæ.	661
Involare alicui in capillos.	215
Involare, pro furari.	373
Johannes Standoneus.	439
Ἰππεύς ἀνιππεύς.	589
Ἰππὴς γῆρας, equi senectus.	740
Ipsa sui pretium est virtus.	630
Ira scortibi, formulæ.	81
Irregularitatis periculum.	697
Irritare crabrones.	532
Irus, mendici nomen.	548
Ἰχίον, quid.	600
Isthac in te cuderetur faba,	564
Isthuc ibam.	210
Ἰσως, scilicet.	539
Italica vox.	235
Jucundi, acti labores.	233
Judaismus, qualis.	139
Jugiter, pro continue.	22
Juglans, quid. 66. ei cum quercu, & aliis arboribus non bene convenit.	717
Julius adversus Gallos belligeratur.	305
Juno pronuba.	567
Jurare nolite.	476
Iusta cœna, quæ.	497

K.

K αὶ βαλὼν μὲρ ἐπὶ σκοπῇ, &c.	607
Καίσιον ἐπὶ θηρίον.	658
Καμπῶν, quæ dicantur.	603
Κατέχειν & κάτοχοι, de nōmine adfatis.	133
Κερκίαι, cornua, seu antennæ. <i>ibid.</i>	ibid.
Κέρδιον, lucrum.	540
Κλύζει δάλασσαν πάντα, &c.	596
Κόποι, labores.	540
Κύνειον ἄσμα, cygnea cantio.	145

RERUM AC VERBORUM.

L.

L abefactare, quo sensu.	715
Labor omnia vincit improbus.	95
Laborare manibus.	157
Labores acti, jucundi.	233
Laborum actorum memoria dulcis.	27
Labrum, vas ad lavandum.	160
Λαβρὸν, quid.	600
Lac virginis Mariæ.	420
Lacerta in Italia magna. 702. homini amica.	ibid.
Lacinia, de veste.	330
Laciniosa vestis, qualis.	513
Lactare aliquem vana spe.	24
Lactar, pro decipiar.	82
Lactuca seffilis, quæ.	257
Læva mens, quæ dicatur.	170
Lagena, quid.	254
Lalus, pro loquace.	348
Lama, profundior lacuna.	307
Lamia, quæ dicatur.	31
Lampadem tradere alteri.	120
Lapides infames, qui dicantur.	411
Lapidi dixeris. Adag.	254. 411
Lapis Tantaleus.	747
Lapithæ, Theffalix populi.	164. 566
Lapitharum convivium.	567
Lappa, qualis herba.	52
Lararium, quid.	174. 611
Λάρος, stupidi.	540
Larus hians.	364
Laterem lavare.	558
Laterones, qui.	616
Λάγρις βίωρας.	658
Lassitudo spontanea, morbi signum.	298
Latomi, seu lapidæ.	551
Laverna, dea furum.	362
Lautissimus, unde.	256
Lazarus, quis.	164
Leberide nudior.	27
Lectus consecratus diluendis offensis.	216
Leges divinæ & humanæ, quatenus recipiendæ.	485
Leges sumptuarias, quæ & quales.	85
Lemantius, qualis.	488
Lemmata, quid sint.	497
Leña mariti.	215
Lens, satus pediculi.	183
Leo expavefcit galli cantum.	715
Lepotes candidi.	25

Lepus marinus venenum immedicabile homini.	710
Lepus marinus.	451
Lepus, pro carnibus currit.	67
Lesbia regula.	647
Lethæus amnis.	117. 147
Lethargici, qui.	518
Liardum, pro nummo vilis ptefii.	109
Liberare fidem, quid.	298
Liberi, an innoxii trucidandi, parte cæfo.	576
Liberum, quid fit.	479
Libidinem immodicam quæ comitetur.	740
Libido scribendi.	592
Liburnicæ naves, quales.	128
Lichen, quid.	568
Lignum ligno cur levius aut gravius.	726
Lilii & allii commercium.	717
Limis intueri.	426
Linum in igne conjeftum non exurit.	732. 733
Litorés.	56
Litteræ, ut acquirantur.	95
Litteræ tuæ me valde delectarunt.	113
Liturgia, quid.	635
Lixivium, quid.	264
Lixivium lacrimarum.	732
Locustæ piscis & polypi odium.	713
Locutuleji, qui dicantur.	634
Λόγος, fabulæ.	541
Longatio & curtatio, quid.	350
Longobardia, unde nomen.	251
Lorica, corporis tegmen.	227
Lorione perfundere.	215
Lotione superior pars.	447
Lovanium, qualis urbs.	168
Λύκος, lupi.	541
Lucrum ex mendacio fupius, quam ex lotio.	230
Luculli divitiæ.	88
Lucullus, quis.	675
Luditor opera.	355
Ludovici Regis Galliar. hift.	379
Lupa, pro uxore & fçorto.	308
Lupinus, leguminis genus.	177
Lupus hians, quis dicatur.	32
Lupus in fabula.	20. 384
Lupus lupinam non est.	310
Lupus vocem homini adimit.	709
Lupus, pro vorace.	87
Luto, pro luteo.	347
Luxuriæ comes egeftas.	739

See a

Lyco:

INDEX NOVUS

Lycophthalmus.	430	Medusa, quale monstrum.	258
Lydius lapis, quis.	364	Melancholicus, unde dicatur.	747
Lyncei perspicacitas.	120	Membrana, quid.	161
Lynceus, quis dicatur.	120. 185	Membrana, pro charta pergamena.	30
Lynceus, quisdictus.	422	Memoria, pro Dea.	79
M.		Menzceus, nobilis adolescens.	660
M		Mendaces, Achilli valde odiosi erant.	720
		Mendicita cum regno comparatur.	365
Accus, ejusque faceta historia.	371	Mendicorum felicitas.	366
Macilentus obeso: gravior.	728	Mendicos sublevare elemosyna.	254
Mæcenæ, quis.	3	Mens pura, ubi, ibi Deus.	743
Mæcenæ honestorum.	333	Mens secuta vitam jucundam facit.	748
Magno mihi constat. <i>Formula.</i>	105	Mensæ secundæ.	105
Magnum vespigal parumonia.	623	Mentagra, quid.	568
Malagma, quid.	565	Mentiri scire, quid sit.	114
Male valere, <i>formula.</i>	9	Mercatus in tria hominum genera dividitur.	373
Malea periculosa. <i>Adag.</i>	301	Mercurialis urbs.	671
Malea, promontorium Laconiz.	441	Mercurii caduceum.	258
Mali corvi, malum ovum.	575	Mercurio favente: qui Deus lucris.	375
Mali omnis castio.	185		558
Malva, herba qualis.	177	Mercurius alatus fingitur,	35
Malva, porrum, inferorum victus.	556	Mercurius, eloquentia Deus, &c.	79.
Malum, quid.	732	pro nuntio.	17. 45
Mammætrectus, pro mammothreptos.	561	Merdor purulentia.	637
Mammona, pro Sotana.	160	Merenda, cibus, qui post meridiem sumitur.	625
Mandandi, ac pollicendi, <i>formula.</i>	23	Merularum & turdorum concordia.	713
Mandatarius, quis.	695	Messia tua in herba est.	190
Manes profundi, pro infectis.	26	Messores, cur gaudent alio.	705
Manes suos anticipare.	35	Meta distillatoria.	394
Manibus temperare.	213	Metamorphosis, quid. 15. transformatio.	364
Mandæus, Græcis quid.	269		121
Mantica, quæ.	42	Mæthæ, unde dicta.	406
Manubiz, quæ dictæ.	25. 228	Mæzentio dignum.	569
Manumittere, quid.	408	Micare digitis, quid. 67. lusus rusticorum.	261. 264
Manzares liberi ex incestu nati.	520	Midas, in ludo.	606
Mare invocetur.	236	Milefia lintea, quæ.	247
Mare fabularum.	383	Miletus.	247
Mares præstantiores foeminis.	378	Milo Crotoniata, athleta.	501
Marre suo vincere, quid.	50	Mingere in patris cineres.	569
Martis alea varia.	47	Ministra. de jussulo.	675
Mastilix supilis.	597	Minos, rex Cretensium.	368
Maturini temporis commendatio.	624	Miscere sermones.	545
Mavors, seu Mars.	36	Misericordiam volo, & non sacrificium.	138
Mæthæ & vixit. <i>Epigram.</i>	609		191
Mc. Hercule.	96	Misopon, quis dicatur.	362
Mc vide.	245	Misus, pro sercuso.	215. 657. 744
Medicamentum, <i>micro est.</i>	317	Mitio, natura bonus, mitis.	92. 295
Medicinz utilitas.	65	Mitra, capitis ornamentum.	439
Mediocritas tuta est.	295		Mo-
Mædiz, <i>ayar.</i>	599		
Medius tenetur.	355		

R E R U M A C V E R B O R U M.

Modestia virtus est.	639
Modestus, quis dicatur.	642
Modus servandus in omnibus rebus.	21
Momo satisfacere. <i>Adag.</i>	744
Μοιχομαχῆς, quid.	19
Monarcha, qui.	12
Μονομαχῆς, quid.	48
Monomachia, quæ.	<i>ibid.</i>
Monogrammus, quis.	93
Monopolium quid.	511
Monotechnus, quis dicatur.	300
Montes aureos polliceri. <i>prov.</i>	236
Morbi contragendi, an vitandi.	164
Morbi, <i>pro</i> erroribus.	286
Morbus regius, quis, & unde dictus.	99
Moretum, quid.	562
Moria, <i>pro</i> stultitia.	28
Moriones, stulti.	163
Mors, quid. 178. cur formidabilis.	517
Mortuus vivo gravior.	728
Mos tyrannus violentiss.	34. 388
Motus animalis, quid.	722
Movere omnem lapidem. <i>Adag.</i>	597
Mugilis & lupi odium.	713
Mugilum venatus.	707
Mulso ac placentis saginare.	638
Multa indicta.	450
Multicium, vestis genus.	319
Mulier tota pendeat à viro.	219
Mundus, <i>pro</i> ornatu muliebri. 204. 251	422
<i>pro</i> ornamentis.	422
Muræ, scari & acipenseris in delictis habiti.	98
Muræa & muræna, ut diff.	257
Muria, quid.	449
Mus, servi nomen.	268
Musæ novem. 89. 102. earumque mina.	366
Musca puella.	330
Musculus pistis, balanis monstrat viam.	713
Museton, quid.	165. 251
Mussanda est injuria.	216
Mussare, quid.	523
Mustela cum cornice dissidium.	712
Muta persona, <i>in fab.</i>	136
Myriades innumere.	34
Myriades, quid.	66. 34
Myrmecites lapis.	431
Myrothecium, quid.	335
Myrtus in conviviis.	343
Myssa, qui sacris initiatus.	332
Mythagogus, qui dicitur.	427. 422

N.

N ania, funebria cantus.	127
Naphtha, bituminis genus.	727
Naribus fumis. Gall. <i>camus.</i>	183
Nasi nihil illi est.	355
Nasice locus.	618
Nase adanco suspendere.	32
Nasus, <i>pro</i> sagacitate, &c.	34
Nasutus, <i>pro</i> deprehensore.	95
Natatilis beta.	560. 561
Naves loquuntur.	599
Navis galeata, quæ.	669
Navis hauriens mare.	238
Nautica oratio.	23
Nec fallas me, formula.	85
Nec mysa quidem olla, &c.	383
Nec musca quidem.	567
Nec quid nimis.	48. 547. 659
Nec solliciti sitis, &c.	158
Nec omnia, nec passim, nec quibuslibet.	62
Necessitas, quid.	479
Necessitas, durum telum. 334. 354. ingens telum.	506
Nectar Deorum potus.	748
Nemesis provocare, quæ dicantur.	368
Nemesis, dea qualis.	184. 368. 639
Nemo omnibus horis sapit.	349
Nemo potest duobus dominis servire, &c.	186
Νεώλυτος, quis.	668
Νεφέλιος σικεραύσιον.	625
Nestor, <i>pro</i> eloquente.	332
Nestor, quamdiu vixerit.	625
Niger est.	599
Nigrum in candida vertere.	108
Nihil agere, qui dicantur.	267
Nihil dentis habent.	548
Nihilne tui mecum auferam.	190
Nigrum poenitentia.	732
Nobiles ruri habitare gaudent.	212
Nocua volavit. 184. <i>Adag.</i>	655
Nocturnam volasse credo.	25
Nocturnæ cum avibus dissidium.	712
Nodum secare seu solvere.	639
Nolo te præscire, formula.	76
Nomen <i>pro</i> titulo & debitorum.	237
Nomine multorum habet.	508
Nominativus <i>pro</i> accusativo.	271
Νομοδότης γὰρ ὁ βασιλεὺς.	367
Ecc 3	No.

INDEX NOVUS

P Ace tua, Belg. <i>met verlof.</i>	43
Pædagogus Dæmon.	344
Paganismus, quid.	201. 461
Palati humani diversitas.	99
Palarum non stupidum.	87. obsurdit.
	<i>ibid.</i>
Pallas, sapientiz Dea.	26. 31
Palma arbor sentire videtur.	402
Palma, pro victoria.	51
	201

RERUM AC VERBORUM.

Palmaria ac triumpho digna res.	650	Perfricanda est frons.	308. 594
Palmm , quid.	209	Periodus , quid.	78
Palæstrites , qui dicatur.	278	Periodus sæculorum.	332
Palmus , mensuræ genus.	382	Peripatetici , quales.	731
Pamphagus , omnia comedens.	32	Perlarum gazæ.	622
Pampirus , qui omnia expeius.	301	Persona , <i>pro</i> facie apposititia.	213
Panace , herba qualis.	181	Pertendere , quid.	19
Pancratice valere, quid.	6	Pekilentiz tempore occluduntur ædes,	
Pandocheum , hospitium publicum.	243	& cur.	576
Pandochus , seu hospes.	249	Pestis , an vitari debeat.	166
Pandocheus , <i>pro</i> caupone, & unde dict.	308	Petalatus , quis dicatur.	167
Pannosa , <i>pro</i> male vestita.	205	Phalangium , genus aranei.	714
Πανολιθεία , quid.	596	Phalaridem agis.	574
Panthera ab hyzna terretur.	710	Pharetrius & Bliteus , qui.	488
Papilio , quid.	66	Pharisæorum interrogatio.	138
Papilionces . Belg. <i>Kappellekens</i> .	ibid.	Phasides aves, quales.	151
Par pari referre.	359	Phaïma Menandri.	340
Paradisus , loco saluberrimo constitutus.	311. 453	Phœnix , quænam avis.	168
Paradoxum , quid. 733. <i>παροδοξότροπον</i> .	ibid.	Φάρις καὶ <i>ἀνδρες</i> .	258
Parænia , quid.	432	Phiala , poculi genus quod.	673
Paralyfis , quid.	68	Phileccous , qui causas exquirat.	699
Paraphrenesis , seu deliratio.	500	Phileccous , & Lalus , unde dict.	348
Parafanga , quid.	736	Φιλίππου .	163
Parasceues dies.	493	Philodoxus , amator gloriæ.	655
Parcarum munus, quod. & quæ.	664	Philosophia res jejuna ac sterilis.	92
Parentalia , quæ dicantur.	151. 556	Philosophus , quis dicatur.	549
Παρεμία ἀδελφική , quid.	638	Philoxenus , Apitius, qui.	733
Parfymonia , magnum vestigal.	623	Philtrum , quid.	596
Pascere oculos, quid.	703	Philypnus , somni amicus.	625
Pascitur in vivis livor, &c.	660	Phlegontites , gemma.	430
Pastillus , quid.	190	Phthifical , qui dicantur.	452
Pater , cur in symbolo dicatur Deus.	287	Phthisis , quid.	492
Pater noster inversum.	39	Phthisis & hectica , quid.	357
Patricii antrum.	444	Piaculum , quid.	249
Pavonum & columbarum consensus mutus.	713	Pigmentum , quid.	363
Pauperibus quibus & quantum dandum.	155	Pilca suffulta pellibus.	317
Paxillus , <i>parvus palus</i> .	32	Pilentum , vehiculi genus.	616
Peccatum onus gravissimum.	730	Pileum ita tibi stet in capite.	34
Peccatum , <i>plumbum</i> .	35	Pinacium ligneum.	248
Pecunia , causa malorum.	697	Pisces dixerit.	478
Pedibus in sententiam alicujus ire.	28. 261. 615	Πιστὸς καὶ πρίστος .	368
Pedunculus , quid.	259	Pix attrahit oleum.	717
Pelignorum gens.	562	Plagiarii , qui dicantur.	19
Penelopes telam texere.	539	Planities argentea.	528
Penia , paupertatis dea.	363	Plantago , contra venena facit.	710
Penlare , <i>pro</i> supplere.	18	Plastes , seu formator.	602
Per transennam videre, quid.	126	Platonica civitas, quæ.	250
Percontandi formulæ.	8	Platonica cæna, quæ.	83
		Plausibilia , quæ dicantur.	2
		Plausra spei.	13
		Plenistibiis res agitur.	524
		Podagra , species arthritidis.	99
		Pœtæ , ut & qui legendi.	64
		Pollinchores , qui.	316
		Polonus in templo Franciscanorum ob-	det.

INDEX NOVUS

Q ua causa, formulæ.	81
Quadrulæ, parvæ quadræ.	334
Qualis populus, talis sacerdes.	314
Quare? formulæ.	75
Quercus concionatur.	8
Quercus & oleæ diffiduum. 717. & juglandis.	<i>ibid.</i>
Quid? cælum ruat.	729
Quo, <i>pro eo</i> .	563
Quo is, <i>formula</i> .	78
Quo semel est imbuta recens, &c.	392
Quod felix faustumque sit.	367
Quor homines, tot sententiæ. 93.	564

RERUM AC VERBORUM.

R.

R Abbini, qui dicantur.	36
Rabinus, Druius, quis.	488
Rabulz, qui dicantur.	652
Radix, tritici loco.	319
Rapa regi Ludovico dono data.	376
Rastrum, quid.	703
Ratum habere, <i>pro</i> approbare.	37
Reclamare in os.	391
Recrudescere, quid.	16
Recutitus Judæus.	475
Reddere, vario sensu.	212
Refavit fortuna.	14
Refragari, <i>pro</i> resistere.	235
Refrigerata ira.	210
Regulares, <i>pro</i> Canonici.	340
Regulus & basiliscum significat.	707
Religio, quid. 53. in quibus sita.	<i>ibid.</i>
Religio, <i>pro</i> more.	139
Religio est, <i>non fas est.</i>	104
Reliquit superos.	94
Rem acu tangere. 36. 88. 136. 353.	182
Rem in compendium conferre.	652
Repanda tabula quæ.	350
Repetundarum postulari.	240
Repressalia, quæ dicantur.	109
Reprare more Poëtico.	576
Res extrariz, quæ.	111
Res non est magni sumptus.	325
Resina, quid.	327
Respicere & aspicere, an differant.	363
Resumpta, quæ dicatur.	640
Reticulum, quid.	562
Reuchlinus in divorum numer. relatus.	312
Rex, quis dicatur.	168
Rhadamanthus, rex Lyciz, &c.	549
Rhamnusiz litare.	482
Rhemia lex, quæ, & qualis.	25
Rhodites lapis.	372
Ringi, quid.	431
Risus Sardonius, quis.	15. 34
Romanz delitiz, & quæ.	259
Romulus, quid biberit.	97
Rore pastus, quis dicatur.	369
Rore vixit. <i>Adag.</i>	669
Rumino, quid.	84

S.

S Aburra, quid.	51
Sacellum, quid.	165
Sacellum prodigiis plenum.	418
Sacra, exsecranda.	634. 736
Sacrum nihil. <i>Adag.</i>	36
Sæpe etiam est holitor, valde opportuna locutus.	515
Sagum, militare indumentum.	581
Saguntina fames.	446
Salarium quodnam stipendium.	227
Sales sine dentibus.	546
Salitur, <i>pro</i> sale conspergitur.	150
Salutare per alium.	7
Salutationes amantium.	2
Salutationis blandz effecta.	2
Samius litteratus.	222
Samsucinum oleum.	171
Sanniones, qui dicantur.	311
Sanctulus.	58
Sanctum pro glorioso.	648
Sapere, quid.	8
Sapere, <i>pro</i> sapientia.	63
Sapidum exserere.	24
Sapientia, quid.	326
Sapientia nihil pulchrius.	621
Sarcire, <i>pro</i> reparare.	15
Sardanapalus, luxu perditus.	733. 741
Satrapa, provinciz præfectus.	77
Satrapis, quid.	92
Satyricum agere, & quid Satyra.	22
Saxa viva, quæ.	283
Scabies, <i>pro</i> desiderio.	34
Scalmus, quid.	441
Scarabeus, insecti genus.	16
Scarabeus aquilam. <i>Adag.</i>	125
Scarites, gemma, qualis.	430
Scarus, piscis delicatissimus.	746
Scatebræ fontium.	18
Scirpus, seu juncus.	710
Schismatici, qui dicantur.	462
Scombri, quales pisces.	72
Scomma, quid. 22. Lat. cavillum.	83
Scopum attigisti.	88
Scorpites, gemma.	431
Σκότος, tenebræ.	331
Scropha, quid.	334
Serupulus incidit, qui me torquet.	190
Scutatium, numismatis nomen.	109
Scythica concio, quæ.	234
Scythicum convivium.	385
Secessus, quid.	135

Ecc

Seo

INDEX NOVUS

Seculum, quid.	10	Situla, quid.	240
Semel tradidi, quo sensu.	212	Situm contrahere.	17
Σεμὸς ὁ σωματὶς, quid.	358	Situs, pro lanugine.	398
Senatulus scæminarum.	612	Smaragdinus viror.	18
Senectæ, quibus scipionibus niti debeat.	740	Smaragdus, & Sapphirus, lapides pret.	172
Senio, per se felix.	605	Smaragdus, gemma.	430
Sentina, pro omnibus facinoribus.	38	Snaphanus, prædonum genus.	318
Sepeliri ante tempus, quid.	222	Socratis pium dictum.	148
Sepes perpetua, quæ.	128	Solidum, quid.	526
Sequana, insula.	424	Solitudo tristis.	33
Sera in fundo parfimonia.	57. 622	Solœcismus, quid.	112
Seraphicæ exsequiæ, quæ.	681	Solstitium æstivum, quid.	52. 245
Sero sapiunt Phryges.	740	Σῶμα quasi σῆμα.	379
Serpentes homini inimici.	702	Somnium hominis.	39
Serpentes summpere lacte capiuntur.	704	Somnus mortis imago. 621. mortis germanus.	622
Servare vitrum, ut perdas gemmas.	619	Sophisma quid.	178
Servire, quis dicatur.	158	Sophista quid.	178
Servire Mammonæ.	510	Sophista, de equo.	359
Servus pro servo est.	642	Sophistria, quæ.	179
Sextarium vini biberat.	636	Σωφρόνεια, quid.	125
Sextarius, quid.	103	Sophronius, unde dict.	130
Si non contingat id, quod vis, velis, quod possis.	194	Sorbere, & flare simul. Adag.	370
Sibyllæ folium.	74. 169	Sorbona, Gymnasium Parisiense.	101
Sic solent aleatores.	352	Sorbum, pomi genus.	ibid.
Sicambria & Sicambri.	553	Sorex, seu glis.	240
Siculæ guerræ, quæ dicantur.	28	Soricum & ardeolarum dissidium.	712
Sidus pro fato.	193	Sors, quid significet.	33
Sigma, littera, quid sibi velit.	543	Sors & usura perit.	301
Silenum agere.	495	Sotadicum metrum, quod. & unde.	579
Silenus, nutritor Bacchi.	580	Spartam, quæ contigit, orna.	306
Silenus Bacchi prædagogus.	748	Spe, qui alantur.	13
Siliquæ fructus prædulcis.	116	Specimen proferre.	230
Silurus, piscis prægrandis.	746	Sperandum semper.	278
Simia semper est simia.	442	Spes revixit.	33
Similes habent labra lactucas. 38. Ad.	672	Sphæristerii plebiscita.	51
Simis naribus puella.	21	Sphærolæ precatoriar.	681
Simius metum indicat, projectis excrem.	711	Sphinx, monstrum quale.	96
Simius supra modum horret testudinem.	ibid.	Σφύρον, quid.	600
Simonias, quid.	491	Spiculator, publicus, quis.	510
Simul forbere & flare.	39	Spiritus Sanctus, an verus Deus.	286.
Simulatum nullum diuturnum.	664		287
Sine offensione estote omnibus.	142	St! Interjectio, innuens silentium.	206
Singultire & singultus quid.	1	Stadium, quid.	52
Σίνος, noxa.	541	Statio medicorum.	519
Si quis instigante diabolo, &c. Canon est.	653	Stationes obire Romanas.	446
Sirenes, monstra marina.	64. 65	Statuam mihi poscerem.	361
Sitio reliquum fabulæ.	446	Stesichorius numerus, quis.	607
		Stibium, quid.	617
		Stipulari & pacisci, ut differant.	14
		Stipulatio, quid.	151
		Stoa, porticus Athenis.	92
		Stroi-	

R E R U M A C V E R B O R U M.

Stoici, & Epicurei, quales.	86	Talitro certare. Belg. <i>om een Knip.</i>	46
Stoici philosophi, quales.	731	Talo fixo stetit.	599
Stomachi impatientioris.	653	Tantaleus lapis. 747. & Fabula ejus.	ih.
Stomachus, <i>pro ira.</i>	212	Tantum non, <i>μονονχι.</i>	703
Strategema, quid.	672	Taos lapis, unde dict.	431
Strigosi equi.	42	<i>Ταπεινοφροσύνη</i> , quid.	642
Structor, quis dicatur.	91	Tauri, quo efferantur.	208
Struthio camelus, qualis avis.	127	Taurice, quid.	9
Stygia palus, quæ.	444. 554	Taurus pro adultero.	31
Subducere rationem.	54	Telos exigere, quid.	421
Suber, Belg. <i>Kurck.</i>	53. 241	Temporis perparcus.	56
Sublustris nox, quæ.	233	Tempus res pretiosissima.	619
Subolebat fucus.	347	<i>Τὴν κατ' ἑαυτὸν</i> , quid.	294
Subsibilare.	652	Tenedia bipennis.	489
Subula, <i>een Else.</i>	743	Tergiversari, quid.	376
Succinum, quid.	616	Tergiversationem omnem consumere.	673
Suffrago crucis, quid.	603	Terentii locus emendandus.	344.
Suffulta pellibus pilea.	317	Terminum agere, quid sit.	474
Suffurari scab aliquo.	64	Terra centrum, ubi.	723
Suggillare, quid.	585	Teruncius, quid.	13
Suillas carnes Galli amant.	93	Teruncius, nummus perexiguus.	556
Sulpitia Paterculana.	337	Tessellæ, quid sint.	124
Sumptum faciat oportet, qui quærit lu-	558	Testator, testamenti conditor.	154
crum.	135	Testudine tardior. <i>Prov.</i>	39
Supplicatio, quid.	555	Tetrada convivarum.	543
Surdo canere. 311. <i>Adag.</i>	559	<i>Θάλασσα κλύζει πάντα τ' ἀνδρώων</i>	κακά.
Sursum deorsum misceri.	721	Thales, unus è sapientibus septem.	65.
Sus Minervæ odiosa.	14	Thales novus.	296
Susceptor, seu Arbiter initiationis. Belg.	323	Theca mali, quæ.	235
<i>Pest.</i>	21. 295. 564	<i>Θεομαχέειν</i> , quid.	19
Susceptores, qui 150. pro patrimis ac	77	Theophilus, amans Dei.	117
matrimis.	140	Theophrastus, Aristotelis discipulus.	94
Sum cuique pulchrum.	291. 626	<i>Θεόφιλος</i> & Theophilus.	137
Sybaritz, & Sybaritica mensa.	278	Theotimus, & Philecouus.	681
Sybariticum prandium.	715	Thermæ publicæ.	247. 493
Symbolum, quid.	369	Terræ filius, quis dicatur.	612
Symbolum Apostolorum enucleatur.	557	Thersites, <i>pro deformi.</i>	183. 548
	61	Thersites Homericus.	570
Sympathia, & antipathia, quid.	523	Thoibus cum leonibus dissidium.	713
Symphosiarchus, quis dicatur.	669	Thomæ templum. 432. ejus tumba,	
Synanche, seu angina.		gemmis onusta.	153
Synaxis sacra, quæ.		Thraconica Rultritia.	317
Syncretismus, quid.		Thymiana, quid.	171
Syphar hominis.		Thymus.	714
		Thyrsi, quid sint.	495
		Tigres, ut efferantur.	208
		Timotheus, charus Deo.	117
		Tinnunculus defendit columbas.	714
		Tipula, quid.	557
		Tiphone, Megæra, Aleædo, furiz	
		Ecc 2 sunt.	

T.

Tabernaculum, *pro corpusculo no-*
stro. 148
 Tabes, podagra, quid. 448
 Tabulæ sponiales, quæ. 574
 Tagi aurum. 428
 Talentum, quid. 58
 Tali, qui dicantur. 599
 Tali puerorum lusus. 601

INDEX NOVUS

sunt.			
Τὶ θανάτῳ γήρας. <i>Adag.</i>	258	Varietatis affectatores.	112
Titillat animum.	293	Vestigal à mortuis colligere.	671
Titillat me animus.	64	Vegetabile, quid.	402
Tmolus habet aures.	445	Vejoves, sunt Joves noxii.	276
Τὸ μὴ πρᾶν ἐξω, &c.	599	Velum, seu flammea, quid.	196
Τὸ τέχνην πᾶσα γῆ τέλει.	604	Venabulum, quid sit.	580
Tolerantiz exempla.	304	Vendendi & emendi, formulæ.	106
Tolli jussit hominẽm.	628	Venco, id est, vendo.	<i>ibid.</i>
In Tonstrinis quævis jaçantur.	378	Veneris nativitas.	181
Torpedo piscis, qualis. 128. piscis lethali.	71	Veneres duæ.	335
Torpor, quid.	451	Venimus ad summum.	447
Totos modios apportare.	127	Venus, in talis, quid. Veneris jaçus.	605. 606
Totum orbem obire.	70	Verba dare, pro fallere.	82
Toxicum, pro veneno.	298	Ver mundi adulescentia.	191
Traçent fabrilis fabri.	252	Veredarius, Belg. <i>de Post.</i>	40
Traducere, quid significet.	486	Vergenti ætate, quis dicatur.	215
Tragica periodus, quæ.	613. 637	Vernare, unde deduct.	117
Trahit sua quemque voluptas.	562	Verrucæ, pro tuberculis.	234
Tres mihi convivæ prope dissentire videntur.	66	Verfari in tua arena.	50
Tria verba dicere, quid.	93	Vertebrum, quid.	600
Tribuli, herbæ species.	368	Vertere rerum species.	350
Trilinguis chorus.	215	Vertere solum, quid.	292
Trimetris fortis jocum renovat.	7	Vertiginosi, & vertigo, quid.	452
Triorchys avis, qualis.	218	Vespæ, aculeatum insectum.	713
Τριτογίας δαυκαλύψης, quid.	713	Vesparum nidus.	653
Trochylus, avicula qualis.	689	Vespillones, qui.	286
Trophonii antrum.	125	Vesta, & Virgines Vestales.	180
Tuber reddidi.	515. 566	Vestis candida, quid significet.	223
Tubera, seu panis porcinus.	585	Vestis holoserica.	436
Tuberculum, quid.	97	Vestium usus, quis.	315
Tubinga, oppidum quale.	31	in Vestetria spectanda.	315
Tumba, quid.	167	Veterator, quis.	90
Tuo malo optas formula.	153	Vicarius, quis dicatur.	7
Turricula, seu pyrgus.	77	Viclevita quispiam.	435
Turture loquacior.	153	Viçimæ, quæ.	139
Turturis cum pyrali dissidium.	77	Victoria amat curam.	46
Tymbus, seu sepulchrum.	608	Videre, pro intelligere.	120
Tympanites, qualis morbus.	16	Vietus, exsuccus, &c.	515
Tyria maria concitare.	712	Villum, quale vinum.	87
	528	Vinolentia regibus damnosa.	369
	518	Vinum, quale probandum.	87
	492	Vinum curas eximit, &c. 88. 89. ejus effecta.	<i>ibid.</i>
		Vinum gravius aqua.	728
V.		Vir bonus, qui dicatur.	311
Vadimonium deferere.	343	Vir caput mulieris.	388
Vale, in digressu.	6	Vir singulari ingenio.	114
Valebo, sed non coquus.	176	Virginitas res egregia.	195
Valentibus bene non est opus medico.	138	Virginitas gaudet rapi.	190
Vana spe lactari.	380	Virginitas, plausibilis res.	186
Vapescit & despiscit senio. de vino.	88	Virgo Maria, ab omnibus fere invocatur.	412. 413
Vaporarium.	309	Virgo nubilus, quæ.	19
Varietas hominum observanda.	666	Virgo Parathalassa.	409
			Vir-

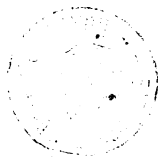
R E R U M A C V E R B O R U M.

Virgo poenitens.	202. 203	Urtica, quodnam herbæ genus.	215
Vitcum, quid.	363	Ut alini sarcinas.	526
Vita æterna, quid.	290	Urenhoviorum genus nobilissimum.	
Vita est vigilia.	623		598
Vitæ genus, quod deligendum.	294	Utile nihil, quod non honestum.	141
Vitæ maxima pars, ut elabatur.	268	Utilitatis formulæ.	71
Vitæ scena.	306	Utricines seu urricularii.	567
Vitiosa nuce non emam.	226	Vulcanus, claudus fingitur.	35
Vitis brassicam fugit.	717	Vulgo fit.	390
Viva vox magis afficit.	61	Vulgus, autor pessimus rei bene geren-	
Vivamus, pro gaudeamus:	252	dz.	327
Ulmus, arbor qualis.	186	Vulpem laqueo capere, difficile.	179
Ulyssæ ac Mercurio dextro.	232	Vulpes anus non capitur laqueo.	525
Ulysses agnitus à cane.	31	Vulpis & milvii simulas.	712
Umbra, pro comite.	77. 119	Vultum habet in manu.	341
Umbra alini.	372	Vultures, testamentorum captatores.	
Uncia, pars assis duodecima.	352. 526		519
Unctio pejus.	573	Uxor <i>μυψίγυμ</i> .	205
Undæ negotiorum.	23		
Undularius thorax.	40		
Unguem arrodere, gestus cogitantis.			
	274		
Voluptas vera, in quem cadat, & quæ.	733. 735	X Antippe, rixosa mulier.	205
Voluptates commendat rarior usus.	22.	Xenia, qualia munuscula fuerint.	161. 748
	747	<i>Χένιοι</i> , Jupiter & Diana.	61
Vomica, quid.	334	<i>Χένος</i> .	161
Vorum, quid.	150	Xenocrates, philosophus qualis.	662
Votum obstringit ad poenam gehennæ.	479		
	738		
<i>Υπονοεῖσιντες</i> , quid.	117		
Uranus, id est, cælestis.	<i>ibid.</i>		
Urbes, an agri præferendi.	704	Z Oilus, quis.	656
Urceus lactis.	489	Zona, quid.	13
Urere, pro cruciari.	94	Zona inanis.	35
Ursus, somno saginatur.			

F I N I S.

EMENDANDA IN NOTIS.

- Pag. 181. §. 6. *Sub πρεσβυτέρω dele Jota subscriptum.*
 Pag. 184. §. 5. *Εἰς ἱδρὺς lege εἰς ἱδρὺς cum Accentu acuto.*
 Pag. 193. §. 4. *Pro Ἀΐζομάντις lege Ἀΐζομάντις.*

JH 57

22-

